De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey

Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey

bezorgd door Harry G.M. Prick

bron
Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey, *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey* (ed. Harry G.M. Prick) (3 delen). Nederlands Letterkundig Museum en Documentatiecentrum, Den Haag 1981-1986

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/deys001hgmp09_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren i.s.m. LITERATUUR MUSEUM

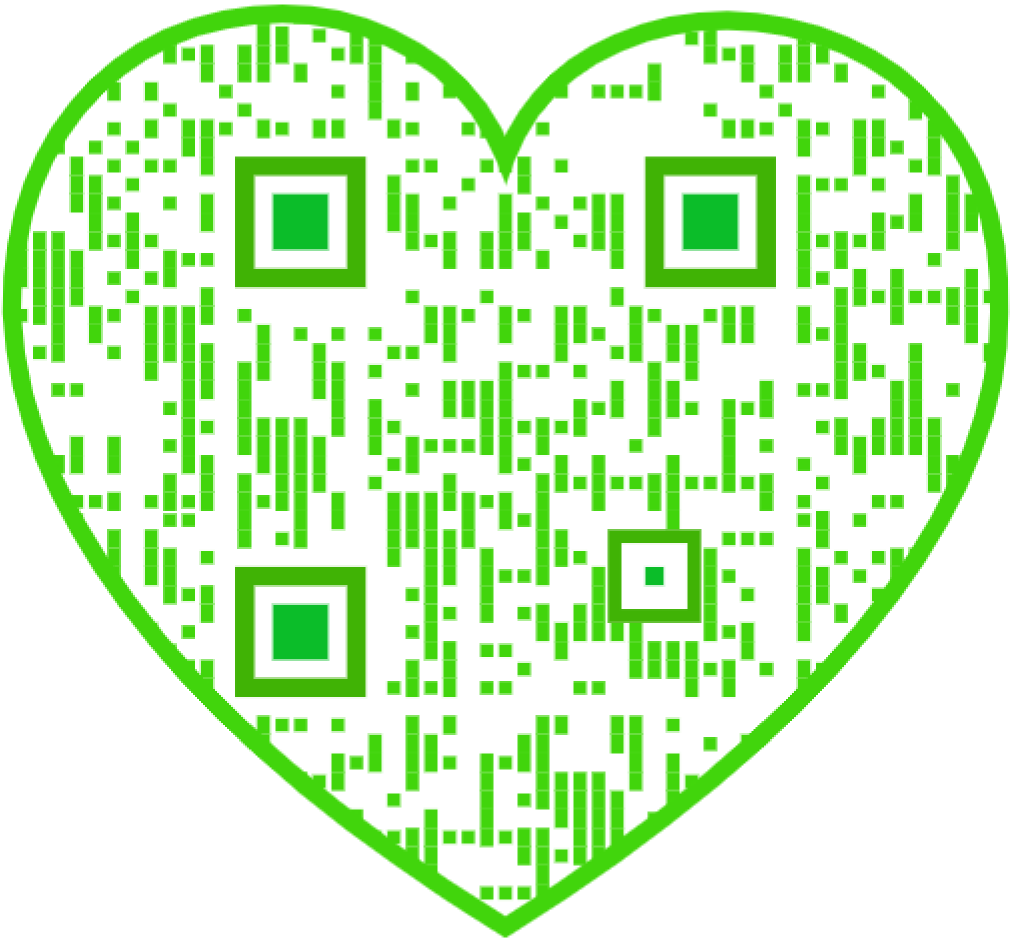

[Deel I: april 1884-september 1894]

Woord vooraf

In de namiddag van 11 maart 1937, de dag waarop Albert Verwey naar het kleine kerkhof van Noordwijk aan Zee ten grave werd gedragen, was er ten huize van Lodewijk van Deyssel - toen woonachtig Dreef 4 te Haarlem - een vergadering belegd van de commissie voor schone letteren, een der commissies van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde. Van Deyssel was toentertijd voorzitter van deze commissie. Het slechte weer - bijna heel die sombere dag lang viel de natte sneeuw in grote vlokken neer - had de twee-en-zeventigjarige Van Deyssel weerhouden naar Noordwijk te reizen en daar zijn gewezen vriend de laatste eer te bewijzen.

In de ruim drieëndertig jaar, verstreken sinds het tijdstip waarop Verwey en Van Deyssel voorgoed hun eigen weg waren gegaan, hadden zij elkaar overigens slechts eenmaal ontmoet en wel op 28 februari 1930 bij gelegenheid van de begrafenis van hun wederzijdse vriend Jacobus van Looy. 'Gisteren begroef ik Van Looy', aldus Albert Verwey in een brief[1] van 1 maart 1930: 'De dag tevoren was het college, dat ik juist bezig ben over hem te geven, een lijkrede. "De eerste Tachtiger", zei Van Deyssel, die naast me kwam staan. Het was niet geheel juist, want ook Veth moest worden meegeteld. "Ja", zei ik, "en werkelijk een Tachtiger. Een die het zijn wou en het bleef". Dat kan men van Veth niet zeggen. En eigenlijk ook niet van Van Deyssel zelf. Ik had met hem te doen. Want hoe weinig heeft hij, en heeft zo menigeen uit die omgeving, zichzelf en zijn eigen jeugd bewaard.'

Zodra in het middaguur van die elfde maart 1937 de leden van de commissie voor schone letteren - op Dr. F.C. Gerretson na - voltallig aanwezig waren, opende Lodewijk van Deyssel, als voorzitter dezer commissie, de vergadering met een korte herdenkingsrede, waarin hij ten aanhore van W.J.M.A. Asselbergs, Jo van Dullemen-de Wit, Mr. M. Nijhoff en Dr. N.A. Donkersloot nagenoeg het volgende zei: 'De meesten uwer zijn vandaag naar Noordwijk getrokken teneinde de laatste eer te bewijzen aan een groot letterkundige, professor Albert Verwey. Daar deze bijeenkomst wel de eerste bijeenkomst van Nederlandsche letterkundigen zijn zal, na die droeve plechtigheid, past het ons, eenige oogenblikken de aandacht te doen verwijlen bij de nagedachtenis van den in zoo menig opzicht verdienstelijken man, den voorbeeldigen letterkundige, die zonder eenig compromis te aanvaarden zijn geheele leven in dienst heeft willen stellen van de letterkunde. Het doet mij leed, dat ik, na zoo vele gemoedservaringen met Albert Verwey te hebben gedeeld, niet aanwezig zijn kon bij de begrafenis, maar vergunt mij, in uw midden de bewondering te doen blijken, welke ik Verwey toedraag.'

Dit citaat werd ontleend aan het verslag der commissie voor schone letteren door haar secretaris W.J.M.A. Asselbergs, zoals dat staat afgedrukt op p. 206-207 in het Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden,

1 Deze aan Maurits Uyldert gerichte brief werd door de ontvanger openbaar gemaakt in diens boek *Naar de voltooiing/Uit het leven van Albert Verwey,* Amsterdam, 1959, p. 182.

1936-1937. Eerst in maart 1952, toen Dr. W. Asselbergs, onder zijn schuilnaam Anton van Duinkerken, een in memoriam Lodewijk van Deyssel bijdroeg aan het tijdschrift Dietsche Warande en Belfort,[2] werd duidelijk dat het hierboven geciteerde slechts de aanhef van Van Deyssels herdenkingsrede weergaf. Van Duinkerken legde ditmaal vast: 'Hij [Van Deyssel] improviseerde deze toespraak, gelijk hij altijd deed, ook wanneer hij aan tafel of bij een huldigingsplechtigheid het woord voerde, want hij sprak het best onder de rechtstreekse indruk van gebeurtenissen en omstandigheden, wanneer hij zich in het geheel niet schriftelijk had voorbereid. Zijn herdenkingswoord voor Albert Verwey is bij mijn weten niet door hem op schrift gesteld. Ten minste het is nooit in druk verschenen. Hemzelf meegerekend waren er vijf mensen in de kamer, waarin hij deze toespraak hield, zittend aan het hoofd van een huiskamertafel, waarop zijn gasten hun papieren voor de vergadering reeds hadden klaargelegd. In het begin klonken zijn woorden vertrouwelijk: "Mevrouw, mijne Heren, deze bijeenkomst van onze commissie kan ik niet openen zonder met enkele woorden de verdienstelijke man te herdenken, die hedenmorgen te Noordwijk naar zijn graf gedragen werd..." Doch terwijl hij sprak werd het intieme vriendenwoord als vanzelf een grote redevoering. De aanwezigen vergaten, dat zij gevieren om een tafel luisterden, want het scheen hun toe, dat zij deel uitmaakten van een menigte, niet alleen ruimtelijk veel uitgebreider dan het vertrek zou kunnen toelaten, maar ook in de orde van het tijdelijke was dit geen verzameling meer van weinig tijdgenoten, veeleer een samendrang van geesten, gestorvenen en ongeborenen, tot wie de redenaar zich richtte in een groot en zwellend betoog, dat de voorbeeldige karakteradel en hieruit voortkomstige gestadige arbeidzaamheid van Albert Verwey huldigde.'

Anton van Duinkerken, daarover door mij bevraagd in de vroege jaren zestig, was geneigd de duur van Van Deyssels toespraak op een vol kwartier, mogelijk zelfs op ruim twintig minuten te schatten. Mèt mij betreurde hij het innig dat noch hijzelf noch blijkbaar een van de andere aanwezigen terstond bij thuiskomst haar of zijn indrukken van dit gebeuren, respectievelijk een samenvatting van Van Deyssels redevoering, schriftelijk had vastgelegd. Ook Van Deyssel heeft, zoals Van Duinkerken reeds vermoedde, zijn herdenkingswoord niet op schrift gesteld. Wel maakte hij tussen 23 mei en 15 juni 1937 een aantal notities die op hun plaats zouden zijn geweest in een in memoriam Albert Verwey, wanneer Van Deyssel tot het schrijven daarvan zou hebben besloten. Zodanig besluit te nemen, heeft hij echter nagelaten. Wellicht wenste hij bepaalde gevoeligheden te ontzien bij Willem Kloos. Als redacteur van De Nieuwe Gids, vanaf het eerste uur, had Kloos helaas niet de grootmoedigheid kunnen opbrengen Albert Verwey, zelf van 1885 tot 1889 redacteur van het Tachtiger tijdschrift, persoonlijk uit te luiden, zoals hij ook niet - althans niet in het openbaar - op enigerlei wijze had gereageerd toen op 16 juni

2 Aldaar p. 185-186. Het betreffende artikel werd in zijn geheel herdrukt in het Lodewijk van Deyssel-nummer van Bzzlletin, 8e jaargang, nr. 69, oktober 1979, p. 40-41.

1932 Frederik Van Eeden kwam te overlijden.[3] Kloos liet het in 1937 aan zijn bewonderaar en tevens epigoon Max Kijzer over de april-aflevering van De Nieuwe Gids te openen met een opstel over *De dichter Albert Verwey*.[4]

Wat nu de notities van Van Deyssel betreft: echt belangwekkend zijn die helaas niet uitgevallen! 'In den jongelingstijd, aldus Van Deyssel, 'dat is vóór huwelijken en gevestigdheden, heb ik met Albert Verwey betrekkelijk weinig omgegaan. Hij schreef een brochure over een werk van mij in 1888 en gaf een gedicht bij den dood van mijn vader in 1889. Hij droeg aan mij op een gedicht[5] uit zijn eersten bundel, getiteld *Mephistopheles Epicureus* . Van de *Nieuwe Gids*-persoonlijkheden ging ik in den jongelingstijd het meest om met Willem Kloos, Frank van der Goes en Frans Erens. En vóór 1893-'94 zag ik ook Frederik van Eeden meer dan Verwey.'

Boeiender is de volgende aantekening, van 14 juni 1937: 'Denkt U in, dat iemand meent, dat na tien- of honderd duizenden jaren van aarde-bestaan de aarde-bewoner, die mensch genoemd wordt, eindelijk *de Waarheid* heeft ont-dekt, voor het eerst ont-dekt het grootste, wat ontdekbaar is, datgene, wat de Waarheid is, in tegenstelling tot wat door duizenden milioenen tot nu toe voor Waarheid is gehouden, - denkt U dat in en gij zult begrijpen, dat menschengeesten hierdoor met een heerlijke, als vloeibaar stalen, zékerheid, worden gedrenkt.

Johannes van Vloten en zijn echtgenoote hadden deze zekerheid. Albert Verwey was van een láter geslacht. Hij had niet deze zekerheid, tenzij zijdelings en sousentendue. Hij had deze zekerheid niet om de eenvoudige reden, dat het deze zekerheid betreffende vraagstuk hem niet bezig hield. Hij was van "antirevolutionnairen" huize, maar met zijn zestiende, zeventiende levensjaar rechtstreeks overgegaan tot, voor de Hollanders hoofdzakelijk uit Engeland stammende, opvattingen der revolutionnaire dichters, voor wie het dichterschap als zoodanig het verre won van het revolutionnaire. Bij Shelley ging het niet vóór of tégen eenige Kerk. Hij zong zijn lied gelijk een vogel zijn vogellied en de bedoeling was alleen het hem ingeboren geestesgeluid zoo schoon en tot zoo hoog mogelijk in den hemel van der menschheid geestelijk gevoelsleven te doen op klinken. Ofschoon zich niet in de

3 Dat het heengaan van Frederik van Eeden Kloos binnenskamers ten zeerste heeft beziggehouden, werd aangetoond door Harry G.M. Prick, *'Ik scheen hem geenszins 't ware'/Willem Kloos geöbsedeerd door Frederik van Eeden,* in Mededelingen XXIII van het Frederik van Eedengenootschap, december 1971, p. 20-46.

4 De Nieuwe Gids, 1937, I, p. 299-313. Aldaar vermeldt een noot dat het hier betrof een: 'Fragment uit het hoofdstuk "Albert Verwey", dat naderhand in zijn geheel in het boek "Rondom de Figuur van Willem Kloos" zal verschijnen.' Dit boek heeft echter nooit het licht gezien.

5 Het betrof echter een reeks van vier sonnetten. In zijn essay *De dood kwam bij Albert Verwey* heeft Van Duinkerken er terecht op gewezen dat deze vier sonnetten reeds 'buiten de "tachtiger" toon vallen, om de meer bezonnen toon van het latere werk aan te slaan. De bundel *Aarde* (1896) betekende minder een omkeer dan een bewustwording. Hij bracht een verdieping van het sensitieve tachtiger dichterschap tot de kern van Verwey's oorspronkelijkheid.' (Geciteerd naar Anton van Duinkerken, *Festoenen voor een kerkportaal,* Leuven, z.j. (1966), p. 149-171; a.w. p. 160).

streken der eigenlijke Mystiek bewegend, is Shelley's *Epipsychidion*[6] van karakter eerder Christelijk dan Heidensch te noemen.

Toen Verwey's gedachtenleven actief werd, was hij de jongere kameraad van Willem Kloos, wiens ideëen zeer die van Verwey hielpen vormen. Kloos schreef *Okeanos* en Verwey *Persephone*.

Omstreeks 1894 was ik meer met Verwey in aanraking gekomen. Hij had mij in 1889 te Amsterdam een enkele maal bezocht, maar van 1894 af, had er een voortdurend verkeer tusschen ons plaats. Hij verbleef soms een dagenreeksje bij mij te Baarn even als ik bij hem te Noordwijk-aan-Zee. Wij richtten toen samen op het *Tweemaandelijksch Tijdschrift,* dat later veranderd werd tot het maandschrift *De Twintigste Eeuw*.

De groep van het in 1885 gestichte tijdschrift *De Nieuwe Gids,* zoo genoemd om de verhouding tot het in 1837 begonnen tijdschrift *De Gids* aan te geven, was uiteen-gegaan. Deze groep was niet gehandhaafd kunnen blijven om dat een orkest niet vier of vijf te gelijk dirigeerende dirigenten kan hebben. Tusschen Kloos en Verwey had een verwantschap bestaan, die ze eenigszins tot een tweemanschap maakte. Tusschen Van Eeden en de overigen, noch tusschen mij en die anderen, bestond een dergelijke verwantschap. Ten slotte bleken de vier figuren[7] ieder te zeer op zich zelf te staan dan dat duurzame samenwerking mogelijk ware geweest.

Dat ik er toe kwam, met Verwey, een tijdschrift te maken, dat min of meer als een mededinger van den *Nieuwe Gids* kon worden beschouwd, moet uit de omstandigheden van dien tijd verklaard worden. Van die omstandigheden kan ik hier nu niet een uitvoerige uiteenzetting geven. Ik kan alleen zeggen, dat de toestand zich zóo liet aan-zien, dat ook ten opzichte van Kloos de stichting van dit nieuwe tijdschrift de beste wending was. Immers leek dit de eenige wijze om den grooten aanhang, dien de *Nieuwe Gids* zich eertijds had verworven, bijeen te doen blijven, terwijl indien, zoo als het er toen allen schijn van had, de *Nieuwe Gids* zijn einde zoû beleven, voor Kloos de mogelijkheid open zoû zijn, om door toetreding tot een

6 Bedoeld wordt Shelley's van januari/februari 1821 daterend gedicht *Epipsychidion,* met de ondertitel: *Verses Addressed to the Noble and Unfortunate Lady Emilia V - /Now imprisoned in the convent of -*. Van Deyssel ging er prat op dat Willem Kloos in diens bespreking van *Over literatuur* (1886) geschreven had dat deze brochure ‘een paradijs van orgiastische adoratiën van de taal, een Epipsychidion over het Woord’ moest heten. Op 1 december 1888 schreef Van Deyssel aan Frederik van Eeden: ‘Om nu een Epipsychidion te kunnen schrijven, moet men een emotie van de zelfde soort hebben als Shelley had toen hij den Epipsychidion schreef. Ik ken dus de Engelsche poëeten wel goed, want ik ken ze in hun beste bestanddeel, hun emotie, namelijk. Het bewijs dat ik die emotie ken door haar in mij gehad te hebben is, dat ik zelf een stuk literatuur heb geschreven, dat men, volgens Kloos, die een specialiteit in deze is, alleen kon schrijven als men die emotie in zich had.’ In een (overigens van 8 en 9 mei 1912 daterende) aantekening in De Nieuwe Gids, 1927, II, p. 570, zou Van Deyssel over Shelley's *Epipsychidion* schrijven: ‘Het karakter van dit gedicht is, dat het is een... opstijging, een verrukking, een vervoering, geestdrift en (gelukkige, heerlijke, “goddelijke”) drift, drift-bui, van den geest.’

7 Bedoeld zijn: Frederik van Eeden, Frank van der Goes, Willem Kloos en Albert Verwey.

nieuwen redactie-groep, een groot tijdschrift en de uitgebreide trouwe lezersmenigte terug te vinden.'

Vijf jaar later, op 16 en 17 november 1942, kwam Albert Verwey aan de orde in Van Deyssels *Gedenkschriften* . Van de pagina's 495-496 in de definitieve uitgave van dat boek (Zwolle, 1962) kan echter bezwaarlijk worden gezegd dat die iets essentieels toevoegen aan Van Deyssels kijk op Verwey,[8] evenmin als ze op enigerlei wijze een bijdrage zouden vormen tot de verrijking van onze kennis vàn of de verdieping van ons inzicht ín de achtergronden, de aard, de intensiteit, de hoogteen dieptepunten van de vriendschap die Lodewijk van Deyssel van 1884 tot en met 1904, dus ruim twintig jaar lang, verbonden heeft met Albert Verwey.

Vierenveertig jaar na het overlijden van Albert Verwey (1865-1937), negenentwintig na dat van Lodewijk van Deyssel (1864-1952) is het dan eindelijk zover dat de integrale openbaarmaking van hun briefwisseling die hierboven omschreven, substantiële, bijdrage zal kunnen leveren: ten profijte zowel van de toekomstige biografen van Verwey en Van Deyssel als van de boekstaving der geschiedenis van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, respectievelijk van het maandblad De Twintigste Eeuw. De, uiteraard nauwgezet geannoteerde, ontsluiting van deze briefwisseling voltrekt zich in dit, eerste, deel niet verder dan tot en met augustus 1894. Geen natuurlijker of meer voor de hand liggende cesuur dan die, als het ware aangewezen door de verschijning, op 1 september 1894, van de eerste aflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift. Dit houdt meteen in dat in het tweede, medio 1983 te verschijnen, deel het accent zeker niet uitsluitend maar toch wel in heel belangrijke mate zal komen te liggen op het tussen 1 september 1894 en 1 januari 1905 door Van Deyssel en Verwey gevoerde redactionele beleid.

Graag richt ik mij, tenslotte, op deze plaats tot Verwey's zoon, de heer Gerlof Verwey te Amsterdam. Hem ben ik bijzonder erkentelijk voor zijn vriendelijkheid mij de primeur te gunnen van de openbaarmaking, in dit boek onder de nummers 64 A en 66 A, van de op 30 april en 7 mei 1889 door Albert Verwey aan zijn verloofde, Kitty van Vloten, gerichte brieven, uiteraard voor zover hun inhoud betrekking heeft op Lodewijk van Deyssel.

Harry G.M. Prick

8 Volledigheidshalve verwijs ik nog naar Lodewijk van Deyssel, *Brief van de letterkundige Allard Terveere aan den kunstschilder Hein Verdonk. Psychologische schets*. Met een naschrift door Harry G.M. Prick, in het Lodewijk van Deyssel-nummer van Bzzlletin, 8e jaargang, nr. 69, oktober 1979, p. 99-103.

1

Amsterdam, 19 April 1884
Plantaadje, Badlaan, 16 [1]

Amice,

Zoudt gij mij, hoewel de uitnoodiging[2] wat laat geschiedt, het genoegen willen doen heden avond te mijnent het vriendengezelschap te komen verrijken?

tt

v. Deyssel[aant.]

1 In maart 1883 raakte Karel Alberdingk Thijm in een zo ernstig conflict met zijn vader verwikkeld, dat deze zich genoodzaakt zag zijn jongste zoon tijdelijk de toegang tot het ouderlijk huis te ontzeggen. Karel betrok toen kamers op de derde verdieping van het adres Plantage, Badlaan 16. 'Hier kon ik,' zo zou hij zich op 23 mei 1938 herinneren, 'gevoegelijker jongeluis-avondjes geven en eens een gast bij mij alleen aan den maaltijd hebben, zonder dat gevreesd hoefde te worden voor jeugd-uitbundigheden in gepraat en gelach, ook eventuëel gezang, die storend binnen het rustige leven van oudere bloedverwanten verneembaar zouden zijn.' (*Gedenkschriften*, editie Harry G.M. Prick, Zwolle, 1962, p. 242). Eerder had Willem Kloos, in De Nieuwe Gids, 1930, II, p. 84, er deze lezing van gegeven: 'Hij [Van Deyssel] fungeerde n.l. niet langer als "zoon des huizes", maar was mogen worden, in de Plantage-Badlaan, een op zich zelf wonend jongmensch, die door de groote vertrekken, waarover hij geheel en al vrij te beschikken had, zoovele menschen, vrienden of goede kennissen, om zich heen kon verzamelen, als hij maar wou.' In een volgende alinea keren 'de groote vertrekken' terug als 'breede, lichte, moderne kamers.'

2 Of Albert Verwey, toen woonachtig Nassaukade 74, aan deze uitnodiging gevolg heeft gegeven, is niet bekend. Uit een brief van Karels hospita, de weduwe C. Korendijk, aan J.A. Alberdingk Thijm, d.d. 20 april 1884, blijkt dat 'het vriendengezelschap', met inbegrip van de gastheer, uit dertien personen bestond. Daartoe behoorde in geen geval Willem Kloos die, zojuist verhuisd van de Ferdinand Bolstraat 94 naar de Hemonystraat 27, op 18 april 1884 aan Van Deyssel liet weten: 'Amice, Daar ik verhuisd ben, ontving ik eerst heden je briefkaart. Ik haast mij aan je verlangen te doen [sic]. van Looy woont Govert Flinckstraat 85, Tydeman Frans Halsstraat 34, Alettrino [sic] Boerhavestraat nummer onbekend, Samson Nieuwer Amstel (H.G. Samson), Brust, mij onbekend. Het spijt mij zeer, dat ik door drukte verhinderd ben van je uitnoodiging gebruik te maken. Tot ziens, Willem Kloos.'
Naast Jac. van Looy en Arnold Aletrino wenste Van Deyssel blijkbaar ook uit te nodigen Viktor J. Tydeman (1859-1895), een student met wie Kloos veelvuldig omging sedert 24 april 1883, toen hij Tydeman op een bijeenkomst van de letterkundige vereniging Flanor had leren kennen. Brust heb ik niet kunnen identificeren. Henri G. Samson (1856-1921) had Kloos eveneens als student ontmoet bij de oprichtingsvergadering van Flanor, op 14 juni 1881. Met Samsons verloofde, Mientje Bouret, was Kloos al eerder bekend geraakt. Samson zou zich in 1895, als afgestudeerd medicus, om Kloos bekommeren na diens poging tot zelfmoord op 5 oktober van dat jaar.
Of Van Deyssel de door Kloos verstrekte adressen alsnog heeft aangeschreven, is niet bekend, zoals daarentegen weer wèl dat het tot in de vroege ochtenduren van 20 april 1884 voortgezet luidruchtig, en tenslotte in algehele brooddronkenheid ontaard, samenzijn de weduwe Korendijk deed besluiten Van Deyssel binnen vierentwintig uur de huur op te zeggen. Aan J.A. Alberdingk Thijm berichtte zij o.m.: 'de Mijnheer die mijn benedenkamers in huur heeft is zelf met de Jongelui gaan spreken maar alles te vergeefsch. Het heeft slechts aanleiding gegeven om nog meer leven te maken en hun stand die zij volgens hun geboorte in de maatschappij bekleeden tot schande te strekken.' Van Deyssel vond nu tot 1 augustus 1884 een onderkomen op het adres Oude Zijds Voorburgwal 116, om daarna weer - na zich met zijn vader verzoend te hebben - terug te keren naar het ouderhuis aan de Nieuwe Zijds Voorburgwal 161.

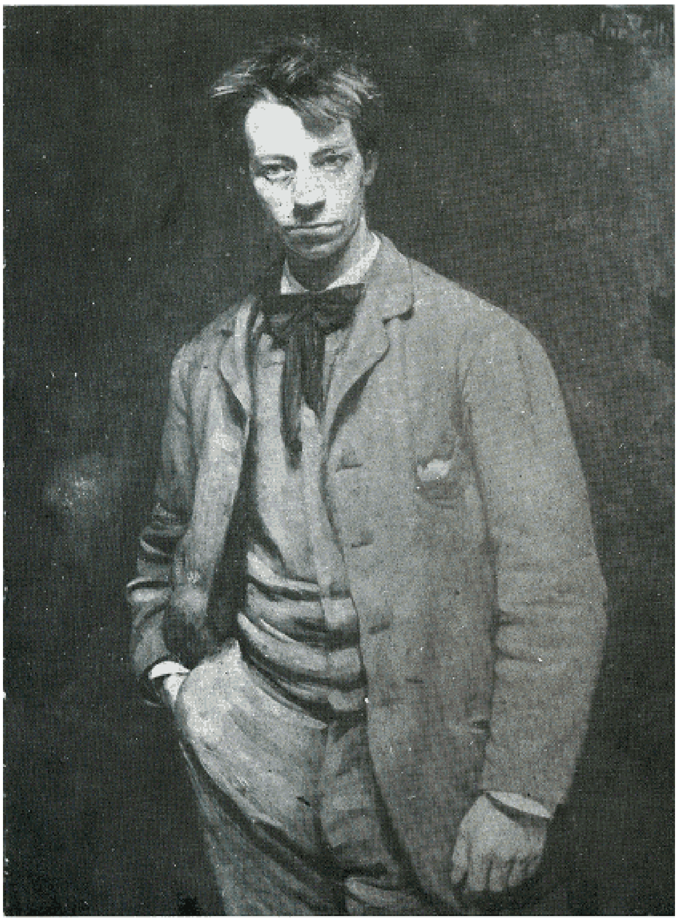

Albert Verwey (1865-1937), zoals Jan Veth (1864-1925) hem in 1885 portretteerde

2

74 Nassaukade[3]

3 In de aan deze briefkaart voorafgaande periode (sinds 19 april 1884) laten zich de volgende contacten tussen Van Deyssel en Verwey traceren: in het avonduur van 17 december 1884 ten huize van Frank van der Goes, zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en 'Flanor'*, in De Nieuwe Taalgids, dl. 75 (1962), p. 26-31, a.w., p. 29; in het avonduur van 25 december 1884 ten huize van de uitgever Hyman Binger, Vondelstraat 1, toen daar door Verwey, Van Eeden, Van der Goes, Van Deyssel, Kloos en Paap de oprichting van een tijdschrift ernstig besproken werd; ongeveer 1 oktober 1885 toen ten huize van Frank van der Goes, Prinsengracht 293 bij de Wester Markt, het 'inaugureele souper van het tijdschrift De Nieuwe Gids' plaatsvond: zie *Gedenkschriften*, p. 242-243, en Frans Erens, *Vervlogen jaren*, editie Harry G.M. Prick, Zwolle, 1958, p. 198 (voortaan: *Vervlogen jaren*); medio november 1885 toen Verwey aan Van Deyssel een exemplaar ter hand stelde van de toen te 's-Gravenhage bij A. Rössing uitgekomen en in zijn geheel aan Willem Kloos opgedragen bundel *Persephone en andere gedichten*, waarin (p. 60-63), onder de titel *Mephistopheles Epicureus*, een reeks van vier sonnetten werd opgedragen 'aan Karel Alberdingk Thijm', laatstelijk zonder deze opdracht herdrukt in Albert Verwey, *Oorspronkelijk Dichtwerk*. Eerste deel/1882-1914, Amsterdam/Santpoort, 1938, p. 24-26 (voortaan: *Oorspr. Dichtwerk*).
Op 29 januari 1886 valt voor de eerste maal de naam Verwey in Van Deyssels dagboek: 'De Poëzie van Kloos, Verwey, enz. bestaat in het zeggen van de dingen, zoo als men zich ze graag denkt, maar het is de oppervlakkigheid van enkele fijne geesten. B.v. de regel: "Als alles wat heel ver is en heel schoon", is de bleeke aanduiding van een banale abstraktie, zoo treffend juist en harmonisch mogelijk uitgedrukt. Wanneer men dat leest, denkt men: "zie hier nu eens glansrijk waar uitgedrukt, dat gene, wat ik-zelf al zoo dikwijls heel in 't vage heb gevoeld." Maar dat gevoel is noch ongemeen, noch diep, noch fijn. Iedereen houd van "alles wat heel ver is en heel schoon", al kan hij het zoo niet zeggen.
Tweede konsideratie hierover. Kloos heeft zelf gezegd, dat wanneer de regel luidde: "als alles wat zeer ver is en zeer schoon", hij niets-beduidend zoû zijn. Nu, over tweehonderd jaar zal men het onderscheid tusschen *heel* en *zeer* in deze regel niet meer kunnen proeven. Dit pleit dus tegen de leer van den klank om den klank alleen. Want groote kunst is eeuwig. N.B. dit is weer een heel andere questie van klank, dan, dat iets zoo geschreven is, dat de hoofdklank b.v. den indruk maakt van zwart of bruin of blauw.'
Op 2 februari 1886 bracht Van Deyssel van zeven tot half elf de avond door ten huize van Van der Goes, en wel in het gezelschap van Kloos en Verwey. In dit geval blikte Van Deyssel, om redenen die hij niet vastlegde, terug op een bijzonder vervelende avond; in het avonduur van 4 februari 1886 brachten Van Eeden, Erens en Verwey de avond door op Van Deyssels kamer; op 8 februari 1886 las Van Deyssel te zijnent voor uit hoofdstuk I, II en XIII van *Mathilde*, zoals in manuscript de roman *Een liefde* toen nog heette. Voor Verwey's reactie op deze voorlezing, zie p. 4-5 van mijn 'Nawoord bij de her-uitgave van de eerste druk' van *Een liefde*, Amsterdam, 1974; op 15 februari 1886 brachten Arnold Ising, Verwey, Kloos en Van Eeden de avond tot twee uur 's nachts door bij Van Deyssel; op 17 februari 1886 trad Kloos, inmiddels woonachtig Govert Flinckstraat 81b, op als gastheer van Van Deyssel, Verwey en Van Eeden; op 24 februari 1886 typeerde Van Deyssel in zijn dagboek een veertiental bentgenoten. Verwey mocht de rij openen: 'Verwey is een lieve *jongen*' (voor de volledige dagboeknotitie: zie J. Meijer, *Het levensverhaal van een vergetene/Willem Anthony Paap/1856-1923/Zeventiger onder de tachtigers*, Amsterdam, 1959, p. 185 of Karel Reijnders, *Couperus bij Van Dejssel/Een chronische konfrontatie in beschouwingen, brieven en notities*, Amsterdam, 1968, p. 50); op 1 maart 1886 berichtte Van Deyssel aan Arnold Ising o.m. dat hij tegen Verwey het bezwaar had 'dat ik hem exklusief en in alles verbazend jong vind.' (*De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr./1883-l904*, editie Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1968, p. 30 (voortaan: *Briefwisseling Van Deyssel/Ising*)); op 28 april 1886 behoorde Verwey - met Aletrino, Van der Goes, Erens en Kloos - tot degenen die bedacht werden met een present-exemplaar van Van Deyssels *Over literatuur*, de bekende brochure contra Frans Netscher. Op 5 april 1886 had Van Deyssel

15 Mei '86

Amice,

Ik had graag bij gelegenheid Wallis' Vorstengunst[4] terug. Wil je me dat sturen als je het uit hebt?

tt

Albert Verwey

schriftelijk Willem Kloos verlof gevraagd deze brochure aan hem te mogen opdragen. Onder het schrijven was *Over literatuur* ‘gegroeid tot een stuk taal, dat, hoe zwak het in vergelijking met anderer taal ook moge zijn, het beste is wat ík tot nu toe gemaakt heb, daar ben ik zeker van. En nu zoû ik het aardig vinden, dat aan W. Kloos, wien pas de beste bundel poëzie “dezer jaren” in den vorm van Verweys “Persephone” is gewijd, ook een stuk nogal goed proza werd “toegeëigend”. Daarom zoû ik je willen vragen mij toe te staan je mijn ontboezemingen à propos van Netscher te dediëeren’; geciteerd naar F. Jansonius, *Lodewijk van Deyssel*, Lochem z.j. [1954], p. 43.
Op 7 mei 1886, tenslotte, bedachten Willem Kloos en Albert Verwey Van Deyssel met een exemplaar van hun brochure *De onbevoegdheid der Hollandsche Literaire Kritiek*, W. Versluys, Amsterdam, 1886, nog dat zelfde jaar in tweede druk verschenen. De in 1980, in de reeks Amsterdamse Schotschriften, bij C.J. Aarts te Amsterdam verschenen derde druk, voorzien van een nawoord door Bernt Luger, is een reproductie naar het exemplaar uit het bezit van Lodewijk van Deyssel.

4 Adèle Sophia Cornelia Opzoomer (1857-1925), publiceerde onder het pseudoniem A.S.C. Wallis in 1883 de historische roman *Vorstengunst* . In *Nieuw Holland* noemt Van Deyssel deze schrijfster ‘naar, bizonder naar, allernaarst, huiverig-naar. Zij vertegenwoordigt voor mij bij uitstek het koude, het doodsche, het als een lijkengezicht ernstige en onherroepelijk versteven element in de letterkunde. Na lezing van haar *Vorstengunst* of zoo voelde ik mij benauwd alsof ik een steen had ingeslikt’ (*De scheldkritieken*, editie Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1980, p. 40 (voortaan: *De scheldkritieken*)). Dat voor Verwey de lectuur van *Vorstengunst* niet zonder betekenis is geweest, laat zich aflezen uit zijn brief aan Jac. van Looy, d.d. 19 november 1885, voor de eerste maal openbaar gemaakt door G.H. 's-Gravesande in het *Supplement* op diens *De geschiedenis van De Nieuwe Gids*, Arnhem, 1961, p. 73 (voortaan: *Gesch. Nieuwe Gids*). Overigens zou Van Deyssel in zijn onder de letters A.J. uitgegeven biografie van *J.A. Alberdingk Thijm*, Amsterdam, 1893, p. 345, schrijven over zijn vader, in gezelschap van een jeugdig vriendinnetje: ‘De groep, de oude man met de lange lokken en het jonge meisje, had iets als een antiek cachet, men dacht aan vroegere eeuwen, men dacht aan sommige episoden uit Wallis' *Vorstengunst*. Het algemeene antieke karakter van de groep, werd als 't ware aangenaam genuanceerd en verlicht door Thijm's nimmer falende galanterie.’

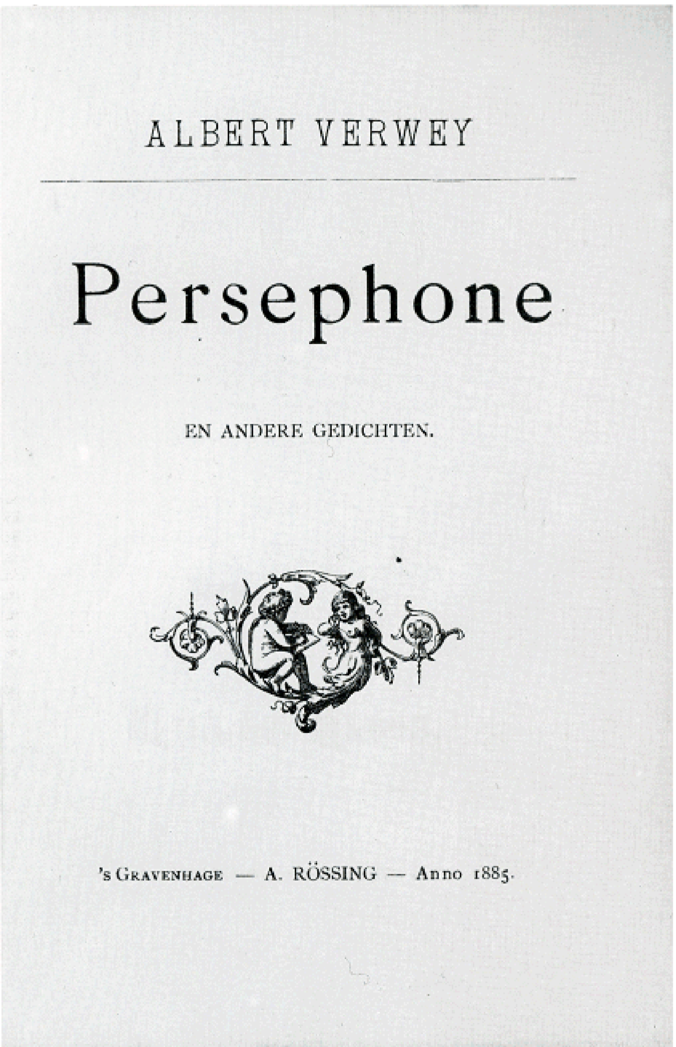

ALBERT VERWEY

Persephone

EN ANDERE GEDICHTEN.

's GRAVENHAGE — A. RÖSSING — Anno 1885.

Titelblad van Albert Verwey's bundel ‘Persephone en andere gedichten’ (1885)

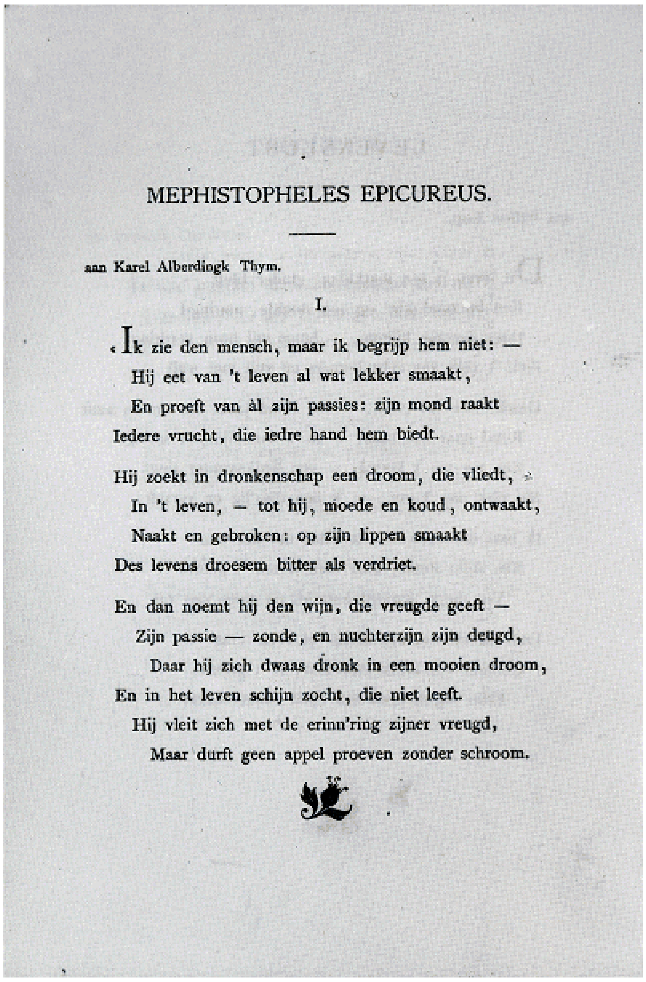

MEPHISTOPHELES EPICUREUS.

aan Karel Alberdingk Thym.

I.

« Ik zie den mensch, maar ik begrijp hem niet: —
Hij eet van 't leven al wat lekker smaakt,
En proeft van àl zijn passies: zijn mond raakt
Iedere vrucht, die iedre hand hem biedt.

Hij zoekt in dronkenschap een droom, die vliedt,
In 't leven, — tot hij, moede en koud, ontwaakt,
Naakt en gebroken: op zijn lippen smaakt
Des levens droesem bitter als verdriet.

En dan noemt hij den wijn, die vreugde geeft —
Zijn passie — zonde, en nuchterzijn zijn deugd,
Daar hij zich dwaas dronk in een mooien droom,
En in het leven schijn zocht, die niet leeft.
Hij vleit zich met de erinn'ring zijner vreugd,
Maar durft geen appel proeven zonder schroom.

'Mephistopheles Epicureus', een reeks van vier sonnetten, opgedragen aan Karel Alberdingk Thijm en voor de eerste maal openbaar gemaakt in 'Persephone en andere gedichten', p. 60-63

II.

«Ik drink mijn zonden op als rijpen wijn,
Waar een kap'laan zich heim'lijk aan bedrinkt: —
Hij feest zijn oog aan 't glas, dat halfvol blinkt
Binnen den lichtkring van de lamp, wier schijn

Wemelt rondom en scheem'ring wordt in 't klein
Vertrek, waar vóor hem zich een heir verdringt
Van droomen, tot zijn hoofd halfdroomend zinkt:
Hij prevelt stukjes van een vroom refrein:

Hij droomt zich Kardinaal of Paus, maar houdt
Den grendel op de deur — zijn Pausschap komt
Niet verder dan den drempel van zijn cel:

Den andren dag treedt need'rig en devoot
De priester, die in 't oud gewaad zich kromt,
Voor 't altaar en hij leidt den ritus wèl....

III.

«Mijn zonde is ijdelheid, die niemand weet,
Maar die ik niet lichtvaardig van mij stuur
Als een onnutten dienstknecht. 'k Denk, Natuur
Gaf mij geen slaaf, opdat 'k dien buitensmeet.

Want soms, als ik genot begeer, dan treedt
Hij voor mij heen en weeft elk eenzaam uur
Vol pracht van ijd'le fantasie — en 'k tuur
Naar 't spel, waartoe 'k mijn zinnen overreed.

Dan zie 'k mijzelf alleen en ongedeerd
Der fantasieën vloed gelijk een zee
Beschrijden en geniet mijn godlijk-zijn: —

Maar als ik aanstonds langs de straten treê
Ken ik mijzelven van mijn ijd'len schijn,
Daar men toch kent met wien men veel verkeert.

IV.

«Ik heb van al mijn deugden en gebreken
Slaven gemaakt, die voor mijn voeten knielen
En bieden elk hun kunst — mijn uren krielen
Van vreemde vreugden, die 'k niet uit kan spreken.

'k Heb nooit de rijke beelden uitgestreken,
Die van 't penseel van deez' mijn slaven vielen
En zondigden, — van wat in menschenzielen
Kan wonen is geen ding mijn ziel ontweken.

En weinig heb ik van die pracht genomen,
Dat ik den menschen toon, die naar mij vragen:
'k Maak hun een mythe van mijn zonde en droomen:

En als ik dood ben zullen vele dagen
Vreemde verhalen gaan, van mij gekomen,
En dit geslacht tot in hun graven plagen.»

1885.

3

Am., 6 Aug. 1886

Amice,
Dank je zeer voor den overdruk van Cor Cordium.[5]

tt
Karel Alb. Thijm

4

Am., 8 0kt. '86
N.Z. Vbw. 161 -

Amice,
Dank je wel voor de toezending van 'Gedachten over Holl. letteren'.[6] Onder de vele engelen, die in dit stuk weêr uit je mond zijn gekomen, geldt voor mij de tirade over de betrekkelijk weinige woorden,[7] die een goed dichter gebruiken zal.

Ook heb ik met veel genot het stuk van J. Stemming[8] in het Dagblad gelezen.

tt
Karel Alb. Thijm

5 *Cor Cordium*, door Albert Verwey, zag het licht in De Nieuwe Gids, eerste jrg., deel II, aflev. 6, augustus 1886, p. 469-477; laatstelijk herdrukt in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 63-69. Van Deyssels dagboek bevat op 6 augustus 1886 de notitie: '3.45 kaartje voor Verwey klaar maken p.r.' Dit kaartje werd verzonden aan Verwey's nieuwe adres Rozengracht 57. In de redactievergadering van De Nieuwe Gids is op 25 mei en op 9 september 1886 sprake geweest Van Deyssel het redacteurschap aan te bieden. Toen het hem inderdaad op 10 september mondeling door Kloos werd aangeboden, heeft Van Deyssel die aanbieding afgeslagen. Waarschijnlijk is hij onkundig gebleven van Verwey's in de vergadering van 9 september 1886 kenbaar gemaakt en nadien in de notulen vastgelegd bezwaar: 'De Heer Verwey, overwegende dat hij zich niet wil verzetten tegen een maatregel, door de drie overige redn. gewenscht, sluit zich aan bij het verlangen der meerderheid, inzake de benoeming v. Alb. Thijm tot 5e red. - ofschoon hij voor zich die benoeming niet gunstig acht voor de belangen der N.G.'; geciteerd naar G. Stuiveling, *De Nieuwe Gids als geestelijk brandpunt*, 1959[2], p. 130.

6 *Gedachten over Hollandsche Letteren. 1800-1830* was de ondertitel van het derde vervolg van *Toen de Gids werd opgericht...*, door Verwey bijgedragen aan De Nieuwe Gids, tweede jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1886, p. 52-90.

7 A.w., p. 81: 'Dat gebruiken van veel woorden is eene betrekkelijke verdienste, die Bilderdijk altijd hoog is aangerekend, ook bij zijn leven. Een goed dichter zal bij voorkeur met weinig woorden werken, omdat een groot deel der woorden, in iedere taal, op zich zelf reeds een figuurlijke beteekenis hebben, waardoor ze voor wie nauwkeurig wil schrijven onbruikbaar zijn.'

8 De schilder Maurits van der Valk (1857-1935), sinds zijn vroegste jeugd bevriend met Willem Kloos, schreef tussen 8 oktober en 7 november 1886 in het dagblad De Amsterdammer, onder de schuilnaam J. Stemming, een zevental artikelen over *Een stedelijke tentoonstelling van schilderijen*. Meer daarover bij Mathijs Dijkstra, *Maurits van der Valk*, in: Metropolis M, tweede jrg., april 1981, p. 26-29.

5

Rozengracht 57
10 Octr. '86

Amice,
Ik kan niet nalaten je mijn dank te betuigen voor de meêdeeling van het genot dat je gesmaakt hebt bij het lezen van het stukje van J. Stemming, in het Dagblad.
Ik deel je in vertrouwen mee, dat ik dezer dagen immens heb genoten van de hoofdartikelen in de Amsterdammer, Dagblad, geteekend H.J. v.d. Mandele.[9]
Geloof me, onder aanbeveling,

tt
Albert Verwey

6

Rozengracht, 57
24 Octr. '86

Amice, Sta me toe je te feliciteeren met de poëtische bijdrage 'Aan Possart'[10] in 't laatste Weekblad, geteekend D. van den IJsel. Houd me ten goede dat de familiare klank van dien naam me aan je beminnelijke pen herinnerde.
Met collegiale gevoelens

tt
Albert Verwey

9 Mogelijk een ironische repliek op Van Deyssels eerste alinea, omdat de schrijver van die hoofdartikelen juist heel veel woorden nodig had om daarin heel weinig te zeggen.

10 Op 24 oktober 1886 bevatte De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland, no. 487, een vijfstrofig gedicht: *Ernst Possart*, door D. van den Ysel, waarvan de eerste strofe luidde:

> *'k Bewonder U, gij Vorst in 't rijk der kunst,*
> *Die als met gulden tooverstaf gedachten,*
> *Uit 's dichters fantasie in woord geboren,*
> *Gestalte, bloed en leven geeft.*

Dit huldedicht aan het adres van de Duitse acteur Ernst (later: von) Possart (1841-1921), die op 30 november 1886 in een eivol Grand Théâtre met *Eine Partie Piquet*, van Fritz von Dingelstedt, zijn afscheidsavond zou openen, was echter niet door Van Deyssel geschreven. Wel zou Van Deyssel, ditmaal onder de schuilnaam H. de Canter, in het weekblad De Kunstkroniek van 5 december 1886 die afscheidsavond verslaan.

7

Am., 27 Okt. '86[11]
N.Z. Voorbw. 161 -

Amice,
Ik bedank je zeer voor de felicitatie met mijn poëtische hulde aan Possart. Het is mij zeer aangenaam, dat deze dichterlijke proeve in Uw smaak valt.
Zoû het te vrij zijn, indien ik ook aan u bij een volgende gelegenheid, iets dichterlijks vroeg te wijden?
Steeds

tt
Karel Alb. Thijm

8

Amice,
't Kost me moeite de woorden te vinden die noodig zijn om je beleefde vraag te beantwoorden, zooals 't hoort.
Mijn naam is niet geschikt, geloof ik, om, als titel, behoorlijk te harmonieeren in het concert van je tweede lofdicht. Een doop in de wateren van den IJsel zou mij misschien verfrisschen, maar ik zou geen goed figuur slaan onder de wijding.
Intusschen behoef ik je niet te verzekeren dat de bedoelde dichterlijke attentie me, ondanks alles, buitengemeen aangenaam belooft te zijn.
Als altijd ben ik,

tt
Albert Verwey

9

Rozengracht 57
11 febr. [1887]

11 Op deze datum liet Van Deyssel aan J. de Koo, redacteur van De Amsterdammer, een brief toekomen, op 31 oktober 1886 in no. 488 geplaatst onder het kopje Ingezonden:

> *Mijnheer de Redacteur!*
> In het verleden Saturdag verschenen nummer van het Weekblad *De Amsterdammer* komt een bijdrage voor onderteekend 'D. van den Ysel'. Daar ik van verschillende zijde als de auteur daarvan aangesproken word, verzoek ik u deze betuiging op te nemen, dat bedoelde bijdrage niet van mij afkomstig is.
> Wil mij gelooven, mijnheer de Redacteur; met alle hoogachting, Uw dw. dr. L. van Deyssel.

Amice, Ik zal graag gebruik maken van je vriendelijk aanbod van een Introductie voor de Boekerij van je vader in het Museum.[12] Wil je me òf berichten, wanneer ik ze bij je halen kan, of zoo goed zijn ze me thuis te sturen?

Bij voorbaat mijn dank

tt

Albert Verwey

12 Korte tijd na de opening van het Rijksmuseum in 1885 had prof. J.A. Alberdingk Thijm een groot deel van zijn omvangrijke bibliotheek daar in bruikleen afgestaan.

10

Am., 11 febr. '87
N.Z. Vbw. 161 -

Amice,

Hierbij heb ik het voorrecht u een introduktie-brief van mijn vader voor den Muzeum-bibliothekaris te zenden. Mocht gij werken uit de bibliotheek ter leen willen hebben, wees dan zoo vriendelijk mij daarvan de namen op te geven. Ik zal u dan een door mijn vader onderteekende quitantie kunnen zenden, wáarop alleen gij de verlangde boeken krijgen kunt.

Met vriendschappelijke gevoelens,

Karel Alb. Thijm

P.S. De toegang tot de Bibliotheek is door de tweede groote deur aan den rechter zijgevel van het Muzeum. Op die deur staat: 'Architect der Muzeumgebouwen'.[13] Gij gaat de trap op, twee hoog, en tikt aan de geheel houten deur vóor u.

11

LEESMUSEUM
AMSTERDAM

Rozengracht 57
Amst. 16 febr. '87

Amice, de boeken,[14] die ik graag voor een poos uit de verzameling van je vader ter leen had zijn de volgende:

13 Dat was P.J.H. Cuypers (1827-1921), in 1876 als zodanig benoemd. Op 3 maart 1859 raakte Cuypers, toen sinds vier jaar weduwnaar, geparenteerd aan J.A. Alberdingk Thijm door met diens jongste zuster Antoinette een tweede huwelijk aan te gaan.

14 (1.) Cd. Busken Huet, *Ada van Holland*. Historisch-litterarische schets, A.W. Sijthoff, Leiden, 1886; (2.) Cd. Busken Huet, *P.A. De Génestet*, een overdruk uit De Nederlandsche Spectator, 13 juli 1861, no. 28; (3.) Cd. Busken Huet, *Aan Mevrouw Bosboom-Toussaint*, J.J. Weeveringh, Haarlem, 1862 [bevat een antwoord op een geschrift van Mevrouw A.L.G. Bosboom-Toussaint, *De terugkeer van Golgotha*, voorafgegaan van een woord aan Cd. Busken Huet. Uitgegeven ten voordeele van het Asyl Steenbeek, W.H. Kirberger, Amsterdam, 1862]; (4.) W. van der Jagt, *Aan Mevr. Bosboom-Toussaint*, M.J. Visser, 's-Gravenhage, 1862; (5.) J.A. Alb.[erdingk] Th[ijm], *Voorlezingen van Cd. Busken Huet*. Overdruk uit het Zondagsblad; (6.) M. Cohen Stuart, *Een woord aan Cd. Busken Huet*, M. Wijt & Zonen, Rotterdam, 1862; (7.) [Anoniem], *Beschouwingen over een Gids-artikel van Cd. Busken Huet*, [ondertekend: 's Hage 29 Januarij 1865], De Erven Thierry en Mensing, 's-Gravenhage, 1865; (8.) De titel *Du Théatre religieux* berust waarschijnlijk op een vergissing. Mogelijk wordt bedoeld *La Hollande religieuse*, een overdruk uit *La seule chose nécessaire*. Recueil mensuel, publié sous la direction de Cd. Busken Huet, A.C. Kruseman, Haarlem, 1856-1857; (9.) *De Thomas-kwestie*, een druksel van 40 pagina's, aanwezig in de Collectie Leeflang, I: 11; (10.) Zie onder (3.); (11.) Cd. Busken Huet, *Jacques Saurin en Théodore Huet*. Proeve van kerkgeschiedkundige kritiek, A.C. Kruseman, Haarlem, 1854; (12.) [Anoniem], *Alcestis*. Uit het Engelsch, door Cd. Busken Huet, Ernst & Co., Batavia, 1874; J. Noordendorp,

1. Ada van Holland door Cd. B.H.
2. de Genestet door Cd. B.H.
3. Aan Mevr. Bosboom-Toussaint door Cd. B.H.
4. Aan Mevr. Bosboom-Toussaint door Mr. W. van der Jagt.
5. Nederl. Letterkunde. Voorlezingen door Cd. B.H.
6. Een woord aan Cd Busken Huet door M. Cohen Stuart.
7. Beschouwingen over een Gidsartikel van Cd. B.H.
8. Du Théatre religieux (Een overdruk)
9. De Thomas-kwestie (Een overdruk)
10. De terugkeer van Golgotha door Cd. B.H.
11. Jacques Saurin et Théodore Huet
12. Alcestis - met een voorrede door Cd. B.H.
13. Van Vloten. Varia 4 blz.

Als je vader zoo vriendelijk wil zijn me een kwitantie voor zooveel boeken op eenmaal toetestaan zal mijn onbescheidenheid in het vragen me niet groot lijken naast zijn grootere som van welwillendheid in het geven. Mag ik je verzoeken hem, zoo voor introductie als kwitantie mijn beleefden dank over te brengen?

In afwachting blijf ik, je dankend voor je vriendelijke bemiddeling,

tt

Albert Verwey

12

Mont,[15] 9 Oktober 1887

Amsterdam, 1874. Het merendeel van bovenstaande gegevens werd mij verstrekt door Drs. B. Luger te Amsterdam, die ik daarvoor op deze plaats dank breng.

15 Dit is de eerste brief die Lodewijk van Deyssel tot Albert Verwey richtte vanuit de *Villa des Chéras* te Mont-lez-Houffalize in de Belgische provincie Luxembourg. Aan Van Deyssels vestiging aldaar was voorafgegaan zijn huwelijk, op 26 mei 1887, met Catharina Bartholomea Horyaans (1864-1941), veelal Cateau of Cato genoemd. Tussen de huwelijksdatum en die van de vestiging, eind juni 1887, te Mont-lez-Houffalize, verbleef het echtpaar Alberdingk Thijm in *Hôtel du Pont* te Esneux. Met de middagbestelling van 11 juni 1887 bereikte Van Deyssel aldaar, als een afzonderlijke overdruk op geschept Van Gelder en voorzien van een handgeschreven opdracht, Verwey's sonnet *Bij een trouw-mis*, een dag of tien eerder verschenen in De Nieuwe Gids, tweede jrg., deel II, aflev. 5, juni 1887, p. 304, en daar, evenals op de overdruk, voorzien van de opdracht: Aan Willem Witsen; laatstelijk herdrukt, maar zonder opdracht, in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 72-73. Op diezelfde 11e juni 1887 schreef Van Deyssels neef en vriend, de componist en classicus Alphons Diepenbrock aan zijn intimus Aegidius W. Timmerman: ‘Wat zeg je van het v. Deyssel-sonnet? De oude Alberdingk Thijm vindt het zeer “attent” dat de Heer Verwey het huwelijk van van Deyssel niet ongemoeid liet met een vers. Naif hè! Over het sonnet heb ik met Hein [Boeken] heel veel gepraat. Ik kan hem er niet mee feliciteeren, ofschoon er geweldige kranige regels in zijn: “'t Veelmannige koraal dreunt d'oore dronken”... Hij heeft vooreerst tegen zijn eigen theorie gezondigd: dat een dichter de dingen waarover hij schrijft moet kennen. Deed hij dat, dan zou hij door het gezicht van een “goedleefsch pastoor” en van “geelgen wijn” (een prachtige regel anders) niet op het bizarre idee zijn gekomen dat zoo'n man daar voor zijn plezier staat te zwelgen, en [niet] een onderscheiding tusschen “het heiligste” en de “nuchtere ceremoniën” gemaakt hebben, die voor een pastoor niet bestaat en voor Verwey niet mag bestaan. Dan vind ik het motief en de vergelijking geforceerd en de 8ste regel cynisch zonder schilderachtig of geestig

Amice,

Ik had van-morgen drie erge plezieren. Ten eerste kwam de brievenbesteller, een genot, dat zich dagelijks herhaalt;[16] ten tweede bracht hij mij twee zendingen van jouw,[17] een aangenaamheid, die ik niet zoo dikwijls ondervind; ten derde las ik in je stuk over het Kongres van Quack en mij,[18] en dit streelde zeer mijn eigenliefde.

Behalve die drie plezieren had ik een genoegen van hoogere soort en van langeren duur door het lezen der verschillende bijdragen in proza en poëzie, die dit nummer van den Nieuwen Gids al weêr tot het jouwe maken.[19]

te wezen.' (Geciteerd naar Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*. Bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser, dl. I, 's-Gravenhage, 1962, p. 129; voortaan: Diepenbrock, *Brieven en Documenten*.)

Frederik van Eeden daarentegen oordeelde op 8 juni 1887, in een brief aan Willem Kloos: 'Albert's sonnet is het succes van de aflevering. Al het andere, zelfs Looy en jij wordt er week en mat bij. Het is Rembrandt! - echt Rembrandt! Warm en vol en zwaar met weelderigen goudglans. Ik begrijp niet hoe een uitgeput volk als wij nog zulke taal kan spreken. Het is geheel nieuw Hollands, rijp en krachtig.' (Geciteerd naar Mededelingen, X, Frederik van Eedengenootschap, Amsterdam 1946, p. 16). Nog in juli 1918 oordeelde Hein Boeken dat het moeilijk zou zijn 'een werk uit Verweys latere tijd aan te wijzen, dat zijn Trouwmis (Mei 1887) ook maar evenaart, een stuk werk waardoor hij het realistisch sonnet tot nog niet bereikte hoogte heeft gebracht en aan hetwelk ik erken voor mijne eigene vorming de grootste verplichting te hebben.' (Geciteerd naar Maurits Uyldert, *Naar de voltooiing/Uit het leven van Albert Verwey,* III, Amsterdam, 1959, p. 286).

Voor informatie over Van Deyssels jaren te Mont-lez-Houffalize, zie *Gedenkschriften*, p. 356-379; M. Rutten, *Op zoek naar Lodewijk van Deyssel te Mont-lez-Houffalize*, in Spiegel der Letteren VII (1963-1964), p. 226-236; Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel te Mont-lez-Houffalize*, in Spiegel der Letteren IIX (1964-1965), p. 140-146.

16 Vgl., over dit dagelijkse bezoek van de brievenbesteller, Van Deyssels brief aan Willem Kloos, d.d. 31 december 1887, afgedrukt in mijn Nawoord bij de uitgave van Van Deyssels *Nieuw Holland* in brochure-vorm, Amsterdamse Schotschriften 3, Amsterdam, 1979, p. 43-44.

17 Namelijk een afzonderlijke en gepagineerde overdruk van Albert Verwey, *Zeven sonnetten*, zojuist verschenen in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1887, p. 165-171; zie thans *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 73-76. De tweede zending heeft hoogstwaarschijnlijk bestaan uit een overdruk van de *Drie sonnetten*, door Verwey bijgedragen aan De Nieuwe Gids, tweede jrg., deel II, aflev. 6, augustus 1887, p. 455-457; zie thans *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 53, p. 49 en p. 50, waar deze sonnetten figureren als no. 41, 33 en 34 van de reeks *Van de liefde die vriendschap heet*.

18 De Nieuwe Gids, derde jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1887, opende ditmaal (p. 1-12) met Albert Verwey, *Het twintigste taal- en letterkundig congres*. In deze nabeschouwing stond Verwey ook stil bij de openingsrede van de Algemene Voorzitter, prof. H.P.G. Quack: 'Men weet dat prof. Quack van een bloemrijken stijl houdt en dol is op eenigszins romantische beeldspraak. Of het nu een beleefdheid was of een vergissing weet ik niet, maar zeker is het dat de heer Quack eensklaps in een van zijn meest geanimeerde passages een paar geestdriftige volzinnen uit Van Deyssel's brochure, Over Literatuur, inlaschte, zoo allerverschrikkelijkst verhanseld, zoo platgemaakt, zóo gewoon, zoo heelemaal zonder het bekende mooie rhythme van Van Deyssel's proza, dat, enfin, dat geen schepsel, die het niet wist, op de gedachte kon komen, dat die volzinnen van iemand anders waren dan van Quack zelf.' De Gids van oktober 1887, p. 1-17, opende met H.P.G. Quack, *De macht der taal. Rede ter opening van het XXste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres, 16 September 1887*.

19 Buiten Verwey's bijdrage over het Congres en buiten de *Zeven sonnetten*, bevatte deze oktober-aflevering van De Nieuwe Gids ook nog (p. 12-64) Verwey's vertaling van Christopher Marlowe, *De tragische historie van Dr. Faustus*, voor de eerste maal herdrukt in Albert Verwey, *Verzamelde gedichten*, Amsterdam, 1889, p. 257-342.

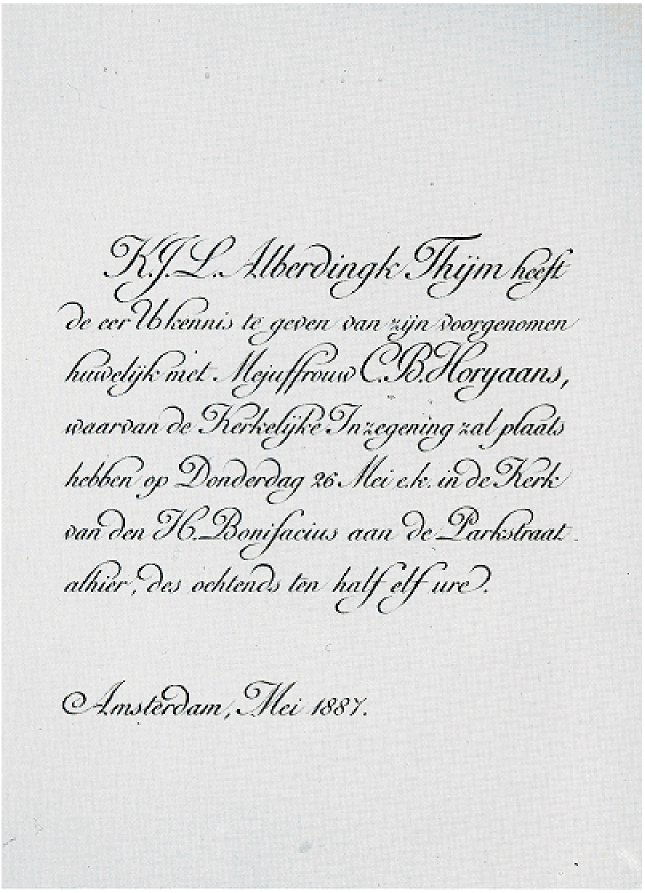

K.J.L. Alberdingk Thijm heeft
de eer U kennis te geven van zijn voorgenomen
huwelijk met Mejuffrouw C.B. Horyaans,
waarvan de Kerkelijke Inzegening zal plaats
hebben op Donderdag 26 Mei e.k. in de Kerk
van den H. Bonifacius aan de Parkstraat
alhier, des ochtends ten half elf ure.

Amsterdam, Mei 1887.

Aankondiging van het huwelijk van K.J.L. Alberdingk Thijm (1864-1952) met Cateau B. Horyaans (1864-1941)

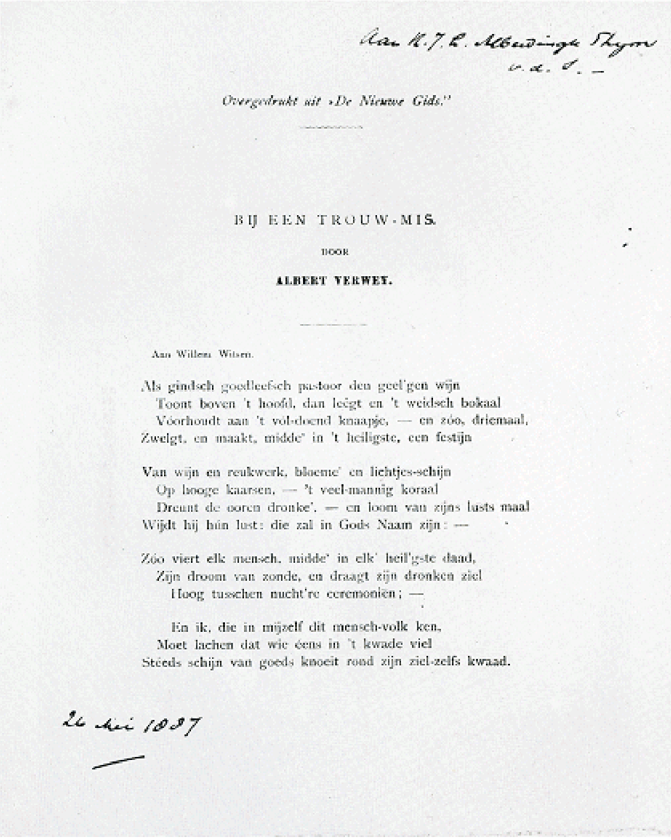

Aan K.J.L. Alberdingk Thijm v.a.d. —

Overgedrukt uit »De Nieuwe Gids.”

BIJ EEN TROUW-MIS.

DOOR

ALBERT VERWEY.

Aan Willem Witsen.

Als gindsch goedleefsch pastoor den geel'gen wijn
Toont boven 't hoofd, dan leêgt en 't weidsch bokaal
Vóórhoudt aan 't vol-doend knaapje, — en zóo, driemaal,
Zwelgt, en maakt, midde' in 't heiligste, een festijn

Van wijn en reukwerk, bloeme' en lichtjes-schijn
Op hooge kaarsen, — 't veel-mannig koraal
Dreunt de ooren dronke', — en loom van zijns lusts maal
Wijdt hij hún lust: die zal in Gods Naam zijn: —

Zóo viert elk mensch, midde' in elk' heil'gste daad,
Zijn droom van zonde, en draagt zijn dronken ziel
Hoog tusschen nucht're ceremoniën; —

En ik, die in mijzelf dit mensch-volk ken,
Moet lachen dat wie éens in 't kwade viel
Stéeds schijn van goeds knoeit rond zijn ziel-zelfs kwaad.

26 Mei 1887

Albert Verwey, ‘Bij een trouw-mis’

De Villa des Chéras te Mont-lez-Houffalize, door Lodewijk van Deyssel bewoond van eind juni 1887 tot april 1889. Foto Joseph Barthels

Ik had juist een stukje over de rede van Quack geschreven en bestemd voor den Amsterdammer-Weekblad,[20] hoewel ik niet weet of het opgenomen zal worden, en bij die gelegenheid denkend over het Kongres en hetgeen daar was gebeurd, dacht ik precies hetzelfde over het Woordenboek, wat jij er nu van schrijft.[21] Waarmeê ik mij gelukwensch.

Je hebt vrij wat meer gedaan dan ik dezen zomer; had ik maar één vel geschreven, zoo als jij er hier vijf hebt.

Maar zoo als de eenzaamheid, wanneer men eenmaal aan het werk is bij eenigen allerheilzaamst werkt, zoo vergrooft en verwekelijkt zij ook zoo lang men niet is begonnen, en wanneer men verstoken is van ambitie-prikkelende invloeden. Het eenige wat mij in den laatsten tijd nog aan de literatuur heeft vastgehouden is de tweemaandelijke ontvangst van jullie tijdschrift. Behalve in de uren dat ik den Nieuwen Gids lees, ben ik in een koeyerigen kauwerigen vettigen zieletoestand. Zonder één hartstocht, één gevoel of één gedachte. Mijn hersens zijn een hoop verdroogde koeyepoep. Deze toestand sluit in zich het gemis van den wensch om er uit te geraken. Maar toch ga ik nog tusschen beide in een scheepje van donker satijn en zilver aan 't varen op mijn herinneringenzee, en ik zie blonde hoofden met blauwe oogen, waarmeê ik gelachen heb mijn liefsten lach van jeugd en van hoop om de kunst van het woord.

Je hebt wel eens gezegd op mijn kamer op de N.Z. Voorbw. dat bij stilstand der verbeelding en gedachte die zaken toch groeiden buiten ons eigen weten om, en dat het ontwaken dan voor ons zelf overweldigender was. Maar je moet toch oppassen, anders is je beste gedeelte wechgeroest vóor dat je er aan denkt. Ik woû dat ik verrekte van verlangen om weêr iets te produceeren, maar dat doe ik volstrekt niet.

Kleine wijzigingen aan het toilet van zijn maatschappelijke positie, zoo als b.v. het van ongehuwd gehuwd worden, moesten iemants leven niet meer aandoen, namelijk iemants eenige, inwendige leven, dan het koopen van een nieuwen tandestoker. Zoodra het hem merkbaar verandert, daalt hij daardoor in het vunzigvulgaire en duf-burgerlijke, en raakt den schijn kwijt van een superieur mensch te zijn.

Als ik in staat tot schrijven was zoû ik een schetsje maken, over een poes. Want

20 Dit op 7 oktober 1887 voltooide opstel *Een tooster* verscheen op 16 oktober 1887 in de Amsterdammer, no. 538. Laatstelijk werd dit opstel herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 47-50; voor allerlei achtergrondgegevens: a.w., p. 294-300.

21 Namelijk dat prof. Matthijs de Vries ten onrechte de voltooiing van het Nederlandsch Woordenboek een nationaal belang achtte. 'Maar', aldus Verwey, 'wij laten ons niets wijs maken. Dat dit plan van beteekenis was in een tijd, toen de schrijvers maar moesten zien hoe zij spelden, dat is zeker. Dat er onder die schrijvers van toen nog zijn die het plan liefhebben, is waarschijnlijk. Maar wij, jongeren, hebben niets er mee van doen. Geen ander hoeft ons te komen uitleggen wat onze woorden beteekenen. En sints de spelling genoeg geregeld is, om er niet meer dagelijks over te twisten, hebben wij, schrijvers, al wat wij begeeren, heeft het volk, dat ons lezen zal, al wat het verlangen kan. Voortaan is het afmaken van het Woordenboek alleen van belang voor Prof. de Vries, zijn uitgevers en de taalgeleerden.'

al mijn zien is vol van het kattenleven, dat ik om mij heen heb.[22] Het poesje rust maar fluwelig zacht en speelt, maar rust dan weêr, rust heel lang. Toch heeft hij niet gewerkt, om zoo te rusten.

Adieu, je sonnetten zijn groot van difficulté vaincue. Je bent in dezen laatsten Gids meer aan 't zeggen dan aan 't schilderen geweest. Het is ook wel mogelijk dat zeggen in literatuur de hoofdzaak is.

Groet noch Boeken noch Diepenbrock noch v. Deventer voor me, want ik detesteer ze alle drie.[23]

K. Alb. Th.

13

Rozengracht 57
Amst.m. 12 Octr. '87[24]

Amice, Ik dank je wel voor je brief. Maar je moet oppassen, als je iemand wilt uitleggen hoe zónder gevoel je bent, dat je dat niet in te véel brieven doet. Hij mocht eens gaan gelooven - en na iederen brief een beetje vaster - dat je wèl gevoel hadt. Dat je zelfs verboden omgang hield met aandoeningen, die aan den hartstocht nog géen broertje dóod hadden. Dat je - o horrible! - wel eens af en toe dácht! Geloof je heusch dat je niet werken *kúnt*? Zeg het eens hardop tegen je zelf, als je 't hart hebt: *ik*, Karel Thijm, kán niet. Geloof je dat je niet werken *wilt*? Kijk eerst eens na wat je kunt, en vraag dan eens: *Wil* jij niet, Karel?

22 Op 11 november 1887 zou Van Deyssel in zijn dagboek noteren: ‘Een aardig gevolg van mijn eigenaardige oogen is, dat als ik de poes met mijn beide oogen te gelijk, niet-loensch dus, aankijk, en ik hem dus niet duidelijk zie, hij dat verdraagt en mij met geheel open oogen blijft aankijken, terwijl als ik hem met mijn ver-ziend oog alleen aankijk, en het andere af laat dwalen, zoo dat ik hem zeer scherp zie, hij de oogen dichtknijpt en dat niet kan velen. Het is dus niet het gericht houden van de oogen op de poes, die een uitwerking op hem hebben, op zich zelf, maar alleen het hem zien, het bewust naar hem kijken en aan hem denken.’

23 Deze slotzin moet niet ernstig worden genomen. Vermoedelijk zat bij Van Deyssel geen andere bedoeling voor dan het ditmaal eens tegendraads formuleren van zo'n slotzin. Zijn betrekkingen met Hein Boeken zijn altijd van hartelijke aard geweest; met Alphons Diepenbrock raakte Van Deyssel eerst recht bevriend na de ontvangst van diens brief, d.d. 25 februari 1888, waarin Diepenbrock overigens zelf onthulde dat hij ‘vroeger een geheimzinnige antipathie’ tegen Van Deyssel had en toen bovendien ‘jaloersch’ op hem was. (Diepenbrock, *Brieven en Documenten*, dl. I, p. 140); voor Van Deyssels reactie, d.d. 3 maart 1888, zie idem, deel II, 's-Gravenhage, 1967, p. 597: ‘Wij hebben te weinig met elkaâr verkeerd dan dat ik ooit iets zoû hebben kunnen merken van de antipathie, die je zegt tegen me gehad te hebben.’
Wat Charles M. van Deventer aangaat, deze werd inderdaad al sinds juli 1886 antipathiek door Van Deyssel bevonden; zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Dr. Charles M. van Deventer*, in Handelingen XXIII der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en geschiedenis, 1969, p. 275-356; a.w., p. 279-280.

24 Op 14 oktober 1887 noteerde Van Deyssel in zijn dagboek: ‘Brief van Verwey, die mij plezier deed.’

Kijk: ik *wou* dat ik verrekte van verlangen om weer eens iets te produceeren. Zie je 'm? Neem me niet kwalijk dat ik je hartstochtloozen kauwtoestand stoor met zoo'n hartstochtelijken volzin. Maar die zin is me geschreven door iemand die zeit -

net als jij - dat hij geen gevoel heeft en niet werken kan. Wat zou jij hem terugschrijven? Zoo iets als: *Wou* je dat je verrekte van verlangen? - Maar verrek dan - van verlangen namelijk, zoo spoedig mogelijk? - Daar heb ik over gedacht, dat te doen. Maar 't klonk me wat onbeleefd.

Waarom doe jij niet wat je wilt? Waarom doe jij niet wat je weet dat je kunt? Ik heb nooit een impotenten Karel Thijm gekend en ik geloof niet aan zoo'n onmogelijkheid. Voor mij, en voor niemand van ons heb jij de schijn verloren een superieur mensch te zijn, en die zul je niet kwijtraken, als je doet wat je zèlf wilt en kunt.

Trouwen - neem me niet kwalijk dat ik 't zeg - is meer dan het koopen van een tandestoker. Die zin is gemaakt om over te schertsen, vind je niet? - Trouwen is het toelaten van een constanten invloed, en wel den invloed van een heel mensch, een heel nieuw levend, bewust organisme, op het jouwe. Het is het veranderen - éene veel, een andere weinig - maar van nagenoeg al de omstandigheden, waaronder en met de hulp waarvan je kunst ontstaat. Jij hebt om je heen je eigen omstandigheden ontgonnen en aangeleid - toch zeker niet zonder reden voor je toekomst! Tusschen die omstandigheden in moet je jouw werk nu laten worden. De vraag is nu maar - niet voor mij, maar voor je zelf - of je dat kúnt.

Je moet voor je zelf en je werk, dunkt me, even vol vriendelijke attenties zijn als je bij 't schrijven van je brief, voor mij geweest bent. En niet alleen voor mij: de blauwe oogen van Kloos zullen glimlachen onder zijn blonde haren[25] als ik hem enkele regels voorlees. En wat de dito onder dito van Croiset,[26] Sinclair[27] etc doen zouden weet ik niet. Ik ben er intusschen van overtuigd dat ik mijn beweeringen op jou kamer op de N.Z. Voorbw. niet zoo zuiver gestyleerd heb als jij 't in je brief wel wilt doen voorkomen. Al geloof ik nog aan de waarheid van wat ik toen zei.

25 Verwey zinspeelt hier op de 'blonde hoofden met blauwe oogen', waarover Van Deyssel had geschreven in zijn brief van 9 oktober 1887.

26 Arnold Jean Louis Croiset (1856-1913), een leraar geschiedenis met wie Van Deyssel, in de eerste helft van de jaren tachtig, in een schaakclubje zat.

27 De toneelspeler Albert Sinclair de Rochemont, van 1881 tot 1883 verbonden aan de Koninklijke Vereeniging 'Het Nederlandsch Toneel', waar hij steeds heel kleine rollen kreeg te vervullen. Sinclair had omgang met de Tachtigers, ook al omdat hij lid is geweest van de letterkundige vereniging Flanor.

Hein [Hendrik Jan] Boeken (1861-1933). Foto Willem Witsen

Pas op, want Boeken is bezig een poeet te worden[28] en zou kunnen optreden als de paladijn van een door jou gedetesteerde driemanschap. Als je schrijven wilt - doe het dan aan

Albert Verwey

14

Rozengr. 57
Amst.m. 19 Nov. [1887]

Amice, Gister ochtend gaf ik Schröder[29] order je - voor rekening van de N.G. - La Terre[30] te zenden. Ik houd me aanbevolen voor een briefje als het boek niet bij tijds aankomt. Het zal ons aangenaam zijn je oordeel in tijdschriftartikel-vorm te ontvangen, liefst vóor den 25sten - groetend

tt
Albert Verwey

Ik zeg: liefst vóor den 25sten, maar het spreekt van zelf dat je stukje ook daarna nog zeer welkom zal zijn.

28 In De Nieuwe Gids, tweede jrg., deel II, aflev. 4, april 1887, p. 133 had Hein Boeken naamloos gedebuteerd met het sonnet *Herfst*, voor de eerste maal herdrukt in H.J. Boeken, *Goden en Menschen* , Amsterdam, 1895, p. 47. Eerst in februari 1888 zou er weer poëzie van zijn hand in De Nieuwe Gids verschijnen. Wanneer dan, weer een jaar later, in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1889, p. 384-393, een reeks van tien *Son*[*n*]*etten* het licht ziet, onmiddellijk voorafgegaan door de eerste zang van Herman Gorters *Mei* (p. 345-383) schrijft Van Deyssel op 3 februari 1889 aan Willem Kloos: 'Die Gorter is héel goed, niet intens troebleerend noch groot-emotioneel, maar van een mooi voldragen al tijd lieve, nu en dan innige gratie. En orgineeler dan Boeken, die te veel een onmiddellijk voortbrengsel van U en Verwey blijkt. Ik kan ook niet goed velen, dat iemand met een zwakke stem zulke enorme sentimenten probeert uit te drukken. Het is, zoo als ik zeg, een verwaterd mengsel van U en Verwey.' (*Gesch. Nieuwe Gids*, p. 230). Het betrof hier de sonnetten: I *Zooals men, gaande door een lange straat* (p. 384, herdrukt in *Goden en Menschen*, p. 34); II *Als een schoon man op een schoon paard gezeten* (p. 385, in *Goden en Menschen*, p. 4); III *O menschen, die ik zag op vele wegen* (p. 386, in *Goden en Menschen*, p. 35); IV *O, Menschen, elk zijn eigen leven levend* (p. 387, in *Goden en Menschen*, p. 36); V *Ik voel de schoonheid zacht-op in mij groeien* (p. 388, in *Goden en Menschen*, p. 5); VI *O Menschenlichamen, die groeit op aarde* (p. 389, in *Goden en Menschen*, p. 37); VII *Door 't raampjen zag ik op de donkere banen* (p. 390, in *Goden en Menschen*, p. 42, aldaar onder de titel *Spoor-reis*); VIII *O wondervolle tijd des winters, waarin* (p. 391, in *Goden en Menschen*, p. 43, aldaar onder de titel *Londen*); IX *Gij, die mij eere geeft bij enk'le lieden* (p. 392, ongebundeld gebleven); X *Zoo zong ik in de vreugde mijner ziel* (p. 393, ongebundeld gebleven). Op 8 maart 1889 reageerde Kloos (Amsterdam, Kerkstraat 260): 'Met je oordeel over Boeken ben ik het evenwel geheel oneens. Van Verwey heeft hij, altijd zoo ik mij wel uitdruk, niets, en van mij, steeds weêr als ik het wel versta, niet meer dan *ik* van Verwey heb.'

29 De Amsterdamse boekhandelaar J.C. Schröder.

30 Het betreft Emile Zola's roman *La Terre* (1887), deel XV van de Rougon-Macquart.

15

22 November 1887

Ja, waarde vriend, je hebt mooi praten. Gisteren om éen uur ontving ik het boek, waarvoor ik de heeren dank zeg, vandaag om éen uur je brief.[31] Ofschoon ik kontinueel lees ben ik nog niet aan de helft. Overmorgen komt Erens,[32] ik weet dus niet of ik tijd zal hebben het artikel zóo gauw af te hebben, want ik moet het toch styleeren. Voor *Nederland*[33] of zoo zoû ik gauwer klaar zijn. Enfin ik zal mijn best doen.

tt

K. Alb. Thijm

16

[niet door Verwey voltooid en verzonden]

Amice, Ik dank je wel voor je boek,[34] dat ik al heelemaal heb doorgelezen. Het is een van de weinige boeken, die ik onthouden zal; want het is een mooi boek, een goed boek, en een lief boek. Ik vind het mooi, want het is van een geluid, dat gelukkig maakt. En goed, want het is zóo menschelijk, dat ik ieder mensch erin zie, heelemaal, met zijn levende, naakte menschenlijf onder zijn kleêren. Ook wel eens

31 Namelijk die van 19 november 1887. Op 22 november drukte ook Willem Kloos Van Deyssel op het hart: ‘Ik reken op je recensie van La Terre, hoor.’

32 Frans Erens arriveerde te Mont-lez-Houffalize in het avonduur van 24 november 1887. Voor het dankschrijven, d.d. 4 december 1887, aan zijn gastheer en gastvrouw, zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel. Dertien close-ups*, Amsterdam, 1964, p. 142 (voortaan: *Dertien close-ups*); voor Erens' openbaar gemaakte herinneringen aan zijn verblijf, gedurende een week op de *Villa des Chéras*, zie *Vervlogen Jaren*, p. 212-213. Tijdens Erens' verblijf moet Van Deyssel al de eerste paragraaf van zijn bespreking van *La Terre* hebben voltooid en vervolgens aan Erens voorgelezen, anders had deze niet op 4 december 1887 kunnen schrijven: ‘J'ai achevé la lecture de “La Terre”, c'est un livre bien triste, même le plus triste des oeuvres du maître, mais il vous empoigne. Dans le train j'ai encore songé à ta phrase: “Als de wind gaat over een huis” etc., mais n'est-ce pas du Verwey? Non pas la pensée ou les mots, mais le *son*? Déjà on peut remarquer l'influence de sa voix dans les chroniques de Kloos.’ De door Erens onvolkomen geciteerde zinsnede laat zich terugvinden in de laatste zin van de eerste alinea waarmee het opstel over *La Terre* opent: ‘Het [boek] is door mij heen gegaan in zwaar druischend geluid als een groote breede levenstrilling, hollend bolderend en gillend door mijn verbeelden en voelen, en heeft huiverende ritselingen achtergelaten als een windzwaai die over een huis is gegaan.’
De tweede tot en met de zevende paragraaf zou Van Deyssel schrijven op 21 en 22 december 1887, zich daarbij ‘voortdurend uitmuntend geluimd’ voelend.

33 Aan het tijdschrift Nederland heeft Van Deyssel enkele malen meegewerkt toen het, tussen 1880-1884, onder redactie stond van Jan ten Brink en H.J. Schimmel. In januari 1885, toen de redactie werd uitgebreid met F. Smit Kleine en C.E. Broms, dacht Van Deyssel er wel in te zullen slagen redacteur van dit blad te worden. Hij was toen ten onrechte zo zeker van zijn zaak dat hij alvast nieuwe visitekaartjes liet drukken die o.m. zijn redacteurschap van Nederland vermeldden!

34 Deze brief n.a.v. de ontvangst van een present-exemplaar van Van Deyssels, bij C.L. Brinkman te Amsterdam in twee delen verschenen, roman *Een Liefde* , werd niet door Verwey voltooid, bleef bijgevolg onverzonden en werd vervangen door de brief van 28 december 1887.

zónder zijn kleeren; en daarom zullen de zoogenaamde menschen het *niet* goed noemen.

Waarom ik het een lief boek vind, leg ik niet uit: daar heeft ieder gewoonlijk zijn al te eigene redenen voor. Redenen, waarom men iets al of niet lief vindt, bedoel ik. - Het is een heerlijk ding achter elkaar zooveel mooi Hollandsch te kunnen lezen. Vooral als het genot zoo ongestoord is, want je hebt, naar mijn idee, goed den toon van 't verhaal volgehouden. Je vervelende uitgever heeft anders wel zijn best gedaan voor wat stremming te zorgen, door twee deelen te maken van een boek, dat onmogelijk anders dan in éenen denkbaar is.

De indruk op 't publiek zal weer heerlijk zijn. De gezichten, die sommige deftige heeren zullen zetten voor een paar famieljare woorden, die je gebruikt hebt, stel ik me voor als hartverscheurend.

Nu ik het boek aan-éenen las, viel het me nog meê bij de herinnering, die ik had van sommige voorlezingen, die je indertijd op je kamer aan de N.Z. Voorburgwal gedaan hebt.

17

Rozengracht 57
Amsterdam. [28] Decr '87

Amice, Ik heb gewacht met je te danken voor de toezending van je boek, totdat ik het uit zou hebben. Nu héb ik het uit en dank je, behalve voor die toezending, oók voor het vele aangename, dat je stijl met zijn mooie bewegingen, me heeft aangedaan. Ik heb het heerlijk gevonden zooveel aangenaam, overtuigd, natuurlijk Hollandsch te kunnen lezen als jij me daar hebt thuis gestuurd. Neem me niet kwalijk dat ik je in ruil daarvoor iets zenden moet als Doortje Vlas van Bram van Dam,[35] maar Kloos zei me dat je daarom gevraagd hebt.

Nu ik je boek gelezen heb, denk ik zoo bij mezelf dat jij toch een geweldige dweper bent.[36] Jij hebt het leven lief, maar niet énkel - vergun me - ‘met een forsche en jaloersche liefde’:[37] - jij *dweept* met het leven.

35 Op 22 november 1887 had Kloos Van Deyssel nieuwsgierig gemaakt naar dit boek door te schrijven: ‘Doortje Vlas’ door Bram van Dam? Ken je dat? 't Is in den trant van Netscher, maar veel zwakker, zonder artisticiteit, maar nog al aardig in 't psychologische. De jonge schrijver is een auteur van eenigen aanleg.’ Bram van Dam, zo zou naderhand blijken, was een der pseudoniemen van Willem Carel Tengeler (1853-1911). Van Deyssels nieuwsgierigheid zal nog zijn toegenomen door Kloos' bespreking van *Doortje Vlas* in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel I, aflev. 2, december 1887, p. 328-329; voor de eerste maal herdrukt in *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*, dl. II, Amsterdam, 1896, p. 71-72.

36 Dat gaat voor bijna alle Tachtigers op. Zie in dit verband het groot aantal plaatsen, met betrekking tot *dwepen, dweper, dweepziek*, bij elkaar gezet in: Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes. Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven*, Amsterdam, 1977, p. 385-386; voortaan: *De Adriaantjes*.

37 Verwey citeert hier de door Van Deyssel aan Willem Kloos opgedragen brochure *Over literatuur*, (*De Heer F. Netscher*), Amsterdam, 1886, p. 42: ‘*Zijn* kunst, dat is *de* kunst, de kunst, die hij bemint met een forsche en jaloersche liefde.’

Ik zeg niet dat het zoo is, maar ik zeg dat ik dat zoo denk.

Als ik jou lees, dan denk ik: ja juist, als Het Leven een vrouw was, dan zou hij liggen snikken vóor haar of haar aan haar hals hangen. En als Zij lief deê tegen hem, dan geloof ik dat hij vergaan zou van vervoering.

Dat dwepende voel ik tot in je bedaardste volzinnen, tot in de manier waarop je spreekt van 'mooye handen'.[38]

De fantasie van jou met het belichaamde leven zou door alle stemmingen heen kunnen worden voortgezet met illustreerende volzinnen uit je roman, en ook uit je brochure.[39] Mathilde en Jozef.[40] v. Deyssel en Het Leven. Het is eén roepen, eén dwepen.

Ik hoef je niet te zeggen dat jij - en je boek als uiting van jou - door zoó te zijn, een zeldzame verschijning bent tusschen de collectie schrijvers - en boeken, - die ik in mijn Hollandsche hoofd heb. Ik ben blij met de aanwinst.

Ik houd er niet van een boek uit elkaar te halen: dit boek is mooi, dat boek is minder mooi. Zulke zaken weet jij zelf het best. Het lijkt me, in hoofdzaak, dat je voornamelijk in je 13de hoofdstuk ernaar gestreefd hebt het meest-direct treffende van de beschreven zaken uit te drukken. Waar je je hier en daar minder juist mag hebben uitgedrukt geloof ik dat je causeurs-kwaliteiten[41] je in den weg hebben

38 Onduidelijk welk citaat uit *Een Liefde* Verwey hier voor ogen staat, aangezien de 'mooye handen' van Jozef van Wilden een aantal malen worden vernoemd, de eerste maal in deel I, p. 34: 'Zij zag naar hem op, en zij spraken verder, haar twee handen steunden op zijn mooye linkerhand.'

39 Zie noot 37.

40 Mathilde de Stuwen en Jozef van Wilden, de hoofdfiguren uit de roman *Een Liefde*.

41 In 1916 zou Verwey daarover schrijven: 'Van Deyssel was niet enkel door zijn geest, maar ook door zijn ingeboren en aangekweekte stijl-eigenschappen een bizondere verschijning. Hij sprak - van nature, scheen wel - een voortreffelijk proza. De overgang van de indruk tot het woord was bij hem onmiddellijk. En hij gaf die indruk niet om zijnszelfs wil, maar met een verschuiving of onder een verlichting, die hem treffend en bekoorlijk, die hem drager maakte van een verborgen gehouden gevoelsleven. Bovendien was er, ondanks dat Van Deyssel door het opzettelijke en verzorgde van zijn gedragingen en uitspraken soms het komedianten-wezen scheen te willen benaderen, aan zijn diepere ernst niet te twijfelen. Wat daarom aan zijn uiting het meest de aandacht trok, was haar tweezijdigheid. Ze was oprecht, gevoeld, hartstochtelijk, en ze was tegelijk bewust, planmatig, ja zelfs de klaarblijkelijke uitdrukking van een geest die bleek aangelegd op het onderscheiden en indelen. De neiging tot "schematiseren" was hem aangeboren.
Voor mij die het proza-schrijven had moeten aanleren als het schaatsenrijden, die daarentegen sedert mijn vijftiende jaar verzen geschreven, zelfs gesproken had; die mij mijn indrukken niet achteraf bewust maakte, en ze ook dan niet uitte, maar ze hoogstens dienen deed tot het uitdrukken van mijn verbeeldingen; die mij altijd zwak wist als mijn aandoening twee zijden had, zodat ik liever zweeg dan een evenwicht te handhaven, waarvan ik vermoedde dat het me beschamen zou, maar mij krachtig voelde zodra maar de eenheid in me herwonnen was; voor mij moest een persoonlijkheid als die van K.J.L. Alberdingk Thijm wel wonderlijk en boeiend lijken'; geciteerd naar Mea Verwey, *Albert Verwey over Lodewijk van Deyssel*, in De Nieuwe Taalgids, dl. 43 (1950), p. 193-202; a.w., p. 201. Aldaar ook (p. 201-202): 'Het onderscheid tussen ons beiden was klaarblijkelijk dat zijn [Van Deyssels] bewustzijn zich tyranniserend tegen zijn gevoel wierp, bij wijze van net waar het doorheen moest gaan, terwijl het mijne in de richting van mijn gevoel ging, het hoogstens lichtelijk leidde. Maar dan was het gevoel toch ook anders: het zijne verbonden aan de verschijnselen die het opwekten, het mijne los daarvan en spoedig daarop vervangen door verbeeldingen die verder zowel het gevoel als zijn oorzaak voor me vertegenwoordigden. Ik herkende hem dan als een kunstenaar,

gezeten. De woorden zijn je in zoo groot aantal familjaar,[42] dat het wel eens moeielijk zijn moet onder zooveel bevrienden, den eenen vriend te vinden, dien je noodig hebt.

Je zult het publiek nog wel hier en daar aan het schrikken maken. Ik voor mij vind, in een oordeel over je boek, de zedelijkheids-kwestie ondergeschikt. De vraag is ook niet wat de menschen mooi vinden maar wat jij, de met het leven dwepende V. Deyssel mooi vindt. Houd me ten goede dat ik je zaken geschreven heb, waar je 't niet mee eens bent of die je al lang wist en geloof me

tt

Alb. V.

18

Mont-lez-Houffalize
12 Januari 1888

Amice,

Ik dank je zeer voor je al te vleyend schrijven van 28 dec. ll. Maar ik vind, dat je zegt dat ik een dweper met het leven ben een klein beetje op een manier alsof jij wist dat 't een verkeerde, geliefde gedachte van mij was, mij zelf voor iemant te houden die alles-behalve met het leven dweept. Maar 't is niet zoo, ik geef 't je graâg toe, ik dweep er meê. Ik vind 't heel aardig zoo in en bij en met het leven te kunnen zijn.

En laat ik nu maar dadelijk met mijn groote vraag voor den dag komen. Je schrijft namelijk over het 13e hoofdst. van mijn roman Een Liefde schrijvend: ‘Waar je je hier en daar minder juist mag hebben uitgedrukt...’ Je moet me niet kwalijk nemen, maar als *jij* zoo iets zegt, dan wil ik absoluut weten wat je bedoelt. Wees dus zoo bizonder vriendelijk van eenige opheldering te geven. Ik hecht daar speciaal aan, want vroeger dacht ik van mij zelf, dat ik toch eigelijk geen-een aan-

niet van de waarneming die het erkennen is van de wereld als buiten ons -, maar van de gewaarwording, die het erkennen is van onszelf, zoals we door die wereld worden aangedaan.’ Reeds in een opstel over *L'Orientation de la littérature hollandaise*, door Albert Verwey bijgedragen aan de Mercure de France, no. 229, Tome LXV, 1er Janvier 1907, p. 33-42, had hij (p. 41) terloops vastgesteld dat ‘Van Deyssel a toujours cherché une expression immédiate de l'imaginé.’ Vgl. *Vervlogen Jaren*, p. 215: ‘Wij menschen van de laatste veertig of vijftig jaar hebben in Nederland geen beteren prater gekend dan Van Deyssel. Ik herinner mij, dat Kloos mij eens zeide: “Als Karel wat vertelt, dan is het als een boek. Je zoudt het zóó kunnen opschrijven.” En inderdaad, Karel hield den toehoorder vast geboeid, hij liet hem niet los. Het was een spel van woorden, die ieder raak sloegen. Men kon hem aanhooren een uur lang zonder de geringste verveling.’

42 Waarschijnlijk gaf het onder ogen krijgen van deze vaststelling Van Deyssel aanleiding op 2 januari 1888 in zijn dagboek te noteren: ‘Aan vader schrijven mij De Vries en Te Winkel te sturen. Ten eerste voor de geslachten, ten tweede om de woorden achter-mekaâr te lezen, zoodoende nieuwe woorden te vinden en met de klanken familiaar te blijven.’

merking op mijn werk kon velen. Dit heb ik gedacht tot aan het moment, dat jij, na dat mijn brochure over Netscher verschenen was, in den Molsteeg[43] mij daarop aanmerkingen hebt gemaakt op een avond dat ik je een eind naar huis bracht, aanmerkingen, die ik niet alleen velen kon, maar waar ik zelfs blij meê was. De verzoek je dus dringend om al is 't maar één voorbeeld te noemen van waar ik mij in Hoofdst. XIII van Een Liefde slecht d.i. onjuist heb uitgedrukt.

Dat woord van ‘opgevelen’[44] uit je verzen in 't Amsterdamsche Jaarboekje, heb ik ook gebruikt in Menschen en Bergen,[45] een roman waaraan ik bezig ben. Weet je bij wien van de vorige generatie ik geloof dat men nog 't meest van die van substantieven en adjektieven gemaakte, door den auteur gemaakte, verba en adverba vindt? Bij Hofdijk.[46] Zie Aeddon.

Doortje Vlas, dat je me in je brief annonceert,[47] heb ik niet gekregen. Zoû je 't me nog willen sturen?

Ik zal zoo vrij zijn, als je 't goed vindt, mij in 't vervolg tot jou te richten voor Nieuwe-Gids-korrespondenties, want de sekretaris schijnt het korresponderen met de auteurs van kopie voor zijn tijdschrift niet tot zijn taak te rekenen. Ik schreef hem althands in de laatste zes weken drie brieven, maar hij andwoordt op geen van de drie. Vooral het niet-andwoorden op den eerste dier drie brieven, een lange van zoo een intiem karakter dat er dadelijk op geandwoord had moeten worden, is mij zeer onaangenaam geweest.[48] Stel je voor, iemant daar je bíj komt zitten en daar je je

43 Vlak bij *Die Port van Cleve* doorsnijdt deze steeg de Nieuwezijds Voorburgwal.

44 Zinspeling op vers 3 van *Een oud Amsterdamsch Burgwalletje*, voor de eerste maal openbaar gemaakt in het Amsterdamsch Jaarboekje voor geschiedenis en letteren, onder redactie van N. de Roever, Archivaris van Amsterdam, 1e jrg., 1888, maar hier geciteerd conform *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 76-77:

> *'t Rijk dak-zicht, steil-schoorstenig, roodt en blauwt*
> *Op 't oud stads-stukje en 't zwart burgwalke is zwaar*
> *Bouwvalgen warbouw, vlug opgeevlend....*

45 *Menschen en Bergen/Proza-gedicht*, in L. van Deyssel, *Prozastukken*, Amsterdam, 1895, p. 207-250; voortaan: *Prozastukken*. De aankomst van Van Deyssel, op 19 april 1885, te Laroche in de Belgische Ardennen wordt op p. 212 aldus geëvoceerd: ‘De bok [van de malle-poste die de verbinding onderhield tussen Laroche en het stationnetje van Melreux] wiepte, het blauwe voermansbuis daalde snel, de bruingrijze [Van Deyssel] stapte uit, suf en vreemd, zag in de beginnende duisternis de huizing donkergeel opgevelen, ging door een hekopening, over een kleine groezelige open plek, een trapjen op, een deuropening door, door een laag donker gekamerte met een grooten ros een vet vrouwengezicht ontstekenden haard, naar rechts met het van zijn hand afhangend koffertje naast hem, de koetsier achter hem, de kleine rare aanluwende donkerte in de nauwe rondte.’

46 Over W.J. Hofdijk (1816-1888), alsook over diens *Aeddon* (1850-1851), zie *De scheldkritieken*, p. 286-289.

47 Op 31 december 1887 had Van Deyssel al aan Willem Kloos geschreven: ‘Doortje Vlas heeft Verwey mij geannonceerd. Ik dank je zeer voor het voornemen der afzending. Ik heb alleen echter nog niets gekregen’; geciteerd naar *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 155.

48 De tweede van die drie brieven op 21 oktober 1887, de derde op 31 december 1887. De eerste, ‘van zoo een intiem karakter dat er dadelijk op geandwoord had moeten worden’, heeft Kloos helaas niet bewaard, als hij hem al niet - juist vanwege dat intieme karakter - na lezing vernietigd heeft.

hart aan uitstort met vele innige vertrouwelijke mededeelingen en die, als je uitgepraat bent, net doet of je niets gezegd hebt en een eind ver met iemant anders van het gezelschap over andere dingen gaat zitten praten.

Het is heel plezierig een artiest te zijn en een stijl van te schrijven zoo als Kloos, maar een beetje wél-opgevoedheid te hebben is toch ook wel plezierig voor de menschen waarmeê je verkeert. Als Kloos mijn eerste brief, van twaalf zijtjes, nog heeft, en jíj wilt je verwaardigen hem te lezen, zeg dan eens of het niet strijdt met de meest elementaire beleefdheidsregelen den schrijver niet betrekkelijk gauw op zoo een brief te andwoorden.

Een man, die tegen je zegt: hoor eens, vriend, laat ik je eens onder-ons vertellen hoe gelukkig of hoe ongelukkig ik ben, zie-je, mijn vrouw doet zus en zoo en ik doe zus en zoo, en zoo'n man die je dat haarfijn uitlegt in een paar uur spreken, - als je zoo'n man dan aankijkt en laat staan en niets tegen hem zegt, dan maakt hij 't aller-bespottelijkste figuur van de wereld. En dát is de onbeleefdheid. Het is onbeleefd iemant anders een mal figuur te laten maken. En ik geloof, dat het ook zeer onbeleefd is iemant langduriglijk te onderhouden over een questie die voor hem absoluut onbelangrijk is. Daarom schei ik uit.[49]

tt

Karel Alb. Thijm

19

Rozengracht 57

Amsterdam 12 Jan. '88

Amice,

Neem me niet kwalijk dat ik je Bram van Dam[50] nu eerst doe toekomen. Mijn excuus voor dit late sturen is 't geschriftje dat je tegelijkertijd ontvangt.[51] Houd het me ten goede dat ik, hier en daar erin, plagiaat aan je roman gepleegd heb en het heb verrijkt met citaten daaruit.

49 Onmiddellijk na de verzending van deze brief kwam bij Van Deyssel binnen Kloos' brief van 10 januari 1888, in zijn geheel afgedrukt in *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 156-157. Kloos berichtte daarin o.m. dat hij Van Deyssel om een bijzondere reden zo lang liet wachten op antwoord: ‘Ik heb nl. gelezen de twee-en-twintig bladzijden eener brochure over je roman door Verwey, die overmorgen het licht zal zien, en waarover ik geloof dat je tevreden zult wezen. Albert werd er toe aangespoord, ze te schrijven, omdat eenige onzer vrienden-literatoren zich minder achtend dorsten uitlaten over je roman. Zij heet: Albert Verwey, Mijn meening over den roman “Eene Liefde” van L. van Deyssel. Zij is opgedragen aan François Erens. Tegelijk daarmede ontvang je Doortje Vlas, dat in Verwey's handen is, en met de zending waarvan hij heeft willen wachten, uit een gril waarschijnlijk, tot zijn brochure af zou zijn.’

50 Bram van Dam's *Doortje Vlas* werd door Van Deyssel besproken in De Amsterdammer no. 558, bespreking die tot dusver niet herdrukt werd.

51 Albert Verwey, *Mijn meening over L. van Deyssels roman ‘Een Liefde’*, W. Versluys, Amsterdam, 1888; voor de eerste maal herdrukt in Albert Verwey, *De Oude Strijd*, Amsterdam, 1905, p. 245-274, aldaar met weglating van de opdracht aan Frans Erens (voortaan: *Oude Strijd*).

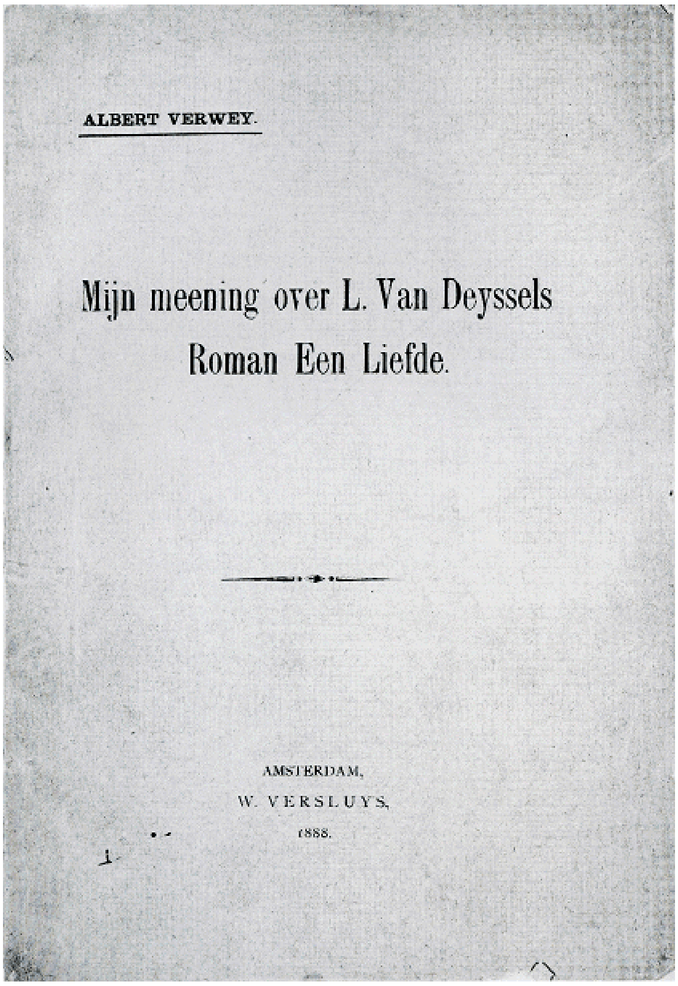

Omslag van Albert Verwey's brochure over Van Deyssels eerste roman ‘Een Liefde’

Met mijn beste wenschen voor het nieuwe jaar blijf ik

tt
Albert Verwey

19 A
Mijn meening over L. van Deyssels roman Een Liefde

De roman van Van Deyssel heeft twee kwaliteiten: hij is mooi en hij is onzedelijk. Om zijn onzedelijkheid wordt hij òf niet genoemd òf uitgejouwd; nu wil ik hem gaan prijzen om zijn mooiheid. Die roman is als iemand, die aan een deur klopt, aan de deur van de literatuur. Sommigen doen of ze niets hooren. Anderen zeggen: Ga weg, je bent onzedelijk. Nu ga *ik* zeggen: Kom binnen, want je bent mooi.

Ik doe dat in een brochure, omdat ik graag wou dat dit opstel gelezen werd ook door andere dan Nieuwe-Gids-lezers. In die brochure wil ik trachten niet enkel te zeggen dát dat boek mooi is, maar ook te doen voelen hoe en van wat voor soort mooi het is. Als ik dan mijn lezers gebracht heb onder den indruk van mooiheid, dien het boek op mij gemaakt heeft, zullen zij, geloof ik, ook beter kunnen oordeelen over den indruk van onzedelijkheid, dien het op anderen heeft gemaakt.

I

De eerste indruk, waar ik altijd elk boek naar beoordeel, is de indruk, dien ik krijg van zijn geluid. Juist zóo, als een mensch me wat vertellen komt, en hij doet dat met een stem, die me beroerd maakt, lamlendig, of pieterig, of gemaakt, of knarserig, - zooals ik dan zeg: wat een lamlendige, of pieterige, of gemaakte, of verroeste vent is dat; - of, omgekeerd, als die man praat zacht-aangenaam, of hel-blij, of ruim-sonoor, - zooals ik dan dien man-zelf prijs als aangenaam-zacht, of opgewekt-licht, of ruim en open; - juist zóo doe ik óok met de geschreven stem, met elk boek, dat ik prijs of afkeur, alléen door het zeggen van den indruk, dien ik gekregen heb van zijn geluid.

Het geluid van Van Deyssel vind ik mooi. Ik vind het een echte, natuurlijke menschenstem. Ik vind het een bizondere, persoonlijke menschenstem. Ik vind het, als ik het in twee woorden karakteriseeren zal, een *dwepend* en *zinnelijk* geluid. Het was als de stem van een dweper, soms innig-teêr, soms hoog, als in extase, lang-aangehouden open, als van iemand, die geniet van zijn eigen praten. Dat geluid te hooren is me een genot geweest; - dat geluid te voelen als de uiting van een bizondere, een, zooals ik haar karakteriseer, dwepend-zinnelijke persoonlijkheid, is me een nog grooter genot geweest; - maar het grootst was het wel dat oogenblik, toen de wensch in me opkwam, zèlf de persoonlijkheid te wezen, die ik voelde dat achter dat boek zat.

***

Ik heb nog bijna niets gezegd van wat ik zeggen wil. Maar toch nú al het belangrijkste. Als een schrijver mij aandoet met niets anders dan zijn klank tot een gelukkig gevoel van mooiheid, dan is die schrijver een schrijver, waar ik van houd. Als die schrijver mij zóo aandoet, dat ik een bepaald gevoel krijg van zijn persoonlijkheid, - niet van zijn lichaam, of zijn jas, of de boorden, die hij gewoon is te dragen, maar van zijn innerlijk, persoonlijk Wezen, - en ik dat heerlijk vind, dan ben ik daarenboven van meening, dat die schrijver óok door anderen, als zoo'n bizondere persoonlijkheid *moet* worden beschouwd. Als die schrijver mij dat gevoel van zijn persoonlijkheid geeft zóo sterk en zóo aangenaam, dat ik-zelf een oogenblik die persoonlijkheid begeer te kunnen wezen, dan stel ik hem, om dát vermogen van mij aan te doen, zóo hoog, dat ik bijna niemand doe in Nederland, en dan ben ik er op gesteld te verklaren, dat hij, als zóo hoog staande, door wie wijs wil zijn, moet worden gerespecteerd.

Ik zeg niet dat deze meening de meest geschikte is om Van Deyssel of mij aangenaam te maken bij andere hollandsche schrijvers, maar ik zeg, voor ieder wie haar hooren wil, dat déze mijn meening is.

II

Maar er is meer. Niet alleen dat ik zijn persoonlijkheid voel, ik stel me zijn persoonlijkheid ook voor. Allereerst als een dwepende persoonlijkheid.

Dwepers zijn zij, die héelemaal weggaan in éen ding waar ze mee òp hebben. Dat, wat ze liefhebben, hebben ze lief, niet zóo maar, gelijkmatig, redelijk, zelfs niet enkel, zooals Van Deyssel zich uitdrukte in een vroegere brochure, ‘met een forsche en jaloersche liefde,’ maar met ál de kleine verteederingen en de groote extases, waarin sommige geloovigen neersnikken en glimlachen voor hun Madonnabeeld, en droomende hervormers hallucinaties krijgen van hun heerlijke, volvoerde Idee. Als ik hem lees, Van Deyssel, dan denk ik: ja, juist, als het Leven een vrouw was, dan zou hij de dwepende Minnaar van het Leven zijn. En dan zou hij, als álle minnaars, rustige buien hebben en hartstochtelijke. Maar in de rustige zou hij ieder plekje van haar hoofd en haar handen, ieder haartjen en aêrtjen zacht aanraken met fijne topjes, en heel lang bekijken met verliefde oogen en stil kussen met kleine mondjes. Hij zou ook haar japon en het garneersel van haar japon, en haar kraagje en haar schoentjes, en den stoel of het gras waar ze op zat, en de lucht of het huisraad waar ze naar keek, heel innig, heel aanhoudend bekijken en willen raken, en ál dien tijd zou hij een warm gevoel van gelukkig-zijn voelen kruipen, zijn heele lichaam door, van zijn warme achterhoofd tot de tintelende toppen van zijn teenen. Maar in hartstochtlijke, van geluk, zou hij liggen te sterven voor haar voeten, te snikken op haar heerlijke lijf, naast háar, als een gek mensch willen dat hun lichamen samen wegdampten en verijlden in de zonlucht, om zóo, ongemeten van bestaan, al hun fijnste, liefhebbende Wezen te voelen stroomen door elkaar, ón-zienlijk, ón-begrijpbaar, als verrukkingen van blinkende lucht en licht. En ik geloof dat hij krankzinnig zou worden, als zij koud werd of stuursch.

***

Maar Van Deyssel dweept niet met een Idee of een Madonnabeeld: hij, zinnelijke, niet-abstracte persoonlijkheid, dweept met de werkelijkheid, die hij om zich voelt. De werkelijkheid, *die* hij ondergaat, zijn lichaam *dát* haar ondergaat, dat zijn zijn twee dweperijen.

Dwepen met de werkelijkheid, met de kleuren en geluiden, de vormen en bewegingen van die werkelijkheid, - hoe zal dat zijn?

Dwepen met kleuren. Rustige menschen kunnen houden van kleuren, kunnen véel houden van kleuren. Zij blijven graag, niet waar, een poosje stil zitten kijken naar een mooie kleur. Maar Van Deyssel houdt niet zóo ervan. Hij houdt niet van dat stil zitten kijken. Hij heeft lust als hij iets ziet dat mooi van kleur is, dat ding te kussen en te aaien en te zeggen, zachtjes: ding, wat ben je mooi. - Rustige menschen worden getroffen door een tint van de lucht, door een fijne ontbloeiing van bloemen; zij blijven even staan om ernaar te zien. Maar Van Deyssel is dat niet genoeg. Hij kijkt naar die lucht, naar die bloemen, als een kind, dat de eerste maal begrijpen gaat, als een zieke, die de eerste maal buiten komt, met een innig, zich verbazend voelen, alsof hij tot dat oogenblik blind was en nu eensklaps ziet voor het eerst. Hij fluistert het zich toe, als hij kijkt: kijk, dat blauw, de lucht blauwt! kijk, dat rood, de bloembedden rooden! Als gij veel kleur hebt gezien op een dag, dan komt ge thuis en zegt: mooie kleuren gezien. Maar hij, als hij thuis komt, fantaseert in zijn eigen een feest van kleuren. Hij recht de tafel aan in zijn verbeelding, een gloeienden rijkdom van kleur voor spijzen: voor gasten verbeelde kleuren. Kleurvormen, kleurgestalten, kleurwezens maakt hij zich. Hij behandelt ze heel lief, als lieve kinderen. Hij roept ze aan zijn knieën en troetelt ze. Zijn oogen zien, als dronken verliefden, hen gaan in gelukkige dansen op de gouden maten van een verbeeld geluid. Zijn stemmingen laat hij schijnen eroverheen als kleurige lichten, zijn blijdschap van zonnegoud, zijn teerheid als een maan-nacht. De dag eromheen is een wit-blinkend paleis.

Veel menschen zien een kleur bij elk geluid dat ze hooren en hooren een geluid bij elke kleur. Het is juist iets voor hem dat hij dat ook heeft. En bij hem wordt dat een heerlijkheid. Want hij ziet zóoveel kleuren, zooveel fijne tusschentonen en teere nuances, dat dagelijks in zijn dwepende wezen de fijnste en grootste melodieën bewegen, als de blijdschap die zijn Ziel voelt over het Leven.

Maar niet minder is zijn dwepen met de vormen van de werkelijkheid. Is dat dwepen óok zoo, dat hij zoo innig, overdreven innig houdt van elk ding en het uitteekent in zijn verbeelding? Dat óok, maar dat is het meeste niet. Gij hebt misschien wel eens gezegd, als ge een brug zaagt glooien: wat loopt die brug schuin neer. Die brug liep niet, maar omdat hij van boven naar de laagte gaat, wás het u alsof hij liep. Ook zegt ge wel, als het donker wordt: wat valt de avond gauw. Die avond valt niet, maar toch is het u alsof hij valt. De avond is omlaag, voelt ge, dus moet hij gevallen zijn. Gelooft gij nu niet, dat als wij, nuchtere menschen, van doode dingen een gevoel krijgen alsof zij zich bewegen, naar en in een stand waar we ze in zien

blijven, gelooft ge dan niet dat een dweper met het leven dat heel dikwijls voelen moet? Zoo is het ook. Van Deyssel, als hij staat en zijn oogen opslaat, en de toppen van masten in eens voor zich ziet, dan voelt hij zich of die masten voor zijn oogen omhoog gaan, of de schepen, waar ze op staan, zich uitbochten en uitbuigen aan weerszijden. Hij kan staan in een stad, met een innig, primitief, niets-wetend worden aangedaan. Hij kan zijn oogen opslaan, ineens, als in een opperste nieuwsgierigheid, in een angst van zijn geluksgevoel: wát zal het zijn? En de gracht loopt uit, onder zijn oogen vandaan, de bruggen overheuvelend, de walranden overduizelend boven het afgrondende water; de huizen ziet hij gaan van den grond tot hun vorsten, hij voelt ze in éen snelle bevanging van hun opgaan; - kijk, zij reppen zich omhoog in een slagorde van lijnen en lichten; - hoor, hoor! is dat niet of hun ruiten oprinkelen, hun kozijnen uitbuigen, hun spitsen zich nijgen in de zwieping van hun rijzen. De toren dreunt op uit den grond, kokerend-uit zijn geledingen van steen, persend de lucht in een suizing van snelheid, waggelend en zwiepend heen en weêr naar zijn spits, met een prik in de damplucht.

De wereld, die kalm in de rondte staat of rustig heen en weer gaat voor bedaarde opgen is ánders dan deze in luidende beweging geziene werkelijkheid van dien dwependen, hartstochtlijken mensch.

Oók een eigenschap van dien zinnelijken Van Deyssel is deze: dat hij elk van zijn stemmingen, duidelijk onderscheiden, als een lichamelijken toestand voelt en omschrijft. En dan onderscheid ik bij hem, als bij ieder ander, stemmingen, opgewekt door onmiddelijke aanraking met de werkelijkheid, en stemmingen, zonder merkbare oorzaak in de werkelijkheid ontstaan.

Zijn stemmingen voelt hij als lichamelijke toestanden, en ook dit zijn de toestanden, waarin alleen een dwepende natuur zich voelt. Wij, bedaarde naturen, hebben óok wel soms een gevoel van somberheid, dat ontstaat door het wandelen langs sombere muren of in een regenachtige atmosfeer. dan voelen wij die muren ons op het hoofd hangen, die nattigheid ons in 't been dringen. Maar hij, de dwepende Van Deyssel, voelt zijn lichaam, zonder ophouden, lijden en slijten van veel indrukken. Hij let als een angstig meisje op iedere trilling van iedere zenuw, op al wat zijn oogen en zijn ooren, zijn armen en zijn beenen, zijn heele lichaam wordt aangedaan door dat vreemde, huiveringwekkend heerlijke Bestaan om hem heen. Een straat gaat voor hem uit tusschen hooge huizen, en als de lust hem bevangt en zijn oogleden heft, en zijn voeten doet haasten, dan is 't hem of die straat, of die heenvlakking van grijze streepen hem meêgrijpt en meêsleurt, tusschen de huis-hoogten door, tegen de huis-bochting aan, over de huis-daken heen, naar de blauwgaping òp van de lucht. En een angst vaart hem aan, dat die huizen, die zich schuins naar elkaar saam-engen in de hoogte, als zijn lichaam opstìjgt ertusschendoor, hun zaagtandige karteling zullen sluiten en zijn hoofd zullen stuk-slaan, zijn arme, verlangende hoofd dat zich heffen wou, buiten die straat-diepte uit, naar het blauw van de mooie atmosfeer.

En zóo voelt hij zijn lichaam ook in stemmingen, die buiten merkbare werke-

lijkheids-oorzaak ontstaan. Ieder mensch voelt zijn lichaam een beetje: ieder voedt het en kleedt het en verzorgt het, soms zelfs met min of meer liefde. Veel menschen zijn er ijdel op. Maar ook dát voelen van zijn lichaam is weer het voelen van een dweper. Zijn lichaam, dat is hijzelf, dat is al wat hij heeft, dat is het eenige, waarop hij altijd wijzen kan, als de menschen vragen: wie zijt gij? Dat lichaam vindt hij heerlijk, o zoo heerlijk. Het is het eenige, vreugd-gevende, prachtig-levende lichaam, dat van hém, en van hem alléen hoort, dat hij soms weggeeft, maar in schijn, aan een andere, maar alleen om het nog gelukkiger te maken dan het al is. Op dat lichaam zal hij soms toornen, als op een stout zoontje. Hij zal het aanzien in vlagen van wanhoop en het vragen: lichaam, ben jij nu ik? En dan zal hij weer opstaan, in éen juichend geloof: ja, ik ben het wel; ja, ik ben het wel! en met handen willen tasten en zich aaien, zichzelf als een weergevonden broêr. O, hij doorleeft dat lichaam zoo. Al zijn blijdschappen en droefheden, al zijn verlangens en voldoeningen, zijn de blijdschappen en droefheden, de verlangens en voldoeningen van dat lichaam, dat hijzelf is. Hij kent het, en tracht het te begrijpen, zooals minnaars het lieve meisjes of mannen het hun jonge vrouwen trachten te doen.

Daar zijn heerlijke zaken in dat lichamelijk leven, die de menschen onzedelijk noemen als erover gesproken wordt. En zoo zal iets van wat Van Deyssel het liefst is, zoodra hij het in zijn boeken zet onzedelijk worden genoemd.

***

Het is duidelijk dat zoo iemand, als Van Deyssel, voor wat men noemt verstandige menschen onuitstaanbaar is. Hij is ongeveer precies het omgekeerde van zulke verstandigen. Want ga maar na.

Verstandige menschen munten uit door een min of meer ruim, een min of meer vast gedachten-leven. Van de tienduizenden gedachten die de menschen langzamerhand hebben uitgevonden is een zeker gedeelte overgegaan op elk van de tegenwoordige denkende menschen. Zij doen daarnaar, zij spreken daarnaar. Maar iemand, die om niets anders geeft dan om zijn eigen zinnelijke aandoening, heeft aan abstracties van nature het land. Hij is uiteraard geneigd er het nut niet van in te zien en ze uit te lachen. Dit vinden verstandige menschen niet pleizierig. Die domkop! Die wijsneus! zeggen ze.

Verstandige menschen zijn logische menschen. Dat leeren ze wel in hun zaken en in hun abstracties. Maar Van Deyssel mag wezen wat hij wil, maar het aanwensel van logisch te zijn wou er bij hem niet in. Toen hij het probeerde indertijd, in zijn brochure tegen Netscher, toen voelde ik hoe uitstekend zijn bedoeling was, maar zijn redeneeringen zaten in de war of de poes ermee had gespeeld. Nuchtere menschen maken zich boos daarover en zeggen, vanwege die verwardheid, dat Van Deyssel een warhoofd is.

Verstandige menschen hebben het altijd over degelijke en nuttige onderwerpen. Over zaken, over politiek, over wetenschap, over filosofie. Van Deyssel nooit. Hij

heeft een verschrikkelijk plezier om precies te kijken hoe iemands boorden eruit zien, en zijn snor en zijn haren en zijn oogen en zijn neus, en de kraag van zijn jas en zijn schoenen. Daar kan hij, met een heerlijken schik, een heelen dag mee bezig zijn. Dan zeggen nuchtere menschen, om maar iets te noemen: dat Van Deyssel onnoozel en kinderachtig is.

Verstandige menschen winden zich dan ook nooit erg op. Het is niet goed voor hun gestel en het staat niet. Maar lieve hemeltje! kom daar bij Van Deyssel eens mee aan! Die leeft van zich op te winden. Die praat van dagen of het tuinprieeltjes en van nachten of het grafkelders zijn. Die beweert dat zijn huis boven hem vandaan wegvliegt, of dat de boomen op hem afkomen, of dat de heesters staan te dansen in zijn tuin. Zoo'n man ziet eruit of hij zijn zenuw-toeval per dag gebruikt. Hij ziet eruit, om als hij dineert met je, een flesch wijn over je broek te gooien of je tafel het raam uit te wandelen; je kunt niet weten waar zoo iemand, vanwege zijn onbehoorlijke natuur, niet al toe in staat zal zijn. Die man, zeggen ze, is een krankzinnige, een delireerende; - die is, wat we onder meisjes noemen een mal spook.

***

Ik spreek die verstandige menschen volstrekt niet tegen. Maar och lieve menschen, zeg ik, aangenomen nu dat Van Deyssel een domkop, een wijsneus, een warhoofd, een onnoozele en een mal spook is, is dáár nu zooveel mee verbeurd?

Domkop, - omdat hij niet van uw zaken weet; - wijsneus, - omdat hij niet van uw gezagvoerders gediend is; - warhoofd, - omdat hij niet als gij logisch-zijn heeft aangeleerd; - onnoozele, - omdat hij op heeft met wat ú onbeduidend lijkt; - mal spook, - omdat hij wel eens uit den band van uw bedaardheid springt; maar weet ge wel, weet ge wel, lieve, goeie, beste verstandigen, dat die man een mooi boek gemaakt heeft door zóo te wezen, en dat gij met uw duizenden zoo'n boek niet maken kúnt, neen niet met uw tienduizenden, niet met uw honderd-duizenden; - dat ge dat niet kúnt, al gingt ge met u allen op uw honderd-duizend verstandige hoofden staan. Weet ge dát?

En weet ge dat éen mooi boek meer is dan honderd-duizend kantoorboeken, en eén man, die zóo'n boek maken kan, meér, in zijn eentje, dan gij, met uw heele familie en uw heele personeel en uw heelen vervloekten rompslomp van maatschappelijke gewichtigheid? Weet ge dat ook?

Wij menschen, geloof me, wij menschen zijn niet belangrijk door maatschappelijk in de puntjes zijn, door logischheid van gedachten en ordentelijkheid van manieren, maar groot en geweldig belangrijk is elk die veel voelt en veel begrijpt van wat ons goed te begrijpen is: het Leven, waar wij hier op aarde in staan. Ik beweer dat Van Deyssel dat Leven inniger aangezien en beter begrepen heeft dan één van uw verstandige naturen.

III

Nu zie ik in dit boek ‘Een Liefde’ eenvoudig de uiting van die boven om-

schreven persoonlijkheid en een verklaring van wat ik heb beweerd.

Mathilde, de hoofdpersoon is, in hoofdzaak, Van Deyssel zelf. Haar dwepende liefde voor Jozef, - waar haar dweperij met haar vader aan vooraf en een poosje mee samenging, - is gelijk aan zijn liefde voor het Leven. Evenals ik mij hem verbeeldde in die twee buien: verteedering voor het kleinste en groote vervoeringen, zoo zie ik haar in het boek herhaaldelijk.

Mathilde: L. Van Deyssel zelf. - Als ik aan niets anders denk dan aan die gelijkheid, dan begrijp ik Van Deyssel nog beter door Mathilde's geschiedenis. Die geschiedenis heet ‘Een Liefde’, maar moest eigenlijk ‘Twee Liefden’ heeten. Zij is de geschiedenis hoe Mathilde haar huis en haar vader dien ze liefhad, verlaat uit liefde tot Jozef, maar hoe dan haar vader doodgaat en Jozefs liefde voor haar verdwijnt. Twee liefden - twee doodgegane liefden. Dat is Mathilde. - En ik denk eraan, dat Mathilde L. Van Deyssel is. Dan zie ik dat heele boek worden, wat het ook eigenlijk is, een groote persoonlijke ontboezeming, een lyriek met verbeelde namen. Mathilde: L. Van Deyssel. Mathildes huis: Van Deyssels huis. Jozef: wat hij, Van Deyssel, voor het Leven aanzag, een poos; dat hij liefhad bóven zijn huis en de mooiheid van zijn kindsheid; dat, toen hij moê was en zijn huis vergeten had, bleek weinig te zijn en niet het mooie, dat hij ervan had gedroomd. Nu ik dat goed voel wordt het boek met zijn verhaal van Mathilde mij nog veel meer belangrijk. Want als Van Deyssel een belangrijke persoonlijkheid is - en ik vind hem belangrijk - dan is zijn boek belangrijker naarmate het meer van die persoonlijkheid in zich heeft. Dan is het als boek van dien belangrijken Van Deyssel nú vooral belangrijk, nu het zijn eigen leven van zooveel jaren in zich houdt gesymboliseerd.

Ik zeg niet dat Van Deyssel die symboliek heeft *gewild*. Ik constateer maar dat hij haar heeft gemaakt. Onwillens, maar natuurlijkerwijs. Hij wou een boek schrijven waar hij veel van zichzelf in zou geven: - toen dat de geschiedenis van een vrouw werd was het geen wonder dat die vrouw in aanleg, zoo goed als in de ontwikkeling van dien aanleg en in de omstandigheden, die haar omgaven, een vrouwelijke L. Van Deyssel werd.

Wie Van Deyssel belangrijk vindt, vindt ook Mathilde belangrijk. Wie Van Deyssel een oorspronkelijk mensch vindt, vindt ook Mathilde een oorspronkelijk mensch. ‘Een Liefde’ is, in hoofdzaak, door en door oorspronkelijk; en ik zeg dit hier afzonderlijk, om op ieder die dit leest nog sterker indruk te maken van de bizondere belangrijkheid van dit boek. De vaste typen en effecthebbende tooneelen van romantische en realistische romankunst zijn voor Van Deyssel dood en begraven. De moderne fransche schrijvers kent hij, en hij heeft niet nagelaten van hen te leeren, - maar hij, zoo goed als de grootsten onder die Franschen, heeft een roman gemaakt van een eigen, persoonlijk fonds van aandoening, dat hij regelrecht kreeg van de werkelijkheid om hem heen.

Wie Van Deyssel belangrijk vindt, vindt ook Mathilde belangrijk. Nagaan, in

hoofdzaak, hoe haar persoonlijkheid zich in 'Een Liefde' geopenbaard heeft, is het voornaamste wat mij nu nog overblijft te doen.

Als Mathilde Van Deyssel is, en haar liefde voor Jozef gelijk aan zijn - door mij verbeelde - liefde voor het Leven, dan moeten in dit boek zich twee eigenaardigheden openbaren, ten eerste: haar dwepende liefde voor kleinigheden, als die in verband staan met Jozef; ten tweede haar dwepende hartstochtelijkheid, in alles wat hem betreft.

Een voorbeeld van de eerste schrijf ik over van bladz. 47 in het eerste deel.

'Mathilde was op haar kamer gaan zitten, voor de tafel, de handen aan haar hoofd. Zij vroeg zich af, waarom ze zoo raar deed gedurende de laatste week, waarom ze eigenlijk van Jozef van Wilden hield. Op haar gemak zette zij hem in haar verbeelding en overwoog wat er nu eigenlijk aan hem was. Eén voor één ontleedde zij de gedeelten van zijn gezicht en van zijn lichaam en maakte de gevolgtrekking, dat zij niet wist wat het was, maar dat zij alles even allerliefst vond.'

....

'Zijn wangen dochten Mathilde bizonder mannelijk gekleurd met hun somberblanke tint, en het lichte rood onder de oogen. Zijn neus was van voren even merkbaar in tweeën gesplitst, hij had groote neusvleugels, tot aan den punt van den neus, die hevig bewogen, toen hij zich eens driftig had gemaakt op een avond, toen zijn geheugen hem in den steek liet bij het voordragen van een gedicht, en ook nog eens, als zij zich wél herinnerde, op een anderen avond, dat zij plotseling merkte, hoe hij zonder verwikken of verwegen naar haar zat te turen. Zijn snor was heel, heel mooi, door vergedreven verzorging schijnbaar onverzorgd. Het was een dikke snor, die zijn heele bovenlip besloeg, schuin naar beneden gestreken, den vorm der lip volgend en aan weerszijde in een groote krul naar boven gedraaid. Onder de snor was alleen een dunne roode lijn van de bovenlip te zien. Zijn mond had den vorm van een breed naar weerszijde uitgedrukt hart en was meestal een beetje vochtig. Zijn kin was heel rond, al te rond, niet spits genoeg, altijd helder geschoren. Jozef gebruikte lage, liggende boorden, altijd stijf gestreken en spierwit als postpapier. Zijn hals kwam daar fier en flink uit naar boven, van voren blank, met den sterk uitkomenden strottenbol, die Mathilde een teeken van groote mannelijkheid scheen, half in de kinneschaduw verborgen. Maar naar achteren werd het vel van zijn hals rooder, tegen den drukkenden boord aan, die daar eigenlijk te nauw was, omdat Jozef zijn hoofd altijd zoo mooi recht droeg.'...

Dit zijn allemaal kleinigheidjes. Men moet een parfumier zijn om zooveel pleizier te hebben aan een menschegezicht. O zeker, een parfumier òf Mathilde. Want begin eerst te luisteren naar het aangenaam-dwepende van dat open praten; let dan op het beminnelijke van die kleine herhalingen van kleine woordjes: dat zijn snor zoo 'heel, heel mooi' was; zie die aardige epitheta, waar alleen gevoelige menschen hun kleinigheidjes meê kleuren: 'omdat Jozef zijn hoofd altijd zoo mooi recht droeg'; kijk naar dat heerlijke om en om draaien van dien man van kleinigheidjes; - zeg dan die zinnen eens hardop met een beetje, toe, een beetje lieve overtuiging, zoo eens of

ge een meisje zijt, weet-ge; en voel dan eens aan u-zelf, aan de plooiing van uw lippen, aan uw gezicht, dat zich heelemaal innig zal moeten maken, om de woorden goed te kunnen doen uitkomen, voel dan eens of ge niet iets erg menschelijks voelt, waar ge vroeger zoo niet van wist.

Kleinigheidjes zeggen is niets: iedereen kan het aanleeren. Maar juist *die* kleinigheidjes zeggen, die aardige menschen opmerken, ze zoo zeggen, dat ik meevoel dat ze aardig zijn en er pleizier in krijg, dáarvoor moet men aardig en een kunstenaar zijn.

***

Van die dwepende hartstochtelijkheid, die ik mij bij Van Deyssel verbeeldde en die blijkt te bestaan bij Mathilde, geef ik een voorbeeld, dat voor mij een van de subliemste plaatsen is van het boek (II. bl. 182). Jozef is bij Marie, de min van zijn kind geweest, en Mathilde begrijpt het en gaat zien aan den trap, waar hij afkomt.

'- Ik dacht, dat je nog niet thuis was,' zeide zij.

'- Ja, ik ben even Felix goeye-nacht gaan zeggen.'

'- Zoo? Wacht, je haar zit daar een beetje in de war...'

Zij streek het in orde met haar aan den arm geheven hand, maar meteen viel zij tegen hem aan, brekend uit in een hijgend schreien, met luide, lange tonen als een kind. Haar eene hand stak uit boven zijn schouder, haar neus en kin waren gedrukt tegen zijn beenen jasknoopen.

Jans kwam uit de keukendeur, denkende dat Mathilde een ongeluk had gekregen. Jozef, die zachtjes Mathilde naar de groote kamer bracht, zei tot Jans, dat zij was gevallen en erg geschrokken was.

In de groote kamer, waar alles nog donker was, zei Mathilde tot Jozef, die zweeg, vlak voor zijn oor met haar lippen, met een zachte stem, die diep uit haar binnenste scheen te komen, als had een ander in haar gesproken:

'Weet u waarom ik zoo bedroefd ben? Jozef is dood, Jozef is dood!... Dat was mijn man, weet-u. -' En haar huilen droogde weg, in dorre huivering, die door haar gezicht ging.'

Dat snikkende schepsel is een mal spook. Ze moest liever verstandig zijn en zich niet zoo aanstellen. Goed, uitstekend. Ik wou ook zeggen: Zoo doet een delireerende. Maar ik wou er wel bij gezegd hebben, dat ik den man, die zoo iets te schrijven weet, groot vind van menschelijkheid. Ja, groot.

***

Zooals ik mij Van Deyssel's liefde verbeeldde, zoo zagen we dat Mathilde's liefde is. Zooals ik me verder Van Deyssel voorstelde in zijn voelen voor de kleuren en vormen van de werkelijkheid, zoo is Mathilde ook.

Zij heeft in zich groote lichten en gelukkige kleuren, waar ze haar dagen meê mooi kan houden en haar huis doet staan om haar heen als met stralende vensters.

'Zij liep door het ledige huis. En het zilveren licht van haar verlangende oogen straalde tot de wanden en zolderingen en bleef er hangen in zilverschijnende plekken. En het huis wachtte met haar samen op den geluksdag, die nú eens langzaam aan scheen te komen waren uit de verte, in breede rollen van wit en blauw en goud, met hoog geboogde luchten en wijde bloemende grondvlakten, die dán weder in de verte achter een hoogen poort, vol ruischende glansen op haar scheen te wachten, tot de tijd haar tot hem heen zou hebben gevoerd. Jozef zoû Zondag komen. Stroomden door alle vensters niet licht en kleuren naar binnen; openden zich de ramen en deuren niet tot aan den grond om hem binnen te laten? En de stilte van het ledige huis vulde zich immers met ruikers van zonnekleuren, omdat hij komen zoû? En zij liep door het huis. Haar voeten wiegelden vluchtig over de blijde vloeren. De vloeren gleden voort onder haar voeten, met de matte kleuren der tapijten als opengebroken door de witgouden rondtes van zonnelicht, waarin bladeren-schaduwen stilletjes wenkten.'

***

Het zien van de werkelijkheid in beweging is Mathilde's volgende eigenschap. Het boek is vol van dat zien. Het groote dertiende hoofdstuk is bijna niets anders.

'Mathilde strompelde naar de vensters, waar, als door groote gaten, de grijze nacht van buiten vaal viel tegen de dichte kamerzwarte. En haar oogen flikkerden en vlamden tegen den nacht, die van buiten op haar toegolfde als een klimmende dampende vloed. Het grasveld vlak voor de ruiten scheen hoog heen te stroomen, kwatelend en kabbelend in den wind, die er van uit de schuddende hooge boomgevaarten wolken zwartheid op nederwoei, met de golfkammen der nog als groen uitkomende hoogste grassprietjes en de schuimvlokken der witte rozen ----- De witte en grijs-blauwe huizen aan d'overkant met hun kale muren, groeiden op uit den grond, hoog en naakt, als gesteenten van geweldige droefheid, de donkerte der boomen en heesters met hun breedte vervullend, voorover buigend, zich splijtend en zich weer samenvoegend, zwaar en recht. Zij dreigden en voorspelden, zij waren ontzachelijke steenen graven, stom en meedoogenloos, langzaam waggelend op dezelfde plaats in de zee van grauwheid. En zij naderden in hobbelende zwenkingen, als met een heesch krijschen en een knersend gillen hunner fondamenten, hun vervaarlijke blokken naar Mathilde heenbewegend in de stormende zwartheid.'

***

Hier is de stemming van Mathilde, zooals die haar bewust wordt in aanraking met de werkelijkheid al aanwezig. Maar sterker en meer één en al lichamelijke aandoening, wordt ze in de kort daarop volgende regels.

'Mathilde zag naar boven, zag op zij. Zij zag zich ondergaan. Met de groote, blikloze star staande oogen, als van iemand, die eindelijk plotseling zijn leven ontdekt, stond zij voor het venster. En haar oogen dronken de woedende nacht met

bevende begeerte. De zwarte vloed sloeg tegen de muren van het huis, dat er straks in wech zou zinken. De muren dreunden, schudden in een aarzeling. In den storm volden de muren zich uit, vielen weer plat, heen en weer zwiepend als linnen tooneeldekoraties. Als een dorre, verstikkende kreet steende langs het gewelf van Mathildes hart naar haar hoofd. En de muren van het huis scheurden en de grond spleet open. En, zinneloos, voelde zij zich wringen en in een afgrond sleuren, steeds vallend in steeds dieper zwartheid, de leden geprangd in nauwe klemmen, het hoofd bonzend tegen de vooruitstekende punten der ineenstortende omgeving. Een wind van ijs en een zwarte watervloed voeren over haar heen. Mathilde viel neer voor het venster.'

***

De stemming, als lichamelijke aandoening gevoeld, maar zonder onmiddelijkmerkbare oorzaak in de werkelijkheid - de zuivere sensatie, zooals Van Deyssel haar ergens noemde - is het laatste wat ik beloofde aan te wijzen.

Als voorbeeld geef ik deze, die ik uitstekend juist vind:

'Mathilde zat voor het venster, ingekrompen, als een klein wezen onder den matelozen avond, ineengeslonken; samengestijfd tot een voorwerp'.

Goed is ook de plaats, waar Mathilde in haar verbeelding den dag ziet als een koker van kleuren, met haarzelf in het middenpunt, als de kleuren zich saamtrekken om haar heen en in haar, tot zij het gevoel heeft of de dag in haar is opgegaan en zij-zelf de dag is.

'De dag werd éen met haar. En zij was gelukkig de dag te zijn. Zij voelde zich niet meer; zij was van lucht, zij was van licht. En altijd zou zij zijn, want de dag zoû nooit vergaan.'

Ook dit:

'Mathilde voelde de afrondingen van haar lichaam als een tastbare, levende vorm tegen de duisternis ingestegen. Zij voelde den bol van haar gloeiend hoofd, zij voelde de buigende vlakken harer koude schouders.'

Dat is het gevoel van iemand, die, als hij bang is, of blij, of verdrietig, niet gedachten en overredingen en vroegere lectuur door zijn hoofd haalt, maar alleen zijn lichaam voelt, zijn lichaam op zichzelf en in de omgeving.

***

Als mensch van een abstract gedachten-leven is Mathilde zoo min als Van Deyssel iets waard. Haar beetje Godsgeloof is vaag, niet veel meer dan éen verbeeldinkje van een groote, goede Godheid. Het minste kind uit een geloovig huishouden heeft honderdmaal meer daarvan. De dwepende Mathilde, als de dwepende Van Deyssel, is een enkelzinnelijke natuur.

IV

Onder allen, die ik ken, die in Nederland op dit oogenblik ons het pleizier doen soms iets te vertellen van het Leven, ieder zooals hij dat begrijpt, onder allen is Van Deyssel mij de grootste persoonlijkheid. Ik geloof dat ik, door dit te beweren, niemand zal boos maken; want dat niemand het niet met mij eens zal zijn. Als ik schrijf van de soort van schrijvers, waarvan enkel hier sprake zijn kan, dan denk ik aan Netscher, Van Looy, Cooplandt-Prins en Aletrino, die in de Nieuwe Gids of elders, weinig of veel bladzijden hebben gepubliceerd. En ik herinner me, en beleef nog dagelijks, dat Netscher, met zijn nuchter-burgerlijke verhalen en zijn grauwe, maar spierige volzinnen; Van Looy, met zijn forsche, kleurige beschrijvingen, soms heel even subliem; Prins met zijn aardige, oplettende studiën; Aletrino, met zijn week-melancholieke dagen, even eerlijk gezegd als doorleefd; - ik weet wel dat al die schrijvers mij allerlei aangenaams bedeeld hebben, waarvoor ik hun bij uitstek dankbaar ben; - maar óok weet ik, en dat is het voornaamste, dat niet zij, maar alleen Van Deyssel mij heeft aangedaan als een andere ziel binnen in mij tot het schrijven van wat ik hier geschreven heb.

En omdat ik dit heb geschreven en geloof in mijn eigen oordeel, dáarom ben ik oók van meening, dat èn die schrijvers, èn de niet-schrijvende leeken, die zich de weelde van een meening veroorloven, best doen zouden met de erkenning van de ook uit dit boek gebleken meerderheid van Van Deyssel als letterkundig persoon.

En nu ik dit opstel geschreven heb, wil ik er dit nog aan toevoegen. Dat er hierin géén sprake van geweest is of *ik* mij een boek als dat van Van Deyssel niet mooier zou kunnen voorstellen; ook niet of ik een persoonlijkheid als de zijne de meest geschikte vind om voort te brengen wat ik de hoogste kunst noem; - maar alleen hiervan of dit boek ‘Een Liefde’ een mooi boek en Van Deyssels persoonlijkheid een hoog-staande persoonlijkheid is. Daarop wou ik, zonder voorbehoud, ja hebben gezegd.

Jan. '88

20

Mont-lez-Houffalize
15 Januarie 1888

Amice,

Ik schrijf vandaag niets van wat ik had willen schrijven, ook morgen denkelijk niet. Gepresseerde brieven blijven onbeandwoord liggen, mijn huishoudboek blijft oningevuld liggen en mijn vrouw vraagt mij voortdurend waarom of ik vandaag niet op mijn stoel kan blijven zitten. Want ik doe niets dan heen-en-weêr loopen door de kamer, als een wild beest in zijn kooi, voortdurend in mijn koude handen wrijvend en voor aan den romp in mekaâr krimpend van vreugde-emotie. Want ik heb van morgen je brochure over mijn roman gekregen. Het is te erg. De vreugde is

verneukeratief. Als je van-daag onmatig-blij om iets bent, dan gebeurt je morgen een ongeluk, dat zal je altijd zien.

Kón ik mij dus maar inhouden, want anders brandt morgen stellig mijn boel af of ons zilver wordt gestolen. Maar ik kán niet. Ik kan onmogelijk blijven zitten. Ik had vier menschen uit Houffalize híer van ochtend, daar ik tweemaal op een vreemde manier tegen juichlachte, ofschoon er niets aardigs gezegd was en zij dus volstrekt niet begrepen waaróm of die Hollander zoo lachte. Maar ík begreep het wel, ík wist het heel goed, ik lachte ook niet naar hen, maar naar me zelf, niet hoorend wat zij zeiden, al-door schuin kijkend naar dat blauwe boekje dat daar op tafel lag. Ik heb vandaag niets geen honger. De kachel is uit, en ik merk het niet...

Wat moet ik nu doen? Ik dank je, ja, natuurlijk, ik dank je heel erg, maar ik zoû je op een bizondere manier willen bedanken, op een manier waaruit bleek hoezeer ik je bedank. Maar dat kan ik niet. Want, zoo als iemant stom is van ontroerd pleizier, en niets kan zeggen met zijn mond, zoo ben ik literair-stom en kan geen mooye dankwoorden schrijven.

Een groot 'karakter' zoû zich misschien bij de ontvangst van zoo iets niet zóo zeer verheugen, maar ík wél. Je hebt me een enorme vreugde bezorgd. Het was iets absoluut onverwachts, - een aparte brochure, van jouw, over mijn!

Toen ik mijn brochure over Netscher schreef, dacht ik: het is wel tégen hem, maar hij zal het toch erg prettig vinden, dat er zoo een aparte uitgave, speciaal over hém, verschijnt. Maar nu een aparte over mij, en vóor mij, en dan zoo een! Maar, wat duivel, het artistieke gedeelte van mij is datgene wat het meeste en ergste vóelt, en nu wordt dat zóo onzachlijk aangenaam bewogen! Zoo iets is mij nog nooit gebeurd en zal ook niet weêr gebeuren.

Je hebt dus een tamelijk groot aantal uren alleen op je kamer gezeten, je alleen met mij bezig houdende! Zie-je, dat te bedenken, dat vind ik onnoemelijk aangenaam. Het stuk is als een publieke vriendenbrief, waarin groot en warm staat: ik ken je nu, je bent goed. Het is als iemant, die, ernstig en luid, uit de achterste rij van een standje op straat over de hoofden der honers van den dronken man, hem toeroept dat híj wéet dat hij niet dronken is maar een goed mensch.

Ik zal hier stellig aldoor aan blijven denken.

tt

Karel Alb. Thijm

21

J.A. Alberdingk Thijm aan Albert Verwey:

WelEdelgeb. Heer,

Ik behoef U niet te zeggen, hoe aangenaam mij uwe waardeering van Karels persoonlijkheid getroffen heeft. Ik ben er U innig erkentelijk voor en dank U voor de oplettendheid der toezending van uw brochure.

Veroorloof mij óok U te zeggen dat ik den stijl, waarin Gij ze geschreven hebt, bewonder en mij verheug in de plaats, die het koloriet in de geschriften mijner jongere land- en kunstgenoten beslaat.

Ik wil U echter niet verbergen, dat de eerste volzin eene verwachting bij mij heeft

Josephus Albertus Alberdingk Thijm (1820-1889), het knoopsgat getooid met het lintje, verbonden aan het Ridderschap in de Orde van de H. Gregorius de Grote, classe civile

opgewekt, die Gij voor de helft onvervuld hebt gelaten. Het zoû mij zeer geïnteresseerd hebben van U te hooren, waarom de roman 'onzedelijk' wordt genoemd. Ik had er zeker eene waardeerbare definitie van het woord bij gewonnen en tevens een bijdrage tot vestiging van mijn eigen oordeel.

Maar Gij hebt alleen willen zeggen en aantoonen, dat Gij het boek 'mooi' vindt en daar moet de lezer te-vrede meê zijn. Hij heeft geen recht iets meer te eischen. Wellicht ware toch het begin van eene aanwijzing, in hoe verre een kunstwerk 'mooi' en 'onzedelijk' te gelijk kan zijn, een welkom licht geweest.

Geloof mij, met hoogachting voor uw oprechtheid en voor uw talent,

Uw dw dr
J.A. Alberdingk Thijm

Amst. 18 Jan. 1888

22

[niet door Verwey voltooid en verzonden]

Rozengracht 57
Amsterdam
20 Jani. '88

Amice,

Ik stuur je met deze post proef en kopij van je stuk over La Terre.[52] Stuur het

52 Zie noot 32. Het opstel over *Zolaas laatste werk: 'La Terre'* zou het licht zien in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1888, p. 434-456, gedateerd 22 Jan. '88 en voorzien van een noot: 'De Redactie wil niet geacht worden alle in dit stuk vervatte meeningen te deelen. De Redactie.' Het opstel werd voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 117-142, uiteraard zonder die redactionele noot, met weglating ook van de datering en onder de titel *'La Terre'*. Op 25 februari 1888 liet Alphons Diepenbrock Van Deyssel weten: 'Er kan naar mijn meening niet grooter over een boek geschreven worden dan jij in de N.G. over La Terre hebt gedaan. Dat nootje van de redactie onder het stuk is een klooterig nootje, ik geloof dat er geen een "meening" in het heele stuk "vervat" is; of het ook voor een ander waar is kan mij niet schelen, maar ik vind het heerlijk om iemand te ontmoeten die niet meent maar gebiedt, en op zijn tijd brult omdat hij 't niet laten kan.' (Diepenbrock, *Brieven en Documenten*, dl I, p. 140).
Intussen distantieerde de redactie van De Nieuwe Gids zich, bij monde van Willem Kloos, twee maanden later nogmaals van Van Deyssels meningen. Uit de literaire kroniek, door Kloos aan Marcellus Emants' *Adolf van Gelre* gewijd (De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 4, april 1888, p. 153-158), citeer ik: 'Ziet, - en luistert hiernaar ernstig, gij allen die het hooren wilt, - juist, zeg ik, omdat De Nieuwe Gids, d.i.: wij, die hier spreken, geene partij is, met eenzijdige beginselen, maar een partij bóven de partijen, die het goede en het kwade keurt en rangschikt, omdat zij al het goede van al het kwade onderscheidt, juist daarom zijn wij in staat figuren als Marcellus Emants en Van Deyssel te waardeeren, en beiden te zetten op de hun toekomende plaats. Want waarom prijzen wij v. Deyssel en plaatsen zijn artikelen? Om de zeer eenvoudige reden, dat zijn werk groot werk is, van het beste in het land. Maar daarom zijn wij nog niet verantwoordelijk voor zijn meeningen en zijn daden, wij, De Nieuwe Gids. Hij is mans genoeg om daar zelf voor te staan, hij, Karel Thijm. En waarom vinden wij den heer Emants een respectabele verschijning? Omdat hij, schoon ook niet groot, dan toch het groote wil. Wij, in het hart der revolutie gezeten, wij letten op hen die strijden, en

gauw weerom, dan kan het een beetje vooraan in de febri.-aflevering geplaatst worden.

Van dat stuk gesproken wou ik zeggen, dat ik nog nooit een stuk gelezen heb, waarmeê ik het zoo frappant on-eens was en dat ik toch zóo kranig vond, en zóo graag in de Nieuwe Gids zou zien. Ik vind het het duidelijkste en volledigste exposé van meeningen dat je ooit geschreven hebt, - als zoodanig beter dan de Broch. Netsch. Ook vind ik het heel bizonder ver van je, nu al zoo vast en volledig gezeid te hebben wat, naar jou idee, het komische is en het tragische en het melancholische, en zóo heelemaal en in-eens te hebben uitgeschreven wat je den éenen grootsten indruk uit je levens-ochtend noemt.[53] Wat ik óok heel goed vind in dit stuk, veel beter dan in de Brochure - dat is de kompositie, de bouw. Die is zeldzaam eenvoudig, zoo eenvoudig als de noodzakelijkheid. Ik zeg je deze dingen niet om je nu eens vlak voor je neus aangenaam te wezen, maar alleen omdat ik je óok zeggen wou dat ik het èn in je oordeel over Zola, èn over Shakespeare, èn over Homerus, over het komische, het tragische, het melancholische, de belangrijkheid van den koïtus, enfin, dat ik het over al die zaken heelemaal niet eens met je ben.

Jij vindt die dingen zóo, omdat je zús bent.

Ik vind die dingen zus, omdat ik zóo ben.

Je zult zeggen dat het er heelemaal niets toe doet of ik het al of niet met je eens ben, zoolang jij de eenige bent, die je meening hebt gezegd, en ik aan dat zeggen nog niet toe ben. Dat is wel zoo, maar ik wou later niet geacht kunnen worden door het prijzen en doen plaatsen van je stuk over La Terre aansprakelijk te zijn geworden voor de idee daarin.

Je sprak in je voor-vorigen brief van een plaats in mijn voor-vorigen brief, waarin ik iets geschreven had van minder goede plaatsen in je roman. Die plaats, in mijn brief nl., was een fraze. Ik bedoelde wat anders. Ik bedoelde eigenlijk gezeid het zelfde dat ik

23

Rozengracht 57

Amsterdam, 20 Jan. '88

Amice,

zien hoe een ieder oog en handen beweegt.' (a.w., p. 156-157; lichtelijk geretoucheerd voor de eerste maal herdrukt in *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*, dl. II, Amsterdam, 1896, p. 98.)

53 Zinspeling op de aanhef van de voorlaatste alinea van het opstel over *La Terre*: 'Ja, laat ik het van hem zeggen nu men mij wel een man noemt, zoo als zij vroeger jongen van mij zeiden, dat ik uit mijn literairen levensochtend maar één heel breede vereering heb meêgenomen en dat dat Zola is.'

Met de vorige post zond ik je proef en kopij van je stuk over La Terre. Stuur het gauw weerom, dan kan het een beetje vooraan in het februarinummer geplaatst worden.[54] Je Varium over den Ooievaar[55] volgt. Dat laatste kleine gewrocht van je

54 Aan Van Deyssels stuk over *La Terre* ging in de februari-aflevering vooraf een beschouwing van Dr. D.G. Jelgersma, *Thomas Hobbes, zijn staats- en zedeleer* (p. 349-382) en een bijdrage van Frederik van Eeden, *De psychische geneeswijze* (p. 383-434), de publicatie van een voordracht, gehouden op 18 januari 1888 in het genootschap 'Oefening in Wetenschappen' te Haarlem.

55 *De Ooievaar*, ook voor de eerste maal openbaar gemaakt in het februarinummer (p. 491-494), zij het niet als varium maar in de rubriek Boekbeoordeelingen, werd laatstelijk herdrukt in *De scheldkritieken* , p. 59-61 en p. 304.

vlugge pen heeft ons een lachstuip doen krijgen die alleen door jou naar waarheid zou kunnen worden beschreven.

Van je stuk over La Terre wou ik je graag zeggen dat ik me niet herinner ooit iets gelezen te hebben, waar ik het zoo frappant meê on-eens was, en dat ik toch zoó kranig vond en zoó graag zag gedrukt in den N.G.

Ik vind het het duidelijkste en volledigste exposé van meeningen, dat je ooit geschreven hebt, - als zoodanig beter dan de Brochure-Netscher. Ook vind ik het heel bizonder ver van je, nu al zoo vast en volledig gezeid te hebben, wat naar jouw idee, het komische is en het tragische, en het melancholische en het belangrijkste algemeene in de Kunst. Het is iets heel moois ook, zoo in-eenen te kunnen uitschrijven, nu al, wat je den eénen, grootsten indruk uit je levens-ochtend noemt. Wat ik oók heel goed vind in je stuk, veel beter dan in je brochure, dat is de kompozitie, de bouw. Die is zeldzaam eenvoudig, zoo eenvoudig als de noodzakelijkheid zelve.

Je begrijpt dat in de merkwaardige Redaktie-vergadering waar ik het genoegen had je stuk voor te lezen, wel eens angstige gezichten getrokken zijn bij sommige voor merkantiele belangen gevaarlijke schoonheden van je werk.[56] Wij zullen evenwel wagen en liberaal zijn. Maar daartegenover had ik dan ook heel graag dat je Kloos en mij machtigde, waar dat dat kan, sommige zeer kleine wijzigingen aan te brengen. Je bezwaar daartegen zal zijn dat wij het stuk daardoor in zijn aesthetisch deel zullen schaden, en ik ben er, voor mezelf, van overtuigd, dat ik dat bezwaar wel niet zal kunnen tegenspreken door mijn doen. Maar dat neemt niet weg, of liever: dat maakt, dat ik erg in mijn schik zou zijn als je genoeg vertrouwen in ons stelde - zoo niet in mij, dan in Kloos, - om ons te laten begaan.

Ik dank je wel voor je brief, waarop ik wel niet veel weet te antwoorden, dan dat hij een nieuwe genieting was bij het genot dat ik mezelf door het schrijven van mijn boekje bezorgd had, en dat ik ook aan jou was verschuldigd.

Op je voorlaatsten brief zal ik graag hierna eens antwoorden, als ik wat meer tijd heb en je op 't voortzetten van de korrespondentie niet tegen hebt.

Ik ontving van ochtend een zeer vriendelijken brief van je vader.[57]

tt

Albert Verwey

56 Van de jaren 1887-1889 zijn geen redactionele notulen bewaard gebleven. Wat die ‘merkantiele belangen’ betreft, op 3 maart 1888 liet Kloos Van Deyssel weten: ‘Wij hebben overigens door je stuk drie abonnés verloren, maar omdat er steeds bijkomen (gisteren b.v. twee) hebben wij er waarschijnlijk meer dan drie voor in de plaats gekregen’; zie voor de context van dit schrijven, alsook voor de ontstemming van J.A. Alberdingk Thijm over de bespreking van *La Terre: De scheldkritieken*, p. 305-310.

57 Namelijk die van 18 januari 1888. Zie in verband dáarmee èn met de brieven van J.A. Alberdingk Thijm, d.d. 22 en 26 januari 1888: *J.A. Alberdingk Thijm en Van Deyssels roman ‘Een Liefde’* in: *Dertien close-ups*, p. 30-34. Op 17 december 1887 had Van Deyssel aan Jacobus van Looy geschreven: ‘Als ik niet sints maanden al gedisponeerd had over het uiterst beperkt aantal presentex. van mijn roman zoû ik er mij een bizonder voorrecht uit maken je een ex. aan te bieden. Maar dat getal is zóo beperkt dat zelfs mijn geachte pa er geen krijgt.’

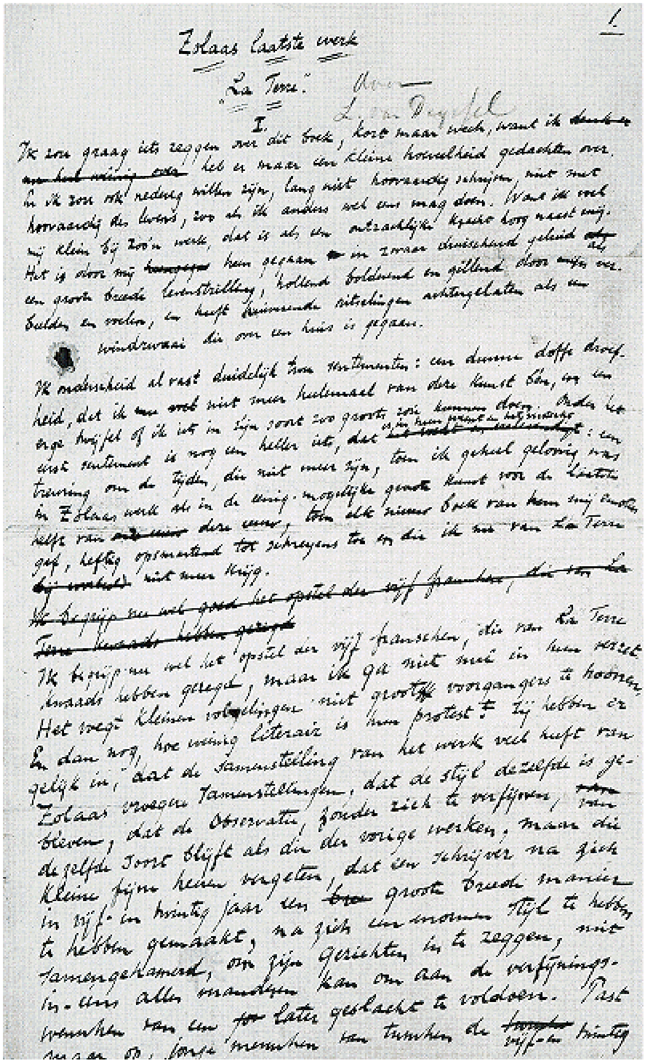
Zolaas laatste werk

"La Terre."

door L. van Deyssel

I.

Blad 1 van Lodewijk van Deyssels bespreking van 'Zolaas laatste werk "La Terre"'

24

J.A. Alberdingk Thijm aan Albert Verwey:

Waarde Heer,

Het zoû inderdaad niet overbodig zijn, dat door U, bijv. in het *Weekbl. Amstr.* de beteekenis van het woord ‘onzedelijk’ werd toegelicht, gelijk gij 't in uw aangenaam schrijven van 21 dezer doet.

De Heer Taco de Beer heeft zich tegenover mij en de mijnen onmogelijk gemaakt, door mij te weigeren zijn leedwezen te betuigen, dat de aanvaller[58] in den ‘Portef.’ van 7 dezer het gebied van het privaat leven betreden heeft, en nog wel zoo gewetenloos (zoo lasterlijk!).

Kent U den Heer Priem uit den ‘Leeswijzer’? Dat schijnt een fatsoenlijke man te zijn.[59]

Met hoogachting,

Uw dw
Alb. Thijm

V.h. 22 Jan. '88

25

Mont, 24 Jan. '88

Amice, Vanwege haast briefk. Maken jullie de veranderingen[60] maar; overbodig te

58 Die anonieme aanvaller is hoogstwaarschijnlijk Taco de Beer zelf geweest! De aanval richtte zich tegen ‘Van Deyssel, een pseudo toebehoorende aan een zesmaal geparfumeerd ventje met eene allertreurigste moreele en finantieele reputatie, en wiens naam in een *fatsoenlijk* blad niet moest voorkomen.’ In De Portefeuille van 4 februari verscheen Van Deyssels repliek hierop; zie *De scheldkritieken*, p. 301-303.

59 G.H. Priem had in de Leeswijzer De Portefeuille aangevallen over dat anonieme entrefilet. Eerst op 16 februari 1888 maakte Kloos Van Deyssel opmerkzaam op die aanval van Priem.

60 Het lag tamelijk voor de hand dat die veranderingen hoofdzakelijk zinsneden zouden betreffen waarin enigerlei vorm van sexueel benemen aan de orde zou komen. Kloos was op dit punt bepaald rigoureus. Al op 7 mei 1886 had hij Van Deyssel laten weten: ‘Je kunt alles [in De Nieuwe Gids] gedrukt krijgen, wat je wilt, natuurlijk behalve wat al te veel met het sexueele leven in verband staat, tegen dertig gulden het vel’; op 17 mei 1886 schrapte Kloos een zin in een bijdrage van Arij Prins, deze handelwijze aldus motiverend: ‘'t klinkt komiek, maar een tijdschrift, dat begint, mag niet van zijn lezers onderstellen en die onderstelling neerschrijven, dat zij op de hoogte zouden zijn van de verschillende soorten publieke vrouwen, die er in de wereld zijn’ (brief, door Kloos gepubliceerd in De Nieuwe Gids, 1933, II, p. 149-150); op 21 januari 1890 berichtte Kloos aan G.J. Hofker: ‘Ook heb ik mij veroorloofd borsten te veranderen in boezem; ik weet wel dat dit onjuist is, maar borsten is te ruw voor het lieve publiek’ (brief, door Kloos gepubliceerd in De Nieuwe Gids, 1935, I, p. 176). Hieronder volgen nu, aan de hand van de eerste publicatie in De Nieuwe Gids, de veranderingen door Verwey en Kloos, of wellicht door een van beiden, aangebracht in het opstel over *La Terre*:
p. 435, regel 6 van beneden: En alle ongemotiveerd; maar 't is waar, zij hoefden ook niet gemotiveerd te zijn, → En alle ongemotiveerd. Maar zij hoefden ook niet gemotiveerd te zijn,

zeggen dat het *ruwe* in de expressie in het opstel-geheel past en eenigszins ontzien zal moeten worden. Varium Ooievaar proef nog niet ontvangen.

tt
K. Alb. Thijm

Let ook op, dat in het stuk geen onvoegzame aardigheidjes voorkomen, alleen onvoegzame ernst. Zeer seriëus wordt over geslachtsdrift gesproken, zoo als in een wetenschappelijk werk van chirurgie.

26

J.A. Alberdingk Thijm aan Albert Verwey:

Tot heden heb ik geen ex. van 'Eene L.' onder mijn bereik. Zoû ik het uwe, voor eenige dagen, mogen hebben? Met hoogachting,

Uw dw.
A. Th.

26 Jan. '88

27

K.J.L. ALBERDINGK THIJM
Literatuur

Mont, 12 Februari 1888

> p. 437, regel 13 van boven: hun werk veel te doen verkoopen, → van hun werk veel te doen verkoopen,
> p. 440, regel 3 van beneden:,neen, beste Jan-en-alle-man, →, neen, beste Jan-en-alle-man, neen, Jantje-die-professor-werd-in-plaats-van-koffiehuisknecht,
> p. 441, regel 10 van boven: zeer dunnetjes → zeer, zeer dunnetjes
> p. 446, regel 9 van beneden: Hun paringsdaad is dus het doen, het ageeren. De Levenskracht bij uitnemendheid, → Hun paringsdaad, de man, die het zaad stort in de vrouw, is dus het doen, het ageeren, De Levenskracht bij uitnemendheid,
> p. 446, regel 7 van beneden:, is die daad, →, is de koitus,
> p. 447, regel 5 van boven: het sexueele leven, → het sexueele leven, het eene geslachtsdeel dat het andere zoekt en wil,
> p. 448, regel 15 van boven: de wellust van hun lichamen; → de wellust van hun geslachtsdeelen;
> p. 449, regel 4 van boven: als was die → als was zij
> p. 450, regel 18 van boven: omdat dat rare kind kiekeboe speelt in en uit het Leven, → omdat dat rare kind er maar niet uit wil komen en kiekeboe speelt in en uit het Leven,
> p. 450, regel 8 van beneden: om dat hij haar weêr met een jongen vond, → om dat zij weêr op haar rug lag onder een jongen,
> p. 451, regel 5 van boven: als een dier zijn behoefte doen, → scheten laten en kakken,
> p. 451, regel 9 van boven: er pijn aan te hebben. → er scheit aan te hebben.
> p. 453, regel 7 van beneden: effecten → rentepapieren

Amice,
In je brief van 20 Jan., die te gelijk met de proef van mijn stuk over La Terre

kwam, heb je geschreven later op mijn ‘voorlaatsten’ brief eens te zullen andwoorden, als je wat meer tijd had. Die voorlaatste brief van mij behelsde het verzoek dat je het gezegde uit je brief-beöordeeling van mijn roman omtrent mijn onjuist-uitdrukken op sommige plaatsen met voorbeelden zoudt illustreeren.

Het is misschien ridikuul-indiskreet van mij daar nog eens op te rug te komen en je hoffelijkheid in de noodzakelijkheid te stellen dat boek nóg eens voor je te nemen als had je je er niet al veel te lang meê beziggehouden; maar ik stel te veel prijs op de wetenschap van dat onderdeel van je oordeel dan dat ik mij zoû kunnen weerhouden die indiskretie te begaan.

Ik hoop maar niet, dat er na mijn stuk over La Terre abonnés zijn verdwenen.[61]

tt

Karel Alb. Thijm

28

Rozengracht 57

Amsterdam 17 Febr. '88

Amice,

Je doet me een groote aangenaamheid aan met zoo belangstellend aan te dringen op wat ik uit mezelf niet zoo maar zeggen dorst. Ik ben namelijk erg bang voor alles wat deftig en gewichtig is en ik zou het erg deftig en gewichtig hebben gevonden, als ik zoo maar een brief aan je begonnen was, met: ‘Ziet ge, waarde vriend, wat ik in mijn vorig schrijven met die en die opmerking bedoelde’ - of ‘Sta me toe, amice, je ter nadere opheldering van mijn vorigen’ - etc. etc. Akelig, zoo iets. Vooral omdat ik met mijn zinnetje over de schade, die de causeur V. Deyssel den artist Van Deyssel aandoet,[62] zoo iets heel gewoons bedoelde.

Ik bedoelde: omdat jij zoo makkelijk gebalanceerde volzinnen schrijven kunt, die iets van je gevoel, je gevoel nagenoeg, uitdrukken, verzuim je eerder dan ik goed vind het nauwkeurig zijn in 't uitdrukken van je heele gevoel.

Ik bedoel dat niet als een detail - maar als een algemeene opmerking. Ik heb twee voorbeelden, die niet compleet, maar toch zeer inlichtend zijn.

1e Op bl 8 van je eerste deel beschrijf je Mathildes gewaarwordingen op haar kamer: een vreemde wind langs het behangsel etc.[63]

In afl 2 jaarg I van de N.G. staat een Sonnet van je[64] dat uitdrukt jouw gewaarwordingen op je kamer: 'k Hoor in den wind, die langs de ruiten henen en door de schouwe klaagt etc. Nu vind ik dat die pag 8 *iets inhoudt* van de bedoelde gewaarwordingen, en dat de verzen in de N.G. ze volledig *uitdrukt*. In no 1 schreef

61 Zie echter noot 56.

62 Zie de voorlaatste alinea van Verwey's brief van 28 december 1887.

63 Alwaar: ‘Het scheen, dat er straks een gedaante zoû opkomen, die iets te fluisteren had aan Mathildes oor en dat er een vreemde wind langs het behangsel woei, die zijn naderen voorspelde.’

64 Karel Alberdingk Thijm, *Sonnet* (*Ik ben in eenzaamheid niet meer alleen*), in De Nieuwe Gids, eerste jrg., deel I, aflev. 2, december 1885, p. 310. Daarover *Dertien close-ups*, p. 24-29.

je iets dat je wist met een beetje van het gevoel dat erbij hoort. En no 2 schreef je het

gevoel zelf met de nauwkeurigheid van iemand, die zich verrast voelt door het weer in hem opkomen van dat gevoel en het wil, já wíl vasthouden.

De volzinnen uit Een Liefde zijn, in geluid en rhythme van de bij dien inhoud passende gevoeligheid. De verzen van het Sonnet zijn in klank en beweging de voor mij eenige en onmiddellijk op mij werkende vertegenwoordigers van jouw éenige gevoel. Of mijn lichaam wordt aangedaan door zúlk een nachtwind of door jouw verzen, de aandoening is eénerlei.

En dat is toch de kunst, nietwaar? geluid te maken dat gelijk is aan aandoening, en gelijk aan wat uit de wereld om ons heen, aandoening geeft.

Voorbeeld 2 is: Ergens, ik weet niet precies waar in je 13de hoofdstuk vertel je dat de kleuren weenden om Mathildes hoofd.[65] In je brochure over Netscher zeg je: de teêre tinten zijn nooit komen weenen om zijn hoofd...[66]

Ik beweer dat in het tweede meer dan in het eerste dat gevoel van het weenen zit. Is dat niet zoo?

Ik geef deze twee voorbeelden omdat ze de eenige vergelijkende zijn die ik maken kan. Maar ik ben zeker dat als jij, ook in hoofdstuk 13, de volzinnen van je boek naleest en dan vraagt, bij iederen volzin: Drukt die volzin, door zijn klank, zijn rhythme, zijn beteekenis - níet herinnert hij me door ál die zaken aan het een of ander dat ik wel eens gezien of gevoeld heb, - maar drukt hij uit, *is* hij, de eene, eenige aandoening en verbeelding, die ik toen ik hem schrijven ging, schrijven woú? - ik ben zeker als je dat vraagt onder het lezen, dat je dan op allerlei plaatsen denken zult: ik had het precieser moeten *zeggen*, om het nu precieser te *zien*.

Jij hebt indertijd - je was toen nog heel jong - eens een definitie van 't Schoone geschreven - waár weet ik niet recht meer[67] - en daar schreef je in dat men niet mooi moet vinden met zijn gedachte maar met zijn onmiddellijk gevoel. Zoo iets ten minste. Vind je dat niet nóg juist? Ik beweer dat men in je boek teveel onthouden moet, te dikwijls zeggen: wacht, eerst dit, dan dat, dus nu was die tuin of dat huis of die stad zoó. Als je heel precies je intieme aandoening geeft kan dat niet voorkomen, want een aandoening is een gebeurtenis van eén moment, en daar kán je niet in wachten.

Of wil je dat niet: énkel aandoening?

Nog een konklusie: een aandoening is een gebeurtenis van eén moment. Een

65 Verwey vergist zich hier. Hij moet zich herinnerd hebben dat er ergens in het dertiende hoofdstuk sprake is van iets dat kwam wenen om Mathildes hoofd. Daarbij kan hij alleen op 't oog hebben gehad, in deel II, p. 110: ‘Zij [de melodiën] waren als de herinneringen die van alle zijden kwamen weenen om Mathildes hoofd.’

66 L. van Deyssel, *Over Literatuur* (*De Heer F. Netscher*), Amsterdam, 1886, p. 37: ‘Neen; hij heeft de zware kleuren ook niet zien woelen en golven voor zich uit, de teêre tinten zijn nooit komen weenen om zijn hoofd.’

67 In de derde paragraaf van het op 6 maart 1882 geschreven opstel *Voor geschiedenis en kunst/I Werken voor geschiedenis/II Ietwat kunst-causerie/III Losse gedachten over het schoone*, verschenen in de Dietsche Warande, Nieuwe Reeks, IV, 1884, p. 72-91.

stad kan je zoo'n aandoening geven. Eén aandoening - eén moment. Jij schrijft, zal ik zeggen een stadsgezicht, van tien bladzijden, of al is 't maar eén bladzijde - is die eén moment? is die dan eén aandoening. *Ik* lees zo gauw niet. Ik onthoud zoo lang niet. Of *wil* je niet enkel aandoening?

Maar over of men beschrijvingen maken moet, en over wat aandoening is, zou men zooveel kunnen schrijven. Schrijf je me nog eens?

tt

Albert Verwey

Kloos is aan een langen brief voor je bezig[68] met allerlei curiosa

29

Mont, 15 Maart '88

Amice,

Ik hoop mij binnen kort het prettig uur te geven van je op je laatsten principiëelen brief te andwoorden. Ik schrijf dezen kaartbrief alleen ter begeleiding van de proef van mijn artikel Lidewijde,[69] die ik je bij dezen terug-zend *met verzoek mij vooral een revizie te willen doen zenden*. Als je de proef misschien openslaat, zal je zien, dat ik er nog een pagina kopie heb bij gevoegd. Mocht je die lezen, verzuim dan niet eerst dat te lezen wat er onmiddelijk aan voorafgaat. Want de bijgevoegde is een bladzijde extaze, die alleen na het voorafgaande verklaarbaar is. Wees zoo bizonder goed van mij aanmerkingen ter overweging te geven als je er hebt, -

De heer F. Netscher schijnt woedend te zijn.[70]

tt

Karel Alb. Thijm

30

68 Dit is de brief van Kloos, begonnen op 15 februari 1888, vervolgd op 3 maart en ten slotte afgestempeld op 7 maart 1888. Hij werd volledig afgedrukt in *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 159-162. Blijkbaar dacht Kloos zich dit lange talmen te kunnen veroorloven nu hij immers zojuist, in de februari-aflevering van De Nieuwe Gids, p. 515-525, *Een Liefde* uitvoerig besproken had, bespreking die voor de eerste maal werd herdrukt in *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*, II, p. 81-93.

69 L. van Deyssel, *Lidewijde*, in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 4, april 1888, p. 30-61, en aldaar onmiddellijk gevolgd door Frederik van Eeden's bedenkingen tegen *Een Liefde* als *Een onzedelijk boek* (p. 61-79), voor de eerste maal herdrukt in *Studie's*, Amsterdam, 1890, p. 28-50. Het opstel over *Lidewijde* werd voor de eerste maal herdrukt in *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 151-185.

70 Die woede kan alleen maar zijn ontstaan door Van Deyssels - overigens ten onrechte - identificeren van Bram van Dam als Frans Netscher, in de in noot 50 genoemde bespreking. Zie ook noot 35. Op 20 maart 1888 schreef Kloos aan Netscher: ‘En is het waar dat Bram van Dam W.C. Tengeler is? Maar dat is ongelooflijk! W.C. Tengeler, die rederijkerstooneelstukjes schreef’ (brief, door Kloos gepubliceerd in De Nieuwe Gids, 1934, II, p. 409).

Mont, 24 Maart 1888

Amice, Je hebt bij de mij toegezonden revizie de proef niet gevoegd; ik hoop, dat de

korrektie toch goed is gegaan, ofschoon ik 't nu niet kan kontrôleeren. Als 't kan, zoû ik graag 5 overdrukjes hebben van het Lidewijde-stuk.

tt
Karel Alb. Thijm

31

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
16 Mei 1888

Amice,

Dat jouw brief,[71] de laatste, lange, theoretische, dien je je misschien niet eens meer goed herinnert, er een lang van te voren beloofde en geen vragende maar een andwoordende was, verontschuldigt mijn dralen met er op te-rug te komen.

Ik heb in dien tusschen-tijd[72] een stuk over De Goncourt[73] geschreven, dat er een stuk andwoord op was, maar dat stuk is naar het oordeel van den N.G.-redakteur-sekretaris zoo vaag en verward, dat 't maar beter is dat 't zelfs niet in de redaktie vergadering komt.[74]

In je brief roer je aan het essentiëele verschil tusschen jouw kunst en de mijne. Zoo als je zelf op 't eind van je brief aanmerkt, is over die zaken zooveel te schrijven dat daar geen beginnen aan is in een partikuliere korrespondentie.

Het is mogelijk, dat als men de literaire kunsten in rang-orde zoû schikken de kunst van het rhytme de hoogste zoû zijn, ik zoû uit eigen-liefde moeten zeggen, dat die niet de hoogste is, maar me dunkt werkelijk, dat die best de hoogste zoû kunnen zijn, ofschoon ik er niet lang genoeg over heb nagedacht om er iets voor mij definitiefs over in mij te hebben.

Maar ik vind dit een eenigszins oiseuse quaestie, zoo iets als wie heeft mooyer kunst gemaakt Wagner of Rembrand, en wie ‘staat hooger’, een groot denker of

71 Namelijk Verwey's brief van 17 februari 1888.

72 In die tussentijd, en wel op 9 april 1888, had Kloos aan Van Deyssel geschreven o.m.: ‘Nu zal ik je zeggen, waar Emants blijft. Toen ik mijn laatsten brief schreef, voegde ik er bij: Hierbij stuur ik je Uit Monaco, en Spanje. Ik heb ze toen ook werkelijk aan Verwey gegeven, omdat die dichter bij de postpakketdienst woont, en ik overdag niet in de stad kom. [Kloos was toen woonachtig te Nieuwer Amstel, Overtoom, stille zij, 62 - H.P.]. Maar Verwey z'n kamer is in dien tijd vertimmerd en verbouwd, en zoo zijn ze blijven liggen. Ik heb er nu al verscheiden malen op aangedrongen, dat hij ze zenden zou, maar hij is wat slof.’

73 L. van Deyssel, *De Goncourt*, openbaar gemaakt in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 5, juni 1888, p. 205-228; voor de eerste maal herdrukt in *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 206-233.

74 Op 7 mei 1888 had Kloos Van Deyssel laten weten: ‘Ik lees moeielijk copie en zoo heb ik ongeveer de helft van je handschrift ontcijferd, zonder dat ik eenigen indruk op mijn gevoel, eenige inwerking op mijn verstand heb bespeurd, anders als die van vaagheid en verwardheid, zoo iets als een naakt menschenlijf, dat bijna onherkenbaar onder een knoedel wollen dekens lag. Ik kan mij vergissen, doch ik vind het stuk vooral niet “woord voor woord” geschreven, zooals jij beweert. Wat wil je nu, dat ik het nog eens overlees en dan je mijn eindoordeel schrijf, of dat ik het op een redactievergadering niet aanbied ter plaatsing, maar ter inzage laat voorlezen.’ Op 18 mei 1888 dacht Kloos heel wat gunstiger over Van Deyssels stuk; zie *Dertien close-ups*, p. 50.

een groot dichter (zie ‘Een bazig denker’).[75] Want wij hebben hier met twee *soorten* Kunst te doen. Als ik proza schrijf zoo als de tirades van ‘Kunst is passie’ enz in ‘Lidewijde’, dan *wil* ik het rhytme, maar als ik proza schrijf zoo als in *Een Liefde* , dan wil ik het rhytme *niet*. Het rhytme prezenteert zich dan wel eens, maar meestal moet ik het afwijzen, om dat het juist *niet* zegt wat ik uitdrukken wil. En ik voel duidelijk dat bij het schrijven van het eerste mijn hersens een heel ander soort ambacht doen dan bij het schrijven van het tweede. En die twee ambachten zijn absoluut onvereenigbaar, ik bedoel dat zij niet tot éen ambacht kunnen worden. Het zijn twee verschillende verrichtingen, net als eten iets anders is dan drinken.

Daar heb-je bijv. in je vers[76] in het Amsterdamsche jaarboekje, daar wil het rhytme ‘omhout’, ter wijl het naturalisme zoû willen ‘omhekt’, om dat als je voor een huis staat met een hek van hout er om, de direkte impressie niet is ‘hout’, maar ‘hek’.

Het is dus iets anders, het zijn twee verschillende kunsten. Ik woû, dat je dat wilde erkennen. ‘La Terre’, b.v., dat noem ik niet rhytmisch proza, ik vind daar niet in wat men eigelijk gezegd rhytmen noemt, en toch móet 't groote kunst zijn. Want op mij, die iemant ben, waarvan iemant als jij in je brochure zegt wat daar over mij staat, maakt het zoo'n onzachlijken indruk. Je zegt wel, dat ik onlogisch ben, best, dat kan wel zijn, maar er is hier geen sprake van logika. La Terre, dat wekt in mij, die zóo veel veracht, een groot sentiment van bewondering. Bij Taco de Beer[77] wekt La Terre dat sentiment niet. Wie heeft nu gelijk, Taco of ik? Je zal zeggen: ‘ja, maar ook bij mìj wekt 't die bewondering niet, en dat komt om dat Taco de Beer en ik, les extrêmes, se touchent, Taco de Beer staat ónder La Terre, en ik sta er boven, en jij staat er meê gelijk.’ Dat is mogelijk; het is mogelijk, dat jij 't niet ziet om dat je er te hoog voor staat, maar 't is ook mogelijk, dat je 't niet ziet om dat je voortdurend een anderen kant uit kijkt.

Nu zoû ik graâg hebben, dat je, zoo als ik op gezag aanneem dat Rembrand een groot schilder en Shelley een groot schrijver is, op gezag aannaamt dat Zola een groot schrijver is. Je schrijft, dat je 't frappant on-eens bent met mijn artikel over La Terre, toch noem je Zola in een vroeger artikel de ‘groote geslagene met klank in kleur en lijn’.[78] Maar, in mijn artikel beweer ik juist anders niet dan dat hij dát is.

Ik herlees nog dikwijls je brochure over *Een Liefde*. Net als je de bekwaamheid

75 Van Deyssel verwijst hier naar De Nieuwe Gids, derde jrg., deel I, aflev. 2, december 1887, alwaar Albert Verwey, p. 241-255, schreef over *Een bazig denker*, te weten Dr. C.B. Spruyt en diens in september 1887 te Amsterdam uitgesproken oratie *Over de Waarde en Onwaarde van het Academische Onderwijs in de Wijsbegeerte*.

76 *Een oud Amsterdamsch Burgwalletje*. Zie noot 44.

77 Taco de Beer schreef als B. over *Van Deyssel's roman ‘Een Liefde’* in het weekblad De Portefeuille, negende jrg. (1887-1888), p. 638 en p. 671.

78 In *Toen de Gids werd opgericht...*, verschenen in De Nieuwe Gids, eerste jrg., deel II, aflev. 5, juni 1886, p. 171-195, schreef Verwey: ‘Zola, de groote geslagene met klank, lijn en kleur, schreef de dikke boeken zijner sensaties en begreep niet wat die werkelijkheid, wier verschijnselen hij konstateeren wou, hem had gedaan.’

van leerlingen beöordeelen kan wanneer je ze 'n opstel over het zelfde onderwerp laat maken, zoo kan je ook 't duidelijkst zien hoe of de menschen, wat de grootte van hun geest aangaat, mekaâr opvolgen, als je ziet wat, gegeven een zeker iets waarover zij zich uit te spreken hebben, voor allen 't zelfde, zij daarvan zullen zeggen. En nu is hier de opvolging, dunkt mij, zoo: Taco de Beer, J.N. van Hall, H.J. Rössing, J. de Koo, F. van Eeden, W. Kloos, Alb. Verwey.[79] Jouw blik staat over mij in die brochure, zoo niet als een kaas-stolp over een vlieg, dan toch als het Paleis van Volksvlijt over zijn orgel. Je hebt me heelemaal te pakken en ik kan niet los of weg, zoo als een jongen een kat óphoudt bij zijn nekvel en laat zien aan wat menschen.

Jij denkt in 't geheel waarschijnlijk weinig meer over die brochure, maar voor mij is zij een heerlijk gezelschap. Hij ligt tegenover mij op een kanapee, als ik zit te schrijven, en in de vele tijdstukken dat ik me zelf voor een ellendigen impotente houd, sta ik op en lees in die brochure om mij moed in te spreken. Het begin is al dadelijk heel goed. Alleen dit zinnetje b.v.: ‘Nu ga ik zeggen: kom binnen want je bent mooi’, dat vind ik zeer aandoenlijk, als ik dat langzaam zeg: ‘Kom binnen, want je bent mooi’, dan word ik ontroerd. Er is daar een enorm gevoel in, ik weet niet recht wat, het suggereert dingen als een vader, die zijn dochter, een misdadige dochter, vergeven zoû en zoû zeggen: Kom binnen, want je bent mooi, of dat toch niet, of ten minste niet heelemaal, enfin, ik weet 't niet, maar ik vind dat zinnetje iets heerlijks.

Mijn roman is verleden winter een koertizane geweest, door velen genaderd. Een staljongen is er fluitend langs gegaan en heeft met paardevijgen gesmeten, dat was de Beer; een harlekijn heeft een lange-neus tegen haar getrokken en heeft, haar zijn rug toekeerend, een slag op zijn billen geslagen, dat was Rössing; een notaris heeft een gewichtig gezicht gezet en heeft zijn neus opgetrokken, dat was Van Hall; een oolijke rentenier heeft zich bij haar opgehouden en haar even geliefkoosd en ruim betaald, dat was De Koo; een aanzienlijke vrouw is haar in een landauer voorbij gereden en heeft haar gelorgneerd en gezegd: die vrouw is niet leelijk, dat was Van Eeden; een klein zusje uit d'r ouderlijk huis heeft tegen haar gebluft: wij komen toch van onder het zelfde dak vandaan, hoor-je, dat was Netscher; een hertog heeft met haar gesoepeerd en haar fijnen wijn geschonken, dat was Kloos; een koning heeft een groot paleis gebouwd voor haar en heeft de deuren wijd opengezet en uit de marmeren vestibule vol bloemen en groen en gouden kaarsenkronen heeft hij gezegd toen zij voorbijging: Kom binnen, want je bent mooi.

Dat is iets voor haar om nooit te vergeten[80] en als zij voor haar spiegel staat, dan

79 Voor de reacties van de hier genoemden op Van Deyssels roman *Een Liefde*, alsook voor de vindplaatsen van die reacties, zie K.D. Beekman, *L. van Deyssel's Een Liefde en de kritiek*, in: De Spektator, jrg. I, no. 5, maart 1972, p. 246-258.

80 Overigens had Van Deyssel op 17 februari 1888 aan Arnold Ising geschreven: ‘Verwey's brochure was mij zeer aangenaam, om dat het een boekje over mij was, maar après tout weêr niet als een persoonlijke daad van Verwey, om dat de schrijver toch eigenlijk niet geheel begrijpt en ... aan het eind, zich op onnoodige wijze boven me stelt.’ (*Briefwisseling Van Deyssel/Ising*, p. 75).

doet ze om haar hals de ketting van den koning gekregen en steekt in haar haar de bloemen uit zíjn tuin en als ze zich dan ellendig heeft gevoeld voor even, dan leeft ze dán weer op en zegt zich: ik bén immers mooi, want híj heeft 't gezegd en ik zal eeuwig beroemd zijn want die groote koning heeft mij een heelen dag bemind.

Nu ieder zoo wat zijn meening over mijn roman gezegd heeft, moest ik je dit nog even schrijven.

tt

Karel Alb. Thijm

32

[niet door Verwey verzonden]

Rozengracht 57

Amsterdam

13 Juni '88

Amice,

Ik dank je wel zeer voor het gedachten-rijk schrijven dat je me voor een poosje hebt toegericht. Het deed me pleizier te merken dat je nog altijd zoo aan het denken bent. Over kunst en zoo kan dat heel interessant zijn. Tot mijn spijt ben ik sints een tijdje daarmee uitgescheid en voel me erg opgelucht gedachteloos, zoodat ik vrees dat ik niet álles aan je brief heb gehad. Neem me dat niet kwalijk: ik kan het niet verhelpen, anders deed ik het. Die gedachteloosheid is dan inderdaad verbazingwekkend. Ik voel dat soms in eens, als een van mijn waardige schilder-vrienden me, naar verjaarde gewoonte, in een beminnelijk debat wil sleepen en zooiets tegen me zeit als: wat denk jij nu eigenlijk over de fransche realisten? Dan denk ik met een schrik: goeie god ja! die man denkt óok nog, en dan kijk ik hem een beetje lang aan en stotter zoo wat van: fransche schilders, ja juist, o 'n allemachtig belangrijke kwestie, - ja zoo, ben je daar zoo over aan 't denken tegenwoordig.

Ja, lieve hemel, ik kan het niet helpen. Ik vind denken heel best, - maar ik doe het nu eenmaal niet. Ik doe het, als ik schrijf, ofschoon ik nog geloof dat dán mijn pen denkt, - en als ik niet schrijf, nou, dan denken we niet. En schrijven doe ik bijna nooit, zie-je?

Jij denkt over wat romans zijn en wat verzen zijn. Als je 't weet schrijf't me dan, want ik kan uit mijn gedachtelooze hoofd niets anders opdiepen dan: verzen zijn verzen en romans zijn romans enz. Je wilt zeggen dat ik een beetje meer van romans moet houden - zoo, is dat een nieuwe kunstsoort? Mij wel. Maar nu houd ik van verzen, jawel, ik hou allemachtig veel van verzen, goeie verzen, die zijn, wat je noemt, poëzie, poëtisch, dichterlijk, - en romans, die zijn van proza, en proza dat is prozaïsch, dat is alledaagsch, d.i. de taal van de prozamenschen, en nu ik eenmaal het pleizier heb van verzen te kunnen hou'en, nu heb ik me niet optewinden voor proza. Geen schepsel maakt me wijs dat ik, die een stuk van een poeet ben, me prozaïscher moet maken dan ik al ben. Ik zou je best verdomme .... Proza, dat praat ik, en ik schrijf het, zoo soms ja, omdat het nu eenmaal de conversatietaal is, de taal

waar je van allerlei in vertellen kunt, maar als ik niet onder de menschen was, schreef ik nooit proza. Op de maan b.v. zou ik er niet aan denken.

Jij doet allemachtige pleizierige dingen met proza: je weet hoe ik daarover denk. Maar overigens: proza blijft proza voor me, en verschil zie ik tusschen gedichten of boeken niet anders dan dat ik van dit meer en van dat minder en van wat anders in 't geheel niet houd.

Je neemt me niet kwalijk hè, dat ik dat zoo maar gedachteloos-weg voor je opschrijf?

Je laatste brief was vol van je gewone beminnelijkheid en ik brand naar een gelegenheid om je mijn dankbaarheid voor zooveel vleiende woorden mondeling te betuigen.

Inmiddels

tt

Albert Verwey

33

Luxembourg Belge

Mont-lez-Houffalize

11 Juli 1888

Amice,

Ik ben zoo vrij je nu in-eens een kort briefje te schrijven, waarin ik de vragen zet, die mij in den laatsten tijd aan je door het hoofd zijn gegaan.

Eerst deze twee, die ik je kan doen, zonder er direkt verontschuldiging voor te vragen:

In je brochure over mijn roman Een Liefde, schrijf je, dat ik niet 'logisch' ben, en speciaal, dat de redeneeringen in mijn brochure, 'Over Literatuur' door elkaâr liggen, als had de poes er meê gespeeld. Ik verzoek je niet mij die door elkaâr liggende redeneeringen aan te wijzen. Maar éen maar, éen onlogieschheid, om dat ik dan kan weten wat je bedoelt want ik weet niet wat je bedoelt.

De tweede vraag. Ik heb opgemerkt, dat je in de laatste drie N.G.-afleveringen,[81] waarin bijdragen van mij zijn opgenomen, in 't geheel geen hoofdartikel of andere aanzienlijke bijdrage hebt gegeven. Vind-je dat niet in de zelfde aflevering omvangrijke bijdragen van ons allebei te gelijk moeten voorkomen, of vergis ik mij en is het toeval?

Als je deze vraag onbescheiden vind, wees dan zoo vriendelijk net te doen als of ik haar niet gesteld had en 't hier aan te wijten, dat mijn afgezonderd leven mij de omgangskunst langzaam-aan doet verliezen.

Nu moet ik mij verontschuldigen, dat ik je ook over administratieve zaken ga schrijven. Maar dat komt om dat de personen, die de Nieuwe Gids met de administratie heeft belast, hun taak begrijpen op een manier, die het voor de medewerkers uiterst moeilijk doet zijn met hun te onderhandelen.

81 Van februari, april en juni 1888.

Ik ben bezig met een artikel over Emants, dat echter in de eerste twee maanden waarschijnlijk niet af zal komen,[82] daar ik het te druk heb met mijn roman ‘De Kleine Republiek’. Ik heb nu, met dank voor je expeditieve bemoeyingen, van Emants: Op reis door Zweden, Monaco, Langs den Nijl, Een drietal novellen, Jong-Holland. Nu ontbreekt er, geloof ik, nog aan: ‘Goudakkers illusiën’.[83]

Ik heb aan honorarium op 't oogenblik circa 200 francs te pretendeeren. Ik heb aan den niet andwoordenden penningmeester verlof gevraagd voor een gedeelte van die som, voor rekening dus van den N.G., bij Schröder eenige fransche boeken te bestellen van jongere prozaïsten, zoo als Paul Margueritte,[84] om daarover een aan den N.G. aan te bieden artikel te schrijven. Zoû ik dat nu mogen doen?

Ik heb aan den niet-andwoordenden sekretaris gevraagd,[85] of het met de ekonomie van het tijdschrift, waarin ongetwijfeld door jouw, Kloos of Van Eeden iets over Vosmaer zal worden geschreven, over-eenkomt, dat ook ik voor Augustus[86]

82 Dat artikel is nooit afgekomen. Het daarin op Carel Vosmaer betrekking hebbend gedeelte werd afgedrukt in *Dertien close-ups*, p. 19-22.

83 Marcellus Emants, *Op reis door Zweden* (1877; tweede druk 1880); *Monaco* (1878; tweede druk 1886); *Langs den Nijl* (1884); *Een drietal novellen* (1879); *Jong Holland* (1881) en *Goudakker's illusiën/Een verhaal* (1885).

84 Paul Margueritte (1860-1918) was in Nederland geïntroduceerd geworden door Frans Netscher in een artikel *Paul Margueritte. Een proeve van naturalistische kritiek*, in het weekblad De Amsterdammer van 11 en 15 oktober, 20 en 27 november 1885. In Margueritte's *Tous quatre* (1885) had Van Deyssel ‘het in de hoog artistieke beteekenis droge, niet bevochtigde van diens stijl’ gewaardeerd; zie *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 69. Eerst in januari 1889 kreeg hij, door bemiddeling van Arij Prins, Margueritte's *Confession posthume* (1886) in huis. De daarin voorkomende novelle *L'Impasse* maakte ‘een geweldige impressie’ op hem, zoals hij op 29 januari 1889 aan Prins liet weten; zie *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel* (editie Harry G.M. Prick), 's-Gravenhage, 1971, p. 115, en aldaar ook noot 302 (voortaan: *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*).

85 Op 20 juni 1888 had Van Deyssel aan Kloos geschreven: ‘Dat Vosmaer dood was, las ik in een fransche krant: “On annonce de La Haye la mort de Mr. Van Maer”. Toen ik 'et begreep schrok ik en ontroerde ik. Ik zoû juist een artikel over Amazone begonnen zijn, maar dat zal niet gaan’; en op 29 juni 1888: ‘Ik veronderstel dat gij, Verwey, van der Goes of Van Eeden, in den Nieuwen Gids van 1 Augustus, over Vosmaer zult schrijven. Zoû het ook met de ekonomie van uw tijdschrift over-een te brengen zijn, dat ook ik iets over Vosmaer schreef, zoo dat hij door verschillende stemmen van “Jong-Holland” werd uitgeluid?’
Carel Vosmaer was op 12 juni 1888 te Territet-sur-Montreux overleden. Kloos' eerste reactie op Vosmaer's dood werd vastgelegd in zijn brief aan Van Deyssel, d.d. 15 juni 1888, grotendeels afgedrukt in *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 136. De alinea, die onmiddellijk volgt op de passages over Vosmaer werd *niet* door 's-Gravesande openbaar gemaakt. Ze luidt: ‘Verleden week zijn wij op hol geweest, met twee paarden, Paap, Verwey, Mevrouw Douwes Dekker en ik. Het begon op de Utrechtsche zij, bij den gebiedpaal, en is er meê geëindigd, dat wij op de Sarphatistraat tegen een lantaarn zijn opgereden. De schuld lag aan den koetsier, die dronken was.’

86 De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 6, augustus 1888, opende (p. 325) met in rouwrand het niet ondertekende, maar door Albert Verwey geschreven sonnet *Mr. C. Vosmaer. In Memoriam*. Op 10 juli 1888 had Kloos Van Deyssel laten weten: ‘Verwey schrijft waarschijnlijk over Vosmaer. Maar als gij iets hebt, dat voor ons geschikt is, ook heel graag. Dan kunnen best allebeî er in.’

Mr. C. VOSMAER.

IN MEMORIAM.

Zie, als de zee, dáar waar de vloed opstreeft,
Deint, de bank over, en af-deinend laat
Ná 'n cirklend plasje, dat meê deinen gaat,
En 't is of 't plasje een eigen deining heeft: —

En de wind rept en drop en rimpling beeft
En trilt door 't plasje, waar 't zon-schijnsel slaat
Veel rimpelkopkens, die 't omkruld gelaat
Rekken naar 't strandje dat van lijnen leeft: —

Zóo deinde 't Leven dezen éenen Mensch
Op en hij leefde, een plasje in 't zonnelicht:
Lijnen en rimpels ritste-i in het zand; —

Maar de zee ebt, 't plasje droogt op aan 't strand,
Slechts de lijn-rimpling blijft: — en zie, daar ligt
Alleen wat verzen van dien dooden mensch.

Katwijk-aan-Zee.

Het door Albert Verwey anoniem aan De Nieuwe Gids van augustus 1888, p. 325, bijgedragen sonnet 'Mr. C. Vosmaer. In memoriam'

daar iets over stuurde. Zoû dat kunnen? Enfin, 't zoû nu toch te laat zijn denk ik.

tt
K.J.L. Alberdingk Thijm

34

bij A. Vooys
Voorstraat Katwijk A/Z
18 Juli '88

Amice,

Een deel van je brief aan mij d.d 11 dezer, werd je al beantwoord[87] in een brief van Kloos die den jouwen kruiste.

Wat de finantieele zaak aangaat: - wij, Kloos, V. Eeden en ik wisten niet beter of Goes had je 't geld gestuurd; - ik heb hem nu Zondag l.l. nog eens erover onderhouden en zal, als ik, omstreeks den 25sten, in stad kom zien dat de zending geëffectueerd wordt.

Goudakkers Illusiën zullen wij trachten voor je te krijgen. Als je bij Schröder boeken bestellen en de rekening door onze tusschenkomst wilt afdoen, dan zijn wij gaarne daartoe bereid. Je artikel over de jongere fransche prozaïsten[88] zal ons welkom zijn.

Je doet me de eer aan ook een paar vragen bizonder aan mij persoonlijk te richten. De tweede is of ik vind dat wij in een zelfde aflevering niet beiden met belangrijke bijdragen moeten voor den dag komen dan wel of ik toevallig in de laatste 3 afl. zoo weinig belangrijks had? - Ja, natuurlijk, toevallig. Ik geef niets omdat ik niets heb. Zooveel als jij produceert zoo weinig produceer ik in den laatsten tijd. Ik heb wel bij mezelf gedacht dat het heel goed treft dat jij mijn leege ruimten zoo rijkelijk vullen komt. Maar ik hoop dat ik ook weer eens zal meedoen.

Je eerste vraag bedoelt aanwijzing van je eigen door mij als aanwezig vermelde onlogischheid in je brochure. Ik kan daar nu moeielijk op antwoorden, dan, uit mijn herinnering, vaag, algemeen. Ik kan zeggen: ik herinner me dat ik, toen ik je bladzijden over ‘de fantasie van de fantasie’[89] las - dat ik dáár voornamelijk dacht: hoe kan iemand over een zoo eenvoudige zaak als wat men wel en wat men niet verge-

87 Kloos was echter alleen ingegaan op Van Deyssels vraag betreffende Vosmaer.

88 Tot het schrijven van dit artikel is Van Deyssel nooit gekomen.

89 Bedoeld is p. 10 van Van Deyssels brochure *Over literatuur*, alwaar wordt betoogd dat het niet is toegestaan ‘de fantazie van de fantazie’ te geven.
‘Wanneer de Heer Verwey zegt:

> *Ik heb van al mijn deugden en gebreken*
> *Slaven gemaakt, die voor mijn voeten knielen*,

dan mag hij wel van die slaven die nadere hoedanigheden opgeven, die hen, als beeld van de deugden en gebreken, vervolledigen. Maar hij mag zich nu niet, binnen het geheel dezer zelfde fantazie, het begrip “slaaf” an und für sich denken, en b.v. zeggen:

> *En stil als beelden staan die slaven daar.*

lijken mag, zóó'n soep schrijven. Als ik thuis ben met je brochure bij me, zal ik je daar graag iets over schrijven. Ik beschouw het dan als een aangename plicht je, uit die lange redeneeringen, die kort hadden moeten wezen, aan te tonen, dat je, daar waar je van bedoeling misschien zeer logisch bent van stijl telkens onlogisch en daardoor langdradig wordt. D.w.z. dat je de draad van je redeneering op onnoodige en warrige manier lang uitrekt. Nu ga ik naar Noordwijk. Kloos groet je,

tt
Alb. Verwey

35

TELEGRAM
Thijm
Cheras
Houffalize
Luxembourg

Aangeboden te Katwijk, den 19-7-88 ten 10.00 No. 7

Zend zooveel kopie mogelijk zijn fragmenten roman beschikbaar brief volgt[90] Verwey

36

Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
19 Juli 1888

Amice,
Ik heb je telegram ontvangen. Het spijt mij ontzachelijk, maar ik moet je andwoorden: *reken* op *niets* van mij vóor 1 Augustus.
Over Vosmaer heb ik mij onderzocht, maar ik voel niets en weet niets over hem.
Nu ben ik al-lang bezig aan twee stukken: éen over Multatuli[91] en éen over Emants, maar ik ben iemant, die, zonder volkomen rust en stilte, niets goeds kan produceeren. En, ongelukkig, heb ik dezer dagen een ellendige drukte van mijn

De Heer Verwey doet dit dan ook niet.'

90 Die brief, geschreven door Willem Kloos, te Katwijk-aan-Zee, 19 juli 1888, en die vooral bedoeld was als toelichting van Verwey's telegram, werd gedeeltelijk openbaar gemaakt in *Dertien close-ups*, p. 70.

91 Eerst in het weekblad De Amsterdammer van 7 en 14 november 1888 verschenen als *Over Multatuli*; voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1897, p. 163-172. Op dit artikel oefende Van Eeden kritiek uit in zijn brief van 19 november 1888; zie *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel* (editie H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick), Zwolle, 1964, p. 28 (voortaan: *Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*).

huis-eigenares, die plotseling met haar zuster is overgekomen[92] en van mijn ouders, die a. st. Maandag komen.[93] Dadelijk na ontvangst van je telegram heb ik mij afgezonderd, maar, toen ik woû beginnen te schrijven, heb ik gemerkt, dat ik er heelemaal ‘uit’ ben. Ik zal, daar ik vermoed, dat je gebrek aan kopie hebt, voortgaan mij af te zonderen en voortgaan te probeeren te schrijven tot 26 Juli. Heb ik dan iets klaar, dan zal ik 'et zenden en krijg je 'n 'et den 28sten, en dan hoef ik geen proef te hebben. Maar *zeer waarschijnlijk* heb ik niets klaar, dus *reken* op *niets*.

Alles komt ongelukkig samen;[94] ik kan er niets aan doen.

Als er noodzakelijkheid is, kan ik wel binnen zekeren tijd en onder alle omstandigheden, zjoernalistiek schrijven zoo veel als je maar wilt, maar toonbare opstellen niet.

Mijn roman-kopie is heelemaal in Deventer,[95] behalve de laatste 20 blzd. die... ik nog schrijven moet. Ik zal den uitgever vragen of hij je iets sturen wil, maar ik denk'et niet.

Adieu, ik ga nu weêr probeeren.

tt

Karel Alb. Thijm

37

Luxembourg Belge

Mont, 24 Juli 1888

lez

Houffalize

Amice,

Hierbij fragmenten. Maar stuur mij *in elk geval proef*, daar ik de poepscène wil doen vervallen[96] en anders ook niet verandwoordelijk kan zijn.

92 Op 16 juli 1888 tekende Van Deyssel aan: ‘Eergister-avond is de eigenares van ons huis hier aangekomen, gisteren gebleven, van-ochtend vertrokken. Ik heb dus niets uitgevoerd. De zuster is nóg hier, maar van-daag naar Houffalize.’
De huurovereenkomst betreffende de *Villa des Chéras* te Mont-lez-Houffalize had Van Deyssel nog gesloten met Lucien Rossignon, woonachtig te Luik. Deze overleed op 11 maart 1888, zodat Van Deyssel voortaan te maken kreeg met zijn weduwe Eloïse Emilienne Rossignon-Liénard.

93 Voor bijzonderheden over dat bezoek, zie *Gedenkschriften*, hoofdstuk XII.

94 Het regende die zomer praktisch dagelijks. De tweede helft van juli 1888 was het weer zo koud en guur dat men op de *Villa des Chéras* de kachel moest stoken.

95 De Boek-, Kantoor- en Handelsdrukkerij P. Beitsma te Deventer zou Van Deyssels roman *De Kleine Republiek* gaan uitgeven.[aant.]

96 Op 24 december 1888 aarzelde Van Deyssel ten aanzien daarvan, want hij schreef toen met betrekking tot die fragmenten van *Menschen en Bergen* aan Kloos: ‘Wil je de poep-scène er uit hebben, dan zal ik haar schrappen.’ Drie dagen later, op 27 december 1888, liet hij Kloos weten dat hij *Menschen en Bergen* nog eens had overgelezen en dat hij nu ‘zeer gaarne de poep-scène zoû behouden, wijl ik in verband met het andere daar mijne artistieke bedoelingen meê heb. Breng je het stuk dus in een Redaktie-vergadering, wees dan zoo goed dit er bij te zeggen.’ (brieffragment, voor de eerste maal openbaar gemaakt in *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 226.) Op 15 januari 1889 antwoordde Kloos: ‘De redactie heeft mij verzocht u te verzoeken de poep niet op de scène te voeren en de afgenaaide vrouwen in haar eer en gezondheid te

In haast
Karel Alb. Thijm

herstellen.' Het tweede lid van deze zin sloeg nergens op. Van Deyssel ging daarop dan ook niet in, maar liet Kloos wel alsnog weten, op 24 januari 1889: 'Amice, Ik weet niet goed of de redaktie alleen het woord poep, of alleen de alinea waarin het verschijnen van de poep aan de billenspleet, of wel de geheele pleeparagraaf wenscht geschrapt te zien. Wees dus zoo goed van u met het schrappen te belasten. Laat mij u alleen nog zeggen, dat de gang naar en de terugkeer van de plee tot het beste behoort van dit opstel.'
Meer over dit alles in: Harry G.M. Prick, *Ontstaan en achtergrond van 'Menschen en Bergen'*, in: *Dertien close-ups*, p. 65-83 en *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 224-229.

38

[poststempel Katwijk aan Zee,
28 juli 1888]

Amice,

Dank voor je bereidwillige hulp, - die wel niet direct meer noodig was, maar daarom niet minder door mij op prijs wordt gesteld.

Toen je kopie mij bereikte, - ik ben namelijk ook in Katwijk, - was er juist meer dan voldoende voorraad kopie aan de drukkerij. Ik heb het handschrift aan Kloos ter hand gesteld, die zich stellig het genoegen permitteeren zal je nader te schrijven.

tt
Albert Verwey

Ik kan niet zeggen hoe zeer ik mij verlegen voel met je zooveel last en zenuwachtigheid bezorgd te hebben zonder dat ik daarvoor iets anders dan dit briefje in ruil geef. Mag ik me aanbevolen houden?

39

Rozengracht 57
Amsterdam
30 Juli '88

Amice,

Je stukje over Sw. Abr. heb ik bij mijn thuiskomst ontvangen en naar de drukkerij gebracht. Ik had over denzelfden heer ook een varium geschreven, dat nu het genoegen zal hebben van jouw sympathiek gezelschap. Onze beide varia varieeren niet in bedoeling. Kloos had plan in zijn Kroniek oók over Sw. Abr. te schrijven, wat ik hoop dat hij doen zal. Dat geeft een kompleet Sw. Abr. album in de aflevering.[97]

97 Inderdaad werd Van Deyssels opstel over *Literatuur-fysiologie*, een bespreking van Th. Swart Abrahamsz, *Eduard Douwes Dekker. Eene ziektegeschiedenis*, in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 6, augustus 1888, p. 475-478, geflankeerd door de *Literaire Kroniek* van Willem Kloos (p. 468-474) en door een, niet van een titel voorzien, opstel van Albert Verwey (p. 478-480) over hetzelfde onderwerp. Overigens had Van Deyssel van zijn eigen bespreking geen hoge dunk. Op 31 juli 1888 schreef hij aan Kloos: ‘Zoû mijn stukje over Dr. Abrahamsz nog dienst hebben kunnen doen? Dit zal ik weldra zien als ik de aflevering ontvang. Staat 'et er niet in, wees dan zoo goed en vernietig het maar. Ik heb het in der haast geschreven en voor een volgende aflevering is het niet aktueel meer.’

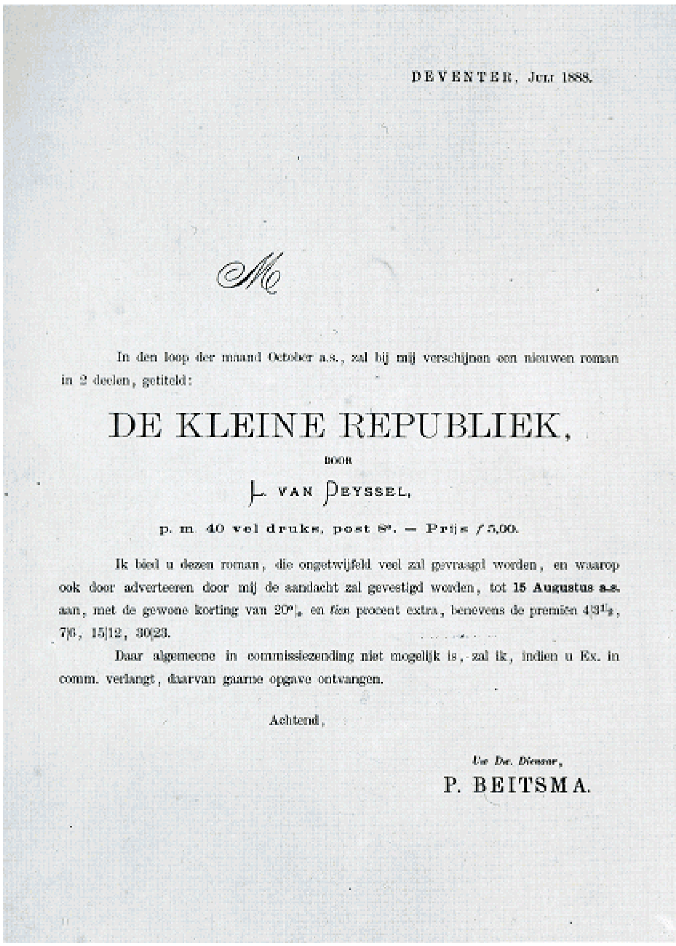

DEVENTER, Juli 1888.

M

In den loop der maand October a.s., zal bij mij verschijnen een nieuwen roman in 2 deelen, getiteld:

DE KLEINE REPUBLIEK,

DOOR

L. VAN DEYSSEL,

p. m. 40 vel druks, post 8°. — Prijs *f* 5,00.

Ik bied u dezen roman, die ongetwijfeld veel zal gevraagd worden, en waarop ook door adverteeren door mij de aandacht zal gevestigd worden, tot **15 Augustus a.s.** aan, met de gewone korting van 20°/₀ en *tien* procent extra, benevens de premiën 4|3½, 7|6, 15|12, 30|23.

Daar algemeene in commissiezending niet mogelijk is, zal ik, indien u Ex. in comm. verlangt, daarvan gaarne opgave ontvangen.

Achtend,

Uw Dw. Dienaar,

P. BEITSMA.

Aanbieding aan de boekhandel van Van Deyssels tweede roman ‘De Kleine Republiek’.

Mijn vorig briefje was wat gehaast geschreven en een beetje onbeleefd kort. Als ik tijd had gehad zou ik je gemeld hebben dat ik een deel van je Menschen en Bergen gelezen en niet mooi, maar erg interessant en bizonder gevonden had. Ik houd meer van zien dan van kijken, maar kijken wordt merkwaardig als je 't zoó doet als ik naar die fragmenten begrijp dat jij 't hebt gedaan. De lezers van de volgende - ik bedoel de Oct.-afl. - zullen elkaar weer heel wat te vertellen hebben.

Als je er niets op tegen hebt zal ik je varium niet ter correctie sturen: de tijd is zoo kort. Maar ik zal het goed nakijken.

Van Looy heeft zich voor deze afl. niet onverdienstelijk gemaakt. Schrijf me bij gelegenheid eens wat je denkt van Willem van Oevere.[98]

Mijn adres is de eerste week van Augs. hier in Amsterdam - daarna weer bij H. Vooys in Katwijk.

tt

Albert Verwey

Als je na den 1sten iets mocht hebben waar haast bij is, stuur dat dan liever aan Kloos; want mijn adres voor brieven is wel hier thuis, maar ik ben zelf die week in Groningen en Drenthe,[99] en dus moeielijk bereikbaar.

40

Luxembourg Belge
2 September 1888
Mont-lez-Houffalize

Amice,

Tot mijn verrassing hoor ik van Kloos,[100] dat je het plan hebt in La Roche te komen en dat je nu in Antwerpen bent.[101]

Nu je in La Roche komt, moet je me niet kwalijk nemen dat ik je zeer instantelijk verzoek ook in mijn dicht bij La Roche staand huis te willen komen. Ik heb tijd noch geld om naar La Roche te gaan, wees jij daarom zoo goed en kom hier, want ik zoû je zoo graâg eens te-rugontmoeten.

98 Jacobus van Looy droeg aan deze augustus-aflevering, onder de schuilnaam A. Brouwer, het tweede deel van *De nacht-cactus* bij (p. 326-355). Onmiddellijk daarna (p. 356-374) volgden *Kindervreugd* en *Op de bewaarschool* door Willem van Oevere, de schuilnaam van August P. van Groeningen. Op 13 augustus 1888 vroeg Kloos aan Van Deyssel: ‘Vind je het Oranjefeest van Van Looy niet knap, en wat zeg je van Van Oevere?’

99 Verwey's halfzusje Anna Maria was de dochter van Jan Verwey's tweede vrouw, Gepke Helder. Het huwelijk tussen Jan Verwey en Gepke Helder werd voltrokken op 24 augustus 1871 te Groningen, de geboortestad van de bruid, die reeds op 4 augustus 1872 zou komen te overlijden. ‘Anna Maria had de familie van haar moeder nooit gezien, en Albert had haar deze reis beloofd’; zie Maurits Uyldert, *De jeugd van een dichter. Uit het leven van Albert Verwey*, Amsterdam, 1948, p. 222-223.

100 Sinds 27 augustus 1888 logeerde Kloos op de *Villa des Chéras*; zie Harry G.M. Prick, *Van Deyssel en Kloos te Mont-lez-Houffalize*, in: *Dertien close-ups*, p. 35-53; alsook *Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 29-30, p. 33 en p. 38.

101 Verwey bezocht toen zijn vriend Maurits van 't Haaff, die tijdelijk in Antwerpen woonde.

Als je bij mij wilt komen, zoû ik graâg ter eere daarvan een feest aanrichten, maar daarvoor heb ik op 't oogenblik te weinig in kas.

Ik hoop dus, dat je zal willen komen en 't met mijn grooten levenseenvoud voor lief nemen. Wees zoo vriendelijk mij dat genoegen niet te weigeren.

tt

Karel Alberdingk Thijm

41

Anvers

3 Septr. '88

Amice,

Zooals ik aan Kloos geschreven heb, zal ik deze keer den kant van je woning niet uitkomen.[102] Tot mijn grooten spijt moet ik over een paar dagen naar Amsterdam terug. Ik had van je vriendelijke uitnoodiging heel graag gebruik gemaakt en blijf hopen, dat ik later eens het genoegen mag hebben je thuis te zien.

Met mijn dank en groeten

t à t

Albert Verwey

42

Amsterdam

Rozengracht 57

8 Octr. [1888]

Amice,

Als Kloos op 't oogenblik niet zeer leed aan zenuw-overspanning zou hij je zelf bedanken voor de nauwgezette toezending van de Amsterdammer en Recht voor Allen. Zou je nu mij het genoegen willen doen jezelf meer den last van het hierheen zenden te veroorloven, dan zal ik morgen namens Kloos de beide bladen tegen den volgenden termijn opzeggen. Je vindt het dan misschien wel goed, nietwaar? dat ik voor die korte poos het adres niet nog eens laat veranderen.

tt

Albert Verwey

43

Den Heer

Verwey

102 Zoals blijkt uit Kloos' brief aan Verwey, van 9 september 1888, afgedrukt door Maurits Uyldert in *De jeugd van een dichter*, p. 225, kon Kloos het nu niet langer harden in Mont-lez-Houffalize. Twee dagen later keerde hij terug naar Amsterdam.

Mont, 14 Oktob. '88
Luxemb. Belge
Mont-lez-Houffalize

Amice,

In andwoord op je briefje van 8 Oktob. kom ik je zeggen, dat ik de daarin voor-

gestelde regeling der kranten-zending heel goed vind. Als ik mag, hoop ik je later weêr eens uitvoeriger te schrijven. Je laatste brieven aan mij komen mij voor minder vriendelijk te zijn dan die tot aan Augustus. Hoe dat komt, kan ik niet gissen.

tt
Karel Alberdingk Thijm

Dit is mijn allerlaatste envelop. Van-daar de te kavalière manier van verzending dezer brieven.[103]

44

Amsterdam
Rozengracht 57
15 Octr '88

Amice,

Ik heb aan den uitgever Beitsma in Deventer een bundel novellen van den auteur Van Oevere verzonden; en die uitgever vraagt mij welke voorwaarden de heer V. Oevere stelt. Ik heb den auteur v.O. die vraag van den uitgever overgebriefd, en deze schrijft mij nu of *ik* die voorwaarden maar stellen wil. Nu ben ik volstrekt niet op de hoogte van de voorwaarden, die een novellenschrijver als de heer V. Oevere al zoo aan een uitgever als Beitsma stellen màg; reden, waarom ik graag zoo vrij ben, op mijn beurt jou te vragen wat jij vindt dat ik aan Beitsma schrijven moet dat de voorwaarden zijn, die de auteur Van Oevere stelt.

Als je me hierop spoedig antwoordt zul je me een genoegen doen dat ik niet aan je verdiend heb en dat ik deshalve zeer apprecieeren zal.

Ik ben *uiterst* verlangend naar je nieuwen roman.[104] Zoo juist las ik een beetje in Netschers Menschen om ons,[105] en dat doet wel verlangen naar een geluid dat van wat hooger komt dan uit de Tent in 't Bosch en de tuinkamers van gegoede Hagenaars. Ik moet je nu te vrind hou'en, begrijp-je, om een spoedig antwoord en daarom maak ik je een kompliment. Ik zou je ook, uit diezelfde slimmigheid kunnen gaan antwoorden op een vroegeren brief van je, waarin je schreef over het verschil tusschen verzen en proza. Maar je weet niet hoe weinig ik daarop weét te antwoorden. Ik weet alleen dat het proza van mijn gedachten soms in eénen verloopt in verzen, en dat ik dán mijn genotrijkste oogenblikken beleef. Zonder dat ik 't helpen kan gaat het dan maathouden en rijmen en dat doet het dan net zoo lang als het zelf belieft. Ik mag dan maar opschrijven. Nu vind ik dat ik me dán pas mooi voel als ik in *verzen* denk en nu is voor mij, *natuurlijk, mooi heelemaal mooi* niet anders dan verzen-mooi. Dat neemt nu niet weg dat ik jouw proza en Kloos zijn proza en zelfs

103 Van Deyssel had een, op diezelfde datum geschreven, brief aan Kloos bijgesloten; ten dele openbaar gemaakt in *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 186.

104 *De Kleine Republiek* .

105 Deze te 's-Gravenhage bij W.A. Morel verschenen bundel novellen werd door Verwey besproken in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 2, december 1888, p. 251-252.

mijn eigen proza oók mooi vind, en ook het proza van Zola en van Heine, en o, o, het proza van Plato, waar ik eens iets van gelezen heb, - maar zoo mooi als verzen, goede, groote, wezenlijke verzen vind ik het niet. Eigenlijk zoó: jouw proza b.v. vind ik mooier dan een massa ook wel mooie verzen; maar ik verbeel me dat, daar verzen bij mij altijd de eindelijke uitbarsting uit mijn proza-taal zijn, dat bij iedereen oók zoo moest wezen; zoodat jij als je een beetje anders was, verzen zou maken, die ik mooier zou vinden dan je proza. Als ik je proza lees dan denk ik: had Karel nu zoo en zoo en zoo gedaan, wat waren dat dan erg mooie verzen geweest. Dat zeg ik dan niet tegen anderen maar tegen mijzelf en nu tegen joú. Ben ik duidelijk?

Dat is grappig: Juist terwijl ik hieraan schrijf wordt je eene envelop met twee brieven binnengebracht. Die voor Kloos zal ik hem overhandigen. Ja, die verzen van Kloos[106] zijn mooi, hè? Je neemt me toch niet kwalijk dat ik je briefje aan Kloos gelezen heb, Ik ben nog al nieuwsgierig.

Ik ben er blij om dat deze brief niet zoo onvriendelijk kort en zaakachtig is als mijn vorige. Mijn vorige waren niet onvriendelijk bedoeld. Ik hoop dat je dat gelooven wilt. Schrijf me dan dien uitvoerigen brief, als je dat doet, en schrijf daarin meteen of je niet weer eens een artikel voor ons over hebt.

Ary Prins schrijft me een aandoenlijk-langen brief[107] met over Huysmans, Netscher, Parijs, XVde eeuw, kunst, fotografiën, Siam, komst over een paar maanden, en veel groeten aan alle vrinden, nee: vrienden. Daar hoor jij toch ook onder?

tt
Albert Verwey

45

Rozengracht 57[108]
Amsterdam
17 Octr '88

Amice,

Zooeven is er een nieuw boekje van Marcellus Emants verschenen. Juffrouw Lina heet het. Zou dat niet een goede aanleiding voor je zijn om het artikel over Emants te schrijven of af te maken, waar je indertijd van schreef.[109] Ook ‘Le Rêve’

106 Van Deyssel schreef op 14 oktober 1888 aan Kloos (zie ook noot 103): ‘[...] ik moet je nu toch even zeggen, dat je mij, toen je hier was, wel even had kunnen waarschuwen, en me zeggen, dat je van plan was zúlke verzen te publiceeren. Ik heb ze voortdurend in mijn inwendig gehoor [...]’. Uiteraard had Van Deyssel de gedichten op het oog, door Kloos bijgedragen aan De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1888, p. 63-68, waaronder ook *Het Boek van Kind en God. Een passie-spel*; zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Kloos' Boek van Kind en God*, in De Nieuwe Taalgids, dl. 62 (1969), p. 407-421.

107 Ook aan Van Deyssel richtte Arij Prins op 20 september 1888 een brief, nadat hij sinds 3 december 1886 niets meer van zich had laten horen; zie *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 77-80.

108 Deze brief heeft zich gekruist met Van Deyssels brief van 18 oktober 1888.

109 Zie noot 82.

ontving ik gister. Wil je dáarover schrijven. Antwoord me even dan stuur ik wat je wil.

tt
Albert Verwey

46

Villa des Chéras
Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
18 oktober 1888

Amice,

Dank je wel voor je brief, dien ik vanochtend ontving. Het honorarium, dat een auteur kan vragen, hangt af van zijn in-opspraak-zijndheid. De auteur Van Oevere, niet in opspraak, weinig bekend zelfs, zijnde, zoo kan hij per kl. 8° vel - Beitsmaas gewone formaat - dunkt mij, krijgen b.v. 7 gulden p. vel. Laat hij nu vragen 20 gulden, dan kan Beitsma bieden 4 of 5, en dan kunnen zij het eens worden op 7.

Er rollen een massa dingen door mijn hoofd, waarover ik je schrijven woû. Ten eerste, heb ik in mijn voor-voor-laatsten brief niet gevraagd of je niet weêr eens gauw ‘belangrijke’ bijdragen, maar of je niet weêr eens gauw ‘aanzienlijke’ bijdragen in den N.G. zoudt zetten.

Ik bedoelde met dat expresselijk gekozen adjektief ‘aanzienlijk’, meer het uiterlijk, namelijk hoofd-artikelen of verzen. Want ik vind je twee laatste boekbeoordeelingen[110] zeer belangrijk. Vooral de eerste heeft mij dagen-lang van-mijn-stukgebracht. Daarover woû ik je ook nog iets vragen. Je zegt daarin namelijk, dat het eind zal wezen zoo als het begin was, dat er namelijk één man komt, enz.[111] Maar hoe is dat? Men moet dat toch letterlijk begrijpen, niet waar? En ik dacht juist, dat

110 In de door Verwey aan De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 6, augustus 1888, p. 391-412 bijgedragen *Boekbeoordeelingen*, kwamen achtereenvolgens aan de orde: P.H. Hugenholtz Jr., *Zedelijke Religie*, bewerkt naar W.M. Salter's *Religion der Moral*, Amsterdam, 1888; A. Pierson, *Geestelijke Voorouders/Studiën over onze Beschaving*, Haarlem, 1887; een heruitgave van Jan Luyken's *Het Menselijk Bedrijf* en de ‘historische schets’ *De Vooravond der Revolutie*, door H.J. Schimmel. Deze bijdrage werd in zijn geheel herdrukt in *De Oude Strijd*, p. 308-343. In de aan De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1888, p. 89-102, bijgedragen *Boekbeoordeelingen* schreef Verwey achtereenvolgens over het in 1887 verschenen eerste deel van Ernest Renan's *Histoire du Peuple d'Israël* en over Friedrich Nietzsche's *Morgenröthe, Also sprach Zarathustra* en *Jenseits von Gut und Böse*. Hiervan werd enkel het stuk over Renan herdrukt en wel in *De Oude Strijd*, p. 344-359. Zie over Verwey en Nietzsche: Mea Nijland-Verwey, *Kunstenaarslevens*, Assen, 1959, p. 8-10.

111 De Nieuwe Gids, augustus 1888, p. 394-395: ‘O, het einde van dit ons zoeken naar het weten wat goed en wat kwaad is, zal anders zijn als deze lieden [Salter en Hugenholtz - H.P.] zich verbeelden. Niet een trachten van elken kleinen mensch voor zich-zelf naar een goed en rechtvaardig zijn, met behulp van een dominé. Niet boekjes over een religie van de zedelijkheid. Maar het einde zal zijn zooals het begin was, dit, dat er één man komt die De Verbeelding maakt van alle Goedheid en haar schrijft in zijn Boek, dat Het Boek zal zijn van weêr twintig eeuwen menschheid.’ Een vol jaar later, op 4 oktober 1889, hield deze passage Van Deyssel andermaal bezig; zie *Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel* (editie Harry G.M. Prick), Amsterdam, 1978, p. 16.

de Bijbel, zoowel het oude als het nieuwe testament *niet* door één man maar door verschillende menschen geschreven was.

In je tweede boekbeöordeeling verklaar je het roepen van de menschen om 'God', hoewel zij eigenlijk niet meer aan God geloofden, door te zeggen, dat, ofschoon zij zich dien god niet meer konden verbeelden, zij het denken aan iets eeuwigs, enz. zoo heerlijk vonden, dat zij toch maar voortgingen met het *woord* 'god' te gebruiken, als leefde in hen de naklank van de immense vreugde, die hun voorvaders, die zich wél den god konden verbeelden, in zich gehoord en gevoeld hadden.[112] Maar *ik* dacht, dat 't zóo was gegaan, dat de *verbeelding-god* veranderd was in de *idee-god*, dat god niet meer was een verbeelding-wezen, maar een filozofiesch idee. Dus dat het niet alleen het *woord* 'god' gold.

De onlogischheid in mijn brochure 'Over Literatuur', - daarover hoef je je geen vriendelijke moeite mijwaarts meer te geven, want nu ik weet welke plaatsen je bedoelt, ben ik het geheel met je eens. Dit werd namelijk ook in onze korrespondentie van van-de-zomer behandeld.

Dat is allergekst, vroeger las ik weinig, en had ik bijna nooit gesprekken over literatuur, en nu heb ik een gevoel alsof ik vroeger heel veel las en dikwijls over literatuur sprak, en alsof het mij erg ontrieft dat dit nu niet meer zoo is.

Dat je Hügenholtz zoo te pakken hebt gehad,[113] doet mij bizonder veel plezier. Als je permiteert, dat ik zoo schrijf zoo als 't in mijn hoofd komt, zoo als dezen brief, kan-je van de winter nog meer last van mij krijgen. Prins schreef mij ook over 't zelfde.

tt

Karel Alb. Thijm

112 Verwey schreef letterlijk (De Nieuwe Gids, oktober 1888, p. 96): 'Hoé kan iemand, die niet aan God gelooft, zeggen dat hij wèl aan God gelooft? Ja, hoe kan dat? Dat kan zóo. Na het eigenlijk gezeid gelooven dat er een God was, na het zich allerlei van dien God verbeelden, is het aan Hem denken, als aan Iemand, die bestaat, het zich verbeelden dat hij zus of zoo heeft gedaan, verminderd. Maar óver bleef de opgewondenheid voor den naam. God, daar hadden zooveel geslachten geestdriftig van gesproken, dat het geestdriftig spreken van God, toen men niet meer Hem-zelf en zijn daden dagelijks voor oogen hield, een gewoonte bleef.'

113 Aan het adres van Hugenholtz had Verwey geschreven (De Nieuwe Gids, augustus 1888, p. 396): 'En gij, dominé Hugenholtz, wees maar niet boos, gij zegt dat gij houdt van wie het goede wil, en dát te willen heb ik toch bewezen: - gij hebt daar in Amsterdam een vrije gemeente, en daar zijn allerlei menschen - ik ken er zelfs en er zijn er bij, waar ik van houd, - die uw vrienden zijn. Les amis de mes amis ... gij ziet dus dat wij niet zoo ver van elkaar staan.

Gij zijt min of meer mijn vriend, zonder het te weten. Doe met hen zooals ik den heer Salter zei dat hij doen moest. En schrijf niet meer, dat zou een goede daad van u zijn. Als gij den heer Salter spreekt - gij gaat immers naar Amerika? - bespreek dan met hem deze dingen, die ik hier geschreven heb, en zeg dat zij de welgemeende raad zijn van een Hollandschen vriend.'

47

Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
20 Oktober 1888

Amice,

Wees zoo goed mij zoowel *Le Rêve* als *Juffrouw Lina* te doen zenden. Ik heb daar juist het woord 'Einde' onder den laatsten regel van mijn roman[114] gezet, zoo dat ik nu uitmuntend kan en heel graâg wil over Emants en Zola schrijven.

tt
Karel Alberdingk Thijm

48

Zondag 21 Octr '88
Amsterdam

Amice,

Ik zal je de boeken morgen sturen. Toen ik van de week Le Rêve gelezen had, wou ik je wel dadelijk nog een briefje schrijven om je te zeggen dat je 't toch vooral bespreken moest. 't Is best mogelijk dat je vindt dat Le Rêve als werk veel minder dan andere boeken van Zola is, en dat ik dat later ook zal inzien, - maar voorloopig weet ik geen van zijn boeken waarmee de *man erachter* me zoo geweldig heeft aangedaan. Als ik het in mijn boekbeoordelingen misschien niet zal kunnen laten een bewonderend woord te plaatsen ondanks dat jij er al over schrijft, - neem me dat dan niet kwalijk; neem het alleen voor wat het zijn zal: een woord, dat *zich* zeggen wou en waar ik 't hart niet had tegen in te gaan.

Zeker zal ik het heel prettig vinden als je me van den winter meer schrijven wilt. Zoo schrijven als je deedt, heel graag. Maar, amice, plaag me niet te veel met mijn Boekbeoordeelingen. Ik moet ze maken en ik doe het met genoeg animo, - maar als ik de slordigheden en onvolledigheden zou moeten goedmaken, die er in voorkomen, dan werd ik er moedeloos onder. Wijs me niet te veel van die foutjes. Ik weet wel: dat je het doet is eigenlijk heel aardig voor me en ik moest er je dankbaar voor zijn en je wijdloopig antwoorden; - maar ik kán niet - en auteurs, je weet hoe die zijn, niet wáar?

Als je 't goed vindt hoop ik je over een dag of wat iets te sturen dat ik kort geleden gemaakt heb en waar ik meer van houd: geen kunst, maar toch nog al openhartig. -

114 *De Kleine Republiek*

Weet je dat Kloos naar Engeland is gaan wonen.[115] Ja, Zaterdag vertrokken.

tt
Albert Verwey

Verontschuldig dat ik alleen nog maar halve blaadjes heb. 't Is Zondag en mijn winkel is dicht.

God ja, ik feliciteer je met je roman. Wanneer krijg ik hem? En ik dank je voor je inlichtingen, waarnaar ik bij Beitsma zal handelen.

49

Wilt het gevlekte schrift
verontschuldigen, maar
de facteur kan niet wachten.

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
24 Oktob. '88[116]

Amice,

Ik zend je hierbij een boek-beöordeeling van een boek,[117] dat Kloos mij hier gegeven heeft om er iets voor den N.G. over te schrijven.

Ik zal over *Le Rêve,* dat ik naar je schrijft van-daag of morgen zal ontvangen, vóor 10 Nov. iets geschreven en verzonden hebben. Worden deze twee bijdragen in de dec.-aflev. opgenomen, dan ontving ik heel graâg vóor den 20sten Nov. proeven. Na wat je er over schrijft, ben ik dubbel verlangend naar *Le Rêve.* Over Emants heb ik een uitvoerig stuk op-gezet, met lyrische gedeelten, waarvan ik nog niet weet wanneer of 'et af zal zijn.

Ik ben zeer verlangend naar wat je me sturen wilt, ‘geen kunst maar toch heel openhartig’.

115 Op 20 oktober 1888 was Kloos via Vlissingen en Queensboro' naar Londen vertrokken waar hij tot 8 of 9 december bij Willem Witsen zou wonen. Eerst na het overlijden van Willem Witsen zou Kloos herinneringen aan die Londense periode evoceren in een reeks van achtentwintig sonnetten, gewijd aan Witsens nagedachtenis en gepubliceerd in De Nieuwe Gids, 1923, I, p. 714-720; 1923, II, p. 55-59; idem, p. 153-165 en p. 339-401. Onder de titel *Witsen en Kloos in Londen in 1888* verschenen nog drie sonnetten in De Nieuwe Gids, 1928, II, p. 409-411. In het Nederlands Letterkundig Museum bevinden zich bovendien enkele staten, alsmede de definitieve staat van 23 juli 1932, van Kloos' nooit gepubliceerde sonnet *Herinnering uit 1888-'89*, dat blijkens de aanhef eveneens in Londen ‘speelt’: *O, 't overviel me in Londen soms, wen'k eenzaam liep door straten/Stil-mistige...*

116 Aan het schrijven van deze brief was voorafgegaan de dagboeknotitie: ‘Mooi weêr. Ben voortdurend in me humeur, leef een nog wel niet volmaakt maar toch al heel aardig geregeld werkleven.’

117 Catharina F. van Rees, *Een koningin zonder kroon*, door Van Deyssel besproken in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 2, december 1888, p. 242-247 en aldaar abusievelijk 10 November [i.p.v. 10 Oktober] 1888 gedateerd. Dit opstel werd laatstelijk herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 80-84.

Zoû je zo goed willen zijn me ook de Revue Indépendante[118] van 1 Okt. ter leen te zenden?

tt
Karel Alb. Thijm

50

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
27 Oktober '88

Amice,

Le Rêve, jawel hoor, ik heb 'et te pakken.[119] Ik heb er al vier foliobladzijden over af. *Le Rêve* heeft me een aandoening gegeven van een zoo violente intensiteit, dat ik geloof dat die aandoening er een van een hoogere *soort* zelfs was, dan die ik tot nog toe kende. Ik voelde, - dit is geen fantazie, maar direkte fyzieke waarneming - mijn heele lichaam als in een gloeyend waas, als-of de ‘geest-drift’ mijn heele vel had doortrokken. Daarin heb ik veertig uur voortgeleefd. Ik heb trouwens die lichamelijke emotie precies beschreven in mijn artikel.[120] En het werk als werk, - ja, goeye morgen, daar is mijn emotie al weêr, daar is geen analyzeerend ontkomen aan. Je bent door den bliksem getroffen of je bent 'et niet, hoeveel scherpzinnige gedachten over elektriciteit of je ook in je kop heb.

Juffrouw Lina, van Emants,[121] heb ik ook gelezen; nu ja, dat was natuurlijk een niet-wijs-vrijster-ondernemen van me na pas *Le Rêve* in me te hebben; maar toch, dat ik, in deze omstandigheden, het boek heelemaal uit heb kunnen lezen,... ja, ik vind *Juffrouw Lina* een zeer verdienstelijk boek, het beste in zeker opzicht van Emants; hij heeft ook, ofschoon zijn ‘stijl’ anders leelijk is, moderne elementen hierin gebracht, dat heel aardig is voor een auteur, die al veertig jaar is.

118 La Revue Indépendante werd in mei 1884 opgericht. Onder het hoofdredacteurschap van Félix Fénéon (1861-1944) was het blad een der spreekbuizen van het Naturalisme. Van 1886-1888, toen Edouard Dujardin (1861-1949) deel uitmaakte van de redactie, evolueerde het blad tot het belangrijkste orgaan van het symbolisme.
Voor Van Deyssel en de Revue Indépendante raadplege men het register op de *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*.

119 Op 25 oktober 1888 legde Van Deyssel in zijn dagboek vast: ‘Hevig geëmotionneerd door Le Rêve’. Op 24 oktober had hij *Le Rêve* in éen ruk gelezen, van tien uur 's morgens tot zes uur 's avonds.

120 Van Deyssels bespreking van *Le Rêve* opende, onder de titel *Zolaas nieuwe boek*, De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 2, december 1888, p. 147-156; voor de eerste maal herdrukt in *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 255-265.

121 Marcellus Emants, *Juffrouw Lina. Een portret*, 's-Gravenhage, 1888, werd door Van Deyssel in dezelfde aflevering (p. 253-256) besproken; voor de eerste maal herdrukt in *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 277-280, minus de eerste alinea: ‘Ik ben met veel genoegen bezig aan een eenigszins uitvoerig artikel over den heer Emants prozaïst, een der beste Nederlandsche auteurs, dat ik den N. Gids hoop aan te bieden. Men zij zoo goed dit stukje als een aanloop tot dat meer uitgebreid artikel te begrijpen.’

Albert Verwey in 1888

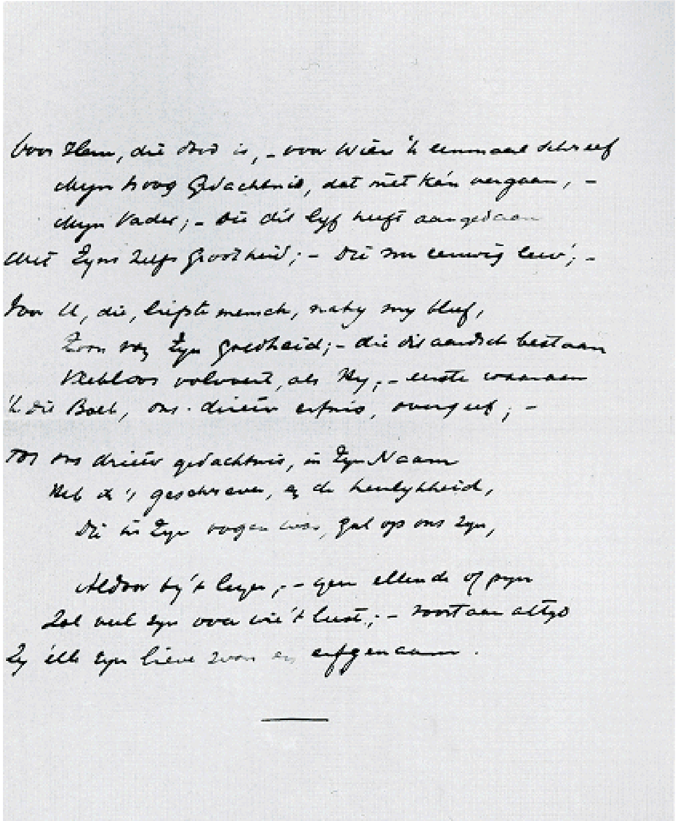

Voor Hem, die dood is, — voor Wien 'k eenmaal schreef
Mijn hoog Gedachtenis, dat niet kan vergaan, —
Mijn Vader; — die dit lijf heeft aangedaan
Uit Zijn zelfs Grootheid; — die mij eenig [illegible]; —

Voor U, die, liefste mensch, naast mij bleef,
Zoon [illegible] Zijn goedheid; — die dit aardsch bestaan
Vlekloos volvoert, als Hij, — [illegible]
'k dit Boek, ons dierbaar [illegible], overgeef; —

Tot ons dierbaar gedachtenis, in Zijn Naam
Heb ik 't geschreven, of de heerlijkheid,
Die in Zijn oogen was, gaf op ons zijn,

Aldoor bij 't leven, — geen ellende of pijn
Zal wel zijn over wie 't leest; — voortaan altijd
Zij elk zijn lieve zoon en [illegible].

Handschrift van het Opdracht-sonnet dat slechts in een beperkt aantal exemplaren van Albert Verwey's 'Van het Leven' werd afgedrukt. Zie noot 124

Krijg ik nu je 'geen kunst, maar toch heel openhartig'. Ik verlang er zeer naar.

tt
Karel Alb. Thijm

51

Rozengracht 57
Amsterdam
28 Octr. '88[122]

Amice,
De verzen, die ik je met deze post stuur, zijn geen bundel. Ze zijn een boek en moeten in-eens gelezen worden, omdat ze in-eens geschreven zijn. De eerste zeven die je van vroeger kent,[123] zijn er de Inleiding toe. Het Opdracht-Sonnet[124] staat maar in enkele Exemplaren, en zal niet in de editie voor 't publiek voorkomen. Ik schrijf je dat maar omdat het toevallig zoo is.

Ik ben met dit Boek zelf erg ingenomen, vanwege het mooie papier en de grootte.

Je Boekbeoordeeling heb ik ontvangen en naar de drukkerij gebracht. Je hebt me erg doen lachen. Dat je over Le Rêve zult schrijven doet me heel veel pleizier. Ik ben wel een beetje bang dat je er 't een en ander op zult hebben aan te merken. Maar het is een van mijn perverse eigenschappen dat ik dikwijls nog wel zoo veel houd van meeningen, waar ik het niet, dan van zulke, waar ik het wél mee eens ben.

Als je roman, zooals je schrijft, af is, dan bestaat er misschien wel kans op hem geheel of gedeeltelijk door den uitgever hierheen te laten sturen, doetet niet? Ik ben n.l. bezig aan een boekenopstel, waarin ik ook over jou wel iets zeggen wou,[125] en dan zou een enkel woord over je te wachten roman wel de meest geschikte inleiding wezen. Daarná komt dan allicht nog, van Kloos of iemand anders, een uitvoerige bespreking.[126] Zou je er je best voor willen doen? Ik vraag dit natuurlijk puur voor mijn eigen pleizier, zoodat, als je er geen zin [in] hebt, je maar zeit dat je 't niet doet.

Iets wat je misschien interesseert is een merkwaardig zinnetje uit een brief door Huet in zijn laatsten tijd aan een van zijn oudere vrinden geschreven, en dat Mevrouw Huet in een brief aan Van der Goes te pas bracht. Ik weet de woorden niet uit mijn hoofd, maar de zin is deze: 'Het feit waar we voor staan is dit: dat de jongelui door ons niet bevredigd worden. Ze willen wat anders en wat meer. Het

122 Afgestempeld 29 oktober 1888 en evenals het boekgeschenk, dat door deze brief werd begeleid, eerst in het namiddaguur van 31 oktober te Mont-lez-Houffalize besteld.
123 Zie noot 17.
124 Dit opdracht-sonnet in Verwey's bundel *Van het Leven* werd door G.H. 's-Gravesande niet onberispelijk afgedrukt in *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 198-199. Een correctie, alsmede enkele aanvullende details, verschafte Mea Nijland-Verwey in De Nieuwe Taalgids, dl. 58 (1965), p. 218-219. *Van het Leven* werd laatstelijk herdrukt in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 81-93.
125 Dit opstel heeft echter nooit het licht gezien.
126 Inderdaad heeft Kloos *De Kleine Republiek* besproken in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel II, aflev. 4, april, 1889, p. 154, 156-158; voor de eerste maal herdrukt in *Veertien jaar literatuur-geschiedenis*, dl. II, Amsterdam, 1896, p. 113, 115-117.

eenige goede dat wij daartegenover doen kunnen, is dat we ons op onzen ouden dag nog eens gaan herzien. Dan houden we ten minste de kans, dat de jongeren ons niet heelemaal onbruikbaar vinden.'[127] Vin je 't niet merkwaardig ruim en meer dan menschelijke redelijk? Welke andere oudere zou dit nazeggen, laat staan, 't zeggen uit zichzelf.

Werk pleizierig.

tt

Albert Verwey

Je weet je vrind Boeken - van Boeken en Diepenbrock - die gaat van de week een beetje naar Alexandrië en Caïro.[128]

Ik heb juist dezen brief in de envelop en ben bezig mijn geen-kunst voor je in te pakken, nu je brief komt. Ik ben héel blij dat jij ook zoo door Le Rêve bent aangedaan: 't moest ook wel. Nu wordt je stuk zéker goed - schrijf er maar stevig aan door en stuur 't zoodra je 't klaar hebt. Adé.

52

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
31 Oktober 1888

Amice,

Ik kom je zeer bedanken voor het van-daag gekregen Boek. Ik heb'et gelezen zoo als je me aangewezen had. Laat ik nu maar niet zeggen, dat ik je bedank voor de 'schoone verzen' of de 'mooye sonnetten' of zoo, want ik weet niet of ik daarover wel oordeelen kan, althands kan ik dat nú nog niet. Ik kan alleen zeggen de dadelijke dingen die door de lezing in me geheven zijn, en dat zijn tot muren wordende klompen van zwart en goud, loeyende roode en vlammende geluiden door een

127 Overeenkomstig F. van der Goes, *Litteraire herinneringen uit den Nieuwe-Gids-tijd*, Santpoort, 1931, p. 12-13, luidde de betreffende passage uit Anna Busken Huet's brief, d.d. Parijs, 22 oktober 1888: 'Hij, die door zijn tijdgenooten dikwerf zoo verkeerd werd beoordeeld, hoezeer zou de levendige sympathie der jongeren hem gelukkig hebben gemaakt. Een voorproefje daarvan heeft hij toch mogen genieten. En dat het zijn ernstig streven was, zich haar meer en meer waardig te maken, mag blijken uit het volgend citaat uit een der laatste brieven zijner lieve hand, 17 Dec. '85: 'Gij en ik, en de ouderen in het algemeen, wij *voldoen* die jongelieden blijkbaar niet. Zij zoeken iets anders en meer. Het beste wat wij doen kunnen is een onderzoek naar onze leemten in te stellen en op onzen ouden dag aan onze zelfverbetering te gaan werken. Op die wijze zullen zij ons niet te eenemaal ontsnappen en bestaat er kans dat zij ons hunne genegenheid blijven schenken.'

128 Op 24 oktober 1888 had Hein Boeken aan Alphons Diepenbrock, toen woonachtig in 's-Hertogenbosch, laten weten: 'Ik hoop dat je Zaterdag weer over komt, want hoogstwaarschijnlijk zal ik je anders in eenigen tijd niet zien. Den 1sten Nov. ga ik met mijn broer Vincent op reis om hem tot Suez te brengen. Wij gaan over zee van Marseille tot Alexandrië, verlaten dan de boot en gaan samen over land naar Caïro en Suez. Daar vangt hij de boot weer op en dan ga ik in mijn eentje weer westwaarts. Als ik dan nergens blijf hangen kom ik misschien wel weer eindelijk te Amsterdam.' (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*, dl I, p. 163).

nacht oneindig hooger en dieper dan een aardsche nacht. Ik zie purperen vormen en schijnsels in een hoog-kalmen nacht, gestolten van zwarte stormen. Dit is de algemeene indruk.

De taal, afzonderlijk beschouwd, zie ik massaal en massief zonder hardheid. Zoo zwaar als beukenhout, waar je toch als kaas door heen zaagt.[129] Iets dat zwaar is geworden door een opstapeling van teederheid. Maar vooral al-door muren: een geweld van samengebonkte zwart-marmer-klompen. Dommelend tot een looden volte samengebonkte rotsrompen. Het is iets opperst, ik voel het zwaar boven mijn hoofd. Maar wij schrijven daar zoo geen uitvoerige partikuliere brieven over. Mocht ik mij eens in staat voelen en er gelegenheid voor mij zijn om in't openbaar over je werk te schrijven, dan zal ik trachten mijn indrukken meer speciaal weêr te geven.

Maar, dat zóo iets in Holland mogelijk is, hè? Zoo zwaar en voldragen, als een onmetelijke regen van bommend donderen.

Wat je echter bedoelt met eerst mij te schrijven, en hier, in 't laatste sonnet en in no. 6 van de tweede serie nog eens te herhalen, dat dit geen kunst is, verklaar ik niet te begrijpen. Noch als letterlijk bedoelde waarheid, noch als paradoxale scherts kan ik het begrijpen.

Aan mijn algemeenen dank voor het inwendige boek en de donkere genietingen die er uit over mijn hoofd zijn gekomen, moet ik den bizonderen nog toevoegen voor het bizondere exemplaar, waarvan ik op hoogen prijs stel, dat 't er een is, zoo als er maar zoo weinige zijn.

Komen deze sonnetten nu in den N.G. of worden ze appart uitgegeven? Ik meen van appart.

tt

Karel Alb. Thijm

Mijn roman zal ik je doen sturen.[130]

53

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
5 Novemb. '88

Amice,

Ik stuur je hier-bij mijn, kort, stuk over La Terre, pardon, over Le Rêve, bedoel ik. Dat verloopen van proza in mijn verzen, pardon, ik ben zoo zenuwachtig, dat ik mij telkens verschrijf; dat verloopen van proza in verzen, waarvan je in je laatsten brief schreef, - ja waarlijk, amice, dat is mij nu ook, als heelemaal van zelf, eventjes gebeurd. Ik geloof ten-minste dat een gedeelte van mijn stuk zoo-wat in half-en half

129 Van Deyssel schreef hier met kennis van zaken. Dagelijks hield hij zich, een à twee uren, onledig met het in blokjes zagen van beuken- en berken-hout.

130 Op 7 november 1888 tekende Van Deyssel in zijn dagboek aan: ‘N.B. Aan Beitsma: ex. Kleine Republiek aan Verwey.’

maat-houdende poëzie is overgegaan, in de maat van Perks *Iris* geloof ik, maar 't loopt niet precies rond. Enfin, dit kan ik zeggen, dat nooit iemant zoo spontaan en in weêrwil van zich zelf verzen is beginnen te maken. Het komt misschien van al die verzen van jouw en Kloos, die den heelen dag hier in mijn eenzame hoofd rond-bonken en opjuichen.

Of dat stuk over Le Rêve nu heel gek is, weet ik niet.[131] Dat moet jij maar zoo goed zijn van eens te zien. Ik zal ook niets liever hebben dan dat je me détail-verbeteringen, die te maken zijn, aanwijst.

Wat den omvang van mijn stuk aangaat, - ter gelegenheid der verschijning van een nieuw boek, dat zúlk een impressie maakt, dunkt mij deze schreeuw voldoende. Voor uitgebreider Zola-studiën is later al tijd nog tijd te vinden.

Wees zoo vriendelijk mij ook eens te andwoorden over je ‘geen-kunst’, waarom dat namelijk geen Kunst is, wat of je daarmeê bedoelt, want ik ben van zins te beproeven in den Amsterdammer over jouw en Kloos te schrijven,[132] niet als een god, die de sterren weegt in zijn handen, maar als een sterrenkundige, die, van zijn laagte uit, zijn waarnemingen doet. Ik heb wel eigelijk geen verstand van verzen, maar ik zeg maar: wie, behalve jullie zelf dan, heeft er meer verstand van dan ik? Hélène Swarth kán geen kritieken of zoo schrijven, dat heeft zij getoond,[133] Winkler Prins heeft geen oordeel over verzen, Rutger Dinger[134] ook niet, Van Eeden is jullie mederedakteur. Maar ik weet nog niet hoe ik het doen zal, ook om het stuk voor de redaktie aannemelijk te maken.

Je spreekt ook hierom zeer juist van Michel-Angelo,[135] om dat je mij den indruk maakt van ook híerin iets van die Italiaansche kolossen te hebben, dat je, zeer gezond van lichaam en zonder zenuwziekte, een hoogte bereikt, waar anderen niet dan half dood of half gek half toe kunnen komen.

tt

Karel Alb. Thijm

131 Een zelfde onzekerheid blijkt uit Van Deyssels brief over dit stuk, aan Arij Prins, d.d. 11 november 1888; zie *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 87-88.

132 Zie Van Deyssels brief van 6 december 1888.

133 Onder meer in De Nederlandsche Spectator en in De Leeswijzer. Voor een volledige bibliografie van haar critische opstellen, zie Herman Liebaers, *Hélène Swarths Zuidnederlandse jaren*, Gent, 1964, p. 220-222.

134 Rutger Dinger heeft maar eenmaal meegewerkt aan De Nieuwe Gids, en wel aan de tweede jrg., deel I, aflev. 2, december 1886, p. 467, met een sonnet: *Weemoedig zie ik uwe beeltenis aan!* Kloos' brief van 9 juli 1886, waarin dit sonnet werd geaccepteerd, werd openbaar gemaakt in De Nieuwe Gids, 1933, II, p. 492-493.

135 Namelijk in *Van Het Leven*, I, 3; zie over Verwey en Michel Angelo het opstel van Mea Nijland-Verwey, *Verwey en Kloos/Van het Leven*, in De Nieuwe Taalgids, dl. 58 (1965), p. 217-229, speciaal p. 225-227. Vertrouwdheid met Michel Angelo blijkt bij Van Deyssel uit *Verzamelde Opstellen*, III, p. 288; IV, p. 119, 148; VI, p. 5; VII, p. 102; IX, p. 49; *Werk der laatste jaren*, p. 65; *Nieuwe Kritieken*, p. 166.

54

Mont-lez-Houffalize,
Luxemb. Belge
6 Nov. '88

Amice,
Ik zend je hierbij een Varium, dat ik aan den Nieuwen Gids aan bied. Ik heb getracht daarin de Phil-Helleensche beweging, speciaal het ijveren voor de nieuw-Grieksche poëzie, te ridikulizeeren.[136]

Als de Revue Indép. van Nov. beschikbaar is, houd ik me gerekommandeerd. Ik zal mij echter abonneeren, dan ben je van de last af. Ook Holland-Vlaanderen[137] van Nov. ontving ik, - maar ik ben te vrijpostig - zoo graâg eens ter lezing; of bestaat het niet meer?

tt
Karel Alb. Thijm

Ja, je moet denken, ik zit hier zoo buiten alle lektuur en ver van alle boeken af.

55

[poststempel Amsterdam, 7 november 1888]

Goeie god, wat maken jullie allemaal een mooie dingen tegenwoordig. Ja wel, ik weet wel dat ik er zelf ook aan mee doe, - met jullie bedóel ik ook mezelf en nog een paar, - maar ik zie al dat doen nu zoo buiten me, omdat ik het nú voornámelijk zie in, en voel door jouw doen, in dat mooie stuk van je.[138] Ik moest naar bed, want het is nacht, en ik moest onder de wol want het is koud, zoó koud dat de bloemen op mijn ruiten staan en mijn voetenzak niet meer warm maakt. Maar hier op mijn tafel is jouw stuk als een licht en het is *niet* mogelijk dat iemand mij zou wijs willen maken dat iemand die in 't licht zit zoet in den donker moet gaan. Ik vind mezelf nu erg gek en zeg tegen mezelf dat ik dat niet van mezelf gewend ben, zoo in-eens en zoo open iemand mijn bewondering voor zijn doen voor zijn gezicht te houden, als een lucifer die je voor iemands neus afstrijkt, - maar wat geeft het, als ik het nooit gedaan heb, doe ik het nou. Ik zeg je vooruit, en dat hoeft niet eens, dat dit geen beoordeeling is, en als ik het op mijn heupen heb en lust alles uit te schelden wat niet net is als ik ben, dan zal ik me niet laten weerhouden erdoor dat ik nú zoó gedaan heb, maar dat is het hem juist dat ik nú zoó doe, en het doen wil, of nee, wil

136 Dit varium betrof *De Bulgaarsche letterkunde*, verschenen in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 2, december 1888, p. 299-305, aldaar gesigneerd F.H. en gedateerd *Haarlem*, 15 oct. '88; laatstelijk herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 74-79.

137 Over *Het tijdschrift 'Holland-Vlaanderen'* zou Van Deyssel schrijven in het weekblad De Amsterdammer; voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1897, p. 127-130.

138 Het stuk over Zola's *Le Rêve*. Zie noot 120.

is het woord niet, want men kan niet zeggen dat men wil als men doet wat men niet laten kan; - dat is het hem, dat jij zoo iets gedaan hebt, dat mij willoos maakt en tot een machine van jou, om je lof op papier te brengen.

Ik schrijf ánders en kan ook wel neus-wijs beweren dat ik daar mijn redenen voor heb, wat toch eigenlijk met waar is, want voor kunst maken zus of zoo heeft een mensch geen redenen; - maar anders of niet - je hebt me met *jouw* doen allemachtig veel plezier gedaan. Ik zou wel willen gaan zingen. Maar daar heb ik geen stem voor.

Deze brief heb jij op je rekening en je moet hem maar goed weg stoppen, want de wereld zou er schande van spreken, van zóo'n ophemeling. Met de proef zal ik misschien wat bedaarder schrijven. Nu niet.

Jij zit daar zoo heerlijk in je werk, dat het je wel niet interesseeren zal, maar er is iets dat mij heel erg interesseert en dat ik je nu voor míjn pleizier schrijf. Dat is dat ik geengageerd ben. Mijn meisje is juffrouw Van Vloten,[139] de jongste zuster van Van Eedens vrouw.

Wil je over de verzen schrijven? Dat is goed. Ik ook over de jouwe, maar in een volgenden brief. Tot dan.

Albert Verwey

Ja, wat je daar zeit van geen-kunst. Mijn bedoeling is zoo: Ik loop al god weet hoe lang met plannen in mijn hoofd - rustige, groote, gelukkige verbeeldingen, die ik zeggen wou zonder andere aandoening (zie II. 3)[140] dan het geluk van hun schoonheid; - die verbeeldingen, die ik telkens in me oproep, maar nog nooit in-eens en duidelijk genoeg gezien heb, *die* gemaakt, zullen Mijn Kunst zijn. Al de rest, al wat ik schrijf als ik boos of verdrietig of goedgeluimd ben, - ja ik weet wel dat het een kunst is het te maken, maar *mijn kunst* is het niet. Ik doe eigenlijk niets dan herhalen wat in dat sonnet staat, zie je wel? Maar dat is het ook heelemaal. Misschien is mijn kunst een illusie en moet ik altijd geen kunst maken - maar het is dan een illusie die ik noodig heb; - en zulke zet men niet van zich af. Au revoir.

56

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
9 Nov. '88

Amice,

Ik dank je zeer voor je laatste brief en zie nu den volgenden met verlangen te gemoet.

Ik feliciteer je zeer met je engagement.

139 Kitty van Vloten (1867-1945), de jongste zuster van Martha van Vloten (1856-1943), van 1886 tot 1907 gehuwd met Frederik van Eeden. Hun zuster Betsy van Vloten (1862-1946), was van 1893 tot 1902 gehuwd met Willem Witsen.

140 Een verwijzing naar het derde sonnet in afdeling II van *Van het Leven*.

Ik heb je brief, naar je wensch, goed verstopt, namelijk in mijn zak-portefeuille.

Er komen, nu op 't laatst, nog technische moeilijkheden met de uitgave van mijn roman; als hij niet vóor 1° decemb. verschijnt, had ik ook liefst niet, dat er voor 1° dec. in 't openbaar over gesproken werd. Heb dus de goedheid van er niet op te rekenen. Het spijt mij voor mij.

tt
Karel Alb. Thijm

57

Luxembourg-Belge
Mont-lez-Houffalize
15 Nov. '88

Amice,
Heden beviel mijn vrouw van een ‘wel-geschapen’ zoon.[141] Ik heb het genoegen je daar-van kennis te geven.

tt
Karel Alb. Thijm

58

16 Nov. [1888]

Amice,
Ik stuur je vandaag revisie van je stukje over Le Rêve, en proef van 't Naschrift. Zie, als je wilt, dat naschrift nog eens na, 't leek me bij de lektuur dat 't eenvoudiger kan wezen. Ik heb 't ongeloofelijk druk met mezelf, waarvoor ik excuus vraag. Daarom heb ik je ook nog niet geschreven zooals ik beloofde - Als 't wat luwt, schrijf ik weer.

tt
A.V.

59

Luxembourg Belge
Mont-lez-Houffalize
19 Nov. '88

Amice,

141 Joseph Willem Lambertus Alberdingk Thijm (1888-1970).

Ik heb een kleinigheid in het naschrift van over Le Rêve geschrapt. Kijk jij nu nog maar eens s.v.pl.

Krijg ik ook proef van *Juffrouw Lina?*

tt

Karel Alb. Thijm

Ik ben zoo vrij geweest een kommunikatie-briefk. omtrent mijn vaderschap voor v. Looy aan jouw te adresseeren.

60

26 Nov. [1888]

Amice,

Een briefkaart met mijn felicitaties vind ik tot mijn schrik onder mijn rommel op mijn tafel. Neem me niet kwalijk en vergun me je nu nog hartelijk te feliciteeren en geluk te wenschen.

tt

Alb. V.

61

[poststempel Amsterdam, 1 December 1888]

Amice,

Onder de drukte voor de afl. door heb ik me meermalen met een zeker genoegen herinnerd dat ik je nog een brief over je verzen zou schrijven. Ik dacht er met des te meer pleizier aan, omdat ik vooruit zeker wist dat ik er niets beoordeelends of bedenkingen-opperends over schrijven zou; maar alleen mijn aangenaam aangedaan zijn door het feit dat je zoo heel van-zelf beleefd hebt wat ik je geschreven had van hoe proza verloopen kan in verzen.[142] 't Is aardig, juist als ik jouw proza las, dacht ik altijd: hoe, wanneer, door wat voor verandering van klank, maat, onderwerp misschien, wordt dit proza verzen? Dat het kon voelde ik, zoo goed als ik wist dat het bij mij zoo was, maar ik was altijd verbazend benieuwd naar *hoe* het gebeuren zou.

Ik wou je eigenlijk bedanken voor dat je me dit hebt laten zien. Ik zie jou nu ook vollediger, en wat we toch altijd allemaal doen, ons eigen werk vergelijken met dat van onze tijdgenoten, - dat heb ik nu volkomen kunnen doen, nu ik ook het verzen-gedeelte in je gezien heb, al is het maar een stukje ervan, en de soort ervan mooi zie staan naast mijn soort.[143]

Wij zijn verbazend ándere menschen, en het is maar heel gelukkig dat twee menschen zoo anders en, elk voor zich zoo tevreden met zijn eigen, zijn kunnen.

Als ik nu in mijn werk zit ben ik geneigd het jouwe ‘irraisonnable’ te noemen. Het woord is van Looy, die 't eens van iets van hemzelf zei. Maar ik voel ook dat jij, als je in 't jouwe bent, lust kunt voelen het mijne kleurloos en burgelijk te vinden. En nu maak ik het mijne maar en geniet van het jouwe, blij dat we allebei iets anders doen.

142 Zie de eerste alinea van Van Deyssels brief van 5 november 1888.

143 Op 12 december 1888 zou Van Deyssel in zijn dagboek aantekenen: ‘De brief dien ik, in de eerste dagen van deze maand, van Verwey heb gekregen, is goed te bewaren en zeer sienjiefiekatief. Want datgene waarover hij zóo schrijft, dat behoort in elk geval tot *mijn literatuur 2e graad*. Dat stuk over Le Rêve is en blijft *passive* literatuur, het is geen móet-áf-literatuur, maar *passive* dus al tijd nog 2e graad.’

Als je me nu plagen wil moet je me dringend gaan vragen wat Van Looy met 'irraisonnable' bedoelde. Ik zou 't niet kunnen uitleggen en ik zou me wreken door jou een definitie van burgelijk op te geven, wat je minstens een opstel in de encyclopedie van Winkler Prins zou kosten.

De afl. is gister verschenen. Wat zeg je van Trifouillard,[144] die erin geslaagd is de fijne draden die door het bosch van zijn konversatie drijven bij elkaar te weven tot een beeldrijk borduursel.

Ik schreef daar straks dat ik tevreden met mijn eigen ben - dat is maar bij wijze van spreken: ik moet je nu namelijk weer verzoeken een roman te bespreken die buiten mijn bespreek-vermogen valt.

Ik hoop dat het je vrouw en kind goed gaat en groet je zeer.

Albert Verwey

62

Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
6 december 1888

Amice,

Ik zit te schrijven aan een artikel, getiteld 'Over Willem Kloos en Albert Verwey' en dat ik aan het Weekblad De Amsterdammer wil aanbieden.[145] Maar het valt mij moeilijk. Zoodra ik bizonder en geestdriftig ga schrijven, wordt het ongeschikt. En nu doe ik moeite om het begrijpelijk te schrijven en toch geen erge gemeenplaatsen en herhalingen te zetten. Maar ik weet niet of ik slagen zal.

'Irraisonnable', ja, ik zal niet vragen wat je bedoelt. Heb ik je echter wél begrepen, dan spreek je wel deugdelijk van het zuivere verzen-gedeelte. Je denkt dit er van, als je in je werk zit, schrijf je. Dán ben je ook de hoogste rechter. Nu raken hier

144 Trifouillard, waarbij men zal moeten denken aan trifouiller, d.w.z. rondscharrelen, rondsnuffelen, was geen pseudoniem maar een bijnaam van Frans Erens, die aan De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 2, december 1888, p. 194-198, een *Literaire fantasie* had bijgedragen; voor de eerste maal herdrukt in *Dansen en Rhytmen*, Amsterdam, 1893, p. 98-105. In dezelfde aflevering publiceerde Willem Kloos het gedicht *Zelf-verandering*, met de opdracht *Aan Trifouillard* (p. 266). Mij is slechts éen uitlating van Erens bekend over die naam Trifouillard. Toen André Jolles onder de titel *Trifouillard* in De Gids, februari 1925, p. 264-267, Frans Erens' bundel *Litteraire overwegingen* besprak, vroeg Andries Bonger aan Erens of deze zich daaraan niet had gestoten. Op 28 maart 1925 reageerde Erens: 'Ik heb er altijd over gelachen en het nooit kwalijk genomen in mijn jeugd. Ik droeg zelf een monoloog voor, waarin dat woord veel werd gebruikt. Daardoor noemde Van der Goes mij soms voor de grap Trifouillard. In die tijd nam niemand het als een schimp op. Later is dat mogelijk anders geworden.'

145 Dit artikel, voltooid op 10 december 1888 en door Justus van Maurik, op 16 december 1888, voor het weekblad De Amsterdammer geweigerd, werd integraal afgedrukt in *Dertien close-ups*, p. 57-60. Aldaar ook, p. 56-57, Van Mauriks brief.

de uitersten elkaâr weêr, want v.d. Goes schrijft mij, dat de laagste rechters uit mijn stuk afleiden, dat ik in mijn verstand getroffen ben.[146]

'Kleurloos en burgerlijk', neen, in welke 'inspiratie'-toestand ik ook was, ik kan je verzekeren, dat ik dat nooit van je werk heb gedacht. Ik wil je wel bekennen, dat je lijkzang met de 'droomen en uren'[147] en dat het meest gepassioneerde van je Christus-sonnetten[147] en dat verscheidene gedichten van Kloos mij meer *dádelijk emotionneeren* dan je *'Van het Leven'*. Hoewel ik je mij onlangs geschreven bewering, dat Kunst is aandoening in geluid, beäam, zoo vind ik toch, dat niet de direktheid en de hevigheid der emotie de eenige maatstaven zijn om de voortreffelijkheidsgraad van kunst te meten. Ik vind bij-gevolg, ook in mijn innigste oprechtheid, 'Van het Leven' daarom niet minder mooi dan de lijkzang, enz. Ik vind, dat 'Van het Leven' door andere qualiteiten weêr boven de lijkzang, enz. uit-munt.

Maar als je jouw en mijn verzen nu tot de hoogste kunst rekent, hoe zeer ook verschillend in soort, dan hoef je daarom toch niet, dan, enfin, ik bedoel, ten eerste, dat jij d'r al zoo veel gemaakt hebt en ik maar zoo weinig, en dat jij zeer zeker nog veel meer verzen maken zult, terwijl dat van mijn volstrekt nog niet gezegd is. Ik vermoed nog-al aanmerkelijk, dat over vijftig jaar jij een dichter zult zijn geweest, die ook wel proza heeft geschreven, en ik een prozaïst, die ook wel eens verzen heeft gemaakt.

Ik ben benieuwd naar den roman, dien je me ter bespreking zult zenden. Voor zoo-ver jullie geen van allen de volgende boeken zelf beöordeelt, ontving ik er gaarne een of meer ter bespreking van:

Byvanck, Poëzie en Leven [148]
De Chateleux, Indrukken v/d dag [149]

146 Op 3 december 1888 schreef Van der Goes aan Van Deyssel o.m.: 'Velen leiden uit uwe aankondiging van *Le Rêve* af dat gij eenigszins in uw verstand getroffen zijt; dat is mijn gevoelen niet; gij hebt m.i. de vroegere toppen van uw proza weder overgletscherd.'

147 *Doode uren*, uit *Persephone en andere gedichten*, Amsterdam, 1885, p. 46-48; laatstelijk in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 31-32, echter zonder de oorspronkelijke opdracht aan Martha van Vloten en ook zonder de datering 1 October 1885. Met de Christus-sonnetten bedoelde Van Deyssel de drie sonnetten, verschenen in De Nieuwe Gids, eerste jrg., deel I, aflev. 2, december 1885, p. 298-300: *Engelenzang* (*Van verre komt het als een schoon gerucht*), *Christus aan het kruis* (*O man van Smarten met de doornen kroon!*) en *Christus van het kruis* (*Vestig die oogen niet op mij: hun blik*). Het eerste sonnet bleef ongebundeld, het tweede en het derde laatstelijk in *Oorspr. Dichtwerk*, I, als no. 8 op p. 38 en als no. 11 op p. 39-40.

148 W.G.C. Bijvanck, *Poëzie en leven in de 19e eeuw. Studiën op het gebied der Letterkunde*, Haarlem, 1889, werd eerst in juni en juli 1890 zeer indringend door Van Deyssel bestudeerd. Wat hij daarna hierover op papier bracht, werd postuum gepubliceerd in *De scheldkritieken*, p. 351-353. Aldaar ontbreekt het nadien achterhaalde gegeven dat Van Deyssel zich op 4 augustus 1888 had voorgenomen in De Nieuwe Gids een *Varium* te wijden aan *Goethe, Matthew Arnold, Bijvanck, intellektueele beschaving, en kunst*, dit naar aanleiding van W.G. Bijvanck, *Matthew Arnold, 1822-1888*, in De Gids van juni 1888, p. 385-408 en juli 1888, p. 116-152.

149 Engelbert de Chateleux, *Indrukken van den dag*, Amsterdam, 1888, werd door Van Deyssel besproken in De Nieuwe Gids, vijfde jrg., deel II, aflev. 4, april 1890, p. 90-92, bespreking die laatstelijk werd herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 121-122; zie aldaar ook p. 323-324. Over de vijf andere werken op dit lijstje heeft Van Deyssel zich niet uitgelaten.

Pierson, Oudere tijdgenoten
Scheidius, Een blik in de wereld
Pierson, Willem de Clercq
Vosmaer, Inwijding
Schimmel, De kapitein v/d lijfgarde

Ook zoû ik dolgraâg Hélène Swarth haar 'Sneeuwvlokken'[150] eens ter leen hebben. Maar noch hierom noch om de Revue Indépendante vraag ik je meer vóor dat jij ook een sekretaris hebt, die de bezending kan doen.

Ik kan tot nu toe niet gelooven dat ík Hélène Swarth haar werk óok het mooiste zoû vinden.[151]

Bestaat 'Holland Vlaanderen' nog? Want anders noem ik het in een journalistiesch artikel weêr op, onder de tijdschriften, die, na dat ik er over geschreven had, hebben opgehouden te bestaan.[152]

De literaire fantasie van Trifouillard, ja, dat is 'mijn genre niet'. Ik heb er veel op tegen. Ik ben het buitendien ook niet met hem eens.[153] Ook meen ik dat elders zijn 'fort' ligt. Het stuk van Ary Prins[154] vin ik bizonder. A-propos, ken jij Poe,[155]

150 Over deze bundel had Verwey geschreven in De Nieuwe Gids van december 1888, p. 238-242.

151 Van Deyssel reageert hier op het slot van Verwey's bespreking: 'Dit is niet het einde, dit is het begin van haar dichterzijn. Ik zeg dat niet voor de menschen, want die zullen haar grootste werk niet haar mooiste noemen. Dit zeg ik alleen voor haar zelf. Zij zal het begrijpen en gelooven en er naar doen. Want er zijn dingen die alleen poëten weten, en uitspreken en van elkaar verstaan.'

152 Zie in dit verband de slotalinea van *Realisme*, in *De scheldkritieken*, p. 58. Van Holland-Vlaanderen. Tweemaandelijksch tijdschrift voor Noord- en Zuid-Nederland, was op 1 juli 1888 het eerste nummer van de eerste jaargang verschenen, onder redactie van Edward B. Koster, T. Pluim, G.H. Priem, Mari J. Ternooy Apèl en Omer Wattez.

153 Uit Erens' brief van 11 december 1888 zou Van Deyssel vernemen dat Verwey niet alleen Erens' oorspronkelijke titel had veranderd, 'maar ook nog meer. Ik neem namelijk het eerste gedeelte tot aan Stendhal niet voor mijn rekening. Ik heb namelijk in mijn stuk volstrekt niet van de alléénheerschappij van Zola gesproken. Dit is geheel het werk van den slimmen Verwey. Om het stuk nu zonder tegenstand opgenomen te krijgen *schreef* ik *aan Verwey* dat het ten doel had om de Zolasche alléénheerschappij tegen te gaan: wat ik wist dat aan Verwey welkom zou zijn.' Zie voor de context: *Dertien close-ups*, p. 150-151.

154 Aan deze decemberaflevering van De Nieuwe Gids had Ary Prins *Een executie* bijgedragen (p. 190-193), laatstelijk herdrukt in Ary Prins, *Een Koning*. Met een nawoord van Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1980, p. 206-213.

155 Edgar Allan Poe was op dit tijdstip alleen maar een naam voor Van Deyssel, overigens precies een maand eerder, op 6 november 1888, voor de eerste maal ontvloeid aan zijn pen in een nooit verzonden en trouwens onvoltooid gebleven brief aan Gustave Kahn, door mij openbaar gemaakt in *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 88, noot 207. Eerst in maart 1889 verdiepte Van Deyssel zich in de Poe-vertalingen door Charles Baudelaire; zie dezelfde *Briefwisseling*, p. 119-120, noot 315, alwaar alle beschikbare gegevens over Van Deyssels lectuur van Poe.

en wat vind je van Poe? Ken jij Quincey,[156] en wat vind je van Quincey?

Heb de goedheid mij eens te schrijven of de poep-scène in 'Menschen en Bergen', die romanfragmenten van me, die je in Katwijk gehad hebt en die jullie wildet plaatsen, en je niet mooi maar bizonder vond, - of die poep-scène in den Nieuwen Gids zoû kunnen gedrukt worden, ik bedoel of die er in zoû kunnen blijven.[157]

tt

Karel Alb. Thijm

Mijn vrouw en kind maken het heel goed. Dank-je.

63

Mont-lez-Houffalize
Luxembourg Belge
20 decemb. '88

Amice,

Ik vraag je verschooning als er in mijn vorigen brief iets minder gepasts stond.

En nu ben ik al even nieuwgierig naar den roman, dien je me ter bespreking zoudt zenden als naar wat je zegt en of je al gelezen hebt mijn roman *De Kleine Republiek* .[158]

Vele groeten.

tt

Karel Alb. Thijm

64

Rozengracht 57
Amsterdam
21 Decr. '88

Amice,

156 Met Quincey is uiteraard bedoeld Thomas de Quincey, wiens naam Van Deyssel voor de eerste maal was tegengekomen in een door Gustave Kahn bijgedragen artikel aan de Revue Indépendante van november 1888. Ook Verwey was op dit tijdstip waarschijnlijk nog niet met De Quincey vertrouwd. Diens *The English Mail-Coach* (1849) werd in latere jaren door Verwey vertaald als *De Engelsche postwagen*. De in de Kerstdagen van 1896 verschenen inleiding tot die vertaling beslaat in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, derde jrg., vierde aflev., maart 1897: p. 1-15. Daarna volgt, in dezelfde aflevering, het eerste deel van de eigenlijke tekst (p. 16-43), gedateerd 15/29 november 1896. De vijfde aflev., mei 1897, p. 205-224, bevat het tweede deel, gedateerd 7/13 december 1896, onmiddellijk gevolgd door het derde deel (p. 225-235), gedateerd 14/15 december 1896. Eerst in 1952 verscheen deze vertaling afzonderlijk te Utrecht, in een bibliofiele serie, uitgegeven door de Stichting 'De Roos'.

157 Zie noot 96.

158 *De Kleine Republiek* was verschenen op 10 december 1888, in twee delen bij P. Beitsma te Deventer. Omslag en titelblad vermelden echter 1889 als jaar van verschijning.

Je weet niet hoe beschaamd je me maakt met mij verschooning te vragen. Ik durf het jou nu niet eens doen - maar als je wist hoeveel visites ik deze maand gemaakt

heb en hoeveel dagen van iedere week ik uit de stad geweest ben, dan zal je mijn onbeleefdheid zoo niet vergeven dan toch begrijpelijk vinden.

Ik pak het beloofde boek[159] nu in. Je aanvraag heb ik opgegeven aan Kloos, die terug is en het Secretariaat in ernst denkt waar te nemen. Voor je roman zeg ik je zeer dank.

Ik hoef je niet te zeggen dat ik dien roman zeer bewonder. Wat hij waard is weet jij beter dan ik. En ik herhaal denkelijk slechts je eigen meening, als ik zeg, - wat de mijne is -: dat ik hem als aan elkaar geschreven boek een immensen vooruitgang op Een Liefde vind. Ik lees er langzaam in voort. Hij leest moeielijk en ik zou hem het boek van je energie willen noemen. Ben je 't met me eens dat die naam niet onjuist zou zijn? Later spreek ik me allicht meer uit over den inhoud. Mag ik?

Holland-Vlaanderen. Ja, dat bestaat nog. Er zijn nu 3 afl. van verschenen, de eene al zotter dan de andere. Heb je het bericht in het Weekblad niet gezien waarbij de heeren Priem en Pluim als redacteuren afvielen?

Ik voor mij heb op 't plaatsen van een poep-scène zooveel niet tegen. Maar ben je juist erop gesteld *die* te plaatsen? Schrijf er Kloos eens over.[160]

Zeg, als je over mijn verzen schrijft, wil je dan in aanmerking nemen dat het Opdracht-Sonnet *alleen* in enkele Present-Exemplaren staat en niet voor 't publiek bestemd is?

Een volgende keer zal ik gauwer antwoorden. Veel groeten.

tt

Albert Verwey

64 A

Op 30 april 1889 bracht Albert Verwey om 9 uur 's morgens schriftelijk verslag uit aan Kitty van Vloten over een bezoek door hem op 29 april gebracht aan Karel Alberdingk Thijm: [161]

‘Ik ben maar plotseling naar hem toe gegaan en ga je d'r alles van schrijven. Ik heb met hem gepraat van ½ 8 tot ½ 12 en heb geen spijt dat ik 't gedaan heb. Eer 't tegendeel. Hij is niets veranderd, zou ik zeggen, maar hij geeft zich meer zooals hij is. Hij doet natuurlijker. Vroeger zaten we altijd tegenover elkaar, elk in zijn vesting, en wou'en er niet uit komen: we waren bang, ons bloot te geven. Nu is hij hierin veranderd, en ik óok, is 't niet, dat we niet-bang-zijn en alles-open-zetten wel eens pleizierig vinden. Dit hebben we dan ook gedaan, en met het beste gevolg.

159 De titel van dit reeds op 1 december 1888 door Verwey in het vooruitzicht gestelde boek heb ik niet kunnen achterhalen.

160 Zie noot 96. *Menschen en Bergen/Fragmenten* verscheen tenslotte in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1889, p. 397-421; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Prozastukken*, p. 207-235.

161 Omdat Van Deyssels vader, J.A. Alberdingk Thijm op 17 maart 1889 was overleden, had zijn jongste zoon begin april Mont-lez-Houffalize voorgoed verlaten om nu tijdelijk, tot 10 augustus 1889, met zijn gezin in Amsterdam te verblijven, ten huize van zijn moeder, dus op het adres N.Z. Voorburgwal 161-163.

Willem Kloos (1859-1938). Foto Joseph Jessurun de Mesquita (1865-1890) ‘Kloos was mijn vriend en mijn dichter. Hem stelde ik, zoo wel den auteur als den dichtermensch, boven allen. Geen tweede man ter wereld heeft ooit zulk een reddeloos meêslependen indruk op mij gemaakt.’ Lodewijk van Deyssel, 14 juni 1937

Lodewijk van Deyssel (1864-1952). Foto George H. Breitner, 1889

We hebben gepraat en gelachen als twee broertjes. Toen ik kwam was Erens er - maar die ging gauw weg. Weerszijde hebben we alle mogelijk literaire oudjes nog eens opgefrischt, toen onze herinneringen, toen bizonderheden verteld over onze manieren van werken en de buien waar je als schrijver last of pleizier van hebt. Toen literaire opinies. Hij zei o.a. Ik zou zeggen dat Gorter[162] zich verhoudt tot de eerste dichters zooals Couperus tot de eerste naturalisten. - Hij leest met pleizier de stukken van Bolland,[163] wat een van zijn liefhebberijen is, schoon hij ze ook om hun verdienste zou kunnen lezen. - Op v. Deventers dialoog[164] gaf hij erg af. Boeken vond hij een grapjas-iemand.[165]

We spraken over de vrienden. Kloos: Die domineert graag / hij meende: speelt graag domino, en drinkt veel bittertjes. Dat zal wel zoo door gaan. Hij is nu 30. En er zijn zoo veel voorbeelden van o.a. Poe. Het eigenaardige van Kloos is juist dat altijd passief zijn en alleen in beweging komen door de omstandigheden. Er moet in hem geroerd worden.

Over Free. Die was bij hem geweest voor twee weken.[166] Ja, twee weken geleden is hij hier geweest, zat op dien stoel waar jij nu op zit. En hij was verschrikkelijk lief, zie je, deê al zijn best vriendelijk te zijn, wezelijk welmeenend, - maar ik voelde tóch den heele tijd dat er een heele diepe onnaspeurbare ongelijksoortigheid van wezen in me zat die maakte dat ik niet met hem kon opschieten. Niet, dat ik hem niet mocht of iets tegen hem had, maar iets veel diepers, iets dat in onze natuur zit. We zijn niet voor elkaar gemaakt.

162 De eerste zang van Herman Gorters *Mei* was verschenen in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1889, p. 345-383. Volgens het Nieuwsblad voor den boekhandel was 9 maart 1889 de officiële verschijningsdatum van *Mei*.
Blijkens Enno Endt's *Herman Gorter Documentatie over de jaren 1864 tot en met 1897*, Amsterdam, 1964, p. 174, schreef Gorter in het exemplaar dat hij aan Hein Boeken gaf, de datum 1 maart. Eerst op 30 september 1889 had Van Deyssel *Mei* volledig gelezen; zie de *Herman Gorter Documentatie*, p. 194.

163 G.J.P.J. Bolland had op dit tijdstip tweemaal aan De Nieuwe Gids meegewerkt. In de vierde jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1888, p. 23-52: *Natuurwetenschap en wijsbegeerte*, en in de vierde jrg., deel II, aflev. 4, april 1889, p. 8-48: *De lichamelijke verschijnselen en hunne gewaande zelfstandigheid*. Zie ook Van Deyssels *In memoriam professor G.J.P.J. Bolland*, in de bundel *Nieuwe Kritieken*, Amsterdam, 1929, p. 8-16. Overigens had Van Deyssel, na kennisneming van de door Bolland aan De Nieuwe Gids, vijfde jrg., deel I, aflev. 2, december 1889, p. 210-255, bijgedragen studie over *De wereldbeschouwing der toekomst*, op 23 december 1889 genoteerd: ‘De Hartmann-filosofie, door Bolland in den Nieuwen Gids vertolkt, heeft, zooals ik steeds intuïtief en door ragfijne gevoelsdeduktie gedacht heb, niets van die *ik* maken wil.’

164 Charles M. van Deventer had aan De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1889, p. 307-344, de aan Willem Kloos opgedragen dialoog *Glaukon of over de moeite* bijgedragen. Op 3 februari schreef Van Deyssel hierover aan Kloos: ‘Glaukon van uw vriend v. Deventer gaat waarschijnlijk mijn bevattingsvermogen te boven, dat is ten minst geen lektuur voor mij. Het proza van v.d. Goes en van Eeden vind ik dertig maal beter. Glaukon vind ik een stuk voor den studenten-almanak. Het zijn meestal gymnasiasten, ik bedoel gymnasium-leerlingen, die zich met zulke redeneer-oefeningen, in den trant van v. Heusdens Socratische School, vermaken.’

165 Zie noot 28.

166 Dinsdagavond, 16 april 1889.

Verder: Ja, hij schreef me eens[167] waarom ik indertijd de correspondentie had afgebroken. Toen heb ik hem geantwoord: Amice, Ik weet niet of je dat bedoelt, maar ik krijg uit jouw brieven het gevoel dat je mij iemand vindt die onder je staat. En dat is nu best mogelijk dat ik dat doe, maar toch wil ik dat als ik omga met iemand die superieurder is dan ik, dat die dan toch doet alsof hij niet superieurder is. Ik gedraag me tegenover mijn minderen altijd als of ik iets minder was dan hun gelijke. En dat vind ik een pleizierige huichelarij, die ik nu eenmaal niet missen wil.'[168]

Wat later zei hij over 't zelfde: En, God, ik ben, ook al door dat schrijven en altijd me invoelen in de menschen, erg aantrekkelijk en ik vond het deplorabel toen hij daar op dien stoel zat en zoo lief deê, - maar ik kon toch niets anders doen dat ertegen aan kijken.

Ik zei hem dat ik ook altijd dat gevoel had dat v. Eeden als hij tegen me praatte 't nooit tegen mij had, maar tegen een kleiner mannetje, waar hij best bij kon. En ik zei dat ik daartegenover 't best vond in mijn eigen humeur door te gaan, net of V.E. er niet was; zooals je ook doet tegenover kinderen.

Hij heeft me beloofd dat ik de Van Vl. Varia[169] zal kunnen overnemen. Hij vertelde me - en dat mag je aan Mama[170] vertellen - dat zijn moeder indertijd een dagboek hield, en dat hij toen hij dat dezer dagen doorbladerde, daar o.a. in vond: Heden avond is de heer van Vloten hier geweest. Hij is een hoofsch man. Jammer dat hij geen andere beginselen heeft.'[171] [...]

65

Rozengr. 57
3 Mei '89

Amice,

Ik tref het dan maar altijd even ongelukkig. Die van gisteravond was de tweede uitgang in éen week die ik met het gemis van jouw gezelschap bekoopen moest. Ik

167 Op 19 november 1888; zie *Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 27.

168 Voor de letterlijke tekst, zie Van Deyssels brief aan Van Eeden, d.d. 21 november 1888 (*Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 29-32).

169 Een omvangrijke collectie overdrukken van verhandelingen en artikelen van Johannes van Vloten, uit de bibliotheek van J.A. Alberdingk Thijm, wellicht grotendeels identiek met no. 61 in de Catalogus van de verkoping, bij Burgersdijk & Niermans te Leiden, op 5-7 november 1945 van de bibliotheek van wijlen Prof. Dr. Albert Verwey.

170 Verwey's toekomstige schoonmoeder, mevr. J.E.H.C. van Vloten-van Gennep (1824-1906).

171 Onder de letters A.J. zou Van Deyssel meedelen in zijn biografie van *J.A. Alberdingk Thijm*, Amsterdam, 1893, p. 218: 'Van Vloten en Thijm tutoyeerden elkaâr, meer dan eens kwam Van Vloten bij Thijm aan huis het déjeûner gebruiken. Mevrouw Thijm móсht Van Vloten ook zeer en teekende, heel in het begin van haar huwelijk met beminnelijke naïeveteit reeds in haar dagboek aan, dat het voor een man van zulke hoofsche manieren jammer was, dat hij zulke slechte "principes" had.' Op 12 november 1942 zou Van Deyssel schrijven: 'Mijn moeder, die een "godvruchtige" katholieke vrouw was, schreef over hem, in haar dagboek, het te betreuren, dat een man met zulke hoofsche manieren niet in God geloofde' (*Gedenkschriften*, p. 491). aant.

wou nu dat ik de een of andere diskreete manier wist om je te suggereeren vanavond of morgenavond naar me toe te gaan, omdat ik dán *zeker* thuis zal zijn.

Intusschen stel ik mezelf schadeloos door je een exemplaar van mijn pas gedrukt vers[172] te sturen. Een tweede Exempl. dat ik bijleg zou ik graag je moeder hebben aangeboden, als ik niet dacht dat het beter zou wezen jou te verzoeken dat voor me te doen, te doen als jij geloofde dat het haar niet onaangenaam zou zijn. Vin je 't mogelijk beter dat ik 't zelf stuur, zeg me dat dan, dan zal ik 't doen.

Groetend

tt

Albert Verwey

172 Het door Verwey aan Frank van der Goes opgedragen *Bij den dood van J.A. Alberdingk Thijm*, verscheen in De Nieuwe Gids, vierde jrg., deel II, aflev. 5, juni 1889, p. 244-231, voor de eerste maal herdrukt in de *Verzamelde gedichten*, Amsterdam, 1889, p. 218-230. In déze uitgave wordt het gedicht afgedrukt conform de Nieuwe Gids-publicatie. De twee op 3 mei 1889 aan Van Deyssel aangeboden exemplaren zijn niet door mij teruggevonden. Op 14 mei 1889 berichtte Hein Boeken aan Alphons Diepenbrock: ‘Er is een brochure van Albert uitgekomen in rijmelooze vijfpooten, op den dood van den ouden Alberdingk. Goes en Kloos komen er ook in voor. Als ik een exemplaar machtig kan worden zal ik het meebrengen. Kloos en ik vinden het natuurlijk niet mooi, Gorter wel. Maar het is toch niet zoo antipathiek als van het Leven.’ (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*, I, p. 187-188). Al op 5 mei 1889 had Van Eeden aan Kloos geschreven: ‘'t Had een aardig prozastukje kunnen worden - maar ik begrijp niet hoe iemand plezier heeft daar jamben van te maken. Vind jij er werkelijk versregels in? Dan toch niet veel. Als ze er zijn dan hebben ze nog geheel den klank van “Van 't Leven”, 't Is bedaarder, wijzer en vriendelijker, maar weinig mooier.’ Aan de keerzijde van deze brief schreef Van Eeden echter: ‘dit vind ik wel mooi

‘En 'n oud mansbeeld, schoon levende in mijn ziel
Valt om, en leit, 'n grijs lijk, in mij, droefst woud.’

en dit, maar minder

‘Wat een mensch doen moet om ééns zóo te zijn,
Dat hij zichzelf glimlachend leven ziet.’

Bij dit gedicht, waarover Maurits Uyldert in *De jeugd van een dichter*, p. 270-272, allerlei bijzonderheden heeft verstrekt, stond Kloos wat langer stil in zijn bespreking (De Nieuwe Gids, vijfde jrg., deel II, aflev. 2, december 1889, p. 281-292) van Verwey's *Verzamelde Gedichten*. Kloos oordeelde toen zoals eerder Van Eeden: ‘Dit is verstandswerk, geen gevoelsuiting, maar verstandswerk hoort in het proza tehuis.’

Josephus Albertus Alberdingk Thijm, na zijn overlijden op 17 maart 1889 opgebaard in zijn woning aan de N.Z. Voorburgwal 161 te Amsterdam

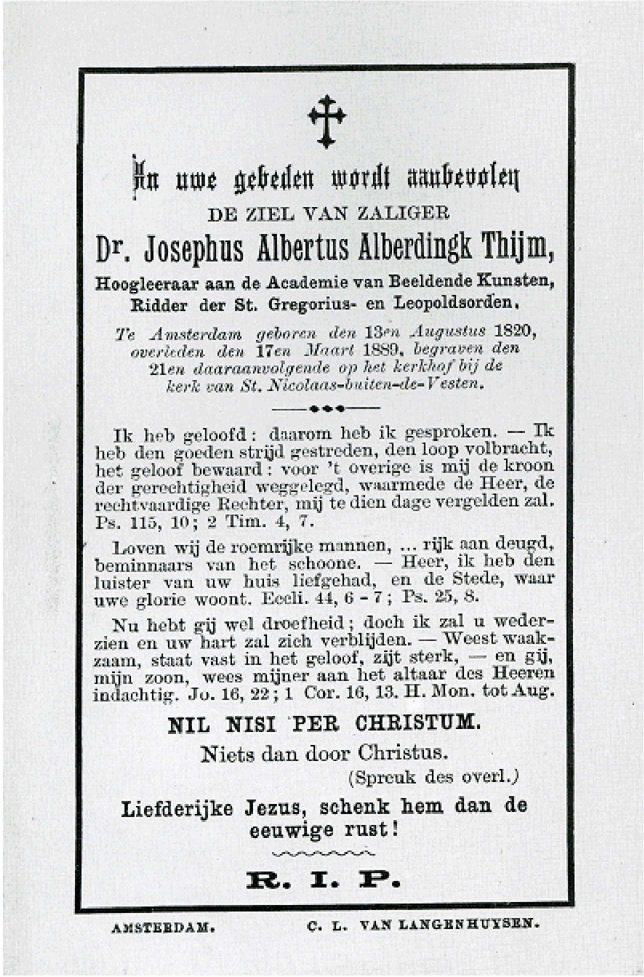

In uwe gebeden wordt aanbevolen

DE ZIEL VAN ZALIGER

Dr. Josephus Albertus Alberdingk Thijm,

Hoogleeraar aan de Academie van Beeldende Kunsten, Ridder der St. Gregorius- en Leopoldsorden.

Te Amsterdam geboren den 13en Augustus 1820, overleden den 17en Maart 1889, begraven den 21en daaraanvolgende op het kerkhof bij de kerk van St. Nicolaas-buiten-de-Vesten.

Ik heb geloofd: daarom heb ik gesproken. — Ik heb den goeden strijd gestreden, den loop volbracht, het geloof bewaard: voor 't overige is mij de kroon der gerechtigheid weggelegd, waarmede de Heer, de rechtvaardige Rechter, mij te dien dage vergelden zal. Ps. 115, 10; 2 Tim. 4, 7.

Loven wij de roemrijke mannen, ... rijk aan deugd, beminnaars van het schoone. — Heer, ik heb den luister van uw huis liefgehad, en de Stede, waar uwe glorie woont. Eccli. 44, 6 - 7; Ps. 25, 8.

Nu hebt gij wel droefheid; doch ik zal u wederzien en uw hart zal zich verblijden. — Weest waakzaam, staat vast in het geloof, zijt sterk, — en gij, mijn zoon, wees mijner aan het altaar des Heeren indachtig. Jo. 16, 22; 1 Cor. 16, 13. H. Mon. tot Aug.

NIL NISI PER CHRISTUM.

Niets dan door Christus.

(Spreuk des overl.)

Liefderijke Jezus, schenk hem dan de eeuwige rust!

R. I. P.

AMSTERDAM. C. L. VAN LANGENHUYSEN.

Bidprentje ter commemoratie van Josephus Albertus Alberdingk Thijm

J.A. Alberdingk Thijm in zijn studeervertrek, het zogeheten 'kabinetje'. Tekening (niet naar het leven) door Johan Braakensiek (1858-1940) in het weekblad De Amsterdammer van 24 maart 1889

65 A
Bij den dood van J.A. Alberdingk Thijm door Albert Verwey

Aan F. van der Goes

Uit kleine woordjes werkte ik kleine verzen,
Toen, als een maslaars in een mierenzwerm,
Zwart, stond dat doodswoord: Thijm's dood.

'n Moeders-broer
Had 'n dokter bij zijn moeder: - naastbij lag ze,
Een oud, bleek hoofd in 'n witte vrouwemuts; -
Sprak ná met 'm, die 'n kras oud goud-brillig man,
'n Futtig chirurg was, van 't sterk, werksch ras éen,
Dat eerd': Potgieter eerst, Bakhuizen; vierde
Thijm, Huet, van Vloten: iedre eén 't meest, veel allen.
Hij zweeg 'n vol doodenboekje; hij zei: Thijm 's dood.

'n Roomsch werkvrouwtj', met een hoofd als 'n pippeling
Onder 'n wit mutsje, kwam bij m' thuis en zei:
M'neer Alberding was dood. De Dokter zei 't.

Mijn moeder zei 't me aan tafel: Mietje zeit,
Dat Alberdingk Thijm dood is. D' dokter zei 't.

Wreed: dwars 't stadswarlen door klappen drie monden
Drie woorde', als vogels 't bosch door 'n zelfd geluid,
En 'n oud mansbeeld, schoon levende in mijn ziel,
Valt om en leit, 'n grijs lijk, in mij, droefst woud.

Mijn woordjes klein, wilt nu ál blaren zijn:
'k Zal u óp hem hoopen en mijn lach zij zonneschijn.

***

'k Zag hem op straat, de maagre schouders rond,
't Grauw-lokt hoofd neer, de oogen zwerfsch boven d' neus,
Groote', hoekgen Thijms-neus; - hield met d' rechterhand
D' jas toe omlaag: - zoetjes, fijn, ouwerwetsch.
'k Zag 'm zoo, sprak 'm nooit, kende mij óok maar zoo:
Vreemd, dat me' een zóo lief heeft en loopen laat.

De menschen zeggen altijd: 'n schaap 's een schaap,
En daarna blaten ze alle' aleens: blè blè.
Ik houd van die niet in de kudde gaan,
En schomm'len niet in 't suffe zoodje meê,
Maar gaan, zoodat wie 't ziet zeit: kijk, dat dáar,
's Dat ook een schaap?
Wat maakt mij 't of die man
Mensch-achtig deê soms, - ja, hij wás een mensch, -
Ik weet toch dat wel 'n vreemde in stad somwijl
Staan bleef, hem ziend, en zei: wie 's d i e man daar?
Dat 's eén ding.
En een ander dit: Wij menschen
Zijn dikwijls mooi door houden van het mooi.
'k Bedoel: zoo als men delikaat kan zijn
Door 'n smaak in delikaat wijn en banket.
Mooi zoó, dat men niets dan iets moois wil zien,
Zijn zéékre mooi. Wie zóo zijn heb ik lief;
Maar 't Leven plaagt hen. Dát vindt àlles mooi;
En zet van álle brood zijn wezens voor.
Wie 't dan niet eet, lijdt honger. Zulken gaan
Bleek en armoedig om of hier en daar
Nog slokjes wijn zijn, taart bij mondjes-vol.
Hij nu was zoo, dat hij liefst zúlk brood had,
Waarbij men altijd leeft en altijd heeft,
En altijd werkt en heel veel andren helpt
En steeds zichzelven. - Zulke' óok heb ik lief;
Ja, soms was 't dat ik deze 't liefste zag,
Licht daar 'k zelf leed met 't mooire, dwaaz're soort.

Thijm, Huet, van Vloten: die drie hadde' een smaak,
Waarmeê 't zich leven liet en smaakvol zijn,
Ook ná 't jaar tachtig. De een, die 't lustigst keek,
Liefst niets wist, pret had in alles, in
Zichzelf zelfs als hij schold, o 'n vroolijk schelder.
Dan hij, die 't rustigst deed en 't steev'ge doen,
Als 'n kussen, sierd' met speldeloovertjes.
Meen'g' die zich prikt' zei: foei, die man doet niets

Johannes van Vloten (1818-1883). Foto A. Böeseken, Rotterdam

Dan spelden prikken, waar zich 'n mensch aan steekt,
En lacht dan. Maar hij lachte omdat-i trotsch
Dacht: ik, de prikker van dit dwaast geslacht,
Doe 't werk, wat doende ik zelf gelukkig ben,
Laat na 't werk van 'n gelukkig mensch als ik.
Nu deze: een snelle vechter, 't bittre word
Serp op de lippen, 't hoofsche er zoet op na.
Half zoete gratie en half brusk natuur,
Drapeerde-i 't kleed; 't lijf leefde aan iedre spier.

***

'k Zat met een vriend, een die heel binnen in
Zoo'n héél erg mensch is, - zooals ménschen zijn,
Liever voor and'ren dan zichzelf, - maar 't niet
Wil wete' uit schaamte, - of heuschen goeden smaak, -
En angstig zijn mooi mensch-zijn kleedt in rechte
Maniere' en eerlijke' ernst in kunst'ge scherts.
Tusschen veel boeken in een hoog vertrek
Zaten we en zei 'k halfluid: Thijm, Huet, Van Vloten.
En hij gaf antwoord: die drie, ja die waren 't.
Van Vloten, 'n mensch, die 't leven in zijn tijd
Alléen al heerlijk vond, daar 't léven was.
Noemde zich Levensbode, had lief Spinoza,
Omdat die 'm zei: dit 's 't al: er wordt geleefd.
Hij liep zijn tijd door als door 'n bosch een man:
Die knapt af takken dor en trapt 't serpent,
Dat sist en met juweelen oogjes straalt; -
Trap met de hakken soms, - en dàt 's helaas, -
Een groene en jonge tak, die groeien wou; -
Maar blijft: het pad van één blij mensch in 't bosch,
En dàt 's de liefste weg, die 'n blij mensch baant.
De kleinen haatten hem omdat hij soms
Door 't koorn liep op een Zondag, of hen schold
En floot dan 'n deuntje, zoodat zij de pijn,
Hij al 't pleizier had; maar wat schaadt dat ons,
Die loopen op zijn pad en bloemen zien
Op 't boerekoolland, dat h i j heeft ontwijd.

Huët, hem heb 'k voor groote' en goeden man.
Hij was zoo'n mensch; heeft tien jaar pijn gehad
Van 't vroom-zijn: God is goed: hoe dan dat de aard
Zoo kwaad is en God 't duldt. Lief hè, zoo'n kind.
Toen zei hij: 'k Ben een mensch en kan niet zien

Achter mijn oogen, hoe 'k daar ben. Maar 'n mensch
Doe wat hij kan, zoo goed hij 't kan. Ja, zoo.
Zóo deed hij, en ik zou wel éen man zien,
Die zich zóo innig voornam goed te zijn
En 't deed. 't Volk haatte ook hem. Hij wist te wel,
Dat al wie moedernaakt door Holland loopt
Sterft van de guurte en wie zijn ziel naakt laat
Gaan onder 't menschdom aan het menschdom sterft.
Hij kleedd' zijn mooie ziel tot ze een recht stijf
Stekelig lijf leek; - wie haar greep leed pijn;
En schold hem die met staat'ge schreden schreed,
Midde' in de volte en zag 't gepeupel niet.

Nu 's Thijm dood; 'k hield van de' ouden Thijm; hij had
Een prettige manier van op zijn tijd
Boos en weer goed te zijn, en beide in ernst.
Dat goed en boos was 't menschespelletje:
Hij had er schik in dat hij werken kon,
Terwijl 't volk keek: - 't spel ernst om de' ernst van 't werk.
O, Thijm moest lachen, - nee, glimlachen meen 'k,
Als hij 't gedebatteer en deftig doen
Hoorde over dingen, die hij daag'lijks schreef.
Want juist doordat zich 't volk dáaraan bedroog,
Kon hij midde' in deez' nucht'ren nieuwen tijd,
Veilig die vreemde Roomsche ridder zijn
En hoofsche Franschman van een vorige eeuw.

Hij sprak toen er een inkwam, éen van 't soort -
Als 'k zei: - mooi door veel houden van het mooi;
Een, die uit mooiheidsliefde honger lijdt,
Maar dan op eens zich vorst'lijk regaleert.
Hij huilde altijd als een lief kind, dat hij,
Zóo lief en mooi, zoo'n honger had. Hij zei:
Thijm, Huet, Van Vloten, dát had elk van hen,
Dat elk zichzelf glimlachend leven zag:
Goed werkt, wie 'n lachend oog houdt op het werk.
En dat 's óns lijden, dat wij grooter zijn,
Grooter in voelen, en in doen somtijds,
Maar altijd schreien naar ons eigen zelf:
't Werk vlot niet daar de werker zelf bij schreit.

Hij zweeg; en de and're zei: komt, laat ons doen:
Wie lijdend doen gaat vindt in 't doen-zelf vreugd.

***

'k Liet hen alleen; en toen ik thuis was, zei 'k:
Ja, doen; maar hoe en wat? Want dàt 's de kunst.
Wàt een mensch doen moet om éens zóo te zijn,
Dat hij zichzelf glimlachend leven ziet.
Is niet elk kind, zoo als zijn moeder 't baart,
'n Verdrietig iets; en i s 't niet een heel ding,
Hoe 't doen zal om van zestig, tachtig jaar,
De helft voor 't minst niet t e beroerd te zijn? -
Zoo'n kind, dat uit de donk're moederbuik
Komt en niet ziet, met spierlooze armpjes reikt,
Lalt met het mondje en met het keeltje schreeuwt;
Zoo 'n héel klein lijfje in zoo 'n groot menschenland,
En dat om 't állerkleinste lacht of huilt; -
Hoe dát moet leeren in een vaste maat
Stoorloos te leve' en zijn mooi rhythme niet
Te late' om lieve of booze menschlijkheid?

Want eén vast rhythme is álle levenskunst;
Maar niets is voor wie nog niet loopen kan
Zwaarder dan loopen in zoo 'n eéne maat,
Midde' in de volte van 't ondurig volk.

Wie leven leert is als wie rijden leert:
Eén rust'ge en vaste zit, dat 's ál de kunst; -
Maar zóoals hij, die op een paarderug
Leert zitten, eér hij dien zit hebben kan,
't Lijf recht moet wennen, de armen áan het lijf,
De beenen, van de heup af binnenwaarts,
Vast met de knieën, strak de hakken neer,
En heel wat kleins van: houd dit zus, dat zoo:
Zoo als die zoekend naar zijn éenen zit,
Nu op de voeten let, maar 't lijf zakt uit,
Dan, recht, met opgetrókken beenen rijdt:
Eén ruk en eer hij 't denkt, leit hij in 't zand: -
Zóo, - en met meer pijn dan wat spierpijn is
Of'n val van 't paard, - zóo leert wie leven wil,
Na honderd foute' in elk bizonder deel,
Den eénen rustge' en altijd veil'gen zit.

Laatst reed 'k in de manège een grillig paard,
En de pikeur, die wou dat 'k wennen zou,
Liep met de zweep te klappen en een striem
Patste over de enkels en omhoog stoof't dier.
Toen kneép 'k wel met de knieën stijf, strak-spiers

Perste ik de hakken neer, teenspitse' omhoog,
Spierde óp 't laf lichaam, een kolom van toorn, -
't Kop-rukken rilde door mijn rust'ge vuist; -
Trotsch, hoog op staatger stappen deining mee,
Reed 'k die mij reed, en 't trotsch dier onder mij
Schokte 't spiertrillen van mijn trotschen toorn: -
Zóo moet ook leeren wie het leven rijdt,
Zóo vast te zitten, dat hij 't zaêl houdt als
De onzichtbare pikeurs met zweepen slaan.

Kind of geen kind, wie éens geboren is
Rijdt in de rijschool, die het leven heet,
En dáár heeft ieder mensch een ander paard,
Niet naar zijn aard, maar naar er juist op stal;
En hij die 'r op zit vraag' niet wát te doen:
Elk paard rijdt me anders, ánders leert elk mensch:
Als elk maar weet dat wát hij leeren wil
Is de éene vaste en rust'ge en veil'ge zit,
Waarin 't zich zitten laat op 't grilligst paard.
Dan lijde elk spierpijn en sla soms in 't zand,
Méer, naar hij minder 'n lijf voor 't rijden heeft,
En bangelijker naar de teugels kijkt;
Maar geen is leerzaam, die 't niet eind'lijk leert:
Zelfs wie zich áldoor schreiend rijden zag,
Zal eind'lijk lachend zien hoe mooi hij rijdt.

Voor ons, die 't leeren, was 't een vreugd te zien
Een, die niet in de hooge rijschool reed,
Maar toch 'n goed ruiter was en lachte op 't paard.
Derde van drie was Thijm, nu doode Thijm:
Dood, dat wil zeggen dat hij afsteeg en
Ging slape' in de aarde, daar hij eerst op reed.
Derde van drie: rijde de heugenis
Dier doode ruiters ons in 't rijden voor.

*****

Mijn woordjes klein, gij zoudt ál blaren zijn,
En dekke', een groene en dorre en bruine hoop,
Diens ridders lijk in dat droefst woud, mijn ziel.
O blaren vreemd, wat war'ge en volle vracht
Takjes en bladgroei lijkt me in 't lijntjeswerk
Fijn gefiguur: kijk, hier mijn Ridder zelf:
Die stapt 'n stadsplein op van een blank trottoir,

Houdt de jas samen met de hand, 't hoofd schuin;
Daar 'n groote en vroolke man, loopt midde'in bosch;
Ginds, die steekt óver 'n breede en drukke straat,
Eén, die 't hoog lichaam prangde in een stijf kleed,
En 't zacht spotlachen achter 'n hoedrand bergt.
'k Zie 'n jonk man aan een haardvuur, die met maklijk,
Schertsachtig doen zich troost van 'n mensch te zijn; -
Bij 'm staand' aan 'n tafel 'n andre, hooggebeend,
Met opgetrokken schouders, kin vooruit,
Die angstig in een vage verte tuurt:
O blaren vreemd, wat warlig gefiguur.
Daarachter, kijk, dar komt mijn dokter aan,
Moeder, grootmoeder, oom, 't werkvrouwtje, o mij!
Zijn 't takke' en blaartjes of een werklijk zijn,
En leeft men hier als men al ginder stierf?

Ja, Thijm leeft hier. Mijn Thijm. Zegt niet: hij 's dood.
Straks wás hij dood: als 'n manslaars stond het word
Midde' in mijn mierenzwerm van woordjes klein.
Uit woordjes klein, aan blaren fijn gelijk,
Grafblaren, schiep 'k, midde' in wat ander volk,
Den nieuwen Thijm: die sterft niet dat wij 't zien.

Mrt '89

66

Frank Alberdingk Thijm aan Albert Verwey:

Waarde Heer,

Ik ben een erge leek op ieder gebied van kunst; kan daarom de waarde van een vers als kunstwerk niet schatten. Maar, wij leeken hebben soms ook emoties, en zoo deze aangenaam zijn, gevoelen we ons dankbaar tegenover hen, die ze ons bezorgen.

In de eerste plaats dus om deze rede dank ik u ten zeerste voor de toezending van uw gedicht; en dan nog om dat ik iedereen dank, die mij bij deze gelegenheid zegt, dat hij mijn Vader heeft lief gehad.

Met de meeste hoogachting

F.L. Th. Alberdingk Thijm

66 A

Op 7 mei 1889 bracht Albert Verwey andermaal, en ook andermaal om 9 uur 's morgens, schriftelijk verslag uit aan Kitty van Vloten over een bezoek, door hem op 6 mei gebracht aan Karel Alberdingk Thijm:

'Gisteravond was ik van 8 tot ½ 12 bij Karel. Kloos zei altijd: je moet intiem met Karel gepraat hebben. Dat had ik nooit, en nu onverwacht gebeurt het. De laatste dagen had ik 't gevoel dat ik met hem spreken *moest*: daarom ging ik hem gister al weer opzoeken. Maar nu hebben we 't hoogtepunt dan ook gehad, en ik verlang weer naar de laagte. Ik had tegen ½ 11 het gevoel, dat ik het aangename en bizondere van Karel Thijm nu kende. Er kwam niet bij. 't Gesprek liep voortdurend over de aandoeningen, die we van kunst kregen. Dat is wat hem altijd bezig houdt. Denk aan 't begin van zijn stuk over La Terre, 't heele midden van dat over Goncourt, 't stukje over Le Rêve. De vorige keer en nu een poos ging dat goed. We vertelden weerszijds. Maar toen kwamen we ertoe de aandoeningen die we van de duitsche en engelsche kunst gehad hadden te preciseeren, ook die, die we kregen van de verzen van ons, jongelui hier, - en daar was al zijn gevoel zóo vaag dat hij 't nauwlijks kon aanduiden en ik met 't verklaren van 't mijne alleen zat. We zaten voor wat hij óok voelde als een gebrek in hem: zijn onvermogen buiten een zeker soort van moderne aandoeningen te gaan. Hij voelde dat zelf en klaagde: God, was ik nog maar zenuwziek, zooals vroeger. Toen kwamen altijd de heerlijkste gedachtenreeksen in me op, een immens rijk cerebraal leven, en nu heb ik niets, niets. Als ik toen van deze stoel naar de deur liep ging er een paradijs door mijn hoofd, de kanapee en de stoelen deën gek-vroolijk en wonderlijk: nu staan ze gewoon; ik heb nu de werkelijkheid hier en 't werk dat ik doen wil, daar, net als een gewoon mensch.

Hij zei dat kwijnend, met een poging naar hartstochtelijkheid. Toen ging hij vertellen van zijn jeugd, hoe hij aan grootheidswaanzin geleden had, toen hij 17 jaar was en plan had zich Keizer van Europa door intelligentie[173] te maken en dat uitwerkte op papier en er met zijn moeder over praatte. Ook wat een beest hij op school geweest was, hoe hij was, hoe hij was weggejaagd van al zijn scholen, te beginnen met de bewaarschool. Hij lachte zachtjes: Ja, ik was een beest - 'n slecht kind en een slechte jongeling - enfin, da-weet je. Hij had een lust weer eens iets geks te doen, zich erg te bedrinken of zoo om te zien of dat mooie dan weer weerom kwam. Maar hij geloofde me wel toen ik zei, dat alleen de katterigheid zou weeromkomen.

Toen ik heenging zei hij: En wanneer zien we elkaar weer? We hebben afgesproken Zaterdagavond bij mij. Maar ik geloof niet dat we nog veel hebben te praten samen. Ik geloof dat we den heelen gedachtenkring van het moderne-menschen-type dat hij is, zijn door geweest.

Wat intusschen heel bizonder aan hem is, is dit: dat hij die begrensheid van zijn

173 Vgl. deze en de laatste regel van de daaraan voorafgaande alinea met de derde alinea van Van Deyssels brief aan Van Eeden, d.d. 27 juli 1890 (*Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 75). Ongetwijfeld dacht Van Eeden aan Van Deyssel toen hij op 30 september 1905 als voorhanden stof voor een eventueel toneelspel ook noteerde: “De man die keizer worden wil door intelligentie”; zie Frederik van Eeden, *Dagboek 1878-1923*, deel II, 1901-1910, Culemborg, 1971, p. 626; voorts Lodewijk van Deyssel, *Het leven van Frank Rozelaar* (editie Harry G.M. Prick), Zwolle, 1956, p. 30-32, en *Gedenkschriften*, p. 731-736.

wezen zich bewust is. Ik sprak veel over Göthe en beweerde dat 't heel wát bewees als 't werk van een of anderen Griek zooveel eeuwen bewonderd werd. Toen zei hij: zeker, ik geloof ook dat 't heel zot zou zijn als er nooit iets beters dan 't werk van Zola gemaakt was, maar 't feit is, dat *ik* door niets zoo erg als door dát werk word aangegrepen. Als ik Dinsdag van 7 tot 7 Zola lees, en Woensdag Shelley en Donderdag Göthe, dan heb ik, dat voel ik, Dinsdag de grootste hoeveelheid genot gehad. Mijn redeneering is daarin tegenover mijn verstand. Hij zei ook: Als ik een vers van Göthe bij een ander, slecht, vers zie, dan voel ik heel goed dat dat van Göthe 't beste is; maar ik zou niet kunnen zeggen, waaraan ik dat voel. Ik zei: Maar dan komt 't er maar op aan dat je 't lang genoeg voelt en 't je bewust kunt maken. “Juist”, zei-i; maar dat kan ik juist niet.’

Zie zoo, en nu heb je den heelen Van Deyssel in een brieffie. Over één ding alleen heb ik nog niet geschreven, en dat is zijn absolute onbetrouwbaarheid. Hij is, wat hij was, een lijder aan grootheids-waanzin, maar die zich zelf tegen den grond houdt. Hij *weet* nu, dat de eenige weg is, rustig werken, maar als hij even meenen zou dat er een glorieuser was, zou-i opspringen. Dat is in 't groot: de onbetrouwbaarheid van zijn heele tegenwoordige rustigheid. En in 't klein is 't net zoo: iedere stemming heeft een andere achter zich op den loer liggen. *Kijken* is de voorste stemming, dan leit: *je slag slaan* vlak er achter. Zijn heele lichaam is ernaar geplooid, dat recht opgaat van de beenen af en dan scheef voorover buigt. Zijn gezicht: de oogen, die mal zien en loenschen, de neus die recht neerloopt, dan zich buigt niet alleen, maar ook schuins naar links gaat, de mond met zijn schuinen snellen plooi. Dan is 't voorhoofd niet effen, uit een stuk, maar met gebeente dat hoekig achter 't vel staat. En de kin springt in-eenen naar voren, spits. Zijn vleesch is bleek en niet vast, zijn stem als ze rustig is, erreg makkeluk met een gauw loslaten van alle aardigheid. Een gewone beweging van hem is zijn benedenlip naar binnen trekken en langs de binnen-bovenlip weer naar buiten persen.

Nu, dit met wat ik je verteld heb van zijn grappigheid en mijn brochure over hem, is alles wat ik van V. Deyssel te zeggen weet. En nu speelt 't ½ 11 en ga ik me gauw klee'en.’

67

Amsterdam, 11 Mei 1889
N.Z. Voorbw. 161
Zaterdag

Amice,

Tot mijn bizonderen spijt ben ik nu van-avond verhinderd maar hoop je in de volgende week eens onverwachts te komen bezoeken.

tt
Karel Alberdingk Thijm

68

15 Mei [1889]
Woensdag Ochtend

Amice,
Vanavond is de eenige avond in deze week dat ik *niet* thuis ben. Ik schrijf je dat om me den spijt te besparen bij mijn thuiskomen te hooren dat ik je bezoek had gemist.
Tot ziens

tt
Albert Verwey

Verontschuldig mogelijke overbodigheid.

69

Rozengr. 57
Amstd.[174]
16 Octr. '89

Amice,
Bereikt je dit?

Albert Verwey

70

Bergen-op-Zoom,
17 Oktober 1889
Kremerstraat, 300 -

Amice,
Niet alleen, dat het me bereikt maar het bereikt me tot in het hart van mijn vriendschapsbewust-zijn en doet mij duidelijker nog dan ik het al deed merken, dat ik mij aan een grove onoplettendheid heb schuldig gemaakt door je al niet eerder, van mijn nieuw verblijf uit, te bedanken voor de mij aangename uren, die ik in Amsterdam van-de-zomer in je gezelschap heb mogen doorbrengen. Ik woon hier nu twee maanden en heb twee periodes achter den rug, die van hagelende

174 Deze ‘brief’ was geadresseerd aan: Weledelgeboren Heer/K.J.L. Alberdingk Thijm/Bergen op Zoom. Als afzender werd genoemd: Albert Verwey/Amsterdam. Sinds 10 augustus 1889 was Van Deyssel woonachtig op het adres Kremerstraat E 300 te Bergen op Zoom. Op 4 oktober 1889 had hij in zijn dagboek genoteerd: ‘Ook krijg ik Verweysche gedachten van: boek voor weêr 20 eeuwen menschheid, enz.’; geciteerd naar *Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel*/ontnomen, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1978, p. 15-16. Zie voorts noot 111.

installatie-drukten en die van klaustrale zelf-meditatie en -herwinning.[175] Beide zijn excessief geweest en hebben mij totaal geäbsorbeerd. Van daar mijn ongemanierdheid. Maar wees zoo goed en zeg me: hoe maak je het? In den laatsten N. Gids heb ik

175 Zie daarvoor Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel op weg naar de stylering van zijn leven* (*Bergen op Zoom najaar 1889-voorjaar 1890*), in: Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, 1977-1978, Leiden, 1980, p. 14-30.

gezien, dat je Verzamelde Gedichten gauw zullen verschijnen. Wil mij daar iets over melden en ook of 't díe zijn, die ongedrukte, die je me hebt voorgelezen, niet alleen die, waarin roode papavers, Goethe en Voltaire[176] komen, maar ook die vroegere,

176 Van Deyssel heeft hier op het oog de derde en de vierde van de *Vijf idyllen*, voor de eerste maal gepubliceerd in de *Verzamelde Gedichten*, Amsterdam, 1889, p. 235-239. De vierde *Idylle* heft aan als volgt:

Stil stond Voltaire achter zijn huis bekijken
Zijn oogen-lust, 't groot perk roode papaver;
Zag 'n meisje er gaan, 't hanteerde 'n houten zwaardje,
't Hieuw vlak en rond, postuurde zich nooit braver:
Bloedrood vloge' op en om, hinge' aan een haartje,
Roô bloemen-hoofde', als fier plachten te prijken: -
Stil stond Voltaire 't spelletje aan te kijken.

Voor de derde *Idylle* bleef Van Deyssel steeds een zwak behouden, in het bijzonder voor de regels:

O, wie in zijn leven 't Wonder betij'en laat,
Vindt alle liefs en moois in den donker op straat.

Op woensdag 27 november 1889 schreef hij beide regels om half een 's nachts in zijn dagboek over, daarbij noterend: 'Deze regels van Verwey hebben mij van-avond sterk ontroerd.' En op 28 november 1889 verkoos hij Albert Verwey als de, voor de duur van één dag, te 'bestreven' persoonlijkheid. Voor gegevens over dit begrip *bestreefde persoonlijkheid* zie Lodewijk Van Deyssel, *Over zitting-techniek*. Met een inleiding door Harry G.M. Prick, in: Maatstaf, november 1977, p. 13-20. Opmerkelijk in dit verband is een soortgelijk verlangen bij Verwey, geruime tijd eerder uitgesproken en wel in de voorlaatste alinea van de eerste paragraaf in *Mijn meening over L. van Deyssels roman Een Liefde*, om zelf een ogenblik 'die [d.w.z. Van Deyssels] persoonlijkheid te kunnen wezen'!
Tien dagen later, op 7 december 1889, schreef Van Deyssel aan Kloos, over diens kroniek (zie noot 172): 'Ik ben boorende vol van uw kroniek van December. Die heeft mij zeer melancholiek gemaakt. - De heer Verwey had mij geschreven, dat hij opgehouden had redakteur te zijn. Toch staat hij nog als zoo-danig op uw laatsten omslag vermeld. Die laatste zes-en-twintig bladzijden zullen wel niet goed zijn als gij 't zegt, maar toch kan ik niet nalaten de regels:

O, wie in zijn leven 't Wonder betij'en laat,
Vindt alle liefs en moois in den donker op straat.

op blz. 236, emotioneerend te vinden, ja zéer.
Uw kroniek bewonder ik als héel mooi, van de kolonnade van kolossen af tot het haut-relief in den rotswand toe.'
Die derde *Idylle* luidde in haar geheel:

Wij leven alle' in 't Wonder:
Als wie slaapwandlend droomt te waken,
Loopen we ons droomwijs wijs te maken,
Dat 't Leven gewoon is; - maar 't is *bizonder.*

Liep Göthe niet in Weimar 's avonds laat
Zoeken zijn liefje en wist niet eens waarom?
Streek hem niet midden in een donk're straat,
'n Meisje in een falie langs, draaide zich om:
'Lief, jij?' Zei hij niet: ''k zocht je' en zij: 'ik jou!'
Liepen zij saam niet gauw

waarvan je tóen nog niet wist òf je ze wel spoedig al uit zoudt geven. Ik ben zeer verlangend naar je bundel. Maar ik kan alleen door je zelf weten of en wanneer hij er is, want ik lees geen-een koerant of iets van dien aard.

De straten door,
En de trap naar haar kamertje op, zij vóór?
Speelden zij toen die nacht op 't bedje niet pleizierig
En tierig,
Dat paar?
Zeg me dan, was het geen wonder,
Dat daar
Dien nacht nog het meisje kwam onder
Den man en het span bij mekaar?

O, wie in zijn leven 't Wonder betij'en laat
Vindt alle liefs en moois in den donker op straat.
Het Wonder voert 't meisje den minnaar op 't bed,
En schrijft den poëet zijn verzen in 't net!

Al óns bereek'nen
Is wijz'ge dwaasheid.

Als we alles teek'nen
Blijft iets *dat naast leit.*

Menschen-verstandlijk
Is ónze wereld:
Dwingende omdwerelt
De Al-Weerld ze ónbandlijk.

Ons werelds Wonder is
Dier Wereld Regel:
Heil wie daaronder is,
Hate 'm de vlegel!

Ik voor mij doe niets dan lezen en schrijven. 'Eline Vere', die roman van Louis Couperus, heb ik nu nog eens overgelezen, met het idee er iets voor de volgende aflevering van den N.G. over aan te bieden.[177] Ik kan je dat aanbevelen. Het is zeer ontroerend. Ten minste ik geloof niet, dat een preek mij zoo zoû aandoen. Ik hoop nu spoedig van je te hooren, dat je mijn onbeleefdheid op rekening der sociale en moreele revoluties van mijn wezen stelt, en nieuws van je en over je, dat je me wel wilt meêdeelen. Voords zal je, als je je vrienden in Antwerpen op-zoekt, wel zoo goed zijn langs hier te gaan, want ik woon wel lang niet in de relatieve weelde die mij in Luxemburg omringde, maar mijn oude meubels druipen van emotioneele herinneringen die tegen mijn oogen aankomen en mijn kout misschien nog al zullen doen bloeyen.

Karel Alberdingk Thijm

177 Van Deyssels bespreking van *Eline Vere* zou het eerst het licht zien in De Nieuwe Gids, vijfde jrg., deel II, aflev. 4, april 1890, p. 66-75; voor de eerste maal herdrukt in het eerste deel van *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 307-317. Zie Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel. Een chronische konfrontatie in beschouwingen en brieven*, Amsterdam, 1968, p. 59-103.

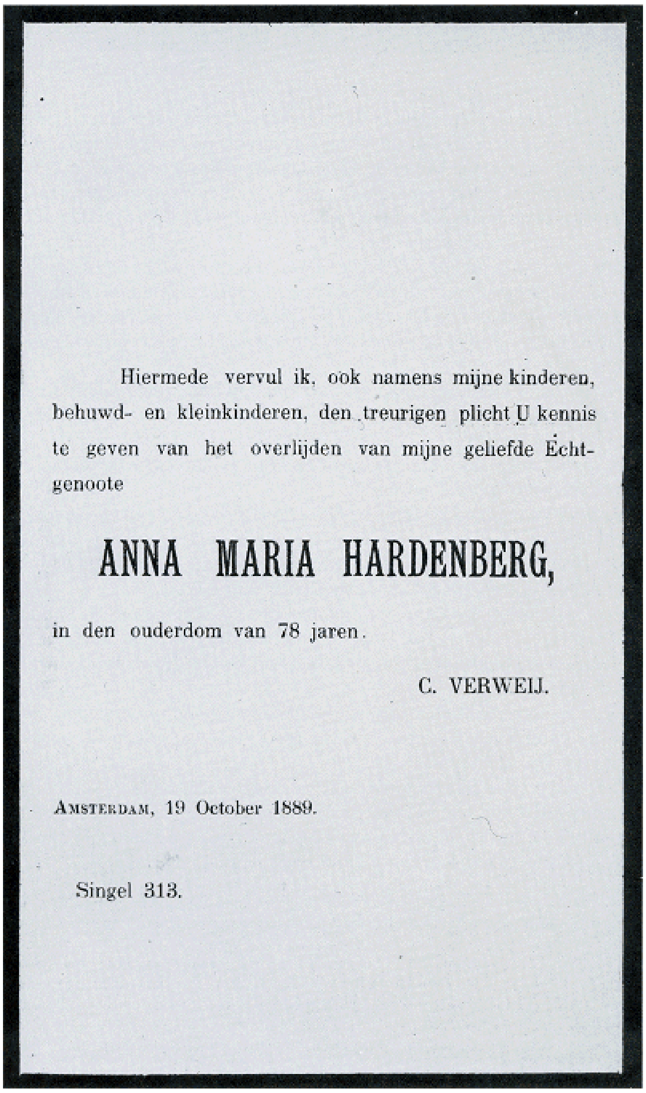

Hiermede vervul ik, ook namens mijne kinderen, behuwd- en kleinkinderen, den treurigen plicht U kennis te geven van het overlijden van mijne geliefde Echtgenoote

ANNA MARIA HARDENBERG,

in den ouderdom van 78 jaren.

C. VERWEIJ.

AMSTERDAM, 19 October 1889.

Singel 313.

Rouwbrief van Anna Maria Verwey, geboren Hardenberg

71

Rozengracht 57
Amsterdam 29 Octr. '89

Amice,

De bedoeling van mijn briefje was juist het adres uittevinden, waarheen ik je mijn bundel kon toesturen. Na dien veldontdekker komt deze voorhoede. En het lichaam van het leger is het boek dat ik vanmiddag voor je ga inpakken.[178] Het heeft een achterhoede van maar weinig versjes, die je met de wapenen van hun nog-door-jou-niet-gelezenheid zouden kunnen overrompelen. Overigens ben je met hun manoeuvres even bekend als ik zelf.

Je begrijpt dat ik je zwijgen niet hoefde te verontschuldigen. Bovendien zou je brief den meest geharnasten toorn ontwapend hebben. Intusschen hoop ik dat je me niet kwalijk neemt dat ik zooeven Karl Bleibtreu: Cromwell bei Marstonmoor, Ein Schlachtbild, gelezen heb, en daardoor niet anders kan schrijven dan in taktische en militaire termen.

Eline Vere. Ja, ik heb hier sinds een paar jaar een boek staan: Hans Jordaens: Uit lang vervlogen tijden. Indertijd heb ik daar tranen met tuiten bij gehuild; ik kan er nog niet van scheiden; en is zoó'n prul. Maar jij bent ik niet en ik ben nu eenmaal van kind af het alleraandoenlijkst voor slechte hollandsche romans, spektakelstukken en huilerige operaas geweest.

Een aandoenlijk iemand is juffrouw Swarth, die me daar ook al weer een bundel stuurt. De vorige keer waren het Sneeuwvlokken in een wit, nu zijn het Rouwviolen[179] in een zwart kaftje. Alleraandoenlijkst, maar vervelend. Ik wou dat ze trouwde, dan kwam er variatie, en de speulman op 't dak.

Dat je je luxe-bourg in Luxembourg niet meer bewoont zal me, hoop ik, aanleiding zijn je eens thuis te zien. Wel zijn mijn Antwerpensche vrienden niet meer Antwerpensch; maar de weg naar Bergen-op-Zoom heeft *die* aantrekking op 't oogenblik niet noodig.

Je hoorde misschien al dat ik mijn redacteurschap heb neergelegd. Met Kloos ging het niet en ook hoor ik niet meer in een kringetje. Ik ben nu vrij; maar blijf eigenaar en medewerker.[180]

Zaterdag overleed mijn grootmoeder,[181] de moeder van mijn vader,[182] en, eigenlijk, de Stammoeder van het Verwey-geslacht dat nu in opkomst is. Ik schrijf het op, omdat ik er telkens aan denk en het niet onbelangrijker vind dan al het andere.

Ik hoop veel moois van je nieuwe arbeidzaamheid.

178 Albert Verwey, *Verzamelde Gedichten*, in 1889 verschenen te Amsterdam bij W. Versluys. De eigenhandige opdracht: ‘Aan Karel Alberdingk Thijm’ was gedateerd Amsterdam, 21 October 1889.

179 Deze in 1889 te Amsterdam bij P.N. van Kampen & Zoon verschenen bundel van Hélène Swarth werd door Van Deyssel onder de letters A.J., besproken in het weekblad De Amsterdammer van 23 maart 1890. Deze bespreking werd voor de eerste maal herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 314-316.

180 Over Verwey's neerleggen van zijn redacteurschap, zie *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 235-239.

181 Anna Maria Hardenberg, gehuwd met Christoffel Verwey (1813-1896).

182 Jan Verwey (1838-1878).

Wees zoo goed mijn beleefde groeten aan je vrouw over te brengen en geloof me dezelfde.

Albert Verwey

72

Bergen-Op-Zoom,
29 Okt. 1889
Kremerstraat, 300

Amice,

Ik dank je zeer voor de toezending van je boek. Het is heel aangenaam alles zoo bij elkaâr te hebben. Mijn gevoelens, voor zoover je je verwaardigt je die te herinneren, ken je. Ik zal die daarom dus bij deze gelegenheid niet herhalen (neem me niet kwalijk, dat ik zoo raar stel, ik ben een beetje on-gesteld). Als ik je verzen lees, beproef ik al tijd mij sterk te herinneren precies je stem, zoo als ik ze je heb hooren voorlezen of zoo als ik je ze zoû hebben kunnen hooren voorlezen. Ik weet niet absoluut of maar mij dunkt toch zeker dat het geluk, dat jouw verzen mij bezorgen, verhoogd wordt door dat ik je ken, jouw en je stem en alles. Dit is iets dat niet al tijd doorgaat, alleen bij sommige personen. Als ik mij Gorter herinner, verminderen zijn verzen voor mij in waarde.[183]

Ik voel mij eigelijk alleen geneigd om over het uiterlijk van je boek met je te spreken want daar stel ik belang in als een minnaar in het wandel-toilet van zijn geliefde. Ik voel allerlei kokette innigheden over den inhoud, die 't gênant voor mij maken daar veel van te spreken. Over enthuziasmeerende gedichten kan men alleen een gedicht schrijven en dat kan ik niet.

Vergun mij een persoonlijke questie te behandelen. Het heeft mij gespeten, dat mijn naam verdwenen is boven Mephistofeles Epicureus. Ik meende, dat zoo een opdracht aan dengene wien die opdracht gold voor altijd een zeker recht gaf op het opgedragene. Ik hoopte, dat in je verzen-stad die straat al tijd naar mij zoû blijven heeten. v. Eeden is gelukkiger geweest.[184]

Het uiterlijk van het boek - om daarop te-rug te komen, - is uitstekend. Als je 't neêr zet, dan stáat-et, ‘ón-wankelijk ópgerezen.’[185]

183 Op 30 september 1889 had Van Deyssel in zijn dagboek aangetekend: ‘Ik heb nu *Mei* , gedicht door den heer Gorter, uit. Ik vind het even hostiel en antipathique als de persoon des heeren Gorter (genre - V. Eeden) zelf.’ In de midden-negentiger jaren zou Van Deyssel heel anders over Gorter gaan denken en met hem in intieme vriendschap verbonden raken; zie Enno Endt in *Acht over Gorter*. Een reeks beschouwingen over poëzie en politiek onder redactie van Garmt Stuiveling, Amsterdam, 1978, p. 195-197, en Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes*, p. 478-483.

184 Dit slaat op *Aan F. van Eeden*, met de beginregel: *Ik ben gestemd om een sonnet te maken*, in *Verzamelde Gedichten*, a.w., p. 55. Overigens had Verwey op p. 35 de opdracht van *Musa Salvatrix* laten vervallen. In *Persephone en andere gedichten* was dit van oktober 1883 daterend gedicht eveneens opgedragen aan Frederik van Eeden.

185 Van Deyssels citaat is ontleend aan regel 8 van sonnet no. 9 uit afdeling I van *Van het leven* (*Verzamelde Gedichten*, a.w., p. 175): *‘Mijn toorn staat vast, ón-wanklijk opgerezen.’*

Ik kondoleer je zeer met den dood van je vaders moeder.

tt
Karel Alberdingk Thijm

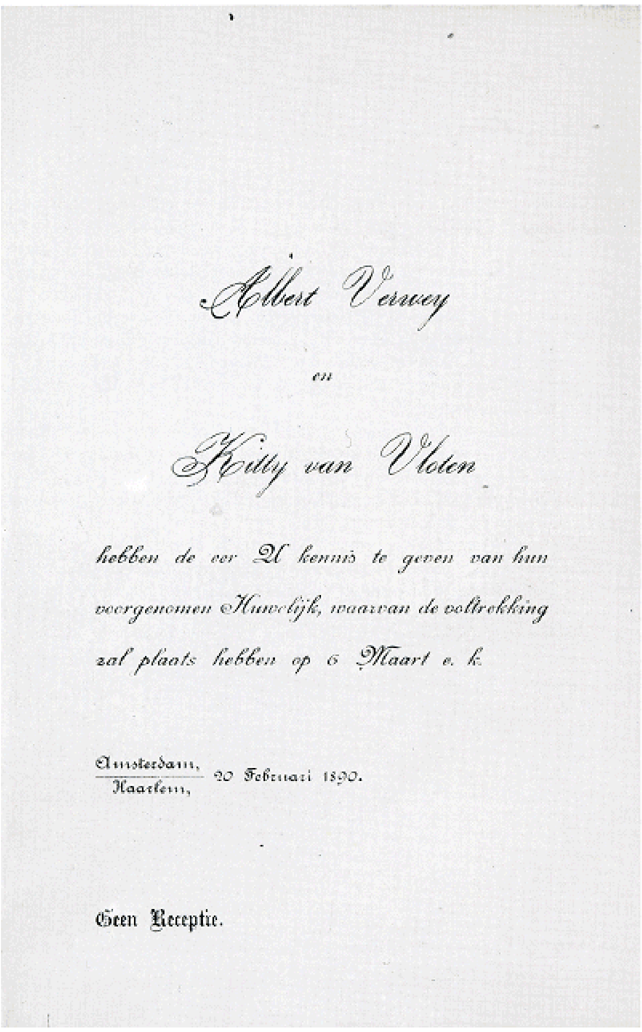

Albert Verwey

en

Kitty van Vloten

hebben de eer U kennis te geven van hun voorgenomen Huwelijk, waarvan de voltrekking zal plaats hebben op 6 Maart e. k.

Amsterdam,
Haarlem, 20 Februari 1890.

Geen Receptie.

Aankondiging van het huwelijk van Albert Verwey (1865-1937) met Kitty van Vloten (1867-1945)

Kitty van Vloten en Albert Verwey

73

[niet door Verwey verzonden]

15 Novr. '89
Rozengracht 57, Amsterdam

Amice,

Ik hoop dat de ongesteldheid waarvan je in je vorigen schreef, voorbij is.

Je was zoo vriendelijk me te verwijten dat ik je naam boven een paar van mijn vroegere verzen niet herdrukt heb. De reden waarom ik het niet deed is deze, dat ik niet graag, alleen omdat het in een herdruk zoo te pas komt, deze en die andere opdrachten herhalen wou, die ik, toen ik ze deed, in een licht en een gebloesem van omstandigheden en herinneringen zag, waar ik ze de tweede maal, natuurlijk, niet in zien kon.[186]

74

Noorwijka/Z
Villa Nova
13 Decr. '90

Sta me toe, amice, uit het donker van mijn zwijgen een hand te laten blinken in het licht van je geestdrift.[187] - Ik óok geloof dat het huis van onzen staat zijn kroonlijst hebben moet èn zijn riolen, - het heelal van ons volks-zijn zijn zon èn zijn poelen. - Ik vind *niet* dat Kunst *luxe* is[188] - niet de Kunst, want niet de zon, want niet de kroonlijst. Maar de kroonlijst, de zon en de Kunst vind ik dat het hoogste zijn.

186 Deze brief werd door Verwey niet voltooid en werd daarom ook niet verzonden. Tussen 29 oktober 1889 en 13 december 1890 wisselden Van Deyssel en Verwey geen brieven. Wel werd Van Deyssel uiteraard in kennis gesteld van Verwey's huwelijk met Kitty van Vloten, op 6 maart 1890. Ook werd Van Deyssel aan Verwey herinnerd door Van Eedens brief van 4 juli 1890, geschreven vanuit Villa Nova, Verwey's woning in Noordwijk aan Zee: ‘Albert woont hier heerlijk (...) Eenig teeken van artistieke exaltatie of verhoogd intellectueel leven neem ik niet bij hem waar. En hij is anders expansief genoeg’ (*Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 73).
Op 27 juli 1890 zou Van Deyssel hierop reageren: ‘De dofheid van Albert Verwey kan alleen tijdelijk zijn (je schrijft daarover), geloof ik; ik houd hem voor de krachtigste (in enge beteekenis) van de geheele generatie. Met zijn gedichten dweep ik niet, maar van hem kan men m.i. het grootste voorspellen’ (idem, p. 76).

187 Verwey reageert hier op Van Deyssels open brief, ‘Aan den Heer F. van der Goes’, over *Gedachte, kunst, socialisme, enz.*, verschenen in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel I, aflev. 2, december 1890, p. 249-262; voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 43-57.

188 Van Deyssel had betoogd, a.w., p. 253: ‘Niet alleen is Kunst luxe, maar ook is luxe kunst. De japonnen, de rijtuigen, de huizen der rijken behelzen veel meer kunst dan die der armen. Alle begrip van luxe [is] gegrondvest op een begrip van kunst. Juist de luxe, juist het óverbódige, is de kunst. Daar waar het alleen-komfort eindigt en waar de wéelde, de overdaad, begint, dáar begint ook de kunst.’

Het pijnt je - zeg je - dat Goes, die zoo voor dat hoogste voelt, werk doet aan het laagste. Maar waarom? Van alle huizen moeten riolen en fundeeringen éerst gelegd worden, en zoolang dááraan gewerkt wordt staan de beeldhouwers op een afstand, en vóórbereiden ze hun kronende mooi.

't Volk is het fundament van het Staats-huis. Door het volk gaan de rioleeringen. Opperlui en metselaars, daarin bezig, zijn pamflettenschrijvers, redenaars, agitators, oprichters van klubs, leiders van besprekingen: - de beeldhouwers op een afstand zijn kunstenaars, staatslieden, vorsten. Zij bereiden voór in stilte. Als een vriend, een die voelt voor hen, onder 't volk werkt, zullen ze dan klagen! Waarom toch? Zal 't schade aan 't huis doen als de legger van de fundeeringen ook iets voelt van de begeestering waarmee heilige handen den beitel zullen voeren aan de kroon? Ik geloof het niet.

Nu is het de tijd van het grondleggen: 't werkvolk is bezig. Hier en daar zoo'n ontwikkelden. Goes is een van die. Hij, die van 't grootste voelt, werkt aan het laagste. Laat er ons blij om zijn. Zijn eerbied zal zitten in de muren, zijn veneratie voor wat hoog zal staan in de bindten die 't zullen dragen.

Aanstonds komt jouw beurt wel. Goes, die dan klaar is zal je toejuichen. En later, als wij dood zijn, zullen vreemdelingen opzien en zeggen: Zie, Holland daar: *is* het niet prachtig? En heel hoog, kijk, dat deê Van Deyssel, dat - en dan nog andere namen - en een die een goed werker was aan de fundeeringen en oók een goed vriend van die kunstenaars, was Franc van der Goes.

Laat me, amice, mijn hand nu terugtrekken, maar niet, hoop ik, dan nadat je ze hebt gedrukt.

Schrijf me eens en geloof me

tt

Alb. V.

75

Bergen-Op-Zoom,
17 December 1890
Hk. Wassenaer- en
v. Hasseltstraat

Amice,

Ik had je al lang eens willen pogen te schrijven en je nu ook per keerende post willen andwoorden als teeken van het aangename dat weêr eens iets van je te hooren mij bezorgde, indien het gemis aan evenwicht in mijn karakter zich sinds eenige weken niet ook weêrkaatste in mijn wanbeheer van mijn werkkamer-temperatuur. Den heelen dag door heb ik het beurtelings veel te koud en veel te warm, zoo dat met gesprekken met smidsknechts, met het bekleeden mijner deur- en vensterreten, met het verwisselen van kachels, het manoeuvreeren van vuurschermen en het met mijn schrijftafel en stoel door de kamer dansen van de eene plek naar de andere, het aan- en uit-doen van verscheidene lagen onder- en boven-kleêren, en zoo meer, díe gedeelten der dagen verpulverd worden, die niet door langdurige moedeloosheids-buyen over dien zelfden toestand worden ingenomen.

De questie-Goes stel je, met je welnemen, m.i. verkeerd. Immers, níet pijnt mij, dat iemant, die aan de fundeeringen werkt, veel voelt voor de kroonlijst-houwers, maar alleen dat hij de fundeeringen op zolder wil maken. Terwijl ik boven op den steiger de eerste beitelstooten in de kroonlijst geef, word ik gehinderd door de rioolreuk die door de luikkozijnen komt. Maar ook, al blijven zij beneden, wie kan er rustig bóven werken als het werken in de fundeeringen zoo wild toe gaat dat het heele gebouw er van schudt? - Buiten-dien is hier iemant in de riolen bezig, die, naar ik meen, beter als glazenmaker op de eerste en tweede verdieping dienst zoû kunnen doen. -

Houd mij ten goede, als ik vermoed, dat je noch van ‘In het Jaar 2000’[189] noch van Goes' brief aan Tindal[190] hebt kennis genomen. Want heb jij niet in der tijd geschreven, dat je liever in je vuisten de Hollandsche aarde in de zee zoû dragen dan te dulden dat die door vreemden werd in beslag genomen[191] en is onze vriend niet van gevoelen, dat Nederland bij Duitschland ten spoedigste ingelijfd moet worden? Als van der Goes een Held-met-kunstliefde was, zoû je in je brief gelijk hebben, maar hij is een Domela-Nieuwenhuis-met-kunstliefde; en dit kan op den duur niet volgehouden worden noch goede uitkomsten hebben. Geen socialistiesch lijf kan met goed-fatsoen in een hovelingen-mantel gekleed gaan, maar wel kan iemant een tijdje gevierendeeld worden, terwijl aan zijn beenen de magneet van het socialisme trekt en de luchtballon der Kunst aan zijn armen. -

Ik vind Kunst ook geen luxe, maar ook vind ik dat luxe geen luxe is. Als luxe luxe is, is m.i. Kunst ook luxe. Als ik zeg: Kunst is luxe, meen ik: de socialisten moeten vinden dat Kunst luxe is. Als ik zeg: Kunst is luxe, zeg ik daarbij, dat luxe naar mijne meening iets hoogs en onmisbaars is.

Lees ‘In het Jaar 2000’ - je zult buiten of tegen alle redeneering in - een aan het mijne analoge gevoel niet kunnen ontkomen. -

In Amsterdam[192] gaan allerlei zonderlinge geruchten over je: dat je de Kunst vaarwel-zegt, dat je ‘studeert’, dat je een werk over Literatuur-geschiedenis onder handen hebt. Niet menschen die het direkt kunnen weten zeggen dat, maar zij die

189 Edward Bellamy, *Looking Backward*, vertaald als *In het jaar 2000*, door Frank van der Goes, Amsterdam, 1890; ook door Van Deyssel besproken, onder de letters A.J. en onder de titel *Philantropische zeepbellen*, in het weekblad De Amsterdammer no. 693, 5 oktober 1890.

190 Bedoeld wordt Van der Goes', als brochure verschenen, open brief *Aan den Heer Henry Tindal*, Amsterdam, z.j. [1890].

191 Van Deyssel citeert hier, en dat duidelijk uit zijn hoofd, een uitlating van Verwey die hij destijds had aangetroffen in De Nieuwe Gids, derde jrg., deel II, aflev. 5, juni 1888, p. 232. Verwey richt zich daar tot de Vlamingen: ‘Geloof me, - het gaat niet aan tegen elkaar op te bieden in vaderlandslievendheid, - máár geloof me, ik weet er hier, niet-opgewondenen, niet-naieve-verblinden, die de aarde van dit land met hun vuisten in zee zouden dragen, eer dan te dulden dat ze ont-hollandscht werd.’

192 Laatstelijk had Van Deyssel Amsterdam bezocht van vrijdag 12 september tot en met dinsdagnamiddag 16 september 1890. Voor bijzonderheden over dat verblijf, zie p. 132, noot 231, van de *Briefwisseling Van Deyssel/Ising*.

minder in de buurt zijn; ook in provinciesteden[193] wordt dat gemompeld. Ik hoop, dat, met je blinkende hand, je heele stijlgestalte, met haar groote gestes, dat gerucht zal komen verpletteren zonder te veel uitstel.

In April hoop ik in de gelegenheid te zijn een uurtje belet bij je te komen vragen. Ik druk je intusschen de hand, waaruit ik voor me zelf ook wat versche schrijfkracht hoop te krijgen.

Je moet overigens een inspireerender horizon hebben dan ik, jij de zee en ik twee muren. -

tt
Karel Alberdingk Thijm

76

Noordwijk a/Z
18 Decr. '90

Amice,

Ik zie nu wel dat ik mijn, vroegeren, indruk van een vrij onschadelijken Goes tegenover jouw, lateren, van een schadelijker gesteld heb. Ik voelde dat vaag toen ik mijn brief verstuurde, en ik stuurde hem omdat ik je graag schreef.

Ik las noch ‘het jaar 2000’ noch ‘aan Tindal’. Precies gezeid, geloof ik dat ik er bang van was, bang dat ze me deren zouden en den Goes doodmaken dien ik nog in me had. Ik wist niet dat hij *dat* gezegd had, wat jij schrijft, *dat* bedoel ik, van zijn hand. Ik wou zeggen dat ik dat *vervloekt náár* vind.

Dat vind ik heel pleizierig wat je schrijft dat je in April eens hier komt. Laat het dan geen uurtje zijn, maar al den tijd dien we noodig hebben om elkaars gedachten zoetjes aan te zien uitwandelen door de vertrekken en over de vlakten van ons samen zijn. 't Is hier heel mooi en er is een kamer waar je werken kunt met uitzicht over Holland heen.

Misschien zal ik dan al in 't publiek iets van mijn doen vertoond hebben: mogelijk ook niet, en dan mag je alles bekijken. De kunst vaarwel gezegd heb ik niet: ik schrijf integendeel niet anders dan verzen, en hoop te bereiken wat ik voor een jaar of wat me heb voorgesteld. Mijn zoeken is nu inplaats van naar de hooge, hartstochtelijke, naar de ruime, rustige stemmingen en daar is het hier goed voor, waar Holland om je heen leit of je 't glad kunt strijken met je vlakke handen. Het grootste wat ik zoo gemaakt heb is een vers van een paar honderd verzen,[194] jamben, waarin ik veel van mijn vroeger leven heb saamgevat. Maar 't meerendeel is kleine stukken en oogenblikkelijke impressie.

193 Van Deyssel dacht hierbij aan de gesprekken met J.J. van Laar bij wie hij op 14, 15 en 16 juni 1890 te Middelburg logeerde. Over Johannis Jacobus van Laar (1860-1938), auteur van o.m. de in 1889 anoniem bij A. Rössing te Amsterdam verschenen brochure *Physiologie van De Nieuwe Gids*, verschaft Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel*, Amsterdam, 1968, p. 107-108, tal van gegevens.

194 Het in oktober 1890 geschreven gedicht *Hemel- en Aard-droom*, zal voor de eerste maal openbaar worden gemaakt in Albert Verwey, *Dichtspel*, Amsterdam, 1982.

Wat men zegt van mijn 'studeeren' zal daardoor ontstaan zijn dat ik een heelen tijd, ook nog eenige maanden in mijn huwelijk, doende was, niet met het opschrijven van konkrete voorstellingen in verzen, maar met het samenstellen en begrenzen van algemeene voorstellingen van wat er in de wereld gebeurde of op die of deze wijze ontstaan was. Ik las daarvoor nog al eens boeken uit de Van Vloten bibliotheek, en leek, met het meest poëtische werk bezig, dusdoende een heel student.[195]

Een literatuurgeschiedenis - ik loop al jaren d.w.z. twee met het plan mijn kennis van hollandsche verzen te gebruiken voor het saamstellen van een of ander prettig boek over Holl. literatuur; maar 't is werk van snipperuurtjes, zoodat ik hoop dat je je er niet veel eraan zult laten gelegen liggen.

Ziehier dan mijn biecht - ik hoop dat ik er 't een en ander omtrent jou en je geestelijken inboedel meê verdiend heb. Ik hoop dat je stoffelijke inboedel je niet lastig meer zijn zal en blijf, wèl groetend,

tt
Albert Verwey

Mag ik je geografie van Z. Holland aanvullen? Noordwijk a/Z leit namelijk bij *Leiden*
.

77

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
17 januari 1891]

Hoe komt het, amice, dat ik verlang naar een brief van je en krijg er geen.

Vanmiddag heb ik de pen uit de hand geleid om een kind te verwelkomen, mijn eerste, dat een meisje is.[196]

tt
A.V.

78

Bergen-Op-Zoom,
17 Januarie 1891

Amice, ik wensch je van harte geluk met je dochter. Wil je zoo goed zijn aan je vrouw, ofschoon ik niet het voorrecht heb met haar bekend te zijn, mijne gelukwenschen aan te bieden?

Om mijn brief aan je te voltooyen, heb ik het eerst nog altijd te druk met mijn stoffelijken inboedel, vooral met tocht-werings-werkzaamheden, gehad, daarna met administratieve bezigheden, eindelijk heb ik dien brief zoo gemaakt, dat hij mij

195 Meer daarover in: Maurits Uyldert, *De jeugd van een dichter*, Amsterdam, 1958, p. 304-306.
196 Liesbet Verwey (1891-1948).

ongepast van principiëelheid en theoretieschheid voorkwam en ik hem voor openbaar N.G.-artikel heb bestemd. Maar nu krijg je hem zoo brokkelig als hij is.[197]

tt
K. Alb. Thijm

79

Bergen-Op-Zoom,
23 Januari 1891
Hoek Wassenaer- en
Van-Hasselt straten

Amice,

Misschien heb ik mij op mijn briefkaart verkeerd uitgedrukt. Ik bedoelde, dat ik mij, op je vraag naar mijn geestelijken inboedel, een te officiëel andwoord had veroorloofd. Dat andwoord bestond in een beschrijving van mijn denken over de verschijnselen Kunst en Geloof,[198] waarvan het rapport in dezen tijd veel van mijn mijmeringen in beslag neemt. Het verschil tusschen visionnairen als Dante en Shelley en visionnairen als de oud-testamentische David en de nieuw-testamentische Heiligen. Ik maak er nu een openbaar opstel van, maar denk niet dat voor februarie klaar te krijgen.

197 Zie echter de eerste alinea van Van Deyssels brief d.d. 23 februari 1891.

198 Zoals ten dele kan worden nagelezen in *Dertien close-ups*, p. 93, werd Van Deyssel sinds zondagmiddag 21 december 1890 in beslag genomen door zijn plan aan De Nieuwe Gids van februari 1891 een *Akte van Geloof* bij te dragen, nu hij in de nacht van 20 op 21 december in ‘een luid en koortsig gedachteleven’ plotseling ‘het katholieke dogma, in meêdogenloze konsequencie, als de eenige waarheid’ was gaan construeren, daarbij ook de hel aanvaardend. Over deze ervaring wilde Van Deyssel verslag uitbrengen in een aan François Erens op te dragen *Akte van Geloof*, een ‘redeneerende fantazie’ in de trant van Edouard Dujardin's, in 1885 aan de februari-aflevering van de Revue Moderniste (p. 44-51) bijgedragen, *Le Kabaliste*, en voorzien van een aan Maurice Barrès ontleend motto: ‘Aujourd'hui j'habite un rêve fait d'élégance et de clair-voyance.’ Met deze laatste zin opende Maurice Barrès het twaalfde hoofdstuk (*Mes conclusions*) van de in 1889 verschenen roman *Un homme libre*, de tweede in de reeks egotistische romans, uitgegeven onder de verzameltitel *Le culte du moi* in deze volgorde: *Sous l'oeil des barbares* (1888), *Un homme libre* (1889) en *Le jardin de Bérénice* (1891).
Van Deyssel had er uiteraard geen idee van hoe deze *Akte van Geloof* door zijn vrienden en bentgenoten zou worden ontvangen. Hij besloot daarom aan dit document humain een misleidende ondertitel mee te geven, te weten: ‘*Redeneerende fantasie*’ en het hele stuk in de trant te houden van Edouard Dujardin's *Le Kabaliste*. Zoals diens lezers hadden moeten gissen of Dujardin's zich manifesteren als kabalist, dus als adept van de geheimleer die in de Kabala besloten ligt, al dan niet ernstig kon worden genomen, zo zouden de lezers van De Nieuwe Gids maar dienen te raden naar Van Deyssels diepste gronden voor het schrijven en openbaar maken van de *Akte van Geloof*. Bij het afwegen van die gronden zouden de lezers stellig een conclusie trachten te verbinden aan de opdracht waarmee François Erens begunstigd was. Erens toch was, anders dan Van Deyssel, de Moederkerk niet ontrouw geworden en had zich niettemin, binnen de kring van de a-religieuze Tachtigers, weten te handhaven als een allerwegen warm gerespecteerde figuur, aan wiens oordeelvellingen meer dan gewone waarde werd toegekend.
Zie in dit boek ook Van Deyssels op 9 februari 1891 verzonden brief van 16 januari 1891.

De questie van het Socialisme preökkupeert mij óok nog al, meer dan ik in

andere uren weêr vind, dat voor een letterkundige eigenlijk passend is. Van der Goes heeft nu een andwoord op mijn stuk geschreven, dat weldra verschijnen zal.[199] Nu zit ik te aarzelen of ik daar weer op andwoorden zal of niet. (Hij heeft namelijk de vriendelijkheid gehad mij zijn andwoord in proef reeds te zenden). Het voortzetten der polemiek door mij vind ik onvriendelijk en zonder waarschijnlijkheid van uitkomst, dus zoû ik het maar niet doen...; ja maar, ik heb er op 't oogenblik juist een heeleboel over in mijn hoofd, en nu is de gelegenheid mooi om dat eens te luchten, dus zoû ik het maar wèl doen...[200] Jouw, die Bellamy en Tindal niet hebt gelezen, zal het nu komend Goes-stuk voldoende inlichten. Kenmerkend is vooral zijn appreciatie van Napoleon,[201] hierin ligt, dunkt mij, de essenzie van het tegenovergestelde van artisticiteit. Zij bewijst de juistheid van mijn flair van het Socialisme.

199 F. van der Goes, *Studies in socialisme, I, Over socialistische aesthetiek. Antwoord aan L. van Deyssel*, in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1891, p. 369-404.

200 Dat gebeurde overigens precies een jaar later met het stuk over *Socialisme* in De Nieuwe Gids, zevende jrg., deel I, aflev. 3, februari 1892, p. 365-396; voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 277-311.

201 F. van der Goes, *Studies in socialisme*, I, p. 371-372: ‘Ik zeg het u en gij zult mij gelooven, maar ik kan niet lezen over Napoleon en zijn heldendaden zonder de fyzieke onrustigheid en somtijds de daarvan groeiende walging te gevoelen, die het ruiken van stank of het hooren van een valschen vioolsnaar of het zien van een vies beest teweeg brengt. Voor zulke menschen als Napoleon ga ik in mijn lektuur uit den weg, als voor een wagen van de privaat-reiniging in de straat. De zuivere waarheid is, dat als ik hoor van zijn overwinningen en zijn krijgsroem, ik dadelijk zooveel vrouwen zie huilen over hunne mannen en aanstaande mannen en zoons, en tegelijk zooveel verbrande huisjes en geroofde eigendom van arme opspaarders, en mij zooveel angst en pijn van gewonden voorstel en de verliederlijking van zooveel fatsoenlijke menschen in de veldtochten verbeeld en de ontzettende ongerustheid van hun familie en de treurige vernedering van de verslagenen, dat ik den naam van den onvermoeibaren maaier van menschen, zoo afzichtelijk vind als Zwarte Dood en baarlijke Satan. Ik verbeeld mij deze Napoleon als een van den duivel bezeten boozen boer uit de middeleeuwen, die des nachts zijn woning verlaat en met zware zakken beladen, de kwalijk beploegde akkers betreedt van zijn buren, waar het met groote moeite gewonnen zaad juist gestort is in de ongelijke vore; een doodend werk met gebrekkige gereedschappen, het eenige levensmiddel van ellendige dorpen vol hongerige menschen; de verwachting van een op zijn best schralen oogst; de magere hoop van de massa overgegeven aan de genade van de natuur, aan de verwoestingen van wilde dieren, aan de inbreuken van onstuimig edelvolk op de jacht. De behekste boer zet den voet op de velden door hoop en offer zoo eerbiedwaardig als een armoedig kerkje in een dorp van strooien hutten. Hij zet den voet op de velden en bestrooit ze rijkelijk met zaad van onkruid, branderig, vol vergif en woeker; de nacht ziet hem zwoegen met onveranderd gezicht, gebogen onder den verdervenden arbeid van zijn handen, met groote en snelle stappen voltooiend wat de anderen met dagen en weken van moeilijke schreden moesten doen, en voor de ochtend geheel is gerezen trekt hij terug in zijn huis, zwijgend en alleen, begeerig te hervatten in het donker wat hij moest staken in het licht. In plaats van met halmen, geel en vol, bedekt zich de bodem met een dicht gewas van onuitroeibaar wanloof, verslagen en met stille tranen zien de menschen, voor wie het voedsel moest groeien uit den akker, het wonder aan dat hun hongersnood brengt, zij weten niet dat een hunner, een schrikkelijke zaaier van leed, in den nacht de kiemen van hun nooddruft heeft verstikt...’

Er zijn geen menschen, wier konversatie zoo suggestief op mij werkt als de jouwe (en die van Erens,[202] vooral zes jaar geleden). Niet alleen wat je 'ereis geschreven hebt over iemant die Het Boek zoû schrijven voor weêr twintig eeuwen mensch-heid,[203] maar ook wat je mij eens op je kamer gezegd hebt over de manier-van-zien van Rembrand. Je had die manier eens gevoeld-merkt toen je op een ochtend een vrouw uit een dakvenster zag kijken. Weet je het nog? Ook de verhouding van Van Deventer (in zijn Dialogen) tot Plato, heb je mij met een unieke dadelijkheid van konversatie-bekwaamheid duidelijk gemaakt. Ik schrijf hierover om dat ik het laatst met iemant, ik geloof met Van Looy,[204] hierover gehad heb. Die Witsen is voor mij ondoorgrondelijk, die zegt geen woord.[205] Van Looy noemt dat mooye sprakeloosheid. Maar ik vind het inferieur om dat er dédain of affektatie in is.[206]

Ik ben op 't oogenblik verdiept in Ellen, het gedicht van Van Eeden, waarover ik iets schrijf.[207] In mijn schatting is dit gedicht onbegrijpelijk veel beter dan al v. Eedens overige werk. Ik vind het heel mooi en zeg er dingen van in mijn eigen op zonder het te weten.

Ik ga nu werken aan korte stukjes[208] in den trant van Menschen en Bergen, maar steeds intenser, en te gelijk aan een roman[209] iets minder violent. Juist in de laatste maand is mijn werklust weêr bizonder opgekomen. Maar och, ik zoû zoo graâg buiten wonen, het liefst van alles in de buurt van waar ik van-daan gekomen heb. Heb-je de Brieven van Multatuli[210] gelezen?

Kómt er nu nog iets van je uit dezer dagen? Maak je geen drama? Ik houd mij

202 Zie *Gedenkschriften*, p. 643-655.

203 Zie noot 111.

204 Jacobus van Looy had van 17 tot 22 oktober 1890 bij Van Deyssel gelogeerd.

205 Tijdens zijn laatste verblijf in Amsterdam (zie noot 192) had Van Deyssel in de nacht van zondag 14 september 1890 Kloos bezocht op diens toenmalige adres Jan van der Heydenstraat 259 (in juni 1892 werd dit adres door vernummering gewijzigd in Jan van der Heydenstraat 87) en daar toen ook Willem Witsen en Hein Boeken aangetroffen, die eerst om half vier 's morgens huiswaarts keerden, waarna Van Deyssel en Kloos zich te ruste begaven.

206 Eerst in latere jaren zouden Van Deyssel en Witsen elkaar gaan waarderen; zie *Gedenkschriften*, p. 639-643. Op 19 december 1892 schreef hij nog aan Arnold Ising: ‘Witsen ken ik absoluut niet - als ik er bij ben, zegt hij nooit een woord’, waarop Ising repliceerde: ‘Witsen zegt geen woord tegen U, als hij U ziet omdat hij verlegen is, en een enorme consideratie voor U heeft.’ (*Briefwisseling Van Deyssel/Ising*, p. 177, 180).

207 Van Deyssels bespreking van *Van Eeden's Ellen* verscheen in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1891, p. 429-436; voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 75-83.

208 Te weten: *In de zwemschool, Een huwelijksaanzoek* en *Afsterven*. in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel II, aflev. 4, april 1891, p. 30-35; idem, aflev. 6, augustus 1891, p. 467-469; idem, zevende jrg., deel I, aflev. 1, oktober 1891, p. 120-122; voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 133-138, p. 169-171 (onder de titel *De koning der eeuwen*) en p. 201-203.

209 Te weten: *Jeugd*, in De Nieuwe Gids, zevende jrg., deel I, aflev. 3, februari 1892, p. 342-360; voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 253-273.

210 Onder de letters A.J. zou Van Deyssel schrijven over *De brieven van Multatuli*, in Nederland, jrg. 1891 I, p. 125-166; p. 320-370; p. 431-478; idem, 1891, II, p. 423-474. Zie daarover Van Eedens brief, d.d. 14 april 1891 (*Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 111).

zeer aanbevolen om daar iets naders over te vernemen. Je woont daar wel heerlijk aan de zee; maar ik geloof toch, dat ik bergen en dalen zoû verkiezen.

Vaarwel
tt
Karel Alberdingk Thijm

Heb je al gezien, dat er is opgericht: het Tijdschrift der Nederlandsche Renaissance-literatuur, getiteld *Wat wij willen*,[211] hoofdredakteur J. Winkler Prins?

80

24 Jani. '91
Noordwijk a/Z

Stijlde en pende je je brief met zoo'n groote teerheid dat die het was die me al aandeed uit het schrift voor ze me beving uit de volzinnen? Was het enkel de menigte van meeningen en maningen over en aan veel zaken en menschen die in veel aandoeningen opbruisten in me als een damp, die ik niet *kan* condenseeren? Of is het maar dat ik zelf wat in het vage ben en op een ander oogenblik je precieze styleeringen precieze gedachten in me zouden hebben verwekt?

Ik kan nu maar probeeren dat vage te ordenen. Dat vage is, of erin beweegt, een gevoel van volte en veelheid van door elkaar warrende figuren en herinnering van gebeurdheden; van ter vergelijking-stelling de eene kop naast de andere; van gedrang van gedachten zich scharend, enkelingen zich zoekend, groepen zich zonderend; de *aandoening* van dat volle en vele is dat vage, en die aandoening had jij toen je me schreef in conscientieuze, oordeelende, twijfelende stellig-bedeesd-heid en dat volle en vele in mijn gevoel is dat uit jouw brief, dat uit jou-zelf.

Nu kom ik al te ordenen
Kunst en Geloof
De Hebreeuwsche bezielden - 1ste mijlpaal
Dante 2e mijlpaal
Shelley 3e mijlpaal

't Moderne geloof:'t Socialisme
Goes

Moderne kunst:
Verwey
Erens
Looy
Witsen
Van Eeden
Van Deyssel

211 Terloops zou Van Deyssel daarover schrijven in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel II, aflev. 4, april 1891, p. 130-132; voor de eerste maal herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 218-219.

Amsterdam die groote stad, die staat op zooveel palen... En van de stad die jij wil bouwen geloof ik dat jij bezig bent palen-inspectie te houden. Ik meen het als ik zeg dat ik het bizonder op prijs stel daar even bij te hebben mogen zijn. Mag ik je dit nu maar zoo sturen?

Nee, ik maak geen drama. Hoe dacht je dat zoo? De N.G. heeft een paar versjes van me,[212] een vriendschaps-blijk. Maar er leit hier van alles waar ik weinig van weet dan dat ik genoot van het te maken. Verzen, allemaal verzen; of, eigenlijk, geen verzen, maar woorden, maar lettergrepen, ‘De Dingen’[213] heb ik ze genoemd.

Van dat tijdschr. zag ik niet.

tt

Albert Verwey

Van Witsen dacht ik wel eens: een moeielijke natuur bedwongen door een beschaving. Maar de natuur is niet beschaafd en de beschaving niet natuurlijk. Wanneer en waar zag je hem?

Ja, van Multatuli las ik, maar heb er geen meening over.

Van de zee hoop ik je nog beter te doen denken. Dat ik je van die vrouw vertelde en ons praten over V. Dev. herinner ik me nog goed. Je gezelschap was me in dien tijd van heel veel waarde en ik onthoud er alles van.

Over V. Eeden zeg ik opzettelijk nog niets. Ik ben verlangend naar het stuk(je?) dat je over hem schrijven gaat.

81

Bergen-Op-Zoom,

29 Januarie 1891

Hoek Wassenaer-

en Van Hasseltstraten

Amice,

Voor ik andwoord op je, eenigszins verbazenden, brief, iets van geheel anderen aard.

Om den broode vertaal ik Beaumarchais' Mariage de Figaro,[214] waarmeê ik de laatste Februarie klaar moet zijn. Daarin komen een paar gedichtjes voor. Zoû jij die voor mij willen vertalen? Zoo ja, heb je de komedie; anders zoû ik ze uit mijn eigen exemplaar overschrijven.

tt

Karel Alberdingk Thijm

212 Albert Verwey, *Neuriïng*, I, II, III en IV, in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1891, p. 462-465; niet opgenomen in *Oorspr. Dichtwerk.*

213 De bundel *De Dingen*, geschreven in de staccato-stijl die zo opvallend was in het gedicht *Bij den dood van J.A. Alberdingk Thijm*, is in portefeuille gebleven maar zal binnen afzienbare tijd het licht zien in de onder de titel Albert Verwey, *Dichtspel*, door C.A. Zaalberg te bezorgen ‘nalezing’ op de beide delen *Oorspronkelijk Dichtwerk.*

214 Deze vertaling is nooit in druk verschenen.

82

Noordwijk a/Z
30 Jan. '91

Als ik het kan, gaarne.

Ik hoop toch dat ik je niet onaangenaam verbaasde? 't Zou me spijten, en ik heb in den laatsten tijd wel eens gemerkt dat ik gekke dingen schrijf zonder het te wenschen.

Ik zou om Beaumarchais naar Haarlem moeten, had dus wel graag dat je de moeite voor me nam van 't overschrijven en sturen.

tt
Albert Verwey

83

[*verzonden op 9 Februari 1891*]

Bergen-Op-Zoom,
16 Januarie 1891
Hoek Wassenaer-
en Van Hasseltstraten

Amice,

Als vervolg op de mededeelingen, die ik zoo vrij was je in mijn vorigen brief te doen, bericht ik, dat ik sinds een paar weken tocht-vrij zit en mijn stoffelijke inboedel mij nu met rust laat.

Op je vraag naar mijn geestelijken inboedel is het mij moeilijker te andwoorden. Die leit nog al tamelijk ongeordend, en het is niet onmogelijk dat ik aan 't verhuizen ben. Er gaan stroomingen naar het ‘Geloof’[215] door mij heen, waarvan ik niet weet of zij alleen uit herediteit en reaktionairheid te verklaren zijn. Het komt hierop neer - het is een gevoel, dat Erens ook goed kent -, dat, terwijl ik vroeger de toestand, de algemeene geestes-staat, het zielewezen, van den kunstenaar iets vond, superieur aan het zielewezen van den geloover, en dat de kunstenaar in zijn stemmingen de verschillende gelooven (god-visiën) der tijden even reëel als de geloover, maar te gelijk bewuster, uit de hoogte van zijn kunstenaarheid beurt om beurt als goddelijke liefhebberijen, kon beoefenen en doorleven, - ik tegenwoordig nu en dan niet ongeneigd ben het Geloof voor iets hoogers te houden dan de Kunst. Ik bedoel, dat er in den Heiligen Augustinus en in Thomas a Kempis een mooyere ziel, een hoogere toestand van zieleleven was dan in Dante of Milton. Ik bedoel, dat er in David iets essentiëel anders omging dan in Shelley, dat David zíjn God essentiëel intenser zag dan Shelley de Grieksche Goden.

Toen de Kunst in mij wèrd, had ik een dagelijksch, van den ochtend tot den avond ononderbroken verheerlijkt leven. Dat heb ik nu sinds jaren niet meer. Daar heb ik

215 Zie noot 198.

behoefte aan, en het komt mij voor, dat iemant, die ‘gelooft’ met de hevigheid der visionnairen, die de Katholieke Kerk als heiligen vereert, dat wèl heeft.

Elke dag is een ononderbroken vergoddelijke reeks uren voor den geloover.

9 Februarie 1891

Amice, Hierbij stuur ik je een mijner briefbeginnen aan je, waaruit je zal zien, dat je veronderstelling van de stad met de palen niet heelemaal uitkomt.

Ik vroeg of je een drama schreef, om dat je dat al tijd van plan bent geweest en men in langen tijd niets van je had gehoord.

Ja, met wat ik je gevraagd heb over dat Beaumarchais-stuk[216] zit ik nu eigelijk niet weinig verlegen. Ik kan je toch eigelijk moeilijk verzoeken of je mijn schoenen wilt poetsen, niet waar? Wil het beschouwen als of wij samen op reis waren en je, om dat ik zoo moe was, een half uurtje mijn koffertje droeg. Het is ook méer dan ik dacht toen ik vroeg. Als je niet gedisponeerd bent om dit even te vertalen, wil dan zoo goed zijn het mij te melden. Ik weet nog niet wat ik dan doen zal. Waarschijnlijk laat ik het er dan eenvoudig uit; maar dit zou leelijk tegen den uitgever zijn.

Ik ben zeer verheugd je weder-intrek in den N.G. te hebben gezien. Mij dunkt, dat deze Neuriïng precies in het zelfde accent is als de korte gedichten, waarin de visschen schemer-in schemer-uit zwemmen.[217]

Het eigenaardige van de lektuur van je verzen is, dat men ze niet kan lezen, zonder te gelijk jouw stem te hooren die ze zegt:

> Lacht in 't hel-óppe
> Gedicht...[218]

Ik hóor je dat ten aller-duidelijkste zeggen.

Vaarwel. Ik ben al-weêr aan een stuk over het Socialisme[219] bezig. Maar ik ben ziekelijk, suf, duf, van het opgesloten werken[220] en bezocht door Milton-achtige fantasiën,[221] waarin duivelen als ketting-kogels door het Heelal vallen.

tt

Karel Alberdingk Thijm

216 Voordat Van Deyssel zich op 9 februari 1891 zette tot het schrijven van deze brief had hij weer eens vijftien pagina's uit Beaumarchais' *Figaro* vertaald.

217 Dit slaat op de versregels uit de tweede van de *Vijf idyllen*; zie *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 111: '*In 't stil en frisjes,/ Zwemmen veel visjes,/ Zonder geluid,/ Schemer in, schemer uit,/ En dan even van zilveren schubjes 't geflonker,/ En wegschieten van zwart in 't doorzichtige donker*.'

218 Dit zijn de slotregels van *Neuriïng*, no. III; zie noot 212.

219 Zie noot 200.

220 Al op zondag 1 februari 1891 had Van Deyssel moeten vaststellen dat zijn algemene gesteldheid alles te wensen overliet: 'Overwerkt, bekookt, mijn oogen zijn er van ingevallen (Never mind! Dóorgaan!), met kleine tijdelijk verergeringen door te weinig uitgaan en konstipatie. Je wéet wel, Kareltje, dat, al voel je je nóg zoo beroerd, en je *gáat maar aan den gáng*, het werk dan juist op de beroerd-voeling kalmeerend ageert.'

221 Verwerkt in de vierde zang van *Apokalyps*; zie de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1897, p. 261: 'Onder de loeyingen van de woedende boven-zee ging hij, door de knetterende en roode vonken spattende dampen. Als vlammende geele worpen striemden fluitingen rond, met grauw-geele kogels, die butsten op den schedel.'

84

10 Febr. '91

Neen, amice, als ik die verzen vertalen kon, zou ik niet vinden dat je me je schoenen had doen poetsen, of je koffer dragen, - ik zou vinden dat jij mij, als een uitermate door je hooggesteld kunstenaar, een zeldzamen steen had in goud te zetten gegeven, en dat ik me daar gelukkig en vereerd door moest voelen.

Hoe zal ik ze vertalen, amice? Ze zingen nog door in me, die van enkel vreugden over 't fransche rijm en 't fransche enkelwoord aan elkaar geregen liedertjes -

Beau page, dit la reine,
Que mon coeur, que mon coeur a de peine!
Qui vous met à la gêne
Qui vous fait tant pleurer?

hoe wil je dat ik dit *vertalen* zal, óm-talen, óvertalen, éventalen - 'n mousselienen jurk vol klaarwaterige steenen verarbeiden tot een knetter-rij'en staatsiekleed? Want als ik dàt deed was ik al een groot Hollandsch kunstenaar.

Maar - mág ik je een raad geven? - waarom *wil* je ze vertaald hebben? Om den uitgever? Wel, doe het niet. Zeg: uitgever, je bent mal; *ik* zeg je dat men zulke verzen niet hoort te vertalen - niet kán vertalen - slecht zou vertalen - en dat 't delicieuze fransch millioen maal beter is dan uitgespuwd Hollandsch. De man *moet* naar je luisteren, dunkt me, of hij *verdient* te worden gestraft.

Houd me ten goede dat ik je niet verstaan had. Wat je me schrijft nu, is zeer delikaat. Voor mij zijn de Joodsche auteurs alleen oorspronkelijker dan de Europeesche, in hun godsfantasieën. Maar wie belet ook óns oorspronkelijk te zijn. Integendeel, alles dringt er ons toe. De tijd wil het. En ook in de Gods-Verbeeldingen zullen we eens weer oorspronkelijk zijn.

Ik stuur je de versjes terug, voor áls je er soms nog gebruik van maken wilt.

Als je weer wat aan me schrijven wil houd ik me aanbevolen.

Ook na je stukje zeg ik nog niets over Van Eeden. Neem me dat niet kwalijk. Later spreken we elkaar.

tt
Albert Verwey

85

Bergen-Op-Zoom
8 Maart 1891

Waarde Vriend, Na je laatsten brief, je weet wel, die, waarin je me die fransche versjes terugstuurde, heb ik mij al wel tien maal willen ophangen uit wanhoop, dat ik van dien brief niets begreep. Ik begreep dat je geen lust had die versjes te vertalen, ik begrijp ook dat je een groot en door mij uitermate hooggesteld hollandsch kunstenaar bent, maar wat die twee dingen met mekaâr te maken hebben, dáar begrijp ik niets van.

Je moet weten, dat *ik* die versjes volstrekt niet mooi vind, het tooneelstuk waarin

zij voorkomen evenmin, maar dat ik dat alleen vertaal om den broode, als industrie, buiten de literatuur om. Ik was dus volkomen oprecht toen ik de vertaling dier versjes vergeleek bij het dragen van een koffertje. In míjn appreciatie had de dienst, dien ik je vroeg, niets van het in goud zetten van een edelsteen.

Wat nu je kunstenaarschap aangaat, zoo geloof ik voor-eerst dat niemant je zoo groot ziet als ik je zie, ik bedoel dat je in mijn waardeering reusachtiger proportiën aanneemt dan in die van wie anders ook. Ik ben overtuigd, ik weet zeker, dat b.v. je *Van het Leven* door niemant zoo geapprecieërd wordt als door mij. En in de tweede plaats geloof ik, of liever ben ik ten zeerste geneigd om te gelooven, dat jij, *wat algemeene dispositie* aangaat, de grootste der hollandsche schrijvers bent. Ik bedoel, dat als er questie is van zoo iets als het schrijven van een nieuwen Bijbel ‘voor 20 eeuwen menschheid’[222] jij daarvoor den meesten aanleg zoû hebben. Máár - waarom zou ik het je niet zuiver oprecht mogen zeggen, jouw meening over je zelf wordt daardoor immers zelfs niet aan-geraakt - ik *geef meer* om, ik voel mij meer verwant aan, ik vind dus mooyer, voor mij mooyer, dus in 't algemeen mooyer, de tot nu toe door Kloos en Gorter gepubliceerde verzen dan de door jouw gepubliceerde. In je brochure over mijn roman in der tijd heb je wel gezegd dat je jouw kunst voor zeer boven de mijne verheven hield niet alleen, maar ook dat jij je mijn roman in zijn soort veel mooyer kon denken dan hij was; - je zult mij dus althans niet kwalijk nemen, dat ik, die jouw voor grooter houd dan eenig mensch je houdt en die jouw aanleg voor de grootste van allen houd, - dat ik oprecht zeg hoe ik over deze zaken denk.

Kloos speelt volmaakt viool, Gorter klarinet en jij preludeert op een ontzachlijk orgel. Kloos is meer emotioneel en akuter van accent, terwijl het jouwe doffer en breeder als een broeyende kracht is. Gorter is de vervolmaking van een der mooiste facetten van mijn, je begrijpt dat ik met hem dweep; hij overtreft mij in akuutheid, enfin, ik moet hem nog goed bestudeeren, ik ben er nog steeds van niet op-mijnverhaal.[223] Kloos heeft mij de grootste *ontroeringen* bezorgd.[224] Ik weet wel jouw opinie over ontroering in poëzie, maar voor mij is dat nog steeds de eenige waardemaatstok in de kritiek. Ik vind dat Gorter jouw overtreft in *intensiteit van visie*, ik vind dat Kloos jouw overtreft in *teêre hoogte van accent* en *akuutheid van emotioneelen klank*;[225] ik vind dat jij hen beiden overtreft in *breedte en kracht van algemeene levensvisie*.

222 Zie noot 111.
223 Dit slaat op de verschijning van Herman Gorter's *Verzen* en op Van Deyssels bespreking daarvan in De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel I, aflev. 3, februari 1891, p. 418-428; voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 61-72. Zie ook Harry G.M. Prick, *Rond Van Deyssels beoordeling van Gorters Verzen*, in: *Dertien close-ups*, p. 93-102.
224 Nog op 14 juni 1937 zou Van Deyssel schrijven, in een tot dusver niet gepubliceerde tekst: ‘Kloos was mijn vriend en mijn dichter. Hem stelde ik, zoo wel den auteur als den dichtermensch, boven allen. Geen tweede man ter wereld heeft ooit zulk een reddeloos meêslependen indruk op mij gemaakt.’
225 Zie in dit verband Van Deyssels brief aan Kloos, d.d. 5 november 1888, in: Willem Kloos, *Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten. Een bloemlezing uit zijn verzen*, samengesteld door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1980, p. 21-22.

Ik zal me permiteeren je een artikeltje ter lezing te zenden, dat ik in den tijd der verschijning van Van het Leven over jouw en Kloos geschreven heb, maar dat door het Weekblad, waarvoor het bestemd was, is geweigerd.[226] Je zult me wel eens willen meêdeelen of je niet waar vind wat ik daarin zeg.

Na besten groet.

Karel Alberdingk Thijm

Wil mij nu eens iets schrijven over Kunst en Geloof, waarop ik had gehoopt.

86

N a/Z 9 Mrt '91

Amice,

Je doet me onrecht aan met te gelooven dat ik geen lust had die versjes te vertalen, en dan mijn beweering dat ik ze zoo mooi vond en blij zou zijn als ik ze *kon* vertalen, als een voorwendsel te beschouwen. Ik vond ze waarachtig mooi en 't spijt me dat ik me niet 't genoegen kon verschaffen je van dienst te zijn.

Nu schrijf je me je meening over Kloos en Gorter en vergelijkt ze met me. Je doet dat - me eerst herinnerend aan dat pedante zinnetje van me, 't minst nobele uit een brochure die overigens te spontaan was om verontschuldiging van doen te hebben. Maar ook jouw meeningen hebben geen verontschuldiging van doen. Toen ik je gezien heb, bij jou en mij aan huis, heb ik bizonder gerespekteerd in je 't klare, onbevooroordeelde zien dat je doet van mij en anderen, en sints dien tijd is een meening van jou over die anderen en mij me als een gave, onbesnoeide munt die ik weet dat zuiver is. Vooral dan deze meeningen. Ze formuleeren in enkele woorden de indrukken die je van Kloos, Gorter en mij gekregen hebt, òf: eén indruk van elk, maar den hoogsten. Ja, méér voor me. 't Is ook *mijn* indruk. *Dat* geniet ik ook van Kloos, dit *ook* van Gorter - over mezelf kan ik minder goed oordeelen, maar dat weet ik wel dat als iets me de laatste jaren gelukkig en rustig gemaakt heeft het het gedurig gevoel is dat een breed leven van verbeelding in me is dat ik als ik gezond blijf, de kracht kan hebben te uiten. Meer verlang ik niet, want daar ben ik gelukkig meê. Van mijn tijdgenooten geniet ik en het hoort onder mijn grootste blijdschappen dat ik, de uren als ik me van mijn eigen mooi afkeerig voel, ander mooi van andere menschen bij me heb, dat ik zeg en zing.

Ik schrijf je dit allemaal omdat je brief min of meer geadresseerd is aan dien bazigen dichter die een paar jaar geleden zijn ijdelheid wel eens minder goed baas was dan zijn pedante pen; en ik die nu niet graag nog wou zijn.

Je vraagt me van Kunst en Geloof. Ik ga er niet op in; maar er gaan gedachten in me om die het onderwerp raken. Als: het hoogste in alle menschen en geslachten is: het geloof dat er een vorm is voor iedere aandoening. De Joden, de oude herders, occupeerden zich met geen aandoening dan met die van *Het*; *het* heelal, *het* leven;

226 Zie noot 145.

maar niet 't heelal dat je ziet en 't leven dat je gewaar wordt, maar *Het* dat in heelal, leven etc gewaar wordt (voelt, denk-voelt), *het Absolute, het Blijvende*. Iedere personificatie daarvan heette *God*. Die was hun eenige - maar aldoor gevarieerde - vorm van aandoening (verbeelding).

De Grieken okkupeerden zich met alle mogelijke aandoeningen - vonden vormen alle rangen door, bovenaan ook een Zeus, een *God*.

Essentieel geen verschil tusschen geloofs- en kunst-volk.

Maar 't geloofs-volk belijders van eén verbeelding, alles *uitsluitend*, en die eéne verbeelding moest vaag blijven: verbod van beeldendienst.

't Kunstvolk beminnaars van alle verbeeldingen, de mogelijkheid erkennend van al het toekomstige, superieur juist door zijn rijkdom van uitgevoerde mogelijkheden, en zijn geacheveerdheid van vorm. De rest in Europa is navolging.

Wil iemand een Jood of een Griek zijn - zijn karakter bepaalt hem wel: een haast vormelooze hartstocht naar 't hoogste - of een in alle vormen zich verfijnende hartstocht voor hoog en laag.

Het laatst-hoogste Joodsche was de duitsche wijsbegeerte van Fichte, Hegel; van die meer vervelende dan grootsche vaagheid is weinig over. Het heele realisme daarentegen van Göthe tot nu, is Grieksch: d.w.z. Grieksch gebruikt in den zin van mijn tegenstelling hierboven. Juist daarom is 't als decendance *niet* Grieksch.

Göthe en Heine - die zoo heel erg verschillenden - vonden tusschen die twee polen alles. Renan is na zijn 80 jaar leven niet verder. Ieder groot mensch van nu is een dubbelmensch, een Jood-Griek, een Griek-Jood.

Ik ben er zeer gevoelig aan dat je mijn werk een preludium noemt - Ik zoek - ik zoek - maar ik kan me nog niet uitspreken.

De N.G. weigert twee bundels van me, verzen. Eén: De Dingen, om persoonlijke redenen van Kloos. De ander: historische dokumenten in jamben,[227] omdat 't geen poëzie is. Poëzie! Je zou de menschen van je vleesch en bloed geven, dan zeggen ze: Dank je; 't is geen poëzie.

Ik heb dit nu al geschreven voor ik dat stuk ontvang dat je me belooft te sturen. Ik laat 't even een dag liggen in afwachting of't in dien tijd komt.

Je oordeelt verzen naar de ontroering - ik naar de extase. Jij bènt ook een man van ontroering, ik niet.

10 Mrt.

Naar 't stukje zie ik verlangend uit. Ik vraag vergeving voor dat deze zoo slordig is.

Nu ik je brief overlees vind ik hem heerlijk eerlijk, maar niet beleefd en niet aardig, en ik ontken dat ik in mijn vorig schrijven door onbeleefdheid of onaardigheid daar aanleiding toe heb gegeven.

227 Aan die bundel gaf Verwey de titel *Feiten* mee. Voor *De Dingen* zie noot 213. Kloos' bezwaren richtten zich vooral tegen een aantal regels in het gedicht *Hemel- en Aarddroom*; zie daarover *Gesch. Nieuwe Gids*, p. 318-348. De betreffende versregels werden voor de eerste maal afgedrukt in: Willem Kloos, *Ik ben een God in 't diepst van mijn gedachten. Een bloemlezing uit zijn verzen*, samengesteld [en ingeleid] door Harry G.M. Prick, Amsterdam, [september] 1980, p. 19.

Ik hoop dat het je wel gaat en blijf

t à t

Albert Verwey

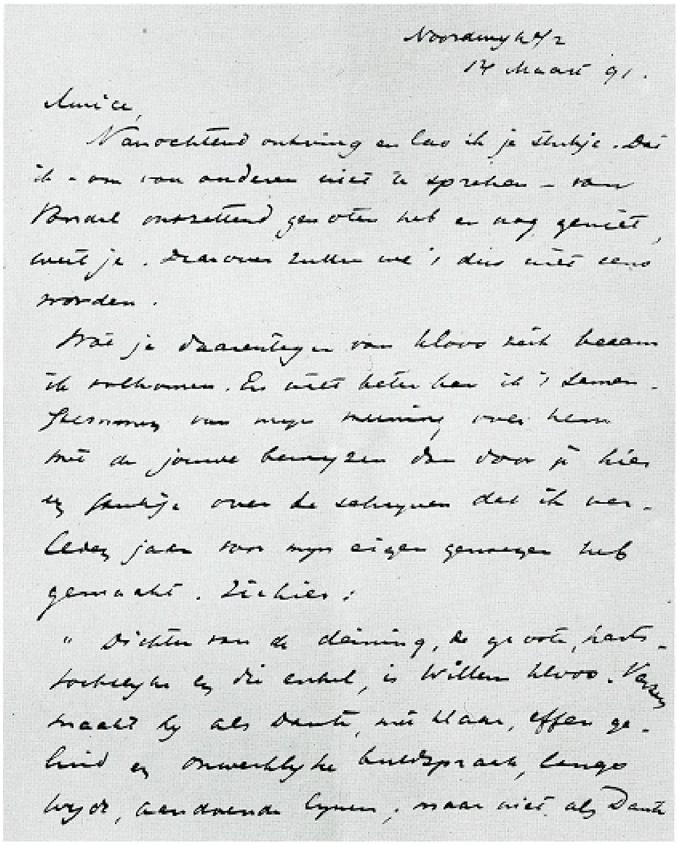

Noordwijk a/z
14 maart 91.

Amice,
Vanochtend ontving en las ik je stukje. Dat
ik – om van anderen niet te spreken – van
Brand onmetelijk genoten heb en nog geniet,
weet je. Daarom zullen we 't dus niet eens
worden.
Wat je daarentegen van Kloos zegt beaam
ik volkomen. En niets beter kan ik 't samen-
stemmen van mijn meening over hem
met de jouwe bewijzen dan door je hier
'n stukje over te schrijven dat ik ver-
leden jaar voor mijn eigen genoegen heb
gemaakt. Zie hier:
„ Dichter van de deining, de groote, harts-
tochtelijke en die enkel, is Willem Kloos. Vergelijkingen
maakt hij als Dante, niet klaar, effen ge-
bied en onwerkelijke beeldspraak, lange
bogen, aandoende lijnen, maar niet als Dante

Blad 1 en 2 van Albert Verwey's brief aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 14 maart 1891

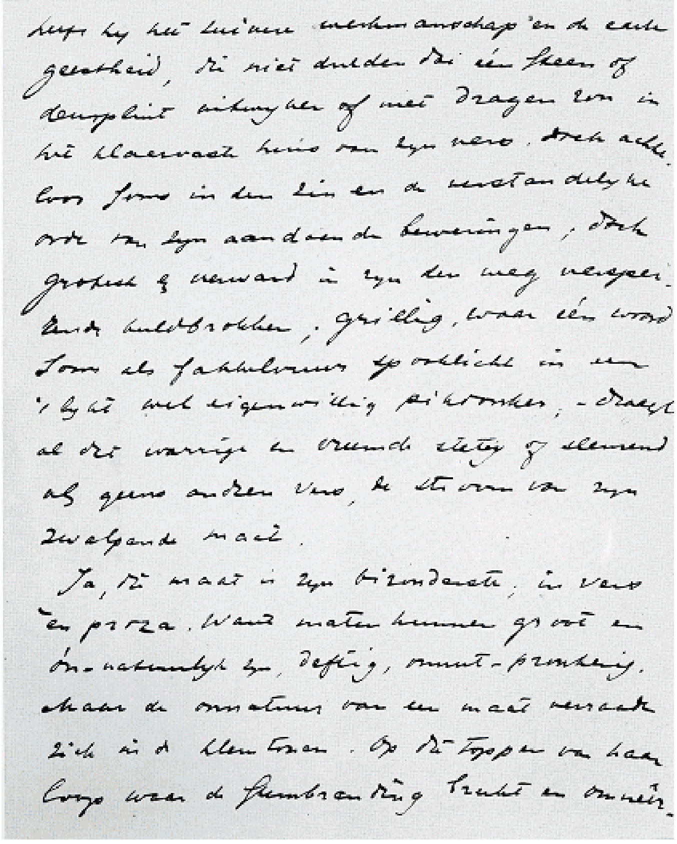

87

Noordwijk a/Z
14 Maart '91

Amice,

Vanochtend ontving en las ik je stukje. Dat ik - om van anderen niet te spreken - van Vondel ontzettend genoten heb[228] en nog geniet, weet je. Daarover zullen we 't dus niet eens worden.

Wat je daarentegen van Kloos zeit beaam ik volkomen. En niet beter kan ik 't samenstemmen van mijn meening over hem met de jouwe bewijzen dan door je hier een stukje over te schrijven dat ik verleden jaar voor mijn eigen genoegen heb gemaakt. Zie hier:

‘Dichter van de deining, de groote, hartstochtlijke en die enkel, is Willem Kloos. Verzen maakt hij als Dante, met klaar, effen geluid en onwerklijke beeldspraak, langs wijde, aandoende lijnen; maar niet als Dante heeft hij het zuivere werkmanschap en de edele geestheid, die niet dulden dat eén steen of deurplint uitwijken of niet dragen zou in het klaarvaste huis van zijn vers. Doch achteloos soms in den zin en de verstandelijke orde van zijn aandoende beweringen; doch grotesk en verward

228 Verwey reageert hier op de tweede zin van het in noot 145 bedoelde artikel: ‘Ik heb geen reden om onoprecht te zijn en niet te zeggen, dat ik van geen-een ouderen nederlandschen poëet ooit die geluks-aandoening heb ontvangen, welke kunst den ontvankelijke geeft.’ Overigens was Verwey zich eerst na augustus 1885 intensief met Vondel gaan bezighouden en wel naar aanleiding van het in die maand verschenen artikel van Frantz Erens, *Bredero/Notes sur la littérature hollandaise*, in La Jeune France, Tome VIII, No. 85, Aout 1885, p. 24-29. ‘Doordat ik daarin (aldus Erens in *Vervlogen Jaren*, p. 190-191) ook Vondels verdienste te veel had miskend, werd Verwey geprikkeld tot het aandachtig herlezen van onzen grooten dichter. Hij las de twee octavo-volumen van Van Vlotens Vondel-editie bijna geheel door en teekende de verzen, die hem bijzonder hadden getroffen, op de marge met potlood nauwkeurig aan. Wanneer ik bij hem zat op zijn studeerkamertje hoog boven in de Marnixstraat [Verwey echter woonde toen Nassaukade 74 - H.P.], liet hij mij die verzen zien en las ze mij voor om mij de schoonheid daarvan te doen genieten.’
Iets eerder dan Verwey had Kloos (in een brief van 3 februari 1891) Van Deyssel met de neus op Vondel gedrukt; zie *Dertien close-ups*, p. 182, noot 18. In latere jaren is ook Van Deyssel zich in Vondel gaan verdiepen, wat in het Vondeljaar 1937 zou leiden tot *Beschouwingen en aanteekeningen bij Vondel's werken*, twee jaar later gepubliceerd in De Nieuwe Gids, 1939, I, p. 565-581 en p. 851-864. Aldaar, p. 580-581, kanttekeningen bij enkele motieven in Verwey's *Inleiding* tot diens een-delige Vondel-uitgave, alsook de mededeling: ‘Bij het lezen van Verwey's Inleiding trof mij, dat daarin enkele beweringen juist het zelfde waren als die ik zelf pas had neêrgeschreven. (...) Ik had Verwey over deze treffende coïncidentie willen berichten... op den dag zelf, dat ik de tijding las van zijn overlijden.’

in zijn den weg versperrende beeldbrokken; grillig, waar eén woord soms als fakkelvuur spooklicht in een 't lijkt wel eigenwillig pikdonker; - draagt al dat warrige en vreemde statig of sleurend als geens andren vers, de stroom van zijn zwalpende maat.

Ja, die maat is zijn bizonderste; in vers èn proza. Want maten kunnen groot en ón-natuurlijk zijn, deftig, onnut-pronkerig. Maar de onnatuur van een maat verraadt zich in de klemtonen. Op die toppen van haar loop waar de stembranding breekt en omneêrruischt, snerpt alle valsche klank. Kloos' klemtonen nu zijn de aller-menschlijkste. Hel en hoog spatten ze op, breken ze uit, klanken als sterren op alle hoogten van zijn maten. Ja, als droppen flonkerlichtend van de koppen van lang-dwalende baren zijn de accenten op zijn zwaaiende frazen, accenten zielhel, slingertrillend omhoog, als de lichten die men ziet als een processie ze in de lucht tilt, in vaagvaste zwiering.

Nu ik dit eenmaal geschreven heb - zal ik je in ruil voor wat je over mij schrijft, hierbij doen wat ik tegelijk met dat over Kloos, over jou geschreven heb. En dan iets over Gorter en Van Eeden. 't Zijn allemaal de stukken van een opstelletje: Letterkundige Tijdgenooten.

Daar is ten eerste Lodewijk van Deyssel. Zijn roman ‘de Kleine Republiek’ is zijn zuiverste uiting. 't Is het boek van ons gevoel van waarneming. Bijna opzettelijke, altijd-door-gevoelige, rusteloos-rustige, erg attente, even-wel-eens-schetsige waarneming is er de toon, waarin met evene, nooit-storende bewegingen, in bevallige aandoenlijkheid, al het kleine, haast altijd eendere, toch altijd andere leven van een kinder- en school-wereld in op- en neêr, in heen- en weêr gaat; - en het meesterschap van den schrijver is de macht en de gratie waarmeê hij het kleinste bevinkje en het grootst gebaren wel te weerhouden wist van te driftig aan te gaan binnen de golven-wijd deinenden horizon van zijn zien. - Een gevoeligheid als daar Kant meê zijn boek over den geest schreef, toen doodstil in innerlijk staren, van dat weefsel van abstrakte redeneeren de fijnste vezels hij volgde met zijn toegeplooide mondje, - van die gevoeligheid, maar voor redeneering niet, maar voor het opgemerkt bizondere en bizonderste in het dagelijksch gebeuren, voel ik het frissche en eeuwige weêr in dat boek van Van Deyssel, en ik wijl bij het vreemd gewaren dat een zelfde gevoeligheid van geest het was die Kant den zuiversten geest deed zoeken en Van Deyssel het zuiverste zien.-

Ik hoop dat je mijn vergelijking niet mal vind en ga aan Gorter. Alleen moet je dat lezend bedenken dat het geschreven is toen van Gorters ‘Verzen’ nog maar enkele in de N.G. waren gepubliceerd.[229]

229 Dat betekende dat Verwey dit geschreven moet hebben kort na februari 1890, toen Gorter voor de derde maal in successie (augustus 1889, oktober 1889 en februari 1890) gedichten uit zijn aanstaande bundel *Verzen* aan De Nieuwe Gids had afgestaan.

Dichtst in zijn (jouw) buurt is Herman Gorter. Als Van Deyssel de onafgebroken waarneming heeft, als maker van 'Mei', hij het onafgebroken genotsgevoel van het leven. Groot noch heftig, maar innig-vol, sprookjes-achtig boeiend, van een warm, droomsch bekoren, met meer neuriën en babbelen dan zingen en spreken, gaat in rijmklank op rijmklank aandoeninkje op aandoeninkje over; - niet enkel werkelijk eerst, maar met Dickensche angstigheid, Andersens sprook-natuur, Shakespeare's Midsummer-nights-dream-romantiek en het kleur-helle van Hollandsche schilderijtjes, - met 't bevolkt heelal leven van 't Grieksche, 't spokige en nevelig-groote van het Noordsch-mythologische, hem nabij gebracht in de muziek-dramaas van Wagner, - en maar zachtjes aan werkelijker vormt zich die wondervolle volte tot een breeder regelmatiger bouw.

Feller is de aandoening in zijn kleinere gedichtjes. Kort-snel en lang-gauw slaat sensatie op sensatie, vlug en veel, - in lyriek nu - langs gebogener lijn, bewegelijker deining en zangslag, tot het beeld van zijn stemming erin leeft en voelbaar wordt; - maar voelbaar uit slag op slag van bekorende bevinkjes, door die kunst van 't kontinueele genot.

't Onderwerp Van Eeden was ik altoos huiverig te entameeren. Zie hier nu 't toene.

Laatste is Van Eeden, dien ik het minst mag. Hij is de mysticus, de benauwde ziel onder ons. Hij stelt een God die de Al-Smart is, die als smart zich openbaart en bevredigt, in menschen, voornamelijk in eén Vrouw. En tusschen dien God en die Vrouw gaat hij het drama aan van een feller benauwdheid en in pijnlijk-menschelijke geluiden en bewegingen komen nog eens de termen van de christelijk mystiek de poëtische ziel-smart uiten van een in deze eeuw verdwaald kreatuur.

Dit is alles. 't Is een stukje dat ik niet dacht dat ooit uit de portefeuille zou komen. Wees zoo goed in 't stukje over jou de uitdrukking 'bevallige aandoenlijkheid' niet in een kleinen zin te nemen. Wees zeer gegroet van

tt
Albert Verwey

88

Villa Nova
Noordwijk a/Z
22 April [1891]

Amice,

De bezorgdheid dat je je bezoek aan Noordwijk[230] misschien tot de eerste dagen van Mei zult uitstellen, doet me dit schrijven. Ik ben n.l de twee eerste Mei weken

230 Een bezoek aan Noordwijk moet Van Deyssel in het vooruitzicht hebben gesteld op een niet teruggevonden briefkaart die hij 22 maart 1891 aan Verwey's adres verzonden had. Op het tijdstip waarop Verwey Van Deyssel schreef (22 april 1891) was deze laatste al enkele dagen ziek. Donderdagavond 7 mei 1891 legde Van Deyssel, terugblikkend op die ziekte, vast:

in Haarlem bij mijn schoonmoeder. Kom je dán dus in Holland doe me dan 't genoegen en bezoek me daar eens (Florapark 46). Kom je deze laatste week van April nog - òf na de 1ste helft van Mei - dan zal natuurlijk niets me meer verheugen dan je *hier* te zien zoolang je van mijn huis gebruik wilt maken.

Ik heb artistiek genot gehad van je Zola-stuk[231] en zag met schik je woord over Barrès.[232] Dien mocht ik vroeger zoo, maar las sints niets van hem. Tot ziens hoop ik.

tt

Albert Verwey[aant.]

89

Amice, Wees zoo goed te verontschuldigen, dat mijn komen-bij-je,[233] door het schijnbaar koketteeren dat ik er meê doe, een soort van valsche belangrijk-

> 'Zaterdag 18 april had ik den heelen dag niets geen honger maar dwong mij toch tot eten en avondmaalde o.a. met gerookte paling (het was juist voorjaarskermis). Dien nacht kon ik niet slapen maar kreeg een koorts, die 36 uur of tot den volgende Maandagochtend aanhield. Ik bleef al dien tijd in bed. Die week sleet ik verder in mijn leunstoel in de huiskamer, niet in staat om iets te doen, met steeds tegen 7 uur 's avonds de koorts, hevige gloei-pijn in 't aangezicht, enz. Des Zaterdags (dus toen ik 1 week was ziek geweest), ontboden wij den arts, die het geval voor Influenza verklaarde en ik moest dadelijk naar bed. Het ledikant werd in de huiskamer geplaatst en zes dagen bleef ik er nacht en dag in, kininepillen slikkend, de eerste twee dagen 12 p. dag, toen 2 dagen 10, 2 dagen 8, 1 dag 6, 1 dag 4 en 1 dag 2. Den volgenden Zaterdag (dus toen ik twee weken was ziek geweest) kwam ik weêr op en van dien dag af elken dag een beetje langer. Eergisteren, Dinsdag, ging ik weêr voor 't eerste uit, in een rijtuig een eind den Wouwschen weg op en daar gewandeld. Van-daag, Donderdag, voor de eerste maal uit geweest, ongeveer één uur met mijn vrouw gewandeld. Mijne ziekte, met herstel meê, zal drie weken hebben geduurd. Bizondere psychologische opmerkingen heb ik over mijn toestand of denken in dien tijd overigens niet te maken.'

Op vrijdag 8 mei 1891 was er overigens weer een terugval: 'Een korte wandeling (15 minuten en 15 terug) voetje-voor-voetje gemaakt (naar "De Ketel"), gevoelde mij in dien Ketel zeer beroerd en zwak. Eenige uren later veel honger en veel gegeten en een liter wijn gedronken. Daarop slecht geslapen. Het is regenig weêr. Ik gevoel mij tamelijk wel van algemeene gesteldheid, wel in-staat naar Amsterdam te gaan; ik heb nog al tijd een weinig keelpijn en ben moreel zeer neerslachtig. Ik denk: was ik maar dood.'

231 In De Nieuwe Gids, zesde jrg., deel II, aflev. 4. april 1891 was Van Deyssel op drievoudige wijze aanwezig: met *In de zwemschool* (zie noot 208), met *De dood van het naturalisme*, n.a.v. Emile Zola's roman *L'Argent*, p. 114-122 (voor de eerste maal herdrukt in *Prozastukken*, p. 140-150) en met een aantal *Boekbeoordeelingen* (p. 123-133).

232 In de *Boekbeoordeelingen* (zie noot 231) was, p. 128-130, ook opgenomen de bespreking van Giovanni Verga, *Mastro Don Gesualda*, laatstelijk herdrukt in *De scheldkritieken*, p. 216-217; aldaar: 'Uiterst belachelijk is het Barrès en Bourget in éen adem te noemen, Barrès' adem is puure zielestoom, Bourgets adem is mondain kuchen, Barrès is een machine van spiritualiteit, Bourget is een modeplaat, Bourget behoort volstrekt niet in de Hooge Literatuur.'

233 Dit moet Van Deyssel andermaal aan Verwey in het vooruitzicht hebben gesteld in een op 20 mei 1891 aan Verwey verzonden en niet teruggevonden poststuk.

heid krijgt. Ik ben nu weêr ziek aan Influenza en lig sinds tien dagen te bed.[234] Ik weet er dus op 't oogenblik niets van te zeggen en hoop je te bekwamer tijd op nieuw een schrijven dienaangaande toe te richten.

tt
K. Alb. Thijm
Bergen-Op-Zoom, 26 Mei '91.

90

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
2 maart 1892]

't Is maar om je de geboorte te berichten van een meisje, Mea.[235] Je laatste briefkaart staat daar, d.d 26 Mei '91: er staat op: je zou me schrijven als je kwam.

Gauw stuur ik je een begin van een bloemlezing uit Vondel: ik strek daarmee mijn bekeeringsijver ook tot jou uit.

tt
Albert V.

91

Bergen-Op-Zoom, 3 Maart 1892

Amice, Wees, met je vrouw, zeer van mij gelukgewenscht. -

Ik dacht dat je boos op mij was om het zonderling gestelde van dien laatsten kaartbrief van mij, maar merk nu tot mijn plezier van nee. Sinds 26 Mei '91 ben ik hier niet vandaan geweest en heb ook niemant gesproken. Ik werk nog al veel maar produceer weinig. -

Met je Vondel ben ik, zelfs vóor de kennismaking, zeer ingenomen. Heel toevallig is dat letterlijk precies wat ik je al heel dikwijls had willen vragen: mij de mooie gedeelten te wijzen, die ik lezen moest. Ik had je werk al besteld maar ben nu blij dat ik het van je zelf krijg. - Je vertalingen van Shelley en Sidney[236] heb ik ook gelezen en veel van genoten.

234 Inderdaad was Van Deyssel op vrijdag 22 mei 1891 ‘te bed gebleven wegens Influenza. Donderdag 28 mei weêr voor 't eerst opgekomen. Die dag en Vrijdag nog koortsig, zwak, ziekig, pijn in den rug, enz., Zaterdag 30 Mei koortsig, hetgeen het werken zeer bemoeilijkt; Zondag 31 mei een groote rijtoer gemaakt van 12 u. 30 tot 7 uur; Maandag 1 Juni eene groote wandeling gemaakt van 11 u. 30 tot 8 u. avond; Dinsdag 2 Juni den heelen dag ziek geweest ten gevolge der wandeling van den vorigen dag: katterig van heidelucht-dronkenschap, uitgeput van te veel loopen.’

235 Mea Verwey, geboren op 2 maart 1892, overleden, als Mea Nijland-Verwey, op 24 december 1978 te Santpoort.

236 Albert Verwey, *Dichters verdediging*, S.L. van Looy, Amsterdam, 1891, bevat vertalingen van Percy Bysshe Shelley, *Defence of Poetry (1821) en Sir Philip Sidney, Apologie for Poetry* (1580). Het boek werd besproken door Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, zevende jrg., deel I, aflev. 2, december 1891, p. 298-301.

tt

K. Alb. Thijm

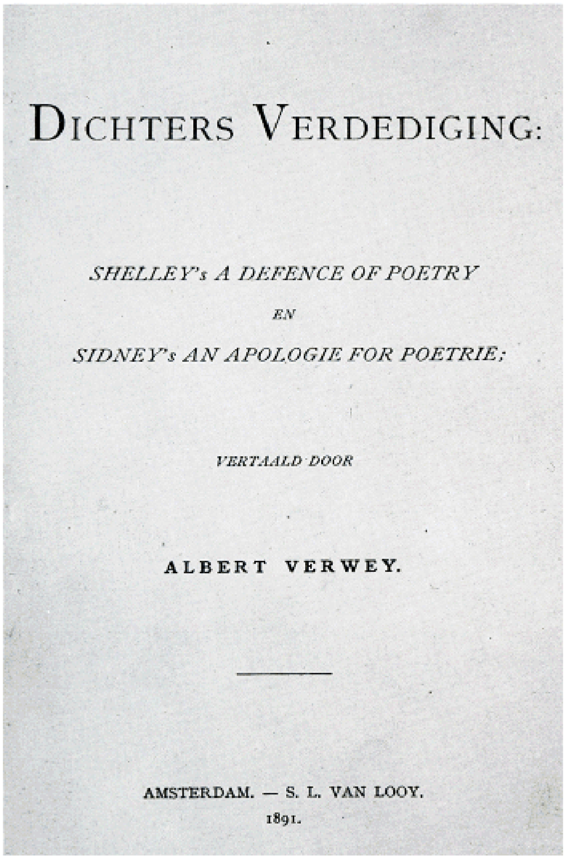
DICHTERS VERDEDIGING:

SHELLEY's A DEFENCE OF POETRY

EN

SIDNEY's AN APOLOGIE FOR POETRIE;

VERTAALD DOOR

ALBERT VERWEY.

AMSTERDAM. — S. L. VAN LOOY.
1891.

Omslag van 'Dichters verdediging'

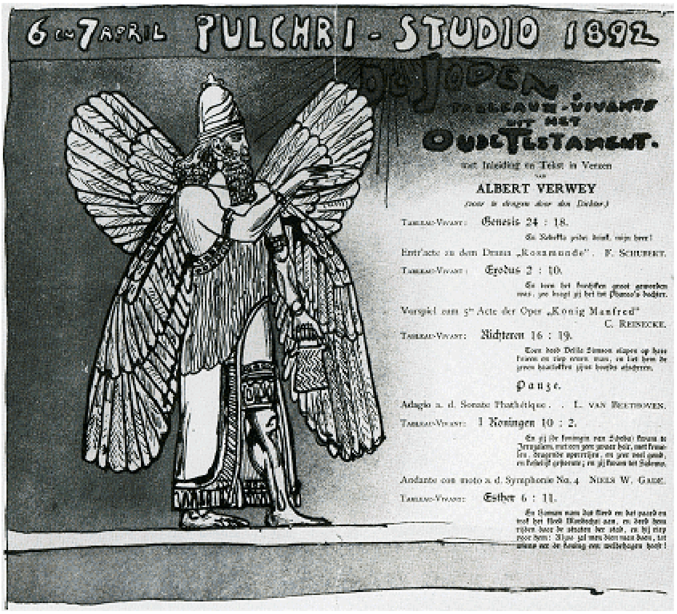

Programma van 'De Joden'. Tableau-vivants uit het Oude Testament. Met Inleiding en Tekst in Verzen van Albert Verwey, voor te dragen door de dichter in Pulchri Studio te 's-Gravenhage op 6 en 7 april 1892

92

Amice,

Wees zeer van mij bedankt voor *De Joden*.[237]

Ik had wel graâg de voorstelling bijgewoond, die heel mooi moet geweest zijn.

tt

K.Alb. Thijm

B.o.Z., 12 April '92.

93

Bergen-Op-Zoom, 26 Juni 1892

Amice,

Mijn hartelijken dank voor de eerste aflevering van je Vondel,[238] dien ik hier vond toen ik eergisteren thuis kwam.

Je lijkt hierin weêr erg op de voorstelling, die ik mij van Goethe maak. Dat wil zeggen mild-heerlijk, kalm-rijk en blank-klaar.

Het is, ik herhaal het, precies wat ik zoo zeer verlangde, wat ik je al meer dan eens had willen vragen mij mondeling aan te doen, en ik vind bepaald dat je speciaal voor míj hebt geschreven.

Was ik op 't oogenblik niet beroerd en zeer down,[239] ik zoû mij uitvoeriger ontboezemen.

Mijn respekt aan mevrouw Verwey, en jij van mij vele vriendelijke groeten

K. Alberdingk Thijm

94

[poststempel

Noordwijk aan Zee,

27 October 1892]

Amice, ik ben bezig te schrijven aan de kennissen opdat ze hoorders voor Ver-

237 Albert Verwey, *De Joden* , Mouton & Co., 's-Gravenhage, 1892; laatstelijk herdrukt in *Oorspr. Dichtwerk*, II, p. 737-763. Het betreft hier een verzameling teksten bij tableaux-vivants, gegeven in Pulchri Studio te Den Haag op 6, 7 en 13 april 1892. Verwey fungeerde daarbij als voordrager van zijn eigen verzen. Hij trad op in een soort witwollen burnoes, met wijde mouwen en met een goudband omboord. Uitvoerige gegevens bij Uyldert, *De jeugd van een dichter*, p. 309-314, en bij Mea Nijland-Verwey, *Kunstenaarslevens*, p. 18-21.

238 Albert Verwey, *Een inleiding tot Vondel* , W. Versluys, Amsterdam, 1892. Dit boek verscheen in het voorjaar van 1892 in afleveringen.

239 Zie in dit verband Van Deyssels brief van 14 juni 1892 in *Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 160-163.

laine vergaderen. Verlaine komt hier,[240] over een week misschien, met veel animo. Met Zilcken en Toorop, Haagsche Schilders, doe ik mijn best voor hem. Ik schrijf je dit niet omdat ik verwacht dat je veel Bergen-op-Zoomers tot hem bekeeren zult, maar omdat ik bij deze gelegenheid eindelijk het genoegen hoop te hebben je te zien en misschien wel bij me te logeeren en omdat ik bij 't na-praatje of na-fuifje je niet graag missen zou.

240 Een dag later, op 28 oktober 1892, schreef Philippe Zilcken vanuit Den Haag aan Van Deyssel: ‘Geachte Heer, Misschien weet u dat Paul Verlaine hier en in Amsterdam eene causerie zal komen houden: “relative aux écrivains en vers, mes compatriotes et contemporains, suivie de lectures à l'appui.
Parallèlement aux Parnassiens, mes vieux amis et camarades de lettres, je parlerai des “modernes”, Décadents, Symbolistes et Romans, nos successeurs non moins amis.”
Daar u tot de eersten behoort die dit zal interesseeren, meen ik u van dienst te zijn door u precies op de hoogte te stellen, en u tevens uit te noodigen tot het bijwonen der conférence, èn deel te nemen aan een diné dat Verlaine aangeboden zal worden, alhier, zeer waarschijnlijk Zaterdag 5 November.
Aanstaande *Donderdag* of *Vrijdag* zal de *conférence* plaats hebben.
Hopend dat u onze uitnoodiging, ook voor het diné aanneemt, heb ik de eer te zijn uw zeer dienstw. Ph. Zilcken. Namens het Comité Toorop, Verwey, enz.’
Zie over dit door Paul Verlaine van 2 tot 14 november 1892 aan ons land gebracht bezoek diens *Oeuvres en prose complètes*. Texte établi, présenté et annoté par Jacques Borel, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 1972, en daarin *Quinze jours en Hollande/Lettres à un ami* (p. 363-413), de zogeheten ‘premier noyau’ van de *Quinze jours en Hollande* (p. 1259-1263), de aantekeningen (p. 1264-1276), de *Documents relatifs à Quinze jours en Hollande* (p. 1276-1280), alsook de *Première conférence faite à La Haye* (p. 883-886) en de *Deuxième conférence faite à La Haye* (p. 886-889), met de daarop betrekking hebbende aantekeningen (p. 1412-1413), die uitsluitsel geven over Verlaine's lezingen op 3 en 4 november 1892 in een zaal van de Vrijmetselaarsloge, tegenwoordig Hoofdzetel van het Grootoosten der Nederlanden, op de Fluwelen Burgwal in Den Haag. Over de op dinsdag 8 november 1892, in Huize Couturier, Keizersgracht 674 te Amsterdam gehouden eerste lezing zijn wij uitmuntend ingelicht dank zij een brief van Jac. van Looy, toen woonachtig Hoedemakerskade 48 te Nieuwer Amstel, aan Van Deyssel, door mij openbaar gemaakt in Maatstaf, eerste jrg., augustus 1953, p. 263-267. Zie voorts *Vervlogen Jaren*, p. 278-283 en, recentelijk, Pierre Petitfils, *Verlaine*, Paris, 1981, p. 390-394.
Van Deyssel is dus niet bij een en ander tegenwoordig geweest. Niettemin weet Verlaine te berichten (*Oeuvres en prose complètes*, p. 408: ‘Avec Kloos et Verwey, Delang, un partisan de ce dernier, Frédéric van Eeden, très doux et très goûté (je me souviens sa poignée de main à Amsterdam), sont les principaux poètes *modernes* de la Hollande. Son peut-être plus grand prosateur serait van Deyssel, dont l'éloge presque hyperbolique est dans toutes les bouches compétentes de là-bas. Over Verwey: ‘de temps à temps je parle à Verwey qui s'exprime assez difficilement dans notre langue qu'il connaît d'ailleurs à fond. Tout en cheveux terriblement en brosse, ce Verwey. C'est même ce qu'il a de plus terrible dans sa physionomie de vraie bonté presque enfantine. D'ailleurs il est fort jeune, trente ans tout au plus, qu'il ne paraît pas.’ (idem, p. 377; zie ook p. 384-385).
Tal van saillante gegevens verstrekken ook *De Brieven van Johan Thorn Prikker aan Henri Borel en anderen/1892-1904. Met ter inleiding fragmenten uit het dagboek van Henri Borel/1890-1892*. Bijeengebracht en toegelicht door Joop M. Joosten, Nieuwkoop, 1980, p. 73-78 en p. 282; voortaan: *Brieven Johan Thorn Prikker*.

Paul Verlaine (1844-1896) aan de ontbijttafel ten huize van Willem Witsen, Oosterparkweg 82 te Amsterdam. De fraai geborduurde ochtendjas van Chinese zijde liet de dichter abusievelijk achter, waarna Isaac Israels, wiens atelier op het zelfde adres gevestigd was, zich dit onderdeel van Verlaine's garderobe toe eigende

Ik dank je nog wel voor de briefkaarten waarin je mij dankte: het is niet uit onhartelijkheid dat ik je altijd-door niets schrijf.

Met veel groeten

t à t

Albert Verwey

95

Bergen op Zoom 1 November 92

Amice, Ik ben ziek[241] en kan tot mijn grooten spijt noch schrijven noch van Je zeer vriendelijke uitnoodiging gebruik maken.

tt

p.o. K. Alb. Thijm

96

Baarn, Eemnesser Hoog

20 Nov. 1893

Amice, Ik hoor dat je terug bent.[242] Herinner je je misschien nog, dat je om dezen tijd eens hier zoû komen naar wij van de zomer in Noordwijk[243] afspraken? Het zoû nu misschien nog net goed vóór de bevalling-drukten ten mijnent kunnen. Mag ik

241 In de nacht van donderdag 27 op vrijdag 28 oktober 1892 was Van Deyssel, telkens sterker en sterker, met een grote schrik wakker geworden. Te 2.30 in de ochtend deed zich een akute aanval voor, door hem omschreven als: 'eerst lawaai in het achterhoofd, zoo hevig als nooit; toen hevig beven en ijskoud als [in de betekenis van: voortdurend - H.P.] een stortbad van hevige zenuwvlagen over het lichaam; misselijk en afgang, toen uitbreken van zweet en dadelijke verlichting. In zweet gelegen van 3.15 tot 12 uur de volgende nacht.'
Eerst op 21 november 1892 kon hij noteren: 'Gij zijt beterend, maar, natuurlijk, langzaam. De akute, abnormale bepaalde verschijnselen waren: het telkens bijna-flauwvallen over-dag, het hoogst benauwend wakker-schrikken 's nachts, de hevige *hart*kloppingen, enz. *Deze hebben zich in meer dan veertien dagen niet voorgedaan.*' Dit levensteken van 1 november 1892 werd door Van Deyssel aan zijn vrouw gedicteerd.

242 Van midden september tot 3 november 1893 had Verwey, samen met zijn zwager Gerlof van Vloten, een reis door Spanje gemaakt; zie Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid. Uit het leven van Albert Verwey*, II, Amsterdam, 1955, p. 36-39.

243 Vanuit Hamburg, waar Van Deyssel, van 5 juni tot en met 9 juli 1893, bij Arij Prins logeerde, had Van Deyssel op 21 juni 1893 aan Van Eeden te kennen gegeven dat hij meerdere van zijn vrienden in Holland 'nu eens eenigszins ter dege zou willen ontmoeten, waartoe b.v. Verwey ook in de eerste plaats behoort, die ik in geen vier jaar gezien heb en van wien ik in jaren niets heb gehoord.' (*Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 208). Intussen zou Van Deyssel Verwey eerst bezoeken tussen 15 juli en 15 augustus 1893, periode waarin Van Deyssel logeerde ten huize van Frank van der Goes op diens toenmalige adres Nicolaas Beetsstraat 1 te Nieuwer Amstel.
Onder de indruk van Van Deyssels bezoek noteerde Verwey in augustus 1893: 'Karel [Alberdingk Thijm] is de met een stijl geborene; of hij hoog gestemd is of laag, elke van zijn uitingen heeft de volle stijl van zijn wezen en zijn minst beduidende volzin is in bouw en nauwkeurigheid volmaakt. - Hij verschilt daarin zeer van mij, die alleen iets ben onder de

je, om maar dadelijk iets te noemen, voorstellen b.v. van Vrijdag 24 Nov. af eenige dagen hier te komen? Of, als dat je niet schikt, zoû je dan nu reeds een datum in de volgende week misschien bepalen kunnen?

Zondag 3 Dec. komt Mendes da Costa[244] hier, anders heb ik tusschen 24 Nov. en 10 Dec. alle dagen beschikbaar.

In de hoop verblijd te worden door een aangenaam wederwoord

spanning van stemmingen. Ongestemd spreek ik hortend, onnauwkeurig soms, zoekend en aanduidend en alleen als een aandoening mij aangrijpt, een idee mij helder wordt, schiet ik uit in volle volzinnen waar ik van verre de wijdte van overzie. - Hij is de geborene met een stijl, ik de bezochte door inspiraties.' (Citaat ontleend aan Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid/Uit het leven van Albert Verwey*, II, Amsterdam, 1955, p. 35). Uit diezelfde tijd moet de volgende aantekening dateren:
'Ik sprak laatst met Thijm erover of er verschil was tusschen het schrijven van een drama, en het schrijven van een slechten roman zóo dat men met opzet zich het type van een slecht romanschrijver fingeerde, en als zoodanig schreef. Ik zei, neen, als die roman bestemd is het type van een slechten roman te wezen; maar ja als de bedoeling is het in den roman vervatte verhaal te doen, en men enkel om een bijreden (b.v. verkoopbaarheid) dit verhaal doet zooals een slecht schrijver het doen zou. In het eerste geval doet men als de dramaschrijver éen ding en doet dat goed. In het tweede doet men twee dingen slecht.
B.v. Thijms stukken over Cath. v. Rees, de Ooievaar etc. zijn goed. Maar zijn boek over zijn vader is slecht.
Hij breidde die vraag uit tot deze: wie doet beter, de kunstenaar, die onder den drang van zijn stemmingen schrijft, en niet kan zeggen of hij ze meester is of ondergaat, - of de dandy die, koel, boven de stemmingen staande, ze naar welbehagen uit?
Mijn antwoord was me toen niet zoo helder, maar nu zou ik het zóo stellen, dat de kunstenaar den indruk zal maken van aangedaan, en de dandy van koel te zijn - en dat dus de dandy, als hij, koel zijnde, aangedaan schijnen wil, minder goed zal doen dan de kunstenaar die is wat hij schijnt.
Waarom zal een mensch altijd *meester* van zichzelf zijn? Ik ben soms mijn meester, maar dan weer mijn vriend, mijn slaaf, mijn machteloos bespeelde snaartuig.' Voor Van Deyssels stukken over Catharina van Rees en De Ooievaar, zie *De scheldkritieken*, p. 80-84 en p. 59-61. Betreurd moet worden dat Verwey zijn oordeel over de door Van Deyssel onder de letters A.J. geschreven biografie van *J.A. Alberdingk Thijm* niet nader heeft toegelicht. Van Eeden schreef op 23 oktober 1892: 'Het is waar dat je nu en dan merkbaar voor onmondigen schrijft (...) maar het is de beste biografie die ooit in Holland is geschreven en had als je het met het oog op een beter publiek had gerevideerd naast je nobelste producties kunnen staan.' (*Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 185).
Alphons Diepenbrock zou (20 april 1894) dit boek 'willen bestudeeren om uit zijn indrukken en elementen iets te componeeren, eenige ideeën over de groote vraag der proportiën van Kunst en leven waaraan dat boek zoo telkens raakt. Tot dusver, kunnen wij zeggen, heeft Baudelaire onder ons gewoond. Die is nu dood. Baudelaire wordt door A.J. begraven. Dit is niet van geringe importantie' (*Brieven en Documenten*, deel II, p. 172). Zie ook in *Brieven en Documenten*, deel III, p. 279-280, Diepenbrock's brief van 8 mei 1901, waaruit ik thans alleen citeer: 'Ik geloof dat dit werk als schildering van een eigenaardige en weinig bekende periode der Nederlandsche cultuur op het eind der 19e eeuw van groote historische waarde zal worden en dat men den auteur des te meer zal bewonderen omdat hij zoo uitmuntend geslaagd is in het schilderen van den achtergrond waartegen de hoofdfiguur moet uitkomen en een zoo boeiend en levend tafereel te scheppen van dingen en persoonlijkheden die op zichzelf beschouwd zoo nietig en onbelangrijk waren.'

244 De classicus M.B. Mendes da Costa (1851-1938), met wie Van Deyssel bevriend raakte in de zomer van 1883. Een levensbericht van Maurits Mendes da Costa verscheen, van de hand van J. Kalff Jr. in het Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1939-1940, Leiden, 1940, p. 44-53.

tt

K. Alb. Thijm

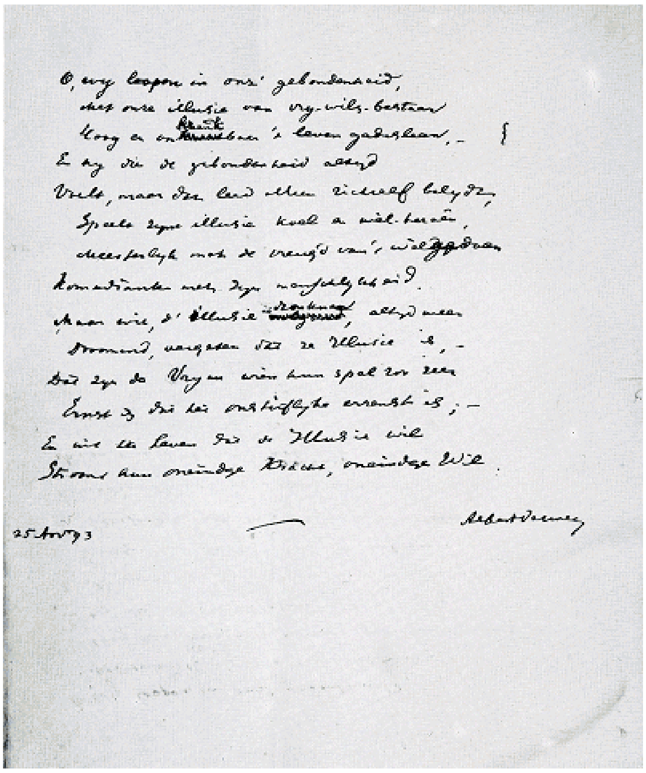

Handschrift van Albert Verwey's sonnet 'Spel en ernst'. Zie noot 245

97

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
22 November 1893]

Amice, ik zal met genoegen Vrijdag[245] komen. Ik ben dan 's morgens om 10.00 spoortijd aan het station te Baarn.

Mijne groeten aan je vrouw en je kind

tt
Albert Verwey

98

Amice, Dank voor den Kosmos.[246]

K. Alb. Thijm

30 Nov. '93
Baarn

245 Vrijdag 24 november 1893. Van Deyssel had verwacht dat Verwey in de loop van dinsdag 28 november 1893 huiswaarts zou reisen, maar om niet achterhaalde redenen vertrok hij weer uit Baarn in de loop van 25 november. In Van Deyssels woning, *Huize Villetta*, liet Verwey het handschrift achter van een toen nog titelloos sonnet, gedateerd 25 Novr. '93, dat hij eerst in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van juli 1895, p. 477, zou publiceren als *Spel en ernst*, het derde in een reeks *Losse sonnetten* (aldaar p. 475-489). *Spel en ernst*, niet opgenomen in *Oorspr. Dichtwerk*, luidt:

O wij loopen in onz'gebondenheid,
Met onze illusie van vrij-wils-bestaan,
Hoog en onkreukbaar 't leven gadeslaan,
En hij die de gebondenheid altijd

Voelt, maar dat leed alleen zichzelf belijdt,
Speelt zijn illusie koel en wèl-beraên,
Meesterlijk, met de vreugd van 't wel-gedaan
Komedianten met zijn menschlijkheid.

Maar wie, d'illusiedronkenen, altijd weer
Droomend, vergeten dat ze illusie is,
Dat zijn de Vrijen, wien hun spel zoo zeer
Ernst is dat het onsterfelijke errenst is.

En uit het Leven dat de Illusie wil,
Stroomt hun oneindige Kracht, oneindge Wil.

246 Een overdruk van Verwey's *Kosmos*, verschenen in de vierde aflevering van Van Nu en Straks, p. 2-14, op 25 november 1893 aan Van Deyssel geschonken. *Kosmos* werd laatstelijk herdrukt in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 179-183.

99

Heden werd ons een dochter geboren.[247]

K. Alb. Thijm

Baarn, 16 Dec.
1893

100

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
18 December 1893]
Zondagmorgen

Ik heb op het 'Heden' en het 'ons' van je briefkaart een accent gelezen, dan was ze meteen een antwoord op de mijne. We wenschen moeder en kind van harte voorspoed.

't Is of jouw meisje en het mijne[248] in elkanders buurten woúen wezen, zooveel is de jouwe te laat en de mijne te vroeg gekomen. Ik had, toen ik van je terug was je wel willen schrijven hoe pleizierig de soort van jullie huiselijkheid me had aangedaan, hoe ik niet enkel door de mahoniemeubelen, een Amsterdamsch ideaal van huishouden me weer had zien opdagen, maar jij - en een zoon van Josephus Alberdingk - weet dat allemaal veel inniger, en beleeft het nog.

Ik zit hier met de mist om mijn vensters, achter het schotje van een muur praat mijn vrouw met de verpleegster en soms kraait er wat. Ik zat vroeger zoo op kantoor.[249] Het geluk in mijn hoofd is het zelfde. Ik vond alles mooi en keek uit naar het moois dat ik maken zou. Ikzelf ben dezelfde, maar mijn onderwerp is anders. En niet anders zoodat ik toen ook dit had kunnen maken als ik gewild had, nee, anders van soort, van graad van levens-wezenheid. Voór de dingen die ik zag hing toen altijd de bekoring van de dingen die ik gelezen had. Het geziene ding hield me niet vast aan zich zelf, het leidde me aan tot een in gloor en schemer geziene verbeelding in verzen van anderen. Ik leefde in anderer verbeeldingen. Dat is nu anders. Het leven dat is dit leven en geen verbeeldingen. Het heeft bloed en vleesch en licht en warmte en een voortdurende uitstralende aandoening aan de vastheid van zijn rustige vormen. De verbeeldingen zijn opgeraakt - dat kán toch het leven niet.

Hoe je kind heeten zal? Ben je tevreden met haar neus, beter dan met die van

247 Joanna Catharina Alphonsina Alberdingk Thijm (1893-1953).
248 Op 15 december 1893 was Gonda, Verwey's derde dochter, geboren.
249 Van 12 december 1882 tot 11 juni 1885 was Verwey werkzaam geweest, eerst ten kantore van de firma Schrikker en Peereboom, commissionairs in effecten, Kerkstraat 211, Amsterdam en, korte tijd later, ten kantore van de firma Ziegelaar en Van den Bergh, Heerengracht 551.

Jopie. De neus van 't onze, zeit mijn vrouw, heeft een tikje van die van François II.
Groet je vrouw en geloof me

tt
Albert Verwey

De somnambule[250] heb je zeker al 'n proces gemaakt. aant.

101

Noordwijk/Zee
28 Decr '93[251]

Amice,
Ik had gisteren den heer de Voogd hier die dat weekblad[252] wil uitgeven. Het leek me dat hij twee kwaliteiten heeft om die onderneming iets goeds te doen worden: 1e geld; 2e gemis aan ingenomenheid tegen menschen die een stijl hebben.

Wat hij tegen heeft is alleen dat hij oók niet ingenomen is tegen menschen die geén stijl hebben.

Of zijn tijdschrift heel goed zal worden hangt dus grootendeels ervan af wie in den eersten tijd dat blad in beslag nemen. Door bij jou en mij te komen om een hoofdartikel heeft hij ons zelf al eenigszins daartoe uitgenoodigd, en ik geloof dat het in ons eigen belang zal zijn daarop integaan.

Ik heb hem een stukje gegeven dat ik indertijd over Marlowe geschreven heb, maar ik alleen ben zoo weinig. Kun jij niet van de week nog iets maken of heb je niet iets dat je geschikt vindt, een fragment desnoods? Liefst natuurlijk een artikel, allerliefst een dat beter dan mijn fantazietje geschikt is voor hoofdartikel, maar anders in elk geval iets?

Gaat het goed met je vrouw? De mijne is nu op maar nog niet beneê. Zij is deze keer bizonder wel. Ons kind heeft rood haar en weigert haar oogen op te slaan.

Groet je vrouw van me en wensch haar weer vlug op de been te zijn. Dat is ook een beetje in mijn belang.

tt

250 De somnambule, te weten Marie Offermans, een patiënte van Van Eeden en tevens hulp in diens huishouding, had uit een droomgezicht afgelezen dat Van Deyssel voor de derde maal vader van een zoon zou worden.

251 Aan deze brief is voorafgegaan een op 19 december 1893 door Van Deyssel geschreven en niet teruggevonden brief.

252 De Kunstwereld. Weekblad voor Nederland en België gewijd aan letteren, tooneel, muziek, schilder- en beeldhouwkunst. Het eerste nummer van de eerste jaargang verscheen op 1 januari 1894 en bevatte, p. 3-4, een bijdrage van Verwey over *Marlowe*. De vrije decoratie die C.A. Lion Cachet (1864-1945) op steen heeft getekend voor het omslag van De Kunstwereld wordt door Ernst Braches, *Het boek als Nieuwe Kunst. Een studie in Art Nouveau*, Utrecht, 1973, p. 301, als volgt beschreven: ‘in een wat verwarrende verstrengeling een monsterkop, met juwelenketenen omhangen, die een geknakte lelie in de spinnepoten houdt. Daarboven harpen en lelieachtige bloemen. Men kan veronderstellen, dat Lion Cachet op het omslag de schone kunsten in overwinning weergeeft. Zij groeien uit boven de monsterkop van de mammon die het schone knakt.’

102

Baarn, 14 Januarie 1893 [1894]

Amice, In verband met mijn recente familiegebeurtenis[253] is, tot mijn spijt, mijn inrichting van wat er noodig is om een brief te schrijven dermate in de war, dat ik daartoe niet in staat ben. Om de zelfde reden heb ik ook niets aan dat nieuwe Weekblad kunnen sturen.[254] - Ik dank je wel voor je laatsten brief en hoop dien weldra 't zij schriftelijk 't zij mondeling waardiger te reciproceeren. -
Wees zoo goed je vrouw zeer van mij te groeten. Handdruk

tt
K. Alb. Thijm

103

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
20 Januari 1894]

Amice, vandaag laat ik je een blad sturen met het begin van een stuk over Van Eeden erin.[255] Wil je er de voortzetting in zien van gesprekken die we wel gevoerd hebben, en krijg ik dan later eens jouw aanmerkingen en antwoorden? Gaat alles goed, zooals bij mij?

Alb. V.

253 Op 13 januari 1894 overleed Van Deyssels moeder, Wilhelmina Anna Sophia Alberdingk Thijm-Kerst (1824-1894) in het Sint Philomena-Gesticht te Hoogerheide. De begrafenis vond plaats te Amsterdam op 18 januari 1894, althans die van het hart, nadat eerder op die datum het van het hart ontdane stoffelijk overschot in Hoogerheide begraven was. Zie *Gedenkschriften*, p. 827.

254 Op 8 januari 1894 had D. de Voogd aan Van Deyssel geschreven: ‘Ik verzond aan uw adres het eerste nummer van “De Kunstwereld”. Na kennismaking van den inhoud verzoek ik u beleefdelijk mij te willen meedeelen, of het blad, wat uitvoering en inhoud betreft, uwe goedkeuring wegdraagt, en of u thans aanleiding zult vinden mij uwe zeer gewaardeerde medewerking te verleenen.’ Blijkens het *Dagboek* van Frederik van Eeden, editie H.W. van Tricht, deel I, p. 271, had Van Eeden, samen met Van Deyssel, op 23 december 1893 een bezoek aan D. de Voogd gebracht. Op maandag 22 januari 1894 noteerde Van Eeden (a.w., p. 276): ‘Karel Thijm aan 't eten. Prettig met hem gepraat. Hem een brief laten lezen die ik aan Albert geschreven had, zonder plan op verzenden. Hij vond die wrevelig en niets-zeggend.’ De betreffende brief werd, juni 1948, afgedrukt in Mededelingen XI van het Frederik Van Eeden-genootschap, p. 40-43. Op 18 februari 1894 schreef Van Deyssel aan Arij Prins: ‘Heb je dat nieuwe weekblad gezien, *De Kunstwereld*? Jammer, dat het slecht geredigeerd wordt en dus hoogstwaarschijnlijk op de fles zal gaan, want de uitgever heeft de voor zoo iemand zeldzame eigenschap van kapitaal te bezitten en heeft enkele goede medewerkers.’ (*Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 183).

255 De Kunstwereld van 18 januari 1894 bevatte, p. 1-2, het begin van Verwey's afbrekende kritiek op *Ellen* en *Johannes Viator*.

104

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
5 Februari 1894]

Amice, wij zijn in Februari en ik kom vragen of je vrouw me al hebben kan. Schrijf me maar welke dagen jou het geschiktst voorkomen.
Veel groeten

tt
Alb. V.

105

Baarn, 6 febr. 1894. -

Amice, Buitengewoon graâg. Ik stel voor te beginnen met Maandag 12 feb. ie. Kom je dan weêr met den zelfden trein? - Ik ben wat afgemat ten gevolge van gewichtige familiegebeurtenissen, maar reken op je toegevendheid. -
Ik heb juist de laatste weken telkens met het plan rond-geloopen naar Noordw. te komen, maar was te moe. Ik hoop dat nu eens een latere maand of zoo te doen. Wij spreken er wel over.

tt
K. Alb. Thijm

106

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
8 Februari 1894]

Amice, ik moet Maandag in Haarlem zijn, en kom dan Dinsdag met diezelfde trein. Ik wensch je toe dat je moeheid niet de heele week aanhoudt.
Tot ziens

tt
Alb. V.

107

Vrijdag 9 februari 1894

Amice, Daar ik nog heelemaal niet weêr op streek ben en zeer afgemat, kom ik je, hoe onaangenaam ik dat voor mij ook vind, vragen of je je bezoek een week wilt uitstellen. Ik hoop nu maar dat daartegen bij jou geen beletsel is.

Het spijt mij erg dat ik je dit moet vragen, maar ik voel dat ik absolute rust moet hebben.

De dood van mijn moeder (die had voorgeschreven dat daarvan aan niemant een

bekendmaking mocht worden gestuurd) is de ergste schok die ik na mijn ziekte gekregen heb.

Zeer gegroet van

K.A. Th.

108

Noordwijk/Zee
9 febr. '94

Amice, ik wist niet dat je moeder dood was. Ik begrijp nu wel dat je rust moet hebben. Als je 't goed vindt kom ik in de helft van de week na de volgende; en als je me dan liever nog wat later hebt, als dat beter voor je is, heb dan geen bezwaar mij af te schrijven.

Met mijn beste wenschen en hartelijke groeten

tt
Albert Verwey

109

Baarn 17 februari 1894

Amice,

Het zal mij zeer aangenaam zijn als je nu de volgende week zoudt willen komen. Ik ben weêr wat opgekikkerd[256] en wacht je met vreugde. Kom je gezonde rustige helderheid maar eens zacht doen botsen tegen mijn fletsche duistere ongestelde opwinding, jij lucht-blauwe zee-poëet, ik duf-bruine kamer-kranke, jij leider van en ik lijder aan buitengewone zielezaken.

Wanneer kom je, Dinsdag of Woensdag?

Zeer gegroet

Karel A. Th.

256 Dat was Van Deyssel al sinds zondag 11 februari 1894, datum waarop hij werd beziggehouden door ‘het idee om maar te beginnen met alles, nu door v. Deyssel te schrijven, uit te geven als brochure, of liever, in afwachting der groote aanstaande tijdschrift-organisatie, als niet-op-geregelde-tijden-verschijnend tijdschrift-van-mij.’ Op 26 januari 1894 had Van Deyssel al in zijn dagboek genoteerd: ‘Het Tijdschrift. Verschijnt om de twee maanden. Letteren, Staatkunde, Staathuishoudkunde, Wetenschap, Kunst. De inrichting geïnspireerd op de *Revue Indépendante* van 1888. *Redaktie*: G.J.P.J. Bolland, A.J. Derkinderen, Ch. M. van Deventer, L. van Deyssel, Alphons Diepenbrock (?), F. van Eeden, F. van der Goes, Herman Gorter, P.L. Tak, Gust Vermeylen, Albert Verwey, Jan Veth (Willem Kloos?).’ Woensdag 31 januari 1894 noteerde Van Eeden in zijn dagboek (a.w., p. 278): ‘'s Middags kwam Thijm bij mij praten (...) We praatten over literatuur, hij wil een tijdschrift oprichten. Ik legde hem uit hoe ik dacht over individualisme.’

110

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
19 Februari 1894]

Amice, Als je 't goed vindt kom ik a.s. Woensdag[257] met dien vroegen trein. Als ik géén antwoord krijg kom ik. Excuseer mijn slechte schrift en kouë handen. Tot ziens.

Alb. V.

Deze lag klaar toen je brief kwam. Tot ziens.

111

Baarn, 30 Maart 1894

Amice,
Dank voor de ontvangen 'Letterkundige Kritiek'.[258]

257 Woensdag, 21 februari 1894. Zondagavond, 25 februari reisde Verwey weer huiswaarts. 'Dat er bij die ontmoeting reeds over de oprichting van een nieuw tijdschrift overlegd is moet onwaarschijnlijk worden geacht', aldus Maurits Uyldert in *Dichterlijke strijdbaarheid*, p. 55.
Op zondag 25 februari 1894 noteerde Van Eeden in zijn dagboek (a.w., p. 283): 'Om 11 uur kwam Verwey met Thijm. Ze dronken hier koffie. Ik was eerst wat gedwongen/later heel rustig. Ik vermeed alle litteraire gesprekken, en deed mijn best tot heuschheid. Om 2 uur gingen ze naar Gorter.'

258 Albert Verwey, *Letterkundige Kritiek/Frederik van Eeden, Ellen - Johannes Viator*, D. de Voogd, Amsterdam, 1894, een brochure van 67 pagina's. Merkwaardig genoeg berichtte Van Deyssel niet aan Verwey dat Jan Toorop op 2 maart 1894 contact met hem had opgenomen over de mogelijke oprichting van 'een Internationale Revue (groot formaat) met gestyleerde band en groote houtsneden er in en proza en poëzie er in van de meest beminde artiesten.' Op 14 maart 1894 schreef Toorop aan Van Deyssel: 'Spoedig hoop ik iets omtrent de luiden te hooren, die gij hebt uitgekozen voor de redactie (hollandsche afdeeling Int. Revue)' en op 26 maart: 'Hebt gij al iets gehoord van Diepenbrock. Emile Verhaeren wacht, om de circulaîre rond te zenden voor dat de luidjes bekend zijn van de Redactie.' Van Deyssel ontving deze brief op 26 maart en schreef toen ijlings Diepenbrock aan (zie Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*, II, p. 167): 'Ik heb nu ontworpen die Redaktie voor Holland (er zullen ook Redakteuren van drie andere naties zijn) om te beginnen te doen bestaan uit, *U, André Jolles* en *mij*.' In gelijke zin schreef Van Deyssel, eveneens op 26 maart, aan André Jolles, maar om onduidelijke redenen werd die brief niet door hem verzonden. Op 17 april 1894 reageerde Diepenbrock vriendelijk-afwijzend (zie *Brieven en Documenten*, II, p. 169-170). Eveneens op 17 april schreef Jan Veth aan Van Deyssel: 'op gevaar af mij met zaken te bemoeien die mij niet aangaan, acht ik mij verplicht je ten zeerste te ontraden Jolles in die combinatie te betrekken. De zeer zuivere beweegredenen die mij hiertoe voeren zal ik bij gelegenheid gaarne mondeling toelichten. Hecht gij aan dit ongemotiveerde advies geen waarde, dan kan ik dat in het minst niet kwalijk nemen, maar ik wilde dit toch gaarne gezegd hebben.' Op 16 mei 1894 zou Jolles, door Toorop verwittigd van het bestaan van Van Deyssels schrijven, persoonlijk bij Van Deyssel aankloppen met het verzoek hem de inhoud mondeling mee te delen. Dat Van Deyssel en Jolles tot een accoord kwamen wordt duidelijk uit Van Deyssels brief aan Arij Prins, d.d. 17 mei 1894: zie *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 184-185;

K. Alb. Thijm

aldaar op p. 188 Prins' instemmende reactie en op p. 190 Van Deyssels brief van 20 juni 1894, waaruit blijkt dat dit hele Internationale Tijdschrift-plan een doodgeboren kindje was.

Pet [Piet] Tideman (1871-1943). Foto toegeschreven aan Willem Witsen

112

Haarlem
1 Mei[1894][259]

Amice,

Tideman heeft de kopie van de drukkerij gegapt[260] en Free heeft Versluys bepraat niet meê te doen. Zie daar onze ervaringen van gisteren. Ik heb Calisch[261] Clausen aansprakelijk doen stellen voor de kopie en Versluys getracht per brief te bewerken zoodat hij ons de kopie uitlevert als hij er kans toe ziet. Wil jij nu aan

259 Op 18 april 1894 had Herman Gorter Van Deyssel geschreven: ‘Ik [breng] je nu schriftelijk de boodschap van Verwey over, dat hij je nog in deze maand verwachtte’ (Enno Endt, *Herman Gorter Documentatie*, p. 356). Aan die verwachting heeft Van Deyssel echter geen gevolg gegeven. Op 19 april tekende hij in zijn dagboek aan: ‘Mijn voornemen is om deze maand uit hier nu nog geheele rust te houden, dat wil zeggen: hier heelemaal niet per spoor vandaan te gaan. Vóor dat ik hier in 't land weêr voor meerdere dagen achter-een-volgens, zoo als onlangs te 's-Gravenhage en Haarlem, uit logeeren ga, moet ik eerst weêr meer op krachten gekomen zijn, en, zonder zoo'n bizondere vermoeyenis als gevolg, uitstapjes van éen dag kunnen maken.’

260 Op deze datum schonk Verwey Van Deyssel ook een overdruk van de *Spaansche reis*, verschenen in Van Nu en Straks, jrg. 1893, no. 7/8, p. 1-25, laatstelijk herdrukt in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 202-212. Op dit met de middagpost ontvangen schrijven werd nog op 1 mei 1894 door Van Deyssel gereageerd. Aan Pet Tideman schreef hij: ‘Geachte Heer, Ik verneem dat een handschrift van mij, behelzende een boekbeöordeeling over den roman *Een Passie* door Maurits Wagenvoort, door een misverstand onder uwe berusting is gekomen. Aangezien het niet mijne bedoeling is dit opstel ter plaatsing in den *Nieuwen Gids* aan te bieden, verzoek ik u dit handschrift naar Baarn te doen zenden of ten uwent ter mijner beschikking te houden, waar ik het dan zal doen afhalen. Met hoogachting verblijf ik Uw dw. K. Alberdingk Thijm.’ Naar aanleiding van Tideman's naasting van Van Deyssels kopij, schreef Mr. H.J. Biederlack op 10 mei 1894 aan Van Deyssel: ‘Amice, Vergun me, dat ik u bekend make met twee artikelen van het Strafwetboek, waardoor Gij behoorlijke genoegdoening kunt erlangen voor het schandelijk bedrijf van de heeren van den “Nieuwen Gids”. [*Volgt een uitvoerige uiteenzetting over de te volgen gerechtelijke weg, waarna de brief eindigt:*] Wilt Ge Kloos en Boeken ook in de zaak betrekken, dan kunt Ge tegen hen dezelfde klacht indienen als tegen Tideman. Maar ik vermoed, dat Ge daartoe geen lust zult hebben, en Kloos als door hoogmoed en grootheidswaanzin ontoerekenbaar, Boeken als willoos werktuig en volkomen inoffensief beschouwt. Dan verhindert niets u, om die twee er buiten te laten, en alleen het kwaadaardige Tideventje en den volstrekt inexcusabelen Versluys te doen boeten voor het bedreven kwaad.’ Zie voorts F. van der Goes, *Litteraire herinneringen uit den Nieuwe-Gids-tijd*, Santpoort, 1932, p. 76-98. Van Deyssels bespreking van *Een Passie* verscheen intussen toch in De Nieuwe Gids, negende jrg., deel II, aflev. 4, mei 1894, p. 34-36, voorzien van een redactionele noot: ‘Hoewel zij het geheel en al oneens is met het oordeel door den heer L. van Deyssel uitgesproken in dit artikel, waar zij binnen kort uitvoeriger op wil terugkomen, en de heer Vosmeer de Spie als artiest acht van nul en geener waarde, plaatst de Redaktie het met grooter vreugde om de langere tijd van afwezigheid van den heer Van Deyssel te dezer plaatse.’ De bespreking van *Vosmeer de Spie* (pseudoniem van Maurits Wagenvoort) werd voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1897, p. 193-210.

261 Verwey had zich dus verzekerd van de juridische hulp van Mr. N.A. Calisch, dezelfde die op 2 november 1893 aan Van der Goes moest schrijven: ‘Indertijd leende ik u *f*250,- voor de Nieuwe Gids. Gij beloofde mij dat daarvoor behoorlijke rentegevende obligatien zouden worden verstrekt en tevens een kosteloos abonnement. De eerste kreeg ik nooit - en zelfs mijn abonnement moest ik altijd betalen’ (*Supplement Gesch. Nieuwe Gids*, p. 102). J. Clausen was de drukker van De Nieuwe Gids.

Kloos of Tideman schrijven dat je die kopie hebt afgestaan voor een *op verzoek van Versluys door de gezamenlijke eigenaren uit te geven N.G. nummer*, en niet wenscht dat ervan gebruik wordt gemaakt voor een nummer uitgegeven door een andere combinatie.

Tak houdt voet bij stuk, zoodat het nu wel uit zal loopen op ontbinding van de maatschap. Wij zullen trachten de medewerkers in elk geval bij elkaar te houden.

Groet Kato en zeg haar dat onze eerste tand er gisteren was.

Veel groeten

tt

Albert Verwey

Volgens een brief van hem aan Goes, zal Van Eeden alles doen wat hij kan om Kloos - Tidem. aan den eenen, Verwey aan den anderen kant de vernedering van met hem weer in intellektueel verkeer te treden, te besparen. Dit is wat men noemt spijtigheid.

113

Baarn, 28 Mei 1894

Amice,

Dank voor je Maerlant.[262]

Ben je nog in Haarlem?

tt

K. Alb. Thijm

114

Noordwijk/Zee

31 Mei '94

Amice,

Sints twee weken ben ik weer op Noordwijk. Deze week heb ik van Tideman jouw kopie en die van Looy[263] teruggekregen. Hij schreef mij dat de door mij ingezonden kopie te zijnen huize te mijner beschikking was en me op mijn verzoek zou teruggezonden worden. Ik heb geantwoord dat ik ingev. zijn schrijven bij dezen verzocht mij de kopie die te zijnen huize te mijner beschikking was, te doen toekomen. Het deed mij pijnlijk aan, je aan mij toevertrouwde bladzijden verknipt terug te krijgen. Deze door Tideman geschoffeerde maagd stond onder mijn hoede, dacht ik. Ze gaat hiernevens.

262 *Nederlandsche dichters. Met proza van Albert Verwey. Vignetten van J. Toorop. Jacob van Maerlant*, S.L. van Looy & H. Gerlings, Amsterdam, [1894].

263 Van Jac. van Looy had Tideman, zonder goedkeuring van de auteur, in De Nieuwe Gids van mei 1894 *Feesten*, II, afgedrukt.

Hoe ver ben je met je bespreking van Couperus?[264] Het zou nu wel goed zijn,

264 De bespreking van Louis Couperus' roman *Extaze* (1892).

dunkt me, als we onze belangrijke produkten een beetje apart legden, totdat we ze bij tijd en wijle zoetjes kunnen aaneenvoegen tot een tijdschriftnummer.

Van Looy, de uitgever, heeft mij geschreven dat hij zich aanbeval voor het voortzetten van de N.G. Nu laat ik in 't midden hoever het wenschelijk of geraden is een N. Gids voort te zetten, maar uit zijn happigheid blijkt wel dat er, als wij willen, geen bezwaar tegen zal zijn een soortgelijke uitgaaf op touw te zetten.

Op 't oogenblik lijkt het me zelfs dat die heele zaak beklonken is, zoodra jij, Goes[265] en ik afspreken ertoe over te gaan.

Vooraf zou ik graag nog eens uitvoerig met je spreken. Zou je in staat zijn daarvoor in de eerste helft van Juni hier te komen? Wij zouden dan als wij ons besluit genomen hadden, Goes hier vragen.

Gister had ik De Voogd hier. Hij kwam met het voorstel dat ik ook aan jou en Van Looy doen moest, dat wij een vaste rubriek van de K.W. onder ons beheer zouden nemen. Hij wou ons uit zijn boeken aantonen dat hij nu al niet meer dan 80 a 100 gld per week op de zaak toelei en dat als het aantal abonnés (wat hij stellig verwachtte) door onze medewerking verdubbelen zou, hij al een mooie winst zou overhouden. Inplaats van honorarium wou hij ons dan elk 12 ½% van die winst toekennen.

Ik heb hem geantwoord dat ik het den heeren schrijven zou, maar dat ik wat mij aanging kon, en wat hun aanging meende te kunnen zeggen dat in elk geval het besluit daarop te nemen, zou dienen te wachten op het einde van de onzekerheid waarin de heeren tegenover bestaande en mogelijk op te richten maandschriften stonden; - en dat ik ook nadat die onzekerheid had opgehouden niet ervoor dorst instaan dat de heeren genegen waren de voorkamer te komen bewonen van een huis dat in zijn achtervertrekken door zulk schorremorrie werd onveilig gemaakt. Daarmee is hij heengegaan, na nog even geprobeerd te hebben of ik niet als letterkundig kompagnon met een beetje kapitaal in de zaak wou komen. Ik heb hem geraden aan Van Deventer[266] een mooie positie aan zijn blad te verschaffen, want dat

265 Uiteindelijk werd Frank van der Goes er geheel buitengelaten: ‘een redactionele samenwerking van Thijm met Van der Goes behoorde tot de onmogelijkheden (...) Thijm sprak onomwonden uit, dat hij niet samen wilde gaan met Van der Goes’, aldus Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid*, p. 54. Zie in dit verband ook de tweede alinea van Verwey's brief aan Van Deyssel, dd. 18 juni 1894.

266 Op 24 december 1893 had Van Deventer aan Van Eeden geschreven: ‘Na veel over-en weer-gepraat ben ik het met den heer de Voogd eens geworden, en heb ik mij verbonden voor de vaste medewerking aan zijn blad. Ik zeg u dank, dat ge mij met hem in connectie hebt gebracht. Het spijt me erg, dat de Voogd absoluut geen algemeen Weekblad van zijn orgaan wil maken. Ik zie geen blijvende toekomst voor een enkel kunstblad. Ik heb hem er ernstig over gesproken, doch hij is zoo optimist, dat hij geen ooren had voor mijn woorden. Zoudt ge hem nog niet eens flink aanpakken? Hij heeft veel respect voor u, en zal misschien meer naar u luisteren’; geciteerd naar S.M. Noach, *Uit de brieven van Charles M. van Deventer aan Frederik van Eeden*, in De Gids, 1941, I, p. 258-278; aldaar p. 274-275. Zie ook de door Uyldert in *Dichterlijke strijdbaarheid*, p. 46-47, geciteerde brief van Van Deventer aan Verwey, d.d. 1 januari 1894.

Charles M. van Deventer (1860-1931). Foto Willem Witsen

ik geloofde dat dat hem ten slotte voordeelig zou uitkomen, maar hij was bang voor v. D's gemis van een beetje kapitaal.

Schrijf mij eens gauw, en of je komt. Groet je vrouw van me. Veel groeten

tt

Albert Verwey

Ik ben je zeer verplicht voor de veertig gulden[267] die Van Kampen me verleden week thuis zond.

115

Baarn, 2 Juni 1894

Amice,

Als 't je zoû schikken en ten zij ik, wat niet waarschijnlijk is, omstreeks dien tijd als getuige mijner zuster zoû moeten fungeeren,[268] hoop ik Maandag 11 Juni bij je te komen.

Met groeten

tt

K. Alb. Thijm

116

[poststempel Noordwijk,
5 juni 1894]

Amice, Heel graag. Schrijf je nog even je trein? Tot ziens

Alb.V.

117

Baarn, 9 Juni 1894

Amice, Ik hoop aan te komen met den stoomtram, die te 4 u. 58 spoortijd te Noordwijk is, a.st. Maandag.[269]

267 Het honorarium, dat Verwey toekwam voor diens gedichten in de eerste druk van de door J.N. van Hall samengestelde bloemlezing *Dichters van dezen tijd* (1894), verschenen bij P.N. van Kampen & Zoon.

268 Het huwelijk van Van Deyssels zuster, Catharina Alberdingk Thijm, heeft echter geen doorgang gevonden; zie *Briefwisseling Van Deyssel/Ising*, p. 214 en 218.

269 Van maandag, 11 juni tot vrijdagmorgen 15 juni 1894 verbleef Van Deyssel ten huize van Verwey. Op 12 juni schreef Van Deyssel aan zijn vrouw: ‘Ik blijf vermoedelijk tot Vrijdag weg. Wij zijn ernstige tijdschriftplannen aan 't beramen, moeten uitgevers spreken, enz.’ Op 14 juni brachten Verwey en Van Deyssel de dag door in Leiden, alwaar ze Gerlof van Vloten en de schilder Floris Verster bezochten. Op 15 juni reisden Verwey en Van Deyssel via Amsterdam en Bussum naar Baarn. Zaterdag 16 juni reisden Verwey en Van Deyssel vanuit

tt

K. Alb. Thijm

Baarn naar Amsterdam: daar scheidden hun wegen en spoedde Van Deyssel zich achtereenvolgens naar Arnold Aletrino, Willem Paap en Arnold Ising. Op 18 juni bezocht Van Deyssel Van Eeden, die in zijn dagboek noteerde: 'Maandag een prettig bezoek van Thijm. Hem uit de Broeders voorgelezen' (*Dagboek*, 1, p. 302). Op die datum vroeg Van Deyssel Van Eeden om medewerking aan het nieuwe tijdschrift. Zoals straks zal blijken moet Van Eeden dit verzoek toen in beraad hebben genomen.

118

17 Juni '94. Baarn

Van Aletrino toezegging van 3 vel novellen en 16 vel roman, de novellen gereed, de roman tegen de 2e of 3e aflev. gereed.[270] Dr. Jelgersma heeft het een en ander gereed, waarmede hij juist naar den ouden Gids wilde gaan. Om dit te voorkomen schrijf ik hem maar heden. -[271]

Aletrino verlangt geen honorarium.

Wij moeten zien 1 September te verschijnen.

K.A. Th.

119

N. a/Z
18 Juni '94

Amice,

Ik stuur Groesbeek[272] het concept-prospectus, breng hem Veth's verzoek om trouwe boeken-zending over, en verzoek hem tevens een dag te bepalen, b.v. a.s. Donderdag, waarop hij Versluys in zal wijden, en wij onze briefjes wegsturen.

270 Aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 83-96, droeg A. Aletrino de, aan Isaac Israels opgedragen, novelle *Herinnering* bij. Met de publicatie van zijn aan Dr. N. van Rijnberk opgedragen roman *Martha* werd een begin gemaakt in aflev. 2, november 1894, p. 161-200.

271 Dr. D.G. Jelgersma, sinds april 1886 medewerker aan De Nieuwe Gids, werd inderdaad op deze datum door Van Deyssel aangeschreven. Alvorens zijn medewerking toe te zeggen wenste Jelgersma, blijkens zijn brief van 24 juni 1894, over enkele punten te worden ingelicht: ‘B.v. Zal het door u en den heer Verwey te redigeeren tijdschrift optreden als orgaan der ook in ons land het hoofd opstekende mystiek? Dan zou ik niet verlangen mede te werken en dan zouden ook mijne nuchtere bijdragen onder zooveel verhevens niet op haar plaats zijn. Evenmin zou ik wenschen mede te werken, als het tijdschrift een geprononceerd socialistisch karakter kreeg. De bedoeling hiervan is natuurlijk niet, dat artikelen van mystieke of socialistische strekking geweerd zouden moeten worden; ik heb alleen het oog op de richting van het tijdschrift zelf.’ Van Deyssels antwoord van 29 juni 1894 moet Jelgersma bevredigd hebben: ‘Tegen 15 Aug. hoop ik u een bijdrage toe te zenden getiteld: “Ibsen als moralist” of “De zedeleer van Ibsen” of zoo ongeveer. Waarschijnlijk zal dit gevolgd worden door iets over Nietzsche en over Max Stirner, den voorganger van Ibsen en Nietzsche. Ook deze beiden wensch ik te beschouwen als moralisten. De vragen dus of Ibsen behalve moralist ook kunstenaar en of Nietzsche en Stirner behalve moraal-philosophen ook philosophen in ruimeren zin zijn, wensch ik niet of zoo weinig mogelijk te bespreken’, aldus Jelgersma op 7 juli 1894. Van zijn hand verscheen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 56-82: *De ontkenning der Moraal* (Stirner, Ibsen, Nietzsche).

272 K. Groesbeek, firmant van Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74, hoek Wijde Kapelsteeg, Amsterdam.

Ik schrijf Goes eenvoudig dat wij geprefereerd hebben het met ons beiden te doen.[273] Het briefje, en een aantal andere, ligt klaar, maar ik wacht op antwoord van Groesbeek, dat ik je berichten zal.

Mijn zwager[274] heeft beloofd 250 gld tegen 3 ½% te leenen op onderpand van je winstaandeel in het tijdschrift. Nog 250 heeft hij mij beloofd te zullen vragen aan zijn vriend Van Eek. Van de week vraag ik Henr. van der Schalk.[275]

Ik heb Van der Goes voorloopig 30 gld per vel aangeboden, omdat ik op mijn eigen houtje niet meer wou geven (altijd in dat nog niet verzonden briefje, dus kan veranderd worden als jij anders meent). Van Deventer heb ik geschreven dat ik over het honorarium mondeling met hem overeen wou komen.

Vermeylen en Langendonck beloof ik tegen hun medewerking bij ons een enkele maal een kleine bijdrage van mij.

Aan Pierson ben ik bezig.

Ik meen dat ik bij jullie een spons heb laten liggen. Laat ze maar tot ik weer eens kom.

Ik hoop dat je niet moê bent.

Mijn zwager heeft beloofd aardige boeken zooals er in zijn vak nog wel eens uitkomen, bij ons te bespreken.

Hou je goed. groet Cato

tt
Albert Verwey

Als je lust hebt schrijf me dan eens over Aletrino.

120

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
21 juni 1894]

Ik had Grb. gevraagd of wij Donderdag onze briefjes konden zenden, maar heb nog geen antwoord. Laten we vooral zorgen 't gelijktijdig te doen en elkaar dan op de hoogte te houden. Je briefkaart was een ware traktatie. Ik heb nu hoofdpijn en alles is nat.

tt
A.V.

273 Zie noot 265.

274 Gerlof van Vloten (1886-1903). Laatstelijk over deze oriëntalist: Harry G.M. Prick, in De Negentiende Eeuw, eerste jrg., mei 1977, p. 26-30.[aant.]

275 Blijkens Verwey's schrijven, d.d. 1 juli 1894, stelde Henriëtte van der Schalk *ƒ*500,- ter beschikking en wenste zij geen honorarium voor haar bijdrage aan de eerste aflevering, dus die van september 1894. Aldaar, p. 8-32, een reeks van vijfentwintig sonnetten onder de titel *Geleiders*. Zie daarover Mea Nijland-Verwey, *Kunstenaarslevens*, Assen, 1959, p. 112-115. De reeks werd voor de eerste maal herdrukt in *Sonnetten en verzen in terzinen gesebreven*, Amsterdam, 1895, p. 22-46.

Gerlof van Vloten (1866-1903). Foto Willem Witsen

Zachtzinnige Oosterling
Vondt ge niets schoner dan den blijden ring
Van uren door te gaan, een blinkend Nu
Tussen twee donkers, tot, de kleurge kluw
Van 't leven afgekloend, u nacht omving.

Mijn zachte jonker, die een vorst woudt zijn,
En toch den greep niet minde, 't zweet en stof
Van kamp en arbeid, - die u hieldt alsof

Van uwen geest de vorstelijke schijn
Vanzelf moest heersen.....

Albert Verwey, *'Oorspronkelijk Dichtwerk'*, I, p. 520

121

Zaterdag 23 Juni 1894
2 u. 45 nam.

Amice,

Sedert vier dagen liggen mijn briefjes klaar, maar ik hoor niets van je.

Van Jelgersma nog geen antwoord.

Zeg, ik woû graâg mijn best doen en voor de eerste aflevering een stuk van Free zien te krijgen, proza, getiteld, 'Over kritiek', het eerste van zijn nieuwen bundel, en waarin, zonder spoor van naam of zweem van allusie, hoofdzakelijk betoogd wordt dat heftigheid verkeerd is in kritiek en dat een kunstenaar ook of in de eerste plaats een ethiesch ideaal moet bestreven.

Daar ík eigenlijk vind dat je het karakter van 'gelegenheid tot publikatie' van het tijdschrift misschien zóo wijd zoudt kunnen opvatten dat je Van Eedens ook door jouw in elk geval *important* geachte *verzen* zoudt kunnen opnemen, - zoo vermoed ik dat je zult kunnen aanmoedigen mijn wensch om te pogen dit *prozastuk* te krijgen.[276]

Kobus[277] heb ik nog niet te spreken kunnen krijgen.

Groet

tt
K. Alb. Th.

122

Maandag 25 Juni '94

Amice,

Tegelijk met dezen schrijf ik aan Groesbeek dat onze briefjes klaar liggen, en of hij ons een datum wil opgeven waarop wij ze kunnen afzenden.

Ik heb verder niets gedaan, ook niet bij de Van der Schalken, omdat ik niet zeker ben dat zij kunnen zwijgen.

Van Vloten zei mij dat hij veel lust heeft zijn boek voor ons in 't hollandsch om te werken.[278]

Als Free wil meewerken zal mij dat zeker genoegen doen, en ik zal tegen niets zijn, dan tegen het onbeduidende. Het bedoelde stuk lijkt, naar wat je ervan schrijft, een weerlegging ván, en een verdediging van zijn denkbeelden tégen mij. Het spreekt vanzelf dat alleen een aanval die van mijn kant een antwoord noodig of nuttig maakte, ons zou kunnen doen besluiten het stuk niet te plaatsen. Als jij het

276 Van Deyssels pogingen zijn op niets uitgelopen. Van Eeden's *Over kritiek*, dat de tweede bundel *Studies* zou openen, werd door hem niet aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift afgestaan; zie *Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 228-230.

277 Op 20 juni 1894 was Van Deyssel naar Soest gewandeld, maar had Jacobus van Looy niet thuis getroffen.

278 Gerlof van Vloten was op 20 september 1890 te Leiden gepromoveerd tot doctor in de Oosterse letteren. Sindsdien vertaalde hij van tijd tot tijd een en ander, in 1900 gebundeld onder de titel *Oostersche schetsen en vertalingen*.

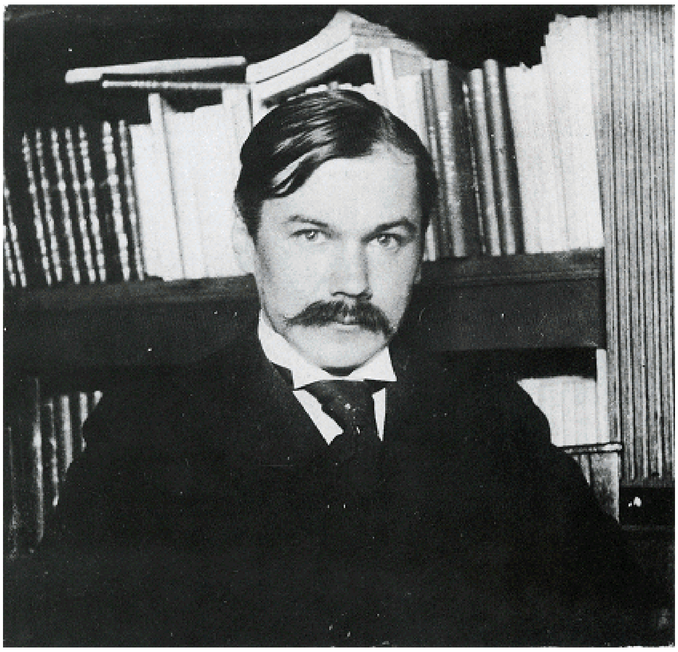

Frederik van Eeden (1860-1932)
'Een zachte, lieve, jonge-man, met een zekeren bizonderen "ernst" in zijn gelaats-schijn en, als men goed keek, met een zeer "bizonder" aangezicht. ( ) Hij was niet alleen oppervlakkig weg uiterlijk onder de zoogenaamd knappe mannen rangschikbaar, maar had zelfs, in de onderste gelaatshelft met de lippen, waarbij de bovenlip, in een zwakken golf-vorm, iets meer naar voren lag dan de onderlip, iets meisjesachtigs liéfs'.
Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 487, 488

gelezen hebt en zoo'n aanval is er niet in, dan zal ik het graag zien opgenomen. Een andere vraag is of het wenschelijk is het in de eerste aflevering te zetten. Het eerste kritische stuk in een uitgave wordt gewoonlijk voor het program van de uitgevers aangezien; in elk geval niet voor het kontrarie van de overtuigingen van hen of van een van hen. Het alleraangenaamst zou ik vinden als jij je stuk over Couperus klaar had.[279] Een letterkundige studie is genoeg. Dan zou Van Eeden in no. 2 kunnen.

Als je Van Eeden spreekt zeg hem dan dat mijn stuk in géénen deele een uiting van hatelijkheid geweest is - een heftig of bitter woord daargelaten - maar een uiting van die openhartigheid waarin men ook het onaangenaamste zeggen durft, omdat men voelt dat men het niet onaangenaam bedoelt.

Mij dunkt dat - dat recht voorbehouden - samenwerking heel goed mogelijk is.

Heb je gezien dat Kloos Bolland[280] gevangen heeft? Het doet mij nog wel eenig pleizier dat hij tenminste nog een enkelen van de oude medewerkers houden zal.

P. Tidemans brochure[281] is ook uit. Ik zag er een paar uittreksels van in de Rotterdammer, het eene tegen mij, insolent, het andere over jou, Gorter en zichzelf, verward.

Tot gauw

tt

Albert Verwey

123

[poststempel Noordwijk,
26 juni 1894]

Amice, Ik kom morgen om 3.27 gewone tijd en breng conceptkontr. meê. Als 't goed is blijf ik eten en slapen.[282] Tot ziens

Alb. V.

279 Zie noot 264.

280 Aan De Nieuwe Gids, negende jrg., deel II, aflev. 5, juli 1894, p. 207-254, droeg G.J.P.J. Bolland, *Het Godsbegrip. Eene wijsgeerige studie* bij. Bolland werkte overigens al sinds oktober 1888 regelmatig mee aan De Nieuwe Gids.

281 P. Tideman, *Een jongste generatie en De Nieuwe Gids*, W. Versluys, Amsterdam, 1894. Het Nederlands Letterkundig Museum beschikt over het door Tideman aan Kloos geschonken exemplaar, met de dedicatie: ‘Opgedragen aan Willem Kloos, 22 juni 1894 door Pet.’ Deze brochure beantwoordde maar ten dele aan wat de lezers van De Nieuwe Gids in het vooruitzicht was gesteld op p. 132 van de mei-aflevering: ‘Binnen kort zal bij den Uitgever W. Versluys het licht zien: Een jonge generatie en De Nieuwe Gids, door P. Tideman, met medewerking van Willem Kloos en H.J. Boeken. Mededeelingen betreffende veranderingen in en om het tijdschrift De Nieuwe Gids, van Augustus '93 tot Mei '94’. In deze brochure handelen p. 19-26 over Verwey, p. 35-38 hoofdzakelijk over Van Deyssel.[aant.]

282 Inderdaad bracht Verwey de nacht van woensdag 27 juni op donderdag 28 juni 1894 door onder Van Deyssels dak. Die donderdag reisden beiden gezamenlijk naar Amsterdam, waar zij Breitner bezochten, waarna zij (zonder Breitner) gingen eten in Hotel Krasnapolsky. Hierna scheidden zich hun wegen. Van Deyssel begaf zich vervolgens naar Arti, waar hij samenzat met P.L. Tak.

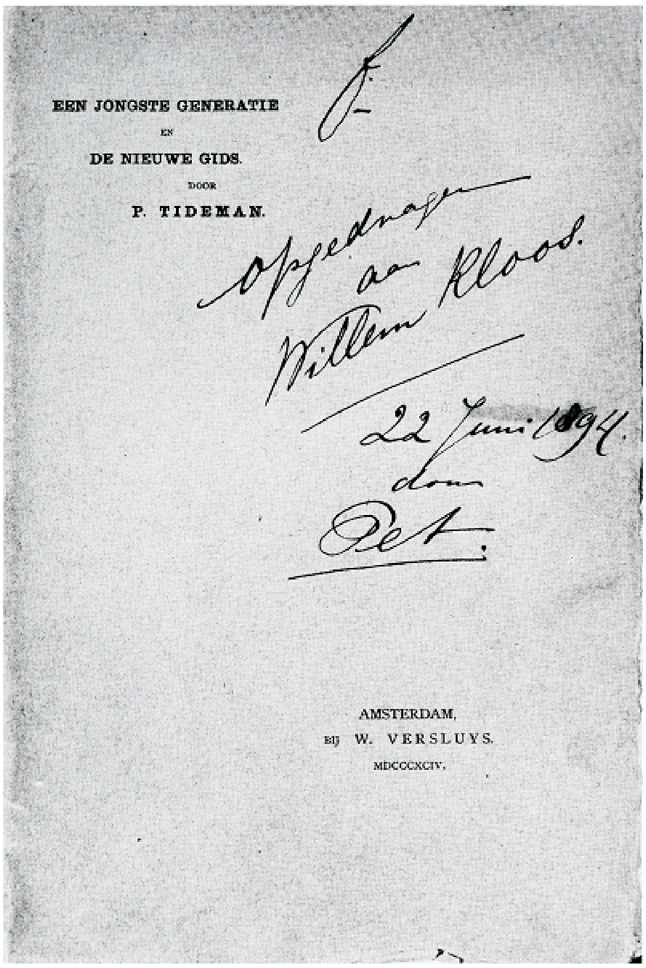

Omslag van de brochure 'Een jongste generatie en De Nieuwe Gids' door P. Tideman

124

[poststempel Noordwijk,
29 juni 1894]

Amice,

Zie hier de menschen aan wie ik briefjes stuur: Tak, v. Deventer, Derkinderen (de Graaff), v.d. Goes, H. v.d. Schalk, Holst, Jolles (Kalff, Molkenboer etc), Dr. Kalff, Dr. Kollewijn, Prof. Pierson, Vermeylen (Langendonck, de Bom), H. Swarth, Pricker, Zilcken, Gerritsen, Treub, H. Muller, Wibaut. - v. Eek bespreek ik nog.

Vraag vooral Kobus.[283] Als hij niets geven wil, laat hij dan *in elk geval* beloven dat hij meewerkt. Wij *moeten* zijn naam hebben. Schrijf Erens bij tijds, omdat de brief misschien moet nagezonden: zet er veiligheidshalve op: verzoeke na te zenden.

Ik meen dat we in 't contract niets omtrent de korrektie gezet hebben maar weet niet zeker. Volgende keer op terugkomen.

Mijn vrouw had gister een groote groene spin in haar mouw loopen, en zie, tot haar verbazing kwam tusschen acht en negen, waar zij logeert, ik even aanwippen.

Van het geld vond ik helaas geen ander dan het bekende.

Groeten. Tot ziens

tt
Alb. V.

Mijn postpapier was op.

125

Baarn, 30 Juni 1894

Amice,

Van Van Looy toezegging van *Feesten* voor de 1e aflev. en waarschijnlijk van een korte bijdr. vr. de 2e en weêr een langere voor de 3e aflev. -

Zal ik nu dat stuk Over Kritiek van Free vragen of niet. Ik herinner mij niet wat wij afgesproken hebben. - Het is een dier door jouw als ‘causerieën’ aangeduide opstellen over Letterkunde, die je, meen ik, zeide voor het tijdschrift van hem te wenschen. -

Mij dunkt dat wij bij ons laatste bezoek aan Bussum niet *naauwkeurig* genoeg met Veth zijn overeengekomen, wat zijn werkkring wezen zal. -

Moet je Lotsy[284] ook niet vragen?

Wat dunk je van het idee iederen medewerker te vragen 10 abonnees aan te werven? 10 × 50 = 500. -

283 Juist op deze vrijdag, 29 juni 1894, was Van Deyssel wederom naar Soest gewandeld om daar Jac. van Looy te bezoeken, die toen de volledige kopij afstond van *Feesten*, II, waarvan Tideman (zie noot 263) zonder Van Looy's goedkeuring het begin had afgedrukt in De Nieuwe Gids van mei 1894.

284 De spinozist Mr. M.C.L. Lotsy (1845-1910), auteur van een studie over *Spinoza's wijsbegeerte*, Amsterdam, 1878, had reeds sinds december 1885 meegewerkt aan De Nieuwe Gids.

Gegroet

K. Alb. Thijm

126

Baarn, 1 Juli 1894

Amice,
Morgenochtend gaan mijn briefjes[285] op de post. Moet je J.H. Leopold[286] niet vragen? Ik meen dat je er van sprak, maar het later weêr vergeten hebt.

tt
K. Alb. Thijm

Ik vrees dat als de in je brief tusschen haakjes genoemde personen niet door jouw onmiddelijk gevraagd worden, wij van hen niet tijdig andwoord zullen krijgen.

Als het prospektus met de namen der medewerkers deze week verzonden moet worden, - zouden wij misschien in de brieven om per omgaande andwoord kunnen verzoeken.

127

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
2 juli 1894]

Zondagavond
1 Juli '94

Amice, Juffr. Van der Schalk geeft *f*500.- en haar verzen voor de eerste afl.[287] Tegen Free's stuk had je het bezwaar dat het derde deel tezeer tegen mij was, en dan een plaats over het zedelijke van kunst. Vin je dat dat bezwaar niet overwegend is, dan is het mij wel. Voordeelig is het zeker als hij bij ons kan aansluiten. Dezer dagen zal

285 Aan: C.F. van der Horst, Arij Prins, Marcellus Emants, Johan de Meester, Cyriel Buysse, Frans Erens, J. de Koo, Josephine Giese, Frans Coenen, Etha Fles, H.J. Biederlack en Henri Borel. Een brief aan G.J.P.J. Bolland bleef onverzonden door Van Deyssels onbekendheid met diens adres: 'Zeer geachte Heer Bolland, 1 September a.st. verschijnt de 1e aflevering van het "Tweemaandelijksch Tijdschrift voor Letteren, Kunst, Politiek en Wetenschap", onder redactie van L. van Deyssel en Albert Verwey en met medewerking van eenige goed bekende auteurs.
Zouden wij U ook tot de medewerkers mogen rekenen?
Het honorarium bedraagt *f*40,- p. vel, door den uitgever, Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74 te Amsterdam, te betalen den eersten Zaterdag na het verschijnen der aflevering, waarin de bijdrage voorkomt.
In afwachting van eenig bescheid, heb ik de eer met de meeste hoogachting te zijn Uw dw. dr. K.J.L. Alberdingk Thijm.'

286 J.H. Leopold had met *Zes Christus-verzen* en met *Scherzo* meegewerkt aan De Nieuwe Gids, achtste jrg., deel II, aflev. 5, juni 1893, p. 272-280 en idem, negende jrg., deel II, aflev. 5 juli 1894, p. 185-195.

287 Zie noot 275.

ik je nog schrijven over het regelen van de Boekbeoordeelingen. Dan moet ook Veth nog eens ter sprake komen. Help onthouden dat bij 't contract nog een artikel

moet over redenen en wijzen van eventueele ontbinding. 50 × 10 is 500, tenminste als al die 10 andere zijn. Er is stellig niets tegen het te vragen, maar toch niet aan allen. Pierson b.v.?!

Groeten

Alb. V.

128

Noordwijk /Zee
3 Juli '94[288]

Amice,

Gisterochtend heb ik mijn briefjes op de post gedaan. Leopold had ik vergeten. Ik schrijf hem vandaag. Bij de meeste heb ik aangedrongen op dadelijk antwoord. De enkele die ik niet onmiddelijk gevraagd heb zijn nog wel gauw te bereiken.

De meeste haast is nu, dunkt me, bij 't inrichten van onze boekendienst. Hoe zou je 't vinden als we voor vakken waar wij niet over kunnen oordeelen, de medewerkers verzochten om geregelde en tijdige opgaaf van wat zij meenen dat moet worden aangeschaft?

Voor wat er dan overblijft vragen wij Groesbeek de volgende geregelde (maandelijksche) opgaven:

1e Maandelijksche lijst van uitgekomen Boeken in Nederl. (die bestaat)

2e Dergelijke lijsten over Frankrijk, België, Duitschland en Engeland, als ze er zijn; - anders, geregelde geschreven opgaaf van Groesbeek.

3e Maandelijksch door ons op te geven keus uit die lijsten op zicht.

Dat voor het algemeene. Maar dan zijn er in alle literaire kringen nieuwe verschijnsels die je buitenaf zoo gauw niet waarneemt. Konden wij daarvoor nu onze vaste personen vinden. B.v. die Teixeira de Mattos[289] in Londen, Vermeylen, Verhaeren, Maeterlinck in België. Weet jij in Parijs iemand?

Dan zijn er enkele menschen hier die altijd bliksems goed op de hoogte zijn en veel koopen. Daar hoort André Jolles onder. En Van Eck, die vrind van mijn zwager.

Verder een lijst van de tijdschriften waar we meê ruilen moeten. Kun jij die opmaken? Vin je dat die vooraf kunnen gevraagd worden of moeten we wachten tot we verschenen zijn?

Schrijf me wat je goed vindt. Groesbeek en verdere hollandsche, ook Engelsche en Duitsche aanvragen kan *ik* schrijven, Fransche moet *jij* doen.

Groeten

tt
Alb. V.

288 Op deze datum schreef Arnold Ising Jr. aan Van Deyssel: 'Ik ben zeer geschrokken van het krantenbericht over een tijdschrift van U en... Verwey!' (*Briefwisseling Van Deyssel/Ising*, p. 220).

289 Alexander Teixeira de Mattos, bij wie Van Deyssel in september 1894 zou gaan logeren; zie de *Briefwisseling Van Eeden/Van Deyssel*, p. 232-237, en *Gedenkschriften*, p. 408-441.

129

Baarn, 4 Juli 1894

Amice,

(Het stuk van Bolland was er een, dat zij al drie jaar hadden liggen. -)

Ik ben gisteren[290] in Bussum geweest en tot deze uitkomsten geraakt: Free doet definitief heelemaal niet meê; Jan Veth zal zeer waarschijnlijk iets voor de 1e aflev. kunnen geven, wil ook de stukken beöordeelen die over kunst mochten inkomen, wil niet redakteur van de Schilderkunst-rubriek lijken te zijn, maar wil wèl als vast medewerker voor schilderkunst genoemd worden; - verder heb ik mijn bevoegdheid eenigszins overschreden en heb jouw zaken gedaan (ik vertrouw dat je het in dit geval zult goedkeuren) door er bij Herman op aan te dringen dat hij iets voor de 1e aflev. geeft. Ik heb wel hoop dat hij dit zal doen. -

Biederlack[291] wil juridische, economische en sociaal-politieke boeken beöordeelen. -

Zouden wij ook nog niet vragen:

Mr. S. Muller Fzn, archivaris van Utrecht, mij door Veth aanbevolen. -

Ook zouden wij gevraagd hebben:

Dr. Hartman te Leiden.

290 Op dinsdag 3 juli 1894 bezocht Van Deyssel in Bussum achtereenvolgens Jan Veth, Herman Gorter en Frederik van Eeden. Deze laatste noteerde in zijn dagboek: ‘Om 2 uur naar huis. Daar vond ik Thijm. Die kwam nog eens vragen om mijn stuk voor zijn nieuwe tijdschrift. Maar ik heb weer geweigerd omdat ik er buiten wil blijven en uit alle onzuiverheid. Wij praatten over de anarchie en ontreddering van ons literaire wereldje. Al die malle jongens die deftig over den toestand schrijven’. (*Dagboek*, p. 304). In het avonduur van woensdag 4 juli noteerde Van Deyssel in zijn dagboek: ‘Woensdag 4 Juli ben ik voor 't eerste abnormaal moe geworden sedert 4 Juni. 3 Juli, te Bussum, voelde ik het 't eerst. Dus enorme vooruitgang. En de moeheid zal hoogstwaarschijnlijk morgen alweêr over zijn’. Maar goed ook, want op 5 juli kwamen Alphons en Elsa Diepenbrock, samen met Herman en Wies Gorter, onverwacht binnenvallen. Het echtpaar Diepenbrock vertoefde, sinds 4 juli, te Bussum voor de viering van de achtentwintigste verjaardag van Wies Gorter. Een gezamenlijke rijtoer over Laren, Eemnes, Baarn en Hilversum voerde hen, na visites bij Veth en Van Eeden in Bussum, naar Derkinderen in Laren en naar Van Deyssel in Baarn.
Overigens had Van Deyssel in de loop van 4 juli, buiten de in noot 288 gememoreerde brief van Ising, een drietal brieven ontvangen, alle gedateerd 3 juli 1894. Etha Fles liet weten: ‘Bij de groote bewondering die ik voor U als litterator heb, zult U begrijpen dat ik uw vraag zeer vereerend vind. Ik wensch niets meer dan iets te leveren dat waardig gekeurd wordt in een tijdschrift, dat U redigeert te verschijnen’; Josephine Giese: ‘Met genoegen wil ik medewerken, en ik wensch U veel succes met de onderneming’; ook Frans Erens zei zijn medewerking toe (*Dertien close-ups*, p. 158).aant.

291 Mr. H.J. Biederlack (1860-1951). Deze jurist, in de kring der Tachtigers veelal aangeduid als Bie, had een aantal malen meegewerkt aan De Nieuwe Gids met artikelen over *De bankquaestie* (derde jrg., deel II), *De faculteit der Godgeleerdheid* (vijfde jrg., deel I) en *De hervorming van ons erfrecht* (zesde jrg., deel I). In de tweede en derde jaargang schreef hij ook enkele malen onder het pseudoniem Lentulus. Onder de naam Utterlack treedt hij op in Van Deyssels roman *De Kleine Republiek*.

Van Gogh[292] geeft zijn tijdschrift op.

Frans Coenen heeft iets, voor onze 1e aflev. desnoods, beschikbaar.

Het komt mij voor dat wij zuinig moeten zijn met de kopie en dus b.v. waar het kan maar een gedeelte van het aangebodene plaatsen en de rest voor volgende afleveringen bewaren. -

Iemant zoo goed voor korrespondenties als Vermeylen in Brussel, ken ik nergens elders. Over die verdere buitenl. medewerking zouden wij eens op ons gemak moeten spreken.

Mij dunkt dat wij onze eerste aflev. aan de tijdschriften waarmeê wij ruilen willen moeten zenden en dan vragen of 't goed is. -

v.d. Horst heeft zich bereid verklaard voor de medewerking. Ik moet nog nader met hem konfereeren.[293]

Je gedachten om door Groesbeek die lijsten te doen verstrekken vind ik zeer goed.

Het zal wel eind volgende week worden voor het prospektus kan worden verzonden. Heb je nu al, zoo als met Grbk. afgesproken, de voorloopige drukproef van prospekt. en Inl. gekregen? Ik wed van neen. En toch moest het en kon het! Je ziet, ik brand van aktiviteit, maar iets schrijven, - dat 's 'n ander praatje.

tt

K.A. Th.

130

Noordwijk aan Zee
5 Juli 1894

Amice,

Op dit oogenblik heb ik antwoord van Zilcken, Lotsy, Vermeylen en Van Deventer dat ze meêdoen. Van v. Deventer alleen nog maar in 't algemeen. Van de beslissing op een sollicitatie (ze valt deze week) hangt het af tot hoeveel hij zich verbinden kan. Kalff pleit volkomen gebrek aan tijd (Dr K.) Treub insgelijks.

292 De uitgever C.M. van Gogh, Keizersgracht 453, Amsterdam zou echter met ingang van 1 januari 1895 uitgever worden van De Kroniek, een Algemeen Weekblad, onder redactie van P.L. Tak.

293 Op 2 juli 1894 had C.F. van der Horst aan Van Deyssel geschreven: ‘Gaarne verklaar ik mij in beginsel bereid tot de gevraagde medewerking aan het nieuwe tijdschrift. Over de nadere bijzonderheden stel ik mij voor binnenkort eens met U te komen praten. Is het noodig dat ik U tevoren van mijn komst verwittig of ben ik vrij zeker U altijd te vinden?’ Van der Horst zou Van Deyssel bezoeken op woensdag 11 juli 1894.

Tekening door Albert Verwey in zijn brief aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 5 juli 1894

Derkinderen[294] persoonlijke redenen. Ik heb de laatste twee geschreven en verwacht nog wel antwoord. Kalff schrijf ik straks, maar twijfel of 't geeft.

Zilcken wil een bladzij 2 maandel. overzicht geven van Haagsche kunst. Lotsy vraagt geld en is zeer ijverig. Vermeylen heel gelukkig. Van Eck (Leiden) werkt meê en geeft *f*100,- Ik had liever gehad 250,- maar mijn zwager schijnt te zeer in 't algemeen te hebben gesproken. Reken nu in elk geval maar dat de 1000 van dezen kant er bijtijds zullen zijn.

Hartman te vragen is me in Leiden zeer afgeraden. Van Eck sprak ervan en Gerlof had informaties ingewonnen die daarop neerkwamen dat hij geacht wordt in zijn vak nog al eens oppervlakkig te wezen en door te slaan.

Ik moest Gerlof 't adres vragen van Leopold, maar zag toen dat hij in de N.G. schreef. Nu 't stuk van Bolland van vroeger is, kan 't wel zijn dat ze van hem oók iets ouds drukken. Nu wou ik hem door Gerlof eens laten polsen. Hoe komen wij achter het adres van Bolland? Hij moet nu stellig in het land zijn.

Mr Muller is best. Vraag jij hem? Prachtig dat Herman wat geeft, maar als wij verzen *kunnen* krijgen doen wij wijs er zuinig meê te zijn.

Hoe is die Destrée die in Parijs woont?[295] Wil ik eens naar hem informeeren? Zilcken kent hem.

Ik schrijf Groesbeek juist om proef.

Het adres van Van Deventer is Boerhavestraat 48 II. Ik denk maandag naar hem toe te gaan. Zou jij dan ook in stad kunnen komen; dan bespreken wij nog één en ander. Maak eens een plannetje.

tt
Albert Verwey

Ik vergat boven: Hugo Muller doet ook meê.

294 Op 6 juli 1894 schreef A.J. Derkinderen aan Van Deyssel: ‘Waarde Thijm! Ik wil je toch even schrijven wat ik met Verwey verhandeld heb, de laatste dagen. Ik heb hem, op een bericht over het nieuwe Tijdschrift, en een verzoek mij op te willen geven als medewerker, geantwoord met mijn beste wenschen voor het Tijdschrift; maar als medewerker wilde ik mij niet geannonceerd zien.
In een tweede brief heb ik daarvan eenige redenen aangegeven. Ik heb hem geschreven dat het mij volstrekt niet ontbreekt aan belangstelling en sympathie, voor wat door jullie gepubliceerd zal worden. Maar een tijdschrift behoort tegenwoordig iets meer te zijn, dan een gelegenheid tot plaatsing van litteraire produkten. Afgescheiden van de vraag of ik mee zal kunnen werken en of mijn medewerking bizonder dienstig zal zijn, wil ik mij verzetten tegen het voornemen mijner vrienden om nù nog eens de wereld te verrassen met een gewoon “tijdschrift”.
Waarlijk, we weten beter. En bij het begin van deze gemeenschappelijke daad moet aan dat betere althans herinnerd worden. Dàn moge komen wat niet anders zijn kòn.’ Vgl. Derkinderen in een brief, eveneens van 6 juli 1894, aan Jan Veth: ‘Moeten we nu na zooveel gehaspel de litteraire occupaties weer zóó de baas zien zijn, dat er weer een schrijvers-publicatie komt, met alle àndere arbeid als dienstbare hofhouding.’ (Citaat ontleend aan Bettina Polak, *Het fin-de-siècle in de Nederlandse schilderkunst/De symbolistische beweging 1890-1910*, 's-Gravenhage, 1955, p. 290).

295 Jules Destrée (1864-1936), een van de voormannen van La Jeune Belgique, was echter niet woonachtig in Parijs, maar in Marcinelle, een plaatsje onder de rook van Charleroi. Dinsdag 31 juli 1894 zou Van Deyssel met hem kennismaken ten huize van Jan Toorop, Villa Libau, Beeklaan, Den Haag.[aant.]

Sara [E.S.C] de Swart (1861-1951). Foto George H. Breitner, oktober 1891. Deze 'Muze der Tachtigers', zoals Jan Engelman haar heeft genoemd (Groene Amsterdammer, 8 september 1951) behoorde ook nu weer tot de vroegste abonnés op het Tweemaandelijksch Tijdschrift

131

[poststempel Noordwijk,
7 Juli 1894]

Amice, Heb Van Deventer geschreven dat ik Maandag a.s.[296] klokke 12 in Kras ben, op de plaats waar jij en ik laatst gedéjeuneerd hebben. Tenzij je me iets anders meldt hoop ik jou daar ook te zien. Dr. Kalff, Hel. Swarth, A. Jolles en Dr. Kollewijn hebben nog aangenomen. Aan Kalff heb ik geschreven. Ankersmit vraagt Jolles. Groesbeek heeft papier gekocht, maar nog geen drukker.

Tot ziens

tt

Albert V.

Help onthouden aan Chap adres vragen van G.B. Huet.[297]

Weigering alleen van Treub en Derkinderen.

Zoo even bericht van v. Dev. dat hij misschien al een artikel heeft voor afl. 1. En van Pierson uit Parijs, dat hij ziek is en zich tot niets verbinden kan, maar: ‘Als ik in staat zal zijn U een bijdrage te zenden, zal 't mij nog meer verheugen dan U.’[298] Dus aangenomen?

Diverse brieven breng ik Maandag meê.[299]

296 Naar aanleiding van deze, zondag 8 juli 1894 bestelde brief moet Van Deyssel langs telegrafische weg hebben voorgesteld de samenkomst te verzetten naar dinsdag, 10 juli 1894; Verwey zelf telegrafeerde op 9 juli: ‘Dinsdag zelfde tijd.’ Op zondag 8, maandag 9 en dinsdagmorgen 10 juli verbleven Arij Prins en Jan Toorop ten huize van Van Deyssel: Prins overnachtte in een hotel te Baarn, Toorop in Van Deyssels logeerkamer. Op 10 juli reisde Van Deyssel, samen met Toorop, naar Amsterdam, om zich klokslag twaalf in Krasnapolsky bij Verwey en Van Deventer te voegen.

297 Gideon Busken Huet (1860-1921) en Charles M. van Deventer waren neven. Na Gideon's dood, op 10 november 1921, zou Van Deventer hem herdenken als *Gédéon Busken Huet*, in De Gids, 1921, IV, p. 367-369.

298 De alsmaar verslechterende gezondheid van Allard Pierson heeft zijn medewerking onmogelijk gemaakt. Hij overleed te Zutphen op 27 mei 1896. In het Tweemaandelijksch Tijdschrift, tweede jrg., aflev. 6, juli 1896, p. 327-332, schreef Albert Verwey een artikel *Bij den dood van Allard Pierson*, voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 116-125.

299 Niet op maandag doch op dinsdag 10 juli kon Van Deyssel op zijn beurt berichten dat Frits Roosdorp, pseudoniem van Frederik Cornelis Marie Schröder (1847-1898) hem op 8 juli 1894 had geschreven: ‘Ik heb het plan voor uw a.s. tijdschrift eerstdaags eenige bijdragen ter beoordeeling te zenden. Wilt gij echter zoo vriendelijk zijn, mij vóóraf even te melden of de medewerking aan *uw* tijdschrift mij verhinderen zal in de “Nieuwe-Gids” te blijven schrijven, indien ik daar nog lust in mocht hebben?’ en dat Sara de Swart hem, vanuit Villa Maria-burg te Arnhem, had laten weten: ‘Het zou mij bizonder aangenaam zijn als gij mij als ingeteekend op Uw en A. Verwey's Tijdschrift wilde beschouwen.’

Johan Thorn Prikker (1868-1932)

132

Noordwijk aan Zee,
11 Juli 1894

Amice,

Vermeylen schrijft mij dat Van Langendonck, Emm. de Bom en Cyriel Buysse[300] de uitnoodiging aannemen. De mededeling omtrent Buysse meteen als antwoord op jouw brief aan hem. Van Gerritsen[301] ook bericht - aangenomen.

Ik heb geschreven aan Pleyte,[302] Leopold, Koenen, Huet, Goes en Tak; en Zilcken en Vermeylen verzocht bijtijds in te zenden. Bij Gorter op inzending aangedrongen.

Van Nu en Straks zal 't volgend jaar verschijnen onder anderen vorm.

Zend je de lijst vandaag?

Gegroet

Alb.V.

Bericht van Wibaut:[303] doet meê.

Aan Zilcken gevraagd adres Th. Prikker.[304]

Bij Jolles aangedrongen op Ankersmit, bij Derkinderen op de Graaff.[305]

300 Op 4 juli 1894 had Cyriel Buysse al vanuit Nevele aan Van Deyssel geschreven: 'Vermeylen zendt mij daar zoo even uw brief. Hij ontving er een soortgelijke van M. Alb. Verwey en verzoekt me hem te Brussel over de zaak te komen spreken. Vóór Zaterdag kan ik naar Brussel niet gaan. Ik zal U dus antwoorden, waarschijnlijk reeds Zaterdag, uit Brussel en twijfel er niet aan, of [ik] zal het genoegen hebben uw medewerker te worden.
Mag ik intusschen weten welke de *idee* is van het tijdschrift en zijne verhouding tegenover de reeds bestaande tijdschriften, als ook welke de Hollandsche medewerkers zijn die men heeft of hoopt te hebben?'

301 Carel Victor Gerritsen, de politiek radicaal georiënteerde zakenman, die in 1892 zijn leven verbonden had met dat van de feministe Aletta Jacobs.

302 De Leidse Egyptoloog Willem Pleyte (1836-1903).

303 De politicus en publicist F.M. Wibaut (1859-1936).

304 Met de graficus, glazenier en kunstnijveraar Johan Thorn Prikker (1868-1932) had Van Deyssel kennis gemaakt ten huize van Van Eeden, op zondag 20 augustus 1893. Van Eeden noteerde toen in zijn *Dagboek*, p. 249: 'Thorn Prikker gehad. Hij was lief en aardig en levendig. Met Paul gespeeld op de eikenheuvel.' In de laatste week van augustus 1893 berichtte Thorn Prikker aan Henri Borel: 'Ik heb de beeldjes en zoo verleden zondag bij Van Eeden gehaald, ik heb ook van Deyssel bij hem ontmoet die logeerde bij v.E. met vrouw en kind. Wat heeft van Deyssel een mooie kop hé, hij lijkt iets op Lorenzo de Medici, heel mooi met zijn vooruitstekende kin. Zoo'n kop die altijd beweert, met kort geknipte haartjes. We hebben 's middags met ons drieen gewandeld en wat beweerd.' (*Brieven Johan Thorn Prikker*, p. 53).

305 Consequent spelt Verwey verkeerdelijk De Graaff. Hij kan geen ander bedoeld hebben dan Andrew de Graaf, de intimus van Alphons Diepenbrock, die hem veelal niet aanschreef als Andrew maar als 'Droesem'. Via Diepenbrock was De Graaf in contact gekomen met Derkinderen, met wie hij eveneens zeer bevriend raakte. Toen Derkinderen op 2 november 1925 te Amsterdam overleed, was het A. de Graaf die aan de Handelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde, 1925-1926, Leiden, 1926, p. 34-51, het *Levensbericht van Antonius Johannes Der Kinderen* bijdroeg.

133

Baarn, 12 Juli 1894

Amice,
De lijst zult gij ontvangen hebben.
Van Ankersmit aanneming ontvangen.[306]
Van Netscher toezegging nagelaten schetsen van Van Groeningen.
Van der Horst zal ± 8 blz. per keer geven over Tooneel, voorloopig zonder bezwaar voor de schatkist. -
Nu moeten wij nog een archeoloog, een natuurkundige en geregelde medewerkers voor muziek en architektuur hebben.
Wat dunkt je van Dr. A. Bredius, en de jonge Van der Pek, die in den Amstr. over Bouwkunst geschreven heeft?
Mij hebben thans allen door mij gevraagde beandwoord, behalve Borel in China.
Ik houd mij aanbevolen om de proef van 't prospektus te ontvangen. Waarschijnlijk zoû dit uiterlijk Maandag a.s. verzonden moeten worden.
De kruisjes achter de namen op de lijst die ik je gestuurd heb beteekenden: menschen die òf niet geandwoord hadden òf hun naam niet op den omslag en in 't prospektus wilden òf weigerden. Nu is 't meeste daarvan opgeheven. Alleen Biederlack en Emants[307] willen niet op 't prospekt.
Met groet

K. Alb. Thijm

Kunnen wij Mr. Calisch[308] ook als medewerker vragen?

134

Vrijdag [13 juli 1894]

Amice, Hierbij zend ik je proef van prosp. en inleiding. Ik heb in *mijn* proef van 't prosp. de veranderingen van Groesbeek ongeveer overgenomen, en andere aangegeven. Wil jij zien wat je van een en ander vindt en 't dan definitief vastgesteld weer aan mij sturen?
De kompleete lijst van de namen in de juiste volgorde gaat ernevens.

306 J.F. Ankersmit (1871-1942), toen woonachtig Singel 186, Amsterdam, schreef op 10 juli 1894: ‘Zeer gaarne neem ik uw uitnoodiging tot medewerking aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift aan.’

307 Marcellus Emants had op 4 juli 1894 aan Van Deyssel geschreven: ‘Op aanvragen om vaste medewerker te worden van een tijdschrift heb ik tot nu toe steeds afwijzend geantwoord. Ik schrijf niet veel en 't is mij onaangenaam zoo dikwijls buiten op een tijdschrift te staan, wanneer ik er zeer zelden binnen in voorkom. Dit belet evenwel niet, dat ik met veel genoegen U eens een opstel zal aanbieden zoodra mijn pen iets heeft voortgebracht, dat ik voor uw tijdschrift geschikt zal achten.’

308 Zie noot 261.

Heb jij bericht van Ankersmit? Ik niet. Zei je niet dat Netscher *niet* meedeed? Anders moet hij nog tusschenin gevoegd.[309]

309 Frans Netscher zou inderdaad op de lijst van medewerkers figureren.

Van B. Huet, de Graaff, Leopold en Thorn Prikker heb ik nog geen antwoord.

De rubrieken vervallen nu zeker. Tak wil ook niet voor vast. Hij schrijft me heel weinig toeschietelijk, wil geen overzichten schrijven, niet onder de *vaste* medewerkers gerekend worden, maar wellicht soms gastvrijheid vragen. Ik heb hem nog eens geschreven, gevraagd om tenminste voor deze keer 't overzicht en gezegd dat hij dan zeker geen bezwaar zal hebben om als eventueel medewerker op de lijst te staan.

Biederlack heb ik bij een bedankje voor zijn dissertatie nog eens gevraagd om zijn naam, maar dat zal wel niet geven.

Ik geef in overweging Toorop en Prikker wel op 't prospektus maar *niet* op den omslag te zetten.[310] De lijst is toch al lang genoeg.

Pleyte heeft geweigerd; te druk.

Van Goes een heel respektabelen brief, geeft 2 vel over: Nederlandsche Bourgeoisie: III Mr M.W.F. Treub: *De Leer*.[311]

Aan Aletrino vraag ik de voorletters van dien Jelgersma.

Ik heb voor de Boekbeoordeelingen over Kloos geschreven,[312] een half vel.

Begin volgende week kunnen verzen Jet v.d. S. naar de drukkerij. Heb jij Looy en Sam?[313] Dan zouden die daarna kunnen als je 't goedvindt, en zou jij dan even verdere volgorde willen opmaken in verband met vroeger of later klaar zijn van de verschillende heeren? Misschien beter geen twee novell. bijdragen na elkaar te zetten, maar Jelgersma er tusschen in.

Lind[314] zal Groesbeek Maandag Concept contr. sturen.

Verder geen nieuws. Groeten

Alb.V.

135

[*datum poststempel achterzijde enveloppe is* 15 juli 1894]

Amice, Een politiek overzicht moeten wij, dunkt mij, noodzakelijk hebben. Kunt gij dus niet de HH. Hugo M., Treub, Gerritsen, De Koo of Jelgersma vragen dit te schrijven? -

Hierin gesloten de kopie van Sam, die van Kobus volgt Dinsdag.

Zoo als gij ziet hebben wij ± 150 blz. minstens, dus, als wij negen vel geven,

310 J. Thorn Prikker en Jan Toorop zijn niettemin op de omslag geplaatst.

311 F. van der Goes, *Nederlandsche bourgeoisie*, I en II, was reeds verschenen in De Nieuwe Gids van respectievelijk oktober 1892 en april 1893. Hoofdstuk III, dat handelt over Mr. M.W.F. Treub, zou verschijnen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 150-160.

312 Albert Verwey, *Verzen van Willem Kloos*, in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 111-119; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 160-174.

313 Arnold Aletrino werd veelal met Sam aangeduid en aangesproken.

314 Mr. A. Lind.

36 blz. te veel, die voor een volgende aflev. kunnen dienen. De bijdragen van Goes en Jelgersma kunnen dan misschien gesplitst worden. Op Vermeylen heb ik niet gerekend.

Afzender Alberdingk Thijm
Baarn

136

[poststempel Noordwijk,
16 Juli 1894][315]

Amice,

Ik stuur proef prosp. dadelijk weg, maar moet dan noodzakelijk nog een, zoodat het voor Woensdag niet verschijnen zal. Misschien hoor ik dan ook nog van Huet en de Graaff die niet hebben geantwoord.

315 Op zondagochtend, 15 juli 1894, had Verwey aan Van Deyssel een brief geschreven, die hij onverzonden liet en die in 1959 door Mea Nijland-Verwey openbaar werd gemaakt in *Kunstenaarslevens*, p. 118-119:
Amice,
Ik heb maar geen vrede met de vermelding van de namen van Prikker en Toorop. Ik heb van Prikker nu antwoord dat hij graag iets schrijven zal. Maar hij zoowel als Toorop zijn gauw van beloven; zij hebben nooit iets geschreven; zijn de eenige dergelijke op de heele lijst. Daar komt nog iets bij. Wij wilden Van der Valk vragen. Mij heeft Karsen indertijd gezegd dat hij nog eens wat schrijven wou. Staan nu van al die schilders die wel eens schrijven willen juist de twee symbolistische op de lijst, dan zal dit b.v. Karsen zeker ergeren, en ik maak me eer sterk drie stukken van Karsen te krijgen dan éen van Toorop. Ik zou ervoor zijn bij gelegenheid nog eens op een stuk van hen aan te dringen, maar hen niet te noemen, op prospectus noch omslag. Blijf je na lezing van bovenstaande argumenten voor het zetten van hun namen, dan leg ik er me bij neer.
Tak schrijft dat hij absoluut niet van de partij wil zijn. Hij raadt Hugo Muller aan voor de Overzichten.
Mijn briefkaart aan Biederlack heeft me vier bladzijden uiteenzetting bezorgd, waarom hij niet etc. Wou je Bredius etc. nog vragen voor 't verschijnen van 't prospectus? Ik denk niet, omdat je 't Maandag wou doen uitkomen.
Ik hoop dat je 't me nog stuurt. Ik moet de voorletters van Van Eck en Jelgersma nog invullen, en heb misschien morgen antwoord van Huet.
Netscher beloofde nalatensch. van Groeningen, maar zei je ook niet iets van zijn eigen naam? Van de Inleiding mocht ik nog wel revisie hebben; dan wordt het licht Woensdag.
Gister kreeg ik mijn N.G. nog. Versluys heeft het van Groesbeek gehoord, en schrijft dat het een vergissing moet zijn.
Ik krijg bedenking tegen twee stukken van 2 vel (gesteld Jelgersma wordt ook 2 vel). Als wij die konden doorknippen konden wij binnen onze 10 vel blijven. Zie eens hier: Inleiding met voorwerk: 9 Verzen 30 (op zijn minst). Van Looy 24. Aletrino 16. Boekbeoord. 16 (wordt 't zeker) Tooneel & Schilderijen Haag 1. - maakt al: 113. Blijft 47 bladz. voor de twee heeren, dus nauwelijks 1 ½ vel elk. En nu hoop ik zelfs nog op iets van jou; en Frans Coenen laat ik er heelemaal buiten. (Ook verzen 't zij van Gorter 't zij van mij, want voor eén van ons beiden reken ik maar 6 bladz.) Zij zouden elk een vel moeten geven.
Hugo Muller ging op reis, schreef hij laatst, kan dus deze keer niets doen. Wie nu? Of niemand? Groeten Alb. V.
Van de Graaff (2 keer gevraagd) geen antwoord.'

Tak weigert beslist meê te doen. Prikker belooft iets te schrijven.[316] Ik krijg tegen het opnemen van de namen Prikker - Toorop hoe langer hoe meer bezwaar. Zij zijn de eenige op de lijst die nooit iets geschreven hebben, tien tegen één nooit iets goeds *zullen* schrijven[317] (tenminste Toorop), en beteren, als Karsen, zullen afschrikken meê te doen. Ik meen bovendien wel te weten dat Veth hen liever niet op de lijst zal zien. Laat me even weten wat je ervan vindt en of ik ze weg mag laten.

Zou je Kobus maar niet dadelijk naar Groesbeek sturen. Ik wacht de verzen van Jet v.d. Schalk.

Hoe zou je vinden als we de aflev. in hoofdzaak als volgt opstelden:

Inleiding	8
Verzen H.v.d.S.	24
Jelgersma	16
Aletrino	12
Verzen Gorter of Verwey	8
Looy	24
Goes	16
Boekbeoord (Biederl., Verwey, Chap.)	14
Polit. Overz.	6
Veth	4
Horst	8
Zilcken	1
Vermeylen	3
	144

Dat zijn dan 9 vel. Een tiende mag er dunkt me wel bij, maar dan moet dat niet met een stuk van Chap gevuld worden, maar met iets moois, 't zij van Gorter (verzen) of van jou (kritiek), of allebei! 't Element dat het zwakst is op het oogenblik is de letterkundige studie of kritiek. En daar ik al iets heb zou 't verreweg het verkieselijkst zijn als jij dat aanvulde.

316 Dit moet Johan Thorn Prikker gedaan hebben op vrijdagavond 13 juli 1894, en niet op 27 juli 1894, zoals *Brieven Johan Thorn Prikker*, p. 190 ten onrechte aldaar een brief aan H.P. Bremmer dateren. Op zaterdag [14 juli 1894] schreef Prikker aan Bremmer: ‘Ik krijg daar gisteravond van Albert Verwey een brief. Of ik trek had, (hij had gehoord dat ik wel over schilderen schreef) in het nieuwe blad van Thijm en hem, beweringen over Kunst wilde houden, zie je geen critieken. Nu je begrijpt ik heb hem onmiddellijk van zéér aangenaam geschreven.’

317 Overigens zouden *Brieven van Johan Thorn Prikker* het licht zien in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, tweede jrg., aflev. 2, november 1895, p. 289-311; aflev. 3, januari 1896, p. 456-476; aflev. 4, maart 1896, p. 95-113.

Tak raadt Hugo Muller aan voor Pol. Overzicht. Die is denkelijk op reis, maar in elk geval schrijf ik hem.

Ik ben vanochtend ziek, mijn ingewanden. Als 't merkbaar is, verontschuldig 't dan. Veel groeten. Tot gauw.

Alb.V.

G.J.P.J. Bolland (1854-1922). Portrettekening daar E. Valença

137

Baarn, 17 Juli 1894

Waarde Vriend,

Ik heb hedenochtend aan Bolland geschreven. Zijn adres is: Kalverstraat 96 Amsterdam.[318]

Ik zoû er vóor zijn dat, zoo als in je voorlaatsten brief[319] is aangegeven, Thorn Prikker en Toorop in het prospektus kwamen en dan maar niet op de aflevering. Ik heb aan Toorop de lijst der namen, die in het prospekt. zouden komen, voorgelezen, waarop hij zei dat hij ook iets zoû hebben, waarop ik zei: o, dat's uitstekend, dan kan jouw naam er ook bij. Nu zoû het dus een beetje raar zijn als die weg bleef. -

Wat het gros der wetenschappelijke medewerkers aangaat, kunnen wij, dunkt mij, zeer wel eenvoudig konkurreeren met den Ouden Gids. Ik bedoel dat wij de besten der vele wetenschappelijke (filologische enz.) medewerkers van den Ouden Gids kunnen vragen of zij ook iets voor ons tijdschrift hebben. -

Amice, Het spijt mij dat ik het je nu al zeggen moet, maar ik vrees dat op den duur het soort aktiviteit enz., waartoe het redakteurschap van een tijdschrift iemand noopt, in strijd zal blijken te zijn met het geluk en de *rust*, die ik voor mijn leven wensch.

Ik ben zoo gelukkig met de eenvoudige stille dingetjes van mijn gezin en moet *door rustigheid* langzamerhand weêr aan 't werk komen. Ik ben overtuigd dat het soort werk, zoo als ik het nu zoû wenschen te maken, vóor alles rust noodig heeft en dus niet: prikkels, niet dus b.v. de prikkel van op tijd klaar te moeten zijn, enz.

Word niet boos en wil beseffen dat ik allerminst vergeet hoe je bezig bent mij bij

318 Op dit adres zou Van Deyssel, op dinsdag 4 september 1894, Bolland gaan opzoeken: ‘Ik bezocht hem te Amsterdam, waar niemand zoude vermoed hebben dat juist in de *Kalverstraat* een der meest abstracte denkers van den tijd zijne, tijdelijke, woning had. Die Kalverstraat hinderde hem in 't minst niet. Geen wonder! Want zijne kracht was zóó groot, het levende denken van zijn geest was zóó sterk, dat zijne gedachten, die, door zijne liefde tot de wijsgeerige geestesbewegingen, steeds hartstochtelijk juichend en triomphantelijk opwelden, opschoten, in elkaar over gingen, zich samenstelden en zich uitvierden tot verdere gevolgen en grootere geheelen - in zich opnemend, om daardoor te gelijk kleurig afgewisseld en weelderig geschraagd te worden, niet te tellen uitspraken van voorafgegane geesten in vele tijden en landen en eene niet te overziene menigte voorbeelden uit de politieke en culturele geschiedenis der wereld, - zijn éénig soortelijk geestelijk leven was zóó overheerschend, dat zijne gedachten, zoo als die in zijn woordenstroom, in den met alle vormveranderingen en lotgevallen van een immense rivier voortgaanden vloed van zijn levende taal, de woning vervulden, heel het bonte marktleven van de spiegelende winkelstraat tot een ledige, platte, nietigheid, tot de grauwe schim der stoffelijkheid, die het in wezen was, vernederden.’ (Lodewijk van Deyssel, *Nieuwe kritieken*, Amsterdam, 1929, p. 9). Reeds op zondag 9 september 1894 brachten de Bollands een tegenbezoek aan Van Deyssel. Daarover bijzonderheden in het *Dagboek* van Frederik van Eeden, p. 135.

319 Verwey's brief van 13 juli 1894.

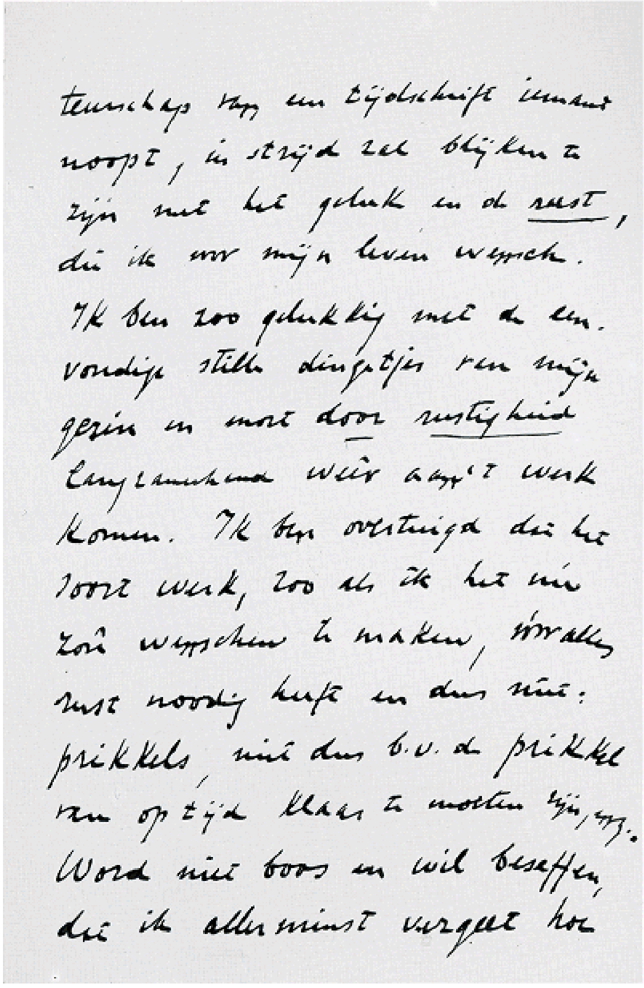

[illegible] van een tijdschrift iemand
noopt, in strijd zal blijken te
zijn met het geluk en de rust,
die ik voor mijn leven wensch.
Ik ben zoo gelukkig met de een-
voudige stille dingetjes van mijn
gezin en moet door rustigheid
langzamerhand weer aan 't werk
komen. Ik ben overtuigd dat het
soort werk, zoo als ik het nu
zou wenschen te maken, vooral
rust noodig heeft en dus niet:
prikkels, niet dus b.v. de prikkel
van op tijd klaar te moeten zijn, enz.
Word niet boos en wil beseffen,
dat ik allerminst vergeet hoe

Blad 2 en 3 van Van Deyssels brief aan Albert Verwey, d.d. 17 juli 1894, zoals die oorspronkelijk luidden

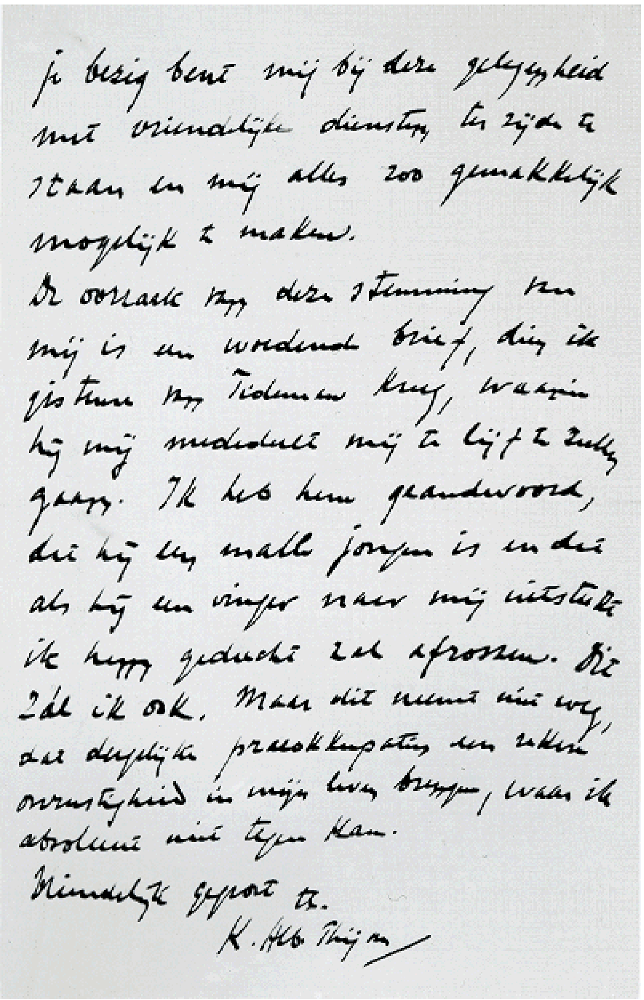
je bezig bent mij bij deze gelegenheid
met vriendelijke diensten ter zijde te
staan en mij alles zoo gemakkelijk
mogelijk te maken.
De oorzaak van deze stemming van
mij is een woedende brief, dien ik
gisteren van Tideman kreeg, waarin
hij mij mededeelt mij te lijf te zullen
gaan. Ik heb hem geantwoord,
dat hij een malle jongen is en dat
als hij een vinger naar mij uitsteekt
ik hem geducht zal afrossen. Dit
zal ik ook. Maar dit neemt niet weg,
dat dergelijke preoccupaties een zekere
onrustigheid in mijn leven brengen, waar ik
absoluut niet tegen kan.
Vriendelijk gegroet tt.
K. Alb. Thijm

deze gelegenheid met vriendelijke diensten ter zijde te staan en mij alles zoo gemakkelijk mogelijk te maken.[320]

Maar vandaag en gisteren is er een zwarte wolk van onrust in mijn huiskamertje gedaald.

Vriendelijk gegroet

K. Alb. Thijm

138

Noordwijk aan Zee,
18 Juli 1894

Amice,

Ik kon niet voor vandaag de laatste proef van het Prospectus krijgen. Het kan dan morgen voor den middag worden afgedrukt. Als Bolland je bijtijds antwoordt, laat het dan even telegrafisch weten aan Groesbeek, dan kan die hem tusschenvoegen.

Het spijt mij dat mijn ziekte en zenuwachtig schrijven je ontrust heeft, juist nu er zooveel reden is om in onzen schik te zijn. Let er niet op. We hebben het naarste werk achter den rug en ik zal je niet meer plagen om kopie.

Ik ben zelf nog een beetje trillerig, maar in opgaande lijn.

Veel groeten

Alb. V.

Gideon Huet[321] heeft aangenomen, de Graaff bedankt.

139

Baarn, 22 Juli 1894

Amice,

Uit je brief van 18 Juli maakte ik op, dat het prospektus 19 Juli in den voormiddag afgedrukt en uiterlijk gisteren, 21 Juli, verzonden zoû zijn. Er staat echter nog niets

320 Hierna had Van Deyssel oorspronkelijk geschreven: ‘De oorzaak van deze stemming van mij is een woedende brief, dien ik gisteren van Tideman kreeg, waarin hij mij mededeelt mij te lijf te zullen gaan. Ik heb hem geandwoord, dat hij een malle jongen is en dat als hij een vinger naar mij uitsteekt ik hem geducht zal afrossen. Dit zál ik ook. Maar dit neemt niet weg, dat dergelijke praeokkupatiën een zekere onrustigheid in mijn leven brengen, waar ik absoluut niet tegen kan.
Vriendelijk gegroet, t.t. K. Alb. Thijm.’
Op 14 juli 1894 had Tideman aan Van Deyssel geschreven ‘dat ik U tegenkomende U een vuistslag in het aangezicht zal geven, ik schreef juist aan Kloos, dat hij gelijk had U een smeerlap en een lafaard te noemen. Gij *zijt* een zwak mensch, bedek Uzelf niet langer met krankzinnige extases en geestigheid, sta als een man eens voor de menschen, dan kan een kind U wegleiden.’ Voor de volledige brief en voor de onmiddellijk daarna gevolgde brieven, zie de *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 189-190.

321 Hij zou als G. Busken Huet figureren op de lijst van medewerkers.

van in de kranten en daaruit besluit ik, dat het nog níet verzonden is. - Het is maar te hopen, dat Groesbeek zorgt, dat de eerste aflev. in elk geval precies op den datum verschijnt. -

Bolland heeft aangenomen, maar kan in dit zijn verlofjaar zonder boeken of iets hier zittend waarschijnlijk nog niets geven. -[322]

De drie eerste abonnés heb ik aan Groesbeek opgegeven.

De zwarte wolk in mijn stemming is nu weêr voorbij. Het was aan míj om jóuw exkuzes te maken voor de mededeelingen daarover. Mijn ontstemdheid was echter absoluut niet veroorzaakt door jouw voorlaatste schrijven, waarin ik niets zieks noch zenuwachtigs heb bespeurd. Ik vind heel natuurlijk, om niet te zeggen vleyend, dat je aandrong om iets van mij in de 1e aflev. te hebben. Wat ik schreef sloeg daar niet op, maar was heel in 't algemeen bedoeld. Ik ben nu zelfs al weêr aan 't werk voor die eerste aflev., dat over Couperus,[323] maar betwijfel of 't klaar komt. -

Gorter heeft besloten vooreerst niets in te zenden.[324]

Het zoû een heele rustigheid geven als wij nu maar zeker konden zijn van Veth en van het Politiek Overzicht.

Het is eigenlijk erg náar dat Veth niet dadelijk met geestdrift aan 't werk gaat, maar dat je je in een vroeger nooit bestaan hebbende verhouding tot hem moet begeven, namelijk die van soebatten en smeeken, om iets gedaan te krijgen.

Addio! Vele groeten

K. Alb. Thijm

322 Op 18 juli 1894 had Bolland Van Deyssel laten weten: ‘Op zich zelf genomen heb ik niet het geringste bezwaar tegen het plaatsen van opstellen in Uw tijdschrift, wanneer mij die bij gelegenheid uit de pen mochten vloeien; zelfs zou ik misschien in eene algemeene bespreking van het socialisme en zijne toekomst iets kunnen leveren, dat meer bijzonder voor Uw doel geschikt was. Doch ik zit hier zonder mijne boeken, in een onvasten en geheel voorloopigen toestand; buitendien heb ik nog nooit een penning met mijn geschrijf verdiend, waarmee ik hier duidelijk wil maken, dat ik altijd slechts geschreven heb voor zoover de Geest over mij vaardig werd en niet gewoon ben op bestel te leveren. En er is nog iets: tegenwoordig richt mijne belangstelling zich meer bijzonder op de doorvorsching van Israels geschiedenis en van de oorsprongen des Christendoms. Opstellen desbetreffende zouden allicht minder in Uw geest vallen, en kunnen buitendien in mijn verlofsjaar door mij niet worden geleverd; wanneer ik weer tusschen mijne boeken zit, zoudt Gij er anders zooveel van kunnen krijgen als Ge woudt. Over de oorsprongen des Christendoms bijv. meen ik eene samenhangende reeks van stukken te kunnen leveren, die voor de meesten Uwer verrasschend geschiedkundig licht brengen.’

323 Zie noot 264. Die bespreking kwam echter niet klaar. Zie daarover *Bijna drie jaar zwoegen op één recensie* in: Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel. Een chronologische konfrontatie in beschouwingen, brieven en notities*, Amsterdam, 1968, p. 172-194.

324 Op 17 juli 1894 had Gorter vanuit Bussum geschreven: ‘Waarde Thijm! Ik heb toch besloten bij mijn plan te blijven en met publiceeren nog te wachten. Mijn begeerte om U van dienst te zijn deed mij een oogenblik wankelen, maar nadenkende keerde ik tot mijn oude inzicht terug. Wees overtuigd dat ik zoo spoedig mogelijk zal medewerken. t.t.Herman Gorter.’

140

Noordwijk/Zee
22 Juli '94

Amice,

Gister telegrafeerde ik Groesbeek of de prospectussen nog niet klaar waren, en vanochtend ontving ik bijgaand schrijven.[325] Ik heb hem geantwoord dat, als hij overtuigd is dat de verzending 1e Augs. bijtijds is, wij ons er bij neer leggen. Maar hij heeft ongelijk mijn haast vreemd te vinden want Donderdagavond schreef Nijhoff mij dat dien middag werd afgedrukt.

Wat Bolland zei?

De Heer Koenen[326] telegrafeerde me Donderdag, uit Utrecht, dat hij meedeed, voorletter-loos. Als ik geweten had dat nog niet werd afgedrukt zou ik er hem om gevraagd hebben; nu deed ik niets.

Toorop en Prikker liet ik op beide lijsten staan.

Morgen stuur ik kopie. Veel groeten

Alb. V.

141

Baarn, 23 Juli 1894

Amice,

Jolles vraagt[327] 1 vel in de 1e aflev. voor een ‘bespiegelend opstel over het Mysteriespel’ (een vervolg vormend op zijn artikelen over de Primitieven in het Weekblad).[328]

Ik heb hem gezegd dat dit natuurlijk niet aanvaard kan worden vóor de red. het gelezen heeft, maar dat, aangezien die artikelen in het Weekbl. zeer goed waren (ook Derkinderen vond ze zoo), ik hoopte dat het, zij 't gedeeltelijk, in de 1e afl. zoû kunnen komen, b.v. ½ vel in de 1e en ½ vel in de 2e aflev.

O.a. daar Jolles van die groep jongeren stellig een der twee besten is, zoû ik hier zéer vóor zijn. - Het zijn geen verzen, maar is een letterkundige studie, en wij moeten hem, dunkt mij, in 't begin niet afschrikken. -

325 In dit schrijven, d.d. 21 juli 1894, berichtte K. Groesbeek o.m. dat het papier, waarop prospectus en inleiding gedrukt zouden worden, uit Engeland moest worden betrokken, met een wachttijd van drie à vier weken. ‘Het is nu ontvangen en ik heb nu last tot afdrukken van 5000 prospectussen en 5000 Ex. inleiding gegeven. Het prospectus heb ik echter gedateerd Augustus, omdat het toch Augustus wordt alvorens dat aantal is afgedrukt, gebrocheerd, geenvellopeerd, geadresseerd en door de post of de boekhandelaren bezorgd. Trouwens als het prospectus één maand vóór de 1e aflevering in zee gaat, dan is dat zeker vroeg genoeg.’

326 Op de lijst van medewerkers figureert hij als Mr. H.J. Koenen.

327 In een brief van 22 juli 1894. André Jolles' opstel *Mysterie-spel*, opgedragen aan Jan van der Waals, Phil. Nat. Stud., zou het licht zien in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 146-149.

328 Aan het weekblad De Amsterdammer van 4, 11 en 25 maart, 8 en 22 april en 6 mei 1894 had Jolles artikelen bijgedragen over *Primitieven*. Zie ook Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en André Jolles*, in *Dertien close-ups*, p. 103-121.

Nu nog iets over de afdeeling Boekbeöordeelingen. Daargelaten wat er komen mag van Chap, Biederlack en Prins, welke laatste mij iets over De Goncourt èn over Tolstoi in zijn laatsten brief toezei,[329] daargelaten ook jouw schrijven over Kloos' verzen en het eventueele mijne over Couperus, - zoo is bij dat alles nog niet dít: een, zij 't korte, appreciatie van het beste onder het pas verschenene, min of meer in den geest der Buitenl. Bibliogr. in het Weekbl. Het is nu juist het stille seizoen, maar is er ook niet iets binnenlandsch, van H. Swarth of zoo, pas uitgekomen?-

Weêr iets anders. Mr. S. Muller Fzn. heeft bedankt.

Ik geef je nog in overweging:

J. Winkler Prins, Dr. A. Bredius, Ch. Boissevain(?), Louis Couperus, Van der Pek en Mr. W.W. v. Lennep (vertaler van Keats Hyperion); Wibaut is geen Mr. -

Bedoelde je werkelijk, dat je aan *K*oenen, met een *K*, geschreven hebt. -

Met groet.

tt

K. Alb. Thijm

142

Baarn, 24 Juli 1894

Amice,

Ik geef je in overweging om, behalve de gedrukte briefjes voor het terugzenden van niet aanvaarde bijdragen, ook gedrukte briefkaarten te laten maken in den trant als hierin gesloten, om de ontvangst der bijdragen te melden, die met 1 cent te frankeeren zijn.

Van-daag stuur ik Van Looy's bijdrage[330] naar Groesbeek.

Henry Van de Velde[331] moeten wij, dunkt mij, ook vragen.

Het afgedrukte prospekt. heb ik ontvangen.

Hierbij aangeboden verzen van Ankersmit.

Na groet,

tt

K.A. Th.

143

Baarn, 24 Juli 1894

Geachte Heer Groesbeek,

Het prospektus v/h Tweem. Tijdschr. heb ik ontvangen. Ik vestig er nu maar meteen dadelijk Uw aandacht op, omdat ik het anders misschien vergeet, dat van de

329 D.d. 14 juli 1894; zie de *Briefwisseling Prins/Van Deyssel*, p. 191-194.

330 Van Looy zal zijn bijdrage aan Van Deyssel ter hand hebben gesteld op maandag 23 juli 1894, toen Kobus en Titia van Looy bij Van Deyssel dineerden. Van Looy's *Feesten*, II, zou het licht zien in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 33-51.

331 De Belgische architect, schilder en schrijver Henry van der Velde (1863-1957) zou op 31 juli 1894 door Van Deyssel worden ontmoet, ten huize van Jan Toorop. Zie noot 295.

medewerkers Bolland zonder *t* op 't eind spelt en dat Marcellus Emants *niet* op den omslag van het Tijdschrift genoemd wil worden, ofschoon hij wèl wil meewerken.
De Heer Verwey heeft U, naar ik meen, reeds de kopie gezonden van Mej. v.d. Schalk, Dr. Aletrino en hem zelf. Hierbij zend ik u de kopie van den Heer Van Looy.
Het overige kan niet vóor medio Aug. verwacht worden.

Hoogachtend
Uw dw.
K.J.L. Alberdingk Thijm

144

Noordwijk aan Zee,
24 Juli '94

Amice,
Wibaut heb ik gevraagd of er bij een paar economische boeken in de laatste engelsche boekenlijst een was dat hij bespreken wou. Hij vroeg om éen ervan, dat ik zoo vrij ben geweest aan Groesbeek op te geven.
Vanwege prof. Bolin in Helsingfors kreeg ik verleden week aanzoek of ik ook zorgen kon dat een boek van hem over Spinoza, in Berlijn verschenen, in de Nieuwe Gids besproken werd. Ik schreef terug: in ons tijdschrift, en meteen aan Lotsij of die 't wou doen. Die zei graag;[332] en nu heb ik den prof. verzocht zijn boek te sturen.
Ik was gister bij Zilcken.[333] Hij zal d'Estrée (of Destrée)[334] vragen, die zeer goed moet zijn, voor berichtjes uit Parijs; en hem als honorarium een exemplaar aanbieden. Hij sprak ook van de brieven van Bauer.[335] Jolles had ze eens gevraagd, maar daar was niets van gekomen. Z. wist niet waarvoor. Hij zou nu zien ze voor ons te bemachtigen.
Z. zelf zal 1 ½ blz. uit Den Haag, en mogelijk nog enkele andere berichtjes sturen.
Wat je zegt van Jolles - wij moesten alles aannemen, maar in alles vrij blijven. Over een week b.v. dienen wij den inhoud van het 1ste nummer definitief vast te stellen en het zou mooi zijn als wij dan tegen niemand gebonden waren en uit alles wat er is een vrije keus konden doen.
Waarom zouden wij bij Veth soebatten. Wij zullen hopen dat hij het later een eer

332 Inderdaad besprak M.C.L. Lotsy het boek van Wilhelm Bolin over *Spinoza* in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 125-133.
333 Philippe Zilcken (1857-1930) was woonachtig in Den Haag: *Hélène-Villa*, aan de Bezuidenhoutseweg, pal tegenover Huis ten Bosch.
334 Zie noot 295.
335 Op 21 augustus 1894 zou Marius Bauer een boze brief aan Van Deyssel schrijven: ‘Amice, In de Telegraaf lees ik dat in de Tweemaandelijksche brieven uit Caïro van mij komen. Wat beteekent dat? Een vergissing hoop ik. Ik ben er *volstrekt* [volstrekt driemaal onderstreept - H.P.] tegen dat 't er in komt. Volgens afspraak met Jolles zou *hij* 't schrijven en *ik* er buiten staan. Je zult mij genoegen doen met eenige nadere inlichting. Groetend M. Bauer.’ Dit laatste heeft Van Deyssel op 22 augustus, dus per omgaande, gedaan.

zal vinden met ons te mogen meewerken. Wacht maar, we zullen in den waren geest van alle pretendenten, zoodra we koning zijn, geen consideraties hebben met den enkeling.

Mag ik je namenlijstje in bedenking houden?

Koenen met een K inviteerde ik voor Jolles.

Pas verschenen boeken in Holland weet ik geen. Fransche alleen. I. Autour des Theatres II. La Musique III. Les Arts IV. Les Livres etc. etc.

Mij dunkt, iets dergelijks, waarbij alle kleine boekbeoordeelingen, brieven, stukjes van periodiek belang, dadelijk hun plaats zouden vinden, - wat zeg jij ervan?

Veth, Biederlack, Chap, Zilcken Destrée, Vermeylen zijn de aangewezen lui om zulke rubrieken aan te vullen, behalve wijzelf natuurlijk.

Nog eens over buitenl. bibliografie. Ik ben daar éven zeer voor als jij. De zaak is alleen dat ik nu niets zie, en ook niet weet hoe wij die zóó gauw klaar zouden spelen. Daarvoor dienen wij stellig geregeld de vreemde periodieken te lezen, om de recensies, zooals de Engelsche Academy en Athenaeum.[336] We moeten uit Parijs en Londen (ook uit Berlijn, want daar zijn op 't oogenblik heel interessante verschijnsels) bericht krijgen van het nieuwste. Enfin, als dat goed zal zijn en blijven vereischt het een organisatie die we zeker niet in een paar weken klaar spelen.

Over het gemis van een Polit. Overzicht kan ik me niet zeer bezorgd maken. Tak geeft Muller op, maar Muller heeft mij geschreven, toen ik zijn medewerking vroeg, dat hij op reis ging en voor de eerste keer niets kan doen. Jelgersma? Maar is het bezit van een rubriekje Polit. Overz. in 't eerste nummer, zoo belangrijk dat we er misschien een half vel vervelend proza voor moeten opnemen, terwijl de ruimte toch al zoo beperkt is?

Een droevig bericht is de diefstal van ons katertje. Ik had het begin Augustus willen meebrengen. Nu kom ik alleen. Boosaardige knapen hebben het meêgevoerd. Groet je vrouw.

tt

Alb. V.

145

Noordwijk aan Zee,

30 Juli '94

Amice,

Vin je goed dat ik Donderdag a.s.[337] om 11.25 spoortijd bij je kom? Ik zal daarna

336 The Academy, in 1869 opgericht als een maandblad, maar sinds 1874 omgezet in een weekblad, gewijd aan literatuur, onderwijs, wetenschap en kunst. In 1922 ging The Academy op in The English Review. Het veel belangrijker tijdschrift The Athenaeum heeft bestaan van 1828 tot 1921.

337 Donderdag 2 augustus 1894. Nu Van Deyssel toch op 31 juli in Den Haag moest zijn, telegrafeerde hij op 1 augustus vanuit Scheveningen dat hij zou overkomen naar Noordwijk op 2 augustus. Aan zijn vrouw berichtte Van Deyssel vanuit Noordwijk, d.d. 2 augustus: ‘Ik ben nu bij Albert Verwey in plaats van bij ons. Morgen ga ik naar Den Haag weêr terug. Zaterdag of Zondag thuis. De brieven heb ik gekregen, dank.’ In de loop van dinsdag 7 augustus zou hij weer thuiskeren.

weer een heelen tijd niet weg kunnen, door logeergasten. Wij konden dan inrichting en inhoud van de aflevering bespreken en als het komt het Contract. Ik heb Groesbeek geschreven het vóór Donderdag aan jou te sturen.

Sints eenige dagen heb ik van Groesbeek *Lourdes*,[338] en een wroegend gevoel dat ik het jou moest sturen. Maar ik ben het aan 't lezen geslagen en kan nu niet uitscheiden.

Zeg je vrouw dat ik één gerecht voor de koffie meebreng. Tot ziens

Albert V.

146

[*Telegram, aangenomen te Scheveningen den 1/8 1894, ten 1 u. 2 m. des namiddags, ontvangen te Noordwijk, den 1/8 1894, ten 1 u. 49 m. des namiddags*]

Verwey Noordwijk

Morgenmiddag 3.15 ben ik station Leiden,

Thijm

147

Baarn, 6 Aug. 1894

Amice,

Zoo even Chaps kopie naar Groesbeek gezonden. In een brief, dien ik niet meer terug kan vinden, vraagt Biederlack verklaring omtrent de koningsgezindheid van het tijdschrift.[339] Wilt gij hem s.v.pl. beandwoorden?

Nog dank en vele groeten aan u beiden.

338 Emile Zola, *Lourdes* (1894).

339 Op 2 augustus had Mr. H.J. Biederlack aan Van Deyssel geschreven: ‘Amice, Veroorloof me de volgende vraag: is het waar, wat mij verteld werd, dat Uw nieuw tijdschrift bij het publiek zal worden ingeleid met een prospectus of met een vóórrede of zoo iets, gesteld door Verwey, en *eindigend met een eerbieds- of huldebetuiging aan de Koningin*?
Ge zult me zeer verplichten door me op die vraag te antwoorden.
Geloof me vriendschappelijk t.t. H.J. Biederlack.’
Blijkbaar waren voor Biederlack de volgende passages uit de Inleiding, later door Verwey herdrukt in *Proza*, VII, Amsterdam, 1922, p. 166-174, problematisch: ‘Ook bij ons zijn de wenschen van rijken en armen eigenlijk de eenige tegenstrijdige. Deze en de belangen van het huis van Oranje de eenige die moeten worden verzoend.
Want uit de ons eerwaardigste tijden heeft een ark van pronkende traditie dit koningskind omhoog gedragen en dit meisje in den droom van haar onwetendheid en de glorie van vermolmde vaders als op een rots boven de zee van een volk gesteld, tot de meeste tragische figuur van Nederland. En hoe zal *zij* lach in lach en traan in traan met den minsten van haar onderdanen doen spiegelen, in een tijd dat de traditie als niets geacht en elk genomen wordt voor wat hij is? Hoe zal zij er toe komen te voelen dat, gemeten naar de maat van zuivere menschelijkheid, de minste van die zij haar onderdanen zal noemen haar gelijke of haar meerdere zal kunnen zijn?’
Op vrijdag 17 augustus 1894 is Biederlack nog eens over deze aangelegenheid bij Van Deyssel komen praten.

t.t.
K. Alb. Thijm

148

Noordwijk/Zee
9 Aug. '94

Amice,

Dat van Biederlack zou jammer zijn. Als je gelooft dat hij zijn brief in een vlaag van verstoordheid geschreven heeft, zie dan of je hem niet kunt ompraten. Je zoudt hem kunnen zeggen dat die Inleiding een artikel is als een ander, dat alleen door uitgeverswenschen zijn prospectus-pretentie gekregen heeft. En dat het hèm al zeer illiberaal staan zou de eerste te zijn die zich terugtrok omdat er in het Tijdschrift een artikel wordt opgenomen, dat hij onzinning vindt.

A. Huet moet wel goed zijn.[340] - Was de bedoeling met de verzen van Juff. Juta[341] dat Toorop ze je *namens haar voor het tijdschrift* gaf? Ik wou dat n.l. goed weten voor ik haar schrijf. Gegroet

Alb. V.

149

Baarn, 11 Augustus 1894

Amice,

Heden schrijf ik dat aan Biederl.

Het komt mij voor het best te zijn indien je, besloten hebbend ze niet te plaatsen, de verzen van jufvrouw Juta aan Toorop terugzond. Want zoo *bepaald* namens haar en voor het tijdschr. heeft hij ze mij niet gegeven.

Met groet

tt
K. Alb. Thijm

Denk je er om, dat briefkaart-formulier te laten drukken? Eerstdaags zend ik bijdrage-terugzending-begeleidingsbriefje-formulier.-[aant.]

150

Baarn, 17 Augustus 1894

340 Onduidelijk waarop dit slaat. Misschien was er sprake van de weduwe van Cd. Busken Huet aan te schrijven: Anna Busken Huet-van der Tholl.

341 Betsy Juta was een protegeetje van Jan Toorop. Hij zou ook de band ontwerpen voor haar in 1896 te Leiden, bij Blankenburg & Co., verschenen bundel *Jonge ranken/Sonnetten en verzen*. Aan Toorop berichtte Verwey, op 13 augustus 1894: ‘Ik vind in de verzen van juffr. Juta iets zeer goeds. Toch zou ik haar het uitgeven (voorloopig) afraden. Ik heb goede hoop dat ze nog iets mooiers kan maken’ (Geciteerd naar *Kunstenaarslevens*, p. 123-124). Voor zover dit valt na te gaan had Betsy Juta tot dan toe slechts twee gedichten gepubliceerd: *Saffo's zang aan Afrodite* en *Gele blaren* (De Gids, juli 1894, p. 163-165).

Amice, Zoo even heb ik de kopie van Dr. D.G. Jelgersma naar den uitgever gestuurd. Het kan dan onmiddelijk heelemaal gezet worden, ook al komt het niet heelemaal in de 1e aflev. Het zijn naar ik gis 24 blz. Van Veth en v.d.

Goes zul je, vermoed ik, nog niets ontvangen hebben. Van Zilcken en Vermeylen?
Met groet

tt
K. Alb. Thijm

Is het eigenlijk niet een beetje vreemd dat G. het omslagpapier heeft uitgezocht zonder dat wij het gezien hebben?
v.d. H.[342] heeft de fondsen nog niet, maar houdt het in gedachte.

151

Noordwijk/Zee
17 Aug. '94

Amice,
Wij hebben nog twee weken voor het tijdschrift verschijnen moet, en naar mijn berekening zijn er ongeveer 7 ½ vel gezet of zoo goed als gezet. Van der Horst[343] (1 vel) heb ik n.l. gisterochtend, Jolles (6 blz) gisteravond naar de drukkerij gestuurd (en een paar dagen geleden twee sonnetten van Jan Veth).[344] Bezwaar je dus, wou ik zeggen, niet over je bijdrage, of over iets wat het tijdschrift raakt; rust uit en verheug ons met je bijdrage in no 2.
Het stukje van Jolles, hoewel wat stijfjes, lijkt me ernstig werk; maar wij moeten er voor deze afl. vooral niet meer van. Dan kan de heele rest in de volgende. Ik heb Goes geschreven te sturen wat hij heeft en op een geschikte plaats een rust te maken. Veth beloofde nog 3 blz proza.[345] De kleine 2 ½ vel die Jelgersma, Goes, Zilcken, Vermeylen, Lotsy, Wibaut, Prins (?), Biederlack (?) dan onder elkaar te verdeelen krijgen, zullen wel niet genoeg blijken. Als Jelgersma vergeet bijtijds te sturen zou dat haast een uitkomst zijn. Mijn verzen kunnen vervallen, maar dat zijn

342 Op 13 augustus 1894 schreef C.F. van der Horst aan Van Deyssel: ‘Dat ik u sinds mijn bezoek vóór enige weken [op 11 juli 1894 - H.P.] nog niet geschreven heb, vindt zijn verklaring grootendeels in de moeilijkheden, die ik in de bewuste zaak ondervonden heb. Daarbij was ook ik van meening, dat de storting niet absoluut vóór 1 September behoefde te geschieden, en als de eerste aflevering verschenen was, hoopte ik dezen of genen bereidwilliger te vinden. De menschen die indertijd voor de N.G. geofferd hebben, zijn nu slecht over een dergelijke zaak te spreken en de anderen, die indertijd toch daarvoor zijn aangezocht, danken nu hun goed gesternte dat hen toen deed weigeren, en hopen zich ook thans daar wel bij te bevinden. Het doet mij inderdaad leed dat ik u geen gunstiger verslag kan geven; ik blijf evenwel, tenzij gij andere maatregelen mocht kunnen nemen, de zaak in gedachte houden.’

343 De door C.F. van der Horst ‘Aan J.M. Haspels’ opgedragen *Tooneelkroniek* verscheen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, eerste jrg., aflev. 1, september 1894, p. 99-110.

344 Namelijk *Sinte Maria ter Sneeuw*, uit 1892 en *Uit het latente*, uit 1889, afgedrukt als *Twee sonnetten* in idem, p. 97-98.

345 Jan Veth, *Opstandigheid in prenten*, opgedragen ‘Aan Aeg. W. Timmerman, die mij deze prenten leerde kennen’, in idem, p. 142-145. Het betrof hier Steinlen's prenten in Le Chambard Socialiste.

maar vier bladzijden.[346] En Aletrino - het gaat haast niet, met het oog op zijn genereuse gaaf.[347]

Ik heb van verschillende kanten briefjes en bijdragen, karremansrijmen (op de ‘R’) van een ambtenaar bij de Amsterd. publ. werken, aanbieding van stukken die al eens in een krant gestaan hebben van een groningschen heer Hesselink. Een briefje als een handje van een juffr. Diepenhorst.

Van Groesb. gister een zeer zwartgallig schrijven: nog geen kontrakt terug ('t is bij Tasman),[348] nog geen geld gestort, nog geen proeven terug, - enfin, een en al droevigheid. Ik heb hem getroost en uitgelachen. Ik zag nu pas de gemoedsmensch in hem, die jij beschreven hadt.

Ik zal vandaag je welzijn drinken. Ik heb een jarige schoonzuster hier, uit Duitschland,[349] er zal wel zwaar gefestijnd worden, met bedaagde familieleden en jonge kindertjes. Ik denk met benijding aan de kalmte van het huis op den Eemnesser Hoog. Groet je vrouw en Jopie van me, en geloof me steeds

tt

Albert Verwey

Het stukje over Fruin heb ik teruggevonden.[350]

Ik heb verzoek om te ruilen met Taal en Letteren. Vin je goed dat ik dat aanneem? Post dan ingesloten briefk.

152

Noordwijk/Zee

18 Aug. '94

Amice,

Van Goes heb ik bericht dat hij een afzonderlijk gedeelte van 1 vel klaar heeft en aan Groesbeek stuurt. Als Jelgersma 24 blz. is ben ik er wel voor hem in zijn geheel te laten. Wij zitten dan nog met de kleinere bijdragen. Zou het overweging verdienen sommige daarvan (Zilcken, Vermeylen) met een kleinere letter te drukken?

346 Albert Verwey, *Vier sonnetten*, in idem, p. 52-55, met de beginregels: I *Wie zal met taaie zinnen U betoogen*; II *Ik ben U-zelf, Leven, één van de velen*; III *Leven, zij zeggen van het Dichter wezen*; IV *In alle menschen is 't Geloof gebóren*; laatstelijk herdrukt, onder de verzameltitel *Tot het leven*, in *Oorspr. Dichtwerk*, I, p. 221-222.

347 Aletrino verlangde geen honorarium. Zie Van Deyssels brief aan Verwey, d.d. 17 juni 1894.

348 Afgaande op de laatste alinea van Van Deyssels brief, d.d. 20 augustus 1894, was Tasman waarschijnlijk Verwey's rechtsgeleerde raadsman.

349 Dit moet de echtgenote zijn geweest van Willem van Vloten (1855-1925), die in Duitsland woonachtig was, laatstelijk als directeur van het staal- en mijnbedrijf te Hörde bij Dortmund.

350 Verwey's bespreking van *De afscheidsrede van Prof. Fruin* is toch in het septembernummer van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, p. 134-141, verschenen; voor de eerste maal herdrukt in *Proza*, VIII, Amsterdam, 1923, p. 142-151.

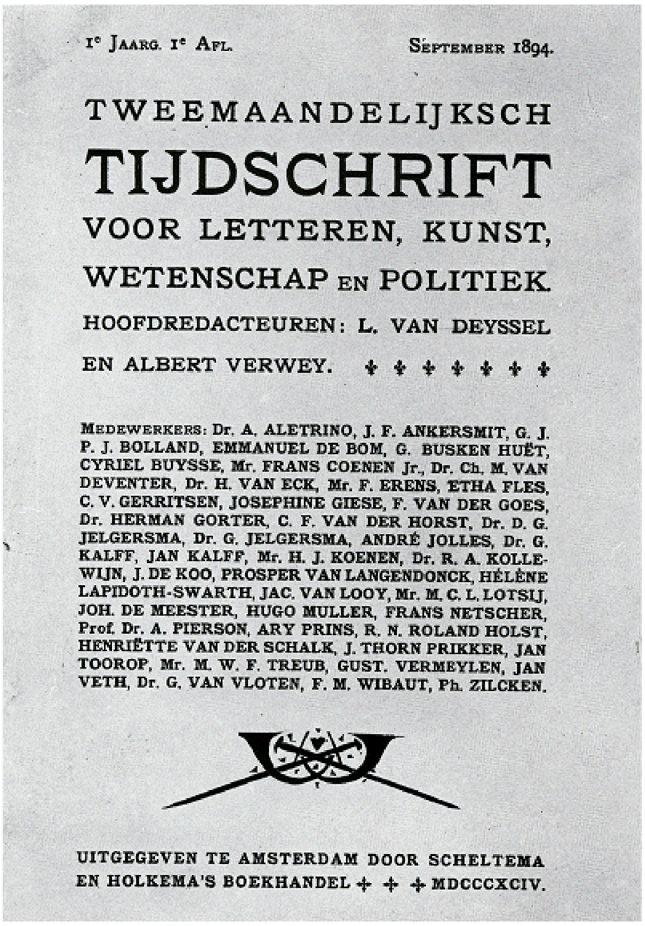

1e JAARG. 1e AFL. SEPTEMBER 1894.

TWEEMAANDELIJKSCH

TIJDSCHRIFT

VOOR LETTEREN, KUNST, WETENSCHAP EN POLITIEK.

HOOFDREDACTEUREN: L. VAN DEYSSEL EN ALBERT VERWEY.

MEDEWERKERS: Dr. A. ALETRINO, J. F. ANKERSMIT, G. J. P. J. BOLLAND, EMMANUEL DE BOM, G. BUSKEN HUËT, CYRIEL BUYSSE, Mr. FRANS COENEN Jr., Dr. Ch. M. VAN DEVENTER, Dr. H. VAN ECK, Mr. F. ERENS, ETHA FLES, C. V. GERRITSEN, JOSEPHINE GIESE, F. VAN DER GOES, Dr. HERMAN GORTER, C. F. VAN DER HORST, Dr. D. G. JELGERSMA, Dr. G. JELGERSMA, ANDRÉ JOLLES, Dr. G. KALFF, JAN KALFF, Mr. H. J. KOENEN, Dr. R. A. KOLLEWIJN, J. DE KOO, PROSPER VAN LANGENDONCK, HÉLÈNE LAPIDOTH-SWARTH, JAC. VAN LOOY, Mr. M. C. L. LOTSIJ, JOH. DE MEESTER, HUGO MULLER, FRANS NETSCHER, Prof. Dr. A. PIERSON, ARY PRINS, R. N. ROLAND HOLST, HENRIËTTE VAN DER SCHALK, J. THORN PRIKKER, JAN TOOROP, Mr. M. W. F. TREUB, GUST. VERMEYLEN, JAN VETH, Dr. G. VAN VLOTEN, F. M. WIBAUT, Ph. ZILCKEN.

UITGEGEVEN TE AMSTERDAM DOOR SCHELTEMA EN HOLKEMA'S BOEKHANDEL MDCCCXCIV.

Omslag van de eerste aflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift

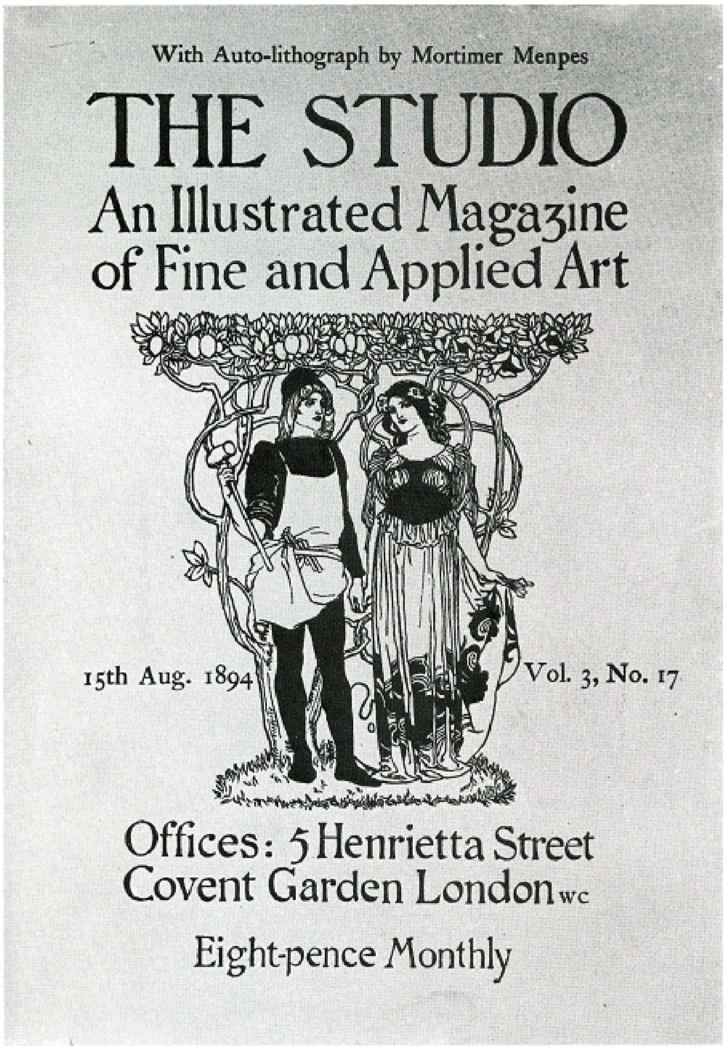

Omslag van een aflevering van The Studio. Zie noot 351

Dat van het omslag vind ik ook, maar ik heb begrepen dat hij net zulk liet maken als van de Studio,[351] en daar waren we tenminste eenigszins eenig over.

Goes schreef dat Versluys tegen V.d. Horst heeft gezeid dat hij geen nieuwen jaargang met deze redactie beginnen wil. Dat zou dus gauw afloopen.

Het zou niet kwaad zijn als V.d. Horst het geld nu maar vast gaf.[352] Heb je al iemand op 't oog voor de rest?

Veel groeten

tt

Alb. V.

De kaarten heb je zeker ontvangen.

153

21 Aug. [1894]

Amice,

Mocht het zijn dat uw bijdrage zoo goed als gereed is, dan zou ze nog zeer goed kunnen geplaatst worden. Verscheidene kleinere bijdragen zijn nu, na den 20sten, nog niet aangekomen. Om de belangrijke aanwinst die je artikel zou zijn, meen ik je dit nog even te moeten schrijven. 't Is niet uit gebrek aan kopie noodig, maar bij plaatsruimte wenschelijk. Later meer

tt

Alb. V.

154

Baarn, 22 Augustus 1894

Amice,

Tot mijn spijt komt het stukje van mij niet af. Ik erken de wenschelijkheid dat er iets van mij in de eerste aflevering zij zelf ook, hoe zeer deze erkenning wellicht niet met een welgeordende bescheidenheid over een te brengen moge zijn.

351 In het Zondagsblad van De Amsterdammer zou een wel zeer bevooroordeelde Dr. J. van Leeuwen op 2 juni 1895 schrijven: ‘Het Tweemaandelijksche. Een groene omslag, ontleend aan “The Studio”, nagemaakt in kleur en letter, - bedrukt met een reeks namen als gold het een reclame-artikel, - dàt al is niet sympathiek.’

352 Met dit oogmerk is Van Deyssel dinsdag 21 augustus Van der Horst persoonlijk gaan bewerken, op diens adres Keizersgracht 184. Bij thuiskomst bevond zich tussen de post een briefkaart van Jac. van Looy, d.d. 21 augustus 1894, met daarop o.m.: ‘Amice, Ik heb Zondag twee abonné's voor de Tweemaandelijksche gewonnen en schrijf de adressen aan Groesbeek. We waren allang eens bij jullie geweest, waren onwillig onbeleefd, het slechte weêr contrarieert me geweldig. Ik was weêr een nieuw bloemenschilderij begonnen - en alles verregend - deze zomer is grandioos nat.’

En dat er niets in komt, spijt míj méér dan iemant anders. Maar wat zal ik je zeggen, je hebt je met een tobbert geassociëerd. - Ik zoû dat stuk over Fruin er toch maar in doen.

Het komt mij voor, dat voorloopig maar niet die kleinere bijdragen met kleine letter gezet moeten worden. Dit zoû naar mijn meening alleen in overweging genomen kunnen worden als wij zéker konden zijn van *veel* en *geregeld* dergelijke bijdragen te kunnen hebben. En dan is nog de vraag of de schrijvers het prettig zouden vinden.

Het is jammer dat de inzenders niet allen op tijd zijn gekomen. In 't vervolg zal dat toch zeker móeten.

De kaarten heb ik ontvangen. Heb jij er vooraf een proef van gehad?

Met v.d. Horst is het nu zoo: over *f*100.- kan tusschen 1 en 15 Sept. ten zijnen kantore[353] beschikt worden. Over de andere *f*400 zal hij nog eenige menschen spreken: ik geloof Gerritsen, Wibaut en nog een paar andere. Ingesloten brief s.v. pl. p.o. terug aan míjn adres.

tt

K.A. Th.

155

22 Augs. [1894]

Amice,

Van Groesbeek bericht dat er 86 abonnés zijn en hij alle hoop heeft op 100 voor de eerste afl.[354] Van afl. 1 laat hij 2000 Exx. drukken. Hij verzoekt op elke 12 Exx. een present-Ex te mogen aanbieden, zooals 't gebruik is. Indische boekverkoopers geeft hij voor ieder leesgezelsch. een eerste afl. à *f*0.50 die hij hun kwijtscheldt als zij een jaargang bestellen.

Hij dringt zeer aan op de 10% eerst. *Iets* billijks is erin, dat hij voorgaat, daar wij door ons schrijven bijverdienen. Maar 10% heb ik uitgerekend is 64 Exx of 384 gulden. Dat lijkt mij voor ons wat lang wachten. Hoe zou je 't vinden als wij hem 5% laten voorgaan?

Met de kopie staat het nu als volgt.

Inleiding		7
Mej. v.d. Schalk	klaar voor afdrukken	25
J.v. Looy		19
Verwey Sonnetten		4
Jelgersma		27
Aletrino		14
Veth Sonnetten	gecorrigeerd maar nog niet opgemaakt	2
Jolles		4
V.d. Horst		12
Veth proza		4
Boekbeoord. Verwey v. Dev.		14 (?)

353 C.F. van der Horst was lid van de Amsterdamse import- en exportfirma Siebert & Co.

354 Reeds vóor de verschijning van het derde nummer was het aantal abonné's tot 550 gestegen.

Goes (nog niet gezet) gister bezorgd bij Groesb.	16 (?)
	——
	148

Je ziet dus, je kunt er nog bij. Veiligheidshalve heb ik mijn stukje over Fruin naar Groesb. gestuurd. Jolles zou zijn vervolg nu ook wel kunnen sturen. Vier bladzijden is toch maar pover. Wil jij het hem schrijven, maar beloof hem niets.

Ik heb Zilcken Zaterdag nog geschreven, maar hoor niets. Wat Wibaut zou geven beduidt niet veel. Lotsy heeft zijn boek sints twee weken, maar 't was misschien te laat.

Ik stuur je 't contract van Groesb. en 't mijne. Ik wacht op een en ander je antwoord. Veel groeten, 't ga je wel

tt

Alb. V.

Vooral antwoord op de 5%; daar moet ik Groesb. op antwoorden.

156

Noordwijk aan Zee

23 Aug. '94

Amice,

Hierbij den brief aan Aletrino[355] terug. Het spijt mij dat hij de mooie figuur die hij was in mijn voorstelling, nu weer bederft. Sic transit etc.

Mijn voorstel van kleiner drukken was maar een noodschot.

Ik heb Zilcken nog eens geschreven. Als hij niets stuurt en Goes wordt niet meer dan 16 blz, dan zal ik dat over Fruin plaatsen. Ik voel voor het stukje weer iets sints mijn zwager van zijn leidsch en historiografisch standpunt er een question brûlante in zag.

Van de kaarten had ik verzocht jou èn mij proef te sturen. Maar Groesbeek schreef, in zijn melancholieken brief van voor een dag of wat dat dat zeker niet hoefde. Ik heb hem toen maar tevreê gesteld: ik geloof trouwens dat ze al waren afgedrukt, want ik kreeg ze den volgenden dag. Gegroet

tt

Alb. V. Z.O.

Ingeval Sam blijft bij zijn eisch van honorarium verdient het misschien aanbeveling ons nog niet stellig jegens hem te verbinden.

Het kón toch zijn dat wij bij eenigen overvloed van bijdragen de 20 vel over een *te* groot tijdsverloop moesten verdeelen.

157

Baarn, 26 Augustus 1894

Amice,

Hierbij den brief van Sam.

355 Een door Van Deyssel op 22 augustus 1894 aan Aletrino gerichte brief, waarvan hij ook Verwey wenste te laten kennisnemen. Op dinsdag 21 augustus had Van Deyssel in Amsterdam ook Aletrino gesproken en toen vernomen dat deze achteraf tóch een honorarium voor zijn bijdragen bedong.

Tegen het vóorgaan van den uitgever, zij 't ook maar met 5%, ben ik eigenlijk tégen. Het honorarium voor geleverde bijdragen komt mij voor iets hiervan geheel

gescheidens te zijn. Wij hebben de zaak toen nog met hem besproken. Als híj zoû schrijven, zoû híj immers ook honorarium krijgen. Het honorarium is het loon voor den arbeid des schrijvers. Maar geheel daar buiten doet de uitgever en doet de redaktie administratief werk dat ook beloond moet worden, en ik kan niet inzien waarom het werk van den uitgever eerder beloond zoû worden dan dat der redaktie. Nog daargelaten dat de uitgever onmiddellijk het voordeel heeft van de 20 boekhandelaars-percenten van de exemplaren der abonnés, die zich onmiddellijk bij hèm laten inschrijven.

Ik ben echter niet dermate tegen die 5%, dat ik, als de uitgever bij zijn eisch mocht blijven en jíj 't goed blijven vinden, - er mij niet meê zoû vereenigen. -

De kontrakten zal ik bezwaarlijk vóor 1 September kunnen terugzenden, daar ik er mijn rechtsgeleerden raadsman nog over zoû willen hooren (Paap), die op 't oogenblik in vakantie is.

Laatst hoorde ik dat om zekere redenen een 'Vereeniging' de voorkeur verdient boven een 'Vennootschap'. Heeft Tasman daar ook soms iets van gezegd?

Híermeê meen ik je beide laatste brieven beändwoord te hebben.

Met groet

K. Alb. Thijm

158

Noordwijk aan Zee
28 Aug. '94

Amice,

Je brief van gister met die van Sam[356] heb ik ontvangen. Heb je al besloten wat je hem zult antwoorden?

Groesbeek heb ik juist Zaterdag[357] geschreven, dat en waarom ik zijn voorgaan onbillijk vind. Nu hij toch van geld sprak en ik vreezen moest Sams gratis-bijdrage niet meer te kunnen laten wegen, heb ik hem meteen erop attent gemaakt dat vooral voor jou die bij Nederland etc. hooge prijzen bedong, de onderneming voorloopig finantieel geen voordeel gaf, dat ik er daarom zelfs veel voor zou vinden je honorarium hooger te stellen dan 40 gldn. Hij heeft het onderwerp nu verder laten rusten, maar als de geldzaken weer ter sprake komen, kan ik er nu over doorgaan.

Ik stuur je met deze post het omslag. Twee hebben een vignet. Groesbeek en ik komen overeen op dat met vignet, 'horen en degen'. In tusschen laat ik met genoegen de keus aan je over: schrijf jij dus aan Gr. welk het zal zijn, en ook welke naam of namen er van 't omslag af moeten. Emants, Toorop en Prikker? Maar doe 't gauw en bericht dadelijk Groesb.

356 Blijkbaar heeft Verwey deze brief van Aletrino (diens antwoord op Van Deyssels brief d.d. 22 augustus 1894) nooit aan Van Deyssel geretourneerd. Ik heb hem althans niet aangetroffen in diens archief.

357 Verwey vergist zich hier. Zaterdag viel op 25 augustus en Verwey's brief aan Groesbeek dateert van 24 augustus 1894. Deze brief werd ten dele afgedrukt door Maurits Uyldert in *Dichterlijke strijdbaarheid*, Amsterdam, 1955, p. 60.

Lotsy heeft gestuurd; Zilcken ook, maar juist *niet* dat overzicht, en 't gestuurde m.i. niet plaatsbaar.

De inhoud wordt nu:

Inleid.	7
v.d. Sch.	25
v. Looy	19
Verwey verzen	4
Jelgersma	27
Aletrino	14
Veth verzen	2
V.d. Horst	12
Boekb. 1. Poëzie	9
2. Wijsb. v. Dev. Lotsy	14
3. Geschied. Verwey	8
Veth	4
Jolles	4
Goes	11
	160

Vandaag krijg ik de laatste vellen opgemaakt, zoodat morgen kan begonnen met afdrukken.

Ik hoop dat je me niet kwalijk neemt dat ik je bij het in elkaar zetten zoo weinig geraadpleegd heb, maar alles ging snel en ik vond het beter Groesbeeks ijver niet te dempen, maar hem altijd p.o. te antwoorden.

De rangschikking van de 2de helft is hoofdzakelijk gebeurd naar vroeger of later terugkomen van de correcties.

Als je 't goedvindt zal Groesb. op pag. 3 van den omslag Akëdysseril[358] adverteeren. De Inhoud op pag. 2. Die stuur ik hem.

358 '*Akëdysséril*, naar Villiers de l'Isle-Adam, door K.J.L. Alberdingk Thijm, met acht etsen van M. Bauer (geheele oplage slechts 100 Exemplaren). In portefeuille. Prijs *f* 50,-'. Deze uitgave werd al in De Gids van mei 1894, p. 317-323, besproken door Philippe Zilcken, die er vier jaar later nog eens op zou terugkomen, in een artikel over *Albums* (*en Hollande*), bijgedragen aan La Revue Blanche van 1 maart 1898, p. 394-395, alwaar Bauer's etsen worden geroemd als 'donnant un Hindoustan mi-réel et de rêve, mystérieux et flottant. Encore une publication "de grand luxe", très limitée, cette fois accompagnée d'un texte, - une absolument merveilleuse traduction, donnant l'essence même de la prose de Villiers, par notre meilleur prosateur, L. van Deyssel (le *pseudonyme* de Karel Alberdingk Thijm). Le hollandais, cette langue riche et extra-ordinairement malléable, qui sait être rigide et austère et s'adoucir en de verlainiennes caresses, maniée par un Van Deyssel, sut évoquer la sonorité, la cadence et le parfum de ce conte hindou, comme les traductions de Baudelaire et de Mallarmé évoquent Poe ou Whistler.'

De vignetten op omslag zijn van Dijsselhof uit het boek van Crane.[359]

Was er iets van 't berichtje in de Amsterdammer omtrent opname van Brieven van Bauer,[360] en toevoeging van supplement portretten Veth aan Tijdsch.?[361] Ik groet je zeer

A.V.

Jet v.d. Sch. vraagt honorarium. v. Looy immers niet? In dat geval zal deze afl. zoowat 230 gld. kosten aan copie.

Ik zou heel graag zien dat Goes het hoogste kreeg. Vin je dat goed?

159

30 Aug. '94

Amice,

Ik heb gister het laatste weggestuurd, zoodat vandaag kan worden afgedrukt en morgen verzonden.

Van Jolles ontving ik een vervolg, eergisterenmiddag, natuurlijk te laat. Hoewel de 10 vel vol zijn, zou ik er wel voor zijn geweest het te plaatsen, omdat zijn bijdrage er zooveel meer een geheel door wordt. Ik zal hem nu schrijven zoodra mogelijk alles te sturen, dan kan hij in no. 2.

Antwoord mij omtrent honorarium Goes. Ik hoop dat je goedvindt dat we hem veertig gulden per vel geven. Wat was de afspraak met v. Looy. Krijgt die geld? Als je me een en ander opgeeft zal ik 't lijstje aan Groesbeek sturen. Met Jet v.d. S. ben ik overeengekomen op *f*35.- voor haar heele bijdrage. Jelgersma krijgt immers 30 per vel?

359 Walter Crane, *The claims of decorative art*, London, 1892, was door Jan Veth bewerkt als *Kunst en samenleving. Naar Walter Crane's Claims of decorative art, in het Nederlandsch bewerkt, en vercierd met talrijke vignetten, in hout gesneden door G.W. Dijsselhof*, Amsterdam, 1894.

360 Zie noot 335. Op 23 augustus 1894 had Marius Bauer aan Van Deyssel geschreven: ‘Amice, 't doet genoegen te hooren dat 't een misverstand is. Ik nam 't Jolles reeds zeer kwalijk dat hij mijn brieven aan je gegeven hadt en ik schreef hem ze onmiddellijk terug te zenden. In dat geval is 't uit.
Heeft hij er reeds iets van gemaakt dat je geschikt vindt voor de Tweemaandelijksche dan hoop ik dat er mijn naam buiten zal blijven. Groeten t.t. M. Bauer.’

361 Van dit laatste is, jammer genoeg, nooit iets gekomen. Wel verschenen in 1895 bij Scheltema & Holkema's Boekhandel te Amsterdam - dus bij de uitgever van het Tweemaandelijksch Tijdschrift - in een linnen portefeuille met de letterstempel van C.A. Lion Cachet en onder de titel *Bekende Tijdgenooten* twaalf portretten in lithografie van de hand van Jan Veth.

Ik heb Groesb. verzocht exx. met verzoek ruiling te sturen aan: Gids, Mercure, Rev. Blanche, Soc. Nouvelle, Athenaeum, Blätter für die Kunst.[362]

Van Zilcken kreeg ik op 't nippertje o ja dat weet je al.

De drukte is me erg meegevallen. Groesbeek is zeer ad rem. Ik kon zonder bezwaar van mijn kamer uit alles afdoen, en ik geloof als hij en de drukkerij nog wat gedresseerd zijn, dat ons heele werk kan bestaan in het dóórloopen van de opgemaakte vellen voor het afdrukken. Gegroet

tt

Alb. V.

160

Baarn, 30 Augustus 1894

Den Heer

Albert Verwey

Waarde Vriend,

Na dat je in de *Kunstwereld* die artikelen over Van Eeden had geschreven, ben je bij hem geweest om hem uit te noodigen met jouw en anderen samen te werken om een soort van eigenarenkomitee van den *Nieuwen Gids* te konstitueeren, namens welk komitee dan om te beginnen een aflevering van het tijdschrift zoû worden gepubliceerd.

Indien hij daarin toegestemd had, zoû je ten opzichte van éen of meer tijdschriftafleveringen tot Van Eeden in de zelfde verhouding zijn geweest als waarin de redakteuren van den *Nieuwen Gids* zich tot elkaâr bevonden b.v. ten tijde dat Van Eeden tegen den wensch van Kloos in dat opstel in den *Nieuwen Gids* plaatste (ik meen zijn brief aan den Czaar of dat over *Nieuw Engelsch Proza*), waarover zij later nog zoo hebben gepolemiseerd.[363]

Ik bedoel dat jullie beiden, jij en Van Eeden dan samen gewerkt zouden hebben aan een tijdschrift, waarin jullie allebei (als eigenaren of redakteuren) alles zelf

362 Mercure de France: een in 1890 door Alfred Vallette opgericht maandblad, dat tot 1965 heeft bestaan en dat rond de eeuwwisseling een van de belangrijkste spreekbuizen van het Symbolisme was; La Revue Blanche: in 1891 opgericht door Alexandre en Thadée Natanson, heeft bestaan tot 1903. Het tijdschrift publiceerde werk van o.m. Stéphane Mallarmé en Henri de Régnier; La Société Nouvelle, een Revue Internationale die zich ook veel bezighield met sociologie en andere wetenschappen, werd opgericht in 1884; de Blätter für die Kunst, gesticht door Stefan George en uitgegeven door Carl August Klein, verschenen van 1892 tot 1919.

363 De brief *Aan den Keizer aller Russen* publiceerde Frederik van Eeden in De Nieuwe Gids, vijfde jrg., deel II, aflev. 6, augustus 1890, p. 394-407; *Nieuw Engelsch proza* publiceerde hij in idem, zesde jrg., deel II, aflev. 5, juni 1891, p. 289-300. Blijkbaar stond Van Deyssel niet meer helder voor de geest dat Van Eeden's geschil met Kloos niet uit deze artikelen was voortgevloeid maar uit de door Van Eeden als Lieven Nijland aan De Nieuwe Gids, zevende jrg., deel I, aflev. 3, februari 1892, p. 330-341, bijgedragen open brief *Aan den heer Frederik van Eeden*. Over de Lieven Nijland-kwestie hebben Van Eeden en Van Deyssel uitvoerig gecorrespondeerd: zie *Briefwisseling Van Eeden/van Deyssel*, p. 148-156.

zouden hebben kunnen plaatsen wat jullie daar goed voor leek, zonder dat de een de bijdrage van den ander had te keuren.

Naar het zich liet aanzien, zouden, als je plan was doorgegaan, Van Eeden en jij redakteuren van den *Nieuwen Gids* zijn geworden, met het recht daarin alles van jullie zelf te plaatsen zonder voorafgaande keuring door den ander.

Aangezien nu in een bloeitijd van den *Nieuwen Gids* de toestand daar feitelijk zoo was, en de H.H. v.d. Goes, Tak en v. Eeden hun zaken eenvoudig naar de zetterij zonden, - aangezien het bij ons ook min of meer zoo zijn zal en reeds zoo is, daar immers voor onze eerste aflevering de H.H. van der Goes en Veth hunne door ons ongelezen bijdragen regelrecht naar den uitgever hebben gestuurd, - zoo meen ik dat ook, - alle verschil van waardeering daargelaten - wegens ancienniteit, rang, importantie en relatieve voortreffelijkheid van Van Eedens geschriften, hij door ons tot die enkele medewerkers aan ons tijdschrift gerekend zoû kunnen worden, die, behoudens zekere grenzen van materiëelen omvang - het recht zouden hebben alles van hun zelf wat hun geschikt voorkomt in het tijdschrift te publiceeren. (Dus alleen wat door hen zelf geschreven is.) -

Ik geef je daarom in overweging of *ik*, namens onze redaktie, aan Van Eeden het voorstel zal doen onder die bepaling als medewerker toe te treden, na dat ik hem eerst ... officiëus gepolst zoû hebben.

Het gevolg, indien hij aannam, zoû zijn dat je werkte aan een tijdschrift, waarin v. Eeden ook alles kon zetten wat hij woû, dus het zelfde wat gebeurd zoû zijn als hij onlangs je voorstel betreffende den N. Gids had aangenomen.

Ik geef je dit in overweging en blijf, met groet,

tt

K. Alb. Thijm

Baarn, 30 Augustus 1894

Ik heb ook dien omslag met horen en degen gekozen. -

Kobus heeft wèl honorarium bedongen, *f*30. - p. vel. -

Wat meen je dat ik aan Sam zoû kunnen andwoorden? Ik zoû er vóor zijn den roman in zijn geheel te plaatsen, 3 keer 3 ⅓ vel. -

Zaterdag 8 Sept. moeten dus de honoraria worden uitbetaald.

z.o.z.

Inleid. 7 à 2.50	17.50
v.d. Sch. 25 à 30 (?)	46.875
v.L. 19 à 30$^{p.v.}$	35.625
Verwey 4 à 40	10.000
Jelgersma 27 à 30	56.25
Aletrino 14 à 0	0.00
Veth 2 à 40	5.00
v.d. Horst 12 à 0	0.00
Boekb. 9 à 40	22.50
Wijsbeg. 14 à 40 (?)	35.00
Geschied. 8 à 40	20.00
Veth 4 à 40	10.00
Jolles 4 à 0	0.00
Goes 11 à 40	27.50
	________
	286.250

Ik vind het goed dat Goes naar maximaal tarief behandeld wordt. -

Ik hoor dat De Kanter[364] (thans te Parijs, adres bekend Dagbl. *De Amsterdammer*) 10 gedichten moet hebben, die zeer goed moeten zijn. Zullen we hem die eens ter lezing vragen?

Vale

364 Een raadselachtige mededeling omdat er van de hand van Pieter J. de Kanter (1868-1953), bij mijn weten, nooit gedichten verschenen zijn. Omstreeks 1904 (zie *Gedenkschriften*, p. 591) dook De Kanter opnieuw op binnen het leven van Van Deyssel, maar toen als voorzitter van een commissie waarvan ook Van Deyssel lid was.

Illustraties

Albert Verwey (1865-1937), zoals Jan Veth (1864-1925) hem in 1885 portretteerde	12
Titelblad van Albert Verwey's bundel *Persephone en andere gedichten* (1885)	15
Mephistopheles Epicureus, een reeks van vier sonnetten, opgedragen aan Karel Alberdingk Thijm en voor de eerste maal openbaar gemaakt in *Persephone en andere gedichten*, p. 60-63	16-19
Aankondiging van het huwelijk van K.J.L. Alberdingk Thijm (1864-1952) met Cateau B. Horyaans (1864-1941)	26
Albert Verwey, *Bij een trouw-mis*	27
De Villa des Chéras te Mont-lez-Houffalize, door Lodewijk van Deyssel bewoond van eind juni 1887 tot april 1889. Foto Joseph Barthels	28
Hein [Hendrik Jan] Boeken (1861-1933). Foto Willem Witsen	32
Omslag van Albert Verwey's brochure over Van Deyssels eerste roman *Een Liefde*	40
Josephus Albertus Alberdingk Thijm (1820-1889), het knoopsgat getooid met het lintje, verbonden aan het Ridderschap in de Orde van de H. Gregorius de Grote, classe civile	54
Blad 1 van Lodewijk van Deyssels bespreking van *Zolaas laatste werk 'La Terre'*	58
Het door Albert Verwey anoniem aan De Nieuwe Gids van augustus 1888, p. 325, bijgedragen sonnet *Mr. C. Vosmaer. In memoriam*	70
Aanbieding aan de boekhandel van Van Deyssels tweede roman *De Kleine Republiek*	75
Albert Verwey in 1888	85

Handschrift van het Opdracht-sonnet dat slechts in een beperkt aantal exemplaren van Albert Verwey's *Van het Leven* werd afgedrukt. Zie noot 124 86

Willem Kloos (1859-1938). Foto Joseph Jessurun de Mesquita (1865-1890).

'Kloos was mijn vriend en mijn dichter. Hem stelde ik, zoo wel den auteur als den dichtermensch, boven allen. Geen tweede man ter wereld heeft ooit zulk een reddeloos meêslependen indruk op mij gemaakt.'

Lodewijk van Deyssel, 14 juni 1937 100

Lodewijk van Deyssel (1864-1952). Foto George H. Breitner, 1889 101

Josephus Albertus Alberdingk Thijm, na zijn overlijden op 17 maart 1889 opgebaard in zijn woning aan de N.Z. Voorburgwal 161 te Amsterdam 105

Bidprentje ter commemoratie van Josephus Albertus Alberdingk Thijm 106

J.A. Alberdingk Thijm in zijn studeervertrek, het zogeheten ‘kabinetje’. Tekening (niet naar het leven) door Johan Braakensiek (1858-1940) in het weekblad De Amsterdammer van 24 maart 1889 107

Johannes van Vloten (1818-1883). Foto A. Böeseken, Rotterdam 110

Rouwbrief van Anna Maria Verwey, geboren Hardenberg 121

Aankondiging van het huwelijk van Albert Verwey (1865-1937) met Kitty van Vloten (1867-1945) 124

Kitty van Vloten en Albert Verwey 125

Blad 1 en 2 van Albert Verwey's brief aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 14 maart 1891 142-143

Omslag van *Dichters verdediging* 149

Programma van *De Joden*. Tableaux-vivants uit het Oude Testament. Met Inleiding en Tekst in Verzen van Albert Verwey, voor te dragen door de dichter in Pulchri Studio te 's-Gravenhage op 6 en 7 april 1892 150

Paul Verlaine (1844-1896) aan de ontbijttafel ten huize van Willem Witsen, Oosterparkstraat 82 te Amsterdam. De fraai geborduurde ochtendjas van Chinese zijde liet de dichter abusievelijk achter, waarna Isaac Israels, wiens atelier op het zelfde adres gevestigd was, zich dit onderdeel van Verlaine's garderobe toe eigende 153

Handschrift van Albert Verwey's sonnet *Spel en ernst*. Zie noot 245 156

Pet [Piet] Tideman (1871-1943). Foto toegeschreven aan Willem Witsen 164

Charles M. van Deventer (1860-1931). Foto Willem Witsen 168

Gerlof van Vloten (1860-1903). Foto Willem Witsen 172

Frederik van Eeden (1860-1932).

‘Een zachte, lieve, jonge-man, met een zekeren bizonderen *ernst* in zijn gelaats-schijn en, als men goed keek, met een zeer *bizonder* aangezicht. () Hij was niet alleen oppervlakkig weg uiterlijk onder de zoogenaamd knappe mannen rangschikbaar, maar had zelfs, in de onderste gelaatshelft met de lippen, waarbij de boven-

lip, in een zwakken golf-vorm, iets meer naar voren lag dan de onderlip, iets meisjesachtigs liéfs.'

Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*, p. 487, 488 174

Omslag van de brochure *Een jongste generatie en De Nieuwe Gids* door P. Tideman 176

Tekening door Albert Verwey in zijn brief aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 5 juni 1894 182

Sara [E.S.C.] de Swart (1861-1951). Foto George H. Breitner, oktober 1891. Deze 'Muze der Tachtigers', zoals Jan Engelman haar heeft genoemd (Groene Amsterdammer, 8 september 1951) behoorde ook nu weer tot de vroegste abonnés op het Tweemaandelijksch Tijdschrift 184

Johan Thorn Prikker (1868-1932) 186

G.J.P.J. Bolland (1854-1922). Portrettekening door E. Valença 192

Blad 2 en 3 van Van Deyssels brief aan Albert Verwey, d.d. 17 juli 1894, zoals die oorspronkelijk luidden 194-195

Omslag van de eerste aflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift 206

Omslag van een aflevering van The Studio. Zie noot 351 207

Register

In dit register werden de namen opgenomen van alle personen, die in deze uitgave voorkomen. Van Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey werden bovendien de titels opgenomen van beider publicaties, voor zover die in deze uitgave aan de orde komen.

Aarts, C.J. 14
A.J. [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 14, 103, 122, 128, 133, 155
Alberdingk Thijm, Antoinette C. Th. 23
Alberdingk Thijm, Catharina L.M. 169
Alberdingk Thijm, Frank L. Th. 115
Alberdingk Thijm, J.A. 11, 14, 22-25, 37, 53, 55, 57, 59, 60, 99, 103, 104, 108, 109, 111-115, 158
Alberdingk Thijm, J.C.A. 158
Alberdingk Thijm, J.W.L. 93, 95, 98, 157, 159, 187, 205
Alberdingk Thijm, K.J.L. *Passim*
Alberdingk Thijm-Horyaans, C.B. 24, 34, 52, 93, 95, 98, 123, 147, 154, 157-159, 161, 166, 169, 171, 187, 201, 202, 205
Alberdingk Thijm-Kerst, W.A.S. 99, 103, 104, 160-162
Aletrino, Arnold 11, 14, 52, 171, 189-191, 200, 205, 209-212, 215, 216
Andersen, Hans Christian 146
Angelo, Michel 90
Ankersmit, J.F. 185, 187, 188, 199
Arnold, Matthew 96, 169, 170
Asselbergs, W.J.M.A. 5, 6
Augustinus, Heilige 136
Bakhuizen van den Brink, R.C. 108
Barrès, Maurice 131, 147
Baudelaire, Charles 97, 155, 212
Bauer, Marius 200, 212, 213
Beaumarchais, Pierre-August de 135-138
Beekman, K.D. 66
Beer, Taco H. de 59, 65, 66
Beitsma, P. 73, 78, 80, 83, 89, 98
Bellamy, Edward 128, 132
Biederlack, H.J. 165, 178, 180, 188-191, 199, 201-204
Bijvanck, W.G.C. 96
Bilderdijk, Willem 20
Binger, Hyman 13
Blankenburg & Co. 203
Bleibtreu, Karl 122
Boeken, Hein J. 25, 30, 33, 88, 102, 104, 133, 165, 175
Boeken, Vincent 88
Boissevain, Charles 199
Bolin, Wilhelm 200
Bolland, G.J.P.J. 102, 162, 175, 178, 180, 183, 193, 196-198, 200
Bom, Emmanuel de 177, 187

Bonger, Andries 95
Borel, Henri 152, 178, 187, 188
Borel, Jacques 152
Bosboom-Toussaint, A.L.G. 23
Bouret, Mientje 11
Bourget, Paul 147
Braches, Ernst 159
Bredius, Abraham 188, 190, 199
Breitner, George H. 175
Bremmer, H.P. 191
Brink, Jan ten 34, 60
Brinkman, C.L. 34
Broms, C.E. 34
Brouwer, A. [pseudoniem van Jac. van Looy] 76
Brust 11
Burgersdijk & Niermans 103
Busken Huet, Cd. 23, 63, 87, 88, 108, 109, 111, 112, 203

Busken Huet, Gideon 185, 187, 189, 190, 196
Busken Huet-van der Toll, Anna 87, 88, 203
Buysse, Cyriel 178, 187
Calisch, N.A. 165, 188
Canter, H. de [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 21
Chateleux, Engelbert de 96
Clausen, J. 165
Coenen, Frans 178, 181, 190
Cohen Stuart, M. 23, 24
Cooplandt, A. [pseudoniem van Arij Prins] 52
Couperus, Louis 102, 120, 166, 175, 197, 199
Crane, Walter 213
Croiset, A.J.L. 31
Cuypers, P.J.H. 23
Dam, Bram van 35, 38, 39, 63
Dante 131, 134, 136, 144
David, Koning 131, 136
Delang [pseudoniem van G.J. Hofker] 152
Derkinderen, A.J. 162, 177, 180, 183, 185, 187, 198
Destrée, Jules 183, 200, 201[aant.]
Deventer, Charles M. van 30, 102, 133, 135, 162, 167, 169, 171, 177, 181, 183, 185, 191, 199, 201, 202, 209, 212
Deyssel, Lodewijk van [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm]
Afsterven 133
Akëdysséril 212
Akte van Geloof 131
Apokalyps 137
Beschouwingen en aanteekeningen bij Vondel's werken 144
Boekbeoordeelingen 147
Bulgaarsche letterkunde, De 91
Brief van de letterkundige Allard Terveere aan den kunstschilder Hein Verdonk 9
Briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr. 14, 66, 128, 133, 169, 179
Briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel 72, 76, 103, 116, 126, 133, 151, 154, 155, 173, 179, 214
Briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel 69, 79, 84, 90, 97, 160, 163, 196, 199
Brieven van Multatuli, De 133
De Goncourt 64, 116
Derde bundel Verzamelde Opstellen 90
Dood van het naturalisme, De 147
Een huwelijksaanzoek 133
Een koningin zonder kroon 83, 155
Een tooster 29
Eline Vere 120

Engelbert de Chateleux 96
Gedachte, kunst, socialisme, enz. 126
Gedenkschriften 9, 11, 13, 73, 116, 133, 160, 179, 216
Herman Gorter [over *Verzen*] 139
Ik ben in eenzaamheid niet meer alleen 61, 62
In de zwemschool 133, 147
In memoriam professor G.J.P.J. Bolland 102
J.A. Alberdingk Thijm 14, 103, 155
Jeugd 133
Juffrouw Lina [door Marcellus Emants] 84, 93
Kleine Republiek, De 69, 73, 78, 82, 83, 87, 89, 98, 99, 145, 180
Leven van Frank Rozelaar, Het 116
Lidewijde 63, 65
Liefde, Een 13, 34-39, 41-53, 55, 56, 60-63, 65-68, 99, 139
Literatuur-fysiologie 74
Menschen en Bergen 38, 73, 74, 76, 98, 99, 133
Nieuw Holland 14, 25
Nieuwe Kritieken 90, 102, 193

Ooievaar, de 56, 57, 60, 155
Over literatuur 8, 14, 25, 35, 38, 42, 53, 56, 57, 62, 68, 71, 72, 81
Over Multatuli 72
Over Willem Kloos en Albert Verwey 95, 140, 144
Over zitting-techniek 119
Philantropische zeepbellen 128
Prozastukken 38, 99, 126, 132, 133, 139, 147
Realisme 97
Scheldkritieken, De 14, 29, 38, 57, 59, 83, 91, 96, 97, 122, 134, 147, 155
Socialisme 132
Tijdschrift 'Holland-Vlaanderen', Het 91
Tweede bundel Verzamelde Opstellen 72, 91, 137, 165
Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel 80, 118
Van Eeden's Ellen 133
Verzamelde Opstellen (I) 55, 63, 64, 69, 84, 120
Voor geschiedenis en kunst 62
Vosmeer de Spie 165
Werk der laatste jaren 90
Zolaas laatste werk: 'La Terre' 34, 55-57, 59, 61, 65, 116
Zolaas nieuwe boek [*Le Rêve*] 84, 87-94, 96, 116

Dickens, Charles 146
Diepenbrock, Alphons 24, 25, 30, 55, 88, 155, 162, 163, 180
Diepenbrock-de Jong van Beek en Donk, Elizabeth 180
Diepenhorst, mej. 205
Dijkstra, Mathijs 20
Dijsselhof, G.W. 213
Dingelstedt, F. von 21
Dinger, Rutger 90
Domela Nieuwenhuis, F. 128
Donkersloot, N.A. 5
Douwes Dekker-Hamminck Schepel, Mimi 69
Duinkerken, Anton van [pseudoniem van W.J.M.A. Asselbergs] 6, 7
Dujardin, Edouard 84, 131
Dullemen-de Wit, Jo van 5
Eck, H. van 171, 177, 179, 183, 190
Eeden, Frederik van 7, 8, 13, 25, 56, 63, 66, 69, 71, 72, 90, 92, 102-104, 116, 123, 126, 133-135, 138, 145, 146, 148, 152, 154, 155, 159, 160, 162, 163, 165-167, 170, 173, 175, 177, 178, 180, 187, 193, 214, 215
Eeden, Paul van 187
Emants, Marcellus 55, 64, 69, 71, 72, 79, 82-84, 93, 178, 188, 200, 211
Endt, Enno 102, 165
Erens, Frans 7, 13, 14, 34, 37, 39, 95, 97, 102, 131, 133, 134, 136, 144, 177, 178, 180
Ernst & Co. 23
Fénéon, Félix 84

Fichte, Johann Gottlieb 141
Fles, Etha 178, 180
François II 159
Fruin, Robert 205, 208-210
George, Stefan 214
Gerretson, F.C. 5
Gerritsen, C.V. 177, 187, 189, 209
Giese, Josephine 178, 180
God 51, 81, 103, 111, 136, 138, 141, 146
Goes, Frank van der 7, 8, 13, 14, 69, 71, 87, 88, 95, 96, 102, 104, 108, 126-129, 132, 134, 154, 162, 165-167, 171, 177, 187, 189-191, 204, 205, 208-210, 212, 213, 215, 216
Goethe, Johann Wolfgang von 96, 117, 119, 120, 141, 151
Gogh, C.M. van 181
Goncourt, Edmond en Jules de 64, 116, 199
Gorter, Herman 33, 102, 104, 123, 139, 140, 145, 146, 162, 163, 165, 175, 180, 183, 187, 190, 191, 197

Gorter-Cnoop Koopmans, Louise 180
Graaf, Andrew de 177, 187, 189, 190, 196
Gravesande, G.H. 's 14, 69, 87
Groeningen, Aug. P. van 76, 188
Groesbeek. K. 170, 171, 173, 179, 181, 183, 185, 188-191, 196-200, 202, 204, 205, 208-214
Haaf, Maurits van 't 76
Hall, J.N. van 66, 169
Hardenberg, Anna M. 122, 123
Hartman, Dr. 180, 183
Hartmann, Eduard von 102
Haspels, J.M. 204
Hegel, G.W.F. 141
Heine, Heinrich 79, 141
Helder, Gepke 76
Hesselink 205
Heusden, Ph. W. van 102
Hofdijk, W.J. 38
Hofker, G.J. 59, 152
Homerus 56
Horst, C.F. van der 178, 181, 188, 191, 204, 208, 209, 212, 216
Hovius, F. [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 91
Hugenholtz, P.H. 80, 81
Huysmans, Joris-Karl 79
Ibsen, Henrik 170
Ising, Arnold 13, 14, 66, 133, 170, 179, 180
Israels, Isaac 170
Jacobs, Aletta 187
Jagt, W. van der 23, 24
Jansonius, F. 14
Jelgersma, D.G. 56, 170, 173, 189-191, 201, 203-205, 209, 212, 213, 216
Jolles, André 95, 163, 177, 179, 185, 187, 198, 200, 201, 204, 209, 212, 213, 216
Joosten, Joop M. 152
Jordaens, Hans 122
Juta, Betsy 203
Kahn, Gustave 97, 98
Kalf, Jan 185
Kalff, Gerrit 177, 181, 183, 185
Kalff Jr., J. 155
Kampen & Zoon, P.N. van 122, 169
Kant, Immanuel 145
Kanter, P.J. de 216
Karsen, Eduard 190, 191
Keats, John 199
Kempis, Thomas a 136
Kijzer, Max 7

Kirberger, W.H. 23
Klein, C.A. 214
Kloos, Willem 6-8, 11, 13, 14, 20, 25, 31, 33-35, 37-39, 55, 57, 59, 63, 64, 66, 69, 71-74, 76-79, 83, 87, 90, 95, 96, 99, 102, 104, 116, 119, 122, 133, 139-141, 144, 145, 152, 162, 165, 166, 175, 189, 196, 199, 214
Koenen, H.J. 187, 198, 199, 201
Kollewijn, R.A. 177, 185
Koo, J. de 22, 66, 178, 189
Korendijk, C. 11
Koster, Edward B. 97
Kruseman, A.C. 23
Laar, J.J. van 129
Langendonck, Prosper van 171, 177, 187
Leeuwen, J. van 205
Lennep, Warner Willem van 199
Lentulus [pseudoniem van H.J. Biederlack] 180
Leopold, J.H. 178, 179, 183, 187, 189
Liebaers, Herman 90
Lind, A. 189
Lion Cachet, C.A. 159, 213
Looy, Jac. van 5, 11, 14, 25, 52, 57, 76, 94, 95, 133, 134, 152, 166, 167, 173, 177, 189-191, 199, 200, 208, 209, 212,

213, 215, 216
Looy, S.L. van 148, 166, 167
Looy-van Gelder, Titia van 199
Lotsy, M.C.L. 177, 181, 183, 200, 204, 210, 212
Luger, Bernt 14, 23
Luyken, Jan 80
Maeterlinck, Maurice 179
Mallarmé, Stéphane 212, 214
Mandele, H.J. van der 21
Margueritte, Paul 69
Marlowe, Christopher 25, 159
Maurik, Justus van 95
Medici, Lorenzo de 187
Meester, Johan de 178
Meijer, Jaap 13
Mendes da Costa, M.B. 155
Milton, John 136, 137
Molkenboer, Theo 177
Morel, W.A. 78
Mouton & Co. 151
Muller, Hugo 177, 183, 189-191, 201
Muller Fzn., S. 180, 183, 199
Multatuli 72, 133, 135
Napoleon 132
Natanson, A. en T. 214
Netscher, Frans 14, 35, 38, 45, 52, 53, 56, 57, 62, 63, 66, 69, 78, 79, 188
Nietzsche, Friedrich 80, 170
Nijhoff, Martinus 5
Nijhoff, Paul 198
Nijland, Lieven [eenmaal door Frederik van Eeden benut pseudoniem] 214
Nijland-Verwey, Mea 80, 87, 90, 148, 151, 171, 190
Noach, S.M. 167
Noordendorp, J. 23
Oevere, Willem van [pseudoniem van Aug. P. van Groeningen] 76, 78, 80
Offermans, Marie 159
Opzoomer, A.S.C. 14
Paap, Willem A. 13, 69, 170, 211
Pek, J.E. van der 188, 199
Perk, Jacques 90
Petitfils, Pierre 152
Pierson, Allard 80, 97, 171, 177, 179, 185
Plato 79, 133
Pleyte, W. 187, 189
Pluim, T. 97, 99
Poe, Edgar Allan 97, 98, 102, 212
Polak, Bettina 183
Possart, Ernst 21, 22

Potgieter, E.J. 108
Prick, Harry G.M. 7, 9, 11, 13, 14, 30, 34, 35, 69, 72, 74, 76, 79, 80, 97, 116, 118, 119, 123, 139, 141, 171, 198
Priem, G.H. 59, 97, 99
Prins, Arij 52, 59, 69, 79, 81, 90, 97, 154, 160, 163, 178, 185, 199, 204
Quack, H.P.G. 24, 25, 29
Quincy, Thomas de 98
Rees, Catharina F. van 83, 155
Reeser, Eduard 25
Régnier, Henri de 214
Reijnders, Karel 13, 14, 120, 129, 197
Rembrandt 25, 64, 65, 133
Renan, Ernest 80, 141
Rijnberk, N. van 170
Roever, N. de 38
Roland Holst, R.N. 177
Roosdorp, Frits [pseudoniem van F.C.M. Schröder] 185
Rossignon, Lucien 73
Rossignon-Liénard, E.E. 73
Rössing, A. 13, 129
Rössing, H.J. 66
Rutten, M. 25
Salter, W.M. 80, 81
Samson, H.G. 11
Schalk, Henriëtte van der 171, 173, 177,178, 189, 191, 200, 209, 212, 213, 216

Scheidius 97
Scheltema & Holkema 170, 178, 213
Schimmel, H.J. 34, 80, 97
Schrikker & Peereboom 158
Schröder, F.C.M. 185
Schröder, J.C. 33, 69, 71
Shakespeare, William 56, 146
Shelley, Percy Bysshe 7, 8, 65, 117, 131, 134, 136, 148
Sidney, Philip 148
Siebert & Co. 209
Sijthoff, A.W. 23
Sinclair de Rochemont, A. 31
Smit Kleine, F. 34
Spinoza, Benedictus de 111, 177, 200
Spruyt, C.B. 65
Steinlen, Th.H. 204
Stemming, J. [pseudoniem van Maurits W. van der Valk] 20, 21
Stirner, Max 170
Stuiveling, Garmt 20, 123
Swart, Sara de 185
Swart Abrahamsz, Th. 74
Swarth, Hélène 90, 97, 122, 177, 185, 199
Tak, P.L. 162, 166, 175, 177, 181, 187, 189-191, 201, 215
Tasman 205, 211
Teixeira de Mattos, A. 179
Tengeler, W.C. 35, 63
Ternooy Apèl, Mari J. 97
Thierry & Mensing, Erven 23
Thorn Prikker, Johan 152, 177, 187, 189-191, 193, 198, 211
Tideman, P. 165, 166, 175, 177, 196
Timmerman, Aeg. W. 25, 204
Tindal, Henry 128, 129, 132
Tolstoj 199
Toorop, Jan 152, 163, 166, 183, 185, 189-191, 193, 198, 199, 203, 211
Treub, M.W.F. 117, 181, 185, 189
Tricht, H.W. van 72, 160
Trifouillard [schertsnaam voor Frans Erens] 95, 97
Tydeman, Viktor J. 11
Uyldert, Maurits 5, 25, 76, 77, 104, 130, 151, 154, 155, 163, 167, 211
Valk, Maurits W. van der 20, 190
Valette, Alfred 214
Velde, Henry van de 199
Verga, Giovanni 147
Verhaeren, Emile 163, 179
Verlaine, Paul 151, 152
Vermeylen, August 162, 171, 177, 179, 181, 183, 187, 190, 191, 201, 204, 205
Versluys, W. 14, 122, 151, 165, 166, 170, 175, 190, 208

Verster, Floris 169
Verwey, Albert *Passim*
Aan F. van Eeden 123
Aarde 7
Afscheidsrede van Prof. Fruin, De 205
Albert Verwey over Lodewijk van Deyssel 36, 37, 99, 102, 103, 116, 117, 145, 154, 155
Bij den dood van Allard Pierson 185
Bij den dood van J.A. Alberdingk Thijm 104, 108-115, 135
Bij een trouw-mis 24, 25
Boekbeoordeelingen 80-82, 97, 128
Christopher Marlowe, De tragische historie van Dr. Faustus 25
Christus aan het kruis 96
Christus van het kruis 96
Cor Cordium 20
Dichters verdediging 148
Dichtspel 129
Dingen, De 135, 141
Doode uren 96
Drie sonnetten 25
Een bazig denker 65
Een inleiding tot Vondel 148, 151
Een oud Amsterdamsch Burgwalletje 38, 65
Engelenzang 96
Engelsche Postwagen, De 98

Feiten 141
Hemel- en Aard-droom 129, 141
In Memoriam Mr. C. Vosmaer 69
Jacob van Maerlant 166
Joden, De 151
Kosmos 157
Letterkundig Kritiek/Frederik van Eeden, Ellen - Johannes Viator 160, 163
Letterkundige Tijdgenooten 145
Losse sonnetten 157
Marlowe 159
Mephistopheles Epicureus 7, 13, 123
Mijn meening over L. van Deyssels roman Een Liefde 39-53, 55, 65-68, 119, 139
Musa Salvatrix 123
Neuriïng 135, 137
Onbevoegdheid der Hollandsche Literaire Kritiek, De 14
Oorspronkelijk Dichtwerk (I) 13, 20, 24, 25, 87, 96, 137, 157, 165, 205
L'Orientation de la littérature hollandaise 37
Oude Strijd, De 39
O wij loopen in onz'gebondenheid 157
Persephone 8
Persephone en andere gedichten 13, 96, 123
Proza VII 202
Proza VIII 205
Spaansche Reis 165
Spel en ernst 157
Stille Toernooien 185, 189
Toen de Gids werd opgericht... 20, 65
Tot het leven 205
Twintigste taal- en letterkundig congres, Het 25
Van de Liefde die Vriendschap heet 25
Van het Leven 87-90, 92, 96, 123, 139, 140
Verzamelde gedichten 25, 104, 119, 122, 123, 126
Verzen van Willem Kloos 189
Vier sonnetten 205
Vijf idyllen 119, 120, 137
Zeven sonnetten 25, 30

Verwey, Anna Maria 76
Verwey, Christoffel 122
Verwey, Gerlof 9
Verwey, Gonda 158, 159, 166
Verwey, Jan 76, 122, 123
Verwey, Liesbet 130

Verwey, Mea 36, 148 [zie ook onder Mea Nijland-Verwey]
Veth, Jan 5, 162, 163, 170, 177, 178, 180, 183, 191, 197, 200, 201, 203, 204, 209, 212, 213, 216
Villiers de l'Isle-Adam 212
Visser, M.J. 23
Vloten, Johannes van 7, 24, 103, 108, 109, 111, 112, 130, 144
Vloten, Betsy van 92
Vloten, Gerlof van 154, 169, 171, 173, 179, 183
Vloten, Kitty van 9, 92, 99, 115, 126, 130, 148, 151, 158-160, 177
Vloten, Martha van 92, 96
Vloten, Willem van 205
Vloten-van Gennep, J.E.H.C. 7, 103, 147
Voltaire 119
Vondel 144, 148, 151
Voogd, D. de 159, 160, 163, 167
Vooys, H. 76
Vosmaer, Carel 69, 71, 72, 97
Vosmeer de Spie [pseudoniem van Maurits Wagenvoort] 165
Vries, Matthijs de 29, 37
Waals, Jan van der 198
Wagenvoort, Maurits 165
Wagner, Richard 64, 146
Wallis, A.S.C. [pseudoniem van A.S.C. Opzoomer] 13, 14
Wattez, Omer 97
Weeveringh, J.J. 23
Whistler, J.A.M. 212

Wibaut, F.M. 177, 187, 199, 200, 204, 209, 210
Wijt & Zonen, M. 23
Wilhelmina, Koningin 202
Winkel, J. te 37
Winkler Prins, J. 90, 134, 199
Witsen, Willem 24, 83, 92, 133-135
Ysel, D. van den 21, 22
Zaalberg, C.A. 135
Zeus 141
Ziegelaar & Van den Bergh 158
Zilcken, Philippe 152, 177, 181, 183, 187, 191, 200, 201, 204, 205, 210, 212, 214
Zola, Emile 33, 34, 55, 56, 65, 79, 82-84, 87-91, 93, 94, 97, 116, 117, 147, 202

[Deel II: september 1894-april 1898]

Woord vooraf

De voorlaatste alinea van het 'Woord vooraf', in 1981 meegegeven aan het eerste deel van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey*, legde vast dat de ontsluiting van die briefwisseling zich - in dat eerste deel - niet verder dan tot en met augustus 1894 zou voltrekken, immers: 'geen natuurlijker of meer voor de hand liggende cesuur dan die, als het ware aangewezen door de verschijning, op 1 september 1894, van de eerste aflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift. Dit houdt meteen in dat in het tweede, medio 1983 te verschijnen, deel het accent zeker niet uitsluitend maar toch wel in heel belangrijke mate zal komen te liggen op het tussen 1 september 1894 en 1 januari 1905 door Van Deyssel en Verwey gevoerde redactionele beleid.'

Dat het tweede deel niet medio 1983 en evenmin 'volgens latere berichten eind 1983'[1] het licht heeft kunnen zien, moet voornamelijk worden toegeschreven aan de omstandigheid dat - anders dan in het eerste deel, waarin 160 brieven, briefkaarten en telegrammen werden afgedrukt - dit tweede deel 291 dergelijke documenten bevat waarin, naast een uitwisseling van berichten over de privé-omstandigheden van beide correspondenten, zo goed als alle - tussen 1 september 1894 en 1 april 1898 - in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen bijdragen op enigerlei wijze aan de orde komen, zij 't in een beperkt aantal gevallen slechts door loutere vernoeming van titel en auteursnaam. Mede vooral in samenhang met die omstandigheid vroeg het tweede deel aanzienlijk meer en aanzienlijk grotere inspanningen van de tekstbezorger: telde het eerste deel 364 annotaties, het tweede deel vergde er niet minder dan 722, dus - op zes na - dubbel zoveel als het eerste deel! En dit bracht weer, onvermijdelijk, met zich mee dat de integrale openbaarmaking van de briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey, na dit eerste en tweede deel, een derde en laatste deel zal gaan vullen, lopend van 1 april 1898 tot 1 januari 1905. Op laatstgenoemde datum kwam De XXe eeuw, zoals het Tweemaandelijksch Tijdschrift met ingang van januari 1902 was gaan heten, voor de eerste maal uit onder de eenhoofdige redactie van Van Deyssel, en verscheen, onder redactie van Albert Verwey, bij W. Versluys te Amsterdam, in een door H.P. Berlage ontworpen omslag, het eerste nummer van De Beweging/Algemeen maandschrift voor letteren, kunst, wetenschap en staatkunde.

Uiteraard is ook ditmaal nagegaan waar precies, tussen tweede en derde deel, de cesuur aan te brengen. In dit geval leek Verwey's brief van 27 maart 1898 het meest geeigend om te fungeren als hekkesluiter van het tweede deel. Op 4 september 1894 had Verwey aan zijn vriend en mede-redacteur geschreven: 'Ik werk en ben alleen gelukkig als ik werken kan'; nu, op 27 maart 1898, kon hij uit de grond van zijn hart diezelfde vriend laten weten dat hij zich sterk was gaan voelen 'in het gevoel van

1 Geciteerd naar Enno Endt's bespreking van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey*, Deel I, in: Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde, dl. 100(1984), no. 1, p. 63-75. De ironie van het lot heeft gewild dat deze belangwekkende bespreking, die zich ook lezen laat als een op zichzelfstaand essay, in mei 1984, dus met aanzienlijke vertraging het licht zag in een tijdschrift waarvan de afleveringen welhaast consequent met grote vertraging verschijnen.

ons beider werkzaamheid'. Daarnaast opende die brief met de vastlegging: 'Dagelijks wellen nog waar-

devolle herinneringen aan ons samenzijn en brokstukken van je voorlezing in me op.' Over en weer hadden de vrienden een grote indruk van elkaar gekregen tijdens Verwey's jongste verblijf ten huize van Van Deyssel in Baarn. 'Sints vier maanden ben ik zijn eerste gast. 't Was aan tafel dan ook groot feest',[2] zo schreef Verwey op 23 maart 1898 aan zijn vrouw, om daar een dag later aan toe te voegen: ''s Avonds [22 maart] heeft Karel toen voorgelezen hoewel hij 't eerst niet van plan was. En wel tot over half twaalf. Hij heeft veel goeds gemaakt en is ontwijfelbaar veel gezonder. Nu nog één stap verder.' Dat ook Verwey op die bewuste avond nieuw werk heeft voorgelezen, blijkt uit de voorlaatste brief in dit boek en zal nog uitvoerig blijken uit de annotaties in het derde deel. Gelukkig kan de lezer zich reeds nu daarover laten informeren door de, in noot 713 vernoemde, studie van J. Kamerbeek Jr.[3]

Graag breng ik op deze plaats dank aan mevrouw Drs. Lieneke Frerichs, mevrouw Drs. Marijke Stapert-Eggen en de heer Drs. Frank Ligtvoet, gedrieën werkzaam in de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam aan het *Project repertorium brieven Albert Verwey*. Zij brachten de documenten aan het licht, openbaar gemaakt in Bijlage I, en voorts brief no. 149 B. Daarnaast signaleerden zij de aanwezigheid, in een particuliere collectie, van brief no. 205. Zou het mij, zonder hun medewerking, niet mogelijk zijn geweest de noten 525, 681 en 692 te redigeren, mijn erkentelijkheid jegens hen geldt toch vooral de - mij stimulerende - belangstelling, door ieder van hen afzonderlijk zowel als in commissie, voor mijn arbeid aan de dag gelegd. Mijn dank gaat ook uit naar de heer Rob Richard, medewerker van de afdeling Handschriften van de Universiteitsbibliotheek, die mij op onbekrompen wijze liet putten uit de iconografische afdeling van het Albert Verwey Archief.

Harry G.M. Prick

2 Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid/Uit het leven van Albert Verwey*, dl. II, Amsterdam, 1955, p. 128. Typerend voor de ontspannen sfeer gedurende Verwey's logeren in *Huize Villetta* zijn nog Verwey's mededelingen aan zijn vrouw van 23 maart 1898: 'Karel zeer veranderd van voorkomen, met een baard van "six months standing" zodat hij nu er uitziet als een groot schilder van de romantici tijdens de eerste Hernani-voorstelling' en, op 24 maart 1898: 'Gisteren heeft door gedeeltelijke afknipping Karels transformatie van romanticus-schilder in spaans ruiter en hidalgo plaats gehad. Het was een gewichtig ogenblik.' (geciteerd naar Uyldert, a.w., p. 128). Met 'de eerste Hernani-voorstelling' zinspeelde Verwey op het enorme tumult, ontstaan bij gelegenheid van de eerste twee opvoeringen van Victor Hugo's *Hernani* in de Comédie-Française, op 25 en 27 februari 1830, toen 't er onder aanvoering van Théophile Gautier om ging 'par l'excentricité du costume, d'horripiler les Philistins. Les loges se montraient avec horreur les singulières chevelures de l'école moderne, cependant que les rapins, regardant les crânes chauves que l'école classique étalait au balcon, criaient: "A la guillotine, les genoux!"' (geciteerd naar André Maurois, *Olympio ou la vie de Victor Hugo,* Paris, 1954, p. 180-181).

3 Voor informatie over Jan Kamerbeek Jr. (1905-1977), zie diens levenbericht door Peter van Zonneveld in: Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde te Leiden, 1977-1978, Leiden, 1980, p. 41-52.

1

Noordwijk aan Zee
1 Septr. '94

Amice,

Ik kreeg gisteravond bericht van Groesbeek[1] dat pletten en stijfselen[2] zoo lang duurde dat hij niet voor Maandagochtend de eerste Exx. van den binder, en niet voor Dinsdag de heele oplaag verspreid kan hebben. Ook zou hij één Ex. sturen, dat niet gestijfseld was, maar gelijmd. Ik heb hem vanochtend vroeg getelegrafeerd: vandaag verschijnen absoluut noodzakelijk, - en dan voor de abonnés in Amsterdam en de kranten maar te lijmen en die vanavond nog te sturen. Ik hoop nu dat hij het zal doen. Naar mijn N.G. ervaring heb ik hem voldoende tijd gegeven, maar van pletten kwam daar nooit iets in, en stijfselen gebeurde onmiddelijk na het afdrukken, meermalen zelfs 's nachts. 't Nummer dat ik nu heb ziet er netjes uit, behalve die strooken binnen-in, die ik gis dat om 't lijmen zijn.

Wat je schreef van V. Eeden[3] - ik peins ook wel op middel om hem te encourageeren. Maar medewerker met plein pouvoir - jongen, als we die gaan aanstellen, dan verzoek ik onmiddelijk tot dien rang verhoogd te worden. Op den onzen heeft hij dit voor dat hij afhankelijkheid van elkaar en van het belang van het tijdschrift uitsluit. Eén graad minder zou zijn dat we hem redacteur maakten, - maar ben jij daarvoor? Nog een graad minder, dat wij hem verzoeken de copie waaromtrent we vóor inzage overeen zijn gekomen, onmiddelijk aan Groesbeek te sturen, onverminderd ons recht ze daar in te zien. Dat is op 't oogenblik wat Goes en Veth doen. Maar of hij dat doen wil? 't Zou, dunkt me, neerkomen op een herhaling van ons verzoek om medewerking, en heusch, ik geloof dat het beter is af te wachten. Wij hebben geen haast - hij - misschien wel.

Is Sams roman[4] maar 10 vel? Mij dunkt dan kan hij wel toestemmen dat hij in vieren gaat hoewel 't nog bezwaarlijk genoeg zal zijn. In godsnaam niet te zeer verbinden. Laat hij hem eerst eens sturen en lees hem eens. Misschien vin je dan fragmenten nog verkieselijk.

O ja, je zou die formulieren van terugzending opstellen - doe je 't eens? -

Laten we oppassen met beloften voor de volgende afl. Door vervolgstukken etc. is hij al grootendeels klaar. Veel groeten

tt
Alb. V.

1 K. Groesbeek, een der beide firmanten - de andere was Paul Nijhoff - van Scheltema & Holkema's Boekhandel, Rokin 74, hoek Wijde Kapelsteeg te Amsterdam, tevens de uitgever van het Tweemaandelijksch Tijdschrift.

2 Het productieproces van het Tweemaandelijksch Tijdschrift voltrok zich ten dele aldus: de afgedrukte vellen gingen in een stijfselbad, werden onder een pers geplet en dan ingenaaid, zodat de rug niet dikker werd dan het uiteinde. De stroken waren de op formaat bijgesneden losse vellen, die tegenwoordig niet meer gestijfseld en geplet worden, maar ‘vergaard’ en daarna geplakt.

3 Namelijk in Van Deyssel's brief van 30 augustus 1894; zie *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey,* dl. I, 's-Gravenhage, 1981, p. 214-215.

4 Arnold Aletrino's roman *Martha* .

2

Telegram, aangenomen te Amsterdam
den 1/9 1894 ten 12 u. 15 m. des namiddags,
ontvangen te Noordwijk, den 1/9 1894, ten 1 u. 40 m. des namiddags.

Verwey Noordwijk Zee
Aan Couranten gezonden, doe verder mijn best.

Groesbeek
Zaterdag ½ 3 ontvangen. Wij zijn dus op tijd geweest. Vanochtend (Zondag) met de vroege post ontving ik een paar Exx. waar ik om gevraagd had; (zonder strooken gelukkig)[5]

3

4 Septr. '94

Amice,
Ik ben gister even in Amsterdam[6] geweest. Er werd vlug voortgemaakt met het verzenden aan den boekhandel. De Amsterdammer die bericht dat we Maandag zouden verschijnen had Zaterdag voor twaalven een Ex. op zijn bureau. De Rotterdammer had in zijn Zondagochtendbl. een aankondiging met aanprijzing van de verzen van J.v.d.S.[7] Ik wist geen present-Exx. op te geven; als jij er weet meld ze Groesb. dan.

Omdat het nu op betalen aankomt heb ik mijn aandeel tegen kwitantie bij Groesb. gestort. Hij vond het niet noodig en had goeden moed dat wij geen groot deel van 't kapitaal zouden hoeven aan te spreken. 't Liep met de abonnés zeer goed; er waren er 148. Toch zou het niet kwaad zijn als ook jij alvast 1000 gld. stortte. Ten eerste omdat het aangenamer is ook van dien kant recht van spreken te hebben. Ten tweede omdat je dan met 1e Septr. de rente erover kunt laten ingaan, terwijl 't nu renteloos leit. Als je dan beschikt over de *f* 100, - van v.d.H, maakt dat met de 850 van J.v.d.S., mijn zwager en v. Eck 950.[8] Ik leg er dan 50 bij. Zoolang het geld niet noodig is zal niemand je haasten om de rest te deponeeren. Wordt het noodig, dan bezorg ik nog 100 en maan jij v.d.H. nog eens.

Ik hoop over een week bij je te komen en breng dan 't geld meê.

Wil je die bijdrage van Aletrino die je voor nr. 2 bestemt, vast aan G. sturen. En gaf van

5 Deze mededeling, door Verwey aangebracht op Groesbeek's telegram, bereikte Van Deyssel op 3 september 1894.
6 Verwey bedoelt te zeggen: bij Scheltema & Holkema.
7 Aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 1, september 1894, p. 8-32, droeg Henriëtte van der Schalk een reeks van vijfentwintig sonnetten bij onder de titel *Geleiders,* bestaande uit: *Tot duiding* (p. 8), *Voor denken,* I t/m XII (p. 9-20), *Voor 't hart,* I t/m XII (p. 21-23). Deze reeks was gedagtekend: Dec. '93-Maart '94.
8 Zie *De briefwisseling tusen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey,* dl. I, a.w., p. 208-209 en p. 170-171.

Looy al de verzen[9] waarvan je me gesproken hebt? Ik stuur 't vervolg van Jolles[10] en mijn Samson.[11]

Onze uitgevers goûteerden zeer Aletrino.[12] Onder dien indruk ben ik weer happig naar zijn heelen roman. Maar menige aangelegenheid zullen we over een week beter bespreken.

Ik werk en ben alleen gelukkig als ik werken kan. Een dag als die van gister, in Amsterdamsche bedrijvigheid vind ik schrikkelijk.

De honoraria zullen vandaag of morgen verzonden worden. Wij vonden dat 't niet goed was als vaste regel te stellen dat vijf regels voor een bladzij of een halve voor een heele zou betaald worden. Zoo hebben wij nog een halve bladzij minder dan nominaal toegekend en de enkele regels van Lotsy's blz 9 bij blz 1 geteld.

Het heele lijstje is nu als volgt:

H.v.d. Schalk	*f*35.-
J.v. Looy[13] 19 × *f*1.87^5 -	*f*35.62^5
Dr. D.G. Jelgersma[14] 27 × 1.87^5 -	*f*50.62^5
Jan Veth[15] 6 × 2.5	*f*15.-
Ch. M. van Deventer[16] 5 × 2.5	*f*12.50
Mr. Lotsy[17] 8 × 1.87^5	*f*15.-
Verwey[18] 27 ½ × 2.5	*f*68.75

9 Van Looy had aanvankelijk Van Deyssel verzen toegezegd. Het betrof sonnetten die Van Looy nog had liggen uit 1885 en 1886 en die hij tenslotte zou publiceren in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, Jrg. 4, aflev. 1, september 1898, p. 14-16, en in idem, aflev. 3, november 1898, p. 115-117.

10 Het vervolg van André Jolles, *Mysterie-spel*/Aan Jan van der Waals, Phil. Nat. Stud., verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 1, september 1894, p. 146-149.

11 Albert Verwey, *Samson*/Dramatisch gedicht, verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 2, november 1894, p. 239-251, en aldaar gedagtekend: 1893; laatstelijk herdrukt in Albert Verwey, *Oorspronkelijk Dichtwerk/Eerste deel, 1882-1914,* Amsterdam/Santpoort, 1938, p. 184-196.

12 A. Aletrino, *Herinnering*/Voor Isaäc Israëls, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 1, september 1894, p. 83-96, en aldaar gedagtekend: Dec. '93.

13 Jac. van Looy, *Feesten* II, in idem, p. 33-51, voor de eerste maal herdrukt in *Feesten,* Amsterdam, 1903, p. 63-86.

14 D.G. Jelgersma, *De ontkenning der moraal/Stirner, Ibsen, Nietzsche,* in idem, p. 56-82.

15 Jan Veth, *Twee sonnetten,* te weten: *Sinte Maria ter sneeuw,* gedagtekend 1892, en *Uit het latente,* gedagtekend 1889, in idem, p. 97-98; in de rubriek 'Boekbeoordeelingen' *Opstandigheid in prenten*/Aan Aeg. W. Timmerman, die mij deze prenten leerde kennen, gedagtekend 19 Aug. '94, in idem, p. 142-145.

16 Ch. M. van Deventer, *Een suggestieve bladzijde*[naar aanleiding van *La Définition de la Philosophie* van E. Naville, Paris, Félix Alcan, 1894], in idem, p. 120-124.

17 M.C.L. Lotsy, [bespreking van] *Spinoza,* von Wilhelm Bolin, gedagtekend 23 Aug. 1894, in idem, p. 125-133.

18 Drie bijdragen van Albert Verwey: (1) *Vier sonnetten,* in idem, p. 52-55, met de beginregels: I *Wie zal met taaie zinnen U betoogen*: II *Ik ben U-zelf, Leven, één van de velen*; III *Leven, zij zeggen van het Dichter wezen*; IV *In alle menschen is 't Geloof gebóren*; laatstelijk herdrukt, onder de verzameltitel *Tot het leven,* in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* I, p. 221-222; (2) [bespreking van] *Verzen* van Willem Kloos, Amsterdam, W. Versluys, MDCCCXCIV, in

Goes[19] 11 × 2.5 *f* 27.50

f 260.00

Veel groeten

tt

Alb. V.

idem, p. 111-119; (3) *De afscheidsrede van Prof. Fruin* in idem, p. 134-141. De tweede bijdrage werd herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 160-174; de derde bijdrage werd herdrukt in *Stille Toernooien,* a.w., p. 134-141, en laatstelijk in *Proza* VIII, Amsterdam, 1923, p. 142-151.

19 F. van der Goes, *Nederlandsche bourgeoisie,* III, *Mr. M.W.F. Treub: de leer,* gedagtekend Augustus 1894, in idem, p. 150-160, voorzien van een noot: Van deze reeks zijn I en II verschenen in het tijdschrift De Nieuwe Gids.

4

Baarn, 5 Sept. '94

Amice,

Van Bolland vast 1 vel in de volgende en 1 ½ ook in die of in de daarop volgende. - Wil wel honor.[20]

Eerstdaags wellicht voorstel om liever deze week te komen.[21]

Brief ontvangen.

t.t.

K.A. Thijm.

***

20 Deze mededeling was gebaseerd op een gesprek dat Van Deyssel op 4 september 1894 in Amsterdam met Bolland voerde.

21 Een dergelijk voorstel Het Van Deyssel in de pen toen hem een dag later uit Londen een brief bereikte van Alexander Teixeira de Mattos, d.d. 5 september 1894, met deze aanhef: ‘Waarde heer Alberdingk Thijm, Uw kamer zal 10 dezer gereed staan, en het zal mij zeer veel genoegen geven U gedurende uw verblijf te Londen als mijn logé te hebben - mits ge er altijd niet tegen hebt u een zekere bohême te laten wel[ge]-vallen. Maar daarop zal onze vriend Wagenvoort u wel bereid hebben.’ Van Deyssel's activiteiten met betrekking tot het tijdschrift beperkten zich, tussen 5 en 10 september, tot het schrijven, op 6 september, aan Arnold Aletrino en Arij Prins (beide brieven zijn niet bewaard gebleven) en, op 8 september, aan C.F. van der Horst, ter bevestiging van de ontvangst van diens zending van *ƒ* 100,- op 7 september. Zondag 9 september had hij van twaalf tot zes Bolland en echtgenote te gast, terwijl ook Frederik van Eeden mee aanzat aan de lunch. Van Eeden tekende op 10 september 1894 aan dat hij Bolland ‘een merkwaardig type’ vond. ‘Karel en ik amuseerden ons zeer, hadden soms moeite ons goed te houden. Een bijna zuidelijke levendigheid en gebarenrijkdom, maar een erg Duitsche geest. Een klein beetje banaal en boersch, maar niet hinderlijk, door zijn naïeve en goedhartige uitvallen, waarom de hoorder en hijzelf lacht zonder dat iemand zich kan ergeren. En solide van weten, ongewoon van kennis, stevige welbespraaktheid en begrip. Maar weer veel te ondichterlijk en te grof voor de hoogste soort filosofie. Karel was zeer hartelijk, wat mij goed deed.’ (*Dagboek,* editie H.W. van Tricht, Dl. 1/1878-1900, Culemborg, 1971, p. 315).

[4a]

Op 10 september 1894 reisde Van Deyssel vanuit Baarn naar Den Haag om daar Jan Toorop te ontmoeten met wie samen hij in Hoek van Holland de nachtboot naar Londen dacht te nemen. Na zich bij aankomst in de residentie gerestaureerd te hebben, à *f* 1,75, in Central aan de Lange Poten en na zich, à *f* 0,15, te hebben laten scheren, nam hij, à *f* 1,75, op het Plein een rijtuig in huur om zich naar Toorop's huis, Villa Liban aan de Beeklaan, te laten vervoeren. Daar aangekomen bleek er een misverstand in het spel te zijn: Toorop wist niet beter dan dat 13 september was afgesproken als datum van vertrek. Omdat Toorop's logeerkamers bezet waren - een ervan door Israel Querido[22] en echtgenote - besloot Van Deyssel uit te wijken naar Noordwijk aan Zee. Het telegram waarmee hij Verwey van zijn komst verwittigde, is niet bewaard gebleven. Wel laat zich aan de hand van Van Deyssel's brieven aan zijn vrouw het verblijf te Noordwijk reconstrueren. Hij maakte er opnieuw kennis met Marie Cremers,[23] die hij in de zomer van 1894 in Baarn had ontmoet. ‘Die jufvrouw Cremers’, zo berichtte hij op 11 september 1894 aan zijn vrouw, ‘had alles opgelet van ons huis, kent de hond, kent het poesje en alles.’ Op 12 september schreef hij naar huis:

‘Gisteren-ochtend op Albert Verweys studeerkamer gezeten, gisteren-middag een wandeling gemaakt met ons vieren (Albert, Kitty, jufvrouw Cremers en ik) door het duin en langs de zee. Om twaalf uur gegeten: karbonaad, snijboontjes, gebakken-aardappelen, bier en wijn, 's middags weêr zoo iets. Gister-avond beneden thee gedronken (wat anders wel eens op de studeerkamer gebeurde). Onder de thee heb ik zitten lezen in een heel oud en aardig hollandsch boek, van Don Quichot de la Mancha. Om kwart voor tienen twee boterhammetjes met kommijne kaas en een glaasje warme wijn, waar je zoo warm en zacht op inslaapt. Om tien uur naar boven op een slaapkamertje met een zachte temperatuur, ofschoon het toch op 't Noorden ligt, maar de wind is Zuid en 't is bizonder zacht dezer dagen. Op dat slaapkamertje staat een prachtig groot hobbelpaard, waarvan

22 Met Israël Querido en diens echtgenote, toen nog verloofde, Jeannette Sjouwerman, had Van Deyssel voor de eerste maal kennis gemaakt te Bergen op Zoom, op 24 januari 1893. Over de relatie Van Deyssel-Querido, zie *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1971, p. 228-229.

23 Marie Cremers (1874-1960), van wie in 1914 een bundel *Verzen* en in 1923 de bundel *Nieuwe loten* zou verschijnen (Verwey's bespreking, uit 1916, van *Verzen,* werd herdrukt in *Proza,* IV, Amsterdam, 1921, p. 131-135) heeft in *Lichtend verleden,* de tweede in 1954 verschenen druk van haar oorspronkelijk onder de titel *Jeugdherinneringen* verschenen boek, ook over Albert en Kitty Verwey en over Van Deyssel geschreven: a.w., p. 22-27.

Villa Nova, Albert Verwey's woning te Noordwijk aan Zee. 'Langs den voorgevel met waranda zijner "Villa Nova" geheeten, woning, was een weg in de richting der zee, terwijl langs den zijgevel, waarin de voordeur zich bevond, de groote straatweg naar Noordwijk-Binnen was, waarover de stoomtram uit Leiden ging. (...) Een voorval in het huiselijk verkeer was, dat toen wij eens met zijn allen in de waranda zaten, de mannelijke leden van het gezelschap op den zeewaartschen weg langs de waranda in wedstrijd er om dongen wie het best met door dat bekeken worden onaangedaan gelaat het hem bekijkend gezelschap der waranda kon passeeren.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 495-496).

Kitty Verwey-van Vloten met haar twee oudste dochters, Liesbet (1891-1948) en Mea (1892-1978), in augustus 1894. 'Kitty was mooi met haar violette ogen, losse roodblonde krullen, waarin de wind speelde (in die tijd liep niemand buiten zonder hoed) en in haar jakjes van Fins weefsel. De mode was toen nog stijf en ingeregen. Als ik 's avonds met hen theedronk op de met zwierige nachtschaderanken begroeide veranda die over de velden naar Noordwijk-binnen uitzag en er naast het ietwat rommelige theeblad een kannetje irissen stond, vergeleek ik Kitty met deze bloemen, die ook iets los en flodderigs hadden. Hun twee kleine meisjes Liesbet en Mea sliepen dan al. Verwey had iets zachts en goedaardigs en ik vond het woord "goedertieren" op hem van toepassing. Af en toe kon hij, naar buiten kijkend, zijn handen wrijven en zeggen: "Ja, ja, 't leven is aardig!"' (Marie Cremers, 'Lichtend verleden', Amsterdam, tweede druk, 1954, p. 25).

Joopie[24] zoû watertanden, een konijn van speelgoed en een poppenledikantje.

Ik ga voort met aldoor voorteeken-droomen te hebben. Van-nacht heb ik gedroomd dat ik in dicht donker groen eikgewas stond, dat hoe langer hoe meer aan alle kanten tegen me aan drukte. Ik vond op den grond allemaal rouw-enveloppen met adressen door mijn moeder aan mij geschreven, maar de postzegels waren er afgescheurd. Terwijl ik mij

24 Van Deyssel's toen zesjarige zoon Joseph Willem Lambertus Alberdingk Thijm (1888-1970). Op 1 oktober 1894 schreef Van Deyssel, vanuit Londen, aan zijn vrouw: ‘Ik heb tot nu toe drie maal gedroomd van het jongentje in zijn blauwe pakkie, ééns dat hij dood was en dat ik daarover op een brug mijn handen lag te wringen. Je hebt zijn haar toch niet laten knippen? In verband met je verblijf te Amsterdam verdenk ik je, eigenlijk gezegd, daar wel een beetje van. Je hebt zeker gedacht dat, als ik thuis kwam, het wel weêr goed aangegroeid zoû zijn. Ik vind het heel akelig, hoor.’ En op 5 oktober 1894: ‘Ons jongentje zal wel een heel stuk gegroeid zijn. Als zijn háar maar niet geknipt is!’ Dit laatste bleek bij thuiskomst gelukkig niet 't geval. Of, om met Thomas Mann te spreken (*Der Tod in Venedig*, Hoofdstuk III): ‘Man hatte sich gehütet, die Schere an sein schönes Haar zu legen.’ Van Deyssel was namelijk in de jaren negentig zeer geporteerd voor een *Little Lord Fauntleroy*-kapsel, genoemd naar dat van de hoofdfiguur uit het in 1886 verschenen gelijknamige boek van Frances Hodgson Burnett (1849-1924). Zijn neef en vriend Alphons Diepenbrock dacht er blijkbaar niet anders over, want op 24 oktober 1894 berichtte hij aan zijn aanstaande vrouw Elisabeth de Jong van Beek en Donk, over de op 10 september veertien jaar geworden Pieter van der Meer de Walcheren (1880-1970): ‘Piet ziet er uit als een kleine God. Hij heeft nu lange haren, dat staat hem prachtig; de kinderlijke ernst als hij cello speelt had je moeten zien, het was heerlijk.’ (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*/Bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser, dl. II, 's-Gravenhage, 1957, p. 221).
Wat het hobbelpaard betreft, dat zou niet alleen Joopie Alberdingk Thijm maar om 't even welke jongen hebben doen watertanden. Mea Verwey vertelt erover, in de herinneringen en beschouwingen die zij onder de titel *1 uit 7* bij Uitgeverij Tor, Amsterdam, 1968, liet verschijnen: ‘Het meest geliefde stuk speelgoed van ons allemaal was een hobbelpaard. Henriëtte van der Schalk had het, bij haar vertrek uit Noordwijk, aan ons ten geschenke gegeven. “Kit”, zei ze tegen mijn moeder, “van geen ding heb ik als kind zoveel plezier gehad als van ons hobbelpaard en daarom wil ik nu jullie kinderen een hobbelpaard geven.” Het hobbelpaard had de grootte van een klein veulen, en echt haar. Verder natuurlijk leidsels, stijgbeugels, een zadel. Het haar sleet er af, door het veelvuldig gebruik, maar dat hinderde niet.’ (a.w., p. 67).

boos maakte dat al die papieren in 't bosch lagen, kwam Henk Vos[25] er aan, en zijn lijfje zag er uit als een groot rauw stuk ossenvleesch en daarom heen regen zich aan draden allemaal oude kiezen en tanden die, geloof ik, uit mijn mond afkomstig waren. Gisterennacht heb ik gedroomd dat wij op een vierwielig wagentje zaten en Vos zat op de bok. Toen brak het wagentje in tweeën en de voorste helft met de voorste twee wielen reed een anderen kant op als de achterste helft. Dit gebeurde twee maal achter mekaâr met twee verschillende wagentjes.

In de duinen groeyen heele mooye bramen, waarvan wij er gisteren geplukt hebben; zij zien er precies uit als trossen druiven heel in 't klein, met zoo'n doffen fluweelachtigen gloed er op. Je hebt uit de duinen, waar we gisteren geweest zijn, een prachtig gezicht naar alle kanten. Je ziet Haarlem, Heemstede, Oegstgeest, Leiden, Rijnsburg, Katwijk en den vuurtoren van Scheveningen.

Morgen om een uur of half twee ga ik hier vandaan, dineer bij Toorop en ga 's avonds met de familie Toorop op de boot. Albert heeft er ook nog over gedacht meê naar Londen te gaan, maar hij is er van teruggekomen. Ik zou dat anders heel pleizierig gevonden hebben. Nu gaat hij ook morgen weg, maar naar 't Gooi: Bussum, Laren, Naarden en Soest.

(...) Ik ben vandaag en gisteren vroeg op geweest en om acht uur aan 't ontbijt. In den ochtend voel ik me een beetje bekookt, maar na de koffie doe ik hier altijd een dutje en dan voel ik mij 's middags weêr frisch als een kippetje. (...) Ik heb mijn koffertje in Den Haag laten staan; mijn reisdeken heb ik hier, maar die ligt nog opgerold. Voor het Tijdschrift heeft een kolonelsdochter uit Arnhem, Drabbe,[26] verzen ingezonden. -

[*13 september 1894*] Tegen half vier zijn wij [op 12 september - H.P.] gaan wandelen, Albert en ik, nu niet naar de zee maar landwaarts, voorbij verschillende mooye buitens. Wij hebben toen gesproken over Herman Gorter, die zoo als je je zal herinneren, een paar weken in Augustus hier is geweest, maar hij was maar stil voor zich heen en is weinig bij de Verweys geweest. Hij is het liefste altijd met zijn vrouw alleen. Wies vooral houdt niet veel van menschen-zien. Toen wij de buitens voorbij waren, op den terugweg, waren er heele mooye vergezichten over de weilanden en de duinen in de verte. In de verte op en tegen de duinen aan, zag je het huis van Verwey liggen, en ik moest denken aan ons huis in Houffalize,[27] want zoo als je het daar van daan zag lijkt de streek wel wat op die bij Houffalize. Dit had ik op onze wandeling van eergisteren ook al gedacht, toen wij op het hooge duin staande die heele streek als een vallei onder ons zagen liggen.

Om vijf uur waren wij thuis en moesten wij eten. Er was een soort van bitterkoekjespudding toe of eigenlijk was het een soort van melkkost waarin bitterkoekjes ronddreven.

25 Henk Vos was in Baarn de naaste buur van Van Deyssel. Hij was de ‘vaste arbeider in dienst van den Heer De Jong Schouwenburg’, voor wie en voor wiens gezin Van Deyssel op 11 maart 1899, in een overigens tenslotte toch niet verzonden brief, de hulp van Frederik van Eeden inriep. Zie *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel.* Bezorgd en toegelicht door H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick. Tweede, herziene druk, 's-Gravenhage, 1981, p. 337-339.

26 Zie noot 38.

27 Zie in deel I pag. 24, noot 15. Aldaar ook, op p. 28, een foto van het vooraanzicht van de *Villa des Chéras* te Mont-lez-Houffalize.

Kitty heeft het Baedeker-reisboek van Londen van Van der Schalk[28] voor mij ter leen gekregen, je weet wel, zoo'n rood boekje zoo als ik ook voor Duitschland en België heb. Het is alleen jammer dat dit een beetje héel oud is, van 1868, dus 25 jaar oud. In dien tijd zal er wel een boel in Londen veranderd zijn. Na den eten, van zes tot zeven, weêr naar de studeerkamer en om zeven uur naar beneden om thee te drinken. Om acht uur kwam je brief (...) Wil je zoo lief zijn tweemaal in de week mijn schoenen te laten afvegen? Nog beter zoû het zijn om ze allemaal zoo lang op zolder te laten staan, in die kast waar dat groene gordijn voor is, want daar is het, geloof ik, veel drooger. (...) Het stuk van Aletrino[29] is hier ook goed aangekomen. (...)

Gisteravond heb ik verder beneden weêr zitten lezen in dat zelfde boek van Don Quichot en ben om tien uur naar bed gegaan en heb aan een stuk doorgeslapen van half elf tot half zeven. Mijn droomen wist ik niet meer.- Van-morgen om tien uur zijn Albert Verwey en jufvrouw Cremers samen vertrokken, zij naar Amsterdam en hij naar Bussum, Laren en Soest. Hij zal jou misschien ook nog even goeyen-dag komen zeggen. Ik ben nu met Kitty en de kinderen alleen thuis. Van-middag om 2.45 ga ik weg en dineer vandaag bij Toorop.'[30]

***

5

Kitty Verwey-van Vloten aan
K.J.L. Alberdingk Thijm te Londen:

Noordwijk Zee
15 Sept. [1894]

Albert is nog niet terug. Van avond kwam deze aanvraag voor je van Holland-Lombok[31] die ik zoo vrij ben je toe te zenden. Jet Schalk vertelde me dat

28 De betreffende Baedeker was afkomstig uit de bibliotheek van Henriëtte van der Schalk's vader, wijlen Mr. Theodoor Willem van der Schalk. Een veel recentere uitgave van Baedeker's London zou Van Deyssel worden nagezonden door zijn vriend de acteur Arnold Ising Jr. (1857-1904); zie *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr.* Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1968, p. 222 en p. 223.

29 Het begin van Aletrino's roman *Martha* . Op 11 september 1894 had Van Deyssel aan zijn vrouw laten weten: ‘Alleen als er brieven komen, die alléén over dingen van het tijdschrift handelen, stuur ze dan maar naar Verwey.’

30 Samen met Toorop vertrok Van Deyssel op 13 september om tien uur 's avonds uit Den Haag om op 14 september te zes uur 's morgens in Harwich, en te acht uur in Londen, te arriveren. Een retour Den Haag-Londen kostte toen *f* 20,-. Voor bijzonderheden over Van Deyssel's verblijf te Londen, zie Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*. Voor de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Zwolle, 1962, p. 408-441 en p. 717-730; voorts *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 234-235.

31 Op 6 juli 1894 zond de Nederlandse regering, onder generaal-majoor J.A. Vetter, een expeditie naar Lombok om daar een einde te maken aan de alsmaar opnieuw oplaaiende strijd tussen de Baliërs en de oorspronkelijke bewoners, de Sasaks. In de nacht van 25 op 26 augustus 1894 overvielen de Baliërs de Nederlandse bivaks. Zij werden teruggeslagen, maar brachten daarbij de Nederlandse expeditie-macht zulke verliezen toe dat de troepen zich moesten

terugtrekken naar de plaats waar zij op 6 juli geland waren: het strand te Ampenan. Onder de gesneuvelden van Nederlandse zijde bevond zich ook de tweede bevelhebber, generaal-majoor P.P.H. van Ham. Een en ander bracht de Rotterdamse uitgever F.B. van Ditmar op het idee een ‘geïllustreerd guldensgedenkblad’ uit te geven ‘ten voordeele van de nagelaten betrekkingen der officieren en minderen die op Lombok zijn gevallen’. Aan de omslag van dit niet gepagineerde boekje zou meer dan gewone zorg worden besteed ‘en eene chromotypogravure, genre Figaro-Illustré, gereed gemaakt, die zeer zeker, door bewerking en onderwerp’ de aandacht zou trekken. Het op woensdag 31 oktober 1894 verschenen ‘gedenkblad’, dat toen niet langer *Holland-Lombok* maar *Nederland-Lombok* heette, bevatte geen bijdrage van Verwey maar wel [op p. 20] deze tekst van L. van Deyssel, *De soldaat*:
‘Het is leelijk om den soldaat in de menschheid te zien als een grof en onbewust leven, vermoord wordend om een reden dien hij zelf niet weet, door iemand dien hij niet kent, en die ook door geen enkele oorzaak zijn persoonlijke vijand zijn kan.
De soldaat moet zóó zijn, moet zóó gedacht en ook zóó gemaakt worden, dat de dood een oogenblik van geluk voor hem zij, zoo niet overtreffend, dan toch evenarend een lang leven van aangenamen arbeid en rust.
Hij moet sterven in een verrukking niet ongelijk aan die der godsdienst-martelaars, zoo dat de dood zijn hoogste vreugde is.’
Deze bijdrage, gedateerd September 1894, kwam op 17 september 1894 in Londen tot stand. Op die datum eindigde Van Deyssel een brief aan zijn vrouw aldus: ‘Ik scheid nu uit, want ik woû nog wat maken voor dat album Holland-Lombok en zoo meteen komt Teixeira mij halen om te dineeren,’ dit laatste, ditmaal, in *Simpson's Grand Divan Tavern,* Strand 103, waar - zoals Van Deyssel op 18 September aan zijn vrouw berichtte - ‘alle groote stukken vleesch in hun geheel op een nickelen wagentje van tafel tot tafel worden gereden en onder de oogen der gasten aan schijfjes gesneden’, zoals dit tot op de dag van heden nog steeds in dat restaurant het geval is.
Vijfenveertig jaar later zou Van Deyssel zich nogmaals over het soldatendom uitlaten en wel in een, tegenwoordig moeilijk toegankelijk, artikel *Mobilisatie: manifestatie van onze volkseenheid,* verschenen in het dagblad De Telegraaf van 12 november 1939: ‘Er gaan nu heel wat soldaten door de straten. Er zijn nu vrij wat soldaten in de stad ... Och ja, ik vind dat wel aardig. Het geeft iets levendigs, en iets bizónders, op straat. Allemaal het zèlfde gekleed. Je hebt de distinctieven der rangen, bóven de eenvoudige manschappelijkheid. Maar dat zijn maar heel kleine teekens. Het voorkomen in 't algemeen is dat der ononderbroken uniformiteit. Soms gaat er een, in rijen regelmatig loopend, gezelschap van een twintig, dertig voorbij. Dán weer een troep van een hónderd. Dán weer wat paardenvolk of vrachtwagens. Een afdeeling wordt nog al eens voorafgegaan, geléid, door twee of drie trommelslagers. Soms is er een heel muziekgezelschap, met koperen, en dus ook koperkléurige, blaasinstrumenten. En achter de huizenvensters ziet men overal de officieren zitten. Ja, het is aardig. En die soldaten hebben onderling een zekere kameraadschappelijkheid, waarin men iets ánders gevoelt als bij sport- of academie-kameraden.
Van onze jongste jeugd af waren die soldaten zoo, het groote, bekende, bizóndere, in de stad. Maar achter dat áardige, achter dat het zoo levendig gezellig is, is er nóg iets aan. Wij voélen iets, wij hebben een gevóel, dat daar nog heel iets anders áchter is. Welke gedáchten er uit dat gevoel allemaal te voorschijn kunnen komen, zullen wij wel dadelijk zien.
Dat gevoel, dat zelfde, was er al toen wij nog héél jonge kinderen waren. Wij speelden met soldaatjes. Wij hadden onze soldatendoozen en zetten de soldaatjes op. Wij zagen in de stád in 't groot, dat bizondere en prettige. Maar wij voelden iets voor ons geheel onbevattelijk ontzáchlijks daar áchter. Door de wijze, waarop groote menschen over oorlog en vrede spraken en dan kéken, begrepen wij een weinig, dat dit een ander soort speelgoed was als al het andere.
Want áchter al dat aardige is inderdaad iets grootsch, iets geest-verheffend geweldigs. Want al die gelijk-gekleedheid, juist die uniformiteit, beteekent, dat er nu iets hoogers, iets edelers, iets prachtigers, in ons is komen leven, dan toen wij, ieder in zijn persoonlijk pakje, ons nog kenschetsten in ons karakter van burger met een zeker beroep, een zekeren rang of stand, een zekere gezetenheid of woonachtigheid.
In ons komt nu blijken, dat wij meer dan die, ieder afzonderlijk, burgers zijn, dat wij zijn deelhebbers aan iets, aan een geméénschap, dat wij zijn vólksgenóten, deelen van iets, dat ons meer waard en ons diérbaarder moet zijn dan al onze kleine burger-belangetjes en neiginkjes. Een volk, insluitend de saâmhoorigheid, de broederschap, de eenheid, de macht

haar Bädeker oud is en dat Rik[32] een heel nieuwe heeft. Ik heb haar vriendelijk verzocht Rik vriendelijk te verzoeken je dien toe te zenden en je adres opgegeven. Verder hang je van 't noodlot af. Mag ik je gelukwenschen dat de droomen en voorteekens van een droef feit dat zou plaats hebben tot nog toe niet verwezenlijkt zijn!

Good bye, sir

yours truly

Kitty

hebbende collectiviteit, naast en tegenover andere volken, is iets grooters, een hooger idee, dan is een enkele, of ook een gezin, een familie. Wat is een familie in verhouding tot een enkel mensch, is een volk in verhouding tot een familië. Dáárom is onze éérste hoedanigheid, ons lidmaatschap van een volkseenheid. Natuurlijk is het niet prettig, - het al of niet prettige van gedood te worden dáargelaten - gewond of verminkt te worden. Maar de káns daarop zullen wij gaarne loopen nu wij leven in het geluk van ons te geven aan de verdediging van ons zóo hooge goed.

Overal komen wij nu die soldaten tegen. Bij onze voordeur als wij uitgaan of komen wij thuis, in de kamers onzer kennissen, in schouwburg en concertzaal, op onze wegen en pleinen, in de parken, bij de winkels, in de garages en op bruggen, in treinen en trams, - óverál.

Wij hebben de gewaarwording, dat er iets ernstigs gaande is, dat ons van zeer nabij ráakt. Ons staatsburgerschap, ons deel zijn van een groot menschheidsgeheel leefde niet meer aanhoudend in ons bewustzijn, dat werd ingenomen door de belangstelling in de vreedzaam voortgaande samenleving, in de stad, bij onze kennissen, in ons gezin, om ons heen.

Dat is nu veranderd. Door het van den vroegen morgen tot den laten avond aanhoudend treffend ongewone om ons heen, gevoelen wij ons, - zóo als het áltijd behóorde te zijn - bóven al: staatsburgers. De vraag is niet of wij ons vaderland beminnen. Wij hóoren er bij. Wij zijn er een deel van. Wij zijn zelf dat vaderland. En wij zullen het verdedigen zoo als wij het onszelf zouden doen.

Zie daar wat ons leert, wat ons ten slotte diep doet beseffen, al het komen en gaan, het loopen en staan, het bij ons verblijven van al die grijs-groene gestalten in onze stad, die er kort geleden nog niet waren.'

Verwant aan dit proza is Van Deyssel's bijdragen aan De Nieuwe Gids, februari 1940, p. 159-160, over *Mary Fleischmann,* de vijfentachtigjarige zilverwitte 'soldaten-moeder'.

32 Richard Nicolaas Roland Holst (1868-1938) en zijn verloofde, Henriëtte van der Schalk bezochten op 15 mei 1894 voor de eerste maal Van Deyssel te Baarn. Op 11 mei 1894 had R.N. Roland Holst geschreven, vanuit 't Zand te Amersfoort: 'Waarde Heer Thijm, Wij zijn buren geworden zooals u ziet, dit brengt 't aangenaam voordeel mede, van gemakkelijke bereikbaarheid, van dat voordeel wilde ik gaarne eens spoedig profiteeren, te meer daar Mejuffrouw Van der Schalk hier bij mijn moeder logeert, en zij 't ook aangenaam zou vinden met u kennis te maken. Schikt het u dat wij Maandagavond bij u komen, 't zou ons zeer aangenaam zijn. U woont immers dicht bij het buiten van den Heer Taets [van Amerongen], - als u mij nu nog de naam van uw huis wilt schrijven, dan weet ik zeker gemakkelijk uw woning te kunnen vinden.' Op 15 mei 1895 berichtte R.N. Roland Holst aan Verwey: 'Zoo even komen wij van Thijm af, waar wij thee dronken (...) Voor Jet had het 't aardige dat zij Thijm eens van buiten zag, van binnen zie je elkaar op zoo'n theebezoek al heel weinig.'

'Nederland-Lombok', voor- en achterzijde van het omslag. Zie noot 31.

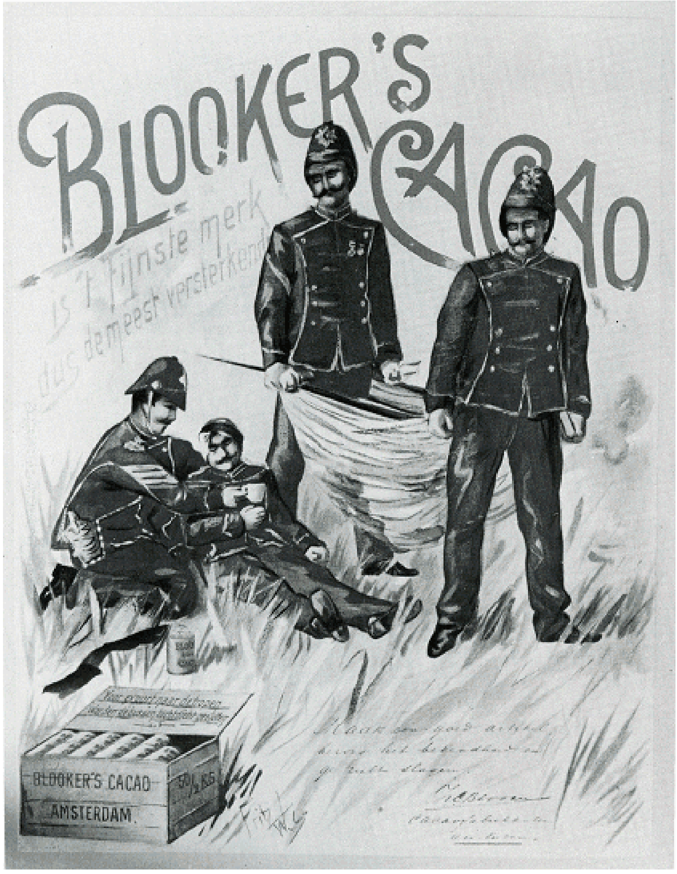
BLOOKER'S CACAO
is 't Fijnste merk
dus de meest versterkend
BLOOKER'S CACAO
50 ½ KG
AMSTERDAM

6

Aan Kitty Verwey-van Vloten:

Dank je zeer voor het overzenden van de Lombok-circulaire, en - voor mijn zoo aangename laatste Hollandsche dagen. Albert schijnt pleizier van zijn Gooi-wandeling te hebben. -

Hier is 't een druk stadje. Ik zag van-middag in de National Gallery het origineel van dat portret van Dr. Johnson[33] dat op A's kamer hangt.

Good bye! Yours faithfully

Karel Alb. Th.

17/9/94.

7

Noordwijk
19 Septr. '94

Amice,

Ik ben gister van mijn uitstapje dat ik tot Kleef heb uitgestrekt, teruggekeerd.

Er liggen inzendingen van Sylvia[34] en Else van Brabant[35] uit de Kunstwereld, en van G.F. Haspels,[36] uit Colmschate bij Deventer, de 2 eerste niets, de tweede geschikt voor Nederland.

33 Bedoeld is het door Joshua Reynolds in 1756 geschilderd portret van Dr. Samuel Johnson.

34 In De Kunstwereld. Weekblad voor Nederland en België, gewijd aan Letteren, Tooneel, Muziek, Schilder-, Bouw- en Beeldhouwkunst, verzorgde deze Sylvia met zekere regelmaat een rubriek ‘Dames-causerie’. No. 24, juni 1894, p. 67, bevat van haar hand een artikel over *De Koninklijke Serres te Laeken*.

35 Achter Else van Brabant ging E.J. de Moulin-van Harlingen schuil. In no. 26 van De Kunstwereld, juni 1894, p. 5, publiceerde zij een sonnet, *Na Mozart's ‘Wiegenlied’, gezongen door mej. J. Weijs*; in no. 33, augustus 1894, p. 5-6, had zij een kort verhaal onder de titel *Thuiskomst*. In november 1894 zou van haar hand, bij D. de Voogd in Amsterdam, de bundel *Lenteliefde* het licht zien.

36 Van George Frans Haspels (1864-1916), sedert 1888 predikant te Colmschate, die later bekendheid zou verwerven met de roman *David en Jonathan* (1915) is nooit iets in het Tweemaandelijksch Tijdschrift opgenomen. Over het tijdschrift Nederland, met de ondertitel: Verzameling van oorspronkelijke bijdragen van Nederlandsche letterkundigen, verschaft overvloedig informatie: Jan ten Brink/Cd. Busken Huet, *Brieven aan de uitgever van het tijdschrift Nederland 1873-1886*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door L. Brummel, 's-Gravenhage, 1963/1964. Nederland zou zich vanaf januari 1942 in nationaal-socialistische richting ontwikkelen en tenslotte, tot de stopzetting in september 1944, zelfs qua opmaak Rosenberg's *Nationalsozialistische Monatshefte* imiteren; zie J. Schöffer, *Het nationaalsocialistische beeld van de geschiedenis der Nederlanden,* tweede druk, Utrecht, 1978, p. 275.

De roman van Dr. Albers[37] heb ik gedeeltelijk gelezen; misschien goed voor de leesgezelschappen in de provincie. Wensch je 't een of ander nog te zien, of mag ik terugzenden?

Ingesloten proef-afwijzingsbriefje vind ik beter, maar niet best. Vin je goed dat ik een klein getal laat drukken totdat wij iets meer smaakvols uitvinden?

37 De nu geheel vergeten scribent Dr. Martin Albers, leraar Nederlands aan de H.B.S. van Groningen.

In Arnhem ben ik bij juffr. Drabbe aangegaan. Ik heb nog een paar verzen van haar die goed zijn.[38]

Groesbeek schrijft mij dat er 300 abonnés zijn. Nederland, Navorscher, en Belfort[39] verzoeken ruiling. Wat is daaromtrent je meening? Naar de mijne is Belfort heelemaal onbelangrijk, de andere misschien voor de kameraadschappelijkheid goed aan te nemen.

Valk[40] weigert, prefereert de N.G.

Ik ontving de Gids van Augustus; merk tot mijn eigen verbazing dat ik van Hall indertijd niet te ongunstig beoordeeld heb. Zijn bespreking van de N.G. beweging en ons allen (naar aanleiding van Tideman en Kloos)[41] heeft de geniepigheid de resultaten van de beweging als zoo gering voor te stellen, dat men vraagt waartoe ze dan heeft gediend.

In Baarn zag ik je vrouw en Jopie gezond en vroolijk. Ik genoot er twee peren en een groot glas melk, benevens het gezicht van sommige veranderingen die je kamer ten goede kwamen.[42] Je vrouw vertelde dat je den 22sten jarig bent - mijn vrouw en ik verzoeken in Londen Temple de kaarsen van onze Hollandsche gelukwensching te mogen ontsteken.

Gegroet

Albert Verwey.

Sam stemt toe in een verdeeling in vier.

20 Septr. '94

38 Henriëtte Drabbe (1868-1925), na haar eerste huwelijk Henriëtte Des Tombe-Drabbe, na haar tweede huwelijk Henriëtte Labberton-Drabbe, had in de zomer van 1894 enige verzen aan Verwey gezonden. Volgens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid/Uit het leven van Albert Verwey,* II, Amsterdam, 1955, p. 65, ‘had Verwey daarin een gevoelig en zuiver talent ontdekt, dat hem naar persoonlijke kennismaking verlangend deed zijn (...) Zij was een charmante vrouw van een uiterlijke en innerlijke bekoorlijkheid, een gevoelige charme welke in het verbeeldingsleven harer verzen overtuigend tot uitdrukking komt. Zij opent de rij van dichteressen en dichters, die tot de z.g. Noordwijkse school of groep hebben behoord.’ Verwey zou haar in 1912 verschenen bundel *Enkele verzen* bespreken; zie *Proza*, IV, Amsterdam, 1921, p. 88-93. Zie ook Maurits Uyldert, *Naar de voltooiing/Uit het leven van Albert Verwey*, dl. III, Amsterdam, 1959, p. 167.

39 De Navorscher was een in 1851 opgericht maandblad dat blijkens de ondertitel wilde fungeren als ‘een middel tot gedachtenwisseling en letterkundig verkeer tusschen allen, die iets weten, iets te vragen hebben, of iets kunnen oplossen.’ Uitvoerige informatie over dit blad verschaft Nop Maas, *De Navorscher 1851-1908*, in De Negentiende Eeuw, Eerste jrg. no. 1, mei 1977, p. 36-47.

40 De schilder Maurits W. van der Valk (1857-1935).

41 J.N. van Hall's *Letterkundige kroniek* in De Gids van augustus 1894, p. 357-368, was gewijd aan de brochure van P. Tideman, *Een jongste generatie en De Nieuwe Gids* en aan de bundel *Verzen* door Willem Kloos.

42 Onmiddellijk na 10 september 1894, dus tijdens Van Deyssel's afwezigheid, was diens werkkamer in Huize *Villetta* opnieuw behangen en was het aldaar aanwezige hout van de lambrisering, de kozijnen, etc. opnieuw in de verf gezet. Ook was er, ter bestrijding van de vocht, een grote vulkachel geplaatst.

Van je vrouw, die me ook Else van Brabant stuurde, ontving ik de kopie van Prins. Die stuur ik naar Groesb. De meeningen van Veth, Holst en Derkinderen over het omslag waren hoogst gunstig. De rug vonden zij niet dat anders moest. Maar Veth meende dat de ruimte tusschen 'Tweemaandelijksch' en 'Tijdschrift' (bovenop den omslag) te groot en die tusschen Tijdschrift en het volgende te klein was.

Met Derkinderen heb ik een lang gesprek gehad. Hij had een plan gehad van kun-

stelijke uitgaven: etsen, muziek, literatuur, elk opus naar zijn aard, gesteund door geld van rijke lui - alles kunst wat eraan was en alle menschen in een gemeenschap van kunst.[43]

8

K. Alberdingk Thijm c.o. Alexander Teixeira de Mattos.
3, Plowden Buildings. In the Temple London
21 September 1894.

Aan den Heer Albert Verwey.

Noordwijk Holland

Amice,

Het zij mij vergund er je opmerkzaam op te maken dat het goed zoû zijn als je op het adres van je door mij met verlangen te gemoet gezien volgend schrijven den naam van mijn hospes wildet vermelden, daar het anders niet zeker is dat de brief te recht komt.

Ik wil de voor het Tijdschr. door je afgekeurde zaken niet zien, ben je dankbaar voor het inzien en bij voorbaat voor het terugzenden.

Je voorstel betreffende het terugzendingsbriefje, om te beginnen met daarvan een klein aantal ex. te laten drukken, heeft mijn instemming. Wij zouden, denk ik, met betrekkelijk weinig kosten iets kunnen laten maken in den trant van Der Kinderens huwelijksmededeeling.[44]

In de ruilingsquaestie met *Nederland* en den *Navorscher* heb ik geen meening. Dit is zeker: je zult er weinig of niets aan hebben. Een weigering met aangeving van het motief, dat het voor ruiling beschikbare aantal ex. reeds verbruikt is, zoû wellicht de Heeren vragers ook niet ontstemmen. Eigenlijk meen ik dus, dat wij het maar niet moeten doen. -

43 Daarover recentelijk: Roos Verheyen, *Het kunstenaarschap van Antoon Derkinderen,* een opstel waarmee de in noot 44 genoemde catalogus (a.w., p. 17-27) opent.

44 Op 17 september 1894 berichtte Van Deyssel vanuit Londen aan zijn vrouw dat hij de, aan hem doorgezonden, huwelijksaankondiging van Derkinderen die ochtend in goede orde ontvangen had. ‘'t Is een heel mooi circulairetje.’ Het betrof de door Antonius Johannes der Kinderen uiteraard zelf ontworpen aankondiging van zijn op 26 september 1894 in Utrecht te voltrekken huwelijk met Johanna Henriëtte Besier. Het op deze aankondiging voorkomend vignet (zie de afbeelding daarvan in dit boek) werd dat zelfde jaar nagenoeg in zijn geheel, want met afwijkende boven- en beneden-omkadering, opgenomen in het exlibris Derkinderen-Besier, laatstelijk gereproduceerd in de onder eindredactie van Maureen Trappeniers in 1980, als uitgave van het Noordbrabants Museum te 's-Hertogenbosch, tot stand gebrachte catalogus van de tentoonstelling *Antoon Derkinderen 1859-1925,* p. 122-123, nr. 79. Op 19 september 1894 verzocht Van Deyssel, nog steeds vanuit Londen, zijn vrouw ‘Alsjeblieft een kaartje van ons beiden aan Derkinderen [te] sturen. Vergeet het niet. Zoo'n fransch kaartje. Zij liggen in het middelste lâtje aan den rechter kant in mijn bureau. Zet er maar niets op maar schrap het adres dat onder op het kaartje staat door.’ Het adres diende te worden doorgeschrapt omdat het hier visitekaartjes betrof die nog Van Deyssel's eertijdse Bergen op Zoomse adres vermeldden.[aant.]

Dat je bij jufvr. Drabbe bent geweest vin ik heel aardig. Het zoû ook aardig zijn als er nu maar een paar verzen van haar er in kwamen.

Je brief 20 Sept. te Noordwijk gepost 10-11 voorm. ontving ik hier 21 Sept. 7.30 vóorm., ongelooflijk gauw dus.

Ik heb verzen van Borel ontvangen[45] (een delikaat geval!), die ik meêbreng of stuur. Als wij ze mooi vinden heeft zijn vriend Thorn Prikker[46] er nog in voorraad.

Ik doe moeite om hier de jongste poëzie te verzamelen (Ik heb al The Second Book of the Rhymers' Club, 1894 met 13 dichters er in).[47] Daar zoû je dan misschien in het Tijdschr. iets van kunnen zeggen.

Vaarwel. Later meer. Ik ben wat moe.

45 Op 19 september 1894 schreef Van Deyssel aan zijn vrouw, vanuit Londen: ‘De brief van Borel had eigenlijk naar Verwey gemoeten. Waarom heb je hem niet opengemaakt?’ Deze brief ging vergezeld van gedichten die deel uitmaakten van een onuitgegeven bundel *Ziele-schemering* waaruit in De Gids, oktober 1894, p. 164-166, en in idem, mei 1895, p. 376-385, respectievelijk drie en negen verzen werden geplaatst. Van Deyssel noemde Borel's zending van 12 augustus 1894, ‘een delikaat geval!’ omdat hij zelf Borel als potentiële medewerker had aangezocht, waarop Borel had gereageerd: ‘Met zeer veel genoegen zal ik mijne medewerking verleenen aan een tijdschrift, dat onder uwe redactie staat, hoewel de tweede redacteur mij in den laatsten tijd niet meer sympathiek is.’ Ook had Borel gevraagd hem als abonné te doen inschrijven.

46 Over Borel's vriendschap met Johan Thorn Prikker, zie *De brieven van Johan Thorn Prikker aan Henri Borel en anderen 1892-1904*. Bijeengebracht en toegelicht door Joop M. Joosten, Nieuwkoop, 1980.

47 De Rhymers' Club was een in 1891 geformeerde kring van jonge dichters die, zoals Richard Ellmann het formuleert in zijn boek over *Yeats: The Man and the Masks,* vijfde druk, London, 1973, p. 143, ‘furnished much of the talent for the *fin de siècle* reviews, *The Yellow Book* and *The Savoy;* among the members were Ernest Dowson, Victor Plarr, Richard Le Gallienne, Aubrey Beardsley, John Davidson, Lionel Johnson, Arthur Symons, and Ernest Rhys. One thing they all had in common, an admiration for the traditions of Rossetti in verse and of Pater in prose.’ Tweemaal gaf deze kring, waarin zich ook W.B. Yeats - zij 't onder voorbehoud - een pooslang thuisvoelde, gezamenlijk een bundel uit: in februari 1892 *The Book of The Rhymers' Club* en in juni 1894 *The Second Book of the Rhymers' Club*. Deze boeken zijn thans zeer gezochte maar schier onvindbare *collectors'items*. Het eerste verscheen in een oplage van slechts 350 exx. en was reeds, blijkens een mededeling achter in de in 1893 verschenen tweede druk van John Addington Symonds, *In the Key of Blue and other prose essays,* in 1893 geheel uitgeput. Het tweede boek, waarop Van Deyssel de hand had weten te leggen (vermoedelijk kreeg hij het cadeau van zijn gastheer of van Arthur Symons) is in twee uitvoeringen verschenen, zoals te lezen valt onder no. 294 in Allan Wade, *A Bibliography of the Writings of W.B. Yeats,* London, 1951, p. 258-259. Aangenomen mag worden dat Van Deyssel's exemplaar, verschenen te Londen bij Elkin Mathews & John Lane en te New York bij Dodd, Mead & Company, er aldus uitzag: ‘Issued in brown buckram, lettered in gold on spine; white end-papers, all edges untrimmed’, en op pag. 4 voorzien van de mededeling: ‘Of this Edition Five Hundred Copies have been printed for England (of which Four Hundred only are for Sale.) One Hundred and Fifty Copies have been printed for America.’ Aan *The Second Book of The Rhymers' Club* werkten mee E. Dowson, E.J. Ellis, G.A. Greene, A. Hillier, L. Johnson, R. Le Gallienne, V. Plarr, E. Radford, E. Rhys, T.W. Rolleston, A. Symons, J. Todhunter en W.B. Yeats.
Wat Verwey aangaat: op Van Deyssel's suggestie over *The Second Book of the Rhymers' Club* iets te zeggen, is hij niet ingegaan. Wel heeft Verwey aandacht gevraagd voor de poëzie van een dezer *Rhymers*, te weten Ernest Dowson; zie Albert Verwey, *Een tocht door Londen,* in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 1, september 1897, p. 53-64, aldaar gedagtekend Mei 1897. Laatstelijk herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 189-202.

Hartelijk dank voor de door vriendschap gewijde kaarsen in de Temple, tusschen het graf van Goldsmith en de kamers van Dr. Johnson,[48] ter eere van mijn verjaardag door jullie ontstoken.

Karel Alb. Th.

9

Noordwijk/zee
24 Septr. '94.

Amice,

Met je pogingen de jongste poëzie te verzamelen ben ik ten hoogste ingenomen. Mocht je geen geld genoeg bij je hebben om alles te koopen, zorg dan in elk geval dat je goed wordt ingelicht over wat er is.

Van juffr. Drabbe zal ik drie sonnetten naar de drukkerij sturen. Over de tijdschr. zal ik Groesb. schrijven zooals je aanraadt. De Mercure[49] heeft de ruiling aangenomen.

Van Deventer maakt ons attent erop dat Helmholtz[50] dood is en een stuk over hem aktueel zou zijn. Hij raadt daarvoor aan Prof. Julius[51] te Amsterdam. Vin je goed dat ik dien daarvoor vraag? Als hij het doet moet v. Dev. s artikel wachten. Hij zal dat wel goedvinden want hij vraagt 2 vel ruimte voor deze *of* de volgende afl.. Hij vraagt ook of wij gratis overdrukjes geven. Wij hebben, meen ik, afgesproken dit voorloopig alleen te doen aan niet-gehonoreerde medewerkers. Zal ik hem dat schrijven?

Nu v. Deventer zelf in 't midden laat of zijn opstel in deze of de volgende afl. zal komen, zou het voor de verscheidenheid niet kwaad zijn in geval Julius zoo gauw niet klaar kan zijn Bolland eerst te plaatsen. Heeft hij gezegd wanneer hij sturen zou?

48 Oliver Goldsmith ligt begraven in de nabij Van Deyssel's logeeradres gelegen *Temple Church*. Vanaf Plowden Buildings 3 is het ook maar een kort eind lopen naar *Dr. Johnson's House* op Gough Square, door de grote doctor bewoond van 1748-1759.

49 Zie in deel I, p. 214, noot 362. In de Mercure de France, no. 58, oktober 1894, vermeldt de rubriek ‘Journeaux et revues’ (p. 186-189; a.w., p. 189): ‘Au moment de mettre sous presse, nous recevons le premier numéro d'une revue hollandaise: *Tweemaandelijksch Tijdschrift* (Scheltema et Holkema, 74, Rokin, Amsterdam), où nous retrouvons la plupart des rédacteurs du *Nieuwe Gids*.’ Op deze berichtgeving, door Alfred Vallette, valt wel een en ander aan te merken! In de aflevering van november 1894, p. 282, schreef zekere Batavus, duidelijk een pseudoniem, in de zelfde rubriek: ‘*Tweemaandelijksch Tijdschrift* (Amsterdam). Cette revue dont nous avons signalé le premier numéro le mois dernier, promet de rester fidèle aux vrais traditions de l'art dont la revue *De Nieuwe Gids* fut l'initiatrice. Ce dernier périodique décline de plus en plus. Vivotant en partie d'ancienne copie oubliée dans les tiroirs, il présente depuis quelque temps peu de neuf, et ce neuf est fabriqué sur les vieux clichés des temps prospères. On peut citer parmi les noms du premier numéro de la revue nouvelle: M. Jan Veth, qui traite magistralement des dessins de Steinlen; Mlle. Henriette van der Schalk, qui publie de très beaux vers; M. Albert Verwey donne une critique fort judicieuse des vers de M. Willem Kloos. L'éminent écrivain socialiste F. van der Goes montre l'inanité de l'enseignement économique aux universités. M.M. van Deyssel et Albert Verwey sont les rédacteurs en chef.’ Batavus bleek van meet af aan goed ingelicht te zijn, want in de Mercure de France van augustus 1894, p. 391, had hij al geschreven: ‘M. Albert Verwey et M.L. van Deyssel se proposent de faire paraître, le ler septembre prochain, une nouvelle revue qui s'efforcera de continuer les traditions de l'art véritable et de la bonne littérature. Le titre de cette publication n'est pas encore fixé.’

50 Op 8 september 1894 overleed te Berlijn-Charlottenburg de Duitse fysioloog en fysicus Hermann Ludwig Ferdinand (sinds 1882: von) Helmholtz, geboren in 1821.

51 De fysicus Willem Henri Julius (1869-1925), op dit tijdstip sinds 1891 buitengewoon hoogleraar aan de Universiteit van Amsterdam.

Verzoeke op de vragen p.o. antwoord. 't Ga je wel.

Groetend
Alb. V.

Huwelijksaankondiging van A.J. der Kinderen en Johanna Henriëtte Besier. 'Antoon Derkinderen. In zijn jeugdigen tijd. Toen men voor het eerst van hem hoorde. Het was iets heel bizonders. Want wij hadden de Haagsche School met Israëls en de Marissen, en de Amsterdamsche School, met Breitner, Isaac Israëls, Witsen, Veth, Ed. Karsen, van der Valk. De Amsterdamsche School wilde weêr heel iets anders dan de Haagsche School. Maar toen Derkinderen kwam, bleken de Haagsche en de Amsterdamsche School wel héel dicht bij elkaâr te staan. Want dít was wel héel iets anders. Alphons Diepenbrock dweepte met hem. Andrew de Graaf dweepte met hem. Richard Roland Holst dweepte met hem. Hij was maar zoo stil, en ontzachlijk vredig en eenvoudig. Veel meer een echte eenvoudige vrome, dan wie ook van alle figuren der Kunst en Letteren van toen. Een vróme.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 463-464).

10

c.o. Teixeira de Mattos
London. [27 september 1894]

Amice,

Ik vind zeer goed om prof. Julius te vragen een stuk over Helmholtz te schrijven.
-

Ook om voorloopig alleen overdrukjes te geven aan niet gehonoreerde medewerkers. Mij dunkt wij moeten zien te weten te komen wat De Gids in deze doet en dan ook zoo doen.

Bolland heeft, toen hij 9 September bij mij was zijn toezegging weêr eenigszins ingetrokken. Hij zoû nog zíen en, zoo ja, zenden in de 1e helft van Oktober. Ik schrijf hem,[52] ik weet niet of hij al hier is.

Spoedig meer.

Zeer gegroet.
K.Alb.Thijm.

11

8/10/94

Amice,

Ingesloten een brief van Groesbeek[53] die je vrouw mij stuurde. Julius heeft bedankt omdat hij geen kans zag het beter te doen dan Prof. Engelmann in de Gids.[54]

Op dringend aanraden van Veth (waar ook Derkinderen zich meê vereenigde) heb ik vandaag Berlage uitgenoodigd voor Architectuur.[55]

Een en andere bijdrage ligt er, maar niet belangrijk. O.a. een van Edw. B. Koster.[56] Ik ontving ruilex. van de Blätter für die Kunst, en de Revue Blanche.[57]

Terwijl jij Bolland schreef, stuurde hij je zijn stuk, dat ik dadelijk naar Groesbeek heb gestuurd. Het is 20 blz.

De grootste helft van het nummer is gezet.

52 Dat is gebeurd op 29 september 1894.

53 Deze brief van 6 oktober 1894 handelt over de aanstaande verschijning van Van Deyssel's (eerste) bundel *Verzamelde Opstellen* . Aan gebrocheerde exemplaren blijken er 1194 stuks voorhanden te zijn.

54 Th. W. Engelmann, *Hermann von Helmholtz, 31 Augustus 1821-8 September 1894,* in De Gids, oktober 1894, p. 110-133.

55 H.P. Berlage Nzn. zou eerst in de eerste jrg., aflev. 6, juli 1895, p. 417-427, meewerken met een artikel *Over architectuur*.

56 Dat Edward B. Koster wenste mee te werken aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift - het is daarvan overigens nooit gekomen - moet verbazingwekkend heten gezien Koster's haast lijfelijke afkeer van Van Deyssel. Zie daarover Lodewijk van Deyssel, *De scheldkritieken* . Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1979 [februari 1980], p. 334-337.

57 Zie in deel I, p. 214, noot 362.

Schrijf je me nog eens?[58]
Veel pleizier

je
Alb. V.

58 Dit heeft Van Deyssel niet meer gedaan omdat de datum van zijn vertrek uit Londen toen al leek vast te staan, zij 't ook dat die afhankelijk was van het te boven komen van een ‘zware vermoeidheid’, waarover hij op 5 oktober aan zijn vrouw berichtte: ‘Ik ben aan één kant blij, dat het nú gekomen is in plaats van thuis na mijn terugkomst. Want nu verveel ik er jullie ten minste niet mee.’

12

15/10/94

Amice,

Ik gis dat je terug bent.[59]. Zoo ja, schrijf me dan eens datum van vergadering. 't Gaat je toch wel?

59 In het avonduur van 9 oktober 1894 keerde Van Deyssel terug naar Baarn. Eerst op 10 oktober liet hij Alexander Teixeira de Mattos weten waarom hij onverhoeds, zonder van zijn gastheer afscheid te nemen, Londen verlaten had. Teixeira reageerde op 12 oktober 1894: ‘Amice, Aangenaam, zeer aangenaam, was het mij van je te hooren. Ik had het ding precies zoo verondersteld als het gebeurde: alleen werd ik gisteren zwak, en telegrafeerde Toorop om te weten of je bij hem was. Reden, dat ik morgen naar Parijs ga en vóór mijn vertrek wilde weten of alles in orde was. Van Toorop ontving ik geen antwoord, en veronderstel òf dat hij weg is òf - meer waarschijnlijk - dat ik zijn adres verkeerd herinnerde. Shannon vroeg me hiervoor: wil je zoo goed zijn mij 23, rue de Moscou, Parijs, een briefkaart te sturen met het correcte adres?
Hiernevens je brieven. Ik heb allerlei bereidselen te maken voor mijn reis en niet veel tijd om te schrijven. Alleen wilde ik je nog zeggen hoe zeer het me speet dat je zoo plotseling vertrekken moest. Er heerscht hier nu een gevoel van eenzaamheid sedert dat je weg bent: en niet alleen over mij maar over ons allen. Het is merkwaardig hoe, zonder er moeite voor te nemen, je hebt weten je te maken beminnen door al van ons kringetje hier met wien je in aanraking bent gekomen. Sommigen waren zelfs zeer over je verontrust. Kom ons in de lente weêr zien!’
‘Al van ons kringetje hier’: dat was, in eerste instantie, uiteraard de gastheer zelf: Alexander Louis Teixeira de Mattos (1865-1921), toen nog samenwonend met Calvert Hutchinson Swanton en met de acteur Charles Goodhart, welke laatste in 1917 zelfmoord zou plegen. Goodhart - ook wel Goodheart gespeld - trok veel op met Ernest Dowson (1867-1900) die deze vriend *Goodie* placht te noemen [zie *The Letters of Ernest Dowson*. Collected & Edited by Desmond Flower and Henry Maas, Londen, 1967, p. 276, 284, 306-307]. Op zondag 16 september 1894 ging Goodhart voor de duur van twee maanden met een gezelschap op tournee, waardoor Van Deyssel de beschikking kreeg over diens kamer. Op 25 september dineerden Van Deyssel en Teixeira de Mattos, in rok en witte das, met Calvert Hutchinson Swanton als gastheer; op 27 september trad Swanton op als de gastheer van Toorop en Van Deyssel, maar laatstgenoemde had toen aanmerkingen zowel op de biefstuk als op de reeds bij voorbaat door hem met enig wantrouwen bejegende zogeheten oesterpudding. De schilder Lourens Alma Tadema (1836-1912) werd door Van Deyssel en Teixeira de Mattos bezocht op maandagmiddag 1 oktober in diens in 1884 van Jean-Jacques Tissot overgenomen en toen voor 70.000 pond sterling verbouwde woning aan de Grove End Road no. 17, in St. John's Wood, London N.W.; zie de *Gedenkschriften*, a.w., p. 421-422 en p. 730.
[Zondagmiddag 27 mei 1984 kon ik mij overtuigen van de juistheid van noot 17, door F.L. Bastet toegevoegd aan zijn artikel *Een Five o'clock tea in de Griekse termen/De volmaakte oudheid van Alma Tadema*, in Museumjournaal, jrg. 1984, no. 2, p. 96-105: ‘Het tegenwoordig in appartementen onderverdeelde huis bewaart nog maar weinig van de vroegere splendeur. Iets van de sfeer valt misschien nog na te proeven in het vergelijkbare en even luxueuze atelier van Lord Leighton, 12 Holland Park Road, London. Dit is intact en nu museum.’]
Met Ernest Dowson maakte Van Deyssel kennis op 15 september 1894 toen Teixeira hem rond vijf uur in de middag meevoerde naar ‘een heel klein koffiehuisje’ waar Dowson zat thee te drinken. Teixeira verdween vervolgens van 't toneel, zodat Van Deyssel met Dowson alleen achterbleef. Eerst werd er gewandeld, vervolgens gegeten in diezelfde kleine gelegenheid, daarna weer gewandeld langs de Thames, tot een uur of kwart voor tien, toen Van Deyssel afscheid van Dowson nam [zie *Gedenkschriften*, a.w., p. 426-427]. Zijn eerste bundel *Verses* zou Dowson eerst twee jaar later, in 1896, publiceren.
Ook met Arnold Bennett (1867-1931) bracht Teixeira Van Deyssel in contact. Nog op 19 november 1894 zou Teixeira de groeten van Bennett aan Van Deyssel overbrengen. Deze

Groetend

tt
Alb. V.

13

Telegram, aangenomen te Piet Gyzenburg,
den 17/10 1894, ten 10 u. 15 m. des voormiddags,
ontvangen te Baarn, den 17/10 1894,
ten 10 u. 40 m. des voormiddags.

Alberdingk Thijm Eemnesser Hoog Baarn
Ben je voormiddag thuis[60] antwoord Van Vloten florapark Haarlem

Verweij

14

18 Octr. '94

Amice,

Het doet mij veel genoegen dat je er weer bent en ik hoop dat je gauw zult uitrusten en mij dan eens vraagt over te komen.

Ik had je verscheidene dingen willen vragen en voorleggen, maar zal mij nu maar alleen redden, in de hoop dat je goed vindt wat ik doe.

kennismaking heeft overigens geen sporen nagelaten in Newman Flower's driedelige uitgave (1932-'33) van Bennett's *Journals* noch in de driedelige editie van de, door James Hepburn sedert 1966 bezorgde, *Letters of Arnold Bennett*. Enkele malen trok Van Deyssel in Londen op met Jan Toorop. Met hem bezichtigde hij op 18 september 1894 Westminster Abbey en St. Margaret's Church, terwijl hij ook nagenoeg de hele 20ste september met hem doorbracht. Ze bezochten op die dag Thijs Maris, toen woonachtig bij Mistress Briggs, St. John's Wood Terrace, 47, om daarna een visite af te leggen bij de schrijver, dichter, tekenaar, architect en pianist Herbert Horne (1864-1916), de bouwer onder meer van de Church of the Redeemer, aan de Bayswater Road, en van de nabij Marble Arch gelegen Chapel of the Ascension, om - na in de stad, met ook Teixeira daarbij, gedineerd te hebben - met z'n allen op te trekken naar Arthur Symons (1865-1945), de spreekbuis van de decadente dichters sinds Symons in 1893 aan Harper's New Monthly Magazine een opstel had bijgedragen over *The Decadent Movement in Literature*. Horne en Symons hadden met elkaar onder meer gemeen dat zij bevriend waren met Aubrey Beardsley.
Grote indruk op Van Deyssel maakte de, in de buurt van Teixeira woonachtige, dichter John Gray (1866-1934), een vriend van Oscar Wilde maar nog inniger bevriend met André Raffalovich, die op zijn beurt contacten met Frederik van Eeden onderhield; zie Brocard Sewell, editor, *Two Friends: John Gray and André Raffalovich*, Aylesford, 1963. Gray vereerde Van Deyssel een exemplaar van zijn, in 1893 in zeer beperkte oplage verschenen, bundel *Silverpoints,* terwijl hij hem ook enkele jaren, laatstelijk in 1897, zou begiftigen met een exemplaar van zijn zogeheten *Blue Calendar*. Op 27 september, tenslotte, bezochten Van Deyssel en Toorop Charles Ricketts (1866-1931) en diens vriend Charles Hazlewood Shannon (1863-1937) in hun toenmalige, eerder door de schilder James Mc Neil Whistler (1834-1903) bewoonde, huis in een doodlopende straat van Chelsea die The Vale heette. Zie noot 617. aant.

60 In Van Deyssel's niet bewaarde reactie op dit telegram moet wel gestaan hebben dat hij nog niet voldoende was uitgerust.

Ten eerste dan is er een stuk van mej. S. Kuenen in Leiden over Lugné Poe (Ibsens Solness).[61] v.d. Horst is niet wel geweest en zal hoogstens een drie blz, zei hij, kunnen klaarmaken. Ik heb hem 't bedoelde stuk gestuurd, en ofschoon 't een heel andere opvatting verdedigt dan de zijne is, ziet hij geen reden het te weigeren. Ik zal nu zoo vrij zijn het, zonder dat je het gezien hebt, op te nemen.

Ten tweede is er een boekbeoord. (2 a 3 blz.) over de rede van prof. Blok, door mijn zwager.[62] Aangenomen.

Ten derde wou ik weten of je een gedeelte van je stuk over Couperus[63] vast geven wilt. Een enkel ja of neen is voldoende. 't Spreekt vanzelf dat ik aandring op ja.

61 Zie noot 71. Het *Théâtre de L'Oeuvre,* onder directie van Aurélien Lugné-Poë, stimuleerde van 1892 tot 1929 op tal van manieren het moderne toneel.

62 Zie noot 72.

63 De bespreking van Louis Couperus' roman *Extaze* (1892). Zie in deel I, p. 197, noot 323.

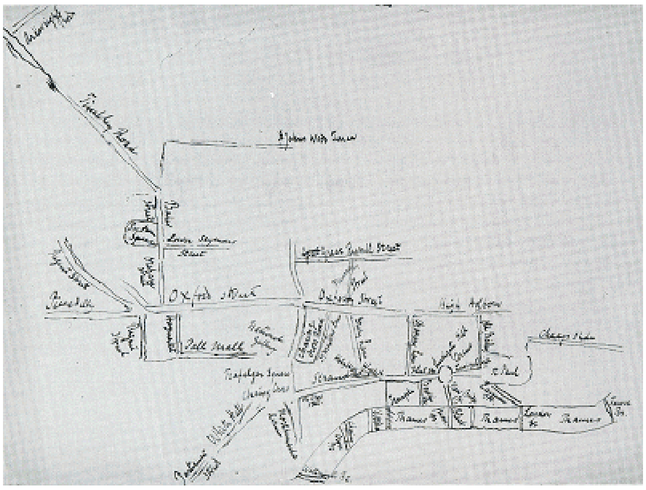

De door hemzelf getekende plattegrond van Londen, zoals die door Lodewijk van Deyssel in 1894 werd benut tijdens zijn eerste, en tevens zijn laatste, verblijf in de hoofdstad van het Verenigd Koninkrijk.

Overigens is alles in orde, alle kopie op die van Jolles na, en eventueel de jouwe is aanwezig, zoodat de afl. kan worden opgemaakt als volgt:

Aletrino[64]	32 a 40 blz.
Drabbe (vers)[65]	4 blz.
Bolland[66]	20 blz.
Prins[67]	4 blz.
Goes[68]	24 blz.
Samson (Ik)[69]	13 blz.
Jolles	12 blz.
Jelgersma[70]	24 a 30 blz.
Tooneel[71]	10 blz.
Boekbeoord.[72]	2 a 3 blz.
	145 a 160

Ik kan omtrent een paar stukken geen juiste opgaaf krijgen doordat Groesb. + Nijhoff beiden op reis schijnen. 160 wordt het maar in 't allerongunstigste geval; voor het deel dat jij klaar hebt is dus zeer goed plaats.

64 A. Aletrino, *Martha*. Roman. *Opgedragen aan Dr. N.v. Rijnberk,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 2, november 1894, p. 161-200.

65 Henriëtte Drabbe, *Sonnetten* , te weten: (1) *Westerbouwing,* (2) Ik geef niet van mijn mooie impressie veel, (3) Te midden van veel levens staat mijn leven: (4) *Aan mijn dichters,* in idem, november 1894, p. 201-204.

66 G.J.P.J. Bolland, *Een leerrijk boek* [Arthur Drews, *Die deutsche Speculation seit Kant, mit besonderer Rücksicht auf das Wesen des Absoluten und die Persönlichkeit Gottes,* 2 dln., Paul Maeter te Berlijn] in idem, november 1894, p. 205-224, aldaar gedateerd: Amsterdam, September 1894.

67 Ary Prins, *In Rusland,* in idem, november 1894, p. 225-228.

68 F. van der Goes, *Nederlandsche bourgeoisie,* III, *Mr. M.W.F. Treub: de leer* (tweede artikel), in idem, november 1894, p. 229-238.

69 Zie noot 11.

70 D.G. Jelgersma, *De ontkenning der moraal/Stirner, Ibsen, Nietzsche,* in idem, november 1894, p. 252-290, aldaar gedagtekend Amsterdam, October 1894.

71 Suze Kuenen, *Bouwmeester Solnesz*. Naar aanleiding van de opvoering door het *Théâtre de L'Oeuvre* te Amsterdam, op Donderdag 27 September, in idem, november 1894, p. 291-302, aldaar gedagtekend Amsterdam, October 1894.

72 Boekbeoordeelingen, (1) Geschiedenis. In deze rubriek bespreekt G. van Vloten, *De geschiedenis als sociale wetenschap,* Rede bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt in de Geschiedenis des Vaderlands te Leiden, gehouden den 6 Oct. 1894 door Dr. P.J. Blok, te Groningen bij J.B. Wolters, 1894, in idem, p. 303-306; (2) Wijsbegeerte. In deze rubriek schrijft Dr. J.D. Bierens de Haan over *Thomas van Aquino en p.J.V. de Groot, ord. praed.,* in idem, p. 307-321, aldaar gedagtekend: 13 en 15 Oktober 1894; (3) Kunst. In deze rubriek schrijft Jan Veth over *Voermans teekeningen,* in idem, p. 322-324, aldaar gedagtekend 26 October 1894.

Nog iets: Jolles is, als de vorige keer, weer te laat. Hij heeft 14 Septr. proef van een gedeelte gekregen en 17 Octr. was 't nog niet terug. Ook geen verdere kopie. Ik heb hem een keer geschreven en een keer een boodschap gestuurd; maar het schijnt dat we er op moeten rekenen dat hij wel eens niet komen kon.

Gelukkig nu hebben we een stuk van 8 blz. ontvangen van een heer Dr. de Boer in

Leeuwarden, over de wijsbegeerte als wetenschap.[73] Dat stuk is naar mijn meening zeer goed. Als je me dus even schrijft dat ik het naar de drukkerij kan sturen, hebben wij den 20 sten tegenover Groesbeek niet gemankeerd. Loopen een paar stukken wat veel uit en stuur jij, dan kan het altijd nog, hoewel gezet, bewaard blijven voor nr. 3.

Nu nog een paar punten waarop ik je aandacht wou vestigen. Ten eerste natuurlijk het kontrakt. Heeft Paap[74] het al?

Ten tweede: Goes is nu vrij[75] en heeft mij gevraagd of hij een geregelde rubriek mag openen. Ik heb hem voorloopig ontwijkend geantwoord. Denk er eens over en schrijf of vertel me je besluit.

Het aantal abonnés was een week geleden 403.

Ik hoop dat ik het je niet te lastig maak - word gauw weer sterk, en geloof me, steeds

tt

Albert Verwey

15

Baarn, 17 Oktober 1894

Beste Vriend,

Vóór ik in verband met ons Tijdschrift eenig kontrakt of eenige schuldbekentenis onderteeken, komt het mij noodzakelijk voor, een misverstand met je te bespreken, dat tusschen ons bestaat.

Dát dit misverstand bestaat is mij gebleken uit de wijze waarop je mij vóor mijn vertrek naar Londen te Noordwijk gevraagd hebt of mijn bijdrage voor de tweede aflevering wel al klaar was en waarop je daarbij voegde, dat verscheiden menschen reeds iets van mij in de éerste aflevering hadden denken te vinden.

En de óorzaak van dit misverstand kan geen andere zijn dan dat je, toen wij in het begin de oprichting en het bestuur van het tijdschrift bespraken, de door mij gedane opsomming van wat ik doen zoû niet geheel als nadrukkelijk letterlijk bedoeld hebt opgevat.

Ik heb gezegd, 1° dat ik wilde mijn naam als redakteur op den titel hebben; 2° de prozabijdragen, die onder mijn beöordeelingskompetentie vallen, ontvangen, lezen, en aannemen of terugzenden; 3° zekere schrijvers uitnoodigen om meê te werken, enz.; 4°, ten zij mij dit onmiddellijke finantiëele schade berokkende, mijn beste, en door mijzelf (en door jouw natuurlijk) voor het Tijdschrift geschikt geächte werk in ons Tijdschrift en niet elders plaatsen.

73 T.J. de Boer, *Filosofie als wetenschap,* in idem, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 343-350, aldaar gedagtekend Sept. 1894. Verwey's persoonlijke kennismaking, in december 1897, mee T.J. de Boer (1866-1942), van 1906-1931 hoogleraar in geschiedenis en wijsbegeerte aan de Universiteit van Amsterdam, zou een langdurige vriendschap inleiden.

74 Willem Paap was op dit tijdstip nog Van Deyssel's rechtsgeleerde raadsman. Zie in deel I, p. 211, brief 157.

75 Waarschijnlijk bedoeld in de zin van: onderhoudt geen enkele band meer met De Nieuwe Gids.

Maar ik weet zeer zeker *niet* te hebben gezegd, dat ik nu zoo spoedig mogelijk veel en goed werk zoû gaan zitten maken om in bijna elke aflevering van het Tijdschrift iets te kunnen hèbben.

Indien jij meent dat dit van zelf uit het feit van mijn Redakteurschap volgt, - ik meen dat niet, zoo als ik van den aanvang af meende te hebben doen blijken door mijn definitie van de elementen van mijn Redakteurschap.

Ik moet dus nadrukkelijk verklaren, dat ik absoluut vrij in het al of niet zus of zoo werken wil blijven.

Je begrijpt dat ik je dit nu aldus opzettelijk en in precize woorden moet verklaren; want voor mij, die mijn vriendschappelijke betrekking tot jouw op zoo hoogen prijs stel, zoû niets onaangenamer zijn dan, door nu hierover te zwijgen, een misschien voor jaren permanenten toestand te doen worden, waarin jij het voortdurend zoû afkeuren dat ik zoo weinig in het Tijdschrift schreef en mij dat door vriendschappelijke pressie en waarschuwing zoû doen gevoelen, terwijl ik het noodlottige besef zoû hebben mijn vrijheid, die ik boven alles op prijs stel, ingekrompen te zien en door dit obscure principiëele meeningsverschil met jouw onze vriendschap te zien verkoelen. -

Blijft nu de vraag of inderdaad een redakteurschap als het mijne, dus het lid zijn van een slechts tweeledige redaktie, een gestadige medewerking absoluut noodzakelijk maakt, om dat het anders te gek zoû staan voor het publiek.

Indien je dit zonder twijfel meent, dan moet, - wat, dunkt mij, zonder bezwaar zal kunnen geschieden - òf de redaktie tweeledig blijven en ik door een ander vervangen worden; òf de redaktie uitgebreid worden. -

Ik gevoel mij tot dit Tijdschrift staan niet als de aktive leider van een bepaalde geestelijke strooming, maar als de direkteur van een gelegenheid tot publikatie.

Dit heb ik van den beginnen af zoo begrepen, dit strookt ook met de Inleiding, maar hierom dan ook is, m.i., die drukke medewerking niet zoo noodzakelijk als zij in het andere geval zoû zijn.

Bij mijn oorspronkelijke Tijdschriftprojekten van verleden zomer heb ik steeds, zoo als je je misschien zult herinneren, aan een uitgebreide redaktie gedacht en ik plaatste mij zelf in die redaktie, alleen om dat ik die liet bestaan uit de twaalf voornaamste medewerkers en ik mij daartoe rekende[76] Het was misschien nog meer een titel dan een funktie. -

Ik ben daarna meêgegaan met jouw ideën van een zeer beperkte redaktie, zonder evenwel een oogenblik op de gedachte te komen dat door dit verschil in het getal kollegaas, het wezen van het Redakteurschap veranderen zoû. -

Zoû je dus denken dat met míjn zienswijze in dezen, ik de dingen niet zoo ver had mogen laten komen als zij nu zíjn, - dan zul je, vertrouw ik, mijn betuiging gelooven dat ik zonder het te weten, zonder het in te zien, heb misdreven. -

Alles samen nemende, stel ik je voor, met bedenking van het door mij in dezen brief aangebrachte gegeven, te overwegen wat er al of niet nu moet gebeuren. -

Doe mijn beste groeten aan Kitty en wil mij gelooven

als steeds t.t.
K.Alb.Thijm.

76 Zie deel I, p. 162, noot 256.

16

Noordwijk
18 Octr. '94

Amice,

Het treft mij, en ik voel dat ik goed doe het maar meteen uit te spreken, dat je zóo bang bent dat ik futiele tijdschriftbelangen hooger zal stellen dan je schrijvers-vrijheid. Als er eén ding is waarom er misschien iets goed aan me wezen mag, dan is het dat ik voor mezelf èn anderen, vergeleken bij *die* vrijheid, al het overige rompslomp, en bij den minsten overlast wegwerp van ballast vind. De enkele keeren dat ik bij je aandrong op een bijdrage, was het op die over Couperus: waaraan je zelf zei dat je bezig was, en met het aandringen waarop ik meende te handelen in je eigen geest, n.l. in die van je aktieve oogenblikken.

Jij bent kunstenaar en ik versta het niet anders dan dat een kunstenaar werkt op den tijd van zijn eigen gratie, en geen seconde daarbuiten of over, al was hij duizend maal tijdschriftredacteur. Ik verzoek je te bedenken dat ik, ondanks tegenwoordige gelukkige arbeidzaamheid die de pleizierige staat van mijn gezondheid meebrengt, innerlijk geen andere verplichting tegenover ons tijdschrift voel, en bij mogelijk latere verandering aan niets verder wil gehouden zijn. Toch geloof ik, en daar kunnen wij over praten, dat met dergelijke verhouding ons redacteurschap uitmuntend bestaanbaar is; dat eigenlijk niet veel anders is dan het zijen bandje om de even saam te binden sigarenbosjes die een geachte firma in den handel brengt.

Neem me niet kwalijk dat ik me schrijvende heb opgelucht. Je bedoelde voor mij niets onaangenaams, maar een woord dat geschreven is staat er toch, en ik voel het; en als ik het nu niet uitschreef zou het nu in een hoekje van mijn hart wel wegschuilen, maar later misschien te ontijd eruit komen, rinsig van 't vat.

Ik kom Maandag.[77] Tot ziens dus. Groet Cato.

je Alb. V.

17

18 Oktober 1894[78]

Amice,

Als datum voor vergadering komt mij nu elke dag gelegen, als je vooruit meld.

Met groet
t.t.
K.Alb.Thijm.

77 Maandag, 22 oktober 1894.

78 Deze, en Van Deyssel's tweede, briefkaart van 18 oktober 1894 heeft zich gekruist met Verwey's brief van diezelfde datum.

18

Baarn, 18 Oktober'94

Amice,
Een artikel van Dr. Bierens de Haan over Thomas Aquinas naar aanleiding der inaugurale reden van prof. De Groot te Amsterdam.[79] Dit aktueele zoû, dunkt mij, in de November-aflevering mooi Julius kunnen vervangen.
Andwoord of kom spoedig s.v.pl.

K.A.Th.

19

Noordwijk/Zee
20 Octr. '94

Amice,
Ik kom Maandag om ¼ voor eenen. Wil jullie wel zoolang de koffie uitstellen? - ik kom dan in 't gevolg van mijn veelbesproken paling.
Ik verzoek Groesbeek eenige inlichtingen naar Baarn te sturen, als hij den brief dan aan mij adresseert, breek hem dan toch open.
Een stuk over de Groot lijkt me aangenaam. Bewaar je 't tot ik kom; ik heb toevallig de rede van den pater ook gehoord (in gezelschap van Bolland) en kan er dus eenigszins van oordeelen. Veel groeten. Tot ziens

je Alb. V.

20

Telegram, aangenomen te Baarn,
den 20/10 1894 ten 1u. 30 des namiddags,
ontvangen te Noordwijk, den 20/10 1894,
ten 1 u. 35 des namiddags.

Verwey Noordwijk Zee

79 Zie noot 72. Deze intreerede, *De H. Thomas van Aquino als wijsgeer,* werd gehouden op 1 oktober 1894. Merkwaardig dat Van Deyssel niet aan Verwey berichtte dat het betreffende artikel hem via Piet Tideman had bereikt, die hem op 17 oktober vroeg: ‘Wilt gij wellicht plaatsen in uw tijdschrift dat 1 Nov. verschijnt een artikel over Thomas Aquinas en pater de Groot van Dr. J.D. Bierens de Haan, het is voor den inzender van belang dat het 1 Nov. gedrukt wordt en de uitgave van de Nov. afl. van De Nieuwe Gids zal waarschijnlijk vertraging ondervinden.’
Zoals bekend (zie laatstelijk Bernt Luger, Harry G.M. Prick, Kees Nieuwenhuijzen, *De beweging van Tachtig*. Schrijversprentenboek dl. 22, tweede druk, 's-Gravenhage, 1982) is het decembernummer van de negende jaargang van De Nieuwe Gids nooit verschenen. Overigens schreef Tideman nog op 22 oktober aan Van Deyssel: ‘De Heer B.d.H. vraagt mij terugzending van zijn artikel (adres-Ootmarsum, Overijssel) in geval het niet met 1 Nov. in een tijdschrift verschijnt.’

Wil ik artikel bierens mystiek contra de Groot drukkerij zenden zestien bladzijden.

Thijm

Huize Villetta, op de Eemnesserhoog, thans Jacob van Lenneplaan 55 te Baarn, door Lodewijk van Deyssel bewoond van september 1893 tot mei 1901. 'Aan "Villetta" heb ik de beste herinneringen. Het had iets eigen-aardigs, iets poëtisch, vergeleken bij de andere huizen uit den omtrek daar. Vooral komt dat uit bij de herinnering aan den in den herfst rood geworden wilden-wingerd, die zich slingerde door het houten lat-werk, dat neêrhing van het dak der waranda naast, en van de afdakjes, die de waranda eenigszins voortzetten, vóór het huis.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 449-450).

21

Telegram, aangenomen te Noordwijk,
den 20/10 1894, ten 2 u. 10 m. des namiddags,
ontvangen te Baarn, den 20/10 1894,
ten 2 u. 39 m. des namiddags.

Thijm
Eemnesser hoog
Baarn
Goed[80] maar drukkerij heeft nog, schreef je vanmorgen

Verwey

22

Noordwijk/Zee
2 Novr. '94[81]

Amice,
Ik heb Van Looy, Van der Horst en Van Deventer verzocht bijtijds klaar te zijn.

80 Op de ontvangst van dit artikel reageerde K. Groesbeek, d.d. 22 oktober 1894, nogal geprikkeld: ‘Door de toezending der copie van den heer Dr. Bierens de Haan en door Uwe daarbij gevoegde schriftelijke order betreffende deze copie, bemerken wij, dat Gij van Uwe buitenlandsche reis teruggekeerd zijt (...) Vervolgens ontvingen wij het concept contract betreffende het tweemaandelijksch tijdschrift, dat bij U berust, nog altijd niet terug. Wij maken bezwaar de tweede aflevering van dit tijdschrift uit te geven alvorens wij weten welke veranderingen in het concept verlangd worden en alvorens wij met deze veranderingen kunnen medegaan.’

81 Maandag 22 oktober konden Van Deyssel en Verwey nauwelijks met elkaar van gedachten wisselen, althans niet over het Tweemaandelijksch Tijdschrift, omdat Kobus van Looy toen eveneens op *Villetta* verbleef; op 23 oktober hadden de beide redacteuren ook gelegenheid een toen bij Van Deyssel binnengekomen-brief van Frits Roosdorp (zie deel I, p. 185, noot 299) in afwijzende zin te bespreken. Roosdorp schreef op 22 oktober: ‘Hiernevens een paar stukjes van mijn vriend: den 24 jarigen beginner J.K. Rensburg. Hij verzocht mij, ze aan u ter beoordeeling voor het Tw. Tijdschr. te zenden en u tevens om een korte beoordeeling van zijn werk te vragen. Door bezigheden ben ik verhinderd mijn beloofde bij-dragen af te werken en kan ze u waarschijnlijk eerst over een paar maanden ter lezing geven.’
In de loop van woensdag 24 oktober reisden Van Deyssel en Verwey samen naar Amsterdam, alwaar ze met Karel Groesbeek en Paul Nijhoff de wijzigingen in het contract bespraken. Daarna scheidden zich hun wegen, reisde Verwey huiswaarts en ging Van Deyssel dîneren ten huize van Arnold Ising Jr.[aant. aant.]

Voor de volgende aflevering[82] zijn besproken:

Jelgersma[83]	32 blz.(?)
v. Looy[84]	12 blz.
de Boer[85]	8 blz.
Aletrino[86]	40 blz.
Goes[87]	10 blz.

82 De aflevering van januari 1895. Naar aanleiding van de novemberaflevering zou R. de Marès schrijven, in de Mercure de France van januari 1895, p. 116-117: '*Le Mercure* a toujours fait une large place aux littératures étrangères et particulièrement à la littérature hollandaise, dont la renaissance s'accentue de plus er plus. Nous avons été des premiers à parler de Multatuli et des Jeunes de Hollande, dont beaucoup depuis ont fait leur chemin et se sont définitivement affirmés. Aussi dès ce numéro de janvier donnerons-nous regulièrement une chronique sur le mouvement littéraire et artistique en Hollande, en signalant et en commentant tout ce que les revues de là-bas présenteront d'intéressant.
Au numéro de novembre du nouveau périodique d'art et de littérature *Tweemaandelijksch Tijdschrift* (superbement édité par Scheltema et dont la liste des collaborateurs compte des noms qui lui assurent une bonne place dans le mouvement jeune: Frans Erens, le trop méconnu Herman Gorter, André Jolles, Kalff, l'excellent critique du *Handelsblad,* Hélène de Swart [lees: Hélène Lapidoth-Swarth], Gust Vermeylen, le directeur de *Van Nu en Straks*, Toorop, Ary Prins, Verwey, d'autres encore) au numéro de novembre disions-nous des sonnets de Mme. Henriette Drabbe qui plaisent par la délicatesse toute féminine des impressions: (çà et là, des vers qui restent après lecture, comme celui-ci, merveilleusement rythmé: *Zooals sneeuwzacht een zwaan door vijver vaart...*
Une excellente étude sur la bourgeoisie hollandaise de M.J.van der Goest [lees: F. van der Goes]. Là-bas comme ici, comme partout ailleurs, elle est la classe repue, avachie dans la jouissance de vivre, incapable même de trop s'inquiéter et de résister au socialisme triomphant, à l'anarchie naissante.
M. Jelgersma, dans un très long article, essaye de démontrer que Henrik Ibsen est un ennemi de la morale parce que, selon lui, il accepte et défend la théorie de l'egoïsme de Max Stirner. Ibsen, dit l'auteur, explique clairement, par le choix de ses héros et de ses héroïnes, que l'homme doit vivre *selon lui-même* et non selon l'ordre et la loi - *ces deux causes de tous tes malheurs*. Selon lui-même - et M. Jelgersma de conclure: egoïsme, ce qui n'est pas exact, car s'il est une chose qui exclut l'égoïsme, c'est bien l'individualisme. La personnalité n'implique aucunement l'idée d'egoïsme. Est-ce que Stockman est egoïste? Est-ce que Rosmer est egoïste. Est-ce que Solness et cet admirable Hilde sont des egoïstes? Alors, toute tendance vers En-haut n'est qu' égoïsme! alors, vouloir s'élever, vouloir sortir du sillon commun, vouloir être autre que le voisin - non pour le plaisir d'être autre, mais par *conscience* tout simplement et aussi parce qu'étant vous-même vous pourrez mieux aider à l'oeuvre commune, - alors tout cela n'est qu'égoïsme!
D'ailleurs, M. Jelgersma, comme suprême argument, renvoie le lecteur aux commérages de Max Nordau!' Het beruchte, tweedelige boek over *Entartung* (1892, 1893) door Max Nordau, was in 1894 recentelijk door Auguste Dietrich in het Frans vertaald onder de titel *Dégénérescence*.

83 D.G. Jelgersma zou niet in de januari-aflevering figureren.

84 Jac. van Looy mocht het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 325-337, openen met *Feesten* III, voor de eerste maal herdrukt in *Feesten,* Amsterdam, 1903, p. 87-103.

85 Zie noot 73.

86 A. Aletrino, *Martha,* in idem, januari 1895, p. 352-387.

87 F. van der Goes, *Nederlandsche bourgeoisie, III, Mr. M.W.F. Treub: de leer* (derde artikel), in idem, januari 1895, p. 388-399.

Goes	8 blz.(?) een *letterkundige* bijdrage[88] waarvoor hij ruimte vraagt.
Van Deventer[89]	32 blz.
v.d. Horst[90]	10 blz.(?)
	———
	152

88 Zie noot 218.
89 Ch. M. van Deventer, *De kunst van Lysias,* in idem, januari 1895, p. 401-438.
90 C.F. van der Horst, *Tooneelkroniek,* in idem, januari 1895, p. 459-471.

Valt hier nog wat af dan is die plaats noodig voor boekbeoordelingen. Ik wou Verlaine's Epigrammes[91] bespreken, en vermoedelijk nog een belgischen dichtbundel die geannonceerd is, een enkel vers, kunst etc.

Ik schrijf je dit gauw opdat je geen nieuwe bijdragen aanneemt.

De verzen waaraan ik bezig was, zijn af.[92] Zij zouden 20 blz beslaan; daar is dus geen denken aan.

De kosten aan honoraria bedroegen dit keer nog geen 250 gld.

Eergisteren ben ik bij Goes geweest. Voor twee weken had hij op verzoek van Witsen, bij Versluys een gesprek met Versl. en Kloos gehad. Versluys begon met in tegenwoordigheid van Kloos excuses te maken en te verklaren dat hij zich in April l.l. tegen Goes en mij zeer onbehoorlijk gedragen had,[93] zei verder dat hij nu niet voort wou gaan voor er overleg was gepleegd met de eigenaars, en dat hij wenschte dat Goes de zaak in handen nam.

Goes zei daarop te moeten beginnen met de verklaring dat hij in geen geval persoonlijk met Kloos meer zou samenwerken, en dat hij ook niemand anders vragen zou om met Kloos saam te werken. Eerste voorwaarde dus: uittreding van Kloos. De beide Versluysen, man en vrouw,[94] waren daarvoor. Kloos ertegen. Goes was toen heengegaan met het zeggen dat hij over de zaak nog eens denken zou, maar in elk geval op die voorwaarde zou blijven staan. Goes leek me door Witsen half en half gewonnen voor het denkbeeld dat een-al was het dan maar alleen ten behoeve van Kloos voortgezette N.G. nog wel kon bestaan. Er was nog kopie (o.a. noemde hij de nalatenschap van Groeningen,[95] maar zei tevens dat Tideman die scheen betaald te hebben) en een enkele novellist en schilder zouden misschien wel voor de redactie kunnen gewonnen worden.

Ik heb hem gezegd dat ik natuurlijk de concurrentie niet aangenaam zou vinden; maar dat ik afgezien daarvan niet geloofde dat het de eenvoudigste en zekerste weg was om

91 Paul Verlaine's bundel *Epigrammes,* een uitgave van de Bibliothèque artistique et littéraire, 31, rue Bonaparte te Parijs, werd door Verwey besproken in idem, januari 1895, p. 472-475, aldaar gedagtekend 14 Nov. '94.

92 Zie noot 130 en noot 198.

93 Zie daarover F. van der Goes, *Litteraire herinneringen uit den Nieuwe Gids-tijd,* Santpoort, 1931, p. 62-77.

94 Het echtpaar W. en A. Versluys-Poelman.

95 Op 17 oktober had Piet Tideman al aan Van Deyssel geschreven: 'Onder mijn berustingzijn schetsen van Aug. van Groeningen om uit te geven. Het is dunkt mij meer uw werk dan het mijne, zoudt gij er misschien eene voorrede bij willen schrijven, zoo doe ik u die schetsen na antwoord toekomen, de potlood *verbeteringen* zijn van den heer Netscher aangebracht.' Zie i.v.m. die laatste mededeling deel I, p. 188, brief 133. Bij die gelegenheid schreef Tideman ook: 'Nog een vraag waarop ik gaarne uw antwoord verwacht. Zoudt gij bereid zijn in overleg te treden om uw tijdschrift met De Nieuwe Gids te doen samengaan. Ik gevoel geen behoefte De Nieuwe Gids tegenover u staande te houden.'

Johanna Elisabeth Hendrica Christina van Vloten-van Gennep (1824-1906), echtgenote van Johannes van Vloten (1818-1883). 'Mevrouw van Vloten was een opmerkelijke figuur. Zij leek mij, ook nog op hoogen leeftijd, een krachtige vrouw met grooten geest, karakteristiek Voltairiaansch, achttiende-eeuwsch. Toen ik haar later eens op het strand te Noordwijk vlak langs de zee zag gaan, blootshoofds en zoo, dat de gestalte in veel daglicht uitkwam vóór het wijde hemelgewelf, achtte ik haar een zeer vitale vertegenwoordigster der Voltairiaansche levensbeschouwing, voor wie de lucht boven land en zee het kerkdak was.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften' p. 491).

Kloos te bevoordeelen; en dat een overdracht van abonnés daartoe geschikter zou zijn en ook een zuiverder toestand doen ontstaan.[96]

Hij geloofde wel dat Versluys er af wou, en als dat zoo was, zou hij in dien zin met hem spreken. Het tijdschr. had nog ongeveer 500 abonnés.

Het schijnt dat Kl. nog blijft huizen op 't vroegere atelier van Witsen, waar nu Saar de Swart[97] woont. Zoo zei Etha Fles[98] tegen mijn schoonmoeder.[99] Deze is hier en vindt je onze grootste prozaïst. - Ik had willen beginnen met te vragen hoe het met Cato haar hand gaat.[100] Schrijf 't mij eens en nog wat meer als je lust hebt. Ons aller groeten

Alb. V.

23

Baarn, 4 November 1894.

Amice,

Ik ben ziek: zware koû en koorts, gevat op den dag onzer scheiding[101] (ik vind dit wel zéér, maar een beetje overdréven, hoffelijk van mij zelf). -

Verontschuldig dus dat ik niets van mij hooren laat. Je aangename brief van 2 Novr. gewerd mij in genoegen. Als men ongesteld is, is iets prettigs van de post[102] dubbel aangenaam.

96 Op 28 oktober 1894 had Verwey al aan Van der Goes geschreven: 'Je hebt zeker gehoord hoe wenschelijk het zou zijn als de N.G. nog tenminste het onderhoud van Kloos kon blijven opleveren. V.d. Horst vertelde me dat Witsen jou erover wou gaan spreken. Thijm kreeg van Tideman een voorstel om N.G. en Tw.T. te doen samengaan. Dat heeft geen gevolg gehad. Zeker is het dat een overname van abonnés als ze *spoedig* plaats had, en de eigenaars van de N.G. bestemden de opbrengst voor een fonds voor Kloos, terwille van het doel zelfs door Groesbeek goed opgenomen zou worden.' (Geciteerd naar G.H. 's-Gravesande, *De geschiedenis van De Nieuwe Gids/Supplement,* Arnhem, 1961, p. 118).

97 Zie deel I, p. 184-185.

98 Etha Fles (1857-1948), schilderes en daarnaast journaliste en geschiedschrijfster van contemporaine kunst. Over haar: Van Deyssel's *Gedenkschriften,* a.w. p. 525-527 en Harry G.M. Prick, *Dankwoord voor de G.H. 's-Gravesandeprijs 1983,* in Juffrouw Ida, Jrg. 10, nr. 1, april 1984, p. 22-25.

99 J.E.H.C. van VLoten-van Gennep (1824-1906).

100 In het avonduur van 22 oktober 1894 was Cato Alberdingk Thijm-Horyaans ongelukkig komen te vallen en daarbij ernstig gewond geraakt aan haar rechterhand. Bij dit ongeval had Verwey zeer doortastend de eerste hulp verleend.

101 Dus op woensdag 24 oktober. Op 4 november 1894 schreef Van Deyssel aan Arnold Ising Jr.: 'Toen ik, waarde Nol, op 24 Oktober in een natten overjas en met een van-binnen en van-buiten natten hoed mij van Uw gastvrije aanwezigheid losscheurde, - heb ik een zware koû gevat, zoo dat ik vandaag nog, den elfden dag, ziek ben en mijn kamer niet verlaat, niet spreek, kinine slik, enz.' *(De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr.,* a.w., p. 223). Een dagboekaantekening van 4 november luidt: 'Sedert 25 Oktober ziek geweest en nog steeds ziek: zware verkoudheid en koorts (de eerste dusdanige verkoudheid sedert de herfst van 1891), gevat 24 Oktober geëchauffeerd door spreek- en -wijndineeren, in natte overjas en met van-buiten en van binnen natten hoed komende van Amsterdam.'

102 De volgende dag bracht de post weer iets prettigs, te weten Johan de Meester's uitvoerige, zij 't anonieme, bespreking van Van Deyssel's (eerste bundel) *Verzamelde Opstellen* in de Nieuwe Rotterdamsche Courant van 4 november 1894.

Mijn vrouws hand gaat beter.

t.t.
K.Alb. Thijm.

24

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
7 november 1894]

Vin je goed dat ik v. Deventer vraag Cyriel Buysse en A.J. Blank en Geel[103] te bespreken? -

A.V.

25

Baarn, 8 Nov. '94.

Amice, Mij goed. Bolland vraagt plaats voor een Kerk-historisch stuk van 5 a 6 vel.[104] Ik zal, - dunkt je niet? - andwoorden van goed maar zonder eenige verbinding tot plaatsing binnen zekeren tijd. Ik wilde hier eerst een kort stukje over dat boek van Hartman[105] van hem hebben.

Ik ben steeds ziek[106] en kan zelfs geen brief schrijven.

K.A.Th.

26

Baarn, 9 November 1894.

Amice,

103 Charles M. van Deventer zou in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 157-159, bespreken *Sursum Corda!,* door Cyriel Buysse (verschenen te Amsterdam bij P.N. van Kampen & Zoon) en *Blank en geel,* door A.J. Deze laatste novelle, verschenen in 1894, te Amsterdam bij L.J. Veen in een oplaag van 750 exemplaren, werd door Uitgeverij Bert Bakker herdrukt als Lodewijk van Deyssel, *Blank en geel.* Met een nawoord van Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1979.

104 G.J.P.J. Bolland, *Rome en de geschiedenis/Een weinig kerkhistorie voor den eerw. heer G. van Noort,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 1, september 1895, p. 84-137, aldaar gedagtekend Batavia, 25 Mei 1895.

105 Over Eduard von Hartmann's *Kants Erkenntnistheorie und Metaphysik* (1894) heeft Bolland echter niet in het Tweemaandelijksch Tijdschrift geschreven.

106 Op deze zelfde datum schreef Van Deyssel een briefkaart aan Van Eeden, die zich thans in het Verwey-archief bevindt en die daardoor ook ontbreekt in de door H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick bezorgde *Briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel:* ‘Ik ben nog steeds formeel ongesteld, dagelijks koorts en zoo zwak dat ik nauwelijks op mijn beenen kan staan. Het is heden de 15e dag. Diepenbrock is [op 5 november - H.P.] onverwachts hier gekomen en eenigen tijd gebleven, maar het was naar want ik kon nagenoeg niets spreken en het vermoeide mij, ofschoon hij zeer zacht en stil van aard is.’ Op 8 november werd te 8u.30 ochtend genoteerd: ‘Steeds ziek. Maandag 5, Dinsdag 6 en Woensdag 7 Nov. om 8u., 10u., 12u. en 2u. telkens vijf kininepillen ingenomen. Gisteren en heden niet ingenomen. Van Maandag af dagelijks den neus gespoeld met lauw zout-water.’

Vandaag en gisteren ben ik weêr een beetje beter.[107] (Houd deze bruuske mededeeling ten goede.)

De laatste berichten uit Amsterdam heb ik van verleden Zaterdag. Zij luiden dat mej.

107 Op 10 november werd te 4u.30 's middags genoteerd: ‘Vandaag voor 't eerst uit geweest, sedert ongeveer 14 dagen. Uw ongesteldheid heeft nu 2 ½ week geduurd, 17 dagen, van Donderdag 25 Oktober tot Zaterdag 10 November èn: gij zijt nog lang niet geheel beter.’

Vis, die, samen met mej. de Swart, Kloos oppast in de Parkstraat 438, aan verschillende oudmedewerkers van den *Nieuwen Gids* om bijdragen zoû vragen voor een ‘ten voordeele van K. uit te geven aflevering van den N.Gids.’

Dit nu, vind ik, om het zoo maar in-eens te zeggen, en in verband met wat je me schreef over je besprekingen met Goes, - een absurd ondernemen.

Ik acht maar twee dingen eenigszins redelijk: òf een voortzetting van den N.G. in het karakter dat Tideman er aan gegeven heeft; òf een samensmelting van het tijdschrift met het onze.

Maar dat er een ander tijdschrift, net zoo als het onze naast het onze zoû bestaan, twee nauwkeurig gelijke en wedijverende dingen, - dat vind ik bepaald verkeerd. En ik zoû het heel naar vinden als de menschen, die zich pas verbonden hebben bij ons te werken, nu ook aan een precies dergelijk ander tijdschrift gingen schrijven. Het moest ook, dunkt mij, voor ieder duidelijk zijn, dat de twee naast elkaâr zouden kwijnen, terwijl zij, vereenigd, zouden bloeyen.

Er is ook absoluut geen enkele intellektueele of materieële reden, die het bestaan van twee gelijke tijdschriften zoû rechtvaardigen, ten zij - het oogenblikkelijke voordeel van Versluys.

Kun je bij eventueele ontmoetingen met menschen, misschien een weinig in deze richting ageeren en hun duidelijk maken, dat in der daad het eigenbelang van Versluys hier het éénige motief kan zijn. Je vindt dit immers ook? Iedereen moet dit, dunkt mij, inzien. -

Ik heb met misnoegen waargenomen, dat onze medewerker Frans Coenen iets goeds in *Nederland* heeft[108] en onze medewerker v. Deventer iets in den *Gids*.[109] Waarom heeft Chap ons dien Phaedrus niet gegeven. Wij kunnen alleen waarlijk bloeyen als wij eenigszins het monopolie der produkten van onze medewerkers hebben. -

Dat stuk van Bolland zoû dienst kunnen doen voor als Jelgersma's serie zal zijn afgeloopen. Het zoû zeer goed zijn om een grooten voorraad van plaatsbare stukken te hebben, waaromtrent wij aan geen tijd gebonden waren. Daarom vond ik dat aan Bolland geandwoord moest worden, dat wij zijn stuk *zoo spoedig mogelijk* zullen plaatsen maar niet kunnen *beloven*, dat het in de eerstvolgende aflevering zal beginnen. Als wij het stuk maar vast hèbben, dan zal de rest wel in orde komen. -

Wij zullen pas waarlijk aktief redaktioneel kunnen handelen, dat wil zeggen, maken dat alle goeye dingen bij ons en niet elders komen, èn de menschen aanvuren bij hun werk, als wij maandelijksch verschijnen.

Nu nog een paar opmerkingen over de uiterlijke inrichting der afleveringen.

1°. stel ik je voor in 't kontrakt een bepaling te voegen, waarbij uitdrukkelijk de geheele uiterlijke inrichting van de aflevering, van de kleurnuance van den omslag af tot de minste typografische komma toe, afhankelijk wordt gemaakt van het besluit der meerderheid van eigenaren, dus wij 2 stemmen en de uitgever één. -

108 Frans Coenen publiceerde in het tijdschrift Nederland de roman *Een zwakke* .

109 Ch. M. van Deventer, *Erotische dialogen van Plato/De Phaedrus,* in De Gids, november 1894, p. 267-298, nadien gevolgd door *De Lysis,* in De Gids van maart, en door *De Tyrannenwaanzin*, in De Gids van augustus 1895.

Het innaayen geschiedt slecht: zoowel bij het tijdschrift als bij mijn Verz. Opst. Dadelijk laat de rug los.[110]

2°. moet, - vin je niet? - te beginnen met de 3e afl. boven elk stuk de titel van het stuk op de bladzijde herhaald worden. De eenvoudige pagineering in 't midden der bladzijde is veel te eentonig.

Met hartelijken groet, ook aan Kitty,

t.t.
K.Alb.Th.

Mijn vrouw haar hand is nagenoeg beter; maar 't blijft natuurlijk een lidteeken. Wij brengen ons dagelijks je standvastig hulpbetoon te binnen en schrijven ook dáaraan het spoedige herstel toe.

27

Noordwijk aan Zee
10 Novr. '94

Amice,

Ik lees je brief van gister met volkomen instemming. Dat v. Deventer etc alleen bij ons schrijven zal alleen zijn te bewerken door verschijning maandelijks. Bolland heb ik juist zoo geschreven als je aangeeft. Wat je zegt over de inrichting van het Tijdsch. vind ik uitmuntend. Op de herhaling van de titels boven aan de bladzijden, heeft Groesbeek mij al gezegd met den 2de jaargang plan te hebben.

Het uitgeven van éen N.G. nummer zou natuurlijk weinig baten: een voortgezette N.G. uitgaaf geloof ik niet dat zal volgen. Het zou mij verbazen als Goes er zich voorspande. Kloos heeft Gorter geschreven - volgens bericht van Holst l.l. Donderdag - of hij samen met hem weer een tijdsch. wou oprichten. Saar de Swart heeft Veth gevraagd om *geldelijke* onderstand, teneinde Kloos door juffr. Vis te doen oppassen in Velp. Waarschijnlijk was daarbij ook eenige mededeeling over een N.G. nummer of nummers, want Veth zou gezegd hebben dat hij met pleizier geld zou geven, maar niet om Kloos nieuwe tijdschriften te doen oprichten. Best zou zijn, dunkt me, in die omstandigheden, als je Veth kon spreken, hem erop attent maken dat, nu nog, door aansluiting aan ons, finantieel voor Kloos zou kunnen gezorgd worden, en dat hem dat stellig meer zou baten dan hoeveel N.G. nummers ook. Veth heeft op Saar de Swart nog den meesten invloed. Veroorlooft je gezondheid je naar Bussum te gaan? Om persoonlijke redenen deed *ik* het liever niet. Donderdagmiddag (avond)[111] of Vrijdagmorgen a.s. hoop ik te komen, en te

110 Hierover heeft Van Deyssel zich ook beklaagd bij Groesbeek, die op 26 november toegaf: ‘Uw opmerking over het brocheeren is volkomen juist. Mijn brocheerder heeft mij geducht gedupeerd. Met het Tweemaandelijksch Tijdschrift, dat trouwens beter behandeld is, kon het bezwaarlijk anders omdat hij voor den spoed lijm moest gebruiken.’

111 15 november 1894. Blijkens Van Deyssel's op 14 november verzonden telegram kon Verwey's overkomst geen doorgang vinden.

blijven tot Zaterdagavond. Zeg Cato dat ik een poesje[112] meebreng. Tot dan. Veel groeten ook van Kitty.

tt
Alb. V.

v.d. Horstbeloopt voor 'tvolgende nr. 10 blz. v. Deventer zond 37. (al gezet) v. Looy 13.

28

Telegram, aangenomen te Baarn,
den 14/11 1894 ten 10 u. 53 des voormiddags,
ontvangen te Noordwijk, den 14/11 1894,
ten 11 u. 13 des voormiddags.

Verwey Noordwijk
Dagelijks koorts[113]. Wil bezoek uitstellen.

Thijm.

29

15 November 1894, Baarn.

Beste Albert, Wat ik mankeer weet ik niet, vermoedelijk een soort influenza of zoo. Twee keer ben ik, mij nog wel zwak maar toch niet meer ziek voelende, in den tuin gegaan, en telkens ben ik onmiddellijk daarna weêr erger geworden.[114] Ik ben de laatste dagen zoo zwak, dat nu en dan zelfs het praten van vrouw en kind mij hindert.

Ik hoop dat je niet, ook maar even en zij 't in lichten graad, ontstemd bent geweest door mijn telegram. Maar ik geloof dat het voor ons beiden preferabel is als wij elkaâr niet ontmoeten voor ik bepaald heelemáal beter ben.

112 Cato miste zeer het poesje dat in de eerste week van oktober was doodgegaan en dat Van Deyssel, vanuit Londen, op 5 oktober had doen schrijven: ‘Hoe jammer dat ons poesje dood is, hij was zoo mooi, met zijn grijze velletje en witte pootjes.’

113 De uitkomsten van de ‘koorts-opnemingen’ op 14 november, waarbij de thermometer tien minuten lang onder de linker oksel werd aangelegd, luidden: 8u.30 ocht.: 36.6; 12u.45 middag 36.55; 4u.l5 middag: 36.5; 8u.l5 avond; 36.75. De drie opnemingen van 15 november geven dit beeld te zien: 5u.30 ocht.: 36.00; 4u. middag: 36.5; 8u. avond: 36.8.

114 Omtrent het verloop der ongesteldheid werd op 16 november, te 10.45 ochtend, aangetekend: ‘25 Okt.-l0 Nov.: ziek en thuis; 4 Nov. de dokter voor 't eerst; 5, 6 en 7 Nov. telkens 20 koortspillen; 10 Nov. voor 't eerst uit geweest, daarna akelig en slap; 11 en 12 Nov. weêr thuis gebleven, u zeer beroerd voelend; 13 Nov. weêr uit geweest, meende daarna weêr koorts te voelen; 14 Nov. weêr 20 pillen en voor 't eerst den thermometer aangelegd; deze gaf geen spoor van koorts aan. Voelde mij beter dan den vorigen dag; 15 Nov. 20 pillen en thermometer: geen spoor van koorts; 16 Nov. 14 pillen, deze vermindering van pillen-aantal op mijn-eigen houtje.’

Als je hier woonde zou ik graâg hebben dat je vijf minuten een ziekenbezoek kwam maken, maar langer kan ik niet spreken en om te zwijgen hoeven wij niet bij elkaâr te komen.

Ik vind het vermoedelijk naarder dan jij het vind, dat ik je moest verzoeken je komst uit te stellen.[115]

Gegroet
K.A.Th.

Op de achterzijde van het couvert:

De jonge Stumpff[115] beweert een artikel over Muziek ingezonden te hebben. Heb jij dat gekregen?

30

Noordwijk aan Zee
23 November 1894

Ik ben pas eergister thuisgekomen uit Haarlem. Ik hoop dat je niet ziek meer bent.[116] Als ik wat dichter bij woonde zou ik je meer opzoeken en dan wat korter dan laatst, want ik ben bang dat ik je toen teveel vermoeid heb. Misschien kan je me nog wel eens een bulletin sturen.

Ik maak een pakje voor je van boeken die ter recensie gestuurd zijn. Als je geen lust hebt ze onder je te houden, stuur ze dan aan wie je geschikt vindt. Van Looy's schetsen[117] stuur ik je niet, omdat Kobus mij zei dat je er een van hém kreeg.

Ik schreef Bolland een briefkaart met verzoek zijn stuk vooral te sturen zoodra het klaar is.

Een ingekomen Spinozistische brochure van ex-profess. dr. Pijnappel, heb ik Lotsy gevraagd te bespreken.[118]

Een drama, Karel de Stoute, van Mr. Betz[119] zal ik lezen en zien wat er van is.

115 Op de achterzijde van het couvert nog de vraag: ‘De jonge Stumpff beweert een artikel over Muziek ingezonden te hebben. Heb jij dat gekregen?’ Bedoeld is Willem Stumpff Jr., chef van de Algemeene Muziekhandel, Spui 2 te Amsterdam, die op 6 december 1894 aan Van Deyssel een brief van acht kantjes zou schrijven, waarvan de aanhef luidde: ‘Ik schreef U vroeger al eens, maar hoorde nooit wat terug: ik weet *nu* van Meneer Verwey dat mijn brief nooit ontvangen is en ga 't nog eens schrijven omdat het te belangrijk is om niet gedaan te worden.’
Uit de stempels op het couvert blijkt dat Van Deyssel's brief op 16 november in Noordwijk arriveerde en vandaar op 17 november werd doorgezonden naar Haarlem, waar Verwey bij zijn schoonmoeder logeerde. Vanuit Haarlem bezocht Verwey zijn vriend en mede-redacteur op zondag 18 november.

116 Dat was niet langer het geval, maar uit de notities van 30 november die gewag maken van een ‘wandeling van 20 min. in 't zonnetje, voetje-voor-voetje’, laat zich nu ook weer niet direct een bruisende vitaliteit aflezen!

117 De toen recent verschenen tweede druk van Jac. van Looy's *Proza*.

118 M.C.L. Lotsy, *Wat is filosofie?,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 42-65. Blijkbaar had Lotsy verkozen deze bijdrage te leveren in plaats van een bespreking van de in 1894 te Leiden bij E.J. Brill verschenen brochure van J. Pijnappel Gz., *Een wereldbeschouwing*.

119 Mr. G.H. Betz, *Karel de Stoute*. Drama in vijf bedrijven, verschenen bij E.J. Brill te Leiden, 1894.

Het aantal abonnés was, de vorige week 551. Ik feliciteer je dus met het winstje dat zal overschieten.

Ik sluit de 3 door je gewenschte portretten[120] in. Groet Cato, en verzoek om 't jullische in ruil. Tot ziens. Word gauw beter

Alb. V.

Op de achterzijde van het couvert:

Zag je in de Kunstw. Vermeylen en Erens.[121] Wij dienen hun ook soms een boek te sturen. Als jij aan E. denkt zal ik het aan Vermeylen doen. Vraag ook Coenen nog eens.[122]

120 Deze, niet door mij achterhaalde, portretten had Verwey getoond tijdens zijn bliksembezoek van zondag 18 november. Blijkbaar had hij in die tussentijd afdrukken laten maken.

121 In De Kunstwereld, no. 46, november 1894, publiceerde Gust Vermeylen, *Nota's over geschiedkundige lectuur* (p. 3-4) en schreef Frans Erens over *Fransche lectuur* (p. 4-5). Vermeylen zou, op 30 november 1894, vanuit de Kürassierstrasse 12 III, links, te Berlijn aan Van Deyssel schrijven: ‘Zooals u ziet ben ik thans in Berlijn gevestigd. Ik heb hier studies van vergelijkende literatuur begonnen. Ik ben zoo vrij mij tot u te wenden om eenige inlichtingen. Ziehier het geval: het is voor mij een *noodzakelijkheid* geworden wat geld te winnen, anders kan ik hier moeilijk voortwerken. Daar het geven van particuliere lessen me volstrekt niet aantrekt, slecht betaald wordt en te veel tijd neemt op de studies, moet ik wat anders vinden:
1) *Kent u in Holland geen uitgever voor wien ik een werk zou kunnen vertalen* (uit de duitsche of fransche literatuur?) B.v. een stuk van Hauptmann, de theoretische artikels van Richard Wagner, een keuze uit de werken van Nietzsche...
2) Een blad waarin ik politieke correspondenties zou schrijven, of brieven over het sociaal en artistiek leven te Berlijn? ik ben voor dit laatste goed geplaatst, daar ik hier relaties heb in alle werelden, en zelfs “gedaald” ben tot in de hoogere standen.
3) Worden in het Weekblad van den Amsterdammer vlotgeschreven artikels (zooals het ding dat de Kunstwereld voor een week of twee opgenomen heeft) ordentelijk betaald? En tot wien zou ik mij moeten wenden? De Kunstwereld betaalt ongelukkig zeer weinig.
[Ernstig-doordachte studies zal ik alleen rond 't einde van den winter kunnen leveren: over moderne Duitsche literatuur, - alsook een proef van cultuurgeschiedenis: De Duivel in de literatuur en de kunst].
Het verdriet me zeer, geachte Heer, dat ik u met deze zaken moet lastig vallen, maar ik geloof dat u, door uw betrekkingen in Holland, meer dan wie ook geschikt zijt om me in te lichten. Gij zoudt me een buitengewoon gewichtigen dienst bewijzen. Ik dank u hartelijk op voorhand, en blijf, met beste groeten, Uw dw. Gust. Vermeylen.’ Een maand later, op 30 december 1894, schreef Vermeylen, in reactie op Van Deyssel's brief: ‘Mijn hartelijksten dank voor de inlichtingen die u me zoo welwillend gezonden hebt. Het ding over Renan en Taine vond ik niet ernstig genoeg om het aan het Tw. Tijdschr. aan te bieden. (Ik wilde 't zelfs niet onderteekenen). Van een artikel over de moderne duitsche literatuur heb ik afgezien: zij is al te laf, en de moed ontbreekt me. Zoodra ik wat anders gereed heb zal ik het aan u of aan Verwey laten geworden. Vergeef me dat ik u met mijne vragen moest lastig vallen. Dankend en met veel achting blijf ik de uwe Gust Vermeylen.’

122 Zowel Frans Erens als Frans Coenen werden door Van Deyssel aangeschreven, de eerste op 4 december, de tweede op 30 november 1894. Aan Coenen liet Van Deyssel toen weten: ‘Ik vind het, met uw verlof, niet weinig koket van u dat u in 't begin zoo gul met toezeggingen was en nu zoo lang laat wachten.’ Aan Erens schreef hij: ‘Waarde Vriend, Hoe maakt gij het toch. Komt gij niet terug in Holland? Hebt gij niet iets voor het *Tweemaandelijksch Tijdschr.*? Hebt gij er in der tijd de 1e aflevering van ontvangen? Wilt gij niet eens een boek beoordeelen? Mag ik U *La Mort de Tintagiles* van Maeterlinck doen toezenden? In de hoop dat het u wel ga, de hartelijkste groeten. Ook mijn vrouw groet u zeer. K. Alb. Thijm. (Het honorarium bedraagt *f* 40., p. vel).’

31

Telegram, aangenomen te Amsterdam
den 26/11 1894, ten 5 u. 7 m. des namiddags,
ontvangen te Baarn den 26/11 1894,
ten 5 u. 36 des namiddags.

Alberdingk Thijm
Eemnesser hoog
Baarn
Ben je morgen[123] thuis? Telegrafeer van Vloten Florapark Haarlem

Verwey

32

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
28 november 1894]

K.

Ik stuur je vandaag een comedietje van den Hr. Noordijk te Dordt. Ik vind het wel aardig, maar stel het aan jouw oordeel. Het lijkt mij op dezelfde manier goed te zijn als v. Eedens Poortje[124] etc. Stuur het aan mij terug als je 't niet goed vindt, want de schrijver verzocht mij het aan v.d. Goes te laten zien, omdat hij die z'n oordeel graag hebben wou. Ik hoop dat je niet nog ziek bent, ik hoor niets van je. J.v.d.S. geeft dit keer toch 5 verzen.[125] Een filosof. brochure is naar Lotsy.[126] Lapidoth Fransche Teekenaars[127] vraag ik Veth.

tt
Alb. V.

33

Baarn, 29 November 1894.

123 Op dit telegram lijkt Van Deyssel niet gereageerd te hebben, want anders had Verwey niet op 28 november kunnen verzuchten: ‘ik hoor niets van je.’

124 Frederik van Eeden, *Het poortje of De duivel in Kruimelburg,* Den Haag, 1884. Zie over dit satirische blijspel Albert Verwey, *Frederik van Eeden,* Santpoort, 1939, p. 24-25.

125 Henriëtte van der Schalk, *Sonnetten: I Niet mijn de makkelijke en onbenepen* [1892], II *Nu zingt de bladerzee, de volle rijpe* [1893], III [Voor Albert Verwey] *Tooi als vlinders, die ze zoo wit deed schijnen* [1893], IV *Zooals handen, bij onverwacht beroeren* [1893], *V Zooals de bosschen en de dorpen schijnen* [Sept. 1893], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 338-342.

126 Zie noot 118.

127 Frits Lapidoth, *Fransche teekenaars,* Loman & Funke, 's-Gravenhage, 1894, werd niet in het Tweemaandelijksch Tijdschrift besproken.

Amice,

Dank voor brief, boekenpakje, *briefkaart* en Handschrift.

Bij uitnemendheid voor R. Visscher-Feitema[128] en de fotografieën. Ik blijf deze laatsten aardig vinden en mijn vrouw had er ook veel pleizier in.

128 Bedoeld wordt de door Albert Verwey samengestelde bloemlezing *Roemer Visscher tot Feitama*, Amsterdam, [november] 1894. aant.

Met genoegen verneem ik van de vermeerdering van het aantal abonnés. Denk je er nog wel eens over of het al of niet goed zoû zijn bij gelegenheid den titel *Nieuwe Gids* aan te nemen.

Ik heb het komediestukje nog niet gelezen, maar denk het vandaag te doen. -

Het heeft mij zeer bizonder gespeten, dat ik je bij je laatste bezoek zoo slecht moest ontvangen en juist het weefsel, waarin mijn hartewenschen met de meest elementaire voorschriften der herbergzaamheid samenkomen, verscheuren en verwerpen.

Ik ben nog steeds in een toestand van reconvalescentie en heb het b.v. nog niet weêr tot Baarn gebracht.[129]

Ik ben zoo vrij je nog één keer in overweging te geven die laatste verzen van je,[130] die ik tot mijn spijt niet heb kunnen hooren, toch maar nu of later in het Tijdschr. te zetten; want bedenk dat al hebben zij ‘niets periodieks’ voor je, Samson dat toch zeker ook niet heeft, even min als de roman van Aletrino; en bedenk, dat het in hoofdzaak de verzen zijn, waarmeê wij niet overvloedig zijn bedeeld.

Groeten van huis tot huis.

t.t.
K.Alb.Thijm.

Wij zouden, naar 't mij voorkomt, ook nog een gedrukt formuliertje dienen te hebben, om inzenders, wier stukken aanvaard maar misschien eerst over een half jaar geplaatst worden, te berichten, dát zij aangenomen zíjn.

34

Baarn, 29 Nov'94.

Amice, Kun je mij misschien een oude Engelsche dictionnaire leenen? Ik had je dit al lang willen vragen, maar vergat het telkens.

Wil verontschuldigen dat ik zoo lastig ben.

Met vr.groet

K.A.Th.

35

[geen datum. Moet geschreven zijn tussen 30 november en 5 december 1894]

Amice,

129 Tot in het centrum van Baarn zou Van Deyssel het eerst brengen op 4 december 1894. Een dag later noteerde hij: ‘Het weêr zoo als het heden is, gisteren en eergisteren geweest is, is dat soort weêr, wat het best voor uw gestel is: *vorst met zon*.’

130 Zie noot 92 en noot 198.

Mijn vrouw zal een dictionnairetje inpakken, met den Mercure en een boek van Emants.[131] Zelf ben ik wanhopend verkouén en heb me door een middagmaal - op mijn kamer - kunstmatig de levenslust bezorgd die de natuur me vandaag onthoudt.

131 Marcellus Emants, *Een nagelaten bekentenis,* Van Holkema & Warendorf, Amsterdam [november 1894].

Als, nu ik Barrès vertaald heb[132] - jij engelsche producten gaat vertalen, dan is dat zooveel als een letterkundig wisselen van ringen tusschen ons.

Uit je brief van gister maak ik op dat de koorts nu wegblijft en je af en toe buiten komt. Je eerste lange uitstap hoop ik dat naar Noordwijk is.

Van de week in Kras, waar ik koffie dronk met Bauer[133] en onze uitgevers, heb ik kennis gemaakt met Cyriel Buysse. Hij zat daar met Van Hall,[134] die wegging, Buysse had den vorigen dag aan Groesbeek gezegd dat hij minstens vijftig gld per vel wenschte. Maar toen ik hem zei van maximum 40, maakte hij geen bezwaar en zei dat hij mij een bijdrage van eén vel[135] sturen zou. Hij was groot en rood met een kaal hoofd en sprak zeer vlaamsch.

Ik wou je vragen een brief te willen opstellen aan de Revue Blanche, met de mededeeling dat ik de November afl. niet ontvangen heb,[136] - wat daarvan de reden is? Groesbeek heeft hun mijn adres opgegeven, dus stuur mij 't concept. Fransche brieven had ik altijd graag dat jij schreef.

Met mijn verzen zal ik niets doen voor ik je nog gesproken heb.

Ik heb je geloof ik nog niet bericht dat Bolland mij geschreven heeft zijn stuk[137] te zullen afmaken en sturen.

't Ga je wel. Veel groeten.

Alb. V.

Wat moet ik doen met Emants *Nagelaten Bekentenis?*[138]

Je ziet, mijn geheugen is ook verkouén.

36

Baarn, 7 December 1894.

Amice,

Dictionnaire in dank ontvangen. 'k Heb geen plan om iets te vertalen. Het is om mij bij de lektuur te helpen. Ook *Mercure* gekregen, ook het boek van Emants, dat mij in zijn soort zeldzaam goed werk lijkt en zíjn beste prozawerk. -

132 A.V., *Italjaansche kunst* [Maurice Barrès, *Du Sang, de la Volupté et de la Mort.* Paris, 1894], voorzien van de noot: ‘In plaats van bespreking, geef ik hier een vertaling van het belangrijkste opstel: *L'Evolution de l'individu,*’ in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 485-499.

133 Marius Alexander Jacques Bauer (1864-1932), schilder, etser, tekenaar en aquarellist. Zie ook in deel I, p. 200, noot 335 en p. 212-213, noot 358 en 360.

134 In de mede door J.N. van Hall geredigeerde Gids was in de afleveringen van juli, augustus en september 1894 Cyriel Buysse's roman *Sursum corda!* verschenen.

135 Cyriel Buysse, *Brood of dood*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 21-41.

136 Wanneer La Revue Blanche, No. 37, november 1894, is uitgebleven, is die maand aan Verwey ontgaan de eerste kennismaking met Henri de Régnier's ‘suite’ van tien gedichten *Flûtes d'avril et de septembre*, a.w., p. 430-439, een vervolg overigens van de, eveneens tien gedichten tellende, gelijknamige reeks in La Revue Blanche, No. 33, juli 1894, p. 53-63.

137 Zie noot 104.

138 Deze zin heeft Verwey doorgehaald.

Ik durf je haast niet te bekennen, dat ik met een greintje leedvermaak midden in mijn

spijt er over, van je verkoudheid vernam. Bij jou gaat zoo iets gelukkig in een week over, terwijl ik er met de nasleep een paar maanden over doe.

Dat ik je geen beterschap wensch is om dat ik overtuigd ben dat die er al volkomen *is*.

Dat was een aardig geval van een tableau-vivant van konkurentie daar bij Kras, met Cyriel Buysse en Van Hall.

Den brief Revue blanche stel ik op. Aan Erens en Coenen heb ik geschreven.[139]

Hierbij het tooneelstukje-Noordijk terug, waarvan ik de plaatsing ontraad. -

Wil St. Niklaas voor Joopie bedanken voor de prentenboeken. Ik kreeg een puike zending, een, uiterst door mij gewaardeerde, kist wijn. Uit Den Haag.

Kun je ook veronderstellen wien ik daarvoor mijn erkentelijkheid zoû mogen betuigen?

Adieu. Groet Kitty zeer van mij.

t.t.
K. Alb. Thijm.

37

Noordwijk aan Zee
8 Decr. '94

Amice,

Je brief en de bijdrage Noordijk heb ik ontvangen. Ik stuur je de Gids,[140] en twee novellistische bijdragen, een van Buysse[141] en een van Hartog.[142] Verzoeke zending naar Groesbeek of auteurs.

De wijn is van Kitty en mij. Als Sint Niklaas dachten we 't ons te mogen veroorloven. Karsen[143] heeft hier voor Sint Niklaas gespeeld, met een goud-kruisigen mijter op, in een wit-en-gulden toga, met een bisschopsstaf. Een eerwaardig zoet man met een lange witte baard. Zijn knecht was een pronkstuk, pikzwart met rood buis, blauwe broek en gele kousen. Een vuurroode baret met oranje strik en pikzwarte struisveer op.

Je hebt gelijk dat ik beter ben. Ik ben eén week ziek geweest, en verbeeldde me toen al een kleine Thijm te zijn. Ik had dan ook gewaarwordingen die ik nauwelijks kende. Ik was gaan wandelen, maar ging zweeten en werd licht in mijn hoofd, en

139 Zie noot 122.

140 In De Gids van augustus 1894, p. 550-556, besprak J.N. van Hall in de ‘Letterkundige kroniek’ zowel Frederik van Eeden's *Studies*. Tweede reeks, Amsterdam, 1894, als L. van Deyssel's *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894.

141 Zie noot l35.

142 Henri Hartog, *Eene bevalling*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 5, mei 1896, p. 271-288. Deze bijdrage heeft dus zeer lang op plaatsing moeten wachten. Over het waarom daarvan alle gegevens in: Henri Hartog, *Brieven aan Van Deyssel*. Van een inleidig en aantekeningen voorzien door Jan Noordegraaf en Arie IJzerman, De Vrije Vogel, Leiden, 1978, p. 17-22.

143 Aan zijn vriend, de schilder en etser Eduard Karsen (1860-1941) had Verwey voor zijn persoonlijke ontwikkeling veel te danken: zie zijn van 1911 daterende opstel *Breitner, Karsen en Verster,* in *Proza* IX, p. 25-32.

toen kwam er een zonderlinge aandoening. Ik was door het zinken van mijn kracht me volstrekt niet bewust van mezelf. Ik was een niets, een zieke jas op een wandeling. En niets was zoo vreeselijk als wanneer die jas andere menschen tegenkwam, die hij kende, groeten moest,

Henri Benjamin Hartog (1869-1904). Portrettekening (potlood met zwart krijt) door J.H. Speenhoff, 1900.

maar als wie? en hoe? en ik bloosde, groette de verkeerden, zei: dag - en een verkeerden naam erbij. Enfin, ik ben zeldzaam ongelukkig geweest. Dit verschijnsel heeft me veel verklaard dat ik niet begreep. Mijn vrouw was er vertrouwder meê dan ik, en ik vermoed dat het voor jou niets bizonders is.

De Revue Blanche is deze keer weer niet gekomen. Ik ben gisteren in Haarlem geweest en heb daar twee keer Free's drama[144] gelezen. Maar dat is een - misverstand. Wat, als Don Torribio,[145] een operette-achtige komedie moest wezen is bedorven door een opzet van ernstigheid. Tusschen die twee hangt het in en is geen van beide. De ernst is kinderachtig en Mefisto is niet saillant genoeg.

Meld me als je er iets op tegen hebt dat de afl. als volgt wordt opgemaakt:

v. Looy. Feesten III[146]	13
Mej. v.d. Schalk. Sonnetten[147]	5
de Boer. Wijsbegeerte als wetensch.[148]	8
v. Weezel: Herinnering[149]	1
Aletrino: Martha IV[150]	36
Goes: Treub[151]	10
Borel: Landschap[152]	1
v. Deventer: Lysias[153]	38
v.d. Horst: Tooneelkroniek[154]	10(nog niet gekomen)
Boekbeoord.: Verlaine[155] - Barrès[156]	20
mogelijk nog een paar	

144 Van Eeden's toen juist te Amsterdam bij W. Versluys uitgegeven drama *De broeders*. Tragedie van het recht (1894), opgedragen aan Lodewijk van Deyssel, aan wie hij uit *De broeders* had voorgelezen op maandag 18 juni 1894. Van Deyssel vond echter *De Broeders* niet goed, zoals hij Van Eeden wilde laten weten in een brief van 14 januari 1895, die hij uiteindelijk onverzonden liet; zie *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 252-253, alsook, p. 410, onder: *De Broeders*.
145 Frederik van Eeden, *Don Torribio* (1890).
146 Zie noot 84.
147 Zie noot 125.
148 Zie noot 73.
149 J.P.S. Gualthérie van Weezel, *Herinnering,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 351.
150 Zie noot 86.
151 Zie noot 87.
152 Henri Borel, *Landschap* (op de rivier bij Chang Chow), in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 400.
153 Zie noot 89.
154 C.F. van der Horst, *Tooneelkroniek,* in idem, januari 1895, p. 459-471.
155 Zie noot 91.
156 Zie noot 132.

van Chap en Goes.[157]	10(?)
	___
	152

De eerste zeven vel kunnen dadelijk worden opgemaakt. Veel groeten, je toegenegen

Albert Verwey

157 F. van der Goes, *Geschiedenis* [over de intreerede van de historicus P.J. Blok, d.d. 6 oktober 1894; zie ook noot 72], in idem, januari 1895, p. 439-455, en aldaar gedagtekend December 1894.

38

Baarn, 15 December 1894.

Amice,

Hartelijk dank dus aan U beiden voor de versterkende en levenslust kweekende gave. Een dronk uit de eerste flesch was op uw gezondheid. -

Het stuk van Buysse heb ik naar Groesbeek gestuurd, dat van Hartog zal ik den auteur terugzenden. Bij omwerking kon ook dit laatste aannemelijk worden, maar het is te lang om hem dit allemaal schriftelijk uit te leggen.[158].

De opmaking van de aflevering, die je voorstelt vind ik heel goed.

Is Van der Horst al gekomen? *De Gids* annonceert ook een stuk *Lysis* (Lysias?) van v. Deventer.[159] Wij moeten, dunkt me, met hem overeenkomen dat hij niet over 't zelfde onderwerp bij ons en ook elders schrijft, ten zij misschien hij 't bij ons 't eerste geeft. Hij heeft nu een artikel over Coenen in de *Kunstwereld*.[160] Had jij hem dat niet ter beoordeeling gezonden?

Ik heb een klein stukje van Heykoop over Thorn Prikker[161] ontvangen, dat mij goed te plaatsen lijkt. Ik heb het aan Veth ter keuring gezonden.[162]

Dat wetenschappelijke stuk van Cox[163] zal ik aan Dr. G. Jelgersma ter keuring zenden.

158 Zie noot 142.

159 Zie noot 109.

160 Ch. M. van Deventer besprak in De Kunstwereld no. 50, december 1894, p. 2-3: *Studies van Frans Coenen Jr.,* bij H. Honig te Utrecht verschenen, en *La Mouche des Croches, par Willy,* een uitgave van de Librairie Fischbacher te Parijs.

161 Ch. Heykoop, *Thorn Prikker's 'Moine epique' (Naar Emile Verhaeren's gedicht van dien naam),* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 456-458.

162 Op 15 december 1894 bracht Jan Veth aldus advies uit: 'Waarde Thijm, Het stukje van den Heer Heykoop heb ik met genoegen gelezen, en òok wanneer gij niet reeds getoond had in dit advies slechts consent op eigen meening te vragen, zou ik U de plaatsing voorzeker niet ontraden. Slechts één opmerking: met een enkel zinnetje, een sous-titre of een noot dient gezegd te worden dat er sprake is van een teekening, te Nijmegen, den Haag (Etsclub) en Leiden geëxposeerd. Nu schijnt het zoo in 't wilde.
Ik zal dezen keer niets kunnen geven, en ben ook daàrom blij dat er iets schilderkonstigs is ingezonden. De eerste afleveringen van Taks *Kroniek* vragen wat steun van mijn zijde en ik heb het met nog allerlei andere drukker dan druk. O, als men eenmaal in dat schuitje zit! Met beste groeten van huis tot huis, yours Jan Veth.
Er zijn een paar uitdrukkingen in het stukje van den Heer H. die wat zwak zijn, dunkt me. Misschien zouden die in proef verbeterd kunnen worden, met schrijvers toestemming. Ik bedoel niet de zeer goede beschrijving, maar den aanloop.'

163 W.H. Cox, *De natuurkeus bij den mensch,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 5, mei 1895, p. 188-214, en aldaar gedagtekend Deventer, October 1894.

Een bijdrage van mevrouw Kapteyn[164] uit Londen komt mij ongeschikt voor.

Nu Diepenbrock zich geregeld voor muziek aan het Weekblad *De Kroniek* verbonden heeft, vraag ik hem[165] bij ons ook de geregelde muziekrubriek te aanvaarden. Daarop heb je zeker niet tegen?

164 Met Gertrude Kapteyn-Muysken (1855-1920), wier man Albert Kapteyn (1848-1927) secretaris was van de Westinghouse Brake Company, had Van Deyssel kennis gemaakt op woensdag 26 september 1894, toen hij bij de Kapteyns de thee gebruikte in hun cottage *The Oaks* aan de Arkwright Road te Hampstead. Aan zijn vrouw berichtte Van Deyssel op 28 september 1894: 'Woensdag ben ik, in mijn eentje, gaan ontbijten in de *Paardenhoef,* een vermaarde restauratie, daarna ben ik de familie Kapteyn gaan opzoeken, buiten de stad, voor 't eerst alleen met den ondergrondschen spoorweg gaande, ik ben dan ook in een verkeerden trein gaan zitten, maar ten slotte toch goed te recht gekomen. Bij Kapteyn de thee van vijf uur, een leelijke maar aardige en heel spraakzame vrouw, a.st. Dinsdag ga ik er met Toorop dineeren.' Dit dîner ving aan te half zeven, maar de heren werden al te half vier verwacht, zodat er gelegenheid was tot een wandeling, met mevr. Kapteyn als gids, over Hampstead Heath en het verwijlen bij de eertijdse woningen van Keats, Wentworth Place, tegenwoordig Keats Grove geheten, en Leigh Hunt, wiens cottage in de Vale of Health sindsdien werd gesloopt, en daarmee helaas tevens het huis waarin Shelley logeren kwam om op verhaal te komen van de dood door zelfverdrinking van zijn eerste vrouw Harriet Westbrook, in de Serpentine-vijver van Hyde Park. Al met al was het nu bijzonder sneu een bijdrage van mevr. Kapteyn te moeten weigeren. Voor uitgebreider informatie over haar leven en werk, zie O. Noordenbos en P. Spigt, *Atheisme en vrijdenken in Nederland*, Sun Reprint, Nijmegen, 1976, p. 209-212.

165 Van Deyssel schreef Diepenbrock nog diezelfde dag: 'Beste Fons, in de nieuwsbladen komt het bericht voor dat je je voor geregelde periodieke medewerking over Muziek hebt verbonden aan het nieuwe Weekblad *De Kroniek*. - Indien dit waar is, indien je dus gaat schrijven in iets dat niet *De Nieuwe Gids* is noch in rechtstreeksche betrekking staat tot de mannen van den *Nieuwen Gids* van 1893-94, - dan hoop ik dat je mij zult willen toestaan je vriendelijk uit te noodigen ook eenige, zoo mogelijk periodieke, medewerking te geven aan het *Tweemaandelijksch Tijdschrift*. - Rond-uit gezegd, lijkt mij gekondenseerde, hoogere schriftuur als waarmeê je ons vroeger gelukkig hebt gemaakt en die de eenige is welke recht, bij je geest past, meer thuis te hooren in een boekvormige twee-maandelijksche uitgave dan in een koerantachtige, uit ter aard meer vergankelijke, hebdomadaire.

Ben je dus voornemens, zoo als ik vermoed, je artikelen voor het weekblad losser en vluchtiger te stellen dan je voormalig werk in den *Nieuwen Gids*, - dan zul je, hoop ik, voor je ander werk de met zooveel anticipeerende dankbaarheid voor je open gehouden plaats in de schrijversgroep van het nieuwe tijdschrift willen innemen, *zij 't slechts tot er elders* naar je verlangd wordt, waar trouw aan vroegere afspraken of levendiger sympathiën je zeggen te gaan.

Voor ik in 't algemeen met je gevoelens heb mogen kennis maken, zal ik niet in nadere bizonderheden komen. Wil dit dus in overweging nemen, ontvang mijn meest gemeende wenschen voor dat het je wèl ga en mijn hartelijkste groeten.

Karel Alberdingk Thijm.'

Blijkens Alphons Diepenbrock, *Brieven en documenten*. Bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser, dl. II, 's-Gravenhage, 1967, p. 241-242, reageerde Diepenbrock op 21 december 1894 aldus:

'Beste Karel!, Het deed mij zeer veel genoegen je schrift weer eens te zien. Alleen spijt het mij niet te vernemen hoe het nu met je gaat en of de chronische verkoudheid van toèn, nu voor bij is. Op je vraag of ik aan 't twee-maandelijksch tijdschrift mede wil werken, kan ik helaas geen positief and woord geven. Vooreerst wat het gebonden zijn aan de N.G. betreft dit: Het was mij in 't voorjaar, toen je mij over 't Internationale tijdschrift schreef, moeilijk het redacteurschap aan te nemen, daar ik voor 't eventueele geval eener publicatie door persoonlijke niet litteraire consideraties aan den Nieuwen Gids eenigzins gebonden was. Die bestaat nu niet meer (en als hij nog op dezelfde wijze bestond als 't laatste jaar zou ik er zeker niet onvoorwaardelijk mee ingenomen zijn) en het medewerken aan een andere Revue is ook

Ook wilde ik Tak nog eens over politiek schrijven.

Ik ben veel beter dan ik geweest ben,[166] maar nog niet weer heelemaal de oude in 't verkeer en met 't vervoer.

Nu Goes, ook letterkundig, weêr druk aan 't schrijven gaat, (*Sociaal Weekbl.* en *Amstr.*) kunnen wij, meen ik, op zijn hulp wel rekenen als er eens te kort is of zoo.

Vaarwel. Zeer gegroet,

K. Alb. Thijm.

iets geheel anders dan het Redacteur-zijn. Mijn wil is goed genoeg. Het hangt maar af van het vermogen. Voor de Kroniek heb ik niet de minste penchant. Het is niet uit opzet dat ik beloofd heb mede te werken, zelfs ook niet uit inclinatie voor Tak die mij overigens zeer sympathiek is. Maar toen hij mij om medewerking vroeg, heb ik 't aangenomen als iets wat eenigzins naar een betrekking leek, waar althands iets mee te verdienen valt, in de hoop dat ik na Januari 95 in Amsterdam zijnde daartoe gelegenheid zou vinden. Het is volkomen juist wat je zoo heusch omschrijft, dat [ik] voor journalisme niet geschikt ben. Dat daaruit een geschiktheid zooals je het noemt "voor hoogere gecondenseerde schriftuur" zou volgen is mij tot dusver niet gebleken, als ik bedenk welk een inspanning 't mij kost iets wat ook te schrijven. Me dunkt een auteur en kritikus als jij moet dat aan mijne producties kunnen hooren, bijna zou ik zeggen ruiken.
Ik kan je verzekeren dat ik er nù geducht spijt van heb, dat ik toegezegd heb aan Tak. Maar het een sluit natuurlijk het ander niet uit. Het komt maar op de faculteit aan, dit wil bij mij zeggen of ik gemoedsrust genoeg heb om iets te zeggen, wat mij zelden overkomt, daar ik uiterlijk stil en afgezonderd, maar inwendig steeds in een voortdurende jacht leef. In ieder geval is het mij aangenaam te weten dat ik niet afgewezen zal worden aan de deur van jullie tijdschrift, iets wat ik door een bij velen zich voordoende begripsverwarring tusschen persoonlijke en litteraire aangelegenheden *vroeger* gedacht zou hebben.' aant. aant.

166 Op 11 december 1894 had Van Deyssel zelfs kunnen vastleggen: 'Zoo uitmuntend als van-daag heb ik mij, meen ik stellig, nog niet gevoeld zoo lang ik hier woon, en *zeker* niet sedert 16 December 1893. Hierbij is het weêr een der grootste faktoren, zoo niet *de grootste* faktor. Het is, zoo als het in de laatste dagen meer is geweest: vorst en over-dag zon, zonder wind. (..) Ik gevoel mij van-daag zoo als in den besten tijd te Houffalize. Die beseft welk onderscheid er is tusschen mijn gesteldheid van heden en die der meeste andere dagen, zal toegeven, dat ik wonen *moet* waar het het dikwijlst zulk weêr is.'

39

Baarn, 17 Decr. 1894.

Amice,

Ik wilde graag ruiling met de *Vragen des Tijds* aanvragen. Vind je dat goed? Ik wilde het doen door bemiddeling van Biederlack.[167] Hij is redakteur.

Het stukje over schilderkunst heeft Veth goedgekeurd; dus heb ik het maar ter drukkerij gezonden. Mocht je er tegen zijn, dan kan het altijd nog vernietigd.-

Van Coenen[168] iets voor de volgende aflevering. Erens geeft niets, voorloopig geen tijd.[169]

t.t.

K. Alb. Thijm.

167 Het maandblad Vragen des tijds, dat te Haarlem verscheen bij H.D. Tjeenk Willink, was toen al in zijn eenentwintigste jaargang, onder redactie van H.J. Biederlack, H. Goeman Borgesius, P. van Geer, J.A. van Gilse, A. Kerdijk, B.H. Pekelharing en J.D. Veegens.[aant.]

168 Frans Coenen zou echter eerst meewerken aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift van november 1896. Zie in dit verband K.F. Proost, *Iets over de betrekkingen tussen Frans Coenen en Lodewijk van Deyssel,* in De Nieuwe Taalgids, dl. 53 (1960), p. 95-104, en Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Frans Coenen,* in idem, a.w., p. 325-327.

169 Zie noot 122. Op 9 december 1894 had Erens van uit Schaesberg geschreven: 'Uwe aanbieding voor het Tweem. Tijdschrift (ik ga er mij waarschijnlijk op abonneeren) is zeer verlokkelijk en ik hoop U spoedig het een of ander te kunnen zenden. 't Is zeker de plaats waar ik het liefste in verschijn. Gaarne zal ik ook later het een of ander boek beoordeelen, heb echter daarvoor voorloopig niet den tijd daar ik aan eene vertaling bezig ben.'

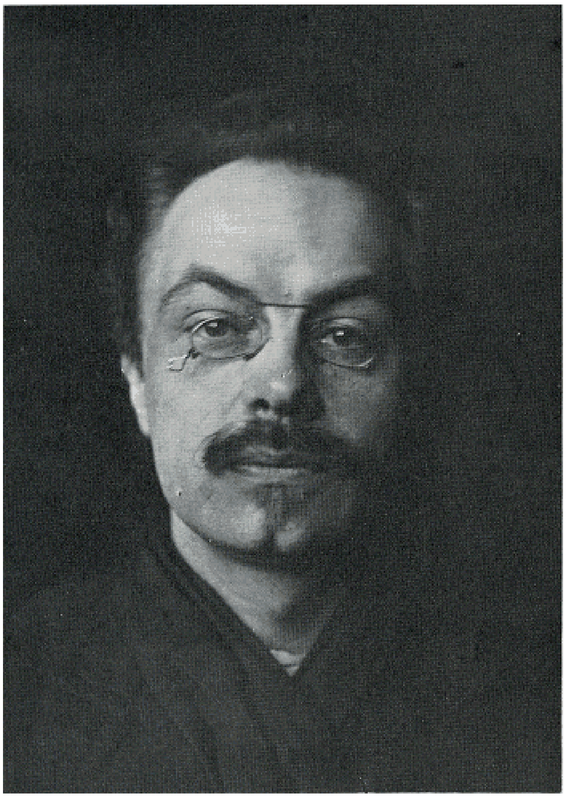

Alphons Diepenbrock omstreeks 1890. Foto: Willem Witsen. 'Zijn aangezicht met het voorhoofd, had grootheid, wijdheid van schedelbouw en indringende gehouwenheid van gelaatsvakken, die grootheid en doordringendheid van wijsgeerige en gemoedsgedachten, in betrekkelijk kleine vormen samengetrokken, beteekenden. Niets gerekts of gezwollens. Grootheid uitgedrukt in de ware menschenproportiën. Tot in het midden van zijn leven bestond zijn baarddracht uit een zeer grooten, dichten knevel, in lange losse punten, die meest met de uiteinden naar boven gewend waren, eindigende. Deze knevel, die ook gelegenheid gaf tot gebaren-spelen, - wanneer bij een gesprek met tweeën de duim en wijsvinger van rechter of linker hand van het mond-midden af langs de knevel-helft streken om de lange punt om den wijsvinger te winden en dit knevel-uiteinde achter te laten in een harleveenscheschuinte, die zeer beminnelijk was door wat nonchalance in de vormen van het samenzijn te stellen en de leukheid te hebben van een bosje hoofdhaar van een stoeienden knaap; - deze knevel gaf hem, - samen met den bril voor de oogen - het voorkomen van een "fils de familie", die in iets zoeters en minder straks van het leven was ondergedoken dan is ambtenaars-, koopmans- of krijgsmans-schap, geheel daarin was ondergedoken, - deze knevel hield hem in zijn voorkomen ook verbonden aan zijn eigen familie in 't bizonder, door dat die was de knevel van zijn vader - een superbe type van een Duitschen militairen edelman - waarin zijne moeder - een liefelijke, zeer goed-aardige oud-Amsterdamsche vrouw - wat zachtheid, speelschheid en ongedwongenheid zoude hebben gebracht'. (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 606-607).

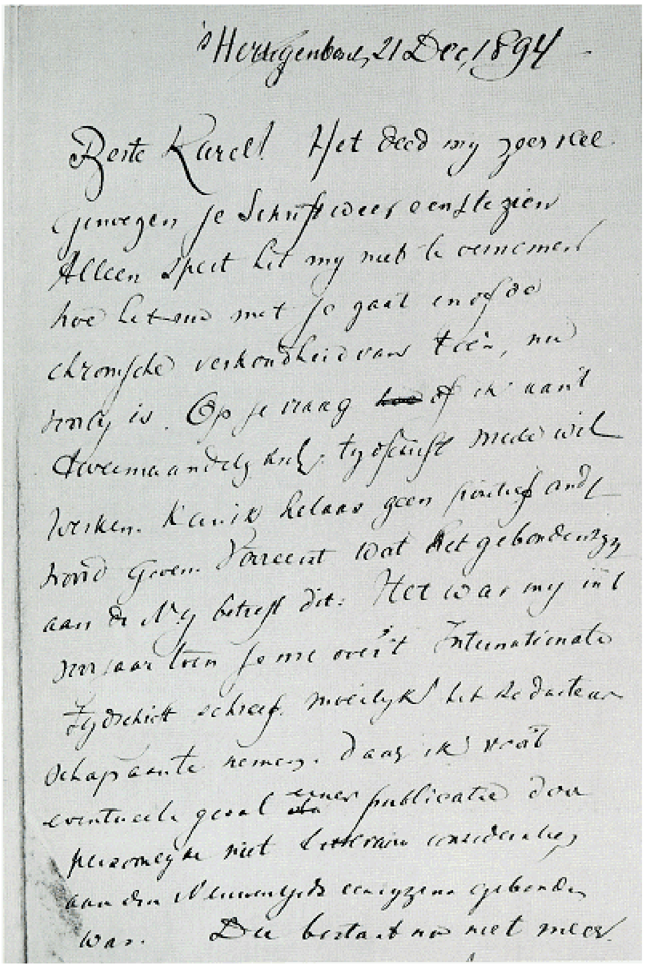
's Hertogenbosch, 21 Dec. 1894.

Beste Karel! Het deed my zoo'n zeer
genoegen je schrift weer eens te zien
Alleen speet het my niet te vernemen
hoe het eens met je gaat en of de
chronische verkoudheid van toen, nu
weg is. Op je vraag of ik aan 't
tweemaandelijksch tijdschrift mede wil
werken, kan ik helaas geen positief ant-
woord geven. Vooreerst wat het gebonden zijn
aan de N.G. betreft dit: Het was my in 't
voorjaar toen je me over 't Internationale
Tijdschrift schreef moeilijk het redacteur-
schap aan te nemen, daar ik voor 't
eventueele geval eener publicatie door
persoonlijke niet litteraire consideraties
aan den Nieuwen Gids eenigzins gebonden
was. Die bestaat nu niet meer

Blad 1 van een brief van Alphons Diepenbrock aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 21 december 1894.

40

Noordwijk aan Zee
18 Decr.'94.

Amice,

Van der Horst had uitstel gevraagd tot gister. Hij zou een half vel worden. Vermoedelijk wordt dat dus nu gezet. Goes zond de letterkundige bijdrage die hij beloofd had.[170] Het is, naar aanleiding van de rede van Blok en de aankondiging van mijn zwager, een stuk over geschiedenis. Het is van inhoud het tegendeel van wat ik voor waar houd, maar juist daardoor misschien leek het me zeer frappant. Ik heb het naar Groesb. gestuurd. Wil je 't vooraf zien, laat hij je dan even een proef sturen.

Toen ik de vorige week in Amsterdam was, vernam ik dat was ingekomen een bespreking van Coenen's Studies door Aletrino;[171] 1 ½ a 2 blz. Ik vermoedde toen dat ik die Studies aan jou, en jij ze aan Sam gestuurd had. Maar nu ik me wel bezin geloof ik dat ik Coenen en A.J. naar v. Deventer heb gezonden.[172] Het zou dan heel onbehoorlijk zijn dat Chap 't gebruikt voor de Kunstwereld; en een geluk dat Sam nog leeft.

Diepenbrock te vragen was bij mij ook opgekomen toen het zeker was dat de N.G. niet meer zou uitkomen; maar ik wachtte tot jij hersteld zou zijn, omdat jij hem vragen moet.

Heb je er op tegen Tak meer te polsen dan te vragen? Zijn neigingen zijn niet zeer naar onzen kant. Zoo pas stond hij zelfs nog op het vragen van Tideman voor zijn Kroniek, tot consternatie van Veth en de anderen.

A propos van Veth: ik weet zeker dat hij het hem door Heykoop voor de Kroniek gezonden stukje over Prikker geweigerd heeft. Hoe kan hij het ons dan aanraden?

Bedoel je dat van Coenen, voorde a.s. afl. of voor de daarop volgende?[173] Met Goes en Sam zijn wij op 157.

Vragen des Tijds vind ik uitmuntend.

Ik heb een stuk van den engelschen Simons[174] ontvangen over Ibsen, tegen Jelgersma. Het kan mij nog niet bekoren, maar aangezien het er nu toch niet in kan, is er geen haast.

De aangenaamste van je berichten is dat je beter wordt. Nu de Noordwijksche lucht voor een nakuur.

Verbazingwekkend is je meedeeling dat Erens geen tijd heeft. Juist waar hij doorgaans te veel van had.

Ik heb het nu druk met het drukken en de correctie van Van der Noot,[175] waarvoor ik vandaag in Leiden was.

170 F. van der Goes, *Geschiedenis,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 439-455, en aldaar gedagtekend December 1894.
171 A. Aletrino besprak Frans Coenen's *Studies* in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 154-157.
172 Zie echter Verwey's naschrift bij deze brief.
173 Zie echter noot 168.
174 De redactie heeft deze door Leo Simons ingezonden bijdrage niet geplaatst.
175 Jonker jan van der Noot, *Gedichten* . Met inleiding en aanteekeningen van Albert Verwey, Amsterdam [april] 1895.

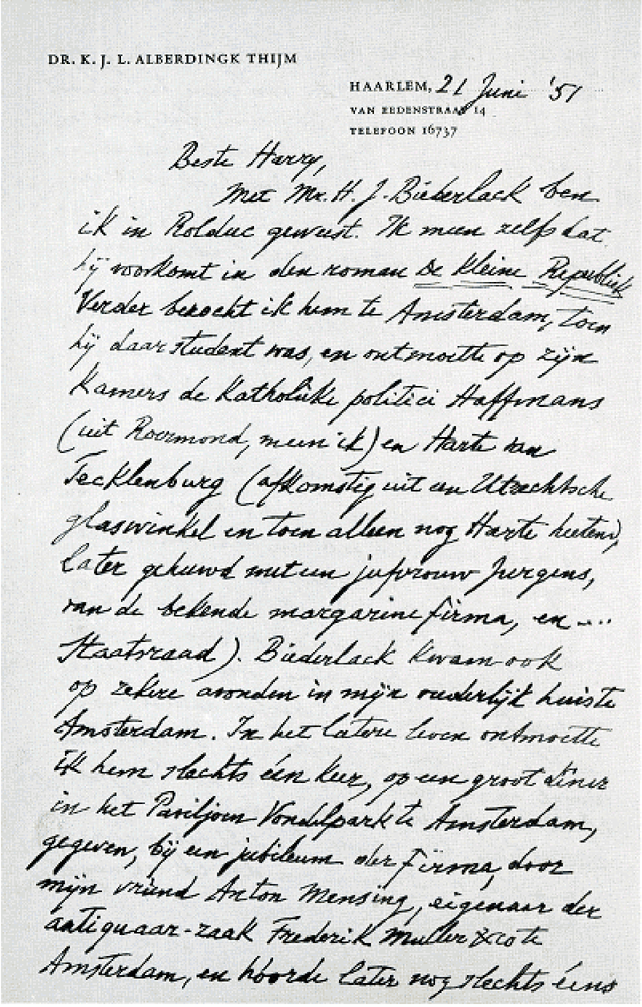

DR. K. J. L. ALBERDINGK THIJM

HAARLEM, 21 Juni '51
VAN EEDENSTRAAT 14
TELEFOON 16737

Beste Harry,

Met Mr. H. J. Biederlack ben
ik in Rolduc geweest. Ik meen zelfs dat
hij voorkomt in den roman De Kleine Republiek.
Verder bezocht ik hem te Amsterdam, toen
hij daar student was, en ontmoette op zijn
kamers de katholieke politici Hoffmans
(uit Roermond, meen ik) en Harte van
Tecklenburg (afkomstig uit een Utrechtsche
glaswinkel en toen alleen nog Harte heetend)
later gehuwd met een juffrouw Jurgens,
van de bekende margarine-firma, en ...
Staatsraad). Biederlack kwam ook
op zekere avonden in mijn ouderlijk huis te
Amsterdam. In het latere leven ontmoette
ik hem slechts één keer, op een groot diner
in het Paviljoen Vondelpark te Amsterdam,
gegeven, bij een jubileum der firma, door
mijn vriend Anton Mensing, eigenaar der
antiquaar-zaak Frederik Muller & Co te
Amsterdam, en hoorde later nog slechts eens

Blad 1 van een brief van Lodewijk van Deyssel aan Harry G.M. Prick, d.d. 21 juni 1951, met inlichtingen over Mr. H.J. Biederlack (1860-1951), die inderdaad in 'De Kleine Republiek' (1889) figureert onder de naam Utterlack. Zie in dl. I, p. 180, noot 291.

Ik zag vanochtend den brief van het Internationale Tijdschrift.[176] Holst ging naar Haarlem, naar Enschedé, om begin te maken met het drukken van de verzen van zijn meisje.[177]

Zeer gegroet. Tot ziens.

Alb. V.

Ik zie in mijn brievenboek dat ik Chap A.J. en Cyr. Buysse gestuurd heb.[178] Coenen moet jij dan ontvangen hebben, zoodat Chap het niet van ons had. Had A. het dan misschien toch van je?

41

Baarn, 20 Decr. 1894.

Amice,

De proef van het stukje van Heykoop zul je ontvangen hebben. Hierbij Veth's brief er over, dien ik gaarne terug verwacht.[179] Ik denk dat hij het voor de *Kroniek* geweigerd heeft om dat hij daarin zelf over dit onderwerp schrijven wil. -

Hierbij eveneens een bijdrage van een half vel van míj, - boekbeöordeelingen.[180] Indien je vind dat deze nog in de Januarie-aflevering moeten, ofschoon die daardoor een half vel te groot zoû worden, - wil ze dan naar Groesbeek zenden. Indien je vind dat zij maar liever in de Maart-aflevering moeten, doe me dan het pleizier ze per keerende post aan mij terug te zenden, daar ik er dan onmiddellijk aan ga doorwerken.

Ik dank je zeer voor je verlokkelijke uitnoodiging; ik zoû héel graâg eens komen, maar ik vrees dat ik dan uit het beetje werken zoû komen, waarmeê ik de laatste dagen eenigszins bezig ben. Ik moet eerst eens zien of ik dat een paar maandjes zoû kunnen volhouden. Ik ben sedert mijn ongesteldheid nog heelemaal niet buiten mijn gemeente geweest. -

176 Zie daarover in deel I, p. 163, noot 258. Op 18 december kreeg Verwey blijkbaar een brief van dezelfde inhoud en strekking onder ogen, over dat internationale tijdschrift Artium Hortus, zoals Van Deyssel er op 25 december 1894 ook een zou richten aan het adres van Van Eeden; zie *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 249.

177 De bundel van Henriëtte van der Schalk, *Sonnetten en verzen in terzinen geschreven* . Verzorgd en vercierd door R.N. Roland Holst, Amsterdam, 1895, zou overigens eerst in januari 1896 het licht zien.

178 Zie noot 103.

179 Zie noot 162.

180 L. van Deyssel, *De Gids*. - Marcellus Emants, *Een nagelaten bekentenis. - Van Zola tot Maeterlinck* (naar aanleiding van *Lourdes* en *Alladine et Palomides*), in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 3, januari 1895, p. 477-484, en aldaar gedagtekend December 1894; voor de eerste maal herdrukt, minus het gedeelte over De Gids, in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 279-286. Naar aanleiding van dit artikel schreef Roland de Marès: ‘M. van Deyssel essaye d'exposer l'évolution littéraire depuis Zola jusqu'à Maeterlinck. J'ai relevé' au cours de cet article, assez confus d'ailleurs, la définition suivante, qui, à première lecture, surprend étrangement: La *Sensation* est la *preuve psycho-chimique* de la réalité de la vie intellectuelle... Hum! A signaler encore les sonnets de Mme. v.d. Schulk [Schalk] et l'article - trop fait - de Verwey sur Verlaine.’ (Mercure de France, februari 1895, p. 251).

O ja, nu nog de netelige quaestie van het honorarium, voor het geval dat je mijn bijdrage goed vind voor het *Tweem. Tijdschr.*

De *Kunstwereld* heeft mij voor bijdragen onderteekend L.v.D. *f* 10.- per kolom aangeboden. Ik heb uitgerekend dat dat gelijk staat met *f* 75,- per vel van het *Tweem. Tijdschr.*

Ik ben iemant die, al spreek ik er niet altijd over, *voortdurend* in de ongunstigste financiëele omstandigheden verkeert. Daarom *moet* ik voor mijn werk *onmiddellijk* het hoogste honorarium zien te krijgen dat er te krijgen is. Daarom zoû het mij zeer aangenaam zijn als je op de een of andere wijze er misschien iets op wist te vinden - waardoor, althans zoolang mijn bijdragen een betrekkelijk geringen omvang hebben, ik het honorarium krijg dat ik elders zoû kunnen bedingen. -

Ik vind dit een zeer onaangenaam onderwerp maar kon er mij niet [aan] onttrekken.

Met hartelijke groeten, ook aan Kitty,

t.t.
K. Alb. Th.

42

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
23 December 1894]

Hele kopie vandaag naar Amsterdam gebracht - *Alles* in orde. Afl. wordt 11 ½ - Aantal abs. 720. Schrijf pleizierig. Dit in haast,

tt
Alb. V.

Zaterdag

Je krijgt proef gauw.

43

Noordwijk aan Zee
Zondag 24 Decr.'94

Amice,

Ik heb Groesbeek het toekennen van het honorarium voorgesteld op dezelfde gronden als je me schreef: de noodzakelijkheid waarin je verkeert etc. Het pleit voor hem dat hij zonder de minste aarzeling goedkeurde, en zich dadelijk zeer verheugd toonde over de beterschap die je veroorloofde (excuseer mijn stijl) de pen te voeren. Hij en N. waren enorm in hun nopjes: 720 abonnés! Ik sprak er tegen Nijh. van, volgend jaar om de maand te komen. Even later kwam Groesbeek en zei uit zichzelf hetzelfde.

Ik dacht: het voorzichtigst zou zijn te beginnen met maandelijksche afl. van *zes* vel, en dan den prijs niet te veranderen. Wij zijn dan nog niet goedkooper dan de Gids, die maandelijksch 12 a 13 vel voor 15 gld. geeft. Wij winnen dan 12 vel ruimte,

en de lezers zullen het superb vinden. Blijkt het dan dat die ruimte niet voldoende is dan vergrooten we, en verhoogen ook den prijs *successievelijk*. Denk hier eens over, als jij 't dan goed vindt doen we een voorstel in dien geest.

Gister in den trein weer naar huis, bedacht ik, nog net bij tijds, dat bij deze afl. een inhoud en titelblad moet gevoegd worden. Ik zal ze vandaag even opstellen.

Vin je goed de volgende indeeling van de Boekbeoordeelingen: Boekbeoordeelingen 1. Proza. en daaronder eerst jij, dan Sam en v. Deventer en ik. 2. Poëzie. dat over Verlaine?[181] Ik vraag het omdat je er misschien op tegen kon hebben onder een algemeene rubriek (Proza) begrepen te worden.

Mijn verschillende genoegens en gedachten bij het lezen van je stukjes later mondeling. Of mag ik je in de twee werk-maanden ook niet komen opzoeken?

En nu Karel, iets dat ik graag wou dat je evenzoo opnam als ik het zeg. Als je zoo weinig geld hebt, ben je zeker af en toe in ongelegenheid. Ik zou het uiterst op prijs stellen als je zoo vriendelijk zou willen zijn me in zoo'n geval in te lichten. Ik versta onder ongelegenheid ook: je moeten bekrimpen in je huishouden of je uitspanningen. Van het onaangename van over geld praten weet ik alles af, maar juist daarom vind ik dit de grootste vriendschapsdienst die je me bewijzen kan.

Werk pleizierig.

Je toegenegen
Albert Verwey

De afl. wordt deze keer met toestemming van de uitgevers over de 11 vel. Ingesloten den brief van Veth.

44

Baarn, 26 Decr. 1894.

Amice,

Ik had ook begrepen dat mijn bijdrage op deze wijze onder de Boekbeöordeelingen zoû komen. Ik heb lang over een ander opschrift gedacht, maar *Boekbeöordeelingen*, schoon een weinigje oud-Hollandsch-deftig, is toch tot nu toe het beste dat ik weet, daar de meeste andere, zoo als *Aanteekeningen* of *Notities* te luchtig journalistiesch of, zoo als *Kroniek,* te dwingend periodiek zijn.

Ik verzoek je echter in de rubriek Boekbeöord. de poëzie te laten vóorgaan.[182]

't Is prettig dat het aantal abonnés zoo snel toeneemt. Het overtreft vèr mijn schatting. Als dat zoo voortgaat, zijn we aan 't eind van den eersten jaargang goed op streek!

Over het eens in de maand verschijnen zullen wij, hoop ik, nog konfereeren. Ik zal 't heel aangenaam vinden als je eens hier komt. Maar wel zou ik dan, als ik nog aan den gang mocht zijn, mijn werken dan liever niet geheel onderbreken. Dus een paar uur per dag mij daartoe afzonderen.

Voor het verdere in je brief dánk ik je zéér. Ik zal 't onthouden.

Vaarwel. Ik groet je vriendlijk.

t.t.
Karel Alberdingk Thijm.

181 Zie noot 91.
182 Aan dit verzoek heeft Verwey gevolg gegeven.

Diepenbrock heeft de medewerking aangenomen, maar niet met eenige bepaaldheid van hoe of wanneer.[183] Ik geef zijn naam nu maar aan Groesbeek op, voor de lijst.

183 Zie noot 165.

45

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
31 December 1894]

Amice,

Heb je Buysse zijn proef en kopie gestuurd?[184] Hij schreef mij van de week er om. Het invoegen van een nieuwen naam op 't omslag schijnt een moeielijk iets te zijn. 't Kon alleen als een andere er uit mocht. Ik dorst dat niet op me nemen, en zoo is er niets gebeurd. 't Stukje van Heykoop heb ik gerevideerd aan de drukkerij; ook 't jouwe voor 't geval dat je revisie te laat kwam, want er moest afgedrukt. Veel heil en zegen.

A.V.

46

1 Jan. '95

Amice,

Hoe zou je 't vinden als we heel gauw de Koo vroegen[185] om een stuk voor het Maartnummer. Wij hebben veel kopie, maar er mag wel wat varieteit in. Alles goeds in het nieuwe jaar, van ons aan jullie. Schrijf jij de K.? Of meld mij anders waar hij woont.

A.V.

47

Baarn, 1 Januarie '95.

Amice, Je weet zeker al dat de Nieuwe Gids, te beginnen met 1 februarie *elke maand* verschijnt, bij S.L. van Looy, onder een Raad van Toezicht, waarin Paap; onder Redaktie van Kloos en Boeken, met medewerking van Delang, v. Looy, v.d. Goes, enz.

184 Op 18 december 1894 had Groesbeek al aan Van Deyssel geschreven: ‘De Heer Verwey heeft mij gezegd, dat het stuk van Cyriel Buysse niet in het Januari-nummer zou komen. Daarom en omdat ik het adres van Z.Ed. niet ken heb ik de proef en de copie een paar dagen op mijn lessenaar liggen. Deze gaan nu gelijktijdig aan uw adres. Gelieve mij voor 't vervolg het adres v./d. Hr. Buysse te melden.’

185 Verwey zal op dit idee zijn gekomen nu met ingang van 1 januar 1895 het door J. de Koo geredigeerde *dagblad* De Amsterdammer voorgoed ophield te bestaan. Op 28 december had De Koo aan Van Deyssel dienaangaande bericht: ‘Heden is het besluit genomen, dat het *Dagblad* morgen voor 't laatst zal uitkomen. Hiermede eindigt een half jaar van onbeschrijflijke moeite en tobberij. Weldra ga ik dus wat uitrusten - en mij meer aan het Weekblad wijden.’

Zouden wij niet òf hiermeê samen moeten gaan òf ook al aanstonds eens in de maand verschijnen?

Met hartelijken groet

Karel Alberdingk Thijm,

Wil je zoo goed zijn mij Buysse zijn adres op te geven?

P.L. Tak (1848-1907), na diens dood getekend door Jan Veth, die zich daarbij baseerde op een opname van ca. 1893, gemaakt voor het huis van Jan Veth te Bussum.

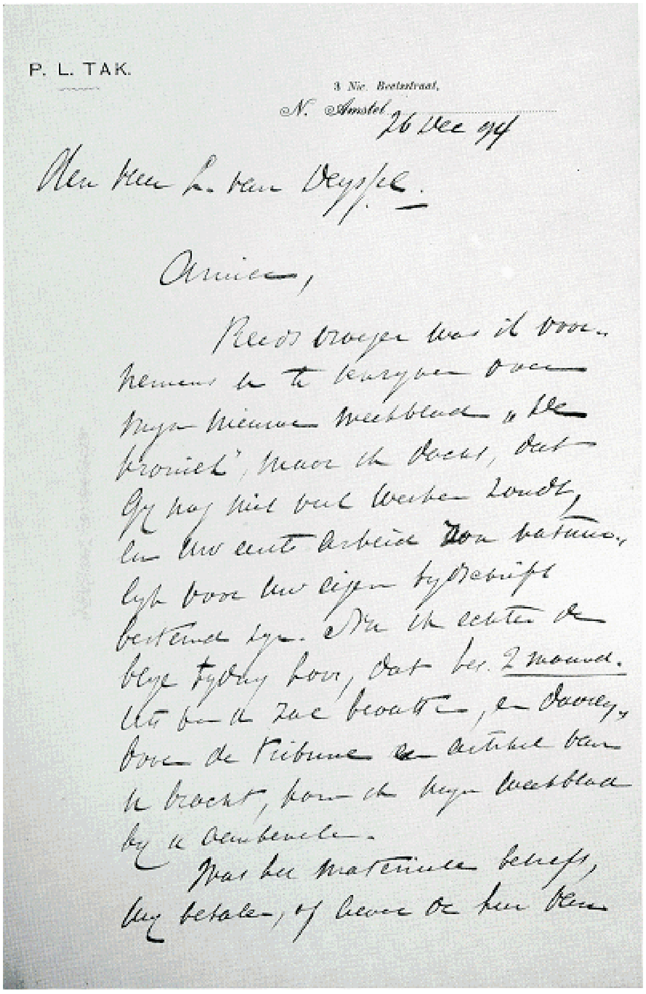

P. L. TAK.

3 Nic. Beetsstraat,
N. Amstel 26 Dec 94

Aan heer L. van Deyssel.

Amice,

Reeds vroeger was ik voornemens u te schrijven over mijn nieuwe weekblad „De Kroniek", maar ik vreesde, dat Gij nog niet veel werken zoudt, en uw eerste arbeid zou natuurlijk voor uw eigen tijdschrift bestemd zijn. Nu ik echter de blijde tijding hoor, dat ge. 2 maand. [illegible], en daarenboven over de Tribune een artikel van u bracht, kom ik mijn weekblad bij u aanbevelen.

Wat het materieele betreft, wij betalen, of liever de heer Veen

Blad 1 van een brief van P.L. Tak aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 26 december 1894.

48

2 Januarie '95.

Amice,

Aan De Koo heb ik geschreven.[186] Zijn adres, voor eventueel: Villa Oersberg, Hilversum.

Het komt mij hoe langer hoe meer noodzakelijk en wenschelijk voor, nu juist het halfjaar om is, met 1 febr. in aflev. van 6 vel te verschijnen. Het verschilt zit 'em hoofdzakelijk in meer werk, van dubbele expeditie, aan den boekhandel. Overigens kan men het beschouwen dat de afleveringen nu in tweeën verzonden worden, in plaats van ineens.

Gelukkig Nieuw-Jaar.

K. Alb. Thijm.

Kom je niet eens?

49

Noordwijk/Zee
2 Jan. '95

Amice,

Ik voor mij zou het best vinden niets te doen. Zelfs Paaps toeziende-Voogdschap zal het wicht niet beletten te sukkelen; en zelfs als het tierig blijkt zal het goed zijn eerst af te wachten. Het slechtst, en onaangenaam, zou het zijn als we een overhaaste daad deden (om de maand uitkomen, honoraria verhoogen) en het bleek binnen een paar maanden misschien niet noodig te zijn geweest.

Let wel dat ook de laatste weken, terwijl de wederoprichting van de N.G. bekend was, het aantal abonnés voortdurend is toegenomen. Let ook wel dat, als de N.G. ons voorloopig schade doet, dit zal zijn door het tot zich trekken van ánders bij *ons* belandende bijdragen. Blijkt *die* schade dan zou 't om de maand verschijnen - en dan toch wat dikker dan 4 a 5 vel - minst wenschelijk zijn.

Dat Goes eraan meewerkt verbaast me niet. Hij schrijft waar hij kan. Kobus had ik graag voor ons alleen. Maar een visite doet veel. En zijn neef die zijn naam draagt[187] kan hij dien naam wel niet weigeren.

Ik zal Bolland eens gaan zien. Schrijf jij Prins[188] nog eens.

186 Op 7 januari 1895 antwoordde De Koo: ‘Wat uw vraag, mede namens den Heer Verwey, tot mij gericht, betreft, ik weet nog niet hoe ik mijn tijd zal gebruiken en durf daarom ook nog niets te *beloven*. Het eerste tijdschriftartikel, dat ik schrijf, zal voor het Tweemaand. Tijdschrift zijn, - maar of dit reeds voor 't volgend Nr. kan worden aangeboden, durf ik thans niet te beslissen.’

187 S.L. van Looy (1855-1922), de nieuwe uitgever van De Nieuwe Gids, was een neef van Jac. van Looy.

188 Arij Prins had nog steeds niet het vervolg op *In Rusland* (zie noot 67) ingezonden. Zie over zijn alsmaar weer uitstellen van de inlevering daarvan: *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 198-199.

In elk geval is het goed als wij de zaak eens doorspreken. Vin je goed dat ik van de week of de volgende eens bij je kom?

Ik vergat je te schrijven dat de boekbesprekingen van v. Deventer en Aletrino zijn uitgevallen ten gevolge van een afspraak van mij met Groesbeek. Hij stemde toe in een

dikker worden van de aflevering tot elf vel of desnoods 11 ½ vel, maar het laatste mits hij door advertenties dat halve vel vol kon drukken. Dat schijnt niet gelukt en toen heeft hij het gebracht op elf.

Hier volgt het lijstje van honoraria zooals ik het Groesbeek gestuurd heb:

Jac. v. Looy	13 × 1.875	=	*f*24.375
Henr. v.d. Schalk	5 × 2.-	=	*f*10.-
Aletrino	36 × 1.875	=	*f*67.50
v.d. Goes	(12 + 17) × 2.50	=	*f*72.50
v. Deventer	38 × 2.50	=	*f*95.-
Thijm	8 × 75/16	=	*f*37.50
Verwey	20 × 2.50	=	*f*50.-
			*f*356.875

Wij waren de vorige keeren genoeg onder de *f*300.- gebleven om dit bedrag goed te maken.

Denk je nog om den brief aan de Revue Bl. Ik ontving er weer geen. De Mercure krijg je spoedig.

Het adres van Buysse is Nevele bij Gent.

Groeten

tt

Alb. V.

[*op achterkant enveloppe:* De volgende week zou mij het best schikken.]

50

Noordwijk/Zee
7 Jan.'95

Amice,

Goes schreef me: Van de N.G. heb ik geen redacteur willen worden ondanks aanzoeken die mij bijna hebben overgehaald. De doorslag heeft gegeven dat ik er geen publiek belang in zag. Waarom voortzetten wat feitelijk al gecontinueerd is? Ik heb geen zin gehad mij te mengen in een onderneming die zuiver persoonlijke motieven heeft. - Vanwaar toch het verschil tusschen doen en zeggen? Het fraaie zeggen en het leelijke doen. Twee concurreerende Tijdschriften is immers een leelijke zaak. Het is of geldzucht, of ijdelheid; een derde mogelijkheid is de combinatie van beide. Een groot nadeel voor het prestige van de literatuur bij het publiek. Dat had men toch tien jaar geleden niet verwacht of kunnen voorspellen'. -

Ik stel me voor Donderdag[189] op den eten bij je te komen. Ziehier intusschen - de zaak wordt namelijk urgent, want ook Groesbeek stelt maandelijksch verschijnen voor - ziehier vast wat ik ertegen vind.

1e Is de N.G. niet van genoeg gewicht om ons op te schrikken.

2e Zou het een waardiger houding zijn, dezen jaargang ongestoord af te maken.

189 Donderdag 10 januari 1895. In de loop van zaterdag 12 januari keerde Verwey weer huiswaarts.

De kunsthandelaar en uitgever Vincent van Gogh, directeur van de firma C.M. van Gogh, in januari 1898. Foto: Wegner & Mottu, Rokin 138, Amsterdam.

3e Zitten we op 't oogenblik met zooveel groote bijdragen dat we of weinig gevarieerde afl. zouden moeten geven of veel te veel splitsen. O.a. nog *4 ½* vel Aletrino en 5 à 6 vel Bolland.

4e Zijn we nog niet eens om de 2maanden zeker van onze rubrieken: Tooneel, kunst; - hoe dan *elke* maand? -

Daartegenover zie ik nauwelijks in wat we winnen zouden. *Nog* sneller vermeerdering van abonnés. Maar die is waarschijnlijk noch noodzakelijk. Voorkoming van afval en overloopen? Maar die zou blijken tegen den volgende jaargang. En dàn dachten we toch aan om de maand komen. Gunst winnen door een goeden indruk te maken? Maar wij maakten voortdurend den bèsten indruk; door het laatste nummer nog een zéér gunstigen.

Alles bij elkaar zie ik in nu om de maand verschijnen dus niets dan overhaasting, opgeven van onze houding van onpartijdigheid, *stellen van ons zelf in omstandigheden, tot het saamstellen van goede tijdschriftnummers ongunstiger dan die van nu.*

Als ik voor mezelf alleen moest spreken, zou ik zeggen: ik voor mij zou geen kans zien, op 't oogenblik, na zoo weinig voorbereiding en schikkingen met medewerkers, even goede maandelijksche nummers uit te geven, als de vorige tweemaandelijksche zijn geweest.

Tegenover dit alles nu, dring ik zeer aan op zorg voor variëteit van goede bijdragen. Naar mijn meening moeten de groote, vooral wijsgeerige opstellen onbarmhartig gesplitst, uitgesteld, liever nog gecenseerd worden zich in te krimpen. Kleine stukken van novellisten moeten besproken worden, zoodat voor elk nummer iets aardigs van telkens weer een ander aanwezig is. Wij moeten ons niet laten leiden door de idee abonnés of medewerkers te winnen, maar met zooveel zorg onze afleveringen saamstellen dat ze van leesbaarheid, verscheidenheid, aantrekkelijkheid, frappantheid, modellen in hun soort zijn, en het een eer wordt voor een medewerker en een genot voor een leek ermee in betrekking te staan.

Ik zou er wat voor geven iemand te vinden die over kunst schreef. Nu Veth de Kroniek heeft[190] zal hij weinig bij ons komen; en een goed schrijver over kunst is zoo iets nood-

190 Vanaf het eerste, op 1 januari 1895 verschenen, nummer van De Kroniek/Een algemeen weekblad, onder redactie van P.L. Tak, behoorde Jan Veth tot de meest actieve medewerkers. Overigens had Tak, toen woonachtig Nicolaas Beetsstraat 3, te Nieuwer Amstel, op 26 december 1894 ook een poging ondernomen Van Deyssel aan De Kroniek te verbinden: 'Amice, Reeds vroeger was ik voornemens u te schrijven over mijn nieuwe weekblad "De Kroniek", maar ik dacht, dat gij nog niet veel werken zoudt, en uw eerste arbeid zou natuurlijk voor uw eigen tijdschrift bestemd zijn. Nu ik echter de blije tijding hoor, dat het 2 *maand.* iets van u zal bevatten, en daarenboven de Tribune een artikel van u bracht, kom ik mijn weekblad bij u aanbevelen.
Wat het materiële betreft, wij betalen, of liever de heer Van Gogh betaalt - voor artikelen *f*5 per kolom, wat zoo ongeveer met een, voor Holland, behoorlijk tijdschriftenhonorarium overeenkomt. Voor wat als hoofdartikel wordt geplaatst,mag ik meer geven. Ik wou nl. trachten of het literaire hoofdartikel van de auteurs is los te krijgen. Om nu maar eens dadelijk een bepaalde vraag te doen: als gij het nieuwe boek van Van Eeden niet zelf in uw tijdschrift behandelt, zoudt ge dat dan in "De Kroniek" willen doen? Of wilt ge anders het nieuwe boek van Marcellus Emants "Een nagelaten bekentenis" ter aankondiging hebben?
Een bevestigend antwoord zal mij bijzonder aangenaam zijn, ook en vooral omdat ik met zeer velen zoo harteljk verlang naar het volkomen herstel uwer werkkracht. Altijd gaarne t.t. P.L. Tak.' aant. aant.

zakelijks dat het haast zot zou zijn als hij niet kwam. Of de Koo *nu* niet de Politieke Overzichten zou willen schrijven?

v. Deventer stuurt een artikel naar Groesbeek. Zijn zes vel zal hij voor dezen jaargang leveren. Heb je ook gehoord dat er sprake van was dat hij naar Indië zou gaan. Hij wou Dr. Ovink, die in de Gids schrijft,[191] animeeren bij ons over Kant te schrijven. Ik heb hem geschreven het te doen zonder plaatsing te beloven in een bepaald nummer.

Hoe staat het met Biederlack. Is zijn toorn al geapaiseerd?[192] Zal Diepenbrock, nu hij *wil* meewerken, ook gauw iets geven? Hij is véel beter geschikt voor het schrijven in een Tijdschrift dan in een weekblad. Me dunkt, hij *moet* er nu toe overgaan.

Tot ziens dus. Ik hoop dat je gezond bent. Groet Cato

Je toegenegen
Albert Verwey

51

Baarn, 18 Januarie '95

Amice,

De bezendingen uit Noordwijk heb ik in goede orde ontvangen. Hierbij mijn brief aan Paap.[193] Beveel mij aan voor eventuëele opmerkingen daarover en terug-ontvangst.

191 Dr. B.J.H. Ovink had laatstelijk meegewerkt aan De Gids, februari 1894, p. 313-357, met een artikel over *Het genieten van muziek*.

192 Zie in dat verband deel I, p. 202-203 en aldaar noot 339.

193 De betreffende brief van Van Deyssel aan Mr. W.A. Paap, Keizersgracht 440 b/h Molenpad te Amsterdam, werd op 21 januari 1895 gepost. Hij moet gehandeld hebben over Willem Kloos, zoals zich laat afleiden uit Paap's antwoord, d.d. 28 januari: ‘Wat je schrijven over Kloos betreft, kan ik je tot mijn genoegen zeggen, dat niemand er aan gedacht heeft, jou in dezen iets kwalijk te nemen. Ook al had je het niet geschreven, zou ik toch begrepen hebben, dat gronden als die je opgeeft - ze zijn waarlijk gewichtig genoeg - voor jou samenwerking als redacteur met Kloos onmogelijk maakten. Kloos trouwens zal altijd ongeschikt blijven om met anderen samen te werken, tenzij die anderen als knechtje fungeeren.
Of hij wat zijn intellekt betreft weer geschikt zal wezen, om redacteur te zijn? Ik heb het gemeend en hoop het nog. Ik erken, dat die zin een troebelen indruk maakt, maar na alles wat er gebeurd is, durft men geen vierkante meening hebben, voor men zwart op wit de bewijzen ziet in de eerstvolgende nummers.
Ik zend Mej. de Swart je brieven, meenende daardoor volgens je bedoeling te handelen. Nog eens er is van dezen kant - *ook niet door Kloos zelf* - geen oogenblik gedacht aan eenige onaangename wijze van handelen van jou ten opzichte van Kloos. Hem je brieven te laten lezen is daarom ook niet noodig, en daar hem de inhoud misschien onaangenaam zou zijn (de twijfel n.l. aan zijn herstel) doe ik het maar niet.’
Op 6 januari 1895 had de rubriek *Berichten* van het weekblad De Kroniek no. 2, p. 14, geopend als volgt: ‘Onder den ouden naam van *De Nieuwe Gids* zal Willem Kloos, door Boeken ter zijde gestaan, bij S.L. van Looy eerlang weer een tijdschrift uitgeven. Na al wat gebeurd is, zal vooral met genoegen worden vernomen dat Kloos zijn oude werk, dat der literaire kronieken, naar wij hopen met de oude krachten zal hervatten. Het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* brengt een dikke en importante aflevering. Het evenement is, dat Van Deyssel weêr is voor den dag gekomen met acht mooie pagina's over “Proza van den laatsten tijd”. Moge dit de voorbode zijn van zijn volledig herstel!’ Jac. van Looy een nieuw hoofdstuk ‘Feesten’ altijd weer mooier dan wat voorging. Van der Horst spreekt recht over ons Tooneel

Met groet,

t.t.
K. Alb. Thijm.

met sterk gemotiveerd vonnis. Verder lazen wij nog niet, de aflevering is pas drie dagen oud. Er zijn verzen in van Mej. van der Schalk, van van Weezel en Henri Borel. Proza van Aletrino, Van der Goes, Van Deventer enz. enz.'

Martha van Eeden-van Vloten en Frederik van Eeden. 'Martha van Eeden, het evenbeeld van haar tuin, de verpersoonlijking eener levensopvatting, groot gebracht naar eene idee omtrent de menschheid en het leven en zelve het beeld, de gestalte dier idee geworden. Een warm gemoed, een kunstenaresse-aard in eene minnares der natuur, een natuurkind, beminnende landelijke wandelingen, veldbloemen, verre horizonnen, de stille zon in de blauwe lucht, den sterrenhemel van den nacht.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 489).

52

Amice, de brief lijkt me heel goed. Ik ben nu te moe om meer te schrijven en wil met terugzenden niet wachten tot morgen. Ik hoorde van Martha, die hier was, dat je weer uitgaat, naar Amsterdam zelfs.[194] 't Ga je wel. Je toegenegen

Albert Verwey

53

Noordwijk aan Zee
19 Jan. l895

Amice,
Vin-je goed dat de aflevering als volgt wordt samengesteld:

Thijm[195]	16 of wat je meer hebt.
Buysse[196]	21
Lotsy[197]	23
Verwey[198]	30
Sam[199]	20
Jelgersma[200]	20
Chap[201]	17
Chap/Sam[202]	8
eventueel Veth of Horst[203]	8

194 Inderdaad bleek Martha van Eeden-van Vloten goed op de hoogte. Op 17 januari 1895 was Van Deyssel naar Amsterdam gereisd om aldaar aan Henricus Hermanus de Haan, notaris binnen het Arrondissement Amsterdam, opgave te doen van zijn uiterste wil. Een getypte copie van dit testament werd door mij aangetroffen als bijlage in een op 24 maart 1936 door notaris E.A.J.W. Gefken, Van Baerlestraat 5 te Amsterdam aan Van Deyssel gericht schrijven.

195 L. van Deyssel, *Over Louis Couperus (Eline Vere. Noodlot) Een Illuzie. Extaze.Majesteit. Reisimpressies,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 1-20, voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 289-311.

196 Zie noot 135.

197 Zie noot 118.

198 Albert Verwey, *De natuurlijke aarde:* I *Zij schreeuwen aan alle kanten;* II *Nu ja, ik heb al die jaren;* III *De ziel is van alle dingen;* IV *Ik zit in November-misten;* V *De gulden ideeën leven;* VI *Kom stil; geen poort is waar wij traden;* VII *Een donker woud,* in indem, maart 1895, p. 66-95; laatstelijk herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* I, p. 224-239.

199 A. Aletrino, *Martha,* in idem, maart 1895, p. 113-136.

200 Van D.G. Jelgersma zou geen bijdrage in het maart-nummer worden opgenomen.

201 Ch. M. van Deventer, *Platonische studiën/De euthyphron,* in idem, maart 1895, p. 96-112.

202 Zie noot 103 en noot 171.

203 C.F. van der Horst, *Tooneelkroniek,* in idem, maart 1895, p. 144-153.

163 blzn

Chap stel ik voor te plaatsen, omdat anders zijn kopie zich zoo ophoopt. Dikker wou ik de afl. liefst niet maken 1e om voorraad te hebben als we om de maand komen, 2e omdat ze toch al 60 gld boven de raming komt.

Maandag[204] ga ik naar Bolland en zal zien zijn kopie te krijgen, en vrijheid ze op te zouten. Sam en Jelgersma zal ik schrijven als 't zoover is. Hou jij Coenen, en de Koo eventueel. Wij zouden hun kunnen zeggen dat er plan bestaat op maandelijksch.

Veth en van der Horst zal ik nog vragen om een kleinigheid.

Jolles heeft me verteld dat hij zijn stuk in Italië wil afmaken.

Van de Boer geloof ik niet dat plaatsbaar is. Goes schrijft een stukje over Crane,[205] dat dan liggen blijft.

Dit is alles. Veel groeten

tt

Alb. V.

54

Baarn, 21 Januarie 1895.

Amice,

Zoo als je nu vermoedelijk van hem zelf ook reeds vernomen hebt, is er van Bolland voorloopig niets te wachten.

Ook van Diepenbrock, denk ik, niet.

Coenen heeft mij te verstaan gegeven dat hij van *Los en Vast* voor 'kleine vellen' *f*30. - krijgt.[206] Daar hij maar zelden en weinig schrijft, zoû het goed zijn indien wij hem *f*40. - boden. Wat dunkt je?

Erens vraagt een onlangs in 't Holl. verschenen Spaanschen roman ter bespreking, zonder den titel te noemen.[207] Kun je ook nazien welke het zijn kan?

204 Maandag, 21 januari 1895.

205 In het Tweemaandelijksch Tijdschrift is geen stukje van Van der Goes verschenen over Walter Crane (1845-1915), de Engelse schilder, illustrator en ontwerper van kunstnijverheid.

206 Frans Coenen had dit mondeling meegedeeld toen hij Van Deyssel bezocht op maandagmiddag 14 januari 1895.

207 Op 14 januari 1895 had Frans Erens geschreven o.m.: 'Ik heb hier [in Schaesberg-H.P.] tijden gehad dat ik ook heelemaal niets deed, zelfs niets las, geen courant etc., ik zat alléén op een kamer of op de hei. Soms ging ik niet eens naar de hei, toch ging de tijd voorbij maar ik vond het de beste tijd. Ik voel me nu helaas weer tot werken, lezen en denken geneigd. Ik lees nu weer de courant en heb aan een kennis de twee laatste nummers van uw tijdschrift ter lezing gevraagd. Een der eerste stukken die ik er in gelezen heb is dat van den heer Bierens de Haan. [zie noot 72]. Het komt mij een zeer onvolkomen stuk voor. Pater de Groot dunkt mij ook niet de geschikte man voor zijn taak. Ik had zeer veel lust er een stuk tegen te schrijven maar voel me niet beter op de hoogte dan de heer Bierens. Het komt mij echter wèl voor dat met een weinig meer philosophisch-historisch kennismateriaal de heer Bierens wel te verslaan zou zijn.
Hebt ge misschien dien onlangs vertaalden spaanschen (in het hollandsch vertaalden) roman voor uw tijdschrift ter recensie ontvangen? Zoo ja, dan wou ik hem wel eens ter leen hebben om er zoo mogelijk eene korte recensie van te geven. Hem apart te laten komen voor de recensie, verzoek ik u *niet* te doen, daar hij mogelijk eene recensie niet waard is.'

Ik ontving een groot gedicht van Borel,[208] dat ik je eerstdaags zend. Hij verzocht mij, - in verband met zijn wonen in Indië - de niet te plaatsen bijdragen te bewaren, voor een ander adres. Wil mij dus bij gelegenheid die verzen retourneeren, die je nog hebt. -

208 In zijn te Riouw op 16 januari 1895 geschreven brief noemt Henri Borel dit grote gedicht, bestaande uit een reeks sonnetten en andere versvormen, de *Kwan-Jin*-serie. Borel, van wie tot dusver slechts één gedicht werd opgenomen (zie noot 152) schreef ook: 'Mijne medewerking aan het "Tweem. Tijdschrift" wil niet zeggen dat ik met het tijdschrift als zoodanig sympathiseer. Ik vind het te tam, te goedig, te veel water in den wijn gedaan. Ik wou nog altijd aristocratisch, exclusief, iets waar de dilettanten vanzelf voor op de loop gaan. - Ik zou bijna zeggen, als er soms weer eens iets te vechten valt, als "ze beginnen willen" dan met plezier, ik zal in het voorste gelid graag meêdoen. Zoo de tijdschriften van nu nagaande vind ik het een gezelschap van aristocraten die met proleten en patsers "aanpappen", zooals een student zou zeggen. Het exclusivisme in de kunst gaat er bij mij nooit uit, vrees ik.'

Je opmaking der aflev. vind ik heel goed. Alleen zoû ik wel, als v.d. Horst niets geven kan, v.d. Goes nu reeds willen vragen om iets over tooneel.

Bierens de Haan zal in de 2e helft van Februarie een stuk zenden.

Als wij te veel laten liggen, van Goes b.v. enz. zoû kunnen gebeuren, wat ik vreesde, namelijk, dat ze naar den N.G. gaan om dat zij daar *eerder* kunnen verschijnen. - Het circulaire-denkbeeld, - goed. Wij moeten niet maandel. komen voor wij zéker zijn van drie of vier vaste rubrieken (maar die afwisselend - door den een, dan door den ander geschreven kunnen worden)

Groet

K.A. Th.

55

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
23 Januari 1895]

K. de door Erens bedoelde roman is waarschijnlijk net bij Beyers in Utrecht verschenen: Aristocraten in Madrid.[209] Roman uit het Hedend. leven der spaansche groote wereld door Pater Luis Coloma S.J. uit het Sp. vert. door Jhr. C.C.H. Martens. 2 dln. *f* 5, - Zou Groesbeek die niet kunnen *aanvragen*? Hon. Coenen vind ik goed, vrees alleen of Aletrino, Looy etc. 't mochten hooren, en 't ook vragen. Ik schreef v.d. Horst. Zal verzen Borel terugzenden. Tot ziens.

Alb. V.

56

Baarn, 30 Januarie 1895

Amice,

Hierbij een groot gedicht van Borel. Het komt mij voor niet goed te zijn.

En een stuk over de tooneelwerken van Browning door Eduard Verburgh[210] (Eduard Thorn Prikker, broeder van den schilder). Dit vind ik wat haastig geschreven, maar plaatsbaar.

209 Dit boek werd door F. Erens besproken in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 5, mei 1895, p. 341-344.

210 Eduard Verburgh, *Robert Browning's tooneelwerken* in idem, mei 1895, p. 176-187.

Mijn stuk over Couperus is af (± 16 blz.).[211] Ik wil het nog eens nazien en zend het je dan.

Hebben v.d. Horst en v.d. Goes al uitgemaakt wie in de Maart-aflev. iets over Tooneel zal geven?

Prins zendt *eerstdaags* het vervolg van zijn *Rusland*. Dit moet er dunkt mij in elk geval in, te meer daar het maar enkele bladzijden zullen zijn.

Bolland is verleden Zondag bij jullie geweest. Heeft hij de quaestie-*Ellen*[212] besproken? Hij zal je wel verteld hebben van de zonderlinge zaken die hij omtrent mijn geestelijke sympathiën is te weten gekomen.

Ík heb van hèm den indruk gekregen dat hij werkelijk een zeer superieure persoonlijkheid is. Maar hij is een debater als een orgel en dat is zeer schoon maar je moet er tegen bestand zijn.

Nu, ik ben en blijf je, al weêr verkouden, vriend

K. Alb. Thijm.

Maart			
(Thijm	16)		
Buysse	25		
Lotsy	23		
Verwey	30		
Sam	20	*Mei*	
Jelgersma	20	Verburgh(?) -	10
Chap	17	Bierens de H. (?) -	14
Chap/Sam	8	Thijm -	6
Veth	2	v. Looy -	12
v.d. G. of v.d. H.	2		
Prins	4		enz.
	___		
	163 blz.		

57

[*niet verzonden*]

211 Zie noot 195 en Hoofdstuk IV B/*Extaze na lange via purgativa 1892-1895,* in Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel/Een chronische konfrontatie in beschouwingen, brieven en notities*. Amsterdam, 1968, p. 132-221.

212 Op donderdag 24 januari 1895 had Van Deyssel Bolland in Amsterdam bezocht en toen van hem vernomen dat hij zondag 27 januari Verwey bezoeken zou. Wat aangaat 'de quaestie-Ellen', zie in deel I, p. 160, noot 255 en p. 163, noot 258.

Noordwijk aan Zee
1 Febr. '95.

Amice,

Borel en Terburch zal ik lezen. v.d. Horst schrijft de Tooneelkroniek, 8 zijdjes. Stuur Prins naar Groesbeek, en ook jezelf als je wilt. Van Veth is er niets, zoover ik weet, maar ik wou het hem vragen. Heeft v. Looy je iets beloofd?

Ja, Bolland is hier geweest. Hij was vol van je afvalligheid, zooals hij dat zag. Hij is de eerste mensch die ik gezien heb, voor wie de resultaten van het afgetrokken denken een

gemoedszaak zijn. Hij lijdt onder een inzicht dat naar mijn meening het eenig-ware is, maar het maakt hèm zoo óngelukkig als het mij ge-lukkig maakt. Mijn eerste gesprek met hem, van 12 tot ½ 9, deed ons die eenheid van inzicht zien. In het tweede, hier, stelde hij de onmogelijkheid, ik de aannemelijkheid van geluk. Ten slotte een verschil van aanleg, soms pijnlijk om op door te gaan, zoo pathetisch was hij in zijn gevoel van de machteloosheid van ons intellekt. Hij besefte, nu de noodzakelijke tegenstrijdigheid van alle verstands-waarheid hem helder is, dat hij terug moet gaan tot zijn gevoel, en als geestelijk mensch tot de beelden waar zijn gevoel aan hangt, en nu vindt hij dat dat de oude termen zijn met hoogstens een andere gedachten-inhoud. Hij ontdekt dat men nog geen nieuw-gevoel-mensch is, al bewijst men de onlogischheid van de verschijnings-vormen van het oude. Hoe in godsnaam aan dat nieuwe gevoel komen! Hoe in godsnaam iets anders liefhebben dan toch weer de oude termen, leeg- en weer vol-gecritiseerd! Dat is zijn wanhoop, die dikwijls aandoenlijk was.

Ziehier een voorbeeld. Hij gebruikt de termen ‘goddelijke genade, verzoening, verlossing van de zonde, voorzienigheid’, met een instinctieve liefde. Dan bewijst hij zich overtuigend dat de geijkte inhoud van die termen onzin is; maar uit liefde die hij er toch voor heeft stopt hij ze weer vol met wat hij meent dat dat voor een wijsgeerig verstand hun inhoud wezen moest, en gaat, overgelukkig dat zijn geliefde woorden in eere hersteld zijn, met het gebruik ervan voort. Je merkt wat zijn fout is: het komt er niet op aan een inhoud te zoeken voor nu eenmaal hun inhoud kwijtgegane termen; het komt er op aan de juiste termen te vinden voor elken nieuwen inhoud. Zijn pasklaarmakerij is van weerskanten hoogstens een compromis, waarbij de eene partij èn de andere lijdt. Hier geldt niet de tegenwerping die hij mij maakte dat *altijd* de woorden blijven en de begrippen veranderen; want de *woorden* verzoening, verlossing etc. op zichzelf blijven zéker, ónafhankelijk van de vraag of déze begripswijziging al of niet zal worden aangenomen. Hierom, omdat hier volstrekt geen sprake is van die woorden zelf in hun door de heele menschheid gevoelde beteekenis, maar *alleen van een speciaal-christelijk-theologische gebruiks-wijze* van die woorden. *Die gebruikswijze* nu, hoeft volstrekt *niet* te blijven. Zij vervalt, ook naar Bollands eigen premissen, met de wereldbeschouwing waar ze een deel van is; wie aan die gebruikswijze nog éenigermate blijkt gehecht te zijn, is ten slotte met zijn gevoel nog de christen die hij met zijn verstand niet wil zijn.

Dit is de diepste grond waarom ik mij niet zooals hij, verbaasde over jouw roomsche neigingen. Jij, die altijd bij je gevoel blijft ontdekt daarin sympathieën die onuitroeibaar zijn. Formeele (verstandelijke) tegenstrijdigheid merk je niet, tenminste, ze beklemt je niet hartstochtelijk. Er is dus geen reden waarom je die sympathiëen niet erkennen zou. Bolland schrikt daarvan; zijn verstand houdt hem daarvan af.

Als ik tegenover mijn christelijkheid geen sterker wapen dan mijn verstand had, werd ik zeker op 't oogenblik dominee. Maar wat er bij mij tegenover staat is een krachtiger heidenschheid (als je 't zoo noemen wil), een aarde-liefde, een beminnen van ruimte-entijdelijkheid, die ik volgen *moet*.

't Is wonderlijk. Bolland is zoo'n groot verstandsmensch dat hij met zijn verstand gekomen is tot de erkenning van de oppermacht van het gevoels-leven. Huët maakte in zijn jeugd iets soortgelijks door, en de ellende van dat twee-voudige onmachts-bewust-zijn is hij nooit te boven gekomen.

Neem me niet kwalijk dat ik je zoo'n traktaat stuur. Over Ellen sprak hij niet, dan voor zoover hierin begrepen ligt. En hij vroeg me een ex. van mijn stuk erover.

Als je hier kon komen, graag. Wacht anders tot ik bij jou kom. Ik ben druk aan het werk. Van der Noot kost veel tijd; en dan lees ik assidu Petrarca. Beterschap met je verkoudheid.

Je

Albert Verwey.

58

Noordwijk aan Zee

2 febr. '95

Amice,

Borel en Terburch zal ik lezen. Als je wilt stuur je stuk dan meteen naar Groesbeek. Als openings-artikel moet het in tijds kunnen afgedrukt. Van der Horst schrijft de Tooneelkroniek, hoogstens acht bladzijden.

Ja, Bolland is hier geweest. ‘Hè, als ik hem eens *drie* maanden bewerken mocht!’ Ik sidderde voor je. Het gebaar dat hij erbij maakte met zijn handen was als dat van een bakker die weerspannig deeg kneedde in een trog.

Maar hij dènkt met hártstocht, en dat is zeldzaam. Hij heide de palen van zijn bewijsplaatsen stuk voor stuk, en zette op elke de pilaren van zijn gevolgtrekking en verbond die door vloeren van sluitrede, en steunde ze met schoren en balken van geleerde reputatie en argumenteering, en liet het gebouw, de kerk, van zijn redeneeringen uitspitsen in den toren van plompe en puntige aloverziende generalisatie. Enfin, de aquino's in opgang gebouwde kathedraal van speculatie werd me begrijpelijk. Zoo iemand is nu ongeveer wat je je kan voorstellen als ‘een geweldige worstelaar in de arena’, zoo niet van onze letterkunde dan toch van onze wijsbegeerte.

Over Ellen sprak hij niet opzettelijk, maar hij vroeg een Exemplaar van mijn stuk erover.

De Koo heeft een Ex. van het Tijdschr. laten aanvragen ter opneming, heet het, van den inhoud, in het Weekblad. Mij dunkt dat het moet worden toegestaan, vin je ook niet? Het Vaderland deed het zelfde. Ik heb Groesbeek geschreven dat hij zich moest houden aan wat het gebruik was tegenover de andere dagbladen.

Bolland had den indruk gekregen dat je tegen zijn voorgestelde omwerking en verdriedubbeling van het reeds verschenen artikel over de heksen[213] was. Ik had hem gezegd dat er geen bezwaar tegen was, mits het zoo goed als een nieuw artikel werd.

213 Bedoeld is Bolland's studie over *Het Christendom in zijne wording, met het oog op externe aanwijzingen onderzocht,* die het licht zou zien in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van september 1895, en van mei en juli 1896.

Doe me het genoegen en raak gauw je verkoudheid kwijt. Als mijn drukte wat over is kom ik eens. Van der Noot heeft me veel tijd gekost, en Van Looy is nu ook weer aan een deel bezig.[214] Stuur Prins als hij komt naar Groesbeek.

Veel groeten, ook aan Cato.

Je Albert Verwey

214 Bij S.L. van Looy & H. Gerlings te Amsterdam zou in april 1895 het licht zien *Jhr Onno Zwier van Haren en Mr. Willem Bilderdijk,* een bloemlezing samengesteld door en met proza van Albert Verwey.

59

Noordwijk/Zee
14 feb. '95

Amice,

Hierbij stuur ik je, eenigszins in haast, twee bijdragen van Dr. de Boer. Arabische Brokken lijkt me te onbeduidend; tóch zulk sóort bijdragen iets dat moet aangemoedigd. Raad van mijn zwager: - verzoeken het belang van de citaten te verhoogen door een historisch studietje omtrent hun dichters. Dat, beweert hij, zou heel aardig zijn uit te voeren. De boekbespreking[215] ontving ik gister. Ik vind dat ze juist er meê door kan, en al weer, dat het soort heel begeerlijk is. Vin je 't goed het als boekbeoord. te plaatsen stuur het dan met order daartoe aan Groesbeek, en meld mij dat ik de Boer schrijf. Van Jelgersma nog niets. Wij kunnen, dunkt me, Sam[216] wel afdrukken en Jelgersma uitstellen. Goes in de N.G.[217] 't Viel me tegen. Ons stuurt hij een stuk over Gysbrecht,[218] dat naar wat hij me schrijft, *zeer* belangrijk wordt.

Ik heb de brochure van de Haan,[219] ter bespreking. Wie zal dat doen? Zij lijkt me zéer veel slechter dan zijn opstellen.

Zoolang 't zoo koud[220] is krijg je me niet in een spoor, en op schaatsen is 't wat ver, om de sneeuw.

Veel groeten, tot ziens

Alb. V.

215 T.J. de Boer, [bespreking van] Eugen Kühnemann, *Herders Leben,* München, 1895, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 160-167, aldaar gedagtekend 13 Febr. '95.

216 Zie noot 199.

217 F. van der Goes, *Buitenlandsche politiek/De nieuwste richting in Duitschland,* in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, jrg. 1, aflev. 1, februari 1895, p. 30-44.

218 F. van der Goes, *Gijsbrecht van Amstel/Urbs antiqua ruit,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 4, maart 1895, p. 137-143.

219 J.D. Bierens de Haan, *De psychische afkomst van het oorzaakbegrip/Een studie tot kennis van het menschelijk denken,* Scheltema & Holkema, Amsterdam, 1895. Deze brochure zou worden besproken, onder de titel *Over het oorzaakbegrip,* door Ch. M. van Deventer in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 1, september 1895, p. 67-83.

220 Het was hevig koud sinds zondag 27 januari 1895. Van Deyssel noteerde daaromtrent: ‘27 januari: er ligt een dikke laag harde sneeuw. Het vriest hard. Egaal blauwe hemel. Zon; 28 januari: Weêr als gist.; 29 januari: felle vorst en sneeuw; 30 januari: felle vorst, wind, zon; 31 januari: vorst, wind, zon; 1 februari: er ligt nog steeds sneeuw. Het vriest. Bewolkte lucht; 2 februari: er ligt steeds dik sneeuw. Het sneeuwt. Het vriest; 3 februari: de sneeuw ligt dik en hard. Zon. Vorst; 4 februari: sneeuw ligt dik. Vorst. Zon; 5 februari: sneeuw ligt dik. Vorst. Zon; 6 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Zon; 7 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Zon. Het was van-daag weêr van den aller-eersten rang. Een egaal licht-blauw pralende hemel met de zon er in. Geheel wolkeloos en geheel windloos. Zoodat het, ofschoon vriezende, feitelijk niet zeer koud was; 8 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Zon; 9 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Zon; 10 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Zon; 11 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Zon; 12 februari: sneeuw ligt dik. Felle vorst. Het sneeuwt; 13 februari: sneeuw ligt dik. Vorst. Zon. Gij moet eens wonen gaan in het land waar meer dan in andere landen het weêr is, zoo als het van-daag hier is (en zoo als het 11 Decr. 11. wás); 14 februari: sneeuw ligt dik. Vorst. Zon.’

Van Prins niets ontvangen? Hoe is 't daarmeê?

Let eens op: Hier volgt een lijstje van geregelde en ongeregelde medewerkers:

Johannes Diderik Bierens de Haan (1866-1943).

Geregelde	Ongeregelde
Thijm	Jet v.d. Schalk
Verwey	Gorter
Goes	Diepenbrock
Bolland	Veth
v. Deventer	de Koo
Aletrino	de Boer
Jelgersma	Buysse
v. Looy	Coenen
Prins	Jolles
v.d. Horst	Erens
	B. de Haan

Dit zijn ze wel zoowat. Hoe zou je 't nu vinden als we al dien heeren (en dame) een circulaire stuurden, met de meedeeling dat we wenschten uit te maken of het wenschelijk is met den volgenden jaargang maandelijksch te verschijnen; dat we wenschen te weten of we daartoe op hun blijvende medewerking konden rekenen; of ze ook bij benadering konden opgeven hoeveel vel kopie zij per jaar zouden kunnen bijdragen, en of ze zich voor een minimum wilden verbinden.

Die circulaire zou confidentieel moeten gestuurd worden alleen aan hen van wie we weten of zeker verwachten dat ze zullen meewerken; (ook met Tak wou ik het nog eens probeeren); maar *niet* aan de buitenwacht.

En konden wij Veth en Diepenbrock (of Tak of de Koo) dan niet eens op goede voorwaarden zien te winnen voor *geregelde* meewerking? - Zou het geschikt zijn tegenover Tak en Veth *onze* meewerking aan de Kroniek te verbinden aan de *hunne* bij het Tweem.?

60

14 Februarie l895.
Baarn.

Amice,

Boekbeoordeeling-De Boer zend ik Groesbeek. Mijn stuk ben ik aan 't korrigeeren. Prins heb ik Groesb. gezonden (6 blz., er komen er nog 2 bij).

Laat Bolland de brochure-De Haan bespreken? Hij wil dat wel even doen. -[221]

Heb jij mijn stuk nu gelezen, in proef? Ik vind het voor een hoofdartikel wel wat inkohaerent en plaatste het eigenlijk liever als boekbeöordeeling. Maar het is voor 't Tijdschr. wenschelijk ook letterkundige hoofdartikelen te hebben.

221 Die bespreking heeft Bolland, blijkens noot 219, niet geleverd.

Erens heeft mij geschreven vóor de Maart-afl. 't een en ander te zullen zenden.[222] Ook

222 Frans Erens schreef toen ook, d.d. 31 januari 1895: 'Ik ontvang dezer dagen een brief van een vriend, waarin mij onder anderen gezegd wordt, dat het vreemd is dat ik aan den N. Gids en aan het Tweem. Tijdschrift tegelijkertijd medewerker ben. Ik weet niet wat ge daarover denkt, maar mocht ik voor eene keuze moeten staan, zoo stel ik mij geheel aan de zijde van het Tweemaandelijksch Tijdschrift en kunt gij voor het geval dat gij het goed vindt of noodig oordeelt van deze keuze in het publiek gebruik maken. Ik heb aan Kloos mijn medewerking toegezegd, omdat ik geen reden had tot nu toe hem deze te onthouden, niet op de hoogte zijnde van de relaties der tegenwoordig verschijnende periodieken, tijdschriften of weekbladen.'

Coenen. Is er te veel, dan kan mijn stuk nog wel in tweeën (Het wordt, met de toevoegsels, 19 a 20 blz.) Daar heb ik niets tegen.

Je hebt zeker al gehoord dat Kloos 6 Februarie, dus juist op den dag der herverschijning van den N.G., naar 't Gesticht te Velp is vervoerd. Ik heb er verschrikkelijk meê te doen. Hij moet er erg aan toe zijn. Aldus schrijft mij namelijk de Direkteur der Inrichting zelf.[223] Hoe 't nu verder met den N.G. moet, begrijp ik niet recht.

Zeer gegroet t.t.

Karel Alb. Thijm.

't Is mijn weêr. Ik schrijf dagelijks íets[224] en zaag hout.[225]

223 Van Deyssel had over het in noot 163 genoemde artikel door W.H. Cox advies ingewonnen bij de psychiater en hersenanatoom G. Jelgersma, later hoogleraar te Leiden, maar op dit tijdstip geneesheerdirecteur van het sanatorium *De Vogel-en plantentuin* aan de Velperweg te Arnhem. Op 6 februari 1895 schreef Jelgersma, na uitbrenging van een positief advies: ‘Ik heb eenige dagen geleden Kloos in mijne inrichting opgenomen. De man verkeert ten gevolge van zijn chronisch alcoholverbruik in een ongelukkige toestand. Wanneer hij niet van hier wegloopt [iets wat Kloos zou doen op zaterdag 6 mei 1894, en wel naar de schilder Willem Witsen te Ede-H.P.] en wanneer het mij mocht gelukken hem zijn vergif op den duur geheel te onthouden, zou hij wel kunnen genezen. Wanneer hij op weg van genezing is, zult gij misschien wel eens bij hem willen overkomen, misschien dat gij nog veel ten goede bij hem zoudt kunnen uitwerken. Ik schrijf u daarover echter nog wel nader, wanneer ik uw bezoek en dat van anderen eens met hem heb besproken.’

224 Op 5 februari 1895 had Van Deyssel vastgelegd: ‘De laatste gevolgtrekking uwer overweging van hedenochtend is geweest, nadat gij alles nog eens rond waart gegaan, - dit, dat gij zijt een afzonderlijk wonend, geen ambt of betrekking enz. bekleedend, *letterkundige* en dat gij als zoodanig, op alle dagen, die er voor aangewezen zijn, eenvoudig aan uw in gang zijnd werk hebt te arbeiden, zooveel mogelijk uw best doende’ (notitie, voor de eerste maal gepubliceerd door Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel,* a.w., p. 192). Daarmee hangen nauw samen notities van 7 februari: een zelfberisping over het niet gewerkt hebben ‘om dat ik liever in een zalige mijmering van mijn-heerlijk-voeling bleef (ten onrechte)’; van 8 februari: ‘Wil men iets goeds maken, of wil men eenvoudig ook maar hoog-mooi léven, - dan dient men zooveel mogelijk met hooge en diepe gedachten in zijn denken bezig te zijn. Dat moet in zekere uren geschieden. In die uren moeten alle andere gedachten evenals zondige gedachten bij hun eerste flauwe verschijnen worden weggedaan’; van 11 februari: ‘Gij gevoelt uw zíjn-in-het-werk aankomen met een enkel algemeen rag-duwtje, *juist zoo* als het moment, waarmeê de slaap zich aankondigt, dat moment waarna gij meestal onmiddellijk op uw rechter zij gaat liggen’; van 12 februari: ‘Het wordt nu tijd in te voeren, dat de ochtendpost tot het déjeuner voor u verborgen blijft. Heusch, het wordt daarvoor nu hoog-tijd. Want hij leidt u veel te veel af van het werk’; van 13 februari: ‘Gij hebt gisteren uw werk in 't midden van een zin moeten staken en nu herinnert gij u niet meer hoé gij dien zin wildet voltooyen. Daaruit en uit het weinig gemeenzame in 't algemeen in de ontmoeting tusschen u en uw handschrift blijkt, dat gij veel te weinig aan uw werk hebt gedacht, sinds gisteren-ochtend.’

225 Sinds kort schiep Van Deyssel opnieuw te behagen in een vorm van lichaamsbeweging die hij eertijds in de tweede helft van de jaren tachtig te Mont-lez-Houffalize beoefend had, te weten het doorzagen en klein-hakken van boomstammen; zie Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels* Kind-leven. Amsterdam, 1977, p. 21-22.

Nieuwe Reeks. Jaargang 1. Afl. 1. Februari 1895.

DE NIEUWE GIDS

REDACTIE: Willem Kloos en H.J. Boeken.

INHOUD

Verzen	H. J. Boeken.
Helena	" "
Najaar	Jac. van Looy.
Oudejaarsavond	Willem Kloos.
Sonnetten	" "
Buitenlandsche Politiek	F. van der Goes.
Verzen	Frans Mijnssen.
Literaire Kroniek (Maeterlinck)	Willem Kloos.
Tegen het conservatisme front	Een Oud-Gediende.

AMSTERDAM ✕ S.L. van Looy.

De eerste aflevering van de eerste jaargang, Nieuwe Reeks, februari 1895, van De Nieuwe Gids onder redactie van Willem Kloos en H.J. Boeken. Eerstgenoemde had aan deze aflevering drie uitgesproken uitgelaten sonnetten bijgedragen: 'O, nú ga ik, op licht-geschoeide voeten, /Als een jong godje weêr door 't leven dansen/Na dit doodsdroef jaar van lijden en boeten/En twijflend bereeknen van alle kansen'; 'O, ik ben zoo vroolijk; mijn lichaam gaat/Op 't rhythme van mijn zingen, als waar 't bidden/En danst glorieuselijk jolig midden/Door de ruime kamer henen...'; het derde 'Pour Maurice Maeterlinck' en gedateerd: le 24 Janvier 1895, hief aan: 'Plus, plus subtil qu'une femme, et puis douce/Comme douze femmes je voudrais être...'. De ironie van het lot wilde dat Kloos, een dag of wat na de verschijning van deze aflevering, zou worden opgenomen; zie noot 223.

61

Noordwijk/Zee
17 Febr. '95.

Amice,

Ik zou toch graag je stuk houden als hoofdartikel. Het is waar dat het iets heeft van een reeks aanteekeningen, maar 1e strekken die aanteekeningen zich uit over een rij van boeken en jaren, behandelen dus een heele Persoonlijkheid, en 2e geeft de algemeene toon ervan en de inhoud van sommige aan het geheel een voor een boekbespreking veel te importante aesthetische en wijsgeerige ideëele bedoeling.

Maar nu kan het zijn dat er in dien tusschentijd een praktisch bezwaar ontstaan is. Dit n.l.; daar *ik* order had gegeven vel 3, 4, 5 en 6 af te drukken en *jij*, dat niet wetende, je stuk schijnt te hebben uitgebreid, is het mogelijk dat er voor een paar bldzn. toevoegsels geen ruimte is. Ik heb Groesbeek gevraagd het mij te schrijven. Maar is dat zoo: kan dan een van de toevoegsels als aant. achter in de afl. gezet worden?

Op gedeeltelijk plaatsen van je stuk heb ik tegen dat een enkele bespreking van Extaze deze keer wel gaan zou, maar dat de rest dan te gebroken is om een goed afzonderlijk geheel te wezen. Een dergelijke winst van weinig blz. zou toch ook niet veel geven; en nu vraag ik je aandacht voor de opgaaf van de kopie die nu nog aanwezig is. De afl. zoo als ze nu is (zonder de Boer etc.) komt op 165 blz. Groesbeek is zeer tegen uitbreiding, en, geldelijk, vind ik dat hij er gelijk aan heeft. Nu zijn dan nog over:

1e de Boer,[226] 8 blz. 2e Prins,[227] 8 blz.

3e Erens[228] ? blz. 4e Coenen[229] ? blz.

5e Verburgh[230] 8 blz. 6e Jelgersma, nog niet aangekomen, maar vermoedelijk 32 blz.

7e. Van der Goes 8 blz. aangekomen[231], met belofte van nog 24 blz.

8e J.F. van Maanen uit Breda, een zeer goed stuk over Evolutionistische moraal (aanleid. Jelgersma)[232] Aangekomen 32 blz., beloofd nog? blz.

9e Van Sam nog 35 blz. roman, en een vel novellen.

Hoe zou je 't nu vinden als wij al die heeren aanzeiden dat ze wachten moeten? Plaatsen we nu Prins, dan missen we voor de volgende afl. iets bizonders dat die wel

226 Zie noot 215.
227 Ary Prins, *In Rusland,* II, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg, aflev. 5, mei 1895, p. 169-175.
228 F. Erens, [bespreking van] Luis Coloma S.J., *Aristocraten in Madrid,* vertaald door Jhr. C.C.H. Martens, in idem, mei 1895, p. 341-344.
229 Zie noot 168.
230 Zie noot 210.
231 Zie noot 218.
232 J.F. van Maanen's artikel is tenslotte niet in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen. Het zal nog een aantal malen aan de orde komen totdat Verwey op 9 juni 1895 aan Van Deyssel bericht: ‘Op advies van v. Deventer heb ik aan den heer v. Maanen zijn stuk ter bekorting teruggestuurd. Voorloopig zullen wij dat niet terugzien.’

en deze niet meér noodig heeft. Coenen nu te plaatsen is duur en Sam[233] en Buysse[234] zijn vol-

233 Zie noot 199.
234 Zie noot 135.

doende. Als Erens nu heél kort is? En de Boer, die vraagt geen geld - wat denk je ervan?

Goes heb ik geschreven dat hij wachten moet. Van Maanen breng ik mee als ik bij je kom. Moet Borel aan Prikker teruggestuurd? Waar woont Prikker?

Het kan zijn dat ik deze week bij je kom. Maar antwoord me tóch, en zeg meteen als je een dag verkiest. Het kan zijn dat ik maar voor één dag kom.

Veel groeten je

Alb. V.

62

Telegram, aangenomen te Noordwijk,
den 19/2 1895, ten 10 u. 18 m. des voormiddags, ontvangen te Baarn,
den 19/2 1895, ten 10 u. 40 m. des voormiddags.

Alberdingk Thijm
Eemnesser Hoog
Baarn

Ik kom morgen samen vaststellen inhoud noodzakelijk.

Verwey

63

22 Febr. '95

Amice,

Ik kreeg hier, door een vergissing, jouw kopie en proef (aanteekeningen Extaze). Om tijd te sparen heb ik de proef nagezien en teruggestuurd. Hierbij je kopie.

Morgen zal Nijhoff je vel 1 en 2 (opgemaakt sturen), waarin je het jouwe revideeren kunt. Verder heb je er niets aan te doen dan te zien of de titel van Buysse's bijdrage in orde is. Dan kan het met je Imprimatur er op aan Nijhoff geretourneerd. Ik schrijf dit in de idee dat je vandaag jouw proef terugstuurt.

Gister in Amsterdam,[235] zag ik v.d. Horst. Die hield een klein vertoog tegen me over de nadeelen van om de maand en de voordeelen van om de twee maanden

235 Op 21 februari 1895 bezocht Verwey in Amsterdam Scheltema & Holkema. De datum van Verwey's brief, 22 februari 1895, is tevens de datum van verzending van een *Hommage à Edmond de Goncourt,* blijkens De Amsterdammer nr. 922, 24 februari 1895, p.5, bestaande ‘uit een perkament, waarop smaakvol in Gothische typen gekaligrapheerd door den wapenteekenaar J.M. Lion’: *Hommage à Edmond de Goncourt*, ‘terwijl in de georneerde H het Hollandsch blazoen de nationaliteit aantoont. Alles in rood en goud met zwart. Onder den titel staan twee regels aangehaald, uit de schitterende en uitmuntende studie over de Goncourt door Van Deyssel in de *Verzamelde Opstellen* en zorgvuldig vertaald: “de Goncourt is de genesis van het proza der twintigste eeuw”/“onze kunst heeft in de leer te gaan bij de Goncourt voor het styleeren.” Daarna volgen de namen zonder meer: Jozef Israëls, Jacob Maris; H.W. Mesdag en mevrouw Mesdag-van Houten; Breitner; Jan Veth; M. Bauer; Toorop; de Bock; E. Bosch; Haverman; S. de Swart; Ph. Zilcken; Isaac Israëls en Willem Kloos; L.

verschijnen. Kom je om de maand, zei hij, dan heb je nooit rust, dan moet je meer knippen, dan heb je met de rubrieken meer last, dan heb je minder tijd en minder keus om de afl. goed saam te stellen, dan zul je met korter waarschuwings-termijn ervoor staan dat je zelf een nummer vullen moet, dan zul je, als het blijkt niet te gaan, je slecht kunnen terugtrekken. Blijf je daarentegen Tweemaandelijksch, dan wordt alles wat hierboven nadeel was, voordeel, - dan behoudt het Tijdschr. zijn naam, dan kun je omvang en prijs voor een jaar vergrooten, en lukt het op den duur niet, zonder veel schade of schande, doen verminderen, dan heb je bovendien voor op andere tijdschriften dat je vereenigen kan, door je grooter omvang, stukken van uitgebreidheid, èn groote verscheidenheid. Laat je niet, zei hij, door een uitgever, drijven tot om de maand te komen. Een uitgever heeft niet veel last ervan. Zooveel meer een redactie. Blijf *twee*-maandel. en word dik en duur.

Enfin, op het oogenblik heeft dit betoog mij volkomen overtuigd, overweldigd. Zie wat het jou doet, en antwoord als je bezonken bent.

van Deyssel; H. Gorter; F. van Eeden; M. van der Maarel; Mr. G. van Tienhoven Jr.' Zie ook Philippe Zilcken, *Edmond de Goncourt gehuldigd met een 'banquet' hem aangeboden op Vrijdag 22 febr. 1895,* in weekblad De Amsterdammer van 17 en 24 maart 1895. Zilcken is overigens in de war geweest met de datum van dat 'banquet', immers dat vond plaats op vrijdag 1 maart 1895, zoals onmiskenbaar blijkt uit Edmond et Jules de Goncourt, *Journal/Mémoires de la vie littéraire 1891-1896*. Avant-propos de l'Académie Goncourt. Texte intégral établi et annoté par Robert Ricatte, Tome IV, Paris, 1956, p. 749-754. Op 3 april 1895 noteerde Edmond de Goncourt: 'Visite de Zilcken, l'aquafortiste hollandais, venu à Paris pour faire une pointe sèche de mon *facies*. Un long garçon, maigre, sec, osseux, avec l'accentuation d'une forte pomme d'Adam dans un cou d'échassier. Il me parle d'un article fait sur moi par un littérateur de ses amis, article intraduisible en français, parce que la langue hollandaise est beaucoup plus riche que la langue française et ayant cinq ou six expressions pour rendre une chose qui n'en a qu'une chez nous, - et cet article, à son dire, serait un débordement d'epithétes, ressemblant à une éruption volcanique.' (a.w., p. 767). Het betrof hier uiteraard het fameuze opstel van Lodewijk van Deyssel, over [Jules en Edmond] *De Goncourt,* in De Nieuwe Gids, juni 1888, p. 205-228; voor de eerste maal herdrukt in [de eerste bundel] *Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1894, p. 206-233.

Ik heb van mijn bezoek aan je een zeer *lichten* indruk.[236] Werk pleizierig.

Je Albert Verwey

236 Die indruk was in overeenstemming met Van Deyssel's ‘ochtend-meditatie’ van 23 februari 1895: ‘Gij zijt nu in 't begin van een levenstijdperk, dat in voortreffelijkheid en kracht voor geen der vroegere aktive seizoenen zal behoeven onder te doen. In-tegendeel: in gelijkmatigheid en duurzaamheid, hoopt gij vast, dat de thans beginnende periode de vorigen zal overtreffen.
Zoo als Verwey zegt: het kiempje *is* er nu, en kàn, om zoo te zeggen, niet anders dan groeyen. Gij hebt verscheidene, binnen een zeker plan ónwankelbare, steun-pilaren: 1e hebt gij nu de zékerheid, dat gij, - nu na het een-beetje-in-de-war-gaan uwer zenuwen, van 1892 - wérken kunt, even goed als vroeger. En ook op dagen dat gij u beroerd of moe voelt. Dan mínder, - maar dan toch óok; dan desnoods héel weinig, - maar dan toch *iets*.
2e is de toestand van misschien iets minder kracht dan vroeger, waarover gij te beschikken hebt, - eigenlijk juist een dienst door de natuur u bewezen, - om u, u den steeds overdrijvende, - te dwingen dat te doen wat gij altijd te vergeefs hebt nagestreefd, - namelijk matig en gelijkmatig te zijn. Eigenlijk was dit de eenige manier om uw leven te maken wat gij altijd gewild hebt dat het zijn zoû: iets matigs en voortdurends.
3e hebt gij de overtuiging dat de onaangename dingetjes, die gij nu en dan gewaar wordt, - de moeheden, het bij de wandeling niet meer voort kunnen, enz., van uiterst weinig beteekenis zijn: lichtelijk storende rimpelingen aan de oppervlakte van het gestel, - een soort van “zenuwtrekkingen” en meer niét.
4e gelooft gij stellig dat gij ook, door oefening en zelf-opwekking (auto-suggestie), die onaangenaamheidjes hoe langer hoe meer zult weten te verminderen.
Het is eigenlijk bespottelijk als gij nagaat hoe beängst gij u door totaal onbeteekenende dingetjes hebt laten maken. Op 't oogenblik zelf is het niet prettig, dat is waar. Maar ten eerste ook dán níet èrg onprettig, en ten tweede, gaat het voorbij als een vlindertje, en deert u niets wézenlijks.
Is het niet iets dat verre horizonten van grootste kracht-herwinning opent, - te bedenken, dat gij gisteren, - een der *eerste* dagen van zware *dooi* - méér gezaagd hebt (en zonder een nadeelig gevolg) dan op één der vorst-dagen?’

Wat Van der Horst zei komt goed overeen met jouw voorliefde voor een dikke afl. Je weet, in Engeland is het oudste en gezienste Tijdschr. 3maandelijksch.[237]

64

1 Mrt. '95

Amice,

Ik ben zoo vrij geweest aan te nemen dat Aletrino's boekbeoord., en de slotbladzijden van jou, Buysse en Lotsy niet betaald hoeven.

Ik heb er lang over gedacht, maar vond dat ik, om mogelijk te maken dat we binnen de grenzen van het kontrakt blijven, zoo moest doen. Wij besparen er minstens 14 à 15 gld. meê.

Zie hier het heele lijstje:

Thijm 19 blz.a *f*4.6875	=	*f*88.06
Buysse 20 blz.a *f*2.50	=	*f*50.-
Lotsy 23 blz.a *f*1.875	=	*f*43.125
Verwey 30 blz.a *f*2.50	=	*f*75.-
v. Dev. 19 ½ a *f*2.50	=	*f*48.75
Aletr. 24 a *f*1.875	=	*f*45.-
Goes 7 blz.a *f*2.50	=	*f*17.50
		367.435

Je ziet dat we vrij wat te hoog zijn. Cox en Van Maanen kunnen intusschen veel goed maken. Ik heb Goes gevraagd of hij al het gezondene nu al verrekend wil hebben, en hij schreef van ja. 't Zijn 24 bladz. bij elkaar.

Veel groeten.

Je Alb. V.

65

Noordwijk aan Zee
9 Maart '95

Amice,

Hierbij Gids, Mercure, Revue Blanche, Pascalin,[238] boekenlijsten, en een brief die naar

237 Bedoeld is de door John Murray in 1804 opgerichte Quarterly Review.

238 In februari 1895 was het derde en vierde cahier verschenen van *Les Raisons de Pascalin,* door Léon Riotor, welk werk in november 1895 in boekvorm het licht zou zien bij de Société du Mercure de France. Het met gelijke post aan Van Deyssel toegezonden Deense tijdschrift

Juffr. Giese[239] moet. Die wordt me zoo gestuurd, maar ik weet haar adres niet. Jij misschien?

Ik heb voor het Tijdschr. ontvangen Een Vizioen, tooneelspel van J. Hora Adama. Aletrino had me gezegd dat het prachtig was; maar het is een prul. Zie v.d. Goes' bespreking van de vertooning in het Weekblad,[240] die me juist lijkt. Schrijf me of je gelooft dat je 't lezen zult, dan stuur ik het.

Hierbij ook het deensche tijdschrift - Tårnet is toren.

Gegroet

Je Albert V.

Wil je de engelsche boekenlijst voor me bewaren?

66

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
10 maart 1895]

Ik verzuimde den brief in te sluiten. Wil je me nu maar even 't adres sturen?

tt
Alb. V.

67

Baarn, 11 Maart 1895.

Waarde Vriend,

Het adres van Mevrouw Giese is 's Gravenhage.

Vroeger woonde zij op het 'Kanaal'; of dat nog zoo is, weet ik niet. In dank het pakje, met de tijdschriften, ontvangen.

De Engelsche boekenlijst zal ik voor je bewaren.

Zend mij het stuk van Hora Adama maar niet.

zou hem een jaar later, 2 april 1896, op het idee brengen om te eniger tijd vanuit Hamburg, en daar dan logerend bij Arij Prins, uitstapjes te maken naar Kopenhagen, voorzien van introducties 'voor de kunstbroeders', die aan dat tijdschrift verbonden waren.

239 Josephine Giese (1856-1926), schrijfster, onder de naam J. Bouberg Wilson-Giese, van *De kring der Van Duyvensteins* (1886) en *De dochter van den componist* (1886) en, onder haar meisjesnaam Josephine Giese, van *Gevloekt* (1890) en *Sphinx* (1890). Deze twee romans werden door Van Deyssel besproken in De Nieuwe Gids van augustus 1890 en van februari 1891, besprekingen die voor de eerste maal werden herdrukt in *Prozastukken,* Amsterdam, 1895, p. 29-32 en p. 117-121.

240 In het weekblad De Amsterdammer van 3 maart 1895 schreef Frank van der Goes over het oorspronkelijke pathologische drama *Een visioen*: 'Pathologisch is dit bedrijf slechts in zooverre als er het gezond verstand geheel aan ontbreekt. De auteur werkt met de hevigste middelen om onbeduidende evenementen teweeg te brengen, en daarentegen acht hij een gesprek over geneeskundige gemeenplaatsen, gevolgd door een paar exclamaties, bevredigende motieven tot een moord van een jong meisje door haren aanstaande.'

Over je brief waarin het tweemaandelijksch-blijven van ons tijdschrift wordt behandeld, heb ik nagedacht. Ik vind het goed, om nu te zeggen, dat wij nog éen jaar na dit zullen blijven zoo als wij nu zíjn, en dan verder zien. Ik vind dan dat wij, v.d. Horst's raad van dik en duur (een beetje veel en een beetje vet) opvolgend, met Septemb. 14 vel en *ƒ*10,- moeten worden en v.d. Goes, Bolland en v. Deventer aan ons moeten verbinden

voor 1 a 1 ½ vel per aflevering, en, daar buiten nog, ½ vel over Tooneel, door v.d. Horst of v.d.G. te leveren.-

Hoe is de Mei-aflevering?

Van Maanen[241]	32
Jelgersma[242]	32
v.d. Goes[243]	17
v. Deventer[244]	16
Aletrino[245]	24
Prins[246]	8
Verburgh[247]	8
Bierens de Haan[248]	16 (ik stuur je dit)
Erens (heb ik reeds)[249]	8
	___
	161 blz.

O neen, ik vergeet Cox.[250] Hiervoor kunnen v. Maanen en Jelgersma misschien in tweën.

Op v.d. Horst en Veth is ook niet gerekend.

Als wij v. Deventer zijn 6 vel dit jaar betálen, hoeven zij, denk ik, des noods niet geheel geplaatst. Daar wij toch ook het volgend jaar dikker zijn en dan meer ruimte voor hem hebben.

De boekbeoordeelingen van Sam en Chap[251] vind ik al heel weinig zaaks, met je verlof. Dat van Chap hadden wij, dunkt mij, niet moeten plaatsen. (Het is om over te geven.) -

Vaarwel, ik ben over het nieuwe boek van Huysmans bezig.[252]

241 Zie echter noot 232.

242 D.G. Jelgersma, *De ontkenning der moraal/Stirner, Ibsen, Nietzsche,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 5, mei 1895, p. 284-322, en aldaar gedagtekend Amsterdam, April '95.

243 F. van der Goes, *Gijsbrecht van Amstel/Urbs antiqua ruit,* in idem, mei 1895, p. 223-240, aldaar gedagtekend Februari 1895.

244 Ch. M. van Deventer, *De legende van Lavoisier,* in idem, mei 1895, p. 241-258.

245 A. Aletrino, *Martha,* in idem, mei 1895, p. 264-283.

246 Ary Prins, *In Rusland,* II, in idem, mei 1895, p. 169-175.

247 Zie noot 210.

248 Zie noot 256.

249 Zie noot 228.

250 Zie noot 163.

251 Zie noot 171 en noot 103.

252 J.K. Huysmans' roman *En Route* , Tresse & Stock, Paris, 1895, werd al op 2, 3 en 4 maart 1895 door Van Deyssel gelezen danwel herlezen, zodat de toezending van *En Route*, op 27 mei 1895, door zijn broer Jan Alberdingk Thijm S.J. (1847-1926) als mosterd na de maaltijd kwam. Heer-broer Jan, zoals hij conform het Katholieke spraakgebruik genoemd werd, schreef bij die gelegenheid: ‘Moge de lezing u nuttig zijn en gooi het anders maar in het

vuur. Ik voor mij houd meer van St. Thomas of van de Belijdenissen van St. Augustinus of ook van Louis Veuillot. Men zegt echter, dat er veel psychologie in steekt en heeft het mij gezonden om het u te zenden. God zegene het dus!' Van Deyssel had toen reeds vastgelegd, op 2 maart 1895: 'Ik ga nu dit boek van Huysmans lezen. Ik zal even aanteekenen wat ik er nu van denk. Ik meen voor-uit te weten wat ik denken zal als ik 't uit heb:
In dit boek wordt beschreven de godsdienst van het hedendaagsch Katholicisme: kerken, kloosters, enz. Daar-tusschen in, tusschen de wereld-geestelijken, klooster-geestelijken, enz., Huysmans, met zijn naturalistiesch aangelegd observatie-vermogen, met zijn van [*doorgehaald*: uit] het naturalistiesch gevoel uit gezien aangenaam aandoende oprechtheid, warsheid van chic, van saloneskheid, van burgerlijke lievigheid, Huysmans, wiens eigen gevoel, o.a. uit *Là-Bas* te extraheeren, weinig meer dan een vrijwel gemeen-goed geworden neetoorige zwart-galligheid en, door de dagelijksche gewone wereld al tijd als iets leelijks te hebben gezien, daarvan walgende en met moeye nieuwsgierigheid iets anders zoekende ontevredenheid.
Huysmans, tot nu toe steeds gedoemd om te blijven: de naturalist. Hij is nu de naturalist, wien niet meer de kapperswinkel of een troepje diligence-reizigers of een vrouw achter een sinaasappelen-wagen in een Parijsche straat [*doorgehaald*: interesseer] belangrijk lijken, maar nu wel: kerken, kloosters, heden en verleden van het Katholieke Kristendom.
Behalve dat zijn onderwerpen nu anders zijn, brengt hij, - zoû men zeggen, en dít ís ook zoo - zijn eigen leven, laat ons zeggen zijn eigen geestes- en gemoedleven, - meer dan vroeger in zijn werk. Maar, waaruit bestaat dat eigen leven? Uit het maken van opmerkingen over wat hij buiten zich ziet en over wat hij zelf gewaar wordt, - welke opmerkingen, - voor iemand die nu eenmaal het vermogen van observeeren, dat de meeste menschen missen hééft, en die in het naturalistiesch leven is ingeleefd - in der daad allemaal [*doorgehaald*: verschrikkelijk] heel aardig maar toch tamelijk gewoon en laag-bij-den-grond van aard zijn.
Hij is nooit gestegen tot fijne psychologische auto-analyses, noch tot het, "impressionistisch", noteeren van eigen helder-droomerig stemmingen-leven. Zijn observatie-leven is gebleven dat van een naturalistiesch realist van het eerste stadium. Nu zoekt hij den godsdienst, nu zoû hij wenschen zelf godsdienstig van stemming en gezindheid te zijn, maar daartoe is noodig een rijzen en buigen van de ziel, een kuische afzondering van haar in zich zelve, en dán een bewegen van haar in afmetingen, waarbij te vergelijken zijn tegenwoordig soort van observatie-leven is als een spin bij een luchtballon.
De *geest* van den man van *A Rebours* en *Croquis parisiens* is niet veranderd. Hij zoekt, maar het naturalistiesch voel-en-zien begrip is zijn, hem als zoodanig onbewuste, ín-waarheid, en daarom zal hij niet vinden al zoekt hij ook zijn leven lang, even min als iemant, die jaren lang met al zijn zintuigen één kamer doorzoekt dat wat in de andere kamer maar voor 't grijpen ligt. En of hij nu de stigmaten van Catharina Emmerich beschrijft, en wat hij vond in de boeken der middeneeuwsche Heiligen, en alle zeden en gebruiken van vroegere en hedendaagsche manne- en vrouwenkloosters, en de "Biecht" en gesprekken over het "mystieke" zieleleven, - in plaats van de bizonderheden van het lichamelijke sexueele leven en de winkel-uitstallingen van vroeger, - dat is, helaas, alles om het even, en verandert niet het *wezen* van den mensch. [*doorgehaald*: Onnoodig te zeggen dat dit boek toch] Het is eigenlijk niet de moeite waard hier bij te voegen, dat dit boek toch natuurlijk heel interessant is en veel meer waard dan de werken der courante fransche schrijvers, Lemaître, Brunetière, enz.-.'
Op 6 maart 1895 voegde Van Deyssel hier aan toe: 'Er zijn vier plaatsen, waar Huysmans raakt aan dat, wat de hoogere inhoud van zijn boek had kunnen zijn: 1e zegt hij, dat hij "geloovig" is geworden, dat hij ontvangen heeft "het Geloof". Hiervan deelt hij verder mede, dat het proces van geloovigworden gebeurd is in zijn onderbewustheid. Het is gebeurd, maar hij weet niet hoe. Op een zekeren ochtend werd hij wakker en merkte dat hij "het Geloof" had. Maar, zegt hij, al weet hij niet hoe 't gegaan is, de oorzaken van dit verschijnsel, van zijn "geloovig-worden", kan hij wel eenigszins naspeuren. Hij weet er drie: ten eerste, het atavisme, de geloovigheid van zijn voorgeslacht, sommige religieuze indrukken in zijn jeugd ontvangen en die achter zijn ongeloovig leven om, ongemerkt in hem hebben voortgewerkt; ten tweede, de kunst, zijn bewondering voor de schilderijen der *Primitieven*, de middeneeuwsche architektuur, de oude muziek, proza en poëzie; ten derde, zijn walging van de hedendaagsche wereld.
Dit nu, is alles goed en merkwaardig. Het hindert ook niet, dat zoo uitvoerig door den jong-geloovige de oorzaken zijner verandering rationalistiesch en fysiologiesch worden

t.t.
Karel Alb. Th.

gezien en verhaald. Maar, wel voelde ik hier het gemis aan wat het voornaamste is, namelijk aan een omschrijving van wat daarmede bedoeld wordt: "Het Geloof". Ik was voortdurend geneigd te vragen: wat ís dat "geloovig zijn", "het Geloof hebben?"
2e spreekt hij ergens van eene zachte [*doorgehaald*: inwendige aanraking] aanraking van zijn zieleleven, die hij gewaar werd, van een van buiten hem komende wil, die zich voor de zijne in de plaats stelde. 3e verhaalt hij van het buiten zich zelf gaan in het gebed.
4e zegt hij dat hij, na de Biecht, "de tegenwoordigheid van Christus in de kamer *zeer naauwkeurig* ("très nettement") voelde."
Maar, vooral bij de lezing van het tweede deel der geschiedenis, dat het mooiste is, verlaat mij de spijt over wat het boek had kunnen zijn en niet is, aanvaard ik en ben blij met de innige aandoenlijkheid die het heeft, juist om dat het niet anders is dan het is, zoo gewoon en eenvoudig, zoo zonder zielegeleerdheid, zonder hoogere methode, zonder overweldigend Begrip, zonder prachtige Visie.
Want nu is het een weldaad voor het hart, met zijn lieve en simpele nederigheid, zijn gewone en naauwkeurige hedendaagschheid, de diep-heldere wel van zijn moreele-schoonheid. Daarom is het boek éénig en zijn verschijning iets veel meers dan wat de, fijnere, psychologen, de, meer poëtische, symbolisten, de, rijker verscheiden, artistiek-gevoelige archeologen geven, - om dat het de zedelijke-schoonheid in de moderne-menschenziel beduidt, om dat het de in berouw gebroken-ziel van een nieuwerwetsch parijsch schrijver doet zien, een die van de wereld walgde, en nu meer nog walgt van zich zelf.'

68

Noordwijk aan Zee
16 Maart '95

Amice,

Van Jelgersma heb ik nu antwoord dat hij voor het Mei-nummer klaar zal zijn. Veth heeft - dat weet je misschien - een artikel beloofd. Van Deventer een over Berthelot of Bertholet,[253] van zestien bladzijden. Goes, Aletrino, Prins, Cox en Verburgh zijn of worden gezet. Als jij dus de Haan en Erens (en misschien van je zelf nog iets?) stuurt, hebben we keus genoeg. Van Maanen had ik geschreven dat hij wachten moest tot na Jelgersma. Van der Horst heeft dit keer niets stelligs beloofd.

Ik ben blij dat je zin hebt in 't verdikkings-plan. Ik zie zeer, zeer op tegen maandelijksch. Ondanks alle goede regeling zijn de twee weken voor het uitkomen agiteerend, en dát iedere maand zou zeer drukkend zijn.

Sam en Chap vond ik schandelijk, maar ik zag het te laat. 't Is een les voor 't vervolg.

Verburgh is niet sterk; maar heel aardig, eigen-aardig. De Gids van febr. is terecht, hij was bij Groesbeek. Hij lokt zeer uit tot handtastelijkheden: meer dan ooit een groote, dikke zwam, puffend van opgeblazenheid over zijn parasitische welvaren.[254] Ik zal hem je sturen tegelijk met de witte revue van gisteren. Zonderling dat zelfs de fatsoenlijker artikelen over Holland in 't buitenland, zoo buiten het eigenlijke land van onze bestrevingen om gaan.[255]

Ik heb Huysmans aan je doen sturen. Schrijf je er over? Gister ben ik bij Goes geweest. Hij verlangt niets liever dan ruimte voor meêwerking. Hij had van Boeken dat de N.G. 150 abonnés had.

Groesbeek liet me zien dat de Gids zooals in 't innerlijk nu ook in 't uiterlijk ons gaat nabootsen. Hij heeft nl. ons papier. Bij zorgvuldige telling van de letters is gebleken dat er op een Gids-bladzij niet minder gaat dan op de onze.

253 De Franse scheikundige Marcellin Berthelot (1827-1907), wel te onderscheiden van de Franse scheikundige Claude-Louis Berthollet (1748-1822). In De Nieuwe Gids van oktober 1885 had Charles M. van Deventer gedebuteerd met een artikel over *De Wet van Berthollet en de moderne scheikunde*.

254 De Gids van februari 1895 bevatte: I, een bespreking door P.J. Cosijn, van *Mathias de Vries' Verspreide taalkundige opstellen* (p. 177-203); II, Cyriel Buysse, *Het socialisme en de Vlaamsche landlieden* (p. 204-216); III, een beschouwing door A.G. van Hamel over *Belgische dichters* (p. 217-245), met veel aandacht voor Iwan Gilkin, Emile Verhaeren, Georges Rodenbach en Maurice Maeterlinck; IV, J.J. van Toorenenbergen over *Franciscus van Assisi,* n.a.v. Paul Sabatier, *Vie de St. François d'Assise* (p. 246-282); VI, R.C. Boer over Hendrik Ibsen's *Lille Eyolf* (1894) (p. 304-323); VII, Max Rooses over *Pol de Mont's Nieuwe bundel,* te weten *Iris,* Antwerpen, 1894 (p. 324-329); VIII, Hélène Lapidoth-Swarth, *Sonnetten: I, Afgrond-visioen;* II, *Christus-visoen;* III, *Doode stad;* IV, *Klokgetik;* V, *Witte wolken;* VI, *Verschrikte hinden;* VII, *Vogelnestje* (p. 330-336); IX, Aanteekeningen en opmerkingen, in welke rubriek J.N. van Hall schrijft over *De Nieuwe Gids herrezen* (p. 337-346); X, Dramatisch overzicht, waarin Van Hall schrijft over *Gijsbrecht van Amstel* met muziek, gecomponeerd door Bernard Zweers (p. 347-352); XI, de ‘Letterkundige kroniek’, waarin Van Hall Van Eeden's *De Broeders* bespreekt (p. 353-362) en XII, het ‘Buitenlandsch overzicht’ (p. 363-370).

255 Verwey had zich terecht gestoten aan een in de Revue Blanche van 15 maart 1895, p. 279-282, verschenen artikel, gesigneerd met de letter H, over *Les lettres Néerlandaises*.

De Revue Blanche heeft mij gedurende twee maanden een Ex. gestuurd aan mijn persoonlijk adres; behalve het ruil-ex. dat ze voortdurend adresseert aan Groesbeek. Daarna

kreeg ik een verzoek of ik nu wou inteekenen. Ik wou nu antwoorden dat ik als redacteur van het Tweemaand. een ruil-ex. ontvang en dus geen reden heb in te teekenen; dat dit ruil-ex., ondanks verzoek van onze uitgever het aan mij te sturen, voortdurend aan dien uitgever gestuurd wordt, en dat ik er daarom op aandring het voortaan aan mij te zenden. - Wil jij dat even in 't fransch stellen, dan schrijf ik het over.

Aan Cox is een proef van zijn stuk verzonden. Jelgersma was opgehouden door ziekte.

't Ga je goed.

Je vriend
Alb. V.

Ik bedenk dat het sturen van een Rev.bl. aan mij misschien juist veroorzaakt is door het, verkeerd begrepen, verzoek van Groesbeek. Je zou het briefje naar die onderstelling kunnen inrichten?

69

Baarn, 17 Maart 1895

Amice,

Hierbij het stuk van Bierens de Haan.[256] Ik ben voor plaatsing er van. Mocht jij er niet aanstonds geheel voor zijn, - dan hoop ik je eerlang mondeling mijn motieven (afgescheiden van het al of niet eens-zijn met den inhoud) voor te leggen.

Hartelijk gegroet,

t.t.
K. Alb. Thijm.

Ik heb mij gepermitteerd Groesbeek te verzoeken Verburgh zijn honorarium voor dat stukje over Browning reeds nu te zenden.

70

Baarn, 19 Maart 1895.

Amice,

Hierbij het briefje voor de *Revue Blanche*. Je kunt nu volstaan met den datum in te vullen en je naam er onder te zetten. Dat staat zelfs heel netjes. 't Is dan de sekretaris die het geschreven heeft! -

Spoedig meer.

t.t.

256 J.D. Bierens de Haan, *De bewustwording van het innerlijk wezen met afwijzing van de evolutionistische moraal,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 6, juli 1895, p. 374-397.

Karel Alb. Thijm.

Het boek van Huysmans had ik al.[257] Dank-je. Erens en proef-Prins heb ik aan Groesbeek gestuurd. Zoû jij Berlage niet eens willen vragen om een kleine bijdrage voor het volgend nummer? En Leopold[258] (voor één keer) of De Kanter[259] om wat poëzie?

A Monsieur le Directeur
de la Revue Blanche,
Paris.

Noordwijk-aan-Zee, Hollande.
Mars 1895.

Monsieur et cher confrère,

Après que la *Revue Blanche* m'avait été envoyée pendant deux mois à mon adresse personnelle, je viens de recevoir l'invitation de m'inscrire comme abonné.

En réponse à cette invitation, je me permets de vous faire remarquer que je reçois régulièrement un exemplaire de votre Revue en ma qualité de Rédacteur de la Revue Hollandaise *Tweemaandelijksch Tijdschrift* qui s'échange avec elle.

Je puis donc m'abstiner de l'abonnement sans perdre l'avantage de la lecture de votre si intéressante publication.

Il y a quelque temps déjà, l'éditeur de notre Revue Hollandaise a prié l' Administration de la Revue Blanche d'expédier la Revue (c'est-à-dire l'exemplaire d'échange) directement à mon adresse (Noordwijk-aan-Zee, Hollande) sans qu'on ait donné suite à cette demande.

Souffrez donc, que je la réitère, que je vous prie de faire envoyer un seul exemplaire de la Rev. Blanche à la Rédaction de la *Tweemaandelijksch Tijdschrift* (*adresse: Albert Verwey, Noordwijk-aan-Zee, Hollande*).

En attendant, veuillez agréer, Monsieur et cher confrère, l'expression de mes sentiments très distingués.

71

Noordwijk aan Zee
22 Maart '95

Waarde Karel,

257 Nu Van Deyssel aldus over twee exemplaren van *En Route* beschikte, leende hij op 24 maart 1895, toen mevrouw E.M. van Hoogstraten-van Hoytema (Van Eeden's ‘Ellen’), samen met haar dochter Carry de zondag doorbracht op *Villetta,* een daarvan aan zijn bezoekster die hem op 26 maart zou schrijven: ‘Het is zulk een heerlijk boek, dat boek van Huysmans; het is om eenvoudig verrukt van te zijn. En nu wilde ik u vragen of ik dit houden mag, en voor u een nieuw exemplaar bestellen - het is met ongeluk wat gechiffoneerd, en dan kan ik er in aanteekenen. U wist niet dat u mij met dat boek zeer stille wateren gaf voor velerlei obsessie en vermoeienis. Als ik geen antwoord van u krijg, reken ik dat ik 't houden mag.’

258 J.H. Leopold zou in De Nieuwe Gids van augustus 1895, p. 419-434, de reeks *Verzen* publiceren, beroemd geworden als de *Verzen 1895*.

259 Zie deel I, p. 216, noot 364.

Vanochtend heb ik het schrijven aan de directie van de 'si intéressante publication', gekopieerd en verzonden. Het oorspronkelijk dorst ik niet ontheiligen: het zal als een eeuwig aandenken en voorbeeld in het archief van het Tweem. Tijdschr. bewaard worden.

Berlage zal ik vragen. Leopold heeft indertijd zoo positief geweigerd dat ik nu aarzel. Van de Kanters verdiensten ben ik, om de waarheid te zeggen, te weinig doordrongen dan dat ik hem vragen durf.

Ik ben alle dagen van den week overdag in Leiden, aan de bibliotheek;[260] daardoor heb ik over de afl. nog weinig gedacht. Zeker is dat aangenomen en gezet zijn: Cox, Verburgh, Erens, Prins, Aletrino, Goes, tezamen ongeveer zes vel. Aangenomen om deze keer geplaatst te worden, maar nog niet ontvangen: Veth en Jelgersma, tezamen twee à drie vel. Aangenomen om zoo mógelijk deze keer geplaatst te worden: Van Deventer en Bierens de Haan, juist twee vel. In geval nu een van deze laatste twee moet uitgesteld, dan ben ik ervoor dat dit B.d.H. is.[261] En dat om twee redenen: Ten eerste moet ons doel zijn Van Deventer van de O. Gids af te trekken. Daarvoor moet hij het gevoel krijgen dat hij bij ons terecht kan. Dit stuk van hem is bovendien verschillend van zijn gewone, n.l. chemisch. Ten tweede: het artikel van B.d.H. is klaarblijkelijk gericht tegen Jelgersma. Dit nu vind ik uitstekend (waarom dacht je dat ik 't daarmee oneens zou zijn? 't Komt juist in mijn kraam te pas); maar is het daarom niet beter Jelgersma te laten voorgaan, en de kritiek op hem te laten volgen, temeer daar op dien grond ook Van Maanen is uitgesteld?

Ik heb tot mijn spijt verzuimd je Gids en Rev. Bl. te sturen; maar laat ze nu volgen.

Veel groeten. Ik verlang naar je meening over Huysmans.

Je Albert Verwey

Cox is 27, Verburgh 11 blz.

72

[Noordwijk aan Zee]
27/3/95

Wil je Diepenbrock vragen om een stuk over Novalis, naar aanleiding van de vertaling van Maeterlinck?[262] Zeg dat als hij het doet, een Ex. hem gestuurd zal worden. Ik weet

260 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid/Uit het leven van Albert Verwey,* dl. II, Amsterdam, 1955, p. 72, bezocht Verwey toen veelvuldig de Leidse Universiteitsbibliotheek in verband met zijn studie van Marx, Kant en - vooral - Spinoza

261 Zie noot 256.

262 In maart 1895 verscheen bij Paul Lacomblez te Brussel *Les Disciples à Saïs et les Fragments de Novalis,* traduits de l'allemand et précédés d'une introduction, par Maurice Maeterlinck. Onmiddellijk na binnenkomst van Verwey's verzoek, ja, nog op 27 maart 1895, vroeg Van Deyssel aan Alphons Diepenbrock, die toen recentelijk, in het weekblad De Kroniek van 24 februari 1895, Novalis had geroemd als ‘een van de grootste en diepste menschen (...) die ooit in Europa hebben geleefd’, of hij Maeterlinck's vertaling wilde bespreken voor het Tweemaandelijksch Tijdschrift; zie de betreffende brief in Alphons Diepenbrock, *Brieven en documenten,* ed. Ed. Reeser, dl. II, 's-Gravenhage, 1967, p. 301. Aldaar ook, p. 309, Diepenbrock's antwoord van 6 april 1895: ‘Een stuk *over Novalis* te schrijven, daartoe acht ik mij in 't geheel niet in staat.’ Zie ook Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Novalis/Een eerste verkenning,* in Liber Amicorum Dr. Gerard Knuvelder Aetate Sua LXX, Raam, oktober 1972, p. 103-119.

niet zijn adres. Als hij in Amsterd. is, hoorde ik, logeert hij bij den jongen v. Tienhoven.[263]

tt
Alb. V.

Hij woont op kamers, Prinsengracht 1079 Amsterd.

73

Noordwijk/Zee
29 Maart '95

Amice,
Ik hoop dat je uit bijgaand klad[264] wijs kunt worden. Als je vindt dat het om de belangrijkheid van een onbekend dichter de moeite waard is er een artikel van te maken, breng dan de onderteekening naar den titel over. Zet anders Boekbeoordeelingen erboven.

Als je goed vindt de 2 bijdragen te plaatsen, stuur ze dan naar Groesbeek.

Van Gorter krijgen we een stukje vertaling van Spinoza[265] voor dit nummer, tegen *ƒ*30.- per vel.

Gegroet. Gaat het goed met Cato. Ik verlang je weer eens te zien.

tt
Alb. V.

263 Mr. Gijs van Tienhoven Jr. (1856-1900), de oudste zoon van de toenmalige burgemeester van Amsterdam Mr. G. van Tienhoven. Een op 28 juli 1921 door Van Deyssel begonnen maar jammer genoeg niet voltooide beschouwing heft aan: ‘Ik ben in het bezit van een precieus boekje. Op de eerste, overigens blanco, bladzijde daarvan staat geschreven: “Van Gijs voor Fons”. Dit is het exemplaar van een werkje, dat, toen het in 1896 in vijftig te nummeren afdrukken voor vrienden gemaakt was, door den schrijver, Mr. G. van Tienhoven Jr., gegeven werd aan Dr. Alphons Diepenbrock, en, in latere jaren, door dezen aan mij werd cadeau gedaan. De titel van dit boekje luidt: G. van Tienhoven Jr., *Fluctuatiën,* Amsterdam, 1896.’ Zie ook *Gedenkschriften* (editie Harry G.M. Prick), p. 457, 605 en 655.

264 Het klad van Albert Verwey, *Twee dichters,* I, Stefan George, II, Emile Verhaeren, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 5, mei 1895, p. 215-219 en p. 219-222. Naar aanleiding hiervan schreef Roland de Marès in de Mercure de France, juni 1895, p. 373; ‘Le *Tweemaandelijksch Tijdschrift* publie un excellent article de M.A. Verwey sur Stephan George et Emile Verhaeren. Ce dernier, quoique trop résumé, est une digne louange de l'admirable poète, du génial rythmeur des *Villages illusoires* dont Mochel a dit tout le talent dans le dernier Mercure. [dit laatste een verwijzing naar Albert Mockel, *Emile Verhaeren*, Mercure de France, mei 1895, p. 190-212]. Over de rest van de mei-aflevering oordeelde De Marès: ‘Ce numéro d'ailleurs est à citer tout entier, un des meilleurs de la vaillante revue: une étude de E. Verburgh, sur le théâtre de Browning; un second article de Verwey, *l'Idee dans l'histoire,* très bien pensé, très bien écrit; enfin, un article de H. Gorter, sur *l'Ethique de Spinoza*.’

265 *De Ethica van Spinoza,* [te weten het Aanhangsel van het eerste en dat van het vierde deel - H.P.] vertaald door H. Gorter, in idem, mei 1895, p. 323-340.

74

Baarn, 7 April 1895.

Amice,

Daar ik lichtelijk ongesteld was,[266] kon ik niet goed naar Amsterdam komen. Ik weet niet of je misschien morgen nog hier komt (zoo als Free[267] je zoû vragen). Anders hoop ik in elk geval je verlof te vragen, - het is nu Paaschvakantie - zoodra ons derde kindje geboren zal zijn[268] - een paar dagen te Noordwijk te komen.

Op je laatsten brief die gedetailleerd over den inhoud der volgende aflevering handelde, wilde ik je nog and woorden, dat ik er vóor zoû zijn de stukken van Cox en Bierens de Haan beide te verdeelen over de Mei- en Juli-afleveringen. Ik zoû er zeer vóor zijn althans iets van het stuk van De Haan op te nemen (Te meer daar Jelgersma er niet in genoemd wordt.)

266 Het had in de bedoeling gelegen dat Van Deyssel op zaterdag 6 april Verwey ontmoeten zou bij Scheltema & Holkema, maar Van Deyssel's ongesteldheid had hem belet op die datum naar Amsterdam te reizen. Over het verloop van deze ongesteldheid zijn notities bewaard gebleven: ‘Donderdag 4 April des ochtends van 8.30 tot 8.45 hebt gij gezaagd maar te hard, voelde u moe daarna en had het, zoo zonder overjas buiten, daar huiverig koud gevonden. Donderdag 4 April ten 8u.45 zijt gij begonnen de Dagorde niet meer in praktijk te brengen, na er dus omstreeks een maand (van 6-9 Maart af) trouw aan te zijn geweest. Dien Donderdag zijt gij van 12 tot 12.15 nog naar buiten geweest, maar voelde u toen “ongesteld”. - Dat is zoo gebleven tot nu aan toe [Zondag, 7 April 1895 - H.P.]. De ongesteldheid is in zóo onbeschrijflijk lichten graad, dat zij, om zoo te zeggen, in 't geheel niet bestaat.’ Op 9 april zou hij vervolgen: ‘Na een paar dagen niet uit te zijn geweest, u lichtelijk ongesteld voelende, hebt gij eergisteren, Zondag 7 April, in-eens te veel geloopen, en daarbij een uur aan één stuk, iets wat gij, - het is een féit - misschien sedert den zomer van 1893 niet meer gedaan had. Gij kondt toch weten dat al voeldet gij, zoo als het geval was, er op het oogenblik zelf niets naars van, - dit u ongewoon langdurige loopen in zijn gevolgen toch nadeelig moest zijn. Gisteren waart gij dan ook trillerig en waayerig van aanvoelen (met moeheid daaronder). Maar gij vond dat gij, omdat het vakantie was, toch maar een uitstapje moest doen, en wel naar Soest.’ [Normaliter legde Van Deyssel de afstand, tussen zijn huis en dat van Jac. van Looy, af in precies veertig minuten. Alleen als de wandeling hem vermoeide placht hij na de eerste twintig minuten, even zo veel minuten uit te rusten in het dan door hem bereikte koffiehuis van Ubbink, - H.P.] ‘Toen gij bij Ubbink waart, kondt gij niet verder. Met de spijs en drank in het koffiehuis en het rijtuig samen is dit onaangename geval u op een rijksdaalder gekomen.’ Op woensdag 10 april werd de wandeling naar Van Looy weer moeiteloos volbracht.

267 Van Eeden bezocht Van Deyssel op vrijdag 5 april 1895.

268 Van Deyssel was op dit tijdstip vader van een in 1888 geboren zoon (zie noot 24) en van een in 1893 geboren dochter (zie in dl. I, p. 158, noot 247).

Jac. van Looy (1855-1930) en zijn vrouw Titia van Looy-van Gelder (1860-1940) in hun woning te Soest, Lange Eind 113a. Foto: J. Ebbenhorst & Zoon. Soest. 'Bij de Van Looy's kwam ik graag: eerst in Amsterdam, toen in Soest en later in Haarlem. Vooral's avonds waren de kamers mooi, van een volle doorzongen kleur en gloed, rustig en harmonisch. En er waren altijd bloemen, maar nooit veel. Ieder ding kwam tot zijn recht. Ze waren door-en-door deftig en gedegen-Hollands, die vertrekken, en zeer intiem. Later in Haarlem deden zij denken aan oude Regenten-kamers.' (Marie Cremers, 'Lichtend verleden', Amsterdam 1954, tweede druk, p. 29).

Hierbij twee verzen van een nieuwen dichter,[269] die ze mij niet voor het Tijdschrift zond; maar waarover ik toch graâg je oordeel zoû vernemen.
Het eene getiteld

'Stilte is om mij, albasten avond'

vind ik veel beter dan het, zwakke, andere. Zoû, dunkt je, het hier genoemde ook reeds gedrukt kunnen worden?
Als je zoo goed wilt zijn, zend ze mij dan per eerste gelegenheid terug.
Van harte

Karel Alb. Thijm.

75

Noordwijk aan Zee
9 April '95.

Amice,
Het is juist over het opmaken van het nummer dat ik je graag even gesproken had. Het stuk van Cox is een referaat van een boek: je begrijpt dat dat niet te splitsen is. Verbeel je iemand die, om den inhoud van een niet opperst belangrijk boek te weten, zijn herinneringen van voor twee maanden gaat opfrisschen.
Om te kunnen voortmaken had ik juist deze volgorde opgemaakt. Als je die goed vindt kunnen de eerste zes vel nog deze week afgedrukt. Prins 8. Verburgh 12. Cox 27. Verwey: Twee Dichters 9. Goes 18. Van Deventer 8. Verwey de Idee[270] etc 5. Aletrino 20, is tezamen 106 bladzijden of 6 vel en 10 bladzijden. Wij hebben dan nog vier of laat ons zeggen vijf vel over. Terwijl er zijn of beloofd zijn: Aletrino 28. Jelgersma 32 (?) Bierens 23. Veth 16 (?) Berlage (?) Erens 15 (?)
Het is heel wel mogelijk dat Jelgersma of Veth, of beiden niet op tijd komen. En dan is het verreweg verkieselijk Bierens in zijn geheel te plaatsen, want dat stuk splitsen is m.i. het vermoorden.

269 Op 8 maart 1895 had P.C. Boutens, vanuit Voorschoten, voor de eerste maal schriftelijk contact met Van Deyssel gezocht; zie Karel de Clerck, *Uit het leven van P.C. Boutens,* tweede herziene druk, Amsterdam, 1969, p. 52-57. De twee verzen die Van Deyssel aan Verwey voorlegde, zonder de naam van de dichter te onthullen, werden voor de eerste maal openbaar gemaakt in de afdeling 'Nagelaten gedichten' van P.C. Boutens, *Verzamelde lyriek*/Tweede deel, 1922-1943, Amsterdam, 1968, p. 113 en 114, te weten: *Stilte is om me, albasten avond* en *Dit heb ik bovenalles liefgehad.* Toen aan deze uitgave van Boutens' *Verzamelde lyriek* een 'Verantwoording' (p. 1231-1247) werd meegegeven, door Johan B.W. Polak, waren Karel de Clerck en Harry G.M. Prick het erover eens dat beide gedichten Van Deyssel hadden bereikt als door Boutens bijgesloten in zijn op 18 april 1895 vanuit Middelburg aan Van Deyssel verzonden brief (zie Karel de Clerck, a.w., p. 54; 'Verantwoording', p. 1239). De betrouwbaarheid van dat gegeven wordt nu echter te niet gedaan door de datum van Van Deyssel's brief aan Verwey.

270 Albert Verwey, *De Idee in de geschiedenis* [naar aanleiding van de inaugurele rede, uitgesproken te Groningen op 16 maart 1895 door Dr. C.H. Th. Bussemaker], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 5, mei 1895, p. 259-263, en aldaar gedagtekend 2 April '95; herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 231-239.

Het stuk van Van Deventer heet: De legende van Lavoisier. Mijn 2e zending heb je zeker verstuurd? In de verzen die je me stuurt, hoor ik voornamelijk een echo van Gorter. Ik mis het gevoel dat iemand persoonlijk het woord voert tot me.

Kom zoodra je kunt en breng Jopie mee, en zeg of we jullie ook van eenigen dienst kunnen zijn.

Er liggen hier drie boeken: de Brieven van Tine,[271] Nouhuys over Walt Whitman,[272] Artiest van Emants (tooneelspel).[273] Er zouden over alle drie aardige dingen te schrijven zijn, maar ik zie er niet veel kans toe. Hoe denk jij erover?

Zeer gegroet

tt

Albert V.

Er is in die verzen iets dat me zeer ‘puzzlet’. Ik weet niet of het enkel is dat ik mijn indruk van de verzen niet kan rijmen met mijn indruk van het schrift. 't Kan ook zijn dat ze niet persoonlijk en toch gemeend zijn. Eén ding lijkt me intusschen zeker, n.l. dat het geen verzen zijn om uit te geven. Hebben ze waarde dan is het die van een zelf-biecht, en als zoodanig lijken ze me allebei even belangrijk. Die bizonderheid van gevoel en uitdrukking waardoor een vers van gemeen belang wordt, missen ze dunkt me.

76

Baarn, 11 April 1895

Heden werd ons een zoon geboren.[274]

Moeder en kind zijn welvarend.

Met groet

Karel Alb. Thijm.

77

[poststempel Noordwijk,
13 April 1895]

271 *Tine*. Brieven van mevrouw E.H. Douwes Dekker-van Wijnbergen aan mejuffrouw Stephanie Etzerodt, later mevrouw Omboni. Met een schrijven van de laatste en enkele aanteekeningen uitgegeven door Julius Pée, Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 1895.

272 W.G. van Nouhuys, *Walt Whitman,* Martinus Nijhoff, s-Gravenhage, 1895, waarvan een voorpublicatie was verschenen in De Gids, oktober 1894, p. 1-48, en december 1894, p. 424-477.

273 Marcellus Emants, *Artiest* /Tooneelspel in drie bedrijven, Van Holkema & Warendorf, Amsterdam, 1895.

274 Donderdag 11 april 1895 werd Van Deyssel's derde kind en tweede zoon geboren: Jan Eduard Frank Arnold Alberdingk Thijm (1895-1978). Op 13 april noteerde Van Deyssel: ‘Het is buitengewoon goed en gauw gegaan, alleen maar jammer die 4 dagen krukken van te voren. Gisteren ben ik met hem en de peettante en baker naar Kerk en Stadhuis geweest.’ Aan eenenzestig relaties werd, telkens per handgeschreven briefkaart, mededeling van de geboorte gedaan. Hierop hadden op 21 april negenenveertig verwittigden gereageerd. De twaalf wat tragere gelukwensers slonken tenslotte tot drie, die in het geheel niet reageerden, te weten: Aletrino, Breitner en Van der Goes.

Van harte gelukgewenscht. Groet Cato, en verzoek haar in een hemelsche onverschilligheid de aanstaande keuken-débris te gemoet te lachen. Pas jij op dat je gelukkige mijmeringen je eigen en Jopies maaltijden niet verminderen. En trek een hooge muur tusschen je gemoedsrust en dezer eerste week wederwaardigheden.

Zittend, van links naar rechts: Kitty Verwey-van Vloten (1867-1945), Johanna E.H. Chr. van Vloten-van Gennep (1824-1906), Odo van Vloten (1860-1930), Betsy Witsen-van Vloten (1862-1946); staand, van links naar rechts: Martha van Eeden-van Vloten (1856-1943), Willem van Vloten (1855-1925), Gerlof van Vloten (1866-1903) en Frank van Vloten (1858-1928). Reproductie uit een foto-album van mevrouw C.F. Witsen-van den Bosch te 's-Gravenhage.

Tot ziens, als je komt ben je welkom.

Albert en Kitty Verwey

78

16 April '95

Amice,
In opdracht van mijn schoonmoeder zend ik je ingesloten honderd gulden.
Ik verwacht nu iederen dag bericht dat je komt. Ik heb je geschreven, geloof ik, dat we ook rekenen op Jopie.[275] Alles blijft goed gaan, hoop ik. Tot ziens.

Alb. V.

79

N.B.[276] Tak zal den 24en 8 a 10 blz. zenden, een politiek-ekonomiesch artiekel.[277] Al is het wat laat, zoo heb ik dit maar geaccepteerd; het komt goed, niet waar? Daar het over 1 Mei als arbeidersdag is, moet het echter in de Mei-aflevering en kan niet wachten. - Wel gegroet van

Karel Alb. Th.

80

[poststempel Noordwijk
19 April 1895]

Amice,
Wij mogen niet brommen dat je nog bij je vrouw blijft, 't Laatst van de volgende week dus.

275 Zie Verwey's brief van 9 april 1895.

276 Het betreft hier een fragment van een briefkaartschrijven, op 17 april 1895 aan Verwey gericht, waarvan om volstrekt onduidelijke redenen het resterende tekstgedeelte is afgeknipt. In dát gedeelte moet, afgaande op Verwey's antwoord van 19 april, Van Deyssel Verwey hebben laten weten dat hij zijn overkomst naar Noordwijk aan Zee nog even zou willen uitstellen.

277 Een dag eerder, 16 april 1895, had P.L. Tak aan Van Deyssel gevraagd: ‘Wil het Tweemaandelijksche een kort artikel van mij hebben over den 1e Mei als arbeidersdag? Zoo ja, wanneer is de uiterste termijn? Ik zou het gaarne schrijven, maar kan er niet vóor Zondag aan beginnen. Het zou 8 à 10 pagina's zijn, den 24 en te leveren.’ Op 25 april berichtte Tak evenwel: ‘Amice, 't artikeltje waarvoor ik u gastvrijheid vroeg, zal ik niet zenden, 't Is niet naar mijn zin, te laat begonnen en niet genoeg bezonken. Toevallig hoorde ik van den heer Groesbeek dat er overvloed is, zoodat ik niets in de war stuur en u liever voor de volgende afl. intijds iets beters zend. Ge zult me dit wel niet euvel duiden: we varen er zoo beiden beter bij dan wanneer ik u om mijne toezegging gestand te doen, wat zend dat ik zelf liever voor de prullemand bestem.’

Jelgersma stuurt de helft 1 ½ of 2 vel; Veth 1 vel. Nu Tak nog een half. En Chap van wien Groesbeek mij gezegd had dat hij 8 had, blijkt nu, daar de vellen zijn opgemaakt acht *tien* te zijn.

Met Erens mee (vond je zijn recensie van dat spaansche boek niet dunnetjes) komen we nu op een groote elf vel minstens. Ik ben er niet voor hier Bierens nog bij te voegen. Eer zou ik die eene van Erens recensie ook willen uitstellen. Dit laatste hierom, omdat wij een 40 gld. moeten inhalen om in de voor 't kontrakt gestelde grenzen te blijven. In plaats

daarvan wordt door die onbeduidende bespreking 't achterop 15 gld. meer.

In haast, met veel groeten

tt

Alb. V.

Groeten van ons beiden aan Cato.

81

Baarn, 24 April 1895.

Waarde Vrienden, Als het goed is, zullen wij het pleizier hebben Vrijdag[278] 11.37 ocht. te Noordwijk aan te komen. Joopie vlast er erg op. -

Eer-gisteren sprak ik Veth,[279] die nog bezig was aan zijn artikel. Als het eenigszins kan, hoop ik, dat Bierens de H. er nog in komt. Wij hebben zijn artikel[280] al twee maanden. Hij kan elk oogenblik bij den Gids te recht. Ik wilde hem ook vragen voor geregelde medewerking in zijn vak, bij onze uitbreiding.

Wat dunkt je daarvan? - Wat dít artikel aangaat, zoû ik haast zeggen: het boven de elf vel of zoo er in te zetten, kan niet meer dan *ƒ*16 à *ƒ*20.- kosten. Nu, laten de redakteuren deze onkosten voor hun rekening nemen en dit bedrag later aftrekken van hun aandeel bij de verrekening. De quaestie is eigenlijk of de schrijver het erg náar vindt of niet, en dat weet ik niet. Ware het feit, dat hij aan een spoedige verschijning zeer hecht, dan zoû deze maatregel misschien de moeite waard zijn. -

Tot spoedig dus. Vele groeten,

K.A. Th.

82

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
25 April 1895]
Woensdagavond.

Wij zullen jullie met de koffie wachten. Ik ben zoo vrij een paar tramabonnementen in te sluiten, waarvan je 't eene moet laten knippen in tram 1, en het andere in tram 2. Tenminste twee van de drie meisjes[281] zien met verlangen uit naar ridder Joopie. Tot ziens. Groet Cato.

278 26 april 1895.

279 Maandag 22 april 1895 was een overvolle dag voor Van Deyssel. Eerst reisde hij, samen met Joopie, naar Bussum waar hij mevr. Jo van Gogh-Bonger en haar zoontje Vincent bezocht; vervolgens legde hij bezoeken af bij de Veths, waar hij Diepenbrock ontmoette, bij de Gorters en bij de Van Eedens. Op de terugreis stapte hij in de verkeerde trein waardoor hij in Utrecht belandde. De reis Utrecht-Baarn werd veraangenaamd door de aanwezigheid van een ‘spraakzame en knap-van-uiterlijke kondukteur’.

280 Dat artikel - zie noot 256 - is toch niet in de mei-aflevering opgenomen.

281 Te weten: Liesbet (geb. 1891), Mea (geb. 1892) en Gonda (geb. 1893).

Alb. V.

83

Noordwijk/Zee
7 Mei '95

Amice,

Na je vertrek[282] zijn de bloemen afgeplukt en heeft er een storm gewaaid. Sints gister lig ik weer in het holletje achter het duin dat de kinderen zoo beschut vonden.[283] Hierbij tijdschriften, en een brief van v. Deventer.[284] Ik zoek te vergeefs een kaartje van Veth, die mij antwoordde dat hij zijn stuk nu al 'elders gepresenteerd' had,[285] maar dat hij, mocht het terugkomen, nu wel weer bij ons zou aankloppen. In den toon lag verzoendheid. Van Deventer heb ik geantwoord dat 't zich laat aanzien dat ook wij bij de afspr. van verleden jaar zullen wenschen te blijven. Schrijf mij even p.o. *naar Haarlem* of jij dat ook vindt, dan spreek ik hem in Amsterdam.

Heb jij het boekje van Bierens,[286] stuur dat dan aan Chap. Ik heb hem verzocht om dat stuk over die wijsgeeren namens ons te vragen. Het zou wel goed zijn, volgend jaar wat meer van zijn advies gebruik te maken. Ik wou hem daar meteen over spreken.

282 Van Deyssel en zijn oudste zoontje Joopie verbleven bij de Verwey's op *Villa Nova* van vrijdag 26 april, 12 uur 's middags tot donderdag-ochtend, 2 mei, kwart voor elf. Op de dag van hun vertrek trof Verwey 's morgens op zijn schrijfbureau het volgende briefje aan, daar 's avonds voor het slapen gaan door Van Deyssel neergelegd: 'Om in 't algemeen aan het maatschappelijk gebruik meê te doen, en om, in 't bijzonder, ten eerste op hen niet den indruk te maken van schriel en norsch te zijn en ten tweede hun mijn erkentelijkheid voor hun zorg voor Joopie enz. eenigszins massief te laten merken, - zoû ik gaarne aan je dienstboden [de gezusters Aal en Griet van Beveren - H.P.] bij mijn vertrek een paar gulden fooi geven. Dit is echter voor mij een buitensporige en ongewone uitgaaf. - Wat dunkt je hiervan?' Verwey legde een paar gulden bij dit briefje neer en schreef eronder: 'Dat ik mijn gastheersplicht kwalijk vervullen zou als ik toeliet dat je je in mijn huis een aangename daad ontzegde, maar even kwalijk als ik gedoogde dat je je in je eigen huis een noodzakelijke ervoor ontzei.' Ik druk hier het *oorspronkelijk* document af en *niet* de door Verwey uit het geheugen opgeschreven teksten zoals die geciteerd worden door Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* Amsterdam, 1955, p. 86. Vader en zoon reisden terug via Leiden alwaar werd koffie gedronken bij Gerlof van Vloten. Van Amsterdam naar Baarn werd teruggereisd in het gezelschap van Jozef en Isaac Israels. Thuisgekomen legde Van Deyssel vast: 'De Paasch-vakantie is nu geëindigd en heeft 5 dagen te lang geduurd, die wij zullen inhalen door de groote-vakantie 5 dagen te verkorten.'

283 De 'struikbegroeiden duinschoot', waarvan ook sprake is in de eerste regel van het zesde (van de tien) sonnetten ter gedachtenis van Gerlof van Vloten; zie *Oorspronkelijk Dichtwerk,* dl. I, p. 521.

284 Deze brief van Van Deventer aan Verwey, d.d. 3 mei 1895, die nooit door Van Deyssel werd geretourneerd, werd eerder openbaar gemaakt door Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Dr. Charles M. van Deventer,* in Handelingen XXIII der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, Brussel, 1969, p. 275-356; de betreffende brief a.w., p. 310-311. Van Deventer is van mening dat Van Deyssel en Verwey de heer Lotsy meer hebben 'laten zeggen, dan tot sieraad van uw tijdschrift strekt. Ook de heer De Boer beteekent niet veel. De stukken van Jelgersma vind ik zeer interessant, doch hadden zij niet beknopter kunnen wezen? Thans geef ik u het advies Dr. Bierens de Haan uit te noodigen een studie te leveren over de uiteenzetting en de beteekenis der Eleatische filosofie, en, niet te vergeten, van de Eleatische paradoxen.'

285 Inderdaad verscheen het artikel van Jan Veth, *Een geschonden meesterstuk?* [n.a.v. de Schuttersmaaltijd door Bartholomeus van der Helst] in De Gids, juni 1895, p. 466-486.

286 Zie noot 219.

Morgenochtend gaan we voor een paar dagen naar Haarlem.

Nederland, met het stuk van Jolles,[287] en de brief van v. Deventer, ontving ik graag van je terug.

Veel groeten, ook aan vrouw en zoon.

Je Albert Verwey

Ik sluit ook Borel in, en een Boekbeoord. van de Boer,[288] waarvan ik wensch te weten of je ze plaatsbaar vindt.

Borel[289] doe ik ook erbij, misschien schrijf je er zelf iets over.

Tak vroeg me je Prozastukken aan te kondigen; ik heb hem niet meer kunnen sturen dan twee volzinnen, waarin ik je overgang van het naturalisme naar een nieuw heelal van kunstenaarsziening aanduid.[290] Verder geen nieuws

tt

Alb. V.

84

Baarn, 10 Mei 1895.

Amice,

Bij herlezing van je briefje, zie ik dat je ‘p.o.’ andwoord vraagt. Wil mij ten goede houden, dat mij dit ontgaan is.

Medewerking van v. Deventer op de oude manier vind ik goed. Het boekje van Bierens stuur ik hem.[291] Ik had Bierens zelf willen schrijven, en zoû je dien brief eerst ter lezing gezonden hebben. Ik had hem meteen honorarium willen aanbieden (?) - Hierbij gedichten[292] van een onleesbaar-namigen Dordtenaar.

Ik word beziggehouden door de aangenaamste herinneringen aan mijn verblijf te

287 Diens *Vrouwtje van Stavoren*.

288 T.J. de Boer, [bespreking van] Mario Pilo, *La psychologie du Beau et de l'Art*. Traduit de l'Italien par Auguste Dietrich, Paris, 1895, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 6, juli 1895, p. 429.

289 Een overdruk van Henri Borel, *Wu Wei/Studie naar aanleiding van Lao Tsz' filosofie,* in De Gids, maart 1895, p. 415-449. Op 25 maart 1895 had Van Deyssel aan Borel laten weten: ‘Uw overige verzen zullen, zoo als ik u schreef, niet in het *Tweemaandel. Tijdschr.* geplaatst kunnen worden. Ik schreef er niet bij waaróm die verzen niet geplaatst kunnen worden, om dat dit, meen ik, van zelf duidelijk is. Bijdragen aan een Algemeen Tijdschrift kunnen maar om twee redenen niet aanvaard worden. Ten eerste als zij te speciaal zijn (over botanie b.v.); ten tweede, als zij niet goed genoeg zijn. Dit laatste is het geval met de door u ingezonden verzen. Zelfs volgens den Heer Van Eeden, die, meen ik, van de Hollandsche letterkundigen het dichtst bij u staat, zijn uw verzen te zwak om gedrukt te worden (niet alle, maar bijna alle). - Ik schrijf u dit zoo onomwonden alleen om dat u mij daarom heeft gevraagd en mij gezegd er tegen te kunnen. -’

290 Deze aankondiging zou eerst het licht zien in De Kroniek van 1 december 1895. Zie onder 130A.

291 Van Deventer's bespreking van dit boekje had nogal wat voeten in de aarde, want toen hij in juni 1895 verhuisde, van Amstel 320 III naar de Van Woustraat 54 I, bleek de *Psychische afkomst van het oorzaakbegrip* zo goed opgeborgen dat hij ze niet meer kon terugvinden, zodat hij gedwongen was nogmaals om een exemplaar te vragen.

292 Deze gedichten zijn niet voor plaatsing in aanmerking gekomen.

Hans van Eeden (1887-1981) en zijn broer Paul (1889-1913). '... de kinderen, de zoontjes, een jaar of zeven, acht, Hans en Paul, wat een tweetal, beide met de zelfde haardracht en de zelfde kleeding, beide ongewoon bevallig van gezichtje, fijn en lenig, de jongens-levendigheid in beide aanwezig, edel beperkt door dat zachte en fijne.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 490); 'Hans en Paul waren kleine jongetjes vol charme. Ze hadden toen een aapje en een grote hond. Ik zie nog vóór mij hoe Martha een witte blouse droeg met barnstenen ketting. Ik bleef er een dagje en toen zij 's middags ging rusten, bleef ik met de jongetjes alleen: Paul roerde voorzichtig de piano aan en zei: "Dit is een vlindertje." Toen keek hij naar mij en riep: "Wat heb jij een raar gezicht!" Toen Hans en Paul aan een optocht van kinderen mee zouden doen, zou Bauer hier een spreuk voor schilderen. "Alles is maar effetjes" kozen zij.' (Marie Cremers, 'Lichtend verleden', Amsterdam, 1954, tweede druk, p. 29).

Noordwijk. Mijn vrouw was uiterst ingenomen met de verrassingen, die zij in het mandje vond. Wil de jouwe haar genoegen berichten.

Met vele groeten aan jullie beiden

Karel Alb. Thijm.

Gisteren heb ik het nieuwe boekje van Free gelezen.[293]

85

Noordwijk aan Zee
15 Mei '95

Amice,

Sints gister zijn wij uit Haarlem terug. Vandaag ben ik jarig, dertig jaar. Als je wilt schrijf Bierens dan zonder je te laten hinderen door zijn onderhandeling met Van Deventer. Ik vind ook wel dat we hem geld moesten aanbieden; maar nu ik Groesbeek en Nijhoff het laatst gesproken heb, waren zij hevig tegen prijsverhooging. Zij hadden geraadpleegd, met den uitgever Nijgh meen ik, en die had hun gezegd dat prijsverhooging zonder zeer essentieele verandering (maandelijksch verschijnen of iets dergelijks), ons een boel abonnés zou kosten. Dat was zijn, Nijgh's, ervaring.

Als wij dus niet om de maand komen (waar ik niets geen lust in heb), en toch dikker worden (wat ik niet zie hoe het vermeden kan), dan gaat ieder nieuw honorarium van onze winst af, en is het dus weer wenschelijk geen schrijvers te betalen die er niet om gevraagd hebben. In dit dilemma zou ik voorstellen in elk geval met zulk aanbieden te wachten tot na het Juli nummer. Dan maakt Groesbeeks boekhouder onmiddelijk de balans op. Voordat die er is, merk ik toch wel dat alle overleg, en alle spreken met de uitgevers zonder resultaat moet blijven.

Op aandrang van v. Deventer, die schreef dat de rede van prof. Bosscha tot na 1 Juli was uitgesteld, heb ik dien heer verzocht zijn rede voor het Septr. nummer af te staan. Hij antwoordde zeer vriendelijk dat het zijn kon dat zij in de handelingen van het Natuur. en Geneesk. Congres, waarvoor zij gehouden wordt,moet worden opgenomen, maar dat hij anders zeer gewillig is.[294]

Zondag l.l. ben ik met Kit en de kinderen in Bussum geweest voor Hans' verjaardag.[295] Ook bij Veth. Zijn stuk komt in de Gids.[296] Omtrent Jolles heb ik hem ingelicht. De dag bij Van Eeden was heel vroolijk, ook rijtoeren en gezelligheid. Als wij niet met Mama geweest waren hadden wij eraan kunnen denken een dag over te blijven en naar Baarn te komen; nu moesten wij 's avonds naar H.

293 Van Eeden's midden april 1895, bij W. Versluys te Amsterdam, verschenen eerste boek van *Het lied van Schijn en Wezen*.

294 De betreffende rede is niet in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen.

295 Hans van Eeden (1887-1981) was op 12 mei acht geworden. Op die datum tekende Frederik van Eeden in zijn dagboek aan: ‘Van daag feest van Hans, de Verwey's met 2 kinderen, mama v.Vl., Gerlof, Fr. Titsingh, Eda Schlencker en Jan van Heel, en Dietlof. Met 2 rijtuigen naar Valkeveen, Dietlof en ik met Vietsen. De appelboompjes bloeiden, we zaten op 't gras en de Gorters kwamen. Allen amuseerden zich best, geloof ik.’ (*Dagboek,* dl. I/1878-1900, Culemborg, 1971, p. 340).

296 Zie noot 285.

Er is ter bespreking binnengekomen: Zomer, door Corn.Huygens.[297] Reflecteer jij daarop?

Denk eraan dat je den brief v.v. Deventer en Nederland met Jolles erin voor me bewaart.

Veel groeten

je

Albert Verwey

86

Baarn, 8 Juni 1895.

Amice,

Tot mijn spijt moet ik je berichten, dat van mijn bijdrage in onze aanstaande aflevering hoogst waarschijnlijk niets komen zal. Gedurende de maanden Maart, gedeeltelijk April, en Mei heb ik dagelijks gepoogd die boekbeoordeeling te bewerken, maar het is bij vruchteloos pogen gebleven. Dit was nog wel een goede periode. Daarna is mijn leven, -zonder naspeurbare oorzaak naar beneden gefluktueerd en ben ik, misschien onder anderen ten gevolge van dat vruchteloos pogen zoo down, dat ik de laatste dagen zelfs het pogen heb moeten nalaten.

Ik heb zeer matig en geregeld geleefd en weet niet waaraan ik deze nieuwe zware fyzieke depressie zoû moeten toeschrijven.[298]

Wil deze ietwat kleingeestige en zwaar-tillende konfidentie verontschuldigen. In ons associéschap dat, hoop ik, lang van duur zal zijn, zal ik, vrees ik, nog wel meer een dergelijk beroep op je welwillendheid moeten doen.

Ik had zoo graâg in deze laatste aflevering van den eersten jaargang iets gehad, - maandenlang heb ik op die boekbeoordeeling gezeten,[299] en nu zal het toch niet gelukken. Enfin, hopen door alles heen.

Ten opzichte van het Tijdschrift nog dit een en ander:

297 Cornélie Huygens, *Zomer,* P.N. van Kampen & Zoon, Amsterdam, 1895. Datzelfde jaar verscheen bij dezelfde uitgever de derde druk van haar roman *Regina*. Over deze schrijfster thans Jeroen Brouwers, *De laatste deur,* Amsterdam, 1983, p. 130-135.

298 Op 5 juni 1895 had Van Deyssel al vastgelegd dat zijn gesteldheid voortdurend slecht was: ‘even erg down als na het doen van buitensporig vermoeyende dingen ofschoon gij toch niets buitengewoons gedaan had maar integendeel, heel rustig en regelmatig geleefd.’ Toen hij zaterdagmiddag 8 juni de *Loop der Gesteldheid* nog eens naging, moest hij constateren: ‘Gij zijt nu weêr zeer beroerd geweest sedert Zondag 2 Juni (toen Ising hier was). Woensdag waart gij wat beter, Donderdag was het weêr een feestdag (Eduard Alberdingk Thijm, Jan C. Alb. Th., Pater Van Meurs, Kapelaan Rademaker, met mijn vrouw naar Soest, bij de familie Kuyper) en daarop waart gij Vrijdag weêr erger. Tot Saturdag, 1 Juni, toen gij 's middags naar Soest zijt gegaan, waart gij goed. - Gij acht het mogelijk dat uw beroerdigheid grootendeels bevorderd is door konstipatie enz. welke konstipatie veroorzaakt is door uw veranderd regime o.a. bestaande in het in-eens staken van het gewone bier-drinken aan tafel. Nu wilt gij niet dan maar weêr ineens wèl bier drinken op de oude manier, maar nu wilt gij langzaam-aan verminderen en om te beginnen *om-den-anderen-dag* bier drinken.’

299 De beoordeling van Huysmans' *En Route*. Zie noot 336.

Van Van Looy heb ik de formeele toezegging dat zijn Feesten alleen bij ons zullen verschijnen.[300]

300 Die toezegging had Van Deyssel gekregen op zaterdagmiddag 1 juni, toen hij Van Looy in Soest bezocht.

Van Coenen en Diepenbrock is vooreerst niets te wachten, daar beide te veel in maatschappelijke drukte zijn.

Van den Gorteriaan,[301] wiens poëtische konfidenties je niet geschikt voor publikatie vond, heb ik nog een paar stukjes, die ik je maar niet zenden zal.

De boekbeoordeeling van Erens, die wij nog hadden liggen, schijnt nu reeds in den Nieuwen Gids[302] verschenen te zijn. Een zonderling geval.

Ik was juist al lang aan 't overwegen hóe zonder onbescheidenheid iets van Jozef Israëls zijn boek[303] voor ons te krijgen - toen de *Kroniek* er reeds fragmenten van publiceerde.[304]

Met hartelijke groeten, ook aan Kitty en een zoenhandje voor de meisjes, je vriend

Karel Alb.Thijm.

87

Noordwijk/Zee
9 Juni 1895

Amice,

Van afl. 6 zijn vijf vel klaar om te worden afgedrukt. Aletrino 29,[305] Bierens 24,[306] Verwey 2,[307] v. Deventer 17,[308] Berlage 8.[309] Van Berlage zijn er dan nog 3 over, van Jelgersma verwacht ik ± 30,[310] van Erens staan er 9,[311] en van v. Vloten een boekbeoord. gekregen[312] die ik nog lezen moet en die 8 blz. wordt. Bij elkaar is dit ruim 8 vel, behalve dat er nog een novelletje van Aletrino staat. Als jij nu iets af hebt kan dat in de eerste plaats in aanmerking komen. Dan stuurt Van der Goes waarschijnlijk nog een 10 blz. En eindelijk had ik graag dat je Tak nog eens schreef of hij deze keer het stukje wil sturen dat de vorige maal in zijn prullemand gebleven is.[313] Maar schrijf hem dat hij uiterlijk den 20sten moet inzenden.

301 P.C. Boutens.
302 Zie noot 318.
303 Jozef Israëls, *Spanje/Een reisverhaal*. Met reproducties naar teekeningen van den schrijver, Martinus Nijhoff, 's-Gravenhage, 1899.
304 [Jozef Israëls], *Israëls over Velasquez,* in De Kroniek, 2 juni 1895.
305 A. Aletrino, [de slot-aflevering van de roman] *Martha,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1 e jrg., aflev. 6, juli 1895, p. 345-373, aldaar gedagtekend Jan. '93-Oct. '94.
306 Zie noot 256.
307 Albert Verwey, *Gezang/De Zon, de hemel en de blauwe zee,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, juli 1895, p. 398-399, aldaar gedagtekend 1894; laatstelijk in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* dl. I, p. 241.
308 Ch. M. van Deventer, *Antiphon/staatsman en redenaar,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, juli 1895, p. 400-416.
309 H.P. Berlage Nzn., *Over architectuur,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, juli 1895, p. 417-427.
310 D.G. Jelgersma, *De ontkenning der moraal/Stirner, Ibsen, Nietzsche,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, juli 1895, p. 448-474, aldaar gedagtekend Amsterdam, Juni '95.
311 Zie echter noot 318
312 G. van Vloten, *Van Saint Louis naar Tripoli* [bespreking van *De Saint-Louis à Tripoli,* par le Lt. Col. Monteil, Alcan, Paris, 1895], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, juli 1895, p. 428-436.
313 Zie noot 277.

Op advies van v. Deventer heb ik aan den heer v. Maanen zijn stuk ter bekorting teruggestuurd. Voorloopig zullen wij dat niet terugzien.

Met het Tijdschr. blijft alles dan nu bij het oude en het publiek hoeft met den nieuwen jaargang niet te worden toegesproken. Dat komt mij goed van pas. Ik had mij verleden week, sints lang trouwens, wat overwerkt, en kan nog maar kalmpjes aan.

Zie eens na in den Mercure - ik stuur je de tijdschriften - die vertalingen uit het nederlandsch, met de noot erbij.[314] Zou dat iets voor ons wezen? Schrijf jij in dat geval, 't zij aan den Mercure, 't zij aan dien heer Janssen,[315] als die bereikbaar is?

Ik hoorde laatst van v.d. Horst dat het je wel ging. Als dat zoo bleef houd ik me voor spoedig antwoord aanbevolen.

Zeer gegroet

tt

Albert Verwey

314 Verwey en Van Deyssel werden bepaald geïntrigeerd door Joseph van Sluijters', aan de Mercure de France van juni 1895, p. 269-285, bijgedragen, *Contes insensés* (I, *La petite croix de pierre noire;* II, *Le petit canard blanc;* III, *Mintje Laan*), traduit du néerlandais par Georges de Feure. Deze vertaler verschafte in een noot de volgende curieuze en dan ook de nieuwsgierigheid prikkelende informatie: ‘Joseph van Sluijters naquit à Gorinchem - dans la Gueldre, - près du château de Loevenstein, en 1863. Il y passa les premières années de sa vie et fut élevé par son père, un maître d'école, dont la modestie seule fut cause qu'il mourut obscur, car c'était un esprit exceptionnel, d'une érudition remarquable. Cet excellent vieillard, malgré l'affection qu'il avait pour son fils, se sépara de lui, ayant trouvé pour le jeune homme un emploi de sous-maître au village de Pannerden. Ce village se trouve un peu au-dessous de l'endroit où le Rhin entrant dans la Gueldre, se divise en deux bras dont l'un, sous le nom de Waal, se perd dans la Meuse, à la hauteur de Gorinchem, la ville même où naquit van Sluijters.

C'est dans ce pauvre village de Pannerden, perdu entre les soixante-douze digues du Rhin et du Waal, dans le plus étrange des décors que van Sluijters écrivit ses premières oeuvres. Elles firent un certain bruit en Gueldre et surtout à Arnhem, où elles parurent dans un journal de l'époque intitulé *Arnhemsche Bloementuin (Le Jardin fleuri d'Arnhem)*. Cependant il passa pour fou; il fut la risée de la province entière, surtout quand furent publiées ses *Waanzinnige Historiën (Contes insensés)*.

Vers sa vingtième année, sur les instances d'un seigneur qui s'éprit de ce subtil talent, il alla habiter Kleef, puis d'autres villes de l' Allemagne. C'est dans le grand duché de Saxe qu'il composa un drame social intitulé *Eigenliefde (Egoïsme)*, où il soutient des théories si audacieuses qu'aucun théâtre n'a encore osé le représenter. En 1884, subitement, à la suite de quelque déception, il déclara qu'il renonçait à la littérature. Il se rendit à Kampen (dans la province d'Overijssel), où se trouve l'école préparatoire de l'armée coloniale néerlandaise. Mais l'horreur de la discipline fut plus forte que ses déterminations. Il alla tenter la chance à Amsterdam, mais fut repoussé de partout et finit par se rendre, on ne sait comment, aux Indes néerlandaises. Il y fut accueilli par son frére, ingénieur à Madioen.

Un ami qu'il avait à la Haye - Henricus Janssen - reçut encore de ses nouvelles en juillet 1890. Par le même courrier, Sluijters envoya une série *Contes Javanais*, dont les manuscrits originaux sont encore entre les mains de Janssen. Depuis, les lettres écrites à lui et à son frère sont demeurées sans réponse. Ce sont là tous les détails par Henricus Janssen, le seul homme en Hollande qui fut l'ami de Joseph van Sluijters et connut les diverses phases de cette existence mouvementée.’

315 Over de schilder Henricus Jansen [dus niet: Janssen] (1867-1921), die werkte onder de schuilnaam Henricus, zie Bettina Polak, *Het fin-de-siècle in de Nederlandse schilderkunst/De symbolistische beweging 1890-1900,* 's-Gravenhage, 1955, p. 280-283, alsook Carel Blotkamp e.a., *Kunstenaren der idee/Symbolistische tendenzen in Nederland, ca. 1880-1930*, Den Haag, 1978.

88

13 Juni 1895. Baarn.
Donderdag.

Amice,

Onze beide laatste brieven zijn te gelijk onder weg geweest. Het is treurig dat aldus op onze bark van twee kanten te gelijk de vlag der depressie werd geheschen. -

Aan Tak heb ik geschreven.

Aan Henricus Janssen schrijf ik via den Mercure.[316] Die 'Contes Insensés' zijn belangrijk.

Ik vind dat de aflevering moet aangevuld worden door meerdere kopie van Goes. Wil ik hem hierover schrijven? Ik schrijf ook aan Prins.[317] De 9 blz. van Erens zullen dus

316 Van Deyssel heeft het bij dit voornemen gelaten. Op een gegeven moment leek 't ook geen zin meer te hebben toen De Kroniek in zijn nummer van 11 augustus 1895 *Het kleine kruis van zwarten steen,* en in dat van 18 augustus 1895 *Het witte eendje* publiceerde. Bovendien was al uit De Kroniek van 23 juni 1895 gebleken dat er in de bevolkingsregisters van de gemeente Gorinchem, in de periode 1853-1890, geen Joseph van Sluijters voorkwam. Ook was het vermoeden gerezen dat het hier een mystificatie betrof en dat Joseph van Sluijters identiek was aan zijn vertaler Georges de Feure en bovendien aan de Belg Charles Sluyts, die aan de Revue Blanche van april 1895, p. 327-328, een zeer aanvechtbare kroniek betreffende *Les lettres néerlandaises* bijdroeg.

317 Ook deze toezegging kwam Van Deyssel niet na omdat hij voortdurend bezweek voor de genoegens van een 'vakantie leidend leven', zoals hij dat placht te noemen. In het avonduur van 12 juni 1895 zou hij, voorlopig zonder veel resultaat, zichzelf voorhouden: 'Gij voert niets uit. Het is schande. Gij *moet* werken, gij *moet* u aan uw Dagorde houden. Denk er nu om, om den eersten keer van bezoek-ontvangen of uitgaan het er op toe te leggen dadelijk na het eind u weêr in de Dagorde in te lijven. De dag vandaag -laat opstaan, lang ontbijten, wat luchtige lektuur lezen, lang dejeuneeren met wijn enz., rooken, lezen, wandelen, lezen, dineeren, krantje lezen, rooken, - zoo gaat de dag wel snel, maar lam en duf, om. Hierin *moet* verandering komen.'

moeten vervallen. Ook aan Erens, die bezig lijkt, zoû ik misschien kunnen schrijven.[318]

Als er te kort is, meld mij dan, als je zoo goed wilt zijn, even wát je vind dat er gedaan moet worden.

Ik zie zoo even in de courant dat wij benoemd zijn tot leden der Maatschappij van Letterkunde te Leiden, te gelijk met Edward B. Koster[319] o.a. Wij hebben, meen ik, eens te Noordwijk dit geval voorzien en toen afgesproken te bedanken. Hoe doet men dat? Waarschijnlijk door terugzending van het te verwachten diploma. De eenigen van onze generatie, die benoemd zijn, - V. Eeden en Netscher - hebben voor zoo ver ik weet ook bedankt.

Ofschoon ik eigenlijk heelemaal niet gestemd ben om onschuldige lieden die mij een beleefdheid bewijzen te bruskeeren, moet ik het, dunkt mij, doen om trouw te blijven aan de traditie van '80.

Hoe gaat het je?

Vele groeten van

t.t.

Karel Alb. Thijm.

89

Noordwijk aan Zee

318 Aan Frans Erens zou Van Deyssel eerst schrijven op 2 juli 1895: ‘Vergun mij een klein misverstand op te helderen, dat tusschen ons schijnt te bestaan. Gij zond mij in de maand April ll. twee bijdragen voor het *Tweemaandelijksch Tijdschriften* vroeg mij in het begeleidend schrijven terug te zenden wat niet in het Tijdschrift geplaatst zoude kunnen worden. Ik meen dat ik u toen de goede ontvangst van uw bijdrage bericht heb, u mijn ingenomenheid met de toezending betuigende en u tevens uitnoodigende bij gelegenheid ook eens een “schets” te willen zenden.
Daar gij mij zelf eenigen tijd te voren gemeld had dat, in geval er gekozen moest worden tusschen den *Nieuwen Gids* en het *Tweem. Tijdschr.*, gij het *Tijdschrift* kiezen zoudt, meende ik dat de toestand volkomen helder tusschen ons was. In de eerste op uw zending volgende aflevering kon, daar de Redaktie tegenover den uitgever aan een zeker bestek gehouden is, dat niet mag overschreden worden, slechts één der twee gezonden bijdragen geplaatst worden, terwijl de andere, - die over *A Vau l'Eau* van Huysmans, welke overigens niet aan aktualiteit gebonden was - voor het volgend nummer werd gereserveerd. Van den beginne af had die deel uitgemaakt van onze inhoud-opmaking der Juli-aflevering en was, meen ik, ook reeds gezèt. - Daar ik den *Nieuwen Gids* niet zoo dadelijk in handen krijg, was het eerst in de tweede helft van Juni, dus kort vóor het verschijnen onzer Juli-aflevering, dat ik met pijnlijke verwondering gewaar werd, dat het zelfde opstel in de Juni-aflevering van den *Nieuwen Gids* was verschenen.
Hieruit leid ik af, dat gij verondersteldet dat het stuk over *A Vau L'Eau* door de Redaktie van het *Tweemaandelijksche* niet voor haar tijdschrift was aanvaard. En het spijt mij dat gij dit verondersteld hebt; vooreerst daar wij veel te blij met iets van uwe hand zijn om het niet zoo gauw mogelijk te plaatsen; ten tweede om dat gij mij gevraagd had in geval van niet-plaatsing u uw handschrift terug te zenden en uwe veronderstelling dat uw opstel niet opgenomen zoû worden dus insloot de veronderstelling van onhoffelijkheid van mij, die u het stuk niet terug had gezonden. - Ik zal u niet verzoeken u de moeite te geven verder over deze aangelegenheid uit te weiden; alleen zoû het mij zeer aangenaam zijn indien ik van u de mededeeling mocht ontvangen dat mocht in *mijne* houding u iets duister zijn voorgekomen, die duisterheid thans is opgehelderd. Verder houd ik mij aanbevolen voor eene nieuwe zending.’

319 Zie noot 56.

15 Juni '95

Amice,

Goes was gister juist hier. Ik heb met hem afgesproken dat hij bij tijds een vel kopij zal

sturen.[320] Van Jelgersma verwacht ik twee vel, en het stukje van mijn zwager, een apart artikeltje, is 9 blz. Bij elkaar maakt dit iets minder dan 9 vel, en dan staat er nog een novelletje van Aletrino dat er eigenlijk in moet. Als Tak nu iets stuurt zou ik verder maar niets aanvragen: er bestaat ook nog een kans dat v.d. Horst wat heeft.

Het treft uitmuntend dat onze gemeenschappelijke depressie is komen te vallen in de komkommertijd. Ik ben nu nog úiterst breekbaar, en bizónder geneigd het met een minimum af te doen.

Hoe komt Erens zoo onbeleefd te zijn! ik zal trachten die N.G. in te zien.

Ja, geluk met je opname in de officieele geletterdheid. Ik heb de Meester die er mij naar vroeg,[321] gister geantwoord dat ik bedanken zal. Zij zullen, denk ik, een gedrukt bericht sturen en dan zal het best zijn te antwoorden dat men gevoelig is voor de welwillendheid, maar de benoeming niet wenscht aan te nemen. Lieve God, we kunnen de letterkunde toch niet bevorderen in overleg met alle slechte novellisten en verzen-schrijvers van Nederland! Om niet te spreken van het ongetelde heer van kommiezen-chartermeester en adjunct-archivarissen uit alle provincies. Bovendien is deze beleefdheid eene die hoofdzakelijk de kas van de maatschappij ten goede komt.

Een prachtig bericht was wat je me van Van Looy schreef: ik zou het eigenlijk als een zeer zware grieving gevoeld hebben als hij zijn vroeger voornemen had uitgevoerd.

Ik heb nu al een heel afschuwelijken roman ter bespreking gekregen: Bouton de Rose, door J. Morgan de Groot.[322] Geloof je dat je hekel zich luchtiger zal laten hanteeren dan je droomveer, laat ik het je dan sturen. Een onschuldig boek is Zomer, met een Max en Kitty erin - het heeft me een avond van herstellende zieke zoetjes vervroolijkt. Als er nog iets anders is dat ik je sturen kan? Gorters Ethica?[323]

A.s. Dinsdag komt mijn zuster[324] en begint de maskerade-pret in Leiden.[325] Ik acht het dan mijn plicht als niet-arbeidend familielid, erheen te gaan.

Ik hoop dat je beter wordt. Groet je vrouw en Jopie.

Je toegenegen

Albert Verwey

320 Van die afspraak is niets terechtgekomen.

321 Aan de benoeming van Verwey en Van Deyssel tot lid van de Maatschappij der Nederlandsche letterkunde, op 13 juni 1895 - in de 128ste jaarvergadering -, wenste Johan de Meester aandacht te schenken in De Kroniek van 30 juni 1895. De Meester deed dit in zijn vaste rubriek, *Briefjes van een nuchter mensch* en kwam op een en ander nog eens uitvoerig terug in diezelfde rubriek in De Kroniek van 28 juli 1895.

322 J. Morgan de Groot was het pseudoniem van Karel Ridóro, wiens tweedelige roman *Bouton de Rose* in 1895 het licht zag bij Ten Brink & De Vries te Amsterdam.

323 Benedictus de Spinoza, *Ethica*. Vertaald door H. Gorter, Loman en Funke, 's-Gravenhage, 1895, in een oplage van 500 exemplaren.

324 Verwey's halfzuster Anna Maria. Zie in deel I, p. 76, noot 99.

325 De toen nog jaarlijkse historisch-romantische optocht der Leidse studenten. De eerste optocht, op 9 februari 1835, zou Nicolaas Beets beschrijven in zijn humoristische, door Byron geïnspireerde dichtwerk *De Masquerade* (1835). Daarover Peter van Zonneveld, *Romantiek in de regen: de Leidse maskerade van 1835,* in Literatuur, jrg 1, 1984, p. 238-245.

90

Baarn, 19 Juni 1895

Amice,

Zoo als ik je schreef, was ik eerst niet voornemens je de later nog door mij ontvangen stukjes van dezen poëet te zenden om dat je met de eerste twee zoo weinig ingenomen was.

Dezer dagen[326] liet ik ze echter allen aan Gorter lezen en daar deze nu niet alleen de vier later door mij ontvangen gedichten véel beter vond dan de twee eerste, die ik je gezonden had, maar bovendien met dié twee van deze laatste vier, welke ik in den linker bovenhoek × gemerkt heb, in 't algemeen nog al zeer ingenomen was, zend ik je ze nu ter beoordeeling, daar zij, mocht je ze goed keuren, een goede bijdrage voor de aflevering zouden kunnen zijn.

In verband met verschillende dingen, die ik heb vernomen, heb ik Boeken, niet-officiëel en niet-redaktioneel, voorgesteld eens een gedicht of prozastuk voor het *Tweem. Tijdschr.* in te zenden.

Wees gegroet

Karel Alb. Thijm.

91

Noordwijk/Zee
21 Juni '95

Amice,

Ik heb nog geen bericht of Jelgersma en Goes zijn aangekomen. Op verzoek van Gorter (dit onder ons)[327] heb ik een stukje, zoowat een vel, over zijn Ethica, geschreven, en dadelijk naar de drukkerij gestuurd.[328] Voor het geval dat Jelg. en Goes niet meevallen, is dat een goede bijslag. Een vel oude verzen[329] heb ik klaarliggen om bij te springen als een van beide niet komt.

De verzen van den ongenoemde heb ik met aandacht gelezen. Ik vind ze beter dan de vorige, maar zéer zwak. Zwakker dan andere verzen die ik hier liggen heb en wier maker ik aanmoedigend geschreven heb nog wat te wachten. Willen wij eens uit

326 Maandagavond 17 juni 1895 kreeg Herman Gorter voor de eerste maal gedichten van P.C. Boutens onder ogen.

327 Blijkens de *Herman Gorter Documentatie/over de jaren 1864 tot en met 1897,* samengesteld door Enno Endt, Amsterdam, 1964, p. 376-377, schreef Gorter op 20 juni 1895 aan Verwey: ‘Ik sprak eergisteren [moet echter zijn 17 juni-H.P.] Thijm; die zei mij dat van Deventer de Sp. vertaling maar moest bespreken in het Tw. Tijdschrift; maar ik zou het, als ik jou was, liever zelf doen. Al ken je de Ethica misschien niet geheel, jou oordeel zal toch veel meer waard zijn dan van Chap, al meent hij het nog zoo goed.’

328 Albert Verwey, *Spinoza's Ethica,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg. aflev. 6, juli 1895, p. 437-447; herdruk in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 41-60.

329 Zie noot 334.

dergelijke zwakkere verzen een keus doen - van een juffrouw ligt hier ook nog iets[330] dat in aanmerking komt - laten wij die dan eens samen uitzoeken en ook Gorter een stem in het kapittel geven; maar als wij nu in dit nummer alleen déze plaatsen dan heb ik een sterk gevoel dat ik mijn andere dichters heb verongelijkt.

330 Marie Jungius, *Verzen,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 2, november 1895, p. 269-270.

Vergeef me dat ik, ietwat moe van mijn spinozistische dissertatie, op dit punt langwijlig word.

Wat je me schrijft van Boeken lijkt me interessant. Ik ben, daaraan denkend, je nieuwsgierige vriend[331]

Albert Verwey

92

Baarn, 23 Juni 1895

Amice,

Met genoegen bemerk ik aan je schrijven over Spinoza, dat je depressie is geweken.

Hierbij een proza-bijdrage, door den auteur, een Schiedammer,[332] na bespreking met mij, geheel overgewerkt, en die nu wel niet veel bizonders, maar eenvoudig goed, zuiver en klaar is en mij voorkomt geplaatst te kunnen worden. - Daar ik dit stuk al veel te lang heb liggen, hoorde ik gaarne als het kon zonder te lang uitstel je meening, op dat ik den schrijver kunne berichten.

Met Goes, - in aanmerking genomen dat hij zóo veel schrijft en ook elders tegen minder honorarium dan bij ons, moest onze betrekking, dunkt mij, zóo zijn, dat wij altijd wat van hem hadden liggen (des noods reeds aan hem betaald) om in geval van behoefte bij te springen.

Zoo als je weet, - want ik heb je dat alles voorgelezen - heb ik nog fragmenten en schematische noticies liggen (socialisme,[333] enz.) die, in geval van grooten kopienood, misschien, gedeeltelijk, in den vorm van ‘losse gedachten’ of zoo, gebruikt zouden kunnen worden. Maar liefst alleen bij uiterste noodzakelijkheid.

Adieu. Gegroet,

Karel Alb. Thijm.

93

Noordwijk/Zee
24 Juni '95

331 Op 20 juni 1895 antwoordde Boeken Van Deyssel vanuit de Kerkstraat 108, Amsterdam: ‘Amice, Zoo even ontvang ik uw geacht schrijven van den 19 den dezer en ik maak er mij een genoegen van u dadelijk te antwoorden. Aan uw verzoek, hoe aangenaam het mij ook is, wil ik liever, de tegenwoordige toestanden in aanmerking genomen, niet voldoen, maar mag ik dat verzoek beschouwen als een bewijs dat ook gij gaarne verandering zaagt in die toestanden? Gaarne gebruik ik deze gelegenheid om u mede te deelen dat, wanneer uw en mijn gesternten ons beider wegen elkander mocht doen kruisen, ik gaarne op dat kruispunt met u eenige gedachten (in woorden uitgedrukt) zou willen wisselen over mogelijke toekomstigheden op het arbeidsveld, waarop ik mij vermeet naast u mijne krachten in te spannen en te beproeven.’

332 Henri Hartog. Zie noot 142.

333 Bedoeld zijnde tenslotte eerst in 1901, in L. van Deyssel's *Zesde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1901, p. 67-71 en p. 73-81, openbaar gemaakte fragmenten *Uit een dagboek* en *Uit een schetsboek.*

Amice,

Den Schiedammer vind ik goed. Vanochtend telegrafeerde Groesbeek dat Jelgersma gekomen was (27 blz) maar Goes niet. Ik ben toen meteen naar Goes gegaan. Het stuk was klaar in zijn hoofd, zei hij. Daar het anderhalve dag nemen zou om het daaruit te

zetten, heb ik Groesbeek geschreven de afl. te sluiten met mijn reserve-verzen.

De afl. wordt daarmee een paar bladzijden onder de 9 vel, dus voldoende. Nu liggen er nog 7 blz. schetsjes van Aletrino. Ik meen dat ze niet veel bizonders zijn. Nu wou ik je vragen: als wij die plaatsen in deze afl. die zooveel dunner is dan de vorige, zal het dan niet te zeer lijken alsof wij alles bij elkaar gehaald hebben? Het slot van zijn Martha staat er ook al in.

Als je lust hebt leg dan eens een verzameling van fragmenten aan die eventueel konden dienen. Me dunkt, dat je verscheiden brokken hebt die te gebruiken zijn.

Ik wensch het handschrift van mijn 15 losse sonnetten[334] en de opbrengst ervan in het tijdschrift als een geschenk in de wieg te leggen van je jongste dochtertje.[335] Ik hoop dat vader en moeder het goedvinden: er staat niets onbehoorlijks in.

Zeer gegroet, ook door Kitty

Albert Verwey.

94

Baarn, 26 Juni
10 uur ocht.

Amice, Met deze post zend ik toch nog een stukje over Huysmans[336] van 6 a 7 blz. aan Groesbeek; ook zond ik hem gist. de 3 blz. van De Boer, die ik nog had liggen.[337] Zoo dat wij misschien toch nog even de 10 vel zullen overschrijden. -

Ik ben zeer gevoelig voor je geschenk in de wieg van mijn jongste.

Addio,

334 Albert Verwey, *Losse sonnetten (1893),* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 6, juli 1895, p. 475-489, te weten: (I) *Jozef Israels (Oorspronkelijk Dichtwerk,* dl. I, p. 198); (2) *Aarde* (O.D., I. p. 198); (3) *Spel en ernst* [niet onder die titel herdrukt]; (4) *Kerk* (O.D., I. p. 198-199); (5) *(Woud I* (O.D., I. p. 199); (6) *Woud II* (O.D., I. p. 199-200); (7) *Reiziger* (O.D., I. p. 214); (8) *Granaatboomen*/Aan Jan Eduard Karsen (O.D., I, p. 214); (9) *Jacques Perk* (O.D., I. p. 215); (10) *Liefde voor alle ding I* (O.D., I p. 215); (11) *Liefde voor alle ding II* (O.D., I, p. 215-216); (12) *Overtocht* (O.D., I. p. 216); (13) *Europa* (O.D., I. p. 216-217); (14) *Op mijn "Spaansche reis"* (O.D., I. p. 217); (15) *In memoriam W.F. van H[ell]Jr./Gestorven te Ambon Nov. '93* (O.D., I. p. 218-219). Wat no. 3, *Spel en ernst,* betreft, dit sonnet werd, zonder titel, eerst herdrukt in Albert Verwey, *Dichtspel/Oorspronkelijke en vertaalde gedichten*. Bezorgd, ingeleid en van commentaar voorzien door Dr. Mea Nijland-Verwey. Met een woord vooraf van Prof. Dr. C.A. Zaalberg, Amsterdam, 1983 p. 187, aldaar gedagtekend 31 Augs. '93. Het commentaar in *Dichtspel,* p. 650, verzuimt te verwijzen naar *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey,* dl. I, p. 156-157, alwaar een reproductie van het handschrift van dit sonnet, *niet* gedateerd 31 augustus maar 25 november 1893! Zie ook C.A. Zaalberg, *Bij de verschijning van Albert Verwey's Dichtspel* en Harry G.M. Prick, *Feestgedruis rond Albert Verwey,* in Juffrouw Ida, jrg. 9, no. 2, p. 3-12 en p. 13-15.

335 Bedoeld is uiteraard: je jongste zoontje.

336 L. van Deyssel, *Huysmans' En Route,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 1e jrg., aflev. 6, juli 1895, p. 492-496; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 315-319.

337 Zie noot 288. Aan die boekbespreking werd nu nog toegevoegd: T.J. de Boer, *Uit het dagboek van Titus,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, juli 1895, p. 490-491.

Karel Alb. Thijm.

Ja, ik ben ook zeer tegen het opnemen der novellen van Aletrino in deze aflevering.

95

Scheltema & Holkema's Boekhandel (K. Groesbeek)
74 Rokin hoek Wijde Kapelsteeg,
Amsterdam, Telephoon 621.

[poststempel Amsterdam,
27 Juni 1895]

Amice,

Ik ben hier geweest en heb je proef nagezien. Morgenochtend zie ik de revisie en drukken we af.

tt
Alb. V.

96

Noordwijk/Zee
3 Juli '95

Amice,

Laat ik beginnen met excuus te vragen voor die u die in uw had moeten veranderd zijn.[338] Ik hoop dat ze je niet héél erg gehinderd heeft. Jelgersma was ook zoo laat en 't was kunst- en vliegwerk Zaterdag klaar te komen. Maandag ontving ik drie vel van Bolland; Rome en de Geschiedenis (vervolg van de Onbevl. Ontvangenis).[339] Hij verzocht de groeten aan jullie.

Vanochtend verzoek van Chap om ruimte van eén vel voor een bespreking van Bierens Oorzaakbegrip. Dat, met den Schiedammer en Barnevelt,[340] maakt al 9 ½ vel. Ook als de Schied. wordt uitgesteld zullen Goes, v.d. Horst en Berlage dus wel al zorgen dat we teveel hebben. Beloof dus niets.

Schrijf mij even of je goed vindt dat wij Bolland geregeld een present Ex. en 10 vrije overdrukjes van zijn stukken verschaffen? Hij is zeer ijverig en zal stellig voorloopig niet meer vragen dan zijn 30 gld.

Ik hoop deze maand aan te komen om een en ander over de nieuwe jaargang te bespreken.

't Ga je wel. Groet Cato

338 Deze door Verwey over het hoofd geziene zetfout, tegen het einde van de voorlaatste alinea van Van Deyssel's bespreking (‘gij zoudt van verschrikkelijke verbazing stom u [w] aan u ontdekte met zondenroet besmeurde gulden ziel tegenover u moeten aanschouwen’), is ook in 1897 niet door Van Deyssel gecorrigeerd.

339 G.J.P.J. Bolland, *Rome en de geschiedenis/Een weinig kerkhistorie voor den eerw. heer G. van Noort,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 1, september 1895, p. 84-137, aldaar gedagtekend Batavia, 25 Mei 1895.

340 Albert Verwey, *Johan van Oldenbarnevelt/Treurspel,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, september 1895, p. 1-66, aldaar gedagtekend 1894; laatstelijk herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* dl. I, p. 121-173.

Hon. Juli		
v. Deventer	17 a 2.50	= 42.50
Aletrino	29 a 1.875	= 54.375
Verwey 2 + 11 + 15	= 28 a 2.50	= 70.-
Jelgersma	27 a 1.875	= 50.525
Thijm	4 a 75/16	= 18.75
		*f*236.65

Wij blijven dus binnen de raming.

97

Baarn, 6 Juli 1895.

Amice, Pardon! Dat van Bolland vind ik goed, vooral indien wij er den vorm aan geven van één zijner vellen met *f*37.50 te honoreeren, want anders kan het moeilijk redelijk gemaakt worden om alleen voor hem van den algemeenen regel af te wijken.

Ik zie je komst[341] met verlangen te gemoet.

Zeer gegroet

341 Verwey kwam over naar Baarn op dinsdag 9 juli. Op 10 juli wandelden Verwey en Van Deyssel naar Laren, waar zij Derkinderen bezochten en bij die gelegenheid kennis maakten met diens vrouw, Jo Besier. In de loop van donderdag 11 juli reisde Verwey weer huiswaarts. Van Deyssel was voornemens geweest met Verwey de publicatie van brieven van Vincent van Gogh te bespreken. Of inderdaad die publicatie al dan niet in juli 1895 een punt van bespreking is geweest, heb ik niet kunnen achterhalen. Van Deyssel had overigens al sinds eind oktober 1893 contact met Jo van Gogh-Bonger, die hem op 22 oktober 1893 vanuit Bussum schreef: ‘Hierbij zend ik u volgens afspraak een pakje brieven van Vincent van Gogh - het is maar weinig - doch ik vreesde u te vermoeien door een te groote bezending - en indien u ze uit hebt en er het vervolg van wilt lezen - kan ik ze u onmiddellijk zenden. - Indien ik verkeerd gedaan heb door u juist de *eerste* brieven te laten lezen - en u liever iets uit lateren tijd had - dan is ook die fout gemakkelijk goed te maken. Voor mij hebben juist deze zulk een charme - omdat ik er zooveel terug vind waarvan mijn man mij dikwijls vertelde. Ik lees trouwens in al de brieven hun *beider* levensgeschiedenis en zou zooveel kunnen aanvullen - door wat ik van hem gehoord heb! En het boek zooals ik het me voorstel - moet de geschiedenis zijn van de broers samen - zij zijn niet te scheiden - Maar ik loop uw opinie vooruit - ook u moet mij hierin maar wat verontschuldigen - deze correspondentie is iets wat zoo nauw raakt aan al de intieme dingen van mijn leven - mijn geluk en al mijn verdriet van de laatste jaren - dat ik door het lange denken er aan misschien niet meer juist denk. - En daarom stel ik het op zoo hooge prijs uw opinie er over te hooren - zoolang al had ik 't gewenscht, maar ik kende u niet persoonlijk en durfde me niet goed zoo maar tot u te wenden. Ik had niet den moed van een Mijnheer Querido - en ben nog bang dat mijn visite verleden week wat onbescheiden was. Doch Mevrouw en u hebt ons zóó vriendelijk ontvangen, dat ik er geen berouw van *kan* hebben - en ik dank er u beiden nog zeer voor.’ In 1895 was dit eerste contact uitgegroeid tot een van vriendschappelijke aard. Zo bedankte mevrouw Van Gogh Van Deyssel recentelijk, want op 9 juni 1895 voor zijn aan haar lenen van Huysmans' *En Route*.

Karel Alb. Thijm.

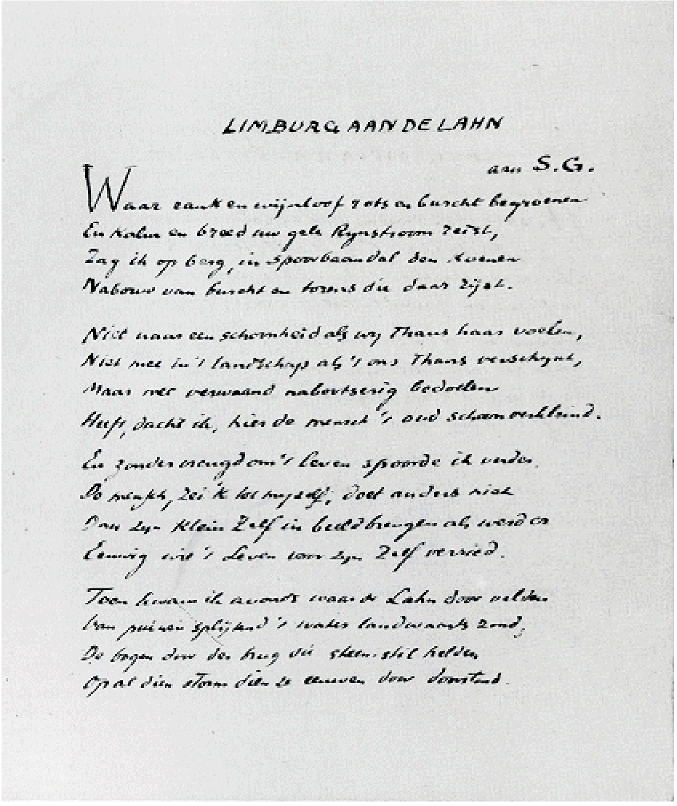

LIMBURG AAN DE LAHN

aan S.G.

Waar rank en wijnloof rots en burcht begroenen
En kalm en breed uw gele Rijnstroom zeilt,
Zag ik op berg, in spoorbaandal den koenen
Nabouw van burcht en torens die daar rijst.

Niet naar een schoonheid als wij thans haar voelen,
Niet met in 't landschap als 't ons thans verschijnt,
Maar met verwaand nabootserig bedoelen
Heeft, dacht ik, hier de mensch 't oud schoon verkleind.

En zonder vreugd om 't leven spoorde ik verder.
De mensch, zei ik tot mijzelf, doet anders niet
Dan zijn klein Zelf in beeld brengen als werd er
Eenig wie 't Leven van zijn Zelf verried.

Toen kwam ik avonds waar de Lahn door velden
Van puinen splijtend 't waters landwaarts zond,
De bogen door den brug die steen stijl helden
Opaal dien stroom [illegible] eeuwen door [illegible].

Aanhef van Albert Verwey's op 3 juli 1896 te Bingen geschreven gedicht 'Limburg aan de Lahn', door hem opgedragen aan zijn vriend en toenmalige gastheer Stefan George.

98

Noordwijk/Zee
16 Juli '95

Waarde Vrienden,

Wij hebben gister een afspraak getroffen met een schoonzuster van Berlage, dat zij gedurende een paar weken ons huis en onze kinderen verzorgen zal. Wij gaan nu Zaterdag a.s. over Dortmund naar Cassel, doorwandelen het Lahndal,[342] bezichtigen Frankfort en Mainz en volgen den Rijn tot we weer in Leiden zijn. Als we terug zijn hopen we jullie gauw eens hier te zien. Ik heb Groesbeek geschreven dat hij al wat haast heeft aan jou moet vragen, maar dat ik voor het in orde brengen van de afl. ruim bijtijds thuis ben. Zooals je weet zijn of worden er 8 vel gezet (4 Barn. 3 Boll. 1 v. Dev.) en staat er nog iets van Aletrino. Van de Boer ontving ik nog een boekbeoordeeling[343] van 3 of 4 blz die geschikt is en een zelfde heeft v. Dev. klaar.[344] Er kan dus geenerlei zorg ontstaan.

Ik zag in de Rott. dat je bedankt heb. Gister sprak ik Blok[345] die zich nadrukkelijk deed gelden als voorsteller, óók van jou.[346]

Wees met je beiden zeer gegroet van je vriend

Albert Verwey.

99

Noordwijk/Zee
9 Aug. '95

Amice,

Dit is de vierde dag dat wij thuis zijn. De reis heeft mij zeer verkwikt. Ik heb Groesbeek geschreven en wacht de eerste vellen van het Septembernummer met lijn en titel boven de bladzijden. Schrijf mij even of er nog van jou of door jou besproken, eenige bijdrage te wachten is. Over wat er is en gezet is heb je opgaven in mijn vorige brieven. Het stuk van Bolland is geheel gecorrigeerd.

342 Zie het, overigens eerst op 3 juli 1896 te Bingen geschreven en aan Stefan George opgedragen gedicht *Limburg aan de Lahn,* in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* dl. I, p. 257-258, waarin herinneringen zijn verwerkt aan deze eerste kennismaking met de Lahnstreek.

343 T.J. de Boer, *Schillers aesthetica* [bespreking van Eugen Kühnemann, *Kants und Schillers Begründung der Aesthetik,* München, 1895], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 1, september 1895, p. 173-177, aldaar gedagtekend Juni 1895.

344 Ch. M. van Deventer, [bespreking van] Grant Allen, *The woman who did,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, september 1895, p. 178-182.

345 De historicus P.J. Blok (1855-1929). Zie noot 72.

346 Al op 15 juni 1895 had F. Buitenrust Hettema vanuit Zwolle geschreven: ‘Aan de heren A. Verwey en L. van Deyssel. Niet om op enigerlei wijze ook maar te influenseren op uw àl-of niet-aannemen van 't lidmaatschap van “Letterkunde”, maar alleen om u er mee in kennis te stellen dat niet twee Kampenaars - zoals de Kroniek [van 26 mei 1895-H.P.] verkeerd was ingelicht - maar de heer N.A. Cramer en ik u beiden hebben voorgesteld voor 't lidmaatschap; - om een begínsel te doen erkennen; - dit schrijven. Uw F. Buitenrust Hettema.’

Ik stel voor de lijst van de medewerkers te laten vervallen. Zij heeft haar reclame-nut gehad en is als zoodanig niet meer noodig. Nemen wij er allen in op die het laatste jaar hebben meegewerkt of medewerking beloofd hebben, dan wordt zij te groot; schrappen

wij eenigen dan is de keus dikwijls moeielijk, en wij zullen menschen beleedigen. Als wij het hierover eens zijn zal Groesbeek het heel goedvinden.

Voor mijn vertrek waren er een twintigtal opzeggingen; daarna vernam ik niets naders. Wij zouden bij ons aantal op een honderdtal moeten rekenen.

Wij zijn binnen een week uit onze gasten. Bepaal jullie dan een dag? Veel goeds. Je vriend

Albert V.

100

Baarn, 10 Augustus 1895

Waarde Vriend Welkom in het Vaderland. Ik hoop je spoedig een dag voor ons bezoek aan Noordwijk voor te stellen. - Ik heb nog een paar dingen aan Groesbeek gestuurd, zoo dat hij nu heeft: Barneveld 4, Bolland 3, Bierens de Haan 1[347] en Verburgh 3/4,[348] samen 8 3/4 vel. Dit laatste kun je nog altijd doen vernietigen als je 't niet goed mocht vinden. Blijven Chap, Goes etc. uit, dan kan met Hartog of die verzen van nog-eenigszins-zwakken aangevuld worden. Ik persoonlijk zal niets hebben.

Hartelijke groeten ook aan Kitty

totus tuus
Karel Alb. Th.

Het weglaten der namen zoû ik beter vinden als de redaktie uitgebreider was. Nu zouden er wel wat weinig overblijven.

101

[Noordwijk,] 13 Aug.'95

Amice,

Vin je goed dat ik Groesbeek voorstel aan de *achterzijde* van den omslag een lijst te drukken van allen die hebben meegewerkt of medewerking toegezegd? Mij lijkt dat de beste oplossing. Ik heb ook de schetsjes van Aletrino[349] doen afdrukken. Verburgh is heel aardig, maar de eerste bladzijden schrijf ik over. Aan 't eind boekbeoord. van v. Dev. en de Boer. Geheel 11 ¼ vel.

Antwoord s.v.p. p.o.

tt

347 J.D. Bierens de Haan, *De uitkomst der Eleatische filosofie,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg. aflev. 1, september 1895, p. 145-159.

348 Ed. Verburgh, *Het tooneel,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, september 1895, p. 160-172.

349 A. Aletrino, *Twee schetsen,* te weten *Begrafenisen Eerste liefde,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, september 1895, p. 138-139 en p. 140-144, aldaar gedagtekend April '94.

Alb. V.

102

Keulen 13 Augustus 1895.

W.V. Mij is de zonderlinge gebeurtenis wedervaren van als gast van een onbekende Duitschland te zijn ingetrokken.[350] Het zal 10 a 14 dagen duren waarschijnlijk. Mondeling bizonderheden, hoop ik, als wij elkaâr omtrent begin-September in je gastvrije woning ontmoeten. Joopie is bij mij. Hartelijke groeten, ook aan Kitty.

350 Van Deyssel was in het ochtenduur van 13 augustus 1895 uit Baarn vertrokken en had, na overvloedig gedineerd te hebben in de stationsrestauratie van Keulen, zijn intrek genomen in *Gasthof Hansen*. Op 14 augustus reisde hij via Bonn naar Rüdesheim. ‘Mijn bedoeling is’, zo schreef hij op 15 augustus vanuit Rüdesheim aan zijn vrouw, ‘zoo gauw mogelijk aan het einde van de héenreis te komen, om dan te zien of wij ons op de terugreis nog hier of daar kunnen ophouden.’ Nog diezelfde dag reisde hij via Frankfurt naar Bensheim bij Heidelberg, van waaruit hij in het avonduur zijn vrouw berichtte: ‘Ik ben hier maar wat gebleven om uit te rusten; want ik had het vandaag geducht te kwaad, vooral in Frankfurt, een stad die ik niet kan uitstaan. Wij moesten er ongelukkig een paar uur wachten. Ik was erg beroerd, mijn honger zelfs was weg. Dat is al tijd een veeg teeken. Maar nauwelijks waren we hier, of wij hebben allebei gegeten als wolven. Nu moeten we nog tien uur sporen voor wij aan 't eind van onzen tocht zijn. Maar wij blijven eerst hier een paar dagen rusten.’
Op 17 augustus stapten vader en zoon te twaalf minuten over tienen in de trein naar Heidelberg, gingen aldaar ‘per gewonen paardentram naar den berg-spoorweg en met dezen naar het Heidelberger Slot.’ Vanuit Heidelberg zouden de reizigers te kwart over vieren in de middag aankomen in Acheren. ‘Joopie is heel goed en lief. In de spoor krijgt hij van iedereen koekjes en beschuitjes.’ Op 19 augustus kan Van Deyssel vanuit Liestal berichten: ‘Eindelijk in Zwitserland, een van mijn verlangens sinds 20 jaar. Wij zijn er nog maar eventjes in en nog vlak bij de grens, maar toch werkt het al opwekkend en verlevendigend.’ Liestal had Van Deyssel bereikt door op 18 augustus om één uur 's middags Acheren te verlaten. Toen hij te Appenweier moest overstappen, voelde hij zich zo moe en beroerd dat hij bijna niet verder durfde en op 't punt stond daar een paar dagen te blijven uitrusten. Hij vermande zich echter en besloot tenminste tot Mülheim verder te reizen. Door gesprekken in de trein met een Zwitserse geleerde die goed bekend bleek met de Nederlandse taalkundige Dr. R.A. Kollewijn (1857-1942), vatte Van Deyssel hoe langer hoe meer moed zodat hij toch nog, na zich in Basel inwendig gerestaureerd te hebben, om acht uur 's avonds in Liestal arriveerde. Het hotel aldaar bleek ‘ingericht volgens het nieuwerwetsche Amerikaansche stelsel, zoo als de groote hotels in de groote steden, ik bedoel met overal elektrisch licht, elektrische schellen, beste-kamers (pardon!) met doorloopend water, en zoo meer. Dit heele dorp is op straat met elektrische lantaarns verlicht. En ik geloof dat dit in geheel Zwitserland zoo is.’
Op 20 augustus reisde Van Deyssel weer verder: via Biel naar Neuchâtel-Boudry en vandaar op 21 augustus naar Lausanne waar hij zich nog op diezelfde dag drie uur lang ophield op het meer van Genève, om op 24 augustus naar Bern te reizen en vandaar op 26 augustus naar *Hôtel Jungfrau* te Mürren bij Interlaken, op een hoogte van 1650 meter, precies duizend meter hoger dan toen hij te Houffalize de *Villa des Chéras* bewoonde. Aan Frederik van Eeden berichtte hij op 30 augustus onder meer: ‘Ik ben hier op een hoogte van 1700 meter boven de zee en zie de Engelschen tennis spelen boven de wolken. Intusschen lijkt de atmosfeer mij hier te star en brengt een soort van te felle, strakke, illuminatie in mijn fyzieke gestel te weeg. 6 a 800 meter schikken mij, geloof ik, het best. Je zit hier den heelen dag op de gletschers te turen, vlak tegenover je en vlak bij, geenzijds het dal. Het licht is op dagen als gisteren en vandaag ontzettend hel en sterk. Wandelend waadt je aanhoudend in een verblinding van licht zonder eenige zachtheid.’ *(De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* tweede, herziene druk, 's-Gravenhage, 1981, p. 285). Diezelfde dag verliet hij dan ook Mürren om via Lauterbrunnen naar Interlaken te reizen en daar zijn intrek te nemen in *Gasthof zum Hirschen/Hôtel du Cerf.*

t.t.
Karel Alb. Th.

103

Noordwijk/Zee
1 Septr. '95

Amice,

Ik neem aan dat je van de reis terug bent,[351] en hoop gezond.

Ingesloten zend ik je de afrekening van het tijdschr. en je balans met Groesbeek.[352] Hij stuurde ze mij. Het bedrag dat over is valt mij niet mee. De deeling is gelijk tusschen redactie en uitgevers, want over de 20% zijn we nog niet heen. Het is duidelijk welke posten wij bij onze globale berekeningen al zoo over het hoofd zagen. Brocheeren, divers drukwerk, portos, advertentiën, alles bij elkaar een heel sommetje. Toch zijn de drukkosten van het tijdschrift nog hoog, en het zal wel de moeite waard zijn te trachten of we nog kunnen bezuinigen.

In geval je nog aanmerkingen hebt, schrijf me dat dan, of liever, kom hier, jij en Cato, dan kunnen we praten. Kom je niet, en vind je de afrekening goed, laat het me dan weten, dan zal ik het Groesbeek schrijven. Je 1ste bundel is toch nog goed gegaan,[353] zei Nijhoff me.

Barnevelt verschijnt apart[354]: ik hoop je een Ex. aan te bieden. De wijziging van de namenlijst hoop ik dat je goedkeurt.

Hartelijke groeten, ook aan Cato. En schrijf eens gauw

tt
Albert V.

104

[poststempel Noordwijk,
4 September 1895]

351 Dit was dus niet het geval.

352 Die afrekening heb ik niet tussen Van Deyssel's papieren aangetroffen. Gegevens uit Van Deyssel's balans met Groesbeek zijn verwerkt in noot 353.

353 Op 26 november 1894 had K. Groesbeek Van Deyssel geschreven: ‘Tot mijn leedwezen moet ik u melden, dat het boek [de eerste bundel *Verzamelde Opstellen* -H.P.] tot heden niet druk verkocht wordt. Ik heb wel vertrouwen op de toekomst, maar 't ware toch wenschelijker dat het nu wat sneller ging.’ Op 13 maart 1895 klaagde Groesbeek nogmaals: ‘De “Opstellen” zijn tot mijn leedwezen niet zóó verkocht als ik wel gewenscht en ook verwacht had. Niet dat ik verwachtte het boek evenals de “Johannes Viator” in één jaar uit te verkoopen, maar een 800 Exemplaren was, dacht mij, voor dit boek geen overdreven getal. Het is er echter belangrijk ondergebleven en ik vrees, dat de definitieve afrekening nog geen 500 Ex. over 1894 zal aanwijzen.’ Per 1 juli 1895 bleken van de oplage van 1494 exemplaren, na aftrek van 30 present-exemplaren, 616 stuks verkocht te zijn. In de winkel kostte dit boek van 349 blzdn., gebrocheerd *ƒ*2,90 en gebonden *ƒ*3,50. Die 616 werden gehonoreerd met *ƒ*0,725 per ex., zodat de auteur beloond werd met *ƒ*446,60.

354 In november 1895 zag Albert Verwey, *Johan van Oldenbarnevelt/Treurspel* het licht bij Scheltema & Holkema's Boekhandel te Amsterdam.

L.C.

Is Karel nog niet thuis?[355] Als hij er is wou ik antwoord op mijn laatsten brief. Ik stuur vandaag een pak tijdschriften. Wanneer kom jelui nu?[356] Tot ziens

Albert Verwey

105

10 September 1895

Waarde Vriend,

Ik schreef je 't laatst uit Keulen, 13 of 14 Augustus. Den dag te voren had ik uit Amsterdam een anoniemen brief gekregen, inhoudende een bedrag (*ƒ*150.-), dat de schrijver voor een bergland uitstapje door mij aangewend wilde zien.[357] Ik dacht: ik zal dat maar precies zoo doen en vertrok lakoniek onmiddellijk. Daar ik mij sterk maak en bij ervaring weet heel goedkoop te kunnen reizen, durfde ik Zwitserland, land mijner verlangens sinds lang,[358] (ik was er nog nooit geweest) te ondernemen. Ik reisde steeds 3e kl.[359], wist Joopie steeds gratis door te smokkelen (door hem met een papieren molentje[360] in zijn hand te laten loopen en zitten en zoo doende heel jong te doen schijnen, enz.), zocht overal de minieme gelegenheden op, en wist op

355 Cateau Alberdingk Thijm schreef op 4 september 1895 aan Verwey: ‘Karel is nog niet terug, maar zal toch een dezer dagen thuis komen. Dat schreef hij in zijn laatste brief. Ik zal hem dadelijk aansporen om je brief te beantwoorden. - Ik heb een paar ellendige weken achter de rug. Het jongste kind is heel erg ziek geweest. Keelziekte. De dokter zag gevaar en zei dat Karel moest komen, maar ik heb het niet gedaan. Nu wordt het kind weer beter en Karel weet er niets van.’ (geciteerd naar Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 86). Op vrijdag 23 augustus noteerde Van Eeden: ‘Het kindje van Cateau was ziek, het was zoo roerend haar te zien.’ (*Dagboek,* dl. I, a.w., p. 349).

356 Voorlopig viel daarop geen antwoord te geven. Van Deyssel zou nog tot 8 september te Interlaken vertoeven om in de loop van die dag af te reizen naar het *Kurhaus Brünig* bij Meiringen. Diezelfde 8ste september telegrafeerde hij ook naar huis met het verzoek hem telegrafisch 312 Zwitserse francs te doen toekomen, verzoek waaraan op 9 september gevolg werd gegeven. Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 86, bereikte Verwey een telegram: ‘Wil telegrafisch honderd gulden zenden Kurhaus Brünig bei Meiringen Zwitserland Brief volgt Karel Alberdingk Thijm,’ nog diezelfde datum beantwoord met ‘Mandat 932 poste/Brünig bei Meiringen/Verwey paie 207 francs 98 cts. deux cent vingt sept francs quatre dix huit centimes pour Monsieur Karel Alberdingk Thijm/Kurhaus Brünig la Suisse.’ Zie ook *Gedenkschriften* (editie Harry G.M. Prick), a.w., p. 499-503.

357 Een brief van dergelijke inhoud heb ik niet in Van Deyssel's schriftelijke nalatenschap aangetroffen. Vermoedelijk berust deze voorstelling van zaken heel en al op fantasie, gezien de omstandigheid dat Van Deyssel al op 30 juli 1895 de kosten berekende van een eventueel verblijf-van-een-maand in Lausanne en op zondagavond 4 augustus, in verband met de opstelling van de reisroute, een brief liet uitgaan naar het Haupt-Bahnhof van Keulen en toen tevens het Duitse spoorboekje bestelde.

358 Over Van Deyssel's belangstelling voor het fenomeen dat hij met ‘bergachtigheid’ aanduidde, in het algemeen, en voor Zwitserland in het bijzonder, zie Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes. Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels* Kind-leven, Amsterdam, 1977, p. 228-232.

359 Op 13 augustus had hij echter van Kleef tot Keulen tweede klas gereisd en op 22 augustus had hij een tweede klas-retour Ouchy-Lausanne genomen.

360 Dit molentje werd à raison van tien Pfennig gekocht te Bonn op 14 augustus.

die wijze dit land te doorreizen, tot ik eergisteren Interlaken verliet met nog precies geld genoeg bij mij om thuis te kunnen komen. - In-tusschen had ik al met zware vermoeidheden te doen gehad. Plotseling werd ik nu zóo ellendig, dat ik onmogelijk verder kon en op goed geluk te Brünig uitstapte (ik had

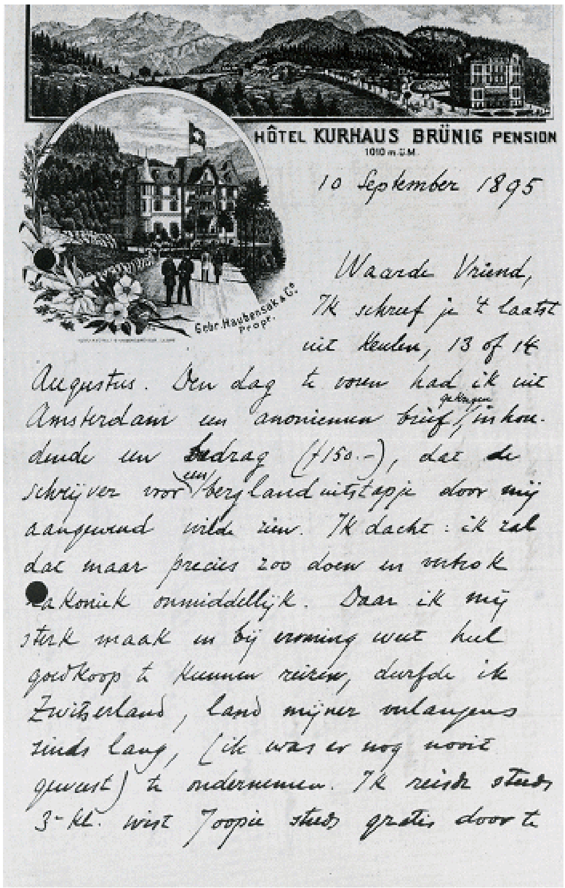
HÔTEL KURHAUS BRÜNIG PENSION
1010 m. ü. M.
Gebr. Haubensak & Co. Propr.

10 September 1895

Waarde Vriend,

Ik schreef je 't laatst uit Keulen, 13 of 14 Augustus. Den dag te voren had ik uit Amsterdam een anoniemen brief, gekregen, inhoudende een bedrag (ƒ150.-), dat de schrijver voor een bergland uitstapje door mij aangewend wilde zien. Ik dacht: ik zal dat maar precies zoo doen en vertrok [illegible] onmiddellijk. Daar ik mij sterk maak en bij ervaring weet hoe goedkoop te kunnen reizen, durfde ik Zwitserland, land mijner verlangens sinds lang, (ik was er nog nooit geweest) te ondernemen. Ik reisde steeds 3e kl. wist Joopie steeds gratis door te

Blad 1 van een brief van Lodewijk van Deyssel aan Albert Verwey, d.d. 10 september 1895.

geen kracht om mijn bagage meê te sleepen, die ging dus door)[361] en het eenige logement betrok, dat hier *ís*. Ik heb nu een van die zware verzwakkingen, waar alleen volkomen rust mij van genezen kan. Vergeef het beroep op je beurs dat ik, ten einde raad, heb gedaan. Zoodra ik mij kan bewegen ijl ik pijlsnel naar huis. Ik dank je duizend maal voor den edelmoedigen spoed waarmeê je mijn telegram hebt gehonoreerd. In een vreemd land doet vriendschap uit de verte bizonder teeder aan. Over de wijze van teruggeven hoop ik je mondeling te onderhouden. -

Ik heb Groesbeek geschreven mij de Septr.-aflev. te zenden, maar ontving nog steeds niets. Wil jij hem mij sturen? Ik ben nu besloten nog wel vijf dagen[362] hier te blijven daar ik, te spoedig mij weêr in beweging stellende, mijn terugreis toch maar dadelijk weêr zoû moeten onderbreken.

Met hartelijke groeten, ook aan Kitty, en in de vaste hoop eener spoedige ontmoeting je vriend

Karel Alb. Th.

361 Naar Giswijl.

362 Inderdaad brak Van Deyssel, na binnenkomst van een telegrafische overmaking door zijn neef Eduard M. Alberdingk Thijm (1859-1911) op 11 september en een dito door Mr. Evert Slaghek (1827-1906) op 12 september, op 14 september zijn verblijf te Brünig af. Hij reisde via Luzern naar Zürich, alwaar het souper hem dermate verkwikte dat hij besloot door te reizen zodat hij in het avonduur van 14 september te Schaffhausen arriveerde. Eerst drie jaar later, op 20 en 21 april 1898, zou hij dat ogenblik van aankomst in Schaffhausen aldus evoceren: ‘In den avond-trein, waarmede wij Schaffhausen naderden, eenzaam gezeten in een geheel donker gemaakten wagen, was de kondukteur, zeer donker van gestalte achter het flauwe lichtje van zijn borst, gekomen en had gezegd: “zoo meteen zult gij het reeds van verre zien.” En werkelijk zag ik even later een vreemd en angstig schouwspel in den nacht: in de algeheele verlatenheid een rij witte elektrische lichten en laag daaronder een breede spoelende watervlakte, waarbij geen oevers zichtbaar waren, en waarin de kille glansen der lichten vlak weêrkaatsten.
Ten gevolge eener verkeerde opgave in mijn reisboek, ging ik, laat in den avond aankomende, met een hotel-portier mede, die mij naar een slecht en zonderling logement, in de stad Schaffhausen zelf, bracht. De lieden daar schenen verwonderd over mijne verschijning en kwamen uit door brutale gasvlammen zonder ballons fel verlichte vertrekken met kale wanden te voorschijn om mij te zien en naar mijn naam te vragen. Alles was wit en kil in dat huis. De bedden waren hard, het dek was stijf en zeer zwaar, de lakens voelden vochtig aan. En het was er zoo koel dien nacht, terwijl de kaars de naakte witte muren schemerig verlichtte, dat ons verblijf op een grafkelder geleek en wij als in graven lagen.
De volgende dag was een Zondag en toen ik klam ontwaakte in het doodsche vertrek, zag ik langs de oude, wit glimmende, massieve vensterkozijnen, in het venster-vierkant onder het ouderwetsche, half opgetrokken, ophaalgordijn in het triestige, kale stadje.’ (*Verbeeldingen,* Amsterdam, z.j. [1908], p. 10-11).
In de loop van 15 september wisselde Van Deyssel het logement Schwanen voor het aangenaam comfort biedende *Hôtel Bellevue*. Overigens verliet hij op 16 september Schaffhausen om zich via Offenburg naar Karlsruhe te begeven, alwaar hij het daar door hem betrokken *Hôtel Grosze* eerst op 20 september kon verlaten na binnenkomst van een telegrafische wissel van de Amsterdamse diamanthandelaar A.S. van Wezel, (zie *Gedenkschriften,* editie Harry G.M. Prick, a.w., p. 597-598). Op 20 september reisde hij via Frankfurt - waar hij de reis onderbrak om rijkelijk te dineren - en vervolgens via Keulen en Nijmegen (waar hij in de stationsrestauratie omstandig soupeerde) terug naar Baarn. Een te Karlsruhe te 8.55 in de voormiddag verzonden telegram had zijn vrouw verwittigd dat zij haar man en oudste zoontje nog diezelfde dag 's avonds zou kunnen verwachten.

106

Noordwijk/Zee
19 Septr. '95

Als Karel thuis is kom ik Maandag[363] even aan. Alleen in geval hij *niet* thuis is had ik graag even bericht. Veel groeten.

tt
Alb. V.

107

[21 september 1895]

Amice, Ik ben gisteravond thuis gekomen, zie je bezoek met veel vergenoegen te gemoet, maar verzoek je het tot Donderdag[364] uit te stellen, wegens uitrustingsredenen.

Gegroet
Karel Alb. Thijm.

108

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
30 September 1895]

Amice,
Het lijkt mij beter de Meester[365] uit te stellen tot Januari of Maart, en nu Emants[366] en Hartog[367] te plaatsen. Wij verzekeren ons daardoor van novellistiek voor drie afleveringen, en met de ruimte komt het ook beter uit. Ik geniet dit keer bizonder mijn Baarnsche herinnering.

tt
Alb. V.

363 Maandag 23 september 1895. Op 22 september werd Van Deyssel eenendertig.
364 Op 27 september 1895. Verwey trof Van Deyssel toen aan in blakende gezondheid. ‘Gij schrijft uw gesteldheid’, aldus Van Deyssel in een notitie van 29 september, ‘nu toch toe aan de nawerking der Zwitsersche lucht. Ook de lucht in Holland is echter zeer goed. Gij wilt in Holland, het mooiste, het heerlijkste land, wonen en u te Baarn een huis bouwen. En ieder jaar wilt gij een reisje maken, naar Zwitserland of zoo, om opgefrischt thuis te komen.’
365 J. de Meester, *Gezin,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 23-62.
366 Marc. Emants, *En toch!*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 2, november 1895, p. 138-201.
367 Zie noot 142.

109

Baarn, 8 Oktober 1895

Amice,

Ik denk voor de Novr. aflev. ongeveer 14 blzd. te zullen aanbieden.[368]

Prins zegt vóor den 15en Okt. het slot van zijn *Rusland* [369] toe. Deze twee zijn dus zoo wat een vel samen.

Heden schrijf ik aan S. Muller om te vragen wanneer zijn bijdrage[370] kan verwacht worden.

Ontvangt mijn groeten.

Karel Alb. Th.

110

Noordwijk aan Zee
8 Octr. '95

Amice,

Behoudens wat je zelf er aan zoudt willen toevoegen of wijzigen zou ik de afl. willen zien saamgesteld uit:

Een Bevalling van Hartog[371]	18 blz
Verzen van de Vooys[372]	6 blz
Brieven Prikker[373]	24 blz

368 In werkelijkheid droeg Van Deyssel aan het novembernummer 26 pagina's bij, allereerst *Tot een levensleer,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2 jrg., aflev. 2, november 1895, p. 340-350, en daarnaast ‘Een letterkundige kroniek’, bestaande uit besprekingen van Louis Couperus, *Wereldvrede* (p. 351-361), Cyriel Buysse, *Wroeging* (p. 362-363), Camille Lemonnier, *La Faute de Madame Charvet* (p. 363-366), aldaar gedagtekend Oktober '95; *Tot een levensleer* werd voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 323-334; de bespreking van *Wereldvrede* in idem, p 337-349, en die van *La Faute de Madame Charvet* in idem, p. 353-356. De bespreking van Buysse's *Wroeging* werd nimmer herdrukt.

369 Ary Prins, *In Rusland,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, november 1895, p. 312-316.

370 Mr. S. Muller Fz., *Jan Wagenaar's opvolger* [n.a.v. P.J. Blok, *Geschiedenis van het Nederlandsche volk.* Deel I, II], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 411-444, aldaar gedagtekend Utrecht, October 1895.

371 Zie noot 142.

372 Is. P. de Vooys, *Sonnetten:* I, *Een mist, een doffe zilveren lucht;* II, *Een zware dichte sluier met dof licht;* III, *Stadstuin;* IV, *Opkomende storm;* V, *Storm;* VI, *In veel vreemd klinkende variaties,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 2, november 1895, p. 260-265.

373 *Brieven van Johan Thorn Prikker,* in idem, november 1895, p. 289-311, waaraan toegevoegd een grotendeels door Henri Borel geschreven noot. Betreffende de brieven van Johan Thorn Prikker had Van Deyssel op 24 september 1895 aan Borel geschreven: ‘Daar ik u reeds lang een antwoord schuldig ben, ook op uw brief van dezen zomer, waarvan de lichtelijk impertinente rondborstigheid mij niet onbehagelijk heeft aangedaan - haast ik mij u thans even te schrijven, maar kan u daarom aangaande de Brieven van Prikker alleen berichten,

Emants En Toch[374]	17 blz
Van Deventer Platoniana[375]	18 blz
Van d. Goes Steinmetz[376]	24 blz
Berlage Architectuur[377]	20 blz
S. Muller Blok (als hij komt)[378]	16 blz

en mogelijk Van der Goes over Fruin's Kiesdwang[379] (als politiek en aktueel). Je ziet dat ik eenige ruimte laat voor toevoegsels.

Van Van Vloten ligt er nog een stukje over Arabische poëzie.[380]

Wees zoo goed mij het laatste vers te sturen van dien hoe heet-i ook weer. En zijn naam.[381] Op raad van v. Deventer heb ik prof. Beyerinck in Delft om een stuk over Pasteur gevraagd, maar hij excuseert zich wegens gebrek aan tijd.

Ik heb een voor- (of na-) gevoel dat het je sints mijn bezoek bizonder wel blijft gaan.[382] Ik zou het erg prettig vinden als je me daarin kondt bevestigen. Antwoord mij spoedig want na den 15den moet de afl. gesloten zijn.

dat ik zoo spoedig mogelijk er kennis van zal nemen, dat ik ze een belangrijke ontvangst vond en dat het mij voorkomt, - naar wat ik er, bij een vluchtig inzien, reeds van las, - ze grootendeels met genoegen in het Tijdschrift te zullen plaatsen. - Wat heeft u een moeite genomen om dat alles over te schrijven! Daarin is een toegenegenheid, die mij treft. -'
Het was ook Borel die in 1897 de *Brieven van Johan Torn Prikker* in boekvorm bezorgen zou. Zie thans *De Brieven van Johan Thorn Prikker aan Henri Borel en anderen/1892-1904. Met ter inleiding fragmenten uit het dagboek van Henri Borel/1890-1892*. Bijeengebracht en toegelicht door Joop M. Joosten, Nieuwkoop, 1980.

374 Zie noot 366.

375 Ch. M. van Deventer, *Platonica,* in idem, november 1895, p. 271-288.

376 F. van der Goes, *Sociologisch onderwijs,* in idem, november 1895, p. 236-259, aldaar gedagtekend Aug. '95.

377 H.P. Berlage Nzn., *Over architectuur,* in idem, november 1895, p. 202-235.

378 Zie noot 370.

379 F. van der Goes, *Kiesdwang,* in idem, november 1895, p. 317-339, aldaar gedagtekend 22 Oct. '95.

380 G. van Vloten, *Oud-Arabische poëzie,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 445-455.

381 P.C. Boutens

382 Dit voorgevoel heeft Verwey niet bedrogen. Op 7 oktober 1895 had Van Deyssel zelfs in zijn dagboek vastgelegd: 'Ik ben gelukkig. - Later heeft het u gespeten dat gij gedurende en van uw geluksperiode te Houffalize zoo weinig genoteerd had. Maar wat zoudt gij nu moeten noteeren? Dit: gij weigert elke gedachte, die uw blijdschapstoestand zoû kunnen storen. Gij staat precies geregeld op de minuut om zeven uur op. Gij kunt verder uw Dagorde van tegenwoordig bij de Dagorde-papieren nazien. Gij werkt 's ochtends 8-12 aan uw beste werk. Maar eindigt gij zonder feitelijk iets van den text er van geschreven te hebben, dan zijt gij daar niet rouwig om. Als uw gedachten maar, *zooveel mogelijk,* met het werk bezig zijn geweest.
Gij rust 's middags 1.30-2.30 nog een uur, en slaapt dan nog wat, maar bijna nooit het volle uur; meestal maar 10 a 25 minuten. En dat is genoeg. Gij wandelt 12-12.30, en 2.30-3 of 3.15. Dit is samen 1 ¼ u. Gij zult het tot 1 ½ a 2 uur uitbreiden, in kleine porties afgedeeld, en waarschijnlijk ook als er niet meer zoo veel prachtige herfst te zien is, dit wandelen in tuin-bezigheden veranderen.
Gij werkt 's middags nog tusschen 3.30 en 6: Tijdschrift, enz. En 's av. brieven-schrijven, administratieve bezigheden, enz.

Groet ook Cato

tt
Alb. V.

111

[Noordwijk,] 8 Oct. '95

Amice,
Jelgersma vraagt bepaaldelijk in dit nummer plaats voor een slot van zijn Ibsen-

De Dagorde gaat geheel goed tot 2u.30. Maar voor het tweede dagdeel moet zij nog strakker worden.'

Stirner-Nietzsche-artikelen. Als Muller nog niet gestuurd heeft zou ik wel wenschen dat we het aannamen. Het is ruim een vel. Antwoord mij ook hierop, liefst p.o.

tt
Alb. V.

112

Baarn, 9 Oktober 1895.

Amice,
Van S. Muller heb ik nog geen andwoord. Als hij vóor den vijftienden komt zoû ik er wel vóor zijn hem in de Nov.-aflev. te plaatsen. Jelgersma behoeft daarom niet te vervallen, daar Hartog goed kan uitgesteld, nu wij, als novellistiek, toch Emants hebben.
Komt Muller dus, dan zoude, in verband met je 8 Oktr. brief, de inhoud aldus kunnen zijn:

Emants	17
Berlage	20
v.d.G.	24
Verzen (De Vooys etc.)	8
Muller	16
Brieven Prikker	24
Van Deventer	18
Jelgersma	16
Prins	4
v. Deyssel	14
	161

Wij hebben dan nog over:

Hartog	18
Prikker	46
De Meester	48
Kobus	50
v. Deventer	16
v. Vloten	5(?)

v.d. Goes-Fruin	12(?)
	———
	195

In geval Goes tijdig met zijn Fruin komt, en korter is of de omvang der nog niet ontvangen stukken onjuist geraamd blijkt, kan de 161 wat overschreden worden en van Prikker misschien nog wat vallen. -

Je geeft in je Inhoudsopgave op alleen 'Verzen De Vooys 6'. Sta mij toe je naar aanleiding hiervan in herinnering te brengen, dat je eerst ongeneigd was iets van mijn protégé Boutens op te nemen (waarbij ik mij zeer wel kon neêrleggen); maar dat je daarna met even zoo veel woorden gezegd heb: wij kunnen wel eens een vel of zoo middelmatige verzen plaatsen, waarbij dan ook een paar van dien meneer Boutens.

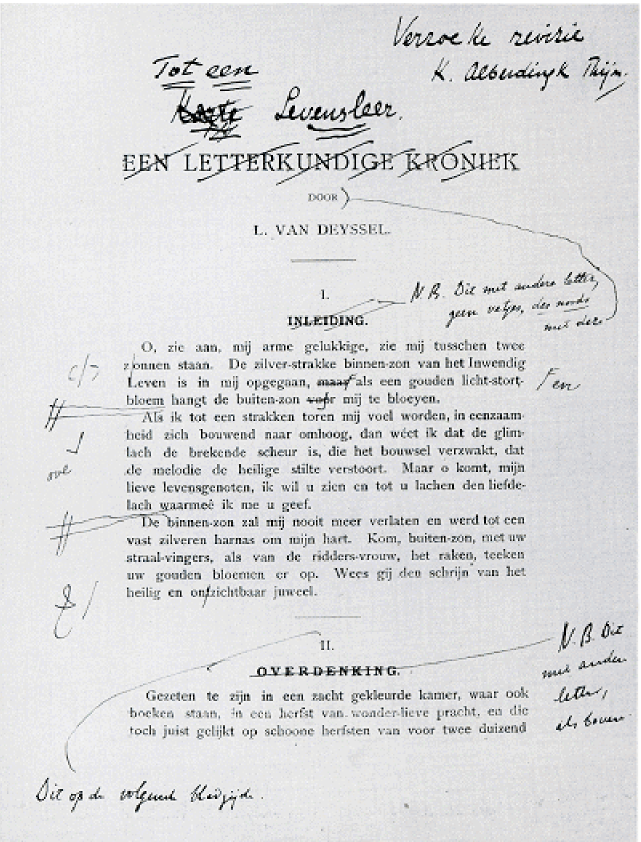

EEN LETTERKUNDIGE KRONIEK

DOOR

L. VAN DEYSSEL.

I.

INLEIDING.

O, zie aan, mij arme gelukkige, zie mij tusschen twee zonnen staan. De zilver-strakke binnen-zon van het Inwendig Leven is in mij opgegaan, maar als een gouden licht-stort-bloem hangt de buiten-zon voor mij te bloeyen.

Als ik tot een strakken toren mij voel worden, in eenzaamheid zich bouwend naar omhoog, dan wéet ik dat de glimlach de brekende scheur is, die het bouwsel verzwakt, dat de melodie de heilige stilte verstoort. Maar o komt, mijn lieve levensgenoten, ik wil u zien en tot u lachen den liefdelach waarmeê ik me u geef.

De binnen-zon zal mij nooit meer verlaten en werd tot een vast zilveren harnas om mijn hart. Kom, buiten-zon, met uw straal-vingers, als van de ridders-vrouw, het raken, teeken uw gouden bloemen er op. Wees gij den schrijn van het heilig en onzichtbaar juweel.

II.

OVERDENKING.

Gezeten te zijn in een zacht gekleurde kamer, waar ook boeken staan, in een herfst van wonder-lieve pracht, en die toch juist gelijkt op schoone herfsten van voor twee duizend

Blad 1 van de drukproef van Van Deyssel's 'Tot een levensleer', verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van november 1895.

Daarop heb ik aan meneer Boutens geschreven: in een der volgende aflev. v/h *Tweem. Tijdschr.* zullen verzen van U worden opgenomen.

Indien je nu dus, in de November-aflev. die publikatie van verzen wilt doen,[383] zal dat vooreerst waarschijnlijk niet herhaald worden, en zouden dus de verzen van Boutens daarbij gevoegd kunnen worden.

Je begrijpt de situatie: Tegen het geheel weglaten van de verzen van dien Boutens had ik niets; maar nu je het eenmaal gezegd en ik het hem daarop geschreven heb, zoû het misschien goed zijn indien je bij je plan van dat vel of halve-vel 'middelmatige verzen' bleef, en kunnen wij niet goed Boutens weglaten.

Ik zend je hierbij dat laatste vers van meergemelden Boutens.

Zeer gegroet

Karel Alb. Th.

113

Noordwijk/Zee
11 Octr. '95

Amice,

Je stuk[384] is bij Groesbeek. Ik heb het onmiddelijk verzonden. Met name over de zes eerste bladzijden ben ik even verrast als verrukt. Behalve dat ze me zoo zeer sympathiek zijn, vind ik ze bizonder mooi proza. Ik kan me niets anders voorstellen dan dat je licha-

383 P.C. Boutens, *Verzen,* te weten: I, *O God, een lach en een vreugd voor al de dagen;* II, *Leedzacht, gedweeë leven;* III, *Stille, zalige-gezeten-zijn,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 2, november 1895, p. 266-268; hiervan is I *niet* opgenomen in P.C. Boutens, *Verzamelde lyriek*/Eerste deel/1898-1921, Amsterdam, 1968, waarin II op p. 27 en III op p. 20 werd opgenomen.

384 L. van Deyssel, *Tot een levensleer.* Zie noot 368. Op 20 oktober 1895 schreef Verwey aan Frank van der Goes: 'Karel heeft iets fraais geschreven. Prepareer maar vast je esthetisch verhemelte.' (Geciteerd naar Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 84). Over de november-aflevering schreef de Mercure de France, januari 1896, p. 143: 'Le *Tweemaandelijksch Tijdschrift* (novembre) contient, entre autres bons articles, une exquise nouvelle de M. Marcellus Emants, un fragment par M. Ary Prins, une Critique littéraire de M. Van Deyssel, de beaux vers de MM. de Vooys et Boutens. Enfin M. Berlage donne quelques aperçus de l'architecture moderne, et c'est parfait, car, en dehors des architectes, il semble que personne n'ait un jugement sur les monuments et édifices que nous voyons continuellement surgir autour de nous. Nous allons aux concerts, aux théâtres, etc., et le lendemain nous lisons dans les journaux une critique détaillée des oeuvres entendues; mais qui nous renseigne avec compétence sur les oeuvres architecturales? Espérons que l'exemple donné par M. Berlage sera suivi, car il n'est pas de pays où le meilleur artiste, souvent, se désintéresse des choses de l'architecture.'

melijke gesteldheid ermee correspondeert.[385] Dat ik Boutens wegliet in het lijstje was bij ongeluk. Mijn vraag naar het vers van hem was juist een correctie van die weglating. Ik bedoelde te zeggen: ik vergat daar zooeven Boutens, maar stuur me zijn laatste vers, dan zal ik zien welk het beste is. Zeer gegroet

Albert V.

114

Baarn, 14 Oktober 1895

Amice,

Je ingenomenheid met mijn stuk deed mij veel genoegen. Ik ben nu goed aan den gang. De zaak is nu maar dat dit tijdperk zich minstens tot eind April uitstrekke. (Als ik daarmeê maar niet wat onbescheiden ben). -

De Heer Muller te Utrecht is zeer in spanning er over of zijn artikel in het Novr. nummer zal komen, zoodat ik in eene drukke wisseling van brieven, telegrammen en briefkaarten met hem verkeer. Nu is de quaestie: tot welken datum kan ik hem nog vrijheid van inzending geven mits hij morgen den omvang van zijn stuk nauwkeurig bepale en de inzending waarborge? Uit zijn laatste bericht maak ik namelijk op dat het nog alleen maar te kopieeren is.

Mag ik je eens vragen: heb jij de laatste boekenlijsten, de drie vreemde en de Holl.? En zoû je mij die dan eens willen zenden? Ik meen mij te herinneren, dat je zeide ze in den laatsten tijd niet alle geregeld te ontvangen. Ik vroeg er Groesbeek om, maar kreeg geen andwoord. -

Ik zal je eerlang eens de lijst zenden van boeken die ik zoû behoeven; eenige er van zoû je mij misschien willen leenen, andere kunnen wij gratis aanvragen ('ter recensie') en weêr anderen zouden voor het Tijdschr. gekocht kunnen worden. -

Zeer gegroet

Karel Alb. Th.

385 Dat was inderdaad het geval, in een mate zelfs dat het Van Deyssel roekeloos maakte op het punt van eventuele medewerking aan het weekblad De Kroniek, zoals zich laat aflezen uit een brief van P.L. Tak, d.d. 15 oktober 1895: 'Waarde Thijm, Mijn vriend en uitgever Van Gogh liet mij een paar dagen geleden een briefje lezen dat mij bijzonder veel genoegen deed en doet. Wees verzekerd dat gij, als gij aan de Kroniek wilt meêwerken, niet licht door een redacteur hartelijker kunt welkom geheeten worden dan door mij. Heb ik er na vroegere correspondentie niet meer op aangedrongen - 't was bescheidenheid die het mij verbood, en misschien ook het besef dat ik bij het Tweemaandelijksche nog een belofte heb te vervullen. - En gij gaat schrijven voor "de Kroniek". Met uw voornemen van medewerking, geloof ik daaruit te mogen afleiden dat gij haar niet onbelangrijk vindt. En dat is al wàt. Voor mij is het een aangenaam werk, vooral door de gestadige aanraking met eenige jongeren. Al word ik zelf een jaartje ouder; ik blijf den omgang met de jongeren zeer waardeeren.' Het ongelukkige toeval wilde dat Tak op 21 oktober Camille Lemonnier's *La Faute de Madame Charvet* ter bespreking zond: uitgerekend het boek dat Van Deyssel bespreken zou in de novemberaflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift! Geen wonder dat Tak niet zonder bitterheid op 25 november 1895 aan Jan Veth zou schrijven: 'Menschen als Der Kinderen en Thijm die zeer hun ingenomenheid betuigen, vertikken het om te schrijven', geciteerd naar Walker Thys, *De Kroniek van P.L. Tak/Brandpunt van Nederlandse cultuur in de jaren Negentig van de vorige eeuw,* Amsterdam/Antwerpen, 1956, p. 75.

Ik vergeet telkens wat ook weêr het bezwaar is om tot b.v. vier dagen voor den verschijningsdag de aflev. geheel onafgedrukt te laten. Verontschuldig dit.

115

Noordwijk aan Zee
15 Octr. '95

Amice,

Ik zou Muller antwoorden dat wij ons na den op ons omslag aangeduiden datum, i.c. half Octr. tot niets kunnen verbinden; dat wij alleen willen beloven in geval hij nog deze week stuurt, ons best te doen dat het er in komt.

Ik heb hetzelfde geschreven aan Jelgersma die daarop onmiddelijk heeft gestuurd.[386] Wij kunnen niet alles op het laatst afdrukken, 1e omdat wij weinig betalen maar dan ook nooit mogen haasten, 2e omdat ik alle opgemaakte vellen voor het afdrukken hier heen laat sturen en nog eens nakijk.

De Holl. boekenlijsten ontvang ik geregeld, de vreemde al in lang niet meer. Ik zal Groesbeek zeggen ze allemaal aan jou te sturen. Van de boeken die je wenscht hoor ik wel.

Werk pleizierig

tt
Alb. V.

In elk geval is het goed als Muller onmiddelijk, *desnoods telegrafisch aan mij,* opgeeft hoe groot zijn stuk is. Laat hij dat doen, en dan den datum dat hij stuurt erbij voegen. Dat bespaart een boel tijd en jou een briefkaart.

116

Baarn, 18 Oktober 1895.

Amice, Ik heb aan Muller geschreven overeenkomstig je aangeving, alleen met deze verandering dat hij tot *Maandag 21 Okt.* kan inzenden. Dit heb ik gedaan omdat er nog zooveel tijd tusschen onze brieven daarover verstreken was. -

Prins komt heden. Ik zend hem naar Groesbeek door, om dat hij nog proef moet hebben. -

Van Bierens ontving ik een stuk[387] voor de Januarie-aflevering. -

Mijn bijdrage zal grooter uitkomen dan de raming, ± 21 blzd. Ik heb den heelen dag gisteren zitten korrigeeren. Dat is een werk, dat veel tijd neemt.

Adieu, hartelijke groeten,

Karel Alb. Th.

386 Zie echter noot 394.

387 J.D. Bierens de Haan, *Strijdbaar beraad over het Oorzaakbegrip,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 496-510.

117

Baarn, 27 Oktober 1895

Amice, Ik heb, voor rek. van het *Tweem. Tijdschr.* laten komen: Camille Mauclair, Couronne de clarté (proza)[388] en zoû nu gaarne nog ontbieden, - met de bedoeling eener bespreking - *De Regnier,* Poèmes,[389] *Novalis, Schriften* en *Gedichte* en *Novalis* door *Maeterlinck*[390] en *Hello, Siècle.*[391] Deze boeken heb jij, geloof ik, niet. Schrijf mij of je dit goed vindt. De Regnier wil jij misschien dan bespreken. Vele groeten

Karel Alb. Th.

118

Telegram, aangenomen te Noordwijk
den 28/10 1895, ten 11 u. - m. des namiddags.
Ontvangen te Baarn,
den 28/10 1895, ten 11 u. 30 m. des namiddags.

Alberdingk Thijm
Baarn

Groesbeek telegrafeert wegens nieuwe copie Deyssel aflevering niet op tijd in geval niet zeer noodzakelijk verzoek ik zelf terugtrekking verzoeke draadantwoord Groesbeek

Verwey

119

Baarn, 28 Oktober 1895.

388 Camille Mauclair, *Couronne de Clarté* werd door Van Deyssel besproken, onder de titel *Weemoed en geluk* in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 162-163, aldaar gedagtekend Dec. '95; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 371-372. Ongetwijfeld was Van Deyssel nieuwsgierig geworden naar dit te Parijs bij Ollendorff verschenen boek nadat Maurice Maeterlinck er zeer waarderend over geschreven had in de Mercure de France, augustus 1895, p. 224-226.

389 Henri de Régnier, *Poèmes, 1887-1892 (Poèmes anciens et romanesques, Tel qu'en songe),* augmentés de plusieurs poèmes, Société du Mercure de France, Paris, 1895.

390 Zie noot 262.

391 In Ernest Hello (1828-1885), op wie Van Deyssel's aandacht eerder werd gevestigd in het eerste hoofdstuk van J.K. Huysmans' *Là-Bas* (zie Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels* Kind-leven, Amsterdam, 1977, p. 409), ging Van Deyssel opnieuw belangstellen na lezing van het artikel door J.D. Bierens de Haan, *Ernest Hello, moralist en mystieke,* in De Kroniek van 28 juli 1895. Van Deyssel begeerde nu te lezen Hello's posthuum verschenen boek *Le Siècle* (1895).

Amice, Ik heb aan Gr. geseind kopie van mij die verschijning aflevering zoû vertragen, terug te houden. Het geldt hier alleen een uitbreiding van een noot onder het stukje over Lemonnier, omtrent welke noot-uitbreiding ik op de proef had aangegeven die alleen te

plaatsen indien er nog tijd voor was. -

Hoe maak je 't? Ik puik en werk dagelijks. Ik vergat op mijn vorige briefkaart (over die boeken) te vermelden *Arthur Rimbaud, Poèmes complètes*.[392]

Vele hartelijke groeten

Karel A. Th.

120

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
29 Octr. 1895]

Amice,

Groesbeek schreef mij dat hij nog trachten zal je twee bladzijden op te nemen. Van de boeken die je noemt heb ik Régnier op zicht. Ik zal het je sturen: ik denk er niet over te schrijven. Is er een recente uitgaaf van Novalis? Anders kun je altijd nog die van Van Eeden[393] vragen. Diepenbrock heeft er zeker ook wel een. Ik heb uit de afl. Jelgersma laten vervallen.[394] 't Ga je wel.

tt
Alb. V.

392 Recentelijk was bij Léon Vanier te Parijs de uitgave verschenen van de *Poésies complètes de J.A. Rimbaud,* met een ‘préface de P. Verlaine’.

393 Op 7 december 1895 kwam Van Eeden zijn Novalis-editie aanreiken op *Villetta*. Het is niet uitgesloten dat hij ze bij die gelegenheid aan Van Deyssel geschonken heeft, zoals het evenmin uitgesloten is dat Van Deyssel eenvoudig verzuimd heeft ze bij Van Eeden terug te bezorgen. We weten in elk geval (zie mijn in noot 262 vermeld artikel over *Lodewijk van Deyssel en Novalis)* dat Van Deyssel Novalis heeft gesavoureerd aan de hand van de tweedelige uitgave van *Novalis Schriften*. Herausgegeben von Ludwig Tieck und Fr. Schlegel, Wien, bei Carl Armbruster, 1820, Gedruckt bei Anton Strausz. Een reproductie van het met een vertederend romantisch vignet verluchte titelblad van het eerste deel kan de lezer aantreffen op de achterzijde van het omslag van *Novalis/In Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Dargestellt von Gerhard Schulz, in de reeks Rowohlts Monographien, no. 154, Reinbek bei Hamburg, 1969.

394 Zie noot 386.

121

Baarn, 1 November 1895

Amice, De voorraad kopie is, meen ik deze:

Kobus[395]	50
Muller[396]	32
Bierens[397]	12
Jelgersma[398]	16
v. Deventer[399]	16
De Meest.[400]	48
Prikker[401]	46
Hartogh[402]	30
	250

De eerste vijf zullen in de Januarie-afl. moeten, zoo dat in die afl. nog 2 ½ vel open zijn, rekenen wij 1 vel Prikker, dan zijn er nog 1 ½ vel open. -

De Meester kan in 't Maart- en Hartogh in 't Mei-nummer, zoo dat, rekenen wij in ieder nummer 1 vel Prikker, in 't Maart-nummer nog 6 en in 't Mei 7 vel open zijn. -

De volgende Holl. boeken zijn verschenen, die besproken zouden moeten worden:
Aletrino, Martha
Aletrino, novellen
Kloos, 14 Jaar Literatuurgeschied. uitgave v. Looy
v. Groeningen, Een nest menschen

Zouden die aangevraagd kunnen worden?

395 Jac. van Looy, *Feesten,* IV, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 367-410, aldaar gedagtekend Soest-Londen, Okt. '94-Oct. '95; voor de eerste maal herdrukt in Jac. van Looy, *De wonderlijke Avonturen van Zebedeus,* Amsterdam, 1910, p. 1-56.
396 Zie noot 370.
397 Zie noot 387.
398 D.G. Jelgersma, *De ontkenning der moraal/V, Conclusie,* in idem, januari 1896, p. 477-494; aldaar gedagtekend Amsterdam, October '95.
399 Ch. M. van Deventer, *Chemie en logika,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 114-130.
400 Zie noot 365.
401 *Brieven van Johan Thorn Prikker,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 456-476.
402 Zie noot 142.

Wat dunkt je hiervan? Kobus heeft mij gezegd klaar te zijn, Muller en Bierens zend ik heden naar Groesbeek. Muller schrijft mij niet in een later nummer te kunnen, daar Blok III in Januarie verschijnt.

Zeer gegroet
Karel Alb. Th.

122

Noordwijk/Zee
3 Novr. '95

Amice,

De boeken kunnen wij, dunkt me, zeer goed aanvragen. Van Looy[403] heeft het bij Groesbeek ook gedaan. Over *Martha* verzocht Van Deventer een studie van een vel te mogen schrijven.[404] Wat moet ik hem antwoorden? Een ander stuk van een vel heeft hij al gepresenteerd.

Kloos, 14 jaar, kan wel zijn dat me iets te zeggen geeft; herinneringen, wat geschiedenis. Een meer ideëele bespreking van jou zou daar heel goed mee kunnen samen gaan.

Deze week stuur ik je Régnier met een paar tijdschriften. Schreef ik je dat ik ook Rimbaud heb?

De honoraria voor dit nummer heb ik aan Groesbeek Vrijdag opgegeven:

Emants	19 × 2.50	=	*f*47.50
V.d. Goes	47 × 2.50	=	*f*117.50
v. Dev.	18 × 2.50	=	*f*45
Prins	5 × 1.875	=	*f*9.375
Thijm	27 × 75/16	=	*f*126.56
			________
			*f*345.935

Heb je al om de rente Jet v.d. Schalk etc. gedacht? Ik riskeer dat je me onbescheiden vindt; maar ook als je 't maar half missen kunt raad ik je aan het te doen. Het feit is dat als je ze betaalt, ieder tot eventueel meerdere leeningen bereid zal zijn; en als je 't niet doet, niet. Ik zou er je niet van spreken als ik op 't oogenblik verzoeken kon de schuld van je te mogen overnemen, maar dat kan ik niet, ik heb tot Januarie niets en moet zeer zuinig zijn. Hartelijk gegroet

Albert Verwey

123

Baarn, 4 November 1895

403 S.L. van Looy, de uitgever van De Nieuwe Gids.
404 Ch.M. van Deventer, *Aletrino's Martha,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 511-527.

Amice, Je hebt gelijk. Ik zal die rente betalen. Dat ik het hinderlijk vind is dwaas en komt alleen door dat wij verondersteld hadden dat de winst veel grooter zoû zijn. Ik ben echter vergeten hoe de indeeling precies is. Is het niet:

v.d. Schalk[405]	*f*500.-
Gerlof[406]	250.-

405 Op 10 november 1895 bevestigde Henriëtte van der Schalk vanuit Hilversum de ontvangst van dit bedrag.

406 Gerlof van Vloten schreef vanuit Leiden, d.d. 11 november 1895: 'Amice, Ik heb de postwissel in dank ontvangen en den Heer van Eck zijn aandeel uitgekeerd.'

v. Eck	100.-
Albert Verwey	50.-
a 3 ½%?	

Ik vind *zeer goed* dat v. Deventer een studie van een vel over *Martha* schrijft. Mij dunkt echter wel, dat er maar één maal een vel van hem in een aflevering moet. Het is anders, vooral bij de huidige stand van den kopievoorraad, waarlijk te encombrant. -

A propos, je hebt ook Prins op het honorariumlijstje. Die ontving tot nu toe geen honorarium, meen ik. Ik vrees, dat hij nu ook voor het vroegere zal vragen. -

De boeken zal ik dan dus nu door Groesbeek laten aanvragen.

Vaarwel. Good night, sweet prince.[407]

Karel Alb. Th.

124

[poststempel Noordwijk
7 November 1895]

Amice, de verdeeling is zooals je opgeeft: v.d. S. 5, v. Vl. 2.5 - v. E. 1. Stuur dat voor den laatste aan den tweeden. 't Mijne niet sturen. Dag

Alb. V.

Ja, 3 ½. Dr. G. v. Vl. Gangetje 1, Leiden.

125

Noordwijk/Zee
13 Novr. '95

Amice,

Als supplement bij den Mercure de France is ingesloten een aankondiging van een nieuwe portugeesche revue, onder Eugenio de Castro.[408] Ik heb van dien zelfden indertijd een voorstel om te ruilen gekregen met een ander tijdschr. waar hij aan meewerkte. Wil jij nu even een klein fransch formulier sturen, dan verzoek ik hem ruiling met dit.

Ingesloten is ook een stuk van de Boer, met een brief van hem. Wil je beiden lezen en mij terugsturen, maar liefst gauw zooals je uit den brief begrijpen zult. Ik vind

407 In de tweede helft van oktober had Van Deyssel Shakespeare's *King Lear* gelezen. Een citaat daaruit bracht hij op 16 oktober aan boven zijn bespreking van Louis Couperus' *Wereldvrede* (zie noot 368).

408 De Portugese dichter Eugénio de Castro (1896-1944) had op 1 oktober 1895 het door hemzelf, samen met Manuel Da Silva-Gayo, geredigeerde tijdschrift Arte/Revue internationale, opgericht.

eigenlijk het stuk niet plaatsbaar, maar als jij het nu ook leest heeft hij nog het kansje dat jij er iets goeds in ziet.

Van juffr. Drabbe[409] en Van Weezel heb ik een paar verzen. Ik heb zelf trouwens mijn portefeuille weer wat aangevuld met kleine stukjes. Het stuk van Muller[410] is gezet, en twee vel. Ik heb een brief gehad van Aug. Gittée, leeraar in Luik, schrijft overal in, wou

409 Henriëtte Drabbe, *Avond,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 495.

410 Zie noot 370.

een stuk sturen Deukalion-zondvloed,[411] en hoeveel geld? Ik heb hem gezegd maar te sturen en *f*30.- Als 't komt wou ik Van Deventer vragen het na te zien.

Wij krijgen geregeld Nederland, zeker in afwachting van dat ruil-ex. dat we vorig jaar gezegd hebben dat niet over was. Willen we 't nu misschien maar beantwoorden? Dank voor je postwissel. De dingen die ik graag terug wou doe ik in envelop. Sluit er 't brief-formulier in, en geef hem aan de post.

Veel groeten. Groet Cato van me. Als ik kon kwam ik eens.

tt
Albert Verwey

126

Baarn, 14 November 1895

Amice,

Hierbij terug het stuk van De Boer en zijn brief. Ik vind het ook niet plaatsbaar. Wel zoû ik het goed vinden als hij te weten kwam dat wij ons echter bij voortduring voor meer wijsgeerige bijdragen of zaken in den trant van het Dagboek van Titus[412] blijven aanbevelen.

Hierbij ook het fransche briefje.

Ik ben niet voor een ruiling met *Nederland* (eerder nog voor ruiling met *Tijdspiegel, Vragen des Tijds,* etc.)

Hierbij ook, gedichten van twee. In die van Jan van Lokhorst is, dunkt mij, wel iets goeds; maar ik betwijfel toch of je er iets goed genoegs in zal vinden.

Ook ontving ik een volkomen onplaatsbaar vers van Frans Mijnssen. Ik had je voor de eenvoudigheid die van Van Son ook maar niet willen zenden, maar voelde mij dan toch niet geheel verantwoord.

Het is erg jammer dat in den bundel van Henriëtte van der Schalk er niet nog eenige zijn die je zoo goed kondt vinden dat ze eerst in het Tijdschr. werden geplaatst.-

Zoû je nog niet eens aan Allard Pierson schrijven? Hij heeft iets in den *Gids*[413] en is dus weêr bezig. Maar dit is van een beetje later zorg.

Vaarwel, Groeten aan Kitty.

Ontving je Kloos - Veertien jaar?

t.t.
Karel Alb. Th.

127

Noordwijk/Zee
24 Novr. '95

411 Aug. Gittée, *De legende van Deucalion en haar verband tot de Bijbelsche Zondvloedsage,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 63-91.

412 Zie noot 337.

413 Allard Pierson, *Over ethica,* in De Gids, november 1895, p. 245-263.

Amice,

Morgen stuur ik je een pak boeken die zijn ingekomen. De Revue féministe die daarbij is vraagt ruiling aan. Verzoek je advies daarover.

Zelf hield ik de verzen van Boeken.[414] Kloos is nog niet uit en 't is onzeker, nu hij zelf in Utrecht[415] is, of 't van 't jaar wel komen zal. Van Jet van der Schalk ontving ik juist bericht dat zij hier wou komen, en verzoek haar verzen aan mij te mogen opdragen. Ik heb vriendelijk geantwoord en proefbladen verzocht.[416] Is de bundel zoo dat ik toestemming geven kan, dan zal ik vanzelf een bijdrage vragen voor het Tijdschrift. Gorter weigert over haar en Boeken te schrijven,[417] zooals ik hem gevraagd had. Ook niet over Spinoza.

Het stuk van Aug. Gittée is door Van Deventer gelezen en 'niet onbelangrijk' geoordeeld. Voor een wetenschappelijk artikel (Deukalion-Zondvloed) laat het zich ook al heel goed lezen. Zal ik hem antwoorden dat we't aannemen of wensch je 't vooraf te zien?

Nijhoff zei me dat het aantal abonnees nu weer toeneemt.

Ik dank je wel voor je boek. Ik wist niet dat er ook 'meer-novellistisch' proza in voorkwam.[418]

Bolland verzocht de groeten aan jullie, maar meent aanspraak te mogen maken op al was 't maar een briefkaart om de ontvangst te berichten van zijn overdrukken. Zijn volgend artikel kan over eenige weken hier zijn.

Nu groet ik je. Ik leef in een wereld van poëzie in mijn hoofd, en St. Nicolaas preparatieven om me heen. De Tijdschrift-wereld (en jijzelf, helaas) liggen daar halsstarrig een endje vandaan, zoodat ik meer het gevoel heb dat ik telefoneer dan dat ik schrijf. Vanaf morgen over 8 dagen zijn wij in Haarlem, voor 8 of 10 dagen. 't Ga je wel. Toch een hartelijke hand van je

Albert Verwey

Een 'grieksche' roman van Mr. Betz: *Marathon*[419] wou ik naar Chap sturen. Borels artikelen uit de Gids zijn herdrukt '*Schoonheid en wijsheid uit China*'. Weet jij daar iemand voor? 't Zou iets voor Free zijn als hij wou, maar een van de art. is aan hem opgedragen.

414 H.J. Boeken, *Goden en Menschen,* W. Versluys, Amsterdam, 1895.

415 Op 9 november 1895 werd Willem Kloos opgenomen in een krankzinnigengesticht te Utrecht waaruit hij op 8 mei 1896 zou worden ontslagen.

416 Voor de brief van Henriëtte van der Schalk, d.d. 18 november 1895 en Verwey's antwoord van 19 november, zie *Kunstenaarslevens/De briefwisseling van Albert Verwey met Alphons Diepenbrock, Herman Gorter, R.N. Roland Holst, Henriette van der Schalken J. Th. Toorop*. Verzorgd door Dr. Mea Nijland-Verwey, Assen 1959, p. 134-135.

417 Op 19 november 1895 schreef Gorter aan Verwey: 'Te schrijven over een van de drie: Spinoza, Hein en Jet v.d. S. is mij onmogelijk. Het gaat boven mijn kracht. Ik ben voor mijzelf wel tot groote zekerheid gekomen, maar ik gevoel mij nog te zwak om daaraan goed uitdrukking te geven.' (geciteerd naar *Kunstenaarslevens,* a.w., p. 135).

418 Aan 'meer-novellistisch' proza bevatte Van Deyssel's bundel *Prozastukken,* Amsterdam, 1895: *In de zwemschool, De Koning der Eeuwen, Afsterven, Menschen en Bergen* en *Jeugd*.

419 [Charles M.] v. D[eventer], [bespreking van] *Marathon,* door Mr. G.H. Betz, Uitgevers-Maatschappij Elsevier, Amsterdam, 1895, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 5, maart 1896, p. 163-164.

128

Baarn, 25 Novr. 1895

Am., Gittée zou ik aanvaarden. De stand is dan zoo:

Januari		***Maart***		***Mei***	
Muller	2	De Meester	2 ½	Hartog	1 ½
Kobus	3	Prikker	1	Prikker	1
Bierens	¾	Gittée	1 ¼(?)	Chap	1
Chap	1	Chap	1	(6 ½ over)	
Jelgersma	1	(4 ½ over)			
Prikker	1				
	———				
	8 ¾				
(1 ¼ over)					

Op die 1 ¼ na is de geheele Jan. aflev. gezet (Kobus zond een week geleden). De Meester is ook gezet, maar ik heb hem er op voorbereid dat hij eerst láter kwam.

Zeer gegroet van Karel Alb. Thijm.

Tegen ruiling *Revue féministe*. Bolland had ik dadelijk geschreven. Ik had liever geen recensie *Prozastukken*.

129

Amice, De hh. Dr. v. Deventer te Meerenberg, Cox te Deventer, Dr. Jelgersma te Arnhem en Winkler te Utrecht hebben voordrachten[420] over Psychiatrie gehouden. Jelgersma vroeg ik om de zijne. Bij weigering zal ik, als je 't goed vind, Cox en v.D. om de hunne vragen.

Zeer gegroet

Karel A. Th.

B. 29 Novr. '95

130

Noordwijk/Zee
30 Novr. '95

Amice,

420 Geen van deze voordrachten is in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen.

Aan mijn stukje over je in de Kroniek[421] heb ik nog iets toegevoegd, zoodat het nu een kleine bespreking is. Ik zal Tak verzoeken je een Ex. te sturen. Zul je me alsjeblieft zeggen wat je er van vindt.

Voor het Tijdschrift heb ik Boekbeoordelingen, hoogstens een half vel, over Kloos

421 In dit boek afgedrukt onder 130A. De bespreking verscheen in De Kroniek van 1 december 1895.

Nieuwe Verzen, Boeken, Couperus (Williswinde) en Hel. Swarth.[422]

Ik heb Kobus' nieuwe feest gelezen. Is dat een parodie van Johannes Viator?[423] Jelgersma vroeg of hij een zestal blz mocht voor een weerlegging van iemand.[424] Ik heb hem gezegd dat wij vol waren, maar als hij ze als ingezonden stuk wou sturen, dus geen honor. krijgen, dat wij 't dan wel konden doen. Het stukje van mijn zwager,[425], de vorige keer uitgesteld, is 11 blz. Als jij nu ook nog wat geeft zijn we klaar. O ja, enkele losse sonnetten van juffr. Drabbe etc. en als 't zoo gebeurt van Jet v.d.S.

Wij gaan overmorgen naar Haarlem. Schrijf me dus daar eens? Hoe ben je? Wat doe je? Bonger (wie is Bonger?)[426] had aan Nijhoff verteld dat je aan een roman schreef.[427] Geluk dus. Je

Alb. V.

130A

L. van Deyssel,
Prozastukken.

422 Albert Verwey, [bespreking van] Willem Kloos, *Nieuwe Verzen,* W. Versluys, Amsterdam, 1895; H.J. Boeken, *Goden en menschen,* W. Versluys, Amsterdam, 1895; Louis Couperus, *Willeswinde,* L.J. Veen, Amsterdam, 1895; Hélène Lapidoth-Swarth, *Blanke duiven,* P.N. van Kampen en Zoon, Amsterdam, 1895, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 538-539, 539-541; 541-542; 542-543.

423 In een belangwekkende brief van 1 januari 1896 schreef Van Eeden aan Van Deyssel, onder (veel) meer: ‘Ik wist van morgen niet hoe ik 't had, toen ik de aflevering inkeek van 't Tw. T. en ik ben nog onder den indruk. Het was een fameuze verrassing. (...) Wat een oolijkert en wat een geniale vent [Jac. van Looy-H.P.]. Het is een schitterende editie van Jean Paul. Het is van alles, een superbe Multatuli, een groote André Jolles, het is een mirakel en het is toch Kobus. (...) Er zit veel van jou in, van de Apocalyps en veel van Johannes Viator, rhythmen en beelden en wendingen. Het lijkt zelfs op een parodie van 't laatste boek.’ (*De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 294). Over de interpretatie van deze bijdrage van Van Looy, circa de helft van het ‘Eerste boek’ van wat later *De Wonderlijke Avonturen van Zebedeus* zou heten, zie laatstelijk L.M. van Dis, *Jacobus van Looy als schrijver van ‘De Wonderlijke Avonturen van Zebedeus’,* Groningen/Djakarta, 1952 en P. Minderaa, *Kanttekeningen bij Van Looys Zebedeus,* in *Jaarboek van de Maatschappij der Nederlandse letterkunde,* 1969-1970, Leiden, 1971, p. 25-42, naar aanleiding waarvan ik in 1977 als stelling V bij mijn proefschrift over *De Adriaantjes* formuleerde: ‘Evenals eerder reeds R. Savrij-Post en L.M. van Dis ziet ook P. Minderaa ten onrechte in de door Jac. van Looy (*De Wonderlijke Avonturen van Zebedeus,* Amsterdam, 1925, p. 40) ten tonele gevoerde “vervaarlijke Vorsch” een “kritische karikatuur” van Louis Couperus.’

424 D.G. Jelgersma, *Causaliteit,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 528-537, aldaar gedagtekend Amsterdam, Dec. '95.

425 Zie noot 380.

426 Andries Bonger (1861-1936), assuradeur en collectioneur van Emile Bernard, Vincent van Gogh en Paul Cézanne, maar bovenal van het litografisch werk van Odilon Redon. Zie Harry G.M. Prick, *Frans Erens in zijn brieven aan Andries Bonger*, in Juffrouw Idastraat 11, jrg. 6, no. 2, p. 14-18; jrg. 6, no. 3, p. 8-12; jrg. 7, no. 1, p. 22-28; jrg. 7, no. 2, p. 23-27; Juffrouw Ida, jrg. 8, no. 1, p. 5-9; jrg. 8, no. 2, p. 20-25; jrg. 9, no. 1, p. 16-24; jrg. 10, no. 1, p. 29-35.

427 Van Deyssel schreef op dat tijdstip niet aan een roman, maar werkte aan een drama in verzen over Napoleon. Zie Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels* Kind-Leven, Amsterdam, 1977, p. 516, noot 70 en p. 543-544, noot 134.

Scheltema & Holkema's
Boekhandel. 1895.

Het feit van dit tweede deel van Van Deyssels verspreide proza is de breuk met het Naturalisme, en de openingen, nog maar voorbijgaand en vluchtig, naar het nauw-eerst-vermoede heelal van kunstenaarsziening, waarin hij voor de tweede helft van zijn leven gelukkig hoopt te zijn.

Van de sublieme hoogte waarvan hij, in sommige opstellen van het eerste deel, het heelal zag van het natuurlijk gebeuren, - van die uiterste spanning van staren die de mikroskoop van zijn oogen deed strakstaan voor de strafgestolten wemeling van, in dit tweede deel, *Menschen en Bergen* , - gaat hij over, den *Dood van het Naturalisme* konstateerende, naar een star-gevatte konceptie van innerlijk vizioen als *de Koning der Eeuwen,* om dan uittespelen meer dan te verarbeiden tot kunstwerken, rest van herinneringen en ideeën, *Jeugd* en *Socialisme*, nasleep van vroegere, heenwijzers naar volgende gedachten en beelden, waarvan het meer vizionnaire wezen ook al in opstellen over dichters, Gorter en Van Eeden, aan was geduid.

Het eerste opstel - en wij houden hier nog geheel de herinnering aan den Naturalismetijd - is er een van de uitmuntendste. Het is dat over het Proza van Jac. van Looy. Maar tegelijk is het al, naar den aard van dat proza zelf, een heenwijzing naar een kunst, die meer dan enkel-uiterlijke beschrijving van het waarneembare, een in vizioen herboren nieuw-schepping ervan zal zijn. ‘Rustig en onbevangen draagt hij zijn hoofd door het leven, en de kleuren spiegelen zich gretig zijn oogen binnen, en de lijnen omstaan hem in de architectuur der ontroering, en de geluiden zingen zich tot muziek in zijn ooren. En in den lichttuin van zijn weidsch verbeelden, *daar verdroomt het geziene zich tot bloemen van licht en het gehoorde tot een wind van gezang*, en zóo geeft hij het weer, zoo rolt het uit zijn handen in kwistige schatrijkheid.’

Later, een jaar later maar, zal hij in zijn opstel over Gorter van ‘vizioenen, geworden uit de subtielste nuancen van gewaarwording’ spreken; en tegelijkertijd, in dat over Van Eeden, van ‘Gezichten als getransfigureerde werkelijkheden’. En al klaarder wordt daar ook de overgang, waar hij in extatische mijmering het lijfs-vergeten en ‘het luisteren naar het groote gefluister in zijn donkere ziel’ gelukkig prijst. Een ‘Gezicht in het leven’, een ‘droom van den hemel op aarde’: ziedaar ten slotte in eenvoudige benoeming de bekeering tot het Innerlijk Zien gezegd.

Voor Van Deyssel is deze verandering - waarvan nu de verschillende, boven-aangeduide momenten in dit boek te bestudeeren zijn - voor Van Deyssel is deze verandering niet vreemd geweest. Wie zijn brochure *Over Literatuur* gelezen heeft, weet dat ook toen al, aan het begin van zijn letterkundige ontwikkeling, de werkelijkheid hem ànders aantrok, dan de (weliswaar à travers d'un tempérament) waarneembare en schematisch te ordenen hoeveelheid feiten, die zij (gelukkig meer theoretisch dan feitelijk) levenslang bleef voor Zola. Of prijst hij er hèm niet in, die ‘in zichzelf dien wonderen spiegel’ zou ontdekt hebben, ‘die de geziene stukken waereld weerkaatst als met paarlemoerglansen overgoten’? - En wat is dat anders dan dat ‘Gezicht’, die ‘Droom’?

Is dit zoo? Het is een veelvuldig konstateerbare dwaling, in dezen tijd van terugkeer tot innerlijke aanschouwing, te meenen dat er aan dat innerlijk-aanschouwde nu ook

niets werkelijks meer mag zijn. Men heeft de werkelijkheid-alleen gezocht; men heeft

erkend dat zij-enkel niet gelukkig maakt; nu, daar men tot de verbeeldingen bekeerd is, verlangt men die werkelijkheid-loos. De drang is begrijpelijk, maar wint onze kunst er door? Om niet eens te spreken van die bleekbladige dwalingen in de bloembedden van onze kunst-kultuur, van die mode-poëten die uit alle literaturen de mystiek-geachte symbolen tot een grilligen ronde-dans, griezeligen, dooden-dans, saamnooden; - zijn niet de wérkelijke talenten talrijk die, uit een verkeerde verbeeldingliefde, hun verbeeldingen baseeren niet langer op de gezonde levende natuur in en rond hen, maar op ándere verbeeldingen, die, door wijzer kunstenaars voortgebracht, hun kracht toch enkel ontleend hebben aan het leven, aan de werkelijkheid van hun tijd?

Wat betreft Van Deyssel: in zijn laatste opstel in het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* heeft hij voor zich afstand gedaan van den lust zich zijn levens-ziening te vormen uit een vorige. Nog ontzegt hij er zich de overtuiging-van-hoe-zij-worden-zal. Zou het vreemd zijn als die hem, met die brochure van 1886 voor zich, bleek er altijd te zijn geweest? Is het noodig dat, onder den invloed van die fransche beschrijvings-kunst, de ‘wondere spiegel’ zelf gebroken zij, die hem in zijn jeugd ‘de geziene stukken waereld weerkaatste als met paarlemoer-glansen overgoten’? Is het niet mogelijk dat zij ook nu, in zijn tweede levens-helft, haar vervizioenenden toover weer zal oefenen, nu niet als toen gehinderd en bedrogen door een reglementeer-lust van een franschen schrijvers-geest, maar gesteld en verhelderd door geloof, hoop en liefde, in, op en voor de schoonheid, ook van dit zichtbare heelal? Is het voor hem niet veel meer waar dan voor anderen, dat hij zijn Overtuiging vinden zal zoodra hij zichzelf hervindt? -

Albert Verwey.

Noordwijk-aan-Zee, 26 Nov.'95.

131

[poststempel Noordwijk aan
Zee,
2 December 1895]

Bedenk, am., dat het komende nummer vol is; dat ik Jelgersma Sr. heb afgewezen; dat voor het Maartnummer een lang stuk wordt verwacht van Bolland; dat --. Waar brengen we de psychiatrische heeren onder dak?

Ik heb gister een lang stuk over Dumas gelezen dat eigenlijk niemand dan jij kan geschreven hebben.

Beste groeten

tt
Alb. V.

v. Looy[428]	44
Muller[429]	34
Prikker[430]	22
Jelgersma[431]	17
v. Vloten[432]	10
Bierens[433]	15
v. Deventer[434]	16
Jelgersma (repliek)[435]	6
Verwey[436]	6
Verzen[437]	3
	174

132

Baarn, 3 December 1895.

Amice,

Ik heb je stuk in de *Kroniek* met genoegen gelezen. Het is mij even wel ongemeenzaam en, voor zoover ik dat zeggen kan, ben ik het er niet geheel meê eens. Dit is echter aan zooveel vast, dat ik te veel van je geduld zoû vragen indien ik er schriftelijk over uitweidde. Ik hoop dus dat wij daar samen eens over zullen spréken.

De hoofdzaak is dat je mij zoekende voorstelt en dat ik juist meende een vondst geboekt te hebben.

Ik ben nog steeds even zeer in orde als toen wij elkaâr het laatst zagen. Ik werk veel maar kom toch tot quantitatief geringe resultaten om dat mijn tegenwoordig werk moeilijker voor mij is dan het vroegere. En ik ben vast besloten het beste werk waartoe ik in staat ben dagelijks te laten vóorgaan, zoodat als ik in de tweede daghelft te moe ben, ik dat niet voor het betere ben. In komische of luchtig causeerende boekbeoordeelingen heb ik in 't algemeen weinig lust.[438] En anderen moet dikwijls

428 Zie noot 395.
429 Zie noot 370.
430 Zie noot 401.
431 Zie noot 398.
432 Zie noot 380.
433 Zie noot 387.
434 Zie noot 404.
435 Zie noot 424.
436 Zie noot 422.
437 Zie noot 409.
438 Vermoedelijk heeft Verwey niet geweten dat in De Kroniek van 1 december 1895 zijn bespreking van Van Deyssel's *Prozastukken* onmiddellijk gevolgd werd door een komische

studie voorafgaan, zoo dat die zeer langzaam vorderen. Ik heb nu bij voorbeeld heelemaal het denkbeeld niet meer van

boekbeoordeling van de hand van... Van Deyssel! F.J.A.M. de V. d'Uiterkerke, die aldaar de in 1895 te Parijs bij Tresse & Stock verschenen roman *Purification*, door M. Reepmaker bespreekt, was in werkelijkheid een en dezelfde als Van Deyssel; zie Lodewijk van Deyssel, *De scheldkritieken*. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1979, p. 256-257 en p. 353-354.

in acht maanden een roman te schrijven, maar reken van in jaren, minstens een kleine twee jaar, een werk te kunnen afhebben.

Ik zeg liever niet met welk werk ik bezig ben, daar het nog zoo onzeker en wankelend is.

Bonger is een kunstliefhebber uit Hilversum, vriend van Redon, Huysmans, etc.-

Ik ontvang zoo even je briefkaart met inhoudsopgave. Het komt mij voor dat sommige kopie, zoo als Hartog, een novelle van Roosdorp die ik aanvaard heb,[439] en ook de brieven van Prikker, tot *voorraad* kan dienen voor als wij gebrek hebben. Wij behoeven niet *noodzakelijk* al de brieven in achter-een-volgende afleveringen te plaatsen, vin-je wel? En vind je, als wij er nu meê doorgaan, 16 blzd. niet genoeg? Of zijn de 22 reeds al wat er nog over is? Bij raming vergist men zich dikwijls.

Ik begrijp niet goed wat je meent met Jelgersma Sr. te hebben afgewezen, daar hij in de Inhoudsopgave twee maal voorkomt.

Kobus' huidige feesten heb ik nog niet in handen gehad.

Kunnen wij er misschien niet eens over denken of polemiekstukken als van Bierens en Jelgersma met kleine letter gezet kunnen worden?

Wáar heb je het stuk over Dumas gelezen? Het is niet van mij. Van Deventer schrijft mij dat Aletrino aan een nieuwen roman bezig is maar ‘violent gekant’ is tegen het *Tweem. Tijdschrift.* en dat wij, willen wij hem ‘verzoenen’ ‘een zekere taktiek’ zullen moeten gebruiken.[440] Zoû daartoe misschien kunnen behooren dat jij, in Haarlem zijnde, hem eens opzoekt? Hij moest toch begrijpen dat zoo'n gramschap over het in vieren in plaats van in drieën publiceeren van *Martha* ongegrond is, daar de overeenkomst tot het in 3en plaatsen alleen tot motief had de verschijning in voorjaar'95. Met dit motief verviel ook die noodzakelijkheid. Hij mag natuurlijk niet weten dat Van Deventer hier over geschreven heeft.

Wil de goedheid hebben mij te melden als je aan dit idee gevolg geeft (en Aletrino bezoekt). Want daarmeê staat in verband wat ik hem dezer dagen al of niet schrijven wilde.

Er is eenige haast bij om dat hij, in kwaden luim, zijn roman aan den *Gids* zoû kunnen toezeggen, die hem reeds meermalen heeft aangezocht.

Vaarwel. Veel genoegen in H. Hartelijke groeten, ook van Cateau.

t.t.

Karel Alb. Th.

439 Frits Roosdorp (zie in deel I, p. 185, noot 299) had aan Van Deyssel op 1 december 1895 een reeks schetsjes, onder de titel *Kinderen,* toegezonden. Al op 4 december kon hij Van Deyssel bedanken voor diens vriendelijk aanmoedigend antwoord.

440 Van Deventer had op 27 november 1895 letterlijk aan Van Deyssel geschreven: ‘Aletrino is aan een nieuwen roman bezig. Hij is op het oogenblik evenwel violent gekant tegen het T.T. Indien ge zijn medewerking behouden wilt, zult ge een zekere taktiek moeten volgen om hem te verzoenen. Ik vind in Martha veel schoons, en het voorlaatste hoofdstuk haast zonder interruptie glorieus mooi.’

Frits Roosdorp, pseudoniem van Frederik Cornelis Marie Schröder (1874-1898), de vroeg gestorven schrijver van 'Kinderen' (1898).

Misschien zal ik een paar blzd. aanbieden, over een fransch boek.[441]

133

Haarlem, 3 Decr. '95

Amice,
Ik ben juist vandaag in Amst. geweest en zou niet weer kunnen gaan voor Vrijdag. Maar liever kom ik nu Vrijdag[442] eerst jou even spreken, en kan dan zien of ik Zaterdag op mijn terugtocht A. zal opzoeken. Op het bezoek aan jou had ik toch plan. Veel groeten. Tot ziens je

Alb. V.

Ik kom Vr. op de koffie en ga in elk geval Zaterd. voor je aan den arbeid gaat, terug.

134

Baarn, 9 Decr. 1895.

Amice, Ik schreef je een kaartbrief, maar kan hem niet terugvinden ofschoon ik stellig meen hem niet verzonden te hebben. Ik schreef daarin: 3 blzd. van Erens[443] voor de Januarie-aflev. aanvaard te hebben om dat hij ze anders binnen 14 dagen terug wilde hebben en wij nog zoo weinig van hem gehad hebben. Ik hoop dat je dit goed zult vinden. Misschien kan, als het te veel is, iets anders bekort worden. Het zijn slechts 3 blzd.-

t.t.
Karel Alb. Thijm.

135

441 Van Deyssel's voornemen een beschouwing te wijden aan *Sept Essais d'Emerson [Confiance en soimême; Compensation; Lois de l'esprit; Le poète; Caractère; L'Ame suprême; Fatalité*]. Traduits par I. Will [= M. Mali]. Avec une préface de Maurice Maeterlinck, P. Lacomblez, Bruxelles, 1894, liep jammer genoeg spaak nu Groesbeek hem op 2 januari 1896 moest laten weten dit boek tweemaal te vergeefs gereclameerd te hebben. ‘Wij veronderstellen dat het is uitverkocht of herdrukt wordt.’ Herdrukt zou het overigens eerst worden in 1899, voor de derde maal in 1907 en voor de vierde en laatste maal in 1911.

442 Vrijdag 6 december 1895 arriveerde Verwey in Baarn om zondagnamiddag 8 december weer huiswaarts te reizen. Op zaterdag 7 december deed ook Van Eeden *Villetta* aan: ‘Bij Karel was het aangenaam. Verwey was aan de koffie, het gaf geen moeite. Ik hoorde de treurige lotgevallen van Kloos.’ (*Dagboek,* dl. I, p. 359).

443 F. Erens, *Toledo,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 3, januari 1896, p. 544-547. De Kroniek van 12 januari 1896 berichtte hierover: ‘Zij die de vroeger door denzelfden schrijver gepubliceerde reisherinneringen lazen, er veel aardigs en moois in vonden, doch hier en daar gehinderd werden door iets reporterachtigs in den toon, deze lezers zullen thans kunnen genieten zonder stoornis. Het stukje over Toledo is een klein, fraai, en ernstig gevoeld intiem brokje impressie, en valt misschien maar op één plaats uit den toon, waar een regel in den tekst staat, die beter in een noot op zijn plaats geweest was.’

Baarn, 16 Decr. 1895.

Amice,

Zoû je de vriendelijkheid willen hebben dit stuk van onzen medewerker Verburgh[444] eens geheel te lezen en mij dan te-rug te zenden. De idee er van is grosso modo deze: ‘zoo

444 Ed. Verburgh, *Ideologische Parallel*.

als de even-vóor-christelijke tijd tot het Christendom staat, verhoudt zich ónze tijd tot de symbolen welke wij wachten. En die zullen zijn zus en zoo.'

Ik heb het herhaaldelijk gelezen, (hoewel dat moeite kost!)[445] en mijne meening is, dat er zeer vele schoone beelden en enkele goede gedachten in voorkomen, maar dat het om zijn overvloed van 'rhetoriek' daarnaast, niet plaatsbaar is. Het is echter m.i. een ernstig en gewichtig stuk. En ik kende dus dubbel gaarne je meening.

Erens heeft zijn stukje weêr te-ruggevraagd en de veranderingen, die hij er in wil brengen, maken het onzeker of het nu voor de eerst-volgende aflevering gereed zal zijn.

Heeft Kitty Cato's briefkaart over den sarong gekregen?

Met vele groeten van ons allen,

t.t.

Karel Alb. Thijm.

136

Noordwijk/Zee
18 Decr. '95

Amice,

Behalve de tijdschriften etc. stuur ik je een stukje van dien anderen Erens. Emile.[446] Zijn adres is Heemstede (bij Haarlem). 't Lijkt me nog al aardig. Het stuk van Prikker zal ik trachten te lezen.

George schreef mij dat hij begin '96 over de duitsche dichtkunst zou lezen in Parijs en Brussel.[447] Ik dacht erover of het mogelijk was dat hij het ook hier, in Den Haag of Amsterdam deed. Wat denk jij ervan? Anders zou ik hem willen voorstellen de lezing, door mij vertaald b.v., voor het tijdschr. af te staan. - Laat me van 't jaar nog hooren wat je ervan vindt.

Dit onder ons: Jet v.d.S. heeft mij haar verzen gestuurd. Onder alle die ik niet kende, was er geen één dat ik voor het tijdschr. wenschen zou. Ik heb haar de uitgaaf ten zéérste afgeraden,[448] maar vrees dat het niet veel geven zal. Zeer gegroet je

445 De gehele ochtend van 16 december had Van Deyssel zich uitsluitend bezig gehouden met het lezen en herlezen van Verburgh's inzending.

446 Het zou mei 1900 moeten worden voordat het Tweemaandelijksch Tijdschrift een *Gedicht in Proza* van Emile Erens bevatte. Blijkens Jacqueline Royaards-Sandberg, *Ik heb je zo veel te vertellen*. Brieven van en aan Lodewijk van Deyssel, Emile en Frans Erens en Isaac Israels. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Baarn, 1981, p. 422, berichtte Emile Erens op 11 april 1897 aan Jacqueline Sandberg: 'Aan 't Tweemaand. Tijdschrift heeft men een stukje van mij geweigerd, wat ik zelf beter vond, qua zegging, als dat vorige, dat zij wel wilden aannemen.' [maar dat toen teruggenomen werd door de auteur-H.P.]

447 Op 5 december 1895 had Stefan George vanuit Berlijn aan Verwey geschreven o.m.: 'Anfang nächsten jahres habe ik vor in Brüssel und Paris einen vortrag "über die deutsche dichtung von heute" zu halten. Vielleicht ist es mir dann vergönnt Sie wiederzusehen'; geciteerd naar Albert Verwey en Stefan George, *De documenten van hun vriendschap*. Bijeengebracht en toegelicht door Mea Nijland-Verwey, Amsterdam, 1965, p. 13.

448 Zie Verwey's brief van 16 december 1895 aan Henriëtte van der Schalk in *Kunstenaarslevens,* a.w., p. 137-138.

Alb. V.

Gister ontving Cato zeker Kit 'r sarong-briefk?

137

Baarn, 19 December 1895.

Amice, Nu is door Frans Erens zijn stukje toch weêr afgeleverd voor deze aflevering. Het is 4 blzd.

Sta mij toe je, voor dat geval er op een der laatste dagen een snoeyingsmaatregel mocht genomen worden, in herinnering te brengen, dat dit daarvoor dan niet in aanmerking kan komen.

Hartelijk gegroet,

Karel A. Th.

Kitty's briefk. ontvangen.

138

Baarn, 2 Januarie 1896.

Amice,

Veel heil en zegen in het Nieuwe Jaar, met gade en kroost. Ik bied je mijn verontschuldigingen aan voor dat ik je over George niet in 't vorig jaar geandwoord heb, zoo als je vroeg. Mij dunkt, je kunt dat zeer wel doen. De vertaling en plaatsing in het Tijdschrift is misschien beter dan dat hij hier komt lezen, want hij is hier zoo veel minder bekend dan Verlaine[449] of Mallarmé.[450] -

Wil je zoo goed zijn Kitty uit ons beider naam nog wèl te bedanken voor den tweeden sarong. Zij zijn nu aangebracht en staan prachtig.-

Erens heeft om overdrukjes verzocht, die hem, dunkt mij, maar niet in rekening moeten gebracht worden. -

Sam schijnt woedend. Wat er de reden van is kan ik in de verste verte niet begrijpen. Een paar weken geleden schreef ik hem een heel vriendelijk en zeer gemeend briefje over hoe het komt dat mijn stukje over *Zuster Bertha* niet bij mijn *Prozastukken* is opgenomen.[451] Hij liet dit onbeandwoord.

Bij gelegenheid zal ik eens bij hem aangaan. Er moet een misverstand zijn.

Als jij hem nu misschien eens een gewoon bezoek bracht, zonder over iets te reppen, zoû dat niet kwaad zijn. Want de konkurrentie is scherp tegenwoordig. Altemet wordt hij nog Gids-redacteur. -

Voor Maart heb ik twee kleine bijdragen af, samen 4 blz.[452]

449 Zie in deel I, p. 151-153.

450 Zie daarover Harry G.M. Prick, *Stéphane Mallarmé en Tachtig,* in Maatstaf, 27e jrg., mei-juni 1979, p. 129-148.

451 De betreffende bespreking van Aletrino's *Zuster Bertha* werd wel opgenomen in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 175-186. Zie ook Harry G.M. Prick, *Arnold Aletrino en Lodewijk van Deyssel,* in BZZLLETIN, 11e jrg., nr. 99, oktober 1982, p. 65-69.

452 L. van Deyssel, *Zondag-ochtend,* de bespreking van *Een Kalverliefde, de Verloren Zoon, de Vreemde Plant,* door Phocius [= Herman Robbers] en van Camille Mauclair: zie noot 388. *Zondag-ochtend* en het stukje over Phocius verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift,

Zoodat de stand is:

Maart		*Mei*		*Juli*	
De Meester	2 ½	Hartog	1 ½	Roosdorp	¾
Prikker	1	Chap	1	Chap	1
Gittée	3 ¼	(7 ½ over)		(8 ¼ over)	
Chap	1				
v. Deyssel	¼				
(4 over)					

Voor Maart moeten we dus weêr eens iets van Goes hebben. Schrijf je 'm?
Vele groeten van Karel Alb. Th.
Denk je eens om dat stuk van Verburgh?

139

Noordwijk/Zee
3 Jani. '96

Waarde Karel,

Wij wenschen jullie ook een gelukkig jaar toe. Aan George had ik al geschreven of hij er over denken zou. Ik ontving nl. zijn nieuwen bundel[453] en Gorter en ik hebben ons hart daaraan opgehaald. Het is een heel mooi boek. In geval hij komt wou ook Gorter hem inhalen, en Boeken erbij vragen. Doe je ook mee, dan zijn wij vieren 'de commissie'. Maar hij moet nog antwoorden en dan zal ik je schrijven.

Misschien zie je mij ook al voor die tijd in Baarn. Kitty en ik denken erover naar 't huwelijk van Holst te gaan, dat is de 16de. Wij zouden dan b.v. den 15de bij jullie op de koffie komen en tegen den eten naar Bussum gaan waar wij zouden logeeren. Komt dit gelegen?

Verburgh heb ik gelezen, maar het is dun, dunkt me. Ik geloof b.v. niet dat het met den besten wil mogelijk zou zijn er door eenige omwerking, als bij zijn vorige stukje, iets van te maken.

Hoe was Emile Erens? Heb je 't goedgekeurd, of teruggestuurd?

Van de Boer heb ik een paar bladzijden Titus[454] en een langere bespreking van een Arabisch boek.[455] Mijn zwager heeft de moeite genomen het te lezen en met het boek te vergelijken en hij vindt het plaatsbaar.

2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 92-94 en p. 160-162. Beide publicaties werden voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 365-367 en p. 375-377.

453 Stefan George, *Die Bücher der Hirten- und Preisgedichte, der Sagen und Sänge, und der hängenden Gärten,* Berlin, 1895.

454 Zie noot 337. Deze nieuwe zending *Uit het dagboek van Titus* werd echter niet geplaatst.

455 T.J. de Boer, [bespreking van] Alfarabi's *Abhandlung Der Musterstaat, aus Londoner und Oxforder Handschriften,* herausgegeben von Dr. Friedrich Dieterici, Brill, Leiden, 1895, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 165-174, aldaar gedagtekend 5 Dec. 1895.

Als Kloos of Boeken komen, laten wij dan hun medewerking aannemen, zonder meer. Wij blijven dan tegenover elke afzonderlijke bijdrage vrij.

Veel groeten. Je

Albert V.

Stefan George (1868-1933). Ets door Hermann Schlittgen, verschenen als bijlage bij de tweede jaargang van de Blätter für die Kunst. Deze ets werd door Verwey, ingelijst, aan een der wanden van zijn studeerkamer opgehangen.

Honoraria Jani. '96

Van Looy	44 × 1.875	= *f*82.50
Muller	34 × 2.50	= *f*85.-
Jelgersma	18 × 1.875	= *f*33.75
Juffr. Drabbe	1 × 2.50	= *f*2.50
V. Deventer	17 × 2.50	= *f*42.50
Verwey	6 × 2.50	= *f*15.-
Erens	4 × 2.50	= *f*10.-
		*f*271.25

Aletrino schreef mij een hartelijke briefkaart naar aanleiding van mijn stukje over hem.[456] Ik zal zien hem eens te ontmoeten.

140

Baarn, 6 Januari 1895

Amice,
Jullie voornemen om den 15en hier te komen, doet ons buitengewoon genoegen.

Vale.
Karel Alb. Th.

141

[± 7 januari 1896]

Amice,
Na je verwelkomende briefkaart vind ik het dubbel spijtig je te schrijven dat we ons bezoek uitstellen. Het trouwdéjeuner bij de Schalken dat ons was aangekondigd, zal niet plaats hebben,[457] en nu het ons overigens toch beter schikt iets later van huis

456 In De Kroniek van 29 december 1895 had Verwey Aletrino's roman *Martha* aangekondigd, aldaar gedagtekend 22 Dec. '95.

457 Blijkbaar wilde Verwey niet kwijt dat hij de indruk had uiteindelijk toch niet te zullen worden uitgenodigd voor dat trouwdéjeuner. Overigens schreef Henriëtte van der Schalk op 7 januari 1896 vanuit Hilversum aan Verwey: ‘Ik heb jullie niet gevraagd op onze trouwdag, omdat ik dacht dat jullie er geen zin in zouden hebben. Maar 't spijt mij, dat ik dat gedacht heb, want wie weet, misschien heb jullie er wel een beetje zin in (...) Hè toe kom jullie, het zijn bijna alleen gezellige menschen en we gaan allemaal aan kleine tafeltjes zitten met onze eigen vrinden, dus van de minder gezellige merk je niets.’ (*Kunstenaarslevens,* a.w., p. 139). Vgl. Frederik van Eeden, *Dagboek,* dl. I, a.w., p. 363: ‘Bij 't trouwen van Holst en Jet geweest. Meegedaan aan 't dejeuner. Er waren Gorter en zijn vrouw, Verwey en Kitty, Jan Veth en

te gaan, willen we liever wachten tot februari. Wij komen dan - ik wou iets zeggen van de stelligheid van ons bezoek, maar dan zouden Cato en jij op de tafel kloppen, 't Ga je wel.

tt
Alb. V.

Anna, Toorop, Haverman, 't Hooft, André Jolles, prof. van der Hoeven, Frou Titsing en familie van Holst en van der Schalk.'

142

[poststempel
Leiden, 10 Januari 1896]

Amice, Wil jij Buysse schrijven, naar Nevele.[458] Hij kan het, dunkt me, aan jou sturen, en als het zeér bizonder goed is zouden wij kunnen doen wat hij vraagt. Anders is het misschien beter te weigeren, want zijn eerste bijdrage was een schandelijke afzetterij. Veel groeten

tt
Alb. V.

143

Amice, Wees zoo goed de verzen van Jan van Lokhorst[459] indien zij niet geplaatst worden aan hem terug te zenden: Obrechtstraat 212 Den Haag.
En aan míj s.v.pl. het stuk van Verburgh.
Groet!
9/1/'96

K. Alb. Th.

10 Jan. Verburgh ontvangen. Jammer dat gijl. niet komt.
11 Jan. ontv. en gevolg aan gegeven,

458 Dit briefje, in potloodschrift, op de keerzijde van een brief van Cyriel Buysse aan K. Groesbeek, vanuit Nevele, d.d. 8 januari 1896: ‘Waarde Heer Groesbeek, Ik ben juist klaar met een novelle die circa 29 bladz. druks in een tijdschrift als het Tweemaandelijksch zou beslaan en die ik ook gaarne aan voornoemde tijdschrift zou afstaan, op voorwaarde dat ze nog (in geval ze door de redactie aanvaard wordt) in het Maartnummer zou kunnen verschijnen.
Ik spreek ongaarne van mijn eigen werken, doch ik geloof wel dat dit stukje tot het beste behoort van wat ik geschreven heb. Het draagt voor titel: ‘De wraak van Permentier’, met, als ondertitel: ‘eene psychologische studie van Wraak.
Ik zou het afstaan, met behoud van auteursrecht, voor 40 gulden per vel druks.’
Deze novelle zou worden opgenomen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 1, september 1896, p. 1-32.

459 Op 7 januari 1896 had Van Lokhorst Van Deyssel geschreven: ‘Komen mijn verzen, u door Thorn Prikker gezonden, in de vòlgende afl. van het Tweem. Tijdschr.? Excuseert u mijn brutale nieuwsgierigheid.’ Zie ook brief 126. Op 23 oktober 1896 figureert Van Lokhorst ook in het dagboek van Van Eeden (dl. I, a.w., p. 387): ‘Lokhorst was hier, de stille bleeke jongen, stil als 't graf. Ik mag hem al beter lijden.’ Later, in 1899, zou hij aan Van Lokhorst, een poos lang zelfs kolonist op Walden, het land krijgen; zie *Walden in droom en daad*/Walden-dagboek en notulen van Frederik van Eeden e.a. 1898-1903. Uitgave met inleiding en commentaar door J.S. De Ley en B. Luger, Amsterdam, 1980, p. 88.

144

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
13 Januari 1896]

Am.,

Lach maar om onze wisselvalligheid, maar nu komen wij Woensdag a.s.[460] toch. Wij komen dan met den trein van 12.44 spoortijd in Baarn en kunnen er niet goed voor 6.10 spoortijd weer uit. Nu stellen wij Cato voor dat jullie (èn wij) om ½ 2 het *middagmaal* gebruiken. Dat heeft het voordeel dat Cato verder den heelen middag geen zorg heeft en wij geen etensdrukte hebben vlak voor ons vertrek. Antwoord, als jullie ons wachten kunt, onnoodig. Zeer gegroet.

Alb. V.

145

[poststempel
20 januari 1896]

Amice,

Meld mij even of je het stuk van Buysse ontvangen heb. Nijhoff wenscht dit te weten opdat hij geen geld stuurde voór het in ons bezit is.

Als je 't stuk van den Eindhovenschen zeepfabrikant[461] gelezen hebt, stuur het mij dan. Hij schreef me een brief erover waarop ik wou antwoorden.

Ik vergat te informeeren naar Emile Erens

Veel groeten ook van Kitty.

tt
Alb. V.

Verzoeke bijgaande brief[462] te beantwoorden.

146

460 Woensdag 15 januari 1896. Op die datum zal Verwey, naar mag worden aangenomen, in negatieve zin hebben gereageerd op een hem door Van Deyssel gedaan voorstel hem [Van Deyssel] tot redactie-secretaris van het Tweemaandelijksch Tijdschrift te maken, voor een jaarsalaris van *ƒ*1200,- (of *ƒ*1000,-). Het eerste bedrag vormde precies het dubbele van wat Kloos eertijds genoten had als redactie-secretaris van De Nieuwe Gids, ook een tweemaandelijks tijdschrift.

461 De Eindhovense zeepfabrikant Eduard P.C. Redelé (1866-1913) had een bijdrage ingezonden over de poëzie van Willem Kloos.

462 Een brief van Josephine Giese, d.d. 14 januari 1896, waarin zij vraagt of een door haar in te zenden novelle spoedig geplaatst zou kunnen worden. Blijkbaar heeft Van Deyssel die novelle uiteindelijk geweigerd, want er is nimmer iets van de hand van Josephine Giese in het tijdschrift verschenen.

Baarn, 20 Januari 1896.

Amice,

Ik heb het stuk van Buysse al lang in mijn bezit en in der daad bevonden, dat het tot zijn beste werk behoort.

Het stuk van den zeepman zoû ik niet volkomen onplaatsbaar vinden, maar hecht er

natuurlijk niet aan. Emile Erens kunnen wij wel houden, 't is dun maar heel kort en 'k leg het bij den voorraad. Ik schrijf aan Josephine Giese.

Waarde Vriend, laat mij meteen even zeggen waar ik sedert je vertrek over prakkizeer.

Het zoû mij in der daad zeer te pas komen indien de verschillende bronnen waaruit je kunt scheppen, in den loop der volgende maand een paar honderd gulden droppen in de dorstige zandplek mijner kas konden storten.

Het aanmerkelijk bedrag dat ik noem neemt niet weg dat minder ook welkom zoû zijn. Dan verschuif ik maar weêr mijn rekeningen tot de tweede jaarhelft en zie hoe het er dan meê is. - Ik bezuinig zoo veel mogelijk maar 't is moeilijk, met kinderen, die ziek worden en van alles noodig hebben. Ik moet, jan-dorie, zes ‘personen’ onderhouden. -

Dit jaar zal moeilijk voor mij zijn.[463] Het tijdschrift zal nog minder dan verleden jaar geven, de hoofdzakelijke winst der Prozastukken heb ik al opgeslokt en ik zie geen kans om met mijn lees- en schrijfleven van feitelijk den heelen dag tegenwoordig, meer winstgevend werk te vereenigen. -[464]

Nu, vaarwel. Veel levensgenoegen en groet je vrouw.

t.t.
K. Alb. Thijm.

147

Noordwijk/Zee
25 Jan. '96

Amice,

Het adres van Bolland is enkel Batavia. Ik ontving gister zijn bijdrage: twee helften, elk van 50 blz handschrift of 3 ½ vel druks. Nu stel ik voor de eerste helft onmiddelijk op te nemen.[465] Van der Goes heeft mij geschreven dat hij liever eerst zijn stuk over de 17de eeuw wil afmaken en daar geruimen tijd voor werken moet; en desnoods kan ook Van Deventer dit keer uitgesteld.

463 Vandaar dat er ook geen uitzicht was op een eventueel tweede verblijf in Zwitserland of in enige daarmee vergelijkbare bergstreek. Een op 20 januari 1896 opgestelde advertentie liet Van Deyssel uiteindelijk ongeplaatst. De tekst daarvan luidde: ‘Wie helpt een degelijk letterkundige, met prima referenties, aan *f*150,- om eenige weken voor gestelsversterking in een bergland te verblijven?’

464 Verwey zond deze brief ter inzage aan Herman Gorter, die hem op 25 januari retourneerde: ‘Naar aanleiding van wat je laatst zei over zijn [Van Deyssel's-H.P.] vermoeden van terughoudendheid of iets dergelijks van mijn kant, heb ik gedacht dat het misschien goed zou zijn als ik hem zelf het geld ging brengen (...) Ik was van plan nu eens 50 en wat later over een paar maanden b.v. nog eens 50 te geven. Dit alleen omdat het misschien praktisch is, als je weet hoever hij nu geholpen is.’ (Geciteerd naar *Kunstenaarslevens,* a.w., p. 142).

465 G.J.P.J. Bolland, *Het Christendom in zijne wording,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 5, mei 1896, p. 210-267.

Wij zouden dan nu hebben:

de Meester[466]	2 ½
Bolland	3 ½
Prikker[467]	1
Gittée[468]	1 ½
v. Deyssel[469]	¼
de Boer[470]	1 ?
Verwey[471]	½
Verzen	½ ?
	10 ¾ vel

Voor het andere van je brief ben ik bezig mijn best te doen. Ingesloten een briefkaart van Mevr. Simons-Mees.[472]

't Ga je wel. Veel groeten.

Albert Verwey

Antwoord mij even over Bolland.

148

Noordwijk/Zee
28 Jan. '96

Amice,

466 Zie noot 365.

467 *Brieven van Johan Thorn Prikker,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 95-131.

468 Zie noot 411.

469 Zie noot 388 en noot 452.

470 Zie noot 455. Eveneens T.J. de Boer, [bespreking van] Friedrich von Hellwald, *Kulturgeschichte in ihrer natürlichen Entwickelung bis zur Gegenwart*. 4. Auflage, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, maart 1896, p. 175-179, aldaar gedagtekend 23 Dec. '95.

471 Albert Verwey, *Sonnetten en Terzinen* [n.a.v. Henriëtte van der Schalk, *Sonnetten en verzen in terzinen geschreven,* Scheltema en Holkema's Boekhandel, Amsterdam, 1895], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, maart 1896, p. 158-159; voor de eerste maal herdrukt in *Kunstenaarslevens,* a.w., p. 140-141.

472 Een door Josine Simons-Mees aan Verwey gerichte briefkaart, d.d. 27 januar 1896, vanuit Bromley (Kent): ‘Geachte heer, Graag zou ik van u vernemen wat de beslissing van de Red. van het Tweemaand. Tijdschr. is, omtrent het haar door mij toegezonden manuscript “Bergland”. Achtend. J. Simons-Mees.’ Die beslissing was negatief.

Meld mij even p.o. of je Van Deventer toen hij bij je was[473] beloofd hebt dat wij zijn stuk (Chemie & Logica)[474] zouden plaatsen in het Maartnummer. Hij schreef mij of hij 't bij Groesb. brengen kon, nu een dag of tien geleden. Ik wachtte opzettelijk met antwoorden; maar kreeg gister ineens de proef ervan.

473 Op woensdag 15 januari had Verwey mondeling van Van Deyssel vernomen dat Charles van Deventer op zaterdag 18 januari *Villetta* zou aandoen.

474 Zie noot 399.

De zaak is dat ik het onbillijk en onpraktisch vind Bolland die al lang verwacht werd, om hem uit te stellen; en plaatsen we beide, van Deventer in plaats van Prikker, dat is taai en duur.

A propos van het andere: Gorter zal voor de helft zorgen, nu ¼ en over twee maanden ¼. Hij was misschien al bij je.[475] Binnenkort schrijf of kom ik weer.

Veel groeten

tt

Alb. V.

149 A

Baarn, 29 Januari 1896.

Amice,

De onmiddellijke plaatsing van Bolland vind ik zeer goed. Het andwoord van v.d.G. komt mij bedenkelijk voor: het is een pretext om alleen in den N.G. te schrijven. Deze laatste gaat, zoo als je weet, weer door, en de stemming ten haren opzichte is geheel veranderd, zoo dat binnenkort - let eens op mijn woorden - de toetreding van v. Deventer, Aletrino, misschien ook van Eeden, tot den N.G., een feit zal zijn.

Van Deventer liet mij blijken dat het zaak zoû zijn dat het *Tweemaandel. Tijdschr.* Aletrino reeds thans *vroeg* om zijn nieuwen roman te mogen plaatsen.[476]

Zoû *jij* dat dus willen doen?

Met vriendelijke greten

Karel Alb. Th.

P.S. Wij hebben onlangs te verstaan gegeven dat wij casu quo van Kloos en Boeken *alles* zouden opnemen. Al is hij nu in Utrecht[477], toch kan dit doorgaan, niet waar, want zoo als blijkt uit de laatste N.G.-aflevering doet het aan zijn werk geen schade.[478]

149 B

Baarn, 29 Januari 1890
[= 1896]

Amice,

Zoo even ontving ik je brief. Zonder er bij te denken heb ik toen v. Deventer gezegd: 'je kunt je stuk bij Groesbeek brengen. De overeengekomen ruimte blijft natuurlijk voor je beschikbaar.'

475 Dit was inderdaad het geval, maar de exacte datum laat zich niet vaststellen.
476 Zie noot 440.
477 Zie noot 415.
478 In De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, 1e jrg., aflev. 11, december 1895, had Kloos Boeken's bundel *Goden en menschen* en Van Eeden's eerste boek van *Het lied van Schijn en Wezen* besproken.

Indien hij echter zijn zes vel in dezen jaargang krijgt en hij zoû het honorarium reeds nu kunnen ontvangen, dan twijfel ik niet of hij zal goed vinden dat zijn stuk in de Mei-aflevering komt. -

Van Gorter heel aardig. -

Van Emants ontving ik een tooneelstuk.[478A]
Wees gegroet

Karel Alb. Th.

150

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
4 Februari 1896]

Amice,
George schrijft mij dat hij de lezing graag in Holland houden zal, maar dan 'am liebsten auf einladung seitens einer gesellschaft literarischen oder künstlerischer richtung'.[479] Vin je ook niet dat dan 't eenige de Haagsche Kunstkring is? Die heeft indertijd ook Verhaeren gevraagd.

Hij wenscht geen geld.

Wij kunnen dan eenvoudige invitaties zenden aan elk die we vinden dat in aanmerking komt.

Ik doe mijn best voor het Maartnummer over hem te schrijven.[480] Hij zou half Maart kunnen komen.

Ik heb op 't oogenblik nog *f*50, - tot je beschikking. In haast. Veel gr

478A Zie noot 489.

479 Voor George's brief van 3 februari 1896, zie Albert Verwey en Stefan George, *De documenten van hun vriendschap,* a.w., p. 15.

480 Albert Verwey, *Stefan George,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 1-22; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 126-149. Naar aanleiding van dit artikel en het in noot 492 genoemde van Frank van der Goes, schreef [André] J[olles] in De Kroniek van 8 maart 1896, onder de titel *Twee nieuwe poëeten*: 'Het laatste Tweemaandelijksch Tijdschrift en de laatste Nieuwe Gids eindigt met een artikel over tot nog toe in Holland, onbekende, of ten minste weinig gelezen dichters. In het T.T. is het Stefan George, aangekondigd door den heer Albert Verwey, in de N.G.: Francis Adams, behandeld door den heer van der Goes.
In het T.T. een Duitscher met Fransche neigingen, verfatsoenlijkt door verwantschap met zuivergermaansch-romantische oprecht- en klaarheid, met mooie verzen, lekker-fijn en fijn-gevoelig, zooals Verwey ze proeft, op de tong van zijn smaak en als literair fondant langs zijn kundig gehemelte laat smelten, verzen die weg-nevelen zonder vaag te worden, likwiede gekleurde droom-waarheden herinnerend aan de Graal als vertegenwoordiging van het geestelijk zoekende-ridderlijk vindende. In de N.G. harde poëemen van een Engelsch temperament, harde hortende of te snel-wegloopende verzen, brutale ongeschaafde, scherp-te-voorschijn-gebroddelde, vijfvoeters, kinderlijk banale versjes met and, and, and, verzen die alleen in het beste geval zwaarte van rythme doen voelen, tendens-dichtingen van honger en moord.
In het T.T. groene, weldoorvoedde, gearriveerdheid; genoegelijk op-zijn-gemak, uitgewerkte, en langzaam zuiverder gegroeide poëzie van een, die gelooft en zich niet haast; in de N.G. heftige kreten van een, die blauw van honger tandknarsend de vingers dichtknijpt tot lompe vuisten, een die niet in de eeuwigheid van ellende gelooven wil en zich haast het uit te schreeuwen, die geen tijd heeft zijn kunst glanzig te likken, maar op- krijt, wat borrelt van uit zijn rommelende maag, naar zijn gesnoerde keel.
Is het een fout of een deugd om van *beiden* te kunnen genieten? En zijn dan deze twee de vertegenwoordigingen van de Tijdschriften waarin zij genoemd worden?'

Alb. V.

Antwoord s.v.p. per ommegaande met je adres.

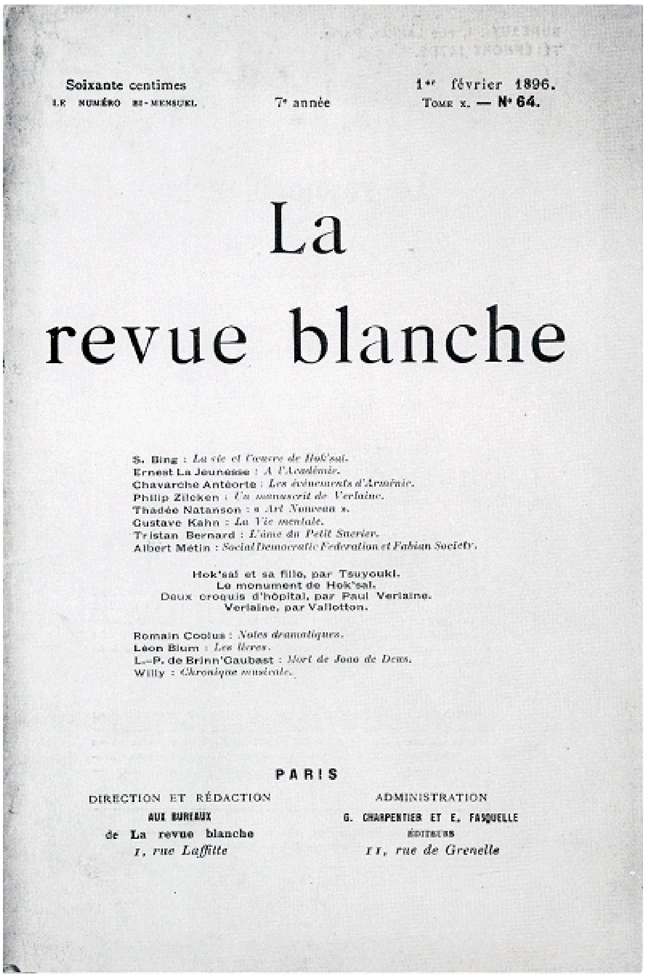

Soixante centimes
LE NUMÉRO BI-MENSUEL

7e année

1er février 1896.
TOME X. — Nº 64.

La
revue blanche

S. Bing : *La vie et l'œuvre de Hok'sai.*
Ernest La Jeunesse : *A l'Académie.*
Chavarche Antéorte : *Les événements d'Arménie.*
Philip Zilcken : *Un manuscrit de Verlaine.*
Thadée Natanson : « *Art Nouveau* ».
Gustave Kahn : *La Vie mentale.*
Tristan Bernard : *L'âme du Petit Sucrier.*
Albert Métin : *Social Democratic Federation et Fabian Society.*

Hok'sai et sa fille, par Tsuyouki.
Le monument de Hok'sai.
Deux croquis d'hôpital, par Paul Verlaine.
Verlaine, par Vallotton.

Romain Coolus : *Notes dramatiques.*
Léon Blum : *Les livres.*
L.-P. de Brinn'Gaubast : *Mort de Joao de Deus.*
Willy : *Chronique musicale.*

PARIS

DIRECTION ET RÉDACTION
AUX BUREAUX
de La revue blanche
1, rue Laffitte

ADMINISTRATION
G. CHARPENTIER ET E. FASQUELLE
ÉDITEURS
11, rue de Grenelle

'La revue blanche' van 1 februari 1896, voorzijde en achterzijde van de omslag.

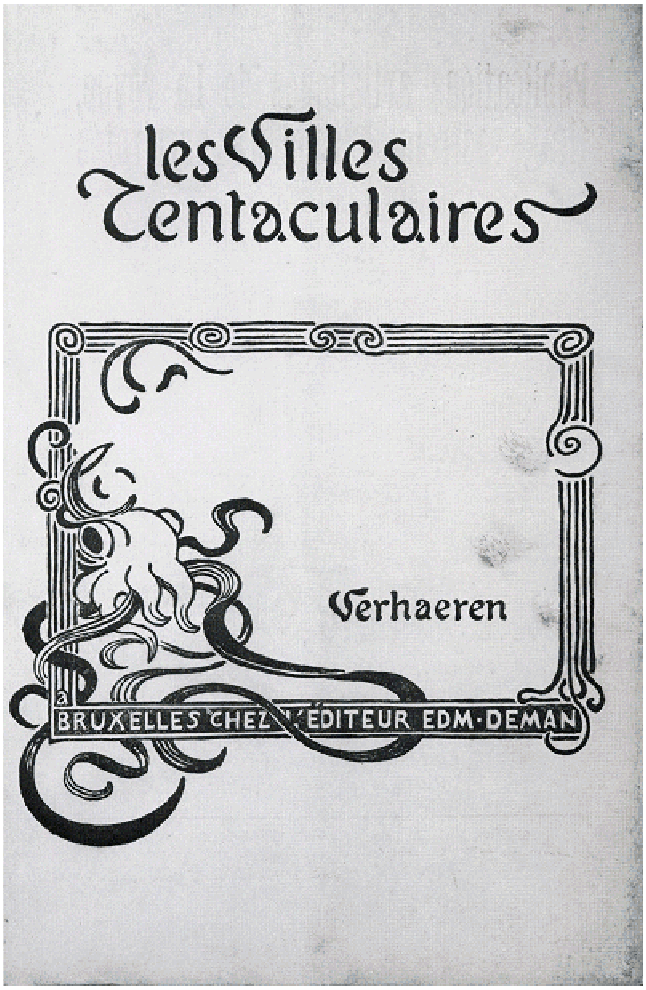
les Villes
Tentaculaires
Verhaeren
à
BRUXELLES CHEZ
EDITEUR EDM·DEMAN

151

Baarn, 7 februarie 1896.

Amice, Ik juich het plan-George toe, hoewel niet wetend of ik er bij zal kunnen komen. De invitaties zullen, lijkt mij, dan van den *Kunstkring* dienen uit te gaan.

Heb de goedheid het heuchelijke vrachtje, waarvan je gewaagt en dat door mij erkentelijk wordt te gemoet gezien, bij gelegenheid te zenden.

Zeer gegroet.

K.A. Th.

152

10 Febr. '96
Noordwijk/Zee

Amice,

Ingesloten zend ik je twee bankbilj. à *f*25, - (MN 92 en MO 3668). Tegelijk gaat er een postpakket met tijdschriften. Verontschuldig de traagheid waarmee ik vooral de Revue Blanche lees. Ik lees die tegenwoordig geheel en vind er zeer veel bizonders[481] in.

Je stukjes[482] heb ik ontvangen; tot mijn wroeging; want een eigen stuk, over George, had ik onmiddelijk naar Amsterdam gestuurd. Mijn reden was dat ik het gauw gezet en zoo mogelijk als hoofdartikel wou hebben opgenomen. Snijder,[483] van den Kunstkring, heeft me gezegd dat de uitnoodiging van George door 't bestuur wel zou worden goedgekeurd. Komt hij nu half Maart dan kan 1 Maart een artikel dat de aandacht trekt veel goed doen. Ik hoop dat ik je eventueel naar den Haag inviteeren mag.

Bij Aletrino ben ik geweest. Hij was heel onbevangen, leek me. Van zijn roman sprak hij telkens als van een aanstaande bijdrage. Maar niet vóór het najaar. Hij en zijn vrouw zeiden beiden: Zeg, wat hebben we Thijm lang niet gezien. Ik kreeg den indruk dat er of geen boosheid meer zit of dat hij de meest volleerde simuleerder is die ik nog heb gezien.

481 Verwey zond Van Deyssel op deze datum La Revue Blanche toe van 1 en 15 oktober, 1 en 15 november, 1 en 15 december 1895 en 1 januari 1896. Wij mogen aannemen dat hij onder ‘het zeer veel bizonders’, daarin door hem aangetroffen, ook zal hebben gerekend Stéphane Mallarmé's *Variations sur un sujet* (in de nummers van 1 oktober en 1 november), Paul Verlaine's *Vers pour l'hiver passé* (1 november, p. 423-425) en Henri de Régnier's *Souvenirs sur Oscar Wilde* (in het nummer van 15 december 1895). Intussen kreeg Van Deyssel de betreffende nummers met grote vertraging onder ogen. In de aflevering van 15 oktober trof hij (p. 363-368) een verhaal aan door Gustave Kahn, *Bruges clair,* dat hem het (helaas toch niet gerealiseerde) idee aan de hand deed zijn Zwitserse reis op soortgelijke wijze, namelijk zoals Kahn, ‘in lichte ironie’ te boekstaven. Stijl en toon van André Gide's *Paludes* (1895) kwamen hem, voor dat doel, ook zeer geschikt voor. Eerder had Van Deyssel kennisgenomen van André Gide, *Préface pour une seconde édition de ‘Paludes’,* in de Mercure de France, november 1895, p. 199-204.[aant. aant.]

482 Zie noot 452.

483 Mr. W.F.G.W. Snijder van Wissenkerke, voorzitter van de Haagsche Kunstkring.

Chap vindt goed dat hij wordt uitgesteld. Van prof. Heymans een paar bladz. antwoord aan Jelgersma;[484] die heb ik naar de drukkerij gestuurd. Veel groeten. 't Ga je wel.

tt
Alb. V.

484 G. Heymans, *Nog eens causaliteit/Aan Dr. D.G. Jelgersma,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 4, maart 1896, p. 180-182.

153

Baarn, 11 februarie 1896

Amice,

Hierbij nog een kleine bijdrage.[485] De finantiëele zending heb ik in goede orde ontvangen. Ik druk je de hand.

Je brief bevat niets dan aangenaam nieuws. Ik had dan ook den vorigen nacht van vlammen gedroomd.[486]

Ofschoon ik zeer ijverig en goed leef, vordert mijn werk zéer langzaam.

Je voorstel eener eventueele Haagsche verplaatsing lacht mij tegen, maar vandaag bijv. zoû het wegens moeheid niet gaan. Misschien zoû je goed vinden dat ik naar Noordwijk kwam en wij samen naar Den H. gingen.

Hartelijke groeten, ook aan je vrouw.

Karel.

Erens woont in Amsterdam: 's Gravesandestraat 16 I.

154

Baarn, 14 februarie 1896.

Amice, Ik zoû graâg hebben dat bij de inrichting der aflevering mijn stukjes boekbeoordeeling op een andere plek kwamen te staan dan de 'Zondag-ochtend', ik bedoel: niet onmiddellijk het een na het andere. Zoû dat kunnen? De N. Gids van Februarie zal niet verschijnen. Maar het plan bestaat in Maart met een nieuwe, gereorganiseerde N.G. te debuteeren, onder een uitgebreide Redaktie.[487] Wie daarvan de leden zullen zijn, kan ik niet gissen. Maar b.v. van v.d.G. zoû ik het niet aardig vinden om dat hij tegen ons steeds heeft gezegd de wedijver af te keuren. -

Ik sprak Erens,[488] die mij genegen scheen een afspraak te maken om in het Tweem. in elke aflev. b.v. een half vel tot zijn beschikking te hebben. Wat dunkt je daarvan? (op dezelfde manier als v.Deventer.)

Ik heb nu kopie beschikbaar van Buysse, Coenen, Hartog en Roosdorp. Van de eersten stukken van 2 ½ vel, van den laatsten heele korte dingetjes. Ik zend die laatste

485 Het in noot 452 genoemde *Zondag-ochtend,* naar aanleiding waarvan Van Deyssel op 14 februari 1896 zou vastleggen: 'Uit den Zondag-ochtend kan een hooglied worden.'

486 Van vlammen droomde Van Deyssel wel vaker. Een van die dromen werd vastgelegd in Lodewijk van Deyssel, *Het leven van Frank Rozelaar* . Naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick. Tweede, herziene en vervolledigde druk, 's-Gravenhage, 1982, p. 271.

487 Inderdaad verscheen in maart 1896 bij S.L. van Looy te Amsterdam de eerste aflevering van de tweede jaargang, Nieuwe Reeks, van De Nieuwe Gids, onder redactie van Willem Kloos, H.J. Boeken en Mr. F. Erens.

488 Op 12 februari 1896. Twee dagen later noemde Van Deyssel Erens 'een der heel enkele menschen (...) voor wie een echte, diep gegroeide genegenheid in mij bestaat', waarop Erens op 27 februari reageerde: 'Gij zijt een der weinige menschen aan wie ik nog een vriendschap toe te dragen in staat ben.'

maar naar Groesbeek. Misschien is er reeds nu plaats voor een of twee. In Maart krijg ik

een novelle van Josephine Giese. Wij hebben dus novellen genoeg tot Aletrino weêr begint. Emants teruggezonden.[489] -

Wel gegroet

Karel A. Th.

155

Noordwijk/Zee
18 febr. '96

Amice,

Gisterochtend kreeg ik een brief van Van der Goes waaruit bleek dat hij tenminste niet van zins was ons in den steek te laten. Hij bood nl. een stuk[490] en een boekbeoord. voor dit nummer, en een stuk voor het volgend nummer aan. Ik ben toen meteen naar den Haag gegaan. De reden van zijn lange stilzwijgen was een ongesteldheid van zijn vrouw,[491] die zes weken geduurd heeft en geeindigd is met een miskraam. Zij was nog zeer zwak. Goes was bizonder aardig. Het laatste wat hij van de N.G. wist was dat Van Looy en Boeken hem geraadpleegd hadden over het al of niet voortzetten. Hij had daarop geantwoord dat hij voor de oprichting van de nieuwe reeks geen sympathie had gehad en daarom ook het redacteurschap had afgewezen (Mij zei hij er nu bij dat hij met zijn medewerking altijd meer het gevoel had een weldaad te bewijzen dan mee te werken aan een ordentelijk tijdschrift. Ook de betaling liet te wenschen over.) maar dat hij nu meende dat de eenige kans (voor Boeken vnl) om het erin gestoken geld terug te krijgen lag in voortzetting met de hoop op een eindelijke schikking met het Tweemaandel. Hij herhaalde mij al wat hij daarvan gezegd had, o.a. dat hij geloofde dat wij voor den titel en de abonnees die zij konden aanbrengen altijd nog wel iets over zouden hebben. Hij verbaasde er zich over dat het Februarinummer waarvoor zij nog iets van hem hadden[492] niet verschijnen zou, en wist niets van een verandering in de redactie.

Als dat van die verandering waar is, denk ik dat Jolles en Kalff er in komen, en dat

489 Het betrof hier de terugzending van een op 28 januari 1896 door Marcelles Emants ingezonden toneelstuk *Een positie*. Enkele maanden eerder had Emants dit stuk doen toekomen aan Louis Chrispijn (1854-1926), toen als acteur en regisseur verbonden aan de door hem zelf opgerichte Nederlandsche Tooneel Vereeniging, ‘maar deze Direkteur vond 't te kras en durfde 't niet vertoonen.’

490 F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 5, mei 1896, p. 289-311.

491 Marie van der Goes-Koens, overleden te Zeist op 7 februari 1972 in de leeftijd van 98 jaar.

492 In De Nieuwe Gids, Nieuw Reeks, 1e jrg., aflev. 12, januari 1896, p. 734-747, had Van der Goes, onder de titel *Revolutionaire poëzie,* een begin gemaakt met de - in het februari-nummer te vervolgen - bespreking van Francis Adams, *Songs of the Army of the Night*. Het vervolg zou eerst verschijnen in idem, 2e jrg., aflev. 1, maart 1896, p. 48-64.

Diepenbrock[493] en Veth de zaak steunen zullen. Dit is een gissing die hierop berust dat Jolles toen hij kort geleden bij mij was, zei dat K. en hij meenden dat het tegenwoordig met de 'generatie van '80' een dooie boel was, dat die overtuiging de hunne was, maar nog niet zoozeer de hunne als die van Diepenbrock dien zij als hun geestelijk hoofd beschouwen, en dat Veth het land heeft aan het Tweemdl. Daar nu met de Kroniek zoolang Tak eraan was, en nu zelfs v.Deventer, niets te beginnen viel, hadden zij meer verwachting van de N.G. Ik heb hem toen aangeraden die meening niet onder stoelen of banken te steken, maar te trachten de N.G. in handen te krijgen en er een flink oppositieorgaan van te maken.

Om nu op Goes terug te komen, - ik heb zijn stuk dat gedeeltelijk af is en overmorgen gereed is, onmiddelijk aangenomen en het voorhandene naar Amsterdam gestuurd. Dat en Van Deventer samen kunnen nu in de plaats van Bolland komen.

George is door den Kunstkring geïnviteerd. Als hij komt (half Maart) hoop ik je hier te zien.

Je stukjes staan afzonderlijk.

Zeer gegroet

tt

Alb. V.

493 Op 26 februari 1896 zou Herman Gorter aan Diepenbrock schrijven: 'Gisteren zei Hein [Boeken] mij dat je misschien toch redacteur van de N.G. zult worden. Ik zou je dat noch willen aan- noch afraden. Misschien is het wel waar, wat je in je stuk over v. Deyssel zei, dat er nog veel strijd noodig is'; geciteerd naar Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten,* dl. II, a.w., p. 407. Op p. 531 tekent Eduard Reeser daarbij aan dat Diepenbrock op 24 en 25 februari 1896 redactie-vergaderingen van De Nieuwe Gids heeft bijgewoond. Met het 'stuk over v. Deyssel' werd bedoeld het door Alphons Diepenbrock 'Aan A[ndrew] de Graaf' opgedragen opstel *Over L. van Deyssel,* in De Kroniek van 19 januari 1896, laatstelijk herdrukt in *Verzamelde geschriften* van Alphons Diepenbrock. Bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser in samenwerking met Thea Diepenbrock, Utrecht/Brussel, 1950, p. 124-132. Een overdruk van dat opstel zond Diepenbrock op 8 februari 1896 aan Van Deyssel, maar als abonné van het weekblad van Tak had deze er reeds kennis van genomen in het avonduur van 18 januari. Een dag later, zondag 19 januari 1896, zou Van Deyssel Diepenbrock dankzeggen in dezer voege: 'Waarde Vriend, Je woorden, gister-avond, hebben mij een groote ontroering gegeven. En vannacht bleef ik telkens wakker liggen. Gulden deinden je woordengangen door den mooi donkeren nacht om mij heen. - Het heeft mij dermate ontstoken dat ik er, terwijl het in mij voort-melodiet, bijna niet epistolair over kan schrijven en telkens naar het komponeerende word geheven. En niet alleen om het sympathiesch meêvoelende met mijn verleden leven maar ook om het kracht instortende voor het tegenwoordige. - Ik dank je dat je alles zoó hebt begrepen, dat je het alles zoó mooi kunt zien. Wat voel ik mij nu bewogen, rijk en blij. Er was nog nooit zoo alomvattend over mijn werk geschreven. Ik dacht vannacht dat ik dood moest zijn of spoedig sterven omdat gevoeglijk over een doode zoó kan worden geschreven. - En dat was dit ook eigenlijk. Wat heb je mijn beminde doode jeugd met een pracht van bloemen omhangen. Ik ben er nu zoo vreemd aan dat de bekentenis mij niet ijdel lijkt, dat mijn eigen schatting van die tien schoone jaren naar overeenstemming met de jouwe streeft. - Dit behoort ook tot de verlevendiging, die je woorden hebben uitgewerkt. - Wat spijt het mij dat wij nooit meer mondeling gedachte-ontmoetingen hebben. Daarbij zouden veel beter een vraagstuk als dat over naturalisme en "Tot een Levensleer" tot klaarheid gebracht kunnen worden. Ik denk er echter wel in 't openbaar eens op terug te komen. - Vaarwel. Wees bedankt om het schoone dat je mij hebt aangedaan en, met je Vrouw, zeer van mij gegroet. Karel Alberdingk Thijm.'

Ik ga de volgende week naar Erens. Over Veth sprak Jolles maar terloops. Hecht daar dus voorloopig geen gewicht aan.

156

Baarn, 20 februarie 1896.

Amice,

F. Coenen Jr. wilde gaarne tháns *ƒ*60, - in rekening ontvangen van het honorarium der 2 ½-vellige novelle[494] welke thans onder mijn berusting is (ik ben met hem overeengekomen voor *ƒ*30,-p. vel). -

Zoû je zoo vriendelijk willen zijn aan Groesbeek voor te stellen hem die te doen toekomen, Heerengr.605 Amst.?

De stukjes van Roosdorp zond ik aan Gr.

Gegroet,

Karel A. Th.

157

22/2/96

Am., ik had gister naar Amst. willen gaan en ook informeeren naar de stukjes van Roosdorp, maar ik ben ongesteld geworden en kon eerst vandaag weer schrijven. Ik schreef nu aan Groesbeek, want proef ervan ontving ik niet. Toch zou ik, als er nog niets aan gedaan is, de afl. liever laten zooals ze is.[495] Het spaart mij moeite en ze is nu 10 vel, 12 blz. terwijl ik niet weet of Goes wel al geheel gezet is. Voor Coenen zal ik zorgen. Veel groeten

tt

Alb. V.

158

Noordwijk/Zee

12 Maart '96

Amice,

Hierbij enkele tijdschriften: het schijnt dat de Revue blanche van 1 Maart[496] niet ontvangen is. Ik verzuimde je te schrijven hoe de honoraria waren: het heele bedrag was *ƒ*358, - Ik geloof niet dat het mogelijk zal zijn binnen de grenzen van het kontrakt te blijven.

494 Zie noot 168.

495 Aan de maart-aflevering werd p. 183-185 alleen nog toegevoegd D.G. Jelgersma, *Nog eens causaliteit/Aan Dr. G. Heymans*.

496 Deze aflevering opende met door Jean de Mitty bezorgde *Fragments inédits de Stendhal* en bevatte voorts, onder meer, het eerste vervolg van de door Lucien de Busscher vertaalde anonieme Vlaamse tekst uit 1624, *La Vie de Maître Jean Ruysbroeck, docteur éclairé et contemplateur excellent,* en daarnaast de teksten, uitgesproken tijdens het *Banquet Gustave Kahn* op 14 februari 1896, waaronder ook die van de door Stéphane Mallarmé ingestelde toast.

Voor het volgende nummer hebben wij ten eerste Bolland[497] en Hartog.[498] Wij hebben een boozen brief van de drukkers met het verzoek het eens gezette op te ruimen. Verder beloofde Van der Goes behalve vervolg Malthusianisme[499] een stuk: Thorbecke - van

497 Zie noot 465.
498 Zie noot 142.
499 Zie noot 490.

Houten[500] dat 1e Mei aktueel is wegens kieswet-behandeling. Bij elkaar is dit wel een vel of zeven. Het zou goed zijn hier een belangrijke novellistische bijdrage aan toe te voegen. Van Deventer heb ik geschreven dat er dit keer voor hem geen plaats is.

Na mijn vorigen kaartbrief kreeg ik met een toornig schrijven van Groesbeek de Roosdorpjes thuis gestuurd. Heb je ze gelezen? De schetsen lijken mij goed maar wat hij gedichten in proza noemt, schijnt mij min. Mag ik ze bewaren tot je komst hier? Van den juisten tijd van George's lezing heb ik nog geen bericht maar in elk geval is het in Maart.

Wil mij even melden wat ik met Ms. brieven Prikker doen moet. Je sprak indertijd van Versluys. Heeft Borel daar een afspraak mee? Ook Groesbeek leek mij gezind tot de uitgaaf.[501]

Ingesloten een brief van Erens. Het nieuwtje dat Groesb. de Kroniek uitgeeft - het lijkt me dat dat zoo kwaad niet is.[502]

Heb jij niet nog Gedichten van Régnier die ik je gestuurd heb.[503] Als je ze niet gebruikt zou ik ze graag weerom hebben om te zien of ik er wat van maken kan.

500 Een dergelijk artikel is niet in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen.
501 In november 1897 verschenen de *Brieven van Johan Thorn Prikker* met een voorwoord van Henri Borel, bij W. Versluys te Amsterdam.
502 Met ingang van zondag 5 april 1896 verscheen De Kroniek niet langer bij C.M. van Gogh te Amsterdam, maar als een uitgave van Scheltema & Holkema's Boekhandel.
503 Zie noot 389.

Ik hoop dat het jou beter dan mij gaat,[504] ik ben al dien tijd niet wel geweest. Veel groeten. Je

Albert Verwey

159

Baarn, 15 Maart 1896.

Amice,

Met den drukker moeten wij, dunkt mij, zien overeen te komen, dat we bevoegd zijn langdurig kopie gezet te laten staan voor zij afgedrukt wordt.

Bij een periodieke uitgave als een tijdschrift is dat noodig, en ook heb ik het steeds zoo gevonden: bij *Nederland*,[505] *Eigen Haard*[506] enz. Stuurde ik ineens iets in dat b.v. in acht maal geplaatst werd, dan kreeg ik het toch ineens in proef; zoo dat de grootste helft maanden bleef liggen.

504 Fysiek maakte Van Deyssel het goed, maar met regelmatig werken, respectievelijk met de naleving van de Dagorde, wilde het allesbehalve lukken.Op 21 februari 1896 had hij al aangetekend, over het verloop van het werken: ‘Ik spreek alleen van de eerste en tweede zitting, daar de bezigheden van 's avonds tamelijk wel zijn vervuld, hoewel ten eerste in hun strekking van begin-minuut tot eind-minuut lang niet nauwkeurig genoeg en ten tweede wat aangaat de inspanning, de aandacht, gedurende het werk, lang niet voldoende. Eerst, in het begin van 't winterseizoen, heette het dan: 1e zitting het Drama in verzen [over Napoleon-H.P.], 2e zitting boekbeoord. voor 't *Tweem. Tijdschr.* en verder het zoo-maar-op-te-schrijven auto-psychologiesch werk. Toen bleek de noodzakelijkheid om veel te lézen als voorbereiding van het Drama in verzen. Dit gebeurde in de 1e zitt. terwijl de tweede voor het auto-psychologiesch werk bleef, als te voren.
Toen vond gij het lézen een te oppervlakkige bezigheid voor de schoone ochtenduren en verplaatstet het lezen (van voorbereidingsboeken van het Drama in verzen) naar den middag en het auto-psychologiesch werk naar den ochtend. In-tusschen kondt gij het verlangen om Novalis te lezen niet weêrstaan. En om dat daarvoor geen plaats op de Dagorde open was, werd dat, eigenlijk onwettig, in den middag gedaan.
Toen kwamen, ten eerste, de storingen door hardlijvigheid enz., ten tweede, de wenschelijkheid om, ten behoeve van den derden bundel Verzamelde Opstellen, oude dingen terug te vinden, dat alleen mogelijk was door orde te brengen in uw geheel in wanorde liggend archief. Zoo dat er van de oorspronkelijke zitting weinig of niets meer over is.’ Midden maart was daarin nauwelijks een verandering ten goede gekomen. Wel had Van Deyssel intussen plezier gekregen in het maken van lange wandelingen, ‘*voor 't eerst in-een-stuk-door* zonder onder-weg te rusten.’ Zo wandelde hij op vrijdag 21 februari, samen met zijn vrouw, twee maal heen en terug naar het centrum van Baarn (samen 3 uur); op zaterdag 22 februari, langs de spoorbaan en samen met Joopie, naar Hilversum (1 uur 40 min.); op zondag 23 februari, met vrouw en Joopie, van Soest naar Amersfoort (1 uur 40 min.); op maandag 24 februari, met zijn vrouw, naar Laren (1 uur en 50 min.) en op dinsdag 25 februari, samen met Joopie, over Laren naar Bussum (3 uur 10 min.). Al die wandelingen werden voltrokken ‘bij Noord-Oosten-wind en vlekkeloos helder-blauwe hemel. Deze reeks wandelingen is de schoonste fysieke overwinning sedert jaren door u behaald.’ Maar... het rustig en geregeld werkleven schoot er op die wijze bij in. ‘De groote wandelingen zijn tegen het goede leven’, zo hield hij zich voor op 7 maart 1896.

505 Aan het tijdschrift Nederland, 1892 I, II en III had Van Deyssel, onder de letters A.J., onder meer zijn biografie van [J.A.] *Alberdingk Thijm* bijgedragen, in 1893 als A.J., *J.A. Alberdingk Thijm* verschenen bij Loman & Funke te Amsterdam.

506 In het weekblad Eigen Haard, jrg. 1892 had Van Deyssel, als Max C., de novelle *Blank en Geel* bijgedragen, in 1894 verschenen bij L.J. Veen te Amsterdam. Zie voorts noot 103.

Ik begrijp niet waarom Groesb. je de Roosdorpjes zond met een toornig briefje. Ik had allerminst de bedoeling ze voor de Maart-aflev. te bestemmen.

Ik vind al deze kleine bijdragen van Roosdorp van heel weinig beteekenis, maar ik vind

ze góed, zuiver, zonder valschheid er in. Daar ik hem geschreven heb, dat ze allen aanvaard waren, zullen ze geplaatst moeten worden.

In tegenstelling met mijn houding ten opzichte van Verburghs *Ideologische Parallel,* had ik over deze stukjes onmiddellijk een vaste meening en meende dus ook niet buiten mijn bevoegdheid te gaan. (Zij kunnen echter nog zeer lang blijven liggen.) Wij kunnen als ‘belangrijke novell. bijdr.’ in Mei dan Coenen of Buysse plaatsen. De laatste zal het beste zijn. Ik heb nog stukken van Verburgh en een tweede van Hartog[507] liggen, die, schijnt mij, beide bruikbaar zijn.

Borel heeft mij verzocht zijn geheele Prikker-handschrift aan Prikker te zenden. Ik schreef Prikker over G. maar hij antwoordde niet. Neen, met Versluys zijn zij juist nog níet klaar.

De Regnier doe ik je geworden. Wat spijt het me dat je minder goed bent geweest in den laatsten tijd. Gelukkig begint over 6 dagen de lente. Ik zoû héel graag, als 't jullie schikt, in de Paaschvakantie weêr een paar dagen komen. Dag!

K.A. Th.

160

[poststempel Noordwijk,
23 Maart 1896]

Amice, Het zal ons veel pleizier doen als je komt, en dan zeker weer met Joopie. Zaterdag a.s.[508] is de lezing van George: daarheen ga je natuurlijk mee, als afgesproken. Gorter gaat ook. De wijze waarop je je reis hierheen, je reis met Joopie,[509] je verblijf hier etc. daarmee kombineeren wilt laten we aan je over. Richt een en ander zoo in als jullie 't makkelijkst en aangenaamst is en geloof alleen dat je met ongeduld wordt tegemoet gezien door je vriend

Albert Verwey

Je hadt gelijk: de lente werkt gezondmakend.[510]

161

[poststempel Amsterdam,
26 Maart 1896]

Amice, In geval je *niet* vantevoren in Noordwijk komt, ga dan Zaterdagmiddag met den sneltrein van 3.05 spoortijd uit Amsterdam. Vermoedelijk vind je daar nog wel iemand

507 Henri Hartog, *Een zomeravond,* In Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3 jrg., aflev. 6, juli 1897, p. 436-461.
508 28 maart 1896.
509 Joopie zou echter thuisblijven.
510 Op 25 maart 1896 noteerde Van Deyssel: ‘22, 23, 24 en 25 Maart aangegrepen door plotseling zeer warme lente.’

in, of anders aan 't station den Haag. In elk geval ½ 6 eten bij Van der Pijl.[511] Wij beschouwen je voor 't heele avontuur als onze gast. We blijven in den Haag den nacht over en gaan Zondagochtend allen naar Noordwijk. Dag

Alb. V.

162

Baarn, 26 Maart 1896

Amice,

Hoewel ik voornemens ben het van mijne dispositie op den dag zelf te laten afhangen, vermoed ik toch dat huidige downheid mij zal beletten de lezing van George bij te wonen. Het spijt me en ik dank je voor je vriendelijke uitnoodiging.

In elk geval wil ik héél graâg, en ook graâg met Joopie, in Noordwijk komen; als 't jullie schikt liefst in de week van Paaschen. Ik schrijf dan nog nader. Ik ben in geen jaar in jullie heerlijk oord geweest.

Ik feliciteer je met Bolland te Leiden. -[512]

Aletrino heeft aan den *Nieuwen Gids* een stuk over strafrecht of iets dergelijks van een anderen schrijver gezonden, met een aanbeveling van hèm.

Van Looy zond aan Groesbeek eene bijdrage voor het Meinummer van 1 ½ vel.[513]

Hierbij veroorloof ik mij een briefje aan Bolland te voegen, dat ik je verzoek te willen adresseeren. -

Met hartelijke groeten

Karel A. Th.

Hierbij weder een stuk van Verburgh,[514] dat mij voorkomt beter te zijn dan 't laatste.

511 Deze mededeling was duidelijk bedoeld als een zoveelste verleidingspoging. Het vermaarde restaurant Van der Pijl, destijds gevestigd Plaats 18 in Den Haag, had een legendarische naam. ‘Keek je tegen de tijd van dineren naar binnen, dan kon je genieten van de schittering van kristal; en het tafellinnen was zo hagelwit dat het blank vuur leek’, aldus Johan Schwencke, *Wandelingen door oud-Den Haag,* Vierde druk, Zaltbommel, 1980, p. 213. Blijkens zijn *Dagboek,* dl. I, p. 427, was voor Van Eeden het restaurant Van der Pijl een oord dat hij beter kon vermijden. Op 18 januari 1898 dineerde hij daar: ‘een opzettelijk toegeven aan luxe, met zelf-observatie’.

512 Bolland was te Leiden benoemd als hoogleraar in de bespiegelende wijsbegeerte. J.D. Bierens de Haan wijdde in De Kroniek van 12 april 1896 een artikel aan *Het professoraat van den heer G.J.P.J. Bolland*. Zie ook noot 556.

513 Jac. van Looy, *Feesten* , in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 5, mei 1896, p. 187-209; voor de eerste maal herdrukt in *De wonderlijke avonturen van Zebedeus,* Amsterdam, 1910, p. 56-85. Hierna volgde in deze aflevering: G.J.P.J. Bolland, *Het Christendom in zijne wording* [zie noot 497]; L. van Deyssel, *De letterkundige (Stefan George)* [zie noot 515]; Henri Hartog, *Eene bevalling,* p. 271-288; F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme* [zie noot 499]; G. van Vloten, *De Madhistische beweging* [n.a.v. Slatin Pascha, *Feuer und Schwert im Sudan,* Leipzig, 1896 en Josef Ohrwalder, *Aufstand und Reich des Madhi im Sudan,* Innsbruck, 1892, p. 312-326.

514 Van Verburgh is echter niets meer in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen.

163

Noordwijk/Zee
27 Maart [1896]

Amice,

Laat je door deze downheid nu niet beletten van de partij te zijn.[515] Maak het je zoo makkelijk mogelijk: neem eerste klas: de trein is een sneltrein: zoodra je aankomt verfrisch je je even in de Twee Steden en gaat rustig meeê eten bij Van der Pijl. Je kunt dan nog altijd zien of je de lezing schieten laat; in elk geval kun je vroeg naar je kamer gaan: De Twee Steden is vlak bij de de Kunstkring. De volgende ochtend zijn we rustig bij elkaar, op een plaats waar we kalm kunnen napraten. Als 't zoo schikt gaan we in Noordwijk eten. Me dunkt, dit alles is meer opbeurend dan moemakend.

Het stuk van Sams vriend is ons aangeboden, mèt de aanbeveling. Maar het is lang en onbeduidend, zoo dat ik er zelfs niet aan gedacht heb of we't konden plaatsen. Bovendien was het aktueel en hoe zou daar plaats voor zijn?

Van Looy in het Mei-nummer. Dan moet Buysse zeker wachten, vin je niet? Voor zoover ik weet, en dat is vrij zeker, is Bolland in Batavia en niet zooals het Hbd gezegd heeft, met verlof. Zal ik hem den brief toch sturen? Dat hoor ik dan morgen wel.

Denk er nu aan dat je eerste klas neemt. Het bezoek met Joopie[516] is best. Hartelijke groeten

Albert V.

Kitty komt in den zelfden trein (3.05 spoortijd uit Amsterd) te Leiden. Gorter zal er ook in zitten. In den Haag kun jullie een rijtuig nemen naar de Twee Steden.

515 Van Deyssel is inderdaad van de partij geweest. Alle informatie daarover, alsook over de dagen nadien ten huize van Verwey in Noordwijk en ten huize van Toorop in Den Haag doorgebracht, werd verstrekt door Harry G.M. Prick, *Een versmaad dichter en een trotse epigoon,* in Tirade, 20e jrg., no. 219/220, november-december 1976, p. 621-635. Zich verschuilend achter de letter X, bracht Van Deyssel in De Kroniek van 5 april 1896 verslag uit van Stefan George's optreden voor de Haagsche Kunstkring, welk verslag integraal werd herdrukt in Albert Verwey en Stefan George, *De documenten van hun vriendschap*, a.w., p. 19-20. Op 4 april 1896 voltooide Van Deyssel bovendien een opstel over *De letterkundige (Stefan George),* verschenen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 5, mei 1896, p. 268-270, aldaar gedagtekend April '96; voor de eerste maal herdrukt in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 381-384. Dit opstel werd ook opgenomen in Albert Verwey & Ludwig van Deyssel, *Aufsaetze ueber Stefan George und die juengste dichterische Bewegung*. Mit Genehmigung der Verfasser uebertragen von Friedrich Gundolf, Karl Schnabel/Axel Junckers Buchhandlung, Berlin, 1905, p. 38-40. Zie thans ook *Stefan George und Holland*. Katalog der Ausstellung zum 50. Todestag/Universitätsbibliothek Amsterdam, Castrum Peregrini Presse, Amsterdam, 1984, p. 92-95.

516 Zie echter noot 509.

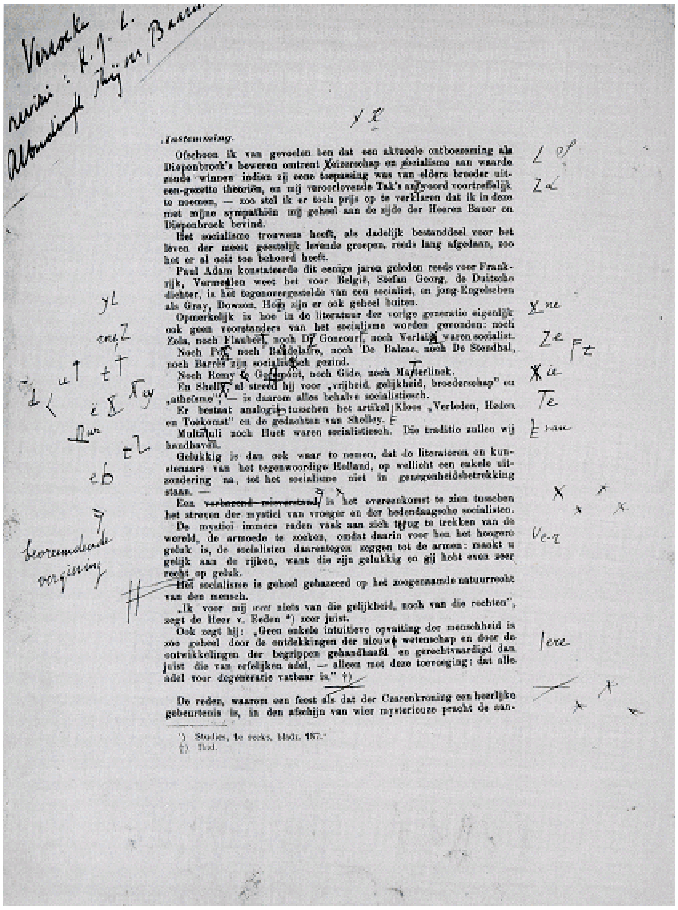

Instemming.

Ofschoon ik van gevoelen ben dat een aktueele ontboezeming als Diepenbrock's beweren omtrent Keizerschap en socialisme aan waarde zoude winnen indien zij eene toepassing was van elders breeder uit-een-gezette theoriën, en mij veroorlovende Tak's antwoord voortreffelijk te noemen, — zoo stel ik er toch prijs op te verklaren dat ik in deze met mijne sympathiën mij geheel aan de zijde der Heeren Bauer en Diepenbrock bevind.

Het socialisme trouwens heeft, als dadelijk bestanddeel voor het leven der meest geestelijk levende groepen, reeds lang afgedaan, zoo het er al ooit toe behoord heeft.

Paul Adam konstateerde dit eenige jaren geleden reeds voor Frankrijk, Vermeulen weet het voor België, Stefan Georg, de Duitsche dichter, is het tegenovergestelde van een socialist, en jong-Engelschen als Gray, Dowson, Hope zijn er ook geheel buiten.

Opmerkelijk is hoe in de literatuur der vorige generatie eigenlijk ook geen voorstanders van het socialisme worden gevonden: noch Zola, noch Flaubert, noch De Goncourt, noch Verlaine waren socialist.

Noch Poë noch Baudelaire, noch De Balzac, noch De Stendhal, noch Barrès zijn socialistisch gezind.

Noch Remy de Gourmont, noch Gide, noch Maeterlinck.

En Shelly, al streed hij voor „vrijheid, gelijkheid, broederschap" en „atheïsme", — is daarom alles behalve socialistisch.

Er bestaat analogie tusschen het artikel Kloos „Verleden, Heden en Toekomst" en de gedachten van Shelley.

Multatuli noch Huet waren socialistisch. Die traditie zullen wij handhaven.

Gelukkig is dan ook waar te nemen, dat de literatoren en kunstenaars van het tegenwoordige Holland, op wellicht een enkele uitzondering na, tot het socialisme niet in genegenheidsbetrekking staan. —

Een ~~verbazend misverstand~~ is het overeenkomst te zien tusschen het streven der mystici van vroeger en der hedendaagsche socialisten.

De mystici immers raden vaak aan zich terug te trekken van de wereld, de armoede te zoeken, omdat daarin voor hen het hoogere geluk is, de socialisten daarentegen zeggen tot de armen: maakt u gelijk aan de rijken, want die zijn gelukkig en gij hebt even zeer recht op geluk.

Het socialisme is geheel gebaseerd op het zoogenaamde natuurrecht van den mensch.

„Ik voor mij *weet* niets van die gelijkheid, noch van die rechten", zegt de Heer v. Eeden *) zeer juist.

Ook zegt hij: „Geen enkele intuitieve opvatting der menschheid is zóó geheel door de ontdekkingen der nieuwe wetenschap en door de ontwikkelingen der begrippen gehandhaafd en gerechtvaardigd dan juist die van erfelijken adel, — alleen met deze toevoeging: dat alle adel voor degeneratie vatbaar is." †)

De reden, waarom een feest als dat der Czarenkroning een heerlijke gebeurtenis is, in den afschijn van wier mysterieuze pracht de aan-

*) Studies, 1e reeks, bladz. 187.

†) Ibid.

Drukproef van een door Lodewijk van Deyssel aan De Kroniek van 28 juni 1896 bijgedragen artikel, waarin hij zijn 'Instemming' betuigde met Diepenbrock's reactie, in De Kroniek van 7 juni, op het hoofdartikel van P.L. Tak, van 31 mei, over de kroning van de Czaar en de kroningsfeesten in Moskou. Deze festiviteiten werden in opdracht van De Kroniek verslagen door Marius Bauer in met pentekeningen geïllustreerde reisbrieven

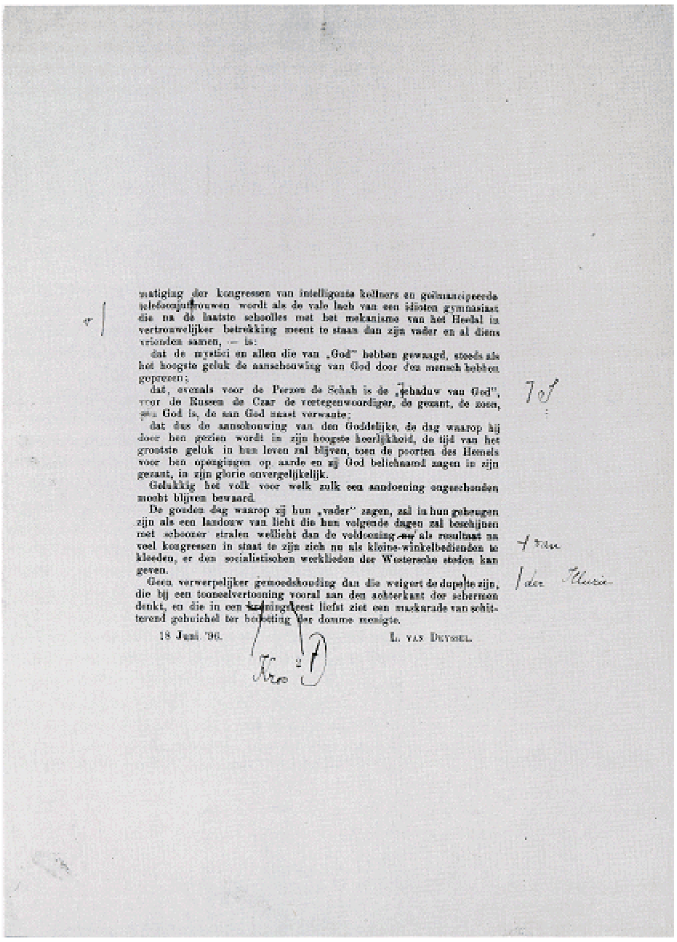

matiging der kongressen van intelligente kellners en geëmancipeerde telefoonjuffrouwen wordt als de vale lach van een idioten gymnasiast die na de laatste schoolles met het mekanisme van het Heelal in vertrouwelijker betrekking meent te staan dan zijn vader en al diens vrienden samen, — is:

dat de mystici en allen die van „God" hebben gewaagd, steeds als het hoogste geluk de aanschouwing van God door den mensch hebben geprezen;

dat, evenals voor de Perzen de Schah is de „schaduw van God", voor de Russen de Czar de vertegenwoordiger, de gezant, de zoon, van God is, de aan God naast verwante;

dat dus de aanschouwing van den Goddelijke, de dag waarop hij door hen gezien wordt in zijn hoogste heerlijkheid, de tijd van het grootste geluk in hun leven zal blijven, toen de poorten des Hemels voor hen opengingen op aarde en zij God belichaamd zagen in zijn gezant, in zijn glorie onvergelijkelijk.

Gelukkig het volk voor welk zulk een aandoening ongeschonden mocht blijven bewaard.

De gouden dag waarop zij hun „vader" zagen, zal in hun geheugen zijn als een landouw van licht die hun volgende dagen zal beschijnen met schooner stralen wellicht dan de voldoening nu als resultaat na veel kongressen in staat te zijn zich nu als kleine-winkelbedienden te kleeden, er den socialistischen werklieden der Westersche steden kan geven.

Geen verwerpelijker gemoedshouding dan die weigert de dupe te zijn, die bij een tooneelvertooning vooral aan den achterkant der schermen denkt, en die in een kroningsfeest liefst ziet een maskarade van schitterend gehuichel ter bedotting der domme menigte.

18 Juni '96. L. van Deyssel.

164

6 Juni l896. Baarn.[517]

Amice,

Hierbij zend ik je een gedicht van Mej. Van Herwerden[518] te Utrecht en een novelle van den Heer Akerman te Amsterdam.

Aan Mej.v.H. schreef ik dat ik het eerste gedeelte van haar gedichten beter vond dan al het prozawerk dat zij tot nu toe gezonden had, dat het tweede minder was en vooral de laatste regel er heelemaal niet door kon, dat *gij* de Redaktie voor de poëzie voerdet, dus dat ik het jou zoû zenden, waarop zij mij verzocht dat te doen en hare meening uitsprak,

517 Aan deze brief was voorafgegaan Verwey's verblijf een huize van Van Deyssel op vrijdag 22 en zaterdag 23 mei 1896, terwijl op Pinksterzondag, 24 mei, P.C. Boutens voor de eerste maal op *Villeta* logeerde. Eerder, op 2 maart 1896, had Boutens vanuit Voorschoten aan Van Deyssel geschreven: 'Volstrekt niet verwonderde mij het door u meegedeelde oordeel van uwen mederedacteur den heer A. Verwey. Daar het latere werk van dezen nooit maar eenigermate tot me gesproken heeft, verbaasde het me eerder, dat hij heeft kunnen toestemmen in de opneming mijner vroegere verzen. Gorters meening evenwel ligt me zeer na, en indien u me die ook van eventueel volgende verzen zou kunnen mededeelen, zou ik dit op hoogen prijs stellen. Wat u verder schreef van publicatie in de Kroniek, daarover wil ik u het volgende meedeelen. Niet uit begeerte naar gedrukt worden zond ik u een en ander, maar om een oordeel van hen, wier gevoelen waarde voor me heeft. En blijft u ook in het vervolg de zaak van dien kant beschouwen.
Er zal nu waarschijnlijk een tijd van kalmer nadenken en grooter toewijding aan wat me lief is voor me mogelijk worden. En wat daar de vrucht van mocht zijn, zou ik gaarne op de oude manier nu en dan aan u sturen. Is uw belangstelling daarvoor groot genoeg, dan betreur ik niet de verwerping of veroordeeling van anderen, die ik zelf weinig waardeeren kan, misschien tot mijn ongeluk en schade. Goed weet ik, dat u me in dezen volkomen gelooven zult, omdat het niet anders kan, of u hebt dat alles zelf allang ingezien. En uw laatste mededeelingen waren voor me verre van een teleurstelling. Laat dus alles blijven, als het was. Hoewel ik de Kroniek wekelijks met belangstelling volg, kan ik over een opname van verzen daarin niet terstond een besluit nemen. Van publiceeren heb ik zoo weinig verstand, daar ik bij het neerschrijven aan zoo iets nooit denk.
Wanneer u derhalve later een en ander nog wachten wil, zal ik hoogstwaarschijnlijk binnen kort u een kleine verzameling van wat nu in me omgaat, zenden. Verder zou het mij zeer vreugdegevend zijn, als u bij een eventueele komst in Leiden of den Haag eenige oogenblikken voor me disponibel had, het zij daàr of hìer. Ook Gorters kennis zou een geluk voor me zijn; want ik houd van hem, voor zoover ik hem ken, in zijn spreken en in zijn zwijgen. En mocht u hem schrijven, groet hem dan, zooals men groet een zeer beminlijke. Met mijne achting en groeten P.C. Boutens.'

518 Dit gedicht had Charlotte van Herwerden, dochter van de graecus en hoogleraar te Utrecht, prof. dr. Henricus van Herwerden (1831-1910), reeds op 8 april 1896 aan Van Deyssel toegezonden: 'Hooggeachte mijnheer Thijm, Het begint mij zoo te bezwaren, dat ik u vroeg mij weer uw oordeel over mijn werk te zeggen, zonder er bij te schrijven, dat indien u tijd of lust ontbrak, het mij ook goed was, indien u het mij zoo terugzondt. Ik zelf heb 't gevoel dat ik u, nog ziende de mooiheid van mijn eigen verbeelding een slechte leelijke afdruk zond, denkende de verbeelding zelf te zenden. - Over het vers, dat ik hierbij zend is mijn oordeel daar ik 't reeds een jaar heb liggen zuiverder en ik geloof dat ik 't u ter plaatsing mag geven.'

dat het 1e gedeelte op zich zelf stond en dus desnoods dát alleen geplaatst zoû kunnen worden. -[519]

Het stuk van den Heer Akerman vind *ik* goed om opgenomen te worden.[520] Ik gevoel mij echter omtrent dit proza niet geheel verandwoord indien ik jouw meening ook niet eerst heb gehoord. Het is kort en leest gemakkelijk. Ge verplicht mij dus met niet te lang uitgestelde terugzending. Voeg er s.v.pl. het gedicht van Boutens bij, dat ik je van-de-winter stuurde. -[521]

Als je de helpende hand nog naar *ƒ*50,- hier of daar te mijnen bate kondt uitstrekken, zoû ik in mijn humeur komen. Want ik kom niet door mijne rekeningen. Indien je mij hieromtrent niet zoo nadrukkelijk had geschreven verleden jaar, zoû ik mij zeer schamen hier zoo dikwijls op terug te komen.

Met groet

Karel Alb. Th.

165

Baarn 8 juni 1896

Amice,

Gisteren bracht Boeken mij een bezoek[522] om namens de Redaktie van den *Nieuwen Gids* officiëel de toetreding van dat tijdschrift tot het *Tweemaandelijksche*voor te stellen.

Zíj zouden aanbrengen, dus zeide hij,

1°. De, historische, *naam* van het tijdschrift;

2°, het staken der konkurrentie, en, daar mede verband houdende,

3°, de verbetering in de gezindheid van het volk of publiek, indien het zijn Jong-Holland weder vereenigd zoû zien;

4°, de abonnés, die nu alleen bij den *Nieuwen Gids* zijn ingeschreven en niet bij het *Tweemaandelijksche;*

5°, de eventueele abonnés, die nu noch het een noch het ander tijdschrift ontvangen om dat zij met tweespaltigen niet te maken willen hebben maar zich bij herwonnen eendracht zouden doen inschrijven;

519 Op 21 april 1896 had Van Deyssel aan Charlotte van Herwerden geschreven: ‘Daar mijn oordeel berust op beweeggronden, die ik u vroeger al eens mocht doen kennen [in brieven van 3 februari en 21 oktober l895-H.P.], zal ik mij dezen keer bepalen tot mededeeling dat uw prozastuk mij voorkomt “niet goed” te zijn. Langzaam werken en verwerken blijft, ook bij een goeden aanleg, een eerste wet. - Uw gedicht lijkt mij veel beter dan al wat ik van u gelezen heb. Vooral de eerste afdeeling, die, naar mij voorkomt, geen enkele verbetering zoû behoeven. De tweede afdeeling is aanmerkelijk zwakker en de laatste regels, vooral de allerlaatste, kunnen er heelemaal niet meê door. - Daar mijn vriend Verwey eigenlijk voor het *Tweem. Tijdschrift* de redaktie voert voor de poëzie en ik in 't bizonder voor het proza, zal ik, als u dat wenscht, het gedicht aan hem opzenden.’

520 Het werd uiteindelijk niet opgenomen.

521 Zie het slot van Van Deyssel's brief aan Verwey, d.d. 9 oktober 1895. Over welk gedicht het hier gaat, laat zich niet meer reconstrueren.

522 Boeken werd zondag 7 juni 1896 te 12.44 in Baarn door Van Deyssel van de trein afgehaald.

6°, te verwachten puike kopie van Kloos, Boeken, Diepenbrock, Leopold, enz.;

7°, in 't bizonder de medewerking van Stéphane Mallarmé, die een overeenkomst met den *N. Gids* heeft aangegaan.[523]

In ruil hiervoor was de wensch van Kloos en Boeken te worden opgenomen in de Redaktie van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift*. Ik heb aan Boeken geandwoord zijn voorstel aan mijn mederedakteur te zullen overbrengen.

Voords heb ik hem als mijn niet-officiëele meening te kennen gegeven, dat wij te vrede waren met den toestand, zoo als die nu is en dat een feitelijk redakteurschap van Kloos zeer waarschijnlijk niet door ons zoû kunnen worden aanvaard.

Na eenige gedachtenwisseling zijn wij tot de, niet-officiëele en volkomen voorloopige, uitkomst geraakt, dat de zaak geschikt zoû kunnen worden en eenvoudig K. en B. als medewerkers tegen stevig honorarium tot het T.T. zouden toetreden, -*indien* er maar iets op gevonden kon worden om Kloos, zij 't slechts *nominaal*, tot een van den gewonen medewerkers onderscheiden medewerker te maken. K. namelijk blijkt dááraan bizonder te hechten. -

Iets in de richting van het bedoelde zoû b.v. zijn K. als redakteur op den omslag te vermelden en een kontrakt met hem te sluiten waarin bepaald werd dat het redakteurschap alleen een eere-titel voor hem zoû zijn maar hem geen rechten gaf.

Ik weet evenwel niet of hiertegen geen bezwaren zijn. -

Verder vernam ik dat K., casu quo, hoopte of er niets tegen zoû hebben om, ook met jou, een mondeling onderhoud over deze aangelegenheid te hebben. In verband met deze quaestie, zijn er zaken te bespreken, die 't best, dunkt mij, mondeling behandeld kunnen worden.

En daar K. en B. nu toch ook hier in de buurt zijn, wil je misschien eens komen konfereeren. -[524]

Met vriendschappelijke groeten,

Karel Alberdingk Thijm.

166

Noordwijk/Zee
19 Juni '96

Amice,

523 Daarover Harry G.M. Prick, *Stéphane Mallarmé en Tachtig,* in Maatstaf, 27e jrg., mei/juni 1979, p. 129-148 (a.w., p. 138-142) en thans ook Stéphane Mallarmé, *Correspondance,* VIII, 1896, recueillie, classée et annotée par Henri Mondor *de l'Académie française* et Lloyd James Austin, *Fellow of the British Academy,* Paris, 1983, p. 95-96; p. 102-104; p. 162-163.

524 Boeken was toen weliswaar woonachtig op Beursplein 3 te Amsterdam, maar hij gaf lessen in Utrecht en Hilversum, terwijl Willem Kloos sinds 8 mei in Bussum, ten huize van Frederik van Eeden, logeerde. Merkwaardig dat Van Deyssel niet aan Verwey vertelde dat op 8 juni zelf Kloos en Van Eeden samen een deel van de dag op *Villetta* doorbrachten. Wanneer en waar Verwey en Van Deyssel over deze aangelegenheid hebben geconfereerd, heb ik niet vermogen na te trekken. Dat er mondeling beraad moet zijn geweest, is afleesbaar uit noot 525.

Laat mij eens weten of jij óok niets vernomen hebt.[525] De aflevering is klaar[526] op een

525 Verwey was, begrijpelijkerwijs, zeer nieuwsgierig naar de reactie van Willem Kloos en Hein Boeken op een schrijven dat Verwey had doen uitgaan naar Kloos annex een brief van Van Deyssel aan Boeken. De concepten van beide brieven, die hieronder volgen en die zich in het Verwey-archief bevinden, zullen tot stand zijn gekomen na mondeling beraad daarover tussen Verwey en Van Deyssel.

[I]

Waarde Kloos,

Ik haast mij je te schrijven hoe aangenaam het ook mij zal zijn dat je in het vervolg weer met ons zult mee werken.

Thijm zei mij dat je grootste bezwaar is dat je tot mij in een verhouding zou komen als waarin je vroeger tot Vosmaer stond. Ik behoef je wel niet te verzekeren dat daarvoor geen gevaar bestaat.

Wel is het waar dat Thijm noch ik het mogelijk of wenschelijk achten eenige verandering te brengen in redactie of administratie. Ook als wij niet door een kontrakt met de uitgevers verbonden waren zouden wij onze gezamenlijke redactie niet willen veranderen. Maar daar tegenover staat dat wij je de grootstmogelijke vrijheid zullen laten om in de tot je beschikking te stellen en nader te bepalen ruimte je eigen kopie uit te geven, en bij mogelijk verschil daarover nooit eigenmachtig maar alleen in gemeen overleg met jou te werk zullen gaan.

Een ander punt waar wij over gedacht hebben is de vorm waarin je toetreding aan het publiek zal worden meegedeeld. Het zou ons niet aangenaam en ook niet geheel overeenkomstig den toestand zijn je naam zonder meer onder de medewerkers op te nemen. De medewerkers in 't algemeen is toch de hierboven omschreven vrijheid niet toegekend. Maar wij zouden wenschen dat op onze omslag een mededeeling verscheen in deze termen: dat het de Redactie genoegen doet te kunnen mededeelen dat de heeren Kloos en Boeken voortaan hun arbeid in het Tweemaandelijksch Tijdschrift zullen doen uitkomen. *[doorgehaald:* dat tot genoegen van de redactie een overeenkomst getroffen is waardoor (de N. Gids zal ophouden te bestaan en) de heeren Kloos en Boeken hun arbeid in het Tw. Tijdschr. zullen doen uitkomen].

In afwachting van je antwoord, hetzij aan mij, hetzij aan Thijm,

groetend,

t.t.

[II]

Amice, De nadere bepalingen waarin de overeenkomst geformuleerd wordt gaan hierbij, t.t.

K. Alb. Thijm

1. De heeren Kloos en Boeken zenden hun bijdragen onmiddellijk aan de uitgevers.

2. Er wordt tot hun beschikking gesteld een ruimte van minstens vier vel voor elk in elke zes afleveringen.

3. De redactie heeft het recht bijdragen die binnen veertien dagen voor het verschijnen van een aflevering zijn ingezonden tot het volgende nummer uit te stellen.

4. De redactie heeft het recht ook op tijd ingezonden bijdragen uit te stellen indien haar dat om de inrichting van de afleveringen wenschelijk voorkomt, maar dan niet langer dan tot de naastvolgende aflevering. Dit met dien verstande dat de bijdragers recht hebben in elke zesde aflevering te zien opgenomen wat er tekort komt aan het minimum van vier vel, indien dit n.l. voor elk niet meer dan twee vel bedraagt. Wat door hen boven het minimum van vier vel wordt gezonden zal de redactie het recht hebben uit te stellen zoolang het haar wenschelijk lijkt.

5. Den heer Boeken zal door de uitgever het hoogste honorarium van *f* 40,- per vel druks van 16 blz. worden uitbetaald.

6. Den heer Kloos zal een buitengewoon honorarium van *f* 40, - per vel betaald worden. [*doorgehaald*: maar daarenboven *f* 10, - per vel, indien het blijkt dat van de voormalige Nieuwe Gids minstens 10 abonnees tot het T.T. overgaan. De heeren Kloos en Boeken zullen daartoe den uitgevers Van Looy & Gerlings uitnoodigen aan de uitgevers van het T.T. de lijst van bij hen ingeschreven abonnees op de voormalige N. Gids te doen toekomen].

7. Voor de plaatsing van bijdragen waarvan de proeven niet op den door de uitgever gestelden tijd zijn teruggezonden, blijft de redactie niet aansprakelijk.

526 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 2e jrg., aflev. 6, juli 1896, was aldus samengesteld: Alben Verwey, *Bij den dood van Allard Pierson,* p. 327-332, aldaar gedagtekend 30 Mei '96; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 116-125; G.J.P.J.

Allard Pierson (1831-1896), in zijn studeervertrek, schrijvend aan zijn werk over 'Hellas'. Naar de schilderij van Jan Veth, op de Driejaarlijksche Tentoonstelling van werken van levende meesters te Amsterdam. Bijlage van De Amsterdammer, Weekblad voor Nederland, 6 oktober 1889.

Bolland, *Het Christendom in zijne wording, met het oog op externe aanwijzingen onderzocht,* p. 333-388, aldaar gedagtekend Batavia, 23 Dec. 1895; Albert Verwey, *Breitners Dam,* p. 389; laatstelijk herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* dl. I, p. 256, als *Bij een Dam van Breitner;* A. Aletrino, *Schetsen,* te weten *Op Reis*/Aan Mej. Marie M., p. 390-399, en *Weerzien,* p. 399-409; Ch. M. Van Deventer, *De redenaar Andocides,* p. 410-426; Albert Verwey, *Vaders dood,* p. 427; laatstelijk herdrukt in *O.D.,* dl. I, p. 256, als *Bij grootvaders sterfbed;* T.J. de Boer, *Friesland volk,* p. 428-449, aldaar gedagtekend 4 April; F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme,* p. 450-485; Neerlandicus, *Doelwerking/Wijsgeerige samenspraak,* p. 486-517; Ch. M.v.D., [bespreking van] *L'Amitié Antique, d' après les moeurs antiques et les théories des philosophes*, par L. Dugas, Felix Alcan, Paris, 1894, p. 518-523.

paar bladzijden Goes na. Ze wordt ruim 12 vel. Als je de Looys ziet vertel hem dan dat we Doorenbos *gehad* hebben. Wij hadden nog een flesch champagne over van de Eerste steenlegging[527] en daar hebben we hem na tafel op onthaald. Hij knapte daar heelemaal van op en werd zeer de oude prater. Hij was nu nog aangedaan over een ruikertje bloemen dat Titia[528] hem eens gestuurd heeft, en zag ook ons aldoor van den poëtischen kant: beschavingsvolle natuurmenschen die tusschen de stralende zee en het dampende land champagne schenken aan wijsgeerige grijzaards.

Breng dit over en vergeet niet je vriend

Albert Verwey

167

Baarn 21 Juni 1896

Amice,

Hierbij den brief van Boeken.[529] Zoo als je ziet, is de uitkomst bevredigend.

Kloos andwoordde tot nu toe niet. Ik vrees dat hij wellicht vóor 1 Juli ook niet andwoorden zal. De opneming der formule van toetreding zal dus waarschijnlijk in de Juliaflevering niet geplaatst kunnen worden. Dit is jammer daar het de laatste vóor den nieuwen jaargang is.

Den brief van Boeken ontving ik gaarne bij de eerste gelegenheid terug en wees zoo goed daar ook het laatste door mij aan je gezonden gedicht van P.C. Boutens bij te voegen.

In verband met Boekens brief zullen wij nu weldra, dunkt mij, een bespreking der maandelijkschheid moeten ondernemen. Misschien kan dit op je terugreis van Bingen[530] gebeuren.

527 De ‘Eerste steenlegging’, nl. van de vlak naast *Villa Nova,* onder architectuur van H.P. Berlage, opgetrokken *Villa Liesbet,* het nieuwe en laatste huis van Verwey's schoonmoeder.

528 Titia van Looy-van Gelder, de echtgenote van Jac. van Looy.

529 Op 19 juni 1896 schreef Boeken aan Van Deyssel: ‘Amice, Ik heb je brief verleden Vrijdag reeds ontvangen en hem eerst heden aan Kloos gezonden. Vergeef mij: Ik ben deze week door de warmte traag en uitstellerig geweest.
Wat mij zelven betreft, vind ik uw voorstellen en bepalingen geenszins onaannemelijk, maar wel zoude ik voor het begin van de nieuwe jaargangen, eens over nadere verbindtenissen willen onderhandelen, daar mij toch dunkt, dat in geval van een maandelijksch verschijnen van uw tijdschrift, het maximum van vier vel wel eenigszins gering mag genoemd worden.
Ook zoude ik gaane eens van je willen vernemen, wat ge zoudt denken van het opnemen van de vertaling van de vier laatste boeken van Apuleius' Gouden Ezel (deze bestaat uit XI boeken waarvan er reeds VII vertaald verschenen zijn).
Met vriendelijke groeten, ook aan je vrouw blijf ik t.t. H.J. Boeken.’

530 Op 23 juli 1896 moest Verwey aan zijn broer Chris berichten: ‘Weet je dat mijn logeatie in Bingen ook zoo ongelukkig gebroken is. Ik was er twee dagen toen George naar zijn broer in Brussel getelegrafeerd werd omdat die doodziek lag. Ik ben toen bij de ouders gebleven. Het waren spannende dagen waarin telkens getelegrafeerd werd. Hij had buikvliesontsteking. Na een paar dagen was het ergste gevaar geweken, maar hersteld is hij ook nu nog niet.’ (*Kunstenaarsbrieven,* a.w., p. 146).

Van je rozigen dag in het Doorenbos zal ik aan Van Looy gewagen.[531]
Je vergeet-mij-niet is in het knoopsgat van mijn vriendschapskleed gestoken.

Karel Alberdingk Thijm

168

Noordwijk/Zee
25 Juni '96

Amice,
Hierbij Boeken terug. Hij heeft niet gemerkt dat wij vier vel op elke zes afleveringen hebben voorgesteld. Over Apulejus[532] spraken wij al. Van Kloos heb ik nog niets.
Ik neem mijn reis zoo - ik ga Woensdag - dat ik terugkom over Hilversum. Schrijf mij, als het noodig is, tusschen 1 en 8 Juli naar Bingen. Later, is 't veiliger naar hier.
Boutens gaat ook hierbij.
Hartelijk gegroet, ook Cato

tt
Alb. V.

Ik sluit hier vijftig gulden in.

169

Baarn, 29 Juni 1896.

Amice,
Dank voor de toezending en je fraai behandelen dier zaken. Boeken heb ik op zijn vergissing opmerkzaam gemaakt.
Het komt mij voor dat wij niet later dan 15 Juli tot een besluit omtrent de maandelijkschheid van het *Tijdschrift* moeten komen.
Het zoû daarom misschien gewenscht zijn dat je over Hilversum (Baarn?) omstreeks 10 of 11 Juli terugkeerende, je tot een onderhoud over dat vraagstuk leendet. Dit kan des noods in een halven dag geschieden.

531 In De Kroniek van 21 juni 1896 verscheen Van Deyssel's opstel over Jacobus van Looy, bij diens portret door Jan Veth. Walter Thys zou in *De Kroniek van P.L. Tak,* a.w., p. 122, dat opstel roemen als ‘een der zuiverste en wellicht ook een der vroegste synthetische oordelen over de Nieuwe Gids en de Beweging van Tachtig maar meteen ook de erkenning dat het voorbij was. ‘Wij zijn kale en grijze, welwillende Heeren geworden...’ Kobus en Titia van Looy bezochten Van Deyssel reeds toen de inkt van diens brief aan Verwey als 't ware nog niet was opgedroogd.

532 Met de publicatie van *Herscheppinge of De Gouden Ezel van Lucius Apulejus, geboren te Madoura, Platonisch Filosoof,* had H.J. Boeken al een begin gemaakt in De Nieuwe Gids, 9e jrg., dl. 2, aflev. 5, juni 1894, p. 275-280. Tot dusver had hij deze vertaling vervolgd in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, 1e jrg., aflev. 2 t/m 10, maart t/m november 1895. Laatstelijk was een vervolg verschenen in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, 2e jrg., aflev. 1, maart 1896, p. 22-35.

Meteen kan dan misschien mijn nieuwsgierigheid naar je lotgevallen bevredigd worden.

Met groeten en veel plezier

t.t.

Karel Alb. Th.

170

Rosmalen
13 Juli '96

Amice, Ik stel mij voor Dinsdag a.s.[533] om 12.44 spoortijd bij je aan te komen en 24 uur bij je te mogen doorbrengen. Tot ziens.

tt
Alb. V.

171

Noordwijk/Zee
18 Juli '96

Amice,
Kit en ik danken zeer voor jullie gelukwensch.[534] - Vandaag of morgen stuur ik een pak boeken en tijdschriften, waarbij ook een en ander voor Cato. Ik hoop hartelijk dat zij wat sterker wordt en de koorts is weggebleven.

Het stuk van Crommelin[535] lijkt mij zeer goed. Van zijn onderwerp weet ik te weinig, maar het is iets nieuws, iets moderns in de vaderlandsche geschiedschrijving dat een nationale held als Willem III meer menschelijk dan vaderlandsch wordt voorgesteld. Het stukje van Been[536] is dadelijk veel oudscher en onbeduidender. Ik schrijf hem intusschen als afgesproken. Van Deventer vraagt of de afspraak voort blijft gaan. Ook of hij de heele *f*240,- vooruit kan krijgen. Mij dunkt, dat gaat te ver. Ik twijfel of Groesbeek het goed zou vinden. Misschien is het wijst het hem met Groesbeek te laten uitmaken.

Ken jij de drama's van den heer Meerkerk?[537] Hij schreef mij 2 maanden geleden dat hij een oud stuk Emma-Zathe, en een nieuw, Arme Menschen, zou willen aanbieden. Ken je het oude? En wat zal ik antwoorden? Hij-zelf acht zich niet minder dan Emants en Nouhuys.

Zeer gegroet

tt
Albert Verwey

533 14 juli 1896.
534 Bij gelegenheid van de 29ste verjaardag, op 16 juli 1896, van Kitty Verwey-van Vloten.
535 H.S.M. van Wickevoort Crommelin, *Klein Holland en Jan de Witt,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 2, november 1896, p. 147-162.
536 Joh. H. Been, *Oldenbarneveld in het klein,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 1, september 1896, p. 33-47.
537 Verwey was blijkbaar vergeten dat Van Deyssel in 1891 J.B. Meerkerk's tweedelige roman *Helena Bixs* tot tweemaal toe ongenadig onder handen had genomen; zie Lodewijk van Deyssel, *De Scheldkritieken*. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1979, p. 235-245.

172

Baarn 2 Augustus 1896

Amice, Je artikel[538] aan den uitg. gezonden. Wij maken het slecht: C. heeft rheumatiek en kan zich niet bewegen. Vriendelijk dank voor de felicitatie op 23 Juli.[539] Breng

538 Albert Verwey, *Volk en Katholicisme,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 1, september 1896, p. 95-113, aldaar gedagtekend Juli-Aug. '96; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 5-40. Blijkens Alphons Diepenbrock, *Brievenen Documenten,* dl. II, a.w., p. 448 en p. 461-463, complimenteerde Diepenbrock op 15 september 1896 Verwey aldus: ‘Wat een mooi en belangrijk stuk heb je geschreven. Het mooie vind ik vooral in het staan boven de partijen. Niet alles begrijp ik er van, maar toch meer dan onze vriend Chap (in het laatste Weekblad), die er naar gewoonte niets van begrepen heeft.
Een paar vragen wou ik je doen, misschien vind je gelegenheid er eens bij een volgend geschrift, of particulier op te andwoorden. 1° Kunnen enkele personen als contemplatieven (= niet-politici) maatstaf zijn voor een verschijnsel als het Katholicisme waarvan de politieke (maatschappelijke) zijde een zoo gewichtige is in onze dagen? - 2° Wat moeten wij verstaan onder het Volk en in hoever wordt dit door de Socialisten gerepresenteerd?
Ik heb je stuk nu niet bij de hand, het zou ook een heel werk zijn uitvoerig alles te schrijven wat het opwekt. Houd mij dus ten goede dat ik het in deze vorm van deze vragen doe waarmee ik volstrekt niet bedoel direct een andwoord er op te ontvangen.’ Op 1 november 1896 reageerde Albert Verwey:
‘Je bezwaren, versta ik je wel, komen hierop neer, dat je niet goedkeurt dat ik jou en Derkinderen voor Katholieken reken.
Nu is het zeker dat ik opzettelijk géén gewag gemaakt heb van al wat Toon, en jou nog meer dan Toon, van de eigenlijk-gezegde Katholieken onderscheidt. Ook, dat ik heel goed weet dat jij meer aan Wagner dan aan de Kerk te danken hebt en dat het een zeer interessante studie zou zijn natespeuren of en hoe Wagner aan vroegere christelijke beschavingsstaten verbonden en hoeverre hij toch een spontane openbaring van het nieuwere leven is. Dit nategaan, en de wijze waarop Wagner zelf weer heeft nagewerkt in de moderne fransche beschaving en de lijnen te trekken van die beschaving naar midden-eeuwsche, laatromeinsche, klassieke beschaving eindelijk, - aantetoonen tot welke weerspiegelingen daaruit in Holland de zielen van sommige fijngevoeligen beglansd hebben, - dit zou een rijker en rijper werk zijn dan het met eén snee splitsende dat ik gedaan heb, en ik geloof wel dat ik dan billijker tegenover jou zou zijn geweest.
Maar geloof mij, Fons, er is soms in gevoeligheid voor het vele voorbijgaande een verwarring die belet den blijvenden eenvoud van een tijd te zien. Mijn doel was geen ander dan dat die eenvoud even de verwarring doorflikkeren zou.
Wat dunkt je, heeft onze tijd een eigen wezen of is hij een complex van de wezens van vroegere tijden? Zeg niet: beide; want dat is wel voor het verstand maar niet voor het voelen waar te maken: wij voelen hem als eén van beide: wij beleven hem als een oorspronkelijken of als een laat ik zeggen weerspiegelenden tijd. Voor mij staat het eerste vast. Voor jou, naar de eéne helft van je uitingen ook.
Naar de tweede helft? Daarnaar bewonder je onbetwistbaar met een hooghartig en katholiek aristokratisme zulke vormen als met het leven van onze tijd in onweersprekelijken tweestrijd zijn.
Eensdeels is dat een gevolg van een fijnverspriete gevoeligheid - en ik voel er alles voor - die ook in het verlorene den, aandoenlijker, adel waardeert. Anderdeels van het ongeduld van den geest die bij het zien van het groote voorbijgegane in de bespiegeling, niet wil aannemen dat het achterstaat bij het nog maar kleine huidige, dat men werkelijk voelt. Vandaar dat bij jou zoowel als bij Derkinderen de liefde voor het verleden zich niet in den jeugdigen gevoelstijd maar in den verstandelijken tijd die daarop volgt heeft geopenbaard. Hoe dit zij: wie den tijd voelt als een oorspronkelijken, maar hem om intellects- of andere reden wil erkend zien als een reflectieven, moet weten dat hij in een conflikt leeft en beslissen aan welke zij hij blijven wil. M.i. kan de overgang van een als oorspronkelijk gevoelden naar een als reflectief gevoelden tijd alleen leiden tot verkilling van het gevoel en omlijning van de reflectie. Dit is wat ik meen dat Toon in zijn laatste werk vertoont. Voor jou, geloof ik, zou die keus niet de ware zijn.
Wat zeg je ervan, is het daarvoor niet de moeite waard eens ronduit Katholiek genoemd te worden?
Het komt mij voor dat jij indertijd een goed werk gedaan hebt door van zooveel nieuwere en oudere beschavingsschakeeringen de eigenheid natevoelen. Het komt mij ook voor, dat men dat dàn alleen zonder gevaar voor zichzelf doen kan als men de grondkleur in al de nuances, den grondtoon van den tijd in al die klanken, onbederfbaar in zich heeft. Het loslaten

ook de betuiging onzer ingenomenheid aan K. over voor het eigenhandig gemaakte en daarom dubbel aardige jurkje, dat A. heel goed kleurt.

Met groet van ons beiden.

t.t.

K.A. Th.

van dien grondtoon, die jij heel wel voelde vroeger, heeft je gevaar gebracht. Niet alleen in je omgang met boeken en verschijnselen.
Verontschuldig mijn rechtuitspreken: de grondtoon van mijn geschrijf, voel je wel, is de oude, vriendschappelijke. Groet je vrouw van me en geloof me als altijd t à t Albert Verwey.'

539 Bij gelegenheid van de 32ste verjaardag van Cateau Alberdingk Thijm-Horyaans.

173

Baarn Woensdag
12 Augustus 1896.

Amice,

Mijn huishoudelijke onkosten hebben reeds grooter verhoudingen aangenomen dan ik vermoedde. Rekeningen, quitanties van assurantie enz., ook een zeer deftig ‘dwangbevel’ van de belasting dansen een wilde carmagnool op mijn schrijftafel.

Alles samen genomen, kom ik dan nu maar, op mijn bedankje voor dadelijke expeditie van hulptroepen uwerzijds terug en zie gaarne reeds nu, zoo als je zoo vriendelijk was voor te stellen, eene zending te gemoet.

Mijn verontschuldiging voor deze wispelturigheid. Maar een aanbod als het jouwe[540] brengt eene zekere verlegenheid bij mij te weeg, die mij in verwarring het tegenovergestelde doet andwoorden van wat ik eigenlijk méen.

Over Annie kan ik niets anders zeggen dan dat ik het in álle (minstens dríe) opzichten uitmuntend voor haar zoû vinden. Die drie zijn: aangename voogdij, lieve vriendinnetjes (die zij nu in 't gehéel niet heeft), en, als harmoniëerende achtergrond voor de goeddoende gemoedsatmosfeer, de heerlijke lucht.

Mijn vrouw kan er echter niet toe besluiten zich voor alsnog van haar te scheiden.

Wil jullie dus zoo lief zijn het voorstel nog open te houden?

De toestand van Cateau is stationair. Ten gevolge van een toegepast zwaar middeleen groot dosis salicyl - had zij gisteren en eergisteren goede dagen. Vandaag is het weêr minder.

Hartelijke groeten aan Kitty en je zelf.

Karel Alb. Th.

Na verdere gedachtenwisseling en rijp beraad, zijn wij overeengekomen jullie te vragen of het goed is, dat Annie Maandag 17 Augustus zich in Noordwijksche richting begeeft, Wees zoo goed dan maar te schrijven hoe laat zij te Amsterdam (aan de wachtkamer van het 2^{e} perron?) moet verschijnen.

174

Noordwijk/Zee
14 Augs. '96

Amice,

Maandag a.s. gaat Kitty met den trein van 1.24 spoortijd van Amsterdam naar Piet Gijzenbrug. Neem dus of laat nemen met Annie den trein van 12.23 uit Baarn die om 1.11, beide spoortijd, in A. aankomt. Kit zal jullie wachten aan je trein. Een kaartje voor Annie heeft ze dan al. Kit vraagt of Cateau zich niet wil bezwaren over kleeren, als er soms van iets te weinig of niet in orde is, er is hier genoeg voor een kind erbij.

540 Dit aanbod moet Verwey hebben gedaan in een niet bewaard gebleven brief, door hem kort na 2 augustus 1896 geschreven.

Het ingeslotene wijden we met onze beste wenschen voor de herstelling van Cateau.

Ik heb 12 à 14 blz verzen van André Jolles ontvangen, het vervolg van de Kruisdrama-

Un manuscrit de Verlaine

En 1892, Verlaine était venu en Hollande faire quelques conférences (1). Un libraire de La Haye, M. B., qui avait contribué à les organiser, lui demanda le récit de ses impressions de voyage. Et ce fut le livre : *Quinze jours en Hollande* (2). Le prix convenu était de mille francs environ.

Dès son retour en France, Verlaine se mit à l'œuvre et envoya une vingtaine de pages, très illisiblement écrites. Comme le bouquin devait être imprimé en Hollande et qu'aucun de nos typographes n'aurait su déchiffrer cette écriture, j'offris à l'éditeur, qui eut la complaisance d'accepter, de copier le manuscrit à la condition de pouvoir le garder.

Pendant des mois, il ne vint plus rien. Verlaine était empêché de travailler, « car je perds un peu la carte dans ces événements où notre cœur se joue », m'écrivait-il alors.

Et ce ne fut qu'au mois de juillet 1893, lorsque, alité à l'hôpital Broussais, il eut trop de loisirs-forcés, que se suivent, sans longues intermittences, les feuillets. Naturellement, je les ai conservés tous. Verlaine recommença entièrement son travail. Au début, il s'excuse de son écriture, au crayon, très indéchiffrable : « Je suis très malade ». (C'était lors de la série de douze ou quinze grandes incisions à la jambe.) En grande partie, sa copie est écrite sur du papier de l'hôpital, portant, au verso : Administration de l'Assistance publique — Nom de l'établissement ... — Service de M. ... — Date ... — Histoire de la maladie...

(1) Pendant les dix jours qu'il passa à La Haye, j'eus l'inoubliable plaisir de l'avoir chez moi. Ai-je besoin de dire qu'il se montra gentleman accompli et fut, envers tout le monde, le plus charmant des hommes. — Un trait entre cent. Ma petite fille n'avait encore que deux ans ; d'emblée ils furent amis : le grand bohême jouait avec elle pendant des heures, et, longtemps après, il ne l'oubliait jamais dans ses lettres, l'appelait « ma filleule littéraire », et lui envoyait des baisers du « mossieu ».

(2) Dans *Maxims of Art* (New York, 1894, Brentano, éd.), M. Henri Pène du Bois a traduit environ un tiers de *Quinze jours en Hollande*.

De bijdrage van Philippe Zilcken (1857-1930) aan 'La revue blanche' van 1 februari 1896. De kop van Paul Verlaine, op p. 114, werd getekend door Félix Vallotton (1865-1925).

Mais l'intérêt de ce manuscrit consiste surtout en dessins nombreux, et en remarques pleines d'humour qu'il m'adressait presque chaque fois sur l'envers des feuillets. Je crois qu'il est connu généralement que Verlaine a donné, en Angleterre, des leçons de dessin.

Un des premiers qu'il m'envoie le représente au lit. *Moi, il y a un mois*, entouré de : 1. *Le Chef, une tête de Van Dyck. Vous vous rappelez au Louvre ce roi Philippe?? d'Espagne en feutre, avec des chiens.* 2. *L'interne, bon garçon, mais le bistouri mal caresseur. Le monstre m'a-t-il fait souffrir !* 3. *Le stagiaire*, qui s'écrie : *Chouette d'opération !* tandis que le chef, tâtant le pouls, dit : *Je le crois foutu*, et l'interne : *Ça y est !*

Un autre (il avait remarqué les allures — libres — des soldats en Hollande) est une illustration, non sans caractère, des lignes : « Les gaillards dans leurs capotes leur descendant jusqu'aux « talons, le bonnet de police tout droit sur la tête, à la belge, « n'étaient pas seuls le long du canal où mourait avec le cou- « chant la beauté des grands arbres, mais tenaient par la taille « de gentilles et dodues compatriotes. »

Dans un suivant, il se dessine assis derrière sa table de conférencier, disant : « *Que dis-tu, voyageur, des pays et des gares ?* » avec, auprès de la traditionnelle carafe : *Ce n'est pas du rhum Saint-Jacques.*

Amusant, son portrait du *bon roi Louis*, accompagné de :

Louis du fond du Dam
Faisait des vers blancs à son dam.

Parmi les plus curieux est la série de ces dessins — symboliques ! — où il rit de ses opérations, si douloureuses, où il représente *le public des journaux* en tête de mort avec cheveux et barbe, les *injections sous-cutanées* en amour au visage renfrogné, apportant la seringue qui va adoucir les douleurs du *bistouri*, une tête de cauchemar, et lui-même, criant : *Grâce !*

La dernière de cette suite le montre debout, la jambe encore bandée, en chemise et bonnet de nuit, criant au bistouri, aux lavages sous-cutanés et au reporter : *A la porte*, avec, au bas : *Victoire.*

Une des plus belles feuilles de croquis est celle où il est couché, sa pipe inséparable à la bouche, ne pouvant dormir — après avoir trop dormi comateusement, disant :

8

Quel ennui, quel souci
D'entendre toute la nuit
Les heures, les heures, les heures.
(*Vieille chanson française.*)

Sous son portrait sont écrites ces lignes : *Moi-même actuel. Raconterai dans tel journal la crise par où j'ai passé. Crise mortelle... J'ai failli mourir sans m'en douter. Que Notre-Seigneur m'en préserve, car chrétien avant tout, et j'allais faire venir un prêtre.*

Ironique est une dispute avec Vanier, où il lui propose : *Si vous voulez, nous irons en face*, brandissant un énorme gourdin, *j'ai une canne comme ça maintenant*, et Vanier qui lui répond : *Mais malheureux, je suis père de famille. — vous et Moréas vous êtes des hommes d'argent (sic).* A côté du dessin qui le représente, ceci : *J'arbore quelquefois cette tenue 1830, — heureux quand je ne mets pas mon béret.*

Il y en a beaucoup encore, mais je crois en avoir cité quelques-uns qui montrent comment Verlaine, aux moments de répit entre ses souffrances, savait s'amuser, rire de ses souffrances mêmes, — morales ou physiques, — avec une bonhomie extraordinaire et cette simplicité.

PHILIP ZILCKEN

La Haye.

fragmenten die hij laatst in de N. Gids[541] had en die er nog al goed uitzagen. Dit moet ik nog lezen. Ik zou ze in dit nummer wenschen. Van der Goes stuurt Zaterdag.

Laat jij me nu nog even weten of er nog iets van jou komt, en wanneer uiterlijk.

Groesbeek heeft zijn voorstel herhaald. Ik heb het ook uit jouw naam afgeslagen en geweigerd er verder op in te gaan voor de balans is opgemaakt. Zijn schrijfwijs wordt intussen al meer redelijk.

Veel groeten, groet ook Cateau van ons.

tt

Alb. V.

175

Baarn, Saturdag 15 Augustus
1896

Waarde Vriend,

Wij hebben het een en ander in goede orde en met een hernieuwd gevoel van vriendschap en erkentelijkheid ontvangen: roemers uit wie de eerste teug op jullie gezondheid zal zijn en eene bezending van het algemeene en nuttige ruilmiddel dat het bloed is van 't maatschappelijk leven.-

Met Annie zal geschieden zoo als je opgeeft.

Mijn vrouw wordt niet beter. De toestand is iets erger. De pijnen zijn terug gekomen; wel niet heviger, maar de lange duur doet de zwakte toenemen. Op last van den dokter ligt zij nu permanent te bed. Het bed staat in mijn kamer.

Ik ben ook voor de opneming van Jolles in de September-aflevering.

Ik denk *niet* dat ik iets zal kunnen geven, hoe gaarne ik het ook zoû willen. Maar ik doe mijn best, al is het maar voor een paar bladzijden.

Reken in-tusschen bij de samenstelling van de aflevering[542] s.v.pl. op niets. Heb ik dan tóch iets en komt het te laat, - in Gòds naam dan.

541 André Jolles, *Uit het eerste deel van het Kruisdrama,* in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, 1e jrg., aflev. 10, november 1895, p. 577-590, en idem, 2e jrg., aflev. 1, maart 1896, p. 8-12.

542 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 1, september 1896, was aldus samengesteld: Cyriel Buysse, *De wraak van Permentier/Een psychologische studie van wraak,* p. 1-32; Joh. H. Been, *Olden-barneveld in het klein,* p. 33-47; A. Aletrino, *Schetsen,* te weten *Een liefde*/Voor Louis Harts (p. 48-55) en *Een leven* (p. 55-65); Albert Verwey, *Limburg aan de Lahn,* p. 66-68, aldaar gedagtekend 3 Juli '96 [zie noot 342]; T.J. de Boer, *De Familie van den Frieschen Boer,* p. 69-76, aldaar gedagtekend 17 Mei '96; F. Roosdorp, *Kinderen/Schets,* p. 77-83; André Jolles, *Uit het tweede deel van het Kruisdrama,* p. 84-94; Albert Verwey, *Volk en Katholicisme,* p. 95-113, aldaar gedagtekend Juli-Aug. '96 [zie noot 538]; F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme,* p. 114-146. Over deze aflevering schreef Batavus in de Mercure de France, december 1896, p. 601: ‘La revue hollandaise *Tweemaandelijkse Tijdschrift* de septembre publie une nouvelle de M. Cyriel Buysse, prose savoureuse et forte, quoique peu neuve; des vers de M. Albert Verwey; du même, une étude en prose intitulée: *Volk en Katholicisme*. L'auteur semble vouloir annoncer la scission profonde que séparera les esprits dans l'avenir. Deux camps seront opposés l'un à l'-autre: le peuple et les catholiques. Il parle surtout de la Hollande. Mais on pourrait se demander s'il y a lieu de poser cette question dans un pays où les catholiques sont en grande minorité. L'auteur exagère la signification du livre de critiques littéraires de M. Kloos, qui n'a rien à faire dans cette question. M. Verwey réclame ensuite l'unité de la vie nouvelle des peuples. Il omet d'indiquer le chemin pour y arriver.’

A propos, Annie behoeft geen spoorkaartje te hebben en kan gratis vervoerd worden. Weest beiden zeer van mij gegroet

Karel Alb. Th.

176

Noordwijk/Zee
20 Aug [1896]

Amice, Schrijf ons nog eens hoe het met Cato gaat. Met jullie kind gaat het goed. Ze slaapt rustig en eet flink. Ze gaat open van den omgang met de kinderen. Bovendien is onze Aaltje zeer gecharmeerd van haar.

Zilcken heeft mij geschreven dat Mlle Krantz,[543] laatste verpleegster van Verlaine, eenige handschr. heeft die ze verkoopen wil. 't Grootste brok is een In Memoriam waar Vanier 30, de Revue blanche frs 72,- voor geboden heeft. Maar ze wenscht veel meer en Verlaine zelf schatte 't hoog. Wat denk jij ervan? Een frs 100 kunnen we licht uitgeven want de omvang zal ongeveer een vel zijn. En ik heb Groesbeek gevraagd of hij vanwege de reklame meer er voor over heeft. Zilcken heeft zijn vriend Snabilié[544] erop afgestuurd. De hss. zijn authentiek. Ik heb de brieven van Mlle Krantz en van Snabilié ter lezing.

Schrijf gauw wat je vindt. Van harte 't beste. Groet Cato ook van ons.

Je
Albert Verwey

177

Noordwijk/Zee
24 Augs. '96

Amice,

Ik hoop dat het jullie beter gaat. Annie maakt het goed. Ze is heel gezond, heel lief en altijd goed gehumeurd.

Eergister ontving ik de balans van het Tijdschrift. Na aftrek van alles kun je op 't oogenblik aanspraak maken op *f*151,28. 1) Intusschen wou ik je voorstellen als je iets opneemt dat alleen te doen op afrekening. Er staat nl. op onze rekening een post die wij niet kunnen aannemen. Dat is nl. de boekenrekening van het tijdschrift. Er staat in het kontrakt dat de boeken betaald moeten uit wat er overschiet op de honoraria. Nu dat overschot er niet is zijn de uitgevers zoo vrij ons ervoor aan te

543 Paul Verlaine, overleden te Parijs op 8 januari 1896, had - volgens eigen opgave in 1889, volgens die van betrokkene zelf in 1884 - Eugénie Krantz verheven tot zijn belangrijkste maîtresse. Zie, bijvoorbeeld, hoofdstuk XXII t/m XXV van Pierre Petitfils, *Verlaine,* Parijs, 1981. Philippe Zilcken had reeds, zeer kort na Verlaine's heengaan, in de Revue Blanche van 1 februari 1896, p. 112-114, geschreven over *Un manuscrit de Verlaine*. De aflevering van 1 april 1896 bevat op p. 332 posthuum Verlaine's gedicht *Lamento*. Eerst in het tweede kwartaal van 1896 bracht La Revue Blanche, Tome XI, een reeks rijk door Verlaine geïllustreerde *Lettres d'Aix-les-Bains* (p. 433-449 en p. 505-515) maar deze waren gericht aan de schilder, journalist en chansonnier Frédéric-Auguste Cazals (1865-1941). Dankzij de zorgen van George Zayed bestaat er thans een modeluitgave van de *Lettres inédites de Verlaine à Cazals,* Genève, 1957.[aant. aant. aant.]

544 Ch. Snabilié, 19 rue Carpeaux, Paris, 18e, was werkzaam als correspondent voor diverse Nederlandse bladen.

spreken. In dit geval geheel ten onrechte. Toen het namelijk bleek dat de 1800 voor boeken en honoraria zou overschreden worden ben ik naar hen toegegaan en heb hun gevraagd of zij daar in toestemden. Zij hebben beiden ja gezegd en daarmee ook de boekenpost op zich genomen.

Door nabetaald honorarium aan de Boer was ook 't overschot voor boeken in 't vorige jaar verminderd. Ook daarmee belasten zij ons. Bij elkander voor elk van ons ongeveer *f*20,- die op hún rekening thuishooren. 2)

Ik heb gister dadelijk geschreven, ook voor jou, en wijziging van de rekening-courant verzocht. Er mag naar mijn meening geen sprake van zijn dat wij ons bij de aanmatigingen van Groesbeek neerleggen. Hij deed ook een poging de overdrukjes te betrekken onder de honoraria, wat natuurlijk ons maximum weer verkleinen zou. Ik heb dadelijk geantwoord dat overdrukjes geen zorg van de redactie zijn.

Het beste zal in 't vervolg zijn dat wij onze boekbestellingen zoo styleeren dat *hij* verantwoordelijk ervoor blijft. B.v.: aangezien het budget v/d redactie haar niet vergunt op 't koopen van boeken aan te dringen, laat zij u weten dat het in 't belang van 't T.T. absoluut noodzakelijk is dat dit of dat boek aan die of die gezonden wordt.

Hoe gaat het nu bij je? Schrijf mij een woordje. Ook over mijn vorigen als je die ontvangen hebt.

Met betaling van rente zou ik me *dit* jaar niet haasten. Elk begrijpt dat je alles bij elkaar moet houden.

Als je beschikt bij Groesbeek wat je tot 151.28 doen kunt, schrijf dan voor alle zekerheid dat je beschikt, onder protest tegen de rekening-courant (zooals ze de 20 Augs is opgemaakt en met voorbehoud van je recht op de 19.42 die daar ten onrechte in je debet zijn gebracht.

Veel groeten en van harte het beste.

Albert Verwey

1) Rente hier in begrepen.

2) Elk nl. 38.84 d.i. de helft van 't heele bedrag, inplaats van 19.42 of een vierde van 't heele bedrag. De twee andere vierden hooren bij hen.

178

Baarn 24 Augustus 1896

Amice,

Wel bedankt voor je beide laatste brieven. Na ongeveer drie weken buitengewoon welvarend te zijn geweest en mijn nieuw beroep van ziekenoppasser niet zonder te vredenheid te hebben vervuld, ben ik de laatste week wat moe geweest. Vandaar mijn traagheid in de briefwisseling.

Cato gaat niet beter. Het wordt ook niet erger. Dit is al veel. Het blijft het zelfde. Bedenkende, dat zij het vroeger 16 weken gehad heeft en het er nu pas vier zijn, is dit niet te verwonderen.

De medicijnen wisselen af, maar niet bepaald in aangename eigenschappen. Op 't oogenblik is het iets dat naar petroleum smaakt.

Wij verheugen ons er in, dat gij Annie zoo vriendelijk herbergt en dat het haar zoo goed gaat. Kitty's brief heeft Cato erg veel pleizier gedaan.

Wij hopen maar dat het niet onbescheiden is haar nog eenigen tijd in deze uitnemende omgeving te doen blijven.

Het Verlaine-voorstel beäam ik, maar zouden wij het niet eerst misschien eens ter lezing kunnen krijgen?

Ook je handelingen ten opzichte der rekening-courant van het Tijdschrift hebben mijn instemming. Het spijt mij dat je er zoo veel last meê hebt.

Ik zoû wel gaarne aan G. vragen mij het beschikbare bedrag te zenden, maar vrees dat hij het misschien niet zal zenden ten zij tegen quitantie waaruit goedkeuring van de rek.-cour. blijkt.

Ik zal echter beproeven het in 't algemeen ‘in rekening’ of op ‘afrekening’ te doen zenden.

Vaarwel. Hartelijke groeten aan jullie beiden.

Karel Alb. Th.

179

Baarn 3 September 1896

Waarde Vrienden,

Cateau laat Kitty heel vriendelijk bedanken voor haar uitvoerigen brief, waarvan al de bizonderheden met gretigheid twee maal door haar werden gehoord. Ik heb er niet eerder op geandwoord om dat verleden week den toestand zeer moeilijk was daar Joopie mazelen-bronchitis kreeg en ik van dien tijd af éen ziekbed rechts heb gehad en een ander links, zoo dat ik van het een naar het ander mij bewegende absoluut niet anders kon doen in de tusschenpozen dan verstrooid in een boek van Dickens[545] lezen.

545 Over Dickens heeft Van Deyssel zich slechts enkele malen uitgelaten, het uitvoerigst nog over *Dickens' David Copperfield* in *Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel*/ ontnomen, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1978, p. 150-154. Op 5 oktober 1896 zou Van Deyssel's recente Dickens-lectuur hem het volgende aperçu in de pen geven: ‘Het gelijk-geven aan jonge-meisjes, die beneden hun stand willen trouwen, dit hun gevoel als iets beminnelijks stellen tegenover het strenge (stijve) fatsoen van den vader, die zich daartegen verzet, - de schoolmeesters, de ouders, de geestelijken, allen, voor wie de orde der samenleving wil dat het gevoel *eerbied* zij, - in het ongelijk stellen en belachelijk maken, - zoo als Dickens aanhoudend doet - dat alles is romantiek en revolutionair.
Kan de tegen de maatschappij gerichte letterkunde ook een [*doorgehaald:* strooming] beweging zijn van de Gedachte tegen de Daad, om dat zij onmachtig tot de Daad is?
De kracht van den grooten pathos, - of hoe zal ik het noemen - is zoo groot, dat indien het maatschappelijke toch eigenlijk het ware is en zij wordt tegen-maatschappelijk aangewend, zij vermag al het maatschappelijke het onderste boven te keeren, dat is: het maatschappelijke zelf tegen-maatschappelijk te maken.
Dit is geheel onvoldoende gezegd. Ik bedoel dat hoewel de Oude Gids (klassiek) eigenlijk gelijk mag hebben gehad, - de kracht van den Nieuwen (romantiek) zoo groot was, dat zij den Ouden (in daden) van zich zelf heeft doen zeggen: “ik had ongelijk.”
De tegenstelling van klassiek tot romantiek in dit voorbeeld is overigens niet juist, want men kan verschillende gedeelten van Kloos onmogelijk romantiek noemen.
Als men denkt aan de Noodlot-tragedies der “klassieken”, kan men bezwaarlijk volhouden, dat het samengaan met de maatschappij en het leven gelukkig te vinden - het klassieke zoû zijn.

Joopie, intusschen, heeft geen pijn en is ook daardoor een vroolijk ziekje. Het is echter te vreezen dat het heele kleine Jantje ook de mazelen krijgen zal.

Maar Cateau gaat niet beter. Eergisteren waren wij nog in de stellige meening dat het ergste voorbij was, maar gisteren is het weêr van voren af aan begonnen en vandaag duurt het voort: de ergste soort pijnen, die rusteloos maken en afmatten. - *Ik* ben geheel in orde en zie er niet tegen op mijn bedrijf voort te zetten, ofschoon het verplegen, wil het *goed* zijn, eigenlijk heelemaal geen tijd laat voor iets anders. - Hoe plezierig dat het met Annie zoo goed gaat. Dank voor alles wat jullie voor haar doen. - Willen wij nog wat nachtjakjes sturen?

Met hartelijke groeten van ons beiden,

Karel.

180

7 Septr 1896 Baarn.

Heden zend ik aan Groesb. voor de November-aflev. 1 novelle[546] van F. Coenen Jr., (2 vel) en 1 opstel van Bierens de Haan (± 1 ¼ vel). -[547]

Toestand hier 't zelfde. Joopie bijna beter. Hartelijke groeten.

K.

Men moet zeer voorzichtig zijn met wanneer men zich in een ander levensbegrip dan voorheen bevindt, het vorige als onwaar of verkeerd te veroordeelen. Want men begrijpt het dan niet meer en men mag alleen veroordeelen wat men be-grijpt.
Denkt men zich er zoo zeer in, dat men het werkelijk weder begrijpt, - dan zal men het ook niet kunnen veroordeelen, maar het gelijk-waardig vinden aan, een even hooge waarheid bevattende vinden als, het nieuwe begrip.
Denkt men er zich zoo zeer in, dat men het werkelijk weder begrijpt - dan heeft men de in het volgende begrip bereikte hoogte ook weder verlaten en bezit dát dus weder in onvoldoende mate om het met het vorige te kunnen vergelijken.
Het merken van dit gegeven, stelt ons van zelf in een historische, dus neutrale, houding tegenover de op-een-volging onzer levensbeschouwingen. Wij zijn dus, door dit besef, eigenlijk niet meer ín eene levensbeschouwing maar staan er buiten. Deze hedene levensbeschouwing is dus voor ons niet meer absolute doch relatieve waarheid. Want ware zij absolute waarheid, dan zouden wij al het andere, dus ook onze vorige beschouwing, als dwaling inzien.’

546 Frans Coenen's, onder de schuilnaam H. ten Amstel te verschijnen, *Een familiefeest*. Zie noot 569.

547 J.D. Bierens de Haan, *Over de Geest, zijn Wezen en zijne Werking/Eene studie tot grondslag van eene Levensleer,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 2, november 1896, p. 214-241.

181

Noordwijk 11 Sept. [1896]

Lieve Cateau,

het gaat met je dochter altijd door goed. Ze krijgt hoe langer hoe meer kleur. In het badwater van haar komt geen warm water meer en ze gaat er in zonder huilen. Ze vindt het zelfs plezierig van aan den rekstok te hangen maar dat mag maar een heel enkelen keer. Ze rijdt ook dolgraag met de poppenwagen en wat heel knap is; ze begint een pop aan en uit te kunnen kleeden waar ze in het begin niets geen verstand van had. Het hemd, de broek, de rok, de jurk, en dan knoopen of strikken de groote kinderen voor haar. Ze weet dan ook best wat ze van tante mee naar huis krijgt als je 't haar vraagt al is 't midden in de nacht: ‘een pop’ dat is 's avonds om 10 uur, maar voor haar nacht. Met de kleeren kom ik best uit en Aal wascht als 't noodig is. Ik had je al eerder geschreven maar ik moest zorgen voor de welgesteldheid van meneer George. Zoo'n Duitscher is een middagmaal gewend als wij koffiedrinken dacht ik en zoo was mijn hoofd voortdurend vol spijzen en andere zaken die tot het heil van een gast kunnen bijdragen. Albert moet hier nog wat zeggen aan Karel. Ik hoop maar dat het nu wat beter gaat en verlang het te hooren. Dag.

Kitty

Amice,

Ik ben blij met het stuk van Bierens. Wij hebben nu (met Van Deventer[548] en Crommelin)[549] 6 ½ vel. De zaak met de uitgevers zullen wij moeten arbiteren. Haast heeft dat niet. George was hier 9 dagen.[550] Hij kwam onverwacht en bleef van dag tot dag. 't Was heel prettig.

Vind je dat wij in het tijdschrift een opwekking kunnen plaatsen om geld te geven voor 't monument-Verlaine?[551] Of zelf ervoor in ontvangst nemen. Mallarmé schreef

548 Ch. M. van Deventer, *De redenaar Isaeus,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, idem, november 1896, p. 242-278.

549 Zie noot 535.

550 Zie Albert Verwey en Stefan George, *De documenten van hun vriendschap,* a.w., p. 29 en p. 226-228.

551 De Mercure de France van september 1896, p. 568, bevatte, onder het kopje, *Monument Paul Verlaine,* de volgende mededeling: ‘Le Comité adresse la circulaire suivante aux amis et admirateurs de Paul Verlaine. L' élan unanime qui accompagna, voici une demi-année, au tombeau notre grand PAUL VERLAINE reste un admirable souvenir: on ne saurait s'en tenir là, toutefois, dans la célébration publique d'une si chère mémoire. - Le génie a le droit de ne faire qu'un stage très bref dans le repos commun. - Ici la gloire était mûre, dès la mort; et, tout de suite, cette radieuse figure peut renaître, par le marbre, dans le Jardin du Luxembourg - cimetière, sans dépouille et léger, des Poètes. - Un monument - que surmonte le buste par Niederhausern - confié pour l'ensemble au sculpteur, va se dresser bientôt. - Appel est fait à votre souscription et la présente lettre contient d'avance notre remerciement. *Le Vice-Président,* A. Rodin. *Le Président,* Stéphane Mallarmé.’ De Mercure de France, juli 1897, p. 184, deelde mee onder meer: ‘L'éditeur Blok de La Haye, prépare et publiera en septembre, pour être vendu exclusivement au bénéfice du Monument, un curieux opuscule émanant du peintre et aquafortiste hollandais Ph. Zilcken, chez qui Verlaine demeura lors de son séjour à La Haye. Titre: *Paul Verlaine, Correspondance et Documents inédits relatifs à son livre “Quinze jours*

Zilcken,[552] en Zilcken mij of ik in een comité wou met hem, Van Hamel,[553] Toorop & Van der Horst; maar ik wil niet. Hartelijke groeten. Groet Cato. 't beste

Albert V.

182

Baarn 23 September 1896

Waarde Vrienden,

Weest wel bedankt voor uw laatsten brief en voor den gelukwensch op mijn verjaardag.[554] Wees zoo goed Annie een zoentje te geven van mijnentwege om haar te bedanken.

Het komt mij voor dat dat kleine meisje nu toch waarlijk al wat erg lang van uw gastvrijheid het voorwerp is. Maar ik hoop dat jullie eenvoudig zullen zeggen als het om de een of andere reden allengskens een einde moet nemen.

In den toestand van Cateau is, ofschoon ik 't voor haar verbloem, *niet de minste* verbetering. Gisteren b.v. had zij een dag precies zoo als er zes weken geleden voorkwamen. Het is ook niet erger, maar 't blijft het zelfde: óp en nééř.

Zij moet steeds permanent te bed liggen en is b.v. vandaag te zwak om rechtop te zitten. Niemant schijnt over den duur of het verloop iets met stelligheid te kunnen gissen. A. st. Saturdag is het 9 weken. Het kan 3, 4 maanden en nog langer duren. Telkens wisselen de medicijnen, maar geen heeft duurzaam baat. Het sleepende en sarrende van telkens schijnbare beterschap met telkens hernieuwing der pijnen schijnt de bizondere geaardheid dezer ziekte te zijn. - Wij moeten tot het Jaeger[555] terugkeeren en ik vermoed, dat over eenige weken de dokter op (gewone) warme baden zal aandringen. Deze kunnen te Baarn genomen worden. Blijft dan alleen de moeilijkheid van het vervoer. Wij hebben wel een bad in huis, maar de dokter zegt dat in deze omstandigheden van een bad zonder behulp van gas- en waterleiding geen sprake kan zijn.

Joopie is beter van de mazelen. Na hem heeft Jantje ze gekregen. Van dien is het briefje nu nog op de deur. Zoo dat Albert met een eventueel overwippertje nog maar wat zoû moeten wachten.

en Hollande", avec une Lettre de Stéphane Mallarmé et un Portrait de Verlaine écrivant, d'après la pointe-sèche de Ph. Zilcken sur un croquis de J. Toorop.'

552 Op zaterdag 5 september 1896, vanuit Valvins par Avon; zie de in noot 524 genoemde editie van Stéphane Mallarmé, *Correspondance,* VIII, Paris, 1983, p. 221-222.

553 De romanist en comparatist Anton Gerard van Hamel (1842-1907), later kostelijk door Van Deyssel geportretteerd in de *Gedenkschriften,* a.w., p. 274-276.

554 Van Deyssel's 32ste verjaardag.

555 Bedoeld is: tot het permanent dragen van Dr. Jaeger's originele 'Normaal-Wolartikelen', die gefabriceerd werden door de firma Benger und Söhne te Stuttgart. Een zusje van een dezer 'Söhne' was gehuwd met K.F. Deuschle die, op het adres Kalverstraat 157 te Amsterdam, de enige specialiteit was in deze artikelen in geheel Nederland. Van Deyssel was die winkel gaan frequenteren nadat hij in de laatste week van augustus 1894 in *Hôtel Jungfrau* te Mürren de table d'hôte had gedeeld met de 'toenmaals wereld-, althans Europeesch-, vermaarden, naar hem genoemd wollen-ondergoed-propagandist Professor Jaeger.' (*Gedenkschriften,* a.w., p. 500).

Kobus van Looy schreef mij dat jullie samen bij Bolland en Verster waren.[556] Zoo'n tocht te voet door Holland als zij nu maken, is iets aardigs.

Ik las met genoegen dat George bij jullie is geweest. Het feit van het bestaan van dien Duitschen vriend en zijn betrekking tot Holland lijkt mij iets dat wij voor eenige jaren niet zouden hebben vermoed, dat dus nieuw en bizonder goed is.

Mijn persoonlijke toestand blijft bij uitstek bevredigend.[557] Maar ik moet telkens opstaan en kan dan nog wel proeven korrigeeren maar geïnspireerd zijn en schrijven niet. -

Nu verlaat ik jullie weêr met vele hartelijke groeten

Karel Alb. Th.

C. vraagt of wij ook een mantel voor Annie zullen sturen. Er is er hier een goede.

183

Noordwijk/Z
7 Octr. '96

Amice,

Hierbij een pak tijdschriften.

Bijna al de bijdragen zijn grooter dan we geschat hebben.

Ten Amstel	43	
B. de Haan	27	
v. Deventer	37	Voeg daarbij
Crommelin	16	dan maakt dat al

556 Van Looy schreef op 21 september 1896 vanuit Leiden: ‘Waarde Vriend, Hartelijk gelukgewenscht met je geboortedag. Hoe gaat het met C. Beter, hopen we. 't Was Zaterdag in Leiden's auditorium prachtig. Bolland was prachtig en ik had een zeer aangenaam gevoel daar in die gewijde plaats; een heel aardig drieeeuwsch zaaltje! Vandaag heb ik mooie Egyptische dingen gezien. Van morgen waren we in den Hortus; gisteren redekavelden we op Scheveningen met den heer Israels; eergisteren troonde Verwey die ook bij Bolland was ons meê naar Verster, charmant, en de luchten zijn superbe. Ik hoop nu maar dat het met C. beter wil gaan, Verwey wist er niets van te vertellen; Dordrecht is een zeer mooi stadje en daar hangt Dr. Chap's portret door Veth geschilderd in 't museum met onstandvastige blik. Nu gaan wij Titia en ik morgen loopend vanaf Woerden naar, direkt weet ik het niet nu, maar we komen ten langen leste in Kuilenburg terecht. Viert je verjaardag morgen in goede condities en denk aan ons. Je Jac. v. Looy.’

557 Op 28 september 1896 tekende Van Deyssel aan: ‘De fysieke gesteldheid is in den laatsten tijd steeds zeer goed geweest. Alleen de laatste dagen wat minder.
Ik ben aan 't verbeteren der drukproeven van den 3en bundel Verzamelde Opstellen. - Het peil der zedelijkheid is heel laag. Gij worstelt een heel klein beetje met rooken en luyeren, maar bijna niet noemenswaard. Gij gevoelt u nu en dan in het dilemma van het strijdende zelfbeheer - en bewustheidsleven niet aan te durven, blijvend verwijlen in de strooming van “dat het van zelf moet gaan”, terwijl het “van-zelf-gaan” steeds op zich laat wachten, er zoodoende niets gebeurt en er een soort van allerlafst en onbeheerd tam vakantieleven wordt doorgebracht. Gij gevoelt u machteloos en het leven vervliedt. Gij weet niets, wilt niets, kunt niets, kent niets, vindt niets en doet niets.’

	___	
	123bladz.	
Ik heb	5bladz.	geschreven over Boll.
de Boer	5bladz.	over hetzelfde
	___	
maakt	133bladz.	

Nu is de vraag zullen wij hierbij 't verwachte stuk van Ovink[558] 1 ½ vel à *f*30,-) of dat van Erens[559] (1 à *f*40,-) opnemen? Ik heb Ovink geschreven dat hij *aller*waarschijnlijkst erin komt. Hoe sta jij met Erens?

Ten tweede: heb jij zelf iets? Van een nog bizonder aangename bijdrage kan ik je de ontvangst berichten, nl. van een groot gedicht (ruim 3 vel) van M. Coens (W.L. Penning Jr.)[560] Kloos heeft in een van de Kronieken over hem geschreven en een stuk jeugdherinnering van hem zeer geprezen.[561] Juist zulke jeugd-herinnering en zoover ik zien kan (ik heb het pas) heel goed, stuurt hij nu.

Een stuk van Gittée dat ik ontvangen heb is een en al kompilatie zonder eénige idee erin, over de straffen in vroegeren tijd. Ik raad terugzending.

Blijft Cato goedgaan? Annie is heel wel. Ik ben bang dat Kitty 't op 't oogenblik te druk heeft met kachels zetten en gister en eergister was zij naar Haarlem, maar zij loopt met het plan haar te schrijven, 't Pak met kleeren is tot groote vreugd van de kinderen goed aangekomen. Veel groeten

je
Albert V.

Als je beter vindt Erens te plaatsen, schrijf het dan dadelijk, dan schrijf ik Ovink en dan kan Roosdorp[562] er ook nog in.

Coens beschouwde ik altijd als een tijdgenoot. Ik heb als Homunculus[563] over hem geschreven, vriendelijk prijzend als over een jong baasje. Uit de Monts bloemlezing[564] blijkt nu dat hij op 't oogenblik 56 is. Evenals Wazenaar[565] dien ik toen voor ‘Een Vlaamsche Jongen’ hield. Emants is 48, v. Lochem 47 Winkler Prins ook. Van Langendonck is daarentegen maar 3 jaar ouder als ik. Boeken en Boele hebben het geluk gehad in die bloemlezing jonger gemaakt te worden dan ze zijn: Boeken 5 en Boele 20 jaar. Van Eeden heeft gestudeerd aan de ‘Vrije Universiteit?’

184

Baarn 10 October 1896.

558 B.J.H. Ovink, *Kant's Transcendentale methode,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 3, januari 1897, p. 342-387.

559 Mr. F. Erens, *In Duitschland,* I, *Over Dresden,* II, *Over Berlijn,* III, *Over den Harz,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 2, november 1896, p. 284-289, p. 289-292, p. 292-295.

560 W.L. Penning Jr., *Zoo goed als familie* [uit *Benjamin's Vertellingen*], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 3, januari 1897, p. 297-342.

561 Zie Willem Kloos, *Veertien jaar literatuur-geschiedenis,* dl. II, 4e vermeerderde druk, Amsterdam, 1925, p. 20-25.

562 F. Roosdorp, *Gedichten in proza* [*Dood* en *Koket*], in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 2, november 1896, p. 279-283.

563 Homunculus, *Gedichten van Coens,* in weekblad De Amsterdammer, 2 december 1883.

564 *Sedert Potgieters dood*/Verzen van Noord- en Zuid-Nederlandsche dichters, bijeengebracht door Pol de Mont, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1896.

565 Wazenaar was het pseudoniem van Armand de Vos (1840-1906), geneesheer, dichter, romancier en polemist. Op 26 september 1881 had Van Deyssel, ditmaal onder de schuilnaam A. Duyrcant, over *Wazenaar* geschreven in de Dietsche Warande, Nieuwe Reeks, dl. 4, 1884, p. 42-55.

Amice,

Ik heb Erens uitdrukkelijk aanvaard voor het November-nummer en toen je hier was

Willem Levinus Penning (1840-1924). Deze portretfoto dateert van 6 december 1909.

je, meen ik, ook medegedeeld dat dit zijne voorwaarde was. Een en ander heb je toen goed gekeurd. Wij zullen dus Erens en Roosdorp moeten nemen, zoo als je schrijft.

Misschien zal ik, tot mijn spijt, weder niet iets kunnen aanbieden. Cateau gaat overigens voor-uit en is vandaag een paar uur op geweest.

Aardig is die ontvangst van Coens. In mijn bundel, die in het najaar verschijnt, staat toevallig een klein bladzijtje over hem, van '82, waarin hij ook niet volkómen wordt afgekeurd.[566] Hij is immers te Parijs?

Ik ben, dunkt mij, ook voor terugzending van dat artikel-Gittée.

Ik ga nu weêr ter dege aan 't werk en zoû je, fel als in elke jeugd nu ook in die dezer periode, wel willen vragen om, mocht je me nog eens de aangename verrassing van je onaangekondigd bezoek bereiden, dit op een Zondag te doen en dien dus tot een dubbelen Zondag voor mij te maken. -

Morgen krijg ik dien mijnheer Van Bruggen,[567] die mij te spreken heeft gevraagd, tusschen 3 en 5 uur. Dit zal, vrees ik, een eenigszins grof uurtje worden. -

Het zal mij benieuwen of er nu eindelijk een, zoo verlangd en begeerd, waarlijk werktijdperk voor mij zal willen aanbreken. -

Zoû je niet zoo goed willen zijn mij, bij gelegenheid, eens de gedichten-Van der Schalk ter leen te zenden? Je krijgt nog altijd de laatste fransche tijdschriften van mij. Verontschuldig mijn nalatigheid. Er is bijna niets waar ik zoo moeilijk toe kom als tot het maken van een pakje.

Wij hebben een weêrtje dezer dagen, dat mijn weêrtje niet is. Den stort-mág ik nog wel, maar den mót-regen kan ik niet uitstaan. Ik zie om mij heen de zelfde herfst, die mij verleden jaar zoo bekoorde, maar nu is mijn blik er weinig anders dan verstandelijk meê ingenomen.

Vele groeten aan Kitty en de 4 meisjes. Dank voor je berichten over het mijne. Zij moet nu allengskens aan een scheiding van haar genootjes gaan denken.

Goeden avond.

Karel.

185

Baarn, 19 Oktober 1896

Amice,

Hierbij een paar stukken van den inzender v.d. Leeuw uit Delft, waarbij ook verzen. Verder de verzen van Van Bruggen. Ik vind hier niets goeds bij.[568]

Verder een stukje van Roosdorp, dat ik reeds te gelijk met de andere aanvaardde. -

566 *De dichter M. Coens* (1882), in L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 47-48.

567 Kees (Cornelis Johannes Antonius) van Bruggen (1874-1960) zou eerst in 1916 een zeker succes behalen met zijn roman *Het verstoorde Mierennest* .

568 Van Aart van der Leeuw noch van C.J. van Bruggen is werk in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen.

22 September had Cato haar laatsten slechten dag gehad en was daarna tot 14 October wel nog wat pijnlijk en zeer zwak maar toch steeds beterend geweest. 14 October is echter weeêr een aanval begonnen, die vandaag weêr áf is.

Wij houden dit nu maar voor recidiven, die zich met steeds ruimere tusschenpoozen zullen vertoonen, om eindelijk geheel weg te blijven.

Bleek de ziekte een *kwaal* te worden, dan zoû de toestand voor het geheele leven moeilijk zijn. Het is een bizonder pijnlijk gezicht iemant die dacht beter te zijn en daardoor opgevroolijkt was, weêr te zien instorten.

Met vriendelijke groeten aan Liesbet, Mea, Gonda, Annie en u beiden en Aal, die zoo goed voor Annie zorgt,

Karel Alb. Th.

186

Noordwijk/Zee
26 October '96

Amice,

Wat je schreef van het terugkomen van de aanvallen was ook voor ons een erge teleurstelling. Dat ze zich tot een kwaal zouden perpetueeren geloof ik niet, vooral niet bij een jong mensch als Cato, maar wel dat ze heel hardnekkig zijn en misschien eerst wijken voor warme of zwavelbaden. Intusschen zal daar niets van kunnen komen voor 't voorjaar en als ik 't voor 't zeggen had zou ik Cato dezen winter, ook als ze beter wordt, de grootste voorzorgen laten in acht nemen, - weinig werk, warme kamer, vooral slaapkamer, en geen agitatie - en dan probeeren dat zij zoodra het warmer wordt die baden ergens gebruikt. Ik geloof in géén geval dat zij na een eenvoudige genezing en zonder dergelijke nakuur zóó op haar verhaal komt dat ze voor volgende jaren haar gezondheid vertrouwen kan en het zou doodjammer voor haar, jou en ons allemaal zijn als wij nu, nu ze eenmaal onwedersprekelijk *ziek is*, half werk deden.

Het verblijf van Annie hier doet haar heel goed. Ik vind haar bepaald gezonder dan ze in Baarn is en ik geloof dat de omgang met meisjes van even oud en iets ouder haar in een heilzaam evenwicht houdt. Zij geeft bovendien niet de minste last en is heel lief.

Het tijdschr. is klaar.[569] Erens en Roosdorp zijn opgenomen, Ovink is uitgesteld. Goes vroeg plaatsruimte op 't laatste nippertje, die ik geweigerd heb. Van Deventer vroeg

569 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 2, november 1896, was aldus samengesteld: H.S.M. van Wickevoort Crommelin, *Klein Holland en Jan de Witt,* p. 147-162; H. ten Amstel, *Een familiefeest,* p. 163-205; T.J. de Boer, *Ruimte en tijd/Een aanteekening op de Intreerede van Prof. Bolland,* p. 206-209, aldaar gedagtekend 27 Sept. '96; Albert Verwey, *Bolland's rede,* p. 210-213, aldaar gedagtekend 3 Oct. '96; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 61-66; J.D. Bierens de Haan, *Over den Geest, zijn Wezen en zijne Werking/Eene studie tot grondslag voor eene Levensleer,* p. 214-241; Ch. M. van Deventer, *De redenaar Isaeus,* p. 242-278; F. Roosdorp, *Gedichten in proza,* te weten *Dood* en *Koket,* p. 279-283; Mr. F. Erens, *In Duitschland*, I, *Over Dresden,* p. 284-289, II *Over Berlijn,* p. 289-292, III, *Over den Harz,* p. 292-295. Over deze aflevering schreef Batavus in de Mercure de France, december 1896, p. 601-602: ‘Dans le numéro de novembre, une pièce de M.H. ten Amstel intitulée: *Een Familiefeest*. L'auteur y note les sensations les plus raffinées et cachées qu'il a éprouvées durant une fête de famille, genre créé par M. van Deyssel. Le style est d'une délicatesse extrême. Pièce remarquable parce qu'unique depuis les fragments de M. van Deyssel. Quelques questions philosophiques traitées par MM.

laatst of hij in 't volgend nr. 1 ½ vel over Bolland (zijn rede) vullen mocht. Ik heb niets beloofd. Maar wij hebben er nu al twee stukjes over, den volgende keer is Ovink[570] ook al wijsgeerig aan 't woord: ik kan nu niet zeggen dat ik ervóor ben. Er komt bij dat Chap's lange en dure opstellen dikwijls al heel min worden: zie den aanhef van 't stuk in *dit* nummer.[571]

De uitgevers hebben als arbiter[572] Treub gevraagd. Hoe denk je van onzen kant over V.d. Horst?

Veel groeten ook van Kitty en aan Cato. Schrijf nog eens gauw

tt

Albert V.

187

Baarn, 5 November 1896

Waarde Vrienden,

Cateau is nu dagelijks over de vloer en heeft het zelfs gewaagd - ofschoon de dokter daartoe niet heel bepaald verlof had gegeven - gisteren, toen het helder droog en ook windstil weêr was, even naar buiten met mij te gaan. De pijnen doen zich echter steeds min of meer gevoelen en wij verwachten den heelen winter door nog nu en dan pijnlijke dagen en nachten. - In overeenstemming met Alberts laatsten brief, raadt de dokter in 't voorjaar Aken of Burtscheid[573] aan. -

Maar nu is de zaak, dat C. erg naar Annie begint terug te verlangen. Met name zoû zij haar zoo missen 15 November en 6 December, Jô zijn verjaardag en St. Niklaas. Zij zoû dus erg in haar schik zijn, als Annie Jó zijn verjaardag hier meê kon vieren.

Verwey et Bierens de Haan. Le savant hellèniste M. Charles van Deventer donne une étude sur l'orateur grec Isaeus. M.F. Roosdorp publie deux poèmes en prose finement ouvragés et profondément sentis. M. F. Erens raconte son voyage en Allemagne et indique l'hostilité de ce pays envers la Hollande.'

570 Zie noot 558.

571 Van Deventer hief zijn beschouwing over *De redenaar Isaeus* aan als volgt: 'Dames en heeren, laat ons moed houden. Er staan tien namen op de officieele lijst der Attische redenaars, en wij hebben er drie met vlijt doorgewerkt. Er zijn er tien: Antiphon, Andocides, Lysias, Isaeus, Isocrates, Demosthenes, Aeschines, Hyperides, Lycurgus en Dinarchus, en als ge nagaat, dat er van Dinarchus niet veel meer over is, van Lycurgus maar één oratie, van Hyperides weinig, van Demosthenes daarentegen veel, dan moogt ge rekenen, dat zoo wat een derde achter den rug is, en wij thans aan het tweede der drie deelen moeten beginnen. Ik zeg daarom, laat ons moed houden. Wij hebben zoo dikwijls een roman in drie deelen gelezen, dat wij weten wat ons te wachten staat.'

572 In het geschil dat was ontstaan tussen Scheltema & Holkema's Boekhandel enerzijds en Verwey en Van Deyssel anderzijds, over de financiële aangelegenheden, door Verwey aan de orde gesteld in zijn brief aan Van Deyssel, d.d. 24 augustus 1896.

573 Burtscheid maakte toen al deel uit van de Akense conglomeratie. Waarschijnlijk heeft Van Deyssel zijn huisarts gesuggereerd een verblijf in Aachen-Burtscheid aan te raden omdat hij Frans Erens recentelijk, toen hij van 22-27 juli 1896 op huize *De Kamp* in het Limburgse Schaesberg logeerde, hoog had horen opgeven over de vele aantrekkelijke aspecten van dit Kurort.

Maar nu zijn er diverse moeilijkheden. Ten eerste hopen wij maar, - jullie groote toegevendheid sterkt ons daarin - dat als zij nu zoû terugkomen zij in April of Mei weêr in Noordwijk te gast zoû mogen gaan.

Ten tweede, zouden wij voorstellen, dat Aaltje onze meid haar komt afhalen aan jullie huis. Dit zou misschien de eenvoudigste manier zijn.

Als er misschien in dien tijd iemant van Noordwijk naar Haarlem of Amsterdam gaat,

Albert Verwey's bundel 'Aarde', in november 1896 verschenen bij Scheltema & Holkema's Boekhandel te Amsterdam, met een bandontwerp door L.W.R. Wenckebach.

die haar meê kan nemen, zoû ook Aaltje haar dáar kunnen opvangen. Hoe denken jullie hier over?

Cateau bedankt Kitty nog hartelijk voor haar laatsten brief[574], met al de bizonderheden. - C. zegt me, dat als er na 15 November beter gelegenheid tot vervoer mocht zijn, dit ons natuurlijk ook héel wel zoû wezen. Spoedig hoop ik weêr te schrijven.

Met hartelijke groeten aan u beiden,

Karel.

188

Baarn, 10 Novr. 1896.

Waarde Vrienden,

Sedert 5 dagen ligt Joopie met bronchitis. Daar C. nog niet heelemaal de oude is, verzoekt zij of A. nu maar tot begin Decr. in Noordwijk blijven mag.

K.

189

Noordwijk/Zee
16 Octr. [November] '96

Beste Karel,

jullie krijgt wel meer dan je deel van huiselijke narigheid. Hoe gaat het met Jopie? Had hij een erg ongelukkige verjaardag? Als ik ons eigen welvarende huishouden daarbij aankijk, schaam ik me een beetje en mijn eenige troost is dat de kleine Thijm daarbij niet minder wèl vaart dan de anderen. Wij houden haar zoolang mogelijk, hoor je. Zoolang Cato haar laten wil en zoolang het wijs is dat ze haar laat.

Ik wou je al veel eerder schrijven, maar de verkoop van de bibliotheek[575] geeft me veel drukte. Ik heb vrij wat overdrukjes etc. van je vader er uit gehouden, die jou misschien interesseeren zullen.

Voor 't Januarinummer heb ik het volgende: Penning[576] 3 vel, Goes[577] 2 ½ vel, G. Busken Huet[578] ½ vel, Aletrino[579] 1 vel (of meer), dat is 7 vel. Komt er nog 1 ½ a 2 vel van Ovink.[580]

574 Poststempel 26 oktober 1896.
575 De bibliotheek van wijlen Verwey's schoonvader Johannes van Vloten (1818-1883).
576 Zie noot 560.
577 F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme [Geschiedenis van den Nieuw-Malthusiaanschen Bond],* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 3, januari 1897, p. 411-433.
578 G. Busken Huet, *Hoofsche Liefde en Vrouwendienst,* in idem, januari 1897, p. 396-410, aldaar gedagtekend Parijs, November '96.
579 A. Aletrino, *Stille uren*/ Voor Rachel, in idem, januari 1897, p. 388-395, aldaar gedagtekend November 1896.
580 Zie noot 558.

Daarmee is ons bedrag voor honoraria op. Nu heb ik Van Deventer over Bolland (hij moest het nog schrijven) afgewezen, en dringend gevraagd aan Van der Horst (omdat dat weer wat nieuws zou zijn en gratis is). Nu vraagt v.d. Goes of hij ook Treub's in kort te houden Intreerede bespreken mag. Gewenscht om 't onderwerp, niet om 't geld. Mij dunkt, ik schrijf hem dat en vraag hem 't voor niets te doen.

't Arbiterzaakje schijnt geschikt te worden. Ik heb Groesbeek gesproken en hij kwam er toe 't ons onthoudene te willen uitbetalen uit het mogelijke overschot van van-'t-jaar, en verder de boeken te beschouwen als voor de Vennootschap mits hij geraadpleegd wordt. Dit is feitelijk tot ons overkomen. Bolland was bijna om ruzie met Groesbeek uitgeknepen. Is geschikt. Ik zend je een Ex. van ‘Aarde’.[581]

Kun je voor deze keer iets geven? Je begrijpt dat *jij* om 't geld 't niet laten mag.

Onze beste gelukwenschen met Jopie's verjaardag. En beterschap met hem & Cato

je

Albert V.

190

Baarn 16 November 1896

Amice,

Dank je wel voor den bundel, met het inschrift, dien ik zoo even ontving. Wat een mooye, etsige omslag is er om heen!

Ik schaam mij nu dubbel, dat ik jou geen boek van mij aanbied. De oorzaak hiervan is, dat ik bij het kontrakt te weinig exemplaren ter mijner beschikking heb bedongen. In 't geheel vijf, waarvan ik er twee, één gebonden en één ongebonden zelf houd. De andere drie gaan aan Ising, Van Looy en Van Eeden. Niet om dat ik denk, dat die mijn werk beter zouden beoordeelen of waardeeren dan jij, natuurlijk, maar om dat ik dat in der tijd nu eenmaal begonnen ben en zij dus zouden opmerken en er misschien een reden achter zoeken, als ik er meê ophield. -

Zoû je me die romans van Van Schendel en Van Oordt,[582] die bij Versluys zijn uitgekomen, ook ter beöordeeling kunnen zenden?

En heb je ook, of zijn er in de bibliotheek-v. Vloten, misschien dubbel-exemplaren van Shelley, Swinburne, Wordsworth, Keats, Coleridge, Rossetti, Longfellow, etc. Ik bedoel zoo'n heele ordinaire uitgaaf, boeken, die anders toch in een ‘pak’ gaan op de veiling. Speciaal met een exemplaar van Shelley zoû je me, als je er twee hebt, nu pleizier doen.

Ook Aglavaine et Sélysette[583] van Maeterlinck zoû ik gaarne ter beoordeeling hebben. Ja, ik zal maar voortgaan met aan Scheltema & Holkema op te geven wat ik noodig acht, niet?

Ik doe mijn best met werk, maar doe niet veel. Ik ga nu echter den heelen winter door en denk mij ter nauwer nood een Kerstvakantie van vier of 5 dagen in 't geheel te veroorloven. Cateau gaat goed. Dank Kitty, als je zoo goed wilt zijn, zeer voor haar laatsten brief en zeg haar, dat wij 't graâg aannemen. Het pakje was voor Joopie

581 Albert Verwey, *Aarde* / Gedichten [met een bandontwerp door L.W.R. Wenckebach], Scheltema & Holkema's Boekhandel, Amsterdam, 1896.[aant.]

582 Arthur van Schendel, *Drogon* en Adriaan van Oordt, *Irmenlo*. Tot een bespreking van dit laatste boek zou Van Deyssel zich eerst zetten op 20 april 1897. Deze, onvoltooide, bespreking werd in 1971 openbaar gemaakt in *De Briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 242-243.

583 Maurice Maeterlinck, *Aglavaine et Sélysette*. Drame en cinq actes, Société du Mercure de France, 1896. Het stuk beleefde op 14 december 1896 zijn première in het Parijse Théâtre de l'Odéon.

een bizondere verrassing, ook om 't adres aan hèm persoonlijk en ‘Annie’ als afzendster vermeld. Hij drinkt er nu steeds uit.

Vele hartelijke groeten aan u beiden.

Karel.

191

[Noordwijk aan Zee]
19 Novr. '96

Amice,

Schendel, Van Oordt en ook Maeterlinck verzoek ik Groesbeek *aan te vragen*. De boeken van Haarlem zijn nu in Leiden maar ik zal zien of ik nog iets krijgen kan. Gegroet

tt
Alb. V.

In haast.

192

Noordwijk/Zee
26 Novr.'96.

Amice,

Ik vond het een heel aangename verrassing nu toch een exemplaar te krijgen van je opstellen.[584] Wat een blanke en blauwe jeugdherinneringen schoten daar langs mijn oogen. Blanke, de sneeuw-witte Zondag-nieuwejaarsochtend van je ontboezeming. Blauwe, de door 't open venster lentelucht-blauwe en rook-kringetjes-blauwe van je stuk over Hélène Swarth. Dat zijn de twee opstellen die me in onze jonkheid zoo, juist zóó, met *die* kleuren en indrukken hebben aangedaan. Wat ik zeggen wou: ik vind in je werk van '95-'96 een belangrijke verbetering. Daarvoór was alles me wat te los geworden. Met '95 neem je de boel bij mekaar en het Intellekt dat erover

584 L. van Deyssel, *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897. Verwey zinspeelt op de *Nieuwjaarsdag-ontboezeming,* uit 1883, en op de bespreking van Hélène Swarth's *Blauwe bloemen* , die dateert van 17 december 1884, maar die in de inhoudsopgave abusievelijk werd gedateerd als verschenen in 1888. Overigens is Verwey zelf abuis als hij het open venster en de ‘rook-kringetjes’ in verband brengt met Van Deyssel's opstel over de *Blauwe bloemen*. De bespreking toch van Hélène Swarth's *Eenzame bloemen* [van 8 februari 1884; in de inhoudsopgave foutief gedateerd als verschenen in 1883] opent immers met de mededeling: ‘Het was heden zulk een zoele dag, er woei zoo een echte lentelucht door Amsterdam, dat ik het venster van mijn kamer openzette en de kachel uit liet gaan, toen ik van-middag bovenkwam om een cigaar te rooken en mij een paar uur rustig bezig te houden met het nieuw verschenen werkjen van Hélène Swarth.’ (p. 73). En op p. 74: ‘De rookwolkjens van mijn cigaar dwarrelden dan voor mij heen, en buiten, boven de daken, waarop mijn venster uitzicht geeft, dreven reine, witte, wolkenmassaas als sneeuwheuvelen onder den blauwen hemel. Verbeeld u nu, dat ik, naarmate ik vorderde met de Sonnetten, daar het boekjen meê begint, het eene oogenblik mijn cigaar niet met rust kon laten maar trok en blies als gold het aangenomen-werk, terwijl ik haar het volgende oogenblik vergat en bijna uit liet gaan. Toen ik, na de sonnetten tot de liederen overgegaan, aan blz. 103 was gekomen, zag ik plotseling geen wolkjens meer van mijn cigaar maar een grijze nevel langzaam dansen. Lezer, het waren tranen, ik kan er niets aan doen. Ik besloot hieruit, dat de verzen heel mooi moesten zijn; sinds de uitgave van Jacques Perks gedichten heeft ook geen jong hollandsch dichter mij zóo aangedaan.’

heerscht is straffer, fijner, en toch ook lichter en beminnelijker. In een Levensleer b.v. en het stukje over George zijn heel mooie, en, ook voor jou, níeuwe stukjes proza.

Van de verandering in de Gidsredactie schreef Kitty je.[585]

Mijn Feith-Perk[586] is uitgekomen. Ik stuur het je bij de eerste gelegenheid.

Beste groeten

Albert V.

193

N

[na 1 dec. 1896]

Amice,

Hierbij wat boeken. Ook een Keats, de eenige dichter die nog in Haarlem was. Misschien later nog iets uit Leiden.

Wat zegt ge van Prins Dragamosus[587] die in de N.G. staat? Het is onbehoorlijk. Schrijf hem eens, jà? -

Schrijf *mij* eens of je nog iets stuurt, liefst gauw, dan weet [ik] wat ik moet opmaken. Het geeft weer veel gescharrel dit keer. Veel groeten. Groet Annie.

tt

Alb. V.

585 Aan Verwey's brief van 26 november 1896 voegde Kitty een brief toe voor Cateau, waar ik uit citeer: ‘Een van de bewonderaars van Annie is meneer Berlage; hij komt nooit hier of hij zegt: “ik vin 't een *mooi* kind”. Je weet hij bouwt mama's huis en komt daardoor nog al eens. Morgen o.a. Compliment aan Karel: dat Dr. Kalff jr. Dec. redacteur wordt van de Gids en verzocht heeft zijn naam van den omslag te nemen. [de omslag van het Tweemaandelijksch Tijdschrift-H.P.]. Albert is een paar dagen niet wel geweest, maar morgen zal ik de gevraagde boeken inpakken en versturen. Paap [*Jeanne Colette,* W. Versluys, Amsterdam, 1896-H.P.] Schendel, van Oordt die al voor Albert's aanvraag door Versluys naar Groesbeek en door Groesbeek naar hier gestuurd werden.’

586 *Feith, Van Alphen, Bellamy, Helmers, Tollens, Beets, Staring, Potgieter, De Genestet, Perk.* [Bloemlezing samengesteld door en met] proza van Albert Verwey, S.L. van Looy, Amsterdam, 1897 [november 1896].

587 Arij Prins, *Dragamosus,* in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, 2e jrg., aflev. 4, december 1896, p. 168-179. Blijkbaar was het Verwey ontgaan dat eerder een *Dragamosus*-fragment het licht zag in De Nieuwe Gids, Nieuwe Reeks, 1e jrg., aflev. 12, januari 1896, p. 729-733. Aan Verwey's verzoek hierover Prins te schrijven, kon Van Deyssel bezwaarlijk voldoen gezien Prins' brief aan Van Deyssel, d.d. 6 augustus 1896 en Van Deyssel's antwoord, d.d. 6 september 1896; zie *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 204-205. Op 19 oktober 1895 had Van Deyssel trouwens al zeer duidelijk geschreven: ‘Ik vind het niet aardig, dat menschen, die ons idee om een nieuw tijdschrift op te richten in der tijd zeer goed keurden *om dat* men toen in den N.G. niet schrijven kon, nu weer publiceeren in den N.G., die *daarna*, na die door hen zelf noodig gemaakte nieuwe tijdschrift-oprichting, geforceerd veranderd is.’ (idem, a.w., p. 200).

194

Baarn, 8 Dec. '96.

Amice, Het is mij waarlijk niet mogelijk iets anders te zeggen dan dat *ik hoop* een blz. of 6-7 te zullen geven.[588]

Met besten groet

K.A. Th.

195

Baarn, 17 Decr. 1896.

Waarde Vrienden, Ik meen mij niet aan onbescheidenheid schuldig te maken met U te vragen of gij mijn brief van omstreeks 3 December ontvangen hebt, waarin o.a. naar bizonderheden omtrent de gewoonten met Annie werd geïnformeerd.

Wel gegroet

Karel

196

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
18 December 1896]

Amice,

De brief waarvan je schrijft is me *niet* ter hand gekomen. Ik zal morgen dadelijk nazoeken of hij ergens tusschen geraakt kan zijn. Als hij hier bezorgd is moet hij bij een groote stapel zendingen hebben gelegen dien we 4 Decr. bij ons thuiskomen vonden. Zulk wegraken is afschuwelijk. A. was *zeer* in haar schik met jullie aardige zending. Spoedig meer. Hartelijke groeten

Alb. V.

197

Baarn, 18 Decr. '96.

588 L. van Deyssel, *Drogon,* door Arthur van Schendel, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 3, januari 1897, p. 434-442, aldaar gedagtekend 10 December 1896; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1898, p. 161-170. Over deze kritiek van Van Deyssel zou Arthur van Schendel op 8 januari 1897 schrijven aan Willem Kloos, brief die werd openbaar gemaakt door Charles Vergeer in Maatstaf, november 1976, p. 49-50. Vergeer maakte ook (in Maatstaf, februari 1981, p. 62) Van Schendel's brief aan Van Deyssel, d.d. 15 januari 1897, openbaar.

Amice, Het spijt mij zeer dat de brief is weggeraakt. Hij begon met wat ik jullie te zeggen had bij Annie haar thuiskomst. Van mijn geestdrift met het resultaat van haar verblijf in Noordwijk hebben jullie nu weinig gemerkt. - Verder veel vragen over de gewoonten met haar, waarmeê wij graâg door hadden willen gaan, enz. - Ik geloof niet dat er ook iets instond minder geschikt voor vreemde oogen; maar weet het niet zeker. -

Cato heeft nu en dan vrij erge recidiven na haar tochtje naar Amsterdam. Maar op 't oogenblik is zij weêr beter.
Zeer gegroet

Karel

Het is onaangenaam niet te kunnen weten of hij kwaad-willig is terug gehouden.

198

Noordwijk/Zee
20 Decr. '96

Amice,
De kollektie postzaken die ik 4 Decr. bij mijn thuiskomst vond heb ik nog net zoo kunnen saambrengen. Zelfs de omslagen van de tijdschriften waren aanwezig zoodat ik zien kon of er iets tusschen lag. Maar er was niets. Als je reklameeren wilt dan is de weg een briefje aan den direkteur van het kantoor van afzending. Je krijgt dan een papier dat je in moet vullen en dan zoeken ze. Maar meestal geeft het niet. - Kit zal nog wel eenige bizonderheden omtrent Annie opschrijven. Het is te denken dat de brief, met de St Niklaasdrukte, zoo onschuldig mogelijk is weggeraakt. Vandaag heb ik nog 2 blz. voor 't Tijdschr. geschreven over een boek van een Levensverzekering.[589] Je zult vragen of ik mal ben, maar toch is het zoo. Wat duurt het lang eer de proef van het jouwe komt. Jij hebt er toch zeker ook nog geen. Ik ben met Goes afgesproken dat het met die oneindige anti-nieuw-malthusianistische productie de volgende maal uit zal zijn. Het slot[590] hebben wij.
Ook vandaag heb ik een eenigszins principieel stukje opgesteld aan Chap naar aanleiding van zijn bespreking van je bundel.[591] Ik stuur het vanavond naar het weekblad en hoop dat je 't niet vervelend vindt. Wij wenschen je een gelukkige Kerstmis. 't Is te hopen dat Cateau zich goed houdt. Groet Annie van me. In 't nieuwe jaar kom ik gauw eens zien hoe ze het maakt.
Zeer gegroet

Albert V.

Wat me van belang voorkwam dacht ik Cato te hebben meegedeeld. Ik zou dus een volledigen dag moeten beschrijven wil ik zeker zijn jullie te voldoen. Daartoe ben

589 A.V., [bespreking van] *Bouwstoffen voor de Geschiedenis van de Levensverzekeringen en Lijfrenten in Nederland,* bijeengebracht en bewerkt door de Directie van de Algemeene Maatschappij van Levensverzekering en Lijfrente te Amsterdam, 1897, in idem, januari 1897, p. 442-444.
590 F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 4, maart 1897, p. 107-137.
591 Ch. M. van Deventer, *Van Deyssel's nieuwe Bundel,* in weekblad De Amsterdammer, no. 1017, 20 december 1896; zie Harry G.M. *Prick, Lodewijk van Deysselen Dr. Charles M. van Deventer,* in Handelingen *XXIII* der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, Brussel, 1969, p. 275-356, a.w., p. 336-339.

ik niet aangelegd op 't oogenblik en wou jullie opdragen je inlichtingen persoonlijk aan Albert te doen bij zijn bezoek in '97.

199

Baarn 22 December 1896.

Amice,

Toen gisteravond je brief kwam, wist ik nog niet dat er eert stuk van den WelEd. Zeergeleerden Heer Van Deventer over mij in het Weekblad stond,[592] want ik had dat nog niet ingezien.

Het zwakke er van lijkt in 't bizonder de in haar algemeenheid wat boute uitspraak dat mijn werk eenvoudig niet goed literair werk zoû zijn. Maar het wordt onhoudbaar zwak door dat hij slechts drie menschen noemt bij wier werk het mijne zoû ten achter staan.[593] Want indien mijn werk niet goed is, is dus het werk der zeven-en-dertig tijdgenooten die náast of áchter mij komen, óók niet goed of nog slechter.

Het is echter, behalve om den persoon van den schrijver en het lage stijltje over 't geheel niet weinig ridikuul, en behalve voor zíjn doen nog zwak, - ook perfide. In zijn aanleiding en in zijn doel.

Je moet namelijk weten dat er aan zijn schrijven-tegen-mij, dat, met de *Kroniek*-artikelen er bij,[594] nu welhaast de allures van een campagne gaat aannemen, - een kleine gebeurtenis tusschen mij en hem is voorafgegaan, waarbij zijn ijdelheid waarschijnlijk gekwetst is geworden. Toen heeft hij mij éerst op mijn woord laten beloven dat ik aan niemant vertellen zoû wat er gebeurd was en onmiddellijk daarna is hij zijn aanvallen begonnen, mij op die wijze de gelegenheid afsnijdende de oorzaak zijner boosheid, zij 't ook alleen maar in persoonlijk gesprek, te noemen. Dit voor de *aanleiding*.

592 Hoe zeer Van Deventer met die bespreking Van Deyssel had geraakt, is afleesbaar uit beide op 22 december 1896 door Van Deyssel aan Arnold Ising Jr. gerichte brieven; zie *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr./1883-l904*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1968, p. 257-259.

593 De slot-alinea van het in noot 591 genoemde artikel hief aan: ‘Als zuiver literator en als accuraat artist, is de heer Van Deyssel de mindere van Huet uit de vorige, van Kloos, Verwey en Van Looy uit déze periode.’

594 In De Kroniek van 5 januari 1896 had Charles van Deventer, gemeenzaam Chap geheten, een artikel gepubliceerd *Lodewijk van Deyssel beschuldigd door Ch. M. van Deventer,* waarin - in de literaire vorm van een Bataafse rechtszitting - de staf werd gebroken over Van Deyssel's *Tot een levensleer*. Hierop werd, in De Kroniek van 12 januari 1896, gereageerd door Andrew de Graaf met een *Ongevraagd pleidooi ter verdediging van Lodewijk van Deyssel, tegen de beschuldiging van Ch. M. van Deventer*. Naar aanleiding daarvan droeg Alphons Diepenbrock, in De Kroniek van 19 januari, een artikel bij *Over Lodewijk van Deyssel,* in de vorm van een open - en tevens corrigerende - brief *Aan A. de Graaf.* Van Deventer voelde zich toen weer geroepen hierop te reageren, in De Kroniek van 2 februari 1896, met een stuk *Tegen Alphons Diepenbrock,* waarop de componist en classicus repliceerde in De Kroniek van 9 februari, met een artikel over *De waarheidsliefde der Ouden*. Intussen had Van Deyssel zich genoopt gevoeld *Een woord van verklaring* bij te dragen aan De Kroniek van 2 februari 1896, ter vervanging van een, onder de schuilnaam Reyndert Hovius Fzn. geschreven artikel *Apoeh Academisme!/Proeve van Executie van den Wel Edelen Zeergeleerden Heer Doctor Carolus Marius van Deventer, geboren te Athene,* dat hij echter in portefeuille hield en dat werd openbaar gemaakt door Harry G.M. Prick in *Lodewijk van Deysselen Dr. Charles M. van Deventer,* Handelingen XXIII der Koninklijke Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, Brussel, 1969, p. 275-356; a.w., p. 327-330.

En de perfidie in de *bedoeling* is het wantrouwen in de deugdelijkheid van een schrijver, dat hij wekt bij het '*groote-publiek*'. Daartoe dienen de krasse en eenvoudige uitspraken, die ieder-een terstond begrijpt.

Juist om dat men hem zich denkt als tot de Nieuwe-Gids-groep behoord hebbende en hij door zijn schijnbare veelzijdigheid bij den geestelijk minderen man een zekere reputatie heeft, - heeft hij meer invloed dan een dergelijke schrijver ánders zoû hebben.

Ik had nooit vermoed dat er achter zooveel dufheid en glazigheid zooveel ijdelheid en ook een tikje valschheid kon schuilen. -

Tot mijn bevreemding heb ik gemerkt, dat ik mij zoo iets meer aantrek dan ik mij zelf graâg bekennen wil.[595] Maar dit ligt aan dingen van de praktijk. Ware ik een gefortuneerde celibatair in plaats van een misdeeld huisvader, het zoû mij, geloof ik, minder ráken. Want het oordeel van eenige aan V.D. zoo zeer superieuren kennende, - wat behoort het zijne mij dan onverschillig te zijn! -

Je handeling van opkomst vind ik zeer edelmoedig en mij sympathiek. -

De proef van mijn stukje over *Drogon,* had ik al.

Je bezoek in '97 gaarne te gemoet ziende, en met vriendelijke groeten,

t.t.

Karel Alb. Th.

200

Baarn 25 December 1896

Amice,

Ik vind je stuk in het Weekblad voortreffelijk[596] Het is vooreerst geschreven in een toon van kalme, goed-gehumeurde en glimlachende meerderheid, waartegen niet op te komen is, en waarbij de stijl van den Zeergeleerden van zelf in elkaâr zinkt.

Ten anderen, behandelt het juist wat ik voor mij zelf ook had uitgemaakt, dat, ontdaan van alle persoonlijkheden, de kern van het vraagstuk is.

Ten derde zegt het aan V.D. de scherpste waarheden in zacht-golvenden vorm, namelijk: dat het ál te mal is, dat híj eigenlijk een skelet is en dat hij een vuil-geduimde doodgraver en niet anders is.

Ik ben er zoo door in mijn humeur geraakt, dat ik onze malle tante van Deventer er zijn streek bijna om vergeven heb.

Ik heb tot mijn genoegen gehoord, dat personen, die er niets van weten konden, o.a. Boeken, aan den tóon zelf gemerkt hebben, dat hier door V.D. een wrok gekoeld werd.

Vriendelijke groeten

Karel Alb. Th.

200A

595 Zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Dr. Charles M. van Deventer,* a.w., p. 346-349.

596 Albert Verwey, *Van Deyssel's Proza/Aan Dr. Ch. M. van Deventer,* in het weekblad De Amsterdammer van 27 december 1896, in dit boek afgedrukt onder 200 A. In het nummer van 10 januari 1897 zou Ch. M. van Deventer reageren met *Over Stijl, Periode en Rhythme/Aan den heer Albert Verwey,* in dit boek afgedrukt onder 201 A.

Van Deyssel's Proza

Aan Dr. Ch. M. van Deventer

Amice,

Heb je zelf niet geglimlacht, toen je, uitgaande van het feit dat Van Deyssel's proza

zich in rhythme en zinbouw onderscheidt van dat van anderen, konkludeerde: Van Deyssel is geen groot auteur?

Ik laat daar dat je, dat stukje schrijvende, het had óver en onder den indruk was ván juist *dien* bundel *Verzamelde Opstellen* die niet Van Deyssel's beste werk bevat. Ik laat daar dat je van de verklaring dat die bundel geen groote literatuur is, zonder dien sprong te rechtvaardigen overgaat tot de bewering dat Van Deyssel geen groot schrijver is. Dat zijn twee punten waaromtrent je voor rede en logica je zult hebben te verantwoorden. Ik vraag alleen of je, toen die bewering in je naklonk en misschien de herinnering bij je opkwam aan al het andere dat Van Deyssel geschreven heeft, of je toen niet geglimlacht hebt.

Het gebeurt dikwijls dat we over iemands daden iets opmerken, doorredeneerend op die opmerking er een algemeen oordeel over zijn karakter uit afleiden, en dan eensklaps bij vergelijking van den heelen mensch en ons oordeel lachend uitroepen: neen, zóo is het toch ál te mal. De fout ligt dan zéker daarin, dat we òf niet fijn genoeg opgemerkt òf niet juist geredeneerd hebben, en het eenige wat ons overschiet is nategaan welke fout wij in de redeneering, welke in de opmerking hebben gemaakt.

Zoo als ik zei: over je konklusie kan ik enkel glimlachen; - je redeneering, hoewel ik ze niet voor juist erken, wil ik nu niet aanvallen; - blijft over: of je fijn genoeg hebt geobserveerd.

Ik stel mij voor dat je opmerking in haar algemeensten vorm de bovengenoemde is: dat Van Deyssel's proza zich in rhythme en zinbouw van dat van anderen (door je opgenoemd) onderscheidt. Als ze zóo was, voor 't minst, zal elk haar moeten toegeven. Meer dan dat: zij lijkt mij, zóo gesteld, de fundamenteele waarneming waarvan elke principieele bespreking van Van Deyssel uit moet gaan. Ze is zóo gewichtig dat ik het gevoel heb dit schrijven nu niet goed meer te kunnen eindigen, voor ik het proza van Van Deyssel, in tegenstelling tot dat van die anderen, in zijn elementen heb ontleed. Ik laat daar of ik daar hier toe komen mag, maar zooveel maakt dit gevoel je duidelijk dat ik alle reden heb in een uitvoerig schrijven den basis tot zulk een studie te zuiveren, en dat schrijven openbaar te doen zijn.

Maar de woorden waarin deze opmerking door je wordt weergegeven stellen *niet* dit algemeene en beäamde onderscheid, maar een bizondere en betwistbare karakteristiek: *de stijl der periode,* zeg je, *de rhythme is te weinig verzorgd*.

Je staat toe dat ik deze beschuldiging - verontschuldig de omineuze woordspeling - in tweëen breek. De stijl der periode - de rhythme. Alsof dit hetzelfde was. Alsof, bovendien, het woord ‘stijl’ een zoo onveranderlijken zin heeft, dat je het hier, onnoodig eigenlijk, aan ‘periode’ d.i. ‘volzin’ moogt toevoegen. Van Deyssel verzorgt zijn volzin niet. Zie daar je beschuldiging in haar eerste deel. Heeft iets dat onverzorgd is, stijl? Ik geloof het niet. Kan het zijn dat een wel-verzorgde volzin stijl ontbeert? Stijl met een epitheton - grooten stijl, natuurlijken stijl. Maar stijl in het algemeen? zeker *niet*.

Blijft dus, zonder stijl, de beschuldiging van onverzorgden volzin die je *bedoelt*. Maar, indien het woord stijl hier al onnóodig was, toch verraadt het iets. Verzorging van volzin denk je je als verzorging van volzin-*stijl*. Hier zijn we er, en hier, moet ik zeggen ben ik het volkomen met je eens. Ik ben het *niet* met je eens, wel te verstaan dat Van Deyssels volzin niet verzorgd zou zijn. Ook niet, dientengevolge, dat de *stijl* van zijn volzin niet

verzorgd zou zijn. Ik ben het eens met je dat er een *volzin-stijl* bestaat, die door Van Deyssel niet ‘verzorgd’, neen meer, die door Van Deyssel, vroeger nooit, en nu noode, wordt *bestreefd*.

Ja, wij raken hier een gewichtig onderscheid. En dit is het waarom zoo duidelijk kenbaar is dat verschil van twee prozaas, dat Huet tegenover Multatuli zeker wel eens evenzeer zal ge ‘puzzled’ hebben als het de door je genoemden tegenover Van Deyssel doet. Er is werkelijk een ‘stijl van den zinbouw.’ Dat is de stijl van den klassieken zin die van de Grieken op de Romeinen, van Cicero op Petrarca en door de Romantiek heen ook op ons van deze eeuw overging en die oud is als de literaturen zelf. Het is de stijl van den evenmaat, van den door schoonheidsbesef gekroonden en door rede gevoegden volzin, die zich van volzin tot opstel en van opstel tot drama voortzet en die het onvergankelijk geestes-geraamte geworden is van de schrijvers van onzen tijd. De Traditie leeft er in. De tijden groeien er omheen met hun hartstochten, hun vreugden, als bloemen om een ijzeren windvaan die in alle winden leeft. Zij zijn gelukkig die hem voelen, die de stevigheid van zijn stand als een spil in hun wankelheid, de sfeer van zijn wenteling als een hemel boven hun hoofd hebben. Zij hebben in hun brein en in hun ziel een sterkte waarvoor zij de eeuwigheid dankbaar zijn, die één menschegeest in de altijd-stervende menschheid lei. Dien stijl, dien evenmaat te voelen, maakt mogelijk dat er vrede leeft in de ontroerendste scheppingen, maakt mogelijk dat er eenheid groeit uit de meest verspreide deelen, - máár - wie dien evenmaat voelt en ónontroerd is, wie dien evenmaat voelt zónder scheppingsdrift, wie niet ruimte van gezichtsveld heeft en rijkdom van geestelijke elementen, blijft met al zijn evenmaat koud en leeg als een skelet.

Dat, amice, is de reden waarom je had moeten glimlachen. Van Deyssel heeft niet die evenmaat. Zeker, hij *is* niet de man, doorgaans niet tenminste, van den klassischen volzinstijl. Maar of hij de ontroering heeft, de scheppingsdrift, het gezichtsveld, den rijkdom van elementen? Ik bid je te geloven dat dit de redenen zijn waarom wij hem liefhebben.

En nu je tweede beschuldiging: dat Van Deyssel zijn rhythme niet verzorgt. Indien die waar was, nietwaar? zou hij ook geen kunstenaar zijn. Volzin - daar de woorden er toch zijn om te onderscheiden - is het abstrakte schema waarnaar de doelen van den zin geordend zijn. Dàt kan men klassisch of niet hebben. Maar rhythme dat is de geluid geworden gemoedsbeweging. Die *moet* bestaan, of het geschrevene is leeg. Rhythme is onmiddelijk voor het oor, en middelijk voor de verbeelding, het heele leven van die woordenreeks. Nu, dit is het opmerkelijke: Van Deyssel's volzin mag klassisch of niet wezen, hij mag zelfs zooals de eene die je hebt aangehaald, hortend, stootend zijn (want ‘strompelend’ is hij niet), maar zelden schrijft Van Deyssel een volzin die niet leeft, ademt, straalt, zooals maar iemand van ons het begeert. En zulk een rhythme zou niet verzorgd wezen? Zulk een volzin die het leven zelf is zou niet dúbbel te prijzen zijn, dáarom dat hij het leven van zijn meester ook hierin uitstraalt dat hij geen schepsel is van serene rust?

Heb je niet opgemerkt dat het lichaam van *Tot een levensleer* , dat werkelijk in een illusie van zulke rust geschrevene, ook werkelijk de innige zoetheid heeft die kan bloeien, bij sommige, alleen groote, schrijvers, om een versprieting van evenmaat? Ik vind dat *die*

opmerking had moeten gemaakt worden bij het verschijnen van dezen bundel, omdat zij voor Van Deyssel de waarachtigste lofspraak is, en voor hém, den mensch die daarachter leeft, het verblijdendst symbool.

Zie, amice, nu heb ik toch meer geschreven dan ik meende, maar niet prijzender. Want het moet me werkelijk van het hart dat als iemand van ons eigen geslacht, van onzen eigen vriendenkring ertoe in staat is het leven dat onder zijn handen beeft als een lijk te beduimelen met zijn theoretischen maatstok, het tijd wordt dat onze warme, lachende, lovende monden de logenstraffing worden van dien dood.

Geloof me, van harte gaarne, je vriend

Albert Verwey

Aan den heer Albert Verwey.

Amice, voorloopig dit slechts. Ik dacht, dat het vanzelf sprak: wat door mij over Van Deyssel gezegd werd, gold hem voor zoover bij de schrijver was van den thans besproken bundel. Maar ook dunkt het mij gerechtvaardigd om te zeggen: als een auteur een bundel uitgeeft met een zwakke kwaliteit, dan is hij geen artist van den eersten rang.

Overigens is het jammer, dat ge met uw brief niet gewacht hebt tot mijn artikel voltooid was. Doch misschien is het niet jammer. Want wellicht wilt ge nog eens schrijven, en noch het publiek, noch ik zullen ons daarover beklagen.

Vriendschappelijk,

Ch. M.v. Deventer

201

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
30 December 1896]

Amice,

Mijn dank voor je brief breng ik je Zondag[597] mondeling. Ik kom met dien trein over éénen en blijf's nachts in Baarn. Laat ik het genoegen hebben jullie in géen geval tot last te zijn en dus te slapen in een hotel. Alleen in geval van niet gelegen komen verzoek ik bericht. Tot ziens

597 Zondag, 3 januari 1897. In de loop van 4 januari keerde Verwey weer huiswaarts. Dinsdagmorgen 5 januari ging Van Deyssel na het ontbijt zitten lezen in Novalis, ‘daarbij een sigaartje rookende (hiertoe opgewekt door de verbeeldings-voorstelling: hoe prettig ik Verwey den vorigen dag juist zóo had zien zitten). Toen slaap gekregen, gaan zitten slapen, daarná weêr rooken-en-lezen, tot aan de koffie (12u.30).’ Zondag 3 januari had Verwey Van Deyssel voorgelezen uit zijn vertaling van *The English Mail-Coach* (1849), door Thomas de Quincey (zie noot 607), naar aanleiding waarvan Van Deyssel op 3 maart 1897 zou aantekenen: ‘Het gevoel van *herkenning*, van: dat ik wel wist dat dat zoo was, dat ik heb bij het hooren van mij onbekend literatuur-werk, - zoo als b.v. toen Verwey van De Quincey voorlas - dit gevoel, deel uitmakende van de al-gemeene instinktieve of intuïtieve kennis, en waarvan de afkeer van studie en lektuur ook een tak is, - dit gevoel, zeg ik, staat in een, zij 't zeer verwijderd, verband, met de okkulte of profetische kennis.’

Alb. V.

201A

Over Stijl, Periode en
Rhythme
Aan den heer Albert Verwey

Waarde Heer,

Uw beschouwing over stijl, rhythme en volzin, leerzaam als zij is, kan niet als een argument tegen mij gelden. Want ik heb die termen niet geheel gebruikt met de bedoeling, door u toegelicht. Gij laat mij van *stijl* en *volzin* spreken in den schoolschen, en ik nam ze in een meer liberalen zin, wijl ik, als voorbeeld, aan den stijl, den volzin en ook aan de rhythme van Plato dacht. En ik meende, deze liberaliteit was duidelijk aangewezen, waar ik sprak van ‘woordenreeksen, die men kan hanteeren tot het bereiken van een zuiver effect.’

Ik zou u wel willen vragen: is er wel proza en ook poëzie bestaanbaar, niet opgebouwd uit woordenreeksen, die ieder voor zich als één geheel zich doen gevoelen? En niets anders dan zulk een woordenreeks bedoelde ik met het woord *periode,* en met stijl de volkomenheid en de individueele volkomenheid in het gebruik dier woordenreeksen.

Een periode dan noemde ik een woordenreeks, die als een eenheid gevoeld wordt. Hoe brengt de schrijver die eenheid in zijn volzin? Een der middelen noemdet gij zelf, het is het beginsel van de evenmaat. Maar gij zelf voegdet er zeer terecht bij: het beginsel van evenmaat brengt alleen dan leven in den volzin, wanneer een rijke ziel er achter schuilt, wanneer het beginsel met aandrang en virtuositeit gebruikt wordt.

Welk ander middel is er nog? Ik geloof dat men alle denkbare middelen onder éénen naam kan samenvatten, en wel met het woord *rhythme*. Want gelijk een strooming bestaat uit vele deelen die achtereen komen en te zamen als één geheel opgevat worden, zoo heeft ook een volzin deelen, ieder op zich zelf gevoeld, en toch het besef gevend, dat zij bijeen hooren. De schema's nu der rhythmen zijn meer dan één, en ik zou wederom het beginsel van evenmaat kunnen noemen als karakteristiek van één der schema's, en de kunstgreep der *antithese* als een welbekend middel om het bijeenbehooren ook voor de ziel, en niet voor den geest slechts tastbaar te maken. Doch ook de antithese is, zonder virtuositeit toegepast, al spoedig droog en stuitend.

Uit deze bespreking van de woorden periode en rhythme blijkt reeds, waarde lezer, dat ik ze als naverwante begrippen beschouwde, toen ik over proza sprak, en daarbij van een liberale opvatting uitging. Want de rhythme is het, die van het vele één, en wel een levend één, en dus een levende periode maakt.

En natuurlijk moet zulk een periode, bij voorkeur, niet slechts levend, doch ook schoon levend zijn, of zoo ge liever wilt, artistiek levend. Wanneer dit schoon levende bereikt is, is de stijl bereikt; zoo niet, dan kan er genoeg bereikt zijn, om ons van een onvolkomen stijl te doen spreken; wanneer een auteur aan het schoon levende van zijn perioden een persoonlijk cachet heeft gegeven, mag men hem *zijn* stijl toekennen; en zoo het persoonlijk-schoon-levende niet volkomen is uitgedrukt is *zijn* stijl onvolkomen.

Dit tot toelichting van de technische termen zooals ik ze gebruikte, - het zal wel waar zijn dat men pogingen tot stijl, aanwijzingen op stijl, schema's van stijl óók

menigmaal stijl noemt -, en er blijkt uit deze toelichting, dat ik geen schoolmeesterachtigen, doch een zeer liberalen maatstaf nam. Of is het niet waar, dat een brok proza een aaneen-

schakeling is van woordenreeksen, die ieder voor zich weer een geheel zijn, en als zoodanig gevoeld moeten worden? Is dit niet zoo, al is het ook waar, dat de artist af en toe speelt met deze aaneenschakeling en af en toe zijn woordenreeksen niet voltooit?

Gij, waarde heer, noemt het geluid de essentie van de rhythme, en zeker noemt ge daar een zeer belangrijke zaak, al mag ik u niet toegeven, dat zij de eenige is. Maar ik heb ook niet ontkend, dat het den heer Van Deyssel in zijn proza aan geluid ontbreekt, ik heb juist den forschen klank aangewezen en geprezen, en ook hierin dus verdien ik geen berisping.

En wat is het middel, waardoor men beslist, of een woordenreeks goed gebouwd is of niet? Gij steldet die vraag niet, doch een ander doet ze wellicht, en ik vermoed, wij zullen beiden hem antwoorden, dat hier geraakt wordt aan het uiterste probleem van het literaire gevoel en van de literaire kritiek. Men *kan* geen ander laatste kriterium aangeven dan zijn eigen gevoel. Maar wanner men een auteur leest, en men gevoelt de bedoeling van een zekere eenheid en een schoone eenheid, doch men gevoelt er bij, dat tegen die bedoeling gezondigd is een of meer malen, dan heeft men een onaangename gewaarwording, althans geen geheel aangename; men vindt dat de auteur niet zoo goed is als hij zijn kon en moest, en men mag zeggen met de termen, zooals ik ze omschreef, dat hij zijn stijl, zijn periode en zijn rhythme niet verzorgd heeft, tenzij men in onbekwaamheid de oorzaak van het onvolkomene wil zoeken. Een ander middel dan het gevoel weet ik niet, en nooit ontmoette ik iemand, die er een kende. Want ook als iemand voor ons de periode een weinig wijzigde, en wij ze dan goed vonden, ook dan nog zou ons gevoel het eenige laatste kriterium zijn.

Eén ding geef u gaarne toe, waarde heer. Mijn overgang van een oordeel over één bundel op een oordeel over den schrijver in het algemeen was overhaast, al was hij niet zoo sterk uitgedrukt, als gij meendet te lezen. Maar ik heb mij bedacht, dat van Rembrandt zelfs schilderijen bestaan, door zijn bewonderaars niet bewonderd; ik herinner mij, hoe een Beethoven-aanbidder het jammer vond, dat sommige van zijn werken gepubliceerd waren, en ook op Plato zal wel hier en daar wat aan te merken zijn. Men kan dus een groot, een zeer groot, een artist van den eersten rang zijn, en toch niet volmaakt.

Vergun mij hieraan nog een paar opmerkingen toe te voegen, die u wellicht niet aangaan, doch anderen misschien wel. Want ik heb sommigen hooren beweren, dat mijn beschouwing over Van Deyssel niet royaal was, wijl ik ze grondde vooral op twee volzinnen, waarvan er een genomen was uit een lyrisch brok. Doch gij, waarde heer, hebt het gezien, hoop ik: beide zinnen werden gebruikt als illustratie van een algemeene opmerking, en de tweede was niet genomen uit een lyrische episode, doch uit een zuiver theoretisch en historisch, verstandelijk verklarend hoofdstuk.

Met vriendschaplijke hoogachting,

Ch. M. van Deventer

202

Baarn, 25 januarie 1897.

Amice, Er is een stuk van Bierens de Haan over Spinoza, groot ± 1 ½ vel.[598] Voords zal er

598 J.D. Bierens de Haan, *De Wereld-leer in Spinoza's Ethica,* Eerste hoofdstuk: *het Naturalisme in de Ethica ontvouwd,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3 jrg., aflev. 4, maart 1897, p. 143-170.

van 11 februarie af beschikbaar zijn een stuk van Frederik van Eeden over Hallucinatie en Astral-theorie, groot ± 2 v.[599]

Bierens heeft haast en wenscht het gaarne in de Maart-aflev.

Van Eeden heeft géén haast en wil ook tot Mei wachten.

Er zal waarschijnlijk van mij iets zijn van ½ vel, waarmeê ik eventueel ook geen haast heb.

Met vriendelijke groeten aan U beiden

Karel Alb. Th.

Zal ik Bierens aan Groesbeek zenden?

203

Noordwijk/Zee
28/1/'97

Amice, Stuur een en ander naar Groesbeek. Ik kom daar Zaterdag.[600] Je schrijft niet of alles goed blijft gaan, met Cateau meen ik. Ik werk veel en verzuim alles. O.a. je tijdschriften. Beste groeten, ook van K.

Albert V.

204

Baarn, 11 februarie 1897.

599 Frederik van Eeden, *Over hallucinaties*. Voordracht gehouden op 10 Februari 1897, in Teylers Natuur-kundig Genootschap te Haarlem, in idem, 3e jrg., aflev. 5, mei 1897, p. 235-274.

600 30 januari 1897. Vanuit Amsterdam bezocht Verwey Van Deyssel op zondag 31 januari. Op die datum deden ook Willem Kloos en Anna Fles *Villetta* aan, echter op een tijdstip waarop Verwey weer huis-waarts was gekeerd. De Utrechtse spraak- en zanglerares Anna Fles (1854-1906) was nog eens komen praten over een plan dat zij voor de eerste maal schriftelijk ontvouwd had op 6 oktober 1896: ‘Eenige weken geleden was ik in gezelschap met een stuk of wat intelligente, belangstellende menschen, en toen werd er gesproken over gebrekkige kennis, slechte ontwikkeling, over onvolledig weten in zake literatuur, en dat alles eindigde met de verzuchting: “waarom geeft nu Van Deyssel niet eens een college over literatuur, onverschillig over *welke,* uit welken tijd, uit welk land, - alles wat *hij* geven zou, was voor ons een weldaad, 't zou ons zoo helpen.” Van middag werd er weer over gesproken, en nu schrijf ik 't je toch even. Als ik alles goed naga zou 't zoo'n goede daad van je zijn, als je tot zoo iets kondt besluiten. 't Zou een reeks lezingen, colleges, moeten zijn, bijv. tien, of iedere week, òf om de 14 dagen. Je weet niet, hoe weinig 't opdiept als een *Hooggeleerde* (althans een Utrechtsche) zoo iets onderneemt. Ik heb wel eens zoo'n *echt* college aan de academie bijgewoond... Etha ook, van een ouderen Hoogleeraar,-heusch 't is zoo onmogelijk van sufheid en saaiheid. -Het zou voor de studenten, die zich nu vanzelf met het voedsel van hun meesters moeten geneeren, zoo'n verkwikking zijn, eens heelemaal iets anders te krijgen. -Denk er eens over, en als je't mogelijk lijkt, laat mij dan weten, opdat ik eerst eens informeer naar de kans op deelneming.’ Vgl. deze klacht over de toenmalige hoogleraarlijke sufheid en saaiheid met soort-gelijke, zij 't heel wat drastischer verwoorde, verzuchtingen van Aegidius W.Timmerman in diens *Tim's herinneringen*. Met een nawoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1983, p. 151-153 en p. 260-264.

Amice,

Kun je ook een van je belangstellende en gefortuneerde kennissen aanspreken om *f* 50,- voor mij, want als een rijst-en breipudding groeyen de uitgaven steeds boven mijn hoofd, hoewel ik sinds 10 jaar geen cent voor kleêren, schoenen, etc. voor mij zelf heb

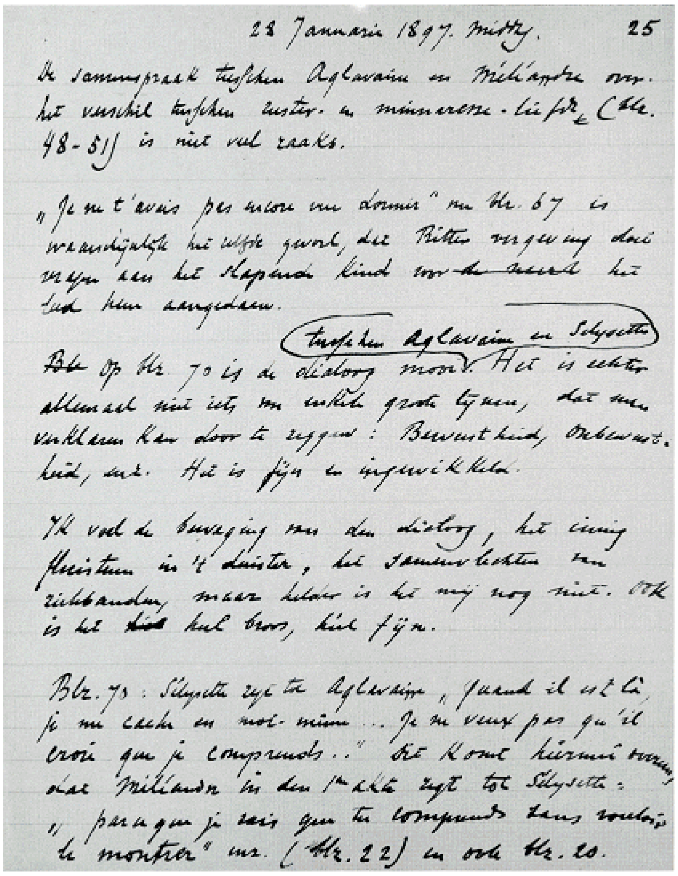

28 Januari 1897. middag. 25

De samenspraak tusschen Aglavaine en Méléandre over het verschil tusschen zuster- en minnaresse-liefde (blz. 48-51) is niet veel zaaks.

„Je ne t'avais pas encore vu dormir" op blz. 67 is waarschijnlijk het echtste gevoel, dat Ritter vergeving doet vragen aan het slapende kind voor ~~de wereld~~ het leed hem aangedaan.

~~Blz~~ Op blz. 70 is de dialoog (tusschen Aglavaine en Sélysette) mooi. Het is echter allemaal niet iets van enkele groote lijnen, dat men verklaren kan door te zeggen: Bewustheid, Onbewustheid, enz. Het is fijn en ingewikkeld.

Ik voel de beweging van den dialoog, het [illegible] fluisteren in 't duister, het samenvlechten van zielbanden, maar helder is het mij nog niet. Ook is het ~~heel~~ heel broos, heel fijn.

Blz. 73: Sélysette zegt tot Aglavaine „quand il est là, je me cache en moi-même... Je ne veux pas qu'il croie que je comprends..." Dit komt hiermee overeen, dat Méléandre in den 1sten akte zegt tot Sélysette: „parce que je sais que tu comprends sans vouloir le montrer" enz. (blz. 22) en ook blz. 20.

Blad 25, 26, 27 en 28 van de aantekeningen, gemaakt door Lodewijk van Deyssel bij zijn lectuur van Maurice Maeterlinck's ‘Aglavaine et Sélysette’.

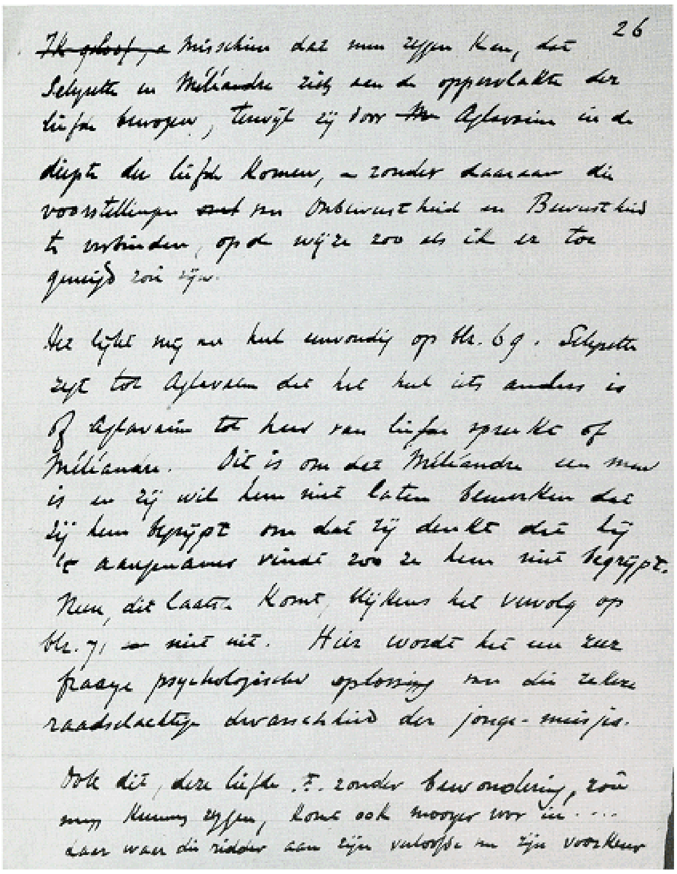

26

~~Ik geloof,~~ misschien dat men zeggen kan, dat Selyntje en Millianda zich aan de oppervlakte der liefde bewegen, terwijl zij door ~~de~~ Aflavine in de diepte der liefde komen, en zonder daaraan die voorstellingen ~~van~~ van Onbewustheid en Bewustheid te verbinden, op de wijze zoo als ik er toe geneigd zou zijn.

Het lijkt mij nu heel eenvoudig op blz. 69. Selyntje zegt tot Aflavine dat het heel iets anders is of Aflavine tot haar van liefde spreekt of Millianda. Dit is om dat Millianda een man is en zij wil hem niet laten bemerken dat zij hem begrijpt om dat zij denkt dat hij 't onaangenaam vindt zoo ze hem niet begrijpt. Neen, dit laatste komt, blijkens het vervolg op blz. 71 er niet uit. Hier wordt het een zeer fraaye psychologische oplossing van die zelfde raadselachtige dwaasheid der jonge-meisjes.

Ook dit, deze liefde .?. zonder bewondering, zou men kunnen zeggen, komt ook mooyer voor in.... daar waar die ridder aan zijn [illegible] en zijn voorkeur

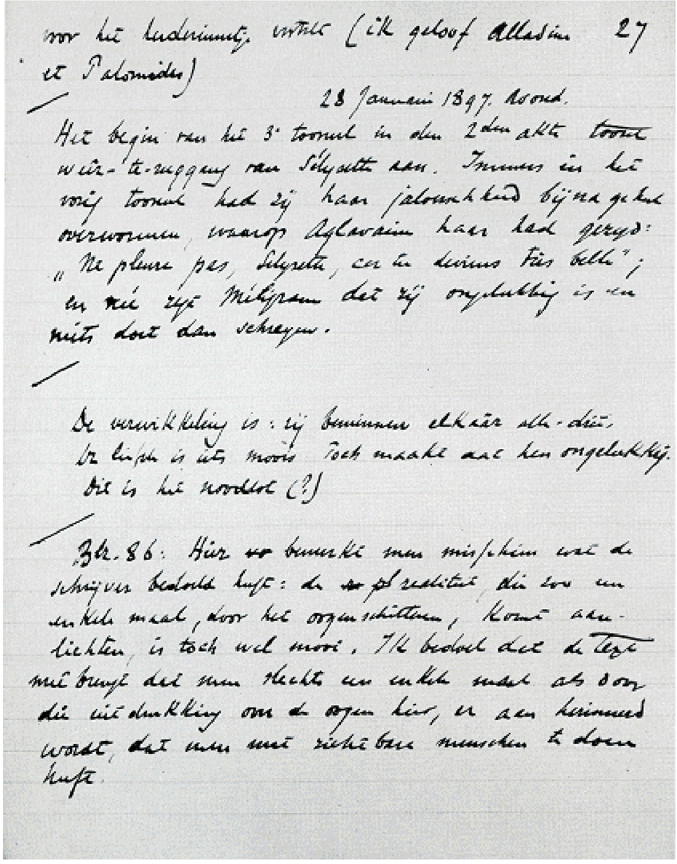

voor het lederinnetje vertelt (ik geloof Alladine 27
et Palomides)

28 Januari 1897. Avond.

Het begin van het 3e tooneel in den 2den akte toont weer-te-zegging van Sélysette aan. Immers in het vorig tooneel had zij haar jaloerschheid bijna geheel overwonnen, waarop Aglavaine haar had gezegd: „Ne pleure pas, Sélysette, car tu deviens très belle"; en nu zegt Méligrane dat zij ongelukkig is en niets doet dan schreien.

De verwikkeling is: zij beminnen elkaâr alle-drie. De liefde is iets moois. Toch maakt zij hen ongelukkig. Dit is het noodlot (?)

Blz. 86: Hier zo bemerkt men misschien wat de schrijver bedoeld heeft: de opperste realiteit, die zoo een enkele maal, door het oogenschitteren, komt aanlichten, is toch wel mooi. Ik bedoel dat de tekst mij bracht dat men slechts een enkele maal als door die uitdrukking om de oogen hier, er aan herinnerd wordt, dat men met zichtbare menschen te doen heeft.

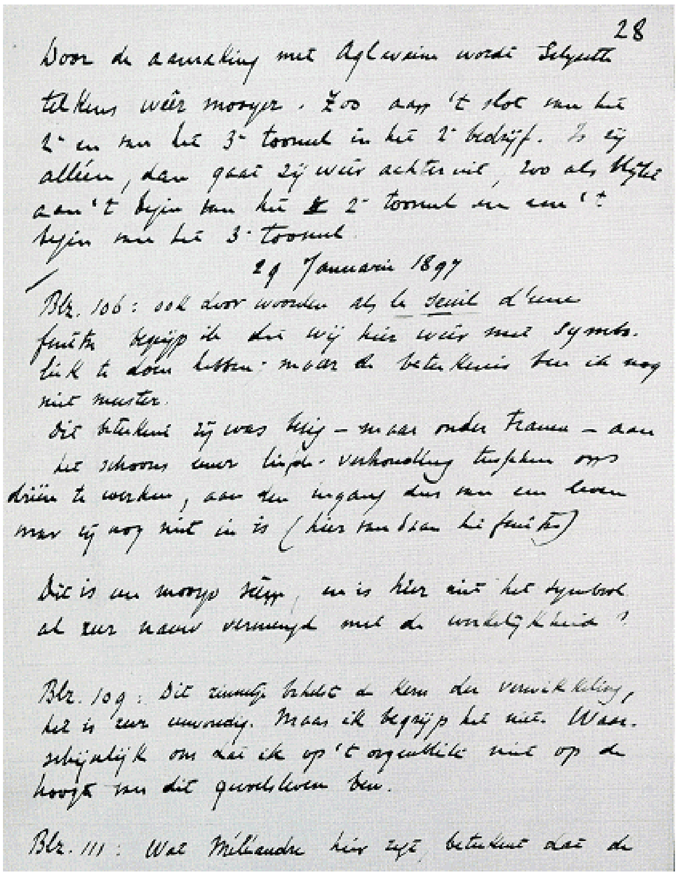

28

Door de aanraking met Aglavaine wordt Selysette telkens weer mooyer. Zoo aan 't slot van het 2e en van het 3e tooneel in het 2e bedrijf. Is zij alleen, dan gaat zij weer achteruit, zoo als blijkt aan 't begin van het 2e tooneel en aan 't begin van het 3e tooneel.

29 Januari 1897

Blz. 106: ook door woorden als le seuil d'une fenêtre begrijp ik dat wij hier weer met symboliek te doen hebben. maar de beteekenis ben ik nog niet meester.

Dit beteekent zij was bezig – maar onder Tranen – aan het schoone eener liefde-verhouding tusschen ons drieën te werken, aan den ingang dus van een leven waar zij nog niet in is (hier van buiten bij het venster)

Dit is een mooye beeld, en is hier niet het symbool al zeer nauw vermengd met de werkelijkheid?

Blz. 109: Dit tooneeltje bevat de kern der verwikkeling, het is zeer eenvoudig. Maar ik begrijp het niet. Waarschijnlijk om dat ik op 't oogenblik niet op de hoogte van dit gevoelsleven ben.

Blz. 111: Wat Méléandre hier zegt, beteekent dat de

uitgegeven,[601] en gedurende de laatste weken op verscheidene dagen mij van vleesch gespeend heb.

Ik schrijf je in haast daar ik zeer druk aan 't werk ben.[602]

Hartelijk gegroet

Karel Alb. Thijm.

Wil je niet de goedheid hebben te Amsterdam je eens voor mij in kontakt te stellen met den uitgever C.L. Brinkman (Ik meen dat hij op 't Singel woont.)

Ik wilde hem namelijk mededeelen dat ik mijn roman Een Liefde heb omgewerkt,[603] zoo dat alle 'aanstootelijke' passages er uit verdwenen zijn en hem vragen of hij op de bazis van deze mededeeling genegen is onderhandelingen met mij te beginnen over een tweede herziene uitgave.

Daar hij mij zelf noch mondeling noch schriftelijk te woord wil staan en Groesbeek, wien ik het maanden geleden vroeg,[604] het niet doet, veroorloof ik mij mij hiermeê tot jouw te richten.

Veel adieus!

205

[niet gedateerd]

Amice, Hierbij ook een Byron. Verontschuldig den zich daarin bevindenden ont - Don Juanden Don Juan.

Het spijt mij dat het jaar niet wat verder is dan kon ik je zelf dadelijk helpen. Nu zal ik doen wat ik kan in de hoop dat je even wachten kunt.

Over Brinkman - ik durf het nog niet aannemen, maar schrijf of spreek er je binnen kort over. Hartelijk gegroet.

Alb. V.

206

[Noordwijk aan Zee]
16/2/'97

601 Dit was ook niet nodig geweest omdat Van Deyssel aan het, in de eerste helft van de jaren tachtig door hem gepractiseerde dandy-schap, een zeer uitgebreide garderobe had overgehouden; zie Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels* Kind-leven, Amsterdam, 1977, p. 43-44.

602 Sinds 15 januari 1897 was Van Deyssel dag in dag uit geheel verzonken geweest in de bestudering van Maeterlinck's *Aglavaine et Sélysette.*

603 Zie daarover mijn Nawoord bij de her-uitgave van de eerste druk van *Een liefde,* in 1974.

604 Op 11 december 1896. Zie ook *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w.,p. 72, 78-79 en 81-82.

Amice, Goes vraagt plaatsing van een stuk over Van Eedens Gidsartikel.[605] Wij over-

605 Frederik van Eeden, *Werk en brood,* in De Gids, februari 1897, p. 241-269. Hierop reageerde F. van der Goes met *Fr. van Eeden over Sociale Hervormingen,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 4, maart 1897, p. 171-195.

schrijden er onze ruimte mee, maar om allerlei redenen ben ik zeer ervoor. Wat dunkt je? Een groote reden is natuurlijk dat wij overigens geen éen aktueel artikel hebben en juist dit door het overbrengen van een bespreking tusschen onze tijdgenooten, uit de Gids naar ons terrein, de voor ons meest gewenschte aktualiteit heeft. Antwoord s.v.p. p.o. Het is 1 ½ vel en hij vraagt niet 40 maar 30 gld p.v.

tt
Alb. V.

207

17 feb. [1897]

Mij goed, dat van v.d. Goes

K.A. Th.

208

Noordwijk/Zee
25 Febr. '97

Amice,

Ik hoop dat je in zake penningen door Gorter geholpen bent. Ik kon niet anders dan hem in den arm nemen en heb dat dan ook dadelijk gedaan.[606] Gister en eergister ben ik ter drukkerij geweest en het Maartnummer zal vandaag al zijn afgedrukt. Behalve het stuk van Van der Goes over Van Eeden ontving ik op het laatste oogenblik een boekbe-oordeeling van George die hij wou dat ik vertaalde. Ik had daar geen tijd voor en vond het ook niet noodig. Het zijn 3 bladzijden die ik aan het eind, achter de jouwe, heb gezet. De aflevering is nu 12 ¾ vel.[607]

Ik ben van plan na 6 Maart bij je aan te komen. Het kan zijn dat dit niet juist Zondag den 7den zijn zal, maar eer Maandag of Dinsdag. Mag dat? Want het is een hap uit je werkweek.

606 Op 27 februari 1897 schreef Gorter aan Verwey: ‘De zaak is in orde. Wat ik anders in Maart gaf, heb ik nu gegeven. Zou er nu mee Maart weer noodig zijn?’ (*Kunstenaarslevens,* a.w., p. 150).

607 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 4, maart 1897, was aldus samengesteld: Thomas de Quincey, *De Engelsche postwagen*. Inleiding door Albert Verwey, p. 1 -15, aldaar gedagtekend Kerstdagen 1896; [daarna het eerste deel van de eigenlijke tekst], p. 16-43, aldaar gedagtekend 15/29 nov. '96; Ch. M. van Deventer, *Lavoisier's zoogenaamde Plagiaten,* p. 44-71; Jan Kalff, *Onderzoekingen naar dertiend' eeuwsche schilderkunst in Nederland,* p. 72-106; F. van der Goes, *Nieuw-Malthusianisme,* p. 107-137; F. Roosdorp, *Naar de stad* (Schets), p. 138-142; J.D. Bierens de Haan, *De Wereld-leer in Spinoza's Ethica,* p. 143-170; F. van der Goes, *Fr. van Eeden en de Sociale Hervorming,* p. 171-195; L. van Deyssel, [bespreking van] Frans Coenen Jr., *Een zwakke,* p. 196-200, aldaar gedagtekend 3 Feb. '97; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1898, p. 173-178; Stefan George, *Friedrich Wasmann (1805-'86) Ein deutsches Künstlerleben,* herausgegeben von Bernt Grönwold, Verlagsanstalt F. Bruckmann, München, 1896, p. 201-203.

Van een van George's vrienden, een medewerker aan de Blätter, heb ik een bundel verzen,[608] zuiver werk en soms heel mooi. Tot ziens dus

Albert Verwey

608 Karl Wolfskehl, *Ulais,* Berlin, 1897. Zie noot 616 en voorts *Wolfskehlund Verwey/Die Dokumente ihrer Freundschaft 1897-1946*. Herausgegeben von Mea Nijland-Verwey, Heidelberg, 1968, p. 17.

209

Baarn 26 februarie 1897

Amice,

Ik ben zes weken zeer goed aan 't werk geweest,[609] zoo als in den goeden ouden tijd. In-tusschen ben ik nog niet tot iets definitiefs gekomen. Ik hóop dat het door zal gaan, maar sta juist gisteren en vandaag wankel.[610] Het gebouwtje, dat ik onder handen heb, is nu zoo ver gevorderd dat ik het diep betreuren zoû als ik 't niet af kon krijgen. De palen staan zoo vast in den grond en het geraamte komt zoo lustig uit tegen het hemelblaauw.

Maar nu wil ik dan ook alles doen wat ik kan om den goeden afmaak te bevorderen. Ik wil nooit behoeven te zeggen, dat het aan míj heeft gelegen. En daarom, waarde vriend, verzoek ik je, als je niet op een Zondag komen kunt, je ontmoeting met mij tot de Paasch-vakantie te willen uitstellen. Die begint voor mij 18 April. Tot dien dag heb ik besloten ál mijn best te doen aan het werk, om de kompositie te voltooyen. Ik verzoek je, door mij het genot van je bezoek-door-de-week te onthouden, mij daarin te stijven. Ik zal je er dankbaar voor zijn.

Ten gevolge van je heusche bemiddeling is de penningen-zaak in orde gekomen.

Met vriendelijke groeten
Karel Alb. Th.

Den bundel van Wolfskehl kreeg ik ook. De omslag verwonderde mij, daar George zoo tegen dien Holst van jouw[611] was.

210

Ede 5 Maart '97

609 Voortdurend (zie noot 602) had Van Deyssel zich over Maeterlinck's *Aglavaine et Sélysette* gebogen. Op 24 februari 1897 had hij dienaangaande genoteerd: ‘Er is maar één ding, dat heerlijker is dan altijd maar stil te zitten werken aan zijn tafel, dat is altijd juist aan dít werk stil te zitten werken. Dag en nacht er meê bezig te zijn en het zoo te maken tot een Schoonheid en tot een Overwinning, en *niet af te laten*. En zich niet te laten teleurstellen door een dag van slapte, niet door meerdere dagen van slapte, maar altijd maar er aan, altijd maar er om heen, er vlak bij te blijven.’ En op 26 februari 1897: ‘Men kan geen grooter vreugd bereiken dan in het goed doen, met al zijn hart en met al zijn best doen van een nederig werk.’ Zelfs 's nachts hield het werken aan *Aglavaine et Sélysette* hem nog bezig. Zo legde hij ook op 26 februari vast: ‘In den voorlaatsten nacht zag ik in mijn droom vellen papier met versregels er op, en *voelde* daarbij het Kunst-geluk, een gevoel van een zelfde soort als bij den droom over een geliefden jongen, en waarin zich als 't ware vaderschap en minnaarschap vermengt.’

610 Op 26 februari 1897 had Van Deyssel aan het einde van de middag (5u.35) moeten vaststellen: ‘Tot nu toe zitten lezen in *aan mijn onderwerp vreemde boeken*. Onvergeeflijke fout. Voortgaan, niet aflaten! Steeds er om heen, steeds er áan.’

611 Stefan George was niet te spreken geweest over de aanblik van de, in eigen beheer, tot stand gekomen uitgave van Verwey's bundel *Kosmos* [november 1893], met een houtsnede, waarin de titel verwerkt is, op de voorzijde, en een houtsnede op de achterzijde van het omslag, beide door R.N. Roland Holst.

Amice, Je ziet dat mijn reisplan gewijzigd is. Ik kom nu Zondag[612] bij je, waarschijnlijk omstreeks koffietijd, maar wees niet boos als het toevallig even later is. Ik wil zeggen: wacht niet met de koffie op me als ik er om ½l niet ben. Tot ziens.

Alb. V.

612 Zondag 7 maart 1897.

211

Baarn, 10 Maart 1897.

Amice,

Ik geloof dat het mij misschien gemakkelijker zoû vallen een schurkendaad te begaan dan je te schrijven wat ik je nu te schrijven heb. Want na ons laatste samenzijn lijkt het mij eenigszins als een loensch bliksemlicht na schoonen lentedag. (Het geheel of bijna-onkiesche lijkt mij wel eens erger dan het misdadige.) Maar het móét, want de feiten zijn de feiten.

En de feiten, die het hier geldt, zijn: dat als je mij het genoemde bedrag zendt om naar Aken te gaan,[613] ik daarvan niet mijn Baarnsche dokters- en apotekersrekeningen kan betalen. En betaal ik er díe van, dan kan ik niet naar Aken gaan.

Ik heb dus maar besloten, nu je toch van plan bleekt aan eenige kennissen bijdragen te vragen, je te verzoeken de mogelijkheid in overweging te nemen er nog een paar meer bij te betrekken dan je aanvankelijk misschien reeds op het oog had; om op die wijze tot een bedrag te komen, waaronder ook dat der Baarnsche rekeningen begrepen zoû zijn. -

Bij het opmaken der kosten van den Akener tocht hebben wij ook nog een paar posten vergeten (wèl om de baden b.v., maar niet om den dokter dáár, hebben wij gedacht), die ik mij veroorloof in bijgaande specifikatie op te nemen.

Je zult daar op ook, zij 't een minimum, voor *wijn* genoteerd vinden en dit misschien overdaad achten. Maar de redeneering, die hierbij voorzit, is deze:

Het karakter van de manier, waarop geleefd zal worden, wordt aangegeven door haar grondslag, die is: wonen in een pension of logement tegen 5 Mark daags per persoon (hierin begrepen huisvesting, voeding en bediening).

Men kán het goedkooper doen, maar dan gaat de rust en het gemak, die in dit geval vereischten zijn, verloren.

Wij nemen dus als bazis 5 Mrk daags p.persoon. Maar nu is het in de inrichtingen waar tot dien prijs verbleven wordt, gewoonte dat men een flesch wijn bij zich op tafel heeft staan (die telkens weêr terug keert). Ik neem aan, dat mijn vrouw geen wijn drinkt en ik éen glas aan elken maaltijd, en heb daarom den wijn geschat op 3 Mrk 's weeks. Neemt men geen wijn, dan doet men iets opzichtigs, dat het rust-gehalte van het verblijf doet dalen.

613 Op 8 maart 1897 had Van Deyssel een deel van zijn kostbare werkuren zoekgemaakt met berekeningen in verband met het aanstaande verblijf in Aken. Terecht hield hij zich voor: ‘Pas op! Gij zijt zeldzaam uit het werk. *Pas op*.’

Hier volgt de specifikatie:

40 dagen pension a Mrk. 5, twee personen	Mrk. 400.-
40 dagen bad a 2 Mrk	Mrk. 80.-
40 dagen dokter, ±	Mrk. 40.-
2 personen wasch, 6 weken, a 3 Mrk 's weeks	Mrk. 18.-
wijn personen wasch, 6 weken, a 3 Mrk 's weeks	Mrk. 18.-
Kleine - uitgaven, 2 personen	Mrk. 20.-
(tram, postzegels, ergens een glas melk, entrée Dom en Museum, etc. a ½ Mrk p.	Mrk. 47,60
dag) reis, 2e Kl. (geverifiëerd) p. dag)	
reis, 2e Kl. (geverifiëerd) heen en terug	
	___________
Totaal	Mrk. 623.60

De rekeningen van dokter en apteker te Baarn, bedragen samen *ƒ*111.40.-

Om dat ik het vond zoo als ik op de eerste bladzijde van dezen brief heb aangegeven, dat ik nu ook nog met die rekeningen dorst aankomen, - heb ik overwogen, of ik daar-over misschien aan den een of anderen kennis zoû kunnen schrijven, maar dan deed zich de moeilijkheid voor, dat ik bij den zelfden misschien te recht kwam, die jij reeds over Aken had aangesproken.

In-tusschen, indien je een bepaald aantal personen op het oog had, dat niet uitgebreid kan worden, wil het mij dan melden, dan kan ik nog beraadslagen.

Ik gevoel op dit oogenblik allerlei dingen, maar zal die niet uiten. Je wéét het wel.

Vóor je kwam, Zondag, had ik juist gepeinsd over je houding in de zaak - v. Deventer, en die, van alle kanten bezien, zoo eenig mooi gevonden, en toen kwam je groote verrassing van het voorstel-Aken.

Maar ik ga al te ver en wat ik nu zeggen wil, zegt een blik en een handdruk beter dan geschreven woorden. -

Gegroet! Ik ben nog niet weêr in mijn werk gekomen,[614] maar het móét toch. Het andere moet ik nog een maand minstens bannen.

614 Om er weer in te komen herlas hij op die 10e maart tot tweemaal toe Maeterlinck's *La Princesse Maleine*: geluidloos in het middaguur en hard-op in de late namiddag. Op 11 maart 1897 kreeg hij over *La Princesse Maleine* in het ochtenduur, en vervolgens 's middags op papier de aantekeningen die hij eerst zou publiceren in de *Zesde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1901, p. 15-16 en p. 9-11. Op 12 maart zou hij vastleggen: ‘Il faut se borner au travail concernant directement *Aglavaine et Sélysette*. Quand le travail sur *Aglavaine et Sélysette* sera fini, vous pourrez l'entourer de choses sur Maeterlinck en général, sur les autres oeuvres, sur les idées et sentiments, qui ont été éveillés en vous par la lecture d'*Aglavaine et Sélysette,* etc. Mais finissez d'abord le travail sur *Aglavaine et Sélysette*. Quand vous n'êtes pas en bonne disposition pour écrire avec sentiment ou profondeur de pensée, vous écrirez ce qui s'approche de l'analyse de l'oeuvre, ou sur l'histoire du caractère de Sélysette, sur le style, etc. Ou bien vous relirez seulement ce que vous avez écrit, etc.’

Gegroet Kitty ook van ons beiden

tt

Karel Alb. Th.

212

Noordwijk/Zee
12 Maart '97

Waarde Karel,

Laten we dokter en apteker verplicht zijn dat ze zooveel werk van jullie gemaakt hebben. Dat zij die verplichting gerealiseerd wenschen in geldswaarde is juist wat zulken proza-menschen toekomt en zelf dat allerabsurdste van alle getallen, 111, zullen we hun onbesnoeid uittellen.

Als 't met het reisgeld in orde is - ik denk deze maand nog - hoop ik aan te komen, en dan regelen we meteen het andere.

Heb dus voor dien tijd vooral geen zorg erover.

Werk pleizierig. Groet Cato van ons.

Je vriend
Albert Verwey

213

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
26 Maart 1897]

Ik kom Zaterdag[615] bij je. Ik drink in Amsterdam koffie en neem een middagtrein. Zondagochtend vroeg vertrek ik weer om om 12 uur thuis te zijn. Beste groeten

A.V.

214

Noordwijk/Zee
8 April [1897]

Waarde Karel,

Ik ga onverwacht met mijn zwager naar Londen. Ik blijf twee weken weg en ga Zaterdag. Aan Groesbeek geef ik op wat hij noodig heeft voor het tijdschrift; en ik ben thuis vóor het afdrukken.[616]

615 27 maart 1897.

616 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 5, mei 1897, was aldus samengesteld: Thomas de Quincey, *De Engelsche postwagen,* p. 205-234, aldaar gedagtekend 14/15 Dec. '96; Frederik van Eeden, *Over hallucinaties* [zie noot 599], p. 235-274; G. van Vloten, *Een Arabisch natuurphilosoof in de 9de eeuw,* p. 275-321; J.D. Bierens de Haan, *De Wereld-leer in Spinoza's Ethica*/Tweede hoofdstuk: *het Pantheïsme in de Ethica ontvouwd,* p. 322-360; L. van Deyssel, *De vertaling van Akëdysseril,* p. 361-372, aldaar gedagtekend 17 April 1897, voor de eerste maal herdrukt in de *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1898, p. 181-193; Albert Verwey [bespreking van] *Gedichten* van Jacques Perk, met *Voorrede* van Mr. C. Vosmaer en *Inleiding* van Willem Kloos, 2e dr. versierd door T. Nieuwenhuis, 1897.

Je kunt me pleizier doen door me enkele adressen van Londensche dichters en schrijvers die je ontmoet hebt, optegeven; met, misschien, aan den een of ander een inleidend woord.

Mijn adres in Londen is nog niet bepaald. Als er iets te schrijven is doe het dan naar Noordwijk. Het reisgeld leg ik klaar en Kitty zendt het.

Beste groeten en wenschen, ook voor Cateau verzellen je naar het Akensche

van je vriend
Albert Verwey

Ik heb nog een boekbeoordeeling geschreven over de nieuwe Perk-uitgaaf. Stuur in elk geval je adres in Aken naar Noordwijk. Als je een boekbeoordeeling klaar hebt zend je ze wel naar Groesbeek.

215

Noordwijk/Zee
9 April '97

Amice,

Hierbij ingesloten *ƒ*375,- namelijk:

1 bb à *ƒ*100-- F.Z. 7571
1 bb à *ƒ*100.- F.W. 7559
1 bb à *ƒ*100.- F.U. 6961
1 bb à *ƒ*40.- G.P. 6142
1 bb à *ƒ*25.- P.E. 7611
1 mb à *ƒ*10.- n° 04998 DN

*ƒ*375.-

Verzoeke per ommegaande bericht van goede aankomst.

Goede reis! Als ik je tijdens je verblijf in Aken nog ergens mee van dienst kan zijn dan hoop ik dat je 't weten laat. Groet Cateau

Albert V.

216

Baarn, 9 April 1897.

Uitgave van S.L. van Looy, Amsterdam, p. 373-378, aldaar gedagtekend 5 April 1897; voor de eerste maal herdrukt in *Proza,* X, Amsterdam, 1923, p. 115-121, onder de titel *Jacques Perk herdrukt;* Albert Verwey, [bespreking van] *Ulais* von Karl Wolfskehl, Berlin MDCCCXCVII im Verlag der Blätter für die Kunst, p. 379-383, aldaar gedagtekend 12 Maart 1897; voor de eerste maal herdrukt in *Proza,* X, a.w., p. 56-59; Albert Verwey, [bespreking van] *De geschiedenis der Nederlandsche Letterkunde* van Dr. Jan ten Brink (*Brief aan een vriend*), p. 382-388, aldaar gedagtekend 5 Februari 1897; voor de eerste maal herdrukt in *Proza,* V, Amsterdam, 1922, p. 66-74.

Amice,

Ik heb zoo even het gezondene (pardon!) in goede orde ontvangen. Dank voor je moeite en alles.-

Ik heb mij moeten beperken tot een brief aan Teixeira de Mattos, daar ik de anderen toch door hem heb leeren kennen en met geen van die anderen gemeenzaam genoeg ben om mij aldus persoonlijk tot hen te richten. Ik laat den brief open. Vind je 't beter hem te sluiten, wees zoo goed dat dan zelf te doen.

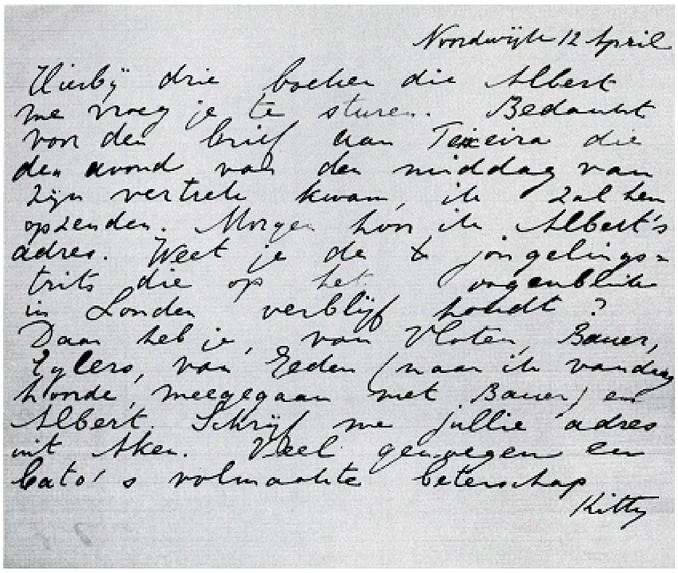

Noordwijk 12 April

Hierbij drie boeken die Albert me vroeg je te sturen. Bedankt voor den brief van Teixeira die den avond van den middag van zijn vertrek kwam, ik zal hem opzenden. Morgen hoor ik Albert's adres. Weet je de 6 jongelingstrits die op het oogenblik in Londen verblijf houdt? Daar heb je, van Vloten, Bauer, Eylers, van Eeden (naar ik vandaag hoorde meegegaan met Bauer) en Albert. Schrijf me jullie adres uit Aken. Veel genoegen en Cato's volmaakte beterschap

Kitty

Brief van Kitty Verwey-van Vloten aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 12 april 1897.

Voor Shannon en Ricketts, de mannen van den *Dial*,[617] zal Holst je 't best een briefje kunnen geven. Voor Thijs Maris de kunst-kooper Van Wisseling[618] te Londen. Voor Alma Tadema ook Teixeira, die hem goed kent.

Ik hoop dat dit schrijven je nog bereikt; zoo als je weet is mijn post-kommunikatie hier maar gebrekkig.

Veel genoegen in London town.

t.t. Karel Alb. Th.

Ook voor John Gray, George Moore en andere letterhelden zal Teixeira je man kunnen zijn.

217

Noordwijk/Zee
4 Mei '97

Amice,

Als Groesbeek je voor je antwoord aan Van Hamel[619] minder honorarium stuurt dan je hebt uitgerekend, toorn dan niet op hem, want hij doet maar wat ik hem heb opgegeven. Ik heb hem namelijk - het klinkt min of meer als in de komedie - geschreven dat de heer Thijm voor zijn verweer tegen prof. Van Hamel geen aanspraak wenschte te maken op het hoogere honorarium dat hij voor zijn eigenlijke werk bedingt. Ik zal je de reden zeggen. Die deze is: om aan het geschil over de boeken een eind te maken heb ik een overschot noodig. Ik zorg nu dat dat juist bedraagt wat ik jou heb afgekort. Van dat overschot dat aan ons beiden komt, sta ik mijn deel aan jou af: voor jou komt het dus op hetzelfde neer, behalve dat ik je nu misschien in een oogenblikkelijke ongelegenheid breng die ik hoop dat je me niet verzwijgen zult. Voor mij komt het ook op hetzelfde neer, ondanks dat afstaan, want als jij 't geld nu krijgt als hooger honorarium *is* er geen overschot. En voor ons beiden als redakteuren is het voordeelig omdat het geschil tot onze bevrediging wordt opgelost.

617 Het nu zeer gezochte tijdschrift *The Dial* heeft tussen 1889 en 1897 slechts vijf afleveringen gekend. Dit door Charles H. Shannon en Charles Ricketts geredigeerde periodiek, met ingang van de tweede aflevering voorzien van de ondertitel *An Occasional Publication,* werd (althans wat aangaat de nummers 1, 2 en 3) ‘Published by the Editors in The Vale, Chelsea’, terwijl de nummers 4 en 5 verschenen bij Hacon & Ricketts te Londen. De oplage van de nummers 1 en 2 bedroeg 200 exemplaren, nr. 3 kreeg een oplage van 250 en de nummers 4 en 5 van elk 270 exemplaren. Van Deyssel kreeg in september 1894 (zie noot 59) een exemplaar van no. 2 en 3 van Ricketts en Shannon ten geschenke. *The Dial* was rijk geïllustreerd, met onder meer litho's en houtsneden door de redacteuren zelf en door Lucien Pissarro en Thomas Sturge Moore. Tot de literaire medewerkers behoorden John Gray, Emile Verhaeren, Herbert Horne en Laurence Housman; deze laatste was zelf ook een groot illustrator en ontwerper van boekbanden.

618 De kunsthandelaar Elbert Jan van Wisselingh was een buitengewone steun voor Matthijs Maris. Daarover Anna Wagner in haar inleiding tot de catalogus van de Matthijs Maris-expositie in het Haags Gemeentemuseum, 5 oktober 1974-6 januari 1975.

619 Zie noot 616. Van Deyssel reageerde toen op A.G. van Hamel, *Akëdysseril vertaald,* in De Gids, april 1897, p. 139-155. Op Van Deyssel's reactie zou Van Hamel repliceren met *Aanteekeningen en opmerkingen,* in De Gids, juni 1897, p. 567-573.

Schrijf mij eens waar je bent. Volgens den een ben je wel, volgens den ander *niet* in Aken.[620]

In Londen heb ik niet de persoon maar de werken gevonden van Dowson. Je indruk komt volkomen uit. Hij is de eenige die het houden zal.[621]

Teixeira verzocht de groeten en maakt aanspraak op een witten overjas.

't Ga je wel. Ik hoop van harte dat je mijn eigenmachtig paradeeren van je financieele belangeloosheid een vergéfelijke misslag vindt.

Gegroet, en groet Cateau.

je

Albert Verwey

218

Burtscheid bei Aachen
Rosenbad
9 Mei 1897.

Amice, Gisteren zijn wij hier aangekomen en heden is C. de kuur begonnen.-Je voorstel tot regeling van het Van Hamel-honorarium aanvaard ik gaarne.-Je moet nu eens eerst zoo lief zijn en een paar dagen hier komen om ons een heeleboel van Londen te vertellen.-

Ik heb een werkje klaar van ongeveer 5 vel *Tweem.*, waarvan ik de publikatie gaarne in

620 Naar Aken zouden Van Deyssel en echtgenote eerst afreizen op 8 mei 1897. Zij zouden aldaar hun intrek nemen in *Grand Hôtel Rosenbad* te Aachen-Burtscheid, alwaar, onder de directie van Hugo Weber, de kook- en braadkunst zo verdienstelijk beoefend werd dat aan de maaltijden nieuw aangekomenen boven hun etensborden onbeheerst kreunden van genot -, zoals Van Deyssel mij meer dan eens verteld en mij eenmaal, op 12 september 1951, geschreven heeft. Zie in dit verband ook Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en het goede der aarde,* Avalonpers, Woubrugge, 1984, en Van Deyssel zelf in De Nieuwe Gids, 1931, II, p. 385: ‘De voeding was voortreffelijk in hôtel *Rosenbad,* zóó voortreffelijk, dat de van Aken huiswaards keerenden, die zelf niet gebaad hadden, aanmerkelijk aan gewicht hadden gewonnen. Het dîner, waaraan ontzachlijk “eer” werd gedaan, was midden op den dag, ten een uur. Het pension bestond uit de huisvesting, het ontbijt en dat dîner. Voor voeding later op den dag had men dan buiten het “pension” om te zorgen.’ Op diezelfde pagina heeft Van Deyssel het over ‘lieden, die prettig een beetje zwak van karakter zijn en aan de verlokkingen van het dîner niet kunnen weêrstaan’. Het is zonder meer duidelijk dat hij zichzelf tot die lieden rekende!

621 Zie noot 47. Albert Verwey's *Dichtspel/Oorspronkelijke en vertaalde gedichten*. Bezorgd, ingeleid en van commentaar voorzien door Dr. Mea Nijland-Verwey. Met een woord vooraf van Prof. C.A. Zaalberg, Amsterdam, 1983, bevat (p. 384-388) zes gedichten van Ernest Dowson in vertaling. Zie ook Verwey over Ernest Dowson in *Proza,* VII, Amsterdam, 1922, p. 79-101, en het oorspronkelijk in de bundel *Dagen en Daden* (1901) gepubliceerde en laatstelijk in *Oorspronkelijk Dichtwerk*, I, p. 376, herdrukte sonnet *Ernest Dowson: in memoriam*.

het Juli-nummer zoû beginnen.[622] Ik hoop dat dit met het honor.m geschikt zal kunnen worden. Want in de laatste helft van dit jaar heb ik dat noodig met dringende noodzakelijkheid.

Hartelijke groeten van

Karel A.T.

219

Noordwijk/Zee
10 Mei '97

Amice,

Je briefkaart gaf me lust genoeg, en ik heb zelfs naar een spoorboekje omgezien; maar het gaat niet. De spoor gaat wel, maar mijn werk en mijn geld[623] willen niet meewerken. Berlage verlangt waar voor zijn scheutigheid, en geen rijke schoonmoeder heeft nu een reden mij op reis te sturen ter begeleiding van haar jongsten zoon.[624]

Het evenement van den dag is de vijf vel die je geschreven hebt. Ik zou er ook voor zijn die zoo spoedig mogelijk uittegeven, twee vel in Juli en drie in September, dunkt me. Maar daar ook dit ideëele zijn materieele weêrzij heeft, moet je me toestaan----Wij staan zoo: het honorarium, over voor 't Juli-nummer is ±*f*300.-. Daar gaan af: ruim *f*28.- die aan jou komen en, zeg, nog een groote *f*10.- aan boekenrekg van '96/97- blijft over *f*260.-. Gaan wij daarboven, met of zonder toestemming, dan verspelen wij samen ±*f*40.- waarvan jij *f*28.-

Nu reken ik zoo: Wij maken een Juli-nummer van:

4 vel à *f*30 (Kalff, Kollewijn of Wickevoort)	=	*f*120.-
1 vel à *f*40.- (Van der Goes of ikzelf)	=	*f*40.-
2 vel à *f*0 (Hartog)		
—		———

622 Bedoeld is de, in het eerste gedeelte lyrische en in het tweede gedeelte kritische, studie *Het schoone Beeld/Door en Over het Drama Aglavaine et Sélysette van Maurice Maeterlinck,* verschenen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 1, september 1897, p. 1-42 en in idem, 4e jrg., aflev. 2, november 1897, p. 163-187; voor de eerste maal herdrukt in de *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1898, p. 197-271. Naar aanleiding van *Het schoone Beeld* schreef Stefan George op 13 september 1897 aan Verwey: ‘Ich denke auch gern an den langen schönen redefluss Thijm's über Maeterlinck’ (*Albert Verwey en Stefan George, De Documenten van hun vriendschap,* a.w.p. 43).

623 Verwey liet Van Deyssel maar onkundig van een verzoek dat Gorter op 10 april 1897 aan het adres van Kitty Verwey had laten uitgaan: ‘(...) zou je ons het geld voor Thijm misschien eenige weken kunnen voorschieten? Belasting en een paar groote rekeningen verslinden juist al ons geld, zoodat we nauwelijks genoeg hebben voor het huishouden.’ (*Kunstenaarslevens,* a.w., p. 150).

624 Zinspeling op Verwey's in september 1893, samen met Gerlof van Vloten, naar Spanje gemaakte reis. Zie daarover Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 36-39.

7 vel *f*160.-

Blijft dus over voor 2 vel die minstens noodig zijn, i.c. de jouwe *f*100.- Nu zouden we op grond hiervan je stuk tot den volgenden jaargang kunnen uitstellen. Maar 1° weet ik nu

al dat het volgend jaar niet makkelijker maar moeielijker zal zijn om uittekomen (o.a. omdat v. Vloten tot nu toe gratis heeft meegewerkt maar dat volgend jaar niet meer doen zal) en 2° heb ik de afspraak van *f* 75.- hon. met je eigen woorden beperkt tot zoolang als je 'kleine' bijdragen leverde.

In *elk* geval moet dus nu met Groesbeek omtrent deze groote worden overeengekomen, èn die overeenkomst moet niet bezwarend zijn voor de kas die ons bij kontrakt is toegestaan. Neem je nu genoegen met *f* 50.- dan is het bezwaar voor de kas gelijk nul en Groesbeek zal zeker geen bezwaar maken. Verlang je meer dan moet er met de direktie een afzonderlijke overeenkomst getroffen worden, die onze kas niet raakt, en die waarschijnlijk niet onmiddellijk, niet bv. tegen de uitbetaling van het Juli-honorarium klaar zal zijn.

Wees zoo goed, overleg dit eens, en schrijf me je meening. Het spreekt vanzelf dat ik bereid ben je te helpen als er met Groesbeek moet onderhandeld worden. Maar we moeten wel weten dat, nu het feitelijk op een vergrooting van onze honorarium-kas ten gerieve van een van de redakteuren aankomt, de heeren niet zoo gauw zullen toegeven.

Beste groeten, ook aan Cateau. Ik wou dat ik eens komen kon. Veel pleizier en mooi weer! Je

Albert Verwey

Ik heb een stuk van Kollewijn over de spelling[625] dat plaatsbaar is.

220

Burtscheid, Rosenbad.

16 Mei 1897.

Amice, Ik verkeer in benarde finantiëele omstandigheden. De gewone vrienden-toelage is dit jaar plotseling honderd gulden minder geworden, ik ben voor het eerst bij Groesbeek in voorschot moeten komen, ik ben van Baarn moeten vertrekken zonder mijn verschenen huurtermijn te betalen, ook voor het eerst.

Buiten-dien komt het hier natuurlijk duurder uit dan ik vooraf berekend had.-[626] Vooreerst ben ik, door al de berichten omtrent syphilis en onzindelijkheid afgeschrikt van mindere-rang logementen, hier in een gelegenheid gegaan, waar het pension M.6.-is in plaats van M.5; ten andere heb ik het bedrag der kleine extra-uitgaven onderschat. Mijn vrouw mag bijna niet loopen, bleven wij den heelen dag op onze kamer, dan zouden wij sterven van verveling, zoo buiten onze gewone huishoudelijke en letterkundige bezigheden. Het gevolg is dat ik alleen aan den tram reeds dagelijks ongeveer een halven Mark uitgeef. Dan komen er onvoorziene uitgaven als een paar overschoenen toen mijn gade natte voeten kreeg, van M. 4,50, een glas om bronwater uit te drinken van M. 0,80, zoo als dat gebruikelijk is, enz. enz.

625 R.A. Kollewijn, *De spellingkwestie* , in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 6, juli 1897, p. 416-435.

626 De op 16 mei over de periode 8-15 mei gepresenteerde hotelrekening bedroeg Reichsmark 102,45.

Ik moet je dus in de eerste plaats verzoeken mij nog eens bij te springen. Ik meen eene familie te weten, die voor een ruim bedrag zoû hebben bijgedragen, maar die, toen je aan

de Van Eedens hebt laten weten, dat het vereischte bedrag reeds aanwezig was, dat niet heeft gedaan. Ik kan er niet anders van zeggen dan dat zij te Utrecht woont.

In de tweede plaats vraag ik verlof de honorarium-quaestie nog eenigen tijd in overweging te mogen houden. Ik wilde je toch gaarne het werkje ook geheel voorlezen. Dat zal dan in de tweede helft van Juni misschien kunnen geschieden. Ik zoû er ook niet tegen hebben indien het pas in September begon te verschijnen. Het is misschien beter niet een jaargang te eindigen met de eerste helft van een vervolgstuk.-

Het weder is hier slecht in 't algemeen. En daar sommige plekken, zoo als de bron, waar men drinken gaat, tochtig zijn, werkt dat nadeelig.

Maar wellicht zal het spoedig beteren.

Ontvang intusschen onze hartelijke groeten en geloof mij.

t.t.
Karel Alb. Thijm

221

Noordwijk/Zee
21 Mei '97

Amice,

Van Eeden heeft nog iets bij elkaar gebracht dat hij je brengen zou.[627] Ik hoop wel dat tegen dat het noodig wordt een verdere aanvulling je bereiken zal. Je weet nu ook waarschijnlijk al het Utrechtsche misverstand. Bij het reisgeld *waren* werkelijk bijdragen uit Utrecht (2); maar nu blijkt dat sints Novr. l.l. al had kunnen beschikt worden over *f* 75.- aan *jaarlijksche* bijdragen. Op Utrechtsch verzoek heb ik Van der Horst daaromtrent ingelicht, zoodat je voor huur of anderszins over het geld beschikken kunt.

Met de uitgevers heb ik gesproken over de honoraria. Zij stellen voor dat je tot een maximum van zes vel in elken jaargang vijf en zestig gulden per vel zult krijgen; en dat daarvan vijftig gulden uit de honorariakas en vijftien uit die van de onderneming zullen betaald worden.

Als ik eenigszins geld had kwam ik even naar Aken, maar ik voel me niet verantwoord. Misschien - want ik zou graag je stuk hooren. Je bent er in elk geval nog een maand.

Groet Cateau. Het ga jullie wel. Ik heb mijn Londensche reis beschreven in een bijdrage van ± 14 blz voor het Tijdschrift.[628]

Beste groeten
je

627 Zie ook Van Deyssel's brief aan Van Eeden, d.d. 20 mei 1897, (*De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 319, en aansluitend Van Eeden's brief van 26 mei 1897). Van Eeden bezocht Van Deyssel in Burtscheid op vrijdag 21 en zaterdag 22 mei; zie ook Van Eeden's *Dagboek,* dl. I, a.w., p. 404.

628 Albert Verwey, *Een tocht door Londen,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 1, september 1897, p. 53-64, aldaar gedagtekend Mei 1897; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 189-202.

Albert V.

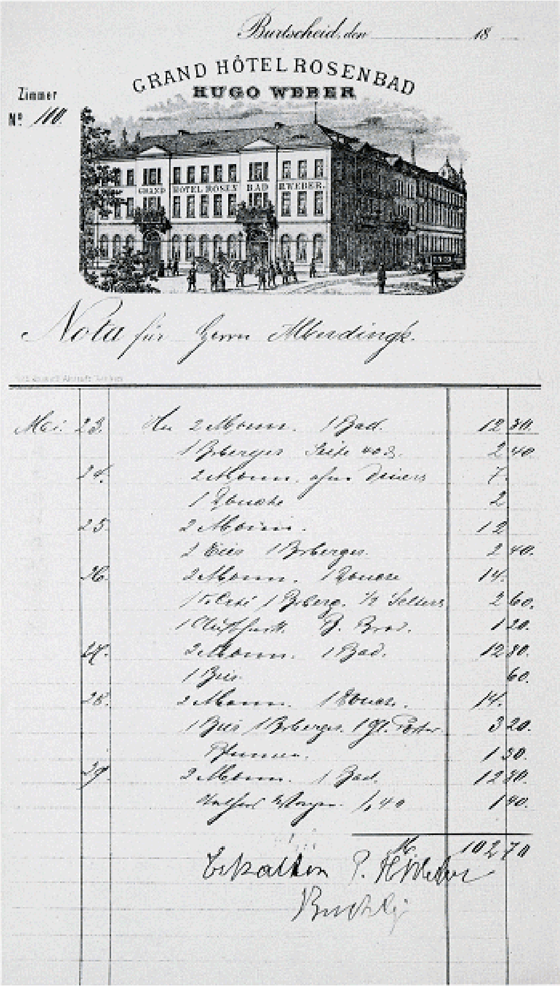
Burtscheid, den 18
GRAND HÔTEL ROSENBAD
HUGO WEBER
Zimmer
No. 110
Nota für Herrn Alberdingk.

Nota van Grand Hôtel Rosenbad te Aachen-Burtscheid over de periode 23-29 mei 1897. 'Het "Rosenbad" te Burtscheid was eigenlijk meer dan een hôtel een Badhuis waar men gehuisvest kon zijn. De fraaie lange en breede, met afwisselend witte en donker blauwe ruitvormige marmeren steenen geplaveide gang, waarvan de vloer warm is om dat het huis op de heete bronnen zelf is gebouwd, - de beste centrale verwarming, die aangenaam aandoet om dat het eene zachte warmte is, die men een "volle" warmte zoude kunnen noemen in de zelfde beteekenis, hoewel het bij den wijn met een ander zintuig wordt waargenomen, als waarin wijnen vol heeten, - is een sobere voortreflijke badhuis-gang.' (Lodewijk van Deyssel, 'Gedenkschriften', p. 818).

222

Burtscheid, Rosenbad
26 Mei 1897.

Amice,
Vergun mij uit je laatste schrijven voorloopig alleen te plukken dat ik elk oogenblik over *ƒ*75.- kan beschikken. Wees zoo vriendelijk deze bloem te voorzien met het kantwerk der mededeeling hóe ik dat zoû moeten doen, of, zoo mogelijk, haar te zetten in het vaasje van een voorschot op dat zeker en onmiddellijk te verwachtene. Het is natuurlijk niet dadelijk noodig hier, maar te weten dat het er is, geeft een zekere vastheid en gerustheid.-
Van Eeden bracht mij *ƒ*30.- en ik vermoed dat ook de huur betaald is, ofschoon ik nog geen quitantie ontving.-
Je bezoek zie ik met vreugde te gemoet. Maar mijn werk heb ik niet hier. Laat dat echter geen beletsel zijn.

Vele groeten van
Karel A. Th.

223

31 Mei '97

Amice, Ik heb nog mijn best gedaan om wat te krijgen maar ben tot nu toe niet geslaagd. Zelf heb ik niets en niets. Als ik had om naar Aken te komen, stuurde ik je dat, maar dat heb ik ook niet. Ik hoop intusschen nog wel bijtijds je een 50 Mark te kunnen sturen ter aanvulling van het tekort.
De Utrechtsche opgaaf scheen ook niet in orde. V.d. Horst zei dat er *ƒ*50.- is, maar dat v.E. die noodig heeft voor de huur. Geniet inmiddels het mooie weer en laat Cateau gezondheid indrinken. Sints gister hebben we hier warmte. Dat is alweer zooveel.

Beste groeten
Je
Albert V.

224

Hugo Weber
Grand Hôtel Rosenbad
Burtscheid.
9 Juni '97.

Amice, 't Is Woensdag. De volgende week is de zesde. Waarschijnlijk vertrekken wij vandaag over acht dagen. Ziet gij kans om de 50 Mark ... 't Is ellendig. Pardon!

Uw
Karel Alb. Thijm.

225

12 Juni '97

Amice, De 50 Mark gaan per postwissel hiernevens. Vergeef dat ik ze niet eerder zond. Beste groeten; tot ziens.[629]

tt
Alb. V.

226

[poststempel
Noordwijk aan Zee
26 Juni 1897]

Amice, Wil je zoo goed zijn *zonder uitstel* den titel van je stuk op een briefkaart aan Groesbeek te sturen. De titel, *meer* hoeft niet. Het is voor een reklame. Ik hoor met pleizier dat de reis C. gebaat heeft, en wacht met verlangen nader nieuws. Gegroet

Alb. V.

227

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
3 Juli 1897]

Amice,
Ik was juist van plan na afloop van de feestelijkheden die ik je telegrafeerde, te weten het verlovingsdiner van mijn broer en de schoonzuster van Berlage, en het bezoek van mijn jongste tante, - Dinsdag naar Amsterdam, waar ik van doen heb, en van daar naar Baarn op reis te gaan. Ik dorst je waarlijk niet bezwaren met de familievreugd die ons hier Zondag en Maandag omzwieren zal. Wil je nu Dinsdag hier komen, Woensdag of Don-

629 Dit weerzien zou nog even op zich laten wachten, want Van Deyssel reisde op 13 juni vanuit Aken naar Parijs waar hij afstapte in *Grand Hôtel Bergère,* 34 me Bergère, hôtel dat hij op 17 juni zou verwisselen voor *Hôtel de France,* Cité Bergère, 2 bis en op 19 juni voor *Hôtel Continental,* 3 rue de Castiglione. Zie in dit verband Lodewijk van Deyssel, *Het Ik/Heroïesch-individualistische Dagboekbladen,* gevolgd door *Caesar,* met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1978, p. 237-239. Op 21 juni 1897 verliet hij Parijs om via Brussel naar Burtscheid te reizen, daar zijn vrouw op te halen en weer Baarnwaarts te vertrekken. Over het verblijf in *Hotel Rosenbad* te Aachen-Burtscheid, waar Van Deyssel bezocht werd door o.a. Frederik van Eeden, Isaäc Israels en P.C. Boutens, zie de *Gedenkschriften,* editie Harry G.M. Prick, a.w., p. 817-819.

derdag met mij naar Amsterdam gaan en mij misschien nog een dag meê naar Baarn nemen, of ga je huiswaarts[630] en wacht mij daar?

Ik ben erg verlangend je te zien en verlegen erover dat ik je nu zoo moest afblazen, maar ik weet te goed dat er geen rustig oogenblik voor ons zou overschieten. Laat mij gauw weten. In haast voor de post.

Je
Alb. V.

228

Noordwijk/Zee
12 Juli '97

Amice,

Wees zoo goed mij bijgaanden brief[631] na lezing *met je advies* terug te sturen. Na lang overleggen vond ik beter mij te houden aan de hoofdzaak die daarin beschreven staat en niet te vervallen in het betoogende noch in het gemoedelijke.

De verzen van Gorter in de Nieuwe Tijd[632] - het eerste een verheerlijking van zijn hervonden geestelijke eenheid, het tweede het sonnet waarvan ik een afschrift heb - maken, zooals zij daar staan den indruk een liefdes-hymme aan de sociaal-demokratie en een uiting over het bij haar gevonden geluk te zijn. In Amsterdam waren ze ook o.a. door Jolles zoo opgevat.

In Kras vond ik behalve Jolles ook Holst met wien ik onmiddelijk in diskussie kwam over de verhouding tusschen dichter-zijn en partijman-zijn, welke van de twee

630 Van Deyssel had Verwey op 3 juli 1897 vanuit Den Haag, waar hij ten huize van de schilder H.J. Haverman logeerde, langs telegrafische weg gevraagd, of hij op 4 juli in Noordwijk welkom was. Wanneer precies *Villa Nova* door Van Deyssel werd aangedaan, is niet geheel duidelijk. Op 7 juli 1897 schreef Van Deyssel aan zijn vrouw dat hij, samen met Verwey, Donderdagmiddag [8 juli] om 5 of 6 uur in Baarn arriveren zou. Inmiddels was de juli-aflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 3e jrg., aflev. 6, verschenen, aldus samengesteld: Heyn van Cortryck, *Van het oude Londen,* p. 389-404; A. Aletrino, *Stille uren,* p. 405-415, aldaar gedagtekend 18 April '97; R.A. Kollewijn, *De spellingskwestie,* p. 416-435; Henri Hartog, *Een zomeravond,* p. 436-461; G.J.P.J. Bolland, *Continua & Discreta/Nieuwe beschrijving van oude verlegenheid,* p. 462-481, aldaar gedagtekend Leiden, Juni 1897; Jan Kalff, *Onderzoekingen naar dertiend' eeuwsche schilderkunst in Nederland,* p. 482-509; J. de Koo, *Theologische en Sociale Politiek,* p. 510-531; A. V(erwey), *Moderne Wetenschap of Bijbelsche Traditie?* Beoordeeling van Ds. Zeydner's Referaat over de houding der Evangeliedienaars ten opzichte van het Oude Testament, door G. Hulsman, Predikant te Zandvoort, - Utrecht, Kemink & Zoon, 1897, p. 532-534, aldaar gedagtekend 13 Juni '97.

631 Het concept van een brief aan Frank van der Goes stemt in grote lijnen overeen met Verwey's brief aan Herman Gorter, van 17 juli 1897, waarin hij de verzenreeks *Spinoza's leer* voor het Tweemaandelijksch Tijdschrift aanvaardde. De reeks zou geplaatst worden in de 4e jrg., aflev. 1, september 1897, p. 106-114; laatstelijk herdrukt in Herman Gorter, *Verzamelde lyriek tot 1905,* Amsterdam, 1966: ‘Hoe meer ik erover denk, hoe verkeerder ik het vind dat jullie de N. Tijd die een propagandatijdschrift was, in konkurrentie gaat brengen met het eenige algemeene tijdschrift waar de soc. dem. ideeën vrij toegang hebben. Ik heb Goes ook daarover geschreven.’ (*Kunstenaarslevens,* a.w., p. 153).

632 In De Nieuwe Tijd, 2e jrg., p. 14 en 15, publiceerde Gorter de verzen *Zooals een schip dat rondgeworpen wordt* en *Het zoete licht des middags giet op mij,* laatstelijk herdrukt in Herman Gorter, *Verzamelde lyriek tot 1905,* Amsterdam, 1966, p. 341 en 342.

meer iemands dichterdaden moet beinvloeden. Een diskussie die me den trein deed missen en

in gezelschap van Jolles in Amsterdam blijven. De jeugdige Kalff[633] is nu werkelijk tot de R.K. kerk overgegaan.

Als je wilt, stuur me dan tegelijk met den brief ook de Rekg. Courant terug die je nog hebt. Beste groeten. Mijn verzen zal ik plaatsen,[634] maar zeg dan nooit meer dat ik op jou een invloed heb die vergelijkbaar is bij den invloed van jou op mij.

Adieu. Groet Cateau.

tt
Albert Verwey

229

Baarn, 12 Juli 1897.

Amice,

Ik vind den brief goed. Alleen had je er misschien kunnen bijvoegen dat v.d.G., toen het den *Nieuwen Gids* gold, zoo tegen wedijver met het *Tweem. Tijdschr.* was.

Hartelijke groeten
Karel Alb. Thijm.

230

Baarn, 12 Juli 1897.

Hierbij een stuk van Wagenvoort over Turkije-Griekenl.[635] Misschien kan Gerlof het beöordeelen? - Er is eenige spoed bij gewenscht, om dat het anders voor den schrijver zijn aktualiteit en dus zijn waarde verliest.

K.

231

Noordwijk/z

633 De kunsthistoricus Jan Kalff (1873-1954), de latere directeur van het Rijksbureau voor de Monumentenzorg. Kort na de eeuwwisseling liet Kalff de tweede f van zijn naam vervallen. Zie over hem Walter Thys, *De Kroniek van P.L. Tak,* a.w., p. 58-59.

634 Albert Verwey, *Oorsprongen,* te weten: I, *De jaren gaan. Ik die eerst zeven jaar;* II, *Ja eerst door droomen, toen met oogen leefde ik;* III, *Hij die eerst droomde en daarna vorschte en zoo;* IV, *Het zaad van 't Leven is het een 'ge wonder;* V, *Nu komt na lange en schrale helderheid;* VI, *Zooals een boompje in d'aard staand bloesems drijft;* VII, *Mijn hart hongrend naar spijs niet, niet naar iet;* VIII, *Mijn hart bedwong dit lijf dat soms zoo klaagde;* IX, *Voelt gij niet langer enkel vorm en kleur;* X, *Ben ik dit zelf? o vriend, uw harenblond,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4 jrg., aflev. 1, september 1897, p. 115-124, aldaar gedagtekend April-Mei 1896; laatstelijk herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* I, p. 250-254. Het eerste sonnet zou later door Stefan George vertaald worden; zie *Albert Verwey en Stefan George/De documenten van hun vriendschap,* a.w., p. 43 en p. 312.

635 Van de hand van Maurits Wagenvoort is nooit iets in het Tweemaandelijksch Tijdschrift verschenen.

14 Juli'97

Amice,

Hartog schrijft dat bij 'bericht' van jou hem *ƒ*24.- per vel zijn toegezegd. Omdat dit niet sluit met wat ik van jou meende verstaan te hebben, adresseer ik hem aan jou.[636]

636 Zie Henri Hartog's brief van 15 juli 1897, in Henri Hartog, *Brieven aan Van Deyssel*. Van een inleiding en aantekeningen voorzien door Jan Noordegraaf en Arie IJzerman, Leiden, 1978, p. 28-29.

Heeft hij gelijk, schrijf hem dan dat je voor de betaling zorgen zult en meld het mij en niet Groesbeek. Het meerdere moet toch door ons persoonlijk worden bijgepast en het is eenvoudiger dat wij dat doen zonder de rekening-Cour.t te wijzigen die nu juist in orde is.

Graag ontving ik de Rekg.Cour.t die je nog hebt, van je.

Het stuk van de Spie[637] lijkt me onbruikbaar, maar ik zal er Zondag mijn zwager naar vragen.

Hartelijk gegroet

Albert Verwey

Excuseer de vele jou's in den aanhef van dit schrijven. Ik stuur je een pak boeken en tijdschriften. De Carillonneur[638] wordt hiernaast gelezen: ik zal zien of ik hem krijgen kan, maar anders krijg je 'm toch binnenkort.

232

Baarn, 22 Juli 1897.

Amice, Hartog heeft gelijk en ik heb mij vergist. Wil dus de goedheid hebben aan zijn verzoek gevolg te geven. De rek.g.court., die ik nog heb, kan ik je tot mijn spijt niet zenden, maar ik heb een kopie er van gevraagd, die je zal geworden.

Met vriendelijken groet

Karel A. Th.

233

[poststempel
Noordwijk aan Zee
27 Juli 1897]

Ik heb het genoegen jullie de geboorte mee te deelen van Martha Verwey.[639] 't Is een welvarend meisje. Kitty bevindt zich heel wel. Beste groeten

Albert V.

234

29 juli'97

637 Vosmeer de Spie was een pseudoniem van Maurits Wagenvoort.
638 *Le Carillonneur* (1897), een roman van de Franstalige Belgische dichter en romanschrijver Georges Rodenbach (1855-1898), behelst het levensverhaal van een Brugse architect en tevens beiaardier, welke Bruggeling tenslotte zelfmoord pleegt door zich in het Belfort aan de klepel van een klok op te hangen.
639 Martha Verwey (1897-1945).

Amice,

Hierbij de boeken, eindelijk. Ook Wagenvoort sluit ik in, dien mijn zwager onplaatsbaar vindt. En niet de Carillonneur, waarvan ik begin te gelooven dat Kitty gelijk heeft, die beweert dat ik hem onopengesneden doorbladerd en toen weer aan Groesbeek gestuurd heb. Ook hiernaast was hij niet. Wees niet boos dat het pak zoo laat komt en nog

misschien geen pretje is. - Behalve de drukken van deze omstandigheden heb ik een opstel van twee vel volschreven[640] dat ik je bij gelegenheid hoop voor te leggen.

Alles gaat hier wel. Groet Cateau.

Je

Albert Verwey

235

[poststempel

Noordwijk aan Zee,

12 Augustus 1897]

Amice, Het wordt tijd dat wij beginnen met afdrukken[641] Ik heb nog niets van een tweede proef van je stuk[642] gemerkt. Hoe sta je ermee? Omdat ik het graag vooraan heb wacht de rest erop. Al het andere, tenzij er nog iets van Van der Goes opdaagt is klaar. 't Ga je wel.[643]

tt

Alb. V.

236

[poststempel

Noordwijk aan Zee,

30 Augustus 1897]

Amice, Als ik weet dat je thuis bent[644] kom ik Woensdagmiddag voor den eten bij je en blijf als je 't goedvindt slapen. Een briefkaart zal me misschien niet meer bereiken, telegrafeer dus liever morgen (Maandag).

640 Welk, waarschijnlijk nooit gepubliceerd, opstel hier door Verwey werd bedoeld, kon niet worden nagetrokken.

641 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 1, september 1897, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Het schoone Beeld* [zie noot 622], p. 1-42; A. Aletrino, *Uit 't leven*/Voor Wouter, p. 43-52, aldaar gedagtekend Mei '97; Albert Verwey, *Een tocht door Londen,* p. 53-64, aldaar gedagtekend Mei 1897; T.J. de Boer, *De Friesche kleiboer/Een historische schets,* p. 65-95; F. Roosdorp, *Kinderen*/Schets, p. 96-105; Herman Gorter, *Spinoza's leer*/Verzen, p. 106-114; Albert Verwey, *Oorsprongen,* p. 115-124 [zie noot 634]; F. van der Goes, *Grondwetsherziening,* p. 125-151, aldaar gedagtekend Aug. '97; F. van der Goes, *Fr. van Eeden in De Gids,* p. 152-161, aldaar gedagtekend Aug. '97.

642 Zie noot 622.

643 Vermoedelijk heeft Van Deyssel nog gelegenheid gevonden Verwey mee te delen - mededeling die dan niet bewaard is gebleven - dat hij op 15 augustus naar Hamburg zou afreizen om daar te logeren bij Arij Prins.

644 Van Deyssel verbleef echter nog op zijn logeeradres Bülanstrasse 1, in Hamburg's voorstad Sankt Georg. Zonder afscheid van zijn gastheer te nemen en met achterlating van zijn valies, vertrok hij - geheel onverwacht - huiswaarts op 7 september 1897. Het briefje van diezelfde datum, waarin hij aan Prins tekst en uitleg gaf, is in facsimile afgedrukt in *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 210.

tt

Albert V.

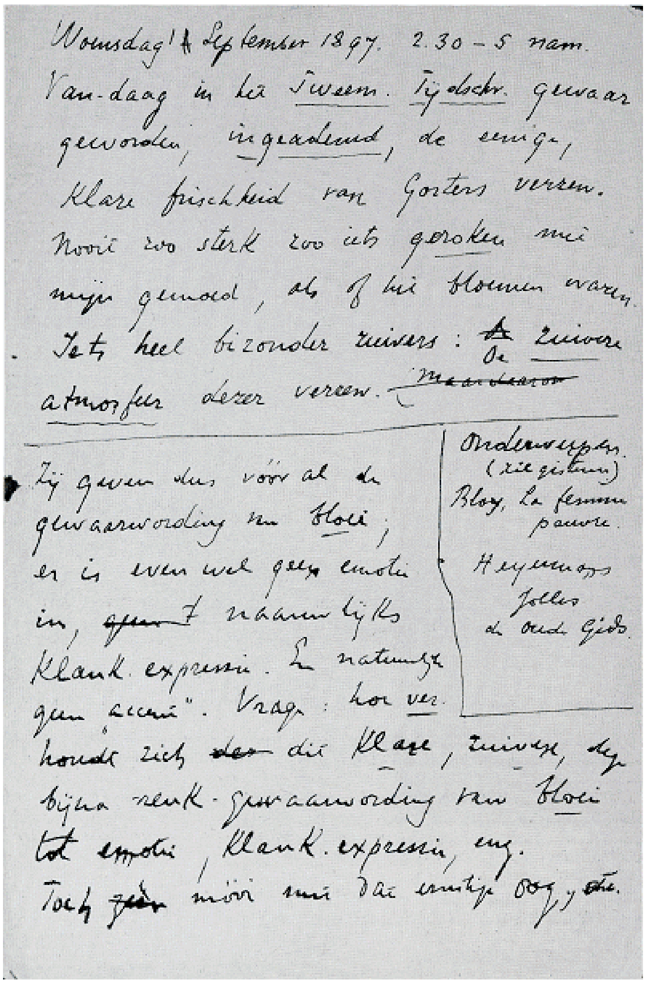

Woensdag 1 September 1897. 2.30 – 5 nam.
Van-daag in het Tweem. Tijdschr. gewaar
geworden, ingeademd, de eenige,
klare frischheid van Gorters verzen.
Nooit zoo sterk zoo iets geroken in
mijn gemoed, als of het bloemen waren.
Iets heel bizonder zuivers: ~~de~~ de zuivere
atmosfeer dezer verzen. ~~Maar daarom~~

Zij geven dus vóór al de
gewaarwording van bloei,
er is even wel geen emotie
in, ~~geen~~ ? naamlijks
klank.expressie. En natuurlijk
geen „accent". Vraag: hoe ver-
houdt zich ~~der~~ die klare, zuivere, bijna
reuk-gewaarwording van bloei
tot emotie, klank.expressie, enz.
Toch ~~geen~~ móói met dat ernstige oog, ~~etc.~~

Onderwerpen
(zie gisteren)
Bloy, La femme
pauvre.

Heijermans
Jolles
de Oude Gids.

Een zogeheten ‘papier de main’ of ‘handpapier’ waarop Lodewijk van Deyssel, tijdens zijn verblijf ten huize van Ary Prins te Hamburg, zijn indrukken noteerde van Gorter's bijdrage aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift van september 1897. In Gorter's vers ‘Nu ben ik hier...’ komt voor: ‘En laat een ernst, als van een donker oog,/nu wonen binnen u’, enz.

237

[poststempel Noordwijk aan
Zee
3 September 1897]

Amice,
Ben je Dinsdag[645] thuis? Dan kan het zijn dat ik eten en slapen kom. Het is wanhopend dat zelfs je meest doortastende maatregelen niet in staat zijn me de Rekg. Cour.t van het 1ste jaar te bezorgen. Je was zoo vriendelijk bij Groesb. een duplicaat te vragen: hij stuurde me er een van het 2de jaar. Kun je je papieren tegen Dinsdag nog eens nazien?

Tot ziens
tt Alb. V.

238

[poststempel Noordwijk aan
Zee,
15 September 1897]

L.C.
Ik stuur met deze post een brief voor K. Ingeval hij nog in Hamburg is wees dan zoo goed hem bij te frankeeren en door te sturen. Beste groeten ook van Kitty.

Albert V.

239

Noordwijk/Zee
15 Septr. '97

Amice,
Schrijf mij eens hoe het staat met de novellisten van wie bijdragen verwacht worden. Van Looy, Prins, Emants. Wie van hen zal voor het Novembernummer iets bijdragen? - Ik wou het weten omdat ik in 't begin van October dacht op reis te gaan, en vóor dien tijd liefst zoo veel mogelijk in orde had.

645 Dinsdag, 7 september 1897.

Als je nu al je tweede gedeelte[646] aan Groesbeek sturen kondt, zou dat vast 2 vel zijn. 1 ½ vel van Prof. v.d. Vliet, over Christoforus,[647] zijn gezet.

Zelf heb ik 10 blz ingezonden. Ik heb twee keer getracht ze je te toonen, maar toen naar de drukkerij gebracht omdat ik ze namelijk ook als deel van een afzonderlijke uitgaaf te-

646 L. van Deyssel, *Het schoone Beeld*. Tweede gedeelte. - Kritische studie, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 2, november 1897, p. 163-187. Zie noot 622. Van Deyssel is er niet in geslaagd Scheltema & Holkema te bewegen tot een afzonderlijke uitgave van *Het schoone Beeld*. Zo'n uitgave werd hem op 15 december 1897 ten sterkste door Groesbeek ontraden: 'Zulke uitgaafjes kosten gewoonlijk geld en als ze een beetje "gaan" dan zetten ze toch geen zoden aan den dijk.'

647 J. van der Vliet, *St. Christophorus,* in idem, november 1897, p. 188-215, aldaar gedagtekend Utrecht, 9 Juli 1897. Naar aanleiding hiervan maakte André Jolles, onder de titel *St. Christophorus*, enkele kanttekeningen in De Kroniek van 28 november 1897. Van der Vliet reageerde hierop met een uitvoerige open brief *Aan den Heer André Jolles*, in De Kroniek van 16 januari 1898, p. 21-22, waarop Jolles weer repliceerde, in De Kroniek van 23 januari 1898, p. 28-29, met *St. Christophorus (antwoord)*, onmiddellijk gevolgd door J(an) K(alf), *Noch van Sinte Christoffel*.

gelijk met het Tijdschrift wou doen verschijnen. Zij zijn nl. een vierde en slot-artikel[648] bij mijn vroegere *Toen de Gids werd opgericht...,* dat nu in zijn geheel zal uitkomen. De uitvoeriger bespreking van den aktueelen Gids bevat dit intusschen niet, waartoe voor jou de gelegenheid openblijft. George schrijft mij: Ich denke gern an den langen schönen Redeflusz Thijm's über Maeterlinck. -[649]

Ik vermoed dat je nog in Hamburg bent, maar zal Cato verzoeken je dezen dan optesturen, want omtrent de te wachten kopie had ik graag zoo dra mogelijk inlichting. Bij ontvangst in H. verzoeke mijn beste groeten aan Prins.

tt

Albert Verwey

240

Baarn, 16 September 1897.

Amice,

Ik ben terug, down, ongesteld en toch aan 't werk,[650] waaraan ik in H. begonnen was.[651] Je mist dus nog alleen de rek.-court. over het 1e jaar. Ik heb er nog eens ter dege naar gezocht, maar te vergeefs. Ik zal haar je echter toch bezorgen. Prins was zeker eene bijdrage voor de November-aflev. te zullen hebben.[652] Aan v. Looy en

648 Albert Verwey, *Toen de Gids werd opgericht...,* in idem, november 1897, p. 216-224, aldaar gedagtekend 20 Augustus '97 en voorzien van een noot: ‘Vervolg en slot van de artikelen onder denzelfden titel in de *Nieuwe Gids* van 1886. Tesamen en met een korte voorrede zullen zij dit najaar verschijnen bij de uitgever van dit tijdschrift.’

649 Zie noot 622.

650 Op 17 september zou Van Deyssel, voor het eerst na een onderbreking van meer dan vijf maanden, weer tot het ontwerpen van een - voorlopige - dagorde komen: ‘10-12: lektuur Heijermans en Van Collem; 12-12.30: tuin, wandelen; 12.30-1: ontbijten; 1-1.30: papieren ordenen; 1.30-2: 't zelfde; 2-2.30: wandelen; 2.30-3.30: lektuur Goethe; 3.30-4.30: kleêren ordenen; 4.30-5.30: mijn bijdrage volgend *Tweem. Tijdschr.* in orde brengen; 5.30-6: wandelen; 6-7: eten; 7-8: met Joopie spelen; 8-9: brieven schrijven; 9-10: Shakespeare; 10-10.30: nacht-toilet; 10.30-7: in bed.’ Op 15 december 1897 had hij aan Freule Jacqueline Sandberg geschreven: ‘Lieve Lientje, Ik ben sedert eenige dagen weêr thuis, maar mijn toestand is niet heel aangenaam, ongeveer juist het tegenover gestelde van toen je laatst bij ons was. Den eersten dag van mijn verblijf in Hamburg heb ik mijn oude kwaal plotseling teruggekregen. Dit duurt nu een maand en ik ben nog niet beter. Daar ik geen voet verzetten kon, is er van Kopenhagen niets gekomen, ofschoon ik in Hamburg Toorop ontmoette, die er juist heen ging. Ik ben zelfs niet naar Lübeck kunnen gaan, een mooi oud stadje bij Hamburg, dat ik graâg gezien had. Ik ben in-tusschen in Hamburg aan 't werk geraakt en zet dat hier ijverig voort. Daarom moet ik mij ook geweld aandoen en je verzoeken je afgesproken bezoek aan Baarn te willen uitstellen.’

651 In Hamburg had Van Deyssel, daartoe gestimuleerd door de recente lezing van *Phèdre,* van Jean Racine, een begin gemaakt met *Eringard tot Hjalmar:* een tekst die onvoltooid en ongepubliceerd bleef en die voor de eerste maal in 1956 zou worden afgedrukt in de toen door mij bezorgde uitgave van *Het leven van Frank Rozelaar*; zie thans Lodewijk van Deyssel, *Het leven van Frank Rozelaar*. Naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick. Tweede, herziene en vervolledigde druk, 's-Gravenhage, 1982, p. 306-308.

652 Deze bijdrage kwam ook tijdig binnen, maar werd niet in het novembernummer geplaatst.

Emants zal ik schrijven. Ik heb ook nog een bijdrage van Heijermans,[653] die misschien goed is, want ik

653 Herman Heijermans, *Sabbath/Eene schets,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 2, november 1897, p. 242-287, aldaar gedagtekend Wijk aan Zee, April '97.

heb in Hamburg iets van dien schrijver gelezen, dat zeer goed was. - Hoe maakt het Kitty en de meisjes, ook de allerjongste? Doe aan K. mijn hartelijke groeten. Met Liesbet ben ik in korrespondentie. Vraag haar zoo lief te zijn mijn andwoord op haar Thijm-zending alsnog te gemoet te zien. En wees zelf zeer van mij gegroet.

Karel Alb. Th.

241

Baarn, 17 September 1897

Amice,
Het stuk van Heijermans getiteld *Sabbath,* heb ik aanvaard en, in verband met je laatsten brief, voor de November-aflevering aan Groesbeek gezonden. Ik schat het op 2 ½ a 3 vel.

Saluut!
K

242

Baarn, 30 Septr. 1897.

Amice,
De bijdrage-Emants[654] is aangekomen en goed bevonden, - circa 5 vel, splitsbaar. Hij vraagt *f*40,- per vel èn twaalf gratis-overdrukjes.
Kun je misschien nazien welk honorarium hem vorigen keer is gezonden[*)]?

Hartelijk groetend,
Karel A. Th.

243

[poststempel Noordwijk aan
Zee,
2 October l897]

Amice,
De vorige maal heeft Emants ook 40 gld en de overdrukjes vrij gehad. Maar dat is tegen den zin van Groesbeek, die ze óns dan betalen laat. Antwoord dus dat de 40 gld door ons mogen worden toegestaan, maar dat de overdrukjes door de uitgevers tegen den kostenden prijs in rekening worden gebracht[*)]. Beste groeten

654 Marcellus Emants, *Vijftig*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 3, januari 1898, p. 339-399.
*) en of hij toen ook overdrukjes heeft gehad.
Mijn bijdrage is reeds naar Amsterdam.
*) Van Kampen van de Gids doet het ook.

Albert V.

244

Baarn 2 Oktober 1897

Waarde Vriend,

Beleefd breng ik UEd. in herinnering dat U de vriendelijkheid had ter gelegenheid

eener apteekersrekening dezen zomer het uitzicht te openen op kwijting eener doktersrekening ‘een paar maanden later’.

Nu hebt gij misschien gedacht: ‘Kom, met die hoogere tijdschrift-winst, enz.[655] zal mijn vriend het zelf wel schikken’; maar eilieve, misverstand helaas!!, want hier staat tegenover dat geen Opstellen-bundel dezen herfst het licht aanschouwt, etc.

UE: neemt niet kwalijk dat ik het in herinnering breng?

Met verlegen groet

K.J.L. Alb. Thijmius.

245

Noordwijk/Zee
3 Octr. 97

Amice,

Zeer zeker heb ik erom gedacht dat ik nog een belofte heb na te komen. Ik zweeg omdat ik er helaas bij moest denken dat ik het op 't oogenblik niet kon. - Van de *f*1500.- die ik dit jaar ontvangen moest kreeg ik namelijk bij gratie *f*300.- van Berlage op voorschot. De rest wacht op de aanbesteding. - Was deze reis er niet bijgekomen die ik om allerlei redenen niet kan en niet wil nalaten, dan ging het nog. Nú moet ik je verzoeken geduld te hebben, vermoedelijk zelfs tot 1898. Met het nieuwe jaar vervalt weer een termijn van mijn gewone inkomsten: om dit jaar doortekomen zal ik zelf moeten vragen om een tweede voorschot.

Geloof mij, waarde vriend, net nog veel verlegener, met mijzelf vermommenden afscheidsgroet, uw toegenegenen

Albert Dupré

246

Baarn, 8 Oktober 1897.

Lieve Kitty,

Zoû je misschien zoo goed willen zijn mij den *Mercure de France* van Oktober toe te zenden. Ik verneem dat daarin een artikel over Hollandsche literatuur[656]

655 Op 17 september 1897 had Scheltema & Holkema *f*468,66 ½ aan Van Deyssel doen toekomen, ‘volgens afrekening 3e jrg. Tweem. Tijdschrift.’

656 Het oktobernummer van de Mercure de France, Tome XXIV, no. 94, bevatte op blz. 309-314 een nieuwe kroniek *Lettres néerlandaises,* door Léon Paschal. Vastgesteld werd o.m.: ‘En effet une culture latine et grecque très fervente, une connaissance très avisée des lettres parisiennes font de l'âme hollandaise comme une soeur de l'âme française’ (blz. 310); ‘Cette influence française a agi sur un grand nombre d'écrivains hollandais; elle a donné à leurs livres une allure plus latine que germanique; elle a rendu leur style plus vif en brisant les longues phrases enchevêtrées; elle a aussi mêlé à la langue de quelques-uns de nombreux mots bâtards. Aussi, aux environs de 1880, on lit dans les revues hollandaises des traductions de Maupassant et de Coppée. M. Van Looy a traduit *la Nuit de Mai*de Musset; Louis Coupérus des fragments de la *Tentation de Saint-Antoine*. Presque en même temps, MM. Alberdingk Thijm et Van Deyssel s'avisaient de traduire *A këdysséril*de Villiers de l'Isle-Adam; choix

voorkomt, dat ik wellicht in een polemiesch manifest te pas zal moeten brengen. Albert is zeker al eenige dagen weg?

qui témoigne de quelles sortes d'oeuvres ces écrivains étaient épris.' (blz. 312).Helemaal dol wordt't op blz.313-314: 'Avant 1880 MM. Van Hamel, Van Hall, Busken Huet, Jan ten Brink, par leurs travaux, Mad. Bosboom-Toussaint et Virginie Loveling, toutes deux nouvellistes, Potgieter, prosateur méticuleux, Beets, peintre de moeurs, Jan van Beers, poète flamand, et les oevres toujours belles de Multatuli avaient préparé le mouvement jeune qui allait se dessiner. Puis vinrent après 1880: Van Eeden, l'auteur de *Johannes Viator;* Willem Kloos, un grand poète qui s'affilie en partie à Baudelaire, il s'est occupé aussi de traduire Sophocle; Boeken, critique et poète, traduisait Apulée et adapta *Floris et Blancheflor;* Louis Coupérus, poète d'abord, puis romancier remarquable dont je compte, à propos de son dernier livre: - *Métamorphose,* longuement parler dans une lettre prochaine; Mad. Hélène Lapidoth-Swarth, écrivit d'abord en français et collabora à la *Jeune Belgique,* devint ensuite un des premiers poètes hollandais; - Van Deyssel et Netscher, critiques ayant des tendances naturalistes; - Eeman (sic), réaliste; - Verwey, critique et poète, - Henri Borel, habite l'Orient, fut l'élève de Van Eeden, s'inspire d'une sorte de néo-boudhisme; - Mlle Marie Boddaert, poète (...), Frans Erens, écrit de petites esquisses réalistes, appartient à la Société de Jésus et défend dans ses articles l'art pour l'Eglise', enz. enz. Na lezing van dit artikel vroeg Van Deyssel terstond aan Vallette het adres van Léon Paschal. Dit luidde, onverwacht genoeg, Van Galenstraat 23, Den Haag. Op 14 oktober 1897 liet Paschal aan Van Deyssel het concept toekomen van een aan Alfred Vallette te richten brief, die deze in de Mercure de France zou mogen publiceren: 'Mon cher Vallette, Je veux corriger le plus tôt possible des erreurs dans lesquelles je suis tombé, dans ma dernière correspondance. La plus grave est d'avoir attribué une traduction d'Akëdysséril à la fois à M. Alb. Thijm et à M. Van Deyssel, alors que l'un est le nom et l'autre le pseudonyme du même écrivain, rédacteur dela "Revue Bimestrielle Néerlandaise". La confusion commise par moi est ridicule mais j'aime mieux en faire l'aveu que de la laisser passer. L'autre erreur fait de M. F. Erens un membre de la Société de Jésus et un défenseur de l'Art pour l'Eglise, renseignements également inexacts. D'autrepart mon article doit être complété par les noms de Jan Hofker, Herman Gorter, Ary Prins, Frans Coenen, Auguste van Groeningen, André Jolles. Outre qu'il était un prosateur de mérite, Potgieter fut aussi un poète qui écrivit, sur Dante et sur Florence, des vers parmi les plus beaux que ces sujets aient inspirés.
J'avais l'intention de vous écrire prochainement à propos de M. Louis Couperus, et de son oeuvre que je suis occupé à lire; mais je sens qu' entre comprendre une langue et comprendre une littérature il y a un abîme qu'un esprit étranger ne peut franchir. Pour juger un mouvement il faut avoir assisté à ses débuts. Il faut même avoir approché des écrivains, avoir été le confident de leurs rêves pour avoir sur leurs livres les lumières désirables. Lisant les sonnets de Willem Kloos, je l'ai affilié à Baudelaire, poète français à moi familier, alors que l'oeuvre de Willem Kloos est trop vaste et trop diverse pour permettre l'appréciation que j'en ai donnée brièvement. C'est pourquoi, mon cher Vallette, laissez-moi renoncer à une tâche imprudemment assumée. Pour que les lettres Néerlandaises soient exposées dans le *Mercure* d'une façon parfaite comme vous m'en exposiez autrefois le souhait et comme je veux moi-même qu'elles le soient, il faut qu'un hollandais le fasse. Comme français, imbu de la littérature française, je tomberais fatalement dans des malentendus. Je me suis adressé à de jeunes écrivains, intimement mêlés au mouvement littéraire, et j'espère obtenir l'assentiment de l'un d'eux. Au jour où je date cette lettre, ma démarche n'a pas encore abouti; mais je compte bien que, pour le numéro de Décembre, la rubrique pourra être mise en de bonnes mains. Agréez mes sentiments les meilleurs.' Van Deyssel echter moet een andere, en voor Paschal plezieriger, oplossing hebben voorgesteld, want op 19 oktober liet Paschal aan Van Deyssel weten: 'Je tiens à vous remercier dès le moment de la générosité que vous avez eue en acceptant mes propositions. Si quelqu'un parlait jamais de la littérature française comme il m'est arrivé de parler de la littérature hollandaise, je n'aurais pour lui que mépris; aussi je me méprise, et je me reproche amèrement ma légèreté. Ce sentiment que j'éprouve à mon propre égard est assurément le plus pénible que je puisse ressentir.' Op 22 oktober 1897 schreef Alfred Vallette nog aan Van Deyssel: 'Je vous remercie de la solution que vous donnez à l'affaire, et qui est en effet, je pense, la meilleure. - Je vous remercie également de vouloir bien m'assurer que vous songerez à nous trouver un correspondant très au courant des lettres néerlandaises.'

Hartelijke groeten, - en bij voorbaat mijn dank voor de moeite der toezending - van ons beiden en Annie.

Karel A. Th.

247

Baarn 15 Oktober 1897.

Amice,

Verwey 10, Van Deyssel 25, Veth 6,[657] v.d. Vliet 24, de Boer 16[658], v.d. Horn 14[659], Prins 7, Heyermans 36. Is samen 138 blzd. Voeg hier bij nog ± 24 van Emants, dan is dat samen ongeveer 10 vel. Is het zoo goed?

Alleen is, ten eerste, de vraag of het stuk van Emants ongeveer bij de 24 blzd. splitsbaar is. Daar het 5 vel bedraagt, zal er misschien nog 1 vel bij moeten, zoo dat wij 11 vel zouden worden.

Ten tweede zoû wellicht een andere ordening gewenscht zijn, daar nu juist alles van éen soort telkens bij elkaâr staat.

Ten derde wil ik graâg weten of ik mij nog met de aflevering bemoeyen moet of dat jij het uit de verte doet.

Adieu! Veel plezier. Doe mijn hartelijke groeten s.v.pl. aan George en schrijf mij eens je adres en hoe je 't hebt.

Karel Alb. Th.

248

[poststempel Berlijn,
19 October l897]

Amice,

De opgaaf aan Groesbeek is V.D. 26, v.d. Vl. 26, Verw. 9, de Br. 16, Prins 7, Heijermans 36, Veth 6, Goes 34, v.d. H. 10. Van der Goes heeft nl. nog nagestuurd.[660] Als dat te lang wordt mag Groesb. Prins uitstellen. Vin je dat niet goed schrijf het hem dan even. Ik deed het niet wegens omvang maar wegens honor. kosten. Ik heb Groesb. gezegd als er niets tusschenbeide komt zelf te teekenen voor afdrukken, en met bezwaren zich tot jou te wenden. Hoor je dus niets dan gaat alles goed. - Ik ben hier in een andere wereld, met menschen die anders dan wij zijn en waartoe ik toch in schoone betrekking ben. Ik logeer bij George in de Markgrafenstrasse 81, en blijf nog tot 1° November.

Hartelijk gegroet van George en van

Albert Verwey

657 Jan Veth, *Aelbert Cuyp*/ Aan mijn vader ter gelegenheid van zijn tachtigsten geboortedag, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 2, november 1897, p. 285-294, aldaar gedagtekend 29 September '97.

658 T.J. de Boer, *De Friesche kleiboer/Een historische schets,* in idem, november 1897, p. 225-241.

659 Dr. v.d. Horn v.d. Bos, *Dr. Ch. M. van Deventer en Lavoisier's zoogenaamde plagiaten/Een woord tot verweer,* in idem, november 1897, p. 329-338.

660 F. van der Goes, *Ministers-Kamerleden,* in idem, november 1897, p. 295-328, aldaar gedagtekend Sept. '97.

249

Baarn 6 November 1897.

Amice,

De auteur P.C. Boutens, met wiens verzen ik meer ingenomen was dan jij, heeft een bundel gereed, welke in Januarie a.s. verschijnt.[661]

661 P.C. Boutens, *Verzen* . Met een Voorreden van L. van Deyssel. Maison Blok, Den Haag, [februari] 1898. De Voorreden is gedagtekend 28 Oktober '97. Aan deze bundel was voorafgegaan, in 1894, P.C. Boutens Jr., *XXV verzen,* verschenen bij F.P. d'Huy te Middelburg, in een oplage van 100 exemplaren. Boutens' brief aan Van Deyssel, vanuit Voorschoten, op maandag 27 september 1897, maakt duidelijk dat de dichter zelf te weinig een doorslaggevende stem had gehad bij de samenstelling van zijn tweede bundel: ‘Waarde Heer, Zoo even ontving ik uwen zoo vriendelijken brief. Wat uw voorstel betreft tot opneming van de verschillende nummers uit den ouden bundel, Uw keuze kwam geheel met wat ik zelf zou doen overeen, behalve dat no. 1 en 12 allicht beter konden wegblijven. Maar verdriet deed mij het niet opnemen van enkele latere dingen, die het mijn plan is aan het eind van dezen met de eerste regels aan te geven. Nu kan ik natuurlijk deze uitgaaf geheel beschouwen als eene keuzetentoonstelling, door u georganiseerd, maar ik ben zeker u geen ongenoegen te doen door zelf ook graag een weinig vreugd aan dit evenement te beleven. Reeds vroeger zei ik u; en nog altijd is dit mijn gevoelen; ik zie er meer tegen op dan dat het mij als iets moois verlokken zou, om ieders eigendom te zijn en voor winkelramen te liggen. Vreugd zal ik er dus al weinig aan hebben; want uwe lieve waardeering blijft de zelfde. Maar op deze manier komt er een verdriet bij. Want eenige mijner meest geliefde kinderen lijden den smaad van bij hun moeder terug te komen,verstooten en achtergesteld bij minder geliefde. En zooals een moeder liever geen harer kinderen laat uitgaan naar een partij b.v. dan sommige te laten gaan en anderen te *moeten* thuis houden, omdat men ze niet wil. -
Maar u begrijpt me al lang. Juist een paar dingen, die mij *het alderliefst* zijn, heeft u weggelaten. Niet dat ik u van verkeerden voorkeur beschuldig. Maar we staan hier voor deze vraag. Zal dit een bundel zijn, waarin ik kan voelen mijzelf te geven en waarin hoort wat ik *het* best vind, of zal het geheel uwe keuze zijn?
Ik laat het aan u over. Ziet u wel: zoo wordt deze bundel als een kamer voor mijn gevoel, waar mijn dingen met liefde en zorg door minlijke en trouwe handen geschikt zijn, maar waarin ik toch niet dagelijks leven kan, omdat ik nu eenmaal gewoon ben dit en dat niet te kunnen missen of een en ander anders geschikt te hebben.
Dit alles mag ik u schrijven, niet waar? U ziet, ik laat de beslissing geheel aan u. Met hartelijke groeten, uw genegen P.C. Boutens.’
Hierna volgt dit lijstje:

Zooals de zware zomerboomen weenen
Van al den dag hoe kort het oogenblik
Al vonken van momenten zaligheid
Langs venster vol zon van leven
Nu komen, komen de dagen

Van dit lijstje, verwijzend naar het manuscript waaruit eerder de *XXV verzen* waren geselecteerd, heeft Van Deyssel enkel en alleen *Langs venster vol zon* als nog in de bundel *Verzen* opgenomen. Dit stak Boutens te meer toen hij in de eerste helft van december 1897 ontdekte dat Van Deyssel wèl - en zonder daarover met Boutens overleg te plegen - te elfder ure aan de bundel had toegevoegd de beide gedichten waarvan sprake is in noot 269. In een brief van 16 december 1897 vroeg Boutens zich af: ‘Maar waarom hebt u dit gedaan? - die twee gedichten opnemen, hoewel u ze niet goed oordeelt, om me niet te leur te stellen. Moet nu verloren gaan het goede, dat me wel wat gekost heeft? En is het niet beter ze nog terug te nemen? [dit is inderdaad gebeurd-H.P.] Ze zijn al gezet en gecorrigeerd, maar mij zal het eerder wat hartzeer sparen ze niet te laten verschijnen dan ze daar te zien staan in ongegronde pretentie. Ik voel heel goed, dat ik ze zelf nu nog niet kan zien als vreemdelingen, maar het is een ondragelijke gedachte ze gaandeweg te zien verleelijken in hun hoekje.
Ik zend u hierbij de gevraagde verzen [*Kom niet de verre wegen, Al zielen zacht* en *Koel bed zilverwijd;* in *Verzamelde lyriek,* a.w., p. 75, p. 52-54 en p. 64-65]. Uwe conditiën zijn mij

Bij dezen bundel heb ik een Voorrede geschreven,[662] die ik gaarne in de Januarie-aflevering van ons *Tijdschrift* zoû plaatsen.

totaal goed, en u zult me zeker al vergeven hebben, dat ik uit onkunde een verkeerden weg ben ingegaan. Met groet van genegenheid P.C. Boutens.'

662 Aan het schrijven van de Voorreden waren de volgende aantekeningen voorafgegaan: op 23 september 1897, n.a.v. *Onder de elpene welving*[zie thans P.C. Boutens, *Verzamelde lyriek*/Eerste deel, 1898-1921, Amsterdam, 1968, p. 66-67]: '*Onder de elpene welving van den wolkendag* is een weinig konfuus in de uitdrukking van het Geheel zijner bedoeling; ook ontbreekt hier de pure gevoelsmelodie. Maar het blijft, op de laatste strofe na, aan-zienlijk van houding en statig van beelding.'; zelfde datum, n.a.v. *Oostenwind deunt en tuit* [*Verzamelde lyriek*, I, a.w., p. 68-70]: 'Al zijn de zestien laatste regels van *Oostenwind deunt en tuit* niet zoo best, - hoe kleurig en geagiteerd is dit met den toon der meeste andere aromatiesch kontrasteerende gedicht'; zelfde datum: 'Nu en dan ziet men bij hem nog te zeer moevementen van andere dichters. Dit beteekent echter al héél weinig.' Op 12 oktober overzag Van Deyssel de gedichtenreeks waarmee de bundel opent: (1) *Ik sloot de blinkevenstren* (*Verzamelde lyriek,* a.w., p. 11-12), (2) *Een gouden stem is door mijn Ziel gegaan* (a.w., p. 13), (3) *Nu heeft in 't gouden dagen* (a.w., p. 14), (4) *O warm-licht leven* (a.w., p. 15), (5) *Mijn droomen zijn niet dood*(a.w., p. 16-17). Bij die gelegenheid beschouwde Van Deyssel de vierde, vijfde en zesde strofe van dit laatste gedicht ten onrechte als zelfstandig, en dus als het zesde, gedicht binnen die reeks van vijf, 'wier verschillende maten goed gelijkloopen met de verschillende gemoedstoestanden en -bewegingen, die er zich in uiten. Hoewel in het eerste gedicht enkele kleine reminisenzen aan andere dichters voorkomen, en dit tevens wel niet tot de innigst volbrachte der verzameling behoort, is het toch aanstonds zuiver en toonbaar. De rijke rust van den met zijn geestes-schatten van het Leven afgezonderd wonende dichter nestelt breed-vleugelig in het eerste gedeelte. In het tweede gedicht komt het dán helle dán zachte lied van de Lente in het Leven daar buiten, hem ter oore, in ongelijke vlaagjes aangedragen door den luwenden wind, als een verlokking wie hij niet zal kunnen weerstaan. In het derde slaat hem, met luide korte vlagen, de Licht-storm van den zomer -, en overwint zijn afgezonderde vermogens. De Levens-zon straalt door zijn open en verlaten wezen. In het vierde fluistert de schuchtere klacht der beroofdheid. In korte zuchtjes schijnt de vreugde geheel weg-stervende.

Maar in het vijfde heeft de overgang plaats gehad. Het Gemoed leeft op in het Leven-daar-buiten. Mijmeringen en gelukkig-voelingen vereenzelvigen zich met de bekoorlijkheden der schoone-natuur. In het zesde moedigt de gemoeds-stem nog aan, maar opent zich tevens reeds het uitzicht op de beslotenheid van het toekomstige jaargetijde als de vereeniging met de buitenwereld weêr zal hebben opgehouden.

De mooiste der strofen is die, wier aanvangsregel luidt:

Straks ga ik zelf door 't leven dwalen

om haar oproeping der voorstelling van den bosch- en velddwaler, die in een zon- en schaduwplek of eene wolkenfiguur een schoonheidsverlangen, eene stemming van geluk, door hem in den voorbijen winter ondervonden, herkent.

Het is deze strofe en wel in den geluids-overgang van den tredenden (lichtelijk schertsenden) regel:

D'één hier en d'ander dàar

met het oogenblik van rust er achter, - tot den week deinenden (ernstig teederen) regel:

Ik zal u wel ontmoeten,

waar wij voor de eerste maal het hoogere melodie-vermogen van den dichter in werking zien.' Op 20 oktober 1897 vervolgde hij: 'De aard der dichtkunst waartoe dit gedicht behoort, is niet dat op melodieuze en plastische wijze het begrip van het Kontemplatieve Leven tegenover dat van het Aktieve Leven, zoo als dat leeft in de sfeer der gevoels-filosofie, - wordt weêrgegeven; maar de aard dier dichtkunst is, dat (op melodieuze en plastische wijze) de sensueele gemoedsimpressie wordt weêrgegeven, die de dichter, dat is de mooi-gevoelige mensch, van het verschil tusschen afgezonderd, denkend en verbeeldend, kamerleven èn het overgegeven leven van ziel en voelen buiten in de zomernatuur, ontvangt.

Daar jij ook over Proza schrijft je eigen meening, vertrouw ik, dat je er niet tegen zult hebben indien ik de mijne over iets van Poezie publiceer.

Mocht je het evenwel liever niet hebben, dan zal ik op plaatsing van dat stukje in het Tijdschrift niet aandringen.

Overigens geen nieuws. Emants heeft het nog ongezette deel van zijn novelle in hand-

Het gedicht is niet het symbool der (gevoelde *begrippen*) *Kontemplatie en Aktie*; maar is de *Fantazie* der *sensueele gemoedswaarneming* van *Binnen* en *Buiten's Huis*.' In het avonduur van 21 oktober 1897 zou hij besluiten: 'Het is niet de verleiding van het Leven van Daad, die komt luwen naar [*doorgehaald*: de starheid van] het Leven van Aanschouwing, en het Binnen-'s-huis en Buiten-'s-huis zijn niet de zinnebeelden van Ziel-naar-binnen en Ziel-naar-buiten; maar het is de verlokking der zintuigelijke Lentewaarneming, die tot het Gemoed doordring en in de Verbeelding tot (fantazie-) voorstellingen wordt.
Waar *vertoeft* de Dichter? Niet in de ziele-sfeer en daalt van daar af tot het Beeld; maar in de sfeer der zintuigelijke waarneming en stijgt van daar op tot het Beeld.
Nu nog iets over het *ontmoeten* der winterdroomen in de zomernatuur. In *welken staat* bevindt zich hier dit gegeven? Niet in den staat van sensitivistische sensatie. Maar in den staat van lyrische fantazie. M.a.w.: het ontmoeten zijner Droomen in het landschap *doet* de dichter ons *niet zóó gevoelen,* dat wij er met een schok uit de sfeer der zintuigelijke en gemoedsgevoelige waarneming in een diepere *levens-sfeer* door worden overgeplaatst; maar het is: het voortspelen op zijne fantazie.
De dichter drukt niet uit dat hij de essentie van een gevoel in hem (van blijdschap, smart, enz.) te-rug vindt in de kleuren-samenkoming, in het aesthetisch wezen, b.v. van een half in schaduw, half in zon staanden boom, zoo dat hij juist déze ontroering, die de boom hem geeft, reeds van te voren in zijn mijmering had beleefd. Maar eenmaal aan 't spelen, aan 't muziek maken, met de fantazie der gevluchte droomen, komt het motief van het ontmoeten, als een logische voortzetting der fantazie, die vervolledigen.' Op 22 oktober 1897 voegde hij hieraan nog toe: 'Nu is mijn wensch uit den aard van het gedicht aan te toonen hoé ik weet dat het niet zinne-beeld van ziele-leven, maar fantazie van impressie-leven geeft. Niet wijl ik thands zoû willen betoogen, dat het een beter is dan het andere, want de waarde van een kunstwerk wordt niet bepaald door zijn soort; maar om te arbeiden aan de kunstwetenschap. Deze bedoeling moge de te beproeven levens-ontleding verontschuldigen.'

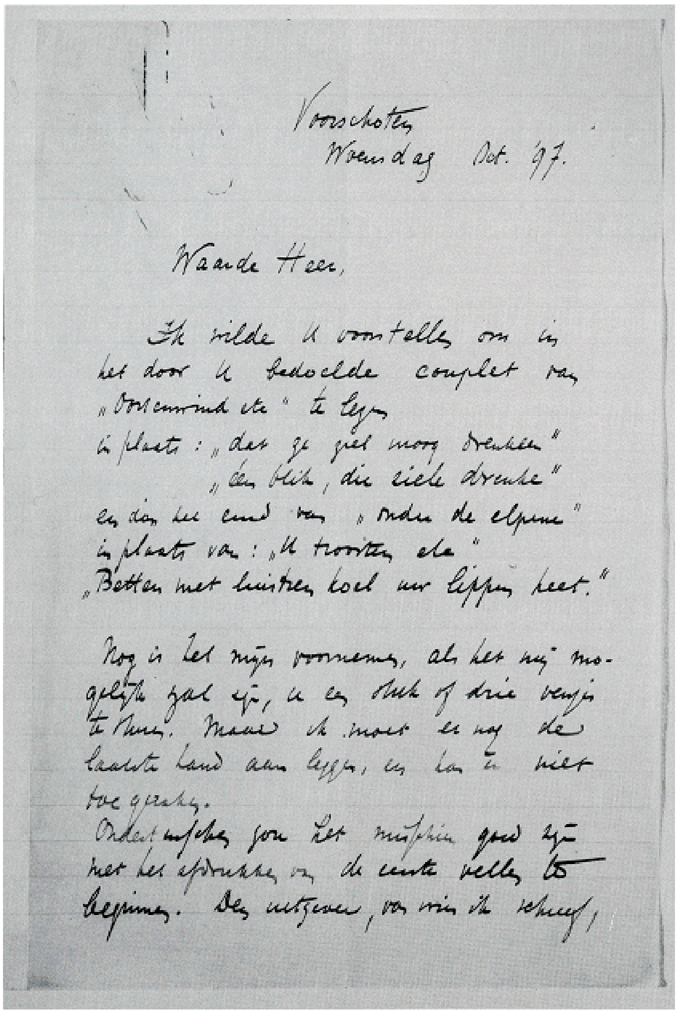
Voorschoten
Woensdag Oct. '97.

Waarde Heer,

Ik wilde U voorstellen om in
het door U bedoelde couplet van
„Oostenwind etc" te lezen
in plaats: „dat ze ziel moog drenken"
„den blik, die ziele drenke"
en dan het eind van „onder de elpine"
in plaats van: „U trooster etc"
„Betten met luister koel uw lippen heet."

Nog is het mijn voornemen, als het mij mo-
gelijk zal zijn, u een stuk of drie versjes
te sturen. Maar ik moet er nog de
laatste hand aan leggen, en kan er niet
toe geraken.
Ondertusschen zou het misschien goed zijn
met het afdrukken van de eerste vellen te
beginnen. Den uitgever, van wien ik schreef,

Brief van P.C. Boutens aan Lodewijk van Deyssel, d.d. woensdag, 12 oktober 1897.

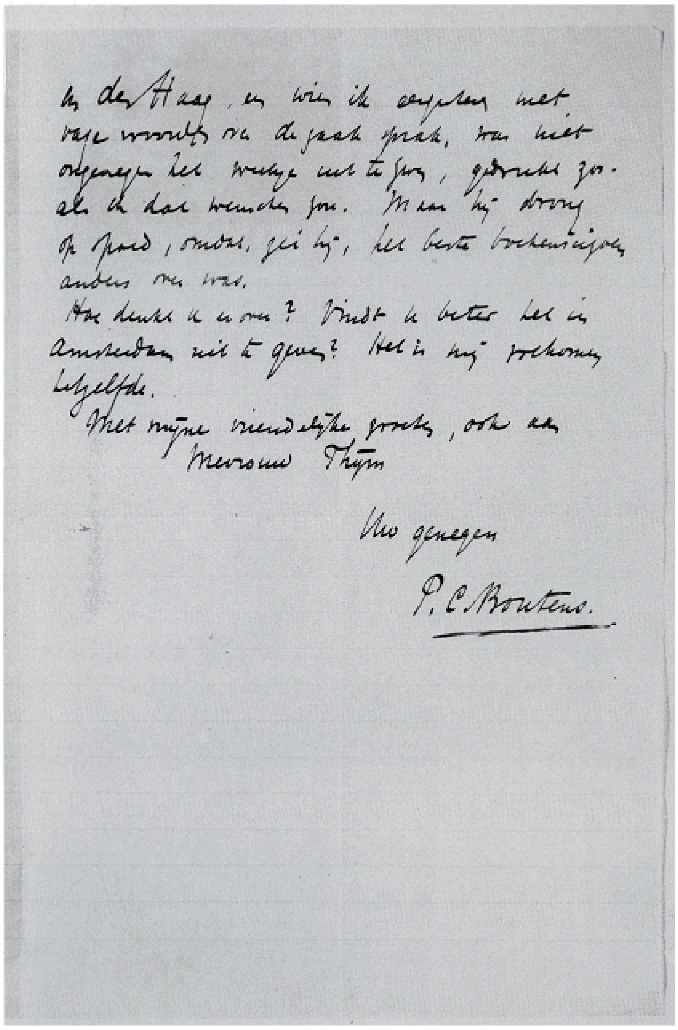

in den Haag, en wien ik overigens met
vage woorden over de zaak sprak, was niet
ongenegen het werkje uit te geven, gedrukt zoo-
als ik dat wenschen zou. Maar hij drong
op spoed, omdat, zei hij, het beste boekenseizoen
anders om was.
Hoe denkt u er over? Vindt u beter het in
Amsterdam uit te geven? Het is mij volkomen
hetzelfde.
Met mijne vriendelijke groeten, ook aan
Mevrouw Thijm

Uw genegen

P.C. Boutens.

schrift even teruggevraagd, om er enkele wijzigingen in te brengen.

Het zoû, dunkt mij, goed zijn zoo deze novelle in-éens kon worden geplaatst, daar zij een geheel is; maar 't is een héel stuk!

Ik ben druk aan 't werk en zie niemant.[663] Ik vrees zóó daar-uít te geraken, dat ik zelfs jou, wiens bezoeken tot mijn alleraangenaamste verrassingen behooren, wel zoû willen verzoeken mij in de eerste maanden niet met die verlokking in aanraking te brengen.

Wees, met Kitty, zeer hartelijk van mij gegroet

Karel A. Th.

250

[Noordwijk aan Zee]
11 Novr. '97

Amice,

Tegen het plaatsen van de Voorrede heb ik geen bezwaar. Bespreek ik den bundel niet, dan is het daarmeê door jou gedaan. Bespreek ik hem wel, dan is het niet kwaad dat de lezer ook jouw meening gelezen heeft. - Emants geheel geloof ik ook niet dat gaan zal. - Als ik kon kwam ik ondanks je verbod misschien. Maar ik ben sinds mijn terugkomst nog weinig mezelf.

Gegroet. Groet C.

Albert V.

251

Baarn 16 November 1897.

Amice,

Ik heb gezien dat van Jolles eind November een belang-, althands omvangrijk werk zal verschijnen.[664] Zoû het ook gewenscht zijn hem te vragen dat tot Januarie uit te stellen en in onze aflevering fragmenten te geven? -

663 Vlak voor het schrijven van deze brief was Herman Gorter nog op bezoek geweest. Dat bezoek moet geanimeerd verlopen zijn, want nog diezelfde avond schreef Gorter aan Van Deyssel: ‘B.K.! Van middag vergat ik toch wat ik voor je bij me had, je te geven, [n.l. een exemplaar van *De school der poëzie*-H.P.] Ook vergat ik Cato goedendag te zeggen. Doe dit nog voor mij. - Maandag herstel ik mijn verzuim per post. Deze is nu en tot morgen gesloten. t.t. Herman.’ Ook had Van Deyssel afgesproken met Eduard Thorn Prikker dat deze hem op zondag 14 november mocht komen bezoeken.

664 André Jolles, *Het eerste spel van Michaël den Aartsengel,* verschenen in 1897 bij C.M. van Gogh te Amsterdam. Op 4 december 1897 vroeg P.L. Tak aan Van Deyssel of hij Jolles' bundel in De Kroniek zou willen bespreken: ‘Zoo wel hij als ik zouden dat zeer waardeeren. Ik geloof dat Albert Verwey hem half en half heeft toegezegd, er in het Tweem. over te zullen spreken.’ Die bespreking heeft Van Deyssel niet geleverd, maar wel ging hij zich in de komende maanden diepgaand met het werk van Jolles bezighouden; zie daarover *Lodewijk van Deyssel en André Jolles*, in Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel/Dertien close-ups,* Amsterdam, 1964, p. 103-121. Laatstelijk over André Jolles: Antoine Bodar, *Het*

Aangenaam ben ik getroffen geweest door je verlangen mij te ontmoeten, - dat van mijn kant niet minder is, dat weet je wel - toen je schreef dat je in weêrwil van mijn 'verbod' toch eens zoû aankomen.

Maar toch moet ik het je ontraden. Weet je wel dat je mij niet in bekoring moogt lijden

verliteratuurde leven van André Jolles, in Maatstaf, 31e jrg., nummer 8, augustus 1983, p. 32-47.

[sic]? Ik ben voor mijn beste vrienden ál tijd te huis behalve als ik met... Onzen-Lieven-Heertje ben.

Mocht je verlangen mij te zien zoo groot zijn dat je ondanks mijn verzoek kwaamt, dan zoû mijn kracht groot genoeg zijn om ondanks je komst verborgen voor je te blijven. Zijn recht tot afzondering mag iedere burger handhaven!

Ik vertrouw ook eenigszins dat je lichtelijk in je schik zal zijn mij niet te hebben afgeleid, als je later zien zult waarvan je me zoudt hebben afgeleid.[665]

Ik maak je mijn verontschuldigingen voor den, meen ik, ietwat stroeven toon, waarop ik je over die voorrede-Boutens schreef. De stroefheid kwam door verlegenheid, om dat het een eenigszins delikate zaak was. Als ik het stukje in de boek-proef heb, zal ik het je zenden.

Met hartelijke groeten

Karel Alb. Thijm.

252

Baarn 24 Novr. '97.

Amice,

Wèl bedankt, met deze keerende post, voor het boekgeschenk met het inschrift,[666] dat vele gedachten opwekte.

Hartelijk gegroet
Karel A. Th.

253

Baarn 25 November 1897.

Amice,

Het pak boeken in orde ontvangen. Prins zijn Koning[667] ontving ik reeds, dank je. Ik denk wel, behalve dat eene, nog iets voor de Boekbeoordeelingen te zullen hebben.

Wel gegroet

665 Sinds 17 oktober 1897 werkte Van Deyssel dagelijks aan het manuscript van wat later *Het leven van Frank Rozelaar* zou gaan heten. Zie noot 651.

666 Albert Verwey, *Toen de Gids werd opgericht...* [met een Voorrede door de schrijver en met een vignet op de titelpagina door G.W. Dijsselhof], Scheltema & Holkema's Boekhandel, Amsterdam, [november] 1897. De Voorrede is gedagtekend 5 Sept. 1897. Verwey's inschrift luidde: 'Aan Karel Alberdingk Thijm in herinnering aan de Nieuwe Gids jaren Zijn Vriend Albert Verwey Novr. '97.' (Door mij geciteerd conform de tekst zoals die - naar ik vrees niet geheel correct - staat afgedrukt bij no. 118 in *Een unieke Nederlandse verzameling,* J.L. Beijers, Utrecht, 1980 [catalogus betreffende een boekverkoping op 11 maart 1980, 14 uur].

667 Ary Prins, *Een koning* [met een bandontwerp door L.W.R. Wenckebach], Scheltema & Holkema's Boekhandel, Amsterdam, 1897. Dit boek werd laatstelijk herdrukt met een nawoord [en met bibliografische gegevens] door Harry G.M. Prick, bij Joost Nijsen te Amsterdam, 1980.

Karel A. Th.

254

Baarn, 5 December 1897.

Beste Albert,

Hierbij het delikate stukje[668], dat ik je verzoek na keuring zonder te veel uitstel door te zenden naar Groesbeek, daar ik het weêr spoedig naar Den Haag moet zenden.[669]

Het zij voor deze, het zij voor de volgende aflevering zal ik ook ongeveer ¾ vel hebben over de School der Poezie.[670] - Heb jij zelf geen lust naar aanl. hiervan de theorieën eens uit een te zetten, die ik mij uit een onzer laatste gesprekken herinner? Als men nagaat, dat zoo iets zeer onpersoonlijk kan gehouden worden, lijkt de gelegenheid nogal geschikt. -

Ik zond je mijn konterfeitsel.[671] Ik vond het wel een beetje bedenkelijk nu je er al een had, maar het was om dát te vervangen.

Hartelijke groeten, ook aan Kitty

t.t.

Karel Alb. Thijm.

Het hierbij gaande stukje bedoel ik niet als artikel natuurlijk, maar als deel van Letterkundige Aanteekeningen of Boekbeoordeeling.

255

Noordwijk/Zee
7 Decr. '97

Amice,

Veel dank voor het portret, dat ik wel graag heb, dat wel anders dan het Vethsche[672] is,

668 L. van Deyssel, *Een nieuwe dichter,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 3, januari 1898, p. 436-442, aldaar gedagtekend 28 Oct. '97. Op 10 januari 1898 schreef Diepenbrock aan Charles Smulders: ‘In het “Tweemaandelijksch Tijdschrift”, een soort van gearriveerde geëmbonpointeerde “Nieuwe Gids”, staat een artikel van van Deyssel over den dichter Boutens. Misschien heb je 't gezien.’ (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten,* ed. Eduard Reeser, dl. III, 's-Gravenhage, 1970, p. 21) Een vruchtbare verwijzing, want Charles Smulders zou later het in die aflevering afgedrukte *Kom niet de verre wegen* componeren.

669 Namelijk naar de Haagse boekhandelaar J. Blok (Librairie ancienne et moderne, Prinsestraat 8), de uitgever van Boutens' bundel *Verzen,* die Van Deyssel's ‘Voorreden’ met *ƒ*50,- honoreerde; zie ook Harry G.M. Prick. *Hommage aan de Haagse boekhandelaar,* in: *Het Land der Letteren/'s-Gravenhage & Scheveningen.* Door schrijvers en dichters in kaart gebracht, Amsterdam, 1984, p. 102---110.

670 Zie noot 663 en 675.

671 Een afdruk van het portret waarvoor Van Deyssel op 1 juli 1897 had geposeerd in het atelier van de zeer gezochte portretschilder Hendrik Johan Haverman (1858-1928) te Den Haag. Voor een opgave van degenen die, buiten Verwey, met een afdruk werden bedacht, zie *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr.,* a.w., p. 273, noot 446.

672 Bedoeld is Jan Veth's van 1893 daterende portrettekening van Lodewijk van Deyssel, die in 1895 zou worden opgenomen in de toen bij Scheltema & Holkema's Boekhandel verschenen linnen portefeuille met letterstempel van Carel Adolph Lion Cachet, die onder de titel *Bekende Tijdgenooten* twaalf portretten in lithographie bevatte van de hand van Jan Veth. Het moet hoogst raadselachtig heten op grond waarvan Jaap Jan Hey in NRC Handelsblad van 1 maart

maar dat het toch niet voor mij vervangt. Dit is anders, wereldscher, maar de goede kwaliteiten van dat van Veth worden mij toch ook duidelijker erdoor.

Je stukje - een fraaie causerie is het - stuur ik naar Groesbeek. Zou het niet winnen als tegelijkertijd eenige van die gedichten, 'die van hun eerste woord tot hun laatste geheel tot poëzie zijn gelouterd', geplaatst werden? Jij hebt dat zeker in je macht en aan de uitgaaf kan het niet anders dan goed doen. Begrijp ik goed dat je opstel over Gorter af is? of is het dat je het, desnoods voor het a.s. nummer, maken wou? Zelf zal ik de uitvoerige uiteenzetting die je bedoelt in geen geval geven. Wel geef ik van het boek een saamvattend overzicht, niet meer dan twee bladzijden.

Ik wou dat ik je al spoediger spreken kon. Voor het tijdschr. wordt het langzamerhand zeer noodzakelijk. Maar mijnerzijds kan het niet eerder dan Maandag den 20sten, wanneer ik op de terugreis uit Groningen over Baarn kom. Ik zou je dan toch ook zeer graag zien. Beste groeten. Groet Cato.

tt

Albert V.

256

Baarn, 5[673] December 1897

Beste Vriend,

Ik bemin je (verontschuldig deze rondborstige verklaring). Ik bemin je, en je zult over mij te vrede zijn. Maar ik ontvang niemant. Wil mij beschouwen als een komponist, die tot April het eiland Sicilië is gaan bewonen om daar een muziekstuk af te werken. Als mijn vrienden met deze fiktie geen genoegen nemen (maar zij doen het, de goede); - verkoop ik mijn bed en ga werkelijk naar Sicilië.

Waarom, niet waar, zoû Wagenvoort zich wel acht maanden te Jeruzalem mogen afzonderen en ik niet te Baarn indien ik meen daar het Hemelsch Jeruzalem gevonden te hebben.

Wil dit niet stijfhoofdigheid achten en niet denken 'weêr zoo'n vreemde kuur'. Ieder is anders samengesteld en moet weten wat goed voor hem is. Ik heb nooit in mijn leven, hetzij toen aan Een Liefde, het zij aan de Kleine Republiek en zoo voort, goed kunnen werken of het is in langdurige afzondering geweest.

Pas eenige weken geleden heb ik proefondervindelijk ervaren, dat een bezoek, zelfs een niet meêslepend, doodelijk werkt. Ik heb dan ook alle voorzorgen genomen en alle gevallen voorzien, om niet verrast te kunnen worden.

1980 meende te kunnen vaststellen dat uit dit portret 'het *zelfvoldane* air (cursivering H.P.) van de schrijver van de beruchte "scheldkritieken" subtiel, maar toch duidelijk naar voren komt.' Van Deyssel mag dan aan heel wat ondeugden hebben gelaboreerd, zelfvoldaanheid echter is aan deze eeuwig en altijd *met* en *over* zichzelf ontevredene volstrekt vreemd gebleven! Alphons Diepenbrock schreef overigens, op 17 december 1897, aan Van Deyssel 'dat het talent van de beide teekenaars Veth en Haverman te weinig synthetisch is, om een portret van je zoo mooi te maken als het misschien wezen kon.' Ook kwam het hem voor 'dat het maken van een superieur portret van jou moeilijkheden in heeft, waartegen de beide brave artisten niet opgewassen zijn.'

673 Deze datering is foutief. Ze moet luiden: 9 december 1897.

Ik heb besloten dit voorloopig tot April vol te houden, wat er ook gebeure. Vergaat de wereld, dan zonder ik mij af onder een paraplu. -

Wat mijn aandeel in het *Tijdschrift*-beheer gedurende dezen tijd en voor de zaken, die niet schriftelijk afgehandeld kunnen worden, betreft, - hierin geef ik je volmacht. En voor de schriftelijke ook, natuurlijk.

Gaarne zal ik eventueel mijn meening over iets zeggen, - de beslíssing ligt aan jou.

Ik zoû het ook aangenaam vinden die Boutens-voorrede van mij, - ik ben blij dat je het stukje goed vindt - met een paar gedichten te illustreeren. Maar de zaak is dat, zoo als de

Lodewijk van Deyssel, geportretteerd door Jan Veth in 1893. Zie noot 672.

Lodewijk van Deyssel(1864-1952) zoals Hendrik Jan Haverman(1858-1928) hem op 1 juli 1897 in Den Haag portretteerde.

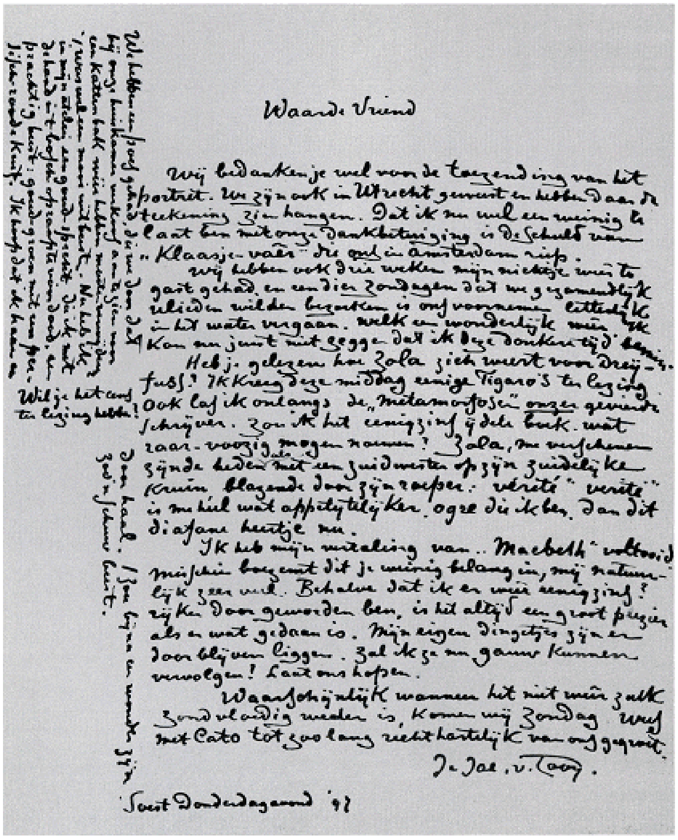

Waarde Vriend

Wij bedanken je wel voor de toezending van het portret. We zijn ook in Utrecht geweest en hebben daar de teekening zien hangen. Dat ik nu wel een weinig te laat ben met onze dankbetuiging is de schuld van „Klaasje-vaar" die ons in Amsterdam riep.

Wij hebben ook drie weken mijn nichtje over te gast gehad, en een dier Zondagen dat we gezamenlijk uileiden wilden bezoeken is ons voornemen letterlijk in het water vergaan. Welk een wonderlijk weer. Ik kan nu juist niet zeggen dat ik deze donkere tijd beminne.

Heb je gelezen hoe Zola zich weert voor Dreyfuss? Ik kreeg deze middag eenige Figaro's ter lezing. Ook las ik onlangs de „Metamorfoze" onzes geëerde schrijver. Zou ik het eenigszins ijdele boek wat zaai-voozig mogen noemen? Zola, nu verschenen zijnde heden met een zuidwester op zijn zuidelijke kruin blazende door zijn roeper: „vérité" „vérité" is me heel wat appetijtelijker, ogre die ik ben, dan dit diafane heertje nu.

Ik heb mijn vertaling van „Macbeth" voltooid misschien boezemt dit je weinig belang in, mij natuurlijk zeer veel. Behalve dat ik er weer eenigszins rijker door geworden ben, is het altijd een groot plezier als er wat gedaan is. Mijn eigen dingetjes zijn er door blijven liggen. Zal ik ze nu gauw kunnen vervolgen! Laat ons hopen.

Waarschijnlijk wanneer het niet weer zoo zondvloedig weder is, komen wij Zondag. Wees met Cato tot zoolang recht hartelijk van ons gegroet.

Je Jac. v. Looy.

Soest Donderdagavond '97

Wil je het ook ter lezing hebben!

Brief van Jac. van Looy aan Lodewijk van Deyssel, d.d. donderdag, 9 december 1897. Voor de transcriptie van deze brief, waarin een uitval voorkomt aan het adres van Louis Couperus als auteur van 'Metamorfoze'(1897), zie Bijlage II.

toestand thands is, de gedichten, die ik zal vragen en daarna aan het Tijdschrift aanbieden of in mijn stuk lasschen, dan ook aangenomen moeten worden, *ook al zoû,* onverhoopt, *jij mijn meening over die gedichten niet deelen*. Wees zoo goed mij met een enkel woord te melden of wij het daaromtrent ééns zijn.

Het stuk, - maar het is niet een samen-hangend 'stuk' - over Gorter is af. Maar ik broei er nog wat op om er door warmte leven in te krijgen.

Hartelijkste groeten
van
Karel Alb. Thijm.

Ik zend je hierbij een tooneelstuk van Mr. Betz. Bij inzage leek het mij vrij joviaalploertig.

In geval van kopie-gebrek heb ik nog een oud stuk van mij van ongeveer 1 ½ vel beschikbaar, dat wel niet heel mooi, maar plaatsbaar lijkt.

Ook moet je nog een stukje van Hartog hebben, 'Een Transport', waarover hij mij onlangs schreef.

In mijn boekbeoordeelingen wilde ik ook nog eenige bladzijden van Heyermans uit den *Jongen Gids* overnemen,[674] wat wel het eenige goede is, dat in dat tijdschrift staat, maar tevens tot het aller-beste behoort wat het naturalisriesch proza heeft voortgebracht. Ik heb hem hiervoor reeds verlof gevraagd.

257

Noordwijk/Zee
11 Decr 97

Amice,

Een paar woorden maar betreffende Boutens. Van de verzen die je hem vragen zult (een drietal?) neem ik aan dat zij minstens de deugd hebben van de drie die in '95 van hem zijn opgenomen. Tegen de plaatsing kan dus geen bezwaar bestaan. - Ik zou niet ervoor zijn ze in je Voorrede intelasschen, omdat daardoor die Voorrede niet dezelfde zou zijn als in het boekje. En juist niet als studie over Boutens maar als afdruk van een Voorrede is het stukje wat het wezen moet. - Juist als zoodanig zou ik - de vorige maal vergat ik dat - het niet in de boekbeoordeelingen, maar afzonderlijk geplaatst willen zien. Ook hierom, daar het toch zijn kan dat het tot een

674 L. van Deyssel, *Herman Heijermans Jr.,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 4, maart 1898, p. 170, zou worden gevolgd door een fragment uit Heijermans' *Diamantstad,* p. 171-180, aldaar gedagtekend Wijk-aan-Zee, Juni. Hierop volgde Van Deyssel's aankondiging van *Een Koning,* door Ary Prins, p. 181-182; voor de eerste maal herdrukt in *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 222-223. Op 24 april 1898 schreef Charles Smulders aan Diepenbrock: 'As-tu lu dans le Tweemaandelijksch Tijdschrift l'article de van Deyssel et la reproduction du chapitre de Diamantstad par Heyman ou Heuman, je ne sais plus au juste? C'est infâme. J'ai senti le besoin d'aller me laver les mains après lecture. Je reconnais là le v. Deyssel de la photographie que j'ai vue chez toi.' Op 28 april 1898 reageerde Diepenbrock: 'Wat je zegt over v. Deyssel vind ik ook zoo. Het heeft mij geërgerd en opnieuw de holheid van die "literatuur" laten zien.' (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten,* dl. III, a.w., p. 36-37).

boekbespreking mij nog uitlokt, en juist van ons, dunkt me, twee van elkaar verschillende *besprekingen* van eenzelfde werk, wat opzichtig staan.

Je volmacht, in den verst reikenden graad, neem ik aan; omdat ik zie dat het noodig is. Ik heb nog altijd geen tijd gehad over de samenstelling van het volgende nummer na te denken. Vermoedelijk na den 20sten meld ik je meer ervan. Het stukje *Een Transport* van Hartog, dat samen met zijn vorige bijdrage had kunnen geplaatst worden - maar toen was er geen ruimte meer - is m.i. niet geschikt afzonderlijk te worden opgenomen. - Beste groeten. Werk pleizierig.

Je vriend
Albert Verwey

258

Noordwijk/Zee
16 Decr. 97

Amice,

Je opstel over Gorter[675] ontving ik en las ik met interest. Het zwakke punt erin lijkt mij juist de kunstgreep waarmee je gedacht hebt het te verbeteren. Ik twijfel nl. of daardoor bij iemand het besef verzwakt wordt van het feit dat je over Gorter schrijft. Gebeurt dit niet, dan is de meermalen, en noodzakelijk, voorkomende benaming ‘mijn broeder’ noodzakelijk van een effect dat je niet hebt bedoeld. Een tweede zwakte blijkt uit deze eerste. En wel: waardoor komt het, vraagt men, dat de toespreking niet haar eenvoudigste vorm heeft? Antwoord: Hierdoor dat de schrijver de in hem beminde dichter-figuur niet heeft kunnen doen éen worden met, of ook wel onderscheiden houden ván, den in en voor hem publiek besproken persoon. ‘De heer Gorter’ kan niet in éen adem genoemd worden met den op-een-zekere-wijs geïdealiseerden dichter en vriend.

Gevolgtrekking: de schrijver heeft niet den toon gevonden waarin hij al wat hij over Gorter meende zeggen kon.

Je begrijpt, dat ik met het zeggen van dit inzicht geen bezwaar bedoel. Heb je een en ander misschien al zelf bedacht en wil je op het stuk niet terugkomen, laat het me dan even weten, dan zal ik het naar de drukkerij sturen. Alleen zal ik dan misschien verzoeken het eerst in het Maartnummer te mogen opnemen. Ten eerste omdat ik ook al een oordeel over G. van vrijwel dezelfde strekking uitspreek;[676] en ten tweede omdat ik zelf twee andere stukjes heb die moeielijk uitstelbaar zijn. Ik geef je toe dat dit misbruik is. Het eerste is een artikeltje over een ouden hollandschen dichter,[677] maar dat in zijn eersten zin, en eigenlijk ook in de aanhalingen van dien dichter, het voorkomen krijgt van een Kerstgeschenk. In Maart zou ik dat tot een Paasch-dito

675 Zie in verband hiermee Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Herman Gorter: november 1897-november 1899,* in De Nieuwe Taalgids, dl. 59 (1966), p. 243-265, alsook Enno Endt, *Herman Gorter en de Tachtigers,* in *Acht over Gorter*/Een reeks beschouwingen over poëzie en politiek onder redactie van Garmt Stuiveling, Amsterdam, 1978, p. 195-197 en p. 207-211.

676 Albert Verwey, [bespreking van] *De school der poëzie,* door Herman Gorter, W. Versluys, Amsterdam, 1897, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 3, januari 1898, p. 476-477.

677 Albert Verwey, *Heiman Dullaert,* in idem, januari 1898, p. 447-455; voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien,* Amsterdam, 1901, p. 175-188.

moeten omwerken. Het tweede is een bespreking van George's laatsten bundel en een behandeling van de Blätter waarin vooral

het laatste nummer uitvoerig ter sprake komt.[678] Dit laat zich moeielijk doen als al weer een ander nummer het laatste is. - Verder is er een lange verzen-bijdrage van Jolles[679] - heb je die van Boutens al? - en ook van mezelf wou ik een paar verzen toevoegen.[680] Intusschen is het licht mogelijk dat er nog ruimte overblijft.

Van onzen vriend Teixeira kreeg ik een verkouden makende voorstelling van mijn mederedacteur in December op een duitsche badplaats.[681] Ik heb niet gewaagd mijn twijfel aan het feit te kennen te geven; maar gezegd dat hij vermoedelijk verkeerd gelezen had voor de Canarische eilanden.

Zaterdag ga ik naar Groningen[682] en kom Maandagmorgen terug met den trein die om 7 uur uit Gr. gaat. Beluister het kloppen van je hart of je daaraan niet de nabijheid kunt waarnemen van je vriend

Albert Verwey

Ik merk bij reflectie dat je aanmerkingen op Gorter's werk een absolute klein-achting van de mijne inhouden. Ook van mijn eigene, zul je antwoorden. Maar 1° maak jij niet je hoofdwerk van verzen schrijven, 2° kan men zichzelf een zondaar noemen zonder ervoor te worden aangezien, en 3° geloof ik dat het nooit wenschelijk is dat de eene redacteur toont den andere laag te stellen, juist in dat werk, aan het gevoel van de voortreffelijkheid waarvan hij zijn kracht ontleent. Ik bedoel natuurlijk de plaats:

'Ik zeg dat ik niet beter werk kan maken dan de Hr. Gorter doet; noch even goed. Indien ik nu ook niemant anders weet, die beter werk kan maken; indien het werk van den Hr. Gorter dus het beste is; -'

678 Albert Verwey, [bespreking van] *Das Jahr der Seele,* von Stefan George, im Verlage der *Blätter für die Kunst,* Vierte Folge, I-II Band, in idem, januari 1898, p. 478-486.

679 André Jolles, *Uit het Tweede Deel van het Kruisdrama,* in idem, januari 1898, p. 461-472.

680 Albert Verwey, *Uit 'Dichterlijke toespraken',* te weten: *Aan Joh. Addens en zijn gezin*en *Uit: 'De nieuwe tuin'*: *Wat een Zanger tot een Koning zei* en *Slotpark,* in idem, januari 1898, p. 456-458 enp. 459-460; laatstelijk herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk,* I, p. 259-261, p. 264 en p. 265.

681 Op 24 november 1897 had Alexander Teixeira de Mattos aan Verwey geschreven: 'Ik heb me nog altijd de tragische traagheid te verwijten waardoor ik steeds verzuimd heb je voor het Tweemaandelijksch Tijdschrift te danken, met dat innig-goed gezien artikel van je. [bedoeld wordt het in de laatste alinea van noot 47 genoemde artikel van Verwey, *Een tocht door Londen*-H.P.]. Maar ik hoop je nu spoedig - als je niet te boos op me bent - te zien en persoonlijk te bedanken. Ik vertrek morgen en ben Vrijdag, voor 4 weken, te Amsterdam, Nieuwe Keizersgracht, 88. Wil je mij daar schrijven?' Vanaf dit adres liet Teixeira Verwey op 6 december weten: 'Zondag aanstaande [12 december], zeer gaarne: dan ontmoet ik je op de wandeling. Als het niet te veel "omslag" geeft (is dat Hollandsch?) neem ik je aanbod van een bed aan voor *Zondag* avond; omdat ik hier bij héél oude menschen logeer, die héél vroeg hun huis opsluiten. Maar ik hoop je misschien intusschen te zien: voorál daar ik dat als een bewijs zal kunnen beschouwen dat je rhumatisme weg is.' Deze briefjes maken duidelijk dat Teixeira die 'verkouden makende voorstelling' van Van Deyssel mondeling, op 12 december, moet hebben gegeven, zodat de teneur van het door Teixeira opgehangen verhaal onachterhaalbaar zal blijven.

682 Daar zou Verwey persoonlijk kennismaken met Dr. T.J. de Boer, sinds mei 1897 als conversator verbonden aan de Groningse Universiteitsbibliotheek.

En dit komt ook met de waarheid van je eigen beweringen *niet* overeen. Je betoogt dat het werk van die verzen *niet* goed is, maar van een soort die je boven alles liefhebt. Dit is juist, en je recht.

Maar hierover, alsook over de losse wijs waarop sommige volgende opmerkingen aan elkaar zijn geschakeld tot schade van de hoofdgedachte, zou meer te zeggen zijn dan ik

schrijven kan. Maar hoe zich te verstaan, o kluizenaar, met een die zijn zendingen mij toericht uit ontoegankelijkheid van de holen waarin hij gevloden is!

259

Baarn 17 December 1897.

Amice,

Hierbij 3 Boutens,[683] 2 van 3 en 1 van 2 blzd. Omtrent het artikel-Gorter heb je gelijk. Wees zoo goed het mij terug te zenden. De kunstgreep heb ik aangebracht toen het reeds in anderen vorm voltooid was, niet om het te verbeteren in algemeenen zin; maar alleen om dat ik het niet over mij verkrijgen kon hem verdriet te doen, en toch vond dat... enz.; maar ik merkte wel dat het er onder leed.

Later meer. Hartelijk gegroet

Karel Alb. Th.

260

Noordwijk/Zee
21 Decr 97.

Amice, Hierbij Gorter.

Boutens druk ik nu als appendix tot je Inleiding.

Is er al eenige boekbeoordeeling van je (Heijermans?) bij Groesbeek? Gister heb ik een blik geslagen op Baarn en de bosschen van mijn vriend den kluizenaar.

Hartelijke gegroet
Albert V.

261

[poststempel Noordwijk aan
Zee
23 December 1897]

Amice,

Een uiterst vertoornde brief van Groesbeek over het feit dat ik na den 20sten nog een stukje van Van der Goes gestuurd heb, maakt me verschrikt indachtig dat ook jij nog van een boekbeoordeeling geschreven hebt. Is die ter drukkerij? of is ze van een aard dat ze kan uitgesteld, òf misschien uitstel je gelegen komt? Het een of het ander zou *mij* veel genoegen doen; en andere dan geestelijke bezwaren zouden uit den weg geruimd. Gegroet.

Je A.V.

683 Zie de slot-alinea van noot 661. De betreffende gedichten werden afgedrukt in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 3, januari 1898, p. 443-446.

Mocht je iets *stellig* geplaatst wenschen, stuur het dan aan G. direkt in. Apologeer met een beleefd woord voor de vertraging.

262

Baarn 23 December 1897.

Amice,

Ik heb anders niets voor de aflevering dan het stukje Boutens. Mocht ik die enkele re-

gels over Heyermans nog afkrijgen, dan zend ik ze maar regelrecht naar Groesbeek. Maar waarschijnlijk komen die niet vóor Maart.[684]

Wel gesalueerd (Ik schrijf je nader over sommige onderwerpen in je voorlaatsten brief).

Karel A. Th.

263

Baarn, 30 December 1897.

Amice,

Het slot van je briefkaart, waar sprake is van het wegnemen van andere dan geestelijke bezwaren, doet mij de aarzeling te boven komen die ik ondervond bij de overweging of ik je zoû durven vragen of je mij misschien aan honderd gulden zoudt kunnen helpen.

De eene helft daarvan zoû strekken ter betaling der nog steeds openstaande doktersrekening, de andere ter voldoening van eenige leveranciers.

Hopende dat je mijn stoutmoedigheid niet te groot zult vinden en een geldschieter voor mij zult vinden, ben ik, na hartelijke groeten, ook aan Kitty,

je vriend
Karel Alb. Thijm.

264

Noordwijk/Zee
30 Decr 97

Amice,

Mijn bedoeling was om 1° je Maandag 2 Januari de vijftig gulden te sturen; - en 2° je te vragen of Groesbeek op de kopie die je reeds hebt betaling voor zou schieten.

Het spijt mij erg dat ik mijn belofte niet eerder vervullen kon; maar van alles wat ik verwachtte is zoo goed als niets ingekomen. Schrijf mij je verlangen aangaande Groesbeek. Naar andere mogelijkheden zie ik intusschen uit.

Adieu. Groet Cato.

Je welgenegen
Albert Verwey

265

Nieuwjaarsdag 1898.

Amice,

684 Zie noot 674.

Met onze nieuwjaarsgelukwenschen zend ik ingesloten vijf en zeventig gulden, waarvan vijf en twintig die mijn zwager Van Vloten het genoegen wenscht te hebben je aan te bieden.

Groet Cato en blijf ons beschouwen als je vrienden

Albert en Kitty Verwey

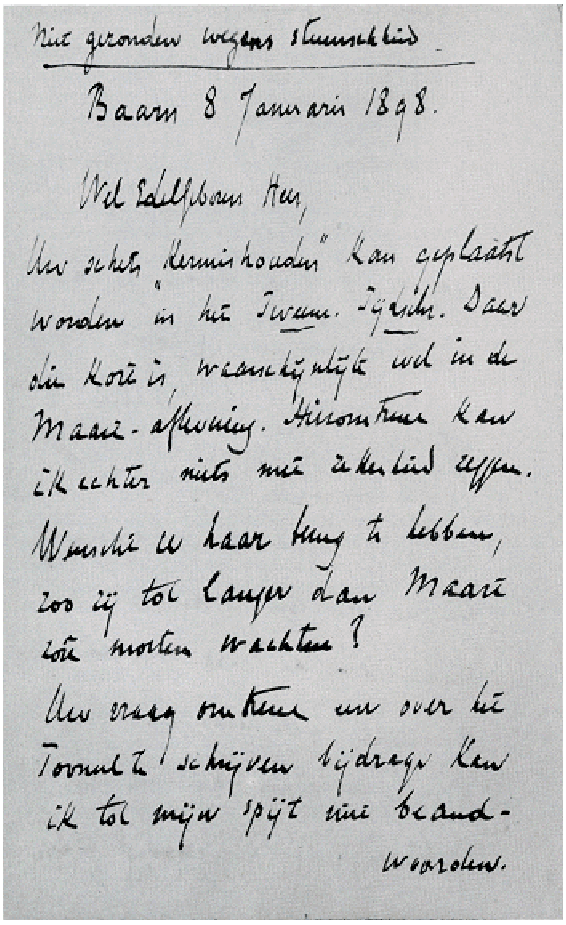

Niet gezonden wegens stuursheid

Baarn 8 Januari 1898.

Wel Edelgeboren Heer,

Uw schets „Kermishouders" kan geplaatst worden in het Tweem.-Tijdschr. Daar die kort is, waarschijnlijk wel in de Maart-aflevering. Hieromtrent kan ik echter niets met zekerheid zeggen. Wenscht u haar terug te hebben, zoo zij tot langer dan Maart zou moeten wachten?

Uw vraag omtrent een over het Tooneel te schrijven bijdrage kan ik tot mijn spijt niet beantwoorden.

Blad 1 en blad 2 van een brief van Lodewijk van Deyssel aan Gerard van Hulzen, d.d. 8 januari 1898, uiteindelijk niet verzonden omdat hij te stuurs van toon bevonden werd.

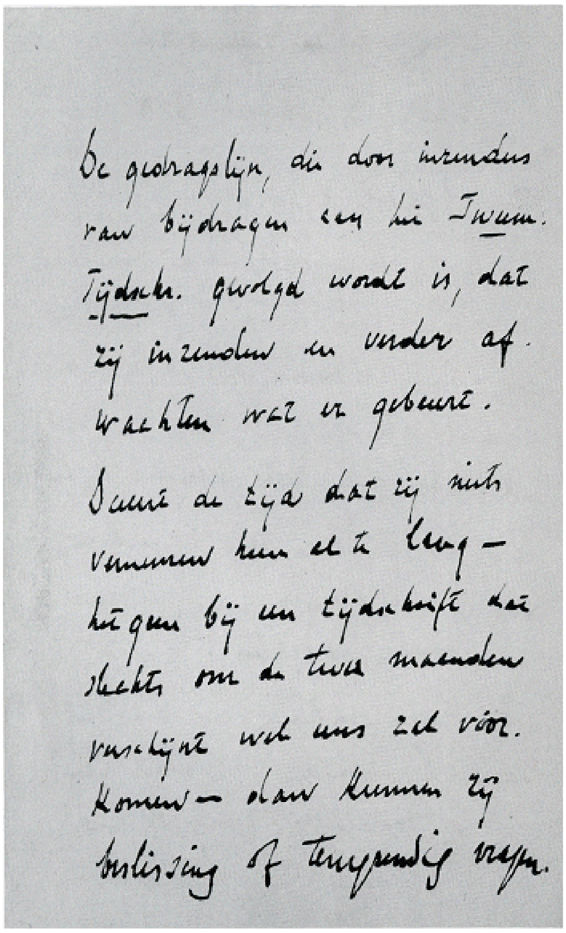

De gedragslijn, die door inzenders
van bijdragen aan het Tweem.
Tijdschr. gevolgd wordt is, dat
zij inzenden en verder af-
wachten wat er gebeurt.
Duurt de tijd dat zij niets
vernemen hun al te lang —
hetgeen bij een tijdschrift dat
slechts om de twee maanden
verschijnt wel eens zal voor-
komen — dan kunnen zij
beslissing of terugzending vragen.

266

Baarn, 1 Januarie 1898.

Amice,

Ik zeg je bij voorbaat dank voor je zending van 2 Januarie, waarvan ik je echter natuurlijk de goede overkomst nog zal berichten.

Ik waardeer zeer je vriendelijke gedachte van een uitgevers-voorschot; maar zal er liever vooreerst niet op ingaan. Want gereede kopie voor al spoedig heb ik niet. Dat stuk over Gorter is het eenige. Maar ik weet nog niet of ik het alleen lichtelijk zal omwerken en tot zijn eersten vorm terug brengen waardoor aan de door jou geopperde bezwaren zoû worden te gemoet gekomen; òf dat ik het tot eenige algemeene en op niets in 't bizonder toepasselijke gedachten zal reduceeren. Tot dit laatste hel ik over.[685]

En ten tweede, vind ik ook niet prettig in voorschot te zijn, en zal dan, wanneer geen andere schieter opdaagt, de rekeningetjes in quaestie liever nog wat opschorten.

Van-ochtend ontving ik de aflevering: kompakt en rijk literair dit maal, hoor![686]

Gegroet.

Zalig Nieuw Jaar.

Karel A. Th.

267

Baarn 2 Januarie 1898.

In orde en met gevoel van erkentelijkheid ontvangen.

Wilt den derden gentleman van mijnentwege huldigen.

Een gelukkig Nieuw-Jaar.

Karel A. Th.

685 Voor nadere bijzonderheden daarover, zie mijn in noot 675 genoemd artikel.

686 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 3, januari 1898, was aldus samengesteld: Marcellus Emants, *Vijftig* [zie noot 654]; T.J. de Boer, *De Friesche kleiboer* [zie noot 658]; Arij Prins, *De heilige tocht,* p. 429-435; L. van Deyssel, *Een nieuw dichter,* [zie noot 668]; P.C. Boutens [zie slotalinea van noot 661]; Albert Verwey, *Heiman Dullaert* [zie noot 677]; Albert Verwey, *Uit 'Dichterlijke toespraken'* [zie noot 680]; André Jolles, *Uit het Tweede Deel van het Kruisdrama* [zie noot 679]; Is. P. de Vooys, *Twee sonnetten:* I *Aan d'ingang van het stille dorpje stond,* II *De avond dringt het donker in de misten,* p. 473-474; S.D.A.W. [artena], *Aan zee: liedje,* p. 475; Albert Verwey, *Boekbeoordeelingen* [zie noot 676 en 678]; F.v.d. Goes, *Anti-Kritiek* [contra J. de Koo in De Amsterdammer van 14 november 1897], p. 487-497.

268

Baarn 8 Januarie 1898.

Amice,

Hierbij een stukje dat ik voor het *Tijdschrift* aanvaard heb.[687]

Het stukje 'Een Transport' van Hartog zal ook geplaatst moeten worden, want, je bezwaar daartegen niet kennende, had ik hem reeds gemeld dat het aanvaard was. Of weet je hier een uitkomst op?[688]

Indien er kopie te kort komt, heb ik nog een grootere schets van dezen Van Hulzen in voorraad.[689]

Hartelijke groeten!
Karel A. Th.

269

687 G. van Hulzen, *Kermishouden,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 231-235. Dit wel zeer naturalistische proza wekte de verontwaardiging van Alphons Diepenbrock, die op 3 mei 1898 aan Van Deyssel schreef: 'Ik heb je een dringende vraag te doen, zonder daarom te verlangen dat je mij daarop schriftelijk zult antwoorden. Vergeef mij als het indiscreet mocht zijn. Ik wilde je vragen: welke aanspraken heeft het artikel van G.v. Hulzen in het laatste nummer v/h Tweem. Tijds. op plaatsing? Noch van jou, noch van Albert kan ik mij een gedachtengang voorstellen, die die plaatsing van dat infame en zinlooze stuk zou kunnen motiveeren. Zou eene motiveering niet op dwalingen berusten die thands als zoodanig erkend en verworpen zijn? Is er in jouw vroegere werk ook maar een bladzijde, een letter, een regel, op grond waarvan dat ignobele stuk zou kunnen gehandhaafd worden? Met alle kracht, met alle liefde en bewondering die ik steeds voor je werken heb gehad en nog heb, zeg ik *neen,* en beschouw [het] als een beleediging jou aangedaan als de auteur zich daarmede zou willen verdedigen. En al ware dit zoo, dan nog heeft niemand het recht voor zulke abjecte geschriften om aandacht te vragen.' Op 5 mei 1898 antwoordde Van Deyssel onder meer: 'De letterkundige toestand van Nederland op dit oogenblik, die maakt dat het betrekkelijk beste werk niet bij elkaâr wordt uitgegeven maar verdeeld over *Nieuwe Gids, Tweemaandel. Tijdschr., Kroniek,* ja zelfs over den ouden *Gids* en andere periodieken, veroorlooft niet tijdschrift-afleveringen samen te stellen van een zoo uitmuntend gehalte als men wel zoû wenschen. - Stukjes als dat van v. Hulzen zouden waarschijnlijk niet geplaatst worden indien steeds overvloed van 1e rangs-bijdragen voorradig was. - Met zulke overwegingen heeft ook de N.G. in haar eerste reeks zich bezig moeten houden en, zoo als je weet, is de Heer v. Hulzen met dergelijke stukjes ook medewerker van den N.G., 2e reeks. - Nu is de zaak dat *ik* dit stukje niet minder van qualiteit vind dan b.v. de bijdragen van onzen medewerker Hartog, en dat *jij* dat waarschijnlijk wèl vindt. - Dàt is natuurlijk niet uit te maken [...] Het *noodzakelijke* gevolg van zwakken stand der letterkunde en van verdeeldheid der beste schrijvers is, dat aan medewerkers minder hooge eischen worden gesteld. - Eilieve, zend jij zelf maar eens een mooi stuk in plaats van mij te verwijten dat ik, *bij gebreke* o.a. dááraan, iets opneem, dat nu niet precies 1e rang is maar m.i. toch voldoende.' Op 7 mei 1898 schreef Charles Smulders aan Diepenbrock: 'Je n'ai pas lu et je ne lirai pas le récent article du Tweemaand. Tijdschrift dont tu parles. J'évite autant que je peux lecontact des choses laides.' (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten,* dl. III, a.w., p. 40-43).[aant.] aant. aant. aant. aant. aant.

688 Henri Hartog, *Een transport,* in idem, mei 1898, p. 300-305.

689 G. van Hulzen, *Zwervers,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg. Supplement. 2e Helft, november 1898, p. 202-233.

Baarn 22 Januarie '98.

Amice,

Jolles zoû voor de Maart-aflev. eene bijdrage van boekbeoordeeling geven (over de

vertaling van ‘Het Leemen Wagentje’)[690]. Misschien sprak hij er je reeds over. En van Bierens de Haan zond ik een stuk van ± 1 ¼ vel[691] aan Groesbeek.

Wees gegroet.
K.A. Th.

270

Baarn, 25 Januari 1898.

Amice,
Zoû je de goedheid willen hebben aan P.C. Boutens *ƒ*15,- honorarium te doen zenden? De quaestie is te ingewikkeld om haar schriftelijk te verklaren. Later hoop ik het mondeling te doen. Mocht je mijn zienswijze dan niet deelen, dan stel ik mij eventueel aansprakelijk voor dit door de tijdschriftkas uitbetaalde bedrag. -
Ik noem *ƒ*15,- in de veronderstelling, dat hem *niets* gezonden is. Is hem wèl iets gezonden, wil dat bedrag dan doen aanvullen tot *ƒ*15,-.

Hartelijke groeten van
Karel A. Th.

271

Noordwijk/Zee
26 Jan. '98

Amice,
Hierbij een opstel dat ons door een Leidsch student[692] ter plaatsing wordt aangeboden. Dadelijk na de lezing was ik door de fijne eerlijkheid en de heldere leesbaarheid ervan veroverd. Nu, bij latere indenking, vind ik dat het weinig is. En

690 *Het Leemen Wagentje,* een Indisch toneelspel uit Sanskrit en Prakrit in het Nederlands vertaald door J. Ph. Vogel, werd niet door André Jolles voor het Tweemaandelijksch Tijdschrift besproken, misschien wel niet omdat hij die vertaling genoegzaam besproken achtte door J. Huizinga in De Kroniek van 9 januari 1898, bespreking waarmee Van Deyssel de draak zou steken; zie Lodewijk van Deyssel, *De Scheldkritieken*, a.w., p. 354-357.

691 J.D. Bierens de Haan, *De mensch der vrijheid/Een hoofdstuk van neo-Spinozistische Ethiek,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 236-258.

692 Prospero, *Het eenig ware*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 289-299, aldaar gedagtekend Jan. '98. Achter Prospero ging schuil de te Klaaswaal geboren Leidse medische student A.L. Erkelens, die slechts eenmaal iets heeft ingezonden. Op 6 mei 1898 schreef Erkelens aan ‘Weled. Heer’ (vermoedelijk K. Groesbeek) dat hij gezien heeft dat zijn stukje geplaatst is, en hij verzoekt om enige exemplaren van het tijdschrift en om inlichtingen omtrent het honorarium. Blijkens het op dat tijdstip bij Verwey in gebruik zijnde copij-boek, schreef Verwey op 8 mei 1898 aan Groesbeek: ‘Wilt U den Hr. A.L. Erkelens, Papengracht 24 Leiden (Prospero) het volgende schrijven: Weledele Heer, Van den Hr. Verwey hebben wij bericht dat hij U overdrukjes van Uw artikel heeft toegezonden. Ter honoreering is Uw artikel door de Redactie niet opgegeven. Reden daarvan is dat wij, behoudens uitzonderingen, voor eerstelings-bijdragen van onbekende schrijvers geen honorarium beschikbaar stellen.’

misschien wordt het tijd het enkel-zwak-goede te weigeren. Lees jij het dus en zie of je voor de plaatsing bent.

Het stukje van v. Hulzen zal ik naar de drukkerij sturen. Een grooter geloof ik niet dat noodig is. Je bericht omtrent Bierens ontving ik. Van Jolles verder niets.

Behalve Emants[693] en de genoemden zijn er voor 't Maartnummer een stuk van v. Vlo-

693 Marcellus Emants, *Vijftig*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 4, maart 1898, p. 1-63.

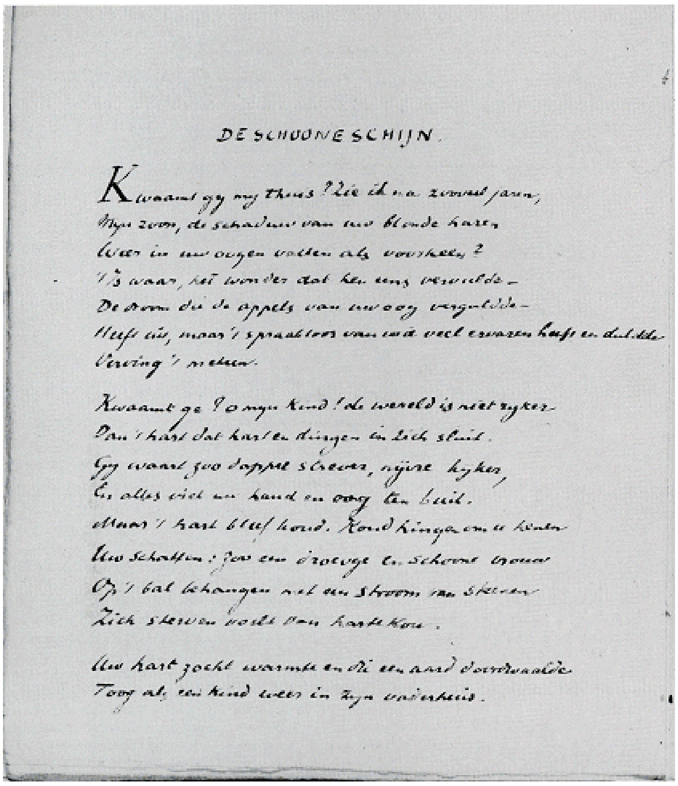
DE SCHOONE SCHIJN.

Kwaamt gij mij thuis? Zie ik na zooveel jaren,
Mijn zoon, de schaduw van uw blonde haren,
Weer in uw oogen vallen als voorheen?
't Is waar, het wonder dat hen eens vervulde —
De droom die de appels van uw oog vergulde —
Heeft uit, maar 't spraakloos van wat veel ervaren heeft en duldde
[illegible] 't [illegible].

Kwaamt ge? o mijn kind! de wereld is niet rijker
Dan 't hart dat harten dingen in zich sluit.
Gij waart zoo dapper strever, nijvre kijker,
En alles viel uw hand en oog ten buit.
Maar 't hart bleef koud. Koud kingen en u kenden
Uw schatten: zoo een droevige en schoone vrouw
Op 't bal behangen met een stroom van steenen
Zich sterven voelt van harte-kou.

Uw hart zocht warmte en die een aard doordwaalde
Toog als een kind weer in zijn ouderhuis.

Aanhef van Albert Verwey's gedicht 'De schoone schijn', uit de bundel 'De nieuwe tuin'.

ten,[694] een ekonomisch proza-opstel van de Vooys,[695] terwijl van Van der Goes ± 2 vel verwacht wordt[696] en ik zelf ongeveer 1 vel[697] in beslag zal nemen. Met daarbij een bijdrage van Van Deyssel kan die aflevering dus kompleet zijn.

Schrijf mij eens of je nog altijd even ongenaakbaar bent als voor twee maanden. Binnenkort zal ik een of twee dagen in de buurt van Baarn zijn. Ik zou het niet goed vinden als we elkaar dan weer niet zagen. Betrekkingen en verhoudingen die het tijdschrift aangaan, en waaromtrent onze persoonlijke eensgezindheid noodzakelijk is, zijn in den laatsten tijd voortdurend bewegelijk. En alles kan niet geschreven worden. - Gegroet. Groet Cato.

tt
Albert Verwey

272

[poststempel Noordwijk aan
Zee,
27 Januari 1898]

Amice,

Hebt ge het 1ste nr. van Van Nu en Straks Jaarg. 189*6*. Ge zoudt me verplichten met dat even onder kruisband te doen en te sturen. Gegroet.

694 G. van Vloten, *Studiën uit de annalen van Tabari,* in idem, maart 1898, p. 105-114, aldaar gedagtekend Leiden, 19 Dec. '97-14 Febr. '98.

695 Is. P. de Vooys, *Gedwongen winkelnering en huis-industrie in Noord-Brabant,* in idem, maart 1898, p. 82-104.

696 F.v.d. Goes, *Een burgerlijke utopie* [bespreking van *Het eenig geneesmiddel*, door P.M. Schelling, W. Versluys, Amsterdam, 1897. Blijkens de Voorrede vroeger verschenen bij William Reeves, Londen, onder den titel: *Pauperism its Cause and Remedy*], in idem, maart 1898, p. 148-169, aldaar gedagtekend Febr. '98.

697 Albert Verwey zou uiteindelijk drie bijdragen hebben aan het maartnummer van 1898, te weten: *Brief aan Herman Gorter/naar aanleiding van zijn Kritiek op de litteraire beweging van 1880 in Holland* [in het Januari-nummer van De Nieuwe Tijd], p. 64-69; *Op de grenzen* [bespreking van *Benjamins Vertellingen*. Een gedicht, door W.L. Penning Jr. en *Het eerste Spel van Michaël den Aartsengel*, door André Jolles], p. 115-144; de besprekingen van Penning en Jolles werden voor de eerste maal herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 67-115. Daarna volgde het gedicht *De schoone schijn*, p. 145-147, dat zó diepe indruk op Van Deyssel zou maken [zie brief 280], met zijn aanhef:

Kwaamt gij mij thuis? Zie ik na zooveel jaren,
Mijn zoon, de schaduw van uw blonde haren
Weer in uw oogen vallen als voorheen?
't Is waar, het wonder dat hen eens vervulde -
De droom die de appels van uw oog verguldde -
Heeft uit, maar 't spraakloos van wie veel ervaren heeft en duldde
Verving 't meteen.

Laatstelijk werd dit gedicht herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk*, I, p. 267-268. Zie over *De schoone schijn* ook Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 114-115. Verwey's *Brief aan Herman Gorter* werd door de geadresseerde beantwoord in De Kroniek van 13 maart 1898, p. 83-85.

Alb. V.

Bedoeld is Nieuwe Reeks Iste Jaarg. Nummer I.

273

Baarn 28 Januarie 1898.

Amice,

Van Nu en Straks is je toegezonden.

Voor de verleiding van je bezoek-voorstel zal ik nogmaals niet bezwijken. Ik neem de vrijheid je, wat de moeilijkheden met het Tijdschrift aangaat, onze briefwisseling van November in herinnering te brengen. Ik heb je, meen ik, in die maand geschreven, dat ik tot 1 April afgezonderd zoû blijven en je mijn volmacht aanbood wat mijn aandeel in het Tijdschrift-beheer aangaat; waarop je zoo goed waart mij te andwoorden, dat je die volmacht aannam.

Omstreeks dien tijd meldde ik je ook de onverzettelijkheid van mijn afzonderingsplan. In der daad is het mij ernst liever te zullen sterven dan die afzondering te breken.

Het zoû mij intusschen toch zoo leed doen indien ik je hierdoor in 't minst griefde!

Denk eens aan: indien ik nu toch werkelijk tot April op Sicilië was, zoû het toch ook zoo zijn.

Ik ben aan 't werk, wel niet zoo goed als ik zoû wenschen, maar beter dan sinds lang. Ik ben eigenlijk, merk ik nu, al die jaren wanhopig geweest.

En de... laat ons het auto-suggestie noemen, dat een bezoek mijn werk-vermogen zoû breken, is zóo sterk, dat het werk-vermogen door die kracht feitelijk gebroken zoû worden, ook al is het ‘maar’ auto-suggestie.

Geef je niet de moeite mij uitvoerig over iets van het Tijdschrift te schrijven. Ik geef je de verzekering dat ik eens-gezind met je ben. -

Wil ook de levenskunst in mijn streven waardeeren. Ik stel mij voor hoe prettig, na zoo lange scheiding, wij, het zij te Noordwijk het zij te Baarn zullen ‘verliefd’ verpooze' in aardsche schemering’.[698]

Ik vind, tusschen twee haakjes, in die ‘Oorsprongen’ eenige van de schoonste door je gemaakte verzen.

Ik weet nog niet of ik iets voor Maart zal hebben, misschien over Prikker, Prins en Heyermans.[699]

Hartelijke groeten aan jullie beiden.

Adieu.

Karel Alb. Th.

274

Noordwijk/Zee

30 Jan. 98

698 Van Deyssel citeert hier, duidelijk uit 't hoofd want onvolkomen, de slotregel van het zesde sonnet uit de reeks *Oorsprongen,* zie noot 634. Aldaar: ‘Verliefd verpoost in 't aardsche schemeren.’

699 Zie noot 674. Daar kwam nog bij: L. van Deyssel, *De brieven van Johan Thorn Prikker,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 4, maart 1898, p. 70-81; voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1898, p. 285-297.

Amice,

Met je aantesporen tot gezelligheid heb ik mijn genoegen en mijn plicht gedaan. Nu het zonder succes was zet ik de behandeling van de beschrijfbare zaken schriftelijk voort.

Boutens - dat is een lastige aangelegenheid.[700] Vroeger geén geld gehad. Ik nú daárom gevraagd. Versterkt in mijn voorstelling door dat jij zijn verzen wou inlasschen. Groesbeek meegedeeld Boutens hoeft niet. Groesbeek Boutens die meedeeling al meegedeeld. - Op welken grond Groesbeek nu overhalen, nu daar *elke* afl. al *f* 50,- te veel kostte.

Hartog - het kan zijn dat het nog te gebruiken is, maar dan later, in den komkommertijd.

Heijermans - tegen. Hij alleen goed als hij zeer goed is. Een veelschrijver. Zeven vel druks van hem veel te veel voor een Jaargang.

Kan Emants, helft II, gesplitst worden? Mag Bierens ingedeeld? Beide misschien noodig. Nooit lange stukken aannemen met tijdsbepaling. Kleine veel beter. Vrijheid veel beter.

Dank voor van Nu en Straks nommer.

Gorter Nieuwe Tijd: Kritiek beweging '80. Heel hevig. Kloos, Verwey, hijzelf: allemaal prullen sints '90. Heele beweging burgerlijk. Moeten ingedorscht worden met dorschvlegels wetenschappelijk socialisme. Ik antwoord 2 maandelijksch.[701]

Gegroet. Groet Cato

Je A.V.

275

[poststempel Noordwijk aan
Zee,
31 Januari 1898]

Amice,

Wil je zoo goed zijn aan Groesbeek even het adres van v. Hulzen te sturen?

Gegroet

A.V.

700 Verwey reageert hier op Van Deyssel's schrijven van 25 januari. Boutens had zich op 14 december 1897 rechtstreeks tot Scheltema & Holkema gewend: ‘De Heer van Deyssel vroeg mij drie gedichten van mijne hand te mogen opnemen in het Januari-nummer van het Tweemaandelijksch. Gaarne voldoe ik aan dit verzoek en zal U na ontvangst van *f* 15,- de copie zenden. Een paar afdrukken, ook van Van Deyssel's essay, zag ik mij gaarne gereserveerd.’ Op 15 december zond Groesbeek dit schrijven aan Van Deyssel, onder aantekening: ‘De Heer Boutens stelt blijkbaar niet veel vertrouwen in redactie en uitgevers van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, daar hij vooruitbetaling verlangt. Wilt U ons melden wat wij te doen hebben?’ In de laatste week van januari 1898 heeft Boutens zich nogmaals rechtstreeks tot de uitgevers gericht, zoals blijkt uit zijn briefkaart van 22 januari 1898 aan Van Deyssel: ‘Voor een paar dagen schreef ik uwen uitgever over verzuim in het toezenden van het Tweemaandel. Tijdschrift, dat ik altijd rechtstreeks van hem ontvang. Ik voegde er ook een paar woorden aan toe over het bedongen honorarium, dat ik niet ontving. Hij schreef me van de Redactie daaromtrent geen aanwijzing te hebben ontvangen. Zou u zoo goed willen zijn die vergissing in orde te brengen. Mijn dank bij voorbaat.’ Zie, voor het blij-eindigend slot, brief no. 276.

701 Zie noot 697.

276

Baarn, 1 Februarie 1898.

Amice,

Ik heb voorloopig de zaak-Boutens maar opgelost, voor de helft van het genoemde

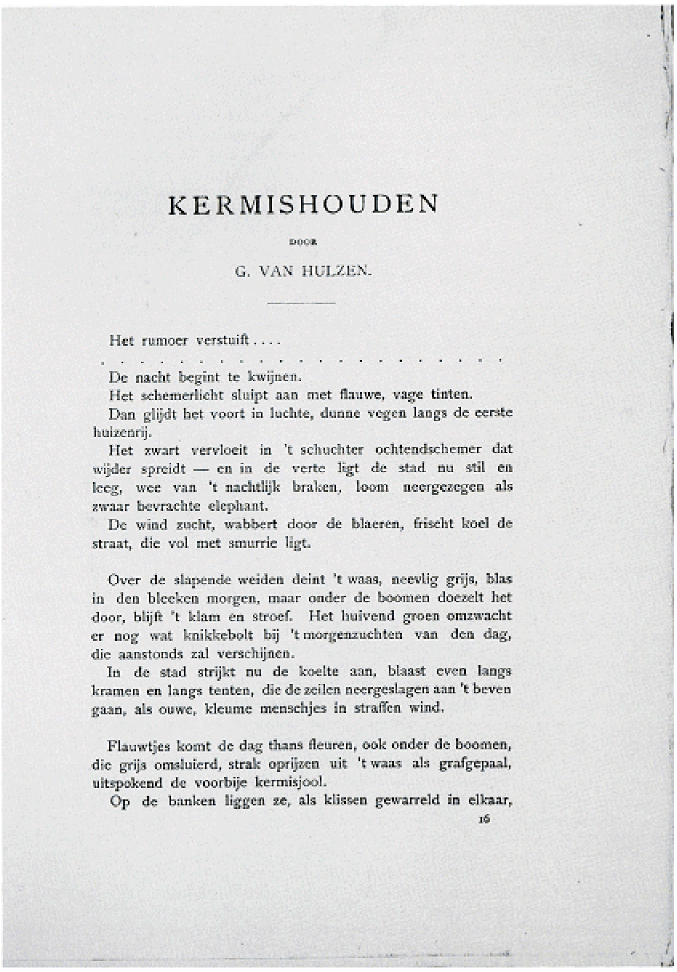

KERMISHOUDEN

DOOR

G. VAN HULZEN.

Het rumoer verstuift....

. . . .

De nacht begint te kwijnen.

Het schemerlicht sluipt aan met flauwe, vage tinten.

Dan glijdt het voort in luchte, dunne vegen langs de eerste huizenrij.

Het zwart vervloeit in 't schuchter ochtendschemer dat wijder spreidt — en in de verte ligt de stad nu stil en leeg, wee van 't nachtlijk braken, loom neergezegen als zwaar bevrachte elephant.

De wind zucht, wabbert door de blaeren, frischt koel de straat, die vol met smurrie ligt.

Over de slapende weiden deint 't waas, neevlig grijs, blas in den bleeken morgen, maar onder de boomen doezelt het door, blijft 't klam en stroef. Het huivend groen omzwacht er nog wat knikkebolt bij 't morgenzuchten van den dag, die aanstonds zal verschijnen.

In de stad strijkt nu de koelte aan, blaast even langs kramen en langs tenten, die de zeilen neergeslagen aan 't beven gaan, als ouwe, kleume menschjes in straffen wind.

Flauwtjes komt de dag thans fleuren, ook onder de boomen, die grijs omsluierd, strak oprijzen uit 't waas als grafgepaal, uitspokend de voorbije kermisjool.

Op de banken liggen ze, als klissen gewarreld in elkaar,

16

Drie pagina's 'Kermishouden', door G. van Hulzen, verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van mei 1898, p. 231-235; zie noot 687.

de zatte hoofden vol, de lodderoogen toe, klef de handen en de voeten, àflevend zóó den rommel-wilden nacht.

En 't licht schiet nu ook breeder uit en de dauw dampt wolkerig over de lage landen.

Plomp en kwaklend, wrak, met trage, zware passen waggelen ze heen, als schimmen voor het licht. Kramp-rekkend de stijve leden, de kwalle mond in geeuwen, de koortsige keel ruig, met ophikking van zurend vocht, gaan ze, blij dicht bij huis te zijn — de maat zóó volgemeten.

In 't kalverbosch onder het kuivend groen vele banken — de meesten alleenig; verlaten staan ze er van groenig, verfloos ijzer, gekledderd aan den grond, die mul er rult van wroetend vrijen.

Op eèn bank hangen ze nog, twee jongens en een meid, krom in elkaar gekluwd — de meid in 't midden, een klomp vrouwevleesch in kleeren.

De bank aan een kant gezakt, zwikt in 't midden door onder zwaren last van zware, paf zwijme menschen.

Nu glijdt 't morgenlicht ook onder 't groen geblaerte, zoo zwoel en dicht en doet de zwarte aarde blauwen, die kaal met een plekje gras en veel leege flesschen zich eenzaam strekt. Een felle haan weerkraait ook nog het geritsel van den morgen.

De meid, een korte, molle meid, vol-rijp, de wangen roodgeblazen, los het bruin-blonde haar in lange slierten, zwijmt voort, wezeloos het frisch gezicht tusschen de andren. Zij weert af in slappen drift het aanklitten van de kerels, die, nu de dag 't betasten verbiedt, haar willen aaien.

Met geilend, grinnikend genieten streelen ze haar armen, haar handen, haar haren en haar hoofd, paaien zoet-zat, strijken de verliefd-verlepte tronies langs haar roodvolle wangen, die blozen van den drank.

In weeïge benauwing puft haar warmgeblazen hoofd tusschen de hettende adems.... en zwijmt maar voort. Zwaar zwelt het hijgend lijf in het hel-blauwe jak, zoo dwabbig

uitgezet. En tegen de rood-zije das van den één en 't witte overhemd van den ander kleurt nu het blauw nog heller.

Ver-weg is haar begeerte, maar in prikkeling loomt nog het drab-heete bloed.

Soms benauwen haar de kerels, die aldoor aanklittend kleven. Met blazen en duwen maakt zij zich los, wentelt zich om, de lippen in bibbering, de oogen opensperrend die maar niet open willen blijven, de knieën vastomklemmend de bank, als laatste houvast. Dan wiekte ze met den arm en plompt weer neer, soest door in haar roes.

En naar den kant waar zij komt streelt de gelukkige als minnaar en koning.

Soms ook beseft ze wat er gebeurt. Dan drift ze terug met haar hoofd, en wiekt en schokt, maar valt nu naar den ander.

En ook hij liefkoost en aait het warrel-pluimende haar, de bol-roode wangen, 't warme vleesch bijna berstend uit de naden, en strijkt tot zij geheel in hem zwelgt of weer terug-schokt naar zijn maat. Ze waren het eens. De nacht hadden ze samen doodgedronken en versjouwd en zwijmden nu door in na-doezing van drank en van drift.

Het donker is nu geheel geweken. In 't oosten schalt de lucht in rood, met geel-helle striemen. En het wit van de zon trilt onder de streeperige kleuren — en brandt er door heen.

Uit het groen verzingt een merel de laatste vale vegen en hooger stijgt het licht van den dag.

Van de stad, wezeloos en leeg, komen kermisreizigers met hunne karren »heel hun hebben en houden". Ze hobbelen hun blauwige bolderwagens — de zeilen als een boog, uit-flakkrend het wit in de zon-lichte lucht. Ze waren al vroeg opgebroken om nog een kleine markt te kunnen halen, en maken nu haast. De mannen trekken, de schouders in ceel, de hoofden naar den grond, de vrouwen duwen er achter of op zij, met kinderen in sjaal.

Even glimpen ze naar de bank en trekken maar door »ze

Gerard van Hulzen (1869-1940) op vijfendertigjarige leeftijd. Foto: Roessinger-Jeanneret, Avenue du Kursaal 23, Montreux.

bedrag, dat ik Groesb. heb verzocht hem voor mijn privaat-rekening te zenden. Ik zal je later dit alles uitleggen.

Emants kan niet gesplitst worden.

Bierens kan wel uitgesteld worden.

Adres v. Hulzen Groesbeek opgegeven.

Goede nacht.

K.A. Th.

277

Amice,

Heden verzond ik als boekbeoord. eenige regels van mij met het uittreksel uit Heyermans, aan Groesbeek, met aanwijzing H's text met kleine letter te zetten.

t.t.

K.A. Th.

8 febr. '98. Baarn

Liever had ik het niet uitgesteld, om dat het er eigenlijk de vorige keer al had in gemoeten.

278

Baarn, 17 februarie 1898.

Amice,

Het stuk van Van Veen heb ik teruggestuurd om dat aktualiteit noodzakelijk er bij is en wij toch vooreerst geen plaats hebben. Dit heb ik althands uit je brief over Emants en Bierens meenen te begrijpen. Of heb ik dit mis? In dat geval is een grootere novelle van dien van Hulzen en het stuk van den Leidenaar beschikbaar.[702] Dit laatste raad ik te plaatsen. Het is een van die stukken, die het goed is in voorraad te hebben.

Als ik niets van je hoor, houd ik het er dus voor, dat deze aflevering volledig is, en zend niets meer.

Hartelijke groeten

Karel A. Th.

279

Baarn, 21 februarie 1898.

Amice,

Ik zond nog ± 1 a 1 ½ blad over Prins.[703]

702 Zie noot 689 en noot 692.
703 Zie noot 674.

tt.
K.A. Th.

280

Baarn, 4 Maart 1898.

Amice,
Vergun mij je een klein applaus uit de verte te doen hooren in den spijt van niet over du-

bloen-gouden bekkens te beschikken om het luider te doen zijn.[704] Wees zoo goed je iets voor te stellen als een vuurpijl, die van den Scheveningschen toren opstijgt. Ik heb weêr gevoeld dat je over iets beschikt, dat ik benijd en dat nooit mijn deel zal zijn.

Karel A. Th.

281

Noordwijk/Zee
5 Maart '98.

Amice,

De vuurpijl van je toejuiching heb ik met begrijpelijke blijdschap omhoog zien gaan. Bewondering is gul en ik krediteer die gulheid voor wat ze boven de billijke waarde geeft. Vorsten en staatslieden ontmoeten elkaar graag in de volte van oorverdovende feesten, om gewichtige zaken te behandelen: ik gebruik ons feestelijk verkeer van nu voor de bespreking van een enkele tijdschriftzaak.

Het kan zijn dat ik in April van huis ga. Daarom wou ik het Meinummer zooveel doenlijk vooraf saamstellen.

Iets anders is dat wij *f*250,- te veel aan honoraria hebben uitgegeven die we trachten moeten in twee keer in te halen.

Om die twee redenen verzoek ik je geen enkele belofte te doen van opneming in het Meinummer. Uit het volgende overzicht zal blijken wat we daarentegen kunnen doen.

Er zijn gezet om te worden afgedrukt:

Albert Verwey: Over de nieuwe Beurs[705] (had dit keer zullen geplaatst worden, kan vanwege Beursbouwbelangen niet uitgesteld)	30 blz
Bierens de Haan:[706]	23 blz
	53 blz
G.v. Hulzen[707]	5 blz

704 Het applaus gold het aantreffen in de maart-aflevering van het Tweemaandelijksch Tijdschrift van Verwey's gedicht *De schoone schijn* [zie noot 697], door Van Deyssel beschouwd als Verwey's dichterlijk rentrée. Het 'dubloen-goud' werd door Van Deyssel aan het gedicht zelf ontleend, immers het bevat de regels: 'Als dan uw handen/Het sprietgras tellen of 't dubloengoud waar'.'

705 Albert Verwey, *Bijdragen tot de versiering van de Nieuwe Beurs*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 183-212; voor de eerste maal herdrukt in *Proza*, VII, Amsterdam, 1923, p. 1-37. Ook had Verwey zijn bespreking gereed van *Verzen*, door P.C. Boutens, met een Voorreden van L. van Deyssel, den Haag, Maison Blok, MDCCCLXXXXVIII, in idem, mei 1898, p. 333-334, aldaar gedagtekend Noordwijk-aan-Zee, 3 Maart 1898.

706 Zie noot 691.

707 Zie noot 687.

Is. P. de Vooys 2e helft[708]	24 blz
	______
	82 blz

708 Is. P. de Vooys, *Gedwongen winkelnering en huis-industrie in Noord-Brabant*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 213-230.

Komt dezer dagen de Boer: Een Arabische Roman.[709] In Decr. door mij plaatsing beloofd in Mei nr. Is bij monde v. Hamel voor Gids verzocht	16 blz
	______
	98 blz
Deze ruim 6 vel kosten	*f*110,-
Reken minimum verzen[710]	10,-
	______
	*f*120,-

Blijft als we *f*125,- op dit nr. uitsparen *f*300,- - *f*125,- - *f*120,- = *f*55,- over om te besteden voor minstens 3 vel.

Je zult misschien vinden dat het zoo nauw niet hoeft. Ziehier mijn redenen:

1° Alleen het feit dat ik binnen het kontrakt blijf geeft mij tot de uitgevers de verhouding waarin ik me bewegen kan. Dit is zéér stellig en ik heb het bij ervaring.

2° Wij gebruiken dit jaar al *f*90,- extra uit de kas van de vennootschap (Van D. honoraria). Vooral nu dus verwachten ze dat we uitkomen.

3° Ondanks alles gaat het abonnentental niet vooruit. Het is zelfs de vraag of wij dit jaar op ons aantal blijven.

4° Voor Van Deyssel, indien hij een *groote* bijdrage heeft is het voordeeliger die te plaatsen in het Septembernummer. Redenen om teveel kostende bijdragen van anderen aan te nemen kunnen alleen zijn: welwillendheid, vrees voor verlies van medewerker, aktualiteit en daardoor verlies van stuk.

De eerste is een weelde die we ons op 't oogenblik ontzeggen moeten, de derde brengt belang mee van den schrijver en dus mogelijkheid van schikking, en de tweede, als ze voorkomt, is een bijzonder geval van beleedigde eigenliefde waar wij tweeën psychologen wel raad op weten.

Ziehier de redenen waarom ik je verzoek mij te steunen in deze arithmetische beschikkingen. Vergeet ook niet dat geen boeken mogen gekocht worden. We zouden er zelf voor moeten opkomen. Een *klein* tekort zal tenslotte tóch blijven, en dat is goed omdat ik dan met meer klem op vergrooting van onze kas kan aandringen.

Kun je, schrijf me dan nu eerst even je eigen uitzichten. Van de bewuste *f*90,- staat nog ± *f*6,50, d.i. voor zeven bladzijden. Die kun je dus schrijven tegen het volle honorarium. Dat maakt voor onze kas circa *f*22,-. Een stukje van die omvang en dan onder een afzonderlijk hoofd zou dus voor alle partijen het meest gewenscht zijn.[*)] Maar misschien geef je meer? Zoodra ik dat weet zal ik aan Goes schrijven, dus liefst

709 T.J. de Boer, *Hai Ibn Iakzaan, ibn Tofail naverteld*, in idem, mei 1898, p. 259-283.

710 Albert Verwey, *Uit 'De nieuwe tuin'*, te weten: *Het duindal*, I, II, III en IV, in idem, mei 1898, p. 284-288; laatstelijk herdrukt in *Oorspronkelijk Dichtwerk*, I, p. 268-271.

*) Hier spreekt de Bestuurder van een tijdschrift; de Lezer en Letterkundige spreekt anders. -

weet ik het gauw. Voorts houd ik me aanbevolen voor raad en terechtwijzing. - Het ga je wel.

Je vriend
Albert Verwey

282

Baarn 6 Maart 1898.

Amice,

Uit je schrijven deze drie gevolgtrekkingen:

Ik in de Mei-aflev. iets van 7 bladzijden. Verder die vullen met 3 vel voor 55 gld. En: over eventueel in te komen aktueel stuk samen delibereeren.

Hiermede stem ik voorloopig in, mij echter niet verbindende voor de 7 bladzijden.

Wat de 3 vel voor 55 gld. aangaat, zouden in aanmerking kunnen komen het stuk van den Leidenaar en die langere novelle van v. Hulzen, die ik nog heb. Wat dunkt je? Hier is echter geen haast bij en misschien komen er nog betere bijdragen, waarmede wij toch binnen de *ƒ*55,- kunnen blijven.

Een enkel boek mag ik toch wel laten komen - ik denk vooral om Huysmans La Cathédrale[711] -; het kan dan op de rekening van het volgend jaar?

Moet ik dus Leidenaar en Hulzen[712] sturen, dan hoor ik dat wel van je. Ook vernam ik bij gelegenheid gaarne eventueel den datum van je vertrek en den duur van je uitblijven.

Over den arbeid, die mij nog bezig houdt en wat daarmede in verband staat hoop ik over eenigen tijd van gedachte met je te mogen wisselen.

Ontvang, in-tusschen, mijn hartelijke groeten

Karel Alb. Thijm.

283

Noordwijk/Zee
9 Maart 98

Amice,

Stuur in elk geval Van Hulzen en den Leidenaar. De laatste hoeft niets. Van Hulzen *ƒ*24,- per vel? Of stelde hij voorwaarden? Nu schrijf ik Van der Goes nog.

Nauwkeurig kan ik nog niet zeggen wanneer ik van huis ga. In April, maar den datum moet ik nog afwachten. In elk geval vertrouw ik zeker dat we elkaar vóór dien tijd zien.

Hartelijk gegroet

Albert Verwey

284

Noordwijk/Zee
18 Maart 98

711 L. van Deyssel, *Huysmans' 'Cathédrale'*, in idem, mei 1898, p. 319-330; voor de eerste maal herdrukt in de *Vierde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1898, p. 321-333.

712 Zie noot 692 en 687.

Waarde Vriend,

De 1ste April is de datum van je vrijwording. Mag ik als Noordwijksche Watergeus de eerste zijn die het den Briel van je afzondering binnendringt? -

Van den 1sten tot den 7en ben ik vrij. Wensch je dat ik bij jou kom, of wil je ons het genoegen doen hier te komen? Ik geloof dat, in dat geval, de bloemen rondom het huis van plan zijn op den dag van je aankomst open te gaan.

In afwachting, en verlangend naar je oogst van blaren, je vriend

Albert Verwey

285

[*niet verzonden*] Baarn, 20 Maart 1898.

Waarde Vriend,

Ik ben voornemens mijn afzonderingstijd met nog eenige weken te verlengen, ik denk zoo tot 15 Mei of 1 Juni.

Vergun mij geheel oprecht tegen je te zijn en je te bekennen, dat het mij eenigszins hinderlijk is je dit te schrijven om dat ik vermoed je daarmeê lichtelijk onaangenaam te zijn. In de eerste plaats om de vriendschappelijke bezorgdheid, die ik bij je veronderstel - en al de vriendschap, die je mij bewezen hebt en voortgaat mij te bewijzen is mij aanleiding tot die veronderstelling - de bezorgdheid over een mogelijke overspanning, die uit mijn langdurige opsluiting zoû blijken of er het gevolg van zoû kunnen zijn. Laat mij je nu hieromtrent gerust mogen stellen. Ik ben zoo rustig, zoo gezond en zoo normaal als ik in vele jaren niet geweest ben.

Ik ben het met je eens, dat er een hoogeren graad van gezondheid en normaalheid bij mij zoû blijken indien de mozaïek van mijn welvaren een aller-aangenaamst bezoek niet als eene verwoesting vreezen maar integendeel als een der schoonste invoegselen te gemoet zoû zien, die hare harmonie zoude voltooyen.

Ik vrees echter dat míjn wezen dien hoogeren graad niet zal bereiken; en ik wéét, dat ik dien tot nu toe niet bereikt héb.

Ik weet, daarentegen, dat ik vóór dit, slechts één voldoende werk-tijdperk in mijn leven heb gehad, namelijk den winter van 1887 op 1888 te Houffalize, dat, toen ik het heb afgebroken, ik het nimmer heb kunnen herstellen en dat ik mij jaren lang later in droefheid heb afgevraagd wáárom ik toch in Godsnaam zoo roekeloos ben geweest van het te laten varen, toen ik het eenmaal te pakken had.

Het is waar dat ik reden heb te hopen dat de verschillende levens-omstandigheden, die toen hebben mede gedaan om de herstelling van mijn verbroken werk-vermogen en werk-gewoonten te bemoeilijken, zich nu niet weêr zullen voordoen en er nu een langdurig gedeelte van mijn leven is begonnen, dat zich door regelmatige, gestadige en niet overdreven arbeidzaamheid zal kenmerken.

Ik hoop dit dan ook, máár ik weet er niets van. Het is mij nog nooit gebeurd. Nog nooit heb ik twee jaar achter elkaâr gedurende een goede portie van elk dier jaren kunnen werken. Het is altijd geweest eenige maanden hollen en daarna eenige jaren zoo goed als stil staan. Het is dus best mogelijk, dat ik iemant ben, die om de vier of om de acht jaar een tijdperk van goed werken krijg en dan weêr jaren van zenuwziekte, moedeloosheid of andere depressie en lamlendigheid.

Dat voorzie ik als mogelijk op grond van mijn ervaring en daarom wil ik nu, nu ik eenmaal, *na tien jaar,* het tot matig draven weêr eens gebracht heb, dit ten minste zoo lang mogelijk volhouden. Komen er daarna dan weêr geheel ledige jaren, - dan zal mij deze herinnering althands eene voldoening zijn.

Ik verlang zeer naar je, ik denk zeer dikwijls aan je. Ik gevoel de grootste vriendschap voor je en ik stel je gezelschap op den hoogsten prijs. Over je werk - dit, even nog in andwoord op iets uit je brief over mijn Gorter-artikel van eenige maanden geleden - over je

werk denk ik eigenlijk... precies zoo als jij er over denkt, evenals ik over mijn eigen werk denk precies zoo als jij er over denkt. Ik vermoed dit eerste niet, maar weet het uit je eigen woorden, en het laatste weet ik, nu mijn oordeel weêr klaarder is geworden.

Ik verlang je een staaltje van mijn tegenwoordig werk te laten zien, want, hoe groot de verschillen tusschen onze manieren ook mogen zijn, je oordeel over mijn werk houd ik voor onfeilbaar, evenals je bij voorbeeld de echtheid van een Redon kunt waardeeren al sympathiseer je niet speciaal met dat soort werk; maar ál mijn verlangens zal ik het zwijgen opleggen, zoo lang ik dat éene behouden mag, de aanwezigheid waarvan mij nu eerst recht de ellende doet peilen waarin zijn gemis mij zoo langen tijd heeft doen verkeeren. -

Ik zeide mijn afzonderingstijd tot 15 Mei of 1 Juni gaarne te willen verlengen; eigenlijk bedoel ik nog langer, zoo lang tot eene ‘force majeure’ mij noopt dien af te breken. Als zoodanig zoude in de eerste plaats in aanmerking kunnen komen een vernieuwd bezoek van Cato aan Aken. Zij heeft dezen winter influenza gehad in den vorm van rug-pijnen, waartegen morfine-inspuitingen, enz. niet veel hebben gebaat. Ook kleine rheumatiek-recidiven. Een en ander in verband met haar instinktief verlangen naar die heilzame baden en met de aanbeveling der doctoren, zoû een kleine herhaling der kuur gewenscht kunnen maken. Zij zoû echter slechts 2 a 3 weken en alleen, of door een voor zich zelf betalende vriendin vergezeld, kunnen gaan, zoo dat een bedrag van *f*120,- a *f*150,- hiertoe zoû volstaan. Wie weet of ik je vriendelijke hulp niet nog eens zal inroepen om de vijf-entwintig-guldenaars van verleden jaar tot kontributie van een tientje te bewegen. Want mijn financiën floreeren niet, o.a. wijl de bundels der jaren '94, '95, '96, in de herfst van '97 niet door een vierden zijn gevolgd. Op 't oogenblik hindert het mij nog niet daar wij zeer zuinig leven. Maar voor extratjes is niets beschikbaar. - Hoe het met dat Akensche kuurtje gaan zal, zal de toekomst leeren. Misschien kan het tot '99 uitgesteld. -

Vaarwel, veel liefs aan je omgeving, van

je vriend
Karel Alb. Thijm

286

[*niet verzonden*] Baarn, 21 Maart 1898.

Waarde Vriend,

Ik had juist inliggenden brief geschreven, toen mij je zeer graciëuze en opwekkende uitnoodiging gewerd. En ik dacht met zich gewonnen gevende aandoening aan de bloemen, die daar bij je zouden open gaan, toen mijn blik zich heeft afgewend en ontmoet de oogen mijner Muze, die wel in proza maar zóo droevig begon te kijken, dat ik haar onmiddellijk heb moeten gerust stellen en haar beloven met haar, die zich een trouwe minnares te betoonen begint, als nog alleen te blijven. -

Ik heb de gedachte, dat ik nu het beste deel van mijn arbeid juist voor de borst heb. -

Tien jaar, beste vriend, bedenk het wel, tien jaar, tien jaar, 't is geen kleinigheid. Tien jaar feitelijk zonder Haar, aan wie ik met zooveel geestdrift mijn leven had gewijd. Tien jaar, waarin ik waarlijk, - ach, indien ik veel gehad had, - veel, alles, alles had willen geven om Haar terug te hebben.

UITNOODIGING

tot het bijwonen van de Opvoering

VAN

MINCELYN

VAN

ANTOON MOLKENBOER.

Voor den Heer K. Alberdingk Thijm

s.s. t.t.

STADSSCHOUWBURG,

DONDERDAG 24 MAART 1898, 8 UUR.

Administratie: „De Algemeene Muziekhandel," STUMPFF & KONING, Spui 2. — AMSTERDAM.

Uitnodiging tot het bijwonen van de opvoering van 'Mincelyn', door Antoon Molkenboer.

Eíndelijk dan, eíndelijk is het zoo, eindelijk is de voort-durend onder alles aanwezige wanhoop dan geweken. Maar nu kan ik mij dan ook door niets laten scheiden. Zoolang ik op een dag een regeltje kan schrijven dat zelf een zekere buiging heeft of behoort tot eene studie, welke verband houdt met werk, waarin die zekere buiging of soepelheid voorkomt, die mijn werk zoo lang heeft gemist, - knoop ik er een volgenden dag aan vast, om te zien of het dan ook nog zal kunnen. -

Blijf mij even zeer genegen als ik het jou ben en heb medelijden met de eigenaardige psychische struktuur van mijn leven.

Je vriend
Karel Alb. Thijm.

287

[*niet verzonden*] Baarn 21 maart 1898.

Amice,

Ik wensch twee dingen, mijn afzondering èn jou, dien ik zoo genegen ben, geen leed te doen. Daarom wil ik trachten je de redelijkheid van mijn gedrag te doen beseffen: Er is geen sprake van letterkundig werk van den eersten rang te maken, er is slechts sprake van werken zoo goed als men reeds eens getoond heeft het te kunnen. Indien ik nu bedenk, dat *dit* vermogen iets zoo kostbaars en zeldzaams is, dat de aller-beste schrijvers van ons land, bij voorbeeld Kloos en Gorter, dat vermogen slechts een paar jaar hebben bezeten en het daarna voor acht of tien jaar, of misschien voor goed, zijn kwijt geraakt, dan zie ik in dat ik, nu ik meen het te hebben, *alles* moet doen om het te behouden.

Kloos heeft zich zelf geruïneerd, en daarom sinds '89 ongeveer niets goeds gemaakt, - toegegeven.

Maar Gorter, - een zeer sterke geest, iemand die ook fyziek veel sterker is dan ik, die het tegendeel heeft gedaan van zich ruïneeren, - híj heeft toch ook maar sinds '91 of '92 niets meer kunnen doen tot '96 of '97 toe. -

Ik kan niet begrijpen dat je met deze gegevens zoudt voortgaan (want daar verdenk ik je een weinig van) mijn gedrag onredelijk te vinden.

Wees zoo goed dit argument bij mijn laatst pleidooi te voegen.

K.

288

Telegram, aangenomen te Baarn, den 21/3 1898,
ten 5 u. 30 m. des na middags,
ontvangen te Noordwijk, den 21/3 1898,
ten 5 u. 51 des namiddags.

Verwey

NoordwijkaanZee

Ik blijf op reis in Elysium/ik heb echter een paar dagen/geforceerde vacantie wegens een/

sterfgeval.[713] Als je mij dus zien/wilt doe mij dan het groote/genoegen morgen of overmorgen/hier te komen als je eenigszins kunt./

Karel

289

Telegram, aangenomen te Noordwijk den 21/3/1898,
ten 8u45 m des middags,
ontvangen te Baarn den 21/3/1898,
ten 9u37 m des middags.

713 Op 21 maart 1898, een verrukkelijke lente-dag, was Van Deyssel niettemin ‘lichtelijk gebouleverseerd door het sterfgeval van den man der zuster mijner gade’, die buiten zijn vrouw twee zoontjes achterliet. Besloten werd dat Van Deyssel zijn isolement zou verbreken om op donderdagmorgen 24 maart, samen met zijn vrouw, de begrafenis in Amsterdam bij te wonen. Naar Verwey vertrok toen dit telegram, waarvan de aanhef in eerste versie luidde: ‘Ik zet mijn solitaire reizen door de Elyseesche velden...’ Verwey arriveerde te Baarn op dinsdag 22 maart, te 5.45. ‘Het heeft er veel van of hij [Van Deyssel], van de nood een deugd makende, zich een soort korte vakantie heeft toegestaan en Verwey uitgenodigd om enige nachten te komen logeren. Dan konden werk-ervaringen worden uitgewisseld en de belangen van hun tijdschrift in mondeling overleg behartigd’, aldus J. Kamerbeek Jr. in zijn essay over *Van Deyssel's verbeelding'* Een Bezoek *als document humain*, eerst verschenen in De Nieuwe Taalgids, dl. 51 (1958), p. 129-139, en p. 193-199; voor de eerste maal herdrukt in J. Kamerbeek, *Creatieve wedijver/Vier historisch-critische opstellen*, Amsterdam, 1962, p. 87-114; zie ook Harry G.M. Prick, *Bij de studie van J. Kamerbeek Jr. over Van Deyssels* Een Bezoek, in De Nieuwe Taalgids, dl. 51 (1958), p. 199-206. Een van de vele verdiensten van Kamerbeek's studie is de analyse van Van Deyssel's brief, d.d. 25 maart 1898. Hoe grondig en hoe overtuigend die analyse is uitgevallen, zal eerst tenvolle duidelijk worden zodra het derde en laatste deel van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey* zal zijn verschenen.
Op 28, 29 en 30 maart 1898 zou Van Deyssel de uitvaart van zijn zwager evoceren in de ‘schets’ *Een begrafenis*, gepubliceerd als *Een begrafenis/Studie* in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 6, juli 1898, p. 415-418, en voor de eerste maal herdrukt in de bundel *Verbeeldingen*, Amsterdam, z.j. (1908), p. 99-104. De beide zoontjes van zijn overleden zwager zijn ook in die schets aanwezig: ‘Zijn twee kindren stonden daar. Zij hadden gladde, verweesde hoofden, blond van kleur. Zij schenen omgeven van verlatenheid en stonden met hun kleurige gezichten aan den zwarten muur der onbewegelijke schaar van vreemde mannen, terwijl hun vader zoo bizonder mooi als zij hem nooit hadden gezien en als een prachtig aangekleede jonge kameraad daar bij hen nederlag. (...) Er zijn zes lakeyen gekomen in zwarte liverei. Die hebben van de jongetjes den vreemden lichtkleurigen prins, die hun vader nu was, weêr weg-genomen. Als een verbazend en reus-achtig speelgoed hebben zij in een zwarte doos, die wel nòg grooter was dan de jongens, met hun armen wijd uitgestrekt, reiken konden, en die met zilvren schroeven zoo groot als een mansvinger was gesloten, hem weg-gedragen, naar een prachtigen zwarten praalwagen, die door met zwart fluweel bekleede paarden werd getrokken met hooge zwarte pluimen op hun koppen.’ Later, in het volg-rijtuig dat beide jongetjes deelden met Van Deyssel en diens echtgenote: ‘De eene jonge knaap zat daar. Hij was zeer blank en blond van haar, terwijl het om hem heen zoo zwart was. De andere keek na eenigen tijd eens uit en fluisterde in zich zelf over een vriendje: “Kijk, dat is Hendrik, die daar gaat.”’
Op 20 juni en op 4 juli 1898 heeft Van Deyssel zich, in het dossier *Text-kritiek*, over *Een begrafenis* gebogen: zie *Het leven van Frank Rozelaar*, tweede, herziene en vervolledigde druk, 's-Gravenhage, 1982, p. 346.

Alberdingk Thijm
Eemnesser hoog
Baarn
Ik kom op eten. Albert

290

Baarn, 23, ik bedoel 25,
Maart 1898

Beste Vriend,
Het was een prachtige ontmoeting.
Maar laat mij je eerst vergeving mogen vragen voor ons niet-verschijnen bij Krasnapolsky.[714] Je zult, hoop ik, tijdig hebben verondersteld dat er beletselen waren en dat, gegeven vooral de aanwezige nevro-psychische gesteldheid, het ook zéer moeilijk was om je een boodschap te zenden. Ik was *met de zoontjes* in het zelfde rijtuig, enz. Kortom, de situatie was zoo tragiesch dat ik den tijd en alles vergat. Ik heb mijn verlegenheid tegenover je trachten te verminderen door mij te herinneren, dat de afspraak niet absoluut was. -

25 Mrt.avond. Ik heb een geweldigen indruk van je gekregen. Ik heb je zoo groot zien staan als nog maar eens in het verleden gebeurd is, namelijk op de Rozengracht eens, toen ik vond dat het heele huis als een kaartenhuis om je heen was.

Je kleur en stand was, voor mijn indruk, en natuurlijk trouwens, geheel in over-eenstemming met wat je hebt voorgelezen. Treffend is, dat je toen op de Rozengracht iets zei van een vrouw, die je uit een dakvenster hadt zien kijken, iets zei om een zekere manier van fluweelige of door waas omgeven of Rembrandtieke manier van zien aan te geven, en dat deze zienswijze, naar mijn bescheiden meening, nu in je werk zegepraalt.

Ik kan eigenlijk heel te vrede zijn met wat je van wat ik voorgelezen heb, zeide. Van mijn stuk over Thijs Maris[715] heb je gezegd: 'magnifique'; van het beste deel der dunnere zaakjes, die ik daarna las,[716] heb je gezegd, toen ik de vergelijking met

714 Het was de bedoeling geweest dat het echtpaar Alberdingk Thijm rond zes uur, half zeven in Hotel Krasnapolsky zou komen opdagen om daar, samen met Verwey, te avondmalen. Verwey was die 24ste maart blijven doorbrengen in Amsterdam omdat hij 's avonds, in de Stadsschouwburg, de première van Antoon Molkenboer's sprookje *Mincelijn* wilde bijwonen; zie daarover Walter Thys, *De Kroniek van P.L. Tak,* a.w., p. 185-189. Ook Van Deyssel en echtgenote waren door Molkenboer (1872-1960) uitgenodigd, uitnodiging waaraan Van Deyssel - ook zonder het sterfgeval in zijn schoonfamilie - toch geen gevolg zou hebben gegeven. Een en ander heeft Molkenboer niet belet Van Deyssel te bedenken met de zeer bijzondere boekuitgave van *Mincelijn*; zie daarover Ernst Braches, *Het boek als nieuwe Kunst/Een studie in Art Nouveau,* Utrecht, 1973, p. 237-238.[aant.]

715 Het op 20 september 1894 door Van Deyssel, samen met Jan Toorop, in Londen aan Thijs Maris gebrachte bezoek [zie noot 59], had Van Deyssel op zaterdag 26 februari en op zondag 27 februari 1898, dus vier jaar later, schriftelijk geëvoceerd. Op 13 oktober 1899 vond Van Deyssel dit opstel, dat hij in de loop van 1898 en 1899 had voorgelezen aan o.a. Herman Gorter, Albert Verwey, Jac. van Looy, Jan Veth, Frans Boersma en Freule Jacqueline Sandberg, werkelijk 'zeer goed'. Hij stond zijn tekst eerst in oktober 1900, onder de titel *Over Thijs Maris,* ter publikatie af aan H. Kleinmann & Co te Haarlem, ter opneming in een kostbaar uitgegeven *Album-Thijs Maris,* over de wonderlijke samenstelling van welk album Jan Veth uitvoerig de staf heeft gebroken in het weekblad De Kroniek van 23 oktober 1900. Als *Bezoek aan Thijs Maris* verscheen deze tekst in *De Xxe Eeuw,* 9e jrg., aflev. 10, oktober 1903, p. 89-96; herdrukt in L. van Deyssel, *Verbeeldingen,* Amsterdam, z.j. (1908), p. 43-52.

716 Te weten: fragmenten uit *Het leven van Frank Rozelaar* .

een dagboek van omstreeks 1820 opperde: ‘... Eugènie de Guérin[717], maar díe is “veel verfijnder”’. Hier-

717 Eugénie de Guérin (1805-1848). Haar van 1834 tot 1842 bijgehouden *Journal intime,* in 1862 door G.S. Trébutien uitgegeven onder de titel *Journal et Fragments d'Eugénie de Guérin,* maakte deel uit van Van Deyssel's bibliotheek.

meê kan ik het doen. - De kleine moeilijkheid, indien er eene was, werd veroorzaakt door het gewagen door mij van versachtige zaken. Dit heeft mij eerst wat onthutst,[718] maar ik ben nu zeker, dat, - indien zij ook al niet tot de groote poëzie behooren, zoo als jouw werk, - het geen ik gaarne erken, - je de kleine stukjes, die rijmen, en die in de zelfde strooming gemaakt zijn als het stuk over Maris, goed werk zult vinden, laten wij zeggen ‘kleine, min of meer rijmende, poèmes en prose’.

Wat het voor mij een weinig moeilijk maakte, was dat ik meende op te merken, dat je depreciatie van Gorters werk 2e periode (‘sensitivisme’) sterker dan vroeger was geworden en juist die stukjes van mij nog 't meest dáárop lijken, hoewel in andere zienswijze, ik bedoel meer wat hun verwantschap met proza aangaat. Dit kan echter, bij nadere overweging, niet naar voor mij zijn, daar 't juist deel van mijn grootsten ‘eerzucht’ uitmaakte stukjes die dáárop lijken, - maar dan in andere visie - te maken. Niet, om dat ander werk niet veel hoogere en grootere poëzie zoû zijn; maar om dat ik met mijn karakter dat als een der hoogst bereikbare dingen voor mij beschouw.

Er is, wel bezien, niets tegen dat ik een goed prozaschrijver zoû zijn, die geen werk heeft gemaakt met de orgeling der groote dichtkunst er in; maar wel een hoeveelheid kleinere rijmende stukjes, die toch fijn werk zijn.

Ik acht je oordeel overigens onfeilbaar.

Je, naar mijn inzien, te sterke depreciatie van Gorter 2e periode, wordt thands, naar ik meen, beïnvloed door de bewustheid der groote voortreffelijkheid van je eigen werk, en in verband met Gorters Voorrede, enz. Want je zult toch wel vinden dat G. 2e periode als men het beste Nederl. werk noemt, daarbij behoort.

26 Mrt. Ik ben op 't oogenblik nog aan alles vreemd maar hoop toch dat iets terug zal komen. -

Ik maak dus af en stuur aan Groesbeek die ‘Letterk. Aanteeken.’, waarin over Zola en de ‘symbolisten’, voor de Mei-aflevering.[719]

Ik groet je groot man

Karel Alb. Th.

718 Terecht heeft J. Kamerbeek Jr. (in de in noot 713 genoemde studie) opgemerkt dat ‘onthutst’ een understatement is en dat wij het mogen vertalen als: aangetast in zijn innerlijke zekerheid.

719 L. van Deyssel, *Letterkundige aanteekeningen,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 306-318, aldaar gedagtekend 10 April '98. Deze ‘aantekeningen’ hebben allereerst betrekking op de door Camille Mauclair aan de Nouvelle Revue van 15 oktober en 1 november 1897 bijgedragen *Souvenirs sur le mouvement symboliste en France*. Dit gedeelte der ‘aanteekeningen’ werd voor de eerste maal herdrukt, onder de titel *Fransche symbolisten,* in de *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1898, p. 301-308. Daarin, p. 307-308, wordt ook aangetroffen een aantekening n.a.v. Mauclair's, op 15 februari 1898 in de Nouvelle Revue begonnen publicatie van de nog datzelfde jaar te Parijs bij P. Ollendorf verschenen roman, *Le Soleil des Morts,* waarin Stéphane Mallarmé een belangrijke rol speelt onder de naam Calixte Armel. Van Deyssel zou echter eerst in maart en april 1900 Mallarmé gaan waarderen; zie Harry G.M. Prick, *Stéphane Mallarmé en Tachtig,* in Maatstaf, 27e jrg., mei/juni 1979, p. 129-148.
De *Letterkundige aanteekeningen* werden besloten met een beschouwing over *De candidatuur van Bommel*/Blijspel in drie bedrijven door Doctor Juris [= J. de Koo-H.P.], voor de eerste maal herdrukt in de *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* a.w., p. 311-317.

291

Noordwijk/Zee
27 Maart 98.

Waarde Vriend,

Dagelijks wellen nog waardevolle herinneringen aan ons samenzijn en brokstukken van je voorlezing in me op. In het gevoel van ons beider werkzaamheid voelde ik me sterk toen ik dien avond in Amsterdam in den Schouwburg[720] me in het midden

720 Over die avond schreef Jacqueline Sandberg op 26 maart 1898 aan Van Deyssel: 'Gisteren avond [in werkelijkheid dus op de avond van 24 maart-H.P.] naar Mincelijn geweest, zat eerst naast Roland Holst, die erg naar mijn haar keek, toen naast Kloos, achter me Boeken met zijn meisje [Adrienne Coorengel-H.P.], over me Veth, Verwey, Israëls en nog veel anderen. Kloos zijn spreken deed me veel aan jou denken, zooals hij aan' t meisje van Boeken vroeg of zij zijn plaats wilde hebben, maar dat de stoel warm was. Hij vond Verwey een bejaarde spekslager die een standje van zijn vrouw had gehad. Ik kon 't niet helpen, dat ik dit allemaal hoorde, belachelijk dat 't zoo tot jou komt.' (Jacqueline Sandberg, *Ik heb je zoveel te vertellen*. Brieven van en aan Lodewijk van Deyssel, Emile en Frans Erens en Isaac Israels. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Baarn, 1981, p. 210. Willem Kloos zelf schreef, op 1 april 1898 aan Willem Witsen: 'Ik ben bij Mincelijn geweest. Vlak tegenover me, in een andere loge, zat Verwey. Hij zat rechtop met zijn isegrimmig gezicht, en zag er uit als een eenigszins bejaarde grutter, die pas een standje van zijn vrouw had gehad.' (Ontleend aan G.H. 's-Gravesande, *De geschiedenis van De Nieuwe Gids,* Arnhem, 1955 p. 347, noot 2).
Mincelijn werd door Albert Verwey besproken in De Kroniek van 3 april 1898, bespreking aldaar gedagtekend Noordwijk-aan-Zee 26 maart '98: 'Het is niet vanzelfsprekend meer de kortstondigheid van een schouwburg-avond te beklagen met de gedachte: Ach, of het léven zulk een feest mocht zijn. En toch, wij stervelingen die al rijk zijn als wij ons harmonieën vormen uit schoon èn leelijk, waar vinden wij zoolang wij kinderen blijven grooter vreugde, dan in zulk een schouwburgzaal waar de harmonieën ons uit schoon èn schoon schijnen te bestaan. Beurtelings, naar het stralende kunstlicht zaal of tooneel beschijnt, zien wij de vreugdevolle gezichten van ernstige mannen en schoone vrouwen - schijnen niet alle mannen ernstig en alle vrouwen schoon in de feestelijkheid van onze kinderlijke verbeelding? - en daar, op de planken, die aanlokkende, die betooverende wereld waarvan wij, ach zoo kort helaas! wanen kunnen een deel te zijn. Beurtelings.En onze vreugde aan de eene helft zoowel als aan de andere is zóo onvermengd en groot dat wij in onervaren eenvoud gelooven dat hier de harmonie van schoon en schoon is bereikt.
Is het niet een gevaarlijke proef om een tooneelwerk aan te onderwerpen? - maar is het niet ook waar dat elk onbewust het die proef *laat* doorstaan, en toch ook wel met zeker recht? Want voor wie aandachtig zich verdiept in *elke* schoonheid - en ik voor mij bemin van menschen geen anderen - voor dien is de zelfs kleine schoonheid van een tooneelstuk *indienze* aanwezig is, al genoeg ter herwinning van het evenwicht tegenover een door *hare* schoonheid ons aandoende zaal.
Nietwaar, er waren in die schouwburgzaal op 24 Maart l.l. elementen genoeg van ernst en schoon ook voor rijper dan jeugdige verbeeldingen. En men zou het een vertooning kunnen vergeven dat zij niet het zwaarst-wegende element in zulk een avond was. Maar dan toch een element dat zijn eigen schoonheid had... Zijn eigen, zij het dan ook kleine schoonheid en daarmee, onweersprekelijk, het recht in dat gezelschap van waardevoller deelen mee te doen?... Het komt mij voor dat dit geheel van theater - aspekten ook op beter dan ik der dekoratieve zaak kundigen, niet den indruk maakte een even-boortige, hoewel dan bescheiden, gast te zijn.
Het is waar: het bestond in vijftienen. Ieder vijftiende kwam weliswaar twee maal, maar bleef dan maar even. Tusschen de verschijning van elke twee kon de lichte zaal minuten-lang in volle fleurigheid bezig zijn met zichzelf. - Maar of dit een voordeel was? - Na zoo lange

wacht - die, ik beken het graag, soms kort scheen, maar niet door *uwe* schuld, o plankenfeest! - na zoo veilig ingeleide langere vrienden-kout te worden afgeroepen naar die alkoof daar ginder, om te zien, ja waarlijk, dat de ridderlijke Florisel den afstand tusschen zich en de teere Mincelijn met zeker wel verscheidene passen verminderd had, - ik verzeker u, het was van een eenigszins opdringende gezelschappelijkheid! -

Maar er is meer.

Een geheel van theater-aspekten zou ons vertoond worden. Het is gebeurd; maar aspekten van wat? Geloofde de maker dat theater-aspekten iets zijn dat op zichzelf bestaat? Toch niet geheel; want - zegt hij - 'een Tooneelwerk waarin al de mij wenschelijke situaties voorkomen bestaat niet. Ik schreef daarom Mincelijn', Een tooneelwerk dus zou het moeten zijn dat aan zijn theater-aspekten eenheid gaf. Waardoor vervangt hij het? Door een sprookje *dat de beschrijving is van die theater-aspekten*.

Ik wil dien schrijver om dat sprookje niet hard vallen. Er zijn tijden dat men ook voor de kinderen wat moet doen. Een verbeelding die zich uit in décors is er ook eene. En indien hij meent dat door die décors-enkel zijn verbeelding ons niet genoegzaam wordt meegedeeld, ik neem het aan en neem het kinderlijk genoegen van zijn jamben-taal in den koop.

Maar - er schuilt achter dit alles een sofisme dat ik niet laten mag bloot te leggen. Een tooneel-werk meent de schrijver dat eigenlijk noodig was om eenheid te geven aan zijn tooneel-toestel. Het is ook wel het minste wat men meenen kan. Het tooneel te vervolkomenen is de bedoeling die hij wenscht dat wij hem toeschrijven. Een tooneelwerk te gebruiken, een tooneelwerk te monteeren wil hij ons doen aannemen dat hij gewild heeft. Hij heeft het gelaten enkel omdat een tooneelwerk bevattende al de situaties die hij noodig acht, niet bestaat.

Hier ligt het sofisme, en ik geloof dat het grijpbaar is. *Van de door hem noodig geachte situaties* stelt deze kunstenaar zijn heele doen, den heelen aard van deze ons aangeboden poging ter vervolkomening van het tooneel afhankelijk. - Maar WAAROM? - Want dit zou opgaan als het te doen was om de probeering van zekere aspekten, van zekere bepaalde aspekten die voor het Tooneel nu eenmaal noodig zijn. Maar is dit zoo? Aangenomen dat de hier gegeven aspekten voor het Tooneel niet kunnen gemist worden, *deze* zeer bizondere kasteelzalen, *dit* zich van alle andere onderscheidende feestmaal, *deze* dans, *deze* omgeving, zeer bepaaldelijk alleen in *dit* geheel behoorende, konden dan voor de zalen, malen, dansen en omgevingen van het Tooneel-in-het-algemeen toch nooit een voorbeeld zijn. Maar óók al konden ze' t, probeering van zulke opzichzelfstaande aspekten was de bedoeling niet. Dat weet de jeugdige vervaardiger zelf ook wel dat niet de bedoeling was. De bedoeling, hij heeft het zelf duidelijk genoeg uitgesproken, de bedoeling was het maken van een *Geheel*.

Dat Geheel nu, wij zagen het, is er een dat los van éénig tooneelspel is. De reden waarom hij geen tooneelspel koos blijkt er ons een te wezen die niet geldig is. Over blijft dat Antoon Molkenboer de onverschoonbare daad gedaan heeft van, onder voorgeven het Tooneel, dat is in dit geval het verband tusschen drama en décor te verbeteren, - de onverontschuldigbare daad, zeg ik, ons iets te geven dat met het verband tusschen décor en drama niets te maken heeft: *de vertooning van een sprookje in décors*.

Dit is de daad waartegen ik onverzacht wil waarschuwen: Wie een sprookje in décors laat opvoeren (ook al zou het honderdmaal beter zijn dan Mincelijn) bevordert de verbetering van het Tooneel in zijn dekoratieve hulpmiddelen, NIET. Het verband tusschen drama en décor, dat is de hoofdzaak. Wie een onnoozel stuk neemt, en dat goed begrijpt en dat eerlijk monteert, zonder kunstjes, maar met juist zoo weinig als noodig is om de verbeelding te versterken die de spelenden doen ontstaan in de toeschouwers, *die* doet tot die verbetering den eersten stap. Deze stap van Antoon Molkenboer is er een averechtsche. Zij brengt ons tot *het décor ter vertolking van het onuitgesprokene*. Wij behoeven *bij* het uitgesprokene de *passende aansluiting*.

Waarlijk, de dekoratieve verbeelding die zich als een macht op zichzelf beschouwt, zij zou de dood zijn van iedere tooneel-vertooning. De spelers met hun hartstochten, met hun woorden, dàt zijn de tooneel-helden. Geef hun een kader dat hen met stoort. Maar kom niet met uw dichterlijk-werkende dekoratie-zucht en stel een nieuwe macht tegenover hen. Dat staat gelijk met het beginsel-zelf te vernietigen waar saamwerking uit moet ontstaan.

De zaak is dat Antoon Molkenboer niet is een arbeider in de tooneel-wereld, maar een jongmensch met een dekoratieve fantasie. Vandaar ook zijn sprookje. Met of zonder tooneelstuk dat al de door hem noodig geachte situaties had, zou hij zijn sprookje hebben gemaakt. Zijn eigen door hemzelf gemonteerde sprookje heeft hij ons voorgevoerd, en nu

van heel kunst-lievend Holland bevond. Het was een van alle vijandschappen op de hoogte gastheer die ons plaatsen had aangewezen. Een driehoek de uiterste punten waarvan: het Tweemaandelijksch Tijdschrift (jij en ik, je ledige stoel tenminste), de Oude Gids (Van Hall); en de Nieuwe (Boeken, Kloos en Lucie Broedelet[721].) De Kroniek en de Nieuwe Tijd-partijen hadden ook afzonderlijke plaatsen. Vraag eens wie er *niet* was dien avond.

Ik wou vragen of je Boutens kunt aanwenken dat hij ook voor het Tijdschrift een bundel stuurt. Mij dunkt dat je recht hebt het voor te stellen.

Ik wachtte je in Kras vergeefs en begreep dat je verlaat was of beter vond weg te gaan.

moet hij zich ook laten welgevallen dat men dat neemt voor wat het is. Te meenen dat er verband ligt tusschen zijn sprookje en de verbetering van het tooneelwezen - het is al te aanmatigend. Indien niet kinderlijk. Heeft hij talenten, als schikker en kunstenaar (anderen dan ik mogen er over oordeelen) en wil hij werkelijk daarmee het theater probeeren te verbeteren, laat hij dan zien dat hem de gelegenheid gegeven wordt een eenvoudig stuk, een stuk dat goed is op zich zelf en dat met de weinige aanwezige krachten gespeeld kan worden, naar zijn denkbeelden in te richten, en het zal zijn eerste stap zijn op den goeden weg.'

Op deze bespreking reageerde Antoon Molkenboer in De Kroniek van 10 april 1898:

'In de *Kroniek* van 3 April wordt de bedoeling der uitvoering van Mincelijn zóó verkeerd voorgesteld, dat ik u de gelegenheid vraag met een enkel woord mijne intentie uiteen te zetten.

Ik achtte het noodig dat iets zou gebeuren op tooneel-decoratief gebied; hoe ik ook getracht heb, nergens werd mij gelegenheid geboden volgens mijne begrippen een bestaand stuk te monteeren; dus *niets* tot mijn beschikking hebbend moest ik kiezen: òf mijn plan laten varen òf iets op-zich zelf onbestaanbaars (ik wist dit zéér goed) nl. een vertooning in aspecten (het eenige middel wanneer men als schilder alléén staat) geven. Ik heb dit laatste gewaagd, daar ik, behalve de goede oefenschool die mij dit zoude zijn, meende door zulk een poging misschien tot meer volledige pogingen in staat gesteld te zullen worden.

Eenmaal gedwongen mij tot aspecten te bepalen, begrijpend dat daarvoor een leidend verhaal van bijzondere decoratieve geschiktheid noodig was, niets te maken hebbend met eenig drama, schreef ik Mincelijn.

De vertooning was een expositie van decors en costuums in bepaalde schikking, en, hoewel ik overtuigd was hierdoor voor de verbetering van het Tooneel niets onmiddellijks gedaan te hebben, toch lijkt mij wat ik deed, een eerste stap daartoe.

Door deze mededeelingen verval ik in herhaling, want in de circulaire, overal verspreid, in Arti, in het boekje gelegd, staat: 'Alleen door samenwerking van dichter, musicus en schilder kan het Tooneel meer volkomen worden; gelegenheid tot samenwerking staat mij niet open, daarom neem ik het eenige middel dat mij ten dienste staat: een tentoonstelling van theater-schikkingen; want eindelijk wordt het tijd, dat eens iets geprobeerd wordt, op dit zóó verwaarloosd gebied onzer Decoratieve Kunst'.

Wanneer uit deze regels mijne bedoeling onduidelijk is, zeker spreekt er *niet* uit de intentie, die mij door den heer Albert Verwey wordt toegeschreven.

De heer Verwey had door deze enkele regels *goed* te lezen mij veel dienst gedaan.'

721 Lucie Broedelet (1875-1969) had in juni 1893 gedebuteerd in De Nieuwe Gids met *De Radja's*, dramatische poëzie, onder de schuilnaam Stella Violantilla. 'Een brunette, met pracht oogen, waarachter je je een eeuwige zomer droomt', aldus Willem Royaards in een brief aan Diepenbrock van [vermoedelijk] 6 december 1893; zie Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten,* dl. II, a.w., p. 88.

Lucie Broedelet's bundel *Idylle* , à raison van *f* 0,50 in 1898 verschenen bij S.L. van Looy te Amsterdam, werd door Willem Kloos geestdriftig begroet, met als enige voorbehoud: 'zij zal zich alleen, met de jaren, wat hebben te concentreeren en diep-in te bestendigen', maar dan zou zij 'misschien' kunnen worden, 'onze eerste, maar zeker onze fijnste en subtielste, en tegelijkertijd onze ruimste dichteres.' (*Nieuwere Literatuurgeschiedenis*, dl. III, Amsterdam, 1905, p. 96-97). Na die bundel deed Lucie Broedelet er echter het zwijgen toe. Als 93-jarige ging zij opnieuw verzen schrijven. Vier proeven daarvan werden openbaar gemaakt in Elsevier's Weekblad, 1 maart 1969, p. 91.

Van den onleesbaren roman Hilda van Suylenburgh zijn op dit oogenblik 4000 ex. verkocht. Een 3e druk (van 3000) wordt opgelegd.[722] Doe jij dat eens! - Gegroet. Groet Cato.

Je vriend
Albert V.

722 Rond 20 februari 1898 was de tweede goedkope druk verschenen van C. Goekoop-De Jong van Beek en Donk's roman *Hilda van Suylenburg* (ingenaaid *f* 2,90, gebonden in een door Th. Nieuwenhuis ontworpen linnen stempelband, *f* 3,50), een uitgave van Scheltema & Holkema's Boekhandel. ‘Iedere vrouw - en iedere man - zij de lezing van dit boek, geschreven in hartetaal, aanbevolen. Ook voor het jonge meisje vormt het gezonde lectuur, want al bevat het dingen, die slechts de wereldwijze kan begrijpen en die hem doen sidderen, ruwe woorden komen er niet in voor en grove of verbeelding prikkelende tooneelen evenmin,’ aldus Elise A. Haighton in het weekblad De Amsterdammer van 5 december 1897. Zie thans Tessel Pollmann, *Een negentiende-eeuwse feministische bestseller,* in weekblad Vrij Nederland, jrg. 38, 19 maart 1977, p. 9-10.

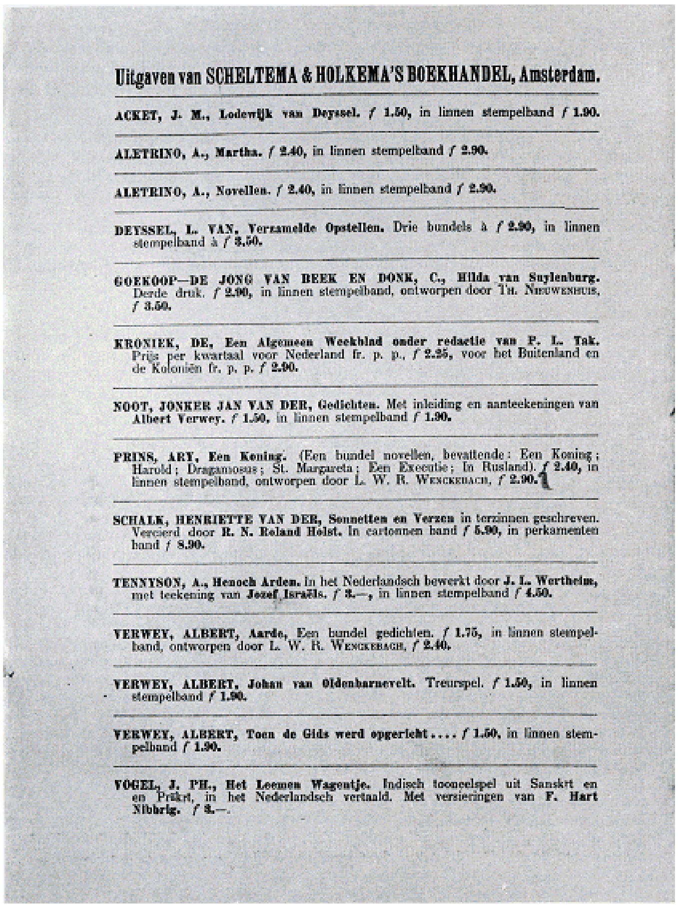

Uitgaven van SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL, Amsterdam.

ACKET, J. M., Lodewijk van Deyssel. *f* **1.50,** in linnen stempelband *f* **1.90.**

ALETRINO, A., Martha. *f* **2.40,** in linnen stempelband *f* **2.90.**

ALETRINO, A., Novellen. *f* **2.40,** in linnen stempelband *f* **2.90.**

DEYSSEL, L. VAN, Verzamelde Opstellen. Drie bundels à *f* **2.90,** in linnen stempelband à *f* **3.50.**

GOEKOOP—DE JONG VAN BEEK EN DONK, C., Hilda van Suylenburg. Derde druk. *f* **2.90,** in linnen stempelband, ontworpen door TH. NIEUWENHUIS, *f* **3.50.**

KRONIEK, DE, Een Algemeen Weekblad onder redactie van P. L. Tak. Prijs per kwartaal voor Nederland fr. p. p., *f* **2.25,** voor het Buitenland en de Koloniën fr. p. p. *f* **2.90.**

NOOT, JONKER JAN VAN DER, Gedichten. Met inleiding en aanteekeningen van **Albert Verwey.** *f* **1.50,** in linnen stempelband *f* **1.90.**

PRINS, ARY, Een Koning. (Een bundel novellen, bevattende: Een Koning; Harold; Dragamosus; St. Margareta; Een Executie; In Rusland). *f* **2.40,** in linnen stempelband, ontworpen door L. W. R. WENCKEBACH, *f* **2.90.**

SCHALK, HENRIETTE VAN DER, Sonnetten en Verzen in terzinnen geschreven. Verciered door **R. N. Roland Holst.** In cartonnen band *f* **5.90,** in perkamenten band *f* **8.90.**

TENNYSON, A., Henoch Arden. In het Nederlandsch bewerkt door **J. L. Wertheim,** met teekening van **Jozef Israëls.** *f* **3.—,** in linnen stempelband *f* **4.50.**

VERWEY, ALBERT, Aarde, Een bundel gedichten. *f* **1.75,** in linnen stempelband, ontworpen door L. W. R. WENCKEBACH, *f* **2.40.**

VERWEY, ALBERT, Johan van Oldenbarnevelt. Treurspel. *f* **1.50,** in linnen stempelband *f* **1.90.**

VERWEY, ALBERT, Toen de Gids werd opgericht.... *f* **1.50,** in linnen stempelband *f* **1.90.**

VOGEL, J. PH., Het Leemen Wagentje. Indisch tooneelspel uit Sanskrt en en Prâkrt, in het Nederlandsch vertaald. Met versieringen van **F. Hart Nibbrig.** *f* **3.—.**

Achteromslag van het Tweemaandelijksch Tijdschrift van mei 1898. Daarop wordt niet de prijs van het tijdschriftzelf vermeld: deze bedroeg per jaargang van zes afleveringen, ieder circa tien vel druks, f7,50. Een afzonderlijke aflevering kostte f1,50.

Bijlage I

Na de verschijning, in december 1981, van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey*. Deel I: april 1884-1 september 1894, zijn nog de navolgende documenten voor den dag gekomen die, onder het aangegeven nummer, thuishoren in het eerste deel:

1 A

[*op de achterzijde van*
een visitekaartje
'L. van Deyssel']
Amst., 2 Aug. '84

Den Heer Verwey
Amice,
Tot mijn groote spijt, ben ik te ongesteld om u heden avond in Suisse te komen vinden. Ik kende uw adres niet en kon dus vooruit niets afzeggen. Vergeef mij.

v. Deyssel

[*op het envelopje:*]
WelEd. Heer A. Verwey,
die tusschen half zeven en zeven uur koffie drinkt in Café Suisse.

88 A

Bergen-op-Zoom,
23 April 1891

Amice,
Van week tot week heb ik uitgesteld om je op je brief, die die extrakten van waardeering van Kloos, v.E., Gort. en mij bevatte, en die mij zeer belangrijk en aangenaam was, te andwoorden om dat ik telkens meende dat mijn bezoek aan Holland in de volgende week zoû zijn en ik je dus mondeling zoû andwoorden.

Nu is mijn uitstapje, veroorzaakt door het huwelijk van mijn schoonzuster, weêr uitgesteld tot einde Mei of begin Juni. Dán hoop ik je dus te Noordwijk te zien en van je zoo vriendelijke uitnoodiging gebruik te maken.

Als ik op 't oogenblik sinds een dag of vijf niet ongesteld van influenza was, wat mij belet iets uit te voeren, zoû ik mij veroorloven dit briefje te verlengen.

Van Kloos' stuk (over Socialisme) zeg je niets; maar dat hoor ik later wel. Vele groeten.

Karel Alberdingk Thijm.

100 A

[poststempel Baarn,
20 december 1893]

Amice,

Ik beschouwde jouw kaartbrief als een antwoord op den mijnen, maar heb later bemerkt dat dat met den datum toch niet precies uitkomt.

Wees zeer gelukgewenscht en doe het je vrouw voor me. (De wereld wordt vol letterkundigen-kinderen.)

Vele groeten!

t.t.
K. Alb. Thijm

Errata

In het eerste deel van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey* dienen de volgende correcties te worden aangebracht:

p. 34 no. 15, r. 3: Overmogen → Overmorgen
p. 43 r. 12 van beneden: Wat hij → Want hij
p. 52 voorlaatste regel van IV: en mooi → een mooi
p. 57 r. 5 van boven: zal gedrukt → zag gedrukt
p. 61 r. 7 van beneden: gewaarwoordingen → gewaarwordingen
p. 66 r. 14 van beneden: lang gegaan → langs gegaan
p. 68 laatste regel: uiters → uiterst
p. 69 noot 84: (1860-918) → (1860-1918)
p. 78 r. 13 van beneden: roman.[10] → roman.[104]
p. 91 laatste regel van no. 54: ik ziet → ik zit
p. 98 r. 1 van boven: en want → en wat
p. 104 noot 172, r. 1: der Goes → van der Goes
p. 180 In noot 290 is sprake van het echtpaar Diepenbrock. Op dit tijdstip waren Alphons Diepenbrock en Elizabeth de Jong van Beek en Donk nog niet met elkaar gehuwd, wel met elkaar verloofd.
p. 183 noot 295: Verwey bedoelde niet Jules Destrée en Van Deyssel maakte niet kennis met Jules Destrée. In beide gevallen werd bedoeld een neef van Jules Destrée, te weten: Charles Destrée, een goede vriend van Philippe Zilcken. Charles Destrée was te Parijs werkzaam bij de Kunsthandel Durand-Ruel.
p. 185 noot 289: *Stille Toernooien* → *Stille Toernooien*
p. 189 noot 312: idem
p. 214 noot 362, r. 3: Natason → Natanson
p. 221 Destrée, Jules → Destrée, Charles
p. 222 Fénéon, Felix → Fénéon, Félix
p. 222 Concourt → Goncourt
p. 223 Hovius, F → Hovius, F.
p. 224 Molkenboer, Antoon → Molkenboer, Theo
p. 224 Natason → Natanson
p. 226 Mephistopheles Epicureus 7, 13 → 7, 13, 123
p. 226 *Stille Tournooien* → *Stille Toernooien*

Bijlage II

Jac. van Looy aan Lodewijk van Deyssel:

Waarde Vriend,

Wij bedanken je wel voor de toezending van het portret. We zijn ook in Utrecht geweest en hebben daar de teekening zien hangen. Dat ik nu wel een weinig te laat kom met onze dankbetuiging is de schuld van ‘Klaasje-vaêr’ die ons in Amsterdam riep.

Wij hebben ook drie weken mijn nichtje weêr te gast gehad, en een dier Zondagen dat we gezamentlijk ulieden wilden bezoeken is ons voornemen letterlijk in het water vergaan. Welk een wonderlijk weêr. Ik kan nu juist niet zeggen dat ik deze donkere tijd bemin.

Heb je gelezen hoe Zola zich weert voor Dreyfus? Ik kreeg deze middag eenige Figaro's ter lezing. Ook las ik onlangs de ‘Metamorfosen’ *onzer* gevierde schrijver. Zou ik het eenigszins ijdele boek wat raar-voozig mogen noemen? [*in de marge:* Wil je het eens ter lezing hebben?] Zola, me verschenen zijnde heden als met een zuidwester op zijn zuidelijke kruin, blazende door zijn roeper ‘vérité’ ‘vérité’ is me héel wat appetijtelijker, ogre die ik ben, dan dit diafane heertje nu.

Ik heb mijn vertaling van ‘Macbeth’ voltooid. Misschien boezemt dit je weinig belang in, mij natuurlijk zeer veel. Behalve dat ik er weêr eenigszins? rijker door geworden ben, is het altijd een groot plezier als er wat gedaan is. Mijn eigen dingetjes zijn er door blijven liggen. Zal ik ze nu gauw kunnen vervolgen? Laat ons hopen.

Waarschijnlijk wanneer het niet weêr zulk zondvloedig weder is, komen wij Zondag. Wees met Cato tot zoo lang recht hartelijk van ons gegroet.

Je Jac. van Looy

Soest Donderdagavond [9 december] '97.

[*in de marge:*] We hebben een poes gehad, die we door dat hij onze huiskamer verkoos aan te zien voor een kattenbak wéér hebben moeten verwijderen. 't Was een mooit wit beest. Nu heb ik in mijn atelier een goud-specht, die ik met de hand in 't bosch opraapte voor dood, een prachtig beest: goud-groen met een perzisch-roode kuif. Ik hoop, dat ik haar er door haal. /Zou bijna een wonder zijn, zoo'n schuw beest.

Register

In dit register worden de namen opgenomen van alle personen die in deze uitgave voorkomen en de titels van alle periodieken, die genoemd worden. Van Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey werden bovendien de titels opgenomen van beider publicaties, voor zover die in deze uitgave aan de orde komen.

Aaltje [dienstbode familie Alberdingk Thijm] 204, 206
Acket, J.M. 294
Adam, Paul 176
Adams, Francis 163, 168
Addens, Joh. 265
Aeschines 204
A.J. [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 44, 62, 64, 172
Akerman 178, 179
Alberdingk Thijm, Eduard M. 111, 129
Alberdingk Thijm, J.A. 172, 206
Alberdingk Thijm, Jan C. 93, 111
Alberdingk Thijm, Jan E.F.A. 103, 119, 127, 195, 198
Alberdingk Thijm, Joanna C.A. (Annie) 48, 100, 186, 188, 192-195, 197-200, 202-204, 206, 207, 209-211, 248
Alberdingk Thijm, Joseph W.L. (Joop) 16, 24, 54, 100, 103, 105-107, 116, 125, 127, 172-175, 195, 198, 204, 206, 207, 246
Alberdingk Thijm, K.J.L. *Passim*
Alberdingk Thijm-Horyaans, Cateau B. 13, 16-19, 24-26, 29, 36, 44, 47, 48, 50, 51, 58, 74, 81, 99, 103, 105, 106, 110, 111, 116, 119-121, 123, 125-127, 132, 143, 150, 153, 154, 157, 159, 172, 184-188, 192-195, 197-200, 202-204, 206, 207, 211, 219, 227-230, 233, 235, 236, 238-241, 243, 245, 246, 248, 256, 259, 267, 274, 276, 286, 289, 290, 292, 298
Alberdingk Thijm-Kerst, W.A.S. 16
Albers, Martin 23
Alcan, Félix 11, 112, 181
Aletrino, Arnold 9-12, 18, 24, 33, 40, 41, 52, 56, 62, 64, 66, 70, 71, 73, 74, 76-79, 82, 84, 87, 90-91, 93, 95, 98, 102, 103, 112, 116, 119, 121, 123, 124, 140-142, 150, 154, 157, 162, 166, 168, 174, 175, 181, 192, 206, 240, 243, 294
Aletrino-Mendes da Costa, Rachel 166, 206
Alfarabi 155
Allen, Grant 123
Alma Tadema, Laurens 31, 232
Alphen, Hieronymus van 209
Amstel, H. ten [pseudoniem van Frans Coenen] 199, 203
Amsterdammer, Weekblad de 50, 58, 67, 81, 89, 91, 182, 200, 211-213, 296
Andocides 181, 204
Antiphon 112, 204
Apuleius 183, 184, 249
Armbruster, Carl 139
Armel, Calixte [naam waaronder Stéphane Mallarmé figureert in een roman] 291

Arte 142
Artium Hortus 64
Augustinus, Heilige 92
Austin, Lloyd James 180
Baedeker, Karl 18
Bakker, Bert 45
Balzac, Honoré de 176
Barrès, Maurice 53, 56, 176
Bastet, F.L. 31
Batavus 27, 192, 203

Baudelaire, Charles 176, 249
Bauer, Marius 53, 89, 109, 176, 231
Beardsley, Aubrey 27, 31
Been, Joh. H. 185, 192
Beers, Jan van 249
Beethoven, Ludwig van 218
Beets, Nicolaas 116, 209, 249
Beijers, J.L. 78, 257
Belfort 24
Bellamy, Jacobus 209
Benger und Söhne 198
Bennett, Arnold 31
Berlage, H.P. 5, 29, 97, 98, 102, 112, 120, 123, 132, 133, 135, 183, 209, 234, 239, 248
Bernard, Emile 146
Berthelot, Marcellin 95
Berthollet, Claude-Louis 95
Besier, Johanna H: [zie: Derkinderen-Besier, J.H.]
Betz, G.H. 49, 144, 263
Beveren, Aal van 107, 193, 197, 203
Beveren, Griet van 107
Beweging, De 5
Beyerinck, M.W. 132
Biederlack, H.J. 58, 59, 63, 74
Bierens de Haan, J.D. 33, 37, 40, 77-79, 82-84, 92, 95, 96, 98, 100, 102, 105-108, 110, 112, 124, 137, 138, 140, 145, 149, 150, 174, 195-197, 199, 203, 218, 219, 225, 229, 272, 276, 281, 282
Bilderdijk, Willem 81
Blätter für die Kunst 29, 156, 225, 229, 264, 265
Blok, J. 189, 197, 251, 258, 282
Blok, P.J. 30, 33, 56, 62, 123, 131, 132
Blotkamp, Carel 113
Bloy, Léon 244
Bock, Théophile de 89
Bodar, Antoine 256
Boddaert, Marie 249
Boeken, Hein J. 67, 74, 86, 95, 117, 118, 144, 146, 155, 162, 167-169, 179-181, 183, 184, 200, 213, 249, 293
Boele van Hensbroek, P.A.M. 200
Boer, R.C. 95
Boer, T.J. de 33, 34, 40, 56, 77, 82, 84, 87, 88, 107, 108, 119, 123, 124, 142, 143, 155, 161, 181, 192, 194, 199, 203, 243, 250, 251, 265, 270, 283
Boersma, Frans 290
Bolin, Wilhelm 11
Bolland, G.J.P.J. 12, 26, 29, 33, 37, 45-47, 49, 53, 70, 73, 77, 79-81, 84, 91, 120, 121, 123, 124, 144, 145, 148, 160-162, 169, 170, 174, 175, 181, 199, 203, 204, 206, 207, 240

Bonger, Andries 146, 150
Borel, Henri 26, 27, 56, 74, 77-79, 81, 88, 108, 131, 144, 171, 173, 249
Bosboom-Toussaint, A.L.G. 249
Bosch, Etienne 89
Bosscha, J. 110
Bouberg Wilson-Giese, J. 91
Boutens, P.C. 102, 103, 112, 117, 132, 133, 135, 136, 178, 179, 183, 184, 239, 250-255, 257-259, 263, 265, 266, 270, 272, 276, 282, 292
Brabant, Else van [pseudoniem van E.J. de Moulin-van Harlingen], 23, 24
Braches, Ernst 290
Breitner, G.H. 28, 54, 89, 103
Briggs, Mistress 31
Brill, E.J. 49, 155
Brink, Jan ten 23, 229, 249
Brink & de Vries, firma Ten 116
Brinkman, C.L. 224
Broedelet, Lucie 292, 296
Brouwers, Jeroen 111
Browning, Robert 78, 96, 99
Bruckmann, F. 225
Bruggen, C.A.J. van 202
Brummel, L. 23
Brunetière, Ferdinand 94

Buitenrust Hettema, F. 123
Burnett, Frances Hodgson 16
Busken Huet, Cd. 23, 80, 176, 212, 215, 249
Busken Huet, Gideon 206
Busscher, Lucien de 170
Bussemaker, C.H. Th. 102
Buysse, Cyriel 45, 53, 54, 57, 64, 67, 71, 76, 79, 84, 87, 88, 90, 95, 131, 158, 159, 167, 173, 175, 192
Byron, Georges Gordon 116, 224
Bzzlletin 154
C., Max [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 172
Castro, Eugenio de 142
Cazals, F.A. 193
Cervantes 13, 18
Cézanne, Paul 146
Chap [zie: Deventer, Charles M. van]
Chrispijn, Louis 168
Christophorus, Sint 245
Christus, Jezus 94
Cicero 215
Clerck, Karel de 102
Coenen, Frans 46, 50, 54, 57, 58, 62, 64, 77, 78, 84, 85, 87, 112, 167, 170, 173, 195, 196, 199, 203, 225, 249
Coens, M. [pseudoniem van Willem Levinus Penning] 200, 202
Coleridge, S.T. 207
Collem, A. van 246
Coloma S.J., Luis 78, 87
Coorengel, Adrienne 293
Coppée, François 248
Cortryck, Heyn van 240
Cosijn, P.J. 95
Couperus, Louis 30, 31, 36, 76, 79, 85, 131, 142, 146, 248, 249, 262, 298
Cox, W.H. 57, 85, 90, 92, 95, 96, 98, 100, 102, 145
Cramers, N.A. 123
Crane, Walter 77
Cremers, Marie 13, 15, 18, 101, 109
Crommelin [zie: Wickevoort Crommelin, H.S.M. van]
Cuyp, Aelbert 251
Dante 249
Davidson, John 27
Delang [pseudoniem van G.J. Hofker] 67
Deman, Edmond 165
Demosthenes 204
Derkinderen, A.J. 24, 25, 28, 29, 121, 136, 186, 187
Derkinderen-Besier, J. 25, 28, 121
Deuschle, K.F. 198

Deventer, Charles M. van 11, 26, 40, 41, 45-48, 56, 57, 62, 64, 70, 71, 74, 76, 77, 79, 82, 84, 87, 90-91, 93, 95, 98, 102, 105, 107, 108, 110-112, 117, 120, 121, 123, 124, 132, 133, 140-145, 149, 150, 157, 160-162, 166, 167, 171, 181, 185, 186, 197, 199, 203, 204, 206, 211-218, 225, 228, 251

Deyssel, Lodewijk van [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] *Passim*

Adriaantjes, De 85, 127, 138, 146, 224

Afsterven 144

Apocalyps 146

Apoeh Academisme! 212

Bezoek aan Thijs Maris 290

Blank en Geel 45, 172

Blauwe bloemen [door Hélène Swarth] 208

Briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey, dl. I 5, 9, 10, 119

Briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr. 18, 44, 212, 258

Briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel 17, 19, 45, 56, 64, 125, 146, 224, 236

Briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel 13, 70, 207, 209, 243, 263
Brieven van Johan Thorn Prikker, De 275
Caesar 239
Candidatuur van Bommel, De 291
Derde bundel Verzamelde Opstellen 172, 199
Dickens' David Copperfield 195
Dood van het naturalisme, De 147
Drogon [door Arthur van Schendel] 210, 213
Een begrafenis 289
Een kalverliefde [door Herman Robbers] 154
Een liefde 224, 259
Een nagelaten bekentenis [door Marcellus Emants] 64
Een nieuw dichter [over P.C. Boutens] 258, 270
Eenzame bloemen [door Hélène Swarth] 208
Een zwakke [door Frans Coenen] 225
Eringard tot Hjalmar 246
Extaze [door Louis Couperus] 31, 87, 88
Fransche symbolisten 291
Gedenkschriften 14, 19, 28, 31, 38, 43, 44, 60, 75, 99, 109, 127, 129, 198, 237, 239
Gids, De 64
Goncourt, de 89
Herman Heijermans Jr. 263
Het Ik/Heroïesch-individualistische Dagboekbladen 239
Huysmans' 'Cathédrale' 284
Huysmans' En Route 119
In de zwemschool 144
Instemming 176, 177
J.A. Alberdingk Thijm 172
Jeugd 144, 147
Kind-leven 85, 127, 138, 146, 224
Kleine Republiek, De 63, 259
Koning der Eeuwen, De 144, 147
La Faute de Madame Charvet [door Camille Lemonnier] 131
Letterkundige, De [Stefan George] 174, 175, 208
Letterkundige aanteekeningen 291
Leven van Frank Rozelaar, Het 167, 246, 257, 289
Mary Fleischmann 22
Menschen en Bergen 144, 147
Mobilisatie 19, 20
Nieuwjaarsdag-ontboezeming 208
Over literatuur 147, 148
Over Louis Couperus 76, 79, 87
Over Thijs Maris 290
Prozastukken 91, 108, 144, 145, 147-149, 154, 160
Scheldkritieken, De 29, 149, 185, 272

Schoone Beeld, Het 234, 243, 245
Socialisme 147
Soldaat, De 19
Tot een levensleer 131, 134, 135, 169, 208, 212, 216
Tweede bundel Verzamelde Opstellen 64, 76, 119, 131, 138, 154, 175, 202, 298, 214
Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel 195
Uit een dagboek 118
Uit een schetsboek 118
Van Zola tot Maeterlinck 64
Verbeeldingen 129, 289, 290
Vertaling van Akëdysseril, De 229
Verzamelde Opstellen (I) 29, 44, 47, 54, 89, 126, 294
Vierde bundel Verzamelde Opstellen 210, 225, 229, 234, 275, 284, 291
Voorreden [tot P.C. Boutens] 250, 251, 254, 256-259, 263, 282
Weemoed en geluk 138
Wereldvrede [door Louis Coupe-

rus] 131, 142
Wroeging [door Cyriel Buysse] 131
Zesde bundel Verzamelde Opstellen 118, 228
Zondag-ochtend 154, 167
Zuster Bertha [door A. Aletrino] 154

Dial, The 232
Dickens, Charles 195, 196
Diepenbrock, Alphons 16, 28, 45, 58-62, 66, 74, 77, 84, 98, 99, 106, 112, 139, 144, 169, 176, 179, 186, 187, 212, 258, 263, 271, 296
Diepenbrock, F.H.A. 60
Diepenbrock, Thea 169
Diepenbrock-de Jong van Beek en Donk, Elizabeth 169
Diepenbrock-Kuytenbrouwer, J.J. 60
Dieterici, Friedrich 155
Dietrich, Auguste 41, 108
Dietsche Warande 200
Dijsselhof, G.W. 257
Dinarchus 204
Dis, L.M. van 146
Ditmar, F.B. van 19
Dodd, Mead & Company 27
Doorenbos, W. 183, 184
Douwes Dekker-van Wijnbergen, E.H. 103
Dowson, Ernest 27, 31, 176, 233
Drabbe, Henriëtte 17, 24-26, 33, 41, 142, 146, 157
Drews, Arthur 33
Dreyfus, A. 298
Dugas, L. 181
Dullaert, Heiman 264, 270
Dumas, fils, Alexandre 148, 150
Duyrcant, A. [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 200
Ebbenhorst, J. 101
Eck, H. van 10, 141, 142
Eeden, Frederik van 9, 12, 17, 31, 45, 51, 54, 56, 73, 75, 89, 95, 97, 100, 106, 108, 110, 115, 125-126, 127, 139, 144, 146, 147, 152, 157, 158, 162, 174, 176, 180, 200, 207, 219, 224, 225, 229, 231, 236, 239, 243, 249, 297
Eeden, Hans van 109, 110
Eeden, Paul van 109
Eeden-van Vloten, Martha van 75, 76, 104, 106, 109
Eigen Haard 172
Ellis, D.J. 27
Ellmann, Richard 27
Elsevier, Uitgeversmij. 144
Elsevier's Weekblad 296
Emants, Marcellus 52, 53, 64, 73, 103, 130, 132, 133, 135, 163, 168, 185, 200, 245-247, 249, 250, 256, 270, 272, 276, 281

Emerson, Ralph Waldo 152
Emmerich, Catharina 93
Endt, Enno 5, 117, 264
Engelmann, Th. W. 29
Enschedé, Johan 64
Erens, Emile 153, 155, 159, 160, 293
Erens, Frans 41, 50, 54, 58, 59, 62, 77, 78, 84, 87, 88, 92, 95, 97, 98, 102, 105, 112, 114-116, 146, 152-154, 157, 167, 169, 171, 200, 202-204, 249, 293
Erkelens, A.L. 272, 281, 284
Etzerodt, Stephanie 103
Eylers, Bernard F.A. 231
Feith, Rhynvis 209
Feure, Georges de 113, 114
Figaro 298
Fischbacher, Librairie 57
Flaubert, Gustave 176
Fleischmann, Mary 22
Fles, Anna 219
Fles, Etha 44, 219
Flower, Desmond 31
Flower, Newman 31
Franciscus van Assisi 95

Frerichs, Lieneke 6
Fruin, Robert 132, 133
Gallienne, Richard Le 27
Gautier, Théophile 6
Geer, P. van 59
Gefken, E.A.J.W. 76
Genestet, P.A. de 209
George, Stefan 99, 122, 123, 153-156, 163, 166, 169, 171, 173-176, 183, 197, 199, 208, 225, 226, 241, 246, 250, 264, 265
Gerlings, H 81, 181
Gide, André 166, 176
Gids, De 24, 26, 29, 46, 53, 54, 57, 64, 65, 74, 90, 95, 98, 103, 106-108, 110, 143, 144, 150, 154, 196, 209, 224, 225, 232, 243, 244, 247, 271, 283, 292
Giese, Josephine 91, 159, 160, 168
Gilkin, Iwan 95
Gilse, J.A. van 59
Gittée, Aug. 142-145, 155, 161, 200, 202
God 93, 135, 177
Goekoop-De Jong van Beek en Donk, C. 292, 294, 296
Goeman Borgesius, H. 59
Goes, Frank van der 9, 11, 12, 27, 33, 34, 40-42, 44, 46, 47, 51, 56, 58, 62, 67, 70, 71, 74, 77-79, 82, 84, 87-91, 93, 95, 98, 102, 103, 112, 114, 115, 117, 118, 120, 124, 132, 133, 135, 141, 155, 160, 162, 163, 167-170, 174, 181, 183, 192, 203, 206, 211, 224, 225, 234, 240, 241, 243, 250, 251, 266, 270, 274, 283, 284
Goes-Koens, Marie van der 168
Goethe, Johann Wolfgang von 246
Gogh, Firma C.M. van 72, 73, 171, 256
Gogh, Theo van 121
Gogh, Vincent van [schilder] 121, 146
Gogh, Vincent van [uitgever] 72, 136
Gogh, Vincent van [zoon van Theo] 106, 121
Gogh-Bonger, Jo van 106, 121
Goldsmith, Oliver 26, 27
Goncourt, Edmond en Jules de 89, 176
Goodhart, Charles 31
Gorter, Herman 17, 41, 47, 84, 89, 99, 102, 106, 110, 116, 117, 144, 147, 155, 157, 160, 162, 169, 173, 175, 178, 225, 234, 240, 243, 244, 249, 256, 258, 259, 263-266, 270, 274, 285, 288, 290, 291, 297
Gorter-Cnoop Koopmans, Louise 17, 106, 110, 157
Gourmont, Remy de 176
Graaf, Andrew de 28, 169, 212
Gravesande, G.H. 's- 44, 293
Gray, John 31, 176, 232
Greene, G.A. 27
Greiner, A. 43
Groeningen, Aug. P. van 42, 140, 249

Groesbeek, Karel 9, 10, 24, 26, 29, 33, 34, 37, 40, 44, 47, 53, 57, 62, 64-67, 70, 71, 74, 78, 79, 81, 82, 84, 87, 95-97, 99, 105, 110, 118-120, 123, 124, 126, 129, 135-142, 152, 158, 161, 162, 167, 170-174, 185, 192-195, 207-209, 219, 224, 229, 230, 232, 235, 239, 242, 245, 247, 250, 258, 259, 266, 267, 272, 276, 281, 291
Grönwold, Bernt 225
Groot, J.V. de 33, 37, 77
Gualthérie van Weezel, J.P.S. 56, 74, 142
Gundolf, Friedrich 175
Guérin, Eugénie de 290
Haan, H.H. de 76
Hacon & Ricketts 232
Haffmans, O. 63
Haighton, Elise A. 296
Hall, J.N. van 24, 53, 54, 95, 249, 292

Ham, P.P.H. van 19
Hamel, A.G. van 95, 198, 232, 233, 249, 283
Harper's New Monthly Magazine 31
Hartmann, Eduard von 45
Hart Nibbrig, F. 294
Harte van Tecklenburg, J.J.I. 63
Hartog, Henri 54, 55, 57, 118, 120, 124, 130, 131, 133, 140, 145, 150, 155, 167, 170, 173, 174, 234, 240-242, 263, 264, 271, 276
Harts, Louis 192
Haspels, G.F. 23
Hauptmann, G. 50
Haverman, H.J. 89, 157, 240, 258, 260
Heel, Jan van 110
Heijermans, Herman 244, 246, 247, 250, 263, 266, 267, 275, 276, 281
Hell, W.F. van 119
Hello, Ernest 138
Hellwald, Friedrich von 161
Helmers, Jan Frederik 209
Helmholtz, H.L.F. 26, 27, 29
Helst, Bartholomeus van der 107
Hepburn, James 31
Herder, Johann Gottfried 82
Herwerden, Charlotte van 178, 179
Herwerden, Henricus van 178
Hey, Jaap jan 258
Heykoop, Ch. 57, 62, 64, 76
Heymans, G. 166, 170
Hillier, A. 27
Hoeven van der, J. 157
Hofker, G.J. 67, 249
Holkema & Warendorf, Van 52, 103
Homunculus [pseudoniem van Albert Verwey] 200
Honig, H. 57
Hooft, C. 't 157
Hoogstraten, Carry van 97
Hoogstraten-van Hoytema, E.M. van 97
Hora Adama, J. 91
Horn v.d. Bos, v.d. 250, 251
Horne, Herbert 31, 176, 232
Horst, C.F. van der 10, 12, 30, 40, 41, 44, 48, 56, 57, 62, 74, 76-79, 81, 84, 88, 90-92, 95, 113, 116, 120, 198, 204, 206, 236, 238
Housman, Laurence 232
Houten, S. van 170, 171
Hovius Fzn., Reyndert [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 212
Hugo, Victor 6
Huizinga, J. 272
Hulsman, G. 240

Hulzen, G. van 268, 269, 271, 272, 276-281, 284
Hunt, James Henry Leigh 58
Huy, F.P. d' 251
Huygens, Cornélie 111
Huysmans, J.K. 93-95, 97, 98, 111, 115, 119, 121, 138, 150, 284
Hyperides 204
Ibsen, Hendrik 11, 30, 33, 41, 62, 93, 95, 112, 132
IJzerman, Arij 54, 241
Isaeus 203, 204
Ising Jr., Arnold 18, 40, 44, 207, 212
Isocrates 204
Israels, Isaäc 11, 28, 89, 107, 153, 239, 293
Israels, Jozef 28, 89, 107, 112, 199, 294
Jaeger, Gustav 198
Jansen, Hendricus 113, 114
Jelgersma, D.G. 11, 33, 40, 41, 46, 62, 76, 77, 79, 82, 84, 87, 93, 95, 96, 98, 100, 102, 105, 107, 112, 116-118, 120, 121, 132, 133, 137, 139, 140, 145, 149, 150, 157, 166, 170
Jelgersma, G. 57, 85, 145, 148, 150
Jeune Belgique, La 249
Johnson, Lionel 27
Johnson, Samuel 23, 26, 27
Jolles, André 11, 33, 41, 77, 84, 108, 110, 111, 146, 157, 163, 168, 169,

188, 192, 240, 241, 244, 245, 249, 256, 265, 270-272, 274
Jong Schouwenburg, de 17
Jong van Beek en Donk, Elizabeth de 16, 169
Jonge Gids, De 263
Joosten, Joop M. 27, 131
Juffrouw Ida 44, 119, 146
Julius, W.H. 26, 27, 29
Juncker, Axel 175
Jungius, Marie 117
Jurgens, mej. 63
Juris, Doctor [pseudoniem van J. de Koo] 291
Kahn, Gustave 166, 170
Kalff, Jan 41, 168, 169, 225, 234, 240, 241, 245
Kalff, Gerrit 209
Kamerbeek Jr., Jan 6, 289, 291
Kampen & Zoon, P.N. van 45, 111, 146, 247
Kant, Immanuel 33, 45, 74, 98, 123
Kanter, P.J. de 97, 98
Kapteyn, A. 58
Kapteyn-Muyskens, G. 58
Karsen, Eduard 28, 54
Keats, Joh 58, 207, 209
Kemink & Zoon 240
Kerdijk, A. 59
Kleinmann, H. 290
Kloos, Willem 12, 24, 27, 42, 44, 46, 47, 67, 84-86, 89, 140, 141, 143-146, 152, 155, 159, 162, 167, 176, 179-181, 183, 184, 192, 196, 200, 210, 212, 219, 229, 249, 276, 288, 293, 296, 297
Kollewijn, R.A. 125, 234, 235, 240
Koo, J. de 67, 70, 74, 77, 81, 84, 240, 270, 291
Koster, Edward B. 29, 115
Krantz, Eugénie 193
Krasnapolsky, Hotel 53, 54, 290, 292
Kroniek, De 57-59, 62, 64, 66, 73, 74, 84, 98, 108, 112, 114, 116, 123, 136, 138, 145, 149, 152, 157, 163, 169, 171, 174-178, 184, 212, 241, 245, 271, 272, 274, 290, 293-295
Kuenen, Suze 30, 33
Kühnemann, Eugen 82, 123
Kunstwereld, De 23, 50, 57, 62, 65
Kuyper, familie 111
Labberton-Drabbe, Henriëtte 24
Lacomblez, P. 98, 152
Lane, John 27
Langendonck, Prosper van 200
Lao Tse 108
Lapidoth, Frits 51
Lapidoth-Swarth, Hélène [zie: Swarth, Hélène]

Lavoisier, A.L. 93, 102, 225, 251
Leeuw, Aart van der 202
Leighton, Frederic 31
Lemaître, Jules 94
Lemonnier, Camille 131, 136, 138
Leopold, J.H. 97, 98, 179
Ley, J.S. de 158
Ligtvoet, Frank 6
Lion, J.M. 89
Lion Cachet, C.A. 258
Literatuur 116
Loghem, M.G.L. van 200
Lokhorst, Jan van 143, 158
Loman & Funke 51, 116, 172
Longfellow, H.W. 207
Looy, Jac. van 11, 40, 41, 48, 49, 56, 67, 70, 71, 74, 78, 79, 81, 84, 100, 101, 111, 116, 133, 140, 145-147, 149, 150, 157, 174, 175, 183, 184, 199, 207, 212, 245, 246, 248, 262, 290
Looy, S.L. van 67, 70, 74, 81, 140, 141, 167, 168, 181, 209, 229, 296
Looy-van Gelder, Titia van 101, 183, 184, 199
Los en Vast 77
Lotsy, M.C.L. 11, 49, 51, 76, 79, 90, 107
Loveling, Virginie 249

Luger,Bernt 37, 158
Lugné-Poë, A. 30, 31
Lycurgus 204
Lysias 41, 56, 57, 204
Maanen, J.F. van 87, 88, 90, 92, 95, 98, 112
Maarel, M. van der 89
Maas, Henry 31
Maas, Nop 24
Maatstaf 154, 210, 256
Maeter, Paul 33
Maeterlinck, Maurice 50, 64, 86, 95, 98, 138, 152, 176, 207, 208, 220-224, 226, 228, 234, 246
Mali, M. 152
Mallarmé, Stéphane 154, 166, 170, 180, 197, 198, 291
Mann, Thomas 16
Marès, Roland de 41, 64, 99
Maris, Jacob 28, 89
Maris, Matthijs 28, 31, 232, 290, 291
Martens, Jhr. C.C.H. 78, 87
Marx, Karl 98
Mathews, Elkin 27
Mauclair, Camille 138, 154, 291
Maupassant, Guy de 248
Maurois, André 6
Meer de Walcheren, P. van der 16
Meerkerk, J.B. 185
Meester, Johan de 44, 116, 130, 133, 140, 145, 155, 161
Mensing, Anton 63
Mercure de France 26, 27, 41, 52, 53, 64, 71, 90, 99, 113, 114, 135, 138, 142, 166, 192, 197, 203, 248, 249
Mesdag, H.W. 89
Mesdag-van Houten, Sientje 89
Meurs, Bernard van 111
Mijnssen, Frans 143
Minderaa, P. 146
Mitty, Jean de 170
Mockel, Albert 99
Molkenboer, Antoon 287, 290, 293-296
Mondor, Henri 180
Mont, Pol de 95, 200
Monteil, Lt. Colonel 112
Moore, George 232
Moore, Thomas Sturge 232
Moréas, Jean 191
Morgan de Groot, J. 116
Moulin-van Harlingen, E.J. de 23
Mozart 23

Muller, Frederik 63
Muller Fz., S. 131-133, 136, 137, 140, 142, 145, 149, 157
Multatuli 41, 146, 176, 215, 249
Murray, John 90
Museumjournaal 31
Musset, Alphonse de 248
Napoleon I 146, 172
Naville, E. 11
Navorscher, De 24, 25
Nederland 23-25, 46, 108, 111, 116, 143, 172
Neerlandicus 181
Negentiende Eeuw, De 24
Netscher, Frans 115, 249
Niederhausern, Rodo 197
Nietzsche, Friedrich 11, 33, 50, 93, 112, 133
Nieuwe Gids, De 9, 11, 22, 24, 27, 34, 37, 42, 44, 46, 47, 52, 58, 59, 62, 67, 70, 71, 74, 78, 82, 84-86, 91, 95, 97, 112, 115, 116, 141, 159, 162, 163, 167-169, 174, 179-181, 184, 192, 196, 209, 213, 233, 241, 246, 258, 271, 296
Nieuwe Rotterdamsche Courant 44
Nieuwe Taalgids, De 59, 289
Nieuwe Tijd, De 240, 274, 276, 292
Nieuwenhuis, Th. 229, 294, 296
Nieuwenhuijzen, Kees 37
Nijgh, Uitgever 110
Nijhoff, Martinus 103, 112
Nijhoff, Paul 9, 33, 40, 65, 88, 110, 126, 144, 146, 159

Nijland-Verwey, Mea 119, 144, 153, 225, 233
Nijsen, Joost 257
Noordegraaf, Jan 54, 251
Noordenbos, O. 58
Noordijk 51, 52, 54
Noort, G. van 45, 120
Noot, Jan van der 62, 81, 294
Nordau, Max 41
Nouhuys, W.G. van 103, 185
Nouvelle Revue, La 291
Novalis 98, 138, 139, 172, 216
Ohrwalder, Josef 174
Oldenbarnevelt, Johan van 185, 192
Ollendorf, P. 138, 291
Omboni, Stephanie [zie: Etzerodt, Stephanie]
Oordt, Adriaan van 207-209
Ovink, B.J.H. 74, 200, 203, 204, 206
Paap, Willem A. 34, 67, 70, 74, 209
Pascha, Slatin 174
Paschal, Léon 248, 249
Pasteur, Louis 132
Pater, Walter 27
Paul, Jean 146
Pée, Julius 103
Pekelharing, B.H. 59
Pène du Bois, Henri 189
Penning Jr., W.L. 200, 201, 206, 274
Perk, Jacques 208, 209, 229, 230
Petitfils, Pierre 193
Petrarca 81, 215
Phocius [pseudoniem van Herman Robbers] 154
Pierson, Allard 143, 181, 182
Pijl, J. van der 174, 175
Pijnappel Gz., J. 49
Pilo, Mario 108
Pissarro, Lucien 232
Plarr, Victor 27
Plato 46, 217, 218
Poe, Edgar Allan 176
Polak, Bettina 113
Polak, Johan B.W. 102
Pollmann, Tessel 296
Potgieter, E.J. 209, 249
Prick, Harry G.M. 13, 17-19, 29, 37, 44, 45, 59, 63, 85, 98, 99, 102, 107, 119, 127, 129, 138, 146, 149, 153, 154, 167, 175, 180, 185, 195, 211-213, 219, 224, 233, 239, 246, 256-258, 264, 289, 291, 293
Priem (aapje) 109

Prins, Arij 12, 13, 24, 33, 41, 70, 79, 81, 82, 84, 87, 90, 93, 95, 97, 98, 102, 114, 131, 133, 135, 137, 141, 142, 209, 243-246, 249, 250, 257, 263, 270, 275, 281, 294
Proost, K.F. 59
Prospero [pseudoniem van A.L. Erkelens] 272
Quarterly Review 90
Querido, Israël 13, 121
Querido-Sjouwerman, Jeannette 13
Quincey, Thomas de 216, 225, 229
Raam 98
Racine, Jean 246
Rademaker, kapelaan 111
Radford, E. 27
Raffalovich, André 31
Redelé, Eduard P.C. 159
Redon, Odilon 150, 286
Reepmaker, M. 149
Reeser, Eduard 16, 59, 98, 169, 258
Reeves, William 274
Régnier, Henri de 53, 138, 139, 141, 166, 171, 173
Reijnders, Karel 79, 85
Rembrandt 218, 290
Renan, Ernest 50
Rensburg, J.K. 40
Revue Blanche, La 29, 53, 54, 56, 71, 90, 95-98, 114, 164-166, 170, 193
Revue féministe 143, 145
Reynolds, Joshua 23
Rhys, Ernest 27
Ricatte, Robert 89
Richard, Rob 5

Ricketts, Charles, 31, 232
Ridóro, Karel 116
Rijnberk, N. van 33
Rimbaud, Arthur 139, 141
Riotor, Léon 90
Ritter Sr., P.H. 220
Robbers, Herman 154
Rodenbach, Georges 95, 242
Rodin, Auguste 197
Roessinger-Jeanneret, Firma 280
Roland Holst, R.N. 18, 22, 24, 28, 47, 64, 144, 155, 157, 226, 240, 293, 294
Rolleston, T.W. 27
Roosdorp, Frits [pseudoniem van F.C.M. Schröder] 40, 150, 151, 155, 167, 170-172, 192, 200, 202, 203, 225, 243
Rooses, Max 95
Rosenberg, Alfred 23
Rossetti, Dante Gabriel 27, 207
Rowohlt, Ernst 139
Royaards, Willem 296
Royaards-Sandberg, Jacqueline 153, 246, 290, 292
Ruysbroeck, Jan van 170
Sabatier, Paul 95
Sam [zie: Aletrino, Arnold]
Sandberg, Jacqueline [zie: Royaards-Sandberg, Jacqueline]
Savoy, The 27
Savrij-Post, R. 146
Schalk, Henriëtte van der 10, 11, 16, 18, 22, 27, 51, 56, 64, 71, 74, 84, 141-144, 146, 153, 157, 202, 294
Schalk, Theodoor W. van der 18
Schelling, P.M. 274
Scheltema & Holkema's Boekhandel 9, 10, 27, 41, 82, 89, 100, 120, 126, 171, 204, 207, 245, 248, 257, 258, 276, 294, 296
Schendel, Arthur van 207, 208-210, 213
Schiller, Friedrich von 123
Schlegel, Friedrich 139
Schlencker, Eda 110
Schlittgen, Hermann 156
Schnabel, Karl 175
Schöffer, J. 23
Schrage, B. 289
Schröder, F.C.M. [zie: Roosdorp, Frits]
Schultz, Gerhard 139
Schwencke, Johan 174
Sewell, Brocard 31
Shakespeare, William 142, 246, 298
Shannon, Charles Hazlewood 30, 31, 232
Shelley, Percy Bysshe 58, 176, 207

Silva-Gayo, Manuel da 142
Simons, Leo 62
Simons-Mees, Josine 161
Simpson 19
Sjouwerman, Jeannette 13
Slaghek, Evert 129
Sluijters, Joseph van 113, 114
Sluyts, Charles 114
Smulders, Charles 258, 263, 271
Snabilié, Ch. 193
Snijder van Wissenkerke, W.F.G.W. 166
Sociaal Weekblad 58
Sofocles 249
Son, van 143
Speenhoff, J.H. 55
Spie, Vosmeer de [pseudoniem van Maurits Wagenvoort] 242
Spigt, P. 58
Spinoza, Benedictus de 11, 49, 98, 99, 116-118, 144, 218, 225, 229, 240, 243
Stapert-Eggen, Marijke 6
Staring, A.C.W. 209
Steinlen, Th.H. 27
Steinmetz, S.R. 132
Stendhal 176
Stirner, Max 11, 33, 41, 93, 112, 133
Strauss, Anton 139

Stuiveling, Garmt 264
Stumpff Jr., W. 49
Swanton, Calvert Hutchinson 31
Swart, Sara de 44, 46, 47, 74, 89
Swarth, Hélène 41, 95, 146, 208, 249
Swinburne, A. Ch. 207
Sylvia 23
Symonds, John Addington 27
Symons, Arthur 27, 31
Taets van Amerongen 22
Taine, Hippolyte 50
Tak, P.L. 57-59, 62, 68, 69, 73, 84, 105, 108, 112, 114, 116, 136, 145, 169, 176, 184, 241, 256, 290, 294
Tårnet is toren 90, 91
Teixeira de Mattos, A.L. 12, 19, 25, 29, 30, 31, 230-233, 265
Tennyson, Alfred 294
Terburch [lees: Verburgh, Eduard, en zie aldaar]
Thomas van Aquino 33, 37, 93
Thorbecke, J.R. 170
Thorn Prikker, Eduard 78, 153, 158, 256
Thorn Prikker, Johan 26, 27, 57, 62, 78, 88, 131, 133, 140, 145, 149, 150, 155, 161, 162, 171, 173, 275
Thys, Walter 136, 184, 241, 290
Tideman, P.J. 24, 37, 42, 44, 46, 62
Tieck, Ludwig 139
Tienhoven Jr., G. van 89, 99
Tienhoven Sr., G. van 99
Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde 5
Tijdspiegel, De 143
Timmerman, Aeg. W. 11, 219
Tirade 175
Tissot, J.J. 31
Titsingh, Fr. 110, 157
Tjeenk Willink, H.D. 59
Tjeenk Willink, W.E.J. 200
Todhunter, J. 27
Tollens, Hendrik 209
Tombe-Drabbe, Henriëtte des 24
Toorenenbergen, J.J. van 95
Toorop, J. Th. 13, 17-19, 30, 31, 41, 58, 89, 144, 157, 175, 197, 198, 246, 290
Trappeniers, Maureen 25
Trébutien, G.S. 290
Tresse & Stock 93, 149
Treub, M.W.F. 12, 33, 41, 204, 206
Tribune, De 73
Tricht, H.W. van 12, 17, 45
Tweemaandelijksch Tijdschrift Passim

Twintigste Eeuw, De 5, 290
Ubbink 100
Uiterkerke, F.J A.M. de V. d' [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 149
Uyldert, Maurits 6, 24, 98, 107, 127, 135, 234, 274
Vaderland, Het 81
Valk, Maurits M. van der 24, 28
Vallette, Alfred 27, 249
Vallotton, Félix 189
Vanier, Léon 139, 191, 193
Van Nu en Straks 274-276
Veegens, J.D. 59
Veen, L.J. 45, 146, 172
Veen, A. van 281
Velasquez 112
Verburgh, Eduard 78, 79, 81, 87, 92, 95, 96, 98, 99, 102, 124, 152, 155, 158, 173, 174
Vergeer, Charles 210
Verhaeren, Emile 57, 95, 99, 163, 165, 232
Verheyen, Roos 25
Verlaine, Paul 42, 56, 64, 139, 154, 166, 176, 189, 190, 191, 193, 197
Vermeylen, A. 41, 50, 176
Versluys, W. 5, 12, 42, 44, 46, 56, 144, 146, 171, 173, 207, 209, 264, 274
Versluys-Poelman, A. 42
Verster, Floris 54, 199
Verwey, Albert *Passim*

Aarde 205, 207, 294
Afscheidsrede van Prof. Fruin, De 12
Bij den dood van Allard Pierson 181
Bijdragen tot de versiering van de Nieuwe Beurs 282
Bij een Dam van Breitner 181
Bij grootvaders sterfbed 181
Bolland's rede 203
Bouwstoffen voor de geschiedenis- enz. 211
Breitner, Karsen en Verster 54
Breitners Dam 181
Brief aan een vriend 229
Brief aan Herman Gorter 274
Dagen en Daden 233
Dichterlijke toespraken 265, 270
Dichtspel 119, 233
Een tocht door Londen 27, 236, 243, 265
Ernest Dowson: in memoriam 233
Feith, Van Alphen, enz. 209
Frederik van Eeden 51
Gezang 112
Heiman Dullaert 264, 270
Idee in de geschiedenis, De 99, 102
Italjaansche kunst 53
Jacques Perk herdrukt 229
Jahr der Seele, Das [door Stefan George] 265
Johan van Oldenbarnevelt 120, 123, 124, 126, 294
Kosmos 226
Limburg aan de Lahn 122, 123, 192
Losse sonnetten 119
Moderne wetenschap of Bijbelsche traditie? 240
Natuurlijke aarde, De 76
Nieuwe tuin, De 265, 273, 283
Noot, Jan van der 62
Oorsprongen 241, 243, 275
Oorspronkelijk Dichtwerk, I, 11, 12, 76, 107, 112, 119, 120, 123, 181, 233, 241, 265, 274, 283
Op de grenzen 274
Proza, IV 13, 24
Proza, V 229
Proza, VII 233, 282
Proza, VIII 12
Proza, IX 54
Proza, X 229
Samson 11, 33, 52
School der Poëzie, De [door Herman Gorter] 264
Schoone schijn, De 273, 274, 282
Sonnetten en Terzinen [door Henriëtte van der Schalk] 161

Spel en ernst 119
Spinoza's Ethica 117
Stefan George 163
Stille toernooien 12, 27, 102, 117, 163, 181, 186, 203, 236, 264, 274
Toen de Gids werd opgericht 246, 257, 294
Tot het leven 12
Twee dichters 99, 102
Vaders dood 181
Van Deyssel's Proza 213-216
Verzen [door P.C. Boutens] 282
Verzen [van Willem Kloos] 12
Vier sonnetten 12
Volk en Katholicisme 186, 187, 192

Verwey, Anna Maria 116
Verwey, Chris 183
Verwey, Gonda 106, 112, 202, 203, 247
Verwey, Liesbet 15, 106, 112, 202, 203, 247
Verwey, Martha 242, 247
Verwey, Mea [zie ook: Nijland-Verwey, Mea] 15, 16, 106, 112, 202, 203, 247
Verwey-van Vloten, Kitty 6, 13, 15, 16, 18, 22, 35, 47, 48, 52, 54, 56, 65, 104-107, 110, 112, 119, 124, 125, 129, 143, 153-155, 157, 159, 160,

167, 175, 185, 186, 188, 194, 195, 197, 200, 202-204, 206, 207, 209, 211, 219, 228, 230, 231, 234, 242, 245, 247, 248, 256, 258, 267, 275
Veth, Anna 157
Veth, Jan 9, 11, 24, 27-29, 33, 47, 51, 57, 58, 62, 64, 66, 68, 73, 76, 77, 79, 84, 89, 92, 95, 98, 102, 105-107, 110, 136, 157, 169, 182, 184, 199, 250, 251, 258-260, 290, 293
Vetter, J.A. 19
Veuillot, Louis 93
Villiers de l'Isle-Adam 229, 249
Violantilla, Stella [pseudoniem van Lucie Broedelet] 296
Vis, Anna 45-47
Visscher, Roemer 51
Vliet, J. van der 245, 250
Vloten, Frank van 104
Vloten, Gerlof van 10, 30, 33, 62, 82, 104, 107, 110, 112, 116, 132, 133, 141, 142, 146, 149, 155, 174, 229, 231, 234, 235, 241, 242, 267, 270, 274
Vloten, Johannes van 43, 206, 207
Vloten, Odo van 104
Vloten, Willem van 104
Vloten-van Gennep, J.E.H.C. van 30, 43, 44, 49, 51, 104, 105, 110, 183, 234
Voerman, Jan 33
Vogel, J. Ph. 272, 294
Voltaire 43
Vondel, Joost van den 82
Voogd, D. de 23
Vooys, Is. P. de 131, 133, 135, 270, 274, 282
Vos, Henk 16
Vos, Armand de 200
Vosmaer, Carel 181, 229
Vragen des tijds 58, 59, 62, 143
Vries, Mathias de 95
Vrij Nederland 296
Waals, Jan van der 11
Wade, Allan 27
Wagenaar, Jan 131
Wagenvoort, Maurits 12, 241, 242, 259
Wagner, Anna 232
Wagner, Richard 50, 187
Warmelo, Dietlof van 110
Wartena, S.D.A. 270
Wasmann, Friedrich 225
Wazenaar [pseudoniem van Armand de Vos] 200
Weber, Hugo 233, 238
Wegner & Mottu 72
Weijs, J. 23
Wenckebach, L.W.R. 205, 207, 257, 294
Wertheim, J.L. 294

Westbrook, Harriet 58
Wezel, A.S. van 129
Whistler, James Mc. Neill 31
Whitman, Walt 103
Wickevoort Crommelin, H.S.M. van 185, 197, 203, 234
Wilde, Oscar 31, 166
Will, I. 152
Willem III, Koning 185
Willy, Monsieur 57
Winkler, Cornelis 145
Winkler Prins, Jacob 200
Wisselingh, E.J. van 232
Witt, Jan de 185, 203
Witsen, Willem 28, 42, 44, 60, 85, 293
Witsen-van Vloten, Betsy 104
Witsen-van den Bosch, C.F. 104
Wolfskehl, Karl 225, 226, 229
Wolters, J.B. 33
Wordsworth, William 207
Wouter 243
X [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] 175
Yeats, W.B. 27
Yellow Book, The 27
Zaalberg, C.A. 119, 233

Zayed, George 193
Zeydner, Ds. 240
Zilcken, Philippe 89, 189, 190, 191, 193, 197, 198
Zilcken, Renée 189
Zola, Emile 64, 147, 176, 291, 298
Zonneveld, Peter van 6, 116
Zweers, Bernard 95
Zwier van Haren, Onno 81

[Deel III: april 1898 - januari 1905]

Woord vooraf

Nog juist in de laatste maand van 1986, op de valreep van het jaar waarin het op zondag 8 maart 1987 een halve eeuw geleden zal zijn dat het leven van Albert Verwey een einde nam, is - met de verschijning van het derde en laatste deel van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey* - de uitgave voltooid van de in april 1884 begonnen en zich tot in de beginjaren van deze eeuw uitstrekkende correspondentie: eerst tussen twee Tachtigers, daarna - sedert september 1894 - tussen de beide redacteuren van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, dat met ingang van januari 1902 De XXe Eeuw zou gaan heten.

Hoezo er drie jaar later, door toedoen van Van Deyssel, een definitief einde aan de vriendschap moest komen, waarna ieder zijn eigen weg ging: Verwey als redacteur van het door hem in januari 1905 opgerichte maandschrift De Beweging, Van Deyssel als redacteur van de tot januari 1909 door hem voortgezette XXe Eeuw, - dat alles is afleesbaar uit de brieven en documenten, in dit derde deel samengebracht en geannoteerd. Van nu af aan liggen de contacten, tussen Albert Verwey en diens nog niet tenvolle één jaar oudere vriend Lodewijk van Deyssel, gedetailleerd vast. Aan de hand van dit 'instrument de travail' kan de literatuurgeschiedschrijving, kunnen de toekomstige biografen van Verwey en van Van Deyssel optimaal uit de voeten. Dat geldt ook voor de bezorger van deze briefwisseling. Wanneer het hem nog gegund zal zijn het levensrelaas van Lodewijk van Deyssel te boekstaven, zal hij - toegekomen aan de vastlegging van de vriendschap die Van Deyssel met Verwey verbonden heeft - op geen andere documentatie kunnen terugvallen dan die welke hij zelf samenbracht in de drie delen van hun briefwisseling. Alleen na de voltooiing van de ordening en beschrijving, respectievelijk het toegankelijk worden van het Albert Verwey Archief, ondergebracht in de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, kunnen nog brieven en documenten boven water komen die eerder door Maurits Uyldert en nadien de tussen 1980 en 1987 door mij bezorgde, op enigerlei wijze zouden kunnen nuanceren danwel aanvullen. Niet enkel daarom mag wel zeer worden gehoopt, dat er gelden beschikbaar zullen komen die de voortzetting van het tot dusver zo vruchtbaar verlopen *Project repertorium brieven Albert Verwey* mogelijk zullen maken. In de persoon van mevrouw Drs. Marijke Stapert-Eggen breng ik graag op deze plaats dank voor de mij betoonde hulpvaardigheid van wie bij dit project betrokken zijn.

De in dit deel openbaar gemaakte brieven en documenten maken het de lezer mogelijk vanaf januari 1899 de dreiging van een breuk tussen Van Deyssel en Verwey en, tenslotte, die zich definitief voltrekkende scheiding der geesten van heel nabij en in alle stadia mee te beleven. Ondanks die even onvermijdelijke als betreurenswaardige anti-climax in de betrekkingen tussen twee erflaters van onze cultuur, kon dit derde en laatste deel toch nog worden afgesloten in een alleszins positieve zin. Zoals Albert Verwey in 1911 niet aan Van Deyssel onthouden heeft wat hij in *Uit 'Het leven van Frank Rozelaar'* als belangwekkend en bewonderenswaardig onderkende, zo schreef de tweeënzeventigjarige Van Deyssel, twee dagen na Verwey's heengaan, met grote

warmte over Verwey's een-delige Vondel-editie. Een dag later is de cirkel geheel rond,

want in de namiddag van 11 maart 1937, de dag waarop Verwey naar het kleine kerkhof van Noordwijk aan Zee ten grave werd gedragen, improviseert Van Deyssel een korte herdenkingsrede, die uitvoerig aan de orde is gekomen in het 'Woord vooraf', door mij meegegeven aan het eerste deel van de briefwisseling tussen Van Deyssel en Verwey.

Aan Verwey over Van Deyssel en aan Van Deyssel over Verwey, gaat vooraf de door F. van der Goes in november 1904 aan het weekblad De Kroniek bijgedragen beschouwing, *Welke beweging?* Een objectiever benadering van het geschil tussen Verwey en Van Deyssel is nauwelijks denkbaar. Ofschoon sinds de vroege jaren tachtig met Van Deyssel en Verwey bevriend en daarnaast jarenlang een vaste medewerker aan het door beiden gezamenlijk geredigeerde tijdschrift, slaagde Van der Goes er toch in, 'met een partijloosheid die door geen persoonlijke sympathie in gevaar [zou] worden gebracht', zijn zienswijze van een en ander zonder enige terughouding te verwoorden. En dit bovendien zodanig dat zijn artikel tweeëntachtig jaar na datum niets aan frisheid, en vooral nergens aan overtuigingskracht, heeft ingeboet.

Harry G.M. Prick

1 Een Bezoek[1] door L. van Deyssel

Na dat ik langen tijd in afwachting gezeten had, hoorde ik drie korte kloppen op mijn deur, meer vol vriendlijke vertrouwlijkheid dan gebiedendheid. Een jonge hooge man trad binnen, die mij iets bizonder krachtig schoons te vertegenwoordigen scheen. Althands het was of van de roode kracht-bloei zijns gelaats en van zijn blauwe oogen uit glansen van blaauw-goud metaal over zijn rechte gestalte waren.

Ik dacht aan een heraut met rood vreugde-vol gelaat in zonneschijn, met gouden en blauwe wapenrusting.

Toen ik opstond om hem te begroeten rees ik hem zeer nabij. Maar ik was eiler, weeker en meer gebogen.

Hij zette zich neder bij mij en zat voorwaards gebogen naar mij op te zien. Toen ik hem van de door mij hervonden Eenheid sprak, vergrootten zich zijn opwaards starende blauwe oogen.

Ik sprak hem van een Eenzame in zijn grot, wiens eile droomen hem meer geluk hadden gegeven dan de rijkste en meest vaste schoonheid van het aardsche leven aan zijnen buurman.

Hij was getroffen en liep nadenkend voor mij heen en weder. Maar dacht aan het vast gestijlde gebouw van zijn levenswoning. En hoe mijn donkere en wolkige grot wel mooi te zien zoû zijn naast al zijn vast gesmeede gouden hekwerk en zijn witte en gulden gebouwen, omgeven van roode, roze, witte en blauwe bloemen onder de zomerblauwe lucht, waar het mooi aangezicht en de haren zijner vrouwe wel als de liefste blanke, roode, blonde en blauwe bloemen en aren waren.

Toen sprak hij mij daarvan. Wij zaten beiden met de oogen ter neder en keken naar wat wij in gedachte zagen. Ik zat zijlings van hem afgebogen, de hand aan het hoofd bij het oor als een biechtvader, die uit zijn ontastbare celle-donker luistert naar de verhalen van eenen jongen held in gouden en gulden harnas en met roode, blauwe en

1 *Een Bezoek,* geschreven in het tijdsverloop van 31 maart tot 2 april 1898 (zie Lodewijk van Deyssel, *Het leven van Frank Rozelaar*. Naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick. Tweede, herziene en vervolledigde druk, 's-Gravenhage, 1982, p. 347 en p. 379-380) werd eerst openbaar gemaakt in De XXe Eeuw, 14e jrg., deel III, aflev. 9, september 1908, p. 338-341, doch reeds in datzelfde jaar voor de eerste maal herdrukt in de bundel *Verbeeldingen,* Amsterdam, z.j. (1908), p. 53-60. In *Creatieve wedijver,* onder welke titel J. Kamerbeek Jr. vier historisch-critische opstellen samenbracht (Amsterdam, 1962) is op overtuigende wijze aannemelijk gemaakt, in het vierde en laatste opstel over *Van Deyssels 'verbeelding'* Een Bezoek *als document humain* (p. 87-114), dat *Een Bezoek* de literaire weerslag bevat van Verwey's recente verblijf in huize 'Villetta' te Baarn, met dien verstande dat Van Deyssel de werkelijkheid heeft gestileerd door het tijdsverloop als het ware samen te trekken. Het werkelijke bezoek [zie *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey,* dl. II, p. 288-291] duurde van de avond van de 22ste maart tot de vroege morgen van de 24ste maart 1898.

weeldrig blonde kleuren van lippen, oogen en haren. Een enkle maal ziet in zijn donker hij het harnas scheemrig fonklen. De jonge edelvrouw is er ook bij in groen satijn gewaad, met grooten hoed, waarover witte pluimveêren liggen gevlijd, en doffe blonde lokken. De houding van haar lichtelijk ter zij zich neigend hoofd en hals, is vol van gratie.

Hij deed mij zien, als schoone voorstellingen, die, in een plotseling hoog boven het gewone leven gerezen Wil, met onfeilbare meesterhand als licht-rijke edele metalen passend gemaakt, gebogen en aan elkaâr geklonken waren, maar zoo vol licht op al het goud en zilver en blauwe staal, dat zij toch zacht en door het leven geheel vermurwd leken en omgeven door een heel bizonder dons van blauwe en ròze en witte doorzichtige bloei, -: het leven als een nacht-zwart kasteel, waarvoor een dwalend zanger moede stond, tot uit het venster eene witte vrouwengestalte als dageraad hem tegenscheen; een gemartelde vogel op eenzaam zeestrand, die op zijn geknakte pootjes zich niet staande houden kan en in wiens oog heel diep naauwlijks een flauwe licht-vonk nog smeult, tot eindelijk hij zich weêr verheffen kan en in een zachte bocht over het duin vlucht waar hij in doffen duindal-nevel eindlijk beschutting vindt; en ook schoone sneeuwvelden, waar donkre mannen-beenen op bewegen; en bloemen, die in het veld als vrouwtjes op zijn Zondagsch staan; en bloemen, die zich lang na de zaaïng uit den grond op beuren; en twee gelieven, op een tuinbank naast elkaâr, die, terwijl witte blijdschap parelt uit hun oogen kijken naar een roekoeënd duivenpaar en dan weêr zachtjes lachend naar elkaâr; en vele andre.[2]

Toen wandelden wij. Hij trad vast met rappen stap, vol blijde zekerheid; op de wegen en de paden moest ik hem telkens vragen zijn tred wat te vertragen, want ik ging langzaam en aarzlend als een die zoekt en wacht.[3]

Daarna zag ik hem in een kleine kamer staan en hij leek mij een heel hoog man en van geweldige rechtheid van bouw.

Wij aten aan den zelfden disch en terwijl wij aanzaten en samen spraken, zag ik zijn ronde helder blauwe oogen, die zoo hoog stonden, hun uitdrukking verzachten tot een van blijde goedheid toen zij mij aanzagen.

Des avonds zaten wij bij een hoogen lamp in de duisternis en sprak ik hem van mij. Nu was hij niet zoo dicht bij het licht als ik en zijne kleuren werden gezien, zooals men rijk-kleurige bloemen ziet in schemerdonker.

2 Jan Kamerbeek Jr. (1905-1977) heeft er als eerste op gewezen dat in deze alinea herkenbare beelden worden opgeroepen - ‘beelden die men, eenmaal wegwijs, gemakkelijk kan identificeren. De zanger in het “nacht-zwart kasteel”: *Nacht in het Alhambra,* de gemartelde vogel: *Verborgen Wegen* 10, de bloemen als vrouwtjes op zijn zondags: *Mijn Huis* 1, gelieven op een tuinbank: *Mijn Huis* 16:3 - alles gedichten die in 1898 in Verwey's bundel *De Nieuwe Tuin* zouden verschijnen’ (*Creatieve wedijver,* a.w., p. 89). Zie voor de vindplaatsen thans *Oorspronkelijk Dichtwerk,* Amsterdam-Santpoort, 1938, dl. I, respectievelijk p. 271-275, 301, 277-278 en 290. Daaraan kan nog worden toegevoegd dat de ‘schoone sneeuwvelden, waar donkre mannen-beenen op bewegen’ en de ‘bloemen, die zich lang na de zaaïng uit den grond op beuren’ zich laten aantreffen in *Verborgen wegen* 2:8 en 8:2 en 3, in *O.D.,* I, respectievelijk p. 296 en p. 299-300.

3 Kamerbeek heeft ook de aandacht gevestigd (*Creatieve wedijver,* a.w., p. 92, noot 21) op de overeenstemming met de slotregels van een beroemd sonnet van Kloos: ‘Een laatsten groet aan U, die met uw vasten/Stap naast mijn àl te wankle schreden tradt’. (*Verzen,* Amsterdam, 1894, nr. VII).

Mijn blank aanschijn was dicht onder het geele lamplicht. Wat ik zeide was los en zwak gelijk een dunne wolk, en als een geel-gouden wolk zóó dun, dat zij maar naauwlijks zichtbaar is en naauwlijks zich niet op te lossen schijnt, maar heel hoog aan de lucht, zag in gedachten ik mijn schuchtere voorstellingen aan den horizon van zijn rijk landschap glijden.

Dit zag hij niet. In waarheid geleek mijn verhaal zoo zeer naar wat in schemerdonker opgewaaid bloesemstof van zelfden gouden-regen als hij er menigten in zijn parken in vasten bloei had staan, dat licht verklaarbaar was hoe hij mij goeden-nacht kon zeggen als een bloemist zijn knaapje die hem triomfantelijk een handvol opgevangen bloesem toont.

Maar ik wist dat mijn wolkje van een andre stof gemaakt was en dat van deze eile stof lucht-kasteelen en -parken te denken zijn, ook geregeld van bouw en rijk van kleur, en hoewel niet zoo vast maar bevender en eiler, toch met meer licht doordrongen dan op de aarde schijnt om dat zij immers dichter bij de zon zijn.

Ik bezat reeds een kleinen schat van lanen, oranjerieën en tuinhuisjes van dién aard, maar die ik hem niet toonen dorst, misschien om dat ik niet zoo zeker was dat boven de heerlijke kleurenpracht zijner landouwen zij niet verbleeken zouden.

Toen het weêr ochtend was, na een langen, door hem doorrustten, door mij doorwaakten nacht, sprong ik te voren in de kamer waar hij was, geheel veranderd en gelijkend een in zwart heeren-gewaad gekleedden clown uit pantomime,[4] maar in wiens zwarte oogen een zeer vreemde licht-gloed was; en hij was onveranderd gebleven, maar sterker geworden door lange rust.

Men lette niet op zijne kleedren, daar de aandacht geheel werd vervuld door de rustige schoonheid van zijn stand en gelaat, die als een onverstoorbre wit en blaauw bloeyende lente-ochtend was.

2

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
8 April 1898]

Amice, Hoofdpijn en een net van kleine zorgen hebben mij weerhouden je *twee* zendingen[5] te beantwoorden. Ik *kon* het niet naar waarde doen en kan het ook nu nog

4 In noot 22, ook bij p. 92, schrijft Kamerbeek: ‘De metamorfose van Van Deyssel kan, althans wat het vestimentaire betreft, waarschijnlijk worden toegelicht door het postscriptum bij de brief(kaart?) die Verwey [op 24 maart 1898] voor het ontbijt, om kwart voor acht, op de dag van de [door Van Deyssel bij te wonen] begrafenis, aan zijn vrouw schreef: “P.S.: daar is Karel in hoge hoed en rok, als een welopgevoed ceremoniemeester. Joopie daarnevens nog in koordedanserstricootje. Beiden met harlekijnsgezicht.” Harlekijn hier, clown daar: het scheelt weinig of we horen de glossen die aan die ontbijttafel gemaakt werden.’

5 Te weten Gerard van Hulzen, *Kermishouden* en Prospero, *Het eenig ware*. Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 271, noot 687 en p. 272, noot 692.

niet. Op 't oogenblik regel ik alles voor mijn vertrek op den 15en. Ik blijf twee weken uit. Deze dient om me te informeeren of v. Hulzen op 24 gld. per vel kan gesteld worden. Je eigen bijdrage[6] hoop ik dat bij Groesbeek is. Voor mijn vertrek zal ik je den stand van zaken doen toekomen. Beste groeten.

Albert V.

3

Baarn, 11 april 1898.

Amice,

Het honorarium voor Van Hulzen is goed. Ik ben, geloof ik, niets met hem afgesproken. [het hulpwerkwoord had hier doen verwachten: overeengekomen - H.P.]

Ik heb nu nog bijdragen van Cyriël Buysse en Phocius, die veel beter zijn.[7] Dat is wel jammer.

Ik heb nu zelf circa 12 blzd. Maar ook nog een stuk over La Cathédrale[8] van Huysmans van ± 10 blzd. Dit laatste bewaar ik dan maar voor de Juli-aflev., hè?

Veel plezier op je uitstapje. Beste groeten aan Kitty.

Karel A.Th.

4

Noordwijk/Zee
11 April 98.

Waarde Vriend,

Hierbij behalve tijdschriften een stukje over Boutens,[9] op de plaatsing waarvan ik *niet*n aandring. Voor mijn vertrek zullen zeven vel zijn afgedrukt. Gezet of te zetten blijven dan over: jouw stukje (8 blz), Henri Hartog: Een Transport[10] (± 10 blz) en Van der Goes (12? blz). Het kan dus zijn dat Groesbeek je niets anders hoeft te vergen dan het afteekenen van vel 8 en 9. Meer dan die 9 vel mag de aflevering niet groot worden.

6 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 291, noot 719.

7 Cyriel Buysse, *Van Alleijnes' ziel/Een psychologische studie van bijgeloof,* opgedragen ‘Aan Albert Guequier’, zou verschijnen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Supplement 1e Helft, september 1898, p. 128-170; de bijdrage van Phocius zou verschijnen op naam van Herman Robbers, *Kamerstemming/Een studie,* in idem, 4e jrg., aflev. 6, juli 1898, p. 363-384, aldaar gedagtekend Maart 1898.

8 Dit stuk zou echter verschijnen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 319-330; zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 284, noot 711.

9 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 282, noot 705.

10 Uit *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 276, blijkt dat Verwey de bijdrage van Henri Hartog later eens, ‘in den komkommertijd’, wilde plaatsen. Ze verscheen nochtans in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 300-305.

Van 15 tot 20 April bezoek ik de Vooys[11] en vrienden van mijn vrouw in Brabant.[12] Daarna tot het eind van de maand is mijn adres bij Johs Addens,[13] Consul te Kreuznach.

Mijn overtuiging blijft vast dat je verkeert in een herwonnen geestelijke gezondheid. En als mijn zeggen iets helpen kan om je bij moedeloosheid een ‘hart onder den riem’ te steken, geloof me dan dat ik bij iedere vernieuwde herdenking van wat je me gelezen hebt, kom te rusten op den stelligen grond van een nieuw waarnemings- en gevoels-leven, dat in soort verschilt van het vroegere - innerlijk inplaats van uiterlijk - maar dat even werkelijk is. Tegenover geen één stuk van het gelezene heb ik dan ook twijfel gevoeld of mijn eerste indruk wel de ware was.

Ik dank je nog eens wel voor je brief. Het was een dagboek-bladzij en ik waardeer zeer dat je ze mij gestuurd hebt.

Van harte gegroet
tt
Albert Verwey

5

Noordwijk/Zee
12 April 98.

Amice,

Ik ben zéér vóór plaatsing van die boekbespreking in het Meinummer. Wij laten Hartog eruitvallen, die toch maar pas gezet wordt, en treffen met v. Deyssel een schikking omtrent het honorarium. - Ik moet nu naar Haarlem en kan wel meteen even naar Amsterdam gaan en met Groesbeek erover spreken. - Een pak tijdschriften ligt klaar voor je dat ik maar zoo laat hoewel de inrichting van de laatste vellen nu eenigszins gewijzigd wordt.

Beste groeten

Albert V.

11 Sinds Is.P. de Vooys in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van november 1895 (zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 131, noot 372) met een zestal sonnetten als dichter debuteerde, was er tussen Verwey en hem een vriendschap gegroeid die tot Verwey's dood zou voortduren.

12 J. Loke en diens echtgenote, die in het Brabantse Rosmalen huize Eikenburg bewoonden. Ter plekke schreef Verwey, op 18 en 19 april 1898, de gedichten *Brabants buiten* en *In 't park,* in 1899 opgenomen in de afdeling ‘Gezichteinders’ van de bundel *Het brandende braambosch;* zie thans *Oorspronkelijk Dichtwerk,* I, p. 308 en 309.

13 Johannes Addens was, als Spinozist, een geestverwant van Johannes van Vloten en heeft als zodanig ook meegewerkt aan diens *Levensbode*. Informatie over Addens' relatie met Verwey verstrekt Maurits Uyldert, *De jeugd van een dichter,* Amsterdam, 1948, p. 261. Nadien heeft ook Mea Nijland-Verwey over Addens geschreven in *Een Nederlandse letterkundige familie in het Noorden,* I, in: Amsterdams tijdschrift voor letterkunde, 2e jrg., nr. 2, juni 1954, p. 78-85, a.w., p. 84-85. Tot dusver werd nimmer herdrukt het In memoriam dat Albert Verwey aan Johannes Addens wijdde in het weekblad De Amsterdammer van 19 november 1911, p. 7.

6

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
14 April 1898]

Amice, Indien Hartog vervalt en de *ƒ*15,- daarvan beschikbaar zijn voor het stukje over de Cand.v.B.[14] - wordt, onder nadere goedkeuring van den heer K.J.L.A.Th., voorgesteld verder *ƒ*25,- beschikbaar te stellen voor L.v.D's bespreking van Huysmans, verondersteld altijd dat L.v.D. daarmee genoegen neemt. Handel dus verder naar welgevallen.

Ik vertrek, maar níet naar Kreuznach. De reis gaat naar België. Voor zoover ik een adres zal hebben geef ik het aan Groesbeek. 7 vel zijn afgedrukt.

Je
A.V.

7

Baarn, 14 april '98

Amice, Je bijdrage over Boutens heb ik ter plaatsing doorgezonden.-

Ook mijn stuk over *La Cathédrale* heb ik naar Amsterdam gestuurd.[15] Ik stel voor het honorarium niet te verminderen, maar het tijdschrift mijn schuldenaar te doen worden voor wat er te kort is. Dan kan het mij dit voldoen als het eens beter bij kas is, en in elk geval voorloopig de zaak blaauw-blaauw te laten. - Zoolang het geval zich niet generaliseert, is een definitiev. beslissing niet urgent.

Gegroet

K.

8

Baarn 8 Mei 1898

Amice,

Ik schrijf je denkende dat je terug bent van de reis. Ik zond aan Groesbeek ± 3 vel van Buysse en 1 ¼ van Robbers (Phocius).[16] Het eerste zoû splitsbaar zijn.

14 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 291, noor 719.

15 Uiteindelijk bevatte de aflevering van mei 1898 drie bijdragen door Verwey: zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, noot 705 en 710; drie bijdragen door Van Deyssel: zie in dit deel noot 6, 8 en 14; een bijdrage door Is. P. de Vooys, Prospero en Gerard van Hulzen: zie in dl. II noot 708 en in dit deel noot 5; een bijdrage door T.J. de Boer: zie in dl. II, noot 709.

16 Zie noot 7. De bijdrage van Cyriel Buysse werd niet gesplitst.

Ik zend je hierbij een bijdrage uit Dordrecht,[17] die je gelieve te keuren.

Of ik zelf iets voor de Juli-aflev. zal aanbieden, ben ik nog niet met mij zelf eens (of 't moest wezen een nog te maken boekbeoordeeling of zoo).

Met hartelijken groet

Karel.

9

Noordwijk/Zee
19 Mei '98

Amice,

Hierbij enkele tijdschriften; en een inzending. Ik stel voor Buysse uittestellen, zuinigheidshalve, en Phocius te plaatsen. Gezet is nog een bijdrage, 2 vel groot, van Van Hulzen.[18] Verder bij Groesbeek 1 vel Middeneeuwsche natuurkunde door J. Koopmans,[19] van Dubbeldam, en 1 ½ vel Brielsche geschiedenis door Johs Been.[20] - Al die kopie is van *f*24,-. Excuseer de platte materialiteit hiervan. Als je het goed vindt wil ik 20 blz poëzie (uit Mijn Huis) hieraan toevoegen.[21] Proza heb ik niet of hoogstens een boekbeoordeeling. Dit alles tesamen is 7 of 7 ½ vel, en eenig uitmuntend en aantrekkelijk proza is absoluut onontbeerlijk, willen we onszelf gelijk blijven. Het hoeft niet veel te zijn. Het is zelfs gewenscht niet veel; maar onthoud het ons niet. Wat dunkt je van het stukje waarvan je zei dat het aan werk van Dujardin verwant[22] is?

Hoe gaat het met je? en wanneer zie ik je aanschijn weer over me lichten? Wij hadden een mooie lentereis door België en ik tracht het goede leven in mijn arbeid voort te zetten. Groet Cato. Groet jezelf. Je vriend

Albert. V.

10

[niet verzonden]

Baarn 23 Mei 1898.

Amice,

Met genoegen ontving ik je brief. Ik ben zeer ingenomen met je plan 20 blzd. verzen in de Juli-aflevering te plaatsen.

17 Wiens (naar zich laat aannemen, niet geplaatste) bijdrage het hier betrof, liet zich niet meer achterhalen.

18 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, p. 271, noot 689.

19 J. Koopmans, *Middeneeuws Natuur-onderwijs,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 6, juli 1898, p. 385-407, aldaar gedagtekend Dubbeldam, Maart 1898.

20 Joh. H. Been, *Het Rampjaar in de Geuzenstad,* in idem, juli 1898, p. 335-362.

21 Zie echter noot 63.

22 Welk stukje, geschreven in de trant van of verwant aan *Les lauriers sont coupés* (1887), door Edouard Dujardin (1861-1949), hier bedoeld is, zou ik niet weten te zeggen.

Het op Dujardin gelijkende stukje van mij zelf, dat je je wel wilt herinneren, wil ik

liever niet publiceeren, ten zij in tijd van nood of zoo en nadat ik degelijker werk zal hebben getoond. Maar allicht maak ik iets anders voor de Juli-aflev.

Mijn plannen voor den zomer zijn tot 1 September ongeveer de arbeidzaamheid voort te zetten.[23] Daarna zag ik eigenlijk gaarne Cateau eene kleine herhaling van haar badkuur van verleden jaar ondernemen, waarbij ik haar toch weder wel graâg zoû vergezellen. Voor haar rheumatiek zoû het goed zijn, ter bestrijding der geleden recidiven en ter voorkoming van die van den volgenden winter, en ík zoû wel meê willen voor háar èn omdat ik niet goed alleen thuis kan blijven. Maar of het zal kunnen, even als verleden jaar .....??? Vergun mij je wat ik hiermeê bedoel schuchter zwijgend te verstaan te geven.

In elk geval had ik gedacht een mogelijk vakantietijdperk, als jullie dat zoû schikken, met een bezoek van ons beiden aan Noordwijk te openen of te besluiten. Behalve het eventuëel schrijven van nieuwe zaakjes, moet ik nog veel nazien en, zoo mogelijk, bijwerken of verbeteren.[24]

Met vrienden groet,

tt

Karel Alb.Th.

11

Baarn 25 Mei 1898.

Amice,

Met genoegen ontving ik je brief. Ik ben zeer ingenomen met je plan 20 bladzijden verzen in de Juli-aflevering te plaatsen. Je moet vooral ál de verzen van den bundel eerst in het Tijdschrift zetten.

Het op Dujardin gelijkende stukje van mij zelf, dat je je wel wilt herinneren, wil ik liever, althans voorloopig, niet publiceeren. Maar allicht heb ik iets anders voor de Juli-aflevering.

Mijn plannen voor den zomer zijn tot 1 September ongeveer de arbeidzaamheid voort te zetten. Voor daarna heb ik vage, zes-wekige vakantie-plannen, waartoe behoort jullie verlof te vragen voor een bezoek van ons beiden aan Noordwijk.

Met hartelijke groeten

Karel A.Th.

23 Wat van die plannen terechtgekomen is, laat zich afleiden uit de tussen 23 mei en 16 augustus 1898 door Van Deyssel gemaakte aantekeningen, zoals die werden afgedrukt in *Het leven van Frank Rozelaar* (editie Harry G.M. Prick). Tweede, herziene en vervolledigde druk, 's-Gravenhage, 1982, p. 352-360.

24 Namelijk aan het manuscript *Het leven van Frank Rozelaar* . Het nazien daarvan werd overigens eerst ter hand genomen in de eerste helft van november 1898.

12

Noordwijk/Zee
27 Mei '98

Amice,

Jullie beider bezoek in September - een wissel op drie maanden - honoreer ik; toch hoop ik dat je zomersche afsluiting niet de wintersche, met gesloten kamerdeur, evenaren zal. Je blijft in je droom, is 't niet? - en door die zilveren nevelen zul je de zon van je wezen over me laten schijnen.

Iets anders. Cato - gaat voor een korteren tijd, en alleen? - naar Aken? Jullie sprak ervan. - Het zou heel wijs zijn en ik zou mijn best willen doen om het geringere bedrag dat daarvoor noodig is bijeentebrengen.

Van der Goes schrijft aan ‘de Redactie’ en geadresseerd over Groesbeek: ‘zoo goed als zeker zal de justitie alle maatregelen ter herziening van het proces [der gebrs. Hogerhuis] afwijzen. In dat geval zal van wege de S.D.A.P. een algemeene agitatie begonnen worden om door de publieke opinie de regeering te noodzaken. Mijn artikel zal het voorhanden rechtsmateriaal zoo uitvoerig mogelijk reproduceeren om den lezers de stof te geven tot een juist oordeel.’ Het kan zijn dat hij officieel schrijft omdat hij niet weet of ik thuis ben en omdat ik de eindelijke beslissing over het opnemen van zijn vorige bijdrage aan Groesbeek - nl. in verband met al of niet tijdige inzending - had overgelaten. Het kan ook zijn dat hij het doet omdat hij de zaak van bijzondere beteekenis vindt.[25] Ik blijf daarom in den stijl met je de zaak voor te leggen. Persoonlijk ben ik er niet voor de Van der Goes tot nu toe gelaten vrijheid in dit geval te beperken. Schrijf mij even of je er ook zoo over denkt. Ik antwoord hem dan niet voor Maandag.

Hartelijk gegroet

Albert.V.

13

Baarn 30 Mei 1898.

Waarde Vriend,

Ik vind ook dat wij Van der Goes geheel vrij moeten laten. -

Wat mijn werktijd aangaat, zoû ik in der daad gaarne zoo lang die duurt mijn volkomen afzondering handhaven. Ik mis de harmonie van levens-stroomingen, die anderen veroorlooft vriendschappelijk verkeer met arbeidzaamheid te vereenigen en een bezoek stelt mij voor ongeveer een week buiten werk. Ik moet altijd de felle besluiten omtrent mij zelf nemen, die den zwakke kenmerken. Begin ik eenmaal iets, vakantie-achtigs, dan weet ik niet waar het einde is. Het is mij nog nooit gebeurd dat

25 F. van der Goes, *De zaak der gebroeders Hogerhuis,* verschenen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 6, juli 1898, p. 433-466, en in idem, 4e jrg., Supplement 1e Helft, september 1898, p. 98-123. Het betrof hier de tussen 1895 en 1905 geruchtmakende strafzaak waarbij de gebroeders Wiebren, Marten en Keimpe Hogerhuis (aanhangers van F. Domela Nieuwenhuis) betrokken waren. Aan Keimpe werd in 1901 gratie verleend, terwijl Marten en Wiebren in resp. 1902 en 1905 in vrijheid werden gesteld.

eene vakantie niet minstens viermaal langer duurde dan ik vastgesteld had toen ik haar

begon. Mijn eenmaal losgelaten werk-tijdperk van 1888 is nooit wedergekeerd en verleden zomer nog is een totaal verval van fyzieke krachten noodig geweest om mijne ‘vakantie’ een einde te doen nemen.

De ‘zaak’, die wij, - aangenomen, dat ik in den met 1 September beginnenden jaargang van het *Tijdschr*. een min of meer omvangrijke verzameling stukjes[26] begin te publiceeren - te behandelen hebben is o.a. het aantal vellen druks, dat, tegen het tot nu toe geldende honorarium, per jaargang, of althands in den eerst-volgenden jaargang, tot mijn beschikking kan worden gesteld. Je zoudt, meen ik, met Groesbeek daaromtrent nieuwe bepalingen maken. Als ik dat eenmaal weet, kan ik daarnaar wellicht een regeling maken. Ik kan niet tegen minder honorarium werken, daar ik elders het zelfde honorarium kan bedingen, en, ofschoon wij zeer zuinig leven, ik voort-durend krap in mijn geld zit.

Ik wilde dus van mijn kant zeggen: noemen jullie een aantal vellen als maximum, - dan plaats ik geen kopie elders voor ik het maximum aan het *Tijdschrift* geleverd heb. - Vind je dat niet het redelijkste? -

Ik dank je zeer voor de groote vriendelijkheid, waarmeê je zelf het eerst het woord neemt over de herhaling van het bezoek aan Aken, waarvan bij je bezoek hier even was gerept.

In der daad zouden wij dat gaarne doen, dan liefst in September, voor ongeveer drie weken(?) en - pardon! - toch maar het liefst samen, voor Cato en om dat ik niet goed alleen thuis kan blijven. Alles in aanmerking genomen, de reiskosten die het zelfde blijven, de dokter, die ook niet zooveel minder zal zijn (hij bezoekt betrekkelijk zelden en slaat er maar een slag in, verleden jaar was het 70 Mark), - zoû het misschien wenschelijk zijn dat het bedrag niet zoo héel veel minder dan het vorig jaar was.

Verontschuldig de onbescheidenheid in deze rondborstigheid. En laat mij maar zwijgen over de volheid mijner erkentelijkheid als ik denk aan al de moeite, die je je weêr wilt geven.

Met onze hartelijkste groeten

Karel A.Th.

26 Bedoeld is *Het leven van Frank Rozelaar*.

14

Baarn 10 Juni 1898.

Amice, Ik heb mij veroorloofd aan de *Kroniek* een artikel aan te bieden over je laatste werk.[27] Ik hoop niet dat de volledige nauwkeurigheid, waarmede ik mijn oordeel heb gezegd, je misschien minder gepast lijkt.

Met betuiging van groote genegenheid,

Karel Alb.Th.

15

3 Januarie 1898, ocht. - Het gedichtje *Wat een zanger tot een Koning zei* in de laatste Januarie-aflev. v.h. *Tweem. Tijdschr.*[28] is zeer leelijk. Dit is niet onbeduidend maar schreeuwend leelijk. Het is een mengsel van lage versifikatie-routine met een woedende en machteloze poging om in reminiscenzen van de plastiek van Maeterlinck en Jolles[29] (deze laatste overigens ook niet goed, ook leelijk, máar rijker en in het hanteeren van zinne-beeldige voorstellingen door eruditie meer ervaren) te werken om van buiten af soortgelijke effekten te bereiken.

Door het volkomen ontbreken van álle elementen, waar-uit een dergelijk gedicht zoû moeten bestaan, is het monsterlijk potsierlijk. De lezing doet de voorstelling ontstaan van een menschenvoorhoofd, waaronder oogen, die tempels met monumenten er in zijn. Onder die oogen is een groote mond met roode lippen, welke bloemen en zwanen uitbraakt. Het is dus niet slechts ongevoeld, maar ook volstrekt ongezién. Het daarop volgende *Slotpark*[30] is, ook indien het beschouwd wordt als realistiesch genrestukje met poging tot meer geserreerde plastiek, geheel gemankeerd.

Merkwaardig is de standvastigheid en de bewering dat in het geestelijk leven zoo weinig veranderd is, in de gesprekken, in tegen-stelling tot het letterkundig werk, dat feitelijk een zeer uit de verte en geheel mislukkend volgen der wisselende stroomingen

27 Op donderdag 26 mei 1898 was Van Deyssel begonnen aan een opstel *Over Albert Verwey,* door hem voltooid op woensdag 1 juni. Dit opstel, gepubliceerd in het weekblad De Kroniek, van 12 juni 1898, en voor de eerste maal herdrukt in de *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1900, p. 5-13, wordt in dit boek afgedrukt onder nr. 16. Er aan vooraf gaat, onder nr. 15, de publicatie van de door Van Deyssel tussen 3 januari en 13 mei 1898 aan Verwey gewijde aantekeningen, waarop het opstel *Over Albert Verwey* was gebaseerd. Op 3 en 5 juni 1898, dus vlak voor 8 juni 1898, op welke datum Van Deyssel de proef van de *Kroniek*-bijdrage corrigeerde, werden er nog twee aantekeningen aan toegevoegd.

28 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 265, noot 680 en *O.D.*, I, p. 264.

29 Voor informatie over *Lodewijk van Deyssel en André Jolles,* zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel/Dertien close-ups,* Amsterdam, 1964, p. 103-121.

30 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 265, noot 680 en *O.D.*, I, p. 265.

is. Het realisme werd te vergeefs bestreefd in *In memoriam J.A. Alberdingk Thijm*[31] etc.; het sensitivisme in *De dingen;*[32] en nu het symbolisme.

Zondag 3 April 1898. - De waarheid omtrent het werk van Verwey bevindt zich in de fantazieën, waarin het zich voor mij karakterizeerde. Ik zag dan: een man, die boven zijn gedachten en beelden stond, door een groote verheffing van Wil plotseling daarboven verheven, en die met zékere meesterhand zijn versregels naast elkaâr tot schitterende geheelen van regelrijen samenlei, als gebood hij over staafjes van edele metalen, die op de wenk zijner hand zich naast elkander nederlegden.

Ik zag een rijken tuin bloeyend in volte van hooge heesterbloemen. Duidelijk was een waas van ware [warme? - H.P.] bloeying om de sterke kleuren der bloemenvolte heen. Maar er was alleen licht dat als uit de kracht der bloeying zelve om de rijke kleuren der bloemen scheen. Een laag grijs zwerk zag ik er boven waar geen licht door scheen. Het bloeying-waas was evenwel zoo zeer aanwezig, dat ik daarin iets even-waardigs vond aan de atmosfeer, die de hoogste poëzie kenmerkt. In het *Alhambra*[33] was iets, - van wit en zwart, dat zeer den hoogsten stijl gelijkt, maar die nog niet was.

18 April 1898. - Dat gedeelte zijner gedichten waar hij (aan Kloos denkend)[34] zegt, dat hij zich nu tóch van-uit die 'zwarte golven' of iets dergelijks verheven heeft, is slecht. Hierin noch zien noch klinken. Ook dat, wat hij het laatst heeft voorgelezen, het was, meen ik, een hartstochtelijke ontboezeming over de Vrouw,[35] was slecht. Het was als een brabbeling van iets donkers, zonder klank en zonder kleur. De beste Poëzie stel ik mij voor als eene samen-stelling van een zekere wijze om het leven te zien of te bemerken en van eene wijze om wat men ziet of bemerkt klank-rijk of muzikaal uit te drukken. Terwijl ik nu vind dat in míjn werk eene zienswijze is welke aan die der beste Poëzie meer nabij is dan de zienswijze, welke in Verweys werk wordt aangetroffen, vind ik dat het vermogen om klankrijk of muzikaal uit te drukken bij Verwey in *ontzachlijk* hooger mate aanwezig is dan bij mij.

Nu *interesseert* míj het vermogen van zien of bemerken meer dan dat van muzikaal uitdrukken. En dit komt waarschijnlijk door dat ik meer prozaschrijver dan dichter ben.

11 Mei 1898. - Het *Duindal*[36] is nu verschenen. Het is toch als geheel niet goed; ten eerste om dat het in verschillende stijlen is samen-gesteld, die niet bij elkaâr passen.

Het begin is het best: de dichter die het fregat de zeilen ziet hijschen en zich in een hoog

31 *In memoriam J.A. Alberdingk Thijm,* opgedragen 'Aan F. van der Goes', (*O.D.*, I, p. 103-110), werd laatstelijk herdrukt in *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. I, p. 108-115.

32 De bundel *De dingen* werd eerst in 1983 openbaar gemaakt op p. 143-181 van Albert Verwey, *Dichtspel/Oorspronkelijke en vertaalde gedichten*. Bezorgd, ingeleid en van commentaar voorzien door Dr. Mea Nijland-Verwey, met een woord vooraf van Prof. Dr. C.A. Zaalberg.

33 Bedoeld is *Nacht in het Alhambra,* in *O.D.,* I, p. 271-275.

34 Waarschijnlijk stond Van Deyssel hierbij voor de geest een gedicht als *Mijn huis:* 18 (*O.D.*, I, p. 292-293).

35 Het meest komt hiervoor nog in aanmerking het laatste gedicht van de reeks *Mijn huis en verborgen wegen:* 11 (*O.D.,* I, p. 302-303), tevens het slotgedicht van de bundel *De Nieuwe Tuin*.

36 *Het duindal,* I, II, III en IV, verscheen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., aflev. 5, mei 1898, p. 284-287; zie thans *O.D.,* I, p. 268-271.

gelegen dal bevindt. Dit is zuivere symboliek vereenigd met uitmuntende versificatie. Het slot, dat, wat de voorstelling betreft, bij het begin behoort, is wellicht nòg sterker en prachtiger van klank. De symbolische visie is hier echter verlaten en het is zuiver realistiesch.

(11 Mei 1898, Woensdagav.) Het gedeelte van den *Koning*[37] (II, 3e strofe) is op zich zelf goed, maar behoort tot een anderen stijl dan de strand-voorstellingen en past daarom niet in het zelfde gedicht. Overigens is, ten tweede, de 2e strofe van II níet goed.[38] De wijze waarop van de lichtende avondstad tot het beeld van den Koning wordt overgegaan is verward en slecht: 'een brand van kroon op kronen',[39] - dat zie ik niet. De 4e strofe van II[40] is zeer slecht: [*doorgehaald:* bombast, rhetoriek, niets] verward en onbegrijpelijk.

De le strofe van III[41] is heel mooi van klankbeweging. De overige zeggen mij niet veel. Als geheel is het gedicht gemankeerd en geestelijken inhoud mist het.

37 Deze derde strofe van *Het duindal,* II, luidt:

't Was als een brand van kroon op kronen.
Zijn 't koningen al wie daar wonen
Of beedlaars met een koningskroon?
Want allen zoeken, allen jagen.
En voor de wielen van die wagen
Stort elk in drek en eerbetoon.

38 Deze tweede strofe van *Het duindal,* II, luidt:

De stad lag stom in roode' en vuurgen avond:
Haar horizon
Was andre en bleker horizonnen lavend
Met licht, of dag begon.
En alle vogels, alle wandlaars,
De dichters mild, de scherpe handlaars,
Togen naar ginds die lichtebron.

39 Geciteerd naar de eerste regel van de derde strofe van *Het duindal,* II.

40 Deze vierde strofe van *Het duindal*, II, luidt:

Eén Koning! Op zijn wagen rijzend,
Met stem en kreet zijn paarden prijzend,
Heeft hij de gouden kroon op 't hoofd.
Zijn mantel met de slanke vouwen
Wordt door die hand maar opgehou'en,
Die rossen teuglend hoofden klooft.
O zie ze vallen
De duizendtallen
Voor hem die zoetlijk lacht en looft-
Zijn ogen-blauw ziet wonderdonker,
Zijn gouden baard is één geflonker-
Dit's Hij die reikt en rooft!-

41 Deze eerste strofe van *Het duindal*, III, luidt:

Over de aarde, door de tijden,
Zwierf ik waar de donkre zijden
Van den berg van 't Heden zijn.
Waar de verre lichten vlogen,

(12 Mei 1898, Donderdagocht.) De belangrijkheid *voor mij* van werk als het

Waar de wolken-schouwen togen,
Zocht ik naar een levens-schijn.

slot-gedeelte van het *Duindal* is dit: Het verschil tusschen het wezen en de uitwerking van dit gedicht èn een wedergeving der daarin vervatte voorstelling in proza, - in dat verschil ligt het *wezen dezer kunst*.

En dit is zóó belang-rijk dat in weêrwil van het onbelangrijke en bekoringloze der voorstelling, dit mij voorkomt bijna van gelijke waarde te zijn als hetgeen ik voor het principiëele in andere kunst houd, namelijk diepte van visie of aanwezigheid van ziele-atmosfeer. Dit, - dit klankgehalte, is een der drie elementen, waaruit de [*doorgehaald:* hoogste] beste Poëzie mij schijnt te bestaan. Werd dit vereenigd met diepere visie en accent of ziele-atmosfeer, - het zoû de hoogste Poëzie voor mij zijn. (Dit is niet dóor-dacht. 3 Juni '98). (13 Mei 1898, Vrijdagmidd.) *Door het klankgehalte,* waarin zij wordt medegedeeld, krijgt de gewone, oppervlakkige, voorstelling, waarbij zelfs een zeer banale volzin zonder voorstelling of indringende beteekenis:

'De rust van morgen zal het week-werk wijden'[42] gevonden wordt, een karakter van *grandioosheid,* en dit is van eene gelijke waarde als de meest geprezen eigenschappen van ander werk.

(3 Juni 1898 Vrijdagocht.) *Hoe komt het,* dat in *Duindal,* het begin-sonnet[43] en het slot-sonnet[44] van een beter soort dichtkunst zijn dan de Konings-fantazie van het midden-gedeelte?

42 Dit is de voorlaatste regel van *Het duindal,* IV.

43 *Het duindal,* I, luidt in zijn geheel:

In 't duindal waar de paden samenkomen
Vind ik mijn eigen frisse lentebloemen.
Zo lang hoorde ik door vreemden vreemde roemen
Die mij zo schoon niet waren voorgekomen.
Nu komt de bij weer om die bloemen zoemen.
Achter de stilte wordt de zee vernomen.
Het helmgras wuift waar zilte geuren stromen
Over den wal waar 't opene op komt doemen.
De wijde zee ligt voor mij, maar verborgen
Geniet ik 't uitzicht: zulk een dal ligt hoger
Dan torens die uit lage landen rijzen:
Ik hoor de vogels drijvende in den morgen,
Ik merk de zon, van ieder ding bëoger,
En zie een groot fregat zijn zeilen hijsen.

44 Dit slot-sonnet luidt:

In 't duindal waar de kronkelpaden kruisen
En 't avondlicht het spichte helm bevliegt,
Is 't ruisen dat het luistrend oor bedriegt,
Waaronder scherp de harde schelpen druisen.
Het wolge wild verlaat gerust zijn kluizen:
Geen jager vreest het die dien vreê beliegt.
Knaapjes op klompen op wier schouders wiegt
De mand met ruig gaan 't dal door naar hun huizen.
De zee ligt stil: de vissersvloot aan 't rijden
Voor anker heeft gespreid het leedge want.
Vrouwen en kindren langs 't plasrijk zand
Pratend en dansend 't vissersvolk bijzijden.
De rust van morgen zal het week-werk wijden-

(5 Juni 1898. Zondagocht.) In het begin-sonnet ziet de dichter de werkelijkheid, eene voorstelling uit de werkelijkheid. Hij gevoelt dat iets in hem gebeurt, dat geheel over-een-stemt met die werkelijkheids-voorstelling. Het is de ontroering over die gelijkheid, door welke de werkelijkheid tot een zuiver beeld wordt van het innerlijke geschieden, het is de ontroering over het zien van de lentebloemen in het Duindal, terwijl hij denkt aan zijn eigen schoon opkomende gedachten, het is in die ontroering dat het rhythme ontstaat. Het verschil tusschen dezen stijl en den vorigen (tot welken vroegeren stijl in de reeks gedichten getiteld *Mijn huis,*[45] weêr wordt teruggegaan) is zeer gewichtig. Ik kan dit verschil thands niet wetenschappelijk definiëeren, maar wel aangeven, dat het hierin bestaat, dat hij nu niet meer *zegt:* '*gelijk* de bloemen in het duindal, *zoo* bloeyen mijn gedachten' enz., maar spreekt alleen van de bloemen, terwijl de vergelijking niet wordt uitgesproken. In dit, dat schijnbaar een oppervlakkig onderdeel is, bevindt zich het wezen van het verschil tusschen den zoogenaamden symbolistischen stijl en den vorigen (van Kloos, Verwey, etc.) Dit heeft evenwel met de meerderheid der sonnetten boven de Konings-fantazie niet te maken.

16 Over Albert Verwey.[46]

Ach, wij beoefenen toch maar iets, wij werken toch maar aan iets, - of wij ooit voor-goed iets zullen bereiken, is te betwijfelen; laat ons daarom niet minder naarstig en welgemoed voortgaan met het Leven te beoefenen en te werken in de richting der Schoonheid.

Het is wel prettig een torentje van leerstellinkjes te hebben gebouwd en dan van een anderen kant een storm van daden te zien opsteken, die er tegen aanwaait zoo dat het wankelt en wel eens heel en al vallen kon; als de storm prachtiger is dan het torentje is het weldadig den storm te voelen, die u doet verbleeken.

In ons land, te Noordwijk-aan-Zee, heeft, in de herfst van 1897, een prachtige gebeurtenis plaats gehad. Dit schijnt mij iets als een druischend wederkeeren van vloed van in zon zilver glinsterende zee na langen ebbe-tijd in schemering. Als ik voorzitter der spoorwegmaatschappijen was, zoû ik nu gelasten dat alle seinpaal-armen aldoor schuin naar de hoogte moesten staan, met heele groote bloemruikers er aan, op dat de reizigers al-door zagen, dat er hier iets heel bizonders en vreugde-vols gebeurend is.

De Kunst, mijne Heeren, de Kunst! Naarmate wij ouder worden en onze tweede-jeugd bereiken, - na groote tijdperken van twijfel en aarzeling, waarin wij onze geheele levensbeschouwing het onderste boven hebben gehaald - zien wij in, dat sommige der voornaamste inzichten onzer eerste-jeugd toch zoo kwaad nog niet

De zee spoelt stil om 't uitgestorven strand.

45 *Mijn huis*, een onderdeel van de reeks *Mijn huis en verborgen wegen* beslaat in *O.D.*, I, p. 277-294.

46 *Over Albert Verwey* wordt hier afgedrukt overeenkomstig Van Deyssels *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1900, p. 5-13. Ten overvloede werd die tekst gecollationeerd aan de hand van het bewaard gebleven handschrift.

waren, en wij hernemen ze, thands op dieperen en vasteren grondslag.

Zoo, de stelling omtrent den klank, het geluid, den rhythmus, als poëtische waarde bepalend bestand-deel van geschrift; zoo, de leer omtrent de onbelangrijkheid van het in kunst behandelde onderwerp en de uitsluitende belangrijkheid der manier.

De stelling omtrent den klank is thànds nóg niet algemeen begrepen. Men hoort nú nog lieden de 'klank-schoonheid' der Nieuwe-Gids-dichters prijzen op eene wijze, als wilden zij zeggen: dié erken ik in hun gedichten, al mis ik er ook de, diepere, schoonheid der 'gedachte' in.

Maar, mijne gelieven, gij allen, mooi-weêr spelende glansrijke kuikentjes op de blanke wegen der welgemoedheid der Nederlanden, leden der Maatschappij voor Fraaie Letteren te Leiden, allen, allen, gij, Nederlanders,[47] wilt het bevatten: de klank *is* de bloei, of het leven *der gedachte*.

Men spreekt kortheidshalve van 'klank', men bedoelt 'klank der gedachte'.

Gij hebt ongetwijfeld gelijk, dat in eene uiting als 'het Heelal is eene reaaldialektiek' of als 'en toch beweegt zij' (van Galileo Galileï) of als 'het Vaderland moet geëerd worden' iets menschwaardigers zich bevindt dan in het 'i-a, i-a' van den ezel, ja zelfs, in zekeren zin, dan in het gekweel van den nachtegaal. Maar toch staat het, als een paal en wegwijzer boven der tijden zee, vast, dat - waar wij van verwezenlijkte poëzie of dichtkunst spreken - de uitdrukking 'het Vaderland moet geëerd worden' *als die daar zóó staat*, geen stukje dichtkunst is, terwijl de zelfde 'gedachte', eenigszins anders in woorden gebracht, wèl dichtkunst zoû inhouden. *Dús bevindt zich het essentiëele der dichtkunst in den klank,* het geluid, het rhythme.

De 'klank' ontstaat doordat de gedachte dermate bloeit, dat het skelet der formule er onzichtbaar onder wordt.

De gebeurtenis, die in de herfst van 1897 te Noordwijk-aan-Zee begonnen is, komt mij voor iets zoo gelukkigs voor een land te zijn. Het is voor het geestelijk leven, wat een weêrkeeren van weldoende regenwolken voor uitgedroogde landen is. Het is gelijk aan een Nijl-rivier, die daar weêr aanspoelt, die daar weêr nadert, nadert, over de dorstige akkerstreken.

Het rhythme kan niet worden bereikt. Het is een geestelijke macht, die opkomt in den voorbestemden mensch zoo als een groote wind rijst over de vlakte.

Als ik zeg dat goed werk onbewust wordt gemaakt, - komt degene, die het niet met mij eens is, mij de uitspraken van bekwame dichters en leeraren tegenvoeren, die bij het dichten helderheid en beleid aanprijzen. Ach, laat ons Bewustheid en Onbewustheid hier niet tegen elkander uitspelen. Wie, die van waarlijk goed arbeiden bij ervaring meê kan spreken, is niet het vermogen van het overleg of de aanwezigheid der Bewustheid boven de uit-strooming van het Onbewuste gewaar geworden als een in hem zich

47 In het handschrift werd hierachter op 27 mei 1898 toegevoegd, maar ook terstond weer geschrapt: van den kleinsten kweekeling aan de dorps-school te Eysden af tot den burgemeester toe van Terschelling of Delfzijl, van den postbode [hier breekt de tekst af-H.P.].

verheffende natuurkracht, die hem zelf met blijde verbazing aandeed? Het stralende overleg, waarbij de kunstenaar de kleurige vondsten schikt, die uit het leven, als uit een bewegenden grond, bij trossen te gelijk voor hem wellen, die bewustheid, die zijn vermogen vervolledigt, is even zeer een onverwacht geschenk als de werking van het Onbewuste, waarbij zij regelend tegenwoordig is.

Als de Poëzie, als de rhythmus weêr rijst in een land, is het of het land bezield wordt en tot nu tot dood nederlag.

Van de schrijvers, die de oorspronkelijke Nieuwe Gids-groep uitmaakten, was, naar het mij wel eens is voorgekomen, Albert Verwey degene tusschen wiens streven en het mijne het minst verwantschap was op te merken.

Indien zijn werken dan ook al verschillende schakeeringen van hoogschatting en waardeering, van bekwaamheids- en krachts-bewondering bij mij gaande maakten, de diepe genegenheid en het felle dweepen,[48] die ten opzichte van anderer arbeid bij mij bestonden, zag ik jegens een groot deel van zíjn arbeid niet in mij opdoemen.

Ik begreep niet innig wat hij bedoelde met zijn 'opgetogenheid over het Leven', met zijn nadrukkelijk specializeeren van het 'vers' en het '*dichter*-schap', ik begreep niet hoe iemant uit kon gaan van rhythmen, van 'geluids-schemaas', en, zoo die ontbraken, in élk geval van metrische gegevens, daarvan uitgaan ter opsporing der te verwerkelijken poëzie, in plaats van uit te gaan van de meest simpele waarneming en die zich te doen verdiepen, afwachtend welk poëtiesch leven die van zelve wellicht zoû aannemen. Ik zag dat op die wijze verzen konden ontstaan die, zooals ik wel bij mij zelf dacht, minder dichterlijkheid inhielden dan sommige proza-schetsen, ook zag ik dat die wijze van doen aanleiding werd tot het ontstaan van voortreflijker groote geheelen; maar mij het stelsel vertrouwlijk opziend doen beminnen, konden toch ook die mij niet.

Toch besefte ik altijd, dat Verwey iets in zich droeg, iets wist, zeker voor hem zelf, dat, *indien het eenmaal tot kracht kwam,* wel eens kon, niet alleen evenaren, maar overtreffen de prachtige en fijne dingen, wien mijn diepe genegenheid en fel dweepen gold.

Maar nu, - met de uitkoming van den *Schoonen Schijn* in het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* van Maart 1898 is het begonnen, en met die van *Duindal* in dat van Mei, is het in vollen gang - nu heb ik, in een rijzing van veel klaarheid en veel groote vreugde, nu heb ik in eens hem begrijpen mogen.

Ik zeg tegenwoordig - men verontschuldige de autobiografische mededeeling[49] - minder dan vroeger dingen om het genoegen van het geheel overgeven van zich zelf en van den geestdriftigen uitroep, en mocht mijn blijdschap, bij wijze van spreken,

48 Zie, over dit vermogen van Van Deyssel, een overtuiging op dwepende wijze te zijn toegedaan: Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven,* Amsterdam, 1977, p. 385 en 386.

49 Tien jaar eerder vond Van Deyssel het nog de gewoonste zaak van de wereld te koop te lopen met autobiografische bijzonderheden, die verband hielden met de mate van getroffenheid tijdens zijn lectuur. Een extreem voorbeeld blijft de eerste paragraaf van zijn bespreking uit 1888, van Emile Zola's roman *Le Rêve*.

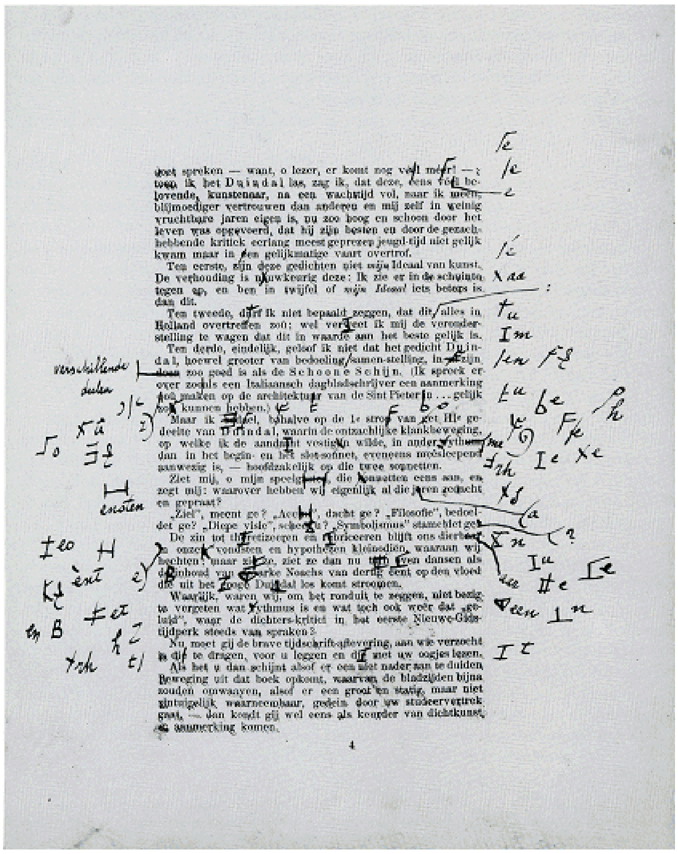
…oet spreken — want, o lezer, er komt nog veel meer! —; toen ik het D u i n d a l las, zag ik, dat deze, eens veel belovende, kunstenaar, na een wachttijd vol, naar ik meen, blijmoediger vertrouwen dan anderen en mij zelf in weinig vruchtbare jaren eigen is, nu zoo hoog en schoon door het leven was opgevoerd, dat hij zijn besten en door de gezachhebbende kritiek eerlang meest geprezen jeugd-tijd niet gelijk kwam maar in een gelijkmatige vaart overtrof.

Ten eerste, zijn deze gedichten niet mijn Ideaal van kunst. De verhouding is nauwkeurig deze: Ik zie er in de schuinte tegen op, en ben in twijfel of *mijn Ideaal* iets beters is dan dit.

Ten tweede, durf ik niet bepaald zeggen, dat dit alles in Holland overtreffen zou; wel verdreet ik mij de veronderstelling te wagen dat dit in waarde aan het beste gelijk is.

Ten derde, eindelijk, geloof ik niet dat het gedicht D u i n d a l, hoewel grooter van bedoeling samen-stelling, in zijn deen zoo goed is als de S c h o o n e S c h i j n. (Ik sprook er over zoo als een Italiaansch dagbladschrijver een aanmerking zou maken op de architektuur van de Sint Pieter in … gelijk hij kunnen hebben.)

Maar ik [illegible], behalve op de 1e strof van het IIe gedeelte van D u i n d a l, waarin de ontzachlijke klankbeweging, op welke ik de aandacht vestigen wilde, in ander rythme dan in het begin- en het slot-sonnet, evenens meêslepend aanwezig is, — hoofdzakelijk op die twee sonnetten.

Ziet mij, o mijn speelgenoten, die sonnetten eens aan, en zegt mij: waarover hebben wij eigenlijk al die jaren gedacht en gepraat?

„Ziel", meent ge? „Aesthetica", dacht ge? „Filosofie", bedoeldet ge? „Diepe visie", scheen u? „Symbolismus" stamelt ge?

De zin tot theoretizeeren en fabriceeren blijft ons dierbaar. In onze vondsten en hypothesen kleinodiën, waaraan wij hechten; maar zie ze, ziet ze dan nu even dansen als de inhoud van de arke Noachs van dertig cent op den vloed die uit het groote Duindal los komt stroomen.

Waarlijk, waren wij, om het ronduit te zeggen, niet bezig te vergeten wat rythmus is en wat toch ook weêr dat „geluid", waar de dichters-kritici in het eerste Nieuwe-Gids-tijdperk steeds van spraken?

Nu moet gij de brave tijdschrift-aflevering, aan wie verzocht is dit te dragen, voor u leggen en dit met uw oogjes lezen.

Als het u dan schijnt alsof er een niet nader aan te duiden beweging uit dat boek opkomt, waarvan de bladzijden bijna zouden omwaayen, alsof er een groot en statig, maar niet zintuigelijk waarneembaar, gedein door uw studeervertrek gaat, — dan kondt gij wel eens als keurder van dichtkunst, tot aanmerking komen.

4

Blad 4 van de door Van Deyssel gecorrigeerde proef van zijn opstel 'Over Albert Verwey', verschenen in het weekblad De Kroniek van 12 juni 1898.

minder schuimen, ik durf haar zoo aanbieden, in het vermoeden harer wellicht zekerder bezonkenheid. Anders zoudt gij nu van mij hooren, dat Albert Verwey op 't oogenblik bezig is het beste werk en de hoogste Poëzie te geven.

Toen ik den *Schoonen Schijn* las, zag ik onmiddellijk dat er iets buitengewoons was gebeurd - door de ervaring krijgt ons oordeel allengskens eenige bedrevenheid en zekerheid bij het keuren ook van zulk werk, dat niet rechtstreeks tot onze sfeer behoort en waar wij met bescheidenheid tegen op hebben te zien; - toen ik het *Duindal* las[50] zag ik, dat deze, eens véel belovende, kunstenaar, na een wachttijd vol, naar ik meen, blijmoediger vertrouwen dan anderen en mij zelf in weinig vruchtbare jaren eigen is, nu zoo hoog en schoon door het leven was opgevoerd, dat hij zijn besten en door de gezach-hebbende kritiek eerlang[51] meest geprezen jeugd-tijd niet gelijk kwam, maar in éen gelijkmatige vaart overtrof.

Ten eerste, zijn deze gedichten niet *mijn* Ideaal van kunst. De verhouding is naauwkeurig deze: Ik zie er in de schuinte tegen op, en ben in twijfel of *mijn Ideaal* iets beters is dan dit.

Ten tweede, durf ik niet bepaald zeggen, dat dit: alles in Holland overtreffen zoû; wel vermeet ik mij de veronderstelling te wagen dat dit in waarde aan het beste gelijk is.

Ten derde, eindelijk, geloof ik niet dat het gedicht *Duindal,* hoewel grooter van bedoeling en samen-stelling, in zijn verschillende deelen zoo goed is als de *Schoone Schijn*.

(Ik spreek er over zoo als een Italiaansch dagbladschrijver een aanmerking zoû maken op de architektuur van de Sint Pieter[52] en .... gelijk zoû kunnen hebben.)

Maar ik doel, behalve op de 1e strofe van het IIIe gedeelte van *Duindal,*[53] waarin de ontzachlijke klankbeweging, op welke ik de aandacht vestigen wilde, in ander rhythme dan in het begin- en het slot-sonnet, eveneens meêsleepend aanwezig is, - hoofdzakelijk op die twee sonnetten.

Ziet mij, o mijn speelgenoten, die sonnetten eens aan, en zegt mij: waarover hebben wij eigenlijk al die jaren gedacht en gepraat?

‘Ziel’, meent ge? ‘Accent’, dacht ge? ‘Filosofie’, bedoeldet ge? ‘Diepe visie’, scheen u? ‘Symbolismus’, stameldet ge?

De zin tot theoretizeeren en rubriceeren blijft ons dierbaar en onze vondsten en hypothezen kleinodiën, waaraan wij hechten; maar ziet ze, ziet ze dan nu toch even dansen als den inhoud van een arke Noachs van dertig cent op den vloed die uit het hooge Duindal los komt stroomen.

50 Bij de herdruk van *Over Albert Verwey* in de *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1900, schrapte Van Deyssel deze, wèl in zijn bijdrage aan De Kroniek aan te treffen zinsneden: en van het andere mocht vernemen, - want, o lezer van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift,* - het is, hoop ik, meer Hollandsche mededeelzaamheid dan insluipende adverteer-zin die mij zoo doet spreken - want, o lezer, er komt nog véel méer! - toen ik het *Duindal* las,

51 Dinsdagmiddag 31 mei 1898 had Van Deyssel aanvankelijk geschreven, i.p.v.: door de gezachhebbende kritiek eerlang: door Kloos eertijds.

52 De op dinsdagavond 31 mei 1898 aangebrachte toevoeging: of het Colysseum, werd nadien weer geschrapt.

53 Zie noot 41.

Waarlijk, waren wij, om het ronduit te zeggen, niet bezig te vergeten wat rhythmus is en wat toch ook weêr dat 'geluid', waar de dichters-kritici in het eerste Nieuwe-Gids-tijdperk steeds van spraken?

Nu moet gij de brave tijdschrift-aflevering, aan wie verzocht is dit te dragen, voor u leggen en dit met uw oogjes lezen.

Als het u dan schijnt alsof er een niet nader aan te duiden Beweging uit dat boek opkomt, waarvan de bladzijden bijna zouden omwaayen, alsof er een groot en statig, maar niet zintuigelijk waarneembaar, gedein door uw studeervertrek gaat, - dan kondt gij wel eens als keurder van dichtkunst in aanmerking komen.

Hetgene, waarvan ik spreek, is een groot geestelijk verschijnsel.

Indien het u lust, kunt gij nu, laat ons zeggen het slotsonnet,[54] ontleden.

Wat staat daar eigenlijk? Schrijf den inhoud van dat sonnet in proza er maar naast. Gij zult bemerken dat het dan *niets* is: Een voorstelling van strand en duin, van klein wild, dat zijn holen verlaat, visschersknaapjes die huiswaards keeren, een geheel onbizondere mededeeling omtrent de Zondagsrust, die het week-werk zal 'wijden'.

Kunt gij er een diepzinnige, groote of edele, 'gedachte' in ontdekken? Neen.

Zijn de woorden zoo gevormd, of zijn de woorden zoo geschikt, dat gij in hevige kleur-rijkheid, in 'massieve plastiek', het voorgestelde ziet? Neen.

Toch zijn wij hier in onmiddellijke en ongesluyerde aanraking met het grandioze.

Wanneer meent gij dat een grooter geestelijk verschijnsel plaats heeft, als iemant op de 'gedachte' komt: 'alles begrijpen is alles vergeven' of 'das Subject kann nicht über sich selbst hinaus', of als een Heilige *ziet* zijn visioen of als Milton *ziet* het Paradijs?

De Heilige of Milton zullen wellicht niet anders zien dan een landschap met een lief kind of welwillend man er in.[55] Toch is dit zien de hoogste handeling waartoe hun tot Harmonie gekomen geestelijke vermogens in staat waren.

Onze hoogste gedachten zijn weinig anders dan begeerten naar het *op zekere wijze* zien van iets heel eenvoudigs.

Het visionnaire in dit sonnet bevindt zich niet in de plastiek, maar in haar, haar soortelijk wellicht overtreffend, aequivalent: den rhythmus.

Er is een, in het sonnet overigens niet vermeldde, deining van de zee, er is een zich daarbij aansluitend bewegen in het strandvolk, en nu komt daar van verder af nog meer: een dans-deining, *als die van de zee,* in den tred der knapen, die de duinheuvelen strandwaards afdalen: *meê te leven in die deining* BLIJKT *een onzer diepste wenschen*.

54 Zie noot 44.
55 In het ochtenduur van woensdag 1 juni 1898 schreef Van Deyssel aanvankelijk: een herder met golvende lokken in een landschap van gouden boomen onder lucht van blaauwen edelsteen. Terstond werd dit gewijzigd tot: een landschap met een lief kind of welwillend man er in.

Er is hier iets als een ontdekken van een schoon en harmonieus *Bewegen* van het leven, en te gelijk de Ziel die tot levensbeweging komt,[56] zoo dat het geluksleven der Ziel zich schijnt op te lossen in den kadans van het algemeene Leven buiten haar.

Als ingevlochten ‘gedachte’, als fraai zwenkende leerstelling, in een gedicht beteekent zoo iets niets. Het moet niet zijn een geformuleerde gedachte, ook niet een in beeld gebrachte gedachte; het moet een *feit* zijn, dat zijn geheimzinnig leven leidt in den rhythmus, dat is de ziel zelve, van het gedicht.

Gij moet dus niet zeggen, dat dit met u gebeurd is, gij moet mij ook niet door de een of andere voorstelling duidelijk willen maken dat gij meent dat dit met u gebeurd is; maar gij moet iets heel gewoons zeggen, zóó, dat het u en mij blijkt dat dit waarlijk met u is gebeurd, en ik zal u vereeren.

P.S. De dwaling der academici van alle tijden is: geen oor te hebben voor de eigenlijke of innerlijke vers-muziek en, dien ten gevolge, *metrum* te verwarren met *rhythmus,* hetgeen tot geheele tijdperken van doode dichtkunst aanleiding kan geven.

17

Noordwijk/Zee
13 Juni '98

Amice,

Van harte dank voor je schrijven, dat zoo royaal is, en behalve over mij ook zulke uitmuntende algemeene dingen heeft. Zoo b.v. dat over bewustheid en onbewustheid. Beter kon dat wonderlijk verschijnsel dat toch ieder kent, niet onder woorden worden gebracht. Dan dat zinnetje over het *op een zekere wijze* zien van iets heel eenvoudigs. Dat is treffend waar. En het is bovendien *zelf er een voorbeeld van*.

De volzin waarin je ons tegenover elkaar stelt was me een nuttig en zelfs verrassend schema, maar men moet er den lichaamsbloei van je waardeering van dat sonnet omheen voelen, om te beseffen hoe onze werkelijke verhouding is. Dit is het zeer eigenaardige in zulk een waardeering van uitersten. In abstracto zijn zij uitersten en zij zouden tot waardeering evenmin moeten kunnen geraken als iemand die op de Noordpool zou zitten het voorkomen van iemand die op de Zuidpool zat begrooten kan. Toch waardeeren zij. Ergo doet hun gedachte-uiting ongewoon scherp de eigenaardigheid van menschelijke gedachten uitkomen. Van waar en niet-waar te gelijk te zijn: d.w.z. alleen waar als beeld.

Je langen brief over finantiën heb ik nog niet beantwoord. Ik vind namelijk volstrekt *niet* dat er een regeling moet getroffen worden waarbij een gedeelte aan een ander Tijdschrift komt. Wij dienen er een te maken waarbij ons alles blijft en met een beetje (liefst mondeling) overleg geloof ik dat dat wel kan. Het tweede punt is de reis. Je

56 Woensdagmiddag 1 juni 1898 schreef Van Deyssel aanvankelijk: en te gelijk en daarmeê in over-een-stemming en zich daarmeê vereenigend, het tot levensbeweging komen der Ziel. Er valt niet meer na te gaan op welk tijdstip dit gewijzigd werd tot: en te gelijk de Ziel, die tot levensbeweging komt.

begrijpt wel: hoe langer jullie samen kunt, hoe liever het mij zijn zal. Maar dat was hierom niet mijn voorstel omdat ik waarlijk niet geloof dat ik onder die leus bij veel vrienden gehoor zal vinden. Ik beloof dus dit: ik zal mijn best doen voor het gaan van Cato naar Aken: is de opbrengst grooter dan ik me eerst had voorgesteld, dan weet jij hoe je dat meerdere gebruikt.

Het Juli-nummer wordt voorloopig samengesteld[57] als volgt: Johs Been, Robbers Koopmans (Middeneeuwsch Natuuronderwijs), Van Vloten, Nacht in 't Alhambra (nu v.d. Goes komt is het andere te lang), v.d. Goes. Een boekbeoordeeling, of wat dan ook, van v. Deyssel zou hierbij nog altijd zéér gewenscht zijn. Enig releveerend proza in elk geval.

Een paar boeken zijn nog hier die ik je sturen moet: Schoppenboer van Buysse o.a. en Wrakken van m. de Bom.[58]

Het ga je wel. Groet Cato

Met een handdruk

je vriend
Albert Verwey

18

Baarn, 20 Juni 1898.

Amice,

Ik zond aan de uitgevers een klein schetsje[59] voor de Juli-aflev. van ongeveer 4 blzd.

tt.
K.A.Th.

57 De definitieve samenstelling van het Tweemaandelijksch Tijschrift, 4e jrg., aflev. 6, juli 1898, zag er aldus uit: Joh. H. Been, *Het Rampjaar in de Geuzenstad*, p. 335-362; Herman Robbers, *Kamerstemming/Een studie*, p. 363-384, aldaar gedagtekend Maart 1898; J. Koopmans, *Middeneeuws Natuur-onderwijs,* p. 385-407, aldaar gedagtekend Dubbeldam, Maart 1898; Albert Verwey, *Uit 'de Nieuwe Tuin': Nacht in het Alhambra,* p. 408-414, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 271-275; L. van Deyssel, *Een begrafenis/Studie,* p. 415-418, voor de eerste maal herdrukt in de bundel *Verbeeldingen,* Amsterdam, z.j. (1908), p. 99-104; S.D.A. Wartena, *Gedichten, (Een Meikrans voor vrouwtje/Herfstwind/Mist),* p. 419-422; G. van Vloten, *Studiën uit de annalen van Tabari,* p. 423-432; F. van der Goes, *De zaak der gebroeders Hogerhuis,* p. 433-466; L.v.D., *F. Roosdorp,* p. 467, aldaar gedagtekend 17 Juni '98.

58 Deze boeken heeft Van Deyssel niet besproken.

59 *Een begrafenis*. Zie noot 57.

19

[poststempel Noordwijk, 21
juni 1898]

Amice, Meld mij even op welke plaats ge het geschikst vindt de necrologie Roosdorp[60] aantebrengen. Schrijf mij ook of je geheel niets meer zenden zult. Het is de 21ste. Op een en ander graag per ommegaande antwoord. Gegroet,

A.V.

20

Baarn, 22 Juni 1898.

Amice,

Ik zoû gaarne hebben dat, indien mijn laat ingezonden schetsje nog in de Juli-aflev. komt, dit in elk geval, al was het maar door één bijdrage, gescheiden werd van het In-memoriammetje over Roosdorp. Zoû dat kunnen?

Met hartelijke groeten

Karel Alb.Th.

21

Noordwijk/Zee
12 Juli 98

Amice, Gister bij Groesbeek stelde hij voor de twee volgende nos. van het Tijdschrift uit te geven als supplement-nos. en een nieuwen jaargang te doen aanvangen met

60 Frits Roosdorp, pseudoniem van F.C.M. Schröder, die laatstelijk had meegewerkt aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift van september 1897 (zie *Briefwisseling,* dl. II, p. 243, noot 641), was overleden op 15 juni 1898 te Den Haag. Op 20 juni 1898 schreef Van Deyssel aan Jacqueline Sandberg: ‘Die arme Roosdorp is dood. Hij was een kennis van Frans Erens. Als ik niet ongesteld was, had ik mijn teruggetrokkenheid verbroken om naar die begrafenis te gaan.’ Over die teruggetrokkenheid schreef hij in dezelfde brief dat hij besloten had die ‘nog een tijdje voort te zetten. Tot aan de Krooningsfeesten zoo ongeveer. Misschien gaat Cato in September, misschien door mij vergezeld, voor een paar weken naar Aken. Ik voer niet zoo bijster veel uit, maar als ik mijn teruggetrokkenheid opgeef, gaat de stemmming waarin ik iets kan doen, verloren en weet ik niet wanneer ik haar zal terugzien.’
Na van Deyssels Roosdorp-‘necrologie’, verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van juli 1898 (zie noot 57), zou er bijna een halve eeuw verlopen voordat hij zich andermaal uitliet over het zo bescheiden ‘oeuvre’ van Frits Roosdorp. Alle bijzonderheden daarover in Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven,* Amsterdam, 1977, p. 595-596.

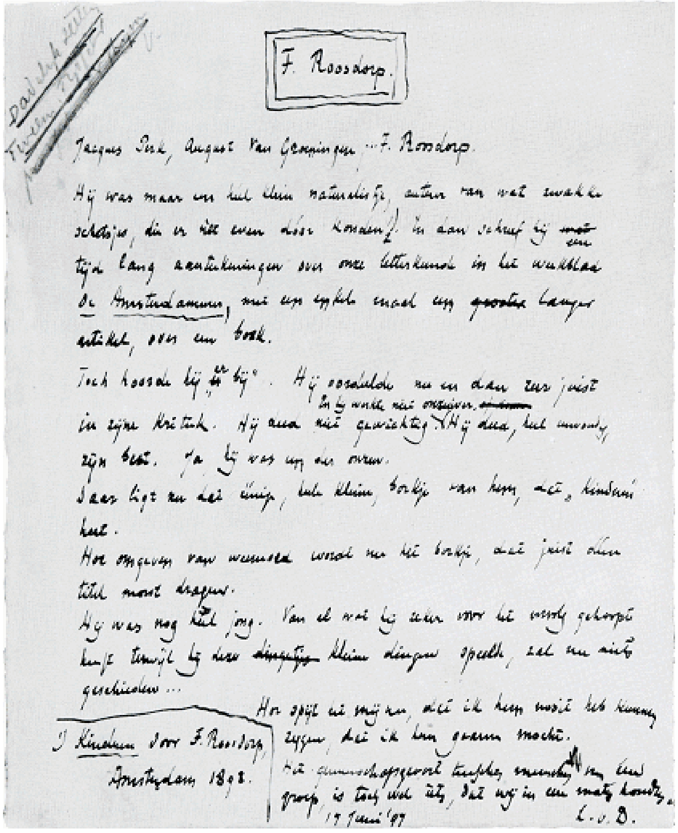
F. Roosdorp.

Jacques Perk, August van Gemmingen, F. Roosdorp.

Handschrift en drukproef van het ‘In-memoriammetje over Roosdorp’, zoals Van Deyssel het zelf noemde in zijn brief van 22 juni 1898. Zie ook noot 60. Aan het slot van de tekst - uit mei 1942 - waarheen in die noot verwezen wordt, merkte Van Deyssel op: ‘Er is iets aandoenlijks in, dat een jeugdige, wiens aandacht in het leven blijkbaar vooral door kinderen werd aangetrokken, zóo jong het leven tusschen hen weer moest verlaten.’

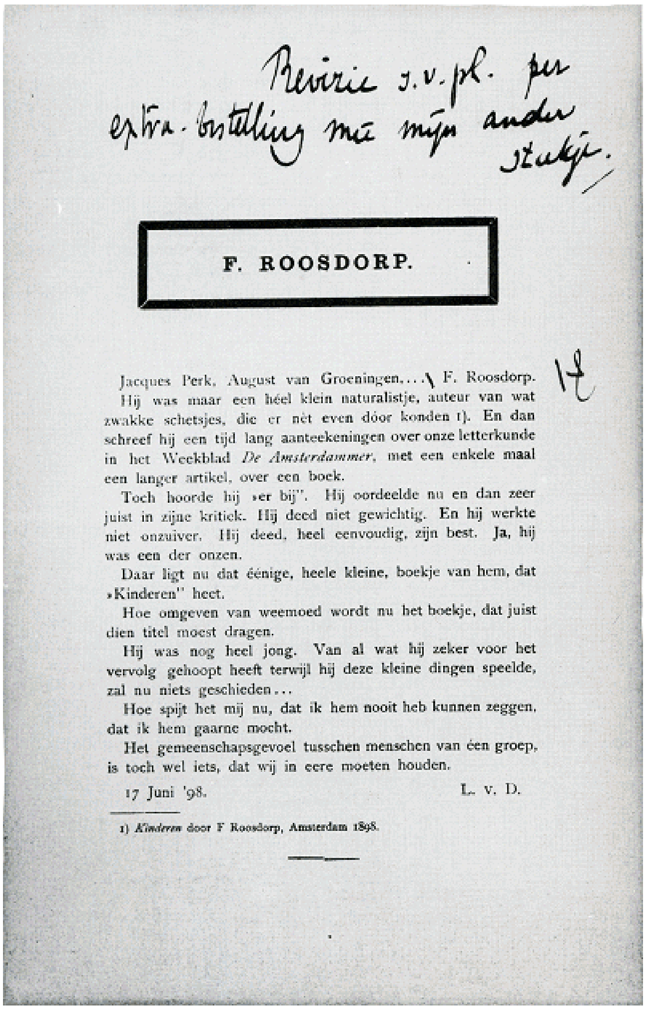

Revisie s.v.p. per extra-bestelling met mijn ander stukje.

F. ROOSDORP.

Jacques Perk, August van Groeningen,... \ F. Roosdorp. 17

Hij was maar een héel klein naturalistje, auteur van wat zwakke schetsjes, die er nèt even dóor konden 1). En dan schreef hij een tijd lang aanteekeningen over onze letterkunde in het Weekblad *De Amsterdammer*, met een enkele maal een langer artikel, over een boek.

Toch hoorde hij »er bij". Hij oordeelde nu en dan zeer juist in zijne kritiek. Hij deed niet gewichtig. En hij werkte niet onzuiver. Hij deed, heel eenvoudig, zijn best. Ja, hij was een der onzen.

Daar ligt nu dat éénige, heele kleine, boekje van hem, dat »Kinderen" heet.

Hoe omgeven van weemoed wordt nu het boekje, dat juist dien titel moest dragen.

Hij was nog heel jong. Van al wat hij zeker voor het vervolg gehoopt heeft terwijl hij deze kleine dingen speelde, zal nu niets geschieden...

Hoe spijt het mij nu, dat ik hem nooit heb kunnen zeggen, dat ik hem gaarne mocht.

Het gemeenschapsgevoel tusschen menschen van één groep, is toch wel iets, dat wij in eere moeten houden.

17 Juni '98. L. v. D.

1) *Kinderen* door F Roosdorp, Amsterdam 1898.

Januari.[61] Tegenover leesgezelschappen en Indische abonnés die eerst tegen Januari hun her-abonneering plegen op te geven krijgen wij daardoor een voordeel. - Van onze zijde geloof ik niet dat er iets tegen is. Wees zoo goed en meld me je meening erover. In verband hiermee - om in de desbetreffende circulaire tegelijk den inhoud van het volgend nummer te kunnen opgeven, - verzoek ik om toezending van de geëerde titels van je gewaardeerde bijdragen.

A propos - de Hr. Robbers protesteert tegen de *f*24.- per vel die ik hem heb toegekend. In aanmerking genomen dat Van Looy, Ary Prins e.a. maar *f*30.- krijgen, en hij niet behoort tot in belangrijke kringen hooggeschatte auteurs (type Emants) die men met zilverstukken winnen moet- zonder welstand is hij ook niet - wat dunk je? bestaat er voor ons wel reden dien schrijver een Gidshonorarium toe te kennen? Want dat is het en niet een simpele verhooging tot *f*30,-, wat hij begeert.

Nog altijd ligt hier het pak boeken en tijdschriften dat ik je sturen zou. En altijd dikker wordt het.

Tot voor enkele dagen was George hier.[62] Hij verzocht mij je zeer te groeten. Juist tijdens zijn bezoek heeft hij een aanbod aangenomen van een flink Berlijnsch uitgever die zijn tijdschrift en gedichten exploiteeren wil. Halve winst en de gedichten in oplaag van 5000 Exx. Hij raadde mij sterk de uitgaaf van mijn bundel niet uittestellen. En zoo heb ik dan besloten: een groote keus uit Mijn Huis, 20 bladzijden, plaats ik in het Septembernummer van het Tijdschrift[63] en laat het boek verschijnen in October. Nieuwe verzen heb ik die bv. Januari '99 kunnen geplaatst worden.[64]

61 Inderdaad sloot de vierde jaargang van het Tweemaandelijksch Tijdschrift af met een tweetal nummers: Supplement 1e Helft, September 1898 en Supplement 2e Helft, November 1898. De circulaire waarmee de abonnés van deze wijziging in de uitgave van het tijdschrift op de hoogte werden gebracht, is in dit boek gereproduceerd. Dat ook na deze wijziging de verhouding tussen enerzijds de uitgever, Scheltema en Holkema's Boekhandel te Amsterdam, en anderzijds de beide redacteuren te wensen overliet, is afleesbaar uit een door Scheltema en Holkema op 17 augustus 1898 aan Van Deyssel gerichte brief: ‘Het deed ons leed uit Uwe geëerde letteren te vernemen, dat u en de Heer Verwey eene nadere verbinding tusschen het “Tweemaandelijksch Tijdschrift” en de “Nieuwe Gids” onraadzaam acht. Wij moeten Uwe gronden respecteeren en begrijpen dat eene toenadering onmogelijk is, weshalve niet meer op de zaak kan worden teruggekomen. Wij hadden de hoop dat door éénheid in het kamp der z.g. jongere auteurs een tijdschrift te scheppen zoude zijn, dat naast het overige goede tevens een behoorlijke belooning voor de uitgevers zoude afwerpen en zullen nu maar in de verwachting blijven, dat de verandering die wij in de uitgave van het “Tweemaandelijksch Tijdschrift” zullen brengen, finantieele vruchten zal afwerpen. Waarlijk zooals het nu gaat is het voor ons niet vol te houden. Gaven de vroegere jaargangen ondanks het z.g. winstcijfer der balans ons slechts verlies want dat winstcijfer wordt dubbel en dwars opgeslokt door onze onkosten; deze laatste jaargang heeft een diep treurig resultaat voor ons. De uitgevers toch zijn niet zoo gelukkig als de auteurs wanneer er eenige winst gemaakt wordt. De laatsten toch kunnen zeggen: “als er wat overschiet dan is dat voor mij”, terwijl de eersten eerst eens met hunne vele onkosten en dan met verliezen op andere ondernemingen te rade moeten gaan.’ aant. aant. aant.

62 Voor bijzonderheden over dit verblijf van Stefan George verwijs ik naar *Albert Verwey en Stefan George/De documenten van hun vriendschap*. Bijeengebracht en toegelicht door Mea Nijland-Verwey, Amsterdam, 1965, p. 231-232.

63 Albert Verwey, *Uit ‘De nieuwe Tuin/Mijn Huis’* (nr. I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, XI, XIII, XVII, XVIII en XIX), in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Suppl., 1e Helft, september 1898, p. 1-26; laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p 277-282, p. 284-288, p. 291-293.

64 Albert Verwey, *Tusschen twee werelden,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., januari 1899, p. 57-66; laatstelijk herdrukt in dit boek, onder nr. 63.

Het volgend nummer kan behalve jouw proza en mijn verzen bevatten: een stuk van Bolland,[65] een novelle van Buysse,[66] een vervolg van Van der Goes,[67] - en behalve dat er een novelle van v. Hulzen[68] gezet is zijn er nog meer dingen op komst.

't Ga je wel. Maar antwoord me dadelijk.

Je vriend

Albert Verwey

22

Baarn, 14 Juli 1898.[69]

Amice, Tegen de door Groesb. voorgestelde regeling heb ik ook geen bezwaar. Wat het andere betreft, waarop je andwoord verlangt,- ik kan, - ten gevolge der eigenaardige verhouding, waarin ik mij tot mijne schrifturen bevind,- tot mijn spijt niet reeds nu bepalen wat ik voor de September-aflevering zal aanbieden.

Spoedig hoop ik je nader te schrijven.

Met beste groet

Karel Alb.Thijm.

23

Noordwijk/Zee
16 Juli '98

Amice, Het is zeer gewenscht dat zooveel mogelijk goede bijdragen worden aangekondigd. Zou het daarom - indien je ook al niet onmiddellijk kunt vaststellen wèlke opstellen je zult uitgeven - niet kunnen gebeuren door een *algemeener* aanduiding. Als: Gedeelten uit een nieuwen bundel- of iets dergelijks?-

Een andere wensch van Groesbeek is de vier verschenen jaargangen aantebieden tegen *f*20.-, mits in-eens genomen. Wil je dit niet eens zorgvuldig overwegen en me je meening schrijven? - Het lijkt mij wat vlug, vooral voor den 4en jaargang. Maar bv. de Freie Bühne (Deutsche Rundschau) doet het geregeld en tegen veel meer verminderde prijzen. - Groesbeek schijnt er ook sekuur op.

A propos van bijdragen: het wordt, dunkt me, tijd dat Ary Prins en Van Looy wat sturen. Vooral de laatste. Schrijf jij Prins dan doe ik het Kobus. Houd mij ten goede

65 G.J.P.J. Bolland, *Hegel/Eene historische studie,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Suppl. 1e Helft, september 1898, p. 38-97.

66 Zie noot 7.

67 Zie noot 25.

68 G. van Hulzen, *Zwervers,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Suppl., 2e Helft, november 1898, p. 202-233.

69 Een dag eerder, op woensdag 13 juli 1898, had Van Deyssel zichzelf gekarakteriseerd als ‘in de war, geënerveerd, moe en gedrukt.’ Op 15 juli was hij weer aan het werk, op 16 juli noteerde hij: ‘Nauwkeurig bepalen hoe het element-Verwey zich verhoudt tot werk, dat dat element mist.’

dat ik tijd en aandacht verg voor deze beslommeringen, maar ik geloof dat het Tijdschrift

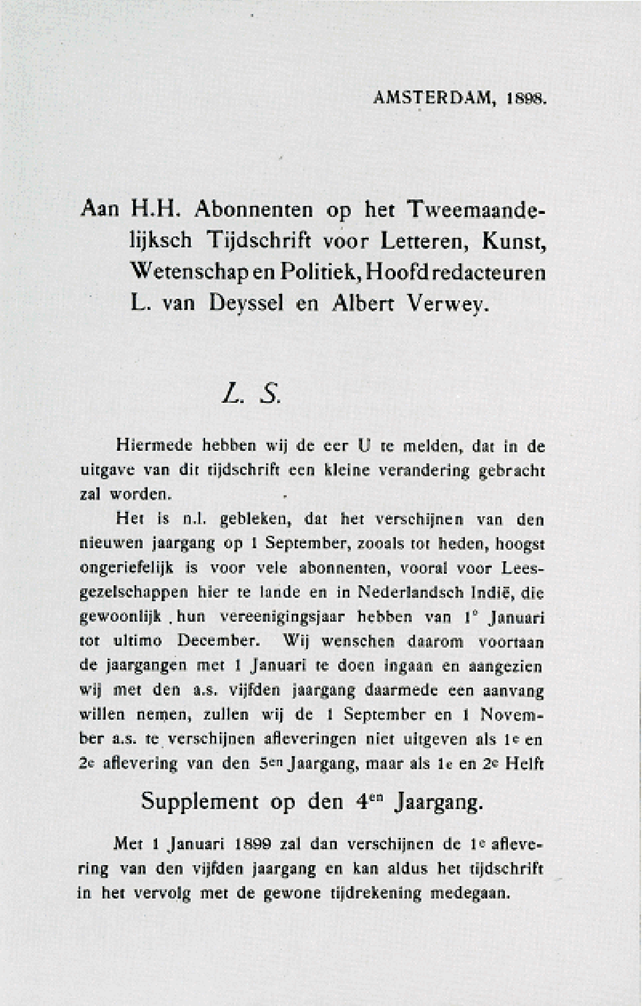

AMSTERDAM, 1898.

Aan H.H. Abonnenten op het Tweemaandelijksch Tijdschrift voor Letteren, Kunst, Wetenschap en Politiek, Hoofdredacteuren L. van Deyssel en Albert Verwey.

L. S.

Hiermede hebben wij de eer U te melden, dat in de uitgave van dit tijdschrift een kleine verandering gebracht zal worden.

Het is n.l. gebleken, dat het verschijnen van den nieuwen jaargang op 1 September, zooals tot heden, hoogst ongeriefelijk is voor vele abonnenten, vooral voor Leesgezelschappen hier te lande en in Nederlandsch Indië, die gewoonlijk hun vereenigingsjaar hebben van 1° Januari tot ultimo December. Wij wenschen daarom voortaan de jaargangen met 1 Januari te doen ingaan en aangezien wij met den a.s. vijfden jaargang daarmede een aanvang willen nemen, zullen wij de 1 September en 1 November a.s. te verschijnen afleveringen niet uitgeven als 1e en 2e aflevering van den 5en Jaargang, maar als 1e en 2e Helft

Supplement op den 4en Jaargang.

Met 1 Januari 1899 zal dan verschijnen de 1e aflevering van den vijfden jaargang en kan aldus het tijdschrift in het vervolg met de gewone tijdrekening medegaan.

Blad 1, 2 en 3 van een bericht aan 'abonnenten' op het Tweemaandelijksch Tijdschrift.

Over de Supplement-afleveringen beslaande juist 1/3 jaargang zullen wij na de verschijning met 1/3 van den jaargangsprijs = f 2.50 beschikken. *)

Aan alle abonnenten op den vierden jaargang zullen wij de supplement-afleveringen toezenden in vertrouwen, dat de wijziging door allen als praktisch, doeltreffend en geriefelijk zal worden beschouwd.

Wij nemen de vrijheid hiermede tevens dit zeer belangrijke tijdschrift ook buiten den kring der abonnenten ten zeerste aan te bevelen en voegen ter nadere kennismaking hierbij eene opgave der artikelen welke in de eerstvolgende nummers zullen worden opgenomen.

De Uitgevers

Scheltema & Holkema's Boekhandel.

*) Prijs per jaargang van 6 afleveringen bevattend ieder 10 –12 vellen druks (zooals bekend) f 7.50.

In de volgende nummers zullen o.a. worden opgenomen:

Dr. A. Aletrino . . .	Avond.
Dr. T. J. de Boer. . .	Reizen naar het Heilige Land.
Prof. G. J. P. J. Bolland.	Hegel. Eene historische Studie.
Cyriel Buysse . . .	Van Alleynes' Ziel.
L. van Deyssel . . .	Uit een nieuwen Bundel.
F. van der Goes. . .	De zaak der gebroeders Hogerhuis II.
G. van Hulzen . . .	Zwervers (De vrouw met molentjes).
J. Koopmans	Middeneeuwsch Natuuronderwijs. II.
Jac. van Looy. . . .	Feesten.
W. L. Penning Jr. . .	Fragmenten uit „Tom's Dagboek", roman in verzen.
Ary Prins	De Heilige Tocht.
Aug. Vermeylen. . .	Leven en Werken van Jonker Jan van der Noot.
Albert Verwey . . .	Uit „De Nieuwe Tuin".
Dr. G. van Vloten . .	Studiën uit de Annalen van Tabari.

nooit zooveel behoefte heeft gehad aan een praktische handreiking als op 't oogenblik.
Het ga je wel. Antwoord mij niet later als Zondag. Groet Cateau.

Je
Albert.V.

24

Baarn 18 Juli 1898.[70]

Amice, De moeilijkheid is híerin, dat ik niet weet of ik voor de September-aflev. iets zal bij te dragen hebben. Indien je de aankondiging in de circulaire '*gedeelten uit een nieuwen bundel*' als een voornemen-mededeeling en niet als een belofte of verbintenis wilt opvatten en indien je het wilt verontschuldigen zoo ik dit voornemen niet volbreng,- wees zoo goed en geef mijne medewerking dan maar met die woorden op.

Het vraagstuk der 4 jaarg. à *f*20.- overweeg ik en Prins schrijf ik.- Wat Robbers aangaat, beandwoordde ik je vorigen brief nog niet. Het door hem ontvangen honor. komt mij voldoende voor; maar ik weet niet *zeker* (en kan ook niet nazien) of ik hem niet méér toegezegd heb.- Gegroet (spoedig meer).

Karel.

25

[niet verzonden]

Baarn 26 Juli 1898.

Amice,
Laat mij, ook om mij zelf den toestand duidelijk te maken, je nu eens mogen zeggen hoe het eigenlijk met mijn werk en mijn plannen daarmeê staat. Ik sta op 't oogenblik aan 't hoofd van eene verzameling stukjes[71] van een soort zoo als ik je er op 21 Maart mocht voorlezen. Het is de zelfde verzameling, waarvan ik je toen reeds sprak. Zij is na dien tijd niet noemenswaardig vergroot. Deze stukjes,- en dit geldt ook voor die welke min of meer in maat en rijm zijn - zijn eigenlijk niet anders dan stijloefeningen, aanteekeningen in iets hoogeren dan goeden briefstijl gesteld. De besten er van, zouden, *in hun voorkomen van gepubliceerde litteratuur,* nog het meest lijken op Gorters werk, hoewel met andere schakeering.

Nu is de vraag: zal ik die publiceeren? Het zoû kúnnen, en dan het best in den vorm van een dagboek of iets dergelijks. Maar ik ben daartoe nog niet besloten en de arbeid der ordening voor de openbaarmaking kan ik slechts beginnen als die van een leyen-dakje gaat, te weten: ten gevolge van een *blij* besluit.

Hiertoe kan ik mij niet dwingen en dit moet van zelf komen.

70 Aan het eind van deze dag noteerde Van Deyssel: 'De geheele dag buiten alles.'
71 Het manuscript van *Het leven van Frank Rozelaar* .

Nu de vreugde over de herwinning van het arbeidsvermogen na zoo veel tijd, en de drift om daarvan de uitkomsten dadelijk te laten zien, voorbij is, nu ik, van den anderen kant, ook niet zoo zeer de gemoedsmoeilijheid meer gevoel om mij van dit werk los te scheuren, maar de zaken tamelijk koel en op een afstand bekijk, - nu bemerk ik hoeveel er toch tegen is om, in plaats van definitíeve dingen, dingen te laten zien, die niet anders dan aanteekeningen en vóor-studies zijn. Je begrijpt: het schetsboek in plaats van de schilderij.

Ik zoû het liefst willen: een aantal jaren er aan besteden om langzaam en zeker een groot werk te maken, ik meen een drama of roman of groot aan-een-geschreven prozawerk van anderen aard, voor welk werk het nu geboekte dan de voorstudies zouden zijn.

Als dit af was, als 't ware in onaantastbaren text, zoû het natuurlijk in het Tijdschrift geplaatst kunnen worden. Tot dien tijd zoû ik *nu en dan,* maar zonder door de periodiciteit der uitgave gedrongen te worden, kritieken en zoo willen geven, zoo als tot nu toe.

In verband met deze overwegingen wilde ik je verzoeken het goed te vinden dat ik niet in elke aflevering of nagenoeg, iets geef; maar alleen wanneer ik eens iets heb, m.a.w.: het Tijdschrift te beschouwen als eene steeds openstaande gelegenheid tot publikatie, maar niet als iets waarin noodzakelijk gepubliceerd moét worden.

Daar is nu, b.v., die bijdrage getiteld ‘Het Schoone Beeld’[72],- iets waarop ik niet met welgevallen kan terugzien (Dit in vertrouwen). Hoe is het daarmeê gegaan? Dat het lyrische gedeelte slecht was, heb ik, wel is waar, eerst later ingezien; maar dat het kritische gedeelte, in vergelijking met wat ik er van had willen maken, niet goed is, heb ik altijd geweten; want wijl er - om den wille van het honorarium en om dat er nu toch eens iets uitvoerigers van mij verschijnen moest - in de aflev. v. Septr. '97 met dat stuk begonnen moest worden, heb ik roef-roef tot hoofdstukjes samengesteld en weggestuurd wat nooit anders dan als privé aanteekeningen was opgeschreven. Nu is het een knoeiboel. Wat heb ik daar nu aan, niet waar?

Nu ben ik bang, dat ik - wijl wij er al van gesproken hebben, dat ik in de Septr. aflev. '98 weêr beginnen zoû - op het laatste oogenblik weêr een onbekookt mengsel van mijn huidigen voorraad zal maken om daar dan later weêr spijt van te hebben; en dit is de reden waarom ik je verzoek mij in de neiging tot publikatie niet te sterken.

Voor mijn moreele gezondheid heb ik het idee noodig, dat er bij niets haast is, dat er niet de voort-durende honger van een tijdschrift bestaat; maar dat er als ik iets keurig afgewerkts heb, eene uitnemende gelegenheid is, waar ik, in doorluchtig gezelschap, dat mag ten toon stellen.-

29 Juli Hierbij veroorloof ik mij je eenige gedichten van eene Renkumsche dame[73] ter inzage te sturen, in 't bizonder met het verzoek eens na te zien of ‘Rust’ en ‘Dood’, ‘Verdroomde Dagen’, ‘Najaar’ en het ‘Kerkje’ ook geschikt tot opneming zijn. In't

72 Zie i.v.m. *Het schoone Beeld,* de *Briefwisseling,* dl. II, p. 234, noot 622 en p. 245, noot 646.

73 Marie Marx-Koning, in latere jaren: Marie Metz-Koning (1868-1926). Eerst op 13 oktober 1898 zou Van Deyssel met ‘15 korte briefr.’ op deze zending reageren, blijkbaar in afwijzende zin, want van deze auteur is nooit werk in het Tweemaandelijksch Tijdschrift opgenomen.

algemeen lijken zij mij meer geschikt voor *Nederland,* maar misschien dat je déze voldoende acht. Wil ze s.v.pl. aan mij terugzenden.

Met beste groeten ben ik

je vriend
Karel Alberdingk Thijm.

26

(30 Juli 1898. Saturdagocht.)[74] Hoe is het mogelijk dat de regels in de onderdeelen, namelijk woord voor woord, [bij Verwey] zoo veel grover zijn dan de regels van Gorter en toch het ‘geluid’ dat er in is, iets is dat superieur is aan het ‘geluid’ van Gorter, terwijl toch dat geluid in het innigste verband is met de plastische en andere onderdeelen, ja door deze en hun schikking feitelijk wordt gemáákt?

Hoe moet ik deze meenings-schakeeringen schikken: dat dat toch niet goed kan zijn om vrede te hebben met regels waarin woord voor woord u mishaagt, - en dat toch het rhythme of geluid dezer dichtkunst iets waardevollers schijnt dan de elementen der dichtkunst waarin woord voor woord behaagt, terwijl dit rhythme of geluid slechts door niet woord voor woord behagende regels veroorzaakt schijnt te kunnen worden? Kan het vergeleken worden bij een stijl, waarvan het samenstel van groote grove lijnen eene waarde te weeg brengt, grooter dan die welke uit kleinere, meer precies bewerkte lijnen bestaat?

27

[poststempel
Noordwijk,
1 augustus 1898]

Amice, Hoe staat het met de toezegging van Ary Prins, en wat is je meening over de prijsverlaging? Er is bij de uitgevers door Aletrino een novelle[75] bezorgd met verzoek die te plaatsen in het September nr. V.Looy zegt toe zonder tijdsbepaling. Ik ontving een bijdrage van Bolland.[76] Beste groeten.

A.V.

74 Voortzetting van de aantekening betreffende Verwey van 5 juni 1898.
75 A. Aletrino, *Avond,* met opdracht ‘Voor Zuster Julia van S.’, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Suppl., 1e Helft, september 1898, p. 27-37, aldaar gedagtekend: Juni '98.
76 Zie noot 65.

28

Baarn, 1 Augustus 1898.

Amice, Ik heb Prins, na je schrijven daaromtrent, nog niet aangemaand, o.a. om dat zijn laatste schrijven een onbepaalde toezegging van vervolg op zijn 'Heilige Tocht' inhield; maar ik schrijf hem dan toch heden nog eens.-[77]

Beslissing omtrent prijsverlaging laat ik aan jou over; mij is het goed, als het ten minste beter met 4 dan met 3 jaargangen kán.-

Ik had je een langen brief geschreven, maar wil je liever mondeling zeggen wat daar in staat. De samentrekking er van was: 'wil voor de September-aflev. niets van mij *verwachten,* maar toch goed vinden als ik iets stuur.' Waarom ik niet bepalen kan of ik al of niet iets heb is niet met weinig woorden duidelijk te maken.

Hartelijke groeten

Karel A.Th.

29

Baarn, 15 Augustus 1898.

Waarde Vriend,

Wij, teruggetrokkenen, waren zoo aangenaam bedwelmd door de vreugde van je bezoek,[78] dat wij zoo waarlijk vergeten hebben, hoe sommige afspraken, - o.a. een visite bij den doctor te Utrecht voor de oogen van Annie[79] ons beletten je prettig voorstel voor Woensdag[80] aan te nemen.

77 Die brief is niet bewaard gebleven, wel weer het antwoorschrijven van Prins, dd. 4 augustus 1898; zie *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1971, p. 277. Op 15 augustus werd in Hamburg het fragment gepost dat verschijnen zou als Ary Prins, *De heiligie tocht*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Suppl., 1e Helft, september 1898, p. 124-127.

78 Verwey's bezoek had geduurd van vrijdag 12 augustus, 7 u. 15 avond tot Zaterdag 13 augustus, 11.45 ochtend.

79 Laatstelijk was van Van Deyssels enige dochter Annie Alberdingk Thijm sprake geweest op 8 oktober 1897; zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 248.

80 Woensdag 16 augustus 1898. Dit voorstel werd tóch aangenomen toen in de loop van 15 augustus het volgende briefkaartschrijven van Jo van Gogh-Bonger, gericht aan Cato Alberdingk Thijm, arriveerde: 'Villa Jacoba/Noordwijk a/Z, 14 Augustus. Beste C., Ik kom je even zeggen dat ik er op reken, dat je Woensdag hier komt logeeren. De Verwey's verwachten jelui met de koffie (de tram uit Leiden komt hier 12.01 spoortijd aan). Vincentje en ik komen er ook - en 's middags en 's avonds ben je *mijn* gast (als je 't goed vindt). We hebben wel een klein logeerkamertje maar er is een bed over voor Jopie - en Vincentje zou 't heerlijk vinden als hij meekwam. Als het kan breng hem dan mee - en knoop er nog een nachtje aan. In elk geval tot Woensdag dus. De trein gaat om 8.36 uit Baarn. Met vriendelijke groeten ook aan Karel t.à.t. Jo v. Gogh.' Naar zich laat aannemen zal Van Deyssel Verwey alsnog op 15 augustus verwittigd hebben van zijn overkomst naar Noordwijk op 16 augustus 1898. Een telegram dienaangaande is echter niet bewaard gebleven.
Van Deyssels betrekkingen met Jo van Gogh-Bonger komen aan de orde bij Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel over Vincent van Gogh,* in Maatstaf, maart 1986, p. 19-25. In de eerste kolom van p. 20 aldaar wordt abusievelijk 11 i.p.v. 16 augustus 1898 genoemd als

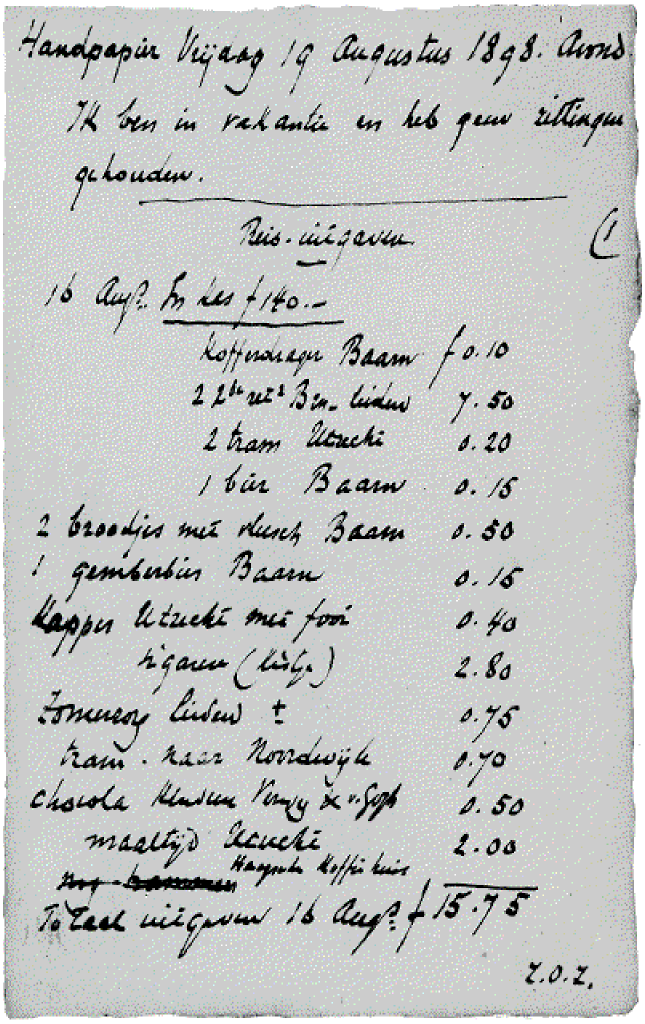
Handpapier Vrijdag 19 Augustus 1898. Avond.
Ik ben in vakantie en heb geen zittingen gehouden.

Reis-uitgaven (1

16 Aug. In kas f 140.-

Koffiedrager Baarn	f 0.10
2 2de ret. Bn.-Leiden	7.50
2 tram Utrecht	0.20
1 bier Baarn	0.15
2 broodjes met vleesch Baarn	0.50
1 gemberbier Baarn	0.15
Kapper Utrecht met fooi	0.40
sigaren (Leiden)	2.80
[illegible] Leiden ±	0.75
tram naar Noordwijk	0.70
chocola kinderen Verwey & v. Gogh	0.50
maaltijd Utrecht [illegible] Haagsche koffiehuis	2.00
Totaal uitgaven 16 Aug.	f 15.75

z.o.z.

Handpapier (Papier-de-main) van 19 augustus 1898. Zie noot 81.

datum van het bezoek aan Noordwijk aan Zee. Over Jo van Gogh-Bonger werd laatstelijk geschreven door H. Bonger, onder de titel *Een dierbare herinnering*, in Tirade, nr. 305, juli-augustus 1986, p. 484-489.

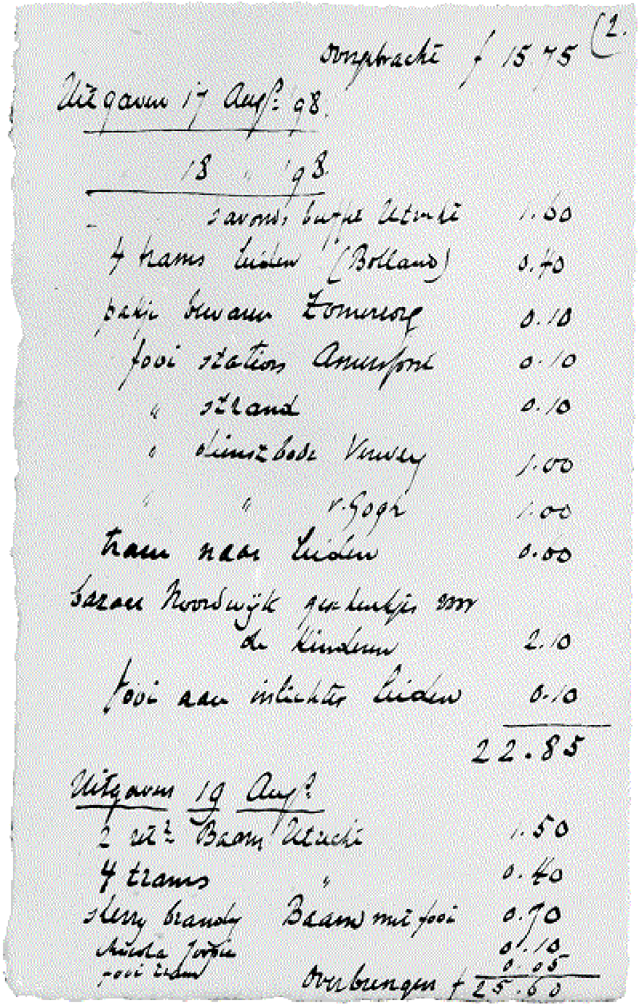

overgebracht f 15.75 (2.

Uitgaven 17 Aug. 98.

18 " 98.

s avonds buffet Utrecht	1.60
4 trams Leiden (Bolland)	0.40
pakje bewaren Zonneveg	0.10
fooi station Amersfoort	0.10
" strand	0.10
" dienstbode Verwey	1.00
" " v. Gogh	1.00
tram naar Leiden	0.60
bazar Noordwijk geschenkjes voor de kinderen	2.10
fooi aan inlichter Leiden	0.10
	22.85

Uitgaven 19 Aug.

2 retr. Baan Utrecht	1.50
4 trams "	0.40
sherry brandy Baan met fooi	0.70
[illegible]	0.10
fooi Leiden	0.05
Overbrengen	f 25.60

Keerzijde van het Handpapier van 19 augustus 1898.

Aangezien dit niet een afspraak met je voor-eens-en-voorgoed-een-man-een-man-een-woord-een-woord was maar, - sta mij toe dit op te merken - reeds eene verschuiving van onze eerste over-een-komst die September gold; zoo verzoek ik je goed te keuren, dat wij den datum thands nog eens en bijv. tot de laatste dagen dezer maand verschuiven, b.v. tot Maandag 29 Augustus. Mocht jullie een anderen dag in die buurt beter schikken, dan houden wij ons voor aanwijzing daarvan aanbevolen; maar je mededeeling omtrent je September-plannen deed mij veronderstellen, dat deze laatste Augustus-dagen wellicht ook gelegen kwamen.

Met hartelijkste groeten

Karel A.Th.

P.S. Het spijt ons dat wij mevrouw Van Gogh nu niet te Noordwijk zullen ontmoeten. Wat het logies aangaat, zoo hopen wij dat dit geschikt zal kunnen worden.

30

Baarn, 23 Augustus 1898.

Amice, Wees zoo goed je vrouw te bedanken voor de aangename dagen[81] te Noordwijk door mij doorgebracht en zelf daarvoor ook hulde te aanvaarden. Hierbij zend ik het ter leen verstrekt kleedingstuk terug, met inbegrip van twee Mercures voor je zwager.[82] Van Robbers kreeg ik een brief, waarin hij zich beklaagde, dat je hem niet beändwoord had. (Hij hecht overigens niet aan honorarium, zoû 'voor de eer alleen' al willen medewerken; maar was zich niet bewust je op een 'arrogant-jovialen' toon

81 Op welke wijze Van Deyssel en diens echtgenote 16, 17 en 18 augustus doorbrachten in Noordwijk aan Zee, laat zich slechts ten dele aflezen van het zogeheten Handpapier van 19 augustus 1898, waarvan de voor- en achterzijde in dit boek worden gereproduceerd. In elk geval blijkt daaruit dat ook een bezoek werd gebracht aan G.J.P.J. Bolland te Leiden.

82 Gerlof van Vloten; zie het Personenregister op *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, p. 314.

geschreven te hebben, zoo als hij van zijn vriend Nijhoff had vernomen).[83] - Ik heb hem geandwoord, dat het een misverstand moest zijn want dat je mij juist om inlichting gevraagd had ten einde hem te andwoorden; maar dat dit míjn andwoord nu als het andwoord der Redaktie kon gelden zoo dat de zaak hiermeê was afgedaan. - Bolland vroeg of je met mij gekorrespondeerd had betreffende zijn geweigerd stuk,[84] waarop ik zeide: 'neen'.

31

Noordwijk/Zee
2 Septr. 98

Amice,

Wij hebben in Augs niet het geluk gehad je een tweede maal te zien opdagen. Nu gaan wij overmorgen naar Amsterdam en zal, vermoed ik, jullie reis naar Aken haast aanvangen. Schrijf mij in ieder geval even aan het adres van den Hr. Cremers, Keizersgracht te Amsterdam wanneer jullie gaan.

Ik ontving van Sch & H. de Rekg. Couranten, maar die gaven weer tot een zeer lang conflikt aanleiding: zij begeeren nl. dat alles wat wij dit jaar boven de *ƒ*1800.- aan honoraria hebben doen uitgeven (natuurlijk de extra toegestane *ƒ*90.- niet meegerekend) van de *ƒ*1800.- voor het volgende jaar zullen worden afgetrokken. In dat geval is natuurlijk het samenstellen van een goeden jaargang niet mogelijk en

83 Herman J. Robbers, toen woonachtig Geldersche Kade 30 te Amsterdam, had op 20 augustus 1898 aan Van Deyssel geschreven: 'Hooggeachte Heer Thijm, De groote vriendelijkheid en aanmoedigende waardeering die ik tot heden van u mocht ondervinden geven mij den moed u even lastig te vallen met het volgende: Ik ontving van de firma Sch. en H. mijn honorarium voor "Kamerstemming" (opgenomen in het T.T. van Juli j.l.) berekend à *ƒ*1,50 de pagina. Ik schreef toen aan uw zeer geachten mederedacteur, den Heer Albert Verwey, een brief, welke door den Heer V., zooals mij dezer dagen door mijn vriend Nijhoff werd meegedeeld, ook aan u ter lezing werd gegeven en door u *beiden* geen antwoord waardig geacht daar ik zou geschreven hebben op een "arrogant-jovialen" toon.
Deze critiek - hoezeer zij mij ook bevreemdt en hoeveel leed zij mij ook doet - zal ik niet weerspreken, omdat critiek, vooral van *toon,* m.i. nu eenmaal niet voor tegenspraak vatbaar is. Ik moet er mij dus toe bepalen u te verzekeren dat ik zeer goed weet dat "arrogant-joviale" toon mij allerminst past tegenover mannen als uzelf en den Heer Verwey, in de literatuur mijn *zóo zeer* meerderen. Ik hoop van harte dat deze verklaring u voldoet en u aanleiding geeft hetzij uw invloed op den Heer V. te gebruiken om hem te bewegen mij alsnog met een kort woord te antwoorden, hetzij dat zelf even te doen. Immers, - afgezien nog van het feit dat ik het *zeer* zou betreuren zoo bij u of den Heer V. een ongunstige meening over mij bleef bestaan, - zou het in 't *geheel* niet beantwoorden van mijn schrijven mij natuurlijk vrijwel voor goed den pas afsnijden voor verdere medewerking aan uw tijdschrift, en dat zou mij *ontzaglijk spijten*. Er is geen tijdschrift wat ik hooger stel en waarvoor ik meer voel als het uwe. Zoo het moest zou ik willen blijven medewerken voor de eer *alleen,* ofschoon ik mij volstrekt niet (zooals misschien wel eens ondersteld wordt) in een positie bevind die mij toestaat voor betaling onverschillig te zijn. Vandaar dan ook mijn schrijven van onlangs, doch *dit* is alleen bestemd om de verhouding tusschen de redactie van het T.T. en mij, jong schrijver die niets meer dan een leerling ben, weer in het reine te brengen. Moge dat doel zijn bereikt en eenig blijk daarvan mij geworden. Geloof mij steeds, hooggeachte heer Thijm, met grooten eerbied uw Dw. Herman Robbers.'

84 Omdat Verwey inderdaad niet met Van Deyssel over dat geweigerd stuk heeft gecorrespondeerd, kan nu slechts naar de inhoud of de teneur daarvan worden gegist.

zie ik niet hoe wij er ons mee kunnen belasten. Ik heb geschreven dat ik behandeling van de geldkwesties

uitstel tot we uitvoerig mondeling erover kunnen handelen. Wat je persoonlijke rekg. aangaat, beschik in ieder geval *voorloopig* over honderd gulden; dat prejudicieert je in niets.

Beste groeten

Je Albert V.

Sch & H. vraagt mij naar een bijdrage van Heijermans, in Juni gezonden. Weet jij ervan?[85]

32

Baarn, 5 September 1898.

Amice, Ik heb je laatste schrijven in goede orde ontvangen. Misschien vind je gedurende je verblijf te Amsterdam gelegenheid een trein naar Baarn over te komen.[86] Woensdag zijn wij er misschien niet; maar Donderdag weêr wel. Mondeling kunnen wij dan wellicht over het een en ander in je brief voorkomende beraadslagen.-

Je toegenegen en in downheid[87] verkeerend vriendje

Karel Alb.Thijm.

Over de bijdrage-Heyermans schreef ik aan Scheltema & Holkema.

33

Amsterdam
9 Septr. 98

Amice,

Hierbij ingesloten zend ik je Driehonderd Vijf en Dertig Mark duitsch (wat precies Tweehonderd gulden is) en Vijftig gulden hollandsch geld.

Ik wensch jullie van harte een goede reis toe en een gelukkig resultaat voor Cateau. Het doet mij enorm veel plezier dat ze de kuur voltooien zal. Gegroet.

Albert Verwey

85 Ook Van Deyssel ontving hierover, zij 't iets later, een brief van Scheltema en Holkema, d.d. 3 september 1898, ‘De Heer H. Heyermans beloofde ons de opbrengst van een artikel in het Tweemaandel. Tijdschr. te plaatsen in het Juli No. De copy kwam einde Juni in uw bezit. Gaarne zouden wij vernemen of dat artikel nog in een der eerstvolgende nrs. zal worden opgenomen.’ Het door Heijermans op 21 juni 1898 ingezonden schetsje (blijkens *Het leven van Frank Rozelaar*, a.w., p. 357, *Midzomer* geheten) werd niet door de redactie geaccepteerd.

86 Woensdag 7 september bracht Van Deyssel, samen met zijn vrouw, door in Amsterdam om er een optocht gade te slaan die deel uitmaakte van de festiviteiten rond de kroning van Wilhelmina. In het avonduur van 8 september heeft Verwey nog even, vanuit zijn logeeradres in Amsterdam, Van Deyssel bezocht.

87 Deze downheid werd veroorzaakt door de drukkende weersgesteldheid. Zondagmiddag 4 september 1898 noteerde Van Deyssel: ‘Ofschoon het 72 gr. in mijn kamer is, voel ik er de kille vocht. Ik kan het hier niet uithouden en ga weêr, óm die vochtigheid.’

34

Baarn, 12 September 1898.

Amice,
In orde en erkentelijkheid. Wij vertrekken morgen.

Karel A.Th.

35

Burtscheid (Aachen)
Rosenbad, 14 Septr. 1898.

Amice, Hier goed en wel gearriveerd. Kom je ons opzoeken? Als buitenbeentje van je uitstapje naar Creuznach misschien?
Gegroet

Karel

Schrijf, als je zoo goed wilt zijn vooruit den dag, om de voorpret.

36

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
21 September 1898]

Waarde Vrienden, Als ik me niet vergis kom ik Zondag a.s. 25 September, om 2.19 na den middag in Aken (zie n° 53 in Huart & Meijers officieelen Reisgids: Maastricht-Simpelveld-Aken). 's Avonds hoop ik mijn intrek te nemen in Burtscheid in het Hotel Rosenbad.
Ik ben met genietende voorgedachten je beider vriendschappelijke

Albert Verwey

37

[poststempel Kreuznach,
2 October 1898]

Amice, Wees zoo goed en laat mij hierheen even weten 1° hoe het Cateau gaat; 2° of ik 10 of 11 October (mogelijk 9) het genoegen kan hebben je thuis te zien.
Ik bewaar de meest exotische herinneringen aan het hooggelegen eiland in de wereldzee waar ik een paar dagen jullie ballingschap deelen mocht. Het komt mij voor dat het feit dat wij uit een door anderen niet te bemerken ballingschap spreken

onze woorden zoo vreemd en geheimzinnig-doordringend maakt voor de aarde-burgers.

Je ziet ik kan die sfeer nog niet naderen zonder gevaar voor mijn evenwicht. Ik dwaal terug naar het groene Kreuznach en blijf ook daar jullie

vriend Albert V.

38

Burtscheid-Aachen.Rosenbad.
4 Oktober 1898.

Amice, Dank voor je schrijven. Ook voor ons was de ontmoeting een heugend en heugelijk avontuur, een schoone urenreeks in onze ballingschap.[88]

9, 10 of 11 oktober zal het mij een feest zijn je te Baarn te zien.

Beste groeten, ook aan je vrouw.

Karel Alb.Th.

39

[poststempel Kreuznach,
8 October 1898]

Ik kom Maandag[89] voor de koffie (uit Nijmegen) in Baarn en blijf tot Dinsdagochtend.

Tot ziens

t.t.
Alb.V.

40

Noordwijk/Zee
14 Oktr. 98

Amice, Hierbij een pak boeken en tijdschriften. Daarvan zal ik je misschien de Septr.gids nog eens terugverzoeken. Gaarne zou ik ook beslag leggen op de afl. van Bouw- en Sierkunst[90] die, naar ik geloof, aan jou gezonden is, en als je hem gelezen hebt den Oktr.gids. Bij den laatste is geen haast, maar B. & S. kunst had ik graag - als je me dat genoegen doen wilt - per ommegaande.

Wij genieten ons thuis zijn.[91] Veel geluk!

88 J. Kamerbeek Jr., *Creatieve wedijver,* a.w., p. 110, heeft als eerste gewezen op deze, bij Van Deyssel ongewone, toespeling op Potgieters *Florence* (VIII, r. 151, 152).

89 Maandag 10 oktober 1898. Op deze datum noteerde Van Deyssel: ‘Dezen middag en avond en morgen-ochtend bezoek Verwey.’

90 Bouw- en Sierkunst, onder redactie van K.P.C. de Bazel en M. Lauweriks. Dit bij H. Kleinmann & Co te Haarlem uitgegeven tijdschrift, te verschijnen in zes afleveringen met in het geheel negentig afbeeldingen, bevond zich op dit tijdstip in zijn eerste jaargang.

91 Zo niet Van Deyssel, die er maar niet in slaagde weer tot werken te komen en die zich dan ook zelf, zij 't te laat, op 12 oktober 1898 was gaan voorhouden: ‘Men moet toch ook in vakantie en op-reis, zoo veel mogelijk elken dag zich aan het werk zetten, niet alleen om dat nog niet bewézen is dat men nóoit op die wijze iets goeds zoû kunnen maken; maar ook om dat, al maakt men niets goeds, men, zij 't alleen werktuigelijk, steeds met den arbeid in aanraking moet blijven, wij men aldus, na het vakantie-tijdperk dan, weêr spoediger tot het goede werken zal komen.’

Albert V.

41

(17 Oktober 1898. Maandagocht.)[92] Hoe verhoudt zich het rhythme of geluid tot de overige stijl-elementen, nu hier zelfs niet de realistische voorstellingswijze is bereikt, en althands niet een dieper dan de realistische indringende voorstellingswijze, *om, in die wijze van zien verwijlende, het daarmeê over-een-stemmende rhythme te ontmoeten*; maar nu het rhythme zich veeleer voordoet als iets op zich zelfs, waarop de oppervlakkige voorstelling drijft?

Hoe staat deze gedachte tot die, welke dit werk juist zoo hoog in rang vindt om dat het het gewone, het 'oppervlakkige' is, maar dát gezóngen en dus bézongen?

Na dien, waarin *Alhambra, Duindal* en *Mijn Huis* voorkomen, heeft Verwey nu weêr een nieuwen bundel[93] gemaakt en mij 27 of 28 Septr. 1.1. te Aken voorgelezen, die *absoluut zonder waarde* is. Hoe het zoo gekomen is, weet ik niet, maar van dezen bundel kan ik niet anders zeggen dan dat het *heelemaal níets* is. Geen spoor van zien of hooren, - een beteekenisloos hol gedreun. Zoo dat nu *Alhambra* het beste is, dan ook zeer goed zijn het begin- en het slot-sonnet van *Duindal,* in *Mijn Huis* nog fraaye deeltjes voorkomen, en het overige is: waardeloos.

42

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
18 October 1898]

Amice, Voor het geval je kopie niet al bij Groesb. is neem ik de vrijheid je te herinneren aan a.s. Donderdag als den 20ste. Beste groeten.

Albert V.

43

Telegram, aangenomen te Baarn,
den 22/10/1898, ten 11 u.54 des
voormiddags, ontvangen te Noordwijk,
den 22/10/1898, ten 13 u.2 des middags

Verwey Noordwijk
Niet klaargekomen voor November aflevering brief volgt.

Karel

92 Voortzetting van de aantekening betreffende Verwey van 30 juli 1898.
93 De bundel *Het brandende braambosch,* die in november 1899 zou verschijnen bij W. Versluys te Amsterdam.

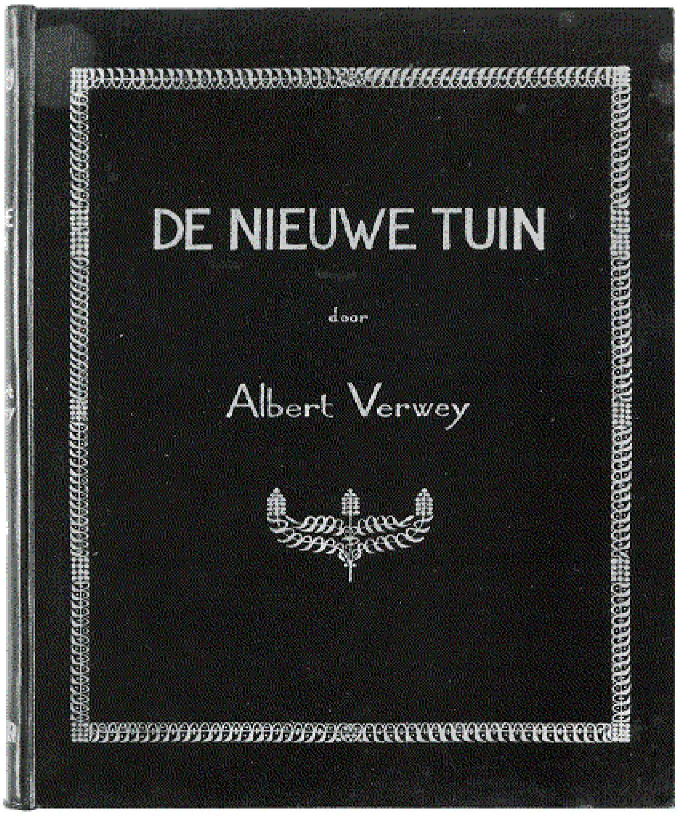

De door Th. W. Nieuwenhuis (1866-1951) ontworpen band van de bundel 'De nieuwe tuin' (1898), door Albert Verwey.

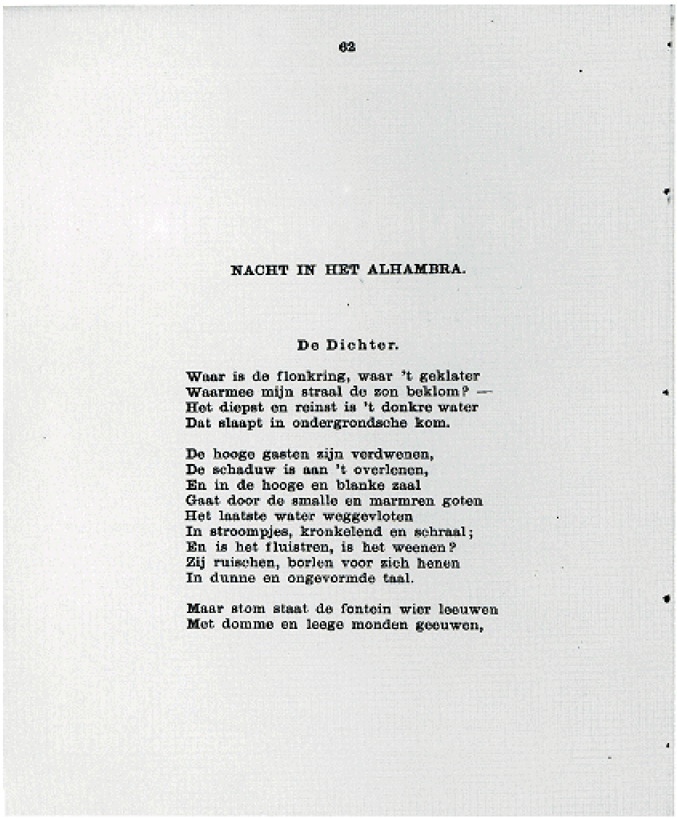
62

NACHT IN HET ALHAMBRA.

De Dichter.

Waar is de flonkring, waar 't geklater
Waarmee mijn straal de zon beklom? —
Het diepst en reinst is 't donkre water
Dat slaapt in ondergrondsche kom.

De hooge gasten zijn verdwenen,
De schaduw is aan 't overlenen,
En in de hooge en blanke zaal
Gaat door de smalle en marmren goten
Het laatste water weggevloten
In stroompjes, kronkelend en schraal;
En is het fluistren, is het weenen?
Zij ruischen, borlen voor zich henen
In dunne en ongevormde taal.

Maar stom staat de fontein wier leeuwen
Met domme en leege monden geeuwen,

Aanhef van ‘Nacht in het Alhambra’ in Albert Verwey's bundel ‘De nieuwe tuin’ (1898), blz. 62 en 63.

Waterloos —
En donker wordt het in de hoven —
De nachtehemel schijnt van boven —
't Gestarnte flonkert al een poos.

Doch door de deur waar tegen 't duister,
Bij vijver en bij taxishaag,
Accaciaas wieglen, rijst gefluister —
Een droeve groet, een vreemde vraag —

De Stem van het Alhambra.

Ik groet u, vreemdling. Zijn de dagen
Voorbij dat ge in de wereld zwierft?
Hadt ge er geen schatten voor 't vragen?
Voelde ge niet wat ge er dierft? —

De Dichter.

Hoor! door den nacht komt aangedreven
Van ver, 't droefgeestige gebrom
Van snaar waarlangs het teeder beven
Eens jongen minnaars opwaarts klom.

44

Baarn, 2 November 1898.

Amicissime, Ik vraag je wel vergeving dat ik mijn dierbaren plicht verzuimde van iets naders te laten hooren na mijn telegram. Ik ben ongesteld[94] en mijn 'opus',- dat na de schifting misschien maar half zoo groot zal zijn als ik veronderstelde - aan 't ordenen.

Ik ontving zoo even de aflevering en vind het beroerd dat er weeȓ niets van mij instaat;[95] maar het leit er nu eenmaal toe en ik kan er niets aan doen. Het opstel, dat ik begonnen was, daaraan ben ik heelemaal níet kunnen voortgaan.[96] In èlk geval zal

94 Op 4 november 1898 tekende Van Deyssel aan: 'Sedert een dag of drie, vier, ben ik verkouden en ga niet uit.' Eerst op maandag 14 november zou Van Deyssel zich weer in de buitenlucht wagen.

95 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 4e jrg., Supplement 2e Helft, november 1898, opende met: G. van Vloten, *Studiën uit de annalen van Tabari,* p. 171-186, aldaar gedagtekend December 1897 - September 1898, waarna volgde: W.L. Penning, *Uit 'Tom's dagboek',* p. 187-201; G. van Hulzen, *Zwervers,* p. 202-233; G.J.P.J. Bolland, *Hegel*/Eene historische Studie, p. 234-292; Albert Verwey, *De kunst van 't beeld,* p. 293-297; laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, en wel in de afdeling 'Gezichteinders' van *Het brandende braambosch,* p. 310-313; A. Aletrino, *Obsessie,* p. 298-306; J. Koopmans, *Middeneeuws Natuur-onderwijs,* p. 307-321, aldaar gedagtekend Dubbeldam, Mei 1898.

96 Op 10 november 1898 zou Van Deyssel een hele waslijst opstellen van aantrekkelijke onderwerpen voor de aanstaande werkperiode, te weten: (1), *In het Gekkenhuis,* een 'verbeelding' van de indrukken door hem opgedaan in november 1895, toen hij vanuit Baarn enkele malen naar Utrecht was gereisd om daar in het krankzinnigengesticht (de huidige Willem Arntz Stichting) Willem Kloos te bezoeken, wiens verblijf aldaar laatstelijk aan de orde kwam bij Harry G.M. Prick, *Twee tot dusver onbekende gedichten van Willem Kloos,* in: Juffrouw Ida, 11e jrg., nr. 3, december 1985, p. 45-50; (2), een bespreking van Emile Zola's *Paris,* de in 1898 verschenen derde en laatste roman uit diens in 1894 met *Lourdes* begonnen en in 1896 met *Rome* voortgezette, cyclus *Les trois villes;* (3), de schets *Montjoie,* een 'verbeelding' van zijn recent verblijf in dat in de nabijheid van Aken gelegen Eifel-stadje; 4), een uitvoerig essay over Rembrandt, dat eerst in 1905 zou worden geschreven; 5), een studie over Herman Gorter's bundel *De School der Poëzie;* 6), een uitgebreid opstel over André Jolles; 7), de voltooiing van een artikel over de Zola-Dreyfus-affaire, waaraan hij begonnen was op 25 januari 1898 en dat hij vervolgd had op 24 februari van dat jaar; 8), een bespreking - tenslotte - van Alfred Hegenscheidt's in 1898 verschenen historische drama *Starkadd.* Diezelfde 10e november bracht de post een brief van Willem Kloos naar aanleiding van de verschijning van *Vincent Haman* door Willem A. Paap, welke brief, op 11 november 1898 door Van Deyssel beantwoord, samen met het schrijven van Kloos, openbaar werd gemaakt door G.H. 's-Gravesande in *De geschiedenis van De Nieuwe Gids/Brieven en documenten,* Arnhem, 1955, p. 527-528. Zie ook de aanvulling daarop door Jaap Meijer in diens *Het levensverhaal van een vergetene/Willem Anthony Paap, 1856-1923/Zeventiger onder de Tachtigers,* Amsterdam, 1959, p. 244-245, en daarnaast de kritiek op deze aanvulling door Harry G.M. Prick, *Helder zicht op Willem Paap,* in Roeping, 34e jrg., maart 1960, p. 644-650, alsmede noot 206 in *Lodewijk van Deyssel/Dertien close-ups*, Amsterdam, 1964, p. 197.
Wat betreft nr. 1: *In het Gekkenhuis,* waaraan werd gewerkt op 3 en 10 augustus 1898 en nadien op 20 maart en 7 mei 1899, bleef onvoltooid. De twee beginalinea's luiden: 'Ik hecht bizonder veel aan het uiterlijk. Als ik iemant eens of een paar maal ontmoet heb, heb ik een indruk van zijn uiterlijk gekregen, op grond daarvan weet ik wie hij is, weet ik of hij veel of weinig "beteekent" en zoo meer, in één woord: van welke qualiteit hij is.

ik voor de Januarie-aflevering iets hebben en vroegtijdig zenden, omstreeks 1 Decr. Ik ga nu weêr zachtjes aan 't werk en kom er langzaam weêr in.[97] - Hartelijkste groeten. K.

Zoo had ik van het uiterlijk van mijn vriend, den dichter X, dan ook verscheidene malen een indruk van bizonderheid en schoonheid gekregen. Ik had eens zijn gezicht gezien, - dat meestal groot, ruig en rood was, zoo dat zijn ware aard er niet zoo dadelijk in was op te merken - zeer fijn bleek of wit van kleur, ook leek het klein toen, waarschijnlijk wijl de oogen met hun uitdrukking en glans er zoo buitengewoon groot en schoon in stonden. Het deed mij onwillekeurig denken aan maan en maneglans.'
(2), de bespreking van Zola's *Paris* is nooit verder gekomen dan tot deze, niet eens voltooide, aanhef: 'Indien men, op grond van de meening dat niet de kunstbeschouwing, die er achter mag schuilen, noch de mindere of meerdere fijnheid van het intellektueel schema, dat in het werk zelf aanwezig zij, de waarde van letterkundig werk bepaalt, maar alléén het daarin aanwezige sensitief gerealizeerde, indien men, op grond dezer meening al aanneemt, dat het goede gedeelte van Zolaas werk tot het beste van de laatsten tijd behoort, dan zal men toch ook' [hier breekt de zin af - H.P.].
(3), de 'verbeelding' *Montjoie* bracht het niet verder dan anderhalf folio-vel; voor (5), het opstel over *De School der Poëzie,* zij verwezen naar Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Herman Gorter: november 1897-november 1899,* in De Nieuwe Taalgids, dl. 59 (1966), p. 243-265; voor (6), het opstel over André Jolles, naar het in noot 29 genoemde artikel; zie voor (7), het opstel over de Zola-Dreyfus-affaire ook *Het leven van Frank Rozelaar,* a.w., p. 332 en 339. Veel later, op 4 mei 1928, schreef Van Deyssel nogmaals over Dreyfus, beschouwing die hij publiceerde in De Nieuwe Gids, 1929, I, p. 219-220; van (8), de bespreking van Alfred Hegenscheidt's *Starkadd* is niets terechtgekomen. Uit een brief van Hegenscheidt aan Van Deyssel, d.d. 26 november 1904, kan alleen maar worden opgemaakt dat Van Deyssel Hegenscheidt moet hebben gewaardeerd. Deze laatste memoreert immers in zijn brief het jaar 1902, 'toen U me met uw bezoek vereerdet.'

97 Hoe langzaam wordt treffend geïllustreerd in een terugblik, van 14 november 1898, op het verzette werk: 'Ik werk hier en daar met een streepje, een haaltje, een aanteekeningentje.' Op zondagmorgen 20 november 1898 zou Van Deyssel zichzelf eens ernstig toespreken over dit trage tempo: 'Er is een verre-gaande laksheid waar te nemen. Dit begint des ochtends reeds dadelijk na het opstaan. Gij teut dan een uur of anderhalf uur. Gij zijt geheel gezond en het is allemaal maar gekheid. *Hiertegen moet aktief gehandeld worden*. Gij kunt nu even goed werken als in Mei of Juni. Gij kunt dankbaar zijn als er een "extaze" komt, maar moogt die waarlijk niet alleen maar gaan zitten afwachten! Boven-dien, verleden jaar - en dit kan u met hoop vervullen - is de "passieve extaze" gekomen, toen gij U tot de "aktieve" had opgemaakt.' En in het avonduur van 24 november 1898: 'Het is vreeselijk gek om in een tijd als dezen ernstig te gaan zitten turen of mijmeren als verwachtte men eene fraaye gewaarwording. Ik deed dit en moest mij toen uitlachen. Het is toch verschrikkelijk om niet te werken. Dat houd ik niet langer uit.'

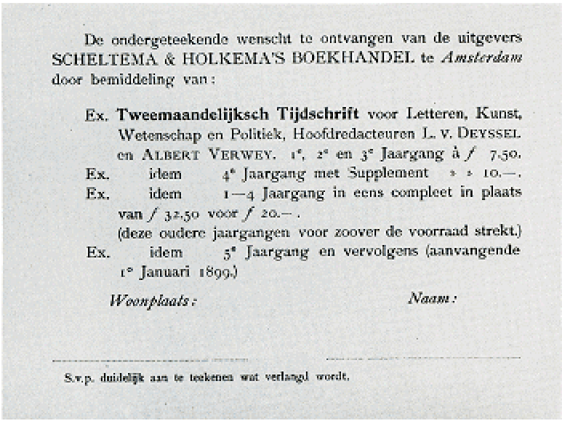

De ondergeteekende wenscht te ontvangen van de uitgevers SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL te *Amsterdam* door bemiddeling van:

Ex. **Tweemaandelijksch Tijdschrift** voor Letteren, Kunst, Wetenschap en Politiek, Hoofdredacteuren L. v. DEYSSEL en ALBERT VERWEY. 1e, 2e en 3e Jaargang à ƒ 7.50.
Ex. idem 4e Jaargang met Supplement » » 10.—.
Ex. idem 1—4 Jaargang in eens compleet in plaats van ƒ 32.50 voor ƒ 20.—.
(deze oudere jaargangen voor zoover de voorraad strekt.)
Ex. idem 5e Jaargang en vervolgens (aanvangende 1e Januari 1899.)

Woonplaats: *Naam:*

S.v.p. duidelijk aan te teekenen wat verlangd wordt.

Bestelkaart

45

Noordwijk/Zee
12 Novr. 98

Amice, Veel dank voor het Ex. van den Bundel opstellen[98] dat S. & H. mij deden toekomen. In de genoegelijke voorliefde voor bescheidener genietingen die bij nevelachtige winterochtenden hoort las ik vanmorgen aan het ontbijt de aankomst te Parijs,[99] waarin het historische belang voor mij het stilistische nog kleurde. Ik werd er door herinnerd, bovendien, aan Aken, aan de table d'hôte daar, en de Luxemburgsche dame en het zoontje dat drie talen sprak.

De laatste weken ben ik bezig aan een plan van korte, zakelijke boekbesprekingen, te leveren door diverse jonge geleerden,- een rubriek die geen tijdschrift heeft, en die als ze eenigszins volledig kon worden, 'in een behoefte zou voldoen'. Wat vind je van het denkbeeld. Het zou een afzonderlijke afdeeling zijn moeten, achteraan met kleinere letter,- betaling van honorarium geen regel, maar wel door de zorgen van onze uitgevers gratis en geregeld verkrijgen van boekwerken. Voor vakmenschen zeer verleidelijk, en door het voordeel dat zulke bespreking heeft voor de uitgevers, zeer goed te verkrijgen.

Ik ben blij dat je je werk aan 't schiften bent: 't Januarinummer moet mooi worden. Van Vermeylen een zeer goed (zeer geleerd) leven van v.d. Noot.[100]

Beste groeten, ook aan Cateau.

Je
Albert V.

98 L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1898, 333 pp.

99 *De aankomst te Parijs* werd laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *Het Ik/Heroïesch-individualistische dagboekbladen,* gevolgd door *Caesar*. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Privé-Domein, nr. 51, Amsterdam 1978, p. 27-60.

100 August Vermeylen, *Leven en werken van Jonker Jan van der Noot* zou in zijn geheel worden afgedrukt in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van januari, maart, mei en juli 1899.

46

Baarn 19 November 1898[101]

Amice,

101 Aan het schrijven van deze brief waren, sinds 8 november 1898, allerlei voorbereidende aantekeningen voorafgegaan die nu ten dele aan de orde kwamen op 19 november. Op 8 november was Van Deyssel tot de bevinding gekomen: 'Het typografiesch manoeuvreren, het werken met verschillende lettersoorten, zoo als dat voorkomt in Gide's *Nourritures terrestres* is wel iets goeds.'; op 9 november 's ochtends stelde hij vast: 'Ik heb 328 stukjes op 133 schriftbladzijden, na de schifting. Om met 328 stukjes 150 blzd. druks te vullen, moeten er gemiddeld 2 stukjes op een bladzijde komen. Hoe dit van te voren over de geheele massa te ordenen, in aanmerking nemende dat sommige stukjes 3 bladzijden en andere slechts 1 regel groot zijn, - zóó, dat door de ordening het wit tusschen de stukjes gelijkmatig verdeeld wordt?'; op 9 november 's middags sprak hij de vrees uit 'dat ik er mij toe zal moeten bepalen den zetter te verzoeken tusschen de stukjes even veel ruimte open te laten als anders tusschen twee hoofdstukken van een artikel wordt open gelaten'; op 10 november tekende hij 's morgens aan: 'Ik heb nu het voornemen in proef te vragen: een half vel met tusschen de stukjes ruimten zoo als anders tusschen hoofdstukken en een half vel met 20 millimeter ruimte er tusschen (de gewone ruimte tusschen hoofdstukken is 16 ½ millimeter of 3 regels en 4 interlinies). N.B. De interlinie bij het gedicht van Verwey "De kunst van 't Beeld" bedraagt 3 ½ millimeter, die in het gedicht van Penning 3 millimeter. 37 regels heeft Pennings blzd., 32 die van Verwey'; op 10 november 's middags voegde hij hieraan toe: 'Verwey's gedicht "Mijn Huis" (aflev. Sept. '98) heeft ook de grootere interlinie en is, even als de "Kunst van 't Beeld" in alle opzichten ruimer gedrukt dan Pennings werk (aflev. Nov. '98). Ik zal dus aan Albert eenvoudig voorstellen dit werk even veel ruimer dan het Proza van het *Tweem Tijdschr*. te laten drukken als zijn laatste werk (en ook de gedichten van Wartena) ruimer gedrukt is dan Penning.'

In de eerste helft van november 1898 nam Van Deyssel ook weer het exemplaar ter hand dat John Gray (1866-1934) hem in september 1894 geschonken had van zijn in 1893 en toen in zeer beperkte oplage verschenen bundel *Silverpoints* (Zie de *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 31, noot 59). Dit te Londen bij Elkin Mathews en John Lane uitgekomen bundeltje, waarvan de drukkosten werden voorgeschoten door Oscar Wilde, zou Ada Leverson later doen schrijven, in het voorwoord van haar *Letters to the Sphynx from Oscar Wilde*: 'There was more margin; margin in every sense of the word was in demand, and I remember ... when I saw the tiniest rivulet of text meandering through the very largest meadow of margin, I suggested to Oscar Wilde that he should go a step further than these minor poets; that he should publish a book *all* margin; full of beautiful unwritten thoughts, and have this blank volume bound in some Nile-green skin powdered with gold by Ricketts (if not Shannon) and printed on Japanese paper; each volume must be a collector's piece, a numbered one of a limited "first" (and last) edition: "very rare".' (geciteerd naar Stanley Weintraub, *Beardsley*, Revised edition, Penguin Books, 1982, p. 85 en p. 273).

Maurits Uyldert maakte in *Dichterlijke strijdbaarheid/Uit het leven van Albert Verwey,* II, Amsterdam, 1955, p. 297 als Bijlage XXII een ongedateerde aantekening van Verwey openbaar over wat zijns inziens de oorsprong was van het latere conflict met Van Deyssel: 'De vraag tussen Thijm en mij was in beginsel deze: Is het Tijdschrift er voor de redakteuren of zijn de redakteuren er voor het Tijdschrift. Hij geloofde het eerste. Als hij veel goed werk van zichzelf plaatste - mijn werk vond hij niet meer goed - dan meende hij dat dit goed voor het Tijdschrift was en dat hij zijn redakteursplicht had vervuld. Zijn oneensheid met mij dateert van het ogenblik dat ik niet zijn werk in het Tijdschrift wenste te beperken, maar er op aandrong dat hij het niet zó zou drukken dat het meer ruimte innam dan nodig was. Hij wenste zijn proza gedrukt te zien als verzen, met veel wit tussen de regels. Ik kon het niet verbieden, maar ik wilde het niet voorspreken. Dit was de oorzaak dat hij in mij een vijand zag. Latere uitingen van achterdocht, en zijn strijd met Van Eeden, deden niets ertoe. Het eerste en enige was de lèse-majesté van mijn verzet tegen het vele wit.'

Mijn verzameling stukjes is nu min of meer geordend en ik zoû het eerste gedeelte naar Groesbeek kunnen zenden.

Als ik mij wel herinner heb je mij te Aken doen blijken, dat er per jaar, of, ten minste,

dit, nu beginnende, jaar *ƒ*480.- honororarium voor mij beschikbaar zoû zijn, welke, - heb je er, meen ik, bijgevoegd - in geval de omvang der kopie dat medebracht - tot *ƒ*600.- zoû kunnen worden aangevuld door - meen ik, dat je zei,- *ƒ*120.- van het voor den volgenden jaargang beschikbare af te nemen.

Er is geen haast bij om uit te maken hoe dit dan met den volgenden jaargang zoû worden goed gemaakt, aangezien het zeer onwaarschijnlijk is, dat ik dan weder zoo betrekkelijk véel zoû hebben.

Alleen verzoek ik je het bovenstaande nog eens te beämen, te beämen dus, dat ik in 1899 ruim 9 vel à *ƒ*65.- zoû kunnen leveren.

Verder verzoek ik je vriendelijk mijn brieven van April-Mei van dit jaar nog eens na te zien. Daaruit zal je blijken dat ik het honorarium van minder dan *ƒ*65.-, dat mij voor eenige bijdragen van den toen loopenden jaargang is betaald, niet als definitief beschouwde maar heb voorgesteld de quaestie van het te weinig betaalde voorloopig blaauw-blaauw te laten, welk voorstel, onbeandwoord gebleven mij daarom aangenomen leek; aangenomen door jou en de overige tijdschrift-deelnemers dit verschil later op te lossen. Het is trouwens een luttel bedrag, waarvan sprake is, en ik maak er alleen melding van om den wille der naauwkeurigheid in den koophandel!

Aangezien de verzameling stukjes, die ik thands hoop te publiceeren, wel geen gedichten of gedichtjes in den wellicht meest eigenlijken zin des woords zijn, maar in elk geval proza-gedichtjes ('petits poèmes en prose' Baudelaire), die naar mijn inzien, indien een gelijkenis met andere Nederlandsche dingen zoû moeten worden genoemd, het meest (van de Nederlandsche dingen) aan Gorters werk uit diens tweede tijdperk nabijkomen, zoo heb ik overwogen welk voorstel omtrent den marginalen luister, die hen omgeve, ik je zoû mogen doen, en na wikken en wegen ben ik tot de slotsom gekomen je in overweging te geven mij toe te staan dit werk van mij in een zelfde typografische verhouding tot het Tweemaandelijksch proza in 't algemeen, te doen komen als die welke daar tusschen jou laatst gepubliceerde gedichten èn het dichtwerk van Penning bestaat. Met andere woorden verzoek ik je ze even zuiver als jou laatste gedichten te mogen doen drukken. Overigens zijn de stukjes voorzien van een Romeinsch cijfer er boven en dit onderstreept, en zijn zij gemiddeld ¼ a ⅓ blzd. van omvang. Sta mij toe je op te merken, dat zij op deze wijze minder plaats beslaan dan indien zij, zij't voor een deel, evenals bepaalde gedichten werden behandeld, hetgeen toch in de 19e-eeuwsche boekdruk-kunst met 'petis poèmes en prose' dikwijls heeft plaats gehad.

En nu een woord waarmeê ik eigenlijk had willen beginnen. Wat ben ik aangenaam verrast door de ontvangst van je nieuwen bundel.[102] Ik ben er hoogelijk meê ingenomen zoo als hij zich prezenteert, en Nieuwenhuis heeft er drie maal bon-op. Het fatsoen, de bandversiering, de inrichting van het schutblad, de druk, de bladzij-verdeeling, ik vind het álles uitmuntend. Zoo'n boek verschilt even zeer van de

102 Albert Verwey, *De nieuwe tuin* . [met een bandontwerp door T. Nieuwenhuis], W. Versluys, Amsterdam, 1898, 140 pp. Zie ook Ernst Braches, *Het boek als Nieuwe Kunst/Een studie in Art Nouveau,* Amsterdam, 1973, p. 298.[aant. aant. aant.]

gewone als een met de hand gemaakt kannetje van fabriekswerk. Wat mijne meening over den Inhoud aangaat, zal ik niet in herhalingen komen.

Met besten groet

Karel Alb.Thijm.

47

Noordwijk/Zee
23 Novr. 98

Amice,

Als je bijdragen aan het Tijdschrift in 1899 8 vel beslaan - zoo was de zin van onze besprekingen - dan kunnen die geheel uit de honorariumkas (8×65=*f*520.-) betaald worden. Beslaan ze iets meer - zoo waagde ik erbij aantedringen - 8 ¼ of 8 ½ vel bv. - zou je dan niet genegen zijn, te mijnen pleiziere, omdat ik met déze regeling al zoovéel moeite gehad heb, ze toch tegen 8 vel te berekenen? - Beslaan ze véél meer, zei ik in parenthese, dan zou Groesbeek tegen wien ik daar al een woordje over heb losgelaten, wel een voorschot toestaan uit de kas van het volgend jaar. - Dit was in hoofdzaak en bedoeling wat ik in Aken het genoegen had je meetedeelen. Begrijp ik het nu wel dan beslaat het hs. waarvan nu sprake is, acht vel of iets minder. Zetten wij het dan uit, wat op de 8 vel 1 ¼ vel scheelt, dan staan we in plaats van voor een door mij zoo zeer gewenschte kleine tegemoetkoming van jouw zijde voor een extra-bezwaring van *f*80.-. Hoe zal ik daar Groesbeek mee aankomen, daar toch onze afspraak klaarblijkelijk over de gewone wijs van drukken liep, zoozelfs dat Groesbeek de vraag stelde of hij niet een regel meer op een bladzij zetten mocht.

Iets anders is indien werkelijk de wensch naar ‘marginalen luister’ het hoofdmotief tot je voorstel is. In dat geval zou het honorarium voor de bijdragen kunnen berekend worden naar de ruimte die zij bij gewone zetwijze zouden innemen, - terwijl ik Groesbeeks toestemming vraag tot het zetten naar de ruimere.

Bezwaren dáartegen zijn dan dat een dergelijke zetting van prozagedichten in het Tijdschrift geen voorbeeld heeft, - dat de bijdrage zeer groot is, - en dat ik Groesbeek bij onze laatste afspraak heb moeten beloven de 10 vel nooit meer te boven te gaan. Uit dit laatste volgt dat verbruik van een vel ruimte, ons noodzaakt een vel kopie minder te publiceeren.

Ziehier, mijn waarde redakteur, wat ik je verzoek onzen geachten medewerker overtebrengen. Ik hoop van harte dat hij sympathie voelt voor de moeiten van iemand die verscheidenheid van belangen behartigend zijn beste krachten heeft ingespannen om ook de zijne niet te doen achterstaan.

Ik spreek mijn groote blijdschap uit over het feit dat het handschrift zoover in orde is en in zijn geheel in het Tijdschrift verschijnen zal. Ik ben daar eenigszins persoonlijk dankbaar voor.

Over de kleinere aangelegenheid heb ik werkelijk, in mijn blijdschap de geldzaken met Groesbeek zoo geschikt te krijgen, niet gesproken. In elk geval, laten wij afspreken de

eerste keer dat ik in Baarn kom[103] - het zal denkelijk niet lang duren - de zaak eens door te zien.

Hartelijke groeten. Groet Cateau.

Je vriend

Albert Verwey

48

Baarn, 24 November 1898.

Waarde Vriend,

Na ontvangst van je brief van gisteren, heb ik nu het genoegen je het volgende voor te stellen: mij toe te staan (voor de verzameling stukjes die ik in 1899 denk te publiceeren onder den kollektieven titel, 'Het Leven van Frank Rozelaar')

a.) de ruimere druk.

(Hiervoor bestaat geen precedent, maar je vriendelijkheid zal wel erkennen, dat het feit dat een onzer verdienstelijkste prozaschrijvers (hm!) werk heeft aan te bieden dat in zijne schatting - en nu hij meent er vrij wel als een vreemdeling over te kunnen oordeelen - beter is dan hij in de laatste tien jaar heeft kunnen toonen, misschien voldoende is om een uitzondering op den regel te maken.)

b.) dat, - wat het honorarium aangaat -

Indien ik in 1899 eene hoeveelheid kopie lever over-een-komende met 8 vel gewone-druk, die gehonoreerd zal worden met *ƒ*65.- per vel gewone-druk of *ƒ*520.- te samen;

Indien ik in 1899 eene hoeveelheid kopie lever over-een-komende met meer dan 8 vel gewone-druk maar met niet meer dan 8 ½ vel, die gehonoreerd zal worden met *ƒ*520.-;

Indien ik in 1899 eene hoeveelheid kopie lever over-een-komend met meer dan 8 ½ vel gewone-druk, de hoeveelheid, waarmede zij 8 ½ vel te boven gaat met *ƒ*65.- per vel gewone-druk gehonoreerd zal worden, echter slechts tot een maximum bedrag van *ƒ*80.- (door de honorarium-kas van 1900 voor te schieten), gelijk staande dus met het honorarium van ongeveer 1 ¼ vel;

Al wat in 1899 essentiëel door mij meer geleverd zoû worden dan 9 ¾ vel als honorariumloos toevoegsel zal beschouwd worden;

Indien ik, eindelijk, in 1899 eene hoeveelheid kopie lever over-een-komende met minder dan 8 vel gewone-druk, die met *ƒ*65.- per vel buitengewone druk zal gehonoreerd worden, tot een maximum bedrag van *ƒ*520.-

- Dat is dus wat ik je dacht voor te stellen. Ik weet zelf den omvang der beschikbare kopie niet naauwkeurig te schatten, maar het moet, dunkt mij, zoo iets zijn als 7 vel gewone, dat is 8 vel buitengewone druk; misschien minder, misschien meer. Met de schatting van het 'Schoone Beeld' verleden-jaar, heb ik mij zeer vergist.

Met hartelijke groeten

t.t.

Karel Alb.Th.,

103 Dat was op dinsdag 13 en op woensdag 14 december 1898.

Van Eeden heeft een bijdrage toegezegd,[104] - indien ik mij wel herinner van ± 24 blzd., die voor 15 December zoû inkomen.

49-A

Noordwijk a/Zee
27 Novr. 98

Amice, Hierbij een driewerf geschreven afspraak.[105] Niet omdat ik je dringen wil, maar omdat ik Donderdag naar Amsterdam ga en dan heel graag Groesbeek zou laten teekenen heb ik in de hoop je dat je dit accepteeren zult, het zoo klaar gemaakt. Zooals je zult zien zijn het de door jou voorgestelde artikelen, maar zoo gewijzigd dat de winst van een half vel voor het Tijdschrift zeker wordt. Dat heb ik waarachtig wel noodig tegenover Groesbeek om zijn bezwaar van extra-uitgaaf aan papier en zetloon te beantwoorden. Zijnerzijds bestaat het licht-achten van deze typografische hulde werkelijk niet. Wat mij betreft - voor wie bevorder ik liever een uitzondering dan voor de door mij hoogstgeschatte uitzondering van Nederland. Hartelijke groeten. Stuur als je kunt tegen woensdag aan mij de geteekende overeenkomsten en aan Groesbeek een eerste gedeelte van je kopie. Je vriend

Albert Verwey

49-B

Overeenkomst tusschen K.J.L. Alberdingk Thijm, Albert Verwey, en Scheltema & Holkema's Boekhandel. -

a. Het Leven van Frank Rozelaar door L. van Deyssel wordt in het Tweemaand. Tijdschr. gedrukt met de daar voor verzen gebruikelijke grootere tusschenruimten.
b. De berekening van het honorarium heeft plaats naar de ruimte die de kopie bij gewonen druk zou innemen.
c. Uit de honorariumkas van 1899 is ter beschikking van K.J.L. Alberdingk Thijm een som van *f* 520.-
d. Hij levert voor dat bedrag een hoeveelheid kopie overeenkomend met 8 ½ vel gewonen druk.

104 Op 7 december 1898 schreef Van Deyssel aan Van Eeden: ‘Ik deelde aan Verwey mede dat wij voor de Januarie-aflevering een bijdrage van je krijgen. Dat blijft immers zoo? -’ Zie, voor deze brief en voor Van Eedens antwoord van 8 december 1898, *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel*. Bezorgd en toegelicht door Dr. H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick. Tweede, herziene druk, 's-Gravenhage, 1981, p. 333-334. Het betreffende artikel: Frederik van Eeden, *Recht of macht*/Rede gehouden te Amsterdam voor den Bond van Nederlandsche Onderwijzers op 9 December 1898, zou verschijnen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 2, maart 1899, p. 221-255. Op 14 december 1898 noteerde Van Deyssel: ‘Aan Van Eeden vragen voor het Tweemaandel. Tijdschr. te schrijven over “Hoofdlijnen eener psychologie met metafysischen grondslag” door P. Bierens de Haan. Indien hij dat wil, zal het boek hem gezonden worden.’ Dit boek heeft Van Eeden niet voor het Tweemaandelijksch Tijdschrift besproken.

105 Deze afspraak is ook drievoudig in het Van Deyssel-archief bewaard gebleven.

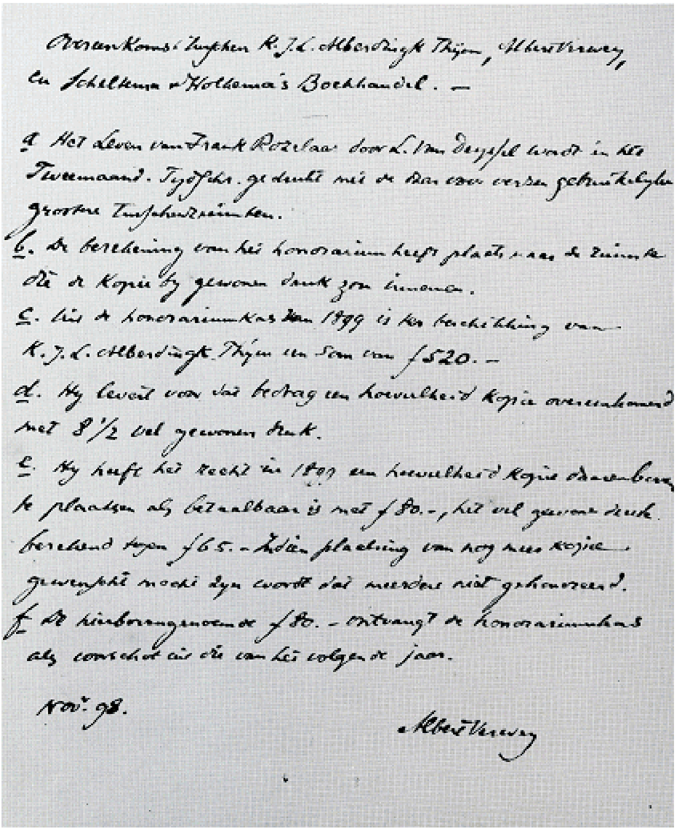

Overeenkomst tusschen K.J.L. Alberdingk Thijm, Albert Verwey, en Scheltema & Holkema's Boekhandel. —

a. Het Leven van Frank Rozelaar door L. van Deyssel wordt in het Tweemaand. Tijdschr. gedrukt met de daar voor verzen gebruikelijke grootere tusschenruimten.

b. De berekening van het honorarium heeft plaats naar de ruimte die de kopie bij gewonen druk zou innemen.

c. Uit de honorariumkas van 1899 is ter beschikking van K.J.L. Alberdingk Thijm een som van f 520.—

d. Hij levert voor dat bedrag een hoeveelheid kopie overeenkomend met 8½ vel gewonen druk.

e. Hij heeft het recht in 1899 een hoeveelheid kopie daarenboven te plaatsen als betaalbaar is met f 80.—, het vel gewone druk berekend tegen f 65.— Indien plaatsing van nog meer kopie gewenscht mocht zijn wordt dat meerdere niet gehonoreerd.

f. De hierbovengenoemde f 80.— ontvangt de honorariumkas als voorschot uit die van het volgende jaar.

Nov. 98.

Albert Verwey

Tekst van de door Albert Verwey op verzoek van Van Deyssel geconcipieerde overeenkomst, die echter een dode letter zou blijven

e. Hij heeft het recht in 1899 een hoeveelheid kopie daarenboven te plaatsen als betaalbaar is met *ƒ*80.-, het vel gewone druk berekend tegen *ƒ*65.- Indien plaatsing van nog meer kopie gewenscht mocht zijn wordt dat meerdere niet gehonoreerd.

f. De hierbovengenoemde *ƒ*80.- ontvangt de honorariumkas als voorschot uit die van het volgende jaar.

Nov. 98

Albert Verwey

50

Baarn

29 November 1898. Dinsdag.

Amice,

Tegen de voorgestelde over-een-komst heb ik bezwaar wat aangaat bepaling *d*.

Volgens *b* ontvang ik voor 8 vel *ƒ*520.- terwijl *d*. het doet voorkomen alsof ik om op dat bedrag aanspraak te hebben 8 ½ vel zoû moeten leveren, terwijl niet duidelijk wordt wat ik dan voor 8 vel zoû krijgen.

Ik kan mij niet verbinden 8 ½ vel te leveren daar ik niet weet of ik zoo veel zal hebben.

Dat mijn laatste, voorgestelde, bepaling is weggelaten vind ik ook naar, om dat het daardoor in mijn voordeel wordt te maken dat ik minstens 8 a 8 ½ vel kan aanbieden en ik dus in de verleiding kom te laten staan wat ik anders zoû snoeyen.

Verder zoû ik bij *b*. gevoegd willen zien dat door ‘ruimte, die de kopie bij gewonen druk zoû innemen’ *niet* bedoeld wordt: ‘ruimte die de kopie bij gewonen druk zoû innemen indien zij niet uit afzonderlijke, genummerde stukjes maar uit een aan-een-geschreven opstel bestond’. -

Ten slotte is het mij niet duidelijk hoe hierdoor voor Groesbeek een extra-uitgaaf aan papier en zetloon noodig wordt.[106] Ik dacht dat de ruimere druk juist zetloon zoû uitsparen; maar ik weet het niet recht en vermoedelijk vergis ik mij.

Intussen moet ik nog weêr uitstel verzoeken. Ik ben nog niet klaar, schift en bekort steeds.[107] Het wordt misschien maar 5 vel. - Maar ik *verbind mij* uiterlijk 15 December minstens een vel kopie te zenden, zij 't ook ander werk.

Met besten groet

t.t.

Karel Alb.Th.

106 In het concept dat, als kopie, van deze brief bewaard bleef, volgt hier achter: ‘Het zoû alleen kunnen indien wij ons verbonden hadden een aantal regels of letters te leveren, maar nu wij ons verbonden hebben alleen een aantal vellen te leveren zonder bepaling hoe die gedrukt zouden zijn, dacht ik, dat de ruimere druk juist zetloon zoû uitsparen en de uitgaaf aan papier het zelfde bleef.’

107 In datzelfde concept luidt deze zin: ‘Ik schift nog steeds en verbeter een enkele maal en beperk vooral, zoo dat het ding hoe langer hoe kleiner wordt, en het misschien maar 5 vel zal bedragen. Ik kan er hoe langer hoe minder toe komen dingen die ik zelf te schetsig en slap vind, te publiceeren.’

P.S. De door je geschreven overeenkomst behoeft niet te vervallen maar zoû misschien beneden aan de bladzijde van wijziging of aanvulling kunnen worden voorzien. - Vergeef mijn lastigheid!

51

Noordwijk/Zee
6 Decr. 98

Amice, Mag ik nog eens zeer erop aan dringen dat je voor dit nummer een gedeelte stuurt van Frank Rozelaar en liefst een grooter hoeveelheid dan zestien bladzijden. Wij zijn in het seizoen van de afzeggingen: de uitgevers hebben mij dringend verzocht in dit eerste nummer te zorgen voor iets dat de aandacht trekt. En wat meer is: afgaande op jouw belofte heb ik hun de genoemde bijdrage stellig beloofd.

Wat de zetwijze betreft: zou het zoo moeilijk zijn daaromtrent over een te komen? Wij hebben die zaak, met ons heen en weer schrijven, ingewikkelder gemaakt dan ze inderdaad is. Acht vel plaatsing à *f*65,- het vel zijn toegestaan. Om Groesbeek de wijdere zetting aannemelijk te maken heb ik je verzocht enkele bladzijden kopie gratis aftestaan. Vind je acht teveel, bied er dan vier, maar die weinige bladzijden zijn toch de heele wereld niet en je maakt er mij de handeling makkelijker door. - Schrijf mij hier even je antwoord op. Een schriftelijk kontrakt kan dan best achterwege blijven. Heb je minder dan acht vel, ook goed. Maar, dan zorg ik voor het besproken overschot. -Alleen, dat Groesbeek een bedrag van 8×65 gldn zal uitbetalen ook als er minder dan acht vel geleverd wordt, is iets dat je niet kunt vergen dat ik hem voorstel. De prijs voor het zetten van de wijdere bladzijden blijft gelijk.

Ik zag in een vorigen van je dat Van Eeden een stuk stuurt. Het doet mij genoegen: ik wou dat wij meer aan hem konden hebben. Jelgersma,[108] hoorde ik van Nijhoff, wil beschouwd blijven als medewerker. Hartelijk hoop ik dat je met mijn voorstel: 8 vel à *f*65,- en enkele bladzijden in betaling van de zetwijze, als basis genoegen neemt. - Daarmee zal alles, werkelijk ook in jouw belang, naar mijn meening, zijn opgelost.

Beste groeten

Je
Albert V.

Het spreekt vanzelf dat bij berekening van de kopie-hoeveelheid die op een gewoon vel gaat, de ruimten tusschen de stukjes, cijfers etc. meetellen.

52

Baarn, 7 December 1898.

Amice, Goed, wij zijn het eens. Kòm ik niet tot eene hoeveelheid gelijkstaand met 8 vel gewone druk, of hèb ik niets beschikbaar om boven de 8 vel te geven, dan kan ik ook niets toegeven, nietwaar! -

108 Zie voor D.G. Jelgersma het Personenregister op *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 307.

Voor Januari zend ik een novelle, 'Caesar',[109] dien ik voor minstens even goed houd

109 Zie de in noot 99 genoemde uitgave van *Het Ik,* a.w., p. 247-257, tal van bijzonderheden over *Caesar* worden verstrekt. Het zogenaamde 'tweede gedeelte' van *Caesar* werd afgedrukt door Harry G.M. Prick in *Lodewijk van Deyssel/Dertien close-ups,* Amsterdam, 1964, p. 126-133.

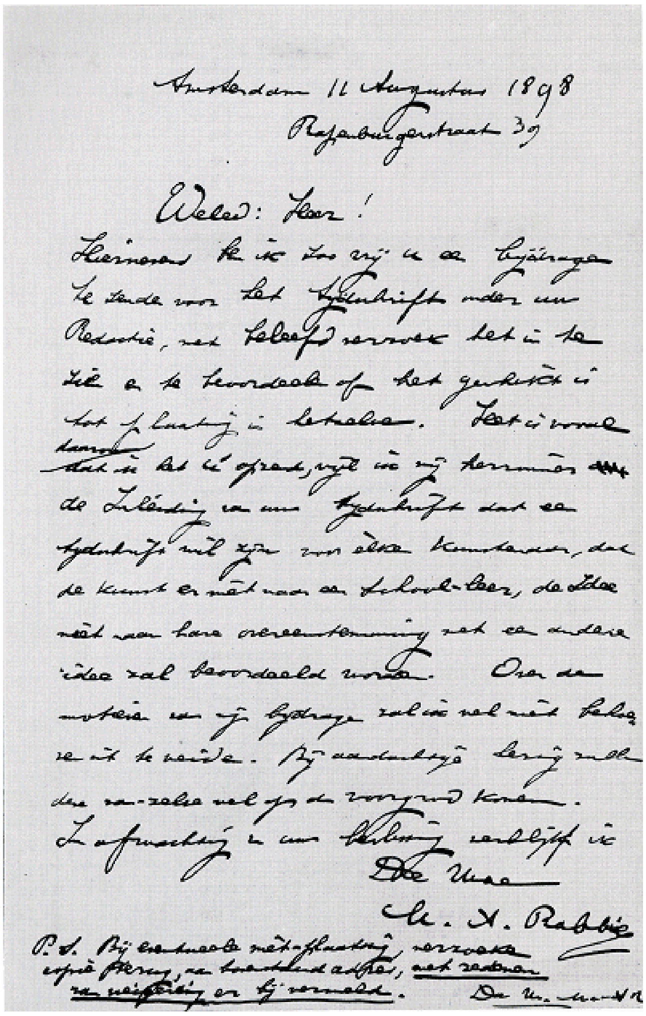

Amsterdam 11 Augustus 1898
Rapenburgerstraat 39

Weled: Heer!
Hiernevens ben ik zoo vrij u een bijdrage te zenden voor het Tijdschrift onder uw Redactie, met beleefd verzoek het in te zien en te beoordeelen of het geschikt is tot plaatsing in [illegible]. Het is vooral ~~daarom~~ dat ik het u opzend, wijl ik mij herinner uit de Inleiding van uw Tijdschrift dat een tijdschrift wil zijn voor elken kunstenaar, dat de kunst er niet naar een school-leer, de idee niet naar hare overeenstemming met een andere idee zal beoordeeld worden. Over de motieven van mijn bijdrage zal ik wel niet behoeven uit te weiden. Bij aandachtige lezing zullen deze van-zelve wel op den voorgrond komen.
In afwachting van uw beslissing verblijf ik
Dw. Uwe
M.A. Rabbie
P.S. Bij eventueele niet-plaatsing, verzoeke copie terug, aan bovenstaand adres, met redenen van weigering er bij vermeld. Dw. u. M.A.R.

Brief van M.A. Rabbie, d.d. 11 augustus 1898, aan Lodewijk van Deyssel. Zie noot 144.

als de stukjes, waarmeê ik anders begonnen zoû zijn. En dìe kàn ik nu nog niet doen. Ik kan niet een slordig en warrig schetsboek publiceeren, waar ik kans heb daaruit een goed maar klein hoeveelheidje werk af te scheiden.

Indien je mij in dit seizoen nog bezoeken wilt, - zoû je dan niet vóór 15 Decr. willen en kunnen komen, want na 15 Decr. tot 15 April zoû ik gaarne weer in afzondering[110] gaan!

Met hartelijke groeten,

Karel

53

Baarn 8 Decr 1898.

Amice, Onder je berusting is vermoedelijk een dichtbundel van *A.M.J.I. Binnewiertz* [111], die ter recensie aan het Tijdschr. is gezonden. Zoû je mij dien, zoo noodig slechts voor een paar dagen, kunnen afstaan?

110 Woensdagmiddag 7 december 1898 legde Van Deyssel vast: 'Heden afzonderingstijd bepaald op 15 Decr.-15 April en hiervan kennis gegeven aan v. Eeden, Verwey, v. Looy, Ising, Gorter.' Vrijdagmiddag 16 december 1898 noteerde hij: 'Mijn tijdperk van afzondering is gisteren gekomen. Het verwondert mij nu dat ik niet strenger ben geweest in de afperking van het werk-seizoen en niet gezegd heb: 1 Oktober begin ik weêr, daarvoor *al* het andere des noods verwaarlozende.'

111 Op 2 december 1898 had A.M.J.I. Binnewiertz (1870-1915), op dat tijdstip kapelaan te Egmonden (zie over hem H. Croonen, *Binnewiertz in de 'fameuze jaren'*, in Roeping, 34e jrg., no. 5, september 1958, p. 269-279) aan Van Deyssel geschreven: 'Voor eenige maanden zond ik aan Uw Tweemaandelijksch Tijdschrift een exemplaar van mijn *Gedichten*. Ik had er zeer gaarne een recensie over gelezen: ik heb echter die eere niet mogen genieten. Inderdaad spijt mij dit. Nu durf ik U persoonlijk zulk een recensie vragen: niet in het openbaar: ik sta alleen op Uw oordeel. U zult onpartijdig zijn: wij kennen elkaar volstrekt niet. Ik verlang vurig naar Uw antwoord: mijn vraag klinke U niet onbescheiden. Zij wordt ter goeder trouw gedaan: moge zij eveneens zoo door u worden ontvangen.'
Nadat Verwey aan Van Deyssel de bundel *Gedichten* had toegezonden, moet deze laatste Binnewiertz in negatieve zin geschreven hebben over diens poëzie. Op 20 december 1898 reageerde Binnewiertz aldus: 'Vergeef het mij: maar laat ik U nog eenmaal een antwoord vragen: ik beloof u verder te zwijgen. Want Uw brief, hoe dankbaar ik er U voor ben, heeft me zeer teleurgesteld. Niet wijl Uw oordeel mijn verzen slecht vond: dat oordeel wist ik vooruit, want we moesten in ons letterkundig begrip verschillen, daar het een levensleer geldt: toegeven aan Uw begrip zou voor mij opofferen zijn het beste, het liefste.
Ik reken echter op iets anders: op een uitspraak over mijn dichter-zijn. Want trots mislukte verzen blijf ik toch dichter als ik het geboren ben. Dat eerstgeboorterecht kan ik volgens U verkocht hebben voor een bord linzensoep: ik ben en blijf toch feitelijk de eerstgeborene! Zie: dát wil ik van U weten: merkt U uit al dat ongenietbare werk iemand, die dóór moet gaan: welken weg vraag ik niet. Die nieuwsgierigheid wil ik voldoen: en al spruit zij wellicht iets of wat uit ijdelheid, ik meen toch, dat zij hoofdoorzaak vindt in verlangen naar een vast levensplan. Neem mijn vraag ernstig! Antwoord mij daarom nog éénmaal.
Briefwisseling, die strijd voert, is onnoodig. Als ik U bestrijden wil, doe ik het openbaar.'
Van Deyssels reactie hierop, d.d. 22 december 1898, luidde: 'Wel Eerwaarde Heer, Met de mededeeling dat uw gedichten buiten mijn oordeel zijn, bedoelde ik niet dat daaruit een "Levensleer" blijkt, welke van de mijne verschilt, maar dat ik alleen oordeel over gedichten, die althands goed genoeg zijn om gedrukt te worden, terwijl de uwe mij voorkomen alleen voor den huiselijken kring of vrienden bestemd te moeten blijven.

(15 December 1898. Donderdagocht.)[112] *Waardeering door anderen van mijn werk.* Aan Verwey, wien ik *Caesar* eergisteren[113] voorlas, is dit glad voorbijgegaan en hij heeft er *niets* van begrepen. Verwey nu is een der beste literatuurkenners en een der twee of drie ruimste oordeelaars. Ik moet mij dus geen illuzies maken over het aantal begrijpers van mijn nieuwe werk. Gorter, Diepenbrock, anders weet ik er al geen. Maar dit is heel goed. In het werk alleen is al mijn geluk.

Het ligt ook in den aard der zaak zelve. Immers, mijn lange werkeloosheid is gekomen o.a. door dat ik, vooral sinds '90, iets wilde dat ging *boven het literatuurbegrip* van '80, welk begrip in hoofdzaak voor Kloos en Verwey onveranderd is gebleven. De Van Looys begrepen zelfs *Thijs Maris*[114] niet, waarvan Verwey wèl iets begreep. Intusschen is *Caesar* beter dan *Thijs Maris*, veel beter.

15 December 1898 - Donderdagmiddag. - Eer-gisteren aan Verwey *Caesar* voorgelezen. Het was weêr als in 1885 of '86 met het 13e hoofdstuk van *Een Liefde* ,[115] en hij heeft er *niets* van begrepen. Het is heelemaal glad langs hem heen gegaan. Even als hij toen ter tijd met de hoofdstukken van *Een Liefde* minder ingenomen bleek naarmate zij beter waren (hij gaf de voorkeur aan het 1e hoofdstuk boven de schemeringbeschrijving van het 13e), bleek nu weder dat hij *Thijs Maris* mooyer dan *Caesar* vond. Hij houdt *Caesar* (naar hij niet zeide maar naar ik heb kunnen bemerken) voor een artikel in proza, waarin, tamelijk koud en droog, verhaald wordt hoe het met iemant is, in wien leeft eene fantazie, zoo als waaruit Kloos zijn verzen maakte, wanneer hij schreef ‘Ik ben de God op Aard’[116] of George toen hij schreef *Algabal.*[117] Hij houdt het

Dat er van Levensleer geen sprake is zal u kunnen blijken uit de a.s. Januari-aflevering van het *Tweem. Tijdschr.,* waarin met lof vermeld en opgenomen worden zuiver katholieke gedichten van pastoor Guido Gezelle. Naar het oordeel der Redaktie is dit dichtkunst, maar zijn uwe gedichten dat niét. Gij zijt geen dichter. Naar mijn oordeel hebt gij niet den minsten aanleg tot eenig dichterschap.
Toen ik U schreef niet in nadere briefwisseling te kunnen komen, dacht ik niet aan letterkundigen twist, maar bedoelde dat ik eenvoudig geen tijd heb om eene nadere toelichting tot mijn verklaringen betreffende uw dichtbundel te geven. Hoogachtend uw dw. dr. K. Alberdingk Thijm.’
Er valt niet meer na te gaan of Van Deyssel deze brief al dan niet metterdaad aan Binnewiertz heeft doen toekomen.

112 Vervolg van de onder nr. 41 afgedrukte aantekeningen.

113 Op 13 en 14 december 1898 bezocht Verwey Van Deyssel.

114 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 290, noot 715.

115 Zie in dit verband mijn nawoord bij de heruitgave van Van Deyssels roman *Een liefde,* naar de eerste en enige editie uit 1887 (eerste druk 1974, negende druk 1979).

116 Lees echter: ‘Ik was de God-op-aard’, zijnde de aanhef van regel negen, van sonnet XI in: Willem Kloos, *Verzen,* 1894, p. 11.

117 Stefan George, *Algabal,* Paris, 1892. Ook daarin werd de droomgestalte van een laat Romeins keizer uitgebeeld. ‘Der Titel *Algabal* nimmt Bezug auf die fremdartige Schönheit und den Prunk des Sonnenkultes, den der jugendliche Soldatenkaiser Heliogabalus, eine ebenso verderbte wie faszinierende Gestalt der Spätantike, in Rom zelebrierte. (...) Düstergleiszende Pracht herrscht in dem Heiligtum Algabals der, als höchste ästhetische Sublimierung verstanden, zugleich Priester und Gott seiner Schönheitsreligion ist’; geciteerd naar *Stefan George in Selbstzeugnissen und Bilddokumenten*. Dargestellt von Franz Schonauer, Reinbek bei Hamburg, 1960, p. 44.

voor het verhaal van een Konings- of Keizers 'droom', gelijk die in hun jeugd wel voorkomen bij kunstenaar-achtig aangelegde lieden, die denken: 'Ik wil Keizer of Koning worden'. Zeer kenmerkend, zeide hij dat het was de verwarring van werkelijkheid met stemmingsbeeld, en voegde er, naïef, bij, dat hij daaraan nooit had geleden want van den beginne af aan het onderscheid tusschen die twee goed had begrepen.

Nu is de zaak, dat *Caesar* juist iets stelt bóven hetgeen door de stemmingsbeeld-leer wordt bereikt. Dit is het Heroïsche, dat Verwey niet kent, evenmin als hij het Mystieke en het Wijze of Schoone kent.

15 December 1898. Donderdagavond. De zaak is dat het zelfde denk-beeld, dat door Kloos en George volgens de stemmingsbeeld-leer is uitgebeeld, in *Caesar* op een dieper of hooger plan van Waarheid zich voordoet dan waartoe de stemmingsbeeldleer reikt. Dat het Heroïsche hier aanwezig is heeft Gorter onmiddellijk begrepen. Nu is de zaak niet alleen, dat het begrip van het Heroïsche dit verhaal beheerscht, maar ook dat het min of meer in Heroïeken stijl is geschreven. Datgene, de toon of het gehalte, waardoor dit verhaal dichter staat bij Poë[118] dan bij 'een psychologisch relaas van zonderlinge denkbeelden bij een jongen man', - dát is wat er den min of meer heroïeken stijl van uitmaakt.

Het spreekt van zelf dat het Heroïsche element in hooge Poëzie tot veel hoogeren stijl wordt opgevoerd. Maar dat neemt niet weg, dat deze stijl, als gedacht-werking juist door mijn waarneming (na 3 maal voorlezen) dat èn werkelijk zwakkere plekken gered worden en schijnbaar kinderachtige (zoo als de details over wat de menschen mooye mannen noemen) een air van grootheid aannemen zoo als zij daar blijven passen in den algemeen grooten stijl van het verhaal, - het is juist door die waarneming dat ik weet dat de hooge stijl in het verhaal is, een stijl van misschien gelijke hoogte als die, welke elders aangetroffen en door 'atmosfeer' wordt gekenmerkt. Zoo als Verwey dit ziet, zoo moet hij de verhalen van Poë eigenlijk alleen als geschiedenissen van bizarre gevallen beschouwen. (16 December 1898. Vrijdagocht.) Waardoor het begrip, dat van het Heroïeke, dat uit *Caesar* blijkt, superieur is aan het begrip, waaruit de zelf-verheffings-verzen van Kloos voortkomen, kan ik nu niet duidelijk aangeven. Ik kan alleen stamelen, dat het komt door dat.... het zedelijke en het .... onbeweegelijk goddelijke er bij te pas komt.

Het Heldenmoedige, het Heilige en het Wijs-Schoone ontmoeten elkaâr of komen althands alle drie uit ín het Goddelijke, dat Verwey niet kent. Maar het is wel opmerkelijk, dat het hem zoo *volkomen* is voorbij gegaan. Dit is weêr een lachend bewijs van de waarachtigheid van mijn slagen, daar ik immers juist al die jaren van ellende heb gehad om dat ik iets zocht wat zij (Kloos en Verwey) niet kennen en dus niet begrijpen kunnen.

Ik heb met Verwey aardige gesprekken over dichtkunst en klank-expressie gehad. Voor een groote dichtkunst zouden moeten samenkomen: rhythme, melodie of geluid van Verwey, plastiek van Prins en Maeterlinck, accent en begrip zoo als waarvan

118 Alle gegevens over Van Deyssel en Edgar Allan Poe in *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1971, p. 117-120.

Gorter in zijn laatste periode het intellectueel schema geeft en zoo als die bij Maeterlinck gerealizeerd zijn. [*op 3 januari 1899 bracht Van Deyssel hierbij de volgende noot aan:* Deze gedacht heb ik natuurlijk niet aan Verwey geuit.]

Verwey sprak van dichtwerk, dat melodisch altijd goed was, al was ook de teekening of het plastische doezelig en verward. - Het groote dichtkunst-bestanddeel, waarover Verwey beschikt, namelijk het rhythme of geluid zoo als het wordt aangetroffen in de twee sonnetten van *Duindal* en in den *Nacht in het Alhambra* is *alleen van waarde indien het samenkomt met een plastiek*, die in zijn macht is. Ik bedoel dat of hij voor zich nu al zoû hooren, dat in den geheel ledigen en waardelozen bundel, dien hij na den *Nieuwen Tuin* heeft gemaakt,[119] het geluid toch goed is, - dit door den lezer, die het alles even leêg en hol vindt, onmogelijk gewaardeerd kan worden. Het geluid heeft alleen waarde door zijne verbinding met de beteekenis der woorden. Het vermogen van in een zekeren dreun te kunnen schrijven heeft niet de minste waarde. Dachten wij anders, wij zouden Bilderdijk, Lucas Pater[120] en Joan Bohl[121] weder moeten gaan appreciëeren.

In den bundel, die volgt op den *Nieuwen Tuin* nu, is geen rhythme, maar alleen metrum. De dreun ontstaat door het schrijven in een zekeren maat, die metrum genoemd wordt. Nu kan er alleen sprake van rhythmus zijn of nu adelt het metrum zich tot rhythmus, alleen dán, wanneer het samentreft met een beteekenisvolle plastiek, begrip of gevoel.

119 Albert Verwey, *Het brandende braambosch* , verschenen in november 1899 bij W. Versluys te Amsterdam, 96 pp.

120 De dichter en toneelschrijver Lucas Pater (1707-1781).

121 Over Mr. Joan Bohl (1836-1908), de dichter van de bundel *Canzonen* (1886), laatstelijk Bernt Luger, Harry G.M. Prick en Kees Nieuwenhuijzen in *De beweging van Tachtig*. Tweede herziene druk, 's-Gravenhage, 1983, p. 38-39.

55

Noordwijk/Zee
17 Decr. 98

Amice, Hierbij een brief dien ik verzuimde je Woensdag 11. voor te leggen.[122] Wees zoo goed eens te overwegen wat je van het voorstel denkt, of het de moeite waard zou zijn er gebruik van te maken, - en in welken vorm?

Van der Goes annonceerde een stuk over Pensioenregeling, 24 blz, tegen vandaag of morgen. - Stuur de proef van je bijdrage, zoo mogelijk, gauw terug, - dan opent ze de afl.

Hartelijke groeten. Je bent nu Die die Caesar overwonnen heeft. 't Ga je wel.

Albert.V.

Cato, Kitty was zeer ingenomen met den lepel.[123]

56

(21 December 1898. Woensdagocht.) Verwey beseft zelf dat aan zijne dichtkunst iets ontbreekt. Van-daar zijn onophoudelijk zoeken en tasten naar andere begrippen en andere plastiek. Waarom, wetende dat hij in den *Nacht in het Alhambra* en in het slot-sonnet van *Duindal* de manier-van-zien heeft waarin hij thuis is, en waaraan zijn rhythme past, in den op den *Nieuwen Tuin* volgenden bundel met geheel andere begrippen en plastiek gewerkt, die zijn werk tot de wezenloosheid hebben gevoerd?

Hierover is het vraagstuk: of, indien de beste woordkunst (of dichtkunst) geächt kan worden drie bestand-deelen te hebben: de gedachte, de plastiek en de muziek, dit

122 Het betrof een brief, door C. Snabilié op 29 november 1898 vanuit Parijs, 10 rue Lamarck, verzonden: ‘Wel Edele Heeren, De heer Ad. van Bever, lid en secretaris der redactie van den *Mercure de France* deed mij dezer [dagen] het voorstel saam te werken voor een hollandsche revue die periodiek bijdragen van ons over de nieuwste en belangrijkste gebeurtenissen op fransch litterair gebied zou willen plaatsen. Dat voorstel lachte mij toe en ik breng het u over. De samenwerking van den heer van Bever (franschman ondanks zijn hollandschen naam) en mij zou zijn in dien zin dat hij *le fond,* ik *la forme* aan de bijdragen gaf. Hij zou in zeker opzicht de ziel, ik het lichaam leveren, doordat hij in zijn qualiteit van jong letterkundige die bij uitnemendheid op de hoogte is van hetgeen er merkwaardigs te vermelden is, en geheel *dans le mouvement*, tot taak neemt de feiten met hunne appreciatie, in het fransch en van een fransch standpunt gezien, te verzamelen, terwijl ik ze in een hollandsch kleed zal steken, dikwijls weinig anders doende dan vertalen en ... toelichten. Staat u zulk een medewerking aan uw Tweemaandelijksch tijdschrift aan? Van Bevers litteraire positie behoeft geen toelichting, dunkt mij. Te behooren tot de redactie van den *Mercure de France* is al een deugdelijke recommandatie. En wat mij betreft, het moge voldoende zijn te verwijzen naar mijn medewerking aan Elsevier, Nederland en Weekblad de Amsterdammer (waarin ik meestal onder het pseudoniem Bulée, soms met een S. teekenend, bijdragen van hier uit leverde en voortga te leveren) om u te doen oordeelen over de wijze waarop ik mijn taak denk te vervullen. Het zal mij aangenaam zijn uw antwoord te mogen ontvangen.’

123 Deze lepel, die deel uitmaakte van het in 1894, na de dood van zijn moeder, in Van Deyssels bezit gekomen familiezilver, had Verwey op 14 december meegekregen als een geschenk aan zijn echtgenote.

laatste het voornaamste bestand-deel moet worden geächt. Vast-staat: dat het rhythme of de muziek alléén waarde heeft in verbinding met een zekere plastiek; dat de muziek of het rhythme bij Verwey alleen voorkomt in verbinding met eene plastiek, die mij niet bevredigt maar mishaagt; dat ik daar het rhythme van waarde vind en makend het gedicht tot iets groots, terwijl de plastiek, *die noodig is om het rhythme te maken tot wat het is,* mij blijft mishagen. Hoe kan dat?

Het slot-sonnet van het *Duindal* vind ik iets definitiefs. Daarin is iets bereikt wat ik geneigd ben met het beste van heel ander soort werk in waarde gelijk te achten. Het rhythme verheft ons hier tot een hoogte, of brengt ons op een plaats, waar de woorden niet bezien kunnen worden gelijk elders. M.a.w. het rhythme brengt ons daar, waar de bezigheid van toetsing der woorden aan zekere eischen van gedachte of plastiek nietig en voor hier onbelangrijk schijnt.

Ik geloof dat Gorter het verschijnsel ‘rhythme’ te gering acht.

Indien Verwey zich met deze plastiek te vrede stelt, kan hij het beste blijven geven, evenals b.v. Rembrandt even goed schilderde als Fra Angelico, maar misschien slecht zoû zijn geworden indien hij in diens manier had willen schilderen.

57

Telegram, aangenomen te Baarn,
den 24/12/1898, ten 15 u. des middags,
ontvangen te Noordwijk, den 24/12/1898,
ten [onleesbaar]

Verwey Noordwijk

Ik wil desnoods liever dat de kosten van vernietiging van het reeds afgedrukt eerste vel van mijn dividend of honorarium worden afgetrokken dan dat het zonder laatste correcties verschijnt. De correcties zijn geen toevoegingen maar verbeteringen van zettersfouten.

Karel

Telegram, [124] *aangenomen te Baarn,*
den 25/12/1898, ten 1 u.8 des middags,
ontvangen te Noordwijk, den 25/12/1898,
ten 1 u.32 des middags

Verwey Noordwijk

Laten zij mijn stuk niet afdrukken eer de laatste revisie van mij terug is. Liever heelemaal achterin of zelfs heelemaal niet geplaatst dan ontijdig afdrukken kun je hierover misschien naar de drukkerij telegrafeeren?

Alberdingk Thijm

124 Beide telegrammen hebben betrekking op het afdrukken van *Caesar* in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van januari 1899.

58

[Noordwijk aan Zee]
25/12/98

Amice, 't afdrukken begint eerst Dinsdag. Ik heb je stuk zorgvuldig in de opgemaakte vellen nagezien en Groesbeek verzocht ingeval je zelf nog correcties stuurt die aan te brengen. Nu, na je telegram heb ik hem geschreven eerst vel 3 en 4 af te drukken. Je hebt dus allen tijd. In de plaatsing kan geen verandering gebracht worden, en, let daarop, ook niet in den omvang. Er is daarvoor te veel opgemaakt en de tijd te kort. Beste groeten.

A.V.

59

(*25 December 1898. Zondagocht.*) *Caesar*, bij de voorlezing, deed Verwey ook denken aan *Akëdysséril* (om de wenkbrauwen-beschrijving, het geluk voor menschen van oorlogsdood, enz.) en ik merkte dat hij *Akëdysséril*[125] veel mooyer vond.

Toch is *Akëdysséril* van minder soort dan *Caesar. Caesar* is namelijk veel reëeler èn veel hooger van *begrip*. Ofschoon *Akëdysséril* zeer veel rijker van plastiek en onvergelijkelijk meer *geprononceerd* van rhythme is en ofschoon de elementen in *Caesar* niet in toestand van sensatie aangebracht of aanwezig zijn, is toch *Caesar* van begrip innerlijk-heroïek, en van toon, wel veel doffer, grover en kouder dan het zoû kunnen, maar, met dat voorbehoud, toch ook, wat men zou kunnen noemen: heroïek.

Als daar in *Caesar* staat, dat al die vrouwen en dochters gelukkig zouden zijn door den oorlogsdood hunner verwanten, dan staat dat daar niet in heroïsch rhythme of accent, en eigenlijk slechts in nauwelijks bewegende, laat staan deinende, kleine lyriek; maar toch nadert, in verband met den toon van het geheele werk, dit meer het waarlijk heroïeke dan soortgelijke mededeelingen in *Akëdysséril,* met hun veel grootere dramatieschheid en kleur-rijkheid.

Aan den toon van *Caesar* is gewaar te worden dat de schrijver zelf het heroïeke heeft gevoeld, daarvan een innig begrip heeft; terwijl de toon of het eigenlijke wezen van *Akëdysséril* niet het heroïeke noch het mystieke is, maar een *betrekkelijk* oppervlakkige lyriek, waarin het *uiterlijke* van wat men heroïeke en mystieke gebeurtenissen zoû kunnen noemen, behandeld wordt.

Ook het portret in *Caesar* komt het 'boven-natuurlijke' of mystiek-heroïeke portret

125 Alle gegevens over Van Deyssels vertaling van Villiers de l'Isle-Adam's *Akëdysséril,* rechtstreeks uit La Revue Contemporaine van 25 juli 1885, p. 346-373, werden al eerder bijeengezet in *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 102, noot 259, p. 170-171, noot 395 en p. 304, noot 584. Zie ook *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. I, p. 212, noot 358. Van Deyssels vertaling is het gemakkelijkst bereikbaar in de *Tweede bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1897, p. 213-249. Zie thans ook Villiers de l'Isle-Adam, *Oeuvres complètes,* II, Edition établie par Alan Raitt et Pierre-Georges Castex avec la collaboration de Jean-Marie Bellefroid, Bibliothèque de la Pléiade, Paris, 1986, p. 101-127 en p. 1119-1127.

nabij, terwijl *Akëdysséril* tot een, *zeer-goede* dan, weelderige en enthousiaste archeologische lyriek behoort.

Akëdysséril is muzikaler van taal en rijker van plastiek dan *Caesar,* en daarom *in zoo verre* beter; maar *Caesar* is precizer, en inniger ingedrongen, en daarom *in zoo verre* beter. Het is weêr de oude vraag; wát men men de hoofdzaak acht.

Dit is zeker dat wat in *Akëdysséril* en wat in dien ouden Sjiwa-priester omging, daarvan heeft Villiers nooit iets gevoeld zoo alsof hij het zelf was, wáárlijk zèlf; maar hij kan het zich zoo mooi en levendig en met kennis-van-zaken voorstellen hoe het ging in dien ouden tijd en schrijft er nu prachtig over.

Even als, ofschoon niet zóó zeer, als Maeterlinck boven het 'mystieke' in *Akëdysséril* staat, staat *Caesar* boven het heroïeke daarin.

60

Den Heere Albert Verwey
Noordwijk-aan-Zee.

Baarn, 30 December 1898.[126]

Beste Albert,

Ik kom met een tijding tot je, die je misschien een weinig zal verrassen, maar die je niet verraderlijk zal vinden indien je haar inhoud onmiddellijk in verband beschouwt met de besproken, mogelijke, en zelfs waarschijnlijke, reorganisatie van het *Tweem. Tijdschrift*, die, naar ik verlang en verwacht, wel op eene reconstructie van den *Nieuwe Gids* in diens éersten vorm,- maar dan tot maandschrift geworden -zal uitloopen.

126 Met gelijke post heeft Van Deyssel Scheltema & Holkema's Boekhandel van zijn besluit op de hoogte gebracht, zoals afleesbaar is uit een op 12 januari 1899 door de uitgever aan Van Deyssel gericht schrijven: 'WelEd. Geb. Heer, Naar aanleiding van Uwe geëerde letteren van 30 Dec. l.l. moeten wij U melden, dat wij ten zeerste betreuren Uw voornemen om uit de Redactie van het "Tweemaandelijksch Tijdschrift" te treden. Wij vleien ons, dat U alsnog op dit voornemen, waarover wij van den Heer Verwey tot heden te vergeefs eenige mededeeling verwachtten, zult willen terugkomen.
Het contract nalezende moeten wij tot de conclusie komen, dat U met het uittreden uit de redactie ook uit de vennootschap treedt, want de taak van ieder lid der vennootschap is duidelijk omschreven. Schrijver dezes herinnert zich dan ook zeer goed, dat hij en zijn associé niet genoemd werden als vennooten, maar hunne firma, om bij eventueele wijzigingen in die firma geen ontbinding van de vennootschap noodzakelijk te maken.'
Van Deyssels reactie hierop is niet bewaard gebleven. Wel gaf ze op 31 januari 1899 de uitgever in de pen 'dat wij eene andere meening betreffende redacteurschap zijn toegedaan dan die welke in Uw brief werd uitgesproken. De redacteur heeft als zoodanig naar onze opvatting alleen te zorgen, dat de inhoud van zijn tijdschrift goed zij. Schrijft hij er in, des te beter, absoluut verplichtend achten wij dit niet. Natuurlijk zouden wij het absurd vinden als de redacteur van een orgaan niet schreef in het zijne, maar wel in een ander van gelijke bedoeling. Wij kunnen ons zeer goed een redacteur voorstellen, die uitmuntend het werk van anderen weet te beoordeelen en zelf tijdelijk, ja desnoods nooit, productief is. In beginsel zijn wij niet tegen uitbreiding van het getal redacteuren, dit kan geheel buiten de vennootschap blijven, dunkt ons. Wij hopen te gelegener tijd van den Heer Verwey hierover meer te vernemen. Van Z.Ed. vernamen wij nog niets over deze zaak.'

Ik ben namelijk besloten met 1 Januari 1900 af te treden als redacteur van ons Tijdschrift.

De reden hiervoor is: de gebiedende behoefte om volstrekt vrij te zijn in de keuze van het tijdstip, waarop ik mijn werk zal publiceeren, en dus geheel onbelemmerd in de

beöordeeling of het werk een graad van voortreffelijkheid en betrekkelijke volkomenheid heeft bereikt, die de publicatie geöorloofd en gewenscht maakt.

Er zijn voorbeelden aan te halen van schrijvers, die tien jaar lang niets van zich lieten hooren en dan een omvangrijk en uiterst geächeveerd werk in eens uitgaven.

Er zijn voorbeelden aan te halen van schrijvers, die, zoodra zij een kleinigheid, die er dóor kon, ja, wel eens slechts een halven regel, gemaakt hadden, dien dadelijk toonden.

Voor beide wijzen van doen zijn goede beweegredenen aan te voeren. Het is ten slotte onze onberedeneerbare neiging, die ons er toe brengt ons bij deze of gene schrijvers te voegen.

Wat ik het liefst zoû willen, is: in nagenoeg alle afleveringen van het Tijdschrift boekbeöordeelingen en andere artikelen plaatsen zoo als den vorigen winter gebeurd is en intusschen mijn eigen werk, - ik bedoel novelle, roman, of wat dan ook - gereed maken om dát op zijn beurt te publiceeren als het af zoû zijn.

Maar, hoe gaarne ik het ook zoû willen, - ik kán dat blijkbaar niet.

Telkens zal het voorkomen, dat ik in twee, drie, afleveringen niets gehad heb, dat ik geen boekbeöordeeling of iets van dien aard gereed heb, dat ik, als redakteur toch niet langer afwezig kan blijven, en aldus genoopt wordt mijn eigen, ander werk ontijdig de wereld in te sturen.

Ik wensch mij tegenover het Tijdschrift, waarin ik schrijf, in eene positie te bevinden, die het mogelijk maakt, dat ik *des noods* gedurende twee of drie jaar achter-een volgens niets van mij laat hooren.

Je zult met mij eens zijn, dat mijne situatie, zoo als die nu is, namelijk van te zijn een der twee eenige redakteuren van een tijdschrift, zulk eene houding niet toelaat.

Dat is de reden van mijn besluit om af te treden.

Ik stel er prijs op, dat je geen oogenblik zult vermoeden, dat ik hier nog de een of andere achter-gedachte óok bij heb. Daarom herhaal ik je niet alleen mijne veronderstelling eener reconstructie van den ouden *Nieuwen Gids,* waarbij dus van het medewerken door mij aan een ander tijdschrift geen sprake zoû zijn; maar verklaar je dat ik, indien de toestand overigens zoo bleef gelijk die nu is,-ik bedoel zoo jij je, bij voorbeeld, met één of twee anderen associëerde en daar naast de tegenwoordige *Nieuwe Gids* bleef bestaan - dat ik dan in beginsel mij zoû willen verbinden mijne medewerking aan tijdschriften, - voor zoo ver er plaats voor mijne bijdragen zoude zijn - tot het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* te beperken, juist zoo als dat nu het geval is. Bij het behandelen der zaak, welke deze brief betreft, komen verscheidene overwegingen op: van vriendschap en trouw, en ook van materiëel voordeel of nadeel. Het zijn juist de eerste die het mogelijk maken de laatste onomwonden te behandelen. Ik behoef je eigenlijk niet eens te zeggen, maar vraag je toch voor nu verlof het even wèl te mogen doen, dat, buiten mijn gezin, jij tot mijn aller-eerste vrienden behoort, wat de mate van door mij toegedragen genegenheid aangaat.

Het is waar, dat het Tijdschrift ons nader tot elkaâr heeft gebracht. Maar toch was het Tijdschrift een gevolg van onze reeds bestaande vriendschap en niet omgekeerd, en van de twee is de vriendschap steeds het voornaamste gebleven.

Zoo ook wat aangaat de waarlijk broederlijke diensten, die je goede vriendschap mij wel wil bewijzen. Ik zal niet gelooven dat wanneer de materiëele en maatschappelijke band van het gezamenlijk redacteurschap tusschen ons niet meer zal bestaan, je neiging om mij vriendelijk te helpen zoû verminderen.

Toen je, in de eerste jaren dat wij elkaâr kenden, op de kamer van Van der Goes,[127] je In memoriam Patris[128] voorlas en jij mijne meening daarover zag beven in mijn gezicht en ik waarachtig niet kon vermoeden dat er ooit in mijn leven guldens van jouw hand in de mijne zouden glijden, tóen is misschien de vriendschap geworteld die zulk een grondslag onverdenkbaar zoû maken en onverslapbaar door het verdwijnen of losser worden van zekere uiterlijke, maatschappelijke verbindingen.

Het is met dit eindigen van het redakteurschap als met het nu en dan staken van het verkeer. Je wéét toch wel dat ik het eene groote vreugde vind bij je op bezoek te zijn en dat ik het héérlijk vind als jij het bij mij bent, en je kùnt toch werkelijk niet anders dan billijken, dat ik, die geen kind meer ben, nu een bijna twintigjarige ervaring mij heeft geleerd alleen in zulk een afzondering goed te kunnen arbeiden, het éénige middel toepas, dat mij het werken mogelijk maakt.

Zoo ook móét je, dunkt mij, mij gelijk geven als ik, - nu het eenmaal wèrkelijk mijn meening is dat door het redakteurschap ik mijn werk ontijdig moet openbaar maken - het redakteurschap eindig.

De tweede overweging omtrent materiëel voordeel of nadeel is die, welke de door het Tijdschrift zelf te geven winst betreft.- Noch indien er een groot maandschrift met meerdere redakteuren van komt (behalve, in dat geval, voor den ‘sekretaris’, welken post ik niet zoû begeeren), noch indien de tegenwoordige organisatie blijft bestaan, geloof ik, dat het tijdschrift aan winst of dividend meer dan het gemiddeld bedrag van de wínst der nu voorbije jaren zal geven.

Dit voordeel zal ik natuurlijk moeten missen en moeten beproeven dit op andere wijze goed te maken. Daar houd ik rekening mede.

Ten slotte nog dit. Mocht met 1 Januari 1900 de nieuwe toestand voor het Tijdschrift nog niet gereed zijn en mocht je oordeelen, dat mijn naam als redakteur nog wel een half jaar of een jaar op de afleveringen kan blijven ook al is het redakteurschap, met zijne verplichting van nu en dan iets te geven, vervallen, - dan heb ik natuurlijk niet het minste daartegen.

En nu neem ik afscheid na dit lange onderhoud. Met de hartelijkste groeten, die ik je misschien nog ooit bij het eindigen van een brief in gedachte gedaan heb, blijf ik je vriend

Karel Alberdingk Thijm.

127 Frank van der Goes was toen woonachtig Prinsengracht 293 huis, Amsterdam.
128 *In memoriam patris* uit de bundel *Persephone en andere gedichten,* Amsterdam, 1885; laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 29-30.

61

Noordwijk/Zee
31 Decr. 98

Waarde Vriend,
Je uitvoerig, belangrijk en mij op velerlei wijzen aandoend schrijven heb ik ontvangen. Sta me toe er eerst later, en dan liefst mondeling, in allen deele op te antwoorden. - Nu alleen dit dat ik teveel malen mijn eigen aftreden overwogen heb, om verbaasd te zijn nu je van het jouwe spreekt. Bezwaarlijk is een redakteurschap als het onze zeker en het blijft altijd de vraag of wij niet beter doen het neer te leggen.

In het nieuwe jaar dus meer hiervan. Groet Cateau, en geloof me in alle omstandigheden onveranderlijk Je vriend

Albert Verwey

62 Caesar[129] door L. van Deyssel

Er leefde eens in Denemarken, nog niet lang geleden, een jongmensch, die een zeer groote gedachte van zich zelf had. Hij was de zoon van wat men noemt deftige burgerlieden, maar hij hield zich zelf voor iets, dat met deze aanduiding heel en al niet over-een-komt. Wel wist hij dat hij naar zijn toestand in de maatschappij te oordeelen en naar de algemeen geldende zienswijze niet anders was dan een burger-zoon, maar hij dacht dat hij *eigenlijk,* of naar het dieper wezen der dingen beschouwd, iets veel edelers was. Hij meende dat *de Waarheid* was, dat hij iets zeer veel edelers was.

Hij meende voords, dat het juist en redelijk gehandeld was, zich *zooveel mogelijk* naar *de Waarheid* te gedragen. Hieruit volgde een volkomen wanverhouding tusschen zijn gedrag en zijn maatschappelijke stelling, zoo dat de menschen, die zijn Gedachte

129 Zie noot 109. Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 1, januari 1899, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Caesar,* p. 1-19, aldaar gedagtekend April 1898, laatstelijk herdrukt in deze uitgave onder nr. 62; T.J. de Boer, *Vroeg-Riddeneeuwsche Pelgrims naar Jeruzalem,* p. 20-56; Albert Verwey, *Tusschen twee werelden,* p. 57-66, laatstelijk herdrukt in deze uitgave onder nr. 63; Ary Prins, *De heilige tocht*, p. 67-71; F. van der Goes, *Over Arbeiderspensioneering*, p. 72-91, aldaar gedagtekend Dec. '98; Aug. Vermeylen, *Leven en werken van Jonker Jan van der Noot*, p. 92-148; Boekbeoordeelingen: in de rubriek ‘Poëzie’: Albert Verwey: *Stille Dalen* door Hélène Lapidoth-Swarth, p. 149-150; *Serena* door Maria Boddaert, p. 150-151; *Rijmsnoer om en om het Jaar* door Guido Gezelle, p. 152-163; Vondels *Lucifer,* translated by L.C. van Noppen, p. 163-165; [een aankondiging van] Stefan George, *Hymnen, Pilgerfahrten, Algabal. Die Bücher der Hirten und Preisgedichte, der Sagen und Sänge und der hängenden Gärten. Das Jahr der Seele,* en van *Roseaux,* par Paul Gérardy, p. 165-166, aldaar gedagtekend December 1898; in de rubriek ‘wetenschap’: T.J. de Boer, *De Godsleer der Middeleeuwsche Joden*/ Bijdrage tot de geschiedenis der leer aangaande God, door Dr. P.J. Muller, Groningen, J.B. Wolters, 1898, p. 167-169.

niet kenden, - en hadden zij die gekend hem voor een krankzinnige, lijdend aan hoogmoedswaanzin, zouden gehouden hebben - hem voor een dwaas of voor een monsterlijk mensch aanzagen, en de stadgenoten schouderophalend, de bloedverwanten angstig van hem spraken.

Maar hij bekommerde zich daar niet om, daar deze onbekommerdheid in zijne levensopvatting juist paste.

Hij had het Gevoel dat hij de opperste mensch was en dit eens voor ieder-een zoû blijken. Hij dacht dat eens, - zij 't dat deze gebeurtenis een uur, een dag, of jaren tijds zoû duren - eene gebeurtenis zoû plaats hebben waarbij twee partijen betrokken waren, namelijk híj en het Leven, dat het geheele Leven dan met alle zijne deelen in zijn macht zoude zijn en hij het naar zijn wil zoû samenstellen, zich zelven in die samen-stelling de plaats gevend die hij achtte dat hem *harmoniesch* toekwam.

Hij dacht dat hij eens Keizer zoude zijn over de geheele wereld en dat die toestand van zijn Keizerschap de *meest redelijke en rechtvaardige toestand,* en voor de menschen de gelukkigste, zoû wezen.

Immers is de beste mensch hij in wien wat geestelijke eigenschappen van den mensch geheeten wordt in hoogsten graad aanwezig is.

De beste mensch moet als zoodanig erkend worden, dat is: de eerste in rang zijn. Indien het waar is dat er een beste mensch is, dus een mensch die beter is dan de andere menschen, moet dat erkend worden, want de waarheid moet erkend worden.

De beste mensch, dat is de meest wetende, de meest wijze, de meest liefde-volle, de krachtigste en scherpzinnigste, hij, in éen woord, in wien, zoo als gezegd, de geestelijke menschen-eigenschappen in hoogsten graad aanwezig zijn, is het meest geschikt om op de beste wijze de menschheid te besturen. Want door wien zoude zij beter bestuurd worden dan door den besten?

Hij moet dus de eerste in rang en de bestuurder der menschheid zijn.

Een toestand waar het uiterlijk in over-een-stemming is met het innerlijk is beter dan een toestand waar het uiterlijk in dísharmonie is met het innerlijk.

De beste mensch, de prachtige en rijke geest, moet dus uiterlijk ook prachtig en rijk zijn.

Hij moet de eerste in rang, de bestuurder der menschheid, en uiterlijk prachtig en rijk zijn. Hij moet dus Keizer zijn.

Daar het beter voor de menschen is door den besten dan door een minder goeden Keizer te worden bestuurd, moeten álle menschen door den besten mensch, die dus ook de beste Keizer is, worden bestuurd.

Hij moet dus Wereld-Keizer zijn.

In-tusschen had de Deensche jonkman weinig eigenschappen die in hem al was het maar een bizonder knap en braaf mensch konden doen veronderstellen. Hij had noch wetenschappen, noch deugden, noch andere meer lichamelijke bekwaamheden. Hij kende, bij voorbeeld, noch vreemde-talen noch vestingbouwkunde, hij was niet geheel zonder leugen noch zeer menschlievend in den gebruikelijken zin van dat woord, en hij kende paardrijden noch schermen.

Hij dacht echter zich zelf ook niet den meest wetende in den zin van den meest geleerde en den meest wijze in de beteekenis van den verstandigst handelende. Maar hij had het Gevoel - en dit was zijn onvergelijkelijke levens-zekerheid - een Wetenschap of Vermogen te bezitten ver verheven van aard boven alle geleerdheid en zoogenaamde, alledaagsche, wijsheid: Het Vermogen van boven zijn eigen, geest-samenstellende, eigenschappen uit te rijzen en die naar willekeur te richten, en, hiermede samengaande, het Vermogen om het leven der menschheid te ontleden en het weder samen te stellen anders dan het was.

Hij gevoelde nu en dan iets in zich dat hij zijn Wil noemde en aan de waardeering waarvan zich in zijne gedachte een begrip aansloot, dat hij niet beter dan door het woord Almacht wist aan te duiden. Dat wat hij zijn Wil noemde, scheen hem in diens bestand-deelen, welke helder Zien en onfaalbaar Handelen waren, onbeperkt.

Hij stelde het zich zóó voor, dat tusschen de opgave: ‘zie hier een terrein in dezen gegeven toestand, zie hier gereedschap in deze gegeven hoeveelheid en van dezen bepaalden aard, en zie daar zekere materialen van dat en dat gehalte, - maak daar een huis en tuin van’; en de opgave: ‘zie hier eene menschheid met deze bepaalde levensregeling, levend, bij voorbeeld, onder den republikeinschen regeeringsvorm of onder konstitutioneele monarchiën, en zie daar een burgerjongen met een bepaalden bizonderen aanleg, - maak daar een Keizer-rijk van met den jonkman tot Keizer’; - hij stelde zich voor, dat tusschen deze beide opgaven, voor iemant wiens vermogens onbeperkt zouden zijn, geen wezenlijk onderscheid bestond.

Even zeer als in den tijd van Napoleon den Eerste, in de toen aanwezige levens-omstandigheden, er alleen een mensch met zekere vermogens noodig was geweest, om van een armen kleinen edelman in eene republiek de Keizer van een Keizerrijk te maken, - even zeer kon zulk een werk in een anderen tijd en in andere omstandigheden plaats vinden. Immers, waren de omstandigheden in dien anderen tijd minder gemakkelijk voor dit doel te besturen dan zij ten tijde van Napoleon waren, - dan werd er slechts een grootere mate van bestuursvermogen vereischt dan hetgeen Napoleon behoefde, om de moeilijker omstandigheden te behandelen.

Daar het Vermogen over de zijn eigen geest samen-stellende elementen den jonkman onbeperkt scheen, had hij dus eenvoudig die elementen, welke bij het vermogen om omstandigheden te besturen, behoorden, te vermeerderen, om in den hiervoor moeilijker tijd hetzelfde te doen, wat Napoleon in den zijnen deed.

Bij het Gevoel van de ‘Almacht’, die nu nog niet werkte, maar die, naar hij meende, eens zóúde werken, *omdat zij aanwezig was,* behoorde een zeker gevoel van.... *álles te mógen,* dat daarmede zeer innig was verbonden.

De jonkman gaf zich aan de verschriklijkste hartstochten over, - geen enkel uiterste van Dronkenschap, Ontucht, Woede of Misdaad, kan men bijna zeggen, bleef hem vreemd. Dit keurde hij af, om dat het niet leidde tot het bedoelde Keizerschap en daarentegen daar eerder van af-leidde. Ook woelde bij hevige vlagen in hem wel het verdriet over de ellende, die hij stichtte om zich heen. Maar áltijd was zij er, onmiskenbaar, en duidelijk aanvoelend als tot het allerhoogste van zijn leven te

behooren, de vreemde en innige zekerheid, dat híj dit alles móckt doen, dat het voor hèm geen zonde was *om dat er voor hém geen zonde zijn kòn*. Altijd was zij er weêr, die zekerheid, boven de woedende elementen der harts-tochten en het schrijnende wee van het berouw, altijd was zij om zijn geest als de verkoelende wind die op de berg-toppen den reiziger om het voorhoofd waait boven zijn uitputtenden tocht door wilde stroomen en ruige donkere bosschen.

Er kwam nog iets bij, dat de menschen, die hem waarnamen, zijne persoonlijkheid, al naar hunne geäardheid, nòg dwazer, nòg raadselachtiger of nòg monsterachtiger deed vinden: zijne onverklaarbare neiging namelijk om zijn harts-tochten openlijk te toonen, om aan zijn gruwelijke buitensporigheden de meest mogelijke bekendheid te geven, en daarbij, om zich zoo rijk en *opvallend* mogelijk te kleeden.

Nu helde toch het algemeene vermoeden er zeer toe over om hem voor nagenoeg geheel krankzinnig te houden. En zijn vrienden, - die er natuurlijk waren, welke voor geen klein geruchtje waren vervaard - raadden hem gemoedelijk: ‘als je zulke dingen doen wilt, doe ze dan ten minste niet in het openbaar’.

Deze, laatst-genoemde, eigenaardigheden van hem, werden echter gedeeltelijk verklaard door een andere zijde zijner opvatting van het Keizerschap.

Men kon den Keizer namelijk beschouwen niet alleen als de meest wetende en best besturende en die dáárom de menschen het gelukkigst maakte; maar ook als de schoonst of best Zíjnde, als de *belichamer* der beste of opperste Gedachte, (en die de menschen gelukkig maakt door dat zij *naar hem mogen zien* en hem navolgen.)

Ten eerste nu, *was hij,* níet wat die waarbij het bestúrende te pas komt, maar wat déze zijde, van het Keizerschap aangaat, *reeds Keizer*. Hij was de drager der beste of opperste Gedachte. Immers, dat Gevoel dat hij had, van, eens werken zullend, Al-vermogen en, in onmiddellijke verbinding daarmeê, van alles te mógen, dat Gevoel - om dat het in hem was een *zekerheid* zoo beslist als er omtrent *niets anders* zekerheid in hem was - deze zekerheid was namelijk van *edeler, fijner* en *inniger gehalte* dan bij voorbeeld de zekerheid in zaken, die de oogen zien en de ooren hooren - dat Gevoel was zelf de opperste Gedachte, daar het was de *levende* Gedachte, die zelve, niet kenmerkt, maar *is:* de tegenwoordigheid van God, dat is: God Zelf.

Voor zijn besef, niet naar het uiterlijk der dingen, maar naar *de Waarheid* beschouwd, reeds Keizer zijnde, moest hij, - ten gevolge zijner reeds genoemde zienswijze betreffende de harmonie die tusschen inhoud en vorm of innerlijk en uiterlijk moet bestaan, - zich zoo rijk mogelijk kleeden.

Natuurlijk binnen zekere perken, die door den aard van het aanwezige omringende leven werden bepaald, want zich de vertegenwoordiger, belichamer en minnaar eener Gedachte achtende, was het zijne bedoeling de manifestatie, die hij zelf was, zoo lang mogelijk te doen voort-duren, en niet, - door dingen te doen, welke hem, bij voorbeeld, voor geldschuld of voor iets anders, in de gevangenis konden brengen - haar reeds spoedig afgebroken te zien.

Hiermede streefde hij er dus naar: die zijde van het Keizerschap, welke reeds in zijn macht was, *zoo veel als doenlijk was,* te verwezenlijken.

Niet in dien zin of in die mate, dat hij nu reeds de menschen gelukkig maakte door dat zij naar hem mochten zien en hem navolgen,- want het was niet zijne bedoeling dat zij hem nu reeds zouden navolgen; maar in díen zin, dat hij, zooveel als mogelijk was, de Idee vertegenwoordigde, volgends welke één mensch boven alle menschen is verheven en die dàn, wannéer zijn leven tot volledige Harmonie is gekomen, het voor-beeld is, in de navolging waarvan de menschen hun grootste geluk kunnen vinden.

Ten tweede, echter, bleef de *werking* van het Al-vermogen, waarvan hij *de aanwezigheid* als het zekerst wat hij bezat, in zich bespeurde, - welke werking de andere zijde van zijn Keizerschap uit den staat van verwachting in dien van werkelijkheid of verwezenlijktheid zoude doen overgaan - uit. Hij kwam niet tot het bestuur der menschheid. Toch kon alleen de verwezenlijking van déze zijde van het Keizerschap hem als Keizer doen erkennen. En kon ook alleen de verwezenlijking van déze zijde hem ook wat de ándere zijde aangaat door de menschen als Keizer doen beschouwen.

Hij wás dus Keizer als drager van een ziele-toestand, door welken een mensch gezegd kan worden goddelijk te zijn, daar deze toestand niet anders is dan het leven van God in een mensch. Indien God in een mensch leeft, is de ziel of het leven van dien mensch het leven van God, en is dus die mensch God.

Hij wás dus Keizer, èn: hij kon niet als Keizer worden erkend.

Deze disharmonie werd oorzaak, dat de gedachten en de machten door welke hij Keizer was, zich gedrukt voelden door de werkeloosheid der machten, welke het Keizerschap volledig konden doen worden, en door dien druk het karakter van verzet aannamen en hevig tegen-werkten.

Hij kleedde zich niet slechts rijk, maar opvallend rijk, zelfs meer opvallend dan rijk, om dat het hier vooral te doen was om ken-merking van het buíten-gewone.

Naarmate hij verder van de verwerkelijking van het volledig Keizerschap verwijderd bleef, moest hij zich meer opvallend kleeden en minder harmoniesch rijk, zoo als het geval zoude geweest zijn bij verwerkelijking van het volledig Keizerschap, - gelijk een bergbeklimmer, die op de hoogten heldere liederen zoude zingen, schriller gilt naarmate hij dieper in den afgrond stort.

En hij voldeed zijn hartstochten en beging zijn gruwelijke buitensporigheden zoo openlijk mogelijk, om daardoor te toonen dat hij achtte dat *hij* dat mòcht, wijl wat *hij* deed God deed, en een daad van God, *dáárom, wijl* zij een daad van *God* is, niet ongeoorloofd kán zijn.

Hij had het bewustzijn dat híj alles mocht. Dit bewustzijn was het goddelijke in hem. En hij kon dat bewustzijn niet anders manifesteeren dan door de openlijkheid zijner handelingen.

Al zijn misdrijven waren heldendaden, even als de moord door Charlotte Corday begaan. Niet in het feit der misdrijven was de heldenmoedigheid of goddelijkheid gelegen, maar hierin, dat de openlijkheid of schaamte-loosheid bij het begaan daarvan bewees de aanwezigheid in een mensch van het besef van een in hem bestaanden ziele-toestand, in welken niet gezondigd worden kan.

De misdrijven waren de eenige middelen, waarover hij beschikte, wier donkerheid kon doen uitkomen het licht van den ziele-toestand zonder schaamte, dat is: de goddelijke toestand.

Hij beschouwde zich ook als de verheven strijder voor een heilige maar hopeloze zaak, en deze overtuiging gaf in zijne schatting aan zijn leven een grootsch karakter van tragische majesteit.

Immers was hij, die zich geboren voelde om het centrum of het meest verheven deel der edelste harmonie te zijn, feitelijk een der beide deelen van eene aller-grootste disharmonie: aan de eene zijde, als innigste levens-zekerheid, de aanwezigheid van het Al-vermogen, aan de andere zijde het volstrekt uitblijven der werking daarvan, - dit voor het innerlijke; en, hiermede gelijkloopend, voor het uiterlijke: een mensch, die zich zelf de opperste mensch gevoelde, en door de andere menschen voor weinig anders dan een nietswaardige ellendeling kon worden gehouden.

Hij bekende zich dus ook wel dat van den oppersten mensch, gelijk hij zich dien dacht, hij slechts de eene helft bezat; maar dit inzicht kon niet beletten, dat hij de gebiedende uitbarstingen van die helft moest bijwonen.

Hij zweeg voor ieder zijne Gedachte, want hij wist dat deze zich juist op den grens van den waanzin bevond en het bewijs dat deze grens niet was overschreden juist alleen gevonden kon worden in de verwerkelijking van hetgene, dat hij slechts als ontwerp bezat.

Behalve de innerlijke zekerheid van dat bepaalde Gevoel, kende hij nog eene uiterlijke zekerheid, die zijne opvatting bevestigde. Hij meende namelijk in zijn gelaat de hoogste menschelijke schoonheid te hebben gezien.

Hij gold algemeen, niet slechts voor niet mooi, maar voor bepaald bizonder leelijk. De hoofdzakelijke kenmerken zijner leelijkheid waren de loensheid zijner donkerbruine oogen, die bovendien niet wat men helder of vurig noemt, maar mat waren, en zijn te korte bovenlip met zeer voor-uit-stekende onderlip en kin. En daarbij was hij vaalbleek van gelaatskleur.

Wat hij zelf in zijn gelaat had gezien, was ook niet schoonheid of mooiheid volgends een der twee of drie normen, die den menschen voor den geest staan wanneer zij deze woorden met betrekking tot een mannen-aangezicht gebruiken: eene zekere edele gelijkmatigheid van trekken bij een man, die geen baard draagt, zoo als, bij voorbeeld, waarschijnlijk, den kop van Goethe kenmerkte, of een krachtige en zwierige blonde of bruine knevel, bij roode wangen en heldere blauwe of bruine oogen, of een bruine gelaatstint met vurige zwarte oogen, zwart glanzig krulhaar en een kleine zwarte baard.

Wat hij in zijn gelaat had gezien was ook niet schoonheid, zoo als hij zelf zich die zou hebben gedacht; maar het was, om zoo te zeggen, iets hoogers of iets meerders dan hetgeen het woord 'schoonheid' voor hem vertegenwoordigde.

Hij had zich in spiegels vele malen telkens anders gezien al naar dat die spiegels met betrekking tot het licht waren geplaatst. Maar er was één manier om een kleinen ovalen spiegel te houden onder het lamplicht, zóó dat hij zijn profiel daarin zag, alléén de voorzijde van het gelaat, zóó, dat de bovenste voorhoofd-helft, het haar boven het oor, de achterste wanghelft en het oor, niet zichtbaar waren.

Er waren dan te zien de vormen van het profiel, de kleuren van het gelaat, en de *expressie van het oog in verband met de vormen en kleuren van het hoofd-gedeelte dat er onmiddellijk om heen was*.

Dit onderdeel samen met den geheelen profiel-vorm, maar vooral dit onderdeel, was wat hem telkens weêr op-nieuw bizonder trof.

Hij was zich zelven natuurlijk veelal als een vreemdeling, maar wanneer hij *dit* zag, vervulde hem *een ontzettende en volstrekte zekerheid van iets*.

Hij geloofde dat er in den tegenwoordigen tijd geen waarlijke Koningen en Keizers meer waren. Ook had hij nooit een goed portret van een waarlijken Koning of Keizer uit den vroegeren tijd gezien.

Maar hij zag, *hij wist,* dat dit *het gelaat van een Keizer* was, dat deze gelaats-expressie zoo was om dat zij de uitdrukking was van het *boven alles* verheven Gevoel, *dat hij kende als zijn grootste levens-zekerheid,* en dat het *deze* gelaatsvorm, over-een-komend met *dat* Gevoel, was, die, terecht dus - aangezien het Gevoel was van goddelijke natuur - den echten Keizer uit vroeger tijd goddelijk en onfaalbaar deed noemen.

Bezwaarlijk zoude in nadere bizonderheden aangeduid kunnen worden hoe dan de unieke gelaats-expressie was van den Keizer, die hem aldus uit den kleinen ovalen spiegel onder het lamplicht aanzag. Het was als iets dat den vorm had aangenomen van de strengheid en het geweld, waarmede het uit een duisternis of uit een menigte alleen opwaards was gedrongen, welk streng geweld zachtheid van majesteit aannam en daardoor als uit de hoogte geadeld werd, door de laag nederliggende vogelvleugelvormige wenkbrauwlijnen dragend den als een slapend licht matten, blank witten voorhoofdsglans.

De dofheid van het oog, samen met de omgevende gelaatsuitdrukking van terug-getrokkenheid, kon den indruk van hoogmoed geven. Maar in waarheid was de dofheid de afsluiting van het geheimzinnig aller-heiligste, inwendig gedragene.

En het was of in het oog, in licht-donker in de oogkasschaduw onder den lampenschijn, in het oog van den ontzachlijken vreemdeling, die hem aanzag, - hem, wiens ziel weinig anders kende dan het geweld der als nachtstormen woedende harts-tochten - als in de verte van een nachtelijk meer een bootlicht - een flaauw gouden schijnsel bewoog van teederheid en medelijden met de ziel die in de onweêrstaanbare en toch onvolkomen majesteit van haar eigen wezen en vormen was gevangen, - nu het eene gelaat het andere zoo onbeweeglijk bezag in het licht en het stil was om hen heen.

Over de wijze waarop hij tot het Keizerschap - dat hij niet uit dol-zinnigen hoogmoed begeerde, maar dat hij, zoo als gezegd, meende hem toe te komen volgends de orde der Rechtvaardigheid, en waarheen hij door onweêrstaanbare natuurwetten meende te zullen worden gevoerd-, over de wijze, waarop hij daartoe zou komen, had de jonge-man zonderlinge, maar, bij nadere beschouwing, waarlijk dichterlijke, opvattingen.

Hij meende, dat hij - wanneer hij eenmaal zoo ver was dat hij zijn hartstochten kon bedwingen en leven volgends zijn Wil - want hoezeer hij de hartstochten om hun grootheid en om de hen omgevende aureool van de wijze waarop hij ze liet heerschen, als spelingen zijner Keizerlijkheid zelve beschouwde, wenschte hij immers ze te bedwingen daar dit het begin der werking van het Al-vermogen en der verwerkelijking van de tweede helft van het Keizerschap zoude zijn; - hij meende, dat de reeks daden, welke hij te doen had om tot het Keizerschap te geraken in de helderheid van zijn Weten zich voor hem zoude vertoonen en hij stap voor stap den weg zoû gaan die den aller-moeilijksten zoude geweest zijn voor ieder-een, maar dat niet was voor hem, daar immers de zelfde helderheid hem bij iederen stap zoû omgeven en hem doen blijken, dat hij den waren weg steeds hield.

Het móést kúnnen, daar het, in eene andere afdeeling van het bestaande dan waartoe eígenlijke chemische processen behooren, niet anders was dan een chemiesch proces en het rezultaat niet anders zoude zijn dan het voortbrengsel der werking van op zekere wijze met elkander in aanraking gebrachte psychische gegevens.

Mids naauwkeurig het verschil tusschen deze, overigens immers gelijksoortig geächte, persoonlijkheid en die van Napoleon den Eerste bij voorbeeld, werd vast-gesteld, en het verschil der omstandigheden van toen en nu, móést blijken hoe deze persoon in deze omstandigheden te weeg kon brengen wat door gene in die andere was gedaan.

Hij moest, natuurlijk, beginnen met de opperste, zij het dan Koning of Keizer, van zijn eigen land te worden. Hiertoe moest hij officier worden of lid van de Volksvertegenwoordiging, als zoodanig snel promotie maken en als Generaal of Minister moest hij aan het Hof komen en in bestendig verkeer met den mensch, die in dien tijd Koning van Denemarken was.

Om den regeerenden Koning plaats voor hem te doen maken, waren er verschillende middelen. Hij zoû achter zich hebben het leger en de meerderheid der bevolking, - *immers door zijn daden, door zijn leerstellingen en door de wijze waarop hij die verkondigde, zoude hij zijn landgenoten de overtuiging hebben doen aannemen dat zij gelukkiger zouden worden indien zij hem Koning maakten*. Indien dit eenmaal zoo was, bleef er weinig te doen over: den Koning in vrede doen wijken of hem doen ombrengen. Het verschil hier tusschen, kwam niet in aanmerking. De dood van den Koning toch, zoude niet anders zijn dan een der betrekkelijk weinige menschenlevens, die moesten worden opgeofferd om de geheele menschheid tot een toestand van groot geluk te brengen.

Even min als hij geloofde, dat zijn karakter slechts leelijke eerzucht was,

voortkomend uit grenzenlozen hoogmoed en zelfzuchtigheid, meende hij dat de menschenlevens, die de verwezenlijking van zijn plan zoude kosten, vooral na dat hij Koning van zijn eigen land zoude zijn geworden en met zijne legers de andere landen zoû gaan veroveren, de onvergelijkelijke schoonheid van het plan eenigszins aantastten.

Hij meende dat eigenlijke eerzucht op zichzelf of zonder verbinding met een ander gegeven niet bestaat, en dat de aldus genoemde neiging der groote eerzuchtigen de noodzakelijke keerzijde is der groeibeweging, waarmede de fatale levenskrachten buiten hen om hen dringen naar omhoog; en de toestand van eerzucht of van verlangen naar grootheid en roem de vorm die voor het innerlijk bewustzijn van de betrokken persoon de werking der krachten aanneemt, welke hem tot zijn normale plaats in het levens-oppervlak moeten voeren.

En de op te offeren menschenlevens zouden er waarlijk weinige zijn in verhouding tot het aantal andere, die een geluk zouden kennen *zoo als de menschheid tot dan toe niet gekend had,* door de levensregeling die híj hun geven zoû.

Dit was éen reden waarom zijn plan door deze bedenking niet werd gekrenkt; maar de andere reden, die de volkomenheid van het plan om zoo te zeggen nog zuiverder afrondde, was deze: dat degenen, die sterven zouden, *en hun vrouwen en hun kinderen,* in dien dood hun grootste geluk zouden vinden, daar hij ze immers zoû doordrenken met de door hen van al wat zij voelden *diepst te voelen* overtuiging dat te sterven voor déze zaak voor hen het grootst geluk was.

Van al die moeders, vrouwen, dochters en zonen, zoude hij heldinnen en jonge helden maken met de mannen en vaders mede, zóó, dat zij zich verbeeldden, dat déze dood hunner geliefden voor hen het grootst geluk was. En wijl zij het zich verbeeldden, zoû het in waarheid ook zoo zijn, *daar de Waarheid niet iets anders dan de Verbeelding is*.

Nooit zouden moeders en vrouwen en dochters en zonen hun God meer boven alles bemind hebben dan de toen levende den hunnen in dezen hunnen Godlijken Keizer; nooit vrouwen en kinderen méer het heerlijkst uur huns levens hebben geacht dát, waarin zij den glimlach zagen, of in gedachte zagen, hunner doodelijk gewonde mannen en vaders.

Dit was het koele en goddelijke werk der praktische scheikundige zielkunde.

De jonge-man meende, dat dit niet iets was wat gemeenlijk met het woord ‘fantazie’ wordt genoemd, daar het eene herhaling in grootere afmeting was van, door hem op de juiste wijze begrepen, uit het verleden der menschheid bekende verschijnselen.

En dat door zijn invloed deze verschijnselen in grooter afmeting dan voorheen konden plaats hebben, wist hij door de innige zekerheid der absolute onbeperktheid van zijn Vermogen.

De jonge-man kende echter een ander middel om zijn Doel te bereiken en oogenschijnlijk bleek uit deze gedachte meer nog dichterlijkheid van opvatting.

Hij stelde zich namelijk voor te beproeven den Koning van Denemarken op vreedzame wijze voor hem te doen wijken, vrij-willig, om dat de Koning dat zelf het beste zoû vinden.

Niet meende hij, dat de Koning onmiddellijk of op den duur *aan zijn gelaat* zoude *zien* dat híj onvergelijkelijk meer Koning was dan de Koning zelf en dus de eenvoudige redelijkheid eischte, dat de Koning om zijnentwil afstand deed. Want niemant had dat nog aan zijn gelaat gezien. Niemant had aan zijn gelaat gezien, - niet dat hij, gelijk zoo velen, een oppervlakkige gelijkenis met den een of anderen Vorst had, maar - dat zijne gelaats-expressie, die de uitdrukking der ziel is, in hare fijnste en innigste bestand-deelen Keizerlijk was, namelijk de uitdrukking van datgene, van dat levens-element, door welks bezit alleen iemant opperst te recht Keizer is, dat hij dus essentiëel Keizer wás; immers *is* een mensch, die de ziel van een Keizer heeft in de hoogste beteekenis, welke dat woord heeft, waarlijk of in diepere waarheid, meer Keizer dan een mensch, die in zijne samenstelling slechts over minder wezenlijke bestand-deelen der Keizerlijkheid beschikt. Niemant had dit kúnnen zien, daar niemant zoo fijn opmerkte of zoo diep nadacht.

Maar hem was dus eene andere gedachte gekomen om den Koning te doen wijken. Hij wilde maken: iets schoons, een gedicht bij voorbeeld, maar een gedicht niet alleen schooner dan alle bekende gedichten, maar van eene schoonheid wier wezen geheel verheven zoude zijn boven de praktijk en de theorie der poëzie, die tot dan toe bestaan had. De schoonheid van het gedicht zoude niet alleen zeer groot, maar ook zóo volkómen wezen, dat ook een gewone Koning, met zijne noodzakelijk beperkte vermogens, zoude inzien, dat déze Schoonheid boven alles was verheven, en ook, - deze laatste eigenschap was die, waarop het aankwam - dat hij, wien déze Schoonheid eigen was, tevens eene Wijsheid móest bezitten, welke hem een onbetwistbaar en éénig recht gaf op het Koningschap.

Dit móest kúnnen. Het moest kunnen, dat daar een uur ontstond in een zaal aan het Hof van Denemarken, waarin in de ziel van een als Koning bekend mensch eene gebeurtenis plaats greep, die vergeleken kon worden het zij met hetgeen den Apostel Paulus weêrvoer toen in eene groote verschrikking de ware God zich hem ontdekte, het zij, bij voorbeeld, met het eigenlijke oogenblik der bekeering eener Koningin uit vroeger tijd, die van den eenen godsdienst tot den anderen is overgegaan, - eene gebeurtenis, waarin de waarheid tot des Konings besef kwam der oude overlevering volgends welke de meest schoone en de meest wijze de Koning zij van zijn volk en waarin hij te gelijk het als een zoete plicht aanvaardde die waarheid ook nu te doen zegevieren, in dit uur der geschiedenis, waarin hij zelf was betrokken.

Een zekere, aller-hoogste, Schoonheid is niet mogelijk dan in vereeniging met de aller-grootste Wijsheid, en deze is niet aller-grootst tenzij zij volledig is, dat is dus ook praktiesch aanwendbaar en tot in het geringste af-dalend.

Een dichter, welke over deze schoonheid beschikt, is dus de aangewezen volks-bestuurder.

Dit beteekende echter niet dat in een Staat de Dichter Koning moet zijn, maar dat de Koning ook Dichter moet wezen, dat de Konings-ziel moet inhouden de Dichters-ziel. Want, al zoude hij ook nu het Dichterschap als middel bezigen om den Koning te over-treffen, toch stond, - onverschillig of zij in één of in twee personen vertegenwoordigd waren, - naar het begrip van den jonkman, de Koning boven den Dichter.

Even als God boven den Dichter staat. De Koning, of Keizer, was de belichamer der Gedachte, die God is, op aarde of zichtbaar. Ja, meer nog dan de besturende, was Hij de Zijnde, de in Majesteit Zíjnde, de gewaarworder van het gevoel zijner eigene Majesteit, en die meer van zelf dan opzettelijk bestuurt, immers de volmaaktheid zijnde en daarom het voorbeeld ter navolging.

En de Dichter was als de bewust geringere wederhelft of de bezinger des Konings.

Dit was het Gevoel, dat de jonkman als zijne edelste bezitting kende. Op het oogenblik, dat hij, zonder dat deze Gedachte beredeneerbaar of ook maar formuleerbaar was, en zonder verbeeldings-voorstellingen, die zich er aan verbonden, het bewustzijn als in hem zijnde of levende, gevoelde van het Al-vermogen en der Verhevenheid boven alles, op dat oogenblik was er in zijn kamer iets aanwezig, over-treffend de Poëzie, over-treffend dat wat gedacht of uitgesproken is of worden kan.

Gelijk een kerk tusschen de huizen, was zijn aangezicht tusschen de menschen-aangezichten. De architektuur er van was de zich zelf uit-drukkende Gedachte, die God is, zelve.

Zoo als wij reeds weten, was deze jonkman niet eigenlijk gezegd hoogmoedig. Maar ook was hij volstrekt niet wat men gelukkig noemen kan en leed hij veel.

Want hij was zelf niet iets. Zelf iets zijn, en daardoor gelukkig zijn en eenigen dunk hebben van dat, wat men zelf is, kan alleen gebeuren indien de machten, die in ons strijden, onderling en in hunne verhouding tot het omgevende Leven, tot eene Harmonie komen. Immers wanneer die machten harmoniesch samenkomen, onderling en met het Leven, brengen zij iets voort, namelijk den toestand, dien zij dan uitmaken, en die eene Harmonie of Eenheid is. Het is deze Harmonie of Eenheid, welke is wat Persoon of Persoonlijkheid wordt genoemd.

Zijn bewegen tusschen de menschen als de drager der noodlottig onvolledige, daarom machteloze, en dus weldra stervende, Keizer-Idee, verschafte wel grootsche en tragische genoegens als koude voldoeningen. Maar dezen waren niet Geluk.

Geluk, daarentegen, was wel in dat Gevoel van het opperste; maar indien wij dit met licht zullen vergelijken, was het een licht, dat hem alleen verscheen als het één oogenblik onbeweeglijke bliksemlicht in den noodweêr-nacht, dat aanstonds weder verschiet in de huilende duisternissen.

En hij zag in de spiegelglazen den geweldigen Vreemdeling gaan onder de leelijkste verlichtingen en in de zotste vermommingen en nooit met den Keizers-mantel omhangen, terwijl toch als het Gelaat alleen zich vertoonde onder het licht van de lamp, dit hem zwijgend en gebiedend bleef doen weten wat de Waarheid was.

De Gedachte van den jonkman wijzigde zich in dien tijd. Daar de werking van het Al-vermogen uitbleef, welke hem uiterlijk tot den Opperste zoude maken en dus ook de keerzijde dier werking, welke was de erkenning van hem door de menschen als den opperste, en hij toch bleef gevoelen de opperste *te zijn,* nam hij den toestand van disharmonie als onveranderbaar aanwezig aan.

Hij keerde zich tegen het Leven, dat leelijk moest zijn, daar het immers weigerde zijn beste deel als zoodanig te erkennen en te plaatsen. Want waarom was het aan hèm, die reeds de eene helft der harmonische vereeniging aanbracht, de *aanwezigheid* van het beste, ook voor de erkenning en plaatsing daarvan te zorgen? Was het niet aan de menschheid om *te zien,* dat hier het beste was en de andere helft van het werk te doen?

Bleek uit het uitblijven der werking van het Al-vermogen wel de onvolledigheid zijner natuur en waren het wel de edelste Keizers geweest, die zich van onder af tot het Keizerschap hadden opgewerkt? En zouden de edelste Keizers dat hebben *gekund* indien de omstandigheden dat noodzakelijk hadden gemaakt op dat zij zich deden gelden?

De menschheid *kon* niet zien, dat hier het beste was, en hij mocht en *kon* dus ook niet anders dan, om de liefde van het beste, de menschheid, die, blind voor het beste zijnde, zelve dus het zeer leelijke en slechte was, haten.

Deze jonge man verliet Denemarken, bewoonde verscheidene landschappen en binnenhuizen en reisde door vele steden.

April 1898.

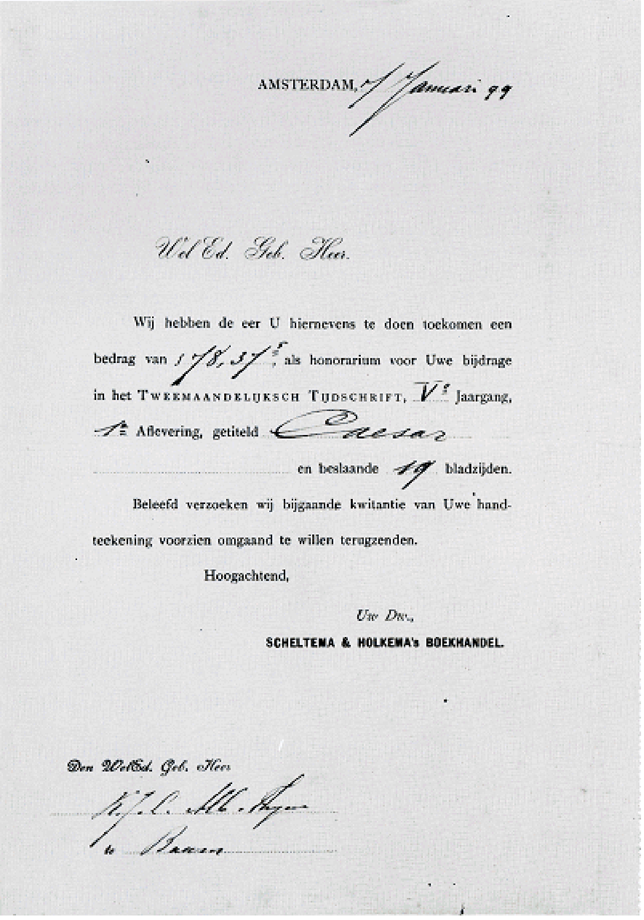

AMSTERDAM, 1 Januari 99

Wel Ed. Geb. Heer.

Wij hebben de eer U hiernevens te doen toekomen een bedrag van f 78,37⁵ als honorarium voor Uwe bijdrage in het TWEEMAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT, Vᵉ Jaargang, 1ᵉ Aflevering, getiteld Caesar en beslaande 19 bladzijden.

Beleefd verzoeken wij bijgaande kwitantie van Uwe handteekening voorzien omgaand te willen terugzenden.

Hoogachtend,

Uw Dw.,

SCHELTEMA & HOLKEMA's BOEKHANDEL.

Den WelEd. Geb. Heer

K. J. L. Alberdingk Thijm

te Baarn

Afrekening van Van Deyssels honorarium betreffende diens bijdrage aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift van ‘Caesar’.

63 Tusschen twee werelden[130] door Albert Verwey

130 *Tusschen twee werelden* wordt hier afgedrukt overeenkomstig de eerste openbaarmaking van deze reeks in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van januari 1899, p. 57-66. *Niet* herdrukt worden de twee postuum openbaar gemaakte gedichten *Tusschen twee werelden:* zie Albert Verwey, *Dichtspel,* Amsterdam, 1983, a.w., p. 193-194, aldaar gedagtekend 9-15 Mei 1898; zie ook de toelichting, a.w., p. 652. Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid/Uit het leven van Albert Verwey,* dl. II, Amsterdam, 1955, p. 132, deelt mee dat de, onder nr. 63 afgedrukte, sonnettenreeks *Tusschen twee werelden,* blijkens het handschrift geschreven werd van 9 tot 24 mei 1898, waarbij de laatste zes dateren van 20 tot 24 mei 1898. ‘Zij geven uitdrukking aan gevoelsreacties na zijn bezoek in October van het jaar tevoren (1897), eerst aan Weimar en vervolgens aan Berlijn, waar hij, na enige dagen in de sfeer van Goethe en diens tijdgenoten te hebben vertoefd, de sfeer

> Van grote doden die met zwaar gebaar
> En helle stemmen uit het dodenjaar
> Elk in zijn droom mij noodden en geboden,

in de kring van George (“vreemdling in uw kring”, zegt hij in het achtste sonnet) opgenomen was.’ Over het ontstaan van dit achtste gedicht bestaat ook een mededeling van Verwey zelf: zie *Albert Verwey en Stefan George/De documenten van hun vriendschap*. Bijeengebracht en toegelicht door Mea Nijland-Verwey, Amsterdam, 1965, p. 236.

I.

Uit welk gezelschap ben ik jongst gevloden
Van groote dooden die met zwaar gebaar
En helle stemmen uit hun doodenjaar
Elk in zijn droom mij noodden en geboden?

Nu komen om mij minder groote goden,
Maar menschen werklijk levend, waar en klaar,
Die om mij zingend mij en de een den âer
Naar nieuw-verlichte horizonnen nooden.

Ben ik dan een van hen? Heb ik voor 't eerst
Mij uit mijn ban en menschen vriend gevonden?
Ik lach hun aan en zij wier heusche monden
Mij voorgaan moedigen mij aan om 't zeerst.

O dichters, zingt; want over de aard ontloken
Zijt gij de lente op 't laatst opengebroken.

II.

De kool is grijs die doorgegloeid zal branden
Nog eens om dan met de aard verzaamd te worden;
De wijnstokblaren kregen vóor ze dorden
Nog eens een rood of ze in zich vlammen banden;

De wolken gloeiden aan hun vaalste randen
Nog eens voordat om hen de donkers morden
Waarin de nachteheemlen 't lijknaam sjorden
Des Als dat duister drijft langs andre stranden.

Zoo zijt ook gij, mijn jeugd, eens voor uw sterven,
Dit jaar, ontlaaid nog, en ik groet met beven
Dien gloor waar 'k nu aan weet hoe 'k u zal derven.

O moog' met aard en nevel, loof en wolken,
Met zon en Al, mijn jeugd, ge opnieuw gaan leven
Mij, andren man, met mij voor andre volken.

III.

De knaap die eenmaal bloem werd voor zijn sterven
Omdat hij in zich spieglend alles vond, -
Narcissus wien de vlugge voeten bond
Een god en liet als bloem hem 't spieglen erven

Aan beek, uit wraak omdat hij wreed liet derven
Echo de liefde van zijn schoonen mond, -
Hij die uit liefde tot zichzelven schond
Schoonheid die leeft door schoonheid te verwerven: -

Hij werd symbool des dichters die de bonte
Wereld ziet spieglen in zijn kalmen geest
En roerloos blijft bij 't weefwerk in de ronte.
Is 't geest, is 't wereld? - wie bemint hij 't meest? -

Maar o wie zal de stille liefde spreken
Die naar elk ding die minnaar uit voelt breken.

IV.

De dag zag blank toen ik in mijn gedachten
Inging en zag waarvoor ik was geboren:
Mijn jeugd en 't leven waren àl verloren
Waarin ik schreide en zong dagen en nachten.

Doodstil was 't, en *te* droomenloos doorwachtten
Mijn oogen de uur alsof ik op wou hooren
Naar 't groeiensmurmlen van het nieuwe koren
Dat als een gulden oogst mijn geest zou drachten.

Toen zag ik 't veld: toen zag ik zaadbre spruiten
Herkenbaar voor wie 't voedend goud ooit minde.
Ik wist wel dat een volk zijn dank zou uiten.

Ga nu, mijn knaap. Zeg dat die zon-verblinde
Die op één berg zijn bloem in zon zag sluiten
Akkerde en zaaide in 't dal, waar elk hem vinde.

V.

Zit een in 't donker van zijn droom gedoken
En glimlacht om zijn blijde onvindbaarheid?
Zie hoe er 't wordingswonder openleit:
De droom van nu uit vroegren droom ontloken.

Elk ding, zoodra is 't aan den dag ontstoken,
Of 't is zichzelf en een in wordbaarheid.
Een pooze en 't sterft: maar neen, 't is voorbereid
't Nieuwe in een reeks die nooit wordt afgebroken.

Jezus, het Kind, dat in den Tempel zat,
En kinderwijsheid grijzen leeraars leerde -
Wie wist dat hij een droom verwerklijkt had? -

Wat braver Jood dan die daar innekeerde! -
Maar dat *Hij* dáár was dien ze als Heiland eerde
Werd door Háárzelf, Maria, niet bevat.

VI.

Wiens stem jeugd-hel den zang van de' Enkling zong
En schiep Zelfs beeld, vergraagd op 't schoon verbazen -
(Heil hun die hoopvol schal en loven lazen,
Wier vriendschap vreugdvol zich rondom hem drong) -

Die eindlijk juichte in godgewijd verdwazen:
Ik-zelf ben god en dreun van tong en gong
Hoort mij wien 't leven door de blanke vazen
Van 't lichaam gloeide en die 't ook daar bedwong: -

Wee mij! - Zijn toorn kreet onmacht-zwaar; hij kreunde:
't Leven is groot en klein dit zijn van mij -
Hij toen hij machtloos in zichzelven leunde
Zag 't levensvele en 't joeg zijn blik voorbij.
Voorbij - en één met al wat leefde, steunde
Hij 't hoofd in de open hand en schreide hij.

VII.

Niet een in 't laatste en heldre beeld verloren
Dat om ons daagde: een blijde en bloeiende aard
Waarop de maaiers van het gouden koren
De zaaiers zijn waarvoor 't wordt opgegaard, -

Niet een terwijl hij liedren waant te hooren
Wier zang waar sikkels klinken 't land in vaart, -
Of zegt zichzelf dat in die nieuwgeboren
Schoonheid min droevig schoon zich openbaart.

Min droevig schoon dan toen ge in u besloten
Door 't onrecht van een wereld droomend schreedt,
En lach en traan die u bij beurte ontvloten
In liedren tot elks vreugd herklinken deedt.
Min droevig schoon dan toen door de aard verstooten
Ge alleen en zonder vreugd uw leven leedt.

VIII.

Gij vraagt waarom ik vreemdling in uw kring
Niet tracht te blinken maar met stil gelaat
Me op ieders woord gemeenzaam wiegen laat
En zelf naar geener goede meening ding'.

En gist: 't is waar, een koning die zijn staat
Steeds voelt duldt ook niet dat hij zelf zich dring'
In andrer oog, daar toch elk vreemdeling
Die wil wel weet dat daar een koning gaat.

Maar zoo was 't niet. Ik dóng naar liefde en faam
En won mij beide. En tot ik eenzaam vlood
Spiegelde ik blij me in oog en schoonen naam.

En - 'k wist het niet voor gij 't zoo zei - uit nood
Of neiging werd 'k een stille man, en saam
Met elk leef ik en voel mij klein noch groot.

IX.

De Vader die op gulden wolken troont,
De Zoon met bloedend lijf aan 't kruis geslagen,
De Geest hem dekkende als een duif, - behagen
Als beelden waar eens menschen geest in woont.

Maar wie van de aard het zoete leven schragen
Vragen den schoonen Mensch dien de aarde loont,
De Liefde die zijn leven schooner toont,
Den Wijzen dien onze eigen weiden dragen.

En menig mensch was tot in onzen tijd
Afgietsel van die Duif, dien Zoon, dien Vader -
Een avrechtsch wezen, mensch, gemaakt uit beeld -

Nu komt ons leven 't waarlijk leven nader:
Geen Eenling heerscht, waar gij, dood beeld, in zijt,
Maar Mensch-als-elk, waar 't komend beeld in speelt.

X.

Worde ik nog eens de held die 'k niet mocht zijn.
Nog altijd woedt in mij dat volk van tochten.
Lust, heb- en heerschzucht, ijdelheid bevochten
Aldoor dien koning met zijn klaar aanschijn.

Maar die tot eigen godgelijkheid zijn
Zege deed dienen, klaagt niet luide, mochten
Zijn handen staeg kórte onderwerping wrochten
En staeg herworden troebler vreugd en pijn.

Worde ik nog eens de held die 'k niet mocht zijn.
Zeer zacht, zeer sterk en die 't ontstuime razen
Wel bindt, niet doodt, maar dienen doet altoos.

Geen koning schoon tot 's needrigen verbazen.
Maar mensch met menschen voor zijn korte poos.
In aller leven óndergaande 't mijn.

64

(3 Januari 1899, Dinsdagocht.)[131] Mijn indruk van Verweys gevoelen betreffende *Caesar* wordt volkomen bevestigd door de berijming van dat gevoelen, die hij nu

131 Vervolg van de laatstelijk op 25 december 1898 gemaakte, thans onder nr. 59 afgedrukte, aantekeningen. Op zaterdag 7 januari 1899 werd nog aangetekend dat er op 4, 5, 6 en 7 januari niets onder Van Deyssels handen vandaan was gekomen want ‘van streek door de kleine quaestie-Verwey’.
Op vrijdag 13 januari 1899 voegde hij te 4 u. 40 's middags in zijn dagboek daaraan nog toe: ‘Ten gevolge van gevatte koude (26 Decr. - omstreeks 4 Januarie) en incident-Verwey (2-12 Januarie) alles in de war. Het Livret des Exhortations heb ik in lang zelfs niet gezién en ik weet niet waar het is.’ Met het *Livret des Exhortations* bedoelde Van Deyssel een 72 pagina's tellend notitieboekje van briefkaartformaat waarvan, door het hele boekje heen, slechts elf pagina's beschreven werden. Het bevat o.m. gegevens betreffende de *Ordre-du-Jour,* een *Exhortation du soir,* een *Exhortation du matin,* een *Acte de confortation (et d'espérance!)*, een *Méditation pour cas de dépression par suite d'indisposition, rhume, etc.* en een aantal *Remarques concernant ce livret*. De oudste aantekening dateert van 9 december 1898, de jongste van 3 maart 1899.
Blijkens Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Kloos' Boek van Kind en God,* De Nieuwe Taalgids, dl. 62 (1969), p. 407-421, achtte Van Deyssel zich in 1888 op een aantal plaatsen in deze sonnettencyclus van Kloos rechtstreeks door de dichter aan- of toegesproken. Hetzelfde overkwam hem in januari 1899 bij zijn lektuur van Verwey's *Tusschen twee werelden* . Toen in de loop van 1903, dus vier jaar later, Van Deyssel opnieuw terugkwam op zijn betichting aan het adres van Venvey - voor de eerste maal uitgesproken in Van Deyssels brief aan Verwey, d.d. 18 januari 1899, in dit boek afgedrukt onder nr. 66, werd Van Deyssel ‘begin November '03 genoopt zijn betichting te onderwerpen aan het oordeel van een scheidsgerecht. Als arbiters traden op: Tak voor Thijm, Van Looy voor de uitgevers en voor Verwey Floris Verster’ (geciteerd naar Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 170. Zie in dat boek ook bijlage XXIII, op p. 297-299).
De tekst van Van Deyssels in november 1903, ten behoeve van de arbiters, op schrift gestelde betichting, waarvan overigens niet met volstrekte zekerheid vaststaat of de arbiters hem in déze, danwel in een herschreven, versie onder ogen hebben gekregen, luidde aldus: ‘Van de 10 sonnetten der reeks ‘Tusschen twee Werelden’, zijn later tusschengevoegd: 6, 8, 9, 10, in het *Tweem. Tijdschr.* van *Januari 1899*. Vergelijk b.v. Sonnet 9 met de paragraaf uit het stuk ‘Caesar’ op blzd. 11 van het Tijdschrift. De zekerheid der latere tusschenvoeging volgt uit het feit, dat deze sonnetten een rechtstreeksche bestrijding vormen der verschijning van het opstel ‘Caesar’. Dit zal niet slechts iederen lezer blijken, die na het stuk ‘Caesar’ de hier genoemde sonnetten leest; maar dit blijkt tevens uit het verschil van toon tusschen de sonnetten 1, 2, 3, 4, 5 en 7 èn de sonnetten 6, 8, 9 en 10. Terwijl de eerst-genoemde min of meer zangerig en [*doorgehaald*: zoet vloeyend] week, gevoel-vol van toon zijn, zijn de laatste hard, gehaast, polemiesch.
De Heer V. heeft aangeboden te bewijzen, dat de beschuldiging, als zouden de geïncrimineerde sonnetten met heimelijk, valsche bedoeling later, na dat het stuk ‘Caesar’ tot zijn kennis was gekomen, zijn ingevoegd, onwaar is, - door de volgende gegevens:
1e Uit de notities van den uitgever blijkt, dat, vóor de inzending van het stuk ‘Caesar’, een reeks van 10 sonnetten, bestemd voor de Januari-aflevering, was ingekomen.
2e De Heer V. kan een cahier of ander papier toonen, waarop de reeks van 10 sonnetten, zoo als die voorkomt in de Januari-aflevering, aan één stuk, en blijkbaar zonder latere verandering, zijn opgeschreven.
De ondergeteekende meent dat dit niet een bewijs der onwaarheid zijner beschuldiging is. Immers heeft volgens [*doorgehaald*: hem] den ondergeteekende, de Heer V. in der daad [*doorgehaald*: bij den] [*doorgehaald*: misschien] bij den uitgever 10 sonnetten ingezonden vóor het stuk Caesar, ook door den Heer V, die de afleveringen samenstelde, werd gestuurd, [*doorgehaald*: misschien] waarschijnlijk zelfs vóor de Hr. V. het stuk ‘Caesar’ kende.

gegeven heeft in de laatste vijf der tien sonnetten in de Januarie-aflevering van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift*.

Hij zegt daarin (tot het kunst lievend publiek) 'waarde vrienden, gij vindt in deze aflevering een soort van verheerlijking van het Individualisme, gij weet wel, het begrip van den Enkeling, die zelf God is, enz. Te midden van u aller applaus, waarvoor ik u steeds erkentelijk blijf, heb ik vroeger ook zulke dingen gemaakt, maar tegenwoordig doen wij dat niet meer, en het beeld, dat in dat prozastuk voorkomt, is een oud, dood, beeld, waaraan ik bij dezen een knip voor den neus geef. Het is overigens een koude herrie, opdringerig en smakeloos.'

Hij heeft den indruk gekregen dat het iets heel bizonders was, iets heel onverwachts en overdonderends was, maar, het niet begrijpende, achtte hij dien indruk bij zich veroorzaakt door de felle 'opdringerigheid' van dit proza.

65

Noordwijk/Zee
16 Jan. 99

Waarde Vriend,

Hierbij een pak boeken en tijdschriften. Heb je bij Van Eeden geinformeerd aangaande een bespreking van Bierens?[132] Van Looy belooft voor zeker drie vel Feesten en

Maar deze reeks was daarom niet de zelfde, die ten slotte is afgedrukt. De Heer V. heeft, na de zending der reeks, zoo als die eerst was, aan den uitgever, eenige sonnetten van die reeks voor andere verwisseld, en ten slotte aan-êen-stuk de reeks overgeschreven zoo als die toen geworden was.
Men dient bij de overweging van dit geval, - alle persoonlijke voorkeur of tegenzin omtrent een levensopvatting als die in het stuk 'Caesar' is uitgedrukt, ter zijde latende - in aanmerking te nemen, dat
1e een dergelijke Idee of opvatting [*doorgeh.*: nog alleen] in de laatste 10 a 12 jaar, voorafgaande aan het jaar 1899, in de Nederlandsche Literatuur niet was uitgedrukt (Het laatste immers in dien trant waren de bekende sonnetten van Kloos 'Ik ben [*lees*: was - H.P.] de God-op-aard' enz.); en
2e voor het gros der lezers een dergelijke Idee altijd minder sympathiek zal zijn, zoo dat de Heer V. een fraaie gelegenheid meende te hebben aan zich zelf de voor het meerendeel der lezers sympathieke rol in [*doorgeh.*: deze aflevering toe te kennen.] deze tijdschrift-aflevering toe te kennen.' aant.

132 Van Deyssel heeft dit eerst gedaan bij schrijven van 4 juni 1899. Op 6 juni 1899 antwoordde Van Eeden dat hij graag nog eens een bijdrage voor het Tweemaandelijksch Tijdschrift wilde 'trachten te maken. Maar liefst als 't kan geen opgegeven werk, dat lukt mij nooit. Ik zou iets over Ruskin willen schrijven of over "dogma en kunst" of over de "zelfmoord statistiek". Maar ik kan dat niet vast beloven. Ik heb nog zeven drievoudsgezangen liggen, van 't zelfde karakter als die in de N. Gids, zou ik je daarmee genoegen doen? Ik denk dat je er één van goed zult vinden. Maar ik zou niet willen dat ze geplaatst werden alleen omdat dit goed voor 't tijdschrift is.' (Geciteerd naar *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel*, a.w., p. 342).

wenscht die in het Maartnummer. Is het jou misschien aangenaam daardoor te kunnen volstaan met in dat nummer een kleinere bijdrage, - en de publicatie van het Dagboek nog uit te stellen?[133]

Hartelijk gegroet

van

Albert Verwey

Ben je misschien nog in 't bezit van den Uilespiegel van De Coster[134] dien ik je indertijd door de Looys heb doen toekomen? Ik ben bezig te trachten over den held van dat boek te schrijven en zou je zeer dankbaar zijn als je me het Ex. sturen kon. Liefst per omgaande.

66

Baarn 18 Januarie 1899.

Amice,

Je hebt mij een *groot* verdriet gedaan. Wij zullen, als je 't goed vindt, niet veel inkt voor verklaringen hieromtrent gebruiken. Jij weet alles wat ik zeggen wil zoo als ik weet alles wat je zoudt kunnen andwoorden.

Dit éene alleen wil ik even nadrukkelijk aanstippen.

Ik heb er niets tegen dat je in het Tijdschrift, waarin wij beiden de zelfde rechten hebben, rond-uit je meening over mijn werk zegt.

Ook heb ik er niets tegen dat je, in proza of verzen, jouw levensbeschouwing met de mijne doet botsen, waar die tegen over elkaâr mochten staan.

133 Zelf had Van Deyssel al op zondagmorgen 8 januari 1899 besloten de publicatie van *Het leven van Frank Rozelaar* zo lang mogelijk uit te stellen: ‘De vraag voor mij is, de groote levens-vraag op 't oogenblik: of ik dezen winter of de eerste jaarhelft even goed werk zal maken als den vorigen winter. Zoo ja, dan zal ik het tijdperk 1897-'98 niet als een uitzonderingstijdperk behoeven te beschouwen, dat zich slechts éens om de tien jaar of zoo, voordoet. Zoo neen, dan zal ik het tijdperk 1897-'98 misschien min of meer als een uitzonderingstijdperk gaan beschouwen, al blijft dan ook de vaste hoop, dat het zich spoediger, ja, veel spoediger dan na tien jaar, herhalen zal. Nu schrijft de voorzichtigheid voor, dat ik, zoo lang niet gebleken is dat een volhardend leven van goed-werken-jaar-op-jaar is aangebroken, mij gedraag alsof het nu voorbije tijdperk eene uitzondering is geweest. En in dát geval zoû ik zeker niet al het geschrevene spoedig uitgeven, maar integendeel daarmede zoo spaarzaam mogelijk te werk gaan. Zoo lang ik dus niet weder eene zekere hoeveelheid goed werk heb gemaakt, [*doorgehaald*: gedraag] zoû ik mij kunnen gedragen alsof ik een jaar of tien met den thands aanwezigen voorraad toe moest... Dít staat vast, dat er om *geen* reden, welken ook, bij het uitgeven van dit werk *haast* is.’ Inderdaad heeft Van Deyssel tot 1903 gewacht voordat hij tweemaal in de negende jaargang van De XXe Eeuw, en nog eenmaal in de tiende jaargang (1904), fragmenten publiceerde *Uit ‘Het leven van Frank Rozelaar’.* dat eerst in 1911 in boekvorm verschijnen zou bij P.N. van Kampen en Zoon te Amsterdam.

134 Het betrof hier de tweede, van een nieuwe inleiding voorziene druk van *La légende et les aventures heroïques, joyeuses et glorieuses d'Ulenspiegel et de Lamme Goedzak au pays de Flandres et ailleurs* (1869), door de Franstalige Belgische auteur Charles de Coster (1827-1879).

Ik zoû zelfs mij tegen de plaatsing der vijf sonnetten, die nu de laatste zijn van je reeks in de Januarie-aflevering, niet verzet hebben.

Maar je hebt er groot gewicht aan gehecht, dat deze tegen mijn nieuwe werk - waarover ik mij, in vertrouwelijk gesprek, zoo verheugd aan je had getoond - gerichte sonnetten juist te gelijker tijd met dat werk, in de zelfde aflevering, zouden verschijnen.

Dááraan heb je zooveel gewicht gehecht, dat je de gedichten, die je voor deze aflevering gereed had, hebt teruggenomen en er de op het laatste oogenblik tegen mijn werk gemaakte nieuwe voor in de plaats heb gezet.

Alléén híermeê heb je mij zoo groot verdriet gedaan.

Want *welke beweegreden* deed je zoo zeer begeeren de tegen mij gerichte sonnetten juist te gelijk, in de zelfde aflevering, te zien verschijnen?... Denk dáar eens over na, waarde vriend. -

Wat ik je nu verzoek, is: mij enkele maanden ook buiten brief-verkeer met je te mogen houden, om mijn verdriet te laten uitslijten. -

Dat ik geen lust heb voorloopig iets te plaatsen in het Tijdschrift, waar mijn werk aldus ontfangen wordt, zul je wel begrijpen.

Met groet
t.t.
Karel Alb. Thijm.

67

Noordwijk/Zee
19 Jan. 99

Beste Vriend,

Met bittere en pijnlijke verbazing (zoo dat ik nu misschien niet schrijven moest) lees ik deze beschuldiging. Alleen de gedachte dat jij, arme vriend, je nog wel bitterder en pijnlijker moet voelen aangedaan noopt mij ertoe.

Alleen dit: de gedichten die je bedoelt heb ik geschreven van 20-24 Mei 1898. Ik heb ze je in Aken samen met een andere afdeeling voorgelezen. Geen andere gedichten heb ik voor het Januari-nummer gereed gehad, maar aldoor die, en ze kort voor mijn laatste bezoek aan je ter drukkerij gestuurd, en ze doen plaatsen zonder de minste verandering. Geen oogenblik, voor de ontvangst van dezen laatsten brief van je, heb ik opgemerkt dat zij tot jouw bijdrage in kontrast stonden.

Zul je me gelooven, zelfs als ik je zeg dat ik voor al het materieel-bewijsbare de bewijzen heb? Op het oogenblik twijfel ik dáár zelfs aan.

Toch je viiend
Albert Verwey

68

Baarn 22 Januarie 1899

Amice,

Indien je dit zoo nadrukkelijk verklaart, moet ik je natuurlijk gelooven.

Het feit ware overigens niet zonder voorganger.
Kloos heeft mij in der tijd zelf verteld, dat de brochure ‘De Onbevoegdheid der

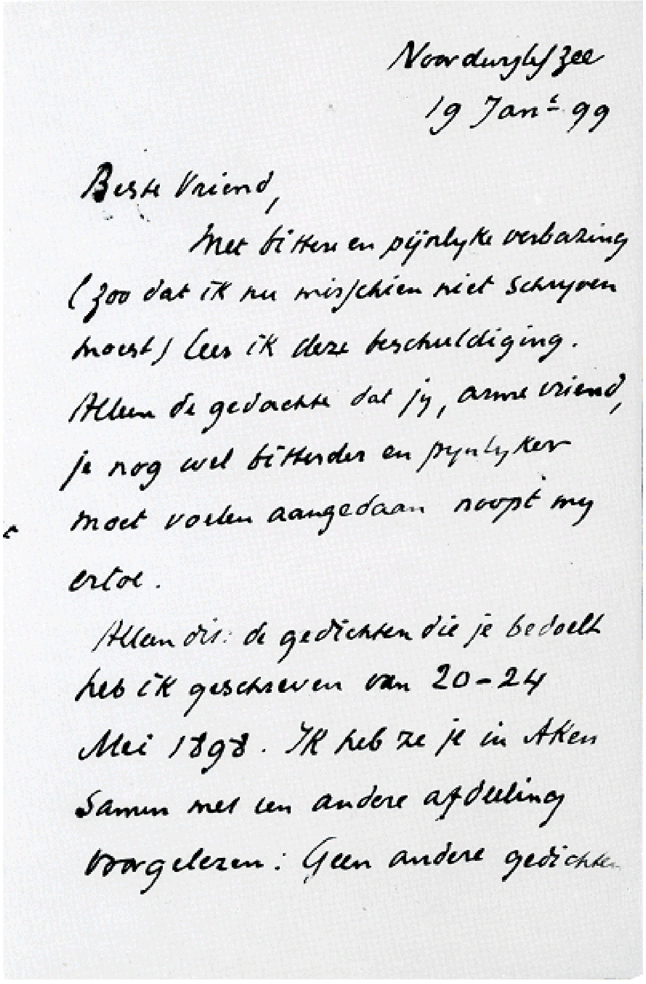

Noordwijk/Zee
19 Jan. 99

Beste Vriend,

Met bitteren en pijnlijke verbazing (zoo dat ik nu misschien niet schrijven moest) lees ik deze beschuldiging. Alleen de gedachte dat jij, arme vriend, je nog wel bitterder en pijnlijker moet voelen aangedaan noopt mij ertoe.

Alleen dit: de gedichten die je bedoelt heb ik geschreven van 20-24 Mei 1898. Ik heb ze je in Aken samen met een andere afdeeling voorgelezen: Geen andere gedichten

Brief van Albert Verwey aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 19 januari 1899.

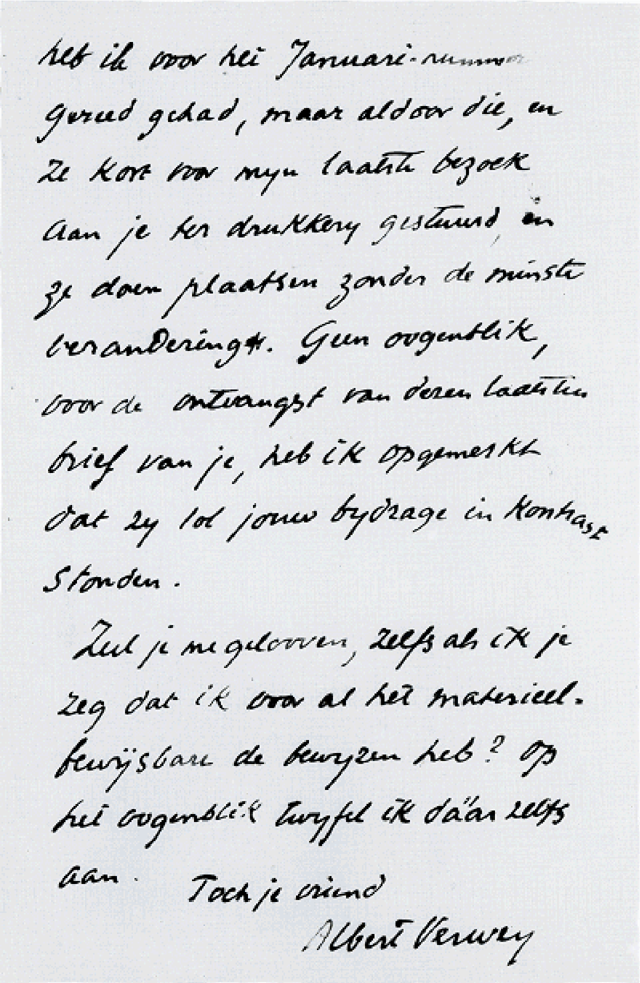
heb ik voor het Januari-nummer
gereed gehad, maar aldoor die, en
ze kort voor myn laatste bezoek
aan je ter drukkery gestuurd, en
ze doen plaatsen zonder de minste
veranderingen. Geen oogenblik,
voor de ontvangst van dezen laatsten
brief van je, heb ik opgemerkt
dat zy tot jouw bydrage in kontrast
stonden.

Zul je me gelooven, zelfs als ik je
zeg dat ik voor al het materieel-
bewijsbare de bewyzen heb? Op
het oogenblik twyfel ik dáár zelfs
aan. Toch je vriend
Albert Verwey

Nederl.Litter.Kritiek' is bijgewerkt onder den indruk mijner brochure over Netscher.[135]
Ik kan ook naauwkeurig aangeven welk gedeelte van een artikel van je in de aflevering *Tweem.Tijdschr.* van verleden winter, waarin mijn stuk over Thorn Prikkers Brieven[136] staat, geschreven is na lezing van dat stuk.
Voor den samensteller der aflevering en die er de laatste hand aan legt, kan, in sommige gevallen, de verleiding ook groot zijn. -

Wat mijn aftreden als redakteur met Januarie betreft, heb ik nog dit bedacht: 1° vervalt de noodzakelijkheid daarvan misschien als de redaktie zeer wordt uitgebreid; 2°, kan het wellicht zoo geregeld worden, dat ik in mijn hoedanigheid van mede-oprichter of in die van exkluzief medewerker, ook al blijf ik geen redakteur, toch vennoot blijf.
Maar ook wanneer dit niet zoû kunnen, zoû ik toch moeten aftreden indien de redaktie niet zeer wordt uitgebreid. Je kent nu mijn standpunt en de geheele regeling, hoe dan ook, kan buiten mij om geschieden.

Ik verzoek je vriendelijk om, mocht je mij in de eerste maanden willen schrijven, niet euvel te duiden zoo ik je niet onmiddellijk andwoord. Dit komt dan door de mate waarin ik in mijn werk begraven ben.

135 In een brief, op 21 januari 1904 door Van Deyssel aan Willem Kloos gericht - welke brief werd afgedrukt in G.H. 's-Gravesande, *De geschiedenis van De Nieuwe Gids*, Arnhem, 1955, p. 149-150, - vroeg Van Deyssel, onder meer, deze mededeling schriftelijk te willen bevestigen. Op 24 januari 1904 zou Kloos hem, na uitvoerige inleidende bespiegelingen, berichten: 'Nu vraagt gij mij, om te getuigen over dingen, van circa 16 en 18 jaar geleden, en die ik, als mij niet persoonlijk betreffende, natuurlijk niet conscientieus in mijn geheugen gehouden heb. Wat ik u vertelde, was natuurlijk, dat spreekt vanzelf, precies zoo als ik het u vertelde, maar verlangt gij van mij, dat ik mij thans nog alles in preciese details zal herinneren, dan moet ik ronduit zeggen: Wil mij verontschuldigen, dat ik daartoe, nú nog, onmogelijk meer bij machte zou zijn. En wat zou Verwey, die een listig hersengestel heeft, daartegen in kunnen voeren? Eenvoudig, *dit*: "v. Deyssel heeft dat gehoord, maar het eerst als een subjectief kletspraatje beschouwd, want daarna heeft hij zich immers, ondanks alles, met mij geassocieerd? Doch, nu hij eenige verschillen heeft gekregen is hij zich, in een jegens mij onvriendelijke stemming, gaan suggereeren, dat dat alles toch wel waar was, en nu is hij ook alles, in zijn eigen dingen, met mij, op dezelfde wijze gaan zien, als Kloos dat vroeger, met zijn temperament, deed." Nog eens, beste vriend, mijn rede en mijn weten staan, in uwe kwestie, geheel aan uw zijde (...); maar er mij persoonlijk in te mengen, daartoe voel ik mij, tot mijn spijt, niet in staat.'

136 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, p. 275, noot 699.

Voor de Maart-aflevering[137] zal ik in elk geval niets hebben. Heb ik iets voor die van Mei, dan zal ik het vóór 20 April zenden.

Met besten groet
Karel Alb. Thijm.

22 Januari '99.

Post Scriptum

Vergun mij, nu wij toch aan dit genre van vertrouwelijke-mededeelingen toe zijn, je iets te zeggen omtrent het publiceeren van mijn artikel over Kloos in mijn 4en *Verz. Opstellen*.[138]

Ik heb dit gedaan - in die uitgave die mij alleen aangaat - ofschoon ik wist je daar eenig leed meê te doen, maar niet óm je daar leed meê te doen, of om er jou afbreuk meê te doen.

Ik toch ben in de positie van van jullie allebei te houden. Bovendien heb ik met hem een enorm *medelijden*, daar ik geloof dat zijn leven *ellendig* is (en waarschijnlijk niet meer te veranderen).[139] Ik dacht dus: laat ik dit doen *vóor het* misschien *te laat* is (gek of dood.)

137 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 2, maart 1899, was aldus samengesteld: Jac. van Looy, *Feesten*, V, *[Moeders verjaring],* p. 171-220; Frederik van Eeden, *Recht of macht* [zie noot 104], p. 221-255; Albert Verwey, *Het Brandende Braambosch*, p. 256-258, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 324-325, als nr. I, 4 van de afdeling ‘Sterren’; August Vermeylen, *Leven en werken van Jonker Jan van der Noot*, p. 259-282; Albert Verwey, *Twee helden*, I. *Tijl Uilenspiegel* en II, *Willem de Zwijger*, p. 283-289; herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 240-251; F. van der Goes, *Over Arbeiderspensioneering*, p. 290-316; Boekbeoordeelingen: in de rubriek ‘Kunst’: A. Pit, *Un historien de l'Art français. Louis Courajod* I. *Les temps francs*, par A. Marignan. Paris. Librairie Emile Bouillon, p. 317-320, en idem, *Die Leydener Malerschule. I. Gerardus Leydanus. Il Cornelis Engelbrechtsz*. Inaugural-Dissertation von Franz Dülberg. Berlin Buchdruckerei von Gustav Schade, p. 320-323; in de rubriek ‘Literatuur’: A(lbert) V(erwey), *Tijl Uilenspiegel*, facsimile uitgaaf door Martinus Nijhoff; George Fuchs, *Till Eulenspiegel*, Comoedie in fünf Aufzügen. Verlegt bei Eugen Diederichs, Florenz und Leipzig, 1899; Des. Erasmi Rot. *Stultitiae Laus*, ook een uitgave van Martinus Nijhoff; Frederic Harrison, *Willem I, Prins van Oranje*. Uit het Eng. vertaald met een voorrede van Prof. Dr. P.J. Blok, 's-Gravenhage, Loman & Funke, p. 324-328; grotendeels herdrukt onder de titel *Tijl Uilenspiegel*, in *Proza*, dl. X, Amsterdam, 1923, p. 122-126.

138 *Studie over Willem Kloos*/Fragment, in L. van Deyssel, *Vierde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1898, p. 153-157.

139 Die indruk had Van Deyssel gekregen toen op donderdag 19 januari 1899 Kloos 's middags en 's avonds bij hem te gast was. Voor zijn op 22 januari over de persoon en het werk van Kloos vastgelegde aantekeningen, zie Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel/Dertien close-ups*, Amsterdam, 1964, p. 60-61. Op 31 januari 1899 zou Kloos vanuit Bussum aan Van Deyssel schrijven: ‘Waarde Vriend, Je zou mij een groot genoegen kunnen doen, als je mij een exemplaar van het Tweemaandel. zoudt willen doen toekomen, waarin je eminente bijdrage Caesar staat. Als je wilt en kunt, laat haar dan s.v.p. zenden naar mijn adres: t/p van den heer W. Witsen, Villa Zonneberg te Ede (Gld.) waar ik van Woensdag tot Zondag a.s. logeer. Hiermeê zou je mij ontzettend verplichten. Met vriendsch. groet aan het sympathieke Baarnsche huishouden t.t. Willem Kloos.’ Het toeval wilde dat Kloos' naam zeer recentelijk, want op 28 januari 1899, gevallen was in een brief van Dr. Hugo C. Muller (1855-1927) aan Van Deyssel: ‘Amice, De Gids weigert voortdurend artikelen van mijn hand. Het blijkt helaas te wezen een clubje, zonder eenige breedte van blik. Daarom roep ik u toe: *Hereenigt U*!

Jij bent zoo rijk aan vreugden, niet waar, en er bestaat veel kans dat wij elkaâr nog veel genoegens zullen kunnen doen!

Dáárom heb ik dit gedaan ofschoon ik wist je er eenig leed meê te doen.

69

(25 maart 1899). Toen ik *Een Begrafenis* las onmiddellijk na de *Nacht in het Alhambra* van Verwey, zag ik dit laatste daarbij weggevallen. (Dit komt overeen met het oordeel van Gorter.)[140] Toch weet ik, dat de *Begrafenis* geheelt mist het element, dat den *Nacht* voortreffelijk maakt (namelijk dìe toon, die ook is in Verweys gedicht aan Addens over de herfst[141] en die beeld wordt als een bevend groeyende of zich ontplooyende blanke bloem, met perzik-vleesch.)

Hieruit zoû volgen dat het voortreffelijk element in den *Nacht* iets minder-soortigs is dan het voortreffelijk element in de *Begrafenis*. Dus niet iets van de zelfde soort maar van minderen graad. Maar iets van minder soort. En in zoo ver zijn dus ongelijksoortige zaken vergelijkbaar.

De *Begrafenis* na het *Alhambra* lezende, is het als had men eerst genoten van de heerlijke geur van een met waterkleurige vloeistof gevulde flesch, doch ziet daarna een flesch met zoo mooi roodkleurige reukeloze vloeistof gevuld, dat de geur van de eerste flesch iets flaauws en onbelangrijks wordt.

De *Begrafenis* is mooyer gezien dan het *Alhambra* mooi gehoord is.

Dat het welriekende kleurloze vocht waardeloos wordt door met het kleurige vocht *in aanraking* te komen (in de impressie van den lezer) moet *psycho-chemisch* begrepen worden. Het wordt waardeloos *door in aanraking te komen* met dat andere.

Hieruit moet niet de oppervlakkige gevolgtrekking worden gemaakt dat het kleurige vocht iets meerders is. Maar het dieper ingaan in deze waarheid leidt tot eene grondstelling omtrent de vergelijkbaarheid van het ongelijksoortige. Het is waarschijnlijk dat het zien en beelden in de *Begrafenis* korrespondeert met of zich op een gelijk plan van geesteswerking beweegt als: het hooren en klinken of zingen dat zich er niet in bevindt. En het *Alhambra* is vollediger en minder-soortig wijl het zien en hooren daarin zich samen op het zelfde plan bewegen en, zoo als uit eene vergelijking van het zien daarin met het zien in de *Begrafenis* blijkt, dit een oppervlakkiger plan is dan dat der *Begrafenis*.

Kunt gij niet het Tweem. Tijdschr. met De Nieuwe Gids hereenigen, en zulk een flink tijdschr. maken naar *vorm* en *inhoud* dat De Gids geheel achterop raakt? Het is eenvoudig een schande dat mijne art. voortdurend worden geweigerd. Met Kloos en u en mij aan 't hoofd, en daarbij als medewerkers de beste jongeren, in kunst en wetenschap, zouden wij een prachtig tijdschr. kunnen maken. Nu eet de een den ander op!!'

140 Voor Gorters oordeel, dat van 27 november 1898 dateerde, zie *Het leven van Frank Rozelaar*, a.w., p. 364. Veel eerder, op 20 juni en op 4 juli 1898 (zie idem, a.w., p. 346) had van Deyssel zelf *Een begrafenis* veroordeeld als 'een dik, kleur-rijk, wat grof, proza-gedicht, zonder geestelijken inhoud', als 'brokkelig impressionisme belandend in symbolische alleen-*plastiek* en niet (...) impressionisme dat het tot symboliek heeft gebracht en daaronder zelf toen verdwenen is.'

141 *Aan Johs. Addens en zijn gezin,* geschreven te Kreuznach op 17 oktober 1897, opgenomen in de reeks 'Dichterlijke toespraken' van *De nieuwe tuin* , werd laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 259-260.

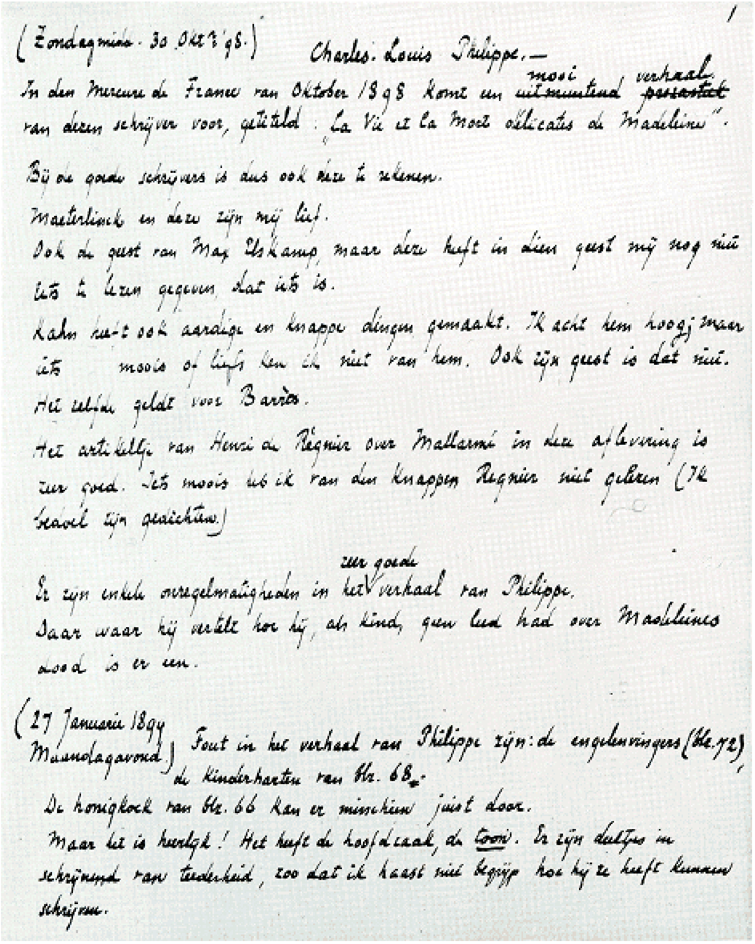

1

(Zondagmiddag. 30 Oct.'98.) Charles-Louis Philippe.—

In den Mercure de France van Oktober 1898 komt een ~~uitmuntend~~ mooi ~~[illegible]~~ verhaal van dezen schrijver voor, getiteld: „La Vie et la Mort délicates de Madeleine".

Bij de goede schrijvers is dus ook deze te rekenen.

Maeterlinck en deze zijn mij lief.

Ook de geest van Max Elskamp, maar deze heeft in dien geest mij nog niets te lezen gegeven dat iets is.

Kahn heeft ook aardige en knappe dingen gemaakt. Ik acht hem hoog; maar iets mooi's of liefs ken ik niet van hem. Ook zijn geest is dat niet.

Het zelfde geldt voor Barrès.

Het artikeltje van Henri de Régnier over Mallarmé in deze aflevering is zeer goed. Iets mooi's heb ik van den knappen Régnier niet gelezen (Ik bedoel zijn gedichten.)

Er zijn enkele onregelmatigheden in het zeer goede verhaal van Philippe.

Daar waar hij vertelt hoe hij, als kind, geen leed had over Madeleines dood is er een.

(27 Januari 1899 Maandagavond.) Fout in het verhaal van Philippe zijn: de engelenvingers (blz. 72), de kinderharten van blz. 68.

De honigkoek van blz. 66 kan er misschien juist door.

Maar het is heerlijk! Het heeft de hoofdzaak, de toon. Er zijn deeltjes in schrijnend van teederheid, zoo dat ik haast niet begrijp hoe hij ze heeft kunnen schrijven.

Blad 1 van een reeks aantekeningen, gemaakt door Van Deyssel n.a.v. zijn lectuur van werk van Charles-Louis Philippe (1874-1909). Zie ook Harry G.M. Prick, 'De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven', Amsterdam, 1977, p. 579-580.

70

Baarn, 4 Mei 1899.

Den Heere Albert Verwey
Noordwijk-aan-Zee

Amice,

Sta mij toe je voor te stellen beide het incident van Januari als niet gebeurd te beschouwen, zelfs zonder na te gaan of een van ons aan den ander iets te vergeven heeft of niet.

Ik had je dit reeds een week of drie geleden willen schrijven maar kwam er nog niet toe.[142]

142 Zie in dit verband de voorlaatste zin van Van Deyssels brief d.d. 22 januari 1899. Van Deyssel was inderdaad een poos lang 'in zijn werk begraven' geweest. Op 31 december 1898 had hij in zijn werkkamer een affiche aangebracht met deze tekst:
'Système général (pour une periode désoeuvrée).
Le matin, travaillez machinalement, dans n'importe quel style.
Puis, *après*, dans les parties ultérieures de la journée,: réfléchissez à ce que vous ferez, à ce que vous retravaillerez, à ce que vous commencerez de [*doorgeh.*: nouveau] neuf, etc.'
Aan dit affiche werd op 15 februari 1899, met behulp van kleefstof, een tweede vastgehecht:
'Position au 15 février 1899.
Par suite de cette prescription, j'ai commencé le 11 Janvier, le morceau intitulé provisoirement: "Amour pour mon père et sa mort." [de definitieve titel zou luiden *Liefde voor mijn vader*, eerst voor publicatie vrijgegeven in De XXe Eeuw, juni 1908, p. 101-118 en datzelfde jaar voor de eerste maal herdrukt in de bundel *Verbeeldingen*, Amsterdam, z.j., p. 107-127 - H.P.].
J'y ai travaillé non seulement le matin, mais encore l'après-midi et le soir. Ainsi je suis arrivé à composer environ une petite demi-page par jour.
Et ceci est suffisant.
Si je ne fais rien autre et que vers le 1er Novembre j'aurai terminé un petit ouvrage de 160 pages, ou même beaucoup égale à celle des pages terminées, je pourrai être content de mon année.
Du moment que j'arrive à produire régulièrement une demi-page comme cela par jour, - je puis être *content*.
Ce n'est pas ce qu'il y a de mieux à faire, mais c'est déjà si beau.
Des 27 journées de travail, il n'y en pas un seul ou j'ai essayé de travailler sans succès. Autant qu'il en reste ainsi, je n'ai rien à changer à ma méthode de travail.'
Na 23 februari 1899 was Van Deyssel er overigens niet meer in geslaagd aan *Liefde voor mijn vader* verder te werken. Ondanks het deprimerende van die situatie, slaagde hij er op 10 mei 1899 nagenoeg moeiteloos in de tekst *Over Het Leven en De Waarheid* op papier te krijgen. Aan deze tekst, openbaar gemaakt in het Tweemaandelijksch Tijdschrift van september 1901 (zie noot 246) en voor de eerste maal herdrukt in de *Zesde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1901, p. 96-98, was hij overigens reeds begonnen op 31 december 1898, welk begin hij op 10 mei 1899 elimineerde. Dat begin luidde: 'Jonge mannen, mooi of leelijk, ik geloof U genegen te zijn. Ik heb U mij zien aanzien en meen te weten, dat gij iets van mij wildet weten. Gij wildet, meen ik, van mij weten, wat gij doen moest met Uw Leven, wat gij denken en doen moest met Het Leven, om U zelf en dat Leven te maken tot iets schoons.
Gij wildet vragen, en ik, ik wilde U zoo gaarne andwoord geven. Ik heb wel eens, [*doorgh.*: terwijl wij zwegen] gedurende ons zwijgen, bespeurd, dat het dát was, wat tusschen ons ontbrak, dat ik U niet een Leer kon zeggen, [*doorgeh.*: die gij kondt aanhooren, overwegen, aannemen of betwijfelen.].'

Nu ontfang ik echter de Mei-aflevering *Tweem.Tijdschr.*[143] niet en neem de mogelijkheid aan dat daarmede iets niet in orde is. Het spreekt van zelf dat ik in dat geval tot je beschikking ben. Is er soms gebrek aan kopie, dan heb ik nog een groote bijdrage van Buysse. Maar ik dacht dat je dat *Sprookje* van Rabbie[144] dan wel zoudt plaatsen, waarvoor het m.i. deugdelijk genoeg is.

Vergun mij hieronder den vriendschapsgroet als van-ouds te stellen.

Karel Alb. Th.

71

Noordwijk/Zee
5 Mei 99

Amice,

143 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 3, mei 1899, was aldus samengesteld: Albert Verwey, *De Spaansche droom*, p. 329-340, herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 282-304; W.L. Penning Jr., *Uit 'Tom's dagboek',* p. 341-370; Ch. M. van Deventer, *Physico-philosophie* [een bespreking van Friedrich Ego, *Kritik der Exakten Forschung*, E.J. Brill, Leiden, 1897], p. 371-382, aldaar gedagtekend Weltevreden, 29 Dec. '98; H. de Régnier, *De Vaas* [oorspronkelijke titel: *Le Vase*; vertaald door Albert Verwey], p. 383-386; Aug. Vermeylen, *Leven en werken van Jonker Jan van der Noot,* p. 387-414; Guido Gezelle, *Groeninge'ns Grootheid of de slag van de Guldene Spooren*, p. 415-421; Is. P. de Vooys, *Holland en Brabant,* I, en II, p. 422-423; J.D. Bierens de Haan, *De Subjektiveerende en de Objektiveerende Zienswijze*/Toelichting van het fundamenteelste vraagstuk der wijsgeerige overweging, p. 424-440; Jan Veth, *Een bijdrage over Rembrandt*/Lezing op 15 maart 1899 gehouden voor de leden van Arti et Amicitiae, te Amsterdam, p. 441-486, met een *Aanhangsel,* p. 487-489, aldaar gedagtekend 24 April '99.

144 Laatstelijk had S.A. Rabbie, woonachtig Rapenburgerstraat 39, Amsterdam, Van Deyssel op 12 januari 1899 geschreven: 'Mijnheer!, Geen antwoord ontvangende op mijn brief van 15 Dec. '98 zoo verzoek ik u nogmaals mij te willen antwoorden op den toen door mij gestelde vraag. Kunt gij tot opname van "Rozefee" van wijlen mijn broeder [op 6 december 1898, drieëntwintig jaar oud, aan tuberculose overleden te Amsterdam - H.P.] in uw tijdschrift besluiten. Vindt gij evenwel de bijdrage niet geschikt, wil dan s.v.p. mij het manuscript toezenden.' M.A. Rabbie, *Rozefee*, door de auteur ingezonden op 11 augustus 1898, zou eerst worden afgedrukt in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 2, maart 1900, p. 184-213, aldaar voorzien van een redactionele noot: 'Het volgende is het nagelaten werk van een in 1898 zeer jong gestorven Nederlandsch schrijver,' en in idem, aflev. 3, mei 1900, p. 332-372, aldaar gedagtekend Amsterdam, 1898. Aan die publicatie was laatstelijk voorafgegaan een brief van S.A. Rabbie, d.d. 22 januari 1900: 'Zoudt U het sprookje van wijlen mijn broeder in de Maart-aflevering van uw tijdschrift willen plaatsen en wel om de volgende redenen. 1e Maart is het anderhalf jaar dat Gij "Rozefee" in uw bezit hebt, zoodat m.i. dan toch wel een begin kan worden gemaakt met plaatsing. 2e Word ik a.s. Maart opgeroepen om als milicien in dienst te treden en zal dus zoodoende niet in staat zijn de correctie op mij te nemen wanneer het later dan Maart geplaatst wordt omdat ik dan niet meer vrijelijk over mijn tijd kan beschikken en ook weet ik niet in welk garnizoen ik geplaatst word. Gelieve mij hierop te antwoorden, verblijf ik U excuus vragend voor mijn lastigvallen. Hoogachtend S.A. Rabbie. P.S. Tevens bericht ik U dat ik verhuisd ben naar Plantage Lijnbaansgracht 9, 2e etage.' aant.

De oorzaak voor het te laat verschijnen ligt in sommige illustraties die bij een artikel van Veth moesten worden aangebracht.[145] Ik geloof dat het nummer vandaag verzonden wordt. Dank intusschen voor je aanbod. Buysse zouden wij mogelijk in

145 Ook Scheltema en Holkema, over het te laat verschijnen door Van Deyssel aangeschreven, berichtte hem op 5 mei 1899 in gelijke zin.

Juli kunnen opnemen, *als er ruimte is*. Tegenover Rabbie ben ik huiverig. Heb je 't gelezen?

Beste groeten. Groet ook Cateau.

tt

Albert Verwey

72

Baarn 11 Mei 1899.

Amice,

De bijdrage-Buysse is een tooneelstuk[146] en zal 3 a 3 ¼ vel beslaan, indien hij meê gaat in mijn voorstel om de namen der personages niet boven maar voor-aan hun eersten regel telkens te plaatsen. Ik zend het dan eerstdaags aan S.&H. - Het is m.i. het beste werk van dien auteur, beter ook dan de *Biezenstekker*, waarmeê hij in der tijd in den N.G. debuteerde[147]. - Ik zelf zal voor het Juli-nummer een kritiek-artikel van 1 a 1 ¼ vel zenden, misschien niet vóór 15 Juni, maar, menschelijker wijze gesproken, zéker. - Het sprookje van Rabbie heb ik voor een groot gedeelte gelezen. Het is het eenige werk van een jong overleden auteur, hetgeen er iets interessants bij geeft. Ofschoon het proza was, heb ik het je gezonden met verzoek om advies, daar mijne meening niet vast stond. Advizeer je contra, wil het mij dan retourneeren, want zijn broeder vraagt er om. Met vr.groeten

tt. Karel Alb. Thijm.

Wat dunkt je, zoo ik eens aan dien Rabbie schreef dat het sprookje geplaatst kan worden, maar zonder eenige tijdsbepaling, zoo dat wij het als reserve-stuk konden bewaren?

73

[poststempel Noordwijk,
12 mei 1899]

Amice,

146 Cyriel Buysse, *Driekoningen-avond*/Drama in drie bedrijven, verschenen in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 4, juli 1899, p. 1-48. Buysse had dit stuk op 16 maart 1899 aan Van Deyssel toegezonden, onder mededeling: ‘Dit stuk zal, in 't Fransch vertaald, te Parijs door de troep van Lugné-Poe worden opgevoerd, zeer waarschijnlijk nog deze winter’ en onder aantekening: ‘Ik meende de dialoog uitsluitend in 't Vlaamsch taaleigen te moeten stellen. Als dit soms een bezwaar mocht zijn voor het opnemen in uw tijdschrift, of indien het stuk u ook om andere redenen niet geschikt voorkwam, dan verzoek ik u beleefd mij het manuscript terug te willen zenden.’ Zie ook Lodewijk van Deyssel, *Notities bij de lectuur van Cyriel Buysse*, door Harry G.M. Prick bezorgd in De Tafelronde, jrg. II (1954), nr. 3-4, p. 145-150.

147 Cyriel Buysse, *De biezenstekker*, verschenen in De Nieuwe Gids, 5e jrg., deel 2, aflev. 5, juni 1890, p. 186-212.

In de eerste plaats de mededeeling waarvoor deze briefkaart bestemd was; die van de geboorte van onzen zoon.[148]

Met ingenomenheid lees ik wat je schrijft over Buysse. Wat betreft de drukwijze: ik geloof dat hij ons daarin vrij moet laten. Ik meen mij zeker te herinneren dat bv. Jolles'

148 Jan Verwey, geboren op 12 mei 1899 te Noordwijk aan Zee, overleden op 24 september 1981 te Schoorl.

Vrouwtje van Stavoren in Nederland[149] ook met de personen voor de regels gedrukt werd. Ik zou Rabbie niet willen weigeren: maar het is ontzettend lang in verhouding tot zijn beteekenis. Ik dacht aan een operatie....? Geen tijdsbepaling in elk geval goed. Mindersoortige kopie is er voortdurend veel. Beste groeten.

tt
Albert V.

74

Baarn, 12 Mei 1899

Waarde Vrienden,
Weest door ons zeer geluk gewenscht met de geboorte van Uw zoon.

Karel Alb. Thijm.

75

Noordwijk/Zee
30 Mei 99

Amice,
De proef van Buysse beslaat 45 bladz. Komt er nu geen verandering dan konden we ze in 't Julinummer, samen met een kritiek-bijdrage van jou, een dergelijke van mij, een vers van mij, een artikel van v.d. Goes, een slot-hoofdstuk van Vermeylen, en nog enkele kleinigheden, in het Julinummer[150] opnemen. Daarmee is dat dan vol.

Ik had naar Finland geschreven om een artikel over de kwestie daar[151], maar krijg geen antwoord. Ik vermoed dat de brief gekonfiskeerd is!

149 Bedoeld is het tijdschrift Nederland. Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, p. 23, noot 36.

150 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 4, juli 1899, was aldus samengesteld: Cyriel Buysse, *Driekoningen-avond*, p. 1-48; Albert Verwey, *Hegenscheidt's Starkadd,* p. 49-65, herdrukt in *Stille Toernooien*, Amsterdam, 1901, p. 252-281; Aug. Vermeylen, *Leven en werken van Jonker Jan van der Noot,* p. 66-92; Is. P. de Vooys, *Van de armen*, p. 93-102; L. van Deyssel, *Het treurspel 'Ghetto'* [Burgerlijk treurspel door Herman Heijermans Jr., Amsterdam, S.L. van Looy, 1899], p. 103-127, aldaar gedagtekend Maart '99, herdrukt in de *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1900, p. 15-42; Albert Verwey, *Riddervrouwe en Poortersknaap,* p. 128-130 [niet herdrukt]; F. van der Goes, *Eenige Socialistische Ekonomie* [over J. Stoffel, *Op den verkeerden weg*, St. Anna-Parochie, J. Kuiken Jzn., 1899], p. 131-166, aldaar gedagtekend Juni '99; A. Pit, [beoordeling van] *Studiën zur Deutschen Kunstgeschichte. Holländische Miniaturen des späteren Mittelalters*, von Wilhelm Vogelsang, Strassburg, S.H. Ed Heitz, 1899, p. 167-169.

151 Bedoeld is de in 1899 door Rusland volvoerde staatsgreep, waardoor Finland zo goed als volkomen onder de Russische macht en invloed kwam.

Zelf heb ik nog een vertaling van een groot gedicht van de Régnier[152] liggen, dramatisch, ± 30 blz. Verder, al gezet 1 ½ vel van Dr. Hesseling te Leiden.[153] Een lang stuk van Dr. Muller (S. Fzn) in handschr.[154] En, om te kunnen uitstellen tot het

152 Henri de Régnier, *De man en de sirene* (vertaling Albert Verwey), in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 5, september 1899, p. 209-237.
153 D.C. Hesseling, *Reinaert de Vos in Griekenland*, in idem, september 1899, p. 301-321, aldaar gedagtekend Leiden, November 1898.
154 Mr. S. Muller Fz., *Een huishouden zonder geld,* in idem, september 1899, p. 238-272.

oneindige, artikelen van Gitteé en Koopmans.) Wat vindt je van Rabbie? Ik meen het bekorten.

Mijn vrouw en ik, beiden nog kamerhoudend (ik na een influenza, waarvan in dezen brief ook de na-slapte) lezen Stijn Streuvels. Je kent wel werk van hem. Uit Van Nu en Straks of zoo. Dat lijkt mij bizonder goed. Laatst was ik in Brussel. Ook Vermeylen loopt hoog met hem. Hoe zou je 't vinden als ik hem vroeg eens wat in te zenden? Hij is een neef en medestander van Guido Gezelle met wien ik ook in korrespondentie ben.

Vriendelijke groeten

Albert Verwey

')Voorraad is er ook van Penning[155]

76

Baarn, 2 Juni 1899

Amice,

Met genoegen zie ik uit je brief, dat er veel kopie-voorraad voor het Tijdschrift is. Ik voor mij heb nog een stuk van P. Bierens de Haan,[156] broeder van den anderen. Aan de broêr van den dooden Rabbie schreef ik, dat wij het sprookje zouden aannemen maar zonder tijdsbepaling van de plaatsing, waarmeê hij zwijgend genoegen nam. Als het zoo ver is, zal hij over het bekorten nog geraadpleegd moeten worden en dan zoû het goed zijn hem een bepaald voorstel te doen, schijnt mij. *Ik* vindt het goed. Werk van Stijn Streuvels ken ik niet, hoewel ik den naam reeds zag. Maar als je er meê bent ingenomen, dan zoû ik hem eens vragen. - Tusschen 15 en 20 Juni hoop ik *mijne* bijdrage te zenden.[157] - Van harte beterschap met de Infl., dat een ellendige ongesteldheid is.

Wel gegroet

Karel Alb. Thijm.

77

Baarn, 17 Juni 1899.

Amice,

Mijn op je voorstel tot Free gerichte uitnoodiging om te schrijven over het boek van Bierens de Haan, heeft hij beändwoord met eene mededeeling omtrent gedichten, ‘Drievoud zangen’, die hij ter beschikking van het Tijdschrift zoû willen stellen.[158]

155 W.L. Penning Jr., *Uit ‘Tom's dagboek’*, in idem, september 1899, p. 284-296.

156 P. Bierens de Haan, *Bewustheid, Onbewustheid en Subjekt*/Een filosofische studie ter inleiding tot het onderzoek der verschijnselen van het zieleleven, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 6, november 1899, p. 430-462.

157 Zie echter onder nr. 80 Van Deyssels brief van 9 juli 1899.

158 Zie noot 132.

Wil jij, als het Departement Dichtkunst beheerende, zoo goed zijn daaromtrent van je gevoelen te doen blijken?

Hartelijk gegroet van
Karel Alb. Th.

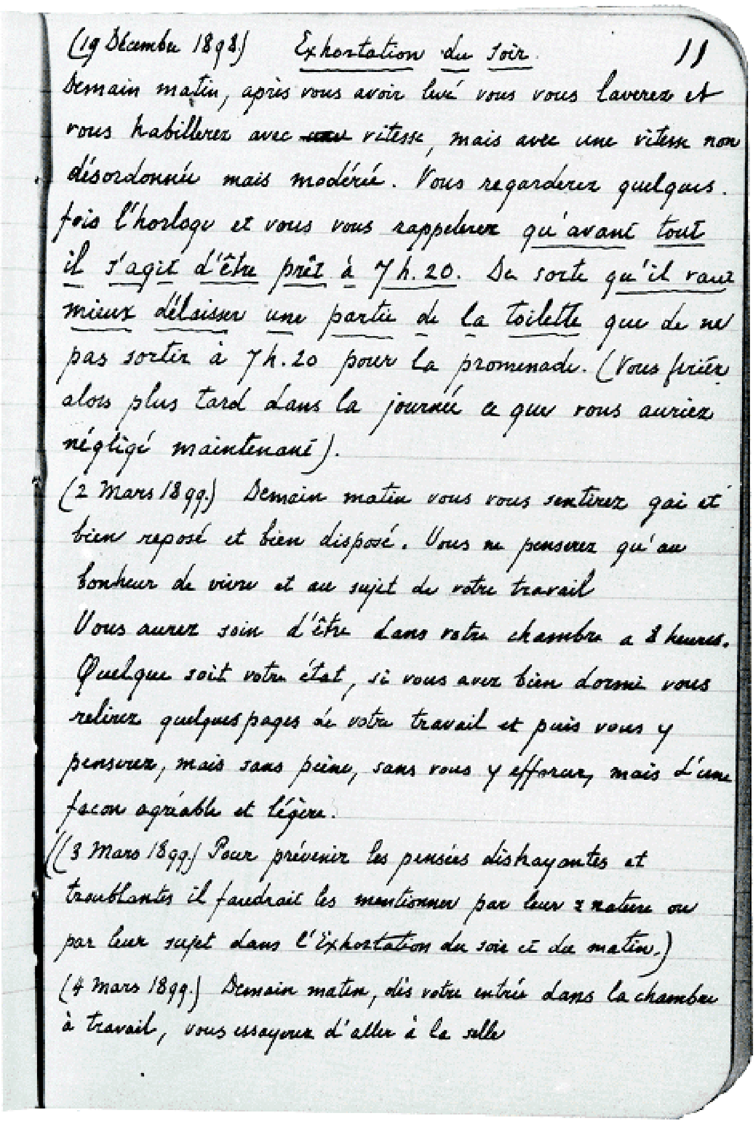
(19 Décembre 1898) Exhortation du soir. 11
Demain matin, après vous avoir levé vous vous laverez et
vous habillerez avec ~~une~~ vitesse, mais avec une vitesse non
désordonnée mais modérée. Vous regarderez quelques-
fois l'horloge et vous vous rappelerez qu'avant tout
il s'agit d'être prêt à 7 h. 20. De sorte qu'il vaut
mieux délaisser une partie de la toilette que de ne
pas sortir à 7 h. 20 pour la promenade. (Vous ferez
alors plus tard dans la journée ce que vous auriez
négligé maintenant).
(2 Mars 1899.) Demain matin vous vous sentirez gai et
bien reposé et bien disposé. Vous ne penserez qu'au
bonheur de vivre et au sujet de votre travail
Vous aurez soin d'être dans votre chambre à 8 heures.
Quelque soit votre état, si vous avez bien dormi vous
relirez quelques pages de votre travail et puis vous y
penserez, mais sans peine, sans vous y efforcer, mais d'une
façon agréable et légère.
((3 Mars 1899.) Pour prévenir les pensées dishayantes et
troublantes il faudrait les mentionner par leur nature ou
par leur sujet dans l'exhortation du soir et du matin.)
(4 Mars 1899.) Demain matin, dès votre entrée dans la chambre
à travail, vous essayerez d'aller à la selle

Blad 11 van het zogeheten 'Livret des Exhortations'. Zie noot 131.

78

Noordwijk/Zee
20 Juni 99

Amice,
Als Van Eeden een bijdrage 'Drievoudzangen' voor het tijdschrift aanbiedt, vind ik dat die door ons moet worden aanvaard.[159]
Hartelijk gegroet.

Albert. V.

79

Noordwijk/Zee
6 Juli 99

Amice,
Met deze post stuur ik een bijdrage van Stijn Streuvels.[160] Zij is het eerste derde van een drietal dat hij in zijn geheel beschikbaar stelt. Hij dringt aan op spoedig antwoord. Wil je zoo goed zijn mij te laten weten of je dit deel aanvaardt?
Ik voel mij zeer schuldig wegens het niet sturen van verscheidene boeken en tijdschriften. Vergoelijk het met mijn zwakte die nog niet geweken is; en schrijf mij als er iets is dat je wenscht.
Tot hoelang stelde je je werktijd?[161]

159 F. van Eeden, *Zeven drievoudgezangen*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 6, november 1899, p. 360-363.
160 Stijn Streuvels, *Groeikracht*, in idem, november 1899, p. 323-354, aldaar gedagtekend Avelghem, Bloeimaand '99; laatstelijk herdrukt in Stijn Streuvels, *Volledig Werk*, I, Brugge, 1971, p. 303-336.
161 Dit woord 'werktijd' moet Van Deyssel wel wrang in de oren hebben geklonken, want hij verkeerde op de datum van ontvangst van Verwey's brief in nagenoeg dezelfde omstandigheden als die, welke hem op vrijdagochtend 16 juni 1899 hadden doen vastleggen: 'Het is een mooye zomer. Maar ik ben als de dood. Ik heb het besef dat wanneer ik dood was het werkelijk niet anders zoû zijn dan nu. Ik begrijp nu goed, - maar zelfs dát op koude wijze - les Aveugles. [Bedoeld is *Les Aveugles* (1890), par Maurice Maeterlink - H.P.]. Ik ben fysiek uiterst welvarend. Als een zerk ligt het leven op mij, terwijl de natuur buiten in de grootste verrukking is en de vogels in de groote extaze hun geluiden doen hooren. Zoodra de geest heelemaal dood of lam is en er alleen over is wat dof zinnenleven, - ontstaat de *verveling* en dáárin kan zich dan het verlangen naar verkeer enz. welig voordoen. Des nachts heb ik nu dikwijls liefdedroomen.'
Zondagochtend 18 juni 1899 voegde hij hieraan toe: 'De eenige gewaarwording die ik heb, is in eene flaauwte of bewusteloosheid te liggen. Ik word zeer nadrukkelijk gewaar, dat ik niets gewaar word. Ik merk nu dus ook, dat dood-zijn heelemaal niet iets ergs is. Liefde-droomen.' Een week later, op zondagmiddag 25 juni 1899: 'Je me porte très bien. Toutes les fonctions naturelles vont à merveille. Les joues sont colorées. Je dors très bien, tant pendant la nuit que le jour. Toutes les habitudes que j'ai toujours voulu introduire dans ma vie y règnent maintenant à l'exception du café Kneipp au 1er déjeuner et du pain sans beurre. Voilà les uniques exceptions. Encore, le temps est magnifique. Nous avons un été excellent et sec. Pourtant je suis tellement *énervé* (état spirituel) que je ferai peut-être commencer mes vacances avant la date arrêtée du 15 Octobre. - Je suis maintenant assis au

Beste groeten, ook aan Cateau.

tt
Albert Verwey

80

Baarn, 9 Juli 1899

Amice,

Het komt mij voor dat wij de bijdrage-Streuvels moesten opnemen. Ten zij ik tegenbericht ontvange, zend ik 1 bijdrage van Frans Coenen Jr. en 1 van P. Bierens de Haan, samen naar schatting 2 ½ vel, naar den uitgever. Coenen wás er eerder dan Streuvels. Dus komt het mij voor dat, zoo niet allebei, Coenen in September moet komen. Dunkt je niet? Moet ik echter Streuvels ook zenden, wil mij dat dan even melden.

Ik zal waarschijnlijk voor deze aflevering niets aan te bieden hebben. - Ik had gedacht van 1 Augs. tot 15 Oktober voor mijne 'vakantie' te nemen, in dien zin, dat ik dan wel met mijne gewone bezigheden min of meer voortga, maar tevens gaarne bezoeken

dehors dans la grande plaine près du chemin de fer, et *cela me plait beaucoup*. Comme hier ou avant-hier, aussitôt que je suis en plein air, je m'en réjouis. C'est la maison et spécialement ma chambre à travail qui me paraît inhabitable. Ma chambre à travail à cause du manque de soleil et de lumière en général, le reste de la maison *seulement* parceque évidemment je ne puis y trouver le calme et la solitude qu'il me faut pour travailler et pour lire. Pourtant il y a maintenant dans la chambre à travail plus de lumière que les années précédentes et jusqu'ici je n'y ai remarqué aucun symptome d'humidité. Mais il y a là toujours *pas assez* de lumière. Mais ce qui me fait défaut maintenant, *la seule chose* qui me fait défaut, c'est une occupation pour l'esprit. Si mon esprit était occupé de quelque-chose, je ne remarquerais *rien* du manque de lumière dans ma chambre à travail, et autres inconvénients que l'esprit inoccupé se crée à lui-même. Il est vrai que la chambre à travail est moins habitable l'été que l'hiver, mais si mon esprit avait la moindre occupation qui l'intéressât, la moindre étude de quelques chose, régulière et forte, je ne m'en apercevrais pas, tant c'est peu. - Cet après-midi je me suis éveillé dans ma chambre à travail dans une lumière blanche fine et belle. Je crois que je pourrai maintenir ma vie présente si je prends l'habitude de passer les après-midi au dehors. Je pourrais peut-être m'habituer à écrire peu au dehors, dans un cahier relié, etc. Voilà ce que jamais encore je n'ai essayé.'
Nadat op 23 februari 1899 een streep werd gezet onder *Liefde voor mijn Vader*, had het werken hoofdzakelijk bestaan uit het maken van notities naar aanleiding van zijn lectuur.

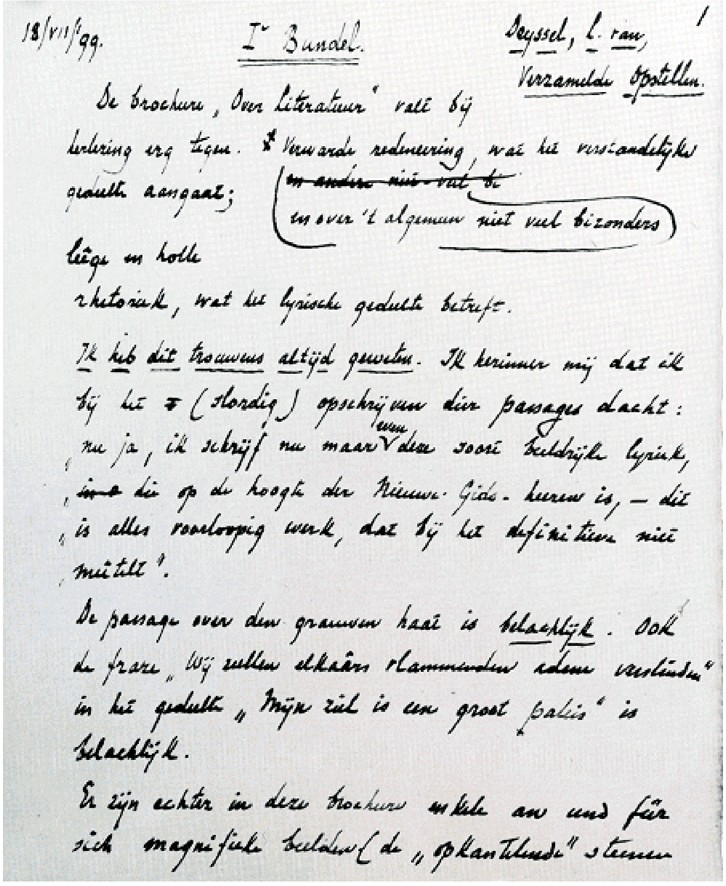
18/VII/99. Ie Bundel. Deyssel, L. van, 1
Verzamelde Opstellen.

De brochure „Over literatuur" valt bij herlezing erg tegen. * Verwarde redeneering, wat het verstandelijke gedeelte aangaat; (~~en andere niet veel bi~~ en over 't algemeen niet veel bizonders) leege en holle rhetoriek, wat het lyrische gedeelte betreft.

Ik heb dit trouwens altijd geweten. Ik herinner mij dat ik bij het * (slordig) opschrijven dier passages dacht: „nu ja, ik schrijf nu maar een deze soort beeldrijke lyriek, „~~...~~ die op de hoogte der Nieuwe-Gids-heeren is, — dit „is alles voorloopig werk, dat bij het definitieve niet „meetelt".

De passage over den grauwen haat is belachelijk. Ook de fraze „Wij zullen elkaârs vlammenden adem verslinden" in het gedeelte „Mijn ziel is een groot paleis" is belachelijk.

Er zijn echter in deze brochure enkele an und für sich magnifieke beelden (de „opkantelende" stemmen

Blad 1 en 2 van een reeks aantekeningen door Van Deyssel waarin hij poogt tot een zo objectief mogelijk oordeel over zijn eigen werk te komen. Vgl. het op 18 juli 1899 uitgesproken oordeel over 'Over literatuur' met dat uit januari/februari 1939, afgedrukt in Van Deyssels 'Gedenkschriften', Zwolle, 1962, p. 258-259.

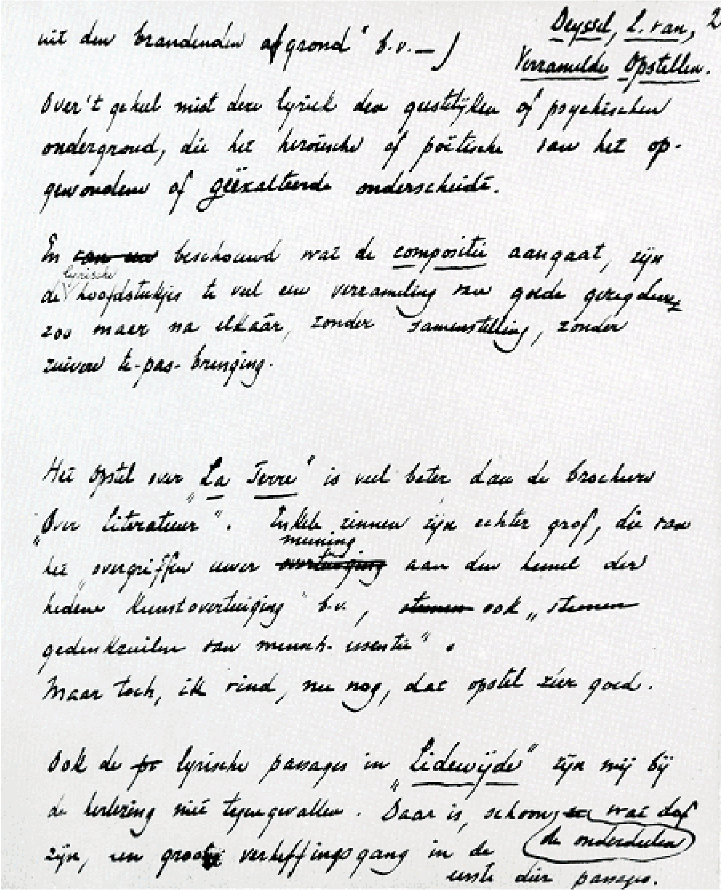
uit den brandenden afgrond" b.v. –) Deyssel, L. van, 2
Verzamelde Opstellen.
Over 't geheel mist deze lyriek den geestelijken of psychischen
ondergrond, die het heroïsche of poëtische van het op-
gewondene of geëxalteerde onderscheidt.

En ~~van een~~ beschouwd wat de compositie aangaat, zijn
de lyrische hoofdstukjes te veel een verzameling van goede gezegden,
zoo maar na elkaâr, zonder samenstelling, zonder
zuivere te-pas-brenging.

Het opstel over „La Terre" is veel beter dan de brochure
„Over literatuur". Enkele zinnen zijn echter grof, die van
het overgrijpen eener ~~overtuiging~~ meening aan den hemel der
heden „kunstovertuiging" b.v., ~~steenen~~ ook „steenen
gedenkzuilen van mensch-essentie".
Maar toch, ik vind, nu nog, dat opstel zeer goed.

Ook de ~~po~~ lyrische passages in „Lidewijde" zijn mij bij
de herlezing niet tegengevallen. Daar is, schoon ~~ze~~ wat dof
zijn, een groote verheffingsgang in de (de onderdeelen)
eerste dier passages.

ontvangen en afleggen zoû. Kom je misschien dezen kant uit, dan houden wij ons dus aanbevolen.

Met hartelijke groeten

Karel A. Th.

Volkomen aansterking zij je toegewenscht.

81

Noordwijk/Zee
11 Juli 99

Amice,

Tegelijk met de ontvangst van je brief hier had de verzending plaats van een partij boeken en tijdschriften. Enkele ontbraken nog wegens te veel gewicht.

Coenen gaat dus voor, maar stuur toch Streuvels maar naar Groesbeek. Hij is haastig gebakerd en nu wij hem geen plaatsing kunnen beloven in het Septr.-nr. zal het hem troosten als hij toch vast gezét wordt. Stuur evenwel P. Bierens liever niet, of dan met de bijvoeging: nog niet in proef brengen. Een stuk van Hesseling ligt al 8 maanden, een van S. Muller Fzn 4. Het eerste is gezet en het tweede moet er nu in omdat een als rede gesproken uittreksel ervan in Septr. uitkomt in een genootschaps-tijdschrift. Ook Penning wacht; en Van der Goes heeft al vooruit iets aangekondigd.

Ik denk dat ik Juli en Augustus nog aan mijn gezondheid wijden zal. Maar daarna is een van mijn eerste wenschen een onderhoud over je redakteurschap. Schrijf mij bij gelegenheid eens wat je daarvan vindt. Beste groeten

tt
Albert V.

82

18 Juli 99.

Amice, Daar een proef van Hesseling niet geheel klaar en hij zelf in Turkije is schrijf ik Groesbeek de bijdrage Bierens in proef te brengen. - Om Augs. niet al te bezet te zijn tracht ik nu al de afl. saam te stellen. *Meld mij even* of je met deze regeling instemt: F. Coenen (24?) P. Bierens 12 (?) Penning 10. S. Muller Fzn 32. H. de Régnier vert.d. Verwey 26. v.d. Goes 24. Dit is maar 8 vel, maar er is altijd wel iets bij dat niet meevalt en dan is dit een zomernummer dat goedkoop mag en om 't geldelijke ook *moet* zijn. De Régnier ben ik bereid terug te trekken voor een hoofdartikel of andere aanzienlijke bijdrage van jou. Ik bedoel een van 16 blz. of iets meer. Beste groeten.

tt
Albert V.

83

Baarn, 18 Juli 1899. - Met de voorgestelde regeling aflev.-Septr. stem ik in. Ik heb echter aan Bierens reeds geschreven dat hij eerst voor Novr. in aanmerking kwam. Maar dat is geen bezwaar. Tot mijn verwondering mis ik Stijn Streuvels op je lijstje.

Indien er slechts 8 vel zijn, heb je met hem meê dan toch meer. Ik zend nu dus in elk geval Bierens naar Groesbeek, wat ik nog niet deed. Deze informeerde naar honorarium, wat zal ik daarop zeggen?1) Ik persoonlijk zal voor de Septr. aflev.[162] niets hebben.

Hartelijke groeten
Karel A. Th.

1) Zijn broeder ontvangt dat, meen ik, niet?

84

Noordwijk/Zee
19 Juli 99

Stijn Streuvels had ik niet opgenomen omdat hij gehonoreerd moet (*ƒ*30.- per vel) en ik het zomernummer het geschiktst vond om te bezuinigen (wat noodig is). Nu Bierens ook geld vraagt verandert dat. Er komt nog bij dat als wij dezen Bierens honoreeren - hij is ook in 't geestelijke, geloof ik, het jongere broertje van den ander, - de ander tenminste een gelijk aanbod van ons krijgen moet. Ik stel dus nu voor de medewerking van P. Bierens tot een punt van bespreking te maken voor onze eerstvolgende samenkomst en derhalve zijn stuk te laten rusten tot het Novr.nr. In elk geval kan ik nu alle schikkingen maken die noodig zijn om mij enkele rustige weken te waarborgen. Dank voor je prompte antwoord.
Vriendschappelijk

tt
Albert V.

85

Baarn 8 Augustus 1899.

Amice,

162 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 5, september 1899, was aldus samengesteld: *Ter nagedachtenis van Jakob Maris* [een anoniem, echter door Albert Verwey geschreven kwatrijn om daarmee Jakob Maris te eren, die op 7 augustus 1899 te Karlsbad overleed], p. 171; F. C(oenen) Jr., *Bezwaarlijke liefde*, p. 173-208; Henri de Régnier, *De man en de sirene* (Vertaling van Albert Verwey), p. 209-237; Mr. S. Muller Fz., *Een huishouden zonder geld*, p. 238-272; Stefan George, *Aus* '*Der Teppich des Lebens*' [15 gedichten], voorzien van de redactionele noot: 'Ons die wenschten dat hoe langer hoe meer de oogen van onze dichters zich over de grenzen richtten omdat alleen in den wedijver met het vreemde het eigene gedijen kan, dunkt het geen verontschuldiging te behoeven dat wij dezen op het eerste na onuitgegeven verzen van den duitschen dichter in het hollandsche tijdschrift een plaats geven. Zij maken deel uit van een dit najaar te drukken bundel, waarvan tot nu toe in géén tijdschrift verder iets verscheen.'; W.L. Penning Jr., *Uit 'Tom's dagboek',* p. 284-296; Albert Verwey, *Een koning,* met de aantekening: 'Uit den bundel *Het Brandende Braambosch* die dezer dagen verschijnt', p. 297-300, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 335-337; D.C. Hesseling, *Reinaert de Vos in Griekenland*, p. 301-321, aldaar gedagtekend Leiden, November 1898.

Er komen nog eenige bladzijden van Prins, die ik maar naar den uitgever zal doorzenden.

Zoû je mij niet eens willen melden waar je vertoeft en hoe je verder in Augustus denkt

te doen en of wij elkaâr niet ergens zouden kunnen ontmoeten. Ik zal vooreerst moeilijk een nacht van huis kunnen om dat ik mijn oudste zoon dagelijks zwemmen laat leeren.[163] Maar indien je in het buitenland bent, zou mij dan op de terugreis misschien het genoegen eener ontmoeting voorbehouden kunnen worden?

Hartelijk gegroet
Karel A.Th.

86

Baarn, 21 Augustus 1899

Amice,

163 Op 4 augustus 1899 had Van Deyssel besloten twee maanden lang zijn oudste zoon Joop (zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, p. 16, noot 24) dagelijks te vergezellen naar een zwemschool in Utrecht. De daaraan voor zijn zoon verbonden kosten bedroegen in hun totaliteit *f*41,40, zijnde: twee trajectkaarten Baarn-Utrecht à *f*14,-, een zwembroek à *f*0,40, een handdoek à *f*0,50, een zwemabonnement à *f*3,50, 60 dagen lang in Utrecht twee paardentramkaartjes à *f*0,075. Dit besluit werd genomen binnen het kader van de op zondagmorgen 30 juli 1899 uitgestippelde '*algemeene* levenshouding van het niet-inspannen, van het van-zelf-laten-gaan.' Het daarbij bestreefde type was dat: 'van een soort Rembrandt of zoo, een gewoon levend burger-man-schilder, maar wiens geest nu en dan bloeyen gaat en dan, van-zelf en zacht, edele perziken afwerpt. De levenshouding is: altijd blijmoedig en te vrede, en het inzicht: "Er is alleen het tegenwoordige oogenblik." Mijn "wijsbegeerte en kunst" zijn de "idealiseering" van het gegeven soort leven. Ik bèn een burger huisvader, enz. Dezen toestand vergoddelijk ik en bereik aldus een zelfde hoogte als de Heroïeke Dandys en de Heiligen.' In een terugblik, van 10 november 1899, moest Van Deyssel echter constateren dat hij de vacantieperiode (1 Augustus-15 Oktober) te weinig had kunnen besteden aan 'de eischen der zelf-leiding en van het algemeen finantiëel beheer om dat ik mij te veel in onderdeelen en naar een verkeerd stelsel met het welzijn der mijnen heb bemoeid. In plaats van mijn tijd te besteden aan het onderhoud van betrekkingen, en het maken van een buitenlandsch uitstapje, waar door ik bij mijn thuiskomst weêr beter werken kan, - hetgeen alles dan toch ten slotte den mijnen ten goede komt, ben ik door persoonlijk Joopie zwemmen te laten leeren te veel in onderdeelen gekomen en door, tegen de eerste moeheidsverschijnselen in, daarmeê toch door te gaan heb ik het blijkbaar naar een verkeerd stelsel gedaan. De jongens moeten dan maar niet zwemmen leeren, moeten dan maar níet dit en níet dat, enz., - ik kan er mij in elk geval niet meer meê bemoeyen. Ik doe het andere, de hoofdzaak, en dat is toch ook voor hen.'
Overigens had Van Deyssel zeer genoten van die dagelijkse treinritten naar Utrecht. In een niet gedateerde tekst, die echter moet stammen uit december 1951, dus uit zijn voorlaatste levensmaand - hij zou overlijden te Haarlem op 26 januari 1952 - herdacht hij een en ander: 'Utrecht, met zijn eigenaardig gebouwde grachten, met zijn over-zindelijke, stille straten, zoo als de Boothstraat, met zijn Dom, is een apart soort stad, heel iets anders dan Leiden of Haarlem. Voor Baarn was Utrecht de stad. Ofschoon vele Baarenaars, die in Amsterdam hun zaken hadden, dagelijks tusschen Baarn en Amsterdam heen en weêr gingen, was Utrecht toch eigenlijk de stad, waar de Baarnsche dames hun boodschappen deden en waar men concerten en schouwburgvoorstellingen bezocht. Met de prachtige spoortreintjes tusschen Baarn en Utrecht kon men zelfs zoo noodig twee maal op een dag Utrecht bezoeken en 's avonds altijd nog betrekkelijk vroeg thuis zijn. Die treintjes, met hun fauteuil-achtige banken, reden zacht en met een matige vaart, zoo dat het een genoegen was door de fraaie streek, met zijn hooge koornakkers en duinachtige terreinen zich te laten voortglijden in volkomen rust.'

Je verzoekende de onbescheidenheid te verschoonen, waarmeê ik je duet van dichter-Sommerfrische kom storen, wilde ik gaarne je eenige aanwijzing vragen voor

mijn gedrag met enkele gedichten door Van Eeden mij de vorige week toevertrouwd.
Zoo noodig telegrafisch s.v.p.

Met besten groet
Karel Alb.Th.

87

Noordwijk/Zee
28 Augs. 99

Amice, Dank voor je brief dien ik in Homburg[164] ontving maar waarop ik wegens mijn onzekere gezondheid niets stelligs kon antwoorden. Nu geloof ik tenminste in staat te zijn's ochtends een gesprek van eenige uren vol te houden. Ik kom daarom Woensdag en reis zeer vroeg zoodat ik om 11 uur bij je ben. Mocht je me onverhoopt niet kunnen wachten telegrafeer me dan morgen, Dinsdag, even; want de ochtendpost van Woensdag bereikt me niet.
Beste groeten, tt

Alb.V.

88

Telegram, aangenomen te Baarn, den 29/8/1899, te 11 u.38 des voormiddags, ontvangen te Noordwijk, den 29/8/1899, ten 12 u.3 des middags

Verwey Noordwijk Zee
Graag Donderdag Woensdag afwezig.

Karel

89

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
30 augustus 1899]

164 In het ten noorden van Frankfurt am Main gelegen Kurort Homburg verbleef Verwey in augustus 1899 een tiental dagen, samen met Stefan George. Voor bijzonderheden over die séjour, zie *Albert Verwey en Stefan George/De documenten van hun vriendschap*, a.w., p. 237-238. Verwey vond er algeheel herstel van een zware aanval van influenza, die hem gedurende vele weken de lust aan elke arbeid ontnomen had. Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid*, a.w., p. 140, schreef Verwey in de maanden mei, juni en juli 1899 zelfs geen verzen, 'hetgeen wel op een diepe inzinking wijst.'

Amice, Je telegram gister ontvangen. Het is niet zeker dat ik morgen komen kan.
Zoo

niet, dan vermoedelijk in het voorst van de volgende week. Ik laat het je dan vooruit weten.

Beste groeten

tt

Alb.V.

90

Amice, Ik kom nu Maandag.[165] Ik heb gezien dat ik met dat nieuwe treintje al om ½ 10 spoortijd in B. kan zijn. Ik blijf tot een uur of drie want ik wil trachten denzelfden dag nog een bezoek aan Van Looy te brengen

Beste groeten.

tt

Alb.V.

2 Septr. 99

91

Telegram, aangenomen te Utrecht den 3/9/1899, ten 11 u.40 des voormïddags, ontvangen te Noordwijk den 3/9/1899, ten 12 u.48 des voormiddags

Verwey Noordwijk aan Zee

Zie verblijf bij ons wat te verlengen.[166]

Karel

92

[poststempel

Noordwijk aan Zee, 30 September 1899]

165 Maandag 4 september 1899.

166 Het is niet duidelijk of Verwey al dan niet aan dit verzoek gevolg heeft gegeven. Op 4, 5 en 6 september heeft Van Deyssel in elk geval niet gewerkt; op 6 september kreeg hij onverwacht bezoek van Andries Bonger en diens vrouw, op 7 september vertoefden Van Deyssel en zijn vrouw, na vier uur 's middags, bij Jan Veth te Bussum.

Amice, Bijgaande informeeringen[167] komen in den kring van jouw bemoeienis Voor een paar dagen was ik in Bussum,[168] tot mijn spijt zeer in haast en niet in de gelegenheid

167 Een briefje van Scheltema & Holkema's Boekhandel van 29 september 1899, ter begeleiding van een door Dr. P. Bierens de Haan op 28 september aan deze firma gericht schrijven waarin bezorgdheid werd uitgesproken over het nog niet ontvangen hebben van de drukproef van zijn aanstaande bijdrage aan het novembernummer.

168 In het avonduur van 27 september 1899 vond er te Bussum ten huize van Herman Gorter een vergadering plaats, waarbij ook jan Veth en Frederik van Eeden betrokken waren, over de aanstaande viering, op 27 november 1899, van Van Deyssels Koperen Bruiloft.[aant.]

bij je aantekomen. Binnen enkele weken intusschen kan het nog zijn dat je me ziet opdagen zoo ik jou in dien tusschentijd niet hier zie.
Beste groeten

Je
A.V.

93

[poststempel Noordwijk,
6 Oktober 1899]

Amice, Weer krijg ik nu een briefkaart van Scheltema Holk. naar P. Bierens. Is hij van 't oponthoud verwittigd? Heeft v.E. 't stuk? Mocht er eenig bezwaar zijn stuur het dan p.o. aan mij.
Zeer in haast.

tt
A.V.

94

Baarn 7 October 1899.

Amice,
Indien ik inderdaad - hetgeen hij beweert maar hetgeen ik min of meer betwijfel - aan P. Bierens mocht geschreven hebben, dat zijn stuk in de Novr. aflev. zoû geplaatst worden, zoû ik wel gaarne hebben dat het, en zoo mogelijk in de Novr. aflev. (het is in Mei ingekomen), geplaatst werd. Ik had het tot dusver niet aan Van Eeden gezonden, - ik heb nu, eer-gisteren, aan hem (Bierens) gevraagd of hij genoegen nam met geen-honorarium en hem gezegd, dat ik in dat geval het stuk naar den uitgever zoû zenden. Hierop ontving ik nog geen andwoord. Zoo ik, wat niet onmogelijk is, in deze min of meer foutief gehandeld heb, moet dat aan ongesteldheid worden toegeschreven.

Zeer gegroet
Karel Alb. Thijm.

De quaestie is, dat wanneer een der redacteuren, - in casu ik - gezegd heeft, dat een bijdrage geplaatst zoû worden, dit bezwaarlijk nog van het advies van een te consulteeren derde afhankelijk kan worden gemaakt.

95

14 Oktr. 99

Amice, Een heer W.F. Jansen Jr. 2e Jan Steenstr. 104, Amsterdam vraagt mij om een stuk 'De liefde de meeste' dat hij benevens postzegels februari 11. heeft ingestuurd. Weet jij er iets van?

Hierbij de rekg.court., die ik Donderdag[169] bij me had. Het was een vroolijk bezoek daar ik graag aan terugdenk. Groet Cateau.

Albert V.

Hora Adema[170] ligt hier al lang, zie den datum.

96

Den Heere Albert Verwey
Noordwijk-aan-Zee

Baarn, 22 Oktober 1899.

Amice,

Tot mijn schaamte, moet ik je bekennen op 't oogenblik in eene financiëele ongelegenheid te verkeeren.[171] Zoû ik mij weder op het mij vroeger gegeven verlof mogen beroepen om te verontschuldigen dat ik je lastig val. Indien je een paar personen wist, die mij samen ongeveer *ƒ*100.- konden verschaffen, zoû mij dat zeer nuttig zijn. Ongeveer *ƒ*70.- bedraagt mijn huur van 1 Novr., die ik geen kans zie te voldoen. - Als je 't permiteert, zoû ik je wel, onder ons, dien meneer in herinnering willen brengen, ik meen dat hij te Rotterdam of 's Gravenhage woont, aan wien je eens mijn konterfeitsel hebt gezonden.

Het is wel bezwaarlijk voor mij, zelf zoo iets aan te geven, maar gesteld, hetgeen mogelijk is, dat hij gaarne iets doen zoû maar den toestand niet kent, en gegeven,

169 Donderdag 12 oktober 1899. Korte tijd eerder had Verwey ook zijn zwager Van Eeden bezocht, want deze noteerde op woensdag 18 oktober 1899 in zijn dagboek: ‘Voor acht dagen had ik een bezoek van Verwey, die een lange conversatie met me had over algemeene onderwerpen.’ (*Dagboek*, dl. I, 1878-1900, Culemborg, 1971, p. 472). O 13 oktober 1899 berichtte Verwey aan Stefan George: ‘Ik heb veel van den tijd sints ik thuis ben in het Gooi gesleten. Dat is de streek waarin ook Bussum ligt en met de menschen daar: Thijm, Van Eeden, onze dichteres [Henriëtte Roland Holst-van der Schalk - H.P.], Jan Veth (de schilder) ben ik onverwacht in nieuwe verhoudingen getreden, door mij niet gezocht, maar wel gewenscht. Uit een en ander krijg ik den indruk dat de tijd rijp is voor toenaderingen, dat verschillende proefnemingen gefaald hebben en zijn opgegeven en men behoefte gevoelt zich te groepeeren naar de feitelijke machtswaarde.’ (geciteerd naar *Albert Verwey en Stefan George/De documenten van hun vriendschap*, a.w., p. 73).

170 Van de van oorsprong Friese roman- en toneelschrijver Johan Hora Adema (1852-1928), wiens werk voor een deel theosofisch georiënteerd is, werd in het Tweemaandelijksch Tijdschrift niets opgenomen.

171 Deze financiële ongelegenheid werd, naar het gevoelen van Van Deyssel, ten dele gecompenseerd door de weerssituatie: sinds 19 oktober ‘wolkeloze hemel, lichte vorst en licht Oostenwind’, gevoegd bij een barometer-stand van 77,4. ‘Dit is het weder dat ik behoef. Ik bemerk nu weêr dat de uitwerking van dit weder er *eene essentiëele* is. Het moge zijn dat bij zulk weder zenuwvermoeidheid enz. blijft aanhouden in sommige tijden en dus de toestand dan niet *volmaakt* wordt, - *zéker* is, dat in *èlk* geval de uitwerking of invloed van dit weder *voortreffelijk* is. Sedert eergisteren [17 oktober - H.P.] adem ik weêr eens opgewekt, hetgeen mij misschien in 7 of 8 maanden niet gebeurd was.’ Op 20 oktober werd vastgelegd: ‘Zelden zoo sterk als nu heb ik den enormen invloed der atmosferische gesteldheid bespeurd.’ Helaas moest hij op 24 oktober noteren: ‘Het weder is weêr ingezakt, na vorst en koude mist, nu lauw en flauw. Maar wíj houden vol!’

dat ik het bèst gebruiken kan, - zoo is het daarentegen ook onredelijk de betrokkenen niet tot elkaâr te brengen.

Verontschuldig dat ik je deze last doe en ontvang mijne hartelijke groeten.

Karel Alb.Th.

97

Baarn, 28 Oktober 1899

Amice,
Zoû je zoo goed willen zijn mij je advies te geven in zake inliggende bijdrage.[172] Het schijnt mij iets vrij forsch en kleurig lachwekkends, terwijl het komieke tot nu toe wel wat in het Tijdschrift ontbroken heeft.

Misschien is het echter toch niet geschikt.

Wees zoo vriendelijk het eens te lezen en het mij, mocht je dit schikken zonder te veel uitstel, terug te zenden.

Met veel adieus

tt.
Karel Alb.Th.

98

Noordwijk/Zee
30 Oktr. 99

Amice, Tot op dit oogenblik ben ik noch zelf bij machte noch door anderen in staat gesteld. Voor alle zekerheid heb ik Bussumer vrienden bericht gestuurd, zoodat de kans bestaat dat je van dien kant hooren zult. In ieder geval krijg ik vandaag of morgen antwoord en laat je dan weten wat ervan is.

Beste groeten

tt
Alb.V.

99

Noordwijk/Zee
31 Oktr. 99

Amice,
Het Avontuur van David Zangvogel lijkt me gelukt en plaatsbaar. Het is goed in het kader gezet van zijn geschiedenis, het loopt vlug af, en het is doorgaans vermakelijk.

Het gaat hierbij ingesloten.

Vanmiddag had ik het genoegen je telegrafisch het gevraagde te doen toekomen, naar ik hoop bijtijds.

Beste groeten

172 Het betrof, zoals ook uit brief nr. 99 blijkt, een inzending door Johan de Meester, *Het avontuur van David Zangvogel*, verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 1, januari 1900, p. 66-73, aldaar gedagtekend Oct. '99.

tt
Alb.V.

100

Baarn 1 November 1899.[173]

Amice,

Ik heb het goed ontvangen en bedank je voor je bemiddeling en heusche spoed bij de verzending.

Hartelijk gegroet

Karel A.Th.

101

Baarn 8 November 1899.

Amice

Laat mij s.v.pl. even weten of je bijgaande vertaling geschikt zoudt vinden voor het Tijdschrift.

Overigens heb ik nog bijdragen van Van Hulzen. Kan een daarvan in het Januarie-nummer of heb je daarvoor reeds genoeg betere kopie?

Met beste groeten

t.t.

Karel Alb.Th.

102

Noordwijk/Zee

12 Novr. 99

Amice,

173 Op deze datum verscheen het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 5e jrg., aflev. 6, november 1899, in deze samenstelling: Stijn Streuvels, *Groeikracht*, p. 323-354; Ary Prins, *De heilige tocht*, p. 355-359; F. van Eeden, *Zeven drievoudgezangen*, p. 360-363; Albert Verwey, *Aan den blinden dichter W.L. Penning*, p. 364-366, aldaar gedagtekend 15 Sept. '99, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I. p. 348-350, en wel in de afdeling ‘Lichte nachten’ van de bundel *Dagen en daden*; W.L. Penning, *Verzen* (*Bruidswijding, Op de dorpskermis*, opgedragen ‘aan W.N.J.V.’; *Een vraag en een antwoord, Musicus, De kostbare viool* en *Een tijd van verzen*, opgedragen ‘Aan Albert Verwey’, p. 367-376: Karel van de Woestijne, *Interludus*, p. 377-379; J. Koopmans, *Boendale's Lekenspiegel*, p. 380-409; Albert Verwey, *Hoogescholen en Geestelijke Bewegingen*, p. 410-429, aldaar gedagtekend Oktober '99; herdrukt in *Luide Toernooien*, Amsterdam, 1903, p. 233-271; P. Bierens de Haan, *Bewustzijn, onbewustheid en subjekt*, p. 430-462; F. van der Goes, *De zaak Hogerhuis* [bespreking van P.A. Pijnappel, *De zaak Hogerhuis*. Amsterdam, Scheltema & Holkema's Boekhandel], p. 463-483, aldaar gedagtekend 9 Augustus; Albert Verwey, *De stam van 't volk...*, p.484, aldaar gedagtekend 23 Okt. '99, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 353, en wel in de afdeling ‘Na de thuiskomst’ van de bundel *Dagen en daden*.

Hierbij de vertaling van d'Annunzio[174] terug, die ik je zou willen verzoeken niet te aanvaarden. Niet omdat het italiaansche oorspronkelijke niet geschikt zou zijn, maar omdat de hollandsche bewerking, naar mijn meening, geen enkele edelere eigenschap vertoont.

Vin- je goed dat we de beslissing omtrent Hulzen opschuiven totdat we weten of Stijn Streuvels een voortzetting van zijn Groeikracht stuurt. Dan zal ik er hem naar vragen. Ik weet niet of 't jou met Van Hulzens Weekbladbesprekingen[175] gaat als mij: - ik vind

174 Ingezonden door Anna Polak.
175 Bedoeld is het weekblad De Amsterdammer.

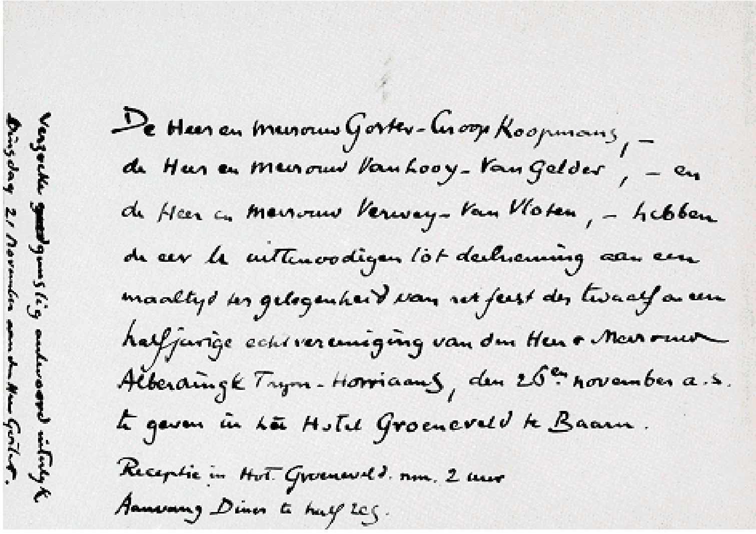

Verzoeke gunstig antwoord uiterlijk
Dinsdag 21 November aan den Heer Gorter.

De Heer en Mevrouw Gorter-Croop Koopmans, –
de Heer en Mevrouw Van Looy-Van Gelder, – en
de Heer en Mevrouw Verwey-Van Vloten, – hebben
de eer te uitnoodigen tot deelneming aan een
maaltijd ter gelegenheid van het feest der twaalf en een
halfjarige echtvereeniging van den Heer & Mevrouw
Alberdingk Thym-Horriaans, den 26en november a.s.
te geven in het Hotel Groeneveld te Baarn.

Receptie in Hot. Groeneveld. nm. 2 uur
Aanvang Diner te half zes.

Door Albert Verwey geschreven uitnodiging, waarin de meisjesnaam van Cateau B. Alberdingk Thijm-Horyaans abusievelijk verkeerdelijk gespeld werd.

ze dermate kompromittant dat ik hem ook in door mij minder laag geacht werk verdenken ga. Zie bv. zijn bespreking, in dit weekbl.-nr, van den laatsten Gids. Het eenige artikel van eenige beteekenis, dat van Gleichman,[176] wordt nauwelijks genoemd, terwijl al de andere prulleboel breed wordt uitgemeten - Van het Tweem, dat eerder dan de Gids verscheen, spreekt hij niet. Wat bedoelt zulk een man eigenlijk met zich bij ons aantebieden?

Hartelijk gegroet
tt
Albert V.

103

[poststempel
Noordwijk aan Zee
6 December 1899]

B.K. Zou je zoo goed willen zijn een bijdrage (van v Hulzen?) naar Sch & H. te sturen. Zij wenschen te kunnen zetten en ik heb nog een paar dagen noodig eer ik weet wat er komt. Beste groeten

Albert V.

104

Baarn 7 December 1899

Waarde Vriend,

Ik had je juist willen schrijven; maar ben sinds eergisteren ongesteld; lichte influenza.

Over eenige dagen nader dus. v. Hulzen zend ik aan Groesbeek.

Zeer gegroet

Karel A.Th.

105

Baarn 10 Decr. '99

Je hebt zeker gezien dat Guido Gezelle is overleden.[177]

Zal ik Free vragen of hij lust heeft in de Januarie-aflevering met zijn roman[178] te

176 J.G. Gleichman schreef in De Gids van november 1899, p. 235-269, over *Mr. F.A. van Hall als Minister*.

177 Guido Gezelle was op 27 november 1899 te Brugge overleden.

178 *Van de koele meren des doods* .

beginnen? Kobus zeide mij voor die aflevr. aan den arbeid te zijn.[179] Tusschen 15 Oktr. en 7 Nov. heb ik aan een kritiek-opstel geschreven, genre 'Het Treurspel Ghetto'. Dit zal niet voltooid zijn voor over eenige maanden.[180] Ander werk nog in wording. Ongesteld. Hartelijke groeten, Karel

106

Baarn 14 December 1899.

Den Heere Alb. Verwey,
Noordwijk-aan-Zee

Amice,

Met de Vrienden-hoofdaanleggers van het Feest van 26 November[181] heb ik al nagepraat, behalve met jou. 27 November in de vroegte was Kobus al weêr op

179 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 1, januari 1900, opende met een redactioneel [door Verwey geschreven] woord in memoriam Guido Gezelle, p. 1-2. Daarna volgden van Henriette Roland Holst, *Verzen*, p. 3-20: I, *Zoo is dan voorbij en voortaan zal* (p. 3), II, *Wanneer ons hoofd helder is in den morgen* (p. 4), II, *Maar als de matte dampen 't lijf weer vlieten* (p. 5-6); I, *Op de kentering der tijden geboren* (p. 7-8), II, *O nieuwe stem en toch niet vreemd geluid* (p. 9); 'Der getijden loop': I, *Toen god het wilde, werden wij geboren* (p. 10), II, *Den winter lang, lagen de boome' en lag* (p. 11), III, *De lente bracht een warm inwendig beven* (p. 12), IV, *Landwaarts streek d'avond neer op groene reepen* (p. 13), V, *De hemel spant zijn tent, die blankt en blauwt* (p. 14), VI, *Lente vloog aan met suizende gebaren* (p. 15), VII, *De strijd is zoet aan 't hart bij oogenblikken* (p. 16), VIII, *Van zomerlippen nu glijdt in gelijke* (p. 17), IX, *In de berglanden waar mijn voetstap stijgt* (p. 18), X, *De bladren werden oud, dunden en dorden* (p. 19), XI, *De grond vergat reeds lang de gouden schoven* (p. 20); Jac. van Looy, *Feesten* VI [nadien getiteld *De maaier*], p. 21-51; Albert Verwey, *De ware karbonkel of de slang met de kroon?*, p. 52-65, herdrukt in *Luide Toernooien*, Amsterdam, 1903, p. 75-100; J. de Meester, *Het avontuur van David Zangvogel*, p. 66-73; G. van Hulzen, *Ontredderd* [voorzien van de noot: Uit den tweeden bundel *Zwervers*, die dit jaar bij Valkhoff en Van den Dries te Amersfoort zal verschijnen], p. 74-97, aldaar gedagtekend Montreux, October 1899; Albert Verwey, *De heelal-spiegel: Voorafspraak* [gevolgd door:], I, *Onder de buiging van den duinweg schuilen*, II, *In 't eerste licht dat nog door neevlen schijnt*, III, *De zilvren nevels woeien even open*, IV, *De bloemenvelden nu hun kleur doen prijken*, V, *Naar alle zijden ligt nu als een tuin*, VI, *Onder den hemel ligt de wereld open*, p. 98-104, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 343-346, als de afdeling die de bundel *Dagen en daden* opent; Karel van de Woestijne, *Gedichten*: I *'k Ben eenzaam-droef, in 't geel-teer avond-dalen...*, II, *Wie weet, en zal mijn liefde in u niet dalen, kind*, III, *Hoe zal mijn woord uw stil bewegen streelen*, IV, *Gij zijt de goede vrouw ter drempel mijner dood*, V, *Kom, laat ons gaan door 't land der herfsten... Ooftbeladen*, VI, *Herinneringen, kind, uw wit gelaat*, VII, *Thans is het uur dat schaûwen zwijgen*, p. 105-111; J. Stoffel, *Op den verkeerden weg*, p. 113-148, aldaar gedagtekend Deventer, 14 december.

180 Bedoeld is het opstel over *Stille wegen*, door E.S., Haarlem, 1898, verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 5, september 1900, p. 198-229, en voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1900, p. 51-86. Achter de letters E.S. verschool zich Klasina Christina Boxman-Winkler. Over haar: Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel/Een chronische konfrontatie in beschouwingen, brieven en notities*, Amsterdam, 1968, p. 265-267 en p. 621-622.

181 De viering van Van Deyssels Koperen Bruiloft in Hôtel Groeneveld te Baarn. Over de voorbereiding van deze viering, zie Mea Nijland-Verwey, *Kunstenaarslevens*, Assen, 1959, p. 166, 169-172, 175; over de viering zelf: Lodewijk van Deyssel, *Gedenkschriften*. Voor

AAN·DE·DEELNEMERS
AAN·ZIJN·FEEST·VAN
26·NOVEMBER·1899
WORDT·DIT·OPSTEL
VRIENDSCHAPPELIJK
TOEGEZONDEN·DOOR
K·J·L·ALBERDINGK=
THIJM·(L·VAN DEIJSSEL)

BAARN ~~JUNI~~ October-1902

AAN·DEN·HEER
A. Jing Jr.
TE Amsterdam

Frontispice en eerste pagina van de in eigen beheer bibliofiel te Haarlem bij H. Kleinmann & Co. uitgegeven afzonderlijke editie van 'Bezoek aan den Dom te Keulen', herdrukt in de bundel 'Verbeeldingen', Amsterdam z.j. (1908), p. 33-40.

de eerste maal volledig naar het handschrift uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Zwolle, 1962, p. 780-783.[aant.]

BEZOEK

AAN DEN DOM TE KEULEN.

Ik heb den Dom te Keulen bezocht. Den Dom te Keulen vind ik mooyer dan de Westminster Abbey te Londen, dan de Notre-Dame te Parijs, dan den Dom te Mainz, dan de vele oudere kleinere kerken van Keulen. Den Dom te Keulen vind ik het mooiste van de bouwwerken, die ik heb gezien.
Ik meen te weten, dat dit een aanmerkelijke ketterij is. Ik ben volstrekt geen kenner en ik heb wel eens van kenners gehoord, dat zij den Dom juist volstrekt niet mooi vinden. Ik zie ook wel in, dat als ik denken ga aan den nieuwbakken schijn van het gebouw, aan het soort rechtheid der torens, aan de gele kleur van binnen, aan de gekleurde vensters, ik hem misschien leelijk zoude gaan zien.

Of het nu komt door dat mijn bezoek aan den Dom te gelijk plaats had met eene ziele-gebeurtenis in mij, waarvan dat bezoek toch niet de oorzaak was, — of door dat mijn aan-

1

Groeneveld, als een vogel naar het nest teruggevlogen, zoo als hij tot den hotelhouder zei. Wij waren er ook en de Goezen waren er nòg. 28 November waren de Gorters hier en 3 December waren wij even bij de Veths. In verband met het barre seizoen[182] en mijn herdompeling in den arbeid, zal ik misschien gedurende de eerstvolgende maanden het genoegen missen van je te ontmoeten. Het is daarom dat ik verlof vraag je te schrijven wat ik je anders zoû hebben gezègd. - In de eerste plaats moeten wij, mijn vrouw en ik, je bedanken voor alles wat je gedaan hebt in je dubbele hoedanigheid van gastheer bij het namiddag- en avondfeest en van teweegbrenger der grootsche ochtend-verrassing. Voor zoo ver ik gehoord heb, zijn allen het er over eens, dat het Feest best geslaagd is; wat mij aangaat is het zoo volkomen geslaagd, dat het mij een nieuw begrip van wat een Feest is, heeft gegeven, en dit feest mij voorkomt het eenige eigenlijke Feest te zijn, dat ik ooit in mijn leven heb bijgewoond. Ik meen te weten wat het geheim is der overstelpende volkomenheid van mijn indruk. Het is dat de echtgenoten, wien het feest gold, vooraf: gelukkig waren gemaakt. De volgorde der gebeurtenissen van den dag ten opzichte der gevierden was een meesterstuk van hartelijkheid, dat mij daarom de fijne psychologie der tafel-schikking, die uit vele contrasten een harmonie deed ontstaan, nog schijnt te overtreffen.

Al de bloemen en versieringen van groen, al de in lach en blos en oogenglans bloeyende gezichten, de prachtige op en neer deinende beweging van de samengroepende gouden feestwijnkelken in de witte zaal, dat alles scheen mij iets ongeziens, om dat voor het eerst dit uiterlijk beteekenen bij mij over-een stemde met een innerlijke vaste werkelijkheid van vreugde.

Om die vreugde goed te waardeeren, moet zij beschouwd worden als tegenstelling tot de jarenlange toestanden die haar voorafgingen, en zoû ik, nu al, de plaatsen van het gemoed moeten overzien tot waar ik bemerkt dat zij zich uitbreidt.

182 Sedert ongeveer 7 december tot zondag 24 december 1899, op welke laatste datum het begon te sneeuwen, heerste er zeventien achtereenvolgende dagen lang felle vorst. In de kortste keren werd daardoor voor Van Deyssel, die het moest hebben van lichte en droge koude, zon en windloosheid, de situatie problematisch. Op alle mogelijke manieren trachtte hij buiten het bereik van de koude luchtstromen te blijven. Zie in dit verband ook zijn aan Alphons Diepenbrock gerichte, maar onverzonden gebleven brief van 23 november 1915, openbaar gemaakt in: *Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel*/ontnomen, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1978, p. 134-144. Nu, d.w.z. op woensdag 27 december 1899, overwoog hij aan de architect Berlage te vragen 'of er niet, zoo eenvoudig mogelijk, een houten vertrekje te maken zoû zijn met verwarming onder de vloer, ventilatie van-boven, enz. - een tafel in de rondte aan de muren vast, enz. - dat *in* een andere kamer te plaatsen zoû zijn en geheel in- en uit elkaâr te nemen en dus makkelijk vervoerbaar zoû zijn. Dit zoû o.a. eenvoudig het stelsel der dubbele-vensters uitgebreid tot dubbele muren enz. zijn. Ik zal zelf het plan voor zoo'n vertrekje maken. Maar *hij* moet zeggen welke houtsoort zeker niet splijt, noch door koû, noch door warmte, noch door vocht, - hoe de samensluitingen te maken zijn, enz.
Dit vertrekje op een soort palen, met trapje naar het deurtje, - een platte kachel, - die dus feitelijk in de kamer staat, die er om heen is - tússchen die palen onder de vloer van het vertrekje - (kan dat?). De palen moeten echter niet te hoog zijn daar het vertrekje ook een zekere hoogte moet hebben en toch in normale kamers van Mr. 3 a 3.50 passen. Ik open dan de ventilatie in het vertrekje, terwijl in de kamer er om heen een raam kan openstaan. De bedoeling is hiermeê te voldoen aan een zeer gevoelig gestel en waaraan financiële gegevens beletten uiterst geächeveerde vertrekken te bewonen.'

Allerlei kleinere en grootere angsten, die ik wel als zoodanig maar niet precies allen wat hun inhoud aangaat kende, worden mij nu duidelijk, maar alleen om met-een te verdwijnen. Mijne verhouding tot het leven wijzigt zich aanmerkelijk, eene zekerheid strekt zich tot in de verre toekomst en verbreedt zich naar vele zijden in het tegenwoordige, en voor het gedachte-mooi waarop ik hoop gevoel ik nu een grondslag in het stoffelijke-leven.

Tot nu toe was alles wankel, nu is er eene vastheid. Wat jullie voor mij gedaan hebt is werkelijk prachtig en ik weet niet waarmeê ik zooveel belangloze vriendschap heb verdiend.

Een schat van herinneringen heb ik, door dit Feest en de volgende dagen, in voorraad, om toekomstige mismoedigheden te vernietigen. In mij, die juist zoo neerslachtig was de weken te voren en droog als een woestijn, heeft dit een bron van ontroering doen wellen,[183] waarvan ik de weldoende vloeying bespeur, nu nog, dagelijks, als mijn gedachte er toe terug gaat.

Wees dus bedankt door je vriend

Karel Alberdingk Thijm.

107

[niet verzonden]

Baarn, 4 Januari 1900

Amice,

Beste wenschen met Nieuw-Jaar. Aan Free 1 a 1 ½ vel van de Maart-aflev. afgestaan (hij zendt in: 14 Feb.) Met Heijermans in onderhandeling[184] over 3 a 3 ½ vel in de Maart-aflev.

Verder ter beschikking voor onverschillig wanneer:

183 Dat dit in de meest letterlijke zin in overeenstemming was met de werkelijkheid, blijkt welhaast overduidelijk uit Van Deyssels vastlegging: ‘27 en 28 Novr. heelen dag liggen weenen van ontroering en blijdschap over den 26en.’

184 Op 1 januari 1900 had Herman Heijermans Jr. aan Van Deyssel geschreven: ‘Er zijn op dit moment in Amsterdam ± 3000 werkelooze diamantwerkers, d.w.z. mèt familie ± 30.000 gebrek lijdende menschen. Voor die lieden wordt *iets* gedaan, maar niet genoeg. Ik heb het voornemen eene *dure* matinée of soirée voor die stumpers te arrangeeren en kom in de *allereerste* plaats tot U met het verzoek of U zulk een middag of avond *(einde Januari)* eene bijdrage zoudt willen leveren door het houden van eene causerie of voorlezing van een kwartier of zoo. Levendig stel ik mij voor dat eene dergelijke wijze van optreden op het afgebaggerd, minderwaardig terrein der z.g. liefdadigheid U minder toelacht, maar er zijn *30.000* (niet overdreven) hongerlijders - en dan schippert men niet. Doet gij het? Ge zult in geen al te slecht gezelschap zijn.’
Van Deyssel moet dit verzoek hebben aangegrepen om op zijn beurt een gunst aan Heijermans te vragen, n.l. om *Het Zevende Gebod* aan het Tweemaandelijksch Tijdschrift af te staan. In de pers had een bericht gecirculeerd over Heijermans' voltooiing van een nieuw toneelstuk. Op 7 januari 1900 antwoordde Heijermans echter: ‘Persoonlijk had ik geenerlei bezwaar “ *Het Zevende Gebod* ” in uw Tijdschrift te doen opnemen, maar mijn uitgever [S.L. van Looy - H.P.] (met wien ik in December reeds contracteerde) *staat het niet toe*. Evenwel hoop ik U spoedig weer eens iets aan te bieden. Uw weigering om aan eene matinée mede te werken heb ik te respecteeren.’

1 v. Hulzen (± ½ vel)
1 De Meester (± 2 vel)
1 Henri Hartog (± 1 vel)

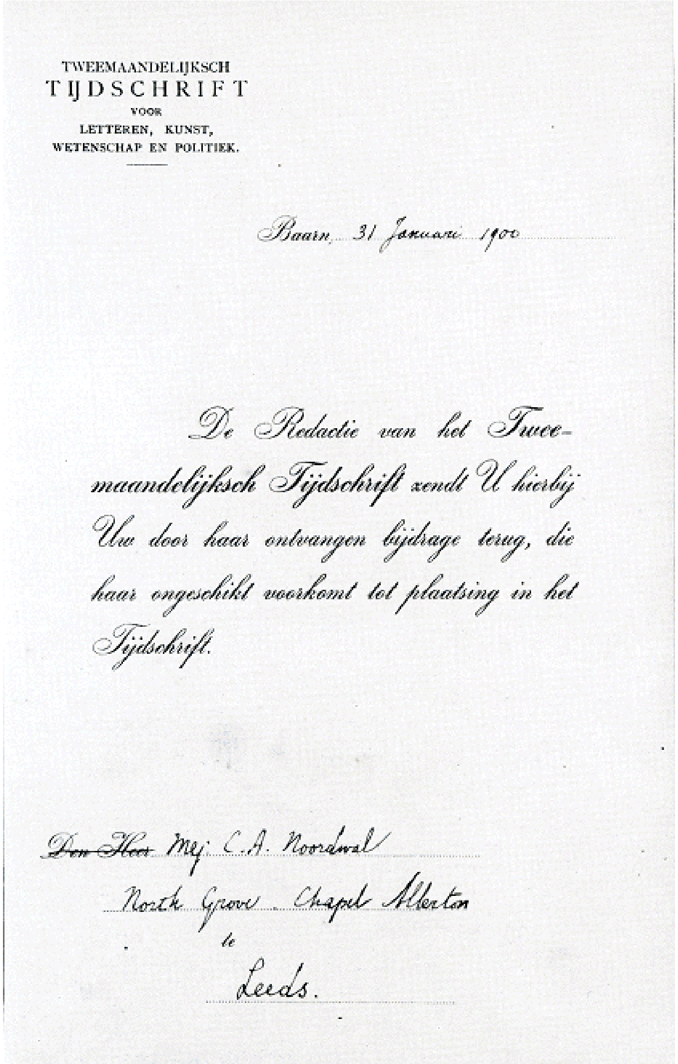

TWEEMAANDELIJKSCH
TIJDSCHRIFT
VOOR
LETTEREN, KUNST,
WETENSCHAP EN POLITIEK.

Baarn 31 Januari 1900

De Redactie van het Tweemaandelijksch Tijdschrift zendt U hierbij Uw door haar ontvangen bijdrage terug, die haar ongeschikt voorkomt tot plaatsing in het Tijdschrift.

~~Den Heer~~ Mej. C.A. Noordwal
North Grove Chapel Allerton
te
Leeds.

Standaardbrief met voor zichzelf sprekende tekst.

Mocht er iets anders voor de Maart-aflevering zijn, dat de opneming van 3 a 3 ½ vel Heijermans belet, wil dan de goedheid hebben mij dat even te melden?
Met hartelijke groeten

Karel A.Th.

108

9 Febr. 1900

Amice, De broer van Rabbie is een onervaren corrector. Wil jij in de proef die ik je ter redigeering van de noot[185] en ter mogelijke letterkundige kuisching zend meteen

185 Zie noot 144. Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 2, maart 1900, was aldus samengesteld: Stijn Streuvels, *Zomerzondag*, p. 149-182; J(an) V(eth), *H.J. Coster †*, p. 183; M.A. Rabbie, *Rozefee*, p. 184-213; J. Koopmans, *Boendaele's Lekenspiegel* II (Slot), p. 214-244; Albert Verwey, *Tijdzangen:* I, *Aan den schrijver van 'Een eeuw van onrecht'*, II, *Nieuw burgerschap*, II, *Bedreigde grens*, p. 245-248, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 371, 368 en 369 [in de bundel *Dagen en daden*]; Jan Veth, *Oude meesters*, [opgedragen] aan Mevrouw Kempner: *Pieter de Hooch, Aert van der Neer* en *Aelbert Cuyp*, p. 249-251; W.L. Penning Jr., *Liederkrans*, p. 252-269, aldaar gedagtekend Anno 1899/1900; Frederik van Eeden, *Gedachten over den Afrikaander krijg*, p. 270-291, [met aan het slot het sonnet] *De geboorte eener natie*, aldaar gedagtekend 30 October 1899; Ary Prins, *De heilige tocht*, p. 292-296.
Naar aanleiding van Jan Veth, *Oude meesters*, legde Van Deyssel op woensdagochtend 28 februari 1900 vast: 'De gedichten van Veth in het *Tweem. Tijdschr.* van Maart 1900, getiteld "Oude Meesters", zijn goed en het beste, wat in die aflevering staat. Met de bewuste kunstigheid van woord na woord is het de Veth van vroeger (der kritiek van de eerste Nieuwen-Gidsreeks en Weekblad), maar een meer geestelijk *begrip* is er bijgekomen (het vroegere was alleen impressionistiesch techniesch pikturaal, - de schilderkunst materiëel begrepen en dit begrip impressionistiesch geüit -) en de aandoening van dat begrip houdt alles hier samen, terwijl vroeger alles los stond.
Dit gedicht (over Pieter de Hooch) hééft één "adem". Deze is nu wel niet de "adem der eeuwigheid" (zie de laatste regel). Maar deze is de vreugde of het geluk over of van het begrijpen van wat dat is, de "adem der eeuwigheid" En aldus is de heele Veth in dit gedicht. Het is De Goncourt, die, zonder essentiëel veranderd te zijn, er in geslaagd is een begrip van Spinoza te krijgen en daarover blijde is.' Op vrijdagochtend 2 maart 1900 voegde Van Deyssel hieraan toe: 'De zaak is dat, om hoogere poëtische waarde te hebben, de "kleuring, die geen kleuren duldt" (zie de 1e regel v/h gedicht over Pieter de Hooch) en de "aêm van eeuwigheid" (zie laatste regel), dat, zeg ik, de met die woorden bedoelde verschijnselen zich in het wezen van het gedicht zouden moeten bevinden, en niet slechts genóémd in een van wezen De Goncourtsch gedicht, hetgeen alleen toont, dat men zich van die verschijnselen eenig begrip maakt. "Der levenlooze dingen heimlijk leven" (9e regel) is zuiver De Goncourtsch.
Het is al veel, dat dit gedicht de moeite waard is er van vast te stellen, dat het niets is.
Dit gedicht (en ook de andere twee, over Aert van der Neer en Aelbert Cuyp) zijn mij liever, komen mij voor beter te zijn dan b.v. de gedichten van Jacques Perk. Dat over Aelbert Cuyp is volstrekt verbazend van kunstigheid. Het zoû mij niet verwonderen indien dit gedicht maar weinig verschilde van Cuyp's werk; toch veronderstel ik, dat dit laatste, hoewel ook de mij bekende hoogste elementen missend, milder, weeker, is.
"Weelde doorbonst de lucht" (6e regel) - het is een in zijn soort zeldzame volmaaktheid van zegging. Hoe vast en sterk is dit gedicht. Het is archeologiesch-impressionistiesch begrijpen van materialisme. Blijkens deze gedichten is volgens Veth Pieter de Hooch geestelijker dan Aelbert Cuyp en ziet Veth dit in met materialistiesch-impressionistiesch-archeologiesch begrip.'

overgebleven drukfouten verbeteren? - Zond v. Eeden al? Ik meen zijn lezing. Ze is nú noodig. Verzoeke Rozefee terug aan Sch. & H. met ‘afdrukken’.

Hartelijk gegroet

tt

Alb.V.

109

Baarn, 10 Feb. 1900

Waarde Albert, stuk-Rabbie in orde gebracht, 1 opstel en 1 bij het opstel behoorend gedicht van Free doorgezonden aan Groesb.

Hartelijke groeten

K.

110

Noordwijk/Zee

28 febr. 1900[186]

Amice, Hierbij een bijdrage ter beoordeeling. Ik stond al op het punt (mijn bevoegdheid overschrijdende) het stukje terugtezenden en had daartoe ingesloten briefje[187] al klaargeleid.

Misschien heeft het ook iets goeds dat je aanleiding zou kunnen geven, zoo niet het te aanvaarden, dan toch den klaarblijkelijk jongen schrijver aantemoedigen.

Gaat alles wel?

Hartelijke groeten

van

Albert Verwey

111

Noordwijk/Zee

7 Maart 1900

Amice,

Als je Van Eeden nog niet naar zijn roman gevraagd hebt, wees dan zoo goed er nog even mee te wachten tot we nader over het Meinummer overlegd hebben. - Binnen enkele dagen moet ik in Amsterdam zijn en wou mij dan veroorloven je een bezoek te brengen. Je ziet hoe het voorjaar ook mij uitlokt tot revolutionnaire

186 Een dag eerder had Van Deyssel genoteerd: ‘Sedert een vijf dagen is het lente: vogels, eerste knoppen groen aan de takken, stoelen buiten de koffiehuizen, waar een enkel groepje menschen zit.’

187 Dit briefje is niet bewaard gebleven.[aant.]

bewegingen, zoodat de strengste wetten van afgeslotenheid niet meer door me gerespecteerd worden. Maar na het welslagen van mijn inbraak dato eind Januari[188] heb ik moed gevat.

Hartelijke groeten

Albert Verwey

188 Over een toen onverwacht opdagen van Verwey heeft Van Deyssel niets vastgelegd.

112

Noordwijk-aan-Zee,
15 Maart 1900[189]

Waarde Vriend, Het verlof door jelui beider hoffelijkheid mij gegeven om de wenschen kenbaar te maken, die mijne samengestelde hulpbehoevendheid en zelfzucht in mij zouden doen rijpen, geeft mij moed, wel niet om mondeling, maar dan toch om schriftelijk, het volgend verzoek tot jelui te richten. Het is dubbel pijnlijk voor mij, nu je mij gisteren vertelde, dat mijn tegenwoordige slaapkamer je zelven een tijd lang tot slaapkamer heeft gediend. De meer armelijke wijze, waarop de natuur mij bedeelde, die mij tot een zwak en ziekelijk gewas deed opgroeyen, komt hierdoor weder des te duidelijker voor mij uit. - Mijne bedoeling is te verzoeken eens het eene verdieping hooger gelegen vertrek te mogen bewonen des nachts, waar ik vroeger ook wel eens heb gelogeerd en dat ik nader zal aanduiden door te zeggen, dat er toen een kanapee en eenig speelgoed zich bevond. Het is evenwel niet dáárom, dat ik om verandering aanvrage doe. Ik solliciteer die alleen wijl de nieuw-gebouwdheid van een deel van mijn overigens in alle opzichten veel gewonnen hebbend tegenwoordig verblijf een vochtigheid veroorzaakt, die in der daad maar zeer gering is en alleen op een door maanden lang tobben verzwakt individu eenigen indruk kan maken. Ik vrees dit luttele eigenlijk niet als zoodanig maar alleen in verband met mijn aandoeningen in rug en armen.

Ik weet dat jullie het goed vindt, dat ik er maar voor uit kom met de zelfde vrijheid waarmeê ik, bij voorbeeld, dezen of genen avonddrank mag kiezen.

Het spreekt van zelf dat indien de orde der huisbewoning ook maar in 't minst door het ingaan op dit voorstel verstoord zoû worden, ik het als niet gedaan verzoek beschouwd te zien.

Uw vriend

Karel Alberdingk Thijm.

189 In de loop van februari 1900 was Van Deyssel dermate gedeprimeerd geraakt dat een verandering van omgeving geboden leek. Achtereenvolgens logeerde hij ten huize van Albert en Kitty Verwey (12-25 maart 1900), bij de schilder, etser en publicist Philippe Zilcken in Den Haag, bij de classicus Dr. Aegidius W. Timmerman, eveneens in Den Haag, en in Hôtel Deurloo te Voorschoten, waar hij veelvuldige omgang had met de dichter en classicus Dr. P.C. Boutens. Daarna verbleef hij nog in Amsterdam ten huize van zijn neef en vriend, de classicus en componist Dr. Alphons Diepenbrock; tenslotte bij Johan de Meester te Rotterdam en bij de dames Anna en Etha Fles te Utrecht. Voor een aantal bijzonderheden over deze periode zij verwezen naar Harry G.M. Prick, *Lodewijk van Deyssel en Johan de Meester: 1883-1902/Een episode uit hun vriendschap*, in Maatstaf, mei 1985, p. 19-28.
Van Deyssels brief van 15 maart 1900 werd door de geadresseerde aangetroffen op de ochtend van die dag, naast Verwey's bord op de ontbijttafel. Op 26 maart 1900 schreef Verwey aan Stefan George: 'De laatste twee weken was Thijm hier: ziek, zwak en tobberig. Hij is een zenuwlijder: toch was hij nu zijn gezelschap zeer waard. Gisteren heb ik hem naar Zilcken in den Haag gebracht.' (Geciteerd naar *Albert Verwey en Stefan George/De documenten van hun vriendschap*, a.w., p. 81).

113

Den Haag, 28 Maart 1900.

Waarde Vrienden,

Uw vriend Karel Alb. Th. bevindt zich hier[190] in vrij goeden welstand al naar gelang der gezondheids-omstandigheden en komt nog eens even bij U zijne herinnering verlevendigen aan de rijke dagen in de duinen doorgebracht. Hij hoopt maar der gastvrouw van Villa Nova niet te veel last veroorzaakt en het bij den gastheer door aanhoudende in-beslag-neming niet al te zeer verbruid te hebben.

Hij verzoekt de groeten aan uw moeder en aan jufvrouw Meyners en verzoekt U de kinderen nog eens van hem te spreken, die door hem in de onthutstheid van het afscheid nemen over het hoofd werden gezien, - over de lieve kleine hoofdjes.

Het sneeuwt, het sneeuwt. Ik roep U in gedachten een welgemeend tot wederziens toe.

De Uwe
K.A.Th.

Verontschuldigt de vlekjes links van den toeschouwer. Zij waren in het papier.

114

[Eind maart/begin april 1900]
Den Haag.

Amice,

Hierbij een brief van Rabbie,[191] waarop je gelieve te beslissen en voor welks vettigheid ik je toegevendheid inroep. Hij is mij aldus geworden.

Hochachtungsvoll
Karel Alb.Th.

115

Voorschoten, 17 April 1900.

Waarde Vriend,

Uit een voor Van Hall bestemde zending mocht ik bijgaande Boutens-bloemen lezen, naar mijn inzien het beste, dat er bij was. Ten gevolge der datum was er haast bij het werk. Van Hall heeft B. gelijmd voor *ƒ*5.- per bladzijde. Hiervoor heb ik het

190 Ten huize van Philippe Zilcken, in diens ‘Hélène-Villa’, aan de Bezuidenhoutseweg in Den Haag, pal tegenover Huis ten Bosch.
191 Blijkens Verwey's brief van 20 april 1900 moet S.A. Rabbie alsnog voor het nagelaten werk van zijn broer een honorarium hebben bedongen.

bijgaande[192] ook genomen, met voorwaarde dat deze noch geheel noch gedeeltelijk
1

192 P.C. Boutens, *Verzen: 'Eer tijd wee en wel somm'; Al mijn onrijpe, vruchtverloren uren; Wandelt in wolken liefst en witte neevlen; Haar hart is een Kind van den Dag; ,,Van Oost en West, van Noord en Zuid*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, zesde jrg., aflev. 4, juli 1900, p. 83-89, laatstelijk herdrukt in *Verzamelde lyriek*, Eerste deel 1898-1921, Amsterdam, 1968, te weten onder de titels *Laatste woorden* (p. 183-184), *Sonnet XVII* (p. 301), *Sonnet I* (p. 285), *Kind* (p. 94) en *Aan den kruisweg* (p. 182-183).

Mei behoeven te verschijnen, maar wel het honorarium, - de bijdrage geschat op 6 bladzijden, dan zoû worden voldaan.-

Mocht je in 't algemeen tegen een voorstel van mij hebben, waarvan de inhoud zijn zoû dat - behalve dat onze redactioneele bevoegdheden blijven wat die zijn, te weten: jij voor de dichters en ik voor de prozaschrijvers - jij het recht zult hebben een enkelen prozaschrijver te introduceeren en ik dat voor een enkelen dichter, -- dan zoû het mij in dit geval toch aangenaam zijn, indien je de, ook op grond onzer laatste gesprekken over zijn *Gids*-verzen,[193] op je oordeel door mij getrokken wissel honoreerde, ook in aanmerking genomen dat deze snelle handeling door mij alleen gedaan is ten bate van het tijdschrift, daar, ik zweer het je, de ‘machts’-quaestie mij volstrekt onverschillig is.-

Met besten groet

t.t.

Karel Alb.Th.

116

Scheltema & Holkema's Boekhandel

Amsterdam, 18 April 1900[194]

Rokin 74-76

De Heer A. Verwey

Zeer Geachte Heer

Dat doorzenden van copie is eigenlijk een noodeloos tijd en porti verknoeien. Ik stel u daarom voor om voortaan op het omslag uw adres te vermelden zooals op alle andere tijdschriften gedaan wordt.

Hoogachtend

Uw

K. Groesbeek

Dit is niet de eerste maal dat G. daarop aandringt. Overleg de zaak eens dan zullen wij ze bij ons eerstvolgend onderhoud regelen. A.

117

Voorschoten,

20 April 1900.

Adres: Baarn.

Amice, op blz. 351 komt in *Rozefee* een latijnsche spreuk voor en op blz. 362 het woord ‘Miohuir’, - die gij misschien voor het afdrukken wel even wilt controleeren.

193 Aan De Gids van maart 1900, p. 495-510, had Boutens een rijke diversiteit van gedichten afgestaan.

194 Dit briefje zond Verwey door aan Van Deyssel.

Met besten gr.
K.A.Th.

118

Noordwijk/Zee
20 April 1900

L. Klaver verzoekt mij om een stukje dat ik meen ik aan jou heb terhandgesteld.

Waarde Vriend, In de eerste plaatst spreek ik mijn hoop uit dat je stilzwijgen over je gezondheidstoestand niet aan verslechtering moge zijn toeteschrijven. Je verblijf, gis ik, dat bij Boutens was. Op kort of lang bezoek?

Wat verder de transactie betreffende zijn verzen aangaat, die heeft mijn volkomen instemming. Ik stel voor de bijdrage in Juli te plaatsen en zal Groesbeek verzoeken hem de dertig gulden 1 Mei te sturen.

B's laatste verzen in de Gids, en ook deze die je me zendt, zijn duidelijk een vooruitgang. Ik vind het dus gewenscht dat hij niet maar dezen eenen keer maar voortdurend met ons meewerkt. Altijd verondersteld dat hij het zelf ook gewenscht vindt. Doet hij dat dan zou zonder twijfel, ten vervolge op deze aanknooping, een overeenkomen te treffen zijn waarbij het hoogste, de geestelijke samenwerking, bereikt werd, en het geldelijke aan geen van beide zijden te groote schade leed. Ik zal heel graag zien dat de onderhandelingen door jou gevoerd worden. Je weet dat een beslissing omtrent hoogere honoraria dan *f*2,50 p.p. alleen in overleg met de uitgevers kan genomen worden.

Er is nog de kwestie Rabbie. Als wij daar in den beginne een klein honorarium voor hadden vastgesteld, zou ik nu in mijn schik zijn. Daar het niet zoo was heb ik het Groesbeek gemeld, en erop gerekend bij het samenstellen van het Meinummer. Waar wij met 9 vel volstaan konden bevat het 11. Bovendien vind ik strikt genomen de kostelooze uitgaaf van een eersteling van dien omvang en van betrekkelijke waarde, voldoende honoreering. Wat dunkt, je? Ik hoop op een spoedig gesprek met je.[195] Je vriend

Albert Verwey

195 Dat gesprek zou eerst plaatsvinden op maandag 3 september 1900.

Johan de Meester (1860-1931). 'Hij was een mensch met drie der meest treffende, meest ontroerende, menschenkarakter-eigen-schappen, namelijk die van hart voor zijn zaak, van geestdrift en van trouw', aldus Lodewijk van Deyssel in De Nieuwe Gids, juli 1931, p. 613.

119

Baarn, 30 April 1900

Waarde vriend,

Vergeef mij dat ik de beändwoording van je laatste schrijven nog uitstel. Ik ben steeds ambulant. Eergisteren te huis gekomen om overmorgen weêr te vertrekken.[196]

Beste haastgroet van

t.t.

K.A.Th.

120

17 Mei 1900

Amice, Ik hoorde gisteren dat je opstel over Th. Maris[197] dezer dagen wordt afgedrukt. Zou er mogelijkheid bestaan dat, indien jij dat wenschte, het afdrukken nog even

196 Op 28 april was Van Deyssel thuisgekomen uit Amsterdam, waar hij sinds 21 april bij Diepenbrock logeerde, op 2 mei reisde hij naar Rotterdam voor de logeerpartij ten huize van Johan de Meester. In zijn bagage voerde hij met zich mee het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 3, mei 1900, dat aldus was samengesteld: Albert Verwey, *Tijdzangen:* IV, *'t Ras dat niet sterft*, V, *Vrijheid* [aldaar gedagtekend 2-3 Maart 1900], VI, *Spioenkop* (I-IV), VII, *De Afrikaansche slang*, VIII, *Ernest Dowson*. In memoriam, p. 297-305, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 354, 371-372, 373-375, 375-376 en 376 [in de bundel *Dagen en daden*]; T.J. de Boer, *Plato en Aristoteles bij de Moslims*, p. 306-331; M.A. Rabbie, *Rozefee*, II, p. 332-372, aldaar gedagtekend Amsterdam, 1898; Is. Zeehandelaar, *Over den vrijen wil en de ontoerekenbaarheid*, p. 373-381; Albert Verwey, *De Hodja Nasr-Eddin/Een virtuoos van het Schijnbare*, p. 382-403, aldaar gedagtekend Febr. 1900, herdrukt in *Luide Toernooien*, Amsterdam, 1903, p. 34-74; Doctor Juris, *Tobias Bolderman*/Tooneelspel in vijf bedrijven, p. 404-470; Emile Erens, *Gedicht in proza;* Boekbeoordeelingen: L. van Deyssel [over] *Catherine*, door M. Antink, Haarlem, 1899, voor de eerste maal herdrukt als *Over Catherine* de *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, p. 89-95; T.J. de Boer [over] Het *Islamisme*, door Dr. R. Dozy. Derde druk herzien en bijgewerkt door Mr. H.W. van der Meij. Haarlem 1900, p. 470-482.

197 Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey*, dl. II, p, 290, noot 715. Het opstel *Over Thijs Maris* zou overigens eerst in boekvorm verschijnen in oktober 1900. Als *Bezoek aan Thijs Maris* verscheen deze tekst in De XXe Eeuw, 9e jrg., aflev. 10, oktober 1903, p. 89-96: voor de eerste maal herdrukt in L. van Deyssel, *Verbeeldingen*, Amsterdam z.j. (1908), p. 43-52. Waarschijnlijk had Verwey een soortgelijk bezwaar als Karel Groesbeek van Scheltema en Holkema's Boekhandel. Groesbeek had zich ernstig gestoten aan de volgende - en na Groesbeek's brief van 16 november 1900 - terstond door Van Deyssel geschrapte passage [die voorafging aan de mededeling: ‘Later bood hij ons een peer aan.’]: ‘Op een zeker oogenblik haalde hij twee fotografieën uit een laadje van het monumentale tafeltje, dat als het verweerde, eeuwen-oude graf van een Heilige was. De eene fotografie was het portret van zijn kunstkooper, een edelen landlord, met eerwaardige baard en fijnen, vreedzamen flambard, uiterst gezéten, omgeven door een behagelijk fotografen-landschap. De andere was het portret der villa van zijn kunstkooper, een charmant en comfortabel landhuis. Subliem was de afwezigheid van elk spoor van ironie bij den schilder, toen de eklatante en scherp kontrasteerende fotografieën door het vertrek van hand tot hand bewogen.-’

werd opgehouden, zoodat je, eventueel, een kleine wijziging zou kunnen aanbrengen? Ze zou eén zinsnede betreffen die naar mijn beste weten niet geheel rechtvaardig is en die je misschien meenen zoudt te kunnen veranderen. Is er tijd, laat het me dan even weten,[198] dan schrijf ik je uitvoeriger.

Hartelijke groeten,

tt

Alb.V.

Groesbeek's brief luidt aldus: 'Tot mijn leedwezen kon ik Uwe geëerde letteren van 30 Oct. niet vroeger beantwoorden. Wat mij betreft, ik ben overtuigd dat door u hoegenaamd geen insinuatie tegen den kunstkooper van M. Maris bedoeld is, maar den onafhankelijken collega-schilder Alma Tadema en den kunstkooper, zijn kunstkooper, met hunne weelderige levenswijze tegenover de armoede van M. Maris gesteld, dan zult U moeten erkennen, dat de gewone lezer gemakkelijk tot de conclusie komt: "als M. Maris zulk een kunstkooper niet had, dan kon hij wellicht even rijk leven als Alma Tadema."
Nu wil ik voor kunstkoopers zeer zeker geen lans breken, integendeel, ik moet helaas bekennen, dat een zeer groot percentage mij vrij gewetenloos voorkomt, maar de kunstkooper in kwestie maakt vooral tegenover M. Maris al een zeer bijzondere uitzondering. De vriendschap tusschen M. Maris en zijn kunstkooper dateert zoo ongeveer van het beleg van Parijs, dat beide hebben doorgemaakt. De laatste was toen in ondergeschikte betrekking en toen hij jaren later, eveneens in ondergeschikte betrekking, naar Londen verhuisde, volgde zijn vriend M. Maris hem. Persoonlijk profiteeren kon de vriend niet want als ondergeschikte kon hij de schilderijen van M. Maris niet ten eigen profijte verhandelen, en toen hij zich als kunstkooper vestigde, produceerde M. Maris haast niet meer. Het Bruidje en het Landschapje, thans aanwezig in het Gemeente Museum, waren met het aan Mevrouw J. Maris cadeau gegeven kinderportretje de eenige producten van ± 7 jaren. Vermoedelijk is de opbrengst daarvan niet voldoende geweest voor het onderhoud van den schilder, toch ontvangt hij van niemand anders geld dan van zijn kunstkooper, die dikwijls dit niet door overhandigen kon kwijt raken, omdat de schilder nog in het bezit van b.v. een Pound zijnde, beweert nog genoeg te hebben; dan moet het hem per post of boodschapper gezonden worden.
Maar afgescheiden van dit alles, bedoelde portretten van den persoon en van zijn landhuis waren niet van den kunstkooper maar van een liefhebber, vermoedelijk van Mr. Percy Wesmacot. Een liefhebber en verzamelaar. Ik denk dat de heer Maris zich onduidelijk heeft uitgedrukt.
Mijn verhouding tot genoemden kunstkooper is deze. Door Breitner met hem in kennis gebracht was ik van 1890-92 zijn vertegenwoordiger hier ter stede en had ik een aantal schilderijen in depôt. Toen hij daarna van den Haag naar Londen verhuisde, bracht ik zijn zaak van den Haag naar Amsterdam en associeerde ik mij met hem onder de firma E.J. Wisselingh & Co.
Als u het opstel van M. Maris later elders wilt plaatsen en dan het woord kunstkooper door kunstliefhebber vervangen, dan geloof ik dat U een niet bedoeld valsch licht geworpen op een onschuldige, zult wegnemen.'
Het heeft er alles van weg dat Van Deyssel en Groesbeek niet op dezelfde persoon doelden, maar dat de eerste aan de Londense kunsthandelaar Cottier dacht, en de tweede aan Eldert Wisselingh, sinds 1873 aan de kunsthandel van Cottier verbonden. Volgens W. Arondéus, *Matthijs Maris/De tragiek van den droom*, Amsterdam, 1945, tweede druk, p. 110, is Wisselingh 'ook waarschijnlijk de verbinding tussen Cottier en Matthijs geweest.' Zie aldaar ook p. 106 waar Arondéus zich afvraagt: 'Was Cottier werkelijk de "lazy, drinking, swindling thief" (niet meer en niet minder) zooals Matthijs hem later noemde?'

198 Een antwoord op Verwey's schrijven van 17 mei 1900 is niet bewaard gebleven. Het zal vermoedelijk hebben bestaan uit een zeer beknopt levensteken uit Montjoie, het huidige Monschau in de Eifel, alwaar Van Deyssel met zijn gezin van 16 mei tot 31 juli in Hôtel Richter verbleef om daarna te 'verhuizen' naar het in de nabijheid van Montjoie gelegen Imgenbroich.

121

[poststempel Noordwijk,
11 Juni 1900]

Amice, Ik neem de vrijheid je in je zomer-ontspanning te storen omdat het me zwaar valt zonder je hulp het Juli-nr.[199] saamtestellen.

Er is een novelle van de Meester[200] en eenige vellen verzen. Zelf schrijf ik 3 a 10 blz over mijn zwager maar dat is zeer onvoldoende indien niet hetzij het tooneelstuk van Buysse, hetzij *en dat veel liever* het stuk van 2 vel van jezelf dat je in uitzicht stelde eraan worden toegevoegd. Wees zoo goed en schrijf mij p.o. of je deze

199 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 4, juli 1900, was aldus samengesteld: W.L. Penning Jr, *Gedichten* [waaronder een negenstrofige *Welkomstgroet*/Aan Albert Verwey], p. 1-23; J. de Meester, *Deemoed* [opgedragen aan mijne Zuster], p. 24-70; N. van Suchtelen, *Spinoza*, p. 71; Albert Verwey, *Een Oosterling* [bespreking van *Oostersche Schetsen en Vertalingen*, door G. van Vloten. Scheltema en Holkema's boekhandel], p. 72-82, herdrukt in *Proza*, IX, Amsterdam, 1923, p. 199-212; P.C. Boutens, *Verzen* [zie noot 192], p. 83-89; G. van Hulzen, *Nieuwmarkt*, p. 90-95, aldaar gedagtekend 12 Dec. 1897; Albert Verwey, *Tijdzangen:* IX, *De Toegela*, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 378-380; Henri Hartog, *Rondom het inboeltje*, p. 99-113; G.J.P.J. Bolland, *De kerk van Utrecht/Een hoofdstuk uit de geschiedenis des vaderlands*, p. 114-147.

200 Voor deze novelle heeft Van Deyssel zich veel moeite gegeven. Op 18 september 1899 had De Meester hem geschreven: ‘Ai mij, ik heb dan nu iets af. Per postpaket gewordt het u. 't Is een arbeid van geduld geweest. Herinnert ge u nog, lange her, we waren toen geen van beiden nog zóó verbazend oud, die voor Tinie [de Meester-Obreen - H.P.] en mij zoo aangename ontmoeting te Parijs? Gij hadt toen, kort geleden, uw welwillende kritieken over “Een Huwelijk” geschreven [zie mijn in noot 189 genoemde artikel - H.P.] en zeidet tegen mijn vrouw: laat je man vooral langzaam schrijven, niet journalistiek. Ik besloot toen tot iets dat mij zeer aanlokte: een figuurtje van deemoed, en plaatste het in een omgeving waarmee ik dien winter kennis maakte, een soort protestantsch diakonnessenhuis, bestuurd door een tante van mijn vrouw. Toen ik een groot stuk in eerste klad af had, verscheen Aletrino's enorme roman [*Zuster Bertha* - H.P.]: de moed van toen was weg om voort te gaan met een bescheiden vertelling, waar wel het onderwerp geheel iets anders van was, maar waarvan het milieu toch eenigszins met dat van Z.B. overeenkomt. Lang bleef mijn schrift liggen: toch lokte de volvoering me aan. Die is nu onlangs geschied. Is het door den langen duur, dat er iets traags in de vertelling is gekomen? Ik voel er dat zelf sterk in. Ook heb ik na de definitieve overlezing een andere titel die wat veel bijzonder - protestant' uit Parijs beloofde, weggelaten, omdat 1e de geschetste dingen voor ons Hollanders nog eer eenige overeenkomst met Katholieke milieu's hadden en ik 2e die milieu's maar vaag gehouden heb, ten einde aldoor de Deemoedige Vrouw onder het licht te houden. Zoû nu mijn vriend Van Deyssel eens willen zien, of hij vindt dat, in weerwil van de bezwaren die ik zelf al tegen de vertelling heb, er redenen bestaan om haar de Baarnsche Hoofdredacteur van het T.T. aan te bieden? Het zij niet onbescheiden, eerst via den vriend tot den redacteur te komen: zendt de eerste mij de vertelling terug, dan hoop ik toch nog dézen winter een tweede iets te “leveren” ...’ Op 1 november 1899 liet De Meester Van Deyssel weten: ‘Hoe goed zijt gij, met hoeveel allerliefste teederheid bang me uit bestwil pijn te doen. Voor die zachte zorgzaamheid, voor de belangstelling in mijn verhaal-voor al de vriendschap mij hierin weer betoond, hartelijk dank. Gaarne wil ik uw raad opvolgen. Het “verhaal” zal niet moeilijk, denk ik, toch zoo te houden zijn, al gaat de beschrijving eruit van een verte, die ik nooit zag en beschreef op mededeelingen.’ Een maand later, op 11 december 1899, zond De Meester de vertelling *Deemoed*, ‘bekort en waar noodig veranderd’, andermaal in. ‘Wat een genoegen is mij onlangs dat wederzien geweest! Ik heb het op hoogen prijs gesteld, bij uw feest tegenwoordig te zijn. Tinie en ik praten er nog dikwijls over.’

ontvangen hebt en of je een middel weet om bv. uiterlijk over een week een van tweeën te sturen. Hartelijke groeten

tt
Albert Verwey

122

Montjoie, 12 Juni 1900.

Amice,

In over-een-stemming met een geneeskundig advies, dat mij ook afwezigheid aanbeval, neem ik tijdelijk geen kennis van hetgeen mij per post bereikt.

Mijn fout is geweest dat ik U, mijn waarden vriend en letterkundigen compagnon, daarvan niet in kennis heb gesteld. Ik beken het geheel en verzoek verschooning. Aan de verleiding je mededeeling van heden te zien, heb ik echter geen weerstand kunnen bieden.

Ik zend je derhalve de ongelezen bijdragen, die tot mij kwamen, benevens het aanbod van een tooneelspel. Alleen de gedichten van Rensburg[201] las ik. Ik schat ze hoog. Ik schreef hem echter alleen dat ik ze U zoû toezenden (toen ik nog in Nederland was).

Wees zoo goed je met het reageeren ook op die zendingen, die onder mijn ressort zijn, te belasten.

Te gelijk met de novelle van De Meester zond ik je, meen ik, bijdragen van Henri Hartog en Van Hulzen.

Het is mij onmogelijk je een der beide bijdragen, waarover je schrijft, te verschaffen.

Ik vergat, meen ik, nog je te melden dat Van Eeden zijn voorstel tot afstaan van zijn prozawerk definitief heeft ingetrokken.[202]

Met hartelijke groeten, ook aan je omgeving s.v.pl.

t.t.

Karel Alb. Thijm.

P.S. Wees zoo goed mij eventueel via Baarn te addresseeren, om reden van mogelijke verplaatsing.

123

Waarde Vriend, Ik waag het naar uw adres in Baarn te schrijven met verzoek mij nu reeds de beschikbare kopie voor het September nr. te doen toekomen. Met beste groeten

tt

Albert Verwey

18 Juli 1900

201 J.K. Rensburg, *Japanse Verzen*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 5, september 1900, p. 245-248. Informatie over de betrekkingen tussen Van Deyssel en Rensburg verschaft Jaap Meijer, *J.K. Rensburg 1870-1943/Een Joodse Graalzoeker*, De Engelbewaarder, 6e jrg., januari 1981.

202 Zie in dit verband de over deze aangelegenheid tussen Van Eeden en Van Deyssel gewisselde brieven van 30 april en van 7, 8 en 9 mei 1900 (*De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel*, a.w., p. 349-351).

124

Imgenbroich, 21 Juli 1900

Waarde Vriend,
Tot mijn leedwezen zal ik voor begin Augustus niet kunnen doen wat gij vraagt. Maar dán zou ik de beschikbare kopie (Buysse, v.Hulzen, v.Deyssel, samen ± 6 vel) van Baarn direkt naar Amsterdam kunnen zenden.
Met besten vacantiegroet

t.t.
Karel Alberdingk Thijm.

125

Amice,
Hierbij een bijdrage in verzen van den Heer A. van Collem, adres: Heerengr. 210 Am^{m}.
Wil je zoo goed zijn hem die onmiddellijk of door den uitgever te laten retourneeren, indien je de bijdrage afkeurt?
Met groet en verontschuldiging, in haast

t.t.
Karel Alb.Th.

6 Augs. 1900
Ik heb nu geen enkele bijdrage meer onder mijne berusting.

126

[poststempel Noordwijk,
7 augustus 1900]

Amice, Kun je mij p.o. de voorletters en het adres doen toekomen van Rensburg? Het is immers goed dat ik bij de samenstelling van het nr. gerekend heb op 2 vel van L.v.D.?
Beste groeten

tt
A.V.

127

Amice,

Bijgaande werd door mij aanvaard, nadat de auteur had goedgevonden enkele aangestreepte passages weg te laten.[203]

K.A.Th.

8/VIII/1900

203 Op de enveloppe van deze zending schreef Van Deyssel: Amice. Het adres is J.K. Rensburg, Reguliersgr. 19, Am. Ik zond ± 6 vel kopie (Buysse 3 a 3 ½, v. Deyssel 2, v. Hulzen en Lijsen 1).

128

25 Augs. 1900

Amice, Het nr.[204] was, dit keer bijzonder vroeg, opgemaakt en grootendeels afgedrukt, toen ik een proef kreeg van de bijdrage van Prins en tot mijn spijt te laat om ze anders dan achter de boekbespreking te doen opnemen. Ik heb hem geschreven dat ze beter liggen blijft. - Ik heb om redenen die ik je later zeggen zal een onverwacht inkomend stuk van Streuvels aan Buysse doen voorgaan, hoewel die lang wacht, en zonder je te raadplegen. Schrijf mij eens hoe je 't maakt en of ik je binnenkort kan thuisvinden.
Beste groeten

tt
Alb.V.

129

Baarn, 27 Augustus 1900.

Waarde Vriend,
Het zoû ons zoo aangenaam zijn als je in 't begin van September ons eenige dagen kondt afstaan. Mag ik je een dag van aankomst voorstellen? Maandag 3 Septr.? Het ware mij nog aangenamer wanneer je reeds 2 Septr. kondt, maar je bent, meen ik, des Zondags niet graâg van huis.

In de dan volgende week zal ik mij misschien van huis verwijderen.[205] Ik ben op 't oogenblik fyziek wel íets, maar niet véel, beter, maar heb je geestelijk helaas nog veel minder aan te bieden dan in Maart van dit jaar. - Hoe gaat het met Kitty? Hartelijke groeten van Karel A.Th.

130

Noordwijk/Zee
30 Augs. 1900

204 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 5, september 1900, was aldus samengesteld: Guido Gezelle, *Sint Jans Vier*, p. 149-151; Prosper van Langendonck, *Het koren*, p. 152-153, aldaar gedagtekend 16 Juli 1900; Karel van de Woestijne, *Kronos*/Dramatische fragmenten, p. 154-159, aldaar gedagtekend 1897; Stijn Streuvels, *Een speeldag*, p. 160-197, aldaar gedagtekend Avelghem, Hooimaand, '99, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk*, dl. I, p. 619-658; L. van Deyssel, *Stille wegen* [zie noot 180], p. 198-229; Albert Verwey, *Pinksterheil*, p. 230-233, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 383-385 [in *Dagen en daden*]; Is. P. de Vooys, *Verzen*, p. 234-244; J.K. Rensburg, *Japanse Verzen*, p. 245-248; G.J.P.J. Bolland, *De Kerk van Utrecht* (slot), p. 249-295, aldaar gedagtekend Leiden, 8 juli 1900; A. Pit, *De Nederlandsche kunstnijverheid op de Parijsche tentoonstelling*, p. 296-308; Boekbeoordeelingen: J. Koopmans [over] *Middelnederlandsche Legenden en Exempelen*. Bijdrage tot de kennis van de Prozalitteratuur en het Volksgeloof der Middeleeuwen, door C.G.N. de Vooys. 's-Gravenhage. Mart. Nijhoff. 1900, p. 309-322.

205 Op 7 september bezocht Van Deyssel, samen met zijn oudste, weldra twaalfjarige, zoon Joop de kermis in Hilversum; op 9 september deed hij Laren aan, op 11 september Soest, op 12 september Bussum (Jan Veth) en op 16 september Bussum (Frederik van Eeden).

Amice, Maandag 3 Septr. schikt mij uitstekend. Zondag komt mijn zwager van zijn zomerreis en blijf ik hem liever hier verwelkomen. Dan ben ik vrij en zal graag van

Hotel Velaars te Baarn. Zie noot 206.

jullie vriendelijke uitnoodiging gebruik maken en een paar dagen[206] in Baarn doorbrengen. Ik vertrek hier met den na-'t-ontbijt-bus en zal dus voor de koffie, geloof ik, in B. zijn. Hartelijke groeten, ook van Kitty, die nu beter is dan in 't voorjaar.

tt
Alb.V.

131

Amice, Zie hier, eindelijk, een hoeveelheid boeken & tijdschriften. Er ontbreken nu alleen nog aan eenige maanden Gidsen, Mercures, N. Tijden en een stapeltje Nederland, die het pak te zwaar maakten. Hartelijk gegroet

A.V.

28 Septr. 1900
Noordwijk/Zee

132

Noordwijk/Zee
28 Novr. 1900

Waarde Vriend,

In het pak dat ik je hierbij zend zijn twee romans[207] die ik de uitgevers gevraagd had onmiddelijk aan jou te sturen. Zij zonden ze mij en, vermoedelijk, aan jou twee boeken die ik ter eventueele bespreking aan mijzelf had gestuurd gewenscht. Een boek over Taal, en een van Bierens. Tenzij je zelf op de bespreking van een van beide zwak hebt, wil je ze me wel even laten toekomen. Ik heb een Ex. ontvangen van het boek van Van Eeden,[208] door Versluys onmiddelijk aan mijn adres gezonden.

206 Het is onduidelijk of Verwey, komend op 3 september, weer vertrok op 6 september danwel in de loop van 5 september. Op die laatste datum troonde Van Deyssel zijn logé mee naar het graag en dan ook veelvuldig door hem gefrequenteerde Hotel Velaars te Baarn. In deze septemberdagen werd reeds ten dele de samenstelling besproken van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 6e jrg., aflev. 6, november 1900: Ary Prins, *De heilige tocht*, p. 323-327; Cyriel Buysse, *Maria*/Drama in vijf bedrijven, p. 328-371; G.J.P.J. Bolland, *Eenheid van tegendeelen/Eene proeve van spraakleer der wetenschap*, p. 372-423, aldaar gedagtekend Leiden, 5 Aug. 1900; Herman Lysen, *Schetsen: Nieuwjaar-wenschen*, aldaar gedagtekend Jan. 1900 en *Vacantie*, gedagtekend 1898, p. 424-429; F. van der Goes, *Socialisme en feminisme*, p. 430-464; Albert Verwey, *De gelukkigen*, p. 465-469, laatstelijk herdrukt in *O.D.*, I, p. 387-388; Frederik van Eeden, *Uit het Lied van Schijn en Wezen*. Tweede boek, p. 470-474; J. Reddingius, *Verzen* [acht sonnetten], p. 475-482; Etha Fles, *Iets over de Vlaamsche tapijten, toebehoorende aan de Spaansche Kroon*/Geëxposeerd op de Wereldtentoonstelling te Parijs in 1900, p. 483-487, aldaar gedagtekend Utrecht, Oct. 1900; Boekbeoordeeling: Jos. Loopuit [over], De *Geschiedenis van het Britsche Vakvereenigingswezen* door Sydney en Beatrice Webb, vertaling van H. Polak, met een *Naschrift*, van P.L. Tak. Uitgave van de A.N.D.B. Amsterdam 1900, p. 488-499, aldaar gedagtekend Amsterdam, September 1900.

207 De titels daarvan heeft Van Deyssel niet vastgelegd.

208 *Van de koele meren des doods* .

Ik meen te weten dat v.E. jou altijd persoonlijk een stuurt. Mocht dit ditmaal niet het geval zijn dan is het tot

je dienst. Zonder twijfel zou het je aanleiding kunnen geven tot een uitvoerige bespreking. Stuurt de uitgever Veen ons nooit? Noch van Couperus, noch van Stijn Streuvels is er iets ingekomen;[209] zelfs niet aan mij persoonlijk, wat ik van den laatstgenoemde toch verwacht had.

Beste groeten

Je

Albert Verwey

133

[niet verzonden] [210]

Den Heer Albert Verwey

Amice,

Evenals gij, - gelijk ik het zoo gaarne zie - Proza van Stijn Streuvels voor het Tijdschrift hebt aanvaard - heb ik dit met bijgaand Dichtwerk van Van Oordt gedaan.

Met beste groeten

Karel Alb.Th.

(28 Novr. 1900)

134

Baarn, 29 Novr. 1900.

Amice, Hierbij de 2 abusievelijk mij gezonden boeken; het laatste werk van Van Eeden is in mijn bezit. Veen schijnt in der daad nooit iets te zenden.-

Heb je mijn Ven Bundel *Verzamelde Opstellen* ontvangen? Ik verzocht den uitgever je namens mij een exemplaar daarvan aan te bieden.[211]

Met besten groet

t.t.

Karel A.Th.

135

Wees zoo goed mij nog even op te geven welke bijdragen je wenscht dat in 't Jani.nr. geplaatst worden.

209 Van Stijn Streuvels waren toen recentelijk de verhalenbundels *Zomerland* en *Zonnetij* verschenen en van Louis Couperus de romans *Langs Lijnen van Geleidelijkheid* en *De Stille Kracht* .

210 Zie de tweede alinea van brief nr. 147.

211 Buiten Verwey werden ook Van Eeden, Arnold Ising Jr., Kloos en Van Looy met een exemplaar bedacht.

4 Decr. 1900

Amice, Het V.de dl. Verzamelde Opstellen had ik dankbaar ontvangen en verrast ingezien; - ik nam ook wel voor zeker aan dat het van den Schr. kwam, maar een blauw gestempeld en uitgeverachtig uitziend 'Present Exemplaar' was oorzaak dat ik me er eerst van vergewissen moest. Ik dank je zeer en ben in mijn schik met het zilveren

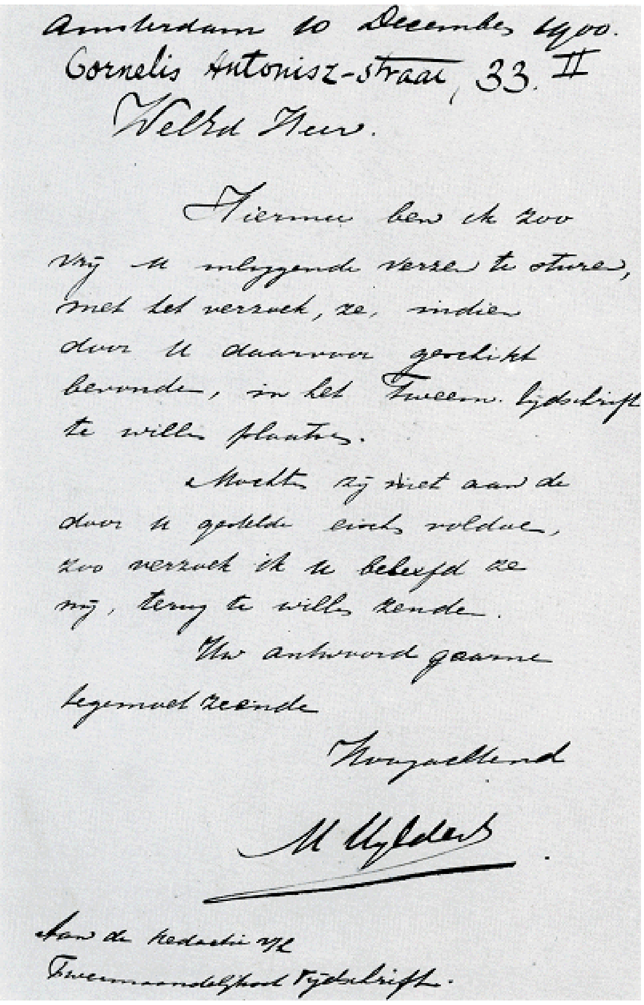

Amsterdam 10 December 1900.
Cornelis Antonisz-straat, 33. II
Weled Heer.

Hiermee ben ik zoo vrij u inliggende verzen te sturen, met het verzoek, ze, indien door u daarvoor geschikt bevonden, in het Tweem. tijdschrift te willen plaatsen.

Mochten zij niet aan de door u gestelde eischen voldoen, zoo verzoek ik u beleefd ze mij, terug te willen zenden.

Uw antwoord gaarne tegemoet ziende

Hoogachtend

M Uyldert

Aan de Redactie v/h Tweemaandelijksch Tijdschrift.

Brief van Maurits Uyldert aan Lodewijk van Deyssel, d.d. 10 december 1900. Zie nr. 138.

bazuingeluid dat aan den ingang van dit gebouw te mijner eer weerklinken blijft.[212] De boeken waarvan je me de afzending meldt moeten in Baarn of elders zijn opgehouden.

Ik ontving ze nog niet.

Beste groeten

Je A.V.

136

Baarn, 5 December 1900.

Amice, Behalve Verwey, Prins, Van Looy, v.d. Goes, v. Eeden, enz. zag ik gaarne in het Januarie-nummer: Rensburg, en v. Hulzen (waarvan jij of de uitgever nog eenige kleine stukjes moet hebben), verder, als er plaats is: Everts uit Rotterdam en eindelijk van Raalte (over linguistiek).[213]

De boeken (Bierens de Haan en dat over Taal) zal je nu ontvangen hebben.

De verzending had laat plaats wegens ziele-moeilijkheden bij pakjes-maken.

K.A.Th.

137

Baarn, 8 December 1900.

Amice,

Ik verzuimde misschien op mijn laatsten briefkaart te noemen Rensburg, voor het Januarinummer, omtrent wien wij, zooals je je wellicht herinnert, bij je laatste bezoek hier overeenkwamen, dat hij in Januari zoû verschijnen, maar die mij heden meldt geen proef tot nu toe te hebben ontvangen.

Hartelijk gegroet van
Karel Alb.Th.

In haast.

212 Zinspeling op het opstel *Over Albert Verwey* - zie in deze uitgave nr. 16 - waarmee de bundel opent.

213 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 1, januari 1901, was aldus samengesteld: Albert Verwey, *Holland en Duitschland*, p. 1-15, aldaar gedagtekend Aug. 1900, herdrukt in *Luide Toernooien*, Amsterdam, 1903, p. 5-33; Jac. van Looy, *Feesten*, VII, p. 16-33 [nadien getiteld *De regenboog*]; W.L. Penning Jr., *Mans-minnelied*, p. 34-50; G. van Hulzen, *Amsterdam* (*Van straten en pleinen*), p. 51-68; Ary Prins, *De heilige tocht*, p. 69-72; J.H. Labberton, *Verzen*, p. 73-81; J. Koopmans, *Jan de Weert's nieuwe Doctrinael*, p. 82-108; J.K. Rensburgj, *Japanse Verzen*, p. 109-112; F. van der Goes, *Socialisme en feminisme*, p. 113-154; Boekbeoordelingen: A.V. [over] *Verzen* door Prosper van Langendonck. W. Versluys. 1900, p. 155-158, aldaar gedagtekend 7 dec. 1900, herdrukt in *Proza*, X, Amsterdam, 1923, p. 99-102; Joh. H. Been, *De Gorcumsche Martelaren en de Brielsche traditie* [bespreking van Robert Fruin's *Verspreide Geschriften; De Gorcumsche Martelaren*], p. 159-177, aldaar gedagtekend Sept. 1900.

138

Amice, In geval er in het begeleidend schrijven van Uyldert iets is waardoor ik hem nader kan leeren kennen had ik graag dat je het me even toestuurde. Hij is zeker nog

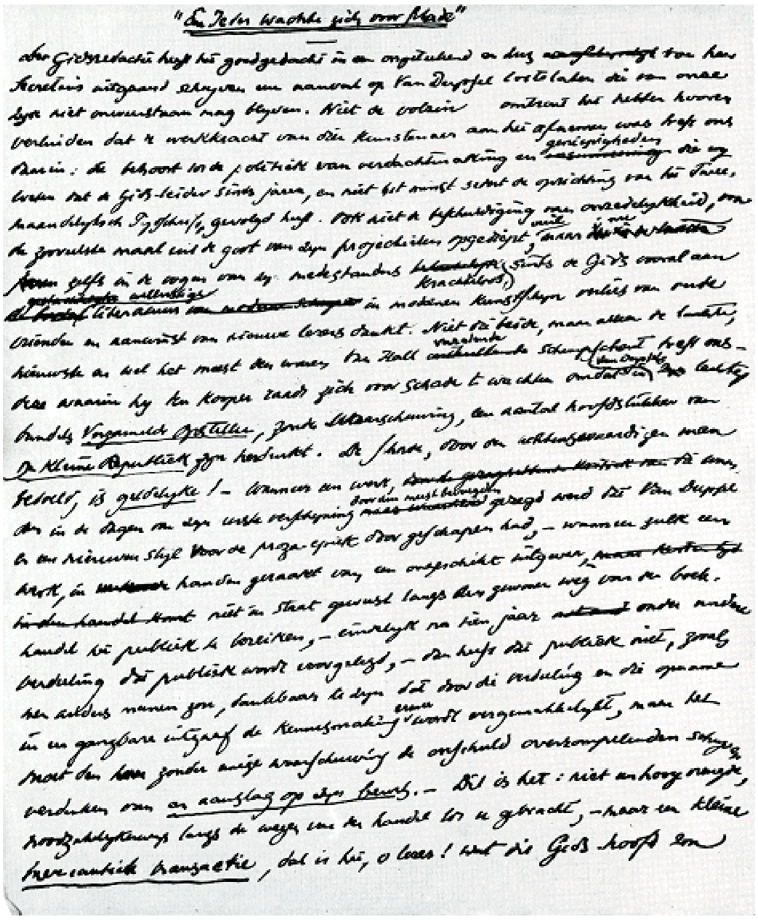

Blad 1 van een commentaar door Albert Verwey, 'Een ieder wachte zich voor schade.' Zie nr. 141 en noot 216.

heel jong maar er steekt in al zijn onbeholpenheid een talent dat de moeite waard kan zijn er uit te halen. Bevat zijn brief niets dan is antwoord onnoodig en zal ik hem dezer dagen schrijven. - Rensburg was juist bij den zetter - van Hulzen is geplaatst.
Beste groeten

Albert Verwey

12 Decr. 1900[aant.]

139

Baarn, 14 Decr. 1900

Amice, Het briefje van Uyldert[214] bevatte slechts de gewone begeleidende woorden.
Met besten groet

Karel A.Th.

140

Baarn, 22 December 1900.[215]

214 In dit boek gereproduceerd. Uyldert's adres is door Van Deyssel aangebracht.

215 Had Van Deyssel op 4 maart 1899 aan zijn vriend, de toneelspeler Arnold Ising Jr., geschreven: ‘Ik zôu zoo dolgraag de hereeniging van *Nieuwe Gids* en *Tw. Tijdschr.* zien plaats hebben, maar de toestand is zoo ingewikkeld dat ik er toch alles behalve zeker van ben of dit ooit geschieden zal’ (*De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr.* Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1968, p. 291), op donderdag 20 december 1900 maakte hij andermaal in die richting gaande plannen: ‘Wat de reorganisatie van het *Tweem. Tijdschr*. aangaat, zal ik aan Verwey zeggen, hoe ik verplicht ben meer geld te verdienen en dat Groesbeek mij gezegd heeft, dat de voorgestelde reorganisatie mij in staat zoû stellen *f*500,- a *f*600,- als redacteur te verdienen.
Het komt hierop neêr: Ik richt een tijdschrift op, zonder redaktie, waarvan ik ben: ‘directeur’. In dit tijdschrift zal Kloos een vaste rubriek hebben, genaamd ‘Literaire Kroniek’. Het tijdschrift zal zijn: een ‘gelegenheid tot publicatie’, zonder keuring, voor de volgende auteurs: (volgen de namen der voornaamste schrijvers in *Nieuwe Gids* en *Tweemaandel. Tijdschr.*)
De bijdragen der genoemde auteurs worden gezonden aan den directeur, die de afleveringen samenstelt van de bijdragen naar de tijdsorde van hun binnenkomen, waarvan alleen wordt afgeweken voor zoo ver de verscheidenheid bij den inhoud dat wenschelijk maakt. De bijdragen in dichtmaat van andere dan de genoemde auteurs worden voor zoo ver het bijdragen zijn van auteurs, die met den Heer Kloos of met den Heer Verwey reeds in relatie waren, ter beoordeeling gezonden aan den in relatie zijnde; voor zoo ver het bijdragen van nog niet in relatie zijnden betreft, worden zij, naar de orde van hun aankomst, beurtelings aan den Heer Kloos of aan den Heer Verwey ter keuring gezonden.
Bijdragen, den Heeren Kloos of Verwey buiten de tijdschrift-directie om geworden, en die zij geplaatst willen zien, zullen behandeld worden op de zelfde wijze als de andere door hen goedgekeurde bijdragen.’

Amice, Ik dank je zeer voor je vriendelijkheid in zake het *Gids*-stukje.[216] Ik ben met je eens dat het 't beste is het nu maar te laten rusten. - Het speet mij dat je geen gelegenheid had even naar Baarn te komen. Ik wensch je veel genoegen in je tegenwoordige verblijfplaats[217] toe.

Met besten groet, ook aan K.s.v.pl.

t.t.

Karel A.Th.

141

216 In De Gids van december 1900 opende de afdeling ‘Bibliographie’ (p. 587-588) met een anonieme, maar van Mr. J.N. van Hall afkomstige, bespreking van Van Deyssels *Vijfde bundel Verzamelde Opstellen*:
‘Men moet maar durven! en aan durf heeft het Lodewijk van Deyssel nooit ontbroken. Maar ditmaal toch ...
Er verschijnen van Van Deyssel zoo af en toe wat hij ‘Verzamelde opstellen’ noemt. De vierde bundel kwam in '98 uit, de vijfde zag zoo pas het licht. Wie had hooren verluiden dat de werkkracht van den genialen literairen kunstenaar, eens de Provoost-Geweldige der Nederlandsche critiek, aan het afnemen was, moet blij verrast zijn geworden toen hem dit vijfde deel, een statig boek van 347 bladzijden, werd thuis gestuurd. In drie rubrieken is het verdeeld: ‘Kritiek,’ ‘Allerlei: schetsjes en aanteekeningen’ en dan een derde rubriek, veel grooter dan de beide vorige te samen, ‘Verhalend Proza.’
Onder ‘Kritiek’ vindt men drie mooie opstellen terug die ons bij hun verschijnen in het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* hadden getroffen: over Albert Verwey, over Heyermans' ‘Ghetto’, waarin met groote duidelijkheid en scherpzinnigheid de zwakke zijde van dit merkwaardig drama en van dit soort van dramatische tendenz-kunst in het licht wordt gesteld, en over ‘Stille wegen’, waarin de schrijver een wat minutieuse en specieuse, maar over 't algemeen fijne critiek geeft van het gevoelsleven, dat in dit zonderlinge boek op een soms zoo onbeholpen, maar toch ook zoo treffende wijze wordt ontleed. Maar die drie opstellen, met een stukje over ‘Catherine’ van mejuffrouw Antink, die door Van Deyssel voor een meneer wordt aangezien, en een uitval tegen Henri Borel, waarin de schrijver, getrouw aan zijn stelling: ‘beweren is beter dan bewijzen’, ‘Het jongetje’ een ‘affreus boek’ en ‘een volslagen prul’ noemt, vullen nog geen vierde van den bundel. Het ‘Allerlei’ bevat kleine, min of meer geslaagde krabbeltjes - en dan komen als *pièce de résistance* de 228 bladzijden ‘Verhalend Proza.’
Maar wat blijkt nu? Dat de veertien hoofdstukken, hier voorgesteld als vormden zij twee novellen: ‘Braaf zijn’ en ‘Die Liefde waarvan je in de boeken leest’, niet anders zijn dan negen van de tien hoofdstukken, waaruit het tweede deel van Van Deyssels beruchten roman *De kleine Republiek* bestaat. Onder heel onschuldige titels, voor deze gelegenheid expresselijk vervaardigd, krijgen wij nog eens al de viezigheden te lezen welke ons indertijd in deze vertelling hebben geërgerd. Want ons oordeel over dit vuile boek, waarin de onhebbelijke mysteriën van het jongens-kostschoolleven worden onthuld, is niet gewijzigd sedert wij het in Januari 1889 neerschreven.
Het bedrijf was reeds begonnen in den 4den bundel, in '98 verschenen, waarin men ons eenige hoofdstukken uit het eerste deel van *De kleine Republiek* onder een ander etiket in de handen had gestopt, maar hier wordt het op grooter schaal, en wederom zonder dat de kooper op eenigerlei wijze gewaarschuwd wordt, voortgezet. Wij zijn zoo vrij dat te rangschikken onder de slechte manieren en praktijken in de literaire wereld en als zoodanig te signaleeren. Een ieder wachte zich voor schade!’
Naar aanleiding daarvan schreef Verwey het hier onder nr. 140 afgedrukte proteststuk: ‘*Een ieder wachte zich voor schade*’. De brief die zijn zending van dat stuk begeleidde is niet bewaard gebleven, zodat zich niet laat achterhalen waarom het, klaarblijkelijk ook naar Verwey's inzicht, 't beste was deze aangelegenheid ‘nu maar te laten rusten’.[aant.]

217 Op dat tijdstip verbleef Verwey, met zijn vrouw, weer bij het echtpaar Loke in het Brabantse Rosmalen (zie noot 12). Voor bijzonderheden over dat verblijf, zie Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid*, a.w., p. 153-154.

‘Een ieder wachte zich voor schade’

Der Gidsredactie heeft het goedgedacht in een ongeteekend en dus van haar Secretaris uitgaand schrijven een aanval op Van Deyssel los te laten die van onze zijde niet

onweerstaan mag blijven. Niet de volzin omtrent het hebben hooren verluiden dat de werkkracht van dien kunstenaar aan het afnemen was treft ons daarin: die behoort tot de politiek van verdachtmaking en geniepigheden die wij weten dat de Gids-leider sints jaren, en niet het minst sedert de oprichting van het Tweemaandelijksch Tijdschrift, gevolgd heeft. Ook niet de beschuldiging van onzedelijkheid, voor de zooveelste maal uit de goot van zijn projectielen opgediept vuil, maar nu zelfs in de oogen van zijn medestanders krachteloos, sints de Gids vooral aan wellustige literatuur in modern kunstschijn verlies van oude vrienden en aanwinst van nieuwe lezers dankt. Niet die beide, maar alleen de laatste, nieuwste en wel het meest den waren Van Hall verradende schimpscheut treft ons - deze waarin hij den kooper raadt zich voor schade te wachten omdat in Van Deyssels laatste bundels *Verzamelde Opstellen* , zonder waarschuwing, een aantal hoofdstukken van *De Kleine Republiek* zijn herdrukt. De schade, door den achtenswaardigen man bedoeld, is *geldelijk*!

Wanneer een werk, waarvan in de dagen van zijn eerste verschijning door den meest bevoegden gezegd werd dat Van Deyssel er een nieuwen stijl voor de proza-epiek door geschapen had, - wanneer zulk een werk, in handen geraakt van een ongeschikt uitgever, - niet in staat geweest langs den gewonen weg van den boekhandel het publiek te bereiken, - eindelijk na tien jaar onder andere verdeeling dat publiek wordt voorgelegd, - dan heeft dat publiek niet, zooals men anders meenen zou, dankbaar te zijn dat door die verdeeling en die opname in een gangbare uitgaaf de kennismaking ermee wordt vergemakkelijkt, maar het moet den zonder eenige waarschuwing de onschuld overrompelenden schrijver verdenken van een *aanslag op zijn beurs*.

Dit is het: niet een hooge vreugde, noodzakelijkerwijs langs de wegen van den handel tot u gebracht, - maar een kleine *mercantiele transactie*, dat is het, o lezer! wat dit Gids-hoofd zou wenschen dat gij in kunst en schoonheid zaagt. Niet het kunstwerk, maar de drie guldens die gij - och arme, prijs de voorzorg van uw zaak-kundigen leider - *bijna* voor de helft te veel hadt betaald.

Ieder weet dat de Heer van Hall zijn wezen hier onverstandig heeft blootgelegd. De man, die op het moderne schimpt, en het vleit als het hem winst van lezers geeft, - de man die de dichters van ons geslacht hoont en tegenwerkt, en hun gedichten in bloemlezing tot zijn geldelijk profijt gebruikt zoodra ze in de mode zijn, - de man die alleen door geld, alleen door hooge honoraria het weinige goede in zijn tijdschrift lokt dat er in verschijnt: - die is hij en als zulk een heeft hij zich nog eens helder aan ons vertoond. Wanneer - zooals wel blijkt - het waar is dat deze redacteur de macht in de Gids-redactie in handen heeft, dat andere, betere, elementen wisselen, maar hij altijd erin aanwezig blijft, dan, voorzeker, zullen ten slotte ook den goedmoedigsten de oogen wel opengaan voor de noodzakelijkheid van den strijd dien wij niet opgehouden hebben tegen dat Tijdschrift te voeren, en die nu in zijn scherpsten vorm zichtbaar wordt als de strijd van Kunst en Schoonheid tegen den Eeredienst van het Geld.

De Redactie.

Het lust ons niet na te gaan in hoever juist deze schrijver het recht heeft gehoord te worden als belangeloos en smaakvol beoordeelaar. Wij willen ook toegeven dat, in de

tegenwoordige Gids-redactie, voor zoover zij ons bekend is, waardiger persoonlijkheden worden aangetroffen. Maar waar het een feit is dat andere, betere elementen, wisselen, doch hij alleen er altijd in aanwezig blijft, kunnen wij niet anders dan aannemen dat hij de macht in die redactie in handen heeft en zijn geschrijf door die redactie zoo niet wordt beaamd dan toch moet worden geduld. Is dit zoo, dan kan het niet anders of ook den goedmoedigsten zullen ten slotte de oogen wel opengaan voor de noodzakelijkheid van den strijd dien wij niet opgehouden hebben tegen dat Tijdschrift te voeren, en die nu opnieuw, voor de zooveelste maal, onvermijdbaar blijkt.-

142

[niet verzonden]
Baarn, 5 Januarie 1901.

Waarde Albert,
Als je van plan bent mij gedurende het winterseizoen het genoegen van je bezoek te gunnen, verzoek ik je in alle bescheidenheid dat wel tot na eenige weken te willen uitstellen, daar ik voornemens ben mij, voorloopig tot 15 Februarie, in teruggetrokkenheid van het vriendschappelijk verkeer aan den arbeid te wijden.

Eerst daags hoop ik je de bijdragen voor het Tijdschrift, die onder mijn berusting zijn te doen geworden. Ik ben zelf bezig aan een artikel, dat ik echter waarschijnlijk niet voor 1 Febr. zal kunnen aanbieden. Is het dán wellicht nog niet gereed, dan hoop ik de andere bijdrage, die ik in reserve had, te zenden.

Met vriendschappelijken groet
de bij vriesweer blijve neurasthenicus

Karel Alberdingk Thijm.

Verontschuldig s.v.pl. bovenstaand inktvlekje.

143

Baarn, 5 Januari 1901.

Amice,
Als je van plan bent mij gedurende het winterseizoen het genoegen van je bezoek te gunnen, verzoek ik je in alle bescheidenheid dat wel tot na eenige weken te willen uitstellen, daar ik voornemens ben mij voorloopig tot 15 Februarie in teruggetrokkenheid van het vriendschappelijk verkeer aan den arbeid te wijden. - Eerstdaags hoop ik je de Tijdschrift-bijdragen, die onder mijn berusting zijn, te doen geworden. Tegen 1 Febr. hoop ik zelf ook een bijdrage te sturen.-

Met vriendschappelijken groet

t.t.
Karel Alb.Thijm.

144

Noordwijk/Zee
14 Jan. 1901.

Amice, Ik was werkelijk van plan dezer dagen bij je aan te komen. Ik bespaar me dat genoegen nu tot over een maand. Beschikbare bijdragen - liefst van al van jezelf, zal ik graag ontvangen, en hoe eer hoe beter. Een bijdrage voor 't Maartnummer is ook beloofd door Stijn Streuvels, door Van Eeden (Koöperatie), en, natuurlijk, als vervolg op een vorige, door v.d. Goes. Frits van Raalte over Taal is gezet en zoo nog een klein getal verzen. Zelf tracht ik voor de Boekbeoordeelingen te schrijven over St. George (laatsten bundel) Edw. Dowson (vorig jaar overleden) en H. de Regnier.

Als Veen nu aan jou geen Ex. van St.Str. heeft gestuurd is hij hardnekkig want ik heb van St.Str. sinds drie weken bericht dat hij last zou geven ons een Ex. te sturen. Mocht er een door je ontvangen zijn laat het me dan even weten. Zoo niet, dan is bericht onnoodig. Ik hoop dat de kou dit keer haar *gunstige* werking op je heeft[218]: mij heeft ze weer op de schaats gebracht.

218 In dit verband is veelzeggend een aantekening van 2 maart 1901: ‘Ik ben niet bang, - integendeel, ik mag hem gaarne - voor een strengen winter, mids ik daarin voldoende kleeding en beschutte verblijfplaats hebbe, even als, nu dezen winter, hier. De fijne winterlucht, de hooge-lucht, de ijs- en sneeuwlucht heb ik noodig, - voor het zenuwgestel, - en mijn gestel in 't algemeen is er ook niet te zwak voor *mids* kleeding en verblijfplaats voldoende zijn. Lichamelijk en geestelijk zijn feitelijk al mijn krachten geheel onaangetast, - dit is mijn bepaalde overtuiging. Maar wil de energie zich toonen en het geheele geestelijk en lichamelijk leven de verrichtingen doen waartoe zij in staat zijn, - dan heb ik die opwekkende atmosfeer noodig.’ Om de beoogde resultaten te bereiken moest wel aan een veelheid van voorwaarden zijn voldaan, zoals op welhaast aangrijpende wijze duidelijk wordt uit een op zondag 20 januari 1901 te kwart voor tien 's avonds gemaakte aantekening: ‘Ik zit nu goed. Ziehier daarvan de bestand-deelen: (1). Ik zit met het bureau op een zoldertje [bedoeld wordt: een verhoging, een plankier - H.P.], (2). Achter mijn rug de kachel op ± 1.25 Mr. a Mr. 1.50 afstand (De warmte komt dus, wijl de kachel lager staat dan ik zit, tegen beenen en lendenen.), (3). Ik zit in het achterste kamerdeel, en daar *in het midden* van de kamer, buiten rechtstreeksch bereik van de koude-lucht-infiltraties (tochtjes) van Noord-Ooster en Zuid-Ooster venster. (4). Het Zuid-Ooster venster is voorzien van steeds gesloten overgordijn, daarachter dikke brise-bise, die nagenoeg het geheele venster beslaat en over den grond sleept, dan het venster zonder ventilator; daarachter het geheel gesloten luik, daarachter een verplaatsbaar riet-schot tot de halve vensterhoogte. Om alle vensterreten maraboet-randen, en beneden tegen brise-bise en overgordijn aan een tocht-kussen even breed als het venster. (5). Het Noord-Ooster venster is voor den geheelen winter geheel afgesloten: overgordijn gesloten, tocht-kussen, luiken dicht en van buiten de luiken van onder tot boven geheel met riet bedekt; van onderen, onder het riet, nog een schuine hoop zand en moszoden tegen luik en muur aan. (6). De vloer van mijn kamer is bedekt met 1e vilt-papier, 2e linoleum-zeil. (7). Onder aan de plinten in mijn kamer en verder voor reten bij drempels zijn overal latten geslagen. (8). De behangsel-gaten zijn dicht-geplakt. (9). Behalve om het Zuid-Ooster venster, zijn om alle deur- en vensterranden maraboet-banen aangebracht. (10). Rechts van mij, vlak bij, is de slaapkamerdeur, van maraboet-randen omgeven, en waarvan de door het krimpen ontstane paneelreten door dunne latjes zijn gedekt. Achter deze deur, die toch nog veel tocht doorlaat, is in de slaapkamer gedurende mijn werkuren het venster steeds gesloten en de kachel brandt er dan flink. (11). Achter mij, achter de kachel om, staat een veel-vakkig kamerschut, dat de toch nog (in weêrwil van behangsel-dicht-plakkingen en plint-latten) door de Noord-Oostermuur langs de Noorder binnenmuur insiepelende tocht-stralen tegenhoudt. (12). Aan den anderen kant grenst aan mijn kamer de vestibule. De voordeur en venstertjes zijn daar door luiken en riet-bedekking met moszoden geheel afgesloten. (13). *Licht* verkrijg

Hartelijke groeten, ook aan Cato.
Je toegenegen

Albert Verwey

145

Streuvels in der daad gearriveerd. Ik zend je die heden of morgen.

K.A.Th.

146

[poststempel Noordwijk,
18 Januari 1901]

Amice, Zend Stijn Streuvels vooral niet. Ik heb de boeken aangevraagd op hoop dat je *te eeniger tijd* lust zoudt hebben erover te schrijven. Een zaakkundige en oprechte bespreking nl. zou den schrijver goed doen die nu verdronken wordt door het lijmerig gewauwel van zijn hollandsche loftuiters. De zending door den uitgever is geschied na schrijven van mij aan St.Str. inhoudend dat wij een bespreking niet beloofden en ik er geen uitzicht op opende, maar dat m.i. de *kans* op een bespr. door L.v.D. den uitgever de zending waard moest zijn. Beste groeten, Je toegenegen

Albert. V.

ik van een lamp, (14). Versche *lucht* verkrijg ik door dat twee maal dagelijks het Zuid-Ooster venster, met de verplaatsbare riet-schutting, wordt opengezet gedurende 1 ½ uur (gedurende 2e ontbijt en wandeling). (15). Als het koud is, heb ik stevige kaplaarzen aan. (16). De *voetenzak* gebruik ik maar zelden. (17). Als het koud is, heb ik een lichte warme en lange overjas met pélérine aan (die Engelsche reis-ulster). (18). Nu en dan wordt over de knieën nog een manteltje gelegd. (19). De kasten-in-de-muur, waardoor ook tocht komt, houd ik steeds gesloten. (20). Bijna om het geheele huis heen is een bedekking met riet en moszoden aangebracht, ook voor het Zuid-Ooster huiskamervenster. (21). Voor het slaapkamer-venster luik en buiten het luik zwaar riet-gordijn. Deze maatregelen, - behalve de maraboet-randen, plintlatten, vloerzeil en -viltpapier, die reeds vroeger aangebracht waren - hebben gekost ± *f*40.- (± *f*20.- voor de bekleeding van het huis van -buiten, enz.; ± *f*20.- voor zoldertje, klein kamerschut, enz.). Het stoken van een kamer met anthraciet-vulkachel kost, meen ik, ± *f*3.- per maand.'

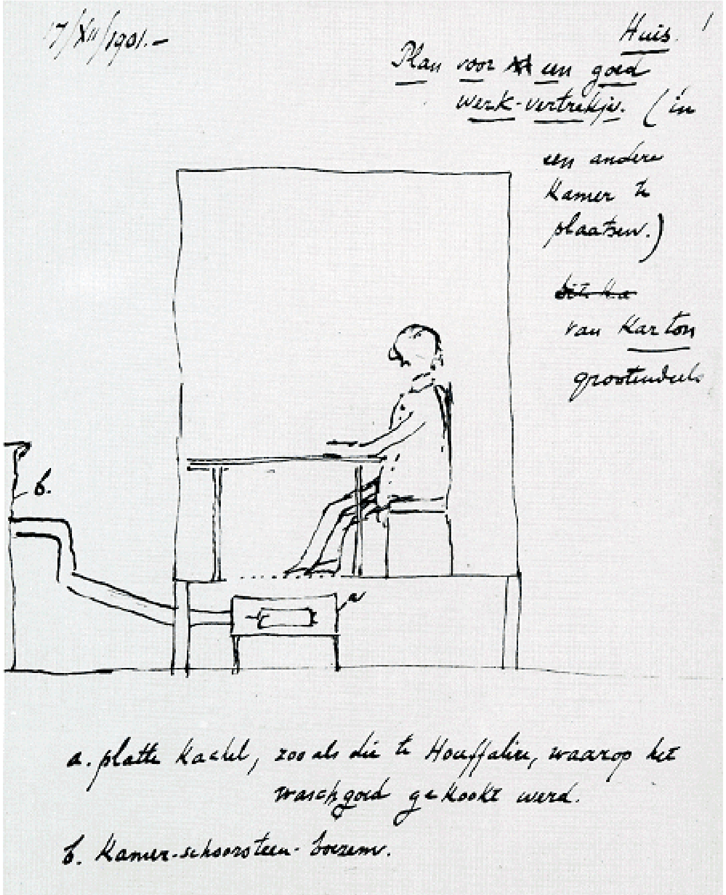

Twee tekeningen door Van Deyssel, evenals de bladen 3 en 4 met tekst, ontnomen aan het dossier 'Huis', rubriek 'Plan voor een goed werk-vertrekje.'

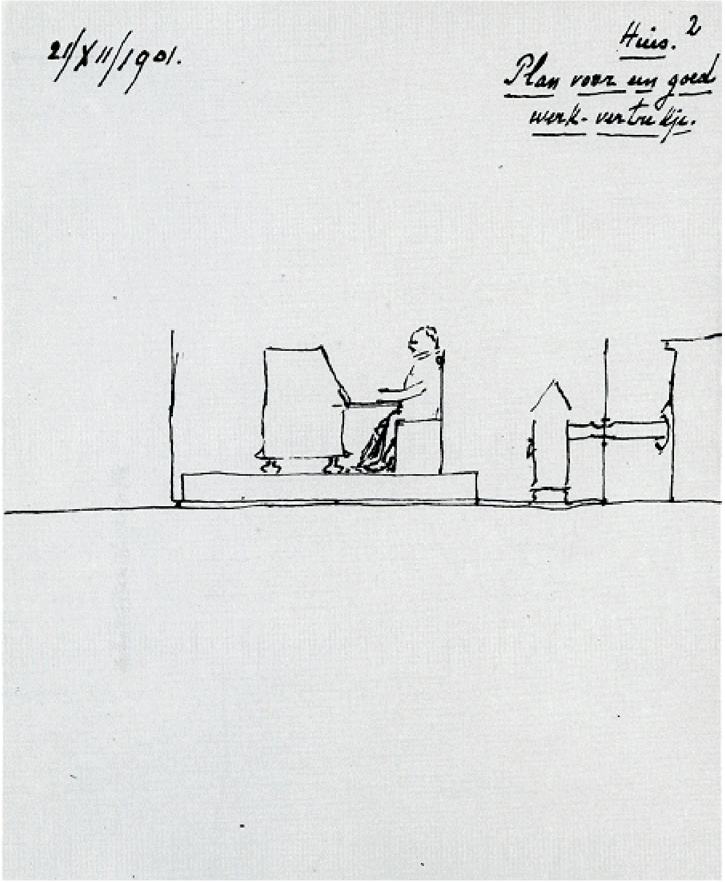
21/XII/1901.
Huis. 2
Plan voor een goed
werk-vertrekje.

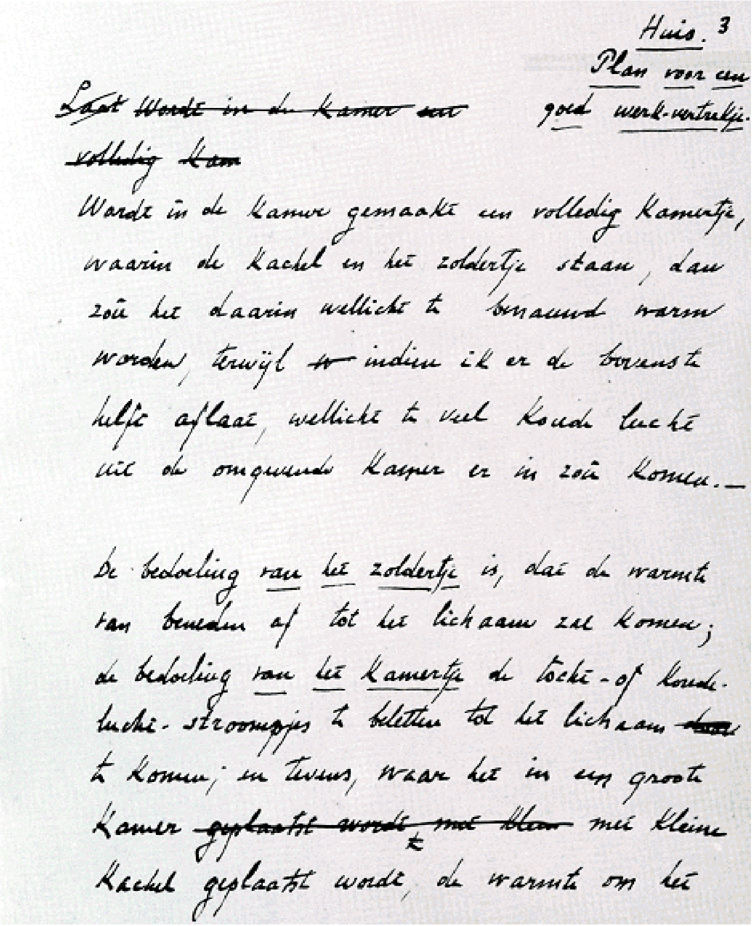

Huis. 3
Plan voor een
goed werk-vertrekje.

~~Laat Wordt in de Kamer een volledig Kam~~

Wordt in de Kamer gemaakt een volledig Kamertje, waarin de Kachel en het zoldertje staan, dan zou het daarin wellicht te benauwd warm worden, terwijl ~~w~~ indien ik er de bovenste helft aflaat, wellicht te veel koude lucht uit de omgevende Kamer er in zou komen. —

De bedoeling van het zoldertje is, dat de warmte van beneden af tot het lichaam zal komen; de bedoeling van het Kamertje de tocht- of koude-lucht-stroompjes te beletten tot het lichaam ~~door~~ te komen; en tevens, waar het in een groote Kamer ~~geplaatst wordt met klein~~ met kleine Kachel geplaatst worde, de warmte om het

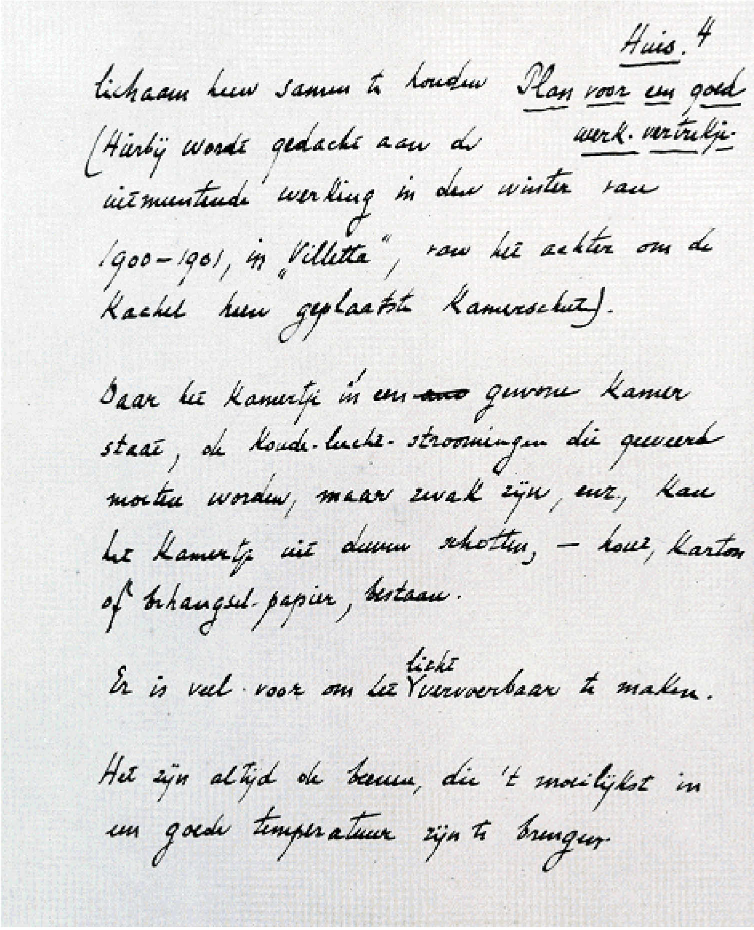

Huis. 4

lichaam heen samen te houden.

Plan voor een goed werk-vertrekje.

(Hierbij werde gedacht aan de uitmuntende werking in den winter van 1900-1901, in „Villetta", van het achter om de kachel heen geplaatste kamerschut).

Daar het kamertje in een ~~...~~ gewone kamer staat, de koude-lucht-stroomingen die geweerd moeten worden, maar zwak zijn, enz., kan het kamertje uit dunne schotten, — hout, karton of behangsel-papier, bestaan.

Er is veel voor om het licht vervoerbaar te maken.

Het zijn altijd de beenen, die 't moeilijkst in een goede temperatuur zijn te brengen.

147

Baarn 19 Januari 1901.

Amice,

Hierbij bijdragen van de Heeren De Meester, Everts, Van Oordt, Buysse, Rensburg en Van Campen, alle onvoorwaardelijk aanvaard behalve Rensburg, en alle zonder eenige tijdsbepaling van plaatsing behalve De Meester, hoewel deze eveneens zonder verbinding voor de eerst-volgende aflevering.

Evenals jij - gelijk ik het zoo gaarne zie - Prozawerk van Stijn Streuvels voor het Tijdschrift hebt aanvaard, heb ik dit met bijgaand dichtwerk van Van Oordt[219] gedaan.

Met beste groeten

t.t.

Karel Alb.Th.

Over Streuvels zal ik waarschijnlijk vooreerst niet schrijven. Mocht je er dus zelf neiging toe hebben, dan zijn de boeken steeds tot je beschikking.

148

Baarn, 28 Januari 1901

Waarde Vriend,

Ik vergat, meen ik, in mijn laatste briefje, je te verzoeken, zoo dit overigens goed uitkomt, voor de Maart-aflevering[220] op ongeveer 2 vel van mij te rekenen. Ik zal die

219 Zie noot 20.

220 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 2, maart 1901, was aldus samengesteld: Stijn Streuvels, *In de weide,* p. 170-203, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk,* I, Brugge, 1971, p. 659-684; Frederik van Eeden, *Binnenlandsche kolonisatie,* p. 204-236, aldaar gedagtekend 1900; J. Everts Jr., *Onweer,* p. 237-242; Frits van Raalte, *Taalvorming,* p. 243-275, aldaar gedagtekend Arnhem, Mei 1900; Aug. Peaux, *Gedichten: Vervallen woning, Een avond, Als toen* en *Calle Barozzi,* p. 276-278; Adriaan van Oordt, *April,* p. 279-285; Albert Verwey, *Poëzie in Europa:* I, *Stefan George, Der Teppich des Lebens und die Lieder von Traum und Tod, mit einem Vorspiel.* 2e Ausgabe. Georg Bondi. Berlin 1901, p. 286-290; II, Ernest Dowson. *Henry Esmond van Thackeray. Een eeuw van onrecht,* p. 290-308; III, Henri de Régnier, *Premiers Poèmes, Poèmes, Les Jeux Rustiques et Divins, Les Medailles d'Argile*. Editions du Mercure de France, p. 308-314; I, II, en III herdrukt onder de titel *Dichters in Europa,* in *Proza*, dl. VII, Amsterdam, 1922, p. 74-108; Boekbeoordeelingen: L. van Deyssel [over] G. van Hulzen, *Getrouwd*. Amersfoort, 1900, Louis Couperus, *Langs lijnen van geleidelijkheid - De stille kracht*. Amsterdam, 1900, p. 315-321, voor de eerste maal herdrukt, als *G. van Hulzen en Louis Couperus,* in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 3-10; Doctor Juris, *Tobias Bolderman*/Tooneelspel in vijf bedrijven, p. 321-329, voor de eerste maal herdrukt in idem p. 13-22; *Het Zevende Gebod*/Burgerlijke Zeden-komedie in vier bedrijven door Herm. Heijermans Jr., p. 329-341, voor de eerste maal herdrukt in idem, p. 25-38; Ary Prins, *Een Koning*. Amsterdam, 1897, p. 341-350, voor de eerste maal herdrukt in idem, p. 41-51; A. Pit, *Kunstwetenschappelijke opmerkingen* [n.a.v. de] Rede, uitgesproken bij de opening zijner lessen in Kunstgeschiedenis, op 22 Nov. 1900, door Dr. W. Vogelsang, Privaat Docent aan de Universiteit van Amsterdam, p. 351-353.

dan in de eerste helft van de volgende maand zenden. Misschien is het iets minder, ik kan dit nooit zoo nauwkeurig schatten, maar in elk geval zoû het tusschen 1 ½ en 2 ½ vel zijn. Het is geschikt voor achter in de aflevering. Het zullen Boekbeöordeelingen, 'Aanteekeningen' of zoo, zijn.

Met hartelijke groeten, - ook, als ik je dit mag opdragen, aan je vrouw en moeder -

t.t.
Karel Alb.Th.

149

Noordwijk/Zee
4 Febr. 1901.

Waarde Vriend,
Ik verzuimde nog de goede aankomst te berichten van een belangrijke zending bijdragen. Op de 2 a 2 ½ vel van jezelf zal ik - en gaarne - rekenen. Eerst vandaag voel ik me opgedoken uit andere werkzaamheden en bereid op mijn redactioneele plichten in te gaan.
Met besten groet

Albert Verwey

150

20/III/1901[221]: Het gedicht *Persephone* is dekoratief, in den zin van zonder psychieschen of filozofieschen inhoud. 25/III/1901: Het laatste gedeelte, het bezoek aan de onderwereld, is minder goed dan het eerste gedeelte. Dit laatste gedeelte is zelfs hier en daar bepaald leelijk en belachelijk van hollen klank.
Het eerste en beste gedeelte is véel minder goed dan *Okeanos* van Kloos. Het gedicht *Demeter* door A. Verwey, is minder goed dan *Persephone*.

151

Baarn, 10 April 1901.

Amice,
Ik zond 5 blzd. Prins naar Amsterdam. Ik zoû het voor het Tijdschrift gewenscht vinden eenige gedichten van Rensburg in de Mei-aflev. te plaatsen daar de voorraad, dien je thands hebt, uit 2 zendingen bestaat, waarvan de eerste reeds een maand of zes in je bezit is. Ook veroorloof ik mij je in herinnering te brengen, dat de eerste dezer twee zendingen in haar geheel, ook door jou, is aanvaard.
Verder stel ik je, - wat een wijziging van het bericht omtrent in te zenden bijdragen op den omslag van het Tijdschrift aangaat, - voor, die in de zelfde algemeene termen

221 Voortzetting van de onder nr. 69 afgedrukte aantekeningen. Een dag eerder had Van Deyssel zich afgevraagd: ‘Kan ik Rozelaar misschien noemen “Poëzie” en onder den titel gedichtjes, gedichten - in - Proza enz. samenbrengen?’. Op 6 april 1901 zou hij noteren: ‘Er moeten eens proeven genomen worden om geheel van à-froid uit een gedicht te maken. Al is het maar om proef-ondervindelijk de verschillende schakeeringen eener misslukking daarvan te zien. Het *moet* kunnen. Ik bedoel nu een serieus gedicht. Maar eveneens is een gedicht als *Persephone* te maken even zeer als ik in der tijd een roman zoo als *Amazone* wilde maken.’

te houden, waarin het bericht thands voorkomt, alleen met toevoeging onzer namen
(wat

mij aangaat: L. van Deyssel) en adressen, in de zelfde alfabetische volgorde, waarin die op de 1e bladzijde van den omslag staan.

Verder geef ik je in overweging de woorden 'Bijdragen ontvangen binnen 14 dagen...' enz. misschien aan te vullen tot een volzin, waaruit duidelijker blijkt dat ook vroeger ontvangen bijdragen dikwijls blijven liggen, en tot later dan de eerstvolgende aflevering. Aan dit láatste hecht ik echter geenszins, en verzoek je je niet de moeite te geven dit punt met mij te bespreken.

Van de redactie van het éerste bericht zoû ik zeer gaarne even proef zien. Ik moet je nog wel mijn excuses maken voor de weinig gastvrije ontvangst bij je laatste bezoek.[222] Ik meen je er echter aan te mogen herinneren, dat dit niet de eerste keer is, dat ik een teruggetrokken tijdperk doormaak, en dat de vorige malen zoo iets niet is voorgekomen om dat je mij gedurende die tijdperken toen niet hebt bezocht.

Met hartelijke groeten

t.t.

Karel Alb.Thijm.

152

Teeken je brieven niet aan. De post is sekuur. En ik krijg ze er later door.

Noordwijk/Zee

13 April 1901.

Amice, Van Rensburg heb ik een bijdrage klaar liggen die ik naar de drukkerij zal sturen. Mag ik al of niet plaatsing in het Mei-nummer[223] dan nog laten afhangen van omstandigheden? Voor de adres-verandering verzoek ik bedenktijd: ik zou die zaak ook graag bij gelegenheid met je doorspreken. Voorloopig, heeft Groesbeek beloofd, de oude formule nog te zullen aanbrengen. Een bericht betreffende liggen blijven is best: er zou meteen een over terugzending bij kunnen. - Geen grooter genoegen voor

222 Verwey was onaangekondigd komen opdagen op maandagmorgen 1 april 1901. Eerder in 1901 had hij Van Deyssel bezocht op woensdag 6 februari 1901.

223 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 3, mei 1901, was aldus samengesteld: F. van der Goes, *Socialisme en feminisme,* p. 355-389; Albert Verwey, *Tijdzangen:* X, *De Vogelaar,* XI, *Aan Malau,* p. 390-393, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 406-407 en 407, in de afdeling 'Het eeuwjaar', van de bundel *De kristaltwijg;* J. de Meester, *Zondagmorgen,* p. 394-403, aldaar gedagtekend Rotterdam, Mei, Juni 1896; Cyriel Buysse, *De eenzame,* p. 404-416; Karel van de Woestijne, *Verzen:* I, *Van eene ziekte,* II, *Koorts-deun*, III, *Gezichten mijner dood, Ik draag in mij; Zeven gebeden* (I-VII), p. 417-426; J. Koopmans, *Tondalus' visioen,* p. 427-455; Albert Verwey, *Jac. van Looy: schilder-schrijver,* p. 456-461, aldaar gedagtekend 20 Maart 1901, herdrukt in *Luide Toernooien,* Amsterdam, 1903, p. 101-111; André Jolles, *Aan Tilli Mönckeberg,* p. 462-464, aldaar gedagtekend Sept. 1899; J.K. Rensburg, *Japanse Verzen,* p. 465-470; Ary Prins, *De heilige tocht,* p. 471-475; Stijn Streuvels, *Doodendans,* p. 476-489, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk,* I, Brugge, 1971, p. 699-709; Mr. S. Muller Fz., *Fruin-studiën,* [n.a.v.] Dr. G.W. Kernkamp, *Over Robert Fruin,* aldaar gedagtekend Utrecht, 10 april 1901.

me dan je aan 't werk te vinden:[224] mits je me mijn inbraak niet kwalijk neemt. Hartelijk gegroet.

Albert. V.

153

Baarn 12 Mei 1901. -

Waarde Vriend,

Ik heb een bijdrage van Buysse van ± 3 vel kleine-druk,[225] die in éen aflevering zoû moeten, die ik zeer goed vind, en die hij alleen kan afstaan voor de Juli- of voor de September-aflevering.

Verder heb ik van mij zelf voor de Juli-aflev. ± 2 vel[226] en voor de Septr. aflev. ± 1 ¼ vel [227] aan te bieden. Wil mij even melden of, zoo als het zich nu laat aanzien,

224 Verwey had op 1 april 1901 Van Deyssel aangetroffen toen deze zojuist 58 regels op papier had gebracht van *Bij het graf van Napoleon,* met de ondertitel *Heroïesch-individualistische Dagboekbladen van een twintigjarige,* voor de eerste maal openbaar gemaakt in *De XXe Eeuw,* 11e jrg., deel II, aflev. 5, mei 1905, p. 213-227, laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *Het Ik/Heroïesch-individualistische dagboekbladen,* gevolgd door *Caesar*. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Privé-Domein Nr. 51, Amsterdam, 1978, p. 167-183. De stoornis, teweeggebracht door het onverwacht binnenvallen van Verwey, had tot gevolg dat Van Deyssel na Verwey's vertrek uit de concentratie was en die dag nog maar slechts twee regels aan het geschrevene vermocht toe te voegen. Op maandag 15 april 1901 legde Van Deyssel vast: 'Ik zal voorloopig tot 1 Mei mijn werk- en afzonderingsleven trachten voort te zetten. Ook wijl ik dan ⅓ van het jaar 1901 op de zuinigste levenswijze zal hebben doorgebracht. Ik hoop echter het tot 1 Augustus te zullen voortzetten. Het vacantieleven immers, binnenslands, herinner ik mij als ellendiger dan een weinig vruchtbaar werken afzonderingsleven. Aan vacantieleven buitenslands heb ik geestelijk niets, maar althands gewoonweg eenig genoegen, terwijl vacantieleven binnenslands de zwaarste ellende beduidt.'

225 Cyriel Buysse, *Op het kleine gehucht,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 4, juli 1901, p. 1-38, aldaar gedagtekend Afsnee - in - Vlaanderen, Mei 1901.

226 L. van Deyssel, *Kritiek en causerie (Aanteekeningen en Kleine stukken),* in idem, juli 1901, p. 137-173: *Aanteekeningen bij Maeterlinck,* p. 137-149; *Aanteekeningen bij het lezen,* p. 150-159; *Stendhal ('Le rouge et le noir'),* p. 160-164; *Parijs,* door X, p. 165-173, voor de eerste maal herdrukt in de *Zesde bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1901, p. 7-26, p. 35-47, p. 48-53 en p. 54-64.

227 L. van Deyssel, *Lyriek en beschouwing (Aanteekeningen en Kleine stukken),* in idem, aflev. 5, september 1901, p. 263-290: *Uit een Dagboek,* p. 263-267; *Uit een Schetsboek,* p. 268-275; *Uit een Dagboek,* p. 276-282; *Gedachten,* p. 283-290, voor de eerste maal herdrukt in de *Zesde bundel Verzamelde Opstellen,* a.w., p. 67-71, p. 73-81, p. 82-89 en p. 90-98.
Het vernoemen, in zijn brief van 12 mei 1901, van het aantal te leveren vellen, bracht Van Deyssel een dag later op het idee eens na te gaan of hij op dit punt met Verwey kon wedijveren: 'In dit nieuw seizoen tot nu toe *geschreven:* 12 *Tweem. Tijdschr.*-vellen, waarvan 2 ¼ in Maart geplaatst.

Hiervan dus nog beschikbaar	:	9 ¾ vel
Verder uit VI en Bundel-voorraad	:	3 ½ vel

de bijdrage Buysse voor een dier aflev. aanvaard kan worden, en of ik buitendien Doctor Juris'

en overigens naar schatting	:	6 ¾ vel
	:	_______
	:	20 vel

20 vel = 320 bladzijden of voor 3 jaargangen en 2 aflev. van een 4en jaargang eventueel 1 vel per aflevering of voor circa 3 jaargangen even veel als Verwey tot nu toe gemiddeld per aflevering gegeven heeft.'

nieuwe tooneelspel voor een dier twee afleveringen zoû kunnen vragen (ook vermoedelijk ± 3 vel kleine-druk). De bijdrage-Buysse is een novelle. Met besten groet, ook aan Kitty.

t.t.
Karel Alb.Th.

154

Noordwijk/Zee
15 Mei 1901.

Amice, Ik stel voor Buysse in het Julinummer te plaatsen en de Koo te vragen voor het Septembernummer. Met je eigen bijdragen mee is dat dus in elke aflevering ± 5 vel 'gereserveerd'. Stijn Streuvels zei mij - van de week in den Haag - dat hij voor Juli niet klaar zou komen, wel, vermoedelijk, voor September. Vandaag komt Kobus hier. Ben jullie al over? Hartelijk veel geluk in je nieuwe huis!

tt
Albert Verwey

155

Baarn, 22 Mei 1901.

Amice, Vriendelijk dank voor je welkomstgroet in mijn nieuwe woning, waar ik sinds 1 Mei ben en mij goed tehuis begin te gevoelen.[228] Ik hoop dat je haar in mijn aanstaande Augustusvacantie zult willen bezoeken. Ik wilde je voorstellen onze laatste overeenkomst aangaande ons beider bevoegdheid om zoowel dicht- als prozabijdragen voor het *Tijdschrift* te ontvangen en te keuren aldus uit te leggen, dat de schrijvers die gewoon waren aan jou of aan mij te zenden zich daaraan kunnen houden, terwijl nieuwen vrij zijn hetzij aan jou hetzij aan mij te zenden. Komt dus bijv. een inzending van een schrijver, met wien ik reeds in betrekking ben geweest, via de uitgevers te Noordwijk - zoo als nu wellicht met den Heer H.Lysen uit Middelburg het geval is - dan de goedheid te hebben mij de bijdrage te doen geworden. Met beste groeten,

t.t.
K.A.T.

228 Op 28 april 1901 had Van Deyssel definitief de pal tegenover *Villetta* gelegen villa *De Bremstruik* betrokken, het onder architectuur van K.P.C. de Bazel gebouwde landhuis dat aan het echtpaar Alberdingk Thijm-Horyaans werd aangeboden, door vrienden en bewonderaars, bij gelegenheid van de viering van hun Koperen Bruiloft op 26 november 1899. Zie voor bijzonderheden over deze verhuizing: Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven,* Amsterdam, 1977, p. 86-87, p. 91-95.

P.S. Er is hierbij niet de minste haast natuurlijk, maar deze inzender schijnt geen bewijs van ontvangst gekregen te hebben en vraagt mij naar zijn zending.

156

Noordwijk/Zee
25 Mei 1901.

Waarde Vriend,
Een groote verscheidenheid van tijdroovende werkzaamheden - om van de uitgangen te zwijgen - heeft me doen verzuimen meer-dan-één bijdrage aan je aftezenden. Zij gaan hiernevens: een viertal; waarvan die van den Heer Feenstra al weer groote haast heeft om naar zijn maker terugtegaan.

Hartelijke groeten. Gister zag ik George hier in den Haag.[229] Hij las er voor heel weinig menschen. Tot later.

Je
Albert Verwey

157

Baarn, 9 Juni 1901. -

Waarde Vriend,
Ontvang den besten dank voor de toegezonden *Stille Toernooien,*[230] van

t.t.
Karel Alb.Th.

158

Noordwijk/Zee
10 Juni 1901.

Amice, De heer Leo Faust - naar het schijnt verbonden aan de Nieuwe Courant in den Haag[231] - vraagt mijn persoonlijke meening over bijgaand stukje en of het plaatsbaar is. Ik wensch dit laatste liever naar de geldiger meening van L. van Deyssel beslist te zien. De mogelijkheid blijft dan tevens uitgesloten dat een in Baarn verworpene het in Noordwijk probeeren zou.

Hartelijke groeten. Groet ook Cateau.

Je toegenegen
Albert Verwey

Mag ik aandringen op spoedige terugzending, met oordeel, aan mijn adres?

229 Na zijn lezing, op 24 mei 1901 in Den Haag, verbleef Stefan George nog tot omstreeks half juni in Noordwijk.

230 Albert Verwey, *Stille Toernooien,* W. Versluys, Amsterdam, 1901, 308 pp.

231 Leo Faust was inderdaad sinds 1 januari 1900 verbonden aan de Nieuwe Courant: geen dagblad, maar het orgaan van de Werkgeversbond.

159

Baarn, 21 Juni 1901. -

Amice,

Boeken schreef mij onlangs[232] gaarne een exemplaar *Nieuwe Gids* te ruilen voor een aan hem te adresseeren exemplaar *Tweem. Tijdschrift*. Het schiet mij in eens te binnen dat ik niet zeker weet of ik je hierover al naar je meening vroeg. -

Mijn vriend Boutens heeft een, op een enkel te familiaar woord na mijns inziens als Hollandsch prozastuk zeer goede vertaling uit het Grieksch gemaakt, getiteld 'Platoons Drinkgelag', die tot nu toe alleen in klein aantal prezentexemplaren[233]

232 Hein Boeken had al op 29 december 1900, vanuit zijn woning, Derde Weteringdwarsstraat 35 te Amsterdam, aan Van Deyssel geschreven: 'Amice, Ik hoop niet dat ik onbescheiden ben wanneer ik me tot je richt met het volgende verzoek: zoudt ge mij het onschatbare genoegen willen doen mij ook geregeld een exemplaar van het Tweemaandelijksch Tijdschrift te zenden? Zoo ik je daar genoegen mee doe wil ik van mijn kant daarvoor gaarne een exemplaar Nieuwe Gids in ruil geven. Zoudt je mij ook eens willen melden of indertijd de Heer Versluys, zooals ik hem verzocht, je een ex. "Goden en Menschen" heeft gezonden?' In antwoord op Van Deyssels reactie van 30 december 1900, schreef Boeken op 4 januari 1901 'dat inderdaad reeds in ruil voor een aflevering N.G. een ex. T.T. in den Haag [dus door Willem Kloos - H.P.] wordt ontvangen, maar dat het toch mijn bedoeling was je om nog een exemplaar voor mij in 't bijzonder in ruil voor nog een exemplaar N.G. te verzoeken.' Bij schrijven van 14 juli 1901 bracht Boeken Van Deyssel dank voor diens tegemoetkoming aan zijn verzoek.

233 Op 24 juni 1901 bereikte Van Deyssel, als een geschenk van P.C. Boutens, diens in mei 1901 in eigen beheer uitgegeven en door de Firma Kooyker te Leiden in een oplage van 40 exemplaren gedrukte vertaling van *Platoons Drinkgelag*. Op 6 juli 1900 schreef Boutens vanuit Voorschoten: 'Waarde Heer Thijm, Met genoegen zie ik de vertaling in het Tweemaandelijksch Ts. Het kan zeer wel in tweeën worden gesplitst, zóo dat de eerste helft loopt tot het eind van Agathoons rede, 198. (kantpagineering). Tegelijk met dezen zend ik u een allegaartje verzen, waarschijnlijk door andere te volgen. Mogelijke publicatie in het Tw. zou vrij spoedig moeten plaats hebben, daar zij ook uitkomen in een bundeltje verstrooide gedichten, dat in het begin van den winter bij Blok verschijnt. [bedoeld is de bundel *Praeludiën/Verspreide gedichten,* Maison Blok, 's-Gravenhage, 1902, gedrukt door Joh. Enschedé en Zonen in Haarlem - H.P.].

Reeds lang zou ik u in uw nieuwe huis een bezoek gebracht hebben, maar van den Heer Verwey vernam ik, dat u tot 15 Augustus onspreekbaar waart. A.s. Vrijdag ga ik van hier voor een veertien dagen naar Engeland. Mijn adres is daar c/o Rev. J. Hale, Swanscombe Rectory, Greenhithe, Kent. Daarna Middelburg. Van Zeeland uit zou ik de laatste dagen van Augustus (mijn vacantie duurt tot 3 Sept.) graag bij u in Baarn komen. Vindt u misschien wenschelijk een paar aanteekeningen bij het Drinkgelag te geven, waar bv. Homeros wordt geciteerd, wat zakkenfeest is en doorgesneden dobbelsteenen? Ik houd niet van noten. Ook tegen uw kleine letter heb ik een hartgrondig bezwaar.

Met vr. groet, ook aan Mevrouw, P.C. Boutens.

P.S. Hoofdzakelijk ben ik tegenwoordig bezig met een vertaling van Aeschylus' Agamemnoon, een lang gedicht Narcissus, en korte lyrische versjes naar aanleiding van het verhaal van Tristan en Isoude. Als u dat interesseeren mocht, zal ik u eerlang een en ander sturen.'

Uit het 'allegaartje verzen' zijn er geen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift geplaatst. *Het treurspel van Agamemnoon*. Naar het Grieksch van Aischylos, in Nederlandsche verzen overgebracht door P.C. Boutens, verscheen in december 1903, in eigen beheer en wederom in een oplage van veertig exemplaren, gedrukt door de Firma Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem. Het gedicht *Narcissus* heeft nooit het licht gezien, al werd het wel aangekondigd in het prospectus betreffende de elfde jaargang (1905) van De XXe Eeuw, als daarin te zullen verschijnen als *Narcissus* (Fragmenten), evenals *Liederen van Isoude*.

bestaat. Als je dit goed vindt, wilde ik hem die voor het *Tijdschrift* vragen. Doctor Juris kan het tooneelspel, waarnaar ik vroeg, wel later, maar nu nog niet geven. - Voor het Septr. nummer heb ik verder niets dan 1 klein novelletje van Dekking.[234]

Met besten groet

t.t.

K.Alb.Thijm.

160

30 Juni 1901.[235]

De 'korte lyrische versjes naar aanleiding van het verhaal van Tristan en Isoude' zouden eerst twintig jaar later gebundeld worden als *Liederen van Isoude*. Eerste uitgaaf, C.A.J. van Dishoeck, Bussum, 1921. Van *Platoons Drinkgelag,* tenslotte, zou eerst in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 3, maart 1902, p. 284-305, een fragment verschijnen en wèl de rede van Agathoon tot de binnenkomst van Alkibiades. Het, overigens nadien stilistisch door Boutens bijgeveilde en gepolijste, fragment stemt overeen met de tekst, zoals die wordt aangetroffen in P.C. Boutens, *Verzamelde werken,* dl. V, Haarlem/'s-Gravenhage, 1951, p. 148, laatste regel, t/m p. 168. De keuze van juist dit fragment is het resultaat van tussen Boutens en Van Deyssel gevoerd overleg, toen eerstgenoemde te Baarn, ten huize van Van Deyssel, logeerde op 30 en 31 augustus en op 1, 2 en 3 september 1901. Op 30 augustus maakte Boutens toen persoonlijk kennis met Herman Gorter en met de architect van Huize *De Bremstruik,* K.P.C. de Bazel. Naar mag worden aangenomen zal rond deze datum ook aan de orde zijn gekomen wat Van Deyssel op 24 mei 1901 noteerde: 'Ik vermoed dat van de bekoorlijkheid van het oorspronkelijke hierin weinig is overgebleven. Wat de leer er in aangaat, geeft het den indruk (in Socrates' rede in het stuk) eener algemeene aanduiding van het Godsbegrip, zoo als dat ook voorkomt bij de middeneeuwsche mystici, - maar - zoo als overigens Maeterlinck aangeeft - zeer elementair in vergelijking met Ruysbroeck.' In elk geval moet Van Deyssel met Boutens besproken hebben de consequentie van een op 29 mei 1901 gemaakte aantekening: 'Conversatie-woorden als "mijn opinie", "would-be", "asjeblief" moesten uit de vertaling weg.'

234 Van Henri Martinus Dekking (1871-1939) zou eerst in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 3, maart 1902, het fragment *Oud-Huwelijk,* p. 330-347, worden afgedrukt.

235 Op deze 30e juni 1901 legde Van Deyssel enkele *Algemeene opmerkingen over mijn leven* vast: 'Het wordt tijd, dat ik mij van mijn leven meester maak en het inricht naar mijn goed-vinden. De twee groote deelen of helften van mijn beroep - werken (schrijven) en studeeren, - volbreng ik geen van tweeën in den zin, dien die woorden voor mij hebben. Wat het studeeren aangaat, - zoo als het een paar jaar geleden met Barrès ging, gaat het mij nu weêr met den belangrijkeren Goethe. Ik lees dit werk één maal en krijg een oppervlakkigen indruk, waarvan ik enkele losse aanteekeningen maak.
Ik wéét dat dit slechts een oppervlakkig begin is.
Ik besef min of meer wát studeeren zijn zoû.
Ik *verlang* te doen wat ik studeeren noem.
Ik *verlang* talen te leeren om daarin het werk van groote dichters te kunnen beöefenen.
Ik gevoel - nu weêr door de lektuur van Goethe - dat veel van de groote kunst mij nog onbekend is.
Zoo is het ook met mijn eigen werk. Er is niets van het *weinige,* dat ik op *onregelmatige wijze* voortbreng, of ik weet er van, dat dit nu *opgewerkt* zoû moeten worden, om tot iets te komen zóo goed als ik het mij voorstel. Dat wat ik schrijf zijn alle, - min of meer losse of stellige, min of meer grove of fijne, - *eerste ontwerpen* van dat wat het zoû moeten zijn.
Dit is in verband met de geheele verhouding tusschen mij als werker en mijn leven. Mijn leven is dat van een zieke en dat wat ik produceer is het met moeite en schielijke doorzetting boven de zee van mijn ziek-zijn hoog in de droogte gehoudene.
In plaats van de vruchtbare landstreek der gezondheid te bewonen, en daar mijn ontwerpen te maken en die op mijn gemak daarna uit te voeren, als mijn voortdurend levenswerk, - lig ik voortdurend in de zee der ziekte en het hoogste waartoe ik het breng, is het zichtbaar maken van een kleiner of grooter ontwerp nu en dan.'

Noordwijk/Zee

Amice, Van Boekens wensch had ik nog geen bericht ontvangen. Ik ben er voor, in elk geval, hem een Ex. te laten toekomen; meld mij evenwel of een *ruil.*ex. niet al gezonden wordt. Ik kan dan een *present.*ex. voorstellen. - Het bedoelde proza kan m.i. gevraagd worden - van een hooger dan gemiddeld honorarium hoeft dan zeker geen spraak te zijn? - alleen zal het geheele 'Drinkgelag', naar mijn schatting, ± 5 vel beslaan. En is dat niet rijkelijk veel, *te* veel eigenlijk? -

Hartelijke groeten

Albert Verwey

161

Amice, De *N. Gids* wordt in der daad reeds geruild, geloof ik. Boeken stelde voor een tweede ex. te zenden voor een tweede ex. *Tweem. Tijdschr.*

Het opstel Platoons Drinkgelag schat ik op ruim 3 vel (50 blz.) in tweeën te plaatsen, of met kleinere druk (40 blz.?) in eens. -

Ik zend naar de uitgevers een bijdrage van Mr. F. Coenen Jr. van 2 a 3 vel.[236] Met besten groet

Op 1 juli 1901 voegde hij hieraan toe: 'Datgene, wat ik "mijn ziekte" noem, is echter iets oppervlakkigs. Het is even zeker dat het iets oppervlakkigs is als dat het des-niet-tegen-staande voor het geheele Leven volstrekt belemmerend is.
Verschillende oorzaken zijn er, die dat, wat ik mijn ziekte noem, gaande maken. Hiertoe reken ik in de eerste plaats een zekere *atmosferische gesteldheid*. De zomer, zoo als die te Baarn is, heeft een zeer nadeeligen invloed. Hij belet te denken, te werken, eenigszins normaal te leven. Ook het voorjaar reeds. Zoodra de warmte intreedt, is het met het goede-leven gedaan. Bij vochtige warmte is het het ergst. Dit jaar heb ik het betrekkelijk lang kunnen volhouden, alleen wijl het voorjaar nog-al koel is geweest. Een paar maanden of nog korteren tijd in het warme jaargetijde in een goede atmosfeer verblijven, geeft niets voor het werk gedurende die paar maanden, noch voor het leven ná die paar maanden. Zonder tot werken te brengen, maakt het alleen het Leven dragelijker gedurende die maanden. Om te werken, behoef ik niet alleen een zekere atmosferische gesteldheid, een zeker gerief (tocht- vocht-, vliegvrijheid), zekere zorgeloze omstandigheden, maar ook: het vooruitzicht van daar, waar ik ben, voor onbepaalden tijd rustig te kunnen verblijven.' Op deze datum verscheen ook het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 4, juli 1901, aldus samengesteld: Cyriel Buysse, *Op het kleine gehucht,* p. 1-38, aldaar gedagtekend Afsnee-in-Vlaanderen, Mei 1901; W.L. Penning Jr., *Magda,* p. 39-41; J. Koopmans, *Tondalus' visioen,* p. 46-60; Albert Verwey, *Gedichten: In het land dat dood heet* en *Herboorne,* p. 61-64, voorzien van de noot: 'Dit gedicht en het vorige behooren tot den bundel *Dagen en Daden,* die dit jaar verschijnt', *Een liefde,* p. 65-66, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 391-393, p. 394 en p. 408; J. Th. Noordijk, *De crimineele anthropologie en het opstel van professor Heymans*, voorzien van de noot: 'Dit artikel werd aan de Redactie van *De Gids* aangeboden, maar door haar geweigerd, omdat ze vreesde door de aanneming te zullen komen in een door haar niet gewenschte polemiek', p. 67-90; M.H. van Campen, *Ontgoocheling,* p. 91-135; Albert Verwey, *Tijdzangen* XII; *Lof van Botha,* p. 136; L. van Deyssel, *Kritiek en causerie* [zie noot 226].

236 Frans Coenen Jr., *In duisternis,* verschenen in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 5, september 1901, p. 191-239 en in idem, aflev. 6, november, p. 423-462. Laatstelijk had Coenen meegewerkt aan het novembernummer van 1896, en toen onder de schuilnaam H. ten Amstel. Zie *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 203, noot 569. *In duisternis* had Coenen aan Van Deyssel toegezonden op 21 mei 1901. Op 2 juni 1901 sprak Coenen de vrees uit dat zijn zending te langdradig was uitgevallen. 'Dadelijk nadat ik het weggezonden had, beving mij die vrees, omdat ik 't eigenlijk aan niemand in zijn geheel voorgelezen heb. Wel in stukken, die insloegen. Maar van den totaalindruk weet ik niets en zelf kan ik er geen besef meer van krijgen. Nu ben ik ook een weinig bang dat gij er tegen op zoudt zien om

mij te zeggen, dat er wel goede dingen in staan, doch dat het geheel onverteerbaar lang is. Dit schrijven dient derhalve u te verzoeken zeer ronduit te spreken en zelf aan te wijzen wat naar uw meening kan, en dient, gemist te worden. Zoo te handelen zal aan het werk enkel ten goede komen.'
In antwoord hierop schreef Van Deyssel op 10 juni 1901: 'Waarde Heer Coenen, Indien men uw werk "In de Duisternis" in twee deelen splitst, waarvan het eerste eindigt daar waar de jonge man des middags koud is geworden op zijn kamer en die voor de tweede maal dien dag verlaat, - dan komt mij, ten eerste, over 't algemeen het eerste deel voor beter te zijn dan het tweede, en vervolgens, dunkt mij, dat het tweede deel sommige te-lange plaatsen en enkele bijna-herhalingen bevat.
Tot mijn spijt kan ik nu niet het werk zoo door en door behandelen, dat ik U bepaald zoû kunnen aanwijzen, waar de mijns inziens te-lange plaatsen en waar de bijna-herhalingen, die veranderd of uitgenomen konden worden, zijn. Ook weet ik niet of gemakkelijk verandering en uitneming zoû kunnen gebeuren zonder verkeerde leegten te veroorzaken.
Het werk doet zich aan mij voor als een geheel, waarvan de tweede helft zwakker en losser is dan de eerste, terwijl echter een meer samen-gedrukten toestand wellicht alleen door geheele overschrijving van de tweede helft kon worden verkregen.
Ik stel U voor in het *Tweem. Tijdschr.* alleen de eerste helft te plaatsen, eindigend waar de jonge man voor de tweede maal zijn kamer verlaat, ofschoon dan het meer af-makende slot gemist wordt.
Indien U hiertegen is, kán ook het geheel geplaatst worden. In beide gevallen, hoop ik, dat niet bepaald spoed bij de plaatsing gewenscht is, daar voor de volgende afleveringen vrij veel bijdragen niet goed langer uitgesteld kunnen worden. Mocht wèl eenige spoed gewenscht zijn, en alleen de 1e helft in aanmerking blijven komen, dan zoû ik U de Septr. en Novr. aflev. kunnen voorstellen. Met besten groet uw dw. K. Alberdingk Thijm.'
In Coenen's hierop volgende reactie van 13 juni 1901 werd het handschrift teruggevraagd, zoals ook afleesbaar is uit zijn latere brief van 24 juni 1901, die weer reageert op Van Deyssels brief van 21 juni 1901: 'Waarde Heer Coenen, Uw eersten brief betreffende uw werk *In de duisternis* heb ik nog eens overgelezen en ik zie dat de diagnose door mij U voorgelegd alleen in zoo ver niet overeenkomt met uw wensch als ik niet bepaald de plaatsen in het werk heb aangewezen, die naar mijn meening misschien te lang of te herhalend zijn.
Wèl heb ik echter uw vraag beandwoord op globale wijze door U als mijn indruk te melden, dat de minder goede deelen zich alleen in de tweede helft bevinden. Het precizeeren, dat U eigenlijk verlangde, is voor mij zoo moeilijk, om dat, naar het mij voorkomt, de minderheid van de tweede helft, zoo als ik U schreef, bestaat in 1e te-lange en bijna-herhalende deelen *in verband* met 2e een zekere slapperheid van de schrijfwijze in 't algemeen.
Daar ik dit werk èn in 't algemeen èn met betrekking tot uw andere werken, echter zeer hoog acht, zag ik het niet gaarne aan het *Tweem. Tijdschr.* ontgaan en kom U daarom vragen of het niet zóo te schikken is, dat in elk geval de eerste helft geheel of gedeeltelijk in de Septr.-aflevering komt. -
Heeft U voor de herziening van het werk de eerste helft in handschrift noodig of zal ik die laten zetten zoo dat U die in drukproef voor het voorlezen bij het handschrift kunt voegen? - In afwachting, met vriendelijken groet, uw K. Alberdingk Thijm.' Uit Coenen's brief van 24 juni 1901 blijkt dat hij accoord ging met ongewijzigde plaatsing van de gehele eerste helft in september, en met plaatsing van de tweede helft in november, nadat hij die helft zou hebben herzien aan de hand van het hem daarvan te retourneren handschrift.

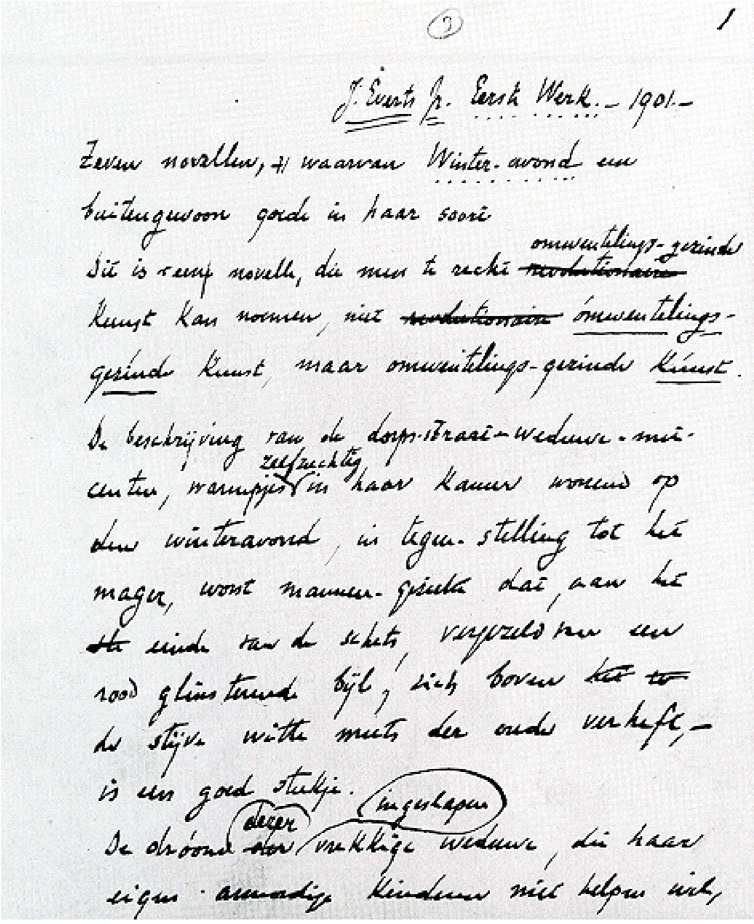

J. Everts Jr. Eerste Werk. – 1901 –

Zeven novellen, 7) waarvan Winter-avond een buitengewoon goede in haar soort

Dit is eene novelle, die men te recht omwentelings-gezinde kunst kan noemen, niet omwentelings-gezinde kunst, maar omwentelings-gezinde kunst.

De beschrijving van de dorps-straat-weduwe-met-centen, warmpjes zelfzuchtig in haar kamer woonend op den winteravond, in tegen-stelling tot het magere, woest mannen-gestalte dat, aan het einde van de schets, vergezeld van een rood glinsterende bijl, zich boven de stijve witte muts der oude verheft, – is een goed stukje.

De droom dezer (ingeslapen) vrekkige weduwe, die haar eigen armoedige kinderen niet helpen wil,

Handschrift van Van Deyssels bespreking van ‘Eerste werk’ (1901), een bundel schetsen uit het armelui's-leven, door J. Everts Jr. (1878-1945), in De XXe Eeuw van januari 1903. Zie noot 316.

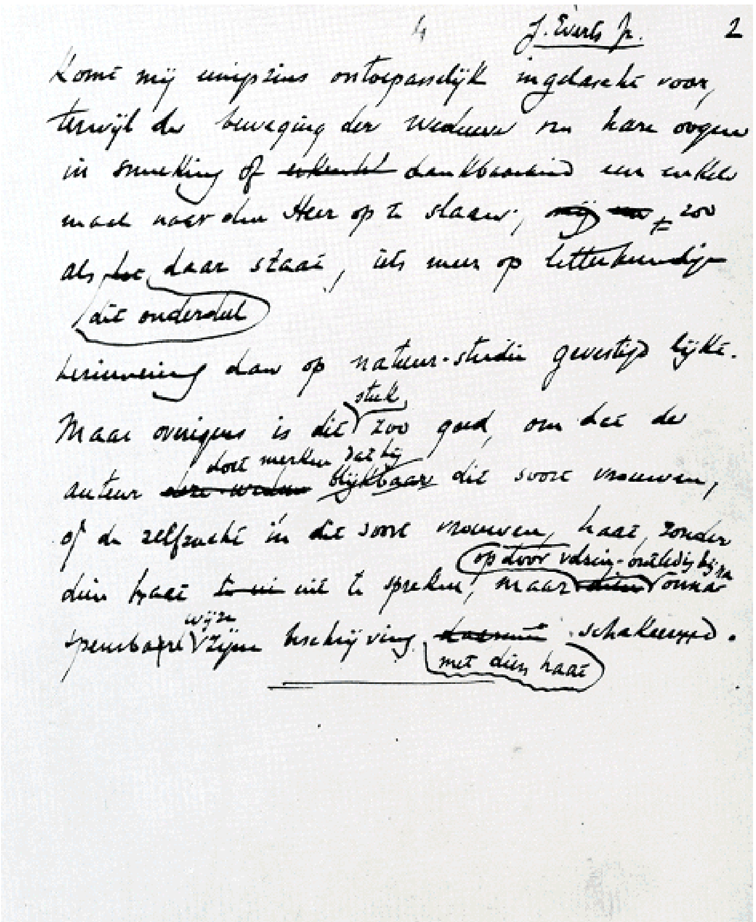
4 J. Ewerts Jr. 2

komt mij eenigszins ontoepasselijk ingedacht voor,
terwijl de beweging der Weduwe en hare oogen
in smeeking of ~~lokkend~~ dankbaarheid een enkele
maal naar den Heer op te slaan, ~~mij~~ ~~zoo~~ ± zoo
als ~~het~~ daar staat, iets meer op letterkundige
(dit onderdeel)
herinnering dan op natuur-studie gevestigd lijkt.
Maar overigens is dit stuk zoo goed, om dat de
auteur ~~doet weten~~ doet merken dat hij blijkbaar die soort vrouwen,
of de zelfzucht in die soort vrouwen, haat zonder
dien haat ~~te~~ uit te spreken, maar ~~dien~~ op door verdeeling-onbelijdig bijna onna-
speurbare wijze zijne beschrijving ~~...~~ schakeerend. (met dien haat)

162

Amice, Hierbij een brief, aan de Redactie geadresseerd, maar jou toegericht.[237] Als Diepenbrock gunstig adviseert[238] lijkt het voorstel dat erin gedaan wordt mij aannemelijk: honorarium, dunkt me, het gemiddelde: *ƒ*30,-. Hartelijke groeten

Albert.V.

4 Juli 1901
Noordwijk/Zee

163

29 Juli 1901

237 Een niet gedateerde brief van J.C. Hol, Pension du Chalet, route d'Ouchy, Lausanne aan 'Den Weled. Geb. Heer K. Albertdingk Thijm, redacteur v.h. Tweem. Tijdschrift/Hooggeachte Heer, Allereerst mijne excuses dat ik mij zoo ongevraagd tot U wend; maar ik heb U een practische vraag te stellen, die er U, hoop ik voldoende motief toe zal zijn. Ze is deze: Zoudt U genegen zijn in Uw Tijdschr. artikelen over muzikale onderwerpen van mij op te nemen? Zooals U misschien bekend is, ben ik voor een vijftal jaren in de Nieuwe Gids begonnen met muzikale kritieken (en een paar versjes) onder de naam *van Breull*. Ik heb dit in *De Kroniek* voortgezet, de laatste twee jaar met mijn eigen initialen onderteekenend (J.C.H.). Vooral in den loopenden jaargang ben ik nogal ijverig geweest, en zult U, zoo gewenscht, licht iets van mij kunnen vinden.
Over de muzikale waarde ervan zal mijn vriend Dr. Alph. Diepenbrock U zijn meening wel willen zeggen. Hij heeft mijn aandacht reeds vroeger op Uw maandblad gevestigd. Het spijt mij de "Nieuwe Gids" ontrouw te worden (wat ik praktisch wat medewerking betreft reeds lang ben), doch zij heeft te weinig lezers en is au fond te weinig serieus. Ik geloof dat muzikale artikelen aan Uw lezers welkom zouden zijn, omdat de muziek de meest verbreide der kunsten is, en de muzikale kritiek in ons land buitengewoon armelijk.
Zoo U op mijn plan mocht ingaan, wilt mij dan s.v.p. melden op welk honorarium ik kan rekenen. Daar ik nu reeds zoo veel mogelijk, en weldra geheel van mijn pen moet leven, kan deze zijde mij niet onverschillig zijn.
Het Zwitsersche muziekfeest (te Genève) en het laatste werk van Diepenbrock (het Carmen Saculare) zouden mij aanleiding tot een eerste artikel kunnen geven. Of wel de Wagner-opvoeringen te Bayreuth. (Ik ben echter niet zeker dat ik nog een plaats kan krijgen daarvoor. Ik schreef maar heb nog geen antwoord).
Ik blijf waarschijnlijk dezen winter te Genève om muziek te studeeren; maar na mijn terugkomst te Amsterdam zou het mij toelachen een geregelde tweemaandelijksche muziek-kroniek in Uw Tijdschrift te geven (zooals nu Mr. H. Viotta in de Gids doet; maar dan anders).
U dank zeggend voor Uw aandacht, in de hoop dat dit schrijven eenige vrucht mag dragen, Hoogachtend Uw dw. dr. J.C. Hol.'[aant.]

238 Reeds op 5 juli 1901 vroeg Van Deyssel aan Diepenbrock om advies. Deze laatste liet op 11 juli weten 'in alle opzichten J.C.H. aan te [kunnen] bevelen als medewerker voor het Tweemaandelijksch. Ik geloof dat hij werkelijk talent bezit voor de moeilijke kunst van prozaschrijven, en ik weet dat hij met alle kracht streeft naar iets wat ik zeer schoon vind, en wat ik geloof dat ook jouw sympathie zal bezitten: het concipieeren van een muziek-beschouwing op cultuurhistorische grondslag. En daar ik geloof dat deze rubriek ook een aanwinst zal zijn voor het door jou en Verwey geredigeerde tijdschrift, meen ik je zijn medewerking ten sterkste te kunnen aanraden.' (Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*/Bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser, dl. III, 's-Gravenhage, 1970, p. 288-289).

Waarde Vriend, Als het van beide zijden zoo te schikken is zou ik graag in de maand Augs. een paar dagen in Baarn doorbrengen. Mijnerzijds ben ik zeker dat ik de eerste

acht dagen na den 16en niet kan: verdere hindernissen zijn hangende. Hol heeft gestuurd. Van Streuvels de verzen die Gezelle heeft nagelaten[239]: misschien stuurt hij zelf nog wat.
Beste groeten

Albert.V.

164

Amice, Andere schikkingen maken het voor mij verkieselijk een bezoek aan Baarn te stellen in de eerste week van Augustus. Als je dus geen bezwaar hebt kwam ik liefst Donderdag of Vrijdag a.s. Verontschuldig de haastige mededeeling.

tt
Albert.V.

29 Juli 1901.

165

Baarn 30 Juli 1901.

Waarde Vriend,
Beter dan Donderdag 1 of Vrijdag 2 Augustus zoû het ons schikken, indien je ons Dinsdag 6 Augustus of Woensdag 7 Augs. het genoegen van je bezoek kondt geven.
Wij verheugen ons in een goede slaapgelegenheid voor den gast.
In de hoop dat ook die dagen je gelegen komen.

t.t.
Karel Alb.Th.

166

Baarn, 2 Augs. 1901. -

239 Zie, in verband met de medewerking van Stijn Streuvels: M. Hanot, *De literaire betrekkingen tussen Albert Verwey en Vlaanderen*. Overdruk uit Handelingen XII der Zuidnederlandse Maatschappij voor Taal- en Letterkunde en Geschiedenis, Brussel, 1958, 28 pp., alsook: M. Hanot, *De briefwisseling tussen Albert Verwey en Stijn Streuvels, De geschiedenis van een samenwerking*. Reprinted from Publications of the Modern Humanities Research Association, Volume 4, European context, Studies in the history and literature of the Netherlands presented to Theodoor Weevers, Cambridge, 1971, 46 pp.

Amice, Ik zond aan de uitgevers 1 gedichtje van Boutens[240] en 1 schetsje van Heijermans[241], samen ± 7 blz. - Het kan natuurlijk des gewenscht ook goed tot een latere aflevering verschoven worden -

Tot ziens

t.t.

K.A.Th.

240 P.C. Boutens, *'De dag staat als een maal bereid',* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 5, september 1901, p. 291, voor de eerste maal herdrukt in de bundel *Praeludiën,* 's-Gravenhage, 1902.

241 S. Falkland, *De Pàng,* in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 6, november 1901, p. 463-468.

Joan C. Hol (1874-1953), Zie noot 237 en noot 286.

167

Amice, Boutens en Falk. ontving ik in proef. - Ik hoop Dinsdag[242] op den ochtend bij je aantekomen: logeerbed in dank aanvaard. Zoo mogelijk zend ik nog eenige tijdschriften.

Tot ziens tt

Alb.V.

3 Augs. 1901.

168

10/VIII/1901. *Jakoba van Beyeren* [243] (mij 8/VIII/1901 voorgelezen) Dit is een tooneelstuk zonder waarde. Het is gelijk aan zeer slechte, holle en uiterlijke imitatie van groote dichters van voorheen. Op enkele, min of meer duidelijke, voorstellingen na, - die der edelsteenen in het begin, die van wolken-bewegingen boven een gebergte of iets dergelijks in het midden, die van een bloem van liefde, welke eene vrouw omzweeft of iets der-gelijks, tegen het einde, - is het onleesbaar (of on-aan-hoor-baar) van vervelendheid. Het gedeelte aan het begin, dat de voorstelling der edelsteenen bevat, is het beste, maar noch deze plaats, noch de plaatsen, waar de andere voorstellingen zijn, munten uit boven den aard van Verweys vroeger werk.

De ‘toon’ zij hier ‘voller’ en krachtiger dan in *Persephone,* - de ‘toon’ van het eerste gedeelte van *Persephone* is mooyer dan déze toon, en zoodra, gelijk hier in *Jakoba van Beyeren* - de toon bepaald *leelijk* is, doet het er zeer weinig toe of die toon vol en krachtig is.

Het goede werk van Buysse, Heyermans, Zola, prefereer ik zeer zeker boven zulke dichtkunst. Het is juist de *enorme* afstand, die dit werk van het goede werk van Goethe scheidt, die in over-een-stemming is met de waardeloosheid, die men er aan bespeurt als men het met het werk der modernen vergelijkt. -

In werkelijkheid is er géén over-een-komst tusschen dit werk van Verwey en het werk der groote dichters van voorheen. Het is een zeer oppervlakkige waarneming, die over-een-komst meent te zien, omdat, - in tegen-stelling tot de modernen - dit werk van Verwey breed van bouw is, enz. evenals dat der groote dichters van voorheen. In werkelijkheid is er *geen zweem van over-een-komst* tusschen de constructieve elementen van Goethe's goede werk en *Jakoba van Beyeren*

242 Verwey arriveerde echter al op maandagavond 5 augustus 1901. In de loop van vrijdagochtend 9 augustus 1901 vertrok hij weer huiswaarts. Aangezien op zondag 4 augustus te Soest was komen te overlijden Charlotta Woldina Maria Slaghek, eerder weduwe van Lambertus Alberdingk Thijm en nadien weduwe van Dr. Franciscus Kuijper, brachten Van Deyssel en echtgenote in de loop van dinsdag 6 augustus een condoleance-bezoek te Soest. Verwey vergezelde hen daarheen, maar begaf zich te Soest naar Jac. van Looy, alwaar Van Deyssel en echtgenote hem, na het vervullen van hun droeve plicht, kwamen ophalen.

243 Albert Verwey, *Jacoba van Beieren,* W. Versluys, Amsterdam, 1902, 72 pp. Alleen het derde bedrijf werd vóorgepubliceerd in De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 11, november 1902, p. 522-534. Het drama werd laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 451-492. *Jacoba van Beieren* werd uitvoerig besproken door Hendrik van der Wal, in De Kroniek, Nr. 456, 19 september 1903, p. 301-303.

Jakoba van Beyeren is zuivere ‘rhetoriek’, - nu niet in den zin van onlogische beeld-vorming zoo als bij Bohl, enz.; maar in dien van leêgen, hollen klank, en levenloos gedoe.

De aard van dit tooneelstuk is holle romantiek, in den zin van ledige exaltatie, die zich uit in klank, die gelijk is aan somber en zwaar geeste-loos kleur-gesmeer.

11/VIII/1901. In *Jakoba van Beyeren* is: het werktuigelijk schrijven in een zekere maat, waarop drijft die zekere exaltatie, welke zich in den indruk omzet tot de visuëele fantazie van ‘somber en zwaar geeste-loos kleur-gesmeer’.

Dit samen noemt de auteur: den toon. Er is echter hier *geen,* innige, *vereeniging tusschen maat en exaltatie*. Terwijl juist wat ‘groote dichters van voorheen’ op de modernen vóor hebben (ofschoon die groote dichters die modernen daardoor volstrekt niet vol-ledig over-treffen) juist is: de vereeniging van hun (groote-)maat mèt hun soortelijke verheffing.

De ‘modernen’ hebben hunne verheffing en schrijven die precies neêr in de gebroken-maat, waarmeê die verheffing één is, om dat hun verheffing niet van zelf in groote-maat over-gaat, en zij dat-geen moeten hebben, waarin hun verheffing van zelf over-gaat. Verwey nu, schrijft, in toestand van levenloos schema, de groote-maat, waarop zijn exaltatie, zoo goed en zoo kwaad als het gaat, los komt drijven. Hij blijft daardoor, even zeer beneden de modernen als beneden de ‘groote dichters van voorheen’.

14/VIII/1901. De groote-maat, zoo die levend is, is de uit-drukking eener gesteldheid of houding van den menschengeest, die aan Verwey onbekend is. De klank van Verwey, zoo als die, in visuëele fantazie in kleur omgezet, zich vertoont, is iets dat anterieur áan en minder is dán het impressionisme. Naarmate de bedoelingen hooger gaan, wordt het werk minder, al leêger en holler en meer gezwollen. Daarom is *Van het land dat dood heet*[244] beter dan *Jakoba van Beyeren* of *Brieven van een landbewoner*.[245] Dit laatste is nòg vervelender en, zoo mogelijk, van nòg minder waarde dan *Jakoba van Beyeren*.

169

Baarn, 17 Augustus 1901.

Amice,

Ik zond een bijdrage van Prins naar de uitgevers (4 bladz.) Mocht die niet in de September-aflevering geplaatst kunnen worden, dan verzoek ik je vriendelijk mij dat even te berichten, ik zal dat dan aan Prins doen weten.

Met besten groet

t.t.

Karel Alb.Th.

244 Zie noot 235.
245 Zie nr. 174.

170

Baarn, 21 Augustus 1901. -

Amice,
Mocht het U gelegen komen, dan zoudt gij mij zeer verplichten, indien gij mij, weder zoo als vroeger, aan eenig geld zoudt helpen. Het is te doen om iets als *f* 150.-, deels om, waarschijnlijk met mijn wat ovarvermoeide vrouw, een uitstapje te ondernemen, deels voor de huishoudkas. - Mocht gij hiertoe kunnen en willen overgaan, dan verzoek ik U echter vriendelijk aan dit zoo min mogelijk ruchtbaarheid te geven, daar ten eerste Gorter, die reeds te veel voor mij deed, niet aangesproken zoû mogen worden, maar ik ten tweede zelfs niet gaarne zag, dat hij moest denken dat er nu nog niet genoeg voor mij gedaan was. Met andere woorden: móch gíj tot dezen dienst genegen zijn, dan ontbeerde ik toch liever uitstapjes enz., dan dat er anderen dan gij zelf en hoogstens een enkele persoon uit uw naaste omgeving eventuëel bij betrokken zouden worden. -
Met excuses en besten groet, de uwe

Karel Alb.Th.

171

Noordwijk/Zee
24 Augs. 1901.

Amice, Hierbij heb ik het - spijtig - genoegen je de *helft* van de gevraagde som te doen toekomen. De moeilijkheid is dat ik - om van mijn eigen onbekwaamheid te zwijgen - buiten de mogelijkheid ben iemand anders te vragen dan mijn zwager, die juist dit beschikbaar had.
Ik heb het stukje van Prins doen opnemen en stel nu voor Falkland uittestellen.
Behalve de mooie bladzijden die ik al kende vind ik in je eigen bijdrage vooral den brief[246] bewonderenswaardig. Het zijn maar enkele bladzijden, maar juist als geheel, en om de fijnheid van den stijl zoowel als om de geestelijke waarde, ben ik geneigd ze naast de allervoortreffelijkste opstellen te plaatsen die je geschreven hebt.
Wij spraken in Baarn over een herhaling van mijn bezoek, in September. Zou het je veel kosten de rollen dan omtekeeren en een week in September in Noordwijk te komen doorbrengen? Wélke dagen kunnen wij dan nog vaststellen.
Beste groeten, ook aan Cateau van je toegenegen

Albert Verwey

246 Bedoeld is de, aan een 'Waarde Vriend' gerichte brief *Over Het Leven en De Waarheid,* die het licht zou zien in het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 5, september 1901, p. 288-290. Zie ook noot 142. Nadat deze brief in druk verschenen was, noteerde Van Deyssel: 'Bij herlezing maakt dit stukje den indruk van iets droogs en kleins te zijn, - namelijk: kleiner en drooger dan de maker gedurende het maken wist, kleiner en drooger dus dan hij vermoedde het terug te vinden. Het opmerkelijke hiervan schijnt mij de onjuistheid der waardeering van het eigen werk gedurende het maken: altijd dat te moeten zien door een warm en troebel waas van er- nader-aan-verwant-te-zijn-dan-een-ander heen.'

172

Baarn, 26 Augs. 1901.[247]

Amice,
Wil mij met een enkel woord berichten of mijn schrijven van ongeveer 20 Augustus je heeft bereikt? -
Met besten groet

Karel A.Th.

173

Baarn, 26/VIII/1901. -

Amice, Ik ontving je zending in goede orde. Wees zoo goed mijn erkentelijkheids-betuiging aan je zwager Gerlof (deze is het immers?) voor zijn bizondere bereidwilligheid over te brengen en aanvaard zelf mijn dank zoowel voor je bemiddeling in deze als voor je waardeering mijner bijdrage in de Septr. afl. *Tw. Tijdschr.* - Je uitnoodiging voor Noordwijk neem ik gaarne aan, maar in verband met den zwaktetoestand mijner vrouw en andere afspraken, liever voor slechts 2 dagen, over welker precizeering ik verzoek nog nader met je te mogen briefwisselen. -
Met de beste groeten

t.t.
K.A.Th.

174

Brieven van een Landbewoner (Tweem. Tijdschr. Septr. 1901.)[248]
Zeer slecht.
Het bekrompen en bekende historische inzicht omtrent het geestelijk leven van Joden en Grieken, - en dít vulgair gedacht - (de Joden plaatsen God buiten het leven, de Grieken ín het leven, enz.-) - dit inzicht heeft men getracht tot iets meerders dan

247 Dit briefkaartschrijven heeft zich gekruist met Verwey's brief van 24 augustus 1901.
248 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 5, september 1901, was aldus samengesteld: [anoniem, echter geschreven door Albert Verwey], *Een laatste bijdrage,* p. 175; Guido Gezelle, *Enkele nagelaten gedichten,* p. 176-181; Albert Verwey, *Brieven van een Landbewoner,* p. 182-190, herdrukt in *Luide Toernooien,* Amsterdam, 1903, p. 133-150; Frans Coenen Jr., *In duisternis,* p. 191-239; Karel van de Woestijne, *Thanatos en de Vreemdeling,* p. 240-245; J. Everts Jr., *Een 'saaie',* p. 246-257, aldaar gedagtekend November 1900; Is. P. de Vooys, *In het Geuldal,* I, II en III, p. 258-262; L. van Deyssel, *Lyriek en beschouwing (Aanteekeningen en Kleine Stukken):* [zie noot 227]; P.C. Boutens, *'De dag staat als een maal bereid',* p. 291 [zie noot 240]; Stijn Streuvels, *Sint-Jan,* p. 292-307, laatstelijk herdrukt in *Volledig werk,* dl. I, Brugge, 1971, p. 939-956; André Jolles, *Aan Frans Coenen Jr.,* p. 308-310; Ary Prins, *De heilige tocht,* p. 311-314; Albert Verwey, *Het Raadhuis te Amsterdam,* p. 315-320, aldaar gedagtekend 25 Juli 1901, herdrukt in *Luide Toernooien,* Amsterdam, 1903, p. 151-160; J.C. Hol, *Zwitsersche en Hollandsche muziek,* p. 321-341, aldaar gedagtekend Ouchy, Juli 1901.

de gewone pasmunt te maken door het in een zekeren plechtigen, gezwollen toon te uiten, waardoor het minder dan niets geworden is.

Het is de zelfde fout die bij Van Eeden wordt gevonden (o.a. in de 'Koele meren des Doods'): iets in zich zelf vulgairs dat op plechtigen toon wordt geüit, waardoor het dubbel leelijk wordt.

Over het Paleis-Stadhuis (Tweem. Tijdschr. Septr.) -

Dit is een goed stukje. Fout als samen-stelling alleen, dat het met een soort schildering begint, die geen verband houdt met de verontwaardigingsbladzijden betreffende het Paleis.

175

Baarn, 22 Septr. 1901.

Amice, 25 dezer hoop ik naar Hamburg te vertrekken, tot circa 5 Oktober[249]. - De geneesheer[250] schreef mij tot dien dag volkomen rust voor. - Een mogelijk bezoek aan de frissche plaats die je bewoont, zal ik dus tot na 5 Oktober moeten uitstellen. - Voor de Novr. aflev. heb ik, zoo gewenscht, een groote bijdrage van Buysse,[251] van mijzelf zal ik misschien een paar stukjes boekbeoordeeling aanbieden. -

Met besten groet

Karel A.Th.

176

Baarn, 8/X/1901. -

Amice, Met 15 October denk ik mij weder voor eenigen tijd in de teruggetrokkenheid te begeven. Ik ben te moe en het weder is te guur om je te Noordwijk mijn opwachting te komen maken zoo als ik beöogde; de schilders hebben de slaapkamers hier in beslag genomen,[252] zoo dat ik je ten mijnent op 't oogenblik ook geen nachtverblijf kan aanbieden, voor het geval dat het levenslot je voor den 13$^{n.}$ naar deze streken mocht voeren. Voor dat geval zoû ik mij alleen voor een bezoek dat een gedeelte van een dag duurde, kunnen aanbevelen. Gebeurt dit echter niet, dan zal het goed zijn, dat ik je

249 Zie *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 275-277.

250 De in Utrecht gevestigde arts Van Erp Taalman Kip.

251 Cyriel Buysse, *Het Gezin van Paemel,* met de ochtendpost van 22 september 1901 bij Van Deyssel binnengekomen. In zijn begeleidende brief van 21 september 1901 schreef Buysse: 'Deze studie uit het Vlaamsche boerenleven is geheel oorspronkelijk nieuw, niet getrokken uit een mijner vroegere romans of novellen.' Bij diezelfde gelegenheid meldde Buysse zich aan 'met den aanvang van 1902 als abonnent' van het Tweemaandelijksch Tijdschrift.

252 Tot ver in november 1901 waren de schilders en behangers doende in Huize De Bremstruik, waarbij hun werkzaamheden voortdurend werden vertraagd door de nogal eens wisselende uitkomsten van het schier eindeloze beraad, tussen Van Deyssel en de architect De Bazel, over het te kiezen behangsel en over problemen als die van de alsnog op enigerlei wijze weg te werken 'vertikale plankenzichtbaarheid' in de onderpanelen van sommige deuren of die, verband houdend met het al dan niet alsnog aanbrengen van een groene bies om de zogeheten afhangende muurstukken op het bovenportaal.

schriftelijk het volgende lijstje van bijdragen voor de Novr. afl.overleg: Coenen (vervolg en slot), Buysse, Boutens, Prins, v.Looy, Verwey, v.Deyssel. Deze bijdragen met nog een paar kleintjes, zijn beschikbaar en Coenen reeds naar den uitgever.

Besten groet ook van huis tot huis van

t.t.
K.A.Th.

177

Noordwijk/Zee
12 Oktr. 1901.

Amice, Met leedwezen zie ik dat dit keer de goden ons geen wenschelijke samenkomst vergunnen willen. Ook ik ben dezer dagen niet in de gelegenheid van huis te gaan.

Tot nu toe zijn Van Looy, Falkland, Hol, Reddingius, Penning, Henr. Drabbe en Verwey gezet, tezamen ± 7 vel. - Voor het overige: Van Deyssel, Prins, Coenen, zijn aan honoraria beschikbaar ± *f*40, - Dan is het toegestane bedrag (het voor eenige jaren met *f*200. - verhoogde) uitgeput. Ge begrijpt dat dit bezwaar, evenals dat van de geringe ruimte, Coenen treft, op wien ik na je vorig schrijven, vóór je vertrek naar Hamburg, toen je schreef alleen Buysse en enkele kleinigheden van jezelf te kunnen zenden, niet rekende. Ik die nooit grooter opstellen dan van een vel schrijf heb mij daarna gehaast er een van dubbel die lengte,[253] benevens een, trouwens noodzakelijke, boekbeoordeeling, klaar te maken. (Bespreking van een ander boek: Kernkamps rede, is eveneens wenschelijk).

Liefst had ik nu, b.v. 10 blz., van Van Deyssel. (Prins, of indien het nog mogelijk was, een bespreking van Kernkamp door mij of een ander, kon er dan nog aan worden toegevoegd).

Wij hadden dan tevens, wat de verscheidenheid betreft, een goed nummer, terwijl een lang vervolg van Coenen - Van Looy is ook 41 blz. - ons zou noodzaken Falkland, Prins en Penning weg te laten en nog ons boekje te buiten te gaan. Hartelijke groeten.

tt
Albert.V.

178

Baarn, 12 October 1901.

Amice,

Zeer goed Coenen. Buysse en Boutens worden dus tot een volgende aflevering verschoven. Boutens wil wel gedeeltelijke plaatsing van het Symposion maar dan even

253 Albert Verwey, *Everhardus Johannes Potgieter*, in Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 6, november 1901, p. 386-420, herdrukt in *Luide Toernooien,* Amsterdam, 1903, p. 178-232.

hoog honor. als anders het geheel (tegen lager tarief dan de gedichten) zoû opleveren.
Met besten groet

t.t.
K.Alb.Th.

Rensburg schrijft mij of nog niet eens enkele zijner gedichten, die nog in voorraad zijn opgenomen kunnen worden.

179

Noordwijk/Zee
16 Octr. 1901.

Amice, Zooeven ontving ik je briefkaart van den 12den en je zult me wel een weerhaan vinden dat ik nu alweer aankom met een andere regeling. Ik stond namelijk voor de keus Coenen uittestellen, maar dan de aflevering eigenlijk te dun te maken (beneden de 9 vel) en den volgende keer minstens drie groote bijdragen te moeten opnemen: Coenen, Buysse en vervolg Van Looy, - of Coenen optenemen, met weglating van een enkele kleinigheid en eenigszins boven ons geld te gaan. Den doorslag gaf dat ik, eergister bij Groesbeek, hem hoorde opmerken dat novellistische vervolgstukken na twee maanden den leesgezelschappen niet naar den smaak waren. Zoo niet twee, wat dan vier, dacht ik.

Het nummer wordt dan als volgt: Van Looy 41. Verwey over Potgieter 35. Destombe-Drabbe 2. Coenen 40. Reddingius 2. Hol 13. Boekbeoord. Van Deyssel-Verwey 28 - tezamen juist ongeveer 10 vel.[254]

Eergister, bij Groesbeek, had ik zijn ernstigen aanval te doorstaan naar plannen van maandelijkschheid. Sints de oprichting zijn we geregeld achteruitgegaan, groote leesgezelschappen die op zestig Exx. tegelijk kunnen inteekenen, willen niet van ons weten omdat we niet maandelijksch zijn, maandschriften als Onze Eeuw, toch door niets aantrekkelijk, schijnen glad geplaatst te worden. Ik kon daar niet veel tegen aanvoeren en toen Gr. voorstelde te beginnen met het volgend jaar de nummers te splitsen om dan later tot uitbreiding en prijsverhooging over te gaan, heb ik niet alleen beloofd zijn voorstel aan je over te brengen, maar ook dat ik het ondersteunen zou.

254 Het Tweemaandelijksch Tijdschrift, 7e jrg., aflev. 6, november 1901, was uiteindelijk aldus samengesteld: Jac. van Looy, *Feesten,* VII *(Vervolg der Wonderlijke Avonturen van Zebedeus),* p. 343-383; Henriëtte des Tombe-Drabbe, *Twee sonnetten: Bekentenis en Jeanne d'Arc,* p. 384-385; Albert Verwey [zie noot 253]; J. Reddingius, *Twee sonnetten* (I, *Als ik mag stijgen in uw lichte sfeer*, II, *De weeke weemoed van de lucht in 't ronde*, p. 421-422; Frans Coenen, *In duisternis*, p. 423-462; S. Falkland, *De pàng,* p. 463-468; J.C. Hol, *Muzikale kritiek,* p. 469-481, aldaar gedagtekend Genève, Sept. 1901; Boekbeoordeelingen: Albert Verwey, *Verzen* van Giza Ritschl, p. 482-490, aldaar gedagtekend Noordwijk a/Zee, 8 Oct. 1901, herdrukt in *Proza,* dl. IV, Amsterdam, 1921, p. 177-187; Albert Verwey, *Een glanzend misverstand,* [n.a.v.]: *Over de materialistische opvatting van de geschiedenis,* door Dr. G.W. Kernkamp, Amsterdam, Scheltema & Holkema's Boekhandel, 1901, p. 491-501, aldaar gedagtekend 15 October 1901, herdrukt in *Luide Toernooien,* Amsterdam, 1903, p. 112-132.

Thuisgekomen, evenwel, zag ik de bezwaren weer. Ik voel namelijk veel voor een maandschrift dat geheel naar wensch zou zijn. Ik geloof óók dat een toestand waarbij men achteruitwerkt niet houdbaar is. Ik geloof tevens dat de konstellatie van kunst en politiek op het oogenblik gunstig is; - maar - Al wat ik zoo geloof beweegt zich om een groot maandschrift met vaste medewerkers voor alle rubrieken, en niet om een gesplitst tweemaandelijksch zonder medewerkende hulp. Dunne nummers waar niets in te plaatsen is; maandelijksche tezamenstelling met minder voldoening, en doordat ons overleg altijd schriftelijk zijn moet, verdubbelde zwarigheden; blijvende zwakheid in de afdeeling waartoe vaste medewerkers dienen konden: rubrieken voor kunst, muziek, politiek etc. Want dit is een dilemma waar men niet aan ontkomen kan: dunne maandelijksche nummers maar dan geen ruimte voor rubrieken die in elk nummer twee of drie vel beslaan, - of vaste rubrieksmatige medewerking maar dan dikke nummers. Een reorganisatie die dit laatste tot stand bracht, zou ik op 't oogenblik niet afkeuren, vooral omdat de tijd ervoor gunstig is en wij kiezen moeten tusschen uitbreiden of afnemen. Maar het zal geld kosten en is bovendien de eerste jaren voor het tijdschrift een waag.

Ik zie op je briefkaart den wensch van Boutens betreffende zijn honorarium. Er was met het laatste vers van hem eenig geharrewar waarover ik je juist schrijven wou. Toen ik je vorigen winter een kort bezoek bracht waarbij je in overweging gaf de onderhandeling met sommige dichters aan jou over te laten, meende ik dat je daarbij zei dat je in dat geval ook Boutens wel tot medewerking bewegen kon. Daar nu Boutens al bij ons had meegewerkt en er alleen nog kwestie was over zijn honorarium begreep ik dat je dacht hem dáárin tot onze meening te kunnen overhalen. Toen dan ook dat eene versje[255] kwam begreep ik die zaak was opgelost, en toen wij spraken over de vertaling en ik zei: maar niet tegen een hoog honorarium bedoelde ik met hoog niet *f*5.- maar *f*2.50. En jij antwoordde dan ook: nee, dat kan hij wel geven zonder honorarium. Nu hebben wij over het versje eenig dispuut gehad. Ik had hem opgegeven voor *f*2.5. Hij schreef Groesbeek om *f*5.- Groesbeek mij. Ik Groesbeek: dat ik niet anders dacht dan dat *f*5.- alleen voorloopig was voor die eerste bijdrage. Tenslotte zal Gr. de overige *f*2.50 hebben gestuurd. - Nu vraagt B. voor deze vertaling weer een hoog honorarium. Ik kan niet anders dan zeggen dat ik daartegen ben. Afgezien van de vraag of Groesbeek zou betalen wat niet geleverd is. Mijn voorstel is hem voor dat wat geplaatst wordt *f*30.- per vel aantebieden. Alleen voor het geval de behandeling van deze geldzaak je onaangenaam is, bied ik aan met B. erover te korrespondeeren. - Van Rensburg zal ik je sturen wat ik nog heb. Ik geloof niet dat er ter plaatsing veel over is. - Zelf schreef ik nog over Kernkamp. Ik schaam mij over mijn ongewoon aantal bladzijden. - Interesseert het je dat de uitgever Tjeenk Willink te Haarlem mij verzocht heeft het leven van Potgieter te schrijven?[256] Dat wordt mijn eerste dikke prozawerk. Het opstel in het Tijdschr. staat daarbuiten.

Hartelijke groeten. Schrijf mij spoedig je meeningen.

255 Zie noot 240.

256 Zie ook Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 193-184. Elders, op p. 171, drukt Uyldert twee citaten af uit Verwey's Potgieter-biografie en veronderstelt dan dat Verwey bij het schrijven daarvan gedacht zal hebben aan Van Deyssel en aan zijn moeilijkheden met Van Deyssel.

Je Alb.V.

Ik zie dat er van Rensburg vier of vijf over zijn die we den volgenden keer wel kunnen plaatsen. - Tenzij je er op gesteld bent plaats ik Falkland *nu* liever niet. Wij gaan ons budget ± 75 te boven. - Kun je je - maar neen, door het mooie weer[257] verleid zou ik den lust niet weerstaan je de verlokking voor te houden toch nog een paar dagen hier te komen. Ik vrees evenwel dat je op me zou toornen. Saluut! -

Ik vergat je erop attent te maken dat in het nr nu *niet* Falkland voorkomt, die den vorigen keer ook al is uitgesteld. Mag dat? *Desnoods* zou hij er in moeten. Mijnerzijds laat ik Penning weg.

180

Baarn, 18 Oktober 1901. -

Amice, Wel bedankt voor je schrijven. Tot mijn grooten spijt is het mij niet mogelijk dat thands met de uitvoerigheid, die ik zoû wenschen, te beändwoorden. Voor de onmiddellijke praktijk is dit ook niet vereischt, want ik deel je meening betreffende de maandelijkschheid *geheel*.

Verder zal ik Boutens betreffende het honorarium schrijven zoo als je voorstelt en waarmeê ik instem; en verzoek ik dat Falkland dezen keer geplaatst worde. -

Als ik aan mijn neiging om naar de Noordwijker zee te gaan gehoor gaf, - kwam ik in maanden niet meer tot mij zelf, tot mijn lectuur en werk. -

Zeer groetend

t.t.

K.A.Th.

181

Baarn, 20 Oktober 1901. -

Amice,

Prins zal voor de Novr. aflev. niets zenden wegens ongesteldheid,[258] en ik zal mijn bijdrage ook maar uitstellen, daar mijn kleinigheden bij elkaâr toch vermoedelijk meer dan een vel zijn en ik uit je brief begrijp, dat daarvoor geen plaats en geen geld is.

Met besten groet

K.A.Th.

P.S. Ik schrijf dit tevens aan de uitgevers.

257 Ook Van Deyssel maakte, op de dag van binnenkomst van Verwey's brief (17 oktober 1901) gewag van ‘mooi, zomerachtig weêr, met *een weinig* Oosten-wind’.

258 Zo liet Prins Van Deyssel weten op 15 oktober 1901.

182

[poststempel
Noordwijk aan Zee,
21 Oktober 1901]

Amice, Ik haast mij je met aandrang te verzoeken een dusdanig klein geldelijk bezwaar niet van invloed te doen zijn op *jouw* medewerking. Juist dáár tegenover bestaat het ook bij Groesbeek niet. Integendeel ligt dáárin bij hem de ware verontschuldiging. Mijn raming van 10 blz. meende te stemmen met je opgaaf; was ze te klein, des te beter. Zend spoedig: het nummer wordt er mooier door. Steeds tt

Alb.V.

183

Noordwijk/Zee
23 Oktr. 1901.

Amice, Omdat ik dacht zeker te kunnen zijn dat Groesbeek van mijn meening was heb ik hem geschreven je bij ontvangst van je bericht te vragen alsnog de bijdrage in te zenden. Groesbeek afwezig krijg ik nu een beleefd maar zeer stellig schrijven van de firma, door Nijhoff. Ik sluit het in met verzoek het me na lezing terug te zenden. Ik vind de zaak zeer onaangenaam. Een bijdrage van je waarop ik gerekend had komt er niet in en de tijd is te kort om een nieuwe regeling voorteslaan. Beste groeten.

Je
Albert Verwey

Mocht je je bijdrage nog hebben gezonden dan kan ze natuurlijk dadelijk gezet worden voor 't Januarinummer. -

184

Baarn, 23 Octr. 1901. -

Amice,
In verband met mijn laatsten kaartbrief, heb ik of heeft men, door de verwarring van het mobilair ten gevolge van het schilderen hier in huis, - mijn kopie onbereikbaar gemaakt. - Ik zal die dus niet voor de Januarie-aflevering kunnen zenden.[259]
Met besten groet.

259 Uiteindelijk zou in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 1, januari 1902, van Van Deyssel diens bespreking verschijnen van A. Aletrino's novellenbundel *Uit 't Leven,* p. 107-115, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 55-64.

Karel A.Th.

Dank voor je laatste schrijven.

185

Noordwijk a/Zee
9 Nov. 1901

Waarde Vriend, Hiernevens een ontwerp *Prospectus*. Wees zoo goed erin te schrappen, te wijzigen, toe te voegen wat je noodig acht en het dan aan Groesbeek te zenden. -

Het voorstel van 8 vel en *f*12.- is door Groesbeek aangenomen. Het zal ons nu mogelijk zijn uitmuntende nummers saam te stellen.

Mijn volgende bezigheid is nu het opstellen van een lijst van medewerkers aan wie ik nader zou wenschen te schrijven. Vooraf zal ik je daar nog over raadplegen. Aan Pit heb ik - toevallig dat ik hem in Amsterdam nog zag - de belangen van de Kunst-rubriek voorgehouden. Hij wou er een week over denken en mij dan schrijven.

Straks pak ik wat boeken voor je. Ook het meer geregeld bespreken van boekwerken moet een punt van overleg uitmaken. Zijn er van jouw kant nog personen die voor het leveren van *beknopte* besprekingen in aanmerking komen? Coenen, Prins, Bierens? Denk er eens over.

Beste groeten

je Alb. V.

186

Baarn, 9 Novr. 1901. -[260]

Amice,

Van 8 vel en *f*12.- had ik eigenlijk niet gehoord; alleen, meen ik, van 7 vel en *f*10.- Ik vind echter ook de 8 vel en *f*12- natuurlijk goed. Maar sta mij toe je uit te noodigen o.a. te bedenken, dat míjn positie ten opzichte van het tijdschrift, wat aard, hoeveelheid en onregelmatigheid van inzending, der bijdragen aangaat, waarschijnlijk juist het zelfde blijft als tot nu toe. Daar wij met de ongevraagd ingezonden bijdragen tot nu toe juist toekwamen zoo wat, - zullen er nu dus in 't vervolg *36 vel* per jaar meer, door vragen aan auteurs, enz., verkregen moeten worden. -

Ook verzoek ik je aandacht er op te mogen vestigen, dat, mocht de onderneming finantiëel mislukken, ik niet aan het verlies zoû kunnen deelnemen.

Ik stel je voor aan alle medewerkers een gedrukt briefje te zenden, waarin zij uitgenoodigd worden meer dan tot nu toe bij te dragen.

Verder, vind ik het prospectus goed; alleen zoû ik in overweging geven de alinea betreffende Onze Eeuw weg te laten.

260 Uit Van Deyssels laten vallen, in de eerste zin van het woord ‘gehoord’, laat zich (in combinatie ook met Verwey's brief van 12 november 1901) aflezen dat er, zeer kort vóor 9 november, in Amsterdam een onderhoud tussen Verwey en Scheltema & Holkema moet hebben plaatsgevonden, op grond van een onmiddellijk daaraan vooraf gegaan overleg tussen Verwey en Van Deyssel. De juiste datum van overleg in Baarn, en tevens van onderhoud in Amsterdam, liet zich niet achterhalen.

Ik zend het Prospectus aan Groesbeek door en zal aan Coenen, Prins en Bierens eens schrijven.

Met besten groet

Karel Alb.Th.

187

Noordwijk/Zee
12 Novr. 1901

Amice, Ik zie dat mijn haastig brief me in tegenspraak scheen te brengen met ons onderhoud. - Onze afspraak was de 7 vel à *f*10 te aanvaarden, maar als bezwaar bleef bij ons bestaan de geringe dikte van de afleveringen. Ik ging heen in de overtuiging dat jij haast nog meer dan ik onder den indruk van dat bezwaar was. - Tusschen twee treinen aan 't Rokin vond ik alleen Nijhoff wien ik het resultaat van ons gesprek meedeelde. Hij praatte mij meerdere uitbreiding uit het hoofd. Een uitbreiding tot 8 vel zou den prijs op *f*12.- brengen waar hij tegen was. Ik zei dat redactioneel het voordeel lag in de grootere aanzienlijkheid van het tijdschrift en in de mogelijkheid gevarieerder nummers saamtestellen. Dat ik evenwel tegenover zijn bezwaar niet verder wenschte aan te dringen en dat wij het er dus voor hielden dat het voorstel van de uitgevers, 7 vel à *f*10.- door alle partijen was aangenomen. - Nu wenschte N. evenwel ten gerieve van Groesbeek de zaak even te noteeren op een stukje papier dat hij op Groesbeeks lessenaar wou neerleggen. En hij koos daarvoor deze formuleering: Heeren Thijm en Verwey vinden 7 vel à *f*10.- goed, 8 vel à *f*12.- beter.

Tot mijn verbazing kreeg ik den volgenden dag een brief van Groesbeek dat hij vóór de 8 vel was en dat ook zijn associé hoewel ertegen zich bij zijn redenen had neergeleid.

Dit is dus de ontstaansgeschiedenis van ‘het voorstel van 8 vel’ dat je uit mijn brief van den 9e verbaasd heeft. Ik hoop dat het, hoewel niet woordelijk in de termen van ons onderhoud begrepen, je toch niet voorkomt tegen den geest ervan te zijn.

Wat nu betreft de 36 vel meer die noodig zijn - vin-je me *niet* lichtzinnig als ik de aanwezigheid daarvan voor zeker houd? Ik reken daarbij op verscheidenen die zonder moeite meer kunnen doen, maar ook op het *feit* van de maandelijkschheid, dat tot schrijven uitlokt. Het geldelijke levert geen bezwaar op. Wij hoeven immers niet zoover te gaan tot er nadeel komt. Bovendien - al wilden we 't, dan zouden de uitgevers wel bezwaar maken.

Je hebt gelijk met de Eeuw-kritiek. Ik zal die volzin vervangen door een onschuldige meedeeling van naam-verandering. - Laten wij met ons *in 't algemeen* tot medewerkers wenden, wachten tot na het Prospectus. Voorloopig hebben we, dunkt me, meer aan persoonlijke briefjes aan de voornaamsten met verzoek van den titel van hun eerstvolgende bijdrage.

Hartelijke groeten
Je Alb. V.

G. wenscht nl. een lijst met titels

aan 't Prosp. toe te voegen. -

187 A

Ik heb mijnerzijds nu geschreven aan:
Stijn Streuvels
Vermeylen (Langendonck, Hegenscheidt)
de Vooys
de Boer
Van Vloten (Hesseling)
Jolles en Gid. Busken Huët

Aan allen met mededeeling van maandelijksch verschijnen, verzoek om opgaven van titel eerstvolgende bijdrage, en aandrang tot flinke medewerking *en tot in hun kring werken voor de verspreiding van Prospectussen*. -

In den zelfden zin zal ik aan Van Eeden en Van der Goes schrijven, ook aan Koopmans. Als ik bericht heb van Pit vraag ik ook Veth.

Je noemde laatst de Roode. In '95 heeft hij een artikel over Politiek aangeboden dat geweigerd is. Hij is nu Kamerverslaggever voor Het Volk en doet dat zeer goed. Vin-je dat ik hem wat jou betreft vragen kan? -

Hiernevens heb ik het genoegen je een Ex. van mijn Dagen en Daden[261] aan te bieden. -

188

Noordwijk/Zee
16 Novr. 1901

Amice, Kreten om geld en meer geld worden geslaakt door den Heer Van Campen die niets en den Heer Heyermans die *ƒ*30.- per vel ontvangen heeft. Het geld evenwel is op en als het niet op was zou het, dunkt me, niet wenschelijk zijn op onze beschikking terug te komen. Heyermans heeft gehad wat ook Prins, Stijn Streuvels, Coenen e.a. krijgen, waarmee tot voor kort ook Van Looy genoegen nam; - en wat Van Campen betreft het gaat waarlijk niet aan een eersteling als de zijne te plaatsen en dan nog behalve de drukkosten 75 of 100 gld. ervoor uit te leggen. - Hij is geabonneerde en kan dus weten welken rang hij bij ons heeft en dat wij niet een tijdschrift zijn dat zich vult, in de eerste plaats, door hooge honoraria - Voor zijn tweede bijdrage die iets beter schijnt zou dan een niet te grote som per vel, bv. 24 gld. kunnen worden toegezegd. -

Ik zie je glimlachen, waarde vriend, om den ijver waarmee ik deze zaken behandel. Ik word zoo van de zorgen over het nieuwe tijdschrift. Gister ben ik weer in Amsterdam geweest waar Groesbeek doende was met titelblad en prospectus en ik een onderhoud had met Tak, en daarna met Pit. Het prospectus is gezet en er zal een lijst aan worden toegevoegd van schrijvers die in de afgeloopen zeven jaar hebben bijgedragen; *en eene*

261 Albert Verwey, *Dagen en Daden,* W. Versluys, Amsterdam, 1901, 136 ppl., laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 341-395.

DE XXE EEUW
MAANDSCHRIFT
VOOR LETTEREN, KUNST,
WETENSCHAP EN POLITIEK.
[NIEUWE REEKS VAN HET TWEE-
MAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT.]
HOOFDREDACTEUREN: L. VAN DEYSSEL
EN ALBERT VERWEY.

De nieuwe reeks van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* die 1 Januari a. s. begint, zal in maandelijksche nummers verschijnen, en onder anderen naam.

Voorraad van goede bijdragen maakte uitbreiding wenschelijk: met uitbreiding was de gelegenheid gegeven de belangrijkheid van het Tijdschrift te verhoogen door maandelijksche uitgave.

Indien een tweemaandelijksche uitgave de deugd heeft zich niet te kunnen inlaten met al te snel voorbijgaande verschijnselen, — die deugd zelf wordt een fout waar juist in de kortstondige tijdsomstandigheden een kracht ligt die boeit, en met recht boeit omdat ze zwaar van gevolgen is.

Zulk een tijd nu beleven wij.

Blad 1, 2, 3 en 4 van het door Albert Verwey geschreven prospectus van De XXe Eeuw.

Mochten vóór een aantal jaren letterkunde en schilderkunst de bijna onverdeelde belangstelling vergen van al wie een krachtig en oorspronkelijk leven liefhad en bewonderde, — sints geruimen tijd zijn kracht en oorspronkelijkheid, dikwijls niet minder boeiend, elders: in maatschappij-leven en staatkunde, in de lotgevallen van de volken, in den strijd met geschriften en wapenen, in de kunst aangepast aan zede en samenleving.

Beter dan een tweemaandelijksch tijdschrift is een *Maandschrift* in staat dit tijds-leven in zijn bladen vast te houden.

Een *Algemeen* Tijdschrift. Het Tweemaandelijksch wilde het zijn, maar kon het niet altijd, juist omdat het door zijn schaarsche verschijnen zulk een groote sfeer van algemeen leven, alles wat zoogenaamd *aktueel* was, buiten sloot.

Eerst nu zal het mogelijk zijn waarlijk *algemeen* te zijn.

Een algemeen tijdschrift van de *beginselen* van het Tweemaandelijksch.

Een algemeen tijdschrift dus dat vóór alles vraagt naar kracht en oorspronkelijkheid, van gedachte zoowel als uitdrukking. Dat partij-zucht niet voor een deugd aanziet, maar de scherpste uitingen van den partijganger niet weert, mits zij oorspronkelijk en krachtig zijn.

Ja, dat scherpte van uiting, waar het gaat om beginselen, zelfs wenscht.

De XXe Eeuw wordt het door ons genoemd. Bij maandelijks verschijnen kon de oude naam niet behouden blijven. De nieuwe naam zij een eenvoudige aanduiding van welken tijd wij de vertegenwoordigers wenschen te zijn.

* * *

Gedurende de ruim zeven jaren van zijn bestaan heeft het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* het geluk gehad de beste schrijvers en dichters van Noord- en Zuid-Nederland rondom zich te vereenigen 1). Terwijl hun hulp ons verzekerd blijft hopen wij dat zich nieuwe krachten zullen opdoen voor de nieuwe onderwerpen.

De Redactie is er diep van doordrongen dat alleen door aaneensluiting en krachtsinspanning van de meest verscheiden talenten het doel dat zij zich voorstelt kan worden bereikt.

Zij hoopt dat de wenschelijkheid van een tijdschrift als het hier aangekondigde door zulke talenten zal worden ingezien, dat de gelegenheid tot openbaarmaking van hun denkbeelden, hier aangeboden, door hen zal worden gewaardeerd.

DE REDACTIE.

---

1) Hiernevens gaat een opgaaf van schrijvers die aan de verschenen jaargangen hebben meegewerkt, waaraan toegevoegd is een lijst van stukken die in den nieuwen jaargang zullen geplaatst worden.

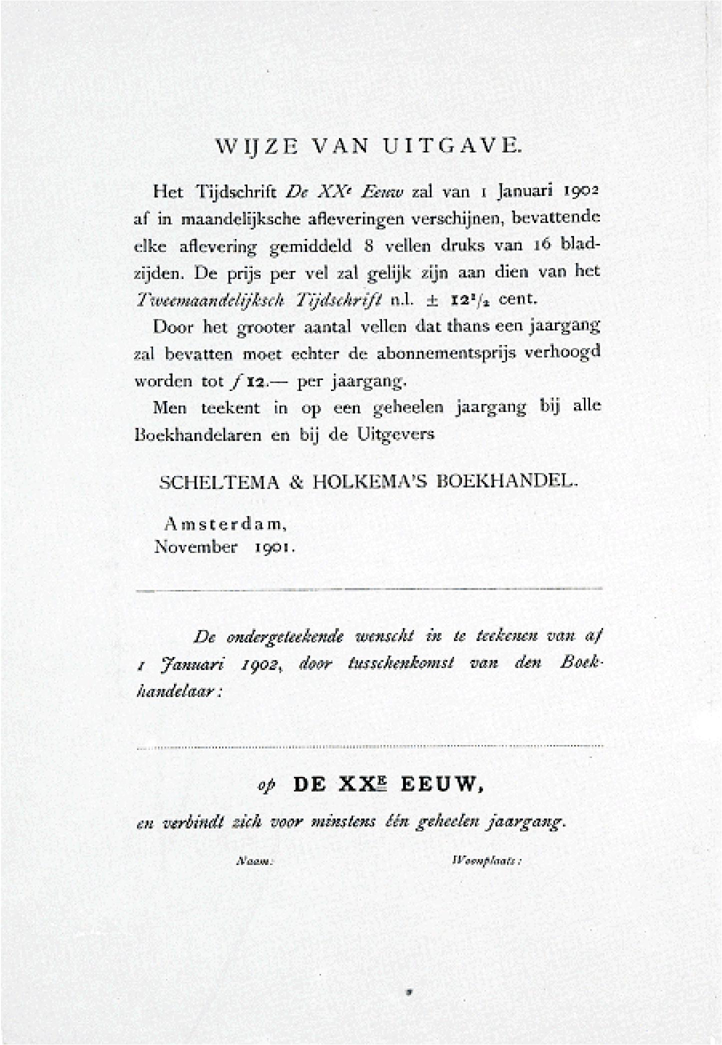

WIJZE VAN UITGAVE.

Het Tijdschrift *De XXe Eeuw* zal van 1 Januari 1902 af in maandelijksche afleveringen verschijnen, bevattende elke aflevering gemiddeld 8 vellen druks van 16 bladzijden. De prijs per vel zal gelijk zijn aan dien van het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* n.l. ± 12½ cent.

Door het grooter aantal vellen dat thans een jaargang zal bevatten moet echter de abonnementsprijs verhoogd worden tot *f* 12.— per jaargang.

Men teekent in op een geheelen jaargang bij alle Boekhandelaren en bij de Uitgevers

SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL.

Amsterdam,
November 1901.

De ondergeteekende wenscht in te teekenen van af 1 Januari 1902, door tusschenkomst van den Boekhandelaar:

....

op **DE XXE EEUW,**

en verbindt zich voor minstens één geheelen jaargang.

Naam: *Woonplaats:*

van stukken die in den eersten Jaargang van het nieuwe Tijdschrift zullen voorkomen. Mag ik je, voor de laatste opgaaf vragen, in de eerste plaats van eenige titels van jezelf, en verder van de bijdragen die onder je berusting zijn? -

Tak zag ik toevallig en sprak hem meteen aan over de politiek 'van de XXe Eeuw'. Hij is, op 't oogenblik, misschien eenzijdiger dan vroeger, maar hij kent toch de tradities van De Nieuwe Gids nog en weet dus hoe wij, schrijvers, over politiek denken. Ik vroeg hem dan of hij, gegeven onze wensch naar een kritische houding, iemand als medewerker kon aanbevelen. Het resultaat was dat ook hem het beste leek dat wij ons niet aan een persoon bonden: zonder van de Roode iets dan goeds te zeggen meende hij hem toch niet ronduit te kunnen aanbevelen: hij is daartoe te zeer man van de journalistieken strijd en [*doorgehaald:* daardoor] dikwijls vluchtig. Daarentegen zou, geloofde hij, het bestaan van het Tweem. *als Maandschrift* onmiddellijk krachten lokken waaruit wij dan een keus konden doen. Hij zelf gaf het voorbeeld door een bijdrage 'over Internationale bescherming van den Arbeid' toe te zeggen.

Evenals bij hem bleek me bij Pit dat vrees voor gebrek aan kopy onze geringste zorg moet zijn. Ik had Pit voorgesteld op de rubriek Kunst in haar geheel toezicht te houden. Wegens mindere bekendheid met de eigenlijke schilderkunst wilde hij dat niet, maar verklaarde dat wat zijn afdeeling van de Kunst betrof, zeer veel dat tegenwoordig in het Bulletin van het Oudheidkundig genootschap voorkomt, in een algemeen tijdschrift thuishoorde, en wij dus daarop en op zijn ijverige medewerking voortaan konden rekenen. Hij zei tevens dat Kalff ook zoo erover dacht. Stijn Streuvels heeft een bijdrage 'Minnehandel' toegezegd.[262] Van mijn zwager ontving ik 2 ½ vel.[263] - Hartelijk gegroet

Je Albert V.

189

Baarn, 17 Novr. 1901. -

Amice, Ik ben ook niet voor éen bepaalde persoon voor de politiek. - De lijst van medewerkers met titels van eerst te verwachten bijdragen, zend ik. - Omtrent Heyermans en v.Campen ga ik accoord met je.

Wel gegroet
van K.Alb.Th.

Ik schreef aan: v.Eeden, Veth, Bierens, De Meester, Coenen, Heyermans, Buysse, Aletrino, en ga voort.

262 *Minnehandel* is echter niet in De XXe Eeuw verschenen. Stijn Streuvels was weer present met een bijdrage in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 6, juni 1902: *Vrede,* p. 635-661, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk,* dl. I, Brugge, 1971, p. 971-999.

263 G. van Vloten, *De Wel-levendheid van Abdallah Ibn al-Mokaffa,* uit het Arabisch vertaald, in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 4, april 1902, p. 377-395 en idem, mei 1902, p. 558-581.

190

Noordwijk/Zee
19 Novr. 1901

Amice, Vanochtend kreeg ik bericht - van Jolles uit Hamburg - dat de Kroniek 1 Jan. a.s. ophoudt te bestaan.[264] Ik schrijf het je alleen omdat ik denk dat je het met evenveel belangstelling vernemen zult als ik. De overwegingen waartoe het aanleiding geeft zullen je wel net als mij eenige uren bezig houden; maar onze gedragslijn tegen over sommige medewerkers hoeft, geloof ik, niet te veranderen. Een oogenblik dacht ik of nu misschien een meer bindend voorstel van ons aan Tak en Veth gewenscht zou zijn, maar bij nadenken komt het me toch voor dat het eenvoudiger is hen, zooals gebeurd is, tot medewerking uittenoodigen, en aard en vorm van die medewerking aan henzelf en de omstandigheden overtelaten, - dan een voorstel te doen dat ons misschien meer binden zou dan hen. Jolles heeft - juist om dat ophouden - de mogelijkheid meer aktueele bijdragen bij ons te plaatsen, verheugd aangegrepen.

Van Gd. Busken Huet heb ik toezegging van een artikel over middeleeuwsche Renaissance,[265] - en verlof de brieven van zijn vader aan van Vloten uittegeven.[266]
Hartelijk gegroet

Albert Verwey

Er is een bundeltje ingekomen van Everts.[267] In geval jij 't niet bespreekt is 't misschien iets voor Coenen. Zal ik 't jou zenden of hem?

Ik zal je 2 boeken van Ed. Verburgh[268] sturen. -

264 Dit was, van de kant van André Jolles, een onjuiste berichtgeving. Blijkens Walter Thys, *De Kroniek van P.L. Tak/Brandpunt van Nederlandse cultuur in de jaren negentig van de vorige eeuw,* Amsterdam/Antwerpen, 1956, p. 204-205, was er niets anders aan de hand dan dat P.L. Tak voortaan zelf dit weekblad exploiteren ging. Na vier nummers ging de uitgave over aan de Heren Tierie en Kruyt, Boekverkoopers, waarna Tak sedert 1903 weer zelf als uitgever optrad.

265 G. Busken Huet, *Middeleeuwsche Renaissance* zou eerst verschijnen in De XXe Eeuw, 9e jrg., aflev. 9, september 1903, p. 277-301.

266 *Brieven van Huet aan Van Vloten*. Uitgegeven door Albert Verwey, in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 7, juli 1902, p. 1-25, en in idem, augustus 1902, p. 152-179.

267 J. Everts Jr., *Eerste werk,* Erven F. Bohn, Haarlem, 1901, zou eerst door Van Deyssel besproken worden in De XXe Eeuw, 9e jrg., aflev. 1, januari 1903, p. 89, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 113.

268 Ed. Verburch [pseudoniem van Ed. Thorn Prikker], *De weelde des harten* en *Opstanding,* in 1901 verschenen bij Tierie en Kruyt te Amsterdam.

191

Amice, Zoo gij nog aan anderen dan de mij door U gemeldde schreeft, of wilt schrijven, wees zoo goed het mij dan nog even op te geven, op dat wij niet beiden aan den zelfde schrijven.

Van bovengenoemde bijdragen zijn alleen de drie laatstgenoemde in mijn bezit.
Wel gegroet

t.t.
K.Alb.Th.

Baarn, 21/XI/1901. -

Dr. F. van Eeden,	*Woordkunst.*
Jan Veth,	
Dr. A. Aletrino,	*Stille Uren.*
Joh. de Meester,	*Monoloog van den Molenaar.*
Mr. Frans Coenen Jr.,	*Blij-eindig Spel.*
Dr. J.D. Bierens de Haan	*De Zin der Menschelijke Aktie.*
K.P.C. de Bazel.	*Over Bouwkunst.*
Dr. P.C. Boutens.	Uit Platoons Drinkgelag.
L.v. Deyssel.	Het Tooneelspel
	'Op Hoop van Zegen'
Cyriel Buysse.	*Het gezin van Paemel,* Tooneelspel.

192

22 Novr. 1901.

Amice, Als ik nu de opgaaf ontvang van de voornaamste bijdragen, zou ik de lijst Maandag kunnen doen zetten. Bij mij zijn nog twee titels ingekomen van v.d. Goes, waarvan het voldoende is er een op te nemen. Aan Veth en v. Eeden hebben we, geloof ik, allebei geschreven. v.E. antwoordde (verzen). Veth niet. Van v.Looy en Prins noteer ik de vervolgtitels. Als de lijst gezet is krijg je een proef. Beste groeten

Alb.V.

193

[poststempel

Noordwijk,
22 november 1901]

Amice, Zooeven krijg ik verzoek van Groesbeek Prospectus en lijst dadelijk te sturen omdat hij ze in 't Decr. nr. van sommige tijdschr. leggen wil. Stuur mij dus vooral titels van jezelf, Buysse en welke belangrijke je meer hebt, per omgaande, - en anders, als ook de rest, voor Maandagochtend aan Groesbeek. In haast

A.V.

Van Deyssels werkkamer in Huize De Bremstruik te Baarn omstreeks 1906. Geheel links het door Willem Witsen in 1904 geschilderde portret van Arnold Ising Jr. (1857-1904), door Witsen aan Van Deyssel geschonken.

194

Baarn, 22 Novr. 1901.

Amice,
Wees zoo goed, mij, zoo mogelijk per omgaande, uw advies omtrent bijgaand gedicht[269] te melden.
Groetend

K.Alb.Thijm.

195

Noordwijk/Zee
23 Novr. 1901.[270]

Amice, De rijke lijst in orde ontvangen zoodat Groesbeek door kan gaan. Ik schreef, geloof ik, niet aan anderen dan ik heb opgegeven, alleen Vermeylen, Langendonck en Hegenscheidt noemde ik je, meen ik, niet. Ik schreef bv. niet aan Gorter en Jet Holst omdat ik vind dat die, als ze komen, het uit eigen beweging moeten doen. Van Eeden schreef mij enkel: Verzen, waarop ik hem nog gemeld heb dat de bijdrage niet gereed behoefde te zijn. Ik zie nu op je lijst met genoegen Woordkunst.

Ugo Foscolo gaat hierbij terug. In September van het vorige jaar zond de vertaler het mij en heb ik het geweigerd. Ik vind het onplaatsbaar.
Beste groeten.

Je
Albert Verwey

196

[niet voltooid en niet verzonden]

Den Heer Albert Verwey, Noordwijk-aan-Zee

Baarn, 27 November 1901

Amice,
Sta mij toe, vóor wij het nieuwe tijdperk van samenwerking beginnen, je deze laatste mijner aan je gerichtte brieven van dezen aard te schrijven.

269 Zie de laatste alinea van brief nr. 193.

270 Op deze datum zag Van Deyssel zich genoopt omstreeks 5 u. 15 's middags aan te tekenen: ‘Mijn leven is nog steeds een en al losheid en slapheid. Ik doe niets. Alle gedachte is mij vreemd, ik bedoel: ik denk niet, heel en al niets. Het is ongelooflijk, maar het is nu al weêr *vijf, zes* maanden geleden, dat ik werkte. En de laatste seriëuze gedachte-bezigheid was de Goethe-lektuur *Juni*. In mijn ledigheid interesseer ik mij nu voor de inrichting van het huis. De schilders en de behangers zijn in huis, de meubels staan over-hoop. Als ik niet zoo'n ellendig mensch was zoû mij dat niet beletten te werken. Nú belet mij dat het werk totaal.’

Ik ben er namelijk van overtuigd dat indien ik mijn bescheiden krachten werkelijk bij de jouwe voeg om aan het Tijdschrift te arbeiden en er voor te ijveren, dit tot den bloei er van zal bijdragen. Indien je, zoo als gebleken is, mijn aanblijven aan het Tijdschrift wenschelijk acht, zul je mijn bedrijvige medewerking ook nuttig vinden waarschijnlijk. Al zul je mij in de toekomst vermoedelijk beter kunnen ontberen dan in de nu voorbije

zeven jaar, toch zal mijn weggaan in de eerstkomende jaren nog altijd het verlies van een goede kracht voor je zijn, meen ik.

Het is daarom dat ik verlof vraag voor het laatst duidelijk, kalm en eenvoudig en, zoo je wilt, pers-klaar, de reden van mijn eventuëel vertrek te doen weten.

197

Baarn, 1 Decr. 1901. -

Amice,

Het stuk, waarvan sprake is in bijg.brief[271] is er een van 16 blz. druks. Zoû het goed zijn dit in Januari te plaatsen, ten einde op de novelle van den Heer Marc.Emants te kunnen rekenen? Meld mij s.v.pl. nog even de inhoudsopgave van Januari.[272] Ik sta daar, geloof

271 Een brief van Marcellus Emants aan Van Deyssel, d.d. 30 november 1901: 'Geachte Heer, De zending van nevengaand opstel moet toegelicht worden. Ik stuurde dit stuk eerst aan de Gids met het beding: plaatsen in het Januari-nummer, omdat de aanknoping anders te oudbakken wordt. De Heer van Hall antwoordde: het Jan. nummer is al geheel vol. Toen beloofde ik het stuk aan de Gids terug te zullen sturen indien ik 't niet in een ander tijdschrift eer geplaatst kon krijgen dan in de Gids het geval zou zijn. Als u 't dus neemt voor Het Tweemaandelijksch (de nieuwe naam is me ontschoten) van Januari, dan is de zaak hiermede uit. Zo dit onmogelik is hoop ik nog eerst bericht van u te ontvangen.
Mijne voorwaarden zijn *f*40 per vel; behoud van mijn spelling; 12 gratis afdrukken; eigendomsrecht aan mij verblijvend; proefverbetering door mij te verrichten.
Wat de gevraagde novelle aangaat, ziehier de stand van zaken. Ik heb enige ontwerpen klaar liggen d.w.z. krabbeltjes van weinige regels tot steun van mijn geheugen. Voor het ogenblik werk ik evenwel aan iets omvangrijks, dat niet voor een tijdschrift geschikt zal zijn Tenminste...zo denk ik nu. Als 't u aangenaam kan wezen, wil ik gaarne u beloven daarna mijn eerste novelle voor uw tijdschrift te bestemmen. Maar... dan moet ik aan de Heer van Hall desgevraagd kunnen antwoorden: men had mijn opstel over geluk - kunst -opmerkingsgave overeenkomstig mijn verlangen geplaatst. De beleefdheid bracht dus mede dat ik gehoor gaf aan de vraag naar een novelle.
Ik bedoel hiermede niet u een voorwaarde te stellen; maar alleen u duidelik te maken op welke wijze ik meen voor me zelf verantwoord te kunnen zijn daar de Heer van Hall mij ook herhaaldelik om werk heeft gevraagd. Intussen teken ik hoogachtend en uw geëerd antwoord verwachtend, Marc. Emants.'

272 De XXe Eeuw, Maandschrift voor Letteren, Kunst, Wetenschap en Politiek. [Nieuwe reeks van het Tweemaandelijksch Tijdschrift.] Hoofdredacteuren: L. van Deyssel en Albert Verwey, 8e jrg., aflev. 1, januari 1902, was aldus samengesteld: Is. P. de Vooys, *Kunst en Samenleving,* p. 1-21; Marcellus Emants, *Geluk... Kunst... Opmerkingsgave,* p. 22-45; W.L. Penning Jr., *Een blinde:* I, *Onzalig nietsdoen,* II, *Aan den Westenwind,* III, *Zich inzien,* IV, *Geen uitzicht,* p. 46-49; Herm.Heijermans Jr., *Het pantser*/Romantisch Soldaten-spel in drie bedrijven [Fragment], p. 50-63, aldaar gedagtekend Katwijk a/Zee, Oct. - November 1901; Cyriel Buysse, *Het Gezin van Paemel*/Drama in vier bedrijven, p. 64-91; J.C. Hol, *Het Zwitsersche Festspiel* [n.a.v. *Calvenfeier*. Muziek van Otto Barblan], p. 92-101; Albert Verwey, *Kunst:* I, *G.H. Breitner,* herdrukt in *Proza,* dl. X, Amsterdam, 1921, p. 60-64; II, *Floris Verster,* laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 417 [in de afdeling 'Herboorte' van de bundel *De Kristaltwijg*]; L. van Deyssel, *A. Aletrino* [zie noot 259], p. 107-115; Boekbeoordelingen: Albert Verwey, *Nieuwe Nederlandsche poëzie:* (I), C.S. Adama van Scheltema. *Een weg van Verzen*. Uitgave van A.B. Soep, 1900, Amsterdam, idem, *Uit den Dool,* bij J.A. Fortuyn, Kerkstraat 34, Amsterdam, 1901; (II), Carel Scharten. *Voorhal*. Uitgave der Erven Bohn, Haarlem, 1901; (III), Fred. van Eeden. *Van de Passielooze Lelie*. W. Versluys, 1901. Amsterdam; (IV), Marie Marx-Koning. *Verzen*. Amsterdam, C.A.J. van Dishoeck, 1901;

ik, op voor 1 ½ vel. Misschien kan ik een deel daarvan terugnemen om de opneming van Emants' stuk mogelijk te maken.

Ik verzoek wat de adressen der redactie voor de inzending aangaat, op den achter-omslag aldus vermeld te worden: L. van Deyssel (K.J.L.Alberdingk Thijm) te Baarn.

Zoû het mogelijk zijn een vasten regel te volgen voor het plaatsen van de bijdragen naar volgorde van hun inkomen, behoudens speling ten behoeve der verscheidenheid in de afleveringen, en wat aangaat de bijdragen der redactie zelve?

Met groet

t.t.
K.Alb.Thijm.

198

Noordwijk/Zee
2 Decr. 1901

Amice,

Ik heb nu voor het eerste nr. van de XXe - ik hef mijn glas op in de hoop dat je me bescheid zult doen - proza van de Vooys en verzen van Penning en Rich. de Cneudt[273] (jong Gentenaaar). Zelf zal ik de nieuwverschenen dichtbundels bespreken en, als Veth aan mijn verzoek geen gevolg geeft, iets schrijven over de Breitnertentoonstelling.[274]

Aangenaam zou het me nu zijn als je je eigen bijdrage ter drukkerij zondt en de overige beschikbare stukken aan mij deedt toekomen, met opgaaf welke het eerst geplaatst moeten. - Wij hebben er rekening mee te houden dat dit eerste nr. voor een wijden kring aantrekkelijk zijn moet. Kan daartoe een bijdrage van Emants - ik noem die omdat ik toevallig hoorde dat hij er een zond - beter dienen dan een van Buysse, dan zal hij dit keer wel mogen voorgaan.

Gewenscht is *zooveel mogelijke* beperking van den omvang tot ± 24 bladzijden; - hoewel dat met sommige novellisten en anderen moeilijk genoeg zal zijn.

Van Hol tot op 't oogenblik niets ontvangen, maar vóór den 15 en kan het nog.

Beste groeten, en in de hoede van den naderenden Sint aanbevolen. Een pakje boeken zend ik na St. Nikl. drukte.

(V), Frans Bastiaanse. *Natuur en Leven*. Amsterdam, S.L. van Looy, 1900; (VI), Guido Gezelle. *Laatste Verzen*. Amsterdam, L.J. Veen, 1900; (VII), Elisabeth Browning, *Aurora Leigh,* vertaald door M. van Walcheren. Tweede geheel herziene druk met aanteekeningen. Amsterdam, P.N. van Kampen en Zoon, p. 116-128; de eerste zes beoordelingen werden herdrukt, onder de titel *In de Richting van het Dichterschap,* in *Proza,* dl. III, Amsterdam, p. 194-208.

273 De plaatsing van een negental *Verzen* door Richard de Cneudt zou worden verschoven naar het februarinummer.[aant.]

274 Blijkens Adriaan Venema, *G.H. Breitner, 1857-1923,* Bussum, 1981, p. 269-270, betrof het de grote overzichtstentoonstelling (van maar liefst 218 werken) in Arti, geopend op 24 november 1901, gesloten op 18 december 1901, echter weer heropend op 2 januari 1902. Rondom de tentoonstelling waren er de nodige festiviteiten met als hoogtepunt een dîner in het Amstelhotel, waar Albert Verwey de feestrede hield.

Je toegenegen
Albert Verwey

199

Noordwijk/Zee
2 Decr. 1901

Amice, Het treft goed dat mijn brief waarin [ik] ook over Emants schreef je vandaag bereikt zal hebben. Hij gaat dus voor, en dat kan best, omdat mijn zwager tot het 2de nr. wordt uitgesteld. Jou bijdrage blijft dan als afgesproken. Over volgorde stukken etc. bij gelegenheid nader, om je dit nog vanavond te sturen.

Hartelijke groeten,
Alben V.

200

Baarn, 9 December 1901.

Amice,

Ik heb van Heijermans een fragment van zijn nieuw tooneelstuk Het Pantser voor de Januari-aflevering aangenomen. Om te veel over en weêr schrijven te voorkomen heb ik gemeend dit te mogen doen, daar voor mij toch 1 ½ vel gereserveerd was en ik daarna in Januari liever slechts een half vel gebruik om wat over te hebben voor de volgende afleveringen.

In verband daarmeê zal ik het stukje over 'Op Hoop van Zegen' liever uitstellen tot een volgende aflev.[275] en zenden voor Januari andere deeltjes van die 1 ½ vel. Verder aanvaardde ik nog van Heyermans den roman 'Ora et Labora'.[276] -

Met besten groet

totus tuus
K.Alb.Th.

201

11 Decr. 1901,
Noordwijk/Zee

Amice,

Je brief van den 9den heb ik in orde ontvangen.

Wil vooral H. zoo spoedig mogelijk naar de drukkerij sturen.

Beste groeten

275 *Op Hoop van Zegen*. Spel van de zee in vier bedrijven door Herm. Heijermans Jr., Amsterdam, 1901, zou eerst door L. van Deyssel besproken worden, onder de titel *Een goed tooneelstuk,* in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 11, november 1902, p. 557-562, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 91-97.

276 Het betrof niet een roman, maar een 'Spel-van-het-Land in drie bedrijven'. Alleen het derde bedrijf van *Ora et Labora* verscheen in De XXe Eeuw, 8e jrg., aflev. 4, april 1902, p. 451-472, aldaar gedagtekend Katwijk-aan-Zee, Januari 1902.

tt

Albert.V.

202

Amice, Ik zend je hierbij de aangenomen bijdragen van Bakels, Bückmann, Dekking, Boutens, terwijl ik geloof dat je nog hebt: Everts, Rensburg en v. Campen. Heyermans en Antink geef ik nog aan de uitgevers op. - Ik stel je voor een contract te laten maken voor de *XXe E.,* verhoudingsgewijs gelijk aan het bestaande voor het *Tweem. Tijdschr.,* terwijl ik hoop dat het waarborgkapitaal niet vermeerderd zal behoeven te worden. Althands kunnen wij misschien met het bestaande beginnen. Met besten groet.

K.Alb.Thijm.

22/XII/1901. Baarn.

203

Baarn, 22 Decr. 1901. -

Amice, Ik vergat op mijn vorigen van heden, dat de Heer B. de Haan als voorwaarde voor medewerking honorarium verlangt en erkenning van zijn werk (Idee-studies en Levensleer naar Spinoza) door bespreking in het tijdschrift,[277] dat niet specifiek filosofiesch behoeft te zijn.
Vriendelijk groetend

K.A.Th.

204

[poststempel
Noord wijk,
23 December 1901]

Vanochtend is ons een tweede zoon geboren die naar mijn zwager Gerlof heet. Moeder en kind zijn beiden wel.

Albert.V.

205

Laten wij ons ook bij Bierens voor te lange en te geleerde artikelen in acht nemen. -

Noordwijk/Zee
23 Decr. 1901.

277 De hier genoemde werken van J.D. Bierens de Haan werden niet in De XXe Eeuw besproken. Wèl besprak T.J. de Boer, in december 1902, p. 760-761, *Plutarchus als godsdienstig denker,* door J.D. Bierens de Haan.

Amice,

Bakels, Bückmann en Dekking heb ik in orde ontvangen. Boutens niet: die was er niet bij. Met Everts moet er iets niet in den haak zijn. Toen ik begin November bij je was

noemde je een stukje van Everts 'dat je hadt en dat gauw geplaatst moest'. Op een briefkaart van 8 Novr. noem je het bij andere kopie met name niet maar spreekt wel van enkele kleine stukjes. Nú zie ik dat je het bij mij zoekt; maar ik heb het ook niet. Kan het ook zijn dat je het verwart met Een Saaie dat 1 Septr. geplaatst is? Dat had ik, geloof ik, geruimen tijd onder me gehad. Rensburg ben je immers eens dat als nog al partikulier niet in een eerste nummer moet? Je schrijft over Antink[278] - een nieuwe bijdrage? Weet je wel dat we knapjes vol zijn, zoo zelfs dat Buysse in tweeën moet? Ga eens na: de Vooys 21, Emants *24,* Penning 8, Heyermans 16, Hol 10, Kunst 5, Boekbeoord: v.D. 8, A.V. 13; - maakt 105 blz. Hierbij ter vulling van 8 vel kunnen nog 23 blz. die ik reken dat de helft zullen zijn van Buysse. - Die lange stukken ook! Het is niets als ze splitsbaar zijn, maar anders is er op onze 8 vel geen ruimte voor. Goes heb ik een wenk gegeven en die wacht nu tenminste zijn bespiegelingen te spinnen - ik zeg niet uit, maar in te spinnen - in kaders van 24 blz. Er ligt erzoo een dat ik zonder tijdsbepaling moet uitstellen. - Wat zeg je van Bierens? Zijn 'voorwaarde' van besproken worden lijkt me vleiend maar onontvankelijk. De Muze van onze besprekingen is een vrije jonkvrouw en geen dominee. Die besprekingen van wijsbegeerte die wel literair mogen zijn doen trouwens het meest denken aan wat wel het karakter van Bierens preeken zijn zal. Intusschen: zijn Idee-studies heb ik je indertijd gestuurd,[279] 1° omdat ik ze wel aardig vond, zoo zelfs dat ik er zelf over dacht ze te bespreken, en hoopte dat jij het, bij meerder ingenomenheid misschien, beter dan ik zou doen; en 2° omdat ik vind dat het wel eens besproken mag en dat boekje er gelegenheid toe gaf. Zijn Levensleer stuurde ik je niet. Ik ben het gaan lezen en mag niet beweren dat ik het heb uitgelezen. Het is een zeer uitvoerige vergelijking van de deelen van Spinoza's werk en een omwerking ervan. Behandel dat eens letterkundig. Ja, met letterkundige Spinozakennis, iets waartoe ik misschien wel den lust eens voel, maar niet als 'voorwaarde'. - A propos van het kontrakt: voorlopig lijkt me beter zoo voorttezeulen: het oude kontr. is opgeheven *de facte:* wij kunnen later als 't noodig blijkt een nieuw maken *als wij eerst de nieuwe praktijk kennen*. Om de omgekeerde reden is het oude nooit iets waard geweest. Geld is dan ook niet noodig. Hartelijke groeten, Kitty maakt het wel.

tt

Albert.V.

278 Van Deyssels op 17 augustus 1901 geschreven bespreking van M. Antink, *Van Scheiding en Dood,* verscheen eerst in De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. I, aflev. 1, januari 1903, p. 88-89, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 112.

279 Over J.D. Bierens de Haan oordeelde Van Deyssel op een niet te preciseren datum, echter in - of zeer kort na - mei 1899: 'Is zelf *niets*. Een knap student in de oude en enge beteekenis. Zeer knap, en belangrijke onderwerpen. Door zijn meer in gewone, niet techniesch filozofische terminologie geschreven stukken, zoo als de "Idee-studies", heen, bemerk ik de lektuur van Duitschers, die bijna heelemaal niet veranderd zijn door door hem heen te gaan; er is niets van hem zelf bij, om dat hij zelf niets is.
In zijn laatste artikel over Objektiveering en Subjekriveering [zie noot 143 - H.P.] komt een passage voor over het noodzakelijk transcendente in het naturalistische causaliteits-axioma, waarvan het onderwerp opmerkelijk is, maar deze is juist de slechtste van het stuk'.

206

Hartelijke gelukwenschen met de geboorte van uw tweeden zoon, en beste wenschen voor Kitty van

K. & C. Alberdingk Thijm.

Baarn,
24 Decr. 1901.

207

Baarn [3 Januari 1902]

Amice,

Met Everts zal ik mij vergist hebben. Boutens Platoon zond ik, omdat het toch maar over en weêr sturen is, naar den uitgever, met aangeving van het door jou voor den druk bepaalde gedeelte.

Voor het eerst schijnt, juist nu, het Tijdschrift te laat te zijn, althands ik ontving het nog niet (3 jan. 6 u. nam.) Met verwondering zag ik ook thands voor het eerst je gevoelen, dat het vorig contract niet goed was. -

Een medewerker[280] vraagt mij of je je het onderwerp van Potgieters Brieven aan Huet wellicht voorbehoudt, daar híj het anders wil behandelen. - Met exkuus voor slecht schrift in haast en beste groet

je
K.Alb.Thijm.

P.S. Ik heb nu nog ter beschikking: Prins en De Meester, samen naar schatting 1 vel, en zend die naar Groesbeek.

280 Op 31 december 1901 had, vanuit Utrecht, W.G. Hondius van den Broek (1867-1913) aan Van Deyssel geschreven: ‘Uwe uitnoodiging tot medewerking aan het Tijdschrift “de XXste Eeuw” neem ik gaarne aan. Iemand met veel schrijfvermogen of met groote schrijf-behoefte ben ik niet, en ik kan, naar mijnen aard, alleen opstellen van litterair-historischen en -critischen inhoud leveren. Gaarne zou ik u eens eene bijdrage willen zenden over Potgieters Brieven aan Huet, die eenigszins een literaire geschiedenis van 1830-80 zou kunnen zijn. Ik wilde daartoe evenwel wachten tot het 2de deel dier Brieven zal zijn verschenen, en eerst van U vernemen of niet de Heer Verwey zich dit onderwerp voorbehoudt. In dat geval zou ik U misschien later van dienst kunnen zijn met een opstel over de vroege duitsche Romantiek. Met eenige mededeeling omtrent mogelijk honorarium zoudt U mij zeer verplichten. Voor Uw vriendelijk woord over mijn Kalff-artikel ben ik U zeer dankbaar.’ Dit laatste doelde op de uitvoerige bespreking in De Kroniek van 21 en 28 december 1901, onder de titel *Zeventiend' eeuwsche Poëzie*, van de *Studies over Nederlandsche dichters der 17de eeuw* (1901), door Gerrit Kalff (1856-1923).
Het eminent belangwekkende essay over E.J. Potgieter, *Brieven aan Cd. Busken Huet, 1861-1874,* uitgegeven door G. Busken Huet, en over Albert Verwey, *Het leven van Potgieter,* zou W.G. Hondius van den Broek eerst laten verschijnen, onder de titel *Over Potgieter,* in De Kroniek, nr. 462, 31 oktober 1903, p. 348-350; idem, nr. 463, 7 november 1903, p. 357-359; idem, nr. 464, 14 november 1903, p. 364-367; idem nr. 465, 21 november 1903, p. 372-375.

Kleine bijdraagjes van mij wilde ik bewaren tot Maart.[281]

Bierens noemde niet het woord 'voorwaarde' bij zijn medewerking-toezegging. *Ik* noemde het maar zoo. Hij sprak alleen den wensch uit. -

281 Van Deyssel zou echter eerst in oktober 1902 weer bijdragen aan De XXe Eeuw.

208

Noordwijk/Zee
6 Janr. 1902.

Amice, Potgieter-Huet wou ik ter sprake brengen. Wie solliciteert ernaar? Ik brand van nieuwsgierigheid. Of is 't geheim? -

We waren te laat - waardoor begrijp ik niet. Groesb. schrijft: grootere oplaag. Bierens vergeve me mijn uitval, maar dat hij lang van stof is, daar blijf ik bij.

Het kontrakt past in weinig op den toestand, al sints lang. Daarover beter mondeling.

Hartelijk veel geluk in het nieuwe jaar.[282] Binnenkort schrijf ik je over samenstelling Februari-nr.[283]

Je toegenegen

Albert.V.

209

[niet verzonden]

Baarn, 7 Januari 1902.

Waarde Verwey

Ik geef u de keus tusschen aftreden als redacteur van ‘de XX Eeuw’ voor 1 Februari a.s. of een moordende polemiek met mij.

282 Die wens is in zoverre in vervulling gegaan dat het Van Deyssel gegeven was, in februari en maart 1902, een der hoogtepunten binnen zijn literaire oeuvre te realiseren met het toen tot stand gekomen *Kind-leven,* van meet af aan bekend geworden onder de naam *De Adriaantjes* . Zie Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven,* Amsterdam, 1977, 622 pp., en, uiteraard, Lodewijk van Deyssel, *De Adriaantjes/Jongensjeugdschetsen*. Met een nawoord van Harry G.M. Prick, Salamander-reeks, Nr. 566, Amsterdam, 1983, 204 pp.

283 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. I, aflev. 2, februari 1902, was aldus samengesteld: Is. P. de Vooys, *Kunst en samenleving,* p. 129-148; Albert Verwey, *Oudejaarsavond,* p. 149-178 [zie noot 285], herdrukt in *Luide Toernooien,* Amsterdam, 1903, p. 272-329; Cyriel Buysse, *Het gezin van Paemel,* p. 179-202; Ary Prins, *De heilige tocht,* p. 203-206; L. Bückmann, *Doods-vallei,* [opgedragen] Aan Marcellus Emants, p. 207-212; Frederik van Eeden, *Uit het Lied van Schijn en Wezen,* Tweede boek, p. 213-217; J.K. Rensburg, *Japanse Verzen,* p. 218-224; Henri Bakels, *Nacht,* p. 225, aldaar gedagtekend Amsterdam, 16 Augustus 1901; Aug. Peaux, *Verzen:* I, *Besneeuwde daken,* II, *Vluchtige wensch,* III, *Weerspiegeling,* IV, *Hagar,* V, *Denneboom in den avond,* p. 226-229; Richard de Cneudt, *Verzen:* I, *Weg van weemoed...,* II, *Dienst van liefde...,* III, *In eeuwige baring...,* IV, *Als droom van sprookjesland,* V, *In zomergloed,* VI, *Goudlokkig kind,* VII, *In groote stad...,* VIII, *Het leven,* IX, *Naar blauwe hoogten,* p. 230-234; J.C. Hol, *Het Nederlandsch Muziekfeest* [zie noot 286], p. 235-243; A. Pit, *G.H. Breitner,* p. 244-251. Over de kunsthistoricus A. Pit (1860-1944) verschaft een rijkdom aan informatie J.F. Heijbroek, *Adriaan Pit, directeur van het Nederlandsch Museum/Een vergeten episode uit de geschiedenis van het Rijksmuseum*, in Bulletin van het Rijksmuseum, jrg. 33, nr. 4, 1985, p. 233-265.

De polemiek zal in uw voordeel zijn om dat die u ter sprake zal brengen; maar zij zal, daarentegen, het nadeel hebben, dat elke polemiek voor de deelnemers of alleen-aangevallenen heeft, en, mocht het Tijdschrift er niet aan ten gronde gaan, in elk geval uw medewerkerschap onmogelijk maken. Ik schrijf u dit niet in vertrouwen, ik zoû het

even goed publiek kunnen doen, want mijn publiek doel zal zijn: uw werk aan te vallen óm uw positie en het misbruik dat gij daarvan, naar mijne meening, gemaakt hebt en nog maken kunt.

Het is het naar mijne meening schaamteloos naar voren dringen van waardeloos werk, alléén op diefstal van anderen gegrond,[284] dat mij tot aanval zal nopen, terwijl de waardeloosheid van dat werk, op zich zelf, den strijd niet noodzakelijk zoû maken. - In geval van polemiek, heb ik álles voorzien wat gij van uw kant zult kunnen doen, - ik van mijn kant zal *niets* sparen.

Met groet
K. Alberdingk Thijm

P.S. Ik sprak van ondergang van het Tijdschrift wijl ik dezen mogelijk acht ook al wordt de polemiek niet in het Tijdschrift gevoerd.

210

Noordwijk/Zee
10 Jan. 1902

Amice, Vervolgen de Vooys en Buysse, van der Goes (Hist. Mat.) Verwey (Bespreking van Warmelo's Commandoleven)[285] Verzen (Van Eeden, Rensburg, Bakels, de Cneudt[aant.]) en Hol (aangeboden en mits beknopt aanvaarde[286] bespreking

284 Ditmaal was Van Deyssels woede gewekt, naar zich bevroeden laat op geheel onterechte gronden, door Verwey's publicatie, in de januari-aflevering (p. 106) van het sonnet *Floris Verster* [zie noot 272]. Diezelfde dag nog zette hij zich tot het schrijven van een pastiche op Verwey's gedicht, onder de titel *Aan een meisje* openbaar gemaakt in De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. III, aflev. 8, augustus 1903, p. 227, als het eerste van twee *Cacographiën/Voorbeelden van wel regelmatige, maar slechte, wijl niet geïnspireerde dicht-kunst.* Het tweede gedicht, *Paasch-genoegen,* is (zoals eerder aangetoond in mijn proefschrift over *De Adriaantjes,* a.w., p. 107-109) een pastiche op Verwey's gedicht *Pinksterheil* [zie noot 204]. Ook vóór augustus 1903 had Van Deyssel reeds een drietal gedichten gepubliceerd met geen andere bedoeling dan daarmee Verwey op grievende wijze te bejegenen, te weten in De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. I, aflev. 2, februari 1903, p. 193: *Tamboer-majoor,* aldaar gedagtekend 1902; in idem, aflev. 3, maart 1903, p. 367: *Valsche clown;* in idem, 9e jrg., dl. II, aflev. 4, april 1903, p. 55: *Papegaai.*

285 Verwey's bijdrage over *Oudejaarsavond* [zie noot 283] was grotendeels een bespreking van het boek van ‘een oprechte Afrikaander’: *Mijn commando- en guerillacommando-leven* door D.S. van Warmelo.

286 J.C. Hol had zich veroorloofd in zijn bijdrage over *Het Nederlandsch Muziekfeest* [zie noot 283], waarin aan de orde kwamen Diepenbrock's *Te Deum,* de muziek van Bernard Zweers bij de Reyen uit Vondels *Gijsbrecht van Aemstel* en Charles Smulders' ‘poème symfonique’ *Rosch Haschana*, de volgende kanttekening aan deze werken te verbinden: ‘Zoo is dan Nederland voor goed heen gebeurd over den ontzenuwenden invloed van mystificateurs als Maeterlinck, die toch niet anders zijn te beschouwen soms als na-neven van het 18de eeuwsch atheïsme, en die in ieder geval zelf het intuïtief vermogen missen dat noodig is om over mystieke onderwerpen met vrucht iets in het midden te brengen. Want daarom heeft de intellectueele menigte met zooveel graagte gegrepen naar boeken als *Le Trésor des Humbles:* omdat ze gedreven werd door het intuïtief verlangen haar godsdienstig leven te reinigen en te versterken. Ook behoefte aan symbool heeft hier een rol gespeeld, maar Maeterlinck verwarde symbool met het practische leven van alledag. Hij symboliseerde een schuldige

van Amsterd. Muziekgenot - zijn tezamen (geschat) ± 112 bladz. Boutens gezet op 22, is iets te groot ter aanvulling. Evenwel kan het geplaatst als van der Goes wordt uitgesteld; maar mij dunkt dat het overwicht van het literaire dan te groot wordt. Ter aanvulling, van der Goes blijvende, is het misschien beter een of meer van de kleinere novellen te nemen: Prins, de Meester, Dekking, Bückman, die nu alle aan de drukkerij zijn. Dat lijkt mij te eer omdat juist een novelle bij het literaire nog ontbreekt.

- Hoe onbescheiden het klinke, ik *beklaag mij,* waarde vriend, over het niet ontvangen van je laatste bundel.[287]

Hartelijke groeten.

Je

Albert.V.

hartstocht en jaagde met dien vogelverschrikker een arm gewoon menschenkind, dat het onrecht van dien hartstocht onderging van een toren af (Aglavaine et Sélysette). Wanhoopsdaad die in tegenspraak is met het eenige, waarop een dergelijke zelf-opoffering kan berusten: religie. De vermeerdering aan geest-verwarring door een dergelijke fondaments-vervalsching in de wereld geholpen moet wel zeer groot geweest zijn in een tijd, die niets zoo graag over boord zet als het gevoel voor grenzen en afscheidingen.
Wat *Le Trésor des Humbles* betreft, dat boek waarbij een verstandig mensch al lezende de dwaze behoefte gaat gevoelen eens goed te schreeuwen, ten einde zeker te zijn, dat hij daar nog op zijn stoel zit en niet in de soep is weggezakt, hierin wordt slechts over het religieus gevoel *gepraat,* het wordt met veel woorden tot een homoepatische 10de potens verdund, in plaats dat de vitaliteit ervan wordt opgewekt, waarom het den lezer toch te doen was. En ook het verstand wordt op die terreinen waar het niet thuishoort onfrisch en leert zich overschatten. Voor wie de Te Deum-uitvoering heeft bijgewoond en er heeft maar iets van in hem weerklonken, voor hem bestaat al het boven aangeduide gewriemel niet meer, dat is tegen dergelijke trillingen niet bestand, zoo min als een kas-plantje de volle zon kan verdragen.'
Op de drukproef, die Verwey aan Van Deyssel ter inzage zond, noteerde de eerste: 'Bijgaande bladzij over Maeterlinck lijkt mij niet strikt noodzakelijk in een muziek-bespreking. Indien de zijdelingsche aanval je daarenboven minder gepast lijkt zal ik ze doen schrappen. Verzoeke de pagina's terug. A.V.', terwijl de tweede aantekende: 'Verwijdering komt mij in der daad beter voor K.A.Th.' En zo is geschied.

287 L. van Deyssel, *Zesde bundel Verzamelde Opstellen,* Scheltema en Holkema's Boekhandel, Amsterdam, 1901, 332 pp.

211

Noordwijk/Zee
30 Januari 1902

Amice, Van Hol ontving ik een voorstel een maandelijksche muzikale kroniek te leveren, 10 a 12 blz. tegen *f* 25.-, *met bepaling* dat hij aan geen ander tijdschrift meer zal meewerken. - Wat dunkt je?

Door een stuk van Pit dat op 't laatste moment inkwam, kon ik Goes die toch al een half vel boven mijn schatting ging niet plaatsen zonder velerlei literaire verscheidenheid op te offeren. Ik heb hem daarom uitgesteld en Bückmann en eenige poëzie geplaatst.

Voor Maart zijn nu Boutens, Goes en de Vooys (slot) gezet.[288] Van Campen, Dekking, Van Vloten en verzen liggen klaar. Op muziek valt te rekenen. Van Deyssel is toegezegd. - Mijn Brieven Huet-Van Vloten met Inleiding zijn gereed voor later. -[289]

Hartelijk gegroet

Albert Verwey

Schrift en stijl van dit schrijven zijn eenigszins bevroren evenals mijn vingers. Vandaag of morgen pak ik tijdschriften en een roman.

212

Baarn, 14 feb. 1902.

Hol vind ik goed. De medewerker wenscht geheim te blijven. De Gids zal gezonden worden.

K. Alberdingk Thijm.

288 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. I, aflev. 3, maart 1902, was aldus samengesteld: F. van der Goes, *Historisch materialisme bij burgerlijke geschiedschrijvers,* p. 253-283; P.C. Boutens, *Platoons drinkgelag* (fragment), p. 284-305 [zie noot 233]; Is. P. de Vooys, *Kunst en samenleving,* p. 306-329; Henri M. Dekking, *Oud-huwelijk* (fragment), p. 330-347; W.L. Penning, *Uit: 'Kamermuziek',* [voorzien van de noot: Ter perse bij den uitgever S.L. van Looy], p. 348-354; Albert Verwey, *De kindermoord,* p. 355-357, aldaar gedagtekend Kerstzondag 1901, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 417-419 [in de afdeling 'Herboorte' van de bundel *De kristaltwijg*]; J.C. Hol, *Het Nederlandsch Muziekfeest* (tweede en derde dag), p. 358-368); Boekbeoordeeling: Albert Verwey, *Through Human Eyes*. Poems by A. Buckton, with an Introductory Poem by Robert Bridges. London, Elkin Mathews, Vigostreet, 1901, p. 369-375, aldaar gedagtekend Noordwijk-aan-Zee, Febr. 1902, [en voorzien van een] Naschrift, p. 375-376 [nooit herdrukt].

289 Zie noot 266.

De Vlaamse dichter Richard de Cneudt (1877-1959).

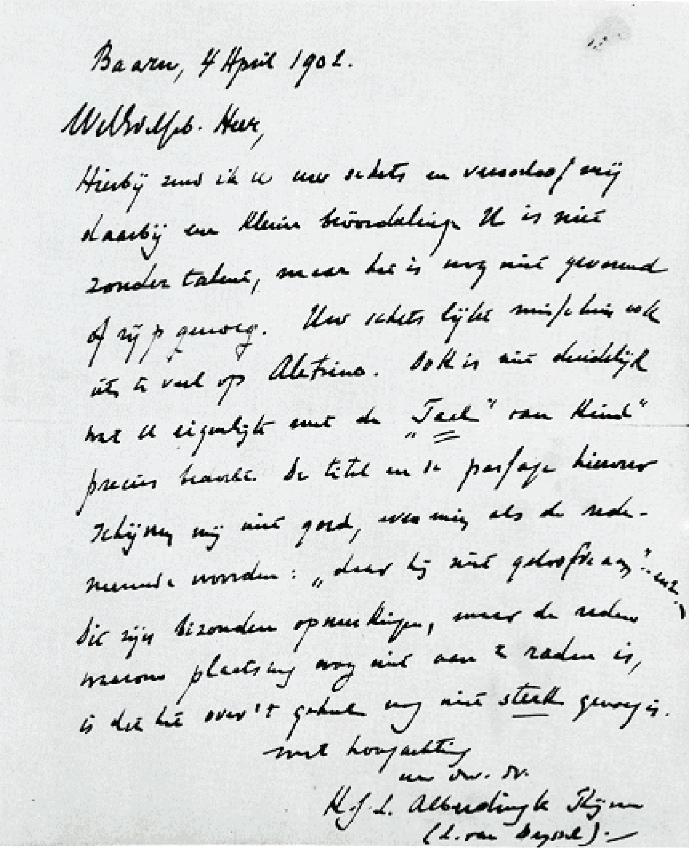

Baarn, 4 April 1902.

WelEdelGeb. Heer,

Hierbij zend ik u uw schets en veroorloof mij daarbij een kleine beoordeeling. U is niet zonder talent, maar het is nog niet gevormd of rijp genoeg. Uw schets lijkt mij bovendien ook iets te veel op Aletrino. Ook is niet duidelijk wat u eigenlijk met de „Taal" van Kind" precies [illegible]. De titel en de passage hierover schijnen mij niet goed, evenmin als de [illegible] [illegible] woorden: „daar hij niet [illegible]". Dit zijn bijzondere opmerkingen, maar de reden waarom plaatsing nog niet aan te raden is, is dat het over 't geheel nog niet sterk genoeg is.

Met hoogachting
uw dw. dr.
K. J. L. Alberdingk Thijm
(L. van Deyssel).

Brief van Van Deyssel, d.d. 4 april 1902, aan Rudolf Feenstra Rzn. te Genève. Eerder, zie brief nr. 156, werd een inzending van hem geweigerd. In mei 1904 probeerde hij, tevergeefs 'een litteraire krabbel 'Scharrelvreugde' geplaatst te krijgen. Zijn inzending liet hij vergezeld gaan van Van Deyssels hierboven afgedrukte brief, onder aantekening: 'Dat antwoord heb ik zeer gewaardeerd. Het resultaat van overdenkingen naar aanleiding van den inhoud is geweest, dat ik er tijdelijk het bijltje bij neergelegd heb.
Voor korten tijd heb ik echter weer naar de pen gegrepen.'

213

[poststempel Amsterdam,
17 Februari 1902]

Amice, Het wachten is hier op de bijdrage van L. van Deyssel.[290] Zou je die even willen sturen.
Beste groeten

tt
Alb.V.

Maandagochtend

214

Aan Groesbeek
Scheltema & Holkema

Baarn, 17 febr. 1902.[291]

WelEdele Heren,

Mijn bijdrage voor de Maart-aflev.v/d XXe Eeuw, U door den Hr. Verwey, meen ik, vermeld, zal ik liever nog eenigen tijd uitstellen.

Ik zend U hiernevens bijdr.v/d HH.Heijermans en Bierens de Haan, die voor de Maart en April-afl. kunnen dienen en dus, zoo noodig, mijn bijdrage vervangen.

Hoogachtend,
K.J.L. Alberdingk Thijm.

215

Baarn, 5 Maart 1902.

Hierbij 2 bijdr. in poëzie en 4 bijdr. in proza, door mij aanvaard voor het Tijdschr. de XXe Eeuw.[292]

290 Zie echter noot 281.

291 Deze brief werd door Van Deyssel gecopieerd alvorens hem te verzenden. Die brief markeert tevens het tijdstip waarop Van Deyssel niet langer met zijn mederedacteur overleg wenste te plegen over de samenstelling van de toekomstige nummers van De XXe Eeuw. Voortaan richtte Van Deyssel zich nagenoeg, en met ingang van oktober 1902, uitsluitend tot de uitgever.

292 Het is onduidelijk welke bijdragen Van Deyssel hier op 't oog heeft.

Ik zelf zal in de eerst-volgende maanden[293] niets inzenden. Naar de meening der uitgevers en de mijne is dat geen bezwaar tegen het redacteurschap. Meer bijdragen zijn niet onder mijn berusting. De eventuëel inkomende zal ik toezenden.

Gij zult verontschuldigen dat ik in de eerste maanden op uw epistolaire visites niet reageeren kan, daar mij dit een bezwaar is bij mijne studie.

K. Alberdingk Thijm.

216

Belgique
Uccle, rue du Conseil, 24.
chez Mme. Vve. Louis Coekelbergh.

Amice,

Indien gij een aflevering van het Tijdschrift de 'XXe Eeuw' wilt opgeven, een van de vier laatste van dezen jaargang, waarin gij u van medewerking onthouden wilt, zal ik daarvoor een bijdrage zenden. Dit voorloopig, tot ik u een regeling zal kunnen voorstellen.

K. Alberdingk Thijm.

4 Juni 1902.[294]

293 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. I, aflev. 4, april 1902, was aldus samengesteld: G. van Vloten, *De Wel-levendheid van Abdallah Ibn al-Mokaffa,* uit het Arabisch vertaald) p. 377-395; M.H. van Campen, *De verloofden,* p. 396-440, aldaar gedagtekend Sept. 1900; Karel van de Woestijne, *Verzen uit het 'Vader-huis': Aan de terug-keerende,* I t/m VII, p. 441-448; Ad. Herckenrath, *Avond-zangen: Aan de heengegane,* I en II, p. 449-450; Herm. Heijermans Jr., *Ora et labora* [derde bedrijf], p. 451-472, gedagtekend Katwijk-aan-Zee, Januari 1902; J.D. Bierens de Haan, *De zin der menschelijke aktie (Een Hoofdstuk van Levensleer),* p. 473-492; J.C. Hol, *Muziek* [L. Adr. van Tetterode, *Ideaal;* Frans Schubert; R. Strauss, *Fünf Lieder.* Op. 47.], p. 493-502; Kunst: A. Pit, *M. Bauer,* p. 503-508.
Aflev. 5, mei 1902, was aldus samengesteld: G.J.P.J. Bolland, *Christendom en rente*/Eene geschiedkundige schets, p. 509-536, aldaar gedagtekend Leiden, 19 Maart 1900; Edmond van Offel, *De twee droomen,* p. 537-557, aldaar gedagtekend Antwerpen, 1900; G. van Vloten, *De Wel-levendheid van Abdallah Ibn al-Mokaffa,* p. 558-581; J. de Meester, *Petite Reine,* p. 582-588; W. Meijer, *Een nieuwe indeeling van de geschiedenis,* p. 589-597; Albert Verwey, *Het menschenhart,* p. 598-600, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 411-413 [in de afdeling 'Het eeuwjaar' van de bundel *De kristaltwijg*]; J.C. Hol, *Muziek* [Gluck's *Iphigénie en Tauride*], p. 601-610; Boekbeoordeeling: H. van Treslong, *Sociale paedagogiek* [n.a.v. Dr. D. van Embden, *Darwinisme en Democratie*], p. 611-634.
Aflev. 6, juni 1902, was aldus samengesteld: Stijn Streuvels, *Vrede,* p. 635-661, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk,* dl. I, Brugge, 1971, p. 971-999; F. van der Goes, *Historisch materialisme bij burgerlijke geschiedschrijvers,* Tweede stuk, p. 662-689; H. Roland Holst-van der Schalk, *Uit: 'De nieuwe geboort': Oogst van 't jaar,* I t/m V, aldaar gedagtekend 1900, *De slapende stad,* aldaar gedagtekend 1902, p. 690-701; A. Aletrino, *Hoe een roman wordt geschreven,* p. 702-745; J.C. Hol, *Muziek* 'Gluck's *Iphigénie en Tauride*], p. 746-756; F. Domela Nieuwenhuis, *Beteekenis van gezag (Een antwoord aan Mr. de Savornin Lohman),* p. 757-767.

294 Sinds 27 mei 1902 verbleef Van Deyssel, samen met zijn gezin, op het in deze brief aangegeven adres. Van daaruit deed hij ook Antwerpen, Gent en Brugge aan. In Brugge

bezocht hij diverse malen de Tentoonstelling van Vlaamsche Primitieven en Oude Kunst, tussen 15 juni en 15 september 1902 te bezichtigen in het Provinciaal Raadhuis, in het ‘Gruuthuse’ en in de ‘Poortersloge’. Op 4 augustus reisden zijn vrouw, de jongste zoon Jan en diens zusje Annie, weer huiswaarts, terwijl Van Deyssel en zijn oudste zoontje Joopie achterbleven in Brussel.

217

Belgique Uccle, Chaussée de Waterloo. -

4 Juli 1902.

In twee afleveringen van den jaargang 1902 hebt gij u tot nu toe, meen ik, van bijdragen onthouden. Indien het u schikt dit ook in een der laatste vier afleveringen van dezen jaargang te doen, vernam ik dit gaarne. -[295]

Zoo dit schrijven door u onbeandwoord wordt gelaten, zal ik u dit voorstel door anderer bemiddeling herhalen.

K.J.L. Alberdingk Thijm.

Ik zond aan Scheltema & Holkema een philosophische bijdrage van den Hr. Lem, die m.i. alleen bij kopiegebrek geplaatst moet, maar dan in Augs wijl het dan Wundt's geboortefeest is.[296]

218

Noordwijk/Zee
6 Juli 1902

Omtrent mijn bijdragen aan volgende tijdschriftnummers[297] kan ik vooruit niets vaststellen. Bij elk nummer is het mogelijk dat mijn medewerking op het laatste oogenblik noodig blijkt. Indien ge blijft hechten aan gescheiden optreden zal het best

295 Op deze, wel zeer indirecte en zelfs cryptisch te noemen, wijze maakte Van Deyssel hier, voor de eerste maal, kenbaar dat hij voortaan prijs zou stellen op een gescheiden optreden in De XXe Eeuw.

296 De duitse psycholoog Wilhelm Wundt (1832-1920) zou op 16 augustus 1902 zeventig worden. Aandacht daaraan heeft De XXe Eeuw niet gewijd.

297 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 7, juli 1902, was aldus samengesteld: Albert Verwey, *Brieven van Huet aan Van Vloten,* p. 1-25; J. Everts Jr., *Boeren-gezin,* p. 26-54; Frederik van Eeden, *Verzen:* I, *Aan de groote dichters,* II, *Koele Mei-dag,* aldaar gedagtekend 7 mei 1902, p. 55-59; Henriëtte des Tombe-Drabbe, *November,* p. 60; J.K. Rensburg, *Japanse Verzen,* p. 61-64; J. Vandewater, *Voor Ali,* p. 65; J. Koopmans, *Cats' Sinne - en Minnebeelden,* p. 66-101; H. Bouma, *Salon,* p. 102-105; D..., *Esthetische boutaden (Jules Laforgue),* p. 106-115; Albert Verwey, *Aan M.T. Steyn,* p. 116-117, aldaar gedagtekend 4 Juni 1902, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p.424 [in de afdeling 'Herboorte' van de bundel *De Kristaltwijg*]; J.C. Hol, *Muziek* [Ed. Risler en Henri Marteau, *Beethoven's Vioolsonaten*], p. 118-127.
Aflev. 8, augustus 1902, was aldus samengesteld: Cyriel Buysse, *Paatros,* p. 129-151; *Brieven van Huet aan Van Vloten,* uitgegeven door Albert Verwey, p. 152-179; R.A. Kollewijn, *De spelling van De Vries en Te Winkel,* p. 180-194, aldaar gedagtekend Amsterdam, Junie 1902; H. Roland Holst-van der Schalk, *Uit: 'De nieuwe geboort'* [voorzien van de noot: Ter perse bij Tierie en Kruyt, Amsterdam]: I, *Hij dekt de oogen met de moede leden,* II, *De heemlen plooien donkerte overal,* III, *De tortels koeren in het dichtst van 't bosch,* IV, *De hette van het leven en zijn geraas,* V, *Vandaag waait sterker de wind mijn heer,* VI, *Wel ben ik soms zoo moe van uw geluiden,* VII, *De groote stilgeworden wijzen,* VIII, *Het zal zijn als een effen winter-tocht,* IX, *Zij sprak: open de ingetogen zinnen,* X, *Ik weet niet wie haar heeft gezonden,*

zijn uw stuk te doen zetten om in het eerste nummer waaraan ik niet deelneem geplaatst te worden. Het is evenwel de vraag of zulk optreden op den duur vereenigbaar zal zijn met samenwerking.

Albert Verwey

Den Heer
K.J.L. Alberdingk Thijm.

219

Noordwijk/Zee
2 augustus 1902[298]

Amice,
Van van Eeden ontving ik het eerste deel van zijn opstel Over Woordkunst. Vooraf had hij mij meêgedeeld[299] dat het een vrijmoedige beschouwing zou zijn van den

XI, *Vaak zal mijn hart nog opstaan, sprekend: 'Gij',* XII, *De dag zal zijn blink als een watervlak,* p. 195-208; F. van der Goes, *Kleinhandel en grootkapitaal,* p. 209-238; J.C. Hol, *Muziek* [*Oratorium 'Sanctus Franciscus'.* Gregoriaansche koraalzang in S. Anselmo en S. Paolo te Rome], p. 239-247.

298 Deze brief werd niet in het Van Deyssel-archief aangetroffen, maar wordt hier afgedrukt conform het kopieboek van Albert Verwey.

299 Dit moet enkel mondeling gebeurd zijn, want een dergelijke mededeling wordt niet aangetroffen in de door Hans van Eeden en H.W. van Tricht uitgegeven brieven van Frederik van Eeden aan Albert Verwey, in: *Mededelingen van het Frederik van Eeden-Genootschap,* XI, juni 1948, 59 pp. Wel schreef Van Eeden, op 5 oktober 1902, naar aanleiding van Van Deyssels reactie op *Over Woordkunst:* 'Aan het gekakel merk ik dat mijn steen midden in het kippenhok terecht is gekomen. Ik hoop dat je er niet door ontsteld bent. Ik schrijf nu aan 't tweede artikel. - Ik vond Thijm nog al goed. Met plezier herkende ik het oude vuur in zijn laatste stuk. De krater is nog niet uitgedoofd.' (a.w., p. 44).
Dat Van Eeden zijn zwager mondeling inlichtte over *Over Woordkunst,* laat zich aflezen uit het *Dagboek,* dl. II/1901-1910, Culemborg, 1971, p. 538-541. Op zondag 13 juli 1902 noteert Van Eeden, die dan te Noordwijk verblijft: 'Dobbe om met de Verwey's. Aan een stuk over Woordkunst begonnen'; op dinsdag 22 juli 1902: 'Zondag wandeling met Verwey naar Noordwijkerhout'; op donderdag 24 juli 1902: 'Ik maakte een vers "des Levens Kern" en schrijf aan mijn artikel over Woordkunst'; op zondag 3 augustus 1902: 'Zondag 27 juli maakte ik het vers: de Schat mijns harten. Ik praatte veel met Albert en hij las mijn artikel en de verzen en was er mee ingenomen.'
In zijn postuum verschenen boek over *Frederik van Eeden,* Santpoort, 1939, p. 164-165, zou Verwey - zoveel jaren later - vastleggen: 'Toen bood Van Eeden voor het Sept. nr. zijn artikel Over Woordkunst aan. Eerst het eerste, en toen het tweede. In dit tweede - overigens minder sterk van toon dan het eerste, omdat de schrijver klaarblijkelijk onder de indruk van de opgekomen bestrijding zijn betoog in beantwoording veranderd had - in dit tweede stond een volzin kapitaal gedrukt. Na de verklaring dat in onze zieke samenleving de echte woordkunst zich slechts sporadisch hier en daar verheft, volgt namelijk: "*Haar* getuigenis is het en niets anders, die deze samenleving verdoemt en brandmerkt en tot ondergang verwijst."
Dit is nauwkeurig wat ik als de sociale tendens van de Koele Meren heb aangewezen.
Van Deyssel had zich tegen de plaatsing niet verzet, hij had toestemming ertoe gegeven, maar, zoals aanstonds bleek, zeer à contrecoeur. Hij was de grote vertegenwoordiger van de door Van Eeden bestreden mening, dat wij in de letterkunde een tijdperk van bloei beleefden.

letterkundigen toestand en gevraagd of hij zich ook over ons zou mogen uitlaten. Ik heb hem geantwoord dat daartegen, m.i., geen bezwaar bestond. Nu ik het stuk gelezen heb komt het mij evenwel voor dat het wenschelijk zou kunnen zijn sommige uitdrukkingen te wijzigen. Ik stuur het voorloopig naar de drukkerij, maar wil je me even opgeven of je adres nog in Ukkel is, dan zal ik het je, handschrift of proef, laten toezenden.

Iets anders is dit: het meest bedenkelijke van het opstel lijkt mij dat hier een de aandacht trekkend overzicht van den letterkundigen toestand niet van de redactie uitgaat maar van een medewerker. Kon daarnevens in dit Septembernummer een eenigszins omvangrijke bijdrage van jouw hand worden opgenomen, dan zouden wij minder den indruk maken in gebreke te blijven. Ik ben niet in de gelegenheid in dit nummer op te treden.

Laat mij eens weten wanneer je verblijf weer in Baarn is: ik kan dan tegen dien tijd een pak boeken en tijdschriften afzenden. Na groeten,

Albert Verwey

220

Noordwijk/Zee
12 augustus 1902[300]

Amice, mijn brief naar Ukkel van den 2den, hoop ik dat je ontvangen hebt. Tegelijk met deze zend ik nu naar Baarn proef van het bedoelde opstel. Wil zoo goed zijn het, met de wijzigingen die je wenschelijk acht, aan mij terug te zenden. Op de bijdrage die je voor een van de vier volgende nummers bestemde, blijf ik, zooals ik schreef, rekenen voor het Septembernummer.[301]

In twee mateloosverwoede artikelen, die in eenzelfde aflevering geplaatst werden, stelde hij zich in de bres vóór de aangevallen letterkunde en tegen Van Eeden. De plaatsing van Van Eedens antwoord - een derde artikel Over Woordkunst dat ik, in de bestaande verhoudingen, onmiddellijk naar de drukkerij stuurde, maar hem in proef liet voorleggen, weigerde hij goedtekeuren.
In hoofdzaak had Van Eeden, mijns inziens, gelijk. Wat hij aanviel was de kliekgeest-overtuiging dat wij eigenlijk de top van onze literatuur bereikt hadden. Die overtuiging achtte ik evenzeer als hij de pest van onze letterkundige verhoudingen. Een jaar later zou ik, juist daarom, mij afscheiden en overgaan tot de oprichting van De Beweging. Aan de andere kant was Van Eeden niet vrij te pleiten van een minder schone nevenbedoeling. Hij wilde door zijn optreden een toestand forceren waarin hij leider zou zijn. Dat Van Deyssel dit besefte was de oorzaak van zijn verwoede uitvallen.
Voor mij had de zaak weinig betekenis. Ik mengde mij er niet in. Aan Van Eedens zij gaan staan, wilde ik niet. Wij waren altijd door teveel inzichten uiteengehouden. En van Van Deyssel was ik op dat oogenblik al veel meer gescheiden dan hij weten kon.'

300 Met gelijke post had Verwey een brief gericht aan Cateau Alberdingk Thijm-Horyaans, die hem op 13 augustus 1902 liet weten dat haar man nog niet in Baarn was teruggekeerd, maar dat zij proef en briefkaart van Verwey had opgezonden aan zijn adres Hôtel de Cologne, rue du Progrès te Brussel.

301 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 9, september 1902, was aldus samengesteld: G.J.P.J. Bolland, *Het recht* [voorzien van het motto: Terug naar Hegel!], p. 249-259, aldaar gedagtekend Leiden, Juli 1902; Jac. van Looy, *Feesten,* VII *(Vervolg der Wonderlijke Avonturen van Zebedeus),* p. 260-272; Karel van de Woestijne, *Verzen uit den 'Boomgaard der Vogelen en der Vruchten': Leie-zangen,* I, II en III, p. 273-279; Frederik van Eeden, *Over Woordkunst* [voorzien van het aan Adriaan van Oordt, *Floris V,* ontleende motto: O schijn van alle kwaad en schijn van goed / er is geen teeken aan u opgeschreven], p. 280-304, aldaar gedagtekend Juli 1902; Jos Loopuit, *De socialisten en het vraagstuk van de waarde,*

Gegroet, t.t. A.V.

p. 305-329; Frans Coenen Jr., *Laatste morgen,* p. 330-352, aldaar gedagtekend Amst., Mei 1902; Kunst: Karel van de Woestijne, *De Primitieven te Brugge,* p. 353-366; J.C. Hol, *Muziek, [Bayreuther Dagboek],* p. 367-377.

221

Brussel, rue du Progrès, 13
15 Augs. 1902.

Ik heb geen wijzigingen in het opstel van Fred.van Eeden voor te stellen en acht het daarom ook niet noodig meer het U terug te zenden.

Zoo mogelijk zal ik mijn bijdrage[302] voor de Septr.-aflev. afleveren.

K.Alb.Thijm

222

Brussel, 25 Augs. 1902
rue du Progrès, 13

Ik ben van mijn bagage gescheiden geweest[303] en daardoor onvermogend om kopie te

302 L. van Deyssel, *Aeolie of de wind door Den Gulden Winckel, Ontboezeming na inzage der eerste aflevering van het tijdschrift 'Den Gulden Winckel',* zou echter eerst verschijnen in De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 10, oktober 1902, p. 443-462; voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 67-88. Zie ook Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven,* Amsterdam, 1977, p. 101-106.

303 Van Deyssel was inderdaad van zijn bagage gescheiden geweest. Op 27 juli 1902 had hij vanuit Uccle een brief aan Alphons Diepenbrock gericht: 'Waarde Fons, Ik moet je toegevendheid inroepen voor de bizonderheid dat ik door een samenkomst van psychische en fysische omstandigheden er niet toe in staat ben anders dan op eene door beknoptheid wellicht wat bruuske wijze je mede te deelen dat ik in toestand van op-reis-zijn verkeer en hierbij je het verzoek ter overweging aan te bieden dit levenslot voor zeker tijdsverloop met mij te komen deelen. - Zoo als je je wellicht zult herinneren hebben wij wel eens over een gezamenlijk uitstapje gesproken. Dit te maken naar de hoofdstad, die daarbij eveneens wel ter sprake kwam, zoû nu wel is waar op volstrekte wijze buiten mijn vermogen zijn, maar mocht het met je zomerverdeeling strooken om hetzij de laatste week van Augustus en de eerste van September, hetzij de eerste twee weken van September, ergens op een plaatsje in België met mij te vertoeven, hetzij vlak bij Brussel, hetzij daar verder van af, - dan zoû mij dat al wonderwel te stade komen. - België kan niet vergeleken worden met Zwitserland en Italië, maar het heeft zijn eigen aardigheid en in mijn persoon kan ik je wel weinig jouwer waardigs voorzetten, maar wel een zekere onbeklemdheid, die de schrijver dezer regelen in het vaderland nog al eens derft. - Ik vraag je nog eens vergeving dat ik zoo onvoorbereid hiermede bij je aankom. Misschien heb je reeds geheel anders over je zomer beschikt, misschien echter valt dit juist samen met uitstapjesplannen, die je zelf had en waaraan dit mogelijk vastgemaakt zoû kunnen worden. - Dit zoû het aardigste zijn maar hier is ook het minste kans op. Hoe het ook zij, - ik heb het willen wagen je den toestand voor te leggen en je wederwoord te verbeiden, - Ik verzoek je mijn hartelijke groeten aan Elsa over te brengen en die ook voor jezelf aan te nemen. Karel Alb. Thijm.'
Het toeval wilde dat Diepenbrock met zijn echtgenote van 7 tot 10 augustus 1902 te Brugge, in Hotel de Flandres zou verblijven. Van daaruit reisde hij, alleen, op 17 augustus 1902 naar Esneux, waar Van Deyssel hem van de trein afhaalde, waarna beide vrienden (en neven), alsmede Joopie Alberdingk Thijm hun intrek namen, voor éen nacht in het kleine Hotel Bellevue, aan de Ourthe-brug, maar daarna in Hôtel de Liège, 'heerlijk op de berg gelegen, een waar Eldorado met groote tuin erbij', zoals Diepenbrock op 19 augustus 1902 aan zijn

verzenden. Zoo mogelijk, schrijf gij in deze aflevering en laat een der volgende voor mij open. Ik verneem dit wel bij gelegenheid.

K. Alberdingk Thijm.

223

Telegram, aangenomen te Amsterdam, den 23/9 1902, ten 8 u. 11 des namiddags, ontvangen te Noordwijk 23/9/1902, ten 8 u. 15 des namiddags

Verwey Noordwijk
Stel voor de boer en van eeden uitstellen voor copie van mij[304] Zend bericht uitgever.

Alberdingk Thijm

224

[aan L. van Deyssel]
Scheltema & Holkema's Boekhandel
Telefoon no. 621.

Amsterdam, 25 Oct. 1902[305]
Rokin 74-76

Hoog Geachte Heer,

Ik behoef U wel niet te schrijven, dat de kwestie betreffende de redactie van het tijdschrift De XXe Eeuw mij voortdurend bezighoudt en ik steeds zoekende ben naar eene goede oplossing. Altijd stuit ik daarbij echter op het groote gevaar, dat het tijdschrift loopt door het aanbrengen van eene belangrijke wijziging, zoodanig, dat de medewerkers en lezers verdeeldheid tusschen de redacteuren bespeuren kunnen.

vrouw berichtte: zie Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten,* bijeengebracht en toegelicht door Eduard Reeser, dl. III, 's-Gravenhage, 1970, p. 448-449. Op 21 augustus keerde Diepenbrock weer huiswaarts en vertrok Van Deyssel opnieuw naar Brussel. Herinneringen aan dit verblijf ‘in Walenland’ haalde Van Deyssel op in zijn *Gedenkschriften* (editie Harry G.M. Prick), Zwolle, 1962, p. 610-612.

304 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 10, oktober 1902, was aldus samengesteld: Nico van Suchtelen, *Primavera*/Tragedie in drie bedrijven, p. 379-413; Ary Prins, *De heilige tocht,* p. 414-418; Albert Verwey, *Zomernacht,* p. 419-420, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p.429 [in de bundel *De kristaltwijg*]; J. Everts Jr., *Boeren-gezin,* p. 421-442, aldaar gedagtekend Mei, 1902; L. van Deyssel, *Aeolie of de wind door Den Gulden Winckel,* p. 443-462 [zie noot 302]; H. Bouma, *In 't stadje,* p. 463-470; Kunst: Karel van de Woestijne, *De Primitieven te Brugge,* p. 471-490; J.C. Hol, *Muziek, [Bayreuther Dagboek],* p. 491-501.

305 Aan deze brief was voorafgegaan, op maandag 6 oktober 1902, te half twaalf 's middags een conferentie met Scheltema & Holkema. Op 10 oktober noteerde Van Deyssel nog: ‘Aan Scheltema & Holkema vragen nu reeds de voor het Tijdschrift bestemde stukken aan mij te zenden.’

Dit nu zoude ik vóór alles zeer gaarne vermijden en heb ik daarvoor dan ook gaarne wat over, in den vorm van moeite en werk.

Ik stel U daarom voor het volgende:

1e. Ik neem voor mijne verantwoording, dat de redacteuren vóór de verschijning in eene aflevering van het tijdschrift, *niets* van elkanders bijdragen te zien krijgen.

2e. De redacteuren nemen, zooals tot dusverre geschiedde, de bijdragen der medewerkers met wie zij in relatiën stonden en staan in ontvangst en zenden mij die bijdragen toe.

3e. Van de bijdragen der medewerkers zend ik beiden redacteuren een proef toe, benevens natuurlijk aan de auteurs zelve.

4e. De redacteuren deelen mij geregeld maandelijks intijds mede in welke aflevering, en in welk gedeelte daarvan, zij hun eigen bijdragen en die welke van andere medewerkers afkomstig door hen zijn gezonden, willen of beter gezegd wenschen geplaatst te zien.

5e. Bijdragen na den 15e. van de maand door mij ontvangen, behoef ik niet in het eerstvolgend nummer op te nemen.

Deze voorstellen doe ik ook namens mijn associé

Met de meeste hoogachting,

Uw dw.

K. Groesbeek.

225 [306]

In een bespreking van eenige auteurs, in een zijner literaire Kronieken, zegt Willem Kloos:

‘En als ik nu met één woord alles wou zeggen, dan zou ik mooi, puur-mooi wel geven aan Gorter, ... sterk aan Verwey...’ en elders:

‘Verwey's lyrische kunst is net als een vlam geweest, die begon al spelend, ... maar toen weêr ineenslonk, bleeker en bleeker, tot er niets overbleef dan de donkere kool.’

De wijze, waarop de Heer Verwey in den laatste tijd met de kunst omspringt, schijnt mij misdadig.

De Heer Verwey is een krachtige, stevige man, die, wat dof, maar vrij goed rond-loopend, stevig proza schrijft, die twee maal in zijn leven door een vlaag der Schoonheid is aangedaan, zoo dat hij kunst voortbracht, die nu nog toonbaar is, maar die met een leuk gezicht naast die zeer weinige goede bladzijden, als *gedichten* publiceert wat niet anders dan grovelijk mislukte schrijfkunst-probeersels of hard-handige verkrachtingen der Muze mag worden genoemd.

Het boekje *Persephone* bevat ware Kunst. Sla het op, doorblader het, een geur van levenden geest, van geestelijken bloei, dringt tot uw aandacht door.

Het gedicht *Persephone,* het beste en grootste werkstuk uit het boekje, - daarvan is de stand in de literatuur aldus:

Het is dekoratieve dichtkunst in den zin van zonder psychischen of philosophischen inhoud zooals men dien later als voor letterkunde gewenscht bestanddeel heeft begrepen; maar het is in zijn soort zoo uitmuntend, en maakt door hoedanigheden van rhythme en klank dermate zijn gemis aan andere eigenschappen goed, dat het naast het beste wat te gelijker tijd en later door anderen is gegeven, blijft voortbestaan.

306 Geschreven op 29, 30 en 31 oktober 1902 met de, uiteindelijk niet gerealiseerde, bedoeling dit stuk af te drukken in de december-aflevering, onmiddellijk na het artikel *Over Wankunst*.

Het eerste en beste gedeelte van het gedicht *Persephone* is véel minder goed dan het gedicht *Okeanos* van Kloos. Het laatste gedeelte van het gedicht *Persephone,* het bezoek aan de onderwereld, is minder goed dan het eerste gedeelte. Dit laatste gedeelte is zelfs hier en daar bepaald leelijk en belachelijk van hollen klank. Zoo dat het waarlijk zeer goede zeer gering van afmeting is (gezien bij het zeer goede van Perk, Kloos, Gorter en vele andere artiesten.)

Na den *Persephone*-tijd, gaf Verwey vier dichtbundels uit: *Aarde, De Nieuwe Tuin, Het Brandende Braambosch,* en *Dagen en Daden* . Was in *Aarde* van de hoogte van den *Persephone*-tijd bereikt, niets meer overgebleven, - Verwey had na zijn *Persephone*-penode vruchteloos een zeker realisme en impressionisme bestreefd (ook in de *Spaansche reis* enz. in den bundel *Aarde* nog merkbaar) en was toen teruggevallen tot een volstrekt buiten kunst-bestreving zelfs zich bevindend dood geversificeer in *De Joden en Johan van Oldenbarneveld* -; was in *Aarde* dus nog álles wèg, - in den *Nieuwen Tuin* scheen het als zoû weêr iets goeds opkomen, dat aan lang voorbije tijden herinnerde.

In den *Nieuwen Tuin* vond men het gedicht *De schoone Schijn,* verder het begin en het slot-sonnet van het gedicht *Duindal,* en eindelijk het gedicht *Nacht in het Alhambra,* die wel niet tot het aller-beste onzer Nederlandsche Literatuur behoorden, die wel altijd toch slechts romantiesch en oppervlakkig realistiesch van ziening en, wat de eerste drie betreft, zwaar Bilderdijkiaansch van taal-voering waren, - zonder het intime indringen der gedachte in het onderwerp en het daarmeê samengaande teêr gebrokene der moderne klank-expressie, en nog verder af waarschijnlijk van de groote onafgebroken deining der oudere klassieke dichters, wier door hen verwerkelijkt ideaal in de bij den doffen kleinen Verwey geheel afwezige Eenheid van rhythme en metrum bestond, - *Schoone Schijn, Duindal* en *Nacht in het Alhambra* dus, die echter door hun betrekkelijke deugdelijkheid te midden al Verwey's waardeloos produceeren mij aanleiding tot vreugde en hoopvollen geest-drift waren.

Maar de opleving was kort van duur en na den *Nieuwe Tuin,* kwam Verwey terug met den bundel het *Brandende Braambosch,* die slechter was naarmate er weer méér bestreving van het moderne, - spiritueel impressionisme en mysticisme - uit bleek. Alles was hier minder hárd, meer een wéek geknoei en bederf.

Na het *Brandende Braambosch* eindelijk, verscheen, in de herfst van 1901, de bundel *Dagen en Daden*. In dezen bundel komen twee goede gedichten voor. Het eerste heet *Pinksterheil,* het tweede *In het Land dat Dood heet*.

Pinksterheil, hoewel niet iets zoo voortreffelijks bereikend als reeds in onze Letterkunde door meerdere artiesten werd gevonden, was een, op de studie van Potgieter gegrond eerlijk, goed gedicht, dat is: iets, waarin werkelijk een poëtische waarde aanwezig is.

In het Land dat Dood heet was ook een goed gedicht, maar de waardeering hiervoor vermindert bij hem die weet, dat de geheele ziening hierin niet van den ‘dichter’ zelf, maar slechts geversificeerde en bij anticipatie op eens anders opmerkelijk werk uitgegeven, paraphrase van dat werk is.

Al de andere gedichten in dezen bundel zijn slecht, ontoonbaar. En dit lijkt mij het misdadige in Verwey, dat hij ‘de Kunst’, ons hoogste en heiligste bezit, verkracht, en

ons harde, stoffige gedrochten voorzet alsof het frissche levende gedichten waren. Zoo de verhouding ook, die er bij voorbeeld bestaat tusschen de nu laatstelijk door Henriëtte Roland Holst gepubliceerde gedichten èn het vers *Zomernacht* door Verwey. Deze verhouding lijkt mij iets volstrekt deloyaals in de literatuur. De magnifieke gedichten van Henriëtte Roland Holst zijn door zuivere inspiratie ontsproten. Nauwelijks is er echter zoo een ontloken, frisch en zacht, lenig en wazig als iets dat *leeft,* of Verwey neemt het tot zich, zuigt er den geest van op en her-publiceert het, oogenschijnlijk wel anders, door kleine verschillen in het onderwerp, maar als dichtkunst eenvoudig het zelfde, alleen nu leelijk en hard geworden, een totale misvorming van het oorspronkelijke, als een zware, doode, plant van metaal.

Verwey is van nature een vertaler. Niet alleen 'leeft' zijne ziel niet en hebben dus in hem geen ziele-bewegingen plaats, maar ook zijn intellect léeft niet in den hoogeren eigenlijken zin. Hij heeft feitelijk niets begrepen dan onder Kloos' invloed de beschouwing van het Leven en het inzicht omtrent Kunst, zoo als die in zijn *Persephone* zijn uitgedrukt.

Daarna vertoont zijn bundel het *Brandende Braambosch* een laffe onmacht ten opzichte van andere zienswijzen en zijn bundel *Dagen en Daden* een pootig doorzettingsvermogen om onsamenhangende onbegrepenheden tot een rijmenden potpourri, hard als gruis en kiezelsteenen, saâm te stampen. Mij dunkt het ware beter zoo deze tamme Bilderdijk ons vooreerst een weinig met rust liet.

226

[fragment van een brief van Albert Verwey aan J.C. Hol, d.d. 13 november 1902]

Wel verre van geen tijd meer te hebben voor het Tijdschrift ben ik vanzins er meer tijd aan te geven dan ik vroeger deed. De oorzaak van het schrijven van den Heer Thijm is een geschil tusschen hem en mij. De heer Thijm heeft daarin eerst getracht de uitgevers op zijn zij te krijgen, en nu dat mislukt is schijnt hij beslag te willen leggen op bijdragen.

Ik ben zeker dat dit plan, indien het gelukt, tot een splitsing leiden zal waarvan in elk geval 'De XXste Eeuw' de dupe wordt. Ik behoef u niet te zeggen, dat zelfs het gerucht van een geschil tusschen den heer Thijm en mij voor het Tijdschrift nadeelig zijn zou en door de kranten zou geëxploiteerd worden. - Over den aard van het geschil is het niet noodig te schrijven: ik kan alleen zeggen dat het meer veroorzaakt is door het eigenaardige gestel van den hr. Thijm dan door iets anders.'[307]

307 Door mij vanzelfsprekend - en als steeds - in de oorspronkelijke spelling teruggebracht citaat, ontleend aan Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 164-165.

227

[aan L. van Deyssel]
Scheltema & Holkema's Boekhandel

Amsterdam, 19 Nov. 1902[308]

Hooggeachte Heer,

Ik heb een onderhoud gehad met den heer Verwey[309] en moet U tot mijn leedwezen melden, dat de kwestie nog niet is opgelost omdat Z.Ed. niet wil afwijken van het bemiddelend voorstel aan U beiden door mij gedaan, waarmede hij genoegen neemt.

Hij beweert dat als U thans gaat doen wat hij tot heden deed, dit niet het zelfde is (behoudens dan verwisseling van personen). Hij nam het werk op zich ingevolge Uwen wensch in vrede en vriendschap en met de bedoeling geregeld voeling met U te houden. Thans wenscht U dit werk te verrichten echter niet in vrede en vriendschap, niet met de bedoeling om met hem geregeld voeling te houden. Op die gronden kan hij zich niet aan U overgeven en ziet hij voorloopig slechts één weg n.l. dien welke ik heb voorgeslagen.

Toen ik U zeide dat U zeer zeker het recht had te doen wat de Heer Verwey gedaan heeft, zag ik de kwestie niet onder dit licht. Ik moet thans eerlijk bekennen, veel te gevoelen voor de redeneering van den Heer Verwey.

De heer Verwey heeft veel gewerkt voor het tijdschrift. Zelf is door U erkend dat hij in 't algemeen gesproken de redactie goed gevoerd heeft, onder deze omstandigheden kan ik er mij indenken, dat hij wel in gelijke verhouding tot U als waarin U tot hem stond, die redactie wil overdragen, maar niet in een geheel tegenovergestelde verhouding.

Ik ben mij zeer wel bewust dat de taak welke ik voorgesteld heb op mij te nemen, niet eene aangename is, maar mijn oprechte wensch is U beide aan het tijdschrift verbonden te houden en dit tijdschrift, dat thans zijn levensvatbaarheid gaat vertoonen, voor gevaren te behoeden.

308 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 11, november 1902, was aldus samengesteld: T.J. de Boer, *Ibn Chaldoens geschiedbeschouwing,* p. 503-521; Albert Verwey, *Jacoba van Beieren* [zie noot 243], p. 522-534; Frederik van Eeden, *Over Woordkunst,* II [voorzien van een aan Plato's *Phaedrus* ontleend motto: ‘Socrates: ...‘De Laconier zegt dat de ware kunst van spreken nooit iets anders is dan het hebben der waarheid, en ook nooit iets anders kan zijn.’], p. 535-556; L. van Deyssel, *Een goed tooneelstuk* [zie noot 275], p. 557-562; F. van der Goes, *Historisch materialisme bij burgerlijke geschiedschrijvers,* Derde stuk, p. 563-585; L. van Deyssel, *Aanteekeningen* [betreffende]: *Het Tijdschrift ‘Onze Eeuw’, Nadere aanteekeningen bij ‘Tobias Bolderman’, Amsterdam in Kroningsdagen,* door G. van Hulzen, Amsterdam, 1901, *De bruidstijd van Annie de Boogh,* door Herman Robbers, Amsterdam, 1901, p. 586-594, aldaar gedagtekend Zomer, 1902; voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 101-111; Kunst: Karel van de Woestijne, *De Primitieven te Brugge,* p. 595-621; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio in het Neue Stadt-Theater te Keulen,* p. 622-630.

309 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 165, had Verwey het vertrouwen in zijn mede-redacteur verloren. Op 17 november 1902 schreef hij aan de heer K. Groesbeek: ‘Indien ik onderhandel is het juist om vasttestellen welk deel elk van ons toekomt in de samenstelling van het Tijdschrift, en dat zoo te doen dat ik met den heer Thijm nooit meer wat te maken heb.’

Mocht U niet met mij kunnen medegaan, en dat zou mij bijzonder veel leed doen, dan

blijft er niets anders over dan ons contract te raadplegen. Dit contract schrijft bij geschillen het benoemen van arbiters voor.

Met beleefde groeten,

Hoogachtend
Uw dw.
K. Groesbeek

228 A

[aan L. van Deyssel]
Scheltema & Holkema's Boekhandel

Amsterdam, 15 Dec. 1902[310]
Rokin 74-76

Wel Edel Geb. Heer.

In opdracht van den Heer Groesbeek deel ik U mede dat wij heden copy ontvingen voor een artikel van verweer tegen U van den Heer Fr. van Eeden. Wij zonden dit artikel onmiddellijk naar de zetterij en hopen U reeds morgen proef te kunnen zenden, alzoo tijdig genoeg om, zoo noodig, maatregelen te treffen.

Hoogachtend,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

228 B

Baarn, 16 December 1902.

Wel Edele Heeren,

Als Redacteur van het Tijdschrift *de XXe Eeuw,* in 't bizonder met de beöordeeling der letterkundige proza-bijdragen belast, als redacteur, tot wiens betrekkingen de medewerker F. van Eeden behoorde, vóor de redacteur Verwey, zonder mijn

310 De XXe Eeuw, 8e jrg., dl. II, aflev. 12, december 1902, was aldus samengesteld: W.L. Penning Jr., *Pelgrimstocht* [voorzien van de noot: Uit den bundel *Kamermuziek* die dezen winter verschijnt bij den uitgever S.L. van Looy], p. 631-651, aldaar gedagtekend Lente 1902; Henri Hartog, *Buurtleven,* p. 652-691; L. van Deyssel, *Over Wankunst,* Eerste artikel, Tweede artikel, p. 692-707, postuum herdrukt, en toen met opgave van alle varianten die de collationering aan de hand van het handschrift oplevert, in de door H.W. van Tricht en Harry G.M. Prick bezorgde *Briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel*. Tweede herziene druk, 's-Gravenhage, 1981, p. 357-371; Frederik van Eeden, *Gedichten* (I, *Kern van 't leven,* II, *De schat mijns harten*), p. 708-711; F. van der Goes, *Kapitaalsconcentratie in Noord-Amerika,* p. 712-723; Kunst: Karel van de Woestijne, *De Primitieven te Brugge,* p. 724-750; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio in het Neue Stadt-Theater te Keulen,* p. 751-759; Boekbeoordelingen: [T.J.d. B[oer], *Plutarchus als godsdienstig denker* [zie noot 277], p. 760-761 en idem, *Geestelijke Voorouders*. Studiën over onze beschaving door A.Pierson IV. *Byzantium* door D.C. Hesseling. Haarlem, H.D. Tjeenk Willink & Zoon, 1902, p. 761-763.

voorkennis of goedkeuring, deze relatie overnam, - weiger ik de plaatsing van het laatste aan U gezonden artikel door F. van Eeden.

Ik beschouw mijn artikel van December niet als een aanval, maar als een verdediging der door den medewerker Van Eeden in Septr. en Novr. aangevallenen.

Met de meeste hoogachting

Uw dw. dr.

K.J.L. Alberdingk Thijm.[aant.]

229

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 18 December 1902
Rokin 74-76

Wel Ed. Geb. Heer,

Wij zouden de beteekenis van ons eigen bemiddelingsvoorstel al heel weinig begrijpen, als wij U wilden dwingen in het door U geredigeerde tijdschrift een artikel op te nemen dat tegen U gericht is. De drukker ontving daarom onmiddellijk na ontvangst van Uw brief order om het artikel van Dr. van Eeden te distribueeren, terwijl wij den auteur die de proef met zijn copie reeds ontving zullen melden,[311] dat wij voorbarig geweest zijn in het zenden naar de drukkerij en dat het niet zal opgenomen worden.

De Heer Verwey zou ons een pakket boeken zenden. Wij meenen dat Z.Ed. gaarne Poëzie, geschiedenis en Philosophie zou ontvangen en zou dus de romans & novellen aan U gezonden moeten worden. Wij zullen hem vragen welke tijdschriften hij ontvangt en welke hij het eerst wil blijven ontvangen.

Uw voorstel betreffende de volgorde der splitsing komt ons afdoende voor. Wij zullen dat den Heer Verwey overbrengen en hopen U nader te schrijven.

Hoogachtend,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

230

F. van Eeden,
Walden,
Bussum, (N.-Holland.)

20 Dec 1902

WelEdele Heeren, in antwoord op. uw schrijven van 19 dezer verzoek ik u den heer Alberdingk Thijm te melden dat ik het geweigerde artikel zal publiceeren als ‘open antwoord’[312] gelijktijdig met het verschijnen van de Januari aflevering, onder bijvoeging ‘geweigerd door den redacteur L.v.D.’. Uit het ontvangen van een drukproef blijkt immers dat niet de redactie, maar L.v.D. bezwaar maakt.

Tevens verzoek ik u mij p.o. te melden of gij genegen zijt het reeds gezette stuk 2000 maal voor mij te laten afdrukken. Dit zou tijd en onkosten besparen. Voor een

311 Dit gebeurde op 19 december 1902.

312 Frederik van Eeden, *Over Woordkunst III.* Antwoord aan L. van Deyssei, W. Versluys, Amsterdam, [januari] 1903,15 pp, laatstelijk herdrukt en toen met opgave van alle varianten die de collationering aan de hand van het handschrift oplevert, in de tweede, herziene druk van *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* 's Gravenhage, 1981, p. 372-384.

omslag zal ik zelf zorg dragen. De gedrukte vellen verzoek ik u dan aan den heer Versluys af te leveren en ook hem uwe nota te zenden der kosten. Mocht gij hiertoe niet genegen zijn dan verzoek ik u mij de laatst gecorrigeerde proef terug te zenden, aangezien ik het

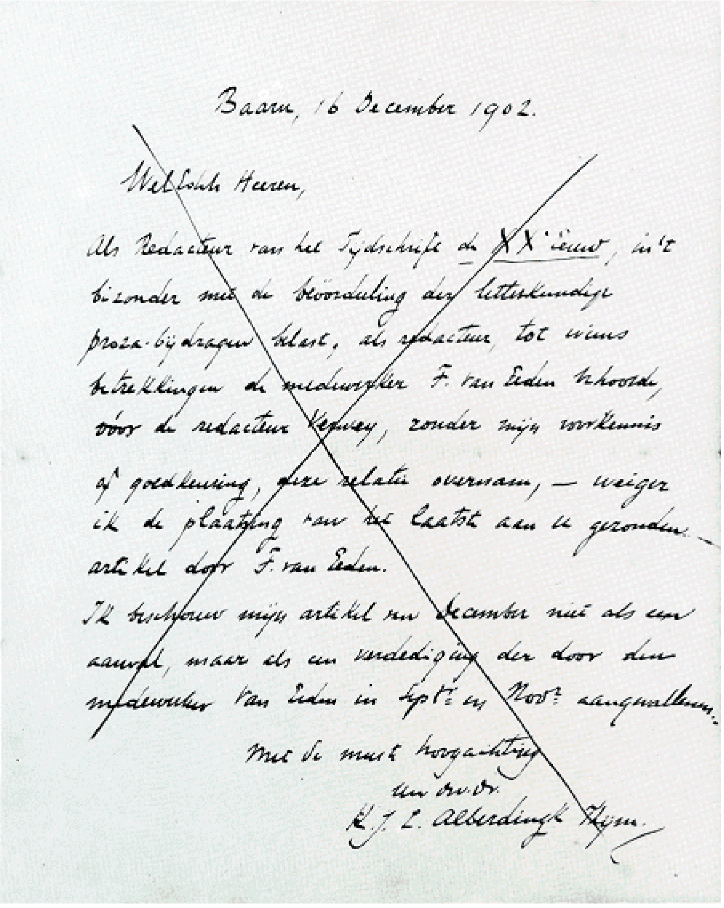

Baarn, 16 December 1902.

WelEdele Heeren,

Als Redacteur van het Tijdschrift de XXe Eeuw, in 't bizonder met de beoordeeling der letterkundige proza-bijdragen belast, als redacteur, tot wiens betrekkingen de medewerker F. van Eeden behoorde, vóór de redacteur Verwey, zonder mijn voorkennis of goedkeuring, deze relatie overnam, — weiger ik de plaatsing van het laatst aan u gezonden artikel door F. van Eeden.

Ik beschouw mijn artikel van December niet als een aanval, maar als een verdediging der door den medewerker van Eeden in Septr. en Novr. aangevallenen.

Met de meeste hoogachting
Uw dw. dr.
K.J.L. Alberdingk Thijm.

Van Deyssels concept (en tevens kopie) van zijn brief aan Scheltema & Holkema, d.d. 16 december 1902.

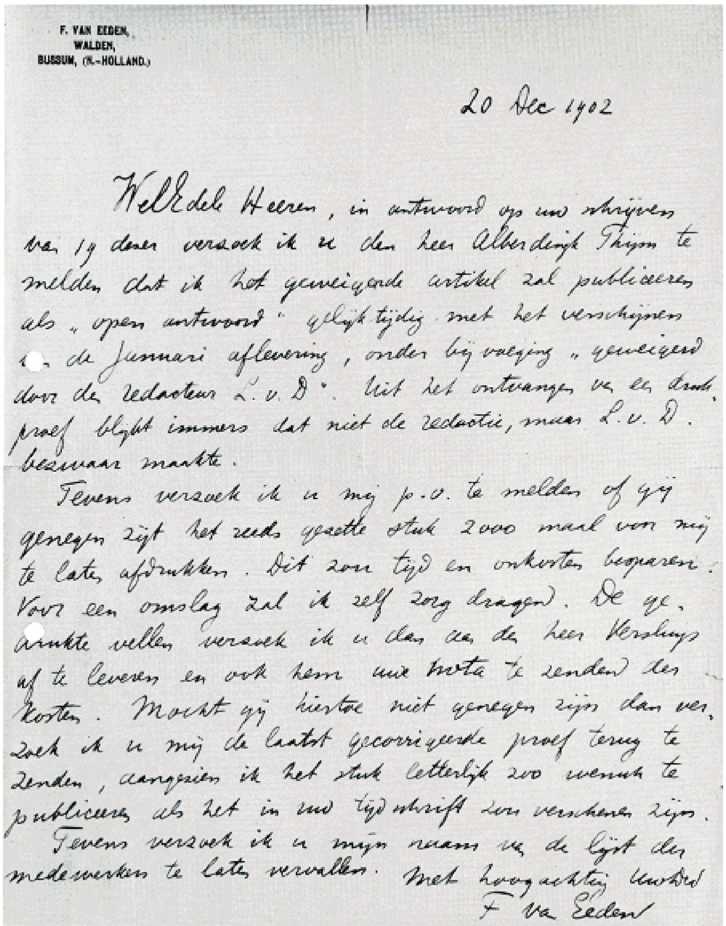

F. VAN EEDEN,
WALDEN,
BUSSUM, (N.-HOLLAND.)

20 Dec 1902

WelEdele Heeren, in antwoord op uw schrijven van 19 dezer verzoek ik u den heer Alberdingk Thijm te melden dat ik het geweigerde artikel zal publiceeren als „open antwoord” gelijktijdig met het verschijnen in de Januari aflevering, onder bijvoeging „geweigerd door den redacteur L. v. D”. Uit het ontvangen van een drukproef blijkt immers dat niet de redactie, maar L. v. D. bezwaar maakte.

Tevens verzoek ik u mij p.o. te melden of gij genegen zijt het reeds gezette stuk 2000 maal voor mij te laten afdrukken. Dit zou tijd en onkosten besparen. Voor een omslag zal ik zelf zorg dragen. De gedrukte vellen verzoek ik u dan aan den heer Versluys af te leveren en ook hem uwe nota te zenden der kosten. Mocht gij hiertoe niet genegen zijn dan verzoek ik u mij de laatst gecorrigeerde proef terug te zenden, aangezien ik het stuk letterlijk zoo wensch te publiceeren als het in uw tijdschrift zou verschenen zijn.

Tevens verzoek ik u mijn naam van de lijst der medewerkers te laten vervallen. Met hoogachting UwDw

F van Eeden

Brief van Frederik van Eeden, d.d. 20 december 1902, aan Scheltema & Holkema en, na afhandeling, doorgezonden aan Van Deyssel.

stuk letterlijk zoo wensch te publiceeren als het in uw tijdschrift zou verschenen zijn.
Tevens verzoek ik u mijn naam van de lijst der medewerkers te laten vervallen.[313]

Met hoogachting Uw Dw
F van Eeden

231

Amsterdam, 22 December 1902
Rokin 74-75

WelEd. Geb. Heer K.J.L. Alberdingk Thijm, Baarn

De Heer van Eeden zond ons bijgaand schrijven,[314] waarop wij Z.E. adviseerden zijn bericht betreffende de weigering niet te publiceeren als hij geen andere bewijsgronden had, want dat het doen zetten een voorbarigheid van ons was geweest. En dit is volkomen juist, een artikel tegen een redakteur dient die redakteur eerst gelezen te hebben. Tegen Uwe andere motieven kan de Heer Verwey[315] wellicht er ook stellen,

313 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 168, reageerde Verwey hierop lichtelijk ironisch in een brief van 8 januari 1903: ‘Is dat nu niet wat te haastig? - Zelfs overledenen hebben zich die verhouding eenige tijd laten aanleunen (...) Ik stel je voor in elk geval alles te laten zooals het is tot na het onderhoud dat ik heel graag binnenkort met je hebben wou.’ Van Eeden is tot en met de decemberaflevering van 1904 blijven figureren op de lijst van medewerkers aan De XXe Eeuw.

314 Nr. 230.

315 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 167-168, vernam Verwey eerst Van Deyssels weigering, toen hij Groesbeek om opheldering vroeg. Op 21 december 1902 schreef Verwey aan de uitgever: ‘Ik mis het artikel van Van Eeden, wilt u mij even melden wat de reden is?’ En na bekomen antwoord, schreef hij op 23 december 1902: ‘Het spijt mij dat u mij een en ander niet eerder geschreven heeft. Als u mij het verzet van den Heer Thijm dadelijk had meegedeeld, had de Redactie tegenover Dr. van Eeden in haar geheel kunnen blijven. Nu dat niet gebeurd is vrees ik dat de Heer Van Eeden drukken zal wat hij kan waar maken.’ Uyldert drukt t.a.p. ook een fragment af uit Vervey's brief van 23 december 1902 aan zijn zwager Van Eeden, in welke brief gepoogd werd de schijn op te houden van redactionele homogeniteit: ‘Amice, eerst nu kan ik je schrijven over het weigeren van je opstel. Het blijkt dat de Uitgever zijn bevoegdheid in het een of ander te buiten gegaan is, - maar de hoofdzaak is dat de Redactie het stuk geweigerd heeft.’
Intussen was sinds vrijdag 19 december 1902 in Het Handelsblad een openbare gedachtenwisseling op gang gebracht. De hoofdredacteur van dat blad, Charles Boissevain - die aan het werk alsook aan de persoon van Lodewijk van Deyssel steeds een warme sympathie heeft toegedragen [zie Van Deyssels artikel over *Charles Boissevain en J.A. Alberdingk Thijm,* in het Algemeen Handelsblad van 12 augustus 1920, avondeditie, voor de eerste maal herdrukt in de *Gedenkschriften,* editie Harry G.M. Prick, a.w., p. 760-762; zie ook Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel,* Amsterdam, 1968, p. 325-330], Charles Boissevain dan had zich nu toch ernstig gestoten aan *Over Wankunst:* ‘de harde, meedoogenloze wijze waarop Van Deyssel den mensch en dichter van Eeden heeft toegetakeld, [heeft] mij zeer gedaan en bitter gestemd.’ Reeds de volgende dag reageerde Van Deyssel hierop met *Een opheldering,* die op maandag 22 december 1902 Van Eeden aanleiding zou geven *Nog een opheldering* in Het Handelsblad te publiceren, in het nummer van donderdag 25 december 1902 andermaal door Van Deyssel beantwoord met *Een opheldering*. Het laatste woord werd, op zaterdag 27 december 1902, aan Van Eeden gegund. In diens *Eind-opheldering* werd geconstateerd ‘dat Van Deyssel geen woord van verweer weet tegen

voor ons staat het echter vast, dat de redakteur niet behoeft te dulden, dat hij in zijn eigen orgaan wordt aangevallen. Zelfs van de redakteuren onderling zouden wij geen dergelijk artikel zonder goedvinden van den aangevallene doen afdrukken.

Hoogachtend,
Scheltema & Holkema

232

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 31 December 1902
Rokin 74-76

Weledel Geboren Heer,
De Heer Verwey schrijft ons, dat hij van alle Ruiltijdschriften slechts ontvangen wil onmiddellijk na uitgave de Gids en Onze Eeuw, welke Z.E. dan na enkele dagen wil terugzenden. Alle overige gaan dan aan Uw adres en behoeven niet door U teruggezonden te worden. Het spreekt vanzelf, dat de Gids en Onze Eeuw na terugkomst bij ons onmiddellijk aan U geadresseerd worden. Verder stelt de Heer Verwey voor dat alle romans en novellen verschenen in Noord-Nederland aan U gezonden worden. Het is natuurlijk verreweg het grootste aantal. Het overige dus ook de werken van Zuid-Nederland zal hij dan ontvangen.

Het spreekt van zelf - schrijft hij verder -, dat uitzonderingen aan weerszijde altijd zijn voor te stellen.

Hoogachtend,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

deze enorme beschuldiging: dat hij, als redacteur van een tijdschrift, het werk van een vriend en medewerker dat met zijn voorkennis, goedkeuring en verantwoordelijkheid is geplaatst, onverhoeds, aanvalt op de heftigste wijze en daarna, wanneer hem verdraaying der waarheid, tot zelfs van particuliere feiten wordt verweten, zonder opgaaf van redenen *weigert* het antwoord van den aangevallene te plaatsen.' Deze vijf Handelsblad-artikelen werden, voor de eerste maal, integraal herdrukt in de tweede, herziene druk van *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* 's-Gravenhage, 1981, p. 401-407.

233

6 januari 1903 [316]

Op deze datum vond een bespreking plaats tussen Scheltema & Holkema enerzijds en Van Deyssel anderzijds, na afloop waarvan de laatste de volgende aantekening maakte: 'honorarium-quaestie/voorloopige aanneming bemiddelings-voorstel/voorzien-nadeel-tijdschrift-door polemiek-redacteuren buiten het tijdschrift.' Op 20 maart 1903 zou hij nogmaals aantekenen: 'voorzien-nadeel-tijdschrift-polemiek.'

234

2 februari 1903 [317]

Albert Verwey aan Frank van der Goes: 'Zijn [Van Eedens] twist met Thijm is me zeer tegen, omdat beide heeren m.i. te veel aan zich zelf denken en te weinig aan het tijdschrift. Als Thijm een roman schreef en Van Eeden wat meer gedichten zooals sommige in zijn laatste bundel staan, dan zouden wij en zij oneindig meer gebaat

316 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. I, aflev. 1, januari 1903, was aldus samengesteld: Is. P. de Vooys, *Kritiek op de Marxkritiek van Mr. Treub* [n.a.v. *Het wijsgeerig-economisch stelsel van Karl Marx/Eene critische studie* door Mr. M.W.F. Treub, p. 1-23; Alex. Gutteling, *Orfeus en Eurydice,* p. 24-34; L. van Deyssel, *Feesten van Jac. van Looy,* p. 35-51, voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1905, p. 3-20; Emile Erens, *Begijnhof te Gent,* p. 52-53; Herman Lysen, *Doode,* p. 54-59, aldaar gedagtekend 1902; Herm. Heijermans Jr., *Schakels/Een vroolijk spel,* in vier bedrijven [eerste bedrijf], p. 60-87; L. van Deyssel, *Aanteekeningen:* [over M. Antink en J. Everts Jr., zie noot 278 en 276], p. 88-89, en over Louis Couperus, *De kleine zielen,* p. 90-91, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 114-116 [zie ook Karel Reijnders, *Couperus bij Van Deyssel,* Amsterdam, 1968, p. 298-301]; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 92-103; Boekbeoordelingen: Albert Verwey, *Laatste Nederlandsche uitgaven* [nadat niet minder dan 27 titels van die uitgaven worden afgedrukt en daaraan een korte bespiegeling wordt verbonden, kiest Verwey ter bespreking *De Nieuwe Geboort* door Henriëtte Roland Holst, p. 104-118, aldaar gedagtekend 28-30 Nov. 1902; T.J. de Boer, *Geschiedenis van den boerenstand en den landbouw in Nederland*/Een studie van de ontwikkeling der economische, maatschappelijke en agrarische toestanden, voornamelijk ten platten lande, door Dr. H. Blink. Eerste deel. Groningen, J.B. Wolters, 1902, p. 119-129.[aant.]

317 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. I, aflev. 2, februari 1903, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Uit 'Het leven van Frank Rozelaar',* p. 131-155; C.G.N. de Vooys, *Twee Christendemokraten uit de veertiende eeuw,* I, *Jan van Leeuwen, 'die goede coc van Groenendale',* p. 156-182, aldaar gedagtekend Assen, Nov. 1902; Ad. Herckenrath, *Verzen (Herfst, Van een liefde*, I en II), p. 183-185; Jan Prins, *Verzen* (I, *Komend voorjaar*, II, *Morgen zee*, III, Zwarte hoofden, IV, *Van een meisje*, V, *De schuiten*, VI, *Zwerver*), p. 186-192; L. van Deyssel, *Tamboer-majoor*, p. 193, aldaar gedagtekend 1902; A. Aletrino, *Stille uren.* [Derde, vierde en vijfde hoofdstuk], p. 194-227; Albert Verwey, *Dichters en Partijleidster* [n.a.v. *Kapitaal en Arbeid in Nederland*, door H. Roland Holst-van der Schalk], p. 228-236, herdrukt in *Luide Toernooien*, Amsterdam, 1903, p. 161-177; W.G. Hondius v.d. Broek, *Geschiedenis-vragen* [voorzien van het aan Goethe ontleende motto: 'Es hat wohl einen Anfang, hat ein Ende, Allein ein Ganzes ist es nicht', p. 237-252; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 253-263; L. van Deyssel, *Aanteekeningen* [over] *Allerlei menschen,* door J. de Meester, Amsterdam, 1902, p. 264-265, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 117-118.

zijn dan door hun fraaiste worstelspel. (...) De “Nieuwe Gids” is te gronde gegaan omdat één alles wou zijn. Zij beginnen dit spelletje opnieuw, in plaats van te bedenken dat het Tijdschrift juist dáárdoor sterk geworden is dat het ieder toestond zich zelf te zijn.’[318]

318 Geciteerd naar F. van der Goes, *Herinneringen aan Albert Verwey,* in De Stem, 17e jrg., juli-augustus 1937, p. 739-751, aldaar gedateerd 25 Juni '37; het citaat a.w., p. 743.

235

24 maart 1903 [319]

Op deze datum noteerde Van Deyssel: ‘V[an] E[eden] a voulu tuer Kl[oos]. Comme il est démontré dans l'article de v[an] E[eden] du Handelsblad, Verwey a consenti à ce forfait.

Verwey m'avait envoyé l'article de Van Eeden, mais quand les amis et compagnons A. et B. habitent une même maison (la Revue) et que l'ami A. propose à l'ami B. van te laten binnen komen een sluipmoordenaar die het op B. heeft gemunt, of liever dien sluipmoordenaar reeds toegang heeft verschaft (want het artikel van v.E. was reeds gedrukt) maar op het laatste oogenblik, bang voor de gevolgen, aan B. vraagt of hij geen bezwaar heeft tegen sommige eigenaardigheden van A. - dan antwoordt B. - in verontwaardiging tegen A. natuurlijk - “laat hem maar binnen, ik zál hem wel.” - maar kan daarna [*doorgehaald:* nooit meer] niet de goede vriend van A. blijven. Onmiddellijk na plaatsing van dit artikel, komt iemand B. verdedigen, doch deze wordt door A. afgewezen.’[320]

Op de zelfde datum overweegt Van Deyssel aan een aantal relaties een brief van deze strekking te doen toekomen: ‘Amice, De “letterkundige toestand”, en in 't bizonder mijn eigen “letterkundige toestand” maakt het gewenscht, dat ik [*doorgehaald:* de namen publiceer van eenige artiesten die] in een artikel de artiesten noem wier instemming met zijn oordeel over Van Eeden gebleken is. Mag ik daarbij ook [*doorgehaald:* de uwen] U voegen? -’

Dit schrijven is weinig in overeenstemming met de irenische gemoedsgesteltenis zoals die sprak uit Van Deyssels enkele dagen eerder, op 21 maart 1903, aan Ary Prins gerichte brief: ‘Van zoo een twistgeschrijf als tusschen hem [Van Eeden - H.P.]

319 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. I, aflev. 3, maart l903, was aldus samengesteld: F. van der Goes *De revolutie in de hoofden,* p. 267-304; Albert Verwey, *De kristaltwijg,* I t/m XIV, p. 305-318, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 433-438; Is. P. de Vooys, *Kunst en volk,* p. 319-333; L. van Deyssel, *Wakker worden en door de witte portalen,* p. 334-343, laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *De Adriaantjes/Jongensjeugd-schetsen*. Met een nawoord van Harry G.M. Prick, Amsterdam, 1983, p. 7-17; G. van Hulzen, *Groote-stadsgescharrel* (Fragment uit den roman ‘Ongetrouwd’), p. 344-366; L. van Deyssel, *Valsche clown,* p. 367; J.K. Rensburg, *Japanse Verzen,* p. 368-373; H. Bouma, *De onbekende,* p. 374-376; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 377-385; L. van Deyssel, *Aanteekening,* [over] *Scheiding* door Frans Hulleman, 1902, p. 386-387, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1904, p. 119-120.

320 Volgens Van Deyssel zou Verwey in september 1902 een door Mevr. K.C. Boxman-Winkler geschreven artikel waarin Van Deyssel, tegenover Van Eeden, verdedigd werd, hebben geweigerd. Dit artikel zou aan Verwey zijn aangeboden door Jan Veth, dezelfde die op 2 december 1902 Van Deyssel telegrafisch met *Over Wankunst* complimenteerde: ‘Dank voor uw koninklijk richtend artikel van deze maand dat ik weldoend en bevrijdend vind.’ Het betreffende artikel: C.B., *Schijn of wezen?* zag uiteindelijk het licht in De Nieuwe Gids, 18e jrg., Nieuwe Reeks, 8e jrg., aflev. 6, februari 1903, p. 380-394, aldaar gedagtekend Sept. 1902. Het was voorzien van een redactionele voetnoot: ‘Dit opstel, sedert half October 1902 in ons bezit, moest wegens plaatsgebrek blijven liggen. Het heeft na van Eeden's *derde* artikel, dat over “Woordkunst” heet te handelen, zijn actualiteit allerminst verloren.’ Dit artikel verscheen, korte tijd na zijn publicatie in het door Willem Kloos geredigeerde tijdschrift, als brochure, uitgegeven door A.E. van der Heide te Haarlem, de toenmalige uitgever van De Nieuwe Gids.

en mij vind ik eigenlijk het onaangenaamst dat men daardoor voor lang in onmin raakt,

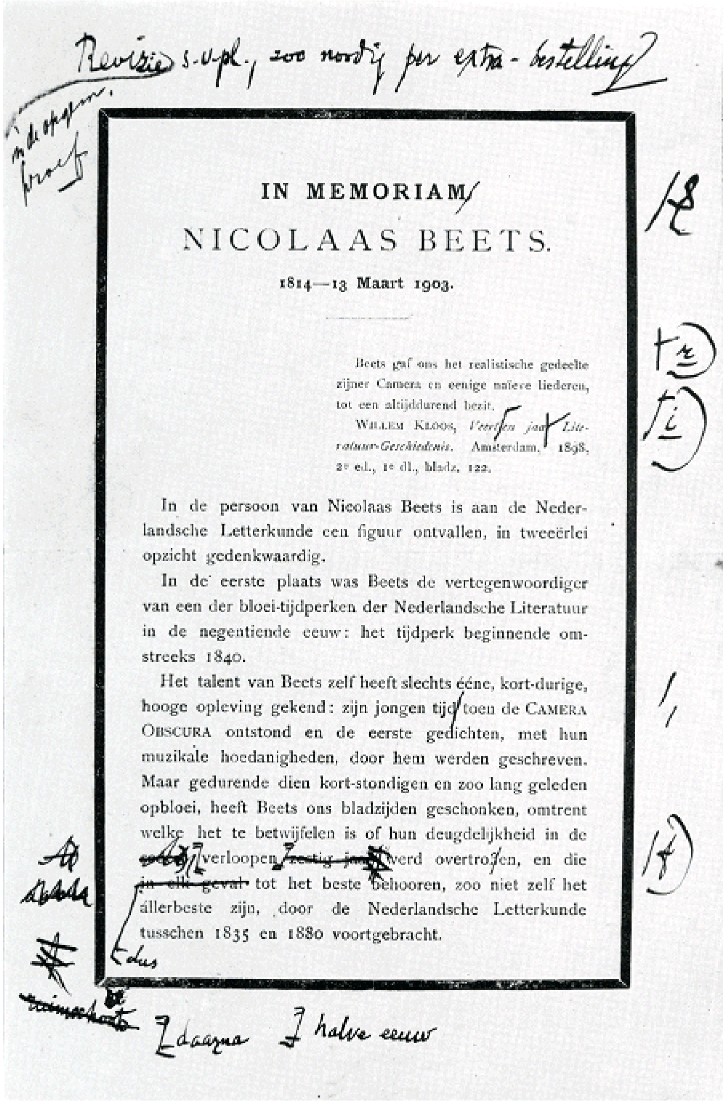

IN MEMORIAM

NICOLAAS BEETS.

1814—13 Maart 1903.

Beets gaf ons het realistische gedeelte zijner Camera en eenige naïeve liederen, tot een altijddurend bezit.

WILLEM KLOOS, *Veertien jaar Literatuur-Geschiedenis*. Amsterdam, 1898, 2e ed., 1e dl., bladz. 122.

In de persoon van Nicolaas Beets is aan de Nederlandsche Letterkunde een figuur ontvallen, in tweeërlei opzicht gedenkwaardig.

In de eerste plaats was Beets de vertegenwoordiger van een der bloei-tijdperken der Nederlandsche Literatuur in de negentiende eeuw: het tijdperk beginnende omstreeks 1840.

Het talent van Beets zelf heeft slechts ééne, kort-durige, hooge opleving gekend: zijn jongen tijd toen de CAMERA OBSCURA ontstond en de eerste gedichten, met hun muzikale hoedanigheden, door hem werden geschreven. Maar gedurende dien kort-stondigen en zoo lang geleden opbloei, heeft Beets ons bladzijden geschonken, omtrent welke het te betwijfelen is of hun deugdelijkheid in de [illegible] verloopen zestig jaar werd overtroffen, en die in elk geval tot het beste behooren, zoo niet zelf het állerbeste zijn, door de Nederlandsche Letterkunde tusschen 1835 en 1880 voortgebracht.

Door Van Deyssel gecorrigeerde drukproef van zijn 'In memoriam Nicolaas Beets', waarmee De XXe Eeuw van april 1903 zou openen.

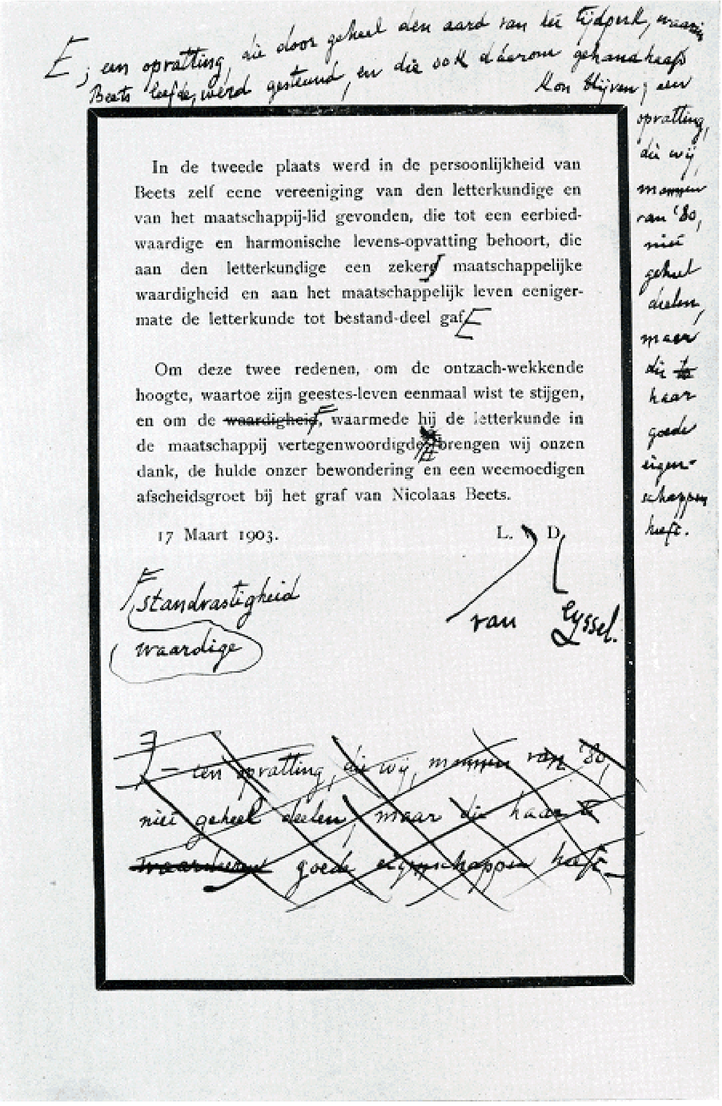

E; een opvatting, die door geheel den aard van het tijdperk, waarin Beets leefde, werd gesteund, en die ook daarom gehandhaafd kon blijven; een opvatting, die wij, mannen van '80, niet geheel deelen, maar die ~~te~~ haar goede eigenschappen heeft.

In de tweede plaats werd in de persoonlijkheid van Beets zelf eene vereeniging van den letterkundige en van het maatschappij-lid gevonden, die tot een eerbiedwaardige en harmonische levens-opvatting behoort, die aan den letterkundige een zekere maatschappelijke waardigheid en aan het maatschappelijk leven eenigermate de letterkunde tot bestand-deel gaf E

Om deze twee redenen, om de ontzach-wekkende hoogte, waartoe zijn geestes-leven eenmaal wist te stijgen, en om de ~~waardigheid~~ F, waarmede hij de letterkunde in de maatschappij vertegenwoordigde, brengen wij onzen dank, de hulde onzer bewondering en een weemoedigen afscheidsgroet bij het graf van Nicolaas Beets.

17 Maart 1903. L. v. D.

F standvastigheid
(waardige)

L. van Deyssel.

~~F — een opvatting, die wij, mannen van '80 niet geheel deelen, maar die haar goede eigenschappen heeft~~

hetgeen nergens voor dient en toch moeilijk is te voorkomen. Ik stel het mij zoo voor dat hij mij een prik en ik hem daarop een slag heb gegeven en dat de zaak daarmeê afgeloopen moest zijn. Enfin, we zullen wel zien. -' (Geciteerd naar *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Harry G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1971, p. 286.)

236

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 30 Maart 1903
Rokin 74-76.

Wel Edel. Geb. Heer,

Naar aanleiding van Uw verzoek om toezending van de Mercure de France, deelen wij U mede, dat dit tijdschrift aan den Heer Verwey wordt gezonden, die het voortaan gelijk met de overige tijdschriften zal doorzenden. Taal en Lettteren en de Katholieke Gids, zijn bestemd voor den heer Verwey en zult U ons verplichten de abusief aan U gezonden nummers te willen retourneeren.

Brugmans en Kernkamp, Algemeene geschiedenis werd niet door den Heer Verwey aangevraagd, daar de ondervinding geleerd heeft dat de firma Sijthoff van een dergelijk werk niet meer dan één deel wil zenden. Intusschen vroegen wij een recensie Ex. bij genoemde firma aan, en zullen U bij ontvangst zijn antwoord mededeelen.

Hoogachtend

Uw dw.
Scheltema & Holkema

237

Noordwijk/Zee
17 April 1903[321]

Den Heer Mr. M. Mendels,
Advocaat te Zaandam

321 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. II, aflev. 4, april 1903, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *In memoriam Nicolaas Beets/1814-13 Maart 1903,* p. 1-2; Albert Verwey, *Aernout Drost* [een hoofdstuk uit *Het Leven van Potgieter*], voorzien van de noot: '*Het Leven van Potgieter* verschijnt dezer dagen bij de uitgevers H.D. Tjeenk Willink en Zoon', p. 3-30; G. van Hulzen, *Groote-stadsgescharrel,* p. 31-54; L. van Deyssel, *Papegaai,* p. 55; L. van Deyssel, *Op Hooge Levens-Golven*, p. 56-70, laatstelijk herdrukt in *Het Ik/Heroïesch-individualistische dagboekbladen,* gevolgd door *Caesar*. Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Privé-Domein Nr. 51, Amsterdam, 1978, p. 77-93; W.G. Hondius v.d. Broek, *Geschiedenis-vragen,* p. 71-88; Is. P. de Vooys, *Kunst en volk,* p. 89-104; Albert Verwey, *Oorlogsdaad of oorlogsgevoel?,* p. 105-109 [niet herdrukt]; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 110-123; L. van Deyssel, *Het laatste boek van Frans Coenen Jr.* [over *Zondagsrust,* L.J. Veen, Amsterdam, 1903], p. 124-129, voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1905, p. 23-24, na echter eerst afzonderlijk verschenen te zijn in twee zeer van elkaar afwijkende uitgaven bij L.J. Veen te Amsterdam.[aant.]

Weledelgeb. Heer, Ik neem aan dat het voor mij bestemde schrijven, gelijkluidend is met het aan den heer Veth gerichte, dat ik hierbij insluit. In elk geval zal ik gaarne voor

Van der Goes getuigen. Ik moet mij dan zeker Vrijdag tegen 2 uur vervoegen aan het gebouw op de Prinsengracht b/d Leidsestr.? -[322]

Een punt waar, dunkt mij, nadruk op vallen moet, is de stijl-eigenaardigheid van Van der Goes. Hij houdt ervan een gedachte die logisch uit zijn overtuigingen volgt, en dus, simpel voorgedragen, niemand verrassen zou, - hij houdt ervan zulk een gedachte door een woordspeling, een paradoxalen vorm, een gewaagd beeld, treffend en prikkelend te maken. Hij berekent daarbij niet altijd dat de lezer, de hoorder, hangen blijft aan dit beeld, tot de gedachte niet door dringt. - De moeilijkheid voor u zal zijn de rechters ertoe te doen doordringen. Wees verzekerd dat ge daartoe over mij, zooveel noodig, beschikken kunt.

Hoogachtend

Uw dw

Albert Verwey[aant.]

238

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 6 Mei 1903

Rokin 74-76,

hoek Wijde Kapelsteeg

Wel Ed. Geb. Heer,

Het. Mei-nummer van de XXe Eeuw[323] doorlezende, betreuren wij het geen tijd en gelegenheid te heben gehad om het artikel Buurtleven V van Henri Hartog in

322 Frank van der Goes was ervan beschuldigd dat hij op 23 Februari 1903 op een volksvergadering, die ook door miliciens werd bezocht, deze miliciens te hebben aangezet tot ongehoorzaamheid aan de bevelen van hun officieren. De daarop gevolgde rechtszitting vond plaats op 24 april 1903, voor de Arrondissementsrechtbank te Amsterdam. Zij werd ook bijgewoond door Van Deyssel als reputatie-getuige. Mr. M. Mendels, die hem daartoe had uitgenodigd, zond hem de hier afgedrukte brief van Verwey toe ter kennisneming.

323 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. II, aflev. 5, mei 1903, was aldus samengesteld: G.J.P.J. Bolland, *Zuivere Rede in hare toepasselijkheid op leven, ziel en geest* [voorzien van een aan Plato's *Phaedrus* 216A ontleend motto: ‘Heeft men niet naar behooren gephilosopheerd, dan zal men ook nooit in staat zijn, naar behooren over iets te spreken.’], p. 131-161, aldaar gedagtekend Leiden, Febr. 1903; F. van der Goes, *Revolutie en oproer*/Verdedigingsrede op Vrijdag 24 april uitgesproken voor de Rechtbank te Amsterdam, p. 162-182; L. van Deyssel, *In de Huiskamer en op de Straat,* p. 183-197, laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *De Adriaantjes* [zie noot 319], p. 18-29; J.L. Walch, *Drie sonnetten:* I, *Sanskriet,* II, *De koe,* III, *Harlingen,* p. 198-200; J.H. Labberton, *Verzen* (I, *De hoogmoed mijner pas-bewuste jaren,* II, *Dat duurde niet heel lang, een mensch alleen,* III, *De jaren gingen en in schrijnend leed,* IV, *En zie nog was de pest niet uitgeroeid,* V, *Zwakken? ach ja, maar zalig hoog te prijzen,* VI, *Ik kan er niet veel woorden over spreken,* VII, *Gelukkig mij dat ik nu leven kan,* VIII, *Gelukkig mij wien toch wel vele dingen*), p. 201-208, aldaar gedagtekend 21 Dec. 1902; J. Vandewater, *Voor Ali,* p. 209; Ary Prins, *De heilige tocht,* p. 210-213; Henri Hartog, *Buurtleven* [Hoofdstuk V], p. 214-239; *Kunst:* A. Pit, *Aanteekeningen bij schilderijen van Jan Veth,* p. 240-243; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 244-251; L. van Deyssel, *Het laatste hoek van Frans Coenen Jr.,* p. 252-256 [zie slot van noot 321], herdrukt in de *Achtste bundel* enz., p. 29-34.

handschrift te lezen. Wij zouden U dan hebben voorgesteld, den auteur te vragen eenige woorden weg te laten. Naar onze meening toch kunnen woorden als: verneuken, klepzijker, besodemieterd etc. onmogelijk bijdragen tot verhooging van een kunstwerk, terwijl zonder die woorden een zeker soort van menschen (en hunne conversatie) voldoende getypeerd kan worden.

Maar niet op grond van deze meening zouden wij onze vraag gedaan hebben, maar omdat wij het afdrukken er van in ons maandschrift *oneerlijk* vinden. Oneerlijk, omdat niet steeds en geregeld zulke woorden in het tijdschrift voorkomen, maar bijna nooit. Daarom hebben vele leesgezelschappen en boekverkoopers (die tijdschriften laten circuleeren) er op ingeteekend. Zij mochten de overtuiging hebben, dat de familles wie zij dit tijdschrift ter lezing zenden, oirbare woorden te lezen zullen krijgen. Door niet in *alle* afleveringen bovengenoemde en andere woorden af te drukken, hebben wij deze menschen bedrogen. Voor ons als uitgevers is het (buiten dit schuldbesef) onaangenaam, steeds voor niets te werken. Na jaren tobben komt zoo'n tijdschrift er een weinig ‘boven op’ en dan komt daar weêr een jong auteur met het versleten en zanikerige thema van teruggeven der vuilste straattaal, waaraan men zich op straat al genoeg ergert, om al het gedane werk weêr te vernietigen. Natuurlijk krijgen boekverkoopers en leesgezelschap-directeuren onaangenaamheden en wij afbestellingen.

Hoogachtend,
Uw dw.
Scheltema & Holkema

239

9 mei 1903

Op deze datum tekende Van Deyssel aan: ‘Scheltema & Holkema (un nombre égal de pages pour l'ennemi et pour moi) et si Hol[324] ne compte pas comme collaborateur d'un de nous deux, alors Boeken[325] non plus, quoique j'ai l'intention de ne pas le faire paraître dans chaque livraison, parce que cela ne serait pas à l'avantage de la Revue.’

324 Buiten Verwey's brief van 13 november 1902, in dit boek afgedrukt als nr. 226, had ook Van Deyssel Hol die maand geschreven. Uit München had Hol op 23 november 1902 gereageerd: ‘Hooggeachte Heer Alberdingk Thijm, Het is zeer verdrietig, wat U me schreef. Juist nu het tijdschrift meer lezers krijgt. Ik hoop dat de zaak nog bijgelegd kan worden. - Ik vind het van geen beteekenis aan wien ik mijn stukken adresseer; en zie daarom ook geen reden dit nu te veranderen. Ik beschouw me niet speciaal als Uw medewerker, noch als die van den heer Verwey; ik ben medewerker aan de Twintigste Eeuw, en moet volgens contract aan dit tijdschrift trouw blijven, ook al mocht er een redactie-verandering plaats hebben. (Wat ik zeer hoop dat niet gebeuren zal). Ik heb door bemiddeling van den heer Verwey een overeenkomst met den uitgever dat hij me elke maand *f*25.- stuurt, en ik daarvoor een muziek-artikel geef, dat door elkaar genomen 10 blz. beslaat. Van beide zijden moet de overeenkomst drie maanden van te voren worden opgezegd.’

325 Op 7 januari 1903 had Hein Boeken, toen woonachtig 's-Gravelandse Weg 33 te Hilversum, aan Van Deyssel geschreven: ‘Amice, Gaarne zoude ik je eens willen spreken over mijne medewerking aan de Twintigste Eeuw, maar mijn tijd is zeer bezet zoodat ik vrees dat ik nog niet zoo heel spoedig bij je zou kunnen komen. Zoudt je me misschien reeds nu willen antwoorden op deze vraag. Wanneer ik mij verbind tot vaste medewerking en daartoe voortga met mijn in de N. Gids begonnen rubriek “Aant. over K. en H.”, daarbij geef van tijd tot tijd een gedicht, en deze bijdragen completeer tot ± ½ vel met mijne Dante-vertaling, zou daarvoor mij een maandelijksche vergoeding van *f*30.- kunnen gegeven worden? - Ik woon tegenwoordig te Hilversum alwaar ik leeraar ben in de Oude Talen aan de Brinio school. Met vriendelijke groeten aan je zelf en je vrouw blijf ik t.t. H.J. Boeken.’

Frank van der Goes (1859-1939). 'Het is eigenaardig, dat ik met mijn vriend Frank van der Goes b.v. in zoo een geheel andere, aanmerkelijk veelvoudiger, krasser, strakker, sterker relatie was dan met Frank mijn broêr. De omgang met mijn broêr had geen eene der onderscheidene onaangenaamheden van dien met Van der Goes. Hij was goedhartig, lief, meêgaande; hij zei mij nooit iets naars. Van der Goes, daarentegen, was pittig, mij vermanend, mij vernederend; maar dit alles te zamen was zóét-zuur, rinsch, oude Rhijnwijn, jà, te gelijk zoet, prikkelend èn rinsch, zoo als zekere champagnes sec of champagne met een tik(-je Angostura),' aldus Lodewijk van Deyssel in zijn Gedenkschriften*, Zwolle, 1962, p. 336.*

Van Deyssel had hier wel oren naar, maar door het overlijden, in 1903, van Boekens eenjarig zoontje Hendrik Jan, en door ernstige depressieve toestanden bij diens moeder, kwam er voorlopig niets van een regelmatige medewerking aan De XXe Eeuw.

240

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 24 Sept. 1903[326]

326 Van 17 juli tot 29 september 1903 had Van Deyssel, samen met zijn vrouw, in Duitsland verbleven: het langdurigst in het sanatorium 'Weisser Hirsch' te Dresden, waar hij zich met succes had onderworpen aan de zogenaamde Lahmann-kuur. Zie in verband daarmee de *Gedenkschriften* (editie Harry G.M. Prick), Zwolle, 1962, p. 533-547. Tijdens zijn afwezigheid hadden diverse afleveringen van De XXe Eeuw het licht gezien:
De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. II, aflev. 6, juni 1903, was aldus samengesteld: A. Aletrino, *Line* [met de opdracht: Voor Jupie], p. 257-279; C.G.N. de Vooys, *Twee Christen-democraten uit de veertiende eeuw,* II, *Een onbekende leek,* p. 280-310, aldaar gedagtekend Assen, Febr. 1903; Nico van Suchtelen, *Proloog,* p. 311-318; L. van Deyssel, *Nicolaas Beets' Camera Obscura,* p. 319-339, voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1905 p. 115-138; Karel van de Woestijne *Verzen* (*Liefde zangen*, I en II: III, *De bruid zegt*; IV, *Oden*, I en II, p. 340-346); L. van Deyssel, *Oorlogs-herinnering,* p. 347; Is. P. de Vooys, *Kunst en volk,* p. 348-364; L. van Deyssel, *De onschuld van den socialist Van der Goes,* p. 365-372 [vrijwel gelijktijdig verschenen als brochure], herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1905, p. 81-89; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 373-380.
De XXe Eeuw, 9e jrg., dl II, aflev. 7, juli 1903, was aldus samengesteld: J.D. Bierens de Haan, *De Logos als mechanisme van den menschelijken geest,* p. 1-21; L. van Deyssel, *De Terugkeer tot de Moeder,* p. 22-31, laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *De Adriaantjes* [zie noot 319], p. 30-38; Alex. Gutteling, *Een Krans,* p. 32-54; A. Aletrino, *Line,* p. 55-81, aldaar gedagtekend April 1903; P. van Assche, *Marcus en Theus,* p. 81-88: F. van der Goes, *Aanteekeningen op het vonnis van de rechtbank,* p. 89-112; L. Van Deyssel, *Avond*, p. 113-116, voor de eerste maal herdrukt in de bundel *Verbeeldingen*, Amsterdam z.j. (1908), p. 63-67; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio*, p. 117-124; L. van Deyssel, *Aanteekeningen: Een edele wending* [n.a.v. het proces-F. van der Goes], p. 125-127, aldaar gedagtekend Juni 1903 [niet herdrukt].
De XXe Eeuw, idem, augustus 1903, was aldus samengesteld: G.J.P.J. Bolland, *Verstand en rede/Eene proeve van zuivere wetenschap,* p. 129-164, aldaar gedagtekend Leiden, Mei 1903: L. van Deyssel, *De nieuwe dag,* p. 165-180, laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *De Adriaantjes* [zie noot 319], p. 39-55; Jac. van Looy, *Sonnetten*: I, *Wonderlijk is in 't holle van den nacht,* gedagtekend Onder de ree-Marseille, 25 Nov. 1901, II, *Hoe, nu de sterren zoo verruklijk wenken,* gedagtekend Utrera-Jerez, 26 Dec. 1901, III, *Voort muil, wiens ooren wijzen ons naar Fez,* gedagtekend Route Fez, 2 Mei 1902, IV, *In Memoriam, † ... April 1902,* V, *Hoor het verheven zingen bij het dagen,* gedagtekend Granada, 20 Mei 1902, VI, *Ontzaglijke eindloosheid; bewustelooze nacht,* gedagtekend 1903, p. 181-186; Frans Mijnssen, *Verdwaalden,* Dramatische studie in drie bedrijven, [voorzien van de noot: Opgevoerd door de Nederlandsche Tooneelvereeniging, voor het eerst op 19 Maart 1903 te Amsterdam], p. 187-221; H. Bouma, *Brug op,* p. 222-225; L. van Deyssel, *Cacographiën* [zie noot 284], p. 226-228; Jos. Loopuit, *Sociale crisis in Engeland,* p. 229-246, aldaar gedagtekend Juni 1903; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 247-256.
De XXe Eeuw, idem, september 1903, was aldus samengesteld: Albert Verwey, *Jacques Perk herdacht,* I, p. 257-276, herdrukt in *Proza,* dl. I, Amsterdam, 1921, p. 7-31; G. Busken Huet, *Middeleeuwsche Renaissance,* p. 277-301; J.L. Walch, *Gedichten (Stadje bij maneschijn, Gulden avond gloort, Het jongetje, Mei* en *Herinnering*), p. 302-306; L. van Deyssel, *Kritiek over Honoré de Balzac,* p. 307-317, voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1905, p. 57-69; H. Bouma, *Terug,* p. 318-322; H. Bouma, *Kamers* [met de opdracht: Aan Mûs], p. 323-330; Marie S. Roetman, *Verzen,* (*Mijn licht, Nachtwind, 'Sinte Maarten', Stad* en *Weening*), p. 331-335; *Keizer Marcus Aurelius tot zichzelven,* vertaald door J.H. Leopold, p. 336-347; P.H. Ritter Jr., *De twist,* p. 348-362; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio,* p. 367-378, aldaar gedagtekend Bologna, 3 Aug.; L. van Deyssel,

Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg

Wel Ed. Geb. Heer,

Ingevolge Uw telegram hebben wij de samenstelling der aflevering v.d. 20e Eeuw voor October[327] a.s. gewijzigd; het was echter niet mogelijk het artikel van den Hr. van Eeden weg te laten, wegens door een lid der redactie gedane belofte, zoodat de aflevering 7 bladzijden meer beslaan zal dan gewoonlijk. Hiermede is echter bewezen, dat de gemaakte regeling, die wij al reeds met veel moeite handhaafden, niet kan blijven.

Wij wenschen ons geen oordeel aan te matigen over de keuze der stukken, maar meenen er voor te moeten waken, dat het aangenomen aantal bladzijden per aflevering niet overschreden wordt. Zoolang er verdeeldheid heerscht tusschen de redacteuren, kunnen zij ons de desbetreffende zekerheid niet geven en zeggen wij daarom de regeling op. Dit wat ons betreft.

Verder moeten wij U berichten, dat de Heer Verwey ons de regeling schriftelijk opzegde en eischt, dat niet ieder redacteur over de helft van het aantal vellen zal beschikken, maar dat de aflevering uit de beste aanwezige copie wordt samengesteld; terwijl hij een maximum wenscht bepaald te zien van bijdragen der redacteuren zelf. - Wij wenschen niet te beoordeelen of de bijdragen welke tot heden opgenomen werden de beste zijn maar gaan geheel met het beginsel mede. Wat de bepaling van het maximum der bijdragen van een redacteur, en wij zijn geneigd daarbij te voegen aan medewerking, betreft, ter wille van de gewenschte verscheidenheid van inhoud gaan wij ook daarin met den Heer Verwey mede.

Als U ook met deze voorstellen kunt medegaan, dan zal zoolang de beide redacteuren niet eensgezind zijn een derde letterkundige als vaste arbiter benoemd moeten worden om uit te maken, ingeval van meeningsverschil, welke keuze gedaan moet worden. Mocht U onverhoopt niet in een nieuwe regeling als door den Heer Verwey gewenscht willen toestemmen, dan is helaas het oogenblik dáár om arbiters te kiezen. Het contract schrijft daarbij voor:

Artikel 11

‘Geschillen, tengevolge dezer overeenkomst ontstaande zullen door arbiters beslist worden.

Ieder der Vennooten zal één arbiter benoemen. Alleen als er verschil ontstaat tusschen de eerste ondergeteekende en de tweede ondergeteekende als *redactie*

Aanteekeningen bij het lezen van Bosboom-Toussaint en Van Lennep, p. 379-384, voor de eerste maal herdrukt in de *Zevende bundel Verzamelde Opstellen*. Amsterdam, 1904, p. 121-126.

327 De XXe Eeuw, 9e jrg. dl. IV, aflev. 10, oktober 1903, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Door helle en starre Levens-lente*, p. 1-21, laatstelijk herdrukt in Lodewijk van Deyssel, *Het Ik* [zie noot 321], p. 95-118; G.J.P.J. Bolland, *Zuivere rede in hare toepasselijkheid op de samenleving,* p. 22-49, aldaar gedagtekend Leiden, Mei 1903; Albert Verwey, *Jacques Perk herdacht,* II, p. 50-63, herdrukt in *Proza,* dl. I, Amsterdam, 1921, p. 31-47; Frederik van Eeden, *Gedichten* (I, *Alles voor U,* gedagtekend Wijk a/Zee, 23 Aug. 1902; II, *In memoriam G[erlof] v[an] V[loten],* III, *Vrees niet*), p. 64-71; Albert Verwey, *Uit ‘De kristaltwijg’* [voorzien van de noot: Het geheele werk verschijnt dezer dagen bij den uitgever W. Versluys], Epiloog, p. 72-77, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* I, p. 447-450; L. van Deyssel, *De gouden avond en de witte morgen,* p. 78-88, laatstelijk herdrukt in *De Adriaantjes* [zie noot 319], p. 56-67; L. van Deyssel, *Bezoek bij Thijs Maris* [zie noot 197], p. 89-96; F. van der Goes, *Over eenige Marxistische grondstellingen* [n.a.v. *De Kleinhandel/Eene Anti-Marxistische Repliek* door Mr. J.A. Levy, enz. 's-Gravenhage, 1903, p. 97-126, aldaar gedagtekend Hilversum, 14 Juli; J.C. Hol, *Muziek: De Wagner-opvoeringen in het Prinz-Regenten-Theater,* p. 127-135.

tegenover de derde ondergeteekende als *uitgever* benoemt iedere partij één arbiter die zich

eventueel een derde kunnen assurmeeren. De arbiters zullen als goede mannen, naar recht en billijkheid in het hoogste ressort uitspraak doen. Voor dit geval zouden dus de Heeren Alberdingk Thijm en Verwey ieder een arbiter benoemen en de firma Scheltema & Holkema ook een.

Gaarne spoedig Uw geëerd antwoord te gemoet ziende.

Hoogachtend,
Uw dw.
Scheltema & Holkema

241

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 29 Sept. 1903
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg

Wel Ed. Geb. Heer,

Tot ons leedwezen bemerken wij uit Uwe geëerde letteren van 26 September l.l. dat ons schrijven van 24 September l.l. verkeerd door U is opgevat.

De Heer Verwey heeft de overeenkomst opgezegd op gronden die zeer positief de uitgave van het tijdschrift betreffen. Wij mochten dus niet anders doen, dan U die opzegging overbrengen. De Heer Verwey beweerde, dat het belang van het tijdschrift vorderde, dat zijne belofte aan een medewerker werd vervuld en daar niet alleen wij overtuigd zijn, dat de heer V. een goed redakteur is, maar wij dat ook uit Uw mond in der tijd vernamen, meenden wij in het belang van het Tijdschrift aan zijn verlangen te moeten voldoen, zonder aan Uwe rechten te kort te doen.

Het zelfde kan zich morgen van Uwe zijde voordoen en [zo] zoude op den duur het tijdschrift een uitbreiding krijgen, welke wij niet wenschen omdat de uitgave dan met verlies zou plaats hebben. Wij hebben echter volstrekt niet geschreven, dat onmiddellijk de nieuwe toestand moet intreden, maar wenschen een scheidsgerecht. Zeer zeker gevoelen wij wat ook voor de tweede eisch van den Heer Verwey en dat wel op grond vooral van Uwe klachten, dat het tijdschrift jaarlijks niet genoeg vellen druks bevat om de gewenschte afwisseling te krijgen. Zeer zeker is dan een beperking der bijdragen zoowel van redakteuren als van medewerkers gewenscht.

Wij hopen dat het U hiermede duidelijk zal zijn, dat niet de overredende stem van den Heer Verwey, maar de door hem aangevoerde redenen ons aanleiding gaven zijn eischen aan U over te brengen. Dat wij in der tijd niet aan Uw eisch, n.l. te helpen den Heer Verwey uit de redaktie te zetten, konden voldoen, had zijn natuurlijke redenen.

Eerstens lag de door U opgeworpen kwestie geheel buiten het tijdschrift, en vervolgens wildet gij den Heer Verwey niet de gelegenheid geven zijn onschuld (of zijn recht of gelijk) te bewijzen aan U of aan arbiters. U wenschte dan ook dat wij in dezen beweegredenen, welke geheel buiten het tijdschrift en buiten de kwestie lagen, zouden doen gelden. -

Nimmer was het Uw eisch, dat van Dr. V. Eeden geen bijdragen meer mochten opgenomen worden. Zonder eenige aarzeling zouden wij dan onmiddellijk een scheidsgerecht hebben samengesteld.

Tot ons leedwezen zijn wij Donderdag niet voltallig aanwezig, zoodat wij geen onderhoud met U kunnen hebben, maar buitendien zou het ons aangenaam zijn als de kwestie voorloopig schriftelijk behandeld kon worden. Wij vreezen voor verwarring bij mondelinge gesprekken en brengen U daarvan slechts in herinnering onze uiteenloopende opvatting betreffende het getal vellen, dat à *f*60 gehonoreerd zou worden. Dat wij ooit van 14 vel gesproken zouden hebben is ons geheel onbekend, terwijl U zich niet meer herinnert, dat het aantal van het Tweemaandelijksch zou zijn 6 en van het maandschrift 9, zooals ons thans bij onderzoek gebleken is juist te zijn. Hangende de kwesties hebben wij echter niets tegen 10 vel zooals voor dit jaar reeds berekend is. Nog moeten wij doen opmerken, dat onze gewijzigde opvatting betreffende den overgang der leiding in de redaktie niets met de overredende stem van den Heer Verwey te maken heeft. Er is werkelijk maar een heel klein beetje gezond verstand voor noodig om te begrijpen, dat het niet het zelfde is of één vennoot de leiding heeft bij eensgezindheid of bij verdeeldheid.

Met de meeste hoogachting,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

242

1 oktober 1903

Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 169, zette Verwey op deze datum ‘in een brief van acht zijdjes kwarto, machineschrift’ zijn opvattingen uiteen over de wijze waarop De XXe Eeuw zijns inziens zou moeten worden geredigeerd. Op Verwey's verzoek stuurde Scheltema & Holkema een afschrift van deze brief aan Van Deyssel. Dit afschrift bevindt zich niet in het Van Deyssel-archief zodat wel moet worden aangenomen dat het nooit terugkeerde uit het dossier, aangelegd door Mr. W. Heineken - zie nr. 255 - ten gerieve van wie Van Deyssel ‘de copie van den brief des Heeren Verwey’ onder diens berusting liet. Merkwaardig genoeg bevindt zich anno 1986 het in 1955 ten dele door Uyldert openbaar gemaakte schrijven niet meer in het Albert Verwey-archief van de Universiteitsbibliotheek van Amsterdam, is daarin althans niet meer teruggevonden door degenen die betrokken zijn bij het *Project repertorium brieven Albert Verwey* (telefonische mededeling van mevrouw Drs. Marijke Stapert-Eggen, d.d. 11 juli 1986). Hieronder volgt nu de *ditmaal niet* door mij teruggespelde tekst, zoals *fragmentarisch* door Uyldert afgedrukt, na diens zinsnede: ‘Hij [Verwey] gaf de hoop nog niet op, dat Thijm zich voor redelijk overleg zou laten vinden en zich over het plaatsen der cacographiën verontschuldigen zou.’

Verwey aan K. Groesbeek op 1 oktober 1903:

‘Ik neem aan dat de Hr. Thijm, in den waan verkerende dat ik *hem* indertijd op een dergelijke wijze heb willen aanvallen, zijn daad als gewettigde weerwraak beschouwde. Zijn handeling wordt er begrijpelijk, en desnoods verschoonlijk door. Hij zou dan op *dien* grond zich niet bij mij willen verontschuldigen. Maar *dan* heeft

hij ook niet langer het recht zich het bewijs te onthouden, dat zijn waan een waan is;
- dan moet ik

in de gelegenheid worden gesteld te bewijzen, dat hij mij al die jaren schromelijk onrecht heeft aangedaan; dat hij mij bij vriend en bekende in het laatste jaar *belasterd* heeft.

Wil de Hr. Thijm op de ene of andere wijs zijn doen tegen mij goedmaken, dan geef ik de hoop niet verloren dat wij in het Tijdschrift vruchtbaar kunnen samenwerken. Ook hij moet toch weten dat er sints den Nieuwen Gids-tijd een zekere gemeenschap is van smaak en van denkbeelden, waarop de verstandhouding tussen ons en onze medewerkers grotendeels berust. Ondanks sommige uitlatingen als die over Beets en Boissevain, waarin hij scheen te vergeten welk geslacht en welke denkbeelden hij vertegenwoordigt, behoort hij toch tot ons en ik zou hem willen smeken dat intezien. Gaarne wil ik de eerste zijn om alle geschillen bij te leggen, *indien* hij slechts erkennen wil tegenover mij op een *waan* te zijn afgegaan, en zich bereid verklaart genezen te worden van dien waan.'

243

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 5 Oct. 1903[328]
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Ed. Geb. Heer,

Uw geeerd schrijven van 2 October l.l. heeft ons schrijven en de daarbij gevoegde copie van een brief des Heeren Verwey gekruist.

Overeenkomstig het desbetreffende in den brief van den Heer Verwey, verzoeken wij U in onzen brief van 24 Sept. l.l. ook te lezen dat redakteuren een *voorrang* hebben tot 10 vel, omdat meer noodig zou kunnen zijn in het belang van het tijdschrift.

Wat de beslissende tusschenkomst van een derden letterkundige betreft, moeten wij U melden, niet twee maar één en dat wel *één neutraal persoon* te wenschen. Wij wenschen niet de oneenigheid van de tegenwoordige redakteuren op twee nieuwe over te brengen, maar een einde te maken aan het voortdurend schade berokkenen aan het tijdschrift, wat die verdeeldheid thans doet. Wij hebben dit tijdschrift niet zoovele jaren uitgegeven zonder behoorlijk loon voor ons werk, om, nu er eenige kans op succes begint te komen, het te laten schipbreuk lijden, omdat een der redakteuren het in zijn hoofd heeft gekregen ruzie te maken met den ander, over een opvatting waarmede het tijdschrift niets te maken heeft.

Wij wenschen het tijdschrift te redden en het zal ons onverschillig zijn of de redakteuren in het vervolg al dan niet de afleveringen op partijdige wijze samengesteld achten, als het ons mag gelukken ze op de *beste wijze* samengesteld te krijgen. *Eerst komt het tijdschrift!* Aan de belangen van dit tijdschrift hebben de redakteuren als

328 Op deze maandag 5 oktober 1903 schreef Van Eeden in zijn dagboek: 'Van morgen schreef Thijm me een verzoenende brief.' In de schriftelijke nalatenschap van Van Eeden werd deze brief helaas nimmer teruggevonden. Van Eeden heeft per omgaande op Van Deyssels brief gereageerd, zo snel zelfs dat hij zijn brief abusievelijk op 5 september 1903 i.p.v. op 5 oktober 1903 dateerde: zie *De briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 385.

zoodanig hunne belangen onderschikt te stellen, zooals wij dit als uitgevers deden en wenschen te blijven doen.

Als wij den redakteuren ter wille kunnen zijn, zonder het tijdschrift te schaden, dan zal ons dit aangenaam wezen, maar niets is van ons te verwachten, wat wij tegen de belangen van het tijdschrift of unfair tegenover een der redakteuren of tegenover beide, achten. Wij achten een hernieuwen der uitbreiding van een nummer als in October, tegen het belang van het tijdschrift, zoals wij reeds schreven terwijl wij de 7 extra bladzijden van October voor onze verantwoording nemen.

Uw verlangen om meer bladzijden voor November beschouwen wij als niet serieus en vertrouwen, dat U dit als de beste opvatting zult beschouwen.

Hoogachtend

Uw dw.

Scheltema & Holkema

244

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 7 October 1903
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Ed. Geb. Heer,

In het bezit Uwer geeerde letteren van 6 October l.l. doet het ons leed, daarin zelfs niet eens te lezen het bericht van ontvangst der copie van den brief des heeren Verwey, laat staan eenig antwoord daarop. -

Met voorrang bedoelen wij niet, dat dat de redakteuren 10 vel kunnen plaatsen vóór de medewerkers aan de beurt komen, dan zou één redakteur wel het recht hebben een aflevering geheel te vullen. Wij meenen, dat een redakteur voor zich een 10 tal vellen over het geheele jaar mag begrooten en veronderstellen daarbij te doen te hebben met redakteuren, die in de eerste plaats de belangen van het tijdschrift op het oog hebben en van wie wij daarom verwachten mogen, dat zij ook met minder dan 10 vel zich vergenoegen zullen, wanneer de belangen van het tijdschrift dit medebrengen. Boven de 10 vel bedoelen wij dat een redakteur eerst dan komt, wanneer er gebrek aan copie is, of wat bijna daaraan gelijk staat, wanneer de voorhanden copie zoo zwak is, dat eene bijdrage van de redactie noodig is om de aflevering presentabel te maken.

Wat U schrijft, n.l. dat de copie der redaktie in verband met belangrijkheid, actualiteit enz. haar beurt moet afwachten, slaat aldus niet op het getal boven de 10 vel, maar op de 10 vel zelf, naar onze meening zal een goed redakteur nooit anders willen. Wij weten niet wanneer de Heer Verwey de nieuwe regeling wil, wij weten ook niet of deze heer ons voorstel aanneemt. Wij willen een beteren toestand zoo spoedig mogelijk en zeker willen wij den nieuwen jaargang niet op den ouden voet ingaan.

Maar allereerst moet thans den brief des Heeren Verwey ter sprake komen; van deze heer is de opzegging uitgegaan, zijn voorstellen komen dus het eerst aan de beurt. Beleefdelijk verzoeken wij U daarom aan ons of aan den Heer Verwey Uw antwoord op zijn brief te zenden. Hoe de neutrale persoon gekozen zal worden, komt

dus nog niet ter sprake, zoolang niet in beginsel is aangenomen dat deze persoon zal worden aangesteld.

Het doet ons leed dat U opnieuw de vraag stelt, hoeveel bladzijden U nu in de November aflevering kunt krijgen. Laat ons toch niet afdwalen tot die zucht naar

rechthebberij waarin kinderspelen dikwijls ontaarden. Niet den Heer Verwey gaven wij de 7 bladzijden van de October aflevering meer, maar wij gaven die aan de onderneming. Wij deden dat, omdat wij begrepen, dat het voor het belang der onderneming noodig was. Wij herhalen, dat wij dit voor onze verantwoording nemen.

Wij mogen U niet raadplegen over bijdragen door den Heer Verwey ingezonden, evenmin als wij dat den Heer Verwey mogen doen over bijdragen die van U komen. Alle copie wordt sedert de regeling hier gelezen en als er iets in voorkomt tegen een der redakteuren, zoodanig dat wij dit bemerken natuurlijk, dan waarschuwen wij den betreffenden en vragen wij of hij met de opname genoegen neemt.

Hoogachtend,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

245

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 26 Octr. 1903
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Ed. Geb. Heer,

Naar aanleiding van Uw laatste schrijven hebben wij de meening van den Heer Verwey over het aanstellen van een arbiter gevraagd. Deze heer had daar niets tegen, mits redakteuren en uitgevers zelf weten wat zij willen en dit in een huishoudelijk reglement wordt vastgelegd. Eerst als kwesties betreffend dit reglement zich voordoen, zou hij de uitspraak van een arbiter vragen willen. Wij hebben Z. Ed. een concept gevraagd en zenden U daarvan hierbij een copie, nadat eenige door ons voorgestelde wijzigingen zijn opgenomen.

Zonder een reglement zal vermoedelijk wel geen arbiter gevonden worden, omdat toch allereerst hem bekend gemaakt dient te worden, wat er met de uitgave van het tijdschrift bedoeld wordt. Bijgaand reglement nu spreekt, voor ons, dit doel volkomen uit. Tevens moeten wij U melden, dat de Heer Verwey de maatregel dat de redacteuren elkanders artikelen vóór den druk niet onder oogen krijgen, onhoudbaar vindt en, zooals het reglement reeds aanduidt, de intrekking er van verlangt.

Gaarne omgaand Uw geeerd antwoord ontvangende, met de meeste Hoogachting,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

Concept Huishoudelijk Reglement redactie 'de XXe Eeuw'

Art. 1

Elk van de beide redacteuren zendt zijn eigene en de door hem aanvaarde bijdragen aan de uitgevers.

Art. 2

De uitgevers zenden aan elken redacteur een exemplaar van elke proef en verschaffen hun over de aanwezige bijdragen alle inlichtingen, die zij aanvragen.

Art. 3

Het tijdschrift en iedere afzonderlijke aflevering wordt door de uitgevers samengesteld volgens vaste regels en volgens de aanwijzingen van de redacteuren.

Art. 4

Vaste regels zijn:

a Bij het samenstellen van de afleveringen wordt gestreefd naar de grootst mogelijke verscheidenheid van soort.

/Soorten van bijdragen zijn: Novellistisch, dichterlijk en letterkundig proza, Poëzie, Letterkundige kritiek, Wetenschap, en wel: Wijsbegeerte, Geschiedenis, Literatuurgeschiedenis, Sociale ekonomie, en zoo mogelijk meer groepen, Politiek, Kunst, Tooneel en Muziek./

b Aktueele opstellen gaan voor.

c De aflevering zal bedragen een minimum van 124 bladzijden en een maximum van 128 bladzijden.

d Redacteuren hebben tot een maximum van 10 vel in den jaargang recht van voorrang voor hun eigen bijdragen mits rekening houdende met het bepaalde onder Art. 4 a b c en Art. 5

Art. 5

Aanwijzingen:

Iedere redacteur geeft aanwijzing betreffende voorrang en volgorde van zijn eigen bijdragen en die zijner medewerkers.

Hierbij houdt hij er rekening mede, dat de aflevering uit de meest verschillende bijdragen moet worden samengesteld en er niet te veel bijdragen van eene soort ten koste van bijdragen van andere soorten worden opgenomen.

Ook houdt hij rekening met eventueelen voorrang van medewerkers wanneer hunne bijdragen reeds zijn uitgesteld en langer uitstel ontevredenheid zou verwekken of wanneer zij om andere billijke redenen opname verlangen in een bepaalde aflevering.

Deze bepalingen blijven ook van kracht als door de ten uitvoerlegging de voorrang van redacteuren bedoeld bij Art. 4 d beperkt wordt.

Art. 6

Uiterlijk den 20 sten van elke maand zenden de uitgevers aan elk der redacteuren eene voorloopige inhoudsopgave van de volgende aflevering met verzoek om hunne aanmerkingen of goedkeuring. Aan- of opmerkingen moeten binnen 24 uur daarna in handen van de uitgevers zijn.

Art. 7

Indien een redacteur bezwaar maakt tegen de plaatsing van een door zijn mederedacteur aangebrachte bijdrage wordt die plaatsing uitgesteld totdat, zoo spoedig mogelijk, in der minne of door een scheidsgerecht het geschil wordt beslist.

246

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 6 Nov. 1903[329]
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Ed. Geb. Heer,

Wij hebben den Heer Verwey mededeeling gedaan van Uwe geeerde dato 29 Oct. l.l. uit welk schrijven wij hebben opgemaakt, dat U het huishoudelijk reglement accepteert mits den redakteuren verboden wordt elkanders bijdragen vóór den druk te lezen. De Heer V. antwoordde ons, dat hij die beperking niet wil aanvaarden en door een scheidsgerecht wil zien uitgemaakt Uwe beschuldiging omvat in Uw brief van 18 Januari 1899 aan hem gericht en in algemeene termen herhaald in Uw brief van 29 Oct. l.l. aan ons.[330]

Gaarne Uwe nadere beslissing vernemende, Hoogachtend

Uw dw.
Scheltema & Holkema

329 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. IV, aflev. 11, november 1903, was aldus samengesteld: Albert Verwey, *Jacques Perk herdacht,* II, p. 137-142, herdrukt in *Proza,* dl. I, Amsterdam, 1921, p. 47-54; Marcellus Emants, *Een kind* [voorzien van een aan Maudsley ontleend motto: ‘Van de reinheid en de onschuld der kinderziel te spreken is een staaltje van het poeties idealisme en de onwillekeurige huichelarij, waarmee de mens de werkelijkheid loochent en behagen schept in de schijn.’], p. 143-188; J. Molenmaker, *Arbeidswetgeving,* p. 189-220; Jan Prins, *Verzen* [I, *Augustus,* II, *Stille slooten,* III, *Novembernacht,* IV, *Levensweelde,* V, *Geboorte,* VI, *Gebogen riet*), p. 221-227; Boekbeoordeelingen: Albert Verwey, *George Fuchs: Manfred, Tragödie in vier Aufzügen,* Darmstadt 1903, p. 228-235 [niet herdrukt]; André Jolles, *Inleiding tot een kunstgeschiedenis,* door Etha Fles, Utrecht. H. Honig 1903, p. 236-256; J.C. Hol, *Muziek: De Wagner-opvoeringen in het Prinz-Regenten-Theater,* p. 257-265.

330 Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 170, formuleert het - niet ongeestig - aldus: ‘Nu, na zo veel tijdsverloop, werd deze oude verdenking van Januari '99 weer, opgeblazen als een zee-kakelobbes, in de branding der gemoederen gebracht, maar het zou Thijm niet gemakkelijk vallen zich daarop in evenwicht te houden.’

247

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 17/11 1903
Rokin 74-76.

Wel Ed. Geb. Heer,
Hiermede hebben wij de eer U te melden, dat voor den Heer Verwey, de Heer Floris Verster en voor ons de Heer Jac. v. Looy als arbiters zullen optreden.
Gaarne vernemend wie door U gekozen is, en verzoeken wij U aan den Heer v. Looy Uwe gegevens te verstrekken. Deze heer heeft ook de onze en wij hebben den Hr. Verwey gevraagd ook zijne stukken aan het zelfde adres te zenden.
Hoogachtend

Uw dw.
Scheltema & Holkema

248

P.L. Tak.

Amsterdam,
Weesperzijde 98.
20 November 1903

Waarde Thijm,
A Priori heb ik geen bezwaar om aan Uwe vraag te voldoen. Maar een definitief antwoord moet ik uitstellen tot ik de te beslissen vraag ken. Is zij - b.v. van enkel artistieken of literairen aard, dan zou ik onbevoegd zijn. Als het u schikt morgen, Zaterdag, tusschen drie en vijf bij mij te komen, wacht ik u gaarne.
Inmiddels vriendschappelijk

t.t.
P.L. Tak

249

Baarn, 23 November 1903.

Waarde Tak,
Veroorloof mij U schriftelijk de vraag aan te duiden, die door de arbitrage, waarover ik de vrijheid nam U te schrijven, beantwoord zal worden.
Zij is deze: Heeft Alb. Verwey, door het plegen van plagiaat bij anticipatie, en andere soortgelijke handelingen jegens zijn mederedacteur, waartoe hij als afleveringen-samenstellend tijdschrift-redacteur in de gelegenheid was, en door zijn handelwijze gedurende het conflict Van Eeden-Van Deyssel in September-December

1902, het bestaan eener vriendschappelijke en vertrouwensvolle verhouding, zoo als onmisbaar is tusschen de leden van een en de zelfde tijdschrift-redactie, tusschen de beide leden der Redactie van de XXe Eeuw niet onmogelijk gemaakt?

Daar gij schrijft de arbitrage niet te kunnen aanvaarden indien het een vraag van enkel literairen of artistieken aard geldt, verzoek ik U mij te willen melden of de vraag, zoo als ik die hier formuleerde, er naar uwe meening zoo eene is. Letterkundige text-ontleding komt er wel bij te pas, maar ik meende, dat een zeer scherpzinnig lezer en onpartijdig rechter, ook al is hij niet letterkundige-van-beroep, haar zoû kunnen beantwoorden.

Mocht Gij na deze uit-een-zetting het arbiterschap willen aanvaarden, dan zoû ik, in afwijking van mijn eerste voorstel, U wel willen verzoeken naar Baarn te komen, daar ik bedacht heb, dat ik feitelijk de gegevens, die op de questie betrekking hebben, en die ik moeilijk missen kan, hier bij elkaâr heb. Ik zoû U daartoe dan b.v.a.s. Zondag[331] voorstellen. Gij zoudt door aan dit verzoek te voldoen, tevens eindelijk aan een uitnoodiging gevolg geven, die al jaren geleden door U is aangenomen. Met besten groet

de uwe
K.J.L. Alberdingk Thijm.

250

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 24-11-'03

Wel Edel Geb. Heer,
Ten einde de andere Heeren niet langer te laten wachten, verzoeken wij U beleefd ons te willen melden, wie uwen arbiter is.[332]
Hoogachtend

Uw dw.
Scheltema & Holkema

251

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 2 Dec. 1903[333]

331 Tak zou Van Deyssel te Baarn bezoeken op zaterdag 28 november 1903, te vier uur 's middags. ‘Tot mijn groot leedwezen ben ik Zondag verhinderd, door een familiefeestje waartoe ik een uitnoodiging reeds aannam’, zo liet hij Van Deyssel weten op 24 november 1903.

332 Op 26 november 1903 noteerde Van Deyssel dat gereed lagen ‘2 lettres pour la poste: 1 pour Tak, 1 pour Scheltema & Holkema.’ Die laatste brief moet dus vooraf zijn gegaan aan Van Deyssels brief van 1 december, waarvan in brief nr. 251 de ontvangst door Scheltema & Holkema bevestigd werd. Waarschijnlijk echter heeft in Van Deyssels brief van 26 november niet meer gestaan dan dat P.L. Tak als zijn arbiter zou optreden.

333 De XXe Eeuw, 9e jrg., dl. IV, aflev. 12, december 1903, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Het Ik, Schepper der Wereld (Heroïesch-individualistische Dagboek-bladen van een twintigjarige,* p. 267-284, laatstelijk herdrukt [zie noot 321], p. 119-138; C. Pekelharing, *Gezag,* p. 285-304, gedagtekend Terwolde bij Deventer; *Een brief van Jacob Geel,* uitgegeven door Albert Verwey, p. 305-313; Is. P. de Vooys, *De knaap en de roos,* p. 314-315; Alex. Gutteling, *Gedichten (Zang, Verzet, Opstanding,* I, II en III, *Chrysanten),* p. 316-322; Adolf Herckenrath, *Twee gedichten* (I, *Zoo onverwacht, als een dood-moe heraut,* II, *Open uwe oogen, die zich langzaam sloten),* p. 323-324; Nico van Suchtelen, *Sonnet (De stortstroom die de bergen af komt springen),* p. 325; Aleida van Pellecom, *Schetsen (Baron van Asperen tot Zevenhuizen, Freule van Wemeldingen),* p. 326-334; L. van Deyssel, *Uit ‘Het leven van Frank Rozelaar* [voorzien van de noot: ‘Vervolg van het gedeelte van dit werk opgenomen in de *XXe Eeuw* van Februari 1903.’], p. 335-360; G. van Hulzen, *Najaar,* p. 361-366; Ary

Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Ed. Geb. Heer,

In het bezit van Uwe geeerde dato 1 dezer moeten wij u berichten, niet met U te kunnen medegaan wat betreft de vraag welke u gesteld hebt, aan Uw arbiter.[334]

Deze vraag plaatst de kwestie z.t.z. op zijn kop, daar zij iets op den voorgrond stelt, wat of niets met de kwestie te maken heeft of hoogstens een gevolg kan zijn.

Toen het stuk van den heer van Eeden den Heer Verwey werd aangeboden, was reeds geruimen tijd de directe relatie met den Heer Verwey door U verbroken en overleg met U hem onmogelijk gemaakt. Punt 1 is en blijft Uwe beschuldiging dato ± Dec. 1898. Wilt U de kwestie van Eeden er bij voegen, heel goed, maar die moet dan no. 2 komen en heeft de Heer Verwey het recht zijn verdere grieven (cacographie[335] etc.) ter tafel te brengen.

Als uitgevers zouden wij dan gaarne de vraag opwerpen, of het al dan niet aangaat voor een hoofdredacteur van een maandschrift om in andere maandschriften te schrijven zoolang er geen beletsel is om zijn artikelen in zijn eigen orgaan geplaatst te krijgen. Wij beschouwen dit schrijven in andere tijdschriften[336] tegen de belangen

Prins, *De heilige tocht,* p. 367-371; *Kunst:* A. Pit, *Hollandsch beeldbouwwerk,* p. 372-376; J.C. Hol, *Muziek: De Wagner-opvoeringen in het Prinz-Regenten-Theater,* p. 377-387; Boekbeoordeelingen: Albert Verwey [over] Dr. G.W. Kernkamp, *Van Wagenaar tot Fruin*/Rede uitgesproken bij aanvaarding van het Hoogleeraarsambt aan de Rijksuniversiteit te Utrecht op den 19 den October 1903 - Haarlem, H.D.T. Tjeenk Willink & Zoon, p. 388-389, [en] *Moderne Kunstwerken*. Maandschrift onder redactie van H.P. Bremmer. - *Meiners Album:* 10 Lichtdrukken, - *Jean van Goyen:* 10 Photogravures. Uitgaven van W. Versluys, p. 389-393.

334 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid*, a.w., p. 297, luidde die vraag: ‘Zijn de handelingen van den Heer Alb. Verwey in zake het conflict Van Eeden-Van Deyssel in September-December 1902 niet van dien aard geweest, dat daardoor de vriendschappelijke en vertrouwensvolle verhouding, die tusschen de twee redacteuren van een zelfde tijdschrift onmisbaar is, tusschen de Heeren Van Deyssel en Verwey, door toedoen van den Heer Verwey, onmogelijk is geworden?’

335 Zie noot 284.

336 Uit deze meervoudsvorm laat zich afleiden dat Scheltema & Holkema er lucht van moet hebben gekregen dat weldra bijdragen van Van Deyssel zouden verschijnen in De Gids van januari 1904, in Groot-Nederland van januari 1904, in De Nieuwe Gids van maart en juni 1904, in De Kroniek van 30 januari en 6 februari 1904. Op het tijdstip van 2 december 1903 konden Van Deyssel geen andere publicaties, buiten De XXe Eeuw, ten laste worden gelegd dan in het Algemeen Handelsblad van 30 maart 1903, avondblad, tweede blad, het artikel *Een monument voor Emile Zola,* voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen,* Amsterdam, 1905, p. 73-78; zie in dit verband ook de oproep van het Nederlandse Zola-comité in De Kroniek van 28 maart 1903, ondertekend door dr. A. Aletrino, Charles Boissevain, Cyriel Buysse, Mr. Frans Coenen, L. van Deyssel, Prof. A.P. Fokker, J. Funke, F. van der Goes, Mr. J.N. van Hall, Prof. A.G. van Hamel, Mevrouw Henriette Roland Holst, Prof. A.A.W. Hubrecht, Mr. H. Louis Israëls, Jozef Israëls, F. Smit Kleine, J. de Meester, Fr. Netscher, W.G. van Nouhuys, Prof. J. Oppenheim, Mr. A.A. de Pinto, Mr. L.J. Plemp van Duiveland en Prof. Hector Treub. Recentelijk echter had Van Deyssel meegewerkt aan De Nieuwe Gids van december 1903. Zie in dat verband Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kindleven,* Amsterdam, 1977, hoofdstuk VI, *De publicatie van de Adriaantjes* (p. 441-450). Dat Van Deyssel ook aan *Vlaanderen*/Maandschrift voor Vlaamsche letterkunde wilde meewerken, blijkt uit deze hem op 2 december 1903 vanuit Ukkel door August Vermeylen toegerichte brief: ‘Waarde Heer Thijm, Dura lex; de uitgever eischt dat we alleen bijdragen van Vlamingen opnemen! Laatst werd de vraag nog eens te berde gebracht: wij hadden artikels ontvangen van twee bekende Hollanders, over *Vlaamsche* toestanden en *Vlaamsche* boeken: te dier

van het eigen tijdschrift te zijn en aangezien deze voor het tijdschrift nadeelige handeling ook door

gelegenheid werd met van Dishoeck geconfereerd, maar 't gevolg was, dat de “princiepen” nog vaster stonden dan voorheen.
Gelieve te verschoonen dat ik U niet dadelijk antwoord gaf: ik lig in een maalstroom van werk, en kan nauwelijks mijn hoofd boven houden... De aarde draait zoo rap sinds eenigen tijd!
Met genegen groet, en - tot ziens! uw Vermeylen.’

een tweede gevolgd kan worden n.l. het geven van betere artikelen aan andere tijdschriften, van mindere aan het eigen, wenschen wij dat de mederedakteur het recht van beoordeeling der te plaatsen artikelen krijge.

Met de meeste Hoogachting,

Uw dw. dr.
Scheltema & Holkema

252

[Aan Mr. H.J. Biederlack, Keizersgracht 312, Amsterdam]

Baarn, 4 December 1903

Amice, Het spijt mij zeer dat mijn tegenpartij zich tot U om rechtsgeleerden raad heeft gewend, daar ik, ook op grond onzer vroegere betrekkingen,[337] juist voornemens was dit in de zelfde zaak van mijn kant te doen. -

Misschien zal ik U Maandag kunnen bezoeken. Mocht dit niet kunnen en mocht er in 't algemeen iets weinig flinks van míjn zijde in onze eventueele aanrakingen in deze zijn, dan verzoek ik U dat op rekeningen van mijn steeds min of meer zwak gestel te brengen. -

Het feit der medewerking aan een ander tijdschrift is trouwens reeds geschied (zoo even verschenen *Nieuwe Gids* van Decr. 1903). Ik voor mij beschouw dit natuurlijk niet als in strijd met mijn verplichtingen, vooral niet na den eisch mijner mede-vennooten dat ik mijn medewerking aan de *XXe Eeuw beperken* zal. Tot welk een dwang toch, zoû men aldus niet kunnen komen!

Bericht mij s.v.pl. nog even welke dagelijks uw kantooruren zijn.

Met vriendschappelijken groet

de uwe
K.J.L. Alberdingk Thijm

253

8 december 1903

K. Groesbeek aan Albert Verwey:

‘Ik heb heden een onderhoud gehad met den Heer Biederlack en den raadsman van den Heer Thijm, den Heer Mr. van Zeggelen. - De Heer van Zeggelen deelde mede, dat zijn cliënt bereid gevonden zou worden het artikel door de Gids geannonceerd, terug te nemen, hij was tot de aanbieding overgegaan na Uw brief, waarin U mededeelde, dat van de vier artikelen “Wakker worden”, etc. er niet meer dan één had geplaatst moeten worden, [een dergelijke brief is in het Van Deysselarchief niet aangetroffen - H.P.].

337 Zie in dit verband de in *Briefwisseling Van Deyssel-Verwey,* dl. II, p. 63, afgedrukte brief van Van Deyssel aan Harry G.M. Prick, d.d. 21 juni 1951.

Ik heb geantwoord, dat in elk geval geen artikel tot dusver geweigerd was. Vervolgens heb ik gezegd, dat het naar mijn meening Uwe bedoeling was, dat de Heer Thijm geheel vrij kon blijven te gaan waar hij wilde als hij eenvoudig medewerker wordt. Dat hij dan de 10 vel voorrang tegen hooger honorarium kon behouden. Als hij echter

hoofdredakteur wil blijven, dat hij dan "naar Canossa zou moeten gaan". Hij zou dan vergiffenis moeten vragen voor zijn verdenking en zijn houding en ernstig moeten willen in vrede en vriendschap met U het tijdschrift redigeeren.

Ik liet daarbij duidelijk uitkomen, dat dit alleen mijn persoonlijk gevoelen is en dat ik U zou vragen mij omgaand Uw meening en Uwe voorstellen te melden. Verder vroeg de Heer van Zeggelen hoe de finantieële zijde verder zou behandeld worden, als Thijm aftreedt. Daarop heb ik geantwoord, dat het tijdschrift getaxeerd zou worden en zijn aandeel zou worden uitbetaald, plus de *f* 1000. Dat ik echter meende, dat die *f* 1000 door U waren aangebracht.

De Heer Biederlack deelde in een en ander mijn gevoelen. - Gaarne ontvang ik omgaand Uw antwoord.' (Conform Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p.298-299).

254

9 december 1903

Albert Verwey aan K. Groesbeek: 'Wat u schrijft, dat de Heer Thijm geheel vrij kon blijven te gaan waar hij wilde als hij eenvoudig medewerker wordt drukt geheel mijn bedoeling uit. [...] Wat mij betreft zou ik dus willen voorstellen dat de Heer Thijm tegen 1 Januari a.s. aftreedt, en tegelijkertijd met ons een overeenkomst sluit voor geregelde medewerking [...]

De *f* 1000,- zijn indertijd door mij bezorgd. Van mijzelf en mijn overleden zwager heb ik gezegelde kwitanties voor *f* 300,-. Die kwitanties stipuleeren voor de terugbetaling dat die geschieden zal '"uit de eerste hem, ondergeteekende, komende winsten van zijn aandeel in het Tijdschrift, en anders niet."'

Een maximum van 10 vel tegen *f* 65,- per vel zouden we, dunkt me, wel kunnen volhouden. Tot den Heer Thijm als medewerker zal ik graag in een goede verhouding komen. Ik blijf daarom bereid alle onaangenaamheden te helpen wegruimen. Als de Heer Thijm de eerste arbitrage voortgang laat hebben zal ik mij daarna gaarne verantwoorden in de kwestie Van Eeden. Hij zal zien dat ik ook daarin niet onwelwillend jegens hem geweest ben.' (Conform Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p.299).

255

[Concept en tevens kopie van een door L. van Deyssel aan Mr. W. Heineken, Rokin 16, Amsterdam, verzonden schrijven]

Baarn, 10 Decr. 1903. -

Geachte heer,

Sta mij toe, na ontvangst van uw schrijven, er even aan te herinneren, dat de zaak, waarvoor ik uw hulp heb ingeroepen, voorloopig naar ons beider meening beperkt dient te blijven tot dit eene, in de brieven van den Heer Biederlack ter sprake gebrachte punt: Heb ik, in aanmerking genomen het vennootschappelijk contract betreffende het Tijdschrift de *XXe Eeuw,* het recht de bijdragen in de tijdschriften *De Gids,*

Groot-Nederland en *De Nieuwe Gids* te geven, die door tijdschriften zijn gepubliceerd of aangekondigd?

De Heer B. meent van neen, wijl dit in het nadeel der Vennootschap zoû zijn. Ik meen van ja, wijl mijn mede-vennooten mij, schriftelijk, hebben te kennen gegeven, dat de publicatie van meer dan een enkele dusdanige tijdschrift-bijdrage in de *XXe Eeuw zelve* juist in het nadeel der Vennootschap zoû zijn. -

Ik ben overigens in 't algemeen van meening dat, waar het contract niets omtrent de medewerking van *XXe Eeuw*-redacteuren aan andere tijdschriften bepaalt, die redacteuren hiertoe volkomen het recht hebben, daar een dusdanige handeling - door mij even zeer in het voordeel als in het nadeel der Vennootschap, dus als een neutrale handeling, beschouwd, - zeker door niemand als in die mate alleen in het nadeel der Vennootschap kan worden geacht dat zij van zelf sprekend onrechtmatig zoude zijn, daar in dat geval wat deze handelwijze aangaat, niet op het voorbeeld van zoo vele tijdschrift-redacteuren zoû kunnen gewezen worden.

Hetgeen verder blijkt uit de copie van den brief des Heeren Verwey,[338] die ik onder uw berusting liet en uit ons onderhoud van 7 Decr. l.l., behoorde - naar het U en mij voorkwam - voorloopig buiten de gedachtenwisseling tusschen U en de tegenpartij te blijven.

256

P.L. Tak.

Amsterdam, Weesperzijde 98.
13 Dec. 1903[339]

Waarde Thijm,

Vindt gij goed dat ik Uwe bijdrage aan de Kroniek honoreer met *ƒ*6.- per kolom; dit staat gelijk met *ƒ*45 à *ƒ*50 per vel 20e Eeuw? Ik kan nog niet doen wat ik wel zou willen, want mijn weekblad is nog noodlijdende.

Zijt gij nu met de heren Verwey en Groesbeek overeengekomen omtrent de aan arbiters te stellen vragen? Wij dienen deze geformuleerd voor ons te vinden eer wij kunnen beginnen.

Met hartelijken groet, en mijn respect aan Mevr. Thijm,

t.t.
Tak

338 Bedoeld is de door Scheltma & Holkema vervaardigde kopie van Verwey's brief aan de uitgevers, d.d. 1 oktober 1903. Zie nr. 242.

339 Op deze datum noteerde Van Deyssel: ‘Ecrire à la Chronique et au Nouveau Temps qu'ils me renvoyent la copie si elle ne peut pas être placée promptement. Elle a été expédiée un des derniers jours de Novembre.’ Op 14 december gaf hij aan dit voornemen gevolg. Na binnenkomst, op diezelfde datum, van Taks brief van 13 december, liet hij zijn brief - hier afgedrukt onder nr. 257, onverzonden.

257

[niet verzonden omdat na voltooiing Tak's brief van 13 december 1903 binnenkwam]

Baarn, 14 December 1903

Waarde Tak,

Gaarne zoû ik van U, - of van den secretaris der Redactie - eens hooren of het aan de *Kroniek* in het laatst van November door mij gezonden stuk in een of meerdere der eerstvolgende nummers zoû geplaatst kunnen worden. Ik herinner mij niet of ik U er bij schreef, dat de wensch om spoedig iets in boekvorm uit te geven een der redenen was waarom ik aan verschillende tijdschriften buiten de *XXe E*. bijdragen heb gezonden.

Maar daar dit zoo is, veroorloof ik mij U te verzoeken de plaatsing, geheel of gedeeltelijk, der gezonden copie niet uit te stellen òf mij het stuk terug te willen sturen. Zoo dit beter uitkomt, kan zeer wel slechts de helft of een nog kleiner deel van het gezondene, met uitsluiting van het overige, in de *Kroniek* worden geplaatst.

Kan niet het geheele stuk in een of meerdere nummers spoedig geplaatst worden maar wel een gedeelte, dan verzoek ik U mij de copie terug te zenden. Ik zal dan aangeven waar het best een scheiding kan worden gemaakt en U het dan kleinere stuk onmiddellijk retourneeren.

In de zaak van het scheidsgerecht, waarover wij bij onze laatste ontmoeting spraken, is vertraging gekomen, 1e door dat de tegenpartij de vraag, in mijne formuleering, weigerde als de juiste te erkennen; 2e door dat de tegenpartij een poging heeft gedaan om het tot een gerechtelijke zaak te maken.

Alles samen genomen, zoû het mij nu misschien het best lijken indien er een vergadering der vijf betrokkenen plaats had, - 3 arbiters, Verwey en ik, - waar mondeling alles behandeld kon worden en de arbiters te kennen kunnen geven welke inlichtingen zij nog meer zouden verlangen. Dit ben ik van plan dezer dagen aan de uitgevers der *XXe Eeuw* voor te stellen. Ik hoop dat Gij dit ook de beste oplossing zult vinden. -

Heel aangenaam was het ons U eind November hier te zien. Gij moet het nog eens herhalen.

Met vriendschappelijke groeten

de Uwe

K.J.L. Alberdingk Thijm.

258

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 16 Dec. 1903

Rokin 74-76,

hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Ed. Geb. Heer,

Tot ons leedwezen kunnen wij het niet met U eens zijn, betreffende de vraag welke aan

de arbiters gesteld moet worden. Naar onze meening blijft U oorzaak en gevolg verwarren.

De oorzaak van alles wat in de redactie van het tijdschrift niet naar wensch geschied is, blijft en zal altijd zijn, Uwe beschuldiging in 1898 geuit. Tegen die beschuldiging wilde U geen verdediging van den Heer Verwey hooren. Tengevolge van die beschuldiging werd door U de rechtstreeksche relatie met den Heer Verwey verbroken en alle gemeenschappelijk overleg met hem *door U* onmogelijk gemaakt.

Door die beschuldiging verplichtte U den Heer Verwey zich geheel op zich zelf aangewezen te gevoelen. Ons dunkt het toch duidelijk, dat iemand aldus tot zelfstandigheid gedreven, niet voor die zelfstandigheid mag worden vervolgd.

Er blijft voor ons maar één vraag, en deze betreft alleen Uwe beschuldiging van 1898. Deze beschuldiging is de oorzaak van alle latere handelingen des Heeren Verwey. Zij is dus ‘oorzaak’, die handelingen ‘gevolg’. -

Uw artikel zonden wij naar de drukkerij. Behoudens artikel 2 geldt echter het reglement, want het is alleen op artikel 2 dat door U aanmerking gemaakt is, waar het scheidsgerecht nu (als gevolg) ook over zal uitspraak doen, ofschoon helaas die uitspraak voor het vervolg weinig zal uitwerken.

Hoogachtend

uw dw.
Scheltema & Holkema

259

18 december 1903

Uit een brief van K. Groesbeek aan L. van Deyssel: ‘Mocht U [morgen] toch in Amsterdam aanwezig zijn, dan heeft het wellicht zijn nut, als U een onderhoud hebt met den Heer Biederlack; zijn spreekuur is van 2-4 's namiddags. Door het steeds ingewikkelder worden der kwesties, kreeg ik behoefte aan een neutralen adviseur en heb ik mij gewend tot dezen rechtschapen jurist, die de bekende litteraire beweging mede maakte en personen en zaken kennende, meer aanleiding heeft een ruimeren kijk op de kwesties te hebben, dan een ander.’

260

Mr. W. Heineken
advocaat en procureur Amsterdam.
Kantoor: Rokin 16.

Interc. Telefoon n°. 1185.

Den Heer
K.J.L. Alberdingk Thijm
Baarn

Geachte Heer,

Heden sprak ik Mr. Biederlack, die mij mededeelde een schrijven van den heer Verwey te hebben ontvangen. Deze stelt daarin voor, dat U als hoofdredacteur van Uw beider

blad aftreedt. In de plaats daarvoor wordt U vast medewerker tegen het tegenwoordig bestaande salaris van *f*65,- per vel. U krijgt als medewerker voorrang voor tien vel, behoudens natuurlijk de goedkeuring van de heer Verwey, die de redactie blijft voeren, doch waarbij deze belooft zoo liberaal mogelijk op te treden. Wat de terugbetaling van de aan U door den heer Verwey voorgeschoten *f*1000.- betreft, blijft alles geregeld, zooals dit tot nu toe was. Hij is echter in geen geval bereid, ten gevolge van den in den laatsten tijd geheerscht hebbende oneenigheden gezamenlijk met U de hoofdredactie te blijven voeren. Mocht U derhalve op zijn voorstel niet willen ingaan, dan is hij van plan vóór Januari a.s. het bestaande kontrakt tegen 1 Januari 1905 op te zeggen, in welk geval alsdan de vennootschap geliquideerd zal moeten worden.

Gaarne zou ik Uwe meening omtrent bovenstaand voorstel spoedig vernemen, waarbij ik U verzoek in aanmerking te willen nemen, dat U bij aanneming daarna tevens vrij zult zijn ook in andere tijdschriften Uwe bijdragen te blijven inzenden. Mocht U mij hier omtrent nog wenschen te spreken, dan ben ik gaarne tot Uwe dispositie.

In afwachting
18 Dec '03

hoogachtend
voor W. Heineken
C.J. van Zeggelen

261

19 december 1903

Op deze datum noteerde Van Deyssel: ‘10 u. Heineken, 10.30 Groesbeek. Je veux demander à Mr Groesbeek à combien il taxerait la fortune de la Société, si le membre Verwey usait de son droit de faire délier la Société et qu'une troisième partie de la fortune devrait lui être remise.

Je veux proposer à Veen [L.J. Veen - H.P.] d'acheter le XXe Siècle. Veen et moi achetons le XXe Siècle pour fl. 2400,- dont une 3ième part me revient comme vendeur, soit fl. 800,- S. & H. me remettent les *f*1000,- dont je rements *f*500,- à Verwey. Les *f*500,- restants constituent avec les fl. 800,- ma moitié dans le prix d'achat.

Je veux demander à Groesbeek quel prix le liquidateur demande pour la possession de la Société.’

262

23 december 1903

Mr. H.J. Biederlack aan Albert Verwey: ‘Van Mr. Van Zeggelen, advocaat van Karel Alberdingk Thijm, ontving ik de mededeeling, dat zijn cliënt niet bereid is, als hoofdredacteur van de XX-ste Eeuw voor U het veld te ruimen, en Uw voorstellen geheel en al verwerpt. Ik heb dit aan den heer Groesbeek gemeld, en met hem

afgesproken, dat ik U dit bericht zou zenden, en U zou verzoeken mij rechtstreeks (Groesbeek vertoeft buitenslands) te willen melden wat Gij thans verlangt te doen. Indien Gij de vennootschap tegen 1 Januari 1905 wilt opzeggen, moet dit vóór of óp 31

Dec. a.s. geschieden, en dien ik dat tijdig van U te weten, opdat ik 't deurwaarders-exploit redigeeren en met mijn orders aan den deurwaarder te Amersfoort (waaronder Baarn ressorteert) toezenden kunne. Vriendschappelijk groetend, t.t. H.J. Biederlack'. (Conform Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p.299).

263

Amsterdam, 24 Dec. 1903.

Waarde Heer Alberdingk Thijm,

Uit eene uitlating van Mr. Biederlack tegen Mr. van Zeggelen maak ik op, dat men reeds dadelijk met het nieuwe jaar U buiten het tijdschrift wil zetten. Dit zou natuurlijk zijn in strijd met het kontrakt, maar de nadeelige gevolgen schijnt men te willen wagen.

Achtend en vriendschappelijk

W. Heineken

264

28 december 1903

Albert Verwey aan Mr. H.J. Biederlack: (na gevraagd te hebben of Van Deyssel zijn voorstellen wel goed begrepen had, 'aangezien van een veld ruimen voor *mij* geen sprake is'): 'Ik kan inderdaad de redactie niet meer gezamenlijk met Thijm voeren, en als opzegging van de vennootschap door mij het eenige middel is om ons te scheiden en de uitgevers en mij in staat te stellen de verschijning van een goedbestuurd tijdschrift mogelijk te maken, dan wensch ik dat middel aantegrijpen, en machtig ik u bij deze.' (Conform Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 299).

265

In den jare Negentienhonderddrie, den Dertigsten December. -

Ten verzoeke van *Albert Verwey,* letterkundige, wonende te Noordwijk aan Zee, te dezer zake domicilie kiezende te Amsterdam, aan de Keizersgracht N° 312, ten kantore van den advocaat en procureur Mr. *Henricus Josephus Biederlack.* -

Heb ik Dirk Cornelis Prins, Deurwaarder bij de Arrondissements-

-Rechtbank te Utrecht, wonende te Amersfoort:

Geinsinueerd en Aangezegd aan:

K.J.L. Alberdingk Thijm, letterkundige, wonende te Baarn, aldaar te zijnen woonhuize mijn exploit doende, sprekende met en afschrift dezes latende aan zijne bij hem inwonende dienstbode Geertje Altena; dat de Requirant met den Gerequireerde en met de vennootschap onder de firma *'Scheltema en Holkema's boekhandel'* te Amsterdam sedert 1 Augustus 1894 uitmaakt eene vennootschap, ten doel hebbende de oprichting en exploitatie van een twee-maandelijksch tijdschrift van *Letteren,*

Kunst, Wetenschap en Politiek, zulks op de voorwaarden, op of omstreeks gemelden datum tusschen de drie vennooten overeengekomen;

dat de aldus bestaande vennootschap laatstelijk heeft uitgegeven en geexploiteerd, gelijk zij nog uitgeeft en exploiteert het maandelijksch verschijnend tijdschrift '*De XXe Eeuw*;'

dat, volgens de voormelde voorwaarden ieder der vennooten het recht heeft, de vennootschap te doen eindigen, mits minstens één jaar te voren opzeggende;

dat de Requirant, om redenen hem daar toe moveerende, de vennootschap wil doen eindigen op den 31en December 1900 vier;

dat de Requirant derhalve bij dit exploit de vennootschap tegen laatstgestelden datum opzegt;

Geschiedende deze opzegging op deze wijze, opdat de Gerequireerde daarvan niet onkundig zij, en wordende eene opzegging van gelijken inhoud ten verzoeke van den Requirant gedaan aan de derde vennoot, de voormelde vennootschap onder de firma '*Scheltema en Holkema's boekhandel.*'

De kosten zijn *f*7.=

(geteekend) D.C. Prins, Deurw:

Voor Afschrift
D.C. Prins:
Deurw.

266

[niet voltooid en niet verzonden]

Baarn, 14 Januari 1904.[340]

Waarde Tak,

Ik hoor dat er toch een vergadering van arbiters in zake mijn quaestie met Verwey heeft plaats gehad. Ik heb niet goed begrepen of en wanneer er een tweede vergadering zal zijn. In elk geval hoop ik dat de vergadering noch eventueel over één bizonder punt noch over de zaak in 't algemeen een beslissing zal nemen zonder mij gehoord te hebben. Dit zal aan de arbiters ook ongetwijfeld billijk voorkomen.

Het beste schijnt mij een vergadering te houden, waarop eerst ik afzonderlijk gehoord wordt over de door Verwey ingebrachte bescheiden, vervolgens Verwey over mijn opmerkingen, om ten slotte, zoo noodig, met elkaâr in tegenwoordigheid der arbiters ons te verantwoorden.

340 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. I, aflev. 1, januari 1904, was aldus samengesteld: A. Aletrino, *Desillusie*, Voor Betsy Bonger (Il bel canto), p. 1-18, aldaar gedagtekend November '03; Albert Verwey, *Geestelijk leven in Nederland:* I, *Christelijk profetisme* (F. van Eeden: *De Blijde Wereld*), II, *Een apostel van 't socialisme* (Herman Gorter: *Verzen*), III, *Vernieuwde vaderlandsche vroomheid* (Is. P. de Vooys: *Van de Armen*), p. 18-38, herdrukt in *Proza*, dl. VII, Amsterdam, 1922, p. 38-61; Frederik van Eeden, *Dante en Beatrice*, I t/m XIV, p. 39-52; *Jan Prins, Verzen* (I, *De schuiten zwieren af en aan*, II, *Arbeid*, III, *Rijmpjes*), p. 53-56; L. van Deyssel, *Uit 'Het leven van Frank Rozelaar'*, p. 57-75; G.J.P.J. Bolland, *Christendom en wijsbegeerte/Iets voor geletterden, die noch christenen noch wijzen zijn*, p. 76-98; aldaar gedagtekend Leiden, Mei 1903; L. van Deyssel, *Liedjes*, p. 99-100; T.J. de Boer, *Kleinbedrijf in den landbouw*, p. 101-116; L. van Deyssel, *Kleinigheden*, p. 117-119 [niet herdrukt]; *Kunst:* A. Pit, *Tentoonstelling van schilderijen en aquarellen van W. de Zwart, bij E.J. van Wisselingh & Co.*, p. 120-122; J.C. Hol, *Muziek: De 'Münchener Kammermusik-Vereinigung'*, p. 123-128, aldaar gedagtekend Berlijn, Oct. 1903.

267

25 januari 1904

In een op deze datum door Verwey aan Scheltema & Holkema verzonden brief, maakte hij zijn voornemen kenbaar met ingang van 1 januari 1905 een algemeen Tijdschrift voor Letteren, Kunst, Wetenschap en Politiek te doen verschijnen onder eigen redactie: ‘Het liefst zou ik natuurlijk zien dat dit tijdschrift ‘De XXe Eeuw’ kon zijn. En het meest zou het mij genoegen doen als u het voorstel, dat ik hierbij doe, kondt aannemen en dit tijdschrift in vereeniging met mij uit geven. [...][341]

Het is u zelf bekend dat de denkbeelden van De Nieuwe Gids, de Kunst, de Poëzie, niet beperkt zijn gebleven tot een klein getal schrijvers en lezers van letterkundige werken. Ook onder allerlei niet-letterkundige groepen heeft een verandering van smaak en ideeën plaats gehad, en er bestaat op dit oogenblik verwantschap tusschen de moderne schrijvers en velerlei, ook wetenschappelijke elementen. Worden die elementen niet opgenomen door een tijdschrift dat van de moderne schrijvers uitgaat, dan zoeken zij een onderkomen bij de oude tijdschriften; dan wordt de kracht van de letterkundige en geestes-beweging in ons land verbrokkeld in plaats van versterkt. [Verwey stelt dan de vraag of het verstandig geacht mag worden, de hand te lenen tot zulk een verbrokkeling en verspilling van kracht] ‘En waarom? Om den Heer Thijm? Maar de Heer Thijm is nu al reeds medewerker van alle, buiten onze groep staande, tijdschriften.

Maar de Heer Thijm heeft geen enkele reden om ook bij mij niet te blijven meewerken, geen enkele, als hij zich zelf maar wil laten overtuigen dat zijn meening over mij een onjuiste is. Kunt u alsnog van den Heer Thijm gedaan krijgen dat hij bij de eerst-gestelde vraag zal blijven, en dat hij zijn beschuldiging tegen mij onderzocht wil zien, - dan zal hem blijken dat niets zijn medewerking aan een door mij geredigeerd tijdschrift hoeft in den weg te staan. Waarom *toonen* de vrienden die mijn stukken in handen hebben hem niet het bewijs van zijn ongelijk? Zij zouden dan als vrienden van hem handelen: hij zou genezen zijn; en hun uitspraak mochten zij dan, wat mij betreft, uitstellen *ad calendas graecas*.’ (Conform Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid*, a.w., p.173-174).

341 Maurits Uyldert, a.w., p. 173, tekende hierbij aan: ‘Inderdaad had de heer Groesbeek hem reden gegeven om te verwachten, dat de firma dit voorstel aannemen en andere plannen opgeven zou’, waarna door Uyldert op een ander plan wordt in gegaan. Op p. 174 vermeldt Uyldert nog dat het klaarblijkelijk voor de firmanten van Scheltema & Holkema moeilijk is geweest in deze kwestie een behoorlijk besluit te nemen. Verwey heeft op 4 en op 17 februari 1904 aangedrongen op antwoord, maar dat is uitgebleven.

268

17 februari 1904 [342]

Albert Verwey aan Ary Prins: 'Begin 1899 heeft Thijm mij geschreven dat ik sommige verzen gemaakt en in 't tijdschrift geplaatst zou hebben na zijn stuk Caesar te hebben gelezen, en wel met de bedoeling om dat stuk tegen te werken. Toevalligerwijs kon ik met het boek van de uitgevers, mijn handschr. en een briefkaart van Thijm bewijzen dat dit niet zoo was. Thijm evenwel wou mijn bewijs niet zien, omdat hij bij blijkend ongelijk *zijn geloof zou verliezen in zijn kritiek.*

Hoewel hij zich schijnbaar met mij verzoend had en mij had verzocht over de zaak te zwijgen, bemerkte ik in 1902 dat hij de beschuldiging tegen Van Looy en tegen Groesbeek had herhaald. *Deze* zaak heb ik voor arbiters gebracht. Thijm tracht, en met succes, te ontkomen aan hun uitspraak. Zij, Verster, Tak en Van Looy hebben mijn bewijs gezien, en aan elkander te kennen gegeven dat mijn weerlegging afdoend is, maar het komt niet tot een uitspraak, en ook bewijzen zij Thijm niet de vriendendienst hem van zijn waan te genezen, door hem mijn weerlegging te toonen. Dit nu, dit laatste, is het eenige, wat, dunkt mij, gedaan kan worden. Wilt ge dat doen - we konden er over spreken, maar dan zoudt ge eerst de bescheiden die nu bij Tak zijn, moeten zien.

Verhelen kan ik evenwel niet dat mij Thijms heele grief een voorwendsel lijkt. Thijm is geprikkeld door mijn werkzaamheid. Hij vindt bij mij voor zijn eigen werk niet de bewondering die hij het waardig vindt. Hij wil van mij af en zich een kring vormen onder het groote publiek. Al zijn streven is sints lang erop gericht bij dat publiek te winnen wat hij bij de weinigen aan het verliezen is. Ondanks mijn vriendschap voor hem heb ik niet langer met hem kunnen meegaan. Ik acht hem een gevaar voor de toeneming van onze letterkundige kunst.

Het zal er wel op uitloopen dat hij zijn eigen weg gaat, door een eigen tijdschrift uittegeven of zich te verbinden aan Gids en Groot-Nederland. Ik ben daarentegen van plan de uitgave van een Algemeen Tijdschrift, 't zij dat De XXe Eeuw zal heeten, of een anderen naam krijgen, - 1 Jan. 1905 alleen voorttezetten.' (Conform G.H. 's-Gravesande, *De geschiedenis van De Nieuwe Gids/Brieven en documenten*, Arnhem, 1955, p. 150).

342 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. I, aflev. 2, februari 1904, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Hulde aan Jozef Israëls* (Bij zijn tachtigsten verjaardag, 27 Januari 1904), p. 129-131, aldaar gedagtekend Januari 1904, voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1905, p. 93-95; Stijn Streuvels, *Op het kasteel*, p. 132-169, laatstelijk herdrukt in *Volledig werk*, dl. I, Brugge, 1971, p. 1559-1599; Mr. S. Muller Fz., *Reisindrukken*, p. 170-191; *Shelley's Gedichten van het Jaar MDCCCXVI*, vertaald door Albert Verwey, p. 192-203, laatstelijk herdrukt in *Dichtspel/Oorspronkelijke en vertaalde gedichten*, Bezorgd, ingeleid en van commentaar voorzien door Dr. Mea Nijland-Verwey. Met een woord vooraf van Prof.Dr. C.A. Zaalberg, Amsterdam, 1983, p. 310-327; H.E. van Gelder, *Het geestelijk grondbezit en de steden van Hollands Noorderkwartier in de zestiende eeuw*, p. 204-233; L. van Deyssel, *Bij den Kapper en in de Restauratie (Heroïesch-individualistische Dagboekbladen van een twintigjarige),* p. 234-246, laatstelijk herdrukt in *Het Ik* [zie noot 321], p. 139-152; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio*, p. 247-254; Boekbeoordeelingen: Albert Verwey, *Poëzie* door Seerp Anema; Ceasar Gezelle, *Primula Veris; Beeld en Spel*, door Joannes Reddingius; *Nieuwe Verzen* van Giza Ritschl; *Natuur* door René de Clerq; *Het Vaderhuis* door Karel van de Woestijne, p. 255-258.

268 A

17 februari 1904

Scheltema & Holkema aan L. van Deyssel:

'[...] De bijdrage De Boer, Herfstwandeling werd indertijd ook ter plaatsing aangeboden aan den Heer Verwey, die de copy echter aan den auteur terug zond. Toen de Heer V. dus een proef van hetzelfde door hem afgewezen stuk ontving, gaf hij ons van het voorgevallene kennis. Wij meenen daarom bedoelde bijdrage niet te moeten opnemen, daar de Heer de Boer U had moeten waarschuwen dat de Heer V. reeds geweigerd had. Aangenaam zal het ons zijn wanneer U hem hiermee in kennis wilt stellen.[343] De copy werd hem gelijktijdig met een proef teruggezonden.'

269

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 29 Februari 1904
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel EdelGeb. Heer,

343 Dit heeft Van Deyssel inderdaad gedaan en blijkbaar dermate tactvol dat Julius W. de Boer, destijds woonachtig Suezkade 152 te Den Haag, er in een brief van 23 juli 1904, die de aanbieding van enkele nieuwe verzen - onder de verzameltitel *Vallende sterren* - begeleidde, nog eens in dezer voege op terugkwam: 'Dat mijn gedicht "Herfstwandeling" ten slotte toch niet geplaatst werd in de XXe Eeuw heeft mij natuurlijk wel leed gedaan, maar uw gunstig oordeel gaf mij troost, en ook moed u werk toe te sturen ter beoordeeling, vooral ook waar uw laatste schrijven eindigt met de uitnoodiging om als ik weer iets heb het u toe te sturen. [...] Nog een enkele opmerking omtrent het gedicht "Herfstwandeling". Ik hoop dat U zich de bijzonderheden nog eenigszins herinnert. Dat het een der gedichten zou zijn eerst door den heer Verwey geweigerd, zonder meer, is niet volmaakt waar. Want het was eenigen tijd vóór het beruchte stuk van Van Eeden over woordkunst toen ik met Verwey correspondeerde over een 14-tal verzen voor de XXe Eeuw, waarop Verwey slechts enkele aanmerkingen had, n.l. op 10 ervan, terwijl hij een der grootere kortweg "goed" genoemd had, een ander ook gunstig beoordeelde en slechts twee "weinig voldragen" noemde. Wat de reeks van 10 gedichten betrof, zou hij later zijn aanmerkingen maken: "eenige z.i. gegronde aanmerkingen" zou hij mij daarop ook "niet kunnen sparen".
Ik meende tot goed verstaan van de "weigering" U die citaten te moeten geven, want de weigering kwam eerst toen ik in "De Gids" met verzen voor den dag kwam, terwijl ik nog in correspondentie met Verwey was. [Chronologisch lijkt deze mededeling niet te kloppen: als Jules de Boer droeg Julius de Boer een drietal sonnetten bij aan De Gids van januari 1901, p. 166-168 - H.P.] Met een boos kort briefje duidende op mijn meewerken aan "De Gids" kreeg ik mijn werk terug. Tweemaal schreef ik Verwey later zonder antwoord te ontvangen. Terwijl mij toch mijn vriend Toorop *in dien tijd* en *later* toch vertelde dat Verwey gunstig over mijn werk gesproken had en nog sprak. Dat was vóór V. Eeden's stuk. Ik heb wel zooveel achting voor Verwey dat ik alleen verklaar zijn houding tegenover mij niet te *begrijpen*. Al is de heer Verwey uw vriend, deze opmerkingen meende ik niet te moeten achterhouden.'
Overigens zouden er van Julius de Boer drie sonnetten worden afgedrukt in De XXe Eeuw, 11e jrg., dl. I, aflev. 2, februari 1905, p. 210-212, waaronder als tweede: *Dorpswinteravond* [opgedragen: aan Jan Toorop], als derde *Wonderglans* en als eerste ... *Herfstwandeling*.

Naar aanleiding van uw schrijven betreffende het artikel van den Heer de Vooys, Over Gorter,[344] moeten wij U melden niet opgemerkt te hebben dat dit artikel tegen U

344 Is.P. de Vooys, *De dichter Herman Gorter* zou uiteindelijk het licht zien in De Beweging, Eerste jrg., dl. IV, november 1905, p. 125-164.

bedoeld zou zijn.[345] Wij verzoeken U dus ons te willen opgeven door welke plaatsen U zich gekrenkt gevoelt, dan zullen wij het den Heer de Vooys meedeelen, en betwijfelen niet of hij zal ze schrappen of wijzigen.

Hoogachtend

Uw dw.

Scheltema & Holkema

270

[niet verzonden]

Baarn, 17 Maart 1904.[346]

Waarde Tak,

Ik kan niet begrijpen dat, *wat men* U *ook* van mij verteld of met de stukken er bij schijnbaar aangetoond moge hebben, gij 't zoudt gelooven zonder mij eerst gehoord te hebben.

Ik verzoek U dus dringend mij alsnog een dag en uur van samenkomst te willen opgeven.

Met hartelijke groeten

t.t.

K.J.L. Alberdingk Thijm.

271

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam, 18 Maart 1904

345 In het artikel, zoals dit verschenen is in De Beweging, is een dergelijke bedoeling in elk geval nergens aanwijsbaar. Ofschoon Scheltema & Holkema op 7 maart 1904 aan Van Deyssel lieten weten: ‘De zaak de Vooys zal naar uw verlangen geregeld worden’, noteerde hij toch op 10 maart 1904: ‘Immédiatement l'article - de Vooys à Van Looy’. Het is echter - gezien de tweede alinea van Scheltema & Holkema's brief van 18 maart 1904 - ook zeer wel denkbaar dat de uitgevers op 7 maart met hun cryptische mededeling bedoelden: wij hebben er vrede mee wanneer U de kwestie-De Vooys voorlegt aan een arbiter, in dit geval aan Jac. van Looy.

346 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. I, aflev. 3, maart 1904, was aldus samengesteld: Is.P. de Vooys, *Bolland en de Sociaaldemokratie*, p. 259-285, aldaar gedagtekend December 1903; Henri Hartog, *Buurtleven*, p. 286-318; Albert Verwey, *Henri Hartog, † 24 Februari 1904*, p. 319-320, aldaar gedagtekend Noordwijk aan Zee, 26-2-04 [niet herdrukt]; Maurits Uyldert, *Ziele-zang*, p. 321-332; Albert Verwey, *Jan Veth*, p. 333-337, herdrukt in *Proza*, dl. VIII, Amsterdam, 1923, p. 205-208; L. van Deyssel, *Als het dag wordt ...*, p. 338-351, laatstelijk herdrukt in *De Adriaantjes* [zie noot 319], p. 167-181; P. Bierens de Haan, *Over de waarde der persoonlijkheid*, p. 352-382, aldaar gedagtekend Rijsenburg-Utrecht 1902; L. van Deyssel, *Allerlei* (*Beschrijvende en niet-beschrijvende literatuur-Termen in de critiek*), p. 383-384 [niet herdrukt]; Boekbeoordeelingen: T.J. de Boer [over] H. Blink, *Geschiedenis van den boerenstand en den landbouw in Nederland*. Tweede deel. Groningen, J.B. Wolters, 1904, p. 385-388.

Rokin 74-76,
Interc. telefoon 621.

Hoog Geachte Heer,

In het bezit van Uw geeerde van gisteren betreuren wij het ten zeerste, dat wij door allerhanden omstandigheden verhinderd werden U te antwoorden.

Allereerst melden wij U, dat wij er niet over denken het artikel van den Heer de Vooys

te plaatsen. Als deze heer het tot Uw genoegen of dat van den Heer v. Looy mocht veranderen, althans als U bij het oordeel van den Heer v. Looy U blijft nederleggen, dan eerst zouden wij tot de plaatsing overgaan.

Van den Heer Verwey hebben wij in geen maanden iets over de questie gehoord en wij zijn nog altijd de uitspraak der arbiters wachtende.

De Heer Verster schreef ons, dat Z Ed het concept al reeds vóór 6 weken aan den Heer Tak had teruggezonden en nu hebben wij dezen heer om toezending gevraagd. Welke houding wij betreffende het tijdschrift de XXe Eeuw zullen aannemen, hangt voor een deel af van de uitspraak der arbiters. Wij hadden gaarne U onze plannen medegedeeld, alvorens nader in te gaan op Uw voorstel om een nieuwen bundel uit te geven, teneinde allen schijn te vermijden, dat wij onoprecht met U omgaan. Daar het echter te lang duurt alvorens wij betreffende de XXe Eeuw een besluit kunnen nemen, melden wij U thans, gaarne bereid te zijn een nieuwen bundel op de oude voorwaarden uit te geven. Twee bundels in één jaar ontraden wij ten sterkste. Het komt ons voor, dat wij den titel niet moeten veranderen,[347] omdat verschillende menschen zullen koopen om te completeeren.

Wat de XXe Eeuw betreft, wij herhalen het, de uitslag der arbitrage kennen wij niet, en heeft deze uitspraak dus geen invloed op ons, maar even min heeft de meening van den Heer Verwey dit. Alleen moeten wij het betreuren, dat U, de hoofdredakteur van het tijdschrift door U mede opgericht tegen de Gids, in dien Gids is gaan schrijven.[348] Naar onze meening had U evengoed in ronde woorden kunnen aankondigen, dat Uw tijdschrift geen reden van bestaan meer heeft.

Wij vragen dan, waarom het voortgezet? Gebrek aan tijdschriften is er in ons kleine landje wel allerminst, integendeel er zijn veel te veel maandschriften, één vooruitstrevend of liever gezegd de nieuwere generatie vertegenwoordigend, waarin ook U schrijft, 'de Gids', en één van meer conservatieve aard 'Onze Eeuw', te samen ± 25 vel druks per maand, dat is zeker genoeg.

Alleen een consequent vervolg op de vroegere Nieuwe Gids, wat naar onze meening de Heer Verwey tot heden toe bedoeld heeft, met de XXe Eeuw, heeft naar onze meening nog wel eenige reden van bestaan.

Maar die consequentie hebt U zelf opgeofferd.

Met beleefde groeten

Hoogachtend
Uw dw.
Scheltema & Holkema

347 Van Deyssel had als geheel nieuwe titel voorgesteld *Nieuwe Kunst en Kritiek*. Uiteindelijk namen beide partijen vrede met het compromis aan de in 1904 te verschijnen *Zevende bundel Verzamelde Opstellen* als ondertitel mee te geven: *Nieuwe Kunst en Kritiek*.

348 Zie noot 336.

272

[aan de Heren K. Groesbeek en Paul Nijhoff, firmanten van Scheltema & Holkema's Boekhandel te Amsterdam]

Baarn, 5 April 1904[349]

Geachte Heeren,
Gaarne vernam ik even of U reeds antwoord ontving van den Heer P.L. Tak op uw schrijven van Z. Ed. waarvan gij melding maakt in uw schrijven aan mij van 18 Maart l.l.[350]

Hoogachtend
Uw dw.
K.J.L. Alberdingk Thijm.

273

[aan L. van Deyssel]
[poststempel Amsterdam,
15 April 1904][351]

349 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. II, aflev. 4, april 1904, was aldus samengesteld: Stijn Streuvels, *Soldatenbloed*/Een dramatisch bedrijf, p. 1-34, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk*, dl. I, Brugge, 1971, p. 1601-1636; L. van Deyssel, *Bezoek aan de politiek (Heroïesch-individualistische dagboekbladen van een twintigjarige)*, p. 35-46, laatstelijk herdrukt in *Het Ik* [zie noot 321], p. 153-165; *De Louteringsberg* van Dante Alighieri, in proza vertaald door H.J. Boeken, p. 47-72; Albert Verwey, *Een gang naar het leven* [bespreking van Augustinus' *Belijdenissen* in de vertaling van Frans Erens], p. 73-85, herdrukt in *Proza*, dl. VI, Amsterdam, 1922, p. 85-100; Frederik van Eeden, *De doodsklok*, [voorzien van de noot ‘Bovenstaand gedicht is een navolging van het Engelsch gedicht: the Passing Bell, van Mrs. Margaret L. Wood: Mevrouw Wood is een jonge dichteres en dochter van Dean Bradley, den deken van Westminster Abbey. Het origineel draagt den datum van den sterfdag haars vaders’], p. 86-91; A. Aletrino, *Zomeravond*, Voor Jacob de Haan, p. 92-103, aldaar gedagtekend December 1903; L. van Deyssel, *Liedje*, p. 104-105; L. van Deyssel, *Varia*, [over] *Henri Hartog*, p. 106-107 [niet herdrukt]; J.C. Hol, *Muziek: Fidelio* (Slot), p. 108-121, aldaar gedagtekend Berlijn, Febr. 1904; Boekbeoordeelingen: Albert Verwey, *De Hollandsche Schilderkunst in de Negentiende Eeuw*, door G.H. Marius, 's-Gravenhage, Mart. Nijhoff, MCMIII, p. 122-128, herdrukt in *Proza*, dl. X, Amsterdam, 1923, p. 127-135 [zie thans ook Jan de Vries, *Albert Verwey en de beeldende kunst*, in: Jong Holland, jrg. 1, nr. 1, februari 1985, p. 7-26].

350 Wat Tak bezield heeft zich in zo langdurig stilzwijgen te hullen, is voor ons anno 1986 even onduidelijk als voor Van Deyssel anno 1904. Op 12 maart legde deze vast: ‘Donderdag 10 Maart telegram ontvangen, dat hij dien dag schrijven zoû, na dat hij mijn brief van ± 25 Januari en dien van Dinsdag 8 Maart, waarin ik hem voor Donderdag l0 Maart te spreken vroeg, nog niet beantwoord had.’ Op l7 maart (zie nr. 270) had Tak nog steeds niet gevolg gegeven aan zijn telegrafische toezegging van 10 maart.

351 Deze brief reageert, overigens ook eerst na verloop van een week, op een dringend rappèl van Van Deyssel, d.d. 8 april 1904. Het lijkt tamelijk onwaarschijnlijk dat ‘het stuk’, juister de stukken, bij Tak waren zoekgeraakt. Ik heb eerder de indruk dat hij met deze arbitrage in zijn maag zat en dientengevolge zijn aandeel in de afhandeling daarvan uitstelde tot Sint Juttemis, in de hoop dat het hele geschil zich dan wel vanzelf zou hebben opgelost.

Amice, Ik heb het stuk nog niet gevonden, en moet morgen mijn zoeken voortzetten. Nu moet ik de Kroniek gaan maken. In elk geval zeer spoedig bericht.

Met groet

t.t.

Tak

274

[aan L. van Deyssel]
Amsterdam, 18 April 1904
Rokin 74-76,
hoek Wijde Kapelsteeg.

Wel Edel Geb. Heer,

De Heer Verwey schrijft ons aangaande het artikel van den Heer de Vooys het volgende:

'Nadere bezwaren van den Heer Thijm tegen Is.P. de Vooys' artikel over Gorter zijn niet bij mij ingekomen. Ik heb het stuk nog eens gelezen en daar niets in gevonden dat op den Heer Thijm doelen kon. Ten overvloede heb ik den auteur gevraagd wat ervan waar mocht zijn, die mij antwoordde dat hij in het stuk niet alleen den Heer Thijm niet genoemd, maar ook bij het schrijven niet aan hem gedacht heeft. Ik twijfel niet of de Hr. Thijm zal met zulk een ruiterlijke verklaring tevreden zijn, en kan het stuk dan weer op de lijst gebracht.'

Beleefd verzoeken wij U ons te willen melden of U met die verklaring genoegen neemt en wij dat artikel in een der eerstvolgende nummers kunnen opnemen.

Van den Heer Tak mochten wij ondanks onze herhaalde reclames nog geen antwoord ontvangen.

Hoogachtend
Uw dw.
Scheltema & Holkema

274 A

Baarn, 20 April 1904

Geachte Heeren,

In antwoord op uw schrijven van gisteren betreffende het artikel van Is.P. de Vooys over Gorter, breng ik u in herinnering dat wij zijn overeengekomen de beslissing omtrent die bijdrage op te dragen aan den Heer Jac. van Looy, en dat deze arbiter mij in mijn bezwaren heeft gelijk gegeven. Van plaatsing dier bijdrage kan dus geen sprake zijn.

Verklaringen van den auteur over het stuk kunnen hierin geen verandering brengen. Met opzet of zonder er in gebracht, de tegen mij gerichte strekking van het artikel zal ieder, die van nabij met de letterkundige geschiedenis van den laatsten tijd bekend is, even duidelijk zijn als zij het aanstonds aan den door ons gekozen arbiter was.

De Heer Tak zal u waarschijnlijk eerst-daags schrijven.

Met hoogachting

de Uwe
K.J.L. Alberdingk Thijm

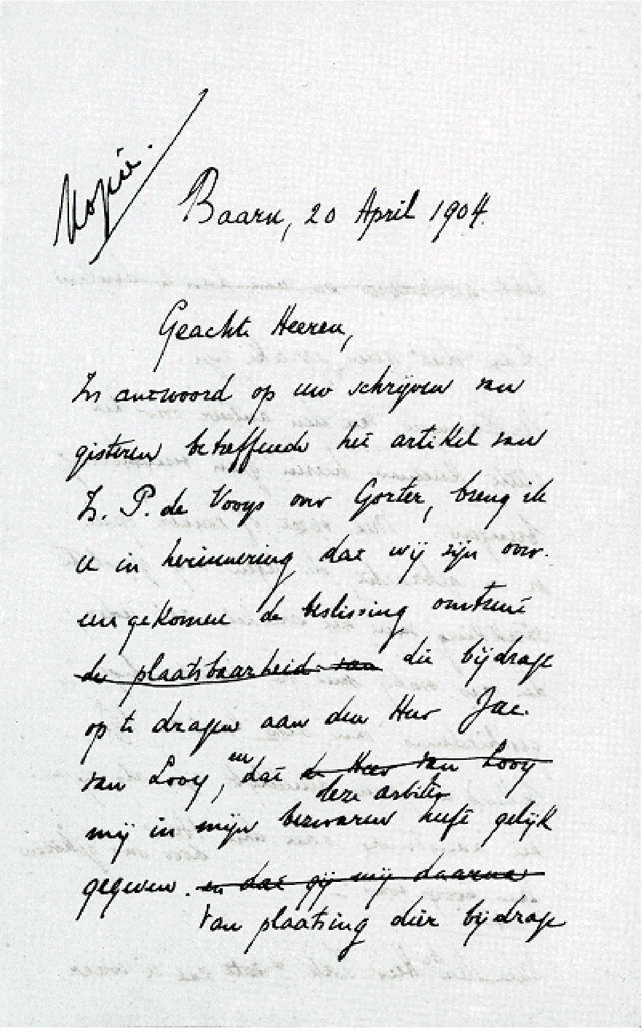

Kopie.

Baarn, 20 April 1904.

Geachte Heeren,

In antwoord op uw schrijven van gisteren betreffende het artikel van Z. P. de Vooys over Gorter, breng ik u in herinnering dat wij zijn overeengekomen de beslissing omtrent ~~de plaatsbaarheid van~~ die bijdrage op te dragen aan den Heer Jac. van Looy, en dat ~~de Heer van Looy~~ deze arbiter mij in mijn bezwaren heeft gelijk gegeven. ~~en dat gij mij daarna~~ van plaatsing dier bijdrage

Concept (tevens kopie) van Van Deyssels brief, d.d. 20 april 1904, aan Scheltema & Holkema.

275

Albert Verwey aan Scheltema & Holkema[352]
Noordwijk a/Zee,
22 April 1904.

Geachte Heeren,

Tot mijn leedwezen is het tijdstip waarnaar ge Uw beslissing verschuift te onzeker dan dat ik mij, zonder nadere bepaling, daaraan binden kan.

Op de vergadering van arbiters, van Kerstmis l.l., is door den Heer van Looy uitstel bepleit, o.a. op grond dat hij zoo juist den Heer Groesbeek gesproken, en die hem gezegd had dat na mijn opzeggen van het kontrakt de zaak haar interesse voor hem verloren had.

Een verklaring van onbevoegdheid wegens het oproepen, door den Heer Thijm, van een andere vraag dan die waarover het geschil liep, werd dientengevolge door Tak en van Looy geteekend, en aan Verster toegezonden. Den 9en Januari of daaromtrent ging dat stuk naar den Heer Tak terug, met een schrijven waarin de Heer Verster verklaarde het niet te zullen onderteekenen omdat z.i. arbiters, in een bepaald geschil genoemd, niet onbevoegd worden door het opwerpen, door een van de partijen, van een ander geschil.

Dit argument was vooral dáárom klemmend omdat in de verklaring zelf van de Heeren Tak en van Looy erkend werd dat het geschil, op het oogenblik toen hij het scheidsgerecht aanvaardde, voor den Heer Thijm zoo goed als voor ons had vastgestaan.

Ik houd het er dan ook voor dat Tak het klemmende van het argument heeft ingezien, en dit de reden is waarom hij het stuk niet aan ons heeft doorgezonden.

Van den Heer Verster ontving ik nog de mededeeling dat de door ons gestelde vraag door elk van de arbiters te mijnen gunste beantwoord was, maar dat hij vooral den Heer van Looy ongenegen bevond om die meening, staande de vergadering, op schrift te brengen.

De Heer Verster was tenslotte van oordeel dat ik met dit succes tevreden moest zijn, want dat er verder in deze arbitrage niets zou gedaan worden.

Waar de zaken zoo staan zult U mij toegeven dat de door U gestelde termijn onzeker is. Meent U het anders of kunt U binnen een redelijken tijd een uitspraak teweegbrengen, - niets zal me liever zijn. Zoo niet, dan geloof ik dat het beter zal zijn een anderen termijn te stellen, tenzij U er de voorkeur aan geeft mijn voorstel nu reeds aftewijzen en mij vrij te laten.

Na beleefde groeten, hoogachtend, Uw dw.

/ w.g. / Albert Verwey

352 Afschrift van Verwey's brief, d.d. 22 april 1904 aan Scheltema & Holkema, werd op 25 april door de uitgevers aan Van Deyssel toegezonden - zie nr. 278 - gelijktijdig met nr. 276: afschrift brief Scheltema & Holkema, d.d. 23 april 1904 aan Verwey, benevens het afschrift van een niet gedateerd fragment van Verwey's reactie op dit laatste schrijven - zie nr. 277.

276

Scheltema & Holkema aan Albert Verwey:
Amsterdam,
23 April 1904.

Zeer Geachte Heer,

In beantwoording Uwer geeerde van gisteren, moeten wij U melden, dat de door U zoowel als door den Heer Thijm goedgekeurde overeenkomst luidt: ‘dat wij in het tijdschrift niet zullen opnemen een tegen een der beide redakteuren gericht artikel, als die redakteur dit niet wil.’ Welnu, de Heer Thijm wilde het artikel de Vooys niet opgenomen zien, omdat het tegen hem gericht was, Wij dit niet goed begrijpende, n.l. dat tegen hem gericht zijn, gingen daarom in op zijn voorstel, om onze arbiter Uw beider vriend den Heer van Looy om advies te vragen. De Heer van Looy was de meening van den Heer Thijm vrij wel toegedaan, dit is voldoende voor ons, om het artikel niet te plaatsen. Omdat wij volstrekt geen partij kiezen, durven wij de volle verantwoordelijkheid voor deze zaak op ons te nemen. Als een artikel van de zijde des Heeren Thijm wordt ingezonden, dat naar Uw beweren tegen U gericht is en als wij dat niet zien kunnen, dan zullen wij zonder den Heer Thijm te kennen ook advies vragen van iemand die naar onze meening tot oordeelen bevoegd is, en het artikel niet opnemen als hij Uwe meening is toegedaan. Beide staat U in deze gelijk tegenover ons. Wat verder de uitspraak van arbiters betreft, daarvan begrijpen wij niets. De heer Thijm schrijft ons, dat hij in het gelijk is, gij schrijft het tegenovergestelde. De Heeren van Looy en Verster schrijven dat zij reeds maanden geleden de op schrift gestelde uitspraak aan den Heer Tak doorzonden en deze Heer zwijgt als het graf. Reeds drie malen heeft onze Heer Nijhoff den Heer Tak om toezending gevraagd, maar hij ontving geen antwoord. Onze Heer Groesbeek heeft wel te kennen gegeven aan den Heer van Looy, dat door het nieuwe incident geen sprake meer kon zijn van het te zamen brengen der redakteuren, maar dat hij wel degelijk niet te min een uitspraak betreffende de aanleiding tot het geschil wenschte. Wij zien geen kans om een verandering in de voor ons beleedigende houding van den Heer Tak te brengen, maar zullen een afschrift van Uwe Brieven en van dezen aan den Heer Thijm zenden met verzoek zijn arbiter tot antwoorden te nopen.

Met beleefde groeten

Hoogachtend,
/w.g./Scheltema & Holkema

Den WelEd.Geb.Heer
Albert Verwey
Noordwijk a/Zee.

277

Albert Verwey aan Scheltema & Holkema:

Wat Uw afschrift van een brief van den Heer Thijm betreft, daarin is me alles een raadsel. Wanneer heb ik goedgekeurd dat het artikel de Vooys in arbitrage kwam?

Wanneer heb ik daartoe den Hr van Looy aangewezen? Welke vraag heb ik den Hr van Looy gesteld? Aan wien heb ik het recht gegeven hem een vraag te stellen? Waar bestaat er van hem antwoord op eenige vraag? Door wien is mij een dergelijk antwoord meegedeeld? - U ziet, vragen genoeg. Ik kan in deze duisterheid niet anders doen dan de verantwoordelijkheid aan U overlaten.

Hoogachtend,
Uw dw.
/ w.g. / Albert Verwey.

278

[aan L. van Deyssel]
Amsterdam, 25 April 1904
Rokin 74-76.

Wel Ed. Geb. Heer,

Ingesloten copie van eene correspondentie, welke wij met den Hr. Verwey gehad hebben betreffende de arbiters en betreffende het artikel de Vooys. Intusschen, als de Heer Tak blijft volharden in zijn onhebbelijk en onbeleefd stilzwijgen, dan wordt het tijdschrift volkomen vermoord. Zoolang wij niet in staat gesteld zijn, om te beoordeelen of en zoo ja met welken redakteur wij de uitgave voortzetten, zullen wij met al onze macht ook trachten te verhinderen, dat een ander het vóórtzet.

De Heer Tak is Uw arbiter, U zijt daarom aangewezen aan dezen toestand een einde te maken.[353]

Met beleefde groet

Hoogachtend
Uw dw.
Scheltema & Holkema

279

[poststempel
Amsterdam,
6 Mei 1904]

P.L. Tak
Amsterdam,
Weesperzijde 98.

Amice,

353 Op 3 mei 1904 heeft Van Deyssel nogmaals een rappèl aan het adres van Tak gezonden, vervat in een brief waarvan de teneur was: 'Tak wordt verzocht het stuk op nieuw te schrijven en ter teekening te zenden aan v. Looy.'

Heureka! Nu kunt gij eens alles nog even lezen en mij dadelijk terugzenden.[354]
I is mijn concept om door scheidsgerecht en gelijkluidend aan de drie partijen te zenden

354 Het lijkt mij aan twijfel onderhevig of Tak wel gerechtigd was deze, te langen leste dan toch bij hem boven water gekomen, stukken aan Van Deyssel ter inzage te zenden. In elk geval raakte Van Deyssel niet weinig ontstemd door nr. II, de 'brief van Looy', die hem op zaterdag 7 mei 1904 deed besluiten: 'J'attends avec Van Looy jusqu'à ce qu'il aura été résolu qu'une assemblée aura lieu où tout le geschil sera traité.' Gewacht zou in dit geval worden met het laten uitgaan van een op die datum reeds in concept geredigeerde brief waarin Van Deyssel zijn niet geringe gram zou uitstorten over de van nature zo irenisch gestemde Kobus van Looy, die zich tussen twee vuren zag geplaatst en die zowel met Verwey als met Van Deyssel in harmonische vriendschap wenste te blijven voortleven. Toen in het laatste kwartaal van 1904 enerzijds Van Deyssel bij Van Looy aandrong op het continueren van diens medewerking aan De XXe Eeuw en anderzijds Verwey van harte graag De Beweging voor Van Looy openstelde, wist hij zich op inventieve wijze uit dit dilemma te redden. Aan Van Deyssel zond hij een prozastukje toe, *Zomerochtend* geheten, dat een plaats zou krijgen in De XXe Eeuw, 11e jrg., dl. I, aflev. 1, januari 1905, p. 1-3, terwijl Verwey werd bedacht met een stukje van gelijke omvang dat... *Zomeravond* tot titel kreeg en dat het licht zou zien in De Beweging, 1e jrg., dl. I, aflev. 3, maart 1905, p. 277-279. Beide prozaschetsen liet Van Looy ongebundeld. Zij werden eerst in 1982 postuum herdrukt in Jac. van Looy, *Een feestdroom*. Een keuze uit ongebundeld en ongepubliceerd werk, samengesteld en van aantekeningen voorzien door Peter J.A. Winkels en Chris Will, 's-Gravenhage, 1982, die toen overigens ten onrechte en ook zonder zich daaromtrent te verantwoorden *Zomeravond* lieten voorafgaan aan *Zomerochtend* en aldus beide stukken tegen de klok in èn met veronachtzaming van de chronologie van hun oorspronkelijke openbaarmaking alsnog publiceerden op respectievelijk p. 109-111 en p. 112-116 (alwaar *Zomerochtend* verlucht werd met een drietal illustraties door Van Looy).
Met het door hem zo origineel gehanteerde principe van de verdelende rechtvaardigheid, heeft Van Looy intussen niet kunnen verhinderen dat hem begin mei 1905 alsnog een malicieuse brief van Van Deyssel bereikte, waarschijnlijk - voorzover zich dit laat reconstrueren, nu Van Looy die brief niet heeft willen bewaren - een wat gematigder versie van het een jaar eerder ontworpen, en in het Van Deyssel-archief bewaard gebleven, concept. Vanuit zijn woonplaats Soest reageerde Van Looy op 5 mei 1905 aldus: 'Waarde Thijm, Ik heb gansch niet noodig over Uw briefje te denken. Wanneer het U zoo gemakkelijk valt afstand te doen van een vriend, moet gij dit zelf weten. Wanneer gij in 't publieke leven mij de vraag gesteld had, wie ik als geestverwant en vriend, het gaat hier toch om deze beider vereeniging, de voorkeur geef, meen ik te weten dat gij in uw binnenste het antwoord wel zult vinden. Mocht gij zulks noodig achten voor de Kunst dan zou ik mij verklaren, hoe weinig ik de opspraak ook bemin.
Die laatste maal dat wij samen vergaderd hadden, zei ik tot Titia: "Thijm had iets tegen mij." Ik weet niet juist of het toen of tijdens een vorige vergadering was dat ik mededeelde, wat Verwey's antwoord op mijn briefje, naar aanleiding van eene uitlating door hem over de Vereeniging van Nederlandsche Letterkundigen en dat Robbers in zijn ijver "we moeten ze allemaal hebben" mij verzocht had te schrijven, was geweest. Gij zult U dat misschien herinneren. Het briefje dat ik op mijn briefje van hem ontving, deed Titia zeggen: "Verwey zullen wij wel niet meer zien vooreerst, daar staat eigenlijk in: het ga jullie wel"; met andere woorden, wij voelden, dat wat gij van míj eischt nu [n.l. te kiezen voor Van Deyssel danwel voor Verwey - H.P.], reeds geschied is, door Verwey zelf.
Om te besluiten. Voor twintig jaren zou mijn antwoord op dit briefje ongeveer hebben geluid: "Kommandeer jij je honden en blaf zelf"; dit zou, niet waar? plus pittoresque geweest zijn. Gegroet Jac. van Looy.' Hierna viel een half jaar lang een onbehagelijke stilte tussen Van Looy en Van Deyssel. Op 6 oktober 1905 werd deze ernstige deuk in een jarenlage vriendschap wederzijds gladgestreken op een wijze als afleesbaar is uit Van Looy's brief van die datum: 'Waarde Thijm, Heden ontvingen wij het Achtste deel "Verzamelde Opstellen". Dit is een bundel die voor ons een bizonder belangrijke mag worden genoemd [zie noot 316]; wij bedanken dan ook bizonder voor het vriendschappelijke geschenk. Ik ontving ook het briefje uit Aken. Ge zijt daar zeker voor de gezondheid uwer vrouw. Wij wenschen dan hartelijk dat zij er baat moge vinden. Onzer beider vriendelijke groeten: Jac. van Looy.'

II brief van Looy, door mij ontvangen, waarna ik concept aan Verster zond
III brief Verster -
In haast

t.t.
Tak

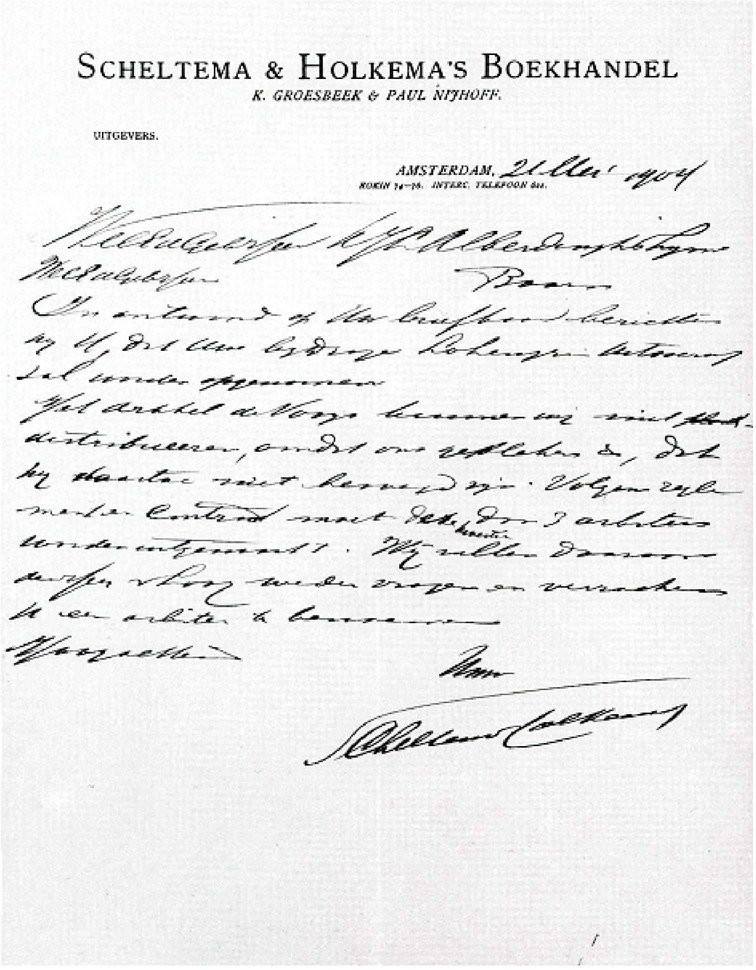
SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
K. GROESBEEK & PAUL NIJHOFF.
UITGEVERS.
AMSTERDAM, 21 Mei 1904
ROKIN 74–76. INTERC. TELEFOON 611.

Brief van Scheltema & Holkema's Boekhandel, d.d. 21 mei 1904, aan Lodewijk van Deyssel.

280

8 mei 1904 [355]

Ary Prins aan L. van Deyssel: ‘Van Verwey hoor ik, dat er een kwestie tusschen jullie beiden bestaat over de leiding van de ‘De XXe Eeuw”.- Duidelijk is de zaak mij niet, zoodat ik als ik overkom en er van jou zijde geen bezwaar tegen bestaat, ik de zaak gaarne eens nader met je zal bespreken. - Ik zou het erg betreuren als door deze kwestie het tijdschrift te gronde ging of er door terug mocht gaan.’ (Conform *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel*. Uitgegeven, ingeleid en van aantekeningen voorzien door Hany G.M. Prick, 's-Gravenhage, 1971, p.291).

281

16 mei 1904

Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid*, a.w., p.174, nam Verwey op deze datum het voorstel, vervat in zijn brief van 25 januari 1904 aan Scheltema & Holkema, terug, ‘teneinde vrij te zijn tegenover aanbiedingen van anderen.’ Uyldert tekent daarbij aan: ‘Het recht op het voeren van de titel moest nu aan den meest-biedende worden verkocht.’

355 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. II, afl. 5, mei 1904, was aldus samengesteld: Jac. van Looy, *Feesten*, VIII [eerste gedeelte], p. 129-167; Albert Verwey, *Eenzame volzinnen*, p. 168-178, samen met die in De Beweging, 2e jrg., dl. III, p. 187-194, herdrukt in *Proza*, dl. VIII, Amsterdam, 1923, p. 7-53; G.J.P.J. Bolland, *Hegels overgang van de idee tot de natuur/Eene leesoefening voor geletterden*, p. 179-212, aldaar gedagtekend Leiden, November 1903; L. van Deyssel, *Frans Erens* I, *Nieuwmarkt, Warmoesstraat, Zeedijk en Amstelveld*, Schetsen van Frans Erens, p. 213-226, voor de eerste maal herdrukt in de *Achtste bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1905, p. 283-297; Jan Prins, *De ruime wind*, p. 227-229; P. Brooshooft, *Van Kol's plan tot inkrimping van koloniaal bezit*, p. 230-249; aldaar gedagtekend Den Haag, 8 April 1904; L. van Deyssel, *Jan Toorop* (Ten-toon-stellingen bij Buffa en Van Wisselingh), p. 250-255, voor de eerste maal herdrukt in de *Tiende bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1907, p. 11-17; *Erratum*, p. 256.

282

[aan L. van Deyssel]
Amsterdam, 21 Mei 1904
Rokin 74-76,
Interc. telefoon 621.

Wel Ed. Geb. Heer,

In antwoord op Uw briefkaart berichten wij U, dat Uwe bijdrage Lohengrin-uitvoering zal worden opgenomen.[356]

Het artikel de Vooys kunnen wij niet distribueeren, omdat ons gebleken is, dat wij daartoe niet bevoegd zijn. Volgens reglement en contract moet deze kwestie door 3 arbiters worden uitgemaakt. Wij zullen daarvoor den Heer v. Looy weder vragen en verzoeken U een arbiter te benoemen.

Hoogachtend
Uw dw.
Scheltema & Holkema[aant.]

283

24 mei 1904

Albert Verwey aan F. van der Goes:

'[...] Ik neem de gelegenheid waar om je te melden dat 1 Januari 1905 een verandering in den toestand van het Tijdschrift zal plaats hebben. Nadat Thijm in den vorigen jaargang 18 vel tot zijn beschikking gehad had, en hij nog niet met zijn ruimte en ik niet met zijn bijdragen tevreden was, heeft hij een artikel in den (ouden) Gids geplaatst. Later vernam ik zelfs dat hij aan de redactie van dat tijdschrift had aangeboden mede-redacteur te worden, wat door haar was afgewezen. Het feit van zijn medewerking was voor mij reden genoeg om een overeenkomst te doen eindigen

356 En wel in de juni-aflevering. De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. II, aflev. 6, juni 1904, was aldus samengesteld: L. van Deyssel, *Amsterdam* (Opgedragen aan Jozef Israëls, bij zijn 80sten verjaardag), p. 257-258 [niet herdrukt]; Jac. van Looy, *Feesten*, VIII [tweede gedeelte], p. 259-281, eerst herdrukt, 'voleindigd en herzien in 1916', in mei 1919 onderde titel *Nieuwjaarsdag* als eerste boekwerk van de Vereeniging Joan Blaeu en daarna, als *Nieuwjaar*, opgenomen in de derde uitgebreide druk van *Feesten*, 1920, p. 172-234; Albert Verwey, *Taos*, p. 282-289; Henri Hartog, *Buurtleven*, p.290-301; Albert Verwey, *De man en de vrouw*. Uit het Zweedsch van Gustav Fröding, p. 302-306, laatstelijk herdrukt in *Dichtspel*, Amsterdam, 1983, p. 394-397; Frederik van Eeden, *Dante en Beatrice*, XV t/m XXIII, p. 307-315; Jos. Loopuit, *De heilige kruistocht* [n.a.v. Jhr. D. de Geer: *Anti-Marxistische wedijver*, Onze Eeuw van Jan. 1904; Dr. A. Kuyper: *Christelijke Politiek*. Tweede Kamerredevoering gehouden in December 1903, p. 316-332, aldaar gedagtekend April 1904; L. van Deyssel, *Pijp en Dienstmeid, schetsen van Frans Erens*, p. 333-342, herdrukt in de *Negende bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1906, p. 251-261; J. Molenmaker, *De Nederlandsche arbeidswetgeving*, p. 343-365; L. van Deyssel, *Lohengrin-uitvoering*, p. 366-370, herdrukt in de *Negende bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1906, p. 317-321; Herm. Heijermans Jr., *Aanteekenhtgen over tooneel*, I, *Het verband tot de literatuur*, p. 371-380; L. van Deyssel, *Aanteekening, (over Is. Querido)*, p. 381-382 [niet herdrukt].

die door allerlei bijkomende verschil toch al moeilijk werd. Een jaar vooruit, 1 Januari 1904, is ze door mij opgezegd.

Het is nog niet zeker of Scheltema & Holkema's Boekhandel, die de uitgever van Thijm's werken is, het Tijdschrift zonder hem zal durven voortzetten. Met dezelfde of

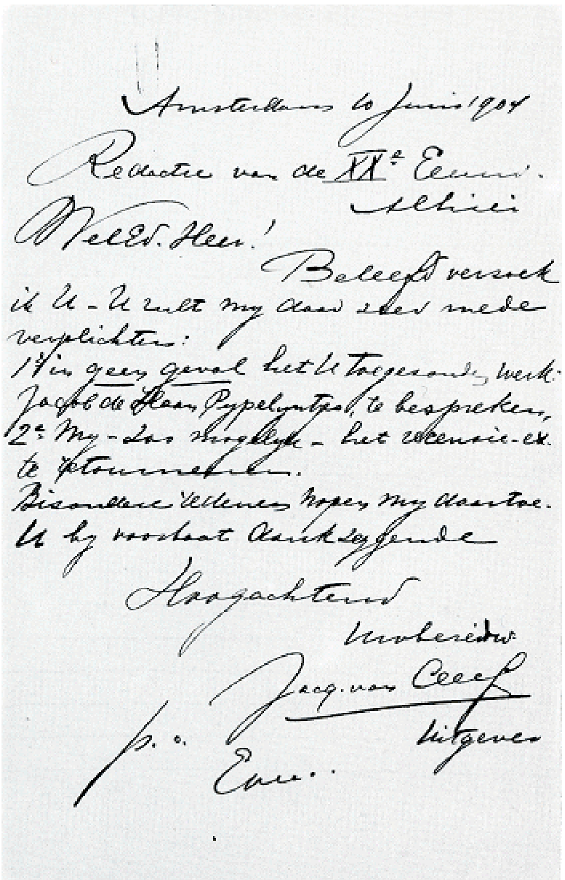

Amsterdam 10 Juni 1904
Redactie van de XXe Eeuw.
Alhier
WelEd. Heer!
Beleefd verzoek ik U - U zult my daar zeer mede verplichten:
1° in geen geval het U toegezonden werk: Jacob de Haan, Pypelyntjes, te bespreken,
2° My - zoo mogelyk - het recensie-ex. te retourneeren.
Bizondere redenen nopen my daartoe.
U by voorbaat dankzeggende
Hoogachtend
Uw dienstw.
Jacq. van Kleef
Uitgever
p. o.

Brief van de Amsterdamse uitgever Jacq. van Kleef, d.d. 10 juni 1904, aan Scheltema & Holkema en door deze firma doorgezonden aan Van Deyssel.
Het recensie-exemplaar werd niet geretourneerd, maar waarschijnlijk onder invloed van deze brief beëindigde Van Deyssel voortijdig een bespreking waarvan slechts het begin is teruggevonden: '"Pijpelijntjes" door Jacob de Haan (niet ingevuld-H.P.) - een droevig geval in de Nederlandsche Letterkunde. Toen ik dit boek gelezen had en voortreffelijk bevonden, vernam ik, dat de uitgave gestaakt was en het boek vernietigd. Dit is geschied om redenen buiten de Kunst.
In de schetsen van dit boek, vooral in de eerste, bemerken wij iets, dat wij bij wijze van spreken, een "mystisch waas" zouden noemen. Dit is het onaanvechtbaar bewijs dat het boek "kunst" is. Het is niet groot, niet sterk, niet schoon, maar het is echt en kunst. Het is echte kunst. Buitendien is het beter dan veel van het in de laatste jaren in onze Letterkunde uitbundig geprezene.
In dit boek wordt voorgesteld een verschijnsel, dat wij, heden-daagsche wereldbewoners' [hier is het blad vol en knapt de tekst dus af].

andere uitgevers zal ik echter - onder den ouden of een nieuwen titel - de uitgaaf vervolgen, en de redactie *alleen* waarnemen.'[357]

284

[aan L. van Deyssel]
Amsterdam, 16 Juni 1904
Rokin 74-76.
Interc. telefoon 621.

WelEdel Geb. Heer,
Voor het Juli no. van de XXe Eeuw ontvangen wij eene bijdrage van den Heer J.C. Hol, naar aanleiding van uw artikel 'Lohengrin-Opvoering' in het laatst verschenen nommer. Wij zenden U hierbij die bijdrage ter inzage toe en verzoeken U ons te melden of U tegen de opname hiervan bezwaar hebt.[358]
Onder toevoeging van uw antwoord, ontvangen wij het artikel gaarne omgaand terug.

Hoogachtend
Uw dw.
Scheltema & Holkema

357 Conform F. van der Goes, *Herinneringen aan Albert Verwey* [zie noot 318] a.w., p. 743-744.

358 Dit moet wel het geval zijn geweest - zie ook nr. 286 - want deze bijdrage is niet in De XXe Eeuw verschenen. Op 2 juli 1904 schreef J.C. Hol vanuit Berlijn aan Alphons Diepenbrock: 'Van Deyssel heeft over de "Lohengrin"-opvoering geschreven in de Juni-afl. XXste E., je moogt hem als vriend of kennis wel eens onder het oog brengen dat dat zóó niet gaat. Hij stelt zich trots zijn anderen doch niet veel beteren stijl op Sippiaansch standpunt en spreekt o.a. van de "samenstelling der kleinste deelen der partituur". Wat zeg je daarvan? O, die stukjes-schrijverij.' Diepenbrock reageerde op 13 juli 1904: 'Van Deyssel's artikel over Lohengrin heb ik niet gelezen omdat ik den groenen laxans niet heb en ook niet weet waar hem te krijgen. Toch is het misschien niet kwaad tegenover een Verwey en andere letterkundigen dat de hyperletterkundige althans bekent dat er een Wagner bestaat. Voor den echten Hollander (Kloos, Verwey, v. Eeden etc. = coda van Beets, Hasebroek) is de "opera" en alle muziek iets frivools; alleen voor "Beethoven" hebben deze creaturen als voor een soort van superieure boeman een vaag respect.' (Geciteerd naar Alphons Diepenbrock, *Brieven en Documenten*. Bijeengebracht door Eduard Reeser, dl. IV, 's-Gravenhage, 1974, p. 229 en p. 231).

285

[aan L. van Deyssel]
Amsterdam, 23 Aug. 1904[359]
Rokin 74-76.
Interc. telefoon 621.

WelEdel Geb. Heer,

Ingesloten hebben wij het genoegen U de balans over 1903 betreffende de XXe Eeuw te doen toekomen.

Thans nu er geen overeenstemming tusschen U en den Heer Verwey verkregen is, zal de zaak gelikwideerd moeten worden en het recht van voortzetting publiek geveild.

Wij stellen U voor dit thans ten spoedigste te doen.

Met Hoogachting,

Uw dw.
Scheltema & Holkema

286

29 augustus 1904

Op deze datum noteerde Van Deyssel: ‘Il serait déraisonnable de la part des éditeurs de publier une Revue qui serait - comme on en voit les prémices dans les articles de Vooys et Hol - dirigée contre mon oeuvre.

359 Intussen waren er weer twee afleveringen verschenen. De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. III, aflev. 7, juli 1904, was aldus samengesteld: A. Aletrino, *Stille uren* [zesde hoofdstuk], p. 1-22; *Aischylos' Agamemnoon*, vertaald door P.C. Boutens, ingeleid door Albert Verwey, p. 23-40; Alex. Gutteling, *Hemel en aarde*, I t/m XVIII, p. 41-58; L. van Deyssel, *In de badplaats* (Fragment uit een ‘Humoreske), p. 59-83, herdrukt, onder de titel *Badplaats-schetsen*, in de *Tiende bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1907, p. 169-196; J. Molenmaker, *De Nederlandsche arbeidswetgeving*, p. 84-110; Henri Bakels, *Verzen* (I, *Sterfbed eener moeder*, II, *Vertroosting aan een meisje*, III, *Verlaten landhuis*), p. 111-113; Ary Prins, *De heilige tocht*, p. 114-119; A. Pit, *Noord-Nederlandsche beeldhouwkunst in de Middeneeuwen*, p. 120-128.
De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. III, aflev. 8, augustus 1904, was aldus samengesteld: F. van der Goes, *Over oorzaken in de Geschiedenis* [n.a.v. *Het belang der Economische Geschiedenis*. Inaugurele Rede van Dr. H. Brugmans d.d. 7 Maart 1904, Universiteit v. Amsterdam (Leiden, 1904)], p. 129-150, aldaar gedagtekend Mei 1904; H.J. Boeken, *Aanteekeningen over Kunst en Historie*, p. 151-160; L. van Deyssel, *In de badplaats*, Fragmenten uit een ‘Humoreske’), p. 161-172, herdrukt, onder de titel *Badplaats-schetsen*, in de *Tiende bundel Verzamelde Opstellen*, Amsterdam, 1907, p. 196-209; Nico van Suchtelen, *Epanatolion* [opgedragen: Aan Rudolf Mauve], p. 173-181; *Aischylos' Agamemnoon*, vertaald door P.C. Boutens, ingeleid door Albert Verwey, p. 182-213; Jan Prins, *De bui*, p. 214-216; Hendrik van de Vaate, *Koewachtertje*, p. 217-222; aldaar gedagtekend Schiedam, October 1903; Joh. H. Been, *Een Garde d'Honneur tegen wil en dank*, p. 223-238; P. Brooshooft, *Vi Coäctus*, p. 239-250; Herm. Heijermans Jr., *Aanteekeningen over tooneel* (II, *Het verband tot de literatuur*), p. 251-255; L. van Deyssel, *Aanteekeningen*, (over J.K. Rensburg), p. 256 [niet herdrukt].

Il faut acheter La Revue (hypothèque).’

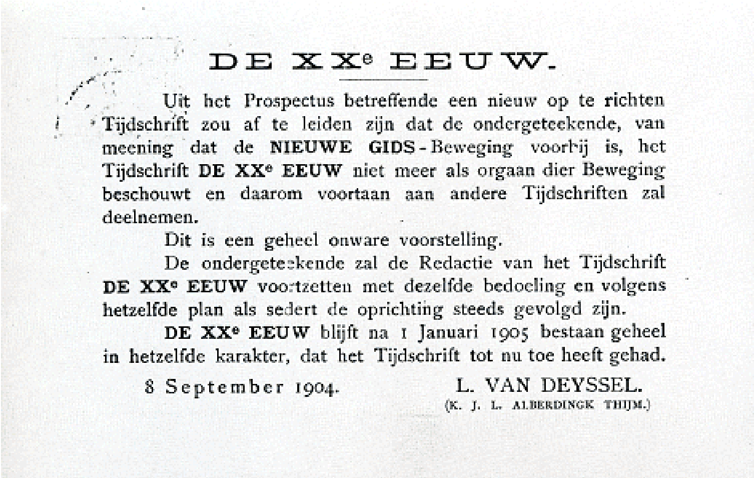

DE XXe EEUW.

Uit het Prospectus betreffende een nieuw op te richten Tijdschrift zou af te leiden zijn dat de ondergeteekende, van meening dat de **NIEUWE GIDS**-Beweging voorbij is, het Tijdschrift **DE XXe EEUW** niet meer als orgaan dier Beweging beschouwt en daarom voortaan aan andere Tijdschriften zal deelnemen.

Dit is een geheel onware voorstelling.

De ondergeteekende zal de Redactie van het Tijdschrift **DE XXe EEUW** voortzetten met dezelfde bedoeling en volgens hetzelfde plan als sedert de oprichting steeds gevolgd zijn.

DE XXe EEUW blijft na 1 Januari 1905 bestaan geheel in hetzelfde karakter, dat het Tijdschrift tot nu toe heeft gehad.

8 September 1904. L. VAN DEYSSEL.
(K. J. L. ALBERDINGK THIJM.)

Van Deyssels antwoord op het prospectus van De Beweging. Zie ook brief nr. 288.

287

14 september 1904 [360]

L. van Deyssel aan Ary Prins: ‘Een van de zaken, waarover ik je bij je bezoek had hopen te spreken, zoû, zoo als ik je schreef, de treurige quaestie-Verwey geweest zijn. Het verhaal van die zaak is te lang voor een brief. Sta mij echter toe je op drie dingen oplettend te maken die je er van mogen terughouden een deel van de schuld der scheuring aan mij te geven, die er inderdaad volkomen onschuldig aan ben. Drie feiten, zonder beschouwing.

De oorzaak der scheiding tusschen Verwey en mij is vooral geweest V's houding in zake het geval-van Eeden in het najaar van 1902. Toen ik de documenten in die zaak aan Tak, die arbiter was, voorlei, zeî hij, dat dit voor hem genoeg zoû zijn om onmogelijk langer zoo iemand tot mederedacteur te kunnen hebben.

Dit is éen feit.

Een ander arbiter, Van Looy, die moest beslissen of een door Verwey voor het tijdschrift aangenomen artikel al of niet tegen mij gericht was (Verwey beweerde dat daar niets van aan was) heeft mij in 't gelijk gesteld. Hier na hebben de uitgevers een juisten blik in den toestand gekregen en zijn aan mijn kant gekomen.

Dit is dus het tweede feit.

Het derde is het Prospectus van Verwey's nieuwe tijdschrift zelf. Dit heeft op bijna allen dézen indruk gemaakt, om dat er dít in wordt *te verstaan gegeven:* Van Deyssel heeft gezegd: ik wil met *de XXe Eeuw* niet meer te maken hebben, ik ga in andere tijdschriften schrijven. Dus gaat *de XXe Eeuw* uit elkaâr, maar daar ik, Verwey, de schrijversgroep, die in *de XXe Eeuw* vereenigd was, gaarne bijéen zag blijven, richt ik daarvoor een nieuw tijdschrift op.

Indien je nu in overweging wilt nemen dat niet alleen mijn bijdragen aan andere tijdschriften de eenvoudige handeling was van iemand, die in zeker tijdperk te veel heeft voor éen tijdschrift, maar dat ik *alléen in andere tijdschriften heb geplaatst, dingen waarover mijn mederedacteur mij had geschreven dat hij de plaatsing daarvan in ons eigen tijdschrift in het nadeel van dat Tijdschrift achtte,* -, dan zul je de waarde dezer insinuatie, waarop wat de feiten aangaat, het geheele Prospectus is gegrondvest, kunnen schatten.

360 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. III, aflev. 9, september 1904, was aldus samengesteld: Albert Verwey, *Wat de Landbewoner Sprak over de Samenleving,* p. 257-266, herdrukt in *Proza,* dl. VII, Amsterdam, 1922, p. 62-73; Stijn Streuvels, *Kinderzieltje,* p. 267-301, laatstelijk herdrukt in *Volledig Werk,* dl. I, Brugge, 1971, p. 1479-1515; T.J. de Boer, *Een handelsstrijd tusschen stad en land,* p. 302-318; Albert Verwey, *Uit de Lage Landen bij de Zee* [voorzien van de noot: ‘Het geheele werk van dien naam verschijnt heden in tweehonderd afdrukken bij den uitgever W. Versluys te Amsterdam’], *Strijdbaar dichterschap,* II (1, *Hoe vreemd dat we in onze gedachten wonen,* 2, *Mijn maliënkolder is dat schoongeweven,* 3, *Als wie de zee inzwemt met brede slagen,* 4, *Een windstilte. En wij, langzaam afgedreven,* 5, *Gedenk ik nu mijn heldren knapentijd*, 6, *Goud-kalebassen van het vorig jaar,* 7, *Mijn sterke dag is in een glans vergaan*), p. 319-325, laatstelijk herdrukt in *O.D.,* dl. I, p. 528-531; J. Koopmans, *Verkenningen om Gijsbrechts vesten,* p. 326-353; J.L. Walch, *Herfst-verzen* (I t/m VI), p. 354-359, aldaar gedagtekend 9 November 1903; H. Bouma, *Langs de straten,* p. 360-368; A. van Collem, *Little Pitch,* p. 369-372, aldaar gedagtekend Oct. 1902; H. Bouma, *De dag der dagen,* p. 373-380.

Zoû ik dan nog langer hebben moeten aarzelen om mij van zulk een vriend te scheiden? Je zoudt zelf in mijn plaats, geloof ik, niet anders hebben gedaan.' (Geciteerd naar *De briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel,* a.w., p. 293-294).

288

[aan L. van Deyssel]

Amsterdam,
14 September '04
Rokin 74-76.
Interc. telefoon 621.

WelEdel Geb. Heer,
In antwoord op uw briefkaart, hebben wij de eer U te melden dat uwe kennisgeving als antwoord op het Prospectus der 'Beweging'[361] aan alle abonnés verzonden werd, alsmede aan al de *medewerkers* der XXe Eeuw. Gelijktijdig zonden wij een kaart aan uw adres.
Hoogachtend

Uw dw.
Scheltema & Holkema[aant.]

289

[aan L. van Deyssel]
Amsterdam, 16 Sept. 1904
Rokin 74-76.
Interc. telefoon 621.

WelEdel Geb. Heer, Zoo even telephoneerde de Heer Mr. Biederlack mij dat de Heer Verwey onze firma accepteert als liquidatrice der Vennootschap. Nu is nog Uwe toestemming noodig, op dat wij in deze kunnen optreden. Verder deed de Heer Verwey een bod op het recht van uitgave, waarover wij een persoonlijk onderhoud met U wenschen. Gaarne vernemen wij wanneer dit kan plaats hebben en waar. Wij zijn ook bereid bij U te komen. Voor alles is echter een spoedig onderhoud wenschelijk. B.v.a.s. Maandag.
Hoogachtend

Uw dw.

361 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 175, werd begin september 1904 het prospectus voor De Beweging verspreid. Jac. van Looy schreef, volgens dezelfde bron, op 7 september 1904 aan Verwey: 'Je hebt er geen gras over laten groeien. Wat je gelijk hebt? Jij moet een tijdschrift hebben, komt me voor. De titel is niet kwaad, kan bovendien eenige wederspraak veroorzaken, wat toch *ook* niet kwaad is.' Reeds op 8 september 1904 reageerde Van Deyssel met de hier op p. 278 afgedrukte kaart.

Scheltema & Holkema

290

16 september 1904

Op deze datum noteerde Van Deyssel: ‘Verwey, sûr de sa condamnation, - par la pièce de Branche que Verster n'a pas voulu signer et par l'arrêt de Van Looy concernant De Vooys, n'a pas voulu attendre la dernière séance des arbitres et s'est en allé avant. J'allais justement insister pour que la dernière séance eût lieu, lorsqu'il s'est sauvé.’

291

18 september 1904

P.C. Boutens aan Albert Verwey: ‘Het deed mij hartelijk leed van de voorgenomen scheiding van u en Thijm te hooren. Vooral ook omdat het, meen ik, Th. geheel ontbreekt aan kennis om het praktische deel van een tijdschriftonderneming te leiden. Ook moet dit weder noodzakelijk tot nieuwe verbrokkeling aanleiding geven. Uwe grieven tegen hem als mederedacteur begrijp ik volkomen. Niets heeft mij meer verwonderd dan zijn optreden laatstelijk op het Congres.’[362] (Conform Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p.175).

292

20 september 1904

Op deze datum noteerde Van Deyssel:

‘Il ne faut pas laisser à Verwey l'occasion d'influencer par les derniers articles les collaborateurs pour qu'ils le suivent.

Ecrire à Steyn Streuvels.’[363]

362 Bedoeld is Van Deyssels optreden op het Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Deventer, op 30 augustus 1904. Zie daarover J. Kamerbeek Jr., *Van Deyssel in Deventer,* in: De Nieuwe Taalgids, dl. 52 (1959), p. 321-326. Overigens schreef Boutens op 16 oktober 1904, vanuit zijn toenmalige woning aan het Haagse Noordeinde 105A, aan Van Deyssel: ‘Uwe oneenigheid met Verwey behoort tot de droeve feiten, die weer een vermeerdering der Tijdschriften noodwendig maken. Gelukkig sta ik van huis uit buiten deze persoonlijke kwesties, al kan ik zeer wel voelen dat samenwerken moeilijk werd. Ik had wel eens een oogenblik gehoopt, dat, nu zoovele literatoren van 80 van elkander vervreemd zijn om meer of minder persoonlijke grieven, het het oogenblik zou kunnen worden om zich weer algemeen te vereenigen ter wille van de zaak. Is dat werkelijk geheel en al onmogelijk, zelfs in een verdere toekomst?’

363 Met de uitvoering van dit voornemen werd iets te lang door Van Deyssel gedraald, zodat hem uit Avelghem deze brief van 1 december 1904 bereikte: ‘Weerde, Uwe aanvraag en uitnoodiging zijn me zeer vereerend en aangenaam. De Hr. Verwey was in der daad de eerste om medewerking te vragen, die ik hem dus ook seffens heb toegezegd. Dat beteekent nu echter niet dat ik daardoor uitsluitelijk gebonden ben -; tegenover de literaire politiek van Holland sta ik een beetje als vreemdeling en 'k begrijp er niet veel van en 'k tracht er niet naar ook! - 't bezonderste blijft toch altijd: goed werk maken, niewaar!
Er zijn andere moeilijkheden van zwaarderen aard! - Hier zelf hebben we met nieuwjaar, twee nieuwe tijdschriften waar ik iets zou moeten leveren - “Vlaanderen” ook ondergaat de ziekte der schaarsheid ... en ik-zelf ben bezig me een huis te bouwen - de belangrijkste daad van 's menschens leven! - en dit neemt alleen veel van mijn tijd weg.

In alle geval, ik doe mijn best ... en zend u intusschen mijne gevoelens van hooge achting en bewondering en ben u genegen Stijn Streuvels.'

293

23 september 1904

Albert Verwey aan F. van der Goes:

‘[...] Ik heb ééns voor goed geleerd hoe onmogelijk het is verantwoordelijk te zijn voor een maandschrift als men het niet geheel in handen heeft en gelukkig zal dat het geval zijn met “De Beweging”.

Ook wat medewerking betreft is daarvoor nu alles geregeld en ik geloof dat als ook enkele wederzijdsche vrienden liever dan een keus te doen zich een tijd onthouden, toch vrijwel de geheele medewerkerschap van de “Twintigste Eeuw” mee overgaat.

[...] Groesbeek heeft getracht mij aan de praat te houden. Zonder zich tegenover mij te verbinden steunt hij, nu ik niet langer van hem gediend ben, Thijm in 't geheim. Thijm's kaart - waarvan hij weet dat ze liegt, want daar de vennootschap ontbonden is kan de “XXe Eeuw” niet worden voortgezet, en kan Thijm alleen misschien een nieuwe oprichten - Thijm's kaart heeft hij door zijn boekhandel aan de abonnees gestuurd, maar mijn prospectus die hij beloofd had te sturen, heeft hij teruggehouden.’[364]

294

28 september 1904

Scheltema & Holkema aan L. van Deyssel: ‘In antwoord op Uwe letteren van 26 Sept. moeten wij er U aan herinneren, dat wij in Uwe tegenwoordigheid den heer Mr. Biederlack telephonisch verzochten, voorloopig geen contract op te maken, omdat U teruggekomen waart op de eerste afspraak. Zoolang door U geen grondslag is aangenomen, laten wij den Heer B. geen contract opmaken en wenschen wij geen onkosten te hebben.

Wat het honorarium betreft, blijven wij bij ons voorstel van *ƒ*500.- en dat te meer, nu wij juist een belangrijk deel der porti voor onze rekening nemen en buitendien nog reiskosten voor den Heer Hijner te betalen hebben.

Wij hebben nog een voorstel te doen betreffende het tantième. Dit voorstel is: *ƒ*600 (of *ƒ*100 meer dan *ƒ*500) zoo gauw het debiet 800 Exx. heeft bereikt en vervolgens drie gulden voor elk exemplaar boven de 800.

Die controle moest U niet zoo op den voorgrond schuiven, na al de jaren die gij met ons in relatie zijt, dat is stuitend. Ongetwijfeld toch zal de Heer Biederlack dat in zijn contract wel opnemen.’

364 Conform F. van der Goes, *Herinneringen aan Albert Verwey* [zie noot 318], a.w. p. 744-745.

295

[aan L. van Deyssel]
[briefkaart met poststempel
4 October 1904][365]

Wel Ed. Geb. Heer, De Heer Biederlack deelde ons zooeven mede, dat de Hr. Verwey niet bedoeld heeft zich tot zijn bod van *f*250- te bepalen, maar dat hij hooger bieden zal als een ander ook biedt.[366] Deze zaak blijkt dus ook niet in orde te zijn. Het wordt dus hoog tijd dat gij een beslissing neemt en dan moeten wij nog eerst spreken over dit bod.

Hoogachtend
Uw dw.
Scheltema & Holkema

296

7 oktober 1904

Op deze datum noteerde Van Deyssel:

'Si messieurs les éditeurs veulent pratiquer à mon égard ce que j'ai consenti de faire au leur, c'est à dire renoncer à leur part dans le prix que j'offre, - je suis presque sûr de mon fait.

A quelles conditions veulent ils éditer la Revue "pour mon compte"?

Comment! on donnerait *f*1000,- pour fonder une Revue qui n'a encore aucun abonné et pas *f*2000,- pour une Revue en ayant 665 et en ayant 777.

Ik zal de *f*2000.- eventueel uit de winst teruggeven.'

365 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. IV, aflev. 10, oktober 1904, was aldus samengesteld: J. Everts Jr., *Kommer,* p. 1-31, aldaar gedagtekend Januari 1903; L. van Deyssel, *Badplaats-schetsen,* (Fragmenten uit een 'Humoreske'), p. 32-51 [niet herdrukt: zie in verband daarmee, over de *Badplaats-schetsen,* in hun geheel: Harry G.M. Prick, *De Adriaantjes/Een onderzoek naar wording en achtergronden van Van Deyssels Kind-leven,* Amsterdam, 1977, p. 38-67]; Joh. H. Been, *Alva's bril,* p. 52-64; Giza Ritschl, *Liederen,* p. 65-67; Is. P. de Vooys, *Twee gedichten* (I, *Wintermiddag,* I, Sneeuwland), p. 68-72; P. Brooshooft, *Arm Java,* p. 73-93, aldaar gedagtekend 's-Gravenhage, 13 Sept. 1904; F. van der Goes, *De burgerlijke pers over het Socialistisch Kongres,* p. 94-119; Herman Teirlinck, *Avond,* p. 120-137.

366 Blijkens Maurits Uyldert, *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 175, berichtte Verwey's advocaat op 2 november 1904 dat Scheltema & Holkema niet hoger dan duizend gulden wilden gaan: 'Wat hen betreft hebt U tegen betaling van dit bedrag den gewenschten titel. Zij hebben nu nog aan den heer Thijm geschreven, met verzoek hun mede te deelen of hij met die verkoop aan u voor voormeld bedrag accoord gaat.' Zie aldaar ook het fragment van Verwey's brief aan H.P. Berlage, d.d. 31 oktober 1904.

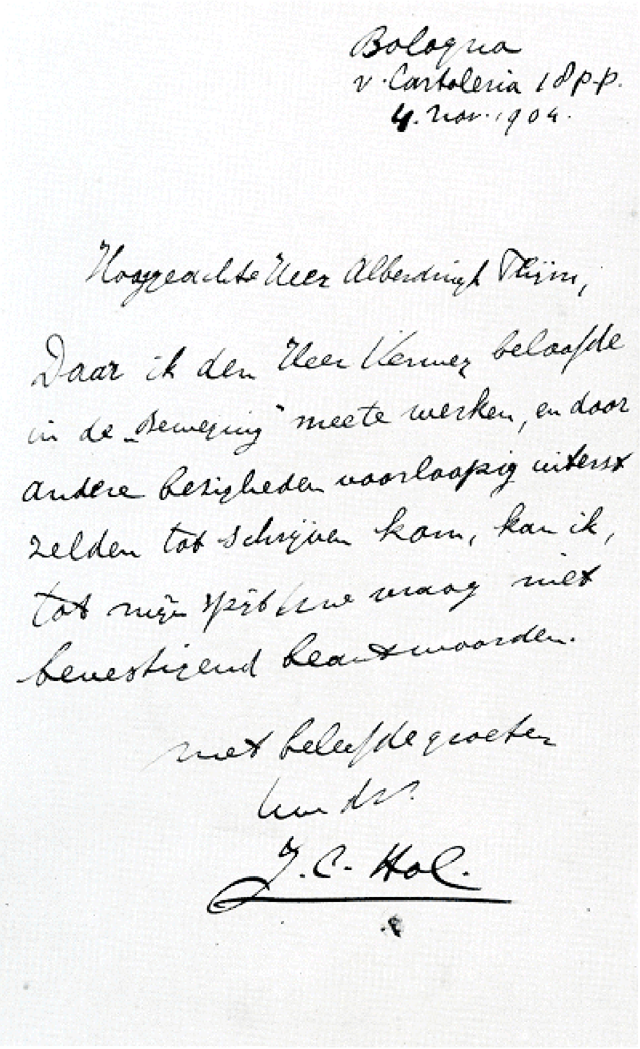

Bologna
v. Cartoleria 18 p.p.
4. nov. 1904.

Hooggeachte Heer Alberdingk Thijm,

Daar ik den Heer Verwey beloofde in de „Beweging" mee te werken, en door andere bezigheden voorloopig uiterst zelden tot schrijven kom, kan ik, tot mijn spijt uw vraag niet bevestigend beantwoorden.

met beleefde groeten
Uw dw.
J.C. Hol.

Brief J.C. Hol, d.d. 4 november 1904, aan Lodewijk van Deyssel.

Door een bericht van den Heer K. J. L. Alberdingk Thijm, inhoudende de mededeeling, dat het Tijdschrift „De XXe Eeuw" onder zijne redactie zou worden voortgezet, is indertijd de indruk gevestigd, dat de Heer Albert Verwey in zijne Inleiding tot het Tijdschrift „De Beweging" ten onrechte gesproken had van het onthinden eener overeenkomst, ten gevolge waarvan de gezamenlijke uitgave gestaakt zou worden.

Wij kunnen nu mededeelen, dat inderdaad eene liquidatie van het Tijdschrift heeft plaats gehad. De titel, die het gemeenschappelijk eigendom was van de firma Scheltema & Holkema's Boekhandel en de beide Redacteuren is daarbij door aankoop in het bezit geraakt van genoemde firma, die dus dientengevolge het recht heeft een nieuw Tijdschrift onder den naam „De XXe Eeuw" op te richten.

Door de uitgever W. Versluys op 21 november 1904 aan diverse bladen toegezonden bericht. Zie nr. 298.

297

[Concept en tevens kopie van aan Mr. W. Heineken, Rokin 16, Amsterdam, verzonden schrijven]

Baarn, 16 Novr. 1904.[367]

Waarde Heer Heineken,

Daar ik bij onze ontmoetingen betreffende de zaak van de *XXe Eeuw,* heb meenen te begrijpen, dat gij U met de behandeling daarvan belast had ofschoon uw verhouding tot Mr. B.[iederlack - H.P.] U dat moeilijk moest maken, wijl gij terecht meendet dat niet aanstonds een ander, zoo vriendschappelijk met zooveel belangstelling voor de Letterkunde als U, bereid zoû zijn mij hierbij te helpen, - durf ik toch niet langer van uw groote voorkomendheid gebruik maken.

De zaak begint nu ‘acuut’ te worden.[368] Conferenties tusschen partijen zullen misschien noodig zijn en de eene zal hierbij wat minder krachtig dan de andere persoonlijk geassisteerd moeten zijn. Ik weet dat U er ook zoo over denkt. -

Onder betuiging mijner diep gevoelde erkentelijkheid voor de bewezen diensten, stel ik U dus voor mijn zaakje in handen te geven van een advokaat, die ik als bekwaam heb hooren prijzen. Ongetwijfeld zal U mijn keus gelukkig noemen als ik U zeg dat ik Mr. D.E. Lioni op het oog heb.

Hoor ik niets naders van U, dan zal ik het er voor houden dat ik hiermede in uw geest heb gehandeld. In de hoop U spoedig weder eens te ontmoeten, ben ik met beleefden groet,

hoogachtend,
Uw dw.
K.J.L. Alberdingk Thijm

298

22 november 1904

Scheltema & Holkema aan L. van Deyssel:

367 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. IV, aflev. 11, november 1904, was aldus samengesteld: G.J.P.J. Bolland, *Hegel en Marx/Een woord tot voorlichting onzer socialisten,* p. 139-150, aldaar gedagtekend Leiden, 3 Oct. 1904; W.L. Penning Jr., *Sint-Jan,* p. 151-166, aldaar gedagtekend Den Haag, XVIII van Grasmaand 1904; F. van der Goes, *De burgerlijke pers over het Socialistisch Kongres,* p. 167-187; J. Steynen, *Wachten,* p. 188-192, aldaar gedagtekend Januari '02; Edmond van Offel, *Een suikeren nonkeltje,* [opgedragen: Aan mijnen vriend Lodewijk Verhees], p. 193-220; *De Louteringsberg* van Dante Alighieri, in proza vertaald door H.J. Boeken, p. 221-236; H. Bouma, *Truitje,* p. 237-251.

368 Een verbazingwekkende mededeling, want de zaak had tussen 8 november en de datum van deze brief haar beslag gekregen: voor *f*2700,- was Scheltema & Holkema's Boekhandel eigenaar geworden van de titel De XXe Eeuw. Uyldert drukt, in *Dichterlijke strijdbaarheid,* a.w., p. 300-302, een uitvoerige brief af, van Verwey aan Dr. A. Pit, d.d. 21 oktober 1904, waarin het relaas van de onderhandelingen tussen enerzijds Verwey en anderzijds de firmant K. Groesbeek, van Scheltema & Holkema, werd vastgelegd.

‘Naar aanleiding van het bericht [dat] door Versluys aan de bladen is gezonden, willen wij nevengaand bericht inzenden. Mocht U er op-of aanmerkingen over hebben dan

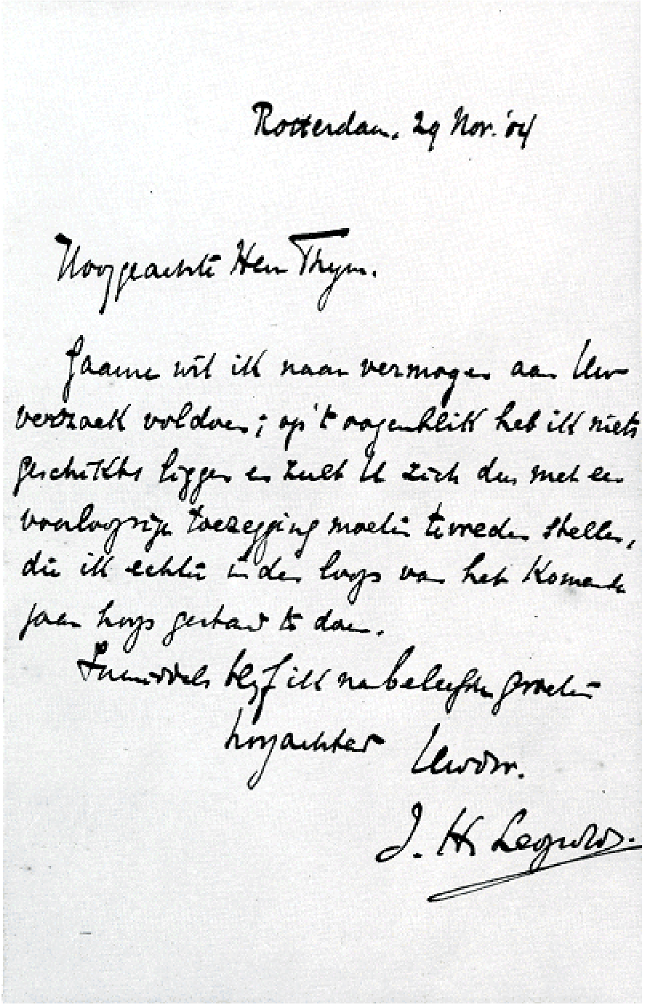

Rotterdam. 29 Nov. '04

Hooggeachte Heer Thym.

Gaarne wil ik naar vermogen aan Uw verzoek voldoen; op 't oogenblik heb ik niets geschikts liggen en zult U zich dus met een voorloopige toezegging moeten tevreden stellen, die ik echter in den loop van het komende jaar hoop gestand te doen.

Inmiddels teeken ik na beleefde groeten hoogachtend Uw dw.

J.H. Leopold.

Brief van J.H. Leopold, d.d. 29 november 1904, aan Lodewijk van Deyssel.

s.v.p. dit per telegram event. voor onze rekening. Het zelfde bericht zenden wij aan de inteekenaren en leggen wij in het December Nr. in.' aant.

299

24 november 1904

Scheltema & Holkema aan L. van Deyssel:

'Voor eenigen tijd werd ons door Prof. Kernkamp een artikel toegezegd voor de XXe Eeuw. Indien bedoeld artikel niet reeds in uw bezit is, gelooven wij dat het raadzaam zou zijn, zoo U hem eens er over schreef, daar ook de Heer Verwey met die toezegging bekend is en ons allicht vóór zou kunnen zijn.'

300

26 november 1904 [369]

Scheltema & Holkema aan L. van Deyssel:

'Wij zonden U een circulaire bestemd voor den boekhandel, doch het was onze bedoeling U bijgaande circulaire te zenden. Deze circulaire verzenden wij gelijktijdig met het December No. eveneens aan den boekhandel opdat deze ze verder den inteekenaaren toezendt, daar wij meenen niet het recht te hebben de circulaire in het No. te leggen.

Intusschen verzoeken wij U de lijst der medewerkers welke daarop afgedrukt staat nog eens te willen nazien. Vergissen wij ons niet, dan heeft de Heer Penning reeds vroeger zijne medewerking opgezegd. Met omgaande terugzending, zult U ons zeer verplichten.' aant.

301

10 december 1904 [370]

Scheltema & Holkema aan L. van Deyssel:

'Wij stellen U voor, indien eene goede samenstelling dit nu reeds toelaat, het Januari nummer vóór Kerstmis te doen verschijnen, zoodat de Abonnementen, alsmede de Exploitatie nummers op uiterlijk 24 dezer zouden verzonden kunnen

369 Op deze datum vroeg Van Deyssel aan Frederik van Eeden: 'Amice, Mag ik U ook als medewerker beschouwen van de XXe Eeuw, die van 1 Jan. 1905 af onder mijne redaktie verschijnt? t.t. K.J.L. Alberdingk Thijm', een en ander conform het op 24 november 1904 door hem uitgestippeld beleid: 'De oppositie begint 1 Januari. Voor de oppositie begint zoo veel mogelijk medewerkers vragen (ook de goede schrijvers van De Gids, Onze Eeuw, enz.).' Het antwoord van Van Eeden is niet bewaard gebleven. Het heeft in elk geval Van Deyssel ontstemd, want op 28 november 1904 liet hij Van Eeden weten: 'Amice, Gij moest het juist op prijs stellen, dat ik U de gelegenheid wil geven nu en dan eens te toonen of gij mijn niet onverdiende tuchtiging ten nutte hebt gemaakt en den goeden raad U indertijd gegeven opvolgt. K.J.L. Alberdingk Thijm.'

370 De XXe Eeuw, 10e jrg., dl. IV, aflev. 12, december 1904, was aldus samengesteld: F. van der Goes, *Over oorzaken in de Geschiedenis,* p. 253-281; Raphael Korngold, *Moon-lighters,* p. 282-311, aldaar gedagtekend Mei 1902; Frans Coenen Jr., *De zomergenoegens van de familie Kramp,* p. 312-350, aldaar gedagtekend Aug. 1904; Free van Schaick, *Schetsen* (I, *Zondagmiddag,* II, *Twijfel*), p. 351-364, aldaar gedagtekend 21 September 1902; J.C. Hol, *Muziek: Het museum voor muziekinstrumenten te Berlijn,* p. 365-377.

worden. Wij krijgen daardoor eene belangrijke voorsprong op de *Beweging*, hetgeen zonder twijfel

van gunstigen invloed zal zijn op de bestellingen. Verscheidene directies toch van leesgezelschappen en leeskringen kunnen het tijdschrift dan nog vóór het nieuwe jaar op hunne vergadering bespreken en tijdig in circulatie brengen.'

302

Den Heer Albert Verwey
Noordwijk Aan Zee.
Baarn, 25 Juni 1905

Amice,

Hierbij heb ik het genoegen U de mij ter gelegenheid der oprichting van het *Tweem. Tijdschrift* ter leen verstrekte *ƒ*250.-, benevens *ƒ*50.- voor den Heer van Eck, toe te zenden.

De *ƒ*200.- door wijlen uw geachten zwager bijgedragen, hoop ik binnenkort aan Uw schoonmoeder te doen geworden. - Gaarne bericht van ontvangst te gemoet ziende, noem ik mij, na groet,

tt.
K.J.L. Alberdingk Thijm.

303

Noordwijk/Zee
28 Juli 1905

De Heer
K.J.L. Alberdingk Thijm
te Baarn

Zooals ge aan bijgaande geschriften[371] zien zult bedraagt het door mijn zwager geleende bedrag *ƒ*250.-, het door mij geleende *ƒ*50.-

De overige *ƒ*200.- zijn geleend door den Heer Dr. H. Van Eck te Leiden, geheel of voor de helft. Wie dan de vierde man zijn zou is me ontgaan.

Albert Verwey

371 Twee schuldbekentenissen, gedateerd Baarn, 23 October 1894.

XIe JAARG. 1^e^ AFL. JANUARI 1905.

DE XXE EEUW
MAANDSCHRIFT
VOOR LETTEREN, KUNST,
WETENSCHAP EN POLITIEK.
[NIEUWE REEKS VAN HET TWEE-
MAANDELIJKSCH TIJDSCHRIFT.]
HOOFDREDACTEUR: L. VAN DEYSSEL.

MEDEWERKERS: Dr. A. ALETRINO, Dr. FRANS BASTIAANSE, JOH. H. BEEN, Dr. J. D. BIERENS DE HAAN, Dr. P. BIERENS DE HAAN, Dr. H. J. BOEKEN, Dr. T. J. DE BOER, Dr. P. C. BOUTENS, Prof. Dr. H. BRUGMANS, G. BUSKEN HUËT, CYRIEL BUYSSE, RICHARD DE CNEUDT, Mr. F. COENEN Jr., Dr. D. VAN EMBDEN, Mr. F. ERENS, F. VAN DER GOES, HERM. HEIJERMANS Jr., W. G. HONDIUS VAN DEN BROEK, G. VAN HULZEN, Dr. D. G. JELGERSMA, Prof. Dr. G JELGERSMA, ANDRÉ JOLLES, JAN KALFF, Prof. Dr. G. W. KERNKAMP, Dr. R. A. KOLLEWIJN, J. DE KOO, J. KOOPMANS, PROSPER VAN LANGENDONCK, Dr. J. H. LEOPOLD, JAC. VAN LOOY, G. H. MARIUS, JOH. DE MEESTER, Mr. S. MULLER Fzn., F. NETSCHER, EDMOND VAN OFFEL, AUG. PEAUX, ARY PRINS, JOHAN REDDINGIUS, GIZA RITSCHL, P. H. RITTER Jr., HERMAN ROBBERS, NICO VAN SUCHTELEN, STIJN STREUVELS, HERMAN TEIRLINCK, GUST. VERMEYLEN, JAN VETH, K. VAN DE WOESTIJNE, E. A.

UITGEGEVEN TE AMSTERDAM DOOR SCHELTEMA EN HOLKEMA'S BOEKHANDEL + + + + + MCMV.

Blad 1 en 2 van de circulaire betreffende voortzetting van de XXe Eeuw onder de eenhoofdigde redactie van L. van Deyssel.

Naar aanleiding van een onwaar bericht, dezer dagen aan verschillende dagbladen ingezonden en in eenige onmiddelijk tegengesproken, melden wij dat de uitgave van het tijdschrift

DE XXE EEUW

met Januari a.s. maandelijks door ons zal worden voortgezet op gelijke wijze als van den aanvang door ons gedaan werd.

De hoofdredactie zal uitsluitend gevoerd worden door L. VAN DEYSSEL, die het tijdschrift mede oprichtte en van den aanvang af steeds hoofdredacteur was. Richting, strekking, omvang, formaat en prijs zullen geen verandering ondergaan.

De namen der medewerkers vindt men op den hierachter afgedrukten titel van het Januari-nummer vermeld.

De Uitgevers:
SCHELTEMA & HOLKEMA'S BOEKHANDEL
AMSTERDAM.

304 Welke Beweging?[372] door F. van der Goes

I.

Voor eenige weken hebben de beide redakteuren van het maandschrift *De Twintigste Eeuw* elk van hun kant mededeelingen gedaan, waaruit blijkt dat met 1°. Januari 1905 een nieuw litterarisch en algemeen orgaan verschijnen zal onder redaktie van een hunner, zonder dat daarom het bestaande zal worden opgeheven. Gelijk men weet heeft Albert Verwey zijn redenen gehad om boven de voortzetting van de gezamenlijk gedirigeerde onderneming het beproeven van een nieuwe te verkiezen, terwijl aan den anderen kant Van Deyssel in het verlies van zijn mederedakteur geen genoegzamen grond zag om de oude te staken. - De oorzaak van het scheiden dezer redaktie wordt in de openbaar gemaakte stukken slechts zeer in 't algemeen aangeduid; en naar andere als algemeene oorzaken behoeft men dan ook niet te vragen. Het schijnt dat van den heer Verwey de opzegging der overeenkomst is uitgegaan, hoofdzakelijk hierom dat Van Deyssel haar naar den geest had geschonden door op eene in 't oog vallende wijze zijn medewerking te verleenen aan andere tijdschriften, met het zijne konkurreerend. Doch deze vergedreven mildheid heeft blijkbaar niet willen zeggen dat de heer Van Deyssel het uitgeven van de *Twintigste Eeuw* voortaan als een overbodigheid beschouwde, en de andere fatsoenlijke revues goed genoeg achtte voor zijn proza, een volgende maal misschien zelfs voor zijn poëzie. Neen, hij zal, alleen of door nog niet genoemde krachten bijgestaan, voortgaan alsof er niets gebeurd ware.

Vreemden, slechts, hebben in de vrijgevigheid van dezen redacteur tegenover andere redaktiën een aardigheid kunnen zien. Een zeker getal bestuurders van tijdschriften ontvingen in de laatste weken van het vorig jaar een kouvert met kopie van zijn hand, de een van de gelijke onderscheiding des anderen niet wetende, en zij hebben zich gehaast in de eerste aflevering van den nieuwen jaargang het gezondene op te nemen. Zoo stelden sommigen zich de zaak voor, toen in de Januari-N^rs^ van eenige maandbladen de naam Van Deyssel onder de samenstellers verschenen was, van stukken bovendien die den indruk maakten van tot een zelfde geheel te behooren, dat de schrijver, om geene schele oogen te maken, onder zijne afnemers gelijkelijk had verdeeld. De aldus bedachte bestuurders, verbeeldde men zich, moeten op dien Nieuwjaarsdag elkander hebben aangezien als de leden van een kegel- of biljartclub, die getooid met het insigne van een ridderorde zich naar de gewone plaats van hun

372 F. van der Goes, *Welke beweging?* werd bijgedragen aan het weekblad De Kroniek, nr. 515, 5 november 1904, p. 354-355; idem, nr. 516, 12 november 1904, p. 362-363; idem, nr. 518, 26 november 1904, p. 378-380; idem, nr. 521, 17 december 1904, p. 402-404.

bijeenkomsten begeven, de een van den ander niet wetende, dat ze allen door een grappenmaker op dezelfde wijze zijn beschonken...

Van het standpunt des heeren Verwey - wij zeggen het niet om ons te mengen in het geschil, maar om te komen tot een woord over de oplossing - moest deze opvatting geheel onwaarschijnlijk zijn en de daad van zijn kompagnon iets wat hij onmogelijk kon goedkeuren. Onverschillig hoe Van Deyssel zelf er over denkt, voor Verwey moet het verschijnen van stukken van Van Deyssel in vreemde tijdschriften: niet als bij uitzondering, over eenig speciaal punt of in een bijzonder geval, maar op een manier die te kennen geeft dat de schrijver geen principieele bezwaren heeft tegen het plaatsen van zijn werk ongeveer overal waar hij het geplaatst kan krijgen, een ding van groot belang zijn. Het moest beteekenen dat Van Deyssel met zijn mederedacteur geheel van gevoelen verschilde over de beteekenis van beider gezamentlijke positie als redaktie, en daarmeê over de beteekenis van de litterarische onderneming welke zij ondersteld werden gemeenschappelijk te leiden. Verwey, immers, heeft over het redigeeren van een tijdschrift, althans over hun redigeeren van dit tijdschrift, een meening die niet met het adlibitum schrijven in vreemde periodieken vereenigbaar is. De *Twintigste Eeuw* representeert voor hem niet slechts een geestelijke beweging, maar eene betrekkelijk zoo volledig en in haar eigenaardigheid onmiskenbaar, dat in zijn oog het afstaan van kopy door een van de twee redaktieleden aan andere organen moet gelijk staan met het opzettelijk en moedwillig verloochenen van het wezen en de waardigheid van het hunne, het voor de menigte verlagen tot een bloot industrieele onderneming. Eer hij dit gedoogt en gedoogen mag, treedt hij, Verwey, liever uit het bestuur van een gevestigd maandschrift, aan de vestiging waarvan geen onaanzienlijk deel van zijn besten leeftijd is besteed geworden, om, als een jonge beginner, het risiko te loopen van een geheel nieuw orgaan.

In een paar opstellen wenschen wij iets te zeggen over deze gebeurtenis - met een partijloosheid die door geen persoonlijke sympathie in gevaar zal worden gebracht: immers kunnen de schalen van den balans onzer waardeering wat dit element in het oordeel aangaat, gezegd worden gelijkelijk belast te zijn. Wij zijn ook beide ondernemingen gelijkelijk genegen: hopende dat *De Beweging* de twintigste eeuw gelukkiger zal maken - en dat de *Twintigste Eeuw* zal voortgaan iets uittedrukken van een ‘beweging.

II.

Dat Van Deyssel, als een cirka 40-jarige litterarische Voorzienigheid, voortaan zijn kopieregen gelijkelijk over goede en booze redaktiën zou mogen uitstorten en tevens hem, Verwey, terzijde blijven staan in ééne redaktie, welke van de voorhanden associaties in de sfeer der algemeene burgerlijke tijdschriften volgens Verwey de geestelijke beweging van onzen tijd bij uitnemendheid te leiden heeft; - dat Verwey hoe zeer genegen, overigens, zich inschikkelijk te betoonen jegens zijn mederedakteur, dit onmogelijk kon toegeven zonder zijn eigen ideaal moedwillig te schenden en te laten schenden, zal een ieder, zeiden we, onmiddellijk begrijpen. Wie de splitsing

betreurt die van het vasthouden door den heer Verwey aan zijn beginsel het gevolg is,

zal evenwel rechtvaardig moeten zijn, en erkennen dat hier van een berispelijke scheurzucht geen sprake is: nog minder van een alledaagsche ruzie.

Het beetje recht dat wij ontleenden aan onze veeljarige persoonlijke en letterkundige betrekkingen met de beide, nu elk huns weegs gaande redakteuren; en aan de omstandigheid dat, onder hunne goedkeuring, niet weinige van onze eigen opstellen de onderscheiding genoten gezamenlijk met de hunne het Nederlandsche publiek te worden aangeboden; ons recht om in die tweede kwaliteit een woord te zeggen over een aangelegenheid welke niet slechts de redakteuren maar ook hunne vriendenmedewerkers betreft, zou hiermêe zijn uitgeput. In zekere mate en in een bepaalden zin erkennen ook wij in de *Twintigste Eeuw* gelijk die was (en volgens het bericht van den heer Van Deyssel blijven zal), een geestelijk geheel. Daaraan lichtvaardiglijk, daaraan anders dan in zeer hoogen nood, zelfs, afbreuk te doen; en zoo een achtenswaardig resultaat, dat van de samenwerking tusschen geen klein getal publicisten ten bate van hetzelfde publiek, te verstoren of althans te wagen door een streven ontbloot van ernstige motieven, zou door alle weldenkenden moeten worden afgekeurd. Een gevestigd en serieus tijdschrift is een intellektueel produkt, dat de achting verdient verschuldigd aan alle gewrochten van menschelijken arbeid, bestemd voor eenige wezenlijke behoefte. Evenmin als men zonder ergernis een boterham in de goot kan zien drijven en een meubel- of kleedingstuk verslonzen, zou men zonder partij te kiezen tegen den dader kunnen aanschouwen, dat hetzij redakteuren of medewerkers het leven van een degelijk orgaan door schuld of boos opzet onmogelijk maakten. Dit, echter, is hier niet geschied. Daargelaten wat nu van beide ondernemingen terecht zal komen, hebben we als de reden van een scheiding die ook wij persoonlijk betreuren, een billijk bezwaar bij één der leiders aantemerken, dat hem de voorkeur moest doen geven aan het opzeggen van een overeenkomst, binnen de termen en bij het voorzetten van welke het opheffen van zijn bezwaar blijkbaar niet mogelijk was. Namens de enkele medewerkers aan de *Twintigste Eeuw* die tot de algemeene richting van schrijver dezes behooren, meenen wij hier te kunnen verklaren dat, zoo ver onze medewerking ook voortaan door den heer Verwey op prijs mocht worden gesteld, het verleenen daarvan onzerzijds door het feit van zijn heengaan niet in het geringste bemoeilijkt zal zijn. Onze sympathieën volgen hem naar zijn nieuwe onderneming reeds uit die overweging, dat wij dit beginselvaste handelen met genoegen aanschouwen. Dat hij op een kritiek moment liever, met Van Speyk, de lucht in vloog dan te dulden dat, nog wel door zijn eigen maat, de vlag van den masttop werd gerukt waar hij smetteloos veel jaren had gewapperd, het kan hem in onze oogen slechts tot eere strekken. Ware de heer Verwey niet reeds door een anderen goedhollandschen voornaam aan ons dierbaar, wij zouden, opdat de herinnering aan zijn daad ook op deze wijze bewaard mocht blijven, hem voortaan willen noemen naar den krijgsman die Van Speyk op zijn onaangediende komst in de eeuwigheid voorafging, Reinier hem heeten in stede van Albert...

Staat nu, in onze oogen, de redakteur Van Deyssel in zijn eenzaamheid met de schuld beladen, waarvan nauwkeurige waarnemers plegen te getuigen dat ze bij honden en katten niet wordt aangetroffen: de schuld van zijn eigen nest te hebben bezoedeld? Wij gaven reeds met een enkel woord te kennen dat dit niet het geval is.

Het heldhaftige moge in zijn figuur bij deze gelegenheid vergelijkenderwijs ontbreken, wij vinden ook in hem niets te veroordeelen.

Men zal zeggen: maar gij erkent dat Van Deyssel het blijven van Verwey bij de *Twintigste Eeuw* onmogelijk heeft gemaakt. Waren zij beiden, de eerste voor den ongebonden, de tweede voor den gebonden stijl, niet een aardig spannetje, en was het van Van Deyssel geen leelijke streek, dat hij, bokkig in den ongunstigen zin, dit samenwerken verstoorde? Wij antwoorden dat een noodlot, in zijn werking voor ons volkomen begrijpelijk, en geen moedwil of nalatigheid van personen hier in het spel is. Indien Verwey de houding van Van Deyssel als een verraad moet hebben beschouwd, heeft Van Deyssel het beginsel van Verwey moeten beschouwen als een illusie. Van Deyssel daarom, moet zich niet gebonden hebben geacht aan eischen door Verwey gesteld, voor welke eischen naar zijne meening geen goede gronden voorhanden waren. Het schrijven in andere periodieken, zelfs regelmatig en met waarborgen van de zijde van andere redaktiën, heeft Van Deyssel niet in strijd geoordeeld met zijn positie als mederedakteur van de *Twintigste Eeuw*. Let wel, dat wij hier enkel den principieelen kant van de zaak bespreken, gelijk ook deze alleen in het prospektus van *De Beweging* aangeroerd is. Wij stellen de vraag niet of wat Van Deyssel deed en waarschijnlijk meer en meer zou doen, met de kommercieele en technische bestaansvoorwaarden van het tijdschrift vereenigbaar was. Indien dit de kwestie geweest ware, en dus, niet het principieele vasthouden aan de richting, maar het materieele voortbestaan van de onderneming de aanleiding tot het geschil had gegeven, dan zou het natuurlijk weinig of geen openbaar belang hebben gehad. Dan zou de heer Van Deyssel zich eenvoudig een achteloos en ongeschikt redakteur hebben betoond, een voor zijn kameraad enz. zeer gewichtige, maar voor de buitenwereld volkomen onverschillige bijzonderheid. Neen, wij nemen aan dat de mildheid van dezen publicist jegens vreemde redaktiën, aan zijn eigen zaak geen schade zou hebben gedaan; dat de heer Van Deyssel, zittende in het veen van stapels kopie, niet op eenige turfjes te zien had, en de heer Verwey geenszins behoefde te vreezen dat hij het hemd van de *Twintigste Eeuw* somtijds zou vergeten voor den rok van *Gids* of *Huisvriend*.

En dan, zeggen wij, en raken daarmeê wat ons toeschijnt het hart van het geval te zijn, bevinden wij ons met onzen blik op de zaak, geheel en al aan de zijde van Van Deyssel. Slechts materieele, waarover wij niet kunnen en niet zouden willen oordeelen; geen principieele redenen behoefden hem terug te houden van het schrijven in eenige andere fatsoenlijke litterarische en algemeene revue. De *Twintigste Eeuw*, even als eenig ander soortgelijk geschrift, representeert nog een beweging in dien zin en in die mate, dat medewerken elders gelijk zou zijn met tegenwerken van eigen orgaan. Niet elk tijdschrift dat beweging maakt, *is* een beweging, en, ofschoon niemand zal tegenspreken, dat eenmaal de *Nieuwe Gids* tegelijkertijd beweging maakte en beweging was, kan geen der latere organen van hare richting thans gezegd worden op zich zelf een beweging te representeeren. Waarom niet, zullen we thans trachten te zeggen.

Vooraf nog dit. - Van Deyssel heeft laten bekend maken dat hij met de uitgave van de *Twintigste Eeuw* zou voortgaan; dat hij de *Nieuwe Gids*-beweging geenszins als

afgeloopen beschouwde; dat hij niet het voornemen had in het karakter van het tijdschrift, dat nu zijn tijdschrift zal worden, eenige verandering te maken. - Oogenschijnlijk mag dit strijdig zijn met zijn tegenover andere periodieken aangenomen houding. Wie, voor den drommel, is men geneigd te vragen, tracht hier het belangstellende publiek bij den neus te nemen? Verwey klaagt dat Van Deyssel vreemde redakties naloopt, en deze ontrouw hem scheiding moest doen verlangen van schrijftafel en de rest. Van Deyssel, de pennevruchten van wiens door Verwey verboden omgang inderdaad schier overal welig wassen, verklaart met het onnoozelste gezicht dat hij zijn geregelde betrekkingen geenszins gestoord acht.... Wij hebben intusschen onze proeve van een oplossing al gegeven: Van de *Nieuwe Gids* had *De Twintigste Eeuw* de traditie het zuiverste behouden. Maar toch niet zoo volledig of uitsluitend dat het streven van een der redakteuren om haar ook in andere, jongere of oudere organen te doen doordringen, als een ongeoorloofde, met verwarring en afval dreigende poging te beschouwen moest zijn.

III.

Onze nieuwere litteratuur, hoe weinig zij aangemerkt kan worden als de uitdrukking van gedachten en gevoelens eener voorwaarts strevende arbeidersklasse, heeft niettemin alles te danken aan de omstandigheid dat de eerst-aangekomenen van het geslacht van '80 geen rijkelui's kinderen waren. Wat op politisch en algemeen maatschappelijk gebied zich deed gevoelen: de teruggang van de hooge middelklasse, welke gedurende meer dan een menschenleeftijd de leiding van zaken in handen had gehad, vertoonde zich ook in het litterarische. De Tachtiger jaren zagen, in de vorige eeuw, niet slechts de *Nieuwe Gids*-beweging in de letterkunde, maar ook het verval der liberale partij in de politiek; en tezelfder tijd ongeveer toen de revolutie van de kunst volledig was, zegevierde de kleinburgerlijke staatkunde der anti-revolutionnaire partij bij de verkiezingen van '88.

Inderdaad reprezenteeren Willem Kloos en Albert Verwey, die den *Nieuwe Gids* hebben voorbereid - Verwey als de jongere en de eerste leerling van Kloos - het geleerde proletariaat dat aanvankelijk van het ongeletterde verwijderd blijft. Wat Jacques Perk betreft, met hem was het eenigszins anders gesteld. De beroemde Voorrede bij zijn Gedichten zou nooit in dien geest door hem geschreven zijn. Perk, de zoon van ouders die hem de voordeelen hunner eigen maatschappelijke positie zooveel mogelijk wilden doen genieten en hem aan hare ongunstige invloeden niet konden onttrekken, was niet de man dien het oogenblik verlangde. Perk hospiteerde aan het *Handelsblad* als élève-journalist; Perk verscheen in bijeenkomsten als die van de *Hollandsche Maatschappij* en *Felix Meritis;* voor Perk begonnen zich huizen van aanzienlijke kunstliefhebbers te openen; Perk schreef aan oudere letterkundigen, en zijn brieven getuigden niet van eenig voornemen hun het leven lastig te maken. Wij willen niet zeggen dat hij, ouder geworden en tot het volle besef van zijn kracht gekomen, het karakter zou hebben gemist om de officieele letterwereld in het aangezicht te vliegen. Maar wij willen zeggen, dat Kloos en Verwey die het deden, buiten de verleiding stonden waaraan Jacques Perk is blootgesteld geweest. Hier

wordt, bovendien, niet gesproken van de jaren toen de aanhang van de nieuwe richting reeds toenemende was, maar van haar vroegste periode. Dringend noodzakelijk was het in dien eersten tijd dat de beweging haar uitgangspunt vond bij jongelieden, die door geboorte, door positie, en, als tot overmaat van zekerheid, door persoonlijke geaardheid zich geplaatst zagen ver van de maatschappelijke kringen welke zij, later, met een nieuwe litteraire kunst zouden begiftigen.

In zijn litteratuurhistorie maakt Kloos ergens melding van een neusklank in de stem waarmeê Verwey zijn eerste gedichten zou hebben voorgedragen. Welnu, den Hemel is voor dien neusklank groote dank verschuldigd. Dit was de toon waarop de nieuwe verzen behoorden te worden gezegd, die, nasaal of niet, moest geacht worden beter te zijn naarmate hij meer verschilde van den gebruikelijken toon... Maar genoeg. Kloos en Verwey, vrij van de verzoeking in deftige Amsterdamsche families opgang te willen maken als dichterlijke, en, ofschoon dichterlijke, toch met alle vormen des burgerlijken levens vertrouwde en in alle salons der burgerlijke gezelschappen passende jongelingen, konden hunne meening zeggen over de burgerlijke letterkunde met even weinig aanziens des persoons, als hunne eigen personen in aanzien waren bij de lieden wier litterarische grootheden zij ondernamen te steenigen. De hoogere bourgeoisie, lezers van voorname tijdschriften en van voorname kouranten, zagen zich plotseling in schier al hun binnenlandsche letterkundige sympathieën hevig aangevallen en beleedigd door menschen, die in geen enkelen zin van het woord naam hadden. Het was, zei men, de éénlettergreepige school: Paap, Kloos, enz.

Men weet, verder, dat dit sedert zoo gebleven is. ‘Mannen met twee namen,’ tegen wie de heer Kuyper vroeger placht te waarschuwen, zijn in de kleinburgerlijke litteratuur nog zeldzamer dan in de kleinburgerlijke politiek. Geen enkele adelijke stam, geen enkel patricisch geslacht is in den Gothaschen almanak van onze door de muze gekroonde vernuften vertegenwoordigd: zelfs zal men er zeer weinig namen van deftige families in vinden. Bij de schilders, en bij de moderne artisten in hout, metaal, geweven stoffen en aardewerk, ziet men hetzelfde verschijnsel nog duidelijker herhaald. Zoodat, hoewel Van Deyssel ongetwijfeld gelijk heeft als hij zegt dat men onze kunstenaars behoort te bejegenen met den eerbied aan menschen verschuldigd die den Hemel hebben aanschouwd, men de gedachte niet geheel van zich kan afzetten, dat, bij hun eerste binnenkomen, Onze Lieve Heer een weinig vreemd moet hebben opgekeken... Ongeveer zóó, misschien, als eenmaal een nieuwe maître-d'hôtel in een vermaarde Amsterdamsche gaarkeuken, die de heeren nog niet kende, toen hij zich verplicht achtte zekeren Nieuwen Gidser, nog eer de laatste geheel gezeten was, beleefdelijk te waarschuwen dat hier het couvert drie of vier gulden kostte - buiten den wijn.

IV.

Wij ontkennen dat er zooiets als een groote, sterke, veelomvattende geestelijke beweging, in den zin van een beweging, die de kultuur verder brengt: zoodat men kan zeggen, dat was haar peil voor tien of twintig jaar en nu, blijkens en ook krachtens den invloed van de organen der beweging, is zij zóó hoog geklommen - ergens in de

Nederlandsche bourgeoisie thans bestaat. Een zoodanige strooming was er in ons land

en in die klasse van de jaren ná 1830 tot, laat ons zeggen, ongeveer 1870. Toen de *Nieuwe Gids*-periode aanving, na 1880, stonden nog de laatste representanten van de vorige hier en daar overeind, vrij wel geïsoleerd en zonder volgers, verbaasd en vertoornd dat het intellekt der natie bang of afkeerig van hen scheen; de millitanten onder hen: Van Vloten, Busken Huet, Multatuli.

Waar niets te leiden valt, behoeft over de vraag wie bekwaam is om te leiden, niet getwist te worden. Evenwel heeft het een theoretisch belang nader te onderzoeken waaruit mag zijn voortgekomen, wat wij de illusie van den heer Verwey noemden. Hij ziet de groote verandering voorbij, meenen we, die sedert den bloei van de burgerlijke beschaving in dit land is voorgevallen. Hij beschouwt de dingen zooals hij wenscht dat ze waren, niet zooals ze zijn. Hij is zoo zeer ingenomen met de rol die hij zou begeeren te vervullen, en waartoe hij ongetwijfeld volkomen bevoegd zou zijn, dat hij de omstandigheden waarin alléén die rol mogelijk ware, fantaseert voor zich zelve - en, wat erger is, betoogenderwijs aan anderen tracht optedringen. De dichter heeft zijn eigen waarheid, en wie geen barbaar is zal haar gaarne eerbiedigen: doch wederkeerig hebben degenen tot wie hij spreekt de vrijheid hem te verzoeken, dat hij niet buiten de sfeer der poëzie zich begeve, en hun niet met het proza der redeneering van een waarheid poge te doordringen, welke een produkt is van zijn verbeelding. Wat wij bewonderen in poëzie, zijn wij niet gehouden in proza te aanvaarden. Wanneer Verwey er behagen in schept een wereld in zijn werken te kreëeren waar de poëten voorgaan en de overigen volgen, getrokken door de enkele schoonheid van hun zang, zal menigeen, gelooven we, zoover de werkelijkheid waarin hij verkeert hem rust laat, begeerig luisteren naar het verhaal en zich gevangen geven aan den verhaler. Doch als Verwey een opstel in de wereld zendt waarin hij ons uitlegt dat het ‘zijn plicht’ is voor een orgaan van de intellektueele strooming onzer dagen te zorgen, immers ‘dichters beleven in den geest het sterkst, wat de volken beleven, stoffelijk en geestelijk’ - dan wordt het een heel ander ding, en, wat op één plan het voortbrengsel kon schijnen van een schoone verbeelding, op dit lagere plan het maaksel van een inbeelding, die eerder leelijk moet heeten. Nog daargelaten, dat wel niets ter wereld een minder verheven bezigheid kan zijn, dan het bepleiten van de rechten der poëzie met de middelen van het proza. Leid ons, zeggen wij tot den dichter, waarheen gij wilt, en zoo gij kunt, beveel de massa u te volgen, maar in uw mond past geen andere stijl als het lied en in uw handen geen ander wapen als het speeltuig. Weggevoerd of meêgesleept te worden, moet als een vreugde zijn genoten, niet opgelegd als een plicht. Wij buigen niet welstaanshalve voor uw rang, wij bukken getroffen door uw grootheid. Verschoon ons daarom van het betoog uwer aanspraken op een hulde, die uwer eerst dan waardig zal zijn wanneer wij u haar bieden als een gering geschenk. En wij vreezen dat onder de dokumenten waarop de historie eenmaal zal uitwijzen welke dichters de voorgangers waren van het volk, iets als een prospektus waarin men zich zelf op de lijst plaatst, beter achtergelaten ware.

Alvorens, dan, in gezegd prospektus de gronden van dit voorbarig oordeel in eigen zaak te beschouwen, willen wij een verklaring aan de hand doen van den misstap die er toe leidde; en iemand, die slechts het recht heeft meesterstukken te leveren, in de verzoeking bracht een meesterachtig stuk te schrijven. -

V.

Voor Verwey is de *Nieuwe-Gids* beweging, wel niet wat den inhoud betreft, maar toch, het tijdsverschil in aanmerking nemende dat van den verschillenden inhoud rekenschap geeft, een beweging overigens analoog met die vroegere, waaraan de naam verbonden is van den *Gids* van Potgieter.

Inderdaad kan deze *Gids* gezegd worden in het litterarische niet alleen, maar ook in het wetenschappelijke, in het politische, in het sociale, de uitdrukking te zijn van een wereld- of levensbeschouwing, gemeenschappelijk door de auteurs voorgestaan en onder de leiding van eenige speciaal bevoegden, die invloed hadden op de keuze en ook op vorm en strekking van hun werk, in dit tijdschrift kritisch-polemisch voorgedragen. Van *deze* publicisten, zoover zij dichters waren, geldt werkelijk dat zij het algemeene geestelijk leven van hun tijd het sterkste beleefden. De staatslieden, de ekonomisten, de theologen, de filosofen, waren allen geletterde lieden van een hoogen rang; tevens waren de poëten niet slechts artisten maar ook mannen van algemeene belangstelling en algemeene studie. - De *Nieuwe Gids*, daarentegen, is een zuiver litterarische onderneming geweest. Zij heeft een weinig aan radikale burgerlijke politiek en ook aan socialisme gedaan, maar de invloed die zij in dit algemeenere opzicht heeft kunnen uitoefenen was absoluut gering, gelijk ook het gehalte van het werk dat zij van deze soort bracht, betrekkelijk inferieur is geweest. Doch hoe dit zij, als de *Nieuwe Gids* niet alleen artistieke maar ook maatschappelijke propaganda heeft gevoerd, en daarmeê zich een zekeren naam verworven - zelfs indien men mag aannemen dat zij als geheel met de *Gids* van de Dertiger en volgende jaren eenigen tijd te vergelijken is geweest als representatief orgaan, zal men moeten erkennen, dat dit slechts een kort oogenblik is geweest. Het burgerlijk radikalisme verloor zijn maandschrift ongeveer op hetzelfde moment als het zijn dagblad verloor, en de tijd was niet ver meer dat het socialisme eigen organen zou vestigen. En waarom kon de *Nieuwe Gids* dit karakter van leidend tijdschrift niet volhouden en viel de geheele onderneming in elkander op het oogenblik van haar schijnbaar hoogsten bloei: wijl Willem Kloos, dronken van wijn en van moedwil, zijn eigen werk en dat van zijn vrienden in flarden scheurde, en het groeisel van tien jaren gemeenschappelijken harden arbeid dood trapte - waarom? Het was geen toevallig incident, door welke afdwaling ook van eenige personen veroorzaakt. In dat geval had men de schuldigen kunnen verwijderen en verder gaan. Neen, in den waanzin die de vernieling teweeg bracht, stak de methode die herstel onmogelijk maakte. Voor Kloos en zijn engeren kring was het tijdschrift in de laatste jaren, niet te weinig, maar al te zeer de uitdrukking geworden van een beweging ook buiten en naast de artistieke. Een aflevering met een aantal stukken over politiek, socialisme, sociale wetgeving, scheen hun vrijwel een onding. Wij bedoelen niet dat het socialisme als zoodanig hun meer dan een andere richting mishaagde, maar de wending die de *Nieuwe Gids* genomen had, scheen hun een afzakking naar het proza ten koste van de poëzie. Er werd weinig of weinig goeds meer door de artisten geleverd, en zoo moest de eenige redding schijnen wat de voltooiing van den ondergang bleek te zijn: de gewelddaad welke de redaktie in handen wierp van een klubje die men wellicht dollemannen zou kunnen

noemen, maar die wijs genoeg zouden wezen om den heelen prozaischen, praktischen en politieken rommel voortaan uit den *Nieuwe Gids* te weren. Zoo verkondigde de jongere litterarische school, wat zij reeds te voren had gezegd en wat zij later nog vele malen zou zeggen; dat er tusschen haar en eenige maatschappelijke beweging niets gemeen was, dat zij geen aanspraak maakt op het leiden van een zodanige beweging, dat haar leden enkel artisten zijn en willen zijn. En wij meenen dat in deze verklaring niets dan de waarheid gezegd werd. De artisten van '80 zijn in dit opzicht niet bestemd geweest de opvolgers te zijn van die van '30 en '40, dat zij in hunne plaats de algemeene intellektueele leiding zouden voeren. Dit laatste doen slechts de dichters van de bourgeoisie in haar opgang.

Wanneer immers de groote bourgeoisie, zooals in ons land duidelijk het geval is, haar overheerschende positie moet opgeven; zij althans niet meer in haar bloeitijd verkeert; haar bijdrage tot den vooruitgang van het menschelijk geslacht verricht is - dan, willen we zeggen, houden de poëten op haar in de kunst te vertegenwoordigen, en, wederkeerig, door de kunst in haar lotgeval een stem te hebben. Nadat de lente is heengegaan, is die tuin ook door de vogels verlaten. Onverschillig in welke maatschappelijke kringen zij geboren worden, de artisten worden in de volgende periode van de burgerlijke beschaving door het burgerlijk ideaal niet meer getrokken. Hetzij ze tot het opkomend proletariaat behooren, en er van huis uit niets voor gevoelen; hetzij ze door hunne nadere bekendheid met die standen weten dat het nog enkel voor de leus bestaat; hetzij, eindelijk, zij in volslagen onverschilligheid voor de openbare zaak zijn grootgebracht, levende voor de kunst alleen die hun private zaak is. Maar indien de dichters van het ideaal der klasse zich afwenden die zelve haar ideaal niet meer acht, en, wijl zij niets meer te zeggen heeft tot de massa der bevolking, haar plaats aan het hoofd niet langer kan handhaven - dan zal zelfs het begrip verdwijnen dat het dichtersplicht kan heeten voor het welzijn van de massa het zijne te doen. Met het verband tusschen kunst en bourgeoisie, in den zin dat bij de bourgeoisie de kunstenaren een leidende groep vormen, houdt het verband op tusschen kunst en publieke zaak. Dit kan alleen de nieuwe voorwaartsche beweging van het menschdom herstellen: het Socialisme.

Deze groote verandering, die in ons land eenigen tijd door het sukces van den *Nieuwe Gids* vertraagd of althans bedekt is geworden, toen het scheen alsof de artisten hun rang in de maatschappelijke beweging weer zouden innemen, maar die, hetzij dan verborgen of opgehouden, in de plotselinge ruïne van dit tijdschrift haar elementaire kracht heeft getoond, wordt door Albert Verwey over het hoofd gezien. Dezelfde algemeene oorzaak die maakt dat er bij de bourgeoisie weinig te leiden valt, brengt teweeg dat dit weinige buiten de handen van de dichters blijft. Wil men van een orgaan spreken dat een beweging uitdrukt - een teruggaande, helaas - dan moet men niet de *Twintigste*, maar *Onze Eeuw* noemen; het tijdschrift van Van der Vlugt, Van Houten enz. Het schijnt reeds in de titels te liggen. Het maandwerk van Verwey en Van Deyssel kondigde zich aan onder een min of meer toevallig cijfer. Dat konservatief-liberale was positiever; onze, die wij beleven, is, in haar reaktionnair aspekt, *hunne* eeuw.

VI.

Verwey, zeiden we, fingeert een beweging om het genoegen te kunnen smaken van deze tweede fiktie, dat hij zich aan haar hoofd bevindt. Dit is met groote duidelijkheid in zijn prospektus[373] te lezen, het duidelijkste in die passages waar hij de beweging omschrijft zooals zij zich in de *Twintigste Eeuw* moet hebben vertoond, en zooals hij wenscht dat ze voortgaan zal met zich te vertoonen in het nieuwe orgaan. Het zijn kenmerken van een 'beweging', of zoo ruim gesteld dat ze ons toeschijnen in het geheel niets te zeggen, of wel, minder vaag geformuleerd, iets te zeggen dat niet juist is. In schier ieder woord gevoelt men dat de schrijver verplicht is de werkelijkheid geweld aan te doen. Wat om zoo te spreken de geheele litterarische wereld weet dat hij is; datgene waarop zijn talenten hem recht geven en waartoe zijn bekwaamheden hem in staat stellen; dit alles, hoe veel het moge zijn, is niet voldoende voor zijn eerzucht. Leest men het prospektus nauwkeurig, dan blijkt er niets minder dan dit in te staan: Albert Verwey roept zich zelf uit tot geestelijk imperator van Nederland. Neen, hij heeft reeds tien jaar lang als zoodanig gefunktioneerd, met een tot dusver gedeelde almacht, welke nu voortaan aan hem alleen zal toebehooren...

Zegt men, niet anders gewoon te zijn van de moderne individualistische poëten, die, juist wijl ze *niet* door de blijvende aanraking met den gezonden bodem eener werkelijke volksverheffing voor de zelfvereering bewaard blijven, zich allen beurtelings tot de hoogste menschelijke en bovenmenschelijke waardigheden hebben benoemd, als het één en eenig middelpunt van al het geschapene - wij antwoorden, dat dit tot heden alleen in de poëzie gebruikelijk was. Een uitzondering heeft enkel Van Eeden gemaakt, die in poëtisch proza ons verhaald heeft van 'het licht Gods' in zijn oogen. Van Deyssel, nuchtere ziel, antwoordde dat álle voorstanders van sociale hervorming wel zoo konden spreken. Hoe dit zij, alleen hervormers van *die* soort spreken inderdaad zoo. Albert Verwey, intusschen, doet de laatste stap, en redeneert in een proza dat niet poëtisch bedoeld is, in den stijl van een flink dagbladhoofdartikel, over zijn rechten op de funktie die wij noemden, en waarvan de omschrijving met die van het verlichte politiek despotisme het meest overeenkomt.

373 De in het *Prospectus [van] De Beweging*, Amsterdam, [september 1904] opgenomen Inleiding door Albert Verwey, p. 3-12, werd herdrukt in de eerste aflevering van De Beweging, januari 1905, p. 1-10, echter met weglating van de zeer beknopte samenvatting in de marges. Ze hief aan als volgt: 'Tien jaar lang heb ik het geluk gehad in een wenschelijk bondgenootschap het verschijnen verzekerd te zien van een Tijdschrift dat, in werkelijk breeden zin, het orgaan was van een Geestelijke Beweging.
Nu door de éene partij gemeend wordt dat die Beweging geëindigd is en zij den tijd gekomen acht om door deelneming aan andere tijdschriften te toonen dat er, naar hare meening, tusschen die tijdschriften en het Tijdschrift van de Beweging geen onderscheid meer bestaat, nu is het voor de andere partij, de onveranderd geblevene, een droevige, maar noodzakelijke plicht geworden het eens zoo schoone bondgenootschap te doen eindigen, en het zoo nadrukkelijk mogelijk uit te spreken dat de Beweging nog leeft.
Dit is de reden waarom de overeenkomst, tengevolge waarvan eerst het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* en daarna *De XXe Eeuw* werden uitgegeven, tegen het volgende jaar ontbonden is, en tegelijk met het ophouden van de gezamenlijke uitgaaf een nieuwe onder den naam *De Beweging* door mij begonnen wordt.'

Redakteur van één der goede maandschriften te zijn, van een uitgave die in sommige opzichten, in het litterarische allereerst, beter kon heeten dan eenige andere, maar die even zeker bij den *Gids* achterstond in veelzijdigheid en in tal van belangrijke rubrieken (zoo de wetenschappelijke) - dit is een geringe onderscheiding, zoolang het diktatorschap van het intellektueele Holland als een ledige zetel in zijn droomen staat. En hij, die als redakteur wien vele beginners in poëzie en letteren waarschijnlijk bij voorkeur hunne proeven zenden, om plaatsing niet alleen maar ook om raad; hem liever dan aan de heeren Nouhuys, Van Loghem, Lapidoth of hoe verder de leidende samenstellers van burgerlijke revues mogen heeten - hem schijnt, bij het bekleeden van die allerhoogste plaats, de taak als mentor van baardelooze kunstgenooten de toeverlaat van vele jongeren te zijn, een kleine roem. Neen, alle verhoudingen en evenredigheden der werkelijkheid miskennende, zóó dat een ernstig debat op dien grondslag nauwelijks mogelijk schijnt, geeft hij bij prospektus bericht van een verandering in de regeering, die, van twéehoofdig, na 1 Januari a.s. éenhoofdig zal zijn, overigens als te voren gesteld blijven over allen; jongeren, ouderen, tijdgenooten: poëten en publicisten van diverse soorten.

Een beweging over welke getwist kan worden of zij nog bestaat, nog wel door de leden van het tweemanschap (minimale kwantitatieve voorwaarde tot oneenigheid) besturende 'het Tijdschrift (aldus Verwey in het prospektus) dat, in werkelijk breeden zin, het orgaan was van een Geestelijke Beweging' - laat van zich vermoeden dat het geen beweging is die haar eigen bestaansrecht door het groote publiek van vriend en vijand heeft weten te doen erkennen. Reeds bij den aanhef, waarin Verwey meedeelt dat 'door het deelnemen aan àndere tijdschriften,' zijn kompagnon getoond heeft van meening te zijn dat er tusschen die tijdschriften en het Tijdschrift voor de Beweging geen onderscheid meer bestaat: reeds bij den aanhef bespeurt men in een wereld te zijn waarin juist zoo veel beweging is als de menschen verkiezen of bij machte zijn te maken. Een beweging hangende aan het zijden draadje dat ieder oogenblik door luimen of fouten van een zijner opperpriesters kan worden doorgesneden, maakt niet den indruk van een beweging te zijn, die, omgekeerd, de menschen maakt.

Zou heusch een strooming zoo grootsch en veelomvattend als Verwey haar aanduidt, ernstig bedreigd zijn geworden door de afvalligheid van een harer aanvoerders? Verwey moet van zijn standpunt de houding van Van Deyssel zoo beschouwen, maar ligt in deze beschouwing niet de erkenning zijnerzijds dat zijn 'beweging' een ding is dat met de getrouwheid van één persoon staat, dat met zijn ontrouw valt? Is dan die 'Geestelijke Beweging' een zóó teedere zaak en haar voortbestaan dermate prekair, dat zij zich niet, met de haar eigen elementaire levenskracht bestendigd zou hebben in de *Twintigste Eeuw*, ondanks de werkelijke of vermeende prostitueering door een der redakteuren? Wat doet het, mag men vragen, tot iets zoo enorms als de beweging van geheel de Nederlandsche kultuur, waarvan althans de kwintessens in 'de bladzijden' van dat maandwerk 'wordt vastgehouden,' eigenlijk af dat de heer Van Deyssel voortaan ook in andere periodieken stukjes of zelfs stukken zal schrijven, veel of weinig? Het is een 'noodzakelijke plicht' geworden, zegt Verwey nog, 'zoo nadrukkelijk mogelijk uittespreken dat de Beweging nog leeft.' Zeer zeker, *omdat* zij alleen bestaat in en door uwe nadrukkelijke verzekering.

Een echte beweging bestaat niet enkel buiten ons, toevallige en volstrekt niet onmisbare leiders, maar het is van *haar* dat we te vernemen hebben of *wij* 'nog leven.'

VII.

Wanneer men gelijk Verwey in dit geval, voor het zeggen heeft wat men in de wereld wezen wil, juist wijl zijn plaats niet door een werkelijke beweging wordt bepaald waarvan zij het produkt is, dan is er geen enkele reden om met iets minder dan het allermeeste tevreden te zijn. Aan den anderen kant was hij verplicht bepaaldelijk die kenmerken in de werkelijkheid als teekenen van een beweging te duiden, welke kunnen gelden voor zoovele bewijzen van hare afwezigheid. Omdat Verwey niets representeert en niemand leidt dan zich zelf (om nu niet te spreken van eventueele letterkundige leerlingen), kon hij, ja, moest hij, zich een koningschap ten geschenke geven, waarvan aanstonds in het oog valt dat het ontbloot is van onderdanen. Naar die onderdanen gevraagd heeft hij geantwoord met een gebaar zoo breed en alomvattend, dat de omstanders slechts konden denken aan een koninkrijk niet van deze aarde.

'Alle gelijklevenden', lezen we, hebben er krachtens 'hunne levensgelijkheid' hun burgerrecht. En dit is het signalement waarvan gij hen herkennen zult, met de werkelijke signalementen gemeen hebbende dat de beschrevenen meer op elkander gelijken (oogen: gewoon, mond: gewoon, enz.) dan voor de duidelijkheid van de beschrijving wenschelijk ware. 'Het feit dat wij allen gelijk-levenden zijn maakt ons gevoelig voor wat de bewuste onder ons over dat leven uit.' 'Tegelijk leven wij een leven dat in velen deele hetzelfde is. De richting van dat leven wordt door ons meegemaakt,' enz.

Van en voor deze allen, nu, moet het nieuwe tijdschrift het orgaan zijn, gelijk de *Twintigste Eeuw* het reeds was. 'De richting van dat leven in onzen geest bewust gemaakt en uitgesproken, dat is de Geestelijke Beweging zooals ze in ons werkzaam is. Ondanks alle verschil deze gemeenschap: dat de Geestelijke Beweging die de richting van onzen tijd is, aan onze gedachten orde en leiding geeft.' 'Deze orde, deze leiding wensch ik dat het tijdschrift geven zal' ... En eindelijk zal, in handen van den redakteur, dit orgaan de scepter zijn over hen allen uitgestrekt. 'Mijn plicht is het te zorgen dat de gelegenheid daartoe aanwezig is.' In het kort dus deze gedachtengang: alle 'gelijklevenden' volgen vrijwel dezelfde richting. 'Het tijdschrift' drukt haar uit en bestuurt haar. En als hoogste uitdrukking en opperbestuurder verschijnt de redakteur Verwey, die daarmee niet anders doet dan 'zijn plicht'.

Zonderling teeken van de kracht der zelfmisleiding, die de zelfvereering van argumenten moet voorzien! Of is het niet duidelijk genoeg dat 'alle gelijklevenden', ze mogen dan bepaalde gevoelens en meeningen met elkander kunnen deelen, zeker niet met elkander een beweging kunnen gemeen hebben? Immers bestaat een beweging onder de menschen slechts bij wijze van kontrast met de beweging, of wel met den stilstand van anderen. Neen, zegt Verwey - iedereen is tegenwoordig in het letterkundige onder den invloed van de *Nieuwe Gids*-richting en in het maatschappelijke onder den invloed van het socialisme. Dit is wat ik de gemeenschap van de

gelijktijdig levenden noem, en die gemeenschap wil ik bemaarschalken van uit het kantoor van den heer Versluys. De feiten die hij bedoelt zullen we niet ontkennen, moeten alleen vragen met welk recht hij op het vaartuig, waarin *hij* van deze geestelijke bagage een deel wellicht vervoeren zal, de admiraalsvlag hijscht?

Zelfs in het litterarische representeert de *Nieuwe Gids* geen beweging meer. 'Is er, vraagt Verwey, wel een enkele groep waarin de eerste poëzie, de strijd van *De Nieuwe Gids* geen sporen naliet? Waar, al is het als mode, de moderne letterkunde geen ingang heeft!' Wij hebben er niets tegen, maar vragen alleen of bij het groote getal schrijvers die deze richting voortzetten, wel iemand is die voor de erkenning van het goede recht zijner richting nog een enkel woord wenscht te verspillen - laat staan een gemeenschappelijk tijdschrift noodig acht? Verwey en Van Deyssel hadden onder hunne medewerkers de beste auteurs, dichters en prozaschrijvers die wel niet uitsluitend, maar toch met veel ijver voor hunne onderneming werkzaam waren. Doch iets van een noodzakelijkheid om door de periodieke uitgave van de verzamelde bijdragen eener litteratuur-historisch bepaalde school voor hare meeningen en idealen propaganda te maken, heeft geen hunner kunnen gevoelen. Voor een 'mode' houdt men op te strijden zoodra zij is ingevoerd.

En wat te zeggen van de aanspraken op het leiderschap in het niet-litterarische? Het beste is dat wij Verwey zelf laten spreken. Het socialisme noemt hij de 'onmiddelijke vertegenwoordigster van onze geestelijke beweging, de bewuste Geest die orde en leiding geeft.' Wij hebben er wederom niets tegen, en vragen slechts of er een socialistische 'beweging' *buiten* het socialisme is? Men behoort tot het socialisme, of men behoort er niet toe. In het eerste geval, redeneert Verwey, maakt men deel uit van een 'Geestelijke Beweging, die slechts volkomen schijnt te leven in weinig personen.' In het andere, zouden wij besluiten, behoort men daar *niet* toe, wat men niemand persoonlijk kwalijk behoeft te nemen. Verwey, echter, schijnt er anders over te denken. Het socialisme, meent hij, is een beweging 'in de politiek' gelijk aan hetgeen 'anderen in de wijsbegeerte, anderen in de kunst, anderen in poëzie, wetenschap of studie zijn.' Ons dunkt dit evenwel een bewering zonder zin, opgesteld voor de behoefte van zijn gedroomd leiderschap. Het socialisme heeft een politieken, maar heeft ook een filosofischen, een artistieken, een wetenschappelijken kant. Al die aspekten behooren tot het wezen, zijn onderdeelen van de nieuwe wereldbeschouwing eener nieuw opkomende klasse. Het is een willekeurige verminking het socialisme aangedaan, teneinde de *burgerlijke* wijsbegeerte, kunst en wetenschap mede onder 'De Beweging' te kunnen trekken, die dan alleen in 'de politiek' door het socialisme zou worden gerepresenteerd. Doch deze burgerlijke wijsbegeerte, kunst en wetenschap zijn onderdeelen van een beweging waarbij niet het socialisme, maar waarbij het liberalisme als politiek behoort. Verwey gevoelt aan den eenen kant scherp genoeg dat het socialisme de vooruitgang is, om het een voorname plaats te geven onder de elementen zijner beweging; aan den anderen kant heeft hij er zich niet genoegzaam meê vereenzelvigd, om ook niet aan de burgerlijke beschaving eenige plaatsen aftestaan. Dit is tot zijn dienst, en de waarde van de genoemde elementen op dit oogenblik geen punt van debat. Wij wijzen alleen op de inkonsekwentie, op de willekeurige en tendentieuze groepeering van de feiten. Men mag niet *de* kunst, *de*

wijsbegeerte als geestelijke stroomingen plaatsen naast het socialisme, dat enkel politiek zou zijn. Daarmee zijn de beginselen van socialistische of proletarische kultuur genegeerd, voldoende aanwijzing hiervan, dat Verwey zijn betoog niet met de werkelijkheid overeen heeft kunnen brengen. Hij vat uit het socialisme de politiek, uit de burgerlijke beschaving de kunst enz. te zamen: doch dit is niet de werkelijke, het is slechts de verbeelde beweging, zóó verbeeld omdat Verwey, die 'de politiek' gaarne aan anderen overlaat, eenmaal tot de socialistische intellektueelen niet behoort. Ook dit staat hem vrij, doch niet het ontkennen of verwaarloozen van de richting.

Zelfs, eindelijk, opdat toch 'alle gelijklevenden' onder één hoedje (de vorstenkroon van den redakteur), te vangen zouden zijn, telt Verwey de teekenen van een toenemenden invloed der socialistische opvattingen weder onder de Beweging. Hij vraagt of er 'één kring' is 'waar de geestdrift tot vernieuwing van de samenleving niet doorklinkt, en weerklank vond misschien wel, al was het in tonen van een ongevaarlijke menschlievendheid en van onder een kerkelijk klankbord?' 'Ga eens na, zegt hij, hoe de Geestelijke Beweging .... nu al de heele maatschappij van ons land doortrokken heeft.' ... Dit is de macht van de Geestelijke Beweging ook over het meest verscheidene....' Wat als filantropie, wat van kansels in de laatste tijden vernomen werd, heeft, meenen we, met 'geestdrift tot vernieuwing' weinig te maken; het geleek meer op angstig geworden behoudzucht. Wat hoogstens tot de passieve bewijzen van haar invloed te rekenen is, rekent de schrijver tot haar actieve bestanddeelen. Omdat de 'gelijklevenden' door de werkelijke beweging allen meer of minder getroffen worden, worden ze daaronder niet door getroffen.

Doch men ziet dat Verwey niet zoo despotisch is als eerst kon schijnen. Zijn koningschap is welbeschouwd dat van den konstitutioneelen vorst, die geen der partijen mag afstooten.

VIII.

Toen het *Tweemaandelijksch Tijdschrift* werd opgericht, was dit de omstandigheid die een groote kans van welslagen gaf, dat een aantal medewerkers van den vorigen *Nieuwe Gids* een orgaan begeerden, waarvan de redaktie redelijke waarborgen kon verschaffen dat zekere malle kuren niet zouden worden herhaald. Twee zulke mannen waren Verwey en Van Deyssel, bij wie het vuur van de jeugd de bezadigdheid en de wijsheid van de rijpere jaren niet had aangetast; hunne letterkundige reputatie, hun persoonlijk aanzien, deed het overige. Verwey, in den stijl dien het geval meebrengt, noemt hun samenwerking 'een schoon bondgenootschap'; slechts zou het schooner nog zijn geweest, meenen we, indien men de kwalifikatie aan derden had overgelaten.

Over den aard van hun gemeenschappelijk beheer, trouwens, gelooven wij niet dat derden zich veel zullen hebben bekommerd. De jeugdige artisten, zeiden we reeds, moeten in de toezending van hun kopie aan het adres van een der beide redakteurs een bijzonder genoegen hebben gevonden; voor hunne gelijken was het plezierig in het gezelschap van gelijken, die tevens vrienden waren, te werken; en de schrijvers onder de rubriek politiek en wetenschap konden tevreden zijn dat hunne opstellen in een

fatsoenlijk maandschrift verschenen, met de zekerheid van een tamelijk uitgebreide publiciteit in geletterde kringen. Behalve in het enkele geval van jongelieden die aan fraaie letteren willen doen, verstandig genoeg om voor bevoegde adviezen toegankelijk te zijn, kan er bij een redaktie zooals die van Verwey en Van Deyssel van een tijdschrift als de *Twintigste Eeuw*, van leiding in den zin van invloed op de medewerkers weinig sprake zijn geweest. Representeert inderdaad het tijdschrift een beweging waarvan zij het orgaan is, dan zullen de medewerkers van het tijdschrift leden zijn van de beweging en in de redakteuren hare hoofden erkennen. Eenig gezag van de redakteuren over de medewerkers is in die omstandigheden een eisch van de beweging, en als zoodanig de behoefte van hare leden. Het is niet de schuld van Verwey dat hij een beweging niet kan leiden die er niet is - maar men kan deze laatste waarheid ook anders uitdrukken. Dat hij een zeer verdienstelijk redakteur is geweest van de *Twintigste Eeuw*, bewijst voldoende dat het niet de beweging vertegenwoordigt die hij zich droomt. Als leider van een dergelijke beweging zou men onmogelijk kunnen volstaan met de auteur te zijn van een zeker getal goede of zeer goede gedichten, en aardige of interessante letterkundige verhandelingen. Het behoorlijk vervullen van den plicht waarvan hij spreekt, onderstelt de beschikking over kundigheden en talenten welke op zekere wijze die van de vakmannen te boven gaan, zóódanig dat zij, allen in hun vak, hem eerbiedigen als den leider die het bijzondere met hen gemeen en het algemeene op hen voor heeft. Zoo heeft zijn redakteurschap voor lezers en schrijvers wel niet anders kunnen beteekenen dan aangenaam en eervol gezelschap, benevens een tegelijk welwillende en nauwkeurige administratie. Het is niet meer dan billijk te erkennen dat in de vervulling van den plicht die met zijn kapaciteiten overeenkwam, Verwey nìmmer heeft gefaald.

Niet dus, op wat hij deed en doen kon, valt eenige blaam; slechts, meenen we, op wat hij nu zegt te willen doen of gedaan te hebben. - Wij mogen hem gelooven als hij schrijft tevreden te zijn over den verkregen steun: de dichters en proza-schrijvers, die hem als redakteur erkenden, waren dezelfden die hij wederkeerig achtte als artisten. Met hem en hen, vervolgt hij, hebben verdedigers van de meest verschillende denkbeelden en meeningen samengewerkt, die de vrijheid genoten, zelfs van elkander te bestrijden. Wat wil dit anders beteekenen, vragen we, dan dat deze diverse medewerkers enkel een waardig orgaan voor zich zelven hebben gezocht, dankbaar voor de openstelling van de welverzorgde bladzijden, zonder hunnerzijds iets meer te begeeren? Zoover zij daarbij een beginsel of een beweging hebben willen dienen, konden zij het doen omdat aan deze verzameling opstellen blijkbaar geen andere eisch werd gesteld dan het bereiken van een zeker algemeen deugdelijkheidspeil. ‘Ondanks die verschillen of geschillen, zegt Verwey, hebben zij het tijdschrift niet verlaten waarin ze allen welkom zijn.’ ‘Een band van eenheid is dit, dien ze dulden omdat ze hem liefhebben, en liefhebben omdat elk er de sterkende kracht van gevoelt.’ Wij citeeren deze woorden die nogmaals duidelijk maken hoe gemakkelijk de zelfmisleiding is, die uit zelfvereering voortkomt. De zeer uiteenloopende kontribuanten hadden immers absoluut geen reden om het tijdschrift te verlaten, waarin juist *geen* band van eenheid te bespeuren was die hen, direkt of indirekt, voor den overigen inhoud mede aansprakelijk zou hebben gemaakt? De Heer Bolland b.v. moet de

socialistische bijdragen als een onafgebroken reeks dwaasheden hebben beschouwd: wij betwijfelen althans zeer of hij 'de sterkende kracht' van het samenwerken met *die* schrijvers ook maar eenigszins op prijs heeft gesteld.

Gaarne hadden wij over de belangrijkste plaatsen van het prospektus nog verder gedebatteerd. Inmiddels zijn er gegevens bekend geworden die de strekking van deze beschouwing volkomen rechtvaardigen. De heeren Verwey en Van Deyssel hebben ieder hunne medewerkers openbaar gemaakt. De lijst van Van Deyssel is zonder twijfel niet weinig méér representatief dan die van Verwey. Onder hen die een beweging vertegenwoordigen en een orgaan kiezen, is de meerderheid blijkbaar van oordeel dat men als schrijver voor de bourgeoisie zijn werk kan doen zonder Verwey lastig te vallen.

F.V.D.G.

305 L. van Deyssel: Uit het leven van Frank Rozelaar[374] door Albert Verwey

Hoewel dit boek ontstaan is uit een uiterste kunstenaarsbedoeling, uit de wil namelijk van dag tot dag en van uur tot uur geen enkele gewaarwording, ontroering, gedachte, buiten opzicht van de vaststellende geest, dus buiten bereik van het penbare woord te laten, is de zichtbare bedoeling van zijn schrijver toch niet op een zekere wijs kunst te maken, maar op een zekere wijs te *zijn*.

Hij bewoont een denk-beeld dat is samengesteld uit de volgende elementen. De wereld is schoon voor wie haar schoon ziet. Ze staat als zoodanig boven tijd en vergankelijkheid. Het eenvoudigste leven, het wonen in een landschap, met vrouw en kind, is, als het zoo gevoeld wordt, eeuwig. Het beweegt zich op éen lijn met het leven in de heldhaftigste daden, de brandendste geestdriften, de meest verheven verrukkingen.

Het tragische van het boek ligt hierin dat de schrijver dit denk-beeld bewoont, maar het niet beleeft. Deed hij dit laatste, dan zou hij ons, door middel van de verbeelding, zijn leven als schoon doen voelen. Maar dit doet hij niet. Hij tracht ons, en zichzelf, aannemelijk te maken dat zijn leven schoon is, of schoon kan zijn. Hij ontleedt, hij betoogt, hij overreedt, maar hij doet niet zien.

374 In De Beweging, 7e jrg., aflev. 7, juli 1911, p;. 91-103, besprak Albert Verwey in de rubriek 'Boeken, Menschen en Stroomingen' het toen recent bij P.N. van Kampen en Zoon te Amsterdam verschenen *Uit het leven van Frank Rozelaar* , door L. van Deyssel. De bespreking wordt hier afgedrukt conform de herdruk daarvan in Albert Verwey, *Proza*, dl. II, Amsterdam, 1921, p. 198-214.

Wat de schrijver - hetzij we hem L. van Deyssel of Frank Rozelaar noemen - van ons verlangt, is dat we zijn gedachten volgen, op dezelfde wijze als hij zijn gedachten heeft gevolgd. Maar we merken oogenblikkelijk dat dit ons moeite kost. Want die gedachten *zijn* niet het innerlijk en uiterlijk gebeuren waaruit ze ontstonden: zij spreken er alleen maar van. En wij missen bij de lezing de stof ter vergelijking, die tot onze bevrediging noodig is. Wij lezen van een landschap: ‘lucht van een bizonder fijn blaauw en bleekgroen met heele mooye blank-roode wolkjes erbij. Daaronder verhief zich het goud-bronzen eikgewas.’ En daarop: ‘Het was juist alsof deze plek een beroemde plaats was, waarvan gezegd wordt, dat men in dit seizoen dáar moet zijn, wijl het dan nergends elders zóo mooi is.’ Deze laatste mededeeling hoort niet onverbrekelijk bij de eerste. Dat zou het geval zijn als die eerste, de beschrijving van het landschap, ons vanzelf een woord van bewondering op de lippen bracht, zoodat we ook zónder de schrijver al geneigd zouden zijn uitteroepen dat die plaats verdiende beroemd te wezen. - Onmiddelijk hierop lezen we van een ander landschap: ‘Gisteren was ik om denzelfdentijd op een wijden heibaan in het bosch, waar veel lucht zichtbaar is. Het was vijf, zes uur 's middags, zonsondergang. Prächtig weer.’ Meer niet. En hierop volgt: ‘Dit lijkt mij het mooiste wat men in het Landschap zien kan. De Rhijnval te Schaffhausen is niet mooyer; ook de Golf van Napels kàn niet mooyer zijn.’ Hier is dus een vorm van voor het gevoel onverbondene mededeelingen, die de schrijver tweemaal achter elkaar aanwendt. Zal hij ons hierna zijn landschap nader beschrijven? Neen, maar hij zal nog wel meer over het niet door ons geziene uitweiden. ‘Duidelijk heb ik gisteren beseft dat de natuur in een *hoogeren toestand* is. Er is een léven in, een langzaam bewégen van lichten en kleuren, een weidsch Tooneelspel der Schoonheid. Het is zóó mooi, dat men zelf niet zóo leelijk of zóo elders met zijn gedachten kan zijn, dat men het niet mooi zou vinden. Het is mooyer dan een tentoonstelling van de beste schilderijen. Het is of de heele natuur samengesteld is uit schildersontroeringen. Het is één groot schilderij, waarin men zelf staat. Het was mij duidelijk gisteren, dat er iets heel bizonders gebeurde, een bizonder bewegen van de Schoonheid in het Aardsche Landschap, eene Openbaring van de Schoonheid; het was mij of het Landschap bewust, bezield, was geworden en zichzelf uitbeeldde.’ Stel hiernaast een van de vele beschrijvingen uit *Obermann* door De Sénancour.[375] Daar is ook een jonge man die tot winning van een nieuw leven in het landschap gaat. ‘J'étais sous les pins de Jorat: la soirée était belle, les bois silencieux, l'air calme, le couchant vaporeux, mais sans nuages. Tout paraissait fixe, éclairé, immobile; et dans un moment où je levai les yeux après les avoir tenus longtemps arrêtés sur la mousse qui me portait, j'eus une illusion imposante que mon état de rêverie prolongea. La pente rapide qui s'étendait jusqu'au lac se trouvait cachée pour moi sur le tertre où j'étais assis; et la surface du lac très-inclinée semblait élever dans les airs sa rive opposée. Des vapeurs voilaient en partie les Alpes de Savoie confondues avec elles et revêtues des mêmes teintes. La lumière du couchant et le vague de l'air dans les profondeurs du Valais élevèrent ces montagnes et les séparèrent de la terre, en rendant leurs extrémités indiscernables; et leur colosse sans forme, sans couleur,

375 De roman *Obermann*, door Etienne Pivert de Senancour (1770-1846) dateert van 1804.

sombre et neigeux, éclairé et comme invisible, ne me parut qu'un amas de nuées orageuses suspendues dans l'espace: il n'était plus d'autre terre que celle qui me soutenait sur le vide, seul, dans l'immensité.' - 'Ce moment là fut digne de la première journée d'une vie nouvelle': - dit is de eenige bespiegeling die door Obermann wordt toegevoegd. Waarom zou hij ook bespiegelen? Het landschap drukt door zichzelf zoozeer zijn toestand uit, van eenig te zijn en eeuwig, een bewegende en bezielde schoonheid, dat wij niets meer verlangen dan erin optegaan, dan ons ermee te vereenigen. Dit is de daad die Rozelaar ons niet vergunnen wil. De vereeniging met de door hem geziene schoonheid, is juist dat wat hij ons onder geen voorwaarde toe wil staan.

Van Deyssel drukt zich zoo voortreffelijk uit en zijn drang tot bewustmaking is zoo sterk, dat men zeker kan zijn tusschen dat wat hij is en dat wat hij schrijft geen onderscheid te zullen aantreffen. Als hij - Frank Rozelaar - ons de vereeniging met een door hem geziene schoonheid niet beleven doet, dan heeft hij die zelf niet beleefd en dan weet hij dat en zegt het ook. Als hij, op die eerste bladzij van zijn boek, zijn landschap als gelijkwaardig aan de golf van Napels geprezen heeft, gaat hij voort: 'Ik ben gedrukt, in een ebbe van mijn leven, ik heb dus tot heden geen diepe aandoeningen van den herfst mogen ontvangen; maar met gevoelige verstandelijkheid vond ik het prachtig.' Met gevoelige verstandelijkheid. Later: 'Ik heb eigenlijk leelijk midden in die Schoonheid gestaan, linksch van stand tegenover de Majesteit der ruimte, onvoegzaam nu de natuur tot een grootsch paleis der Schoonheid werd om mij heen. Waren de menschen niet beter, die bij zoo iets van zelf op hun knieën vielen...' Weer later: 'Het spijt mij, dat ik aan dit alles niet inniger kan deelnemen.'

Frank Rozelaar zegt van zichzelf: 'Bijna voortdurend leef ik aan den oever van de eene of andere vervoering.' Niet in de stroom, maar aan de oever. Op een andere plaats: Ik bespeurde juist dat ik mij met de stilte ging vereenigen, toen de storing kwam.' Of: 'Ik vind dikwijls in zulke oogenblikken dat ik niet innig genoeg gevoel bij wat ik zie. Ik zou áltijd zeer ontroerd willen zijn en diep begrijpen, mij altijd willen veréenigen met de aanschouwde Schoonheid.' Elders: 'Ik dacht alleen: wat is dat mooi, maar gevoelde nauwelijks iets.' Ook: 'Laat ik aandachtig zijn. Elk oogenblik, bij 't openen van een kastdeur, bij het gaan in een andere kamer, kan ik een sublime gedachte tegenkomen.' 'Ik dwaal aan de randen van Waarheid en Schoonheid, erbuiten.'

Wat in hem voortdurend waakt, is niet de toestand die zich in hem beleven zou en uitspreken, maar de bewustheid die zijn gedachte van een zekere toestand in woorden brengt. De gedachten zijn niet de toestanden-zelf, maar zij zijn karakter-aanduidende benamingen, waaronder sommige toestanden zouden kunnen worden samengevat.

Rozelaar wordt door de schoonheid van zijn huis getroffen, ook doordat het *zijn* huis is. Hij zegt dan: 'Toch weet ik zeker dat ik niet vooraf gedacht had: "hoe heerlijk, daar is mijn huis."' Dat dit het geval zou moeten zijn had hij dus bijna verwacht. Het had voor hem in de reden gelegen dat de gedachte van een zekere schoonheid aan die schoonheid was voorafgegaan. Zoo ook: 'Ik heb genoegelijk bespeurd dat 'k *zonder het te weten* voorzichtig loopen ging, om [de schoonheid van het bosch] niet te storen.

Mocht liet *uit eerbied* zijn geweest.' De cursiveering is van de schrijver. Het natuurlijke inhouden van de tred in de bosch-stilte kwam hem zoo ongewoon voor, dat het gedaan te hebben hem genoegen deed: het gebeurde zonder dat hij het wist, maar toch niet zoo of hij bemerkte het. Was het uit eerbied? Hij zou het gewenscht hebben. Dit is geheel de gedachtegang van iemand die het inhouden van de tred uit eerbied, als bewuste oorspronkelijke wenschelijkheid in zich heeft en het begrijpelijk zou vinden dat daaruit de daad voortkwam, maar niet omgekeerd. Niets verbaast Rozelaar zoozeer als wanneer hij iets zegt of doet zonder nagedachte. Zoo bv.: 'Ik schijn op de wandeling hard-op te praten. Zoo hoorde ik dezen ochtend mij met vreugd verbazen over de vele sparappels die daar hingen aan een boom.'

Uit dergelijke plaatsen is het duidelijk dat Rozelaar de schoonheid die bestaat in onbewuste vereeniging met het andere, zelden en nooit voor lang vinden zal. En nu is juist het kenmerkende van deze bloemstruik-benaamde dat hij die schoonheid zoekt en ook weer niet zoekt. Hij zoekt haar - we zagen het - in het landschap, hij zoekt haar ook in het huwelijk. 'Immers, gij behoort - hier vooral, want dit is het opperste en scherpste toetsmiddel, - *niet te weten wat gij doet.*' Het karakter van de Vrouw die in het boek voorkomt, is het niet-weten. Het Kind is het levende Beeld van de ver-Eeniging. Maar tevens zoekt hij haar *niet*. Niet onbewust vindt; maar bewust maakt hij schoonheid. Hij zegt nadrukkelijk: 'Door zijn blik op de wereld te veranderen, heeft hij van de leelijke wereld een schoone wereld gemaakt.' Indien hij erkent en aanbidt dat de Vrouw in haar onbewuste goddelijkheid ook een weten heeft, dan is dit het on-ziende naast zijn ziende weten.

In het gedachte-leven van Rozelaar is dit een splitsing van groote beteekenis. Er is het on-ziende Weten waartoe hij voortdurend geraken, waarmee hij zich vereenen wil, en er is het ziende Weten, de Helderheid, die als een God-in-hem schoonheid is en wil en maakt.

'Daar is het huwelijk Ideaal, waar de mate van Ziende-Weten bij den man nauwkeurig over-eenkomt met de mate van Onziend-Weten bij de vrouw. Waar de ontmoeting dier Twee plaats heeft, raken de man en de vrouw elkaar Goddelijk aan.'

We merken al, waar we een zoo stellige uiting lezen, dat zich uit de gedachte van Frank Rozelaar een stelsel van gevoelsbegrippen losmaakt, waarin een goddelijk midden zich ziend en onziend, mannelijk en vrouwelijk, verdeelt en in zijn deelen naar ver-eening streeft.

Het ziels-leven is daarónder: een damp, maar soms doorgloord van de goddelijke helderheid. Het is op één na het hoogste Wezen, zegt Rozelaar, verwant aan het goddelijke en als zoodanig begeerlijk.

Wanneer wij nu nog dieper speuren, naar het lichaamlijk leven, waardoor ons alle ervaring komt, ook die betreffende de ziel, en God, maar dat, wanneer het enkel-zinnelijk is, tegenover Gods hemel en het Vagevuur van de ziel, misschien de Hel verbeeldt, het lichaamlijk leven dat deze Rozelaar ons toch weer in zooveel boertige en goelijke oogenblikken verschijnen doet, - dan bevangt ons het gevoel dat wij aan een mathesis deelnemen, aan een saamstelling van elementen en hun verhoudingen, welke alleen *zijn* wat ze *beteekenen*.

Niet een schoonheid, waarmee wij ons kunnen ver-eenigen, wordt hier gegeven. Maar een stelsel betreffende, in velerlei graden, de vereeniging die de schoonheid is, door een zeer persoonlijke, uiterst eigenaardige Geest.

Er volgt uit dit inzicht dat wij de waarheid die Frank Rozelaar ons meedeelt, niet hebben te zoeken in elk van zijn gedachten afzonderlijk, maar in het geheel ervan. Als hij schrijft: 'Poëzie of poëtisch gedachten-mooi zou nog veel langzamer geschreven moeten worden dan reeds geschiedt,' dan wil hij daarmede niet, omtrent het schrijven van poëzie, een algemeene waarheid vastleggen, volgens welke de beste gedichten die zouden zijn welke het langzaamst geschreven werden. De klaarblijkelijk in razende vaart geschreven Macbeth van Shakespeare zou, als een uit duizend, die bewering logenstraffen. Hij bedoelt alleen: op het oogenblik zou ik gaarne poëzie schrijven, en dan langzaam; en hij verduidelijkt die bedoeling door eraan toetevoegen: 'Lang verwijlen in een mooi gaande beweging van den geest.' Evenzoo wanneer hij, getroffen door de ervaring dat de geest, op het oogenblik van zijn volledigst schoonheid-besef, niet alleen ongevoelig is voor leelijkheid, maar ook alles schoon doet zien, opstijgt tot de gedachte dat de geest uit zichzelf alles zoo schoon maken zou, dan bedoelde hij daarmede wel uiting aan de natuurlijke zelf-verheffing van de geest te geven, maar niet een feitelijke juistheid uittespreken. Ware dit zoo dan zou men de tegenspraak zelfs zeer scherp kunnen blootleggen, waar van de vrouwenfiguur in het boek op de eene plaats gezegd wordt: 'Zij is mijn schepping, de levende uitkomst van mijn godendaad' en op de andere: 'Gij zijt de wondere verschijning in welke god gedaald is in mijn leven.' Zij in wie god aanwezig is - zoo voelt men zich geneigd uitteroepen - heeft niet eerst nog door de 'godendaad' van een ander geschapen te worden.

Wij raken hier aan het probleem dat voor een werk als dit alles-beheerschend is.

Het probleem van de tegenspraak.

Wanneer een schrijver niet in onbewuste vereeniging met zijn onderwerp, en dus in de Verbeelding, de sfeer vindt waarin alles wat hij zegt evenzeer waar is voor hemzelf als voor dat onderwerp, wanneer hij dus trachten moet zijn onderwerp zoo dicht en van zooveel zijden als mogelijk te naderen en al wat hij ervan gewaar wordt zoo scherp mogelijk te begrijpen, dan spreekt het vanzelf dat hij vorm en wezen van dat onderwerp alleen kan nabijkomen door zijn honderden gewaarwordingen onder elkander te vereffenen. Wie in het middelpunt van een cirkel is voelt heel goed hoe al de punten van de omtrek in een vaste richting gaan, maar wie de cirkel door raaklijnen bepalen wil, zal de tegenstrijdige richtingen elkaar zien snijden en alleen door voortgezette bewerking bemerken dat de veelhoek ten slotte vrijwel een cirkel wordt.

In het middelpunt van de cirkel is de Verbeelding, aan de omtrek is het Intellekt.

Frank Rozelaar schrijft: 'Tusschen iets goddelijks te zien of goddelijk iets te zien is geen onderscheid.' Dit is zijn diepste tegenspraak en meteen haar opheffing. Tusschen een cirkel te zien en iets te zien als een cirkel bestaat geen onderscheid.

Rozelaars onderwerp is de vereeniging, die de schoonheid is, in al haar graden. Maar hij nadert dat onderwerp als zuiver Intellekt, met de geest, die, wat hij ook vermag, zich met dat wat hijzelf niet is, niet kan vereenigen.

Vandaar de vorm van zijn boek: honderdtallen van korte uitingen, alleen-spraken; - hun toon: koelhelder, zooals de lucht op hooge bergen is, de adem bijna afsnijdend; - hun wezenlijke onverbondenheid, ook al wordt door de schrijver de schijn van een logisch verband gelegd.

Hier noem ik de hoofdzaak, dezelfde die ik in het begin van dit opstel aan bepaalde voorbeelden aanwees: wezenlijke onverbondenheid onder logisch schijnverband. De veel-hoek met oneindig veel hoeken is ten slotte *niet* de cirkel. Het goddelijk-geziene is ten slotte iets anders dan het goddelijke, zooals, ook voor Frank Rozelaar, de vrouw die hij liefheeft wel wezenlijk een eigen Schoonheid is en niet alleen de door zijn blik geschapene. In laatste aanleg moet deze vereeniging van het zijnde met het ziende, juist voor het Intellekt, juist dus voor Frank Rozelaar, een gewelddaad zijn.

In de sfeer van het Intellekt is vereeniging niet mogelijk. Ze is scheiding; ze is grens. Dit is, in het boek, wat ik het tragische noemde: er wordt in getracht, met het zuivere begrip juist dat te vinden wat in het begrip niet te vatten is, wat alleen kan worden beleefd. Tot in de vorm is, in menige aanteekening, dat tragische streven merkbaar: er wordt geprobeerd of door het gebruik maken van rijmen proza kan overgaan tot gedicht. Ook daar weer die onoverkomelijke grens. Een gedicht ontstaat van binnen uit, door een ingeboren gevoel van getal en maat, door een onbedriegelijke zekerheid van verhoudingen en gewichten in de harmonieering van woorden. Laat ons beproeven of het begrips-proza dat daarop niet berust, dat alleen voortkomt uit het vaste besef van klaarheid en nauwkeurigheid, niet door uiterlijke wijzigingen tot het vers kan naderen. Door rijm, door omzetting en afkorting die maat bewerkt.

Henri Bergson geeft ergens een prachtig voorbeeld van het verschil tusschen innerlijk voortbrengen en uiterlijk begrijpen. De Natuur - zegt hij - heeft een oog gemaakt. De waarnemer ziet al de weefsels, vliezen, vochten die doelmatig moesten worden samengesteld tot het doen slagen van dat oog. Doelmatig! Stel u voor - zegt Bergson - dat een man door een hoop ijzervijlsel zijn arm beweegt. Hij gaat weg en nu komt de geleerde die het niet heeft gezien, die zich verwondert over die golfbeweging waarvan hij de oorsprong niet bevroeden kan. Welk een passen en meten, welk een afteekenen en nabootsen, om eindelijk verbaasd te staan over de kunstvaardigheid waarmee iemand in dat ijzervijlsel een arm maakte. Wat hij niet kon meten was de levende beweging. Had hij die even gevoeld, had hij beleefd in zijn verbeelding hoe die enkele korte levens-uiting te midden van de materie, zonder kunstvaardigheid, zonder doelmatigheid, die vorm moest voortbrengen! Welnu, zoo ook heeft de natuur haar oog gemaakt: haar oog was, temidden van de doode stof, haar daad van te zien.

Evenzoo, zeg ik, is in de taal de verbeelding van de dichter. Als een arm in het ijzervijlsel, als het zien dat op eenmaal, temidden van het ongevormde, oog en zichtbare wereld tevens is, óndoelmatig, ónbegrijpelijk, maar de onloochenbare en onverwoestelijke eenheid van het uiterlijk tegenstrijdige.

Leven en Verbeelding zijn een-voudig, maar in de veelvoudigheid van het Begrip

kan de eenheid niet anders dan gewelddadig worden tot stand gebracht.

Wat Rozelaar werkelijk beleefd heeft, is de pijn van zijn poging. Pijn van geluk en pijn van lijden. De pijn van Mozes die op de berg het land moest zien dat hij nooit betreden zou.

Want indien deze jonge man, in zijn landschap, met vrouw en kind, niet inderdaad gevoelig geweest was voor alle schoonheden die dichters bezielen, natuur en mensch, hemel en aarde, scherts, deernis en zonde en tot het kleinste gebeuren toe van ons ach zoo nietig en boven alle heerlijkheid verheven leven, dan zou al wat hij dacht niets beduid hebben, dan zou hij eenvoudig geschreven hebben van wat hij niet wist en ook tot ons zou van zijn boek geen aandoening zijn uitgegaan.

Maar zoo is het niet. Woord voor woord en zin voor zin bloeien en bloeden daar de gedachten over de bladzijden. Maar iedere gedachte is één, iedere leeft zelfs naast zijn naaste genooten in een onverbrekelijke eenzaamheid. ‘Glanzend groen waayen stilletjes en zwaar lage sparretakken. Hooge eikjes zijn brons en groen. Als een Chineesch torentje staat een sparremast, met zijn afhangende appels in de lucht, licht-en-zon-groen ligt het gras en met schaduwen. Aan sommige sprietjes fonkelt de dauw. Eén tengere zonnebloem staat er recht-op.’ Dit is niet één beeld, het zijn er vijf. En gelijk die vijf staan de honderden in dezelfde stilte en eenzaamheid. ‘Wij waren in een laan van rosse eikenvanen toen plotseling regen viel.’ Tusschen kleine boschjes van redeneering en effen weiden van gemijmer staat daar dan weer één zulk een waarneming. En evenals het uiterlijk, zoo wordt het innerlijk gebeuren opgemerkt: ‘Iets voor te wenden is een middel om het te doen ontstaan. Goedheid mag ik voorwenden al gevoel ik haar niet.’ En toch, evenals de waarnemingen van de buitenwereld zich niet willen verbinden tot landschappen, drukken die van Rozelaars binnenleven geen gevoelstoestanden uit. Het is of iemand spreekt van gevoel dat hij gehad heeft, of hebben wou. Ook hierin blijkt dat uitblijven van de Vereeniging. Wie zou trachten sommige van de plaatsen die zich het gevoeligst voordoen natespreken, zou zich onmiddelijk als sentimenteel bewust worden, - woorden die schertsen willen zouden hem als bedacht aandoen. Ik besef dit het duidelijkst als ik de mogelijkheid overweeg een voorbeeld aan te halen van meer dan een of twee volzinnen. Het lukt niet. Alles is heel en al in aanteekeningen-toon, ook waar verheven en ontroerende gedachten schijnen gezegd te worden. Zij hebben dat verhevene en ontroerende in de gedachte, in het denkbeeld van de schrijver, waar zij op hun plaats en plekje zijn, maar niet in de open lucht van de stem. Zoo lees ik: ‘Ik wil, of eigenlijk: God wil - want ach, het gaat van zelf - mijn lichaam maken tot een lichaam dat doortrokken is van Goedheid. Ik houd dan nu vooral van heel eenvoudige spijzen. Ik nam een heerlijk sneêtje brood met roggebrood, maar toen ging zij een stukje koek daartusschen mij aanprijzen. Ik hoorde dat ik toen neen dank-je zei op een bespottelijk eigenwijzen toon. Ik ben er toen maar gauw op terug gekomen. En heb dankbaar de koek er tusschen genomen.’ Ik lees dit met de oogen: het is een, voor de eigenaardige persoon die Rozelaar is, kenmerkende anekdote. Maar gesproken is anders, afgezien nog van de rijmen die met een soort averechtsche keurigheid aan het eind van de zinnen hun staartjes opsteken. Kiest men nu een korter aanhaling dan gaat het veel beter. ‘Zoodra ik merk iets geliefds leelijk aan te zien, verplaats ik snel mijn blik. Want ik weet, dat ik

dan niet zie hoe het eigenlijk is, maar dat ik zie leelijk en oneigenlijk.' Hier kon dan ook de aanteekening-toon volstaan: gevoel van welke soort ook behoefde niet te worden overgedragen. Dit is anders in de zinnen die onmiddelijk volgen: 'Maar zelden kan ik heel zuiver kinderen tot mij nemen. Met schroom en een bedenkelijken lach heb ik het toch maar gedaan. Toen is na dat schromen toch iets liefs in me gekomen.' Het laatste zinnetje van de drie is klaarblijkelijk onuitspreekbaar. Merkwaardig dat hierin ook juist weer de stoornis van een rijm is aangebracht. Het is of de intellectueele drang van de schrijver de natuurlijke loop van zijn gedachten bederft door kleine grilligheden. Dit element van willekeur, dat als de ontaarding van een oorspronkelijk-groote drang voortwoekert, meen ik ook te ontdekken in sommige schertsen en fantastische allegorieën. Eerst een scherts die men zich volkomen natuurlijk als een fragment uit brief of dagboek denken kan: 'Gisteren kwam een musch leuk door mijn hooge vensterruit kijken. Hij was als een klein vliegend clowntje. Zijn kopje verwikte zoo, alsof hij zeggen wou: wat is dat voor een rare gelegenheid en wat verbeeldt die vent zich eigenlijk. Hij was als een kleine dokter, ernstig en kortaf, bij een raar lachenden zieken kunstenaar.' Maar dan deze langere: 'Mijn lijf is een bewegelijk akteur. Van de zomer, met het warme weder, nog al meest met de zinnen levend, is mij van voren een buikje geboren. Met groot genoegen hebben wij dit allen waargenomen. Maar ik toch ook met schrik. Ik vond het wel een beetje gek en heb reeds vaak den draak ermee gestoken, alsof het daarvan sterven kon. Ik heb gezegd, dat als ik dood ging, want in weerwil van dat buikje was ik akelig en genas alleen even als ik er weer naar keek - zij mij in een kist moesten leggen met in 't midden een bolle glazen stolp en het met rozen gekranste buikje daaronder. En het opschrift: “Hij rust tevreên, want kijk, zijn doel had hij bereikt. En wat een deftig lijk”'. Niet alleen dat de onverbondenheid van de volzinnen hier een onbehaaglijk gevoel geeft van kortademigheid, maar men merkt hoe de auteur om dat éène, werkelijk-grappige beeld van het met rozen bekranste buikje met een zwaar-op-de-handsche opzettelijkheid blijft heen denken. Grillige willekeur die zich dringt op de plaats waar we natuurlijke noodzakelijkheid wenschten. Zoo zijn er ook fantasieën, die hun zin niet toonen: alsof zij allegorieën zijn die een verborgen bedoeling uitdrukken: 'Ik was moe van het zwerven. Toen heb ik veel fluweel gezien, blank dons en perzik-kleur. Toen ik de kamer intrad en de deur bewoog, hoorde ik een vreemde vogelschreeuw. Toen heeft een nagedachte heen en weer bewogen, die ik verwijderd heb. Toen is een zoete Maagd mij schoon verschenen, warm en zacht van kleur. Toen zag ik uit het huis, geenzijds een nauwe en vuile straat, onoogelijke gevels van huizen en herreberg. Toen zei mij iemand, dat het in die herberg vuil en slecht was. Maar tòch ben ik dan binnen gegaan. De herbergierster was een moederlijke vrouw. En tot mijn genoegen was achter den smallen en vuilen gevel het huis, hoewel er blijkbaar bijna niemand kwam, groot, licht, wit en zeer rein. Toen ben ik nog gegaan door luidruchtige straten en 'k zag masten van schepen met veel tuigage. Toen ben ik nog gaan varen op de zee en is het duister geworden... Toen ik weer terugkwam in mijn oude land, waren mijn groene boomen zwart onder bleek-grijze lucht. Vooral de teere witte berkjes weken wat achter-uit en keken bijna ontsteld (dat zij mij daar weer zagen). Maar ik zag lichte scherts op hun gezicht en ook de groote boomen vroegen of 'k ze niet mooi vond, zoo in 't zwart.' *Is*

dit een allegorie? Een verband tusschen zin en toon dat ons de bedoeling van ieder beeld openbaren zou, kan ik niet gewaar worden. Speelt dus de fantasie met zichzelf? Er zijn meer bladzijden waarbij ik dit vraag. Zeker doet ze het, dunkt me, in het kleine opstel waar alle willekeurigheden van rijm en burleske fantazie tezaam komen. Ik zal deze paragraaf (no. C) niet aanhalen: ze schijnt me volkomen de uitwas die ik bedoelde: het intellekt dat bij gebreke van stof zich verkneukelt in eigen schijnbare, want geenerlei doel treffende werkingen.

Zoo vind ik dan het boek van Frank Rozelaar, dat ik, persoonlijk gesproken, niet liefheb, dat me telkens weer, door elk van zijn deelen beletten wil me in schoonheid ermee te vereenigen, nochtans bewonderenswaardig in zijn geheel. Het brengt een fenomeen ter verschijning, een zuiver Intellekt, in zijn aard en zelfs in zijn ontaarding, met een duidelijkheid en veelzijdigheid van gedachte, en met een volhardende nauwkeurigheid van zegging, die het ons volkomen kennen doen. Indien het belangrijk is zulk een fenomeen te zijn, dan is het dubbel belangrijk het tevens te zijn en uit te spreken. Er ligt over het boek een hooge Helderheid, ook is erin een bewegen van Liefde, zij het dan dat dit minder als stroom verschijnt dan als de macht die vloeistof tot kristallen maakt, en heel veel van dat menschelijke, waaraan we, ook als het niet door de Verbeelding beleefd, maar door het Begrip genaderd wordt, allen deelhebben. Als een van de hoofdwerken uit de tijd die nu achter ons ligt, uit de jaren tusschen de indrukken-kunst van vóór 1890 en de geestelijke kunst van na 1900, behoudt het bovendien een bizondere beteekenis.

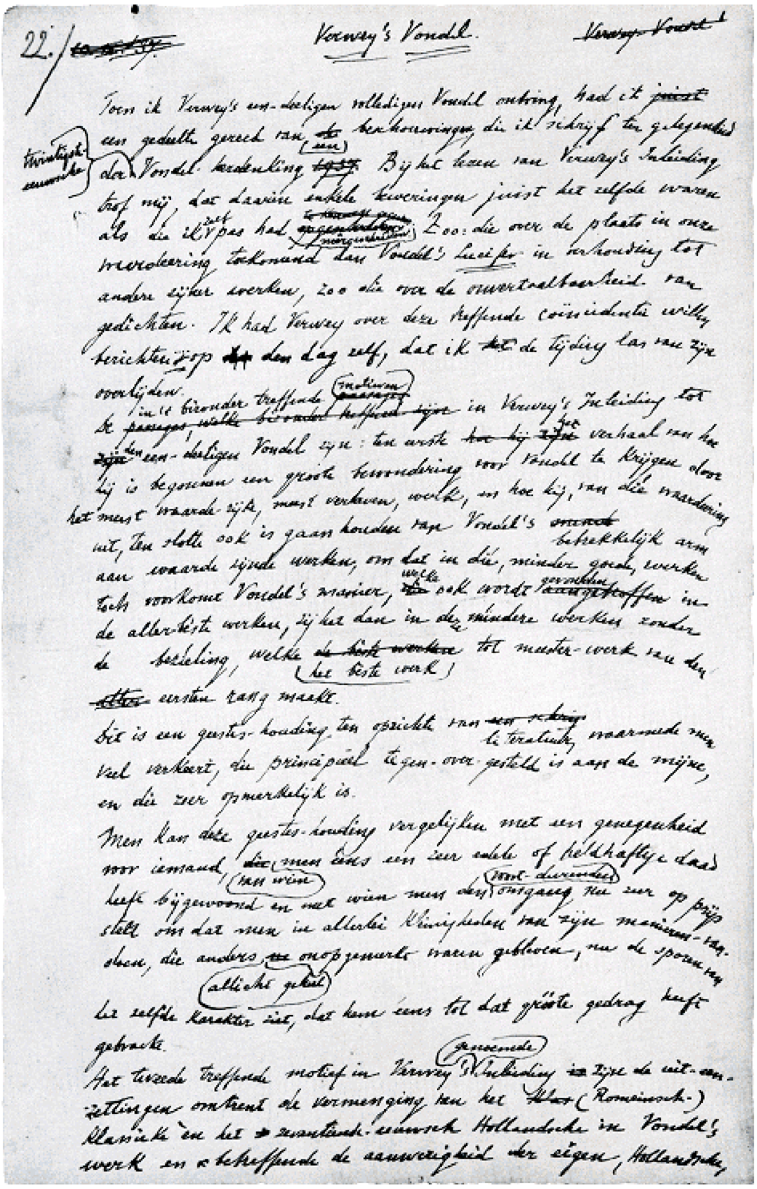
Verwey's Vondel.

Blad 1 van Van Deyssels beschouwing n.a.v. 'Verwey's Vondel'.

306 Verwey's Vondel[376] door L. van Deyssel

Toen ik Verwey's een-deeligen bundel[377] ontving, had ik een gedeelte gereed van een beschouwing, die ik schreef ter gelegenheid der twintigste-eeuwsche Vondelherdenking.[378] Bij het lezen van Verwey's Inleiding trof mij, dat daarin enkele beweringen juist het zelfde waren als die ik zelf pas had neêrgeschreven. Zoo: die over de plaats in onze waardeering toekomend aan Vondel's *Lucifer* in verhouding tot andere zijner werken, zoo die over de onvertaalbaarheid van gedichten. Ik had Verwey over deze treffende coïncidentie willen berichten .... op den dag zelf, dat ik de tijding las van zijn overlijden.

De in 't bizonder treffende motieven in Verwey's Inleiding tot den een-deeligen Vondel zijn: ten eerste het verhaal van hoe hij is begonnen een groote bewondering voor Vondel te krijgen door het meest waarde-rijke, meest verheven, werk, en hoe hij, van díe waardeering uit, ten slotte is ook gaan houden van Vondel's betrekkelijk arm aan waarde zijnde werken, om dat in díe, minder goede, werken toch voorkomt Vondel's manier, welke ook wordt gevonden in de aller-bèste werken, zij het dan in deze mindere werken zonder de bezieling, welke het beste werk tot meester-werk van den eersten rang maakt.

Dit is een geestes-houding ten opzichte van literatuur, waarmede men veel verkeert, die principiëel tegen-over-gesteld is aan de mijne, en die zeer opmerkelijk is.

Men kan deze geestes-houding vergelijken met een genegenheid voor iemand, van wien men éens een zeer edele of heldhaftige daad heeft bijgewoond en met wien men den voort-durenden omgang nu zeer op prijs stelt om dat men in allerlei kleinigheden van zijn manieren-van-doen, die anders allicht geheel onopgemerkt waren gebleven, nu de sporen van het zelfde karakter ziet, dat hem éens tot dat gróóte gedrag heeft gebracht.

Het tweede treffende motief in Verwey's genoemde Inleiding zijn de uiteen-zettingen omtrent de vermenging van het (Romeinsch-) klassieke èn het

376 L. van Deyssel, *Verwey's Vondel*, wordt hier afgedrukt conform De Nieuwe Gids, mei 1939, p. 580-581. Het gedeelte vóor de regel wit dateert van 10 maart 1937, het gedeelte daarna van 17 maart 1937.

377 Vondel, *Volledige dichtwerken en oorspronkelijk proza*. Verzorgd en ingeleid door Albert Verwey, H.J.W. Becht, Amsterdam, 1937, 1500 pp.

378 Bedoeld is L. van Deyssel, *Beschouwingen en aanteekeningen bij Vondel's Werken*, in De Nieuwe Gids, mei 1939, p. 565-581; idem, juni 1939, p. 851-864. Zie ook L. van Deyssel, *De Vondelherdenking in 1937* (Fragment uit een reeks beschouwingen), in Den Gulden Winckel, 36e jrg., nr. 11, november 1937, p.2-3, en het voorwoord dat Van Deyssel in januari 1943 had willen meegeven aan een her-uitgave van J.A. Alberdingk Thijm, *Portretten van Joost van den Vondel*, maar dat eerst in druk verscheen in Lodewijk van Deyssel, *De wereld van mijn Vader* . Met een voorwoord en voorzien van aantekeningen, bezorgd door Harry G.M. Prick, Thomas Rap, Amsterdam/Brussel, 1986, p. 328-329.

zeventiende-eeuwsche Hollandsche in Vondel's werk en betreffende de aanwezigheid der eigen, Hollandsche, kunst in Vondel's vertalingen uit het Latijn.

Ten derde en vierde dan waren de mijn aandacht bizonder rakende uitingen in deze Inleiding de hier het eerst genoemde, van waarde-bepaling der stukken van den zeventiende-eeuwer en het inzicht over vertaalbaarheid.

De Inleiding doet ook blijken de soortelijke vertrouwdheid van Verwey met de Dichtkunst, hier in 't bizonder dus met Vondel's Dichtkunst. Verwey was een kènner van Dichtkunst, - zóo als er ook zijn kenners van Schílderkunst. De kennis der Dichtkunst van Verwey was zelve dichterlijker, veel meer met hooger gevoelig begrijpen der eigenlijke Kunst doortrokken, dan is de kennis van schilderkunst der meeste schilderkunstkenners. Maar in 't algemeen is er verwantschap tusschen beide kennis-soorten, blijkend bij vergelijking van déze kennis met een andere, die zich in de hoogere, om zoo te zeggen abstract aesthetische, regionen beweegt.

Er is een zoowel principiëel als essentiëel verschil in twee opvattingen, waarvan de eene zegt: Vondel is een groot Nederlandsch dichter, daarom bemin ik hem, en nu interesseert mij alles van hem, en wil ik steeds meer en steeds vollediger alles van hem weten en kennen; en van welke de andere zegt: mij interesseert in de hóogste mate het béste van Vondel, - in een mate zóó groot, dat er een ruime afstand is tusschen dit interesse èn het interesse, dat ik in der daad óok ten zeerste heb voor al het andere van Vondel.

Mij interesseert in een al het andere overtreffende mate het bèste van Vondel, omdat mij niet in de eerste plaats Vondel, of Vondel's kunst, maar om dat mij in de eerste plaats dat bèste interesseert. Ik zoek, met een zoowel door mijn verstand ontwrikbaar gesteunden als door mijn gevoel heet aangewakkerden aandrang dat beste, waar het zich ook moge bevinden.

Errata

In het tweede deel van *De briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey* dienen de volgende correcties te worden aangebracht:

p. 35 voorlaatste regel: als teeds → als steeds

p. 44 noot 99: van VLoten → van Vloten

p. 45 noot 103, voorlaatste regel: herdruk → herdrukt

p. 51 no. 33: R. Visscher-Feitema [door Van Deyssel ten onrechte aldus gespeld] → R. Visscher-Feitama. *R. Visscher-Feitama* is de onterechte titel op de voorzijde van de band van de in november 1894 bij S.L. van Looy & H. Gerlings, Amsterdam, verschenen uitgave: *Roemer Visscher tot Feitama* [Bloemlezing samengesteld door en] met proza van Albert Verwey.

p. 51 noot 128 [dient in haar geheel te worden vervangen door:] Bedoeld wordt de door Albert Verwey samengestelde bloemlezing *Roemer Visscher tot Feitama*, Amsterdam, [november] 1894.

p. 103 noot 274, r. 3 van beneden: 1 april → 21 april

p. 113 noot 314, r. 8 van boven: ayant trouwé → ayant trouvé

p. 216 no. 200A, voorlaatste regel: Vreindschappelijk → Vriendschappelijk

p. 311 Royaards-Sandberg, Jacqueline 153, 246, 290, 293 → 153, 246, 290, 292

p. 311 Schlenker, Eda → Schlencker, Eda

p. 314 Visscher-Feitema, R. 51 → Visscher, Roemer 51

In deel I dient alsnog op p. 203 tussen nr. 149 en nr. 150 ingevoegd te worden nr. 149A, in oktober 1986 door Drs. Roelof Posthuma ontdekt in het Albert Verwey Archief te Amsterdam. Het navolgende schrijven van K.J.L. Alberdingk Thijm aan Albert Verwey, werd door de eerste aangebracht in de rechterbovenhoek van een hem op 14 augustus 1894 door André Jolles toegezonden brief:

Den Heer Albert Verwey.

Amice, Hierbij het stuk van Jolles en zijn brief. Reken op niets van *mij*, ik ben zeer moe en uitgeput.

Met groet

K. Alb. Thijm

Baarn, 15 Aug. '94.

Van v.d. Horst zal je heden hebben gekregen.

Illustraties

Voor de opgave van de illustraties in dl. I wordt verwezen naar dat deel ('s-Gravenhage, 1981), p. 217-219. Hieronder volgt eerst de opgave van de illustraties in dl. II ('s-Gravenhage, 1985) en daarna die betreffende het onderhavige dl. III.

II

Villa Nova te Noordwijk aan Zee	14
Kitty Verwey-van Vloten met haar twee oudste dochters	15
‘Nederland-Lombok’	20-21
Huwelijksaankondiging van A.J. der Kinderen en Johanna Henriëtte Besier	28
Door Lodewijk van Deyssel getekende plattegrond van Londen	32
Huize Villetta te Baarn	38-39
Johanna van Vloten-van Gennep	43
Henri Hartog	55
Alphons Diepenbrock	60
Blad 1 van een brief van Alphons Diepenbrock aan Lodewijk van Deyssel	61
Blad 1 van een brief van Lodewijk van Deyssel aan Harry G.M. Prick	63
P.L. Tak	68
Blad 1 van een brief van P.L. Tak aan Lodewijk van Deyssel	69
De kunsthandelaar en uitgever Vincent van Gogh	72
Martha van Eeden-van Vloten en Frederik van Eeden	75
J.D. Bierens de Haan	83
De Nieuwe Gids, februari 1895	86
Jacobus van Looy en Titia van Looy-van Gelder	101
Johanna van Vloten-van Gennep, omringd door haar kinderen	104
Hans en Paul van Eeden	109

Aanhef van 'Limburg aan de Lahn', door Albert Verwey	122
Blad 1 van een brief van Lodewijk van Deyssel aan Albert Verwey	128
Aanhef van 'Tot een Levensleer', door Lodewijk van Deyssel	134
Frits Roosdorp	151
Stefan George	156
'La revue blanche', februari 1896	164-165
'Instemming', door Lodewijk van Deyssel	176-177
Allard Pierson	182
'Un manuscrit de Verlaine', door Philippe Zilcken	189-191

Willem Levinus Penning	201
Albert Verwey's bundel 'Aarde'	205
Aantekeningen door Lodewijk van Deyssel bij zijn lectuur van Maurice Maeterlinck	220-223
Brief van Kitty Verwey-van Vloten aan Lodewijk van Deyssel	231
Grand Hôtel Rosenbad	237
Van Deyssels 'Handpapier' van 1 september 1897	244
Brief van P.C. Boutens aan Lodewijk van Deyssel	252-253
Lodewijk van Deyssel, portret door Jan Veth	260
Lodewijk van Deyssel, portret door H.J. Haverman	261
Brief van Jac. van Looy aan Lodewijk van Deyssel	262
Brief van Lodewijk van Deyssel aan G. van Hulzen	268-269
Aanhef van 'De schoone schijn', door Albert Verwey	273
'Kermishouden', door G. van Hulzen	277-279
G. van Hulzen	280
Uitnodiging tot bijwoning van 'Mincelyn'	287
Achteromslag Tweemaandelijksch Tijdschrift, mei 1898	293

III

Blad 4 van de drukproef van 'Over Albert Verwey'	26
Handschrift en drukproef van het In memoriam Frits Roosdorp	32-33
Bericht aan de abonnees op het Tweemaandelijksch Tijdschrift	36-38

Van Deyssels ‘Handpapier’ van 19 augustus 1898	43-44
Albert Verwey's bundel ‘De nieuwe tuin’	51
Aanhef van ‘Nacht in het Alhambra’	52-53
Bestelkaart	55
Door Albert Verwey geschreven overeenkomst	62
Brief van M.A. Rabbie aan Lodewijk van Deyssel	65
Afrekening	88
Brief van Albert Verwey aan Lodewijk van Deyssel	104-105
Aantekeningen over Charles-Louis Philippe, door Lodewijk van Deyssel	109
Blad uit Van Deyssels ‘Livret des Exhortations’	115
Aantekeningen door Lodewijk van Deyssel over eigen vroeger werk	118-119
Uitnodiging in Verwey's handschrift	129
‘Bezoek aan den Dom te Keulen’	132-133
Standaard-afwijzing van niet geaccepteerde bijdragen	136
Johan de Meester	143

Hotel Velaars te Baarn	150
Brief van Maurits Uyldert aan Lodewijk van Deyssel	153
Blad 1 van ‘Een ieder wachte zich voor schade’, door Albert Verwey	155
Vier bladen uit het dossier ‘Huis’, door Lodewijk van Deyssel	162-165
Van Deyssels bespreking van ‘Eerste Werk’, door J. Everts Jr.	176-177
Johan C. Hol	180
Prospectus van De XXe Eeuw	194-197
Van Deyssels werkkamer	201
Richard de Cneudt	213
Brief van Lodewijk van Deyssel aan R. Feenstra Rzn.	214
Brief van Lodewijk van Deyssel aan Scheltema & Holkema	228
Brief van Frederik van Eeden aan Scheltema & Holkema	229
‘In memoriam Nicolaas Beets’	234-235
Frank van der Goes	239
Blad 1 van een brief van Lodewijk van Deyssel aan Scheltema & Holkema	267
Brief van Scheltema & Holkema aan Lodewijk van Deyssel	272
Brief van Jacq. van Kleef aan Scheltema & Holkema	275
Van Deyssels reactie op het Prospectus van De Beweging	278
Brief van J.C. Hol aan Lodewijk van Deyssel	284
Bericht aan de pers	285
Brief van J.H. Leopold aan Lodewijk van Deyssel	287
Blad 1 en 2 van een door Scheltema & Holkema verzonden circulaire	290-291

Blad 1 van ‘Verwey's Vondel’, door Lodewijk van Deyssel 316

Register

In dit register worden de namen opgenomen van alle personen die in deze uitgave voorkomen en de titels van alle periodieken, die genoemd worden. Van Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey werden bovendien de titels opgenomen van beider publicaties, voor zover die in deze uitgave aan de orde komen.

Adama van Scheltema, C.S. 203
Addens, Johannes 13
Aeschylus 173, 277
Alberdingk Thijm, Frank L. Th. 239
Alberdingk Thijm, J.A. 20, 231, 317
Alberdingk Thijm, J.E.F.A. 216
Alberdingk Thijm, J.W.L. (Joop) 44, 122, 149, 216, 220
Alberdingk Thijm, Joanna C.A. (Annie) 42, 216
Alberdingk Thijm, K.J.L. *Passim*
Alberdingk Thijm, Lambertus 181
Alberdingk Thijm-Horyaans, Cateau B. 15-18, 30, 31, 39, 42, 47, 48, 56, 60, 70, 76, 112, 116, 124, 126, 129, 134, 160, 170, 171, 173, 181, 183, 184, 208, 216, 219, 238, 240, 254, 271
Alberdingk Thijm-Kerst, W.A.S. 70
Aletrino, A. 38, 41, 54, 146, 190, 198, 200, 214, 216, 232, 240, 241, 251, 259, 265, 277
Algemeen Handelsblad 231, 233, 251, 296
Alma Tadema, Laurens 145
Altena, Geertje 258
Amstel, H. ten [pseudoniem van Frans Coenen] 174
Amsterdammer, Weekblad De 13, 32, 33, 70, 128, 137
Amsterdams tijdschrift voor letterkunde 13
Anema, Seerp 261
Annunzio, Gabriele d' 128
Antink, Margo 144, 157, 206, 207, 232
Aristoteles 144
Arondéus, W. 145
Assche, P. van 241
Augustinus 265
Bakels, Henri 206, 209, 210, 277
Balzac, Honoré de 241
Barblan, Otto 203
Barrès, Maurice 109, 174
Bastiaanse, Frans 203
Baudelaire, Charles 58
Bauer, Marius 216
Bazel, K.P.C. de 49, 170, 173, 185, 200
Beardsley, Aubry 57
Becht, H.J.W. 317
Been, Joh. H. 15, 30, 154, 277, 283
Beethoven, Ludwig van 217, 276

Beets, Nicolaas 234-236, 241, 244, 276
Bellefroid, Jean-Marie 72
Bergson, Henri 312
Berlage, H.P. 134, 283
Bever, Ad. van 70
Beweging, De 5, 219, 262, 263, 271, 273, 278-280, 282, 284, 288, 293, 295, 301, 302, 304, 305, 307
Biederlack, H.J. 252-254, 256-258, 280, 282, 283, 286
Bierens de Haan, J.D. 111, 114, 121, 151, 154, 191, 198, 200, 215, 216, 241, 206-209
Bierens de Haan, P. 61, 100, 114, 116, 120, 121, 124, 125, 263
Bilderdijk, Willem 69, 223, 224
Binnewiertz, A.M.J.I. 66, 67
Blink, H. 232, 263
Blok, J. 173
Blok, P.J. 107
Boddaert, Marie 76
Boeken, Hein J. 172, 238, 265, 277, 286
Boeken, Hendrik Jan 238
Boeken-Coorengel, A.L. 238

Boendale, Jan van 128, 137
Boer, Julius W. de 262
Boer, T.J. de 14, 38, 76, 144, 193, 206, 221, 225, 226, 232, 259, 263, 279
Bohl, Joan 69, 182
Bohn, Erven F. 199, 203
Boissevain, Charles 231, 244, 251
Bolland, G.J.P.J. 35, 38, 41, 44-46, 54, 146, 149, 151, 216, 219, 237, 241, 259, 263, 273, 286, 306
Bom, Em. de 30
Bondi, Georg 166
Bonger, Andries 124
Bonger, Betsy 259
Bonger, H. 42
Bonger-Van der Linden, A.M.L. 124
Borel, Henri 157
Bosboom-Toussaint, A.L.G. 241
Botha, Louis 174
Bouillon, Emile 107
Bouma, H. 217, 221, 233, 241, 279, 286
Boutens, P.C. 12, 14, 139-142, 146, 172, 173, 179, 181, 184, 186, 188, 189, 200, 206, 208, 210, 212, 277, 281
Bouw- en Sierkunst 49
Boxman-Winkler, K.C. 131, 233
Braches, Ernst 58
Bradley, Dean 265
Breitner, G.H. 145, 203, 204, 209
Bremmer, H.P. 251
Breull, van [pseudoniem van J.C. Hol] 178
Bridges, Robert 212
Brill, E.J. 111
Brooshooft, P. 273, 277, 283
Browning, Elisabeth 203
Brugmans, H. 236, 277
Bückmann, L. 206, 209, 210, 212
Buckton, A. 212
Buffa, F. 273
Bulée [pseudoniem van C. Snabilié] 70
Busken Huet, Cd. 199, 208, 209, 212, 217, 298
Busken Huet, G. 193, 199, 208, 241
Buysse, Cyriel 12, 14, 15, 30, 35, 38, 111-113, 146, 148, 149, 151, 166, 168-170, 174, 181, 185-187, 198, 200, 203, 204, 207, 209, 210, 217, 251
Campen, M.H. van 166, 174, 193, 198, 206, 212, 216
Castex, Pierre-Georges 72
Cats, Jacob 217
Clercq, René de 261
Cneudt, Richard de 204, 209, 210, 213
Coekelbergh, Louis 216

Coenen, Frans 116, 120, 121, 172, 174, 175, 184, 186, 187, 191, 193, 198-200, 219, 236, 237, 251, 288
Collem, A. van 148, 279
Corday, Charlotte 81
Coster, H.J. 137
Coster, Charles de 102
Cottier, kunsthandel 145
Couperus, Louis 152, 166, 231, 232
Courajod, Louis 107
Cremers 46
Croonen, H. 67
Cuyp, Aelbert 137
Dante Alighieri 238, 259, 265, 274, 286
Dekking, H.M. 172, 174, 206, 210, 212
Deutsche Rundschau 35
Deventer, Charles M. van 111
Deyssel, Lodewijk van [pseudoniem van K.J.L. Alberdingk Thijm] *Passim*
Aan een meisje 210
Aankomst te Parijs, De 56
Aanteekening(en) 225, 232, 233, 241, 274, 277
Achtste bundel Verzamelde Opstellen 232, 236, 237, 241, 251, 271, 273
Adriaantjes, De 25, 31, 109, 170, 209, 210, 220, 233, 237, 241, 251, 263, 283
Aeolie of de wind door Den Gulden Winckel 220, 221
Akëdysséril 72, 73
Aletrino, A. 203

Allerlei 263
Als het dag wordt... 263
Amsterdam 274
Avond 241
Badplaats-schetsen 283
Beschouwing en aanteekeningen bij Vondel's Werken 317
Bezoek aan den Dom te Keulen 132, 133
Bezoek aan de politiek 265
Bezoek aan Thijs Maris 66, 144, 241
Bij den Kapper en in de Restauratie 261
Bij het graf van Napoleon 169
Briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey, dl. I 72
Briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Albert Verwey, dl. II 9, 11-15, 19, 20, 40, 42, 45, 57, 64, 67, 106, 113, 122, 144, 174, 252
Briefwisseling tussen Lodewijk van Deyssel en Arnold Ising Jr. 156
Briefwisseling tussen Frederik van Eeden en Lodewijk van Deyssel 61, 101, 147, 226, 227, 231, 244
Briefwisseling tussen Arij Prins en Lodewijk van Deyssel 42, 68, 72, 185, 236, 273, 280
Cacographiën 210, 241, 243, 250
Caesar 56, 64, 66, 68, 70-73, 76-88, 100, 101, 107, 169, 261
Charles Boissevain en J.A. Alberdingk Thijm 231
De gouden avond en de witte morgen 241
De kleine republiek 157, 158
De nieuwe dag 241
De onschuld van den socialist Van der Goes 241
De terugkeer tot de moeder 241
De wereld van mijn Vader 317
Door helle en starre Levens-lente 241
Een begrafenis 30, 108
Een bezoek 9-11
Een goed tooneelstuk 205, 225
Een liefde 66, 67
Een monument voor Emile Zola 251
Feesten van Jac. van Looy 232
Frans Erens 273, 274
Gedenkschriften 131, 220, 231, 239
Het Ik/Heroïesch-individualistische dagboekbladen 56, 64, 169, 236, 261, 265
Het Ik, Schepper der Wereld 251
Het laatste boek van Frans Coenen Jr. 236, 237
Het treurspel 'Ghetto' 113, 131
Het Zevende Gebod 166
Hulde aan Jozef Israëls 261
In de badplaats 277

In de huiskamer en op de straat 237
In het gekkenhuis 54
In memoriam Nicolaas Beets 234-236
Jan Toorop 273
Kind-leven 25, 109, 170, 209, 220
Kleinigheden 259
Kritiek en causerie 169, 174
Kritiek over Honoré de Balzac 241
Leven van Frank Rozelaar, Het 9, 16, 18, 39, 47, 55, 60, 61, 64, 102, 108, 167, 232, 251, 259, 307-315
Lidewyde 119
Liedjes 259
Liefde voor mijn vader 110, 117
Lohengrin-uitvoering 274, 276
Lyriek en beschouwing 169, 184
Montjoie 54, 55
Negende bundel Verzamelde Opstellen 274
Nicolaas Beets' Camera Obscura 241
Notities bij de lectuur van Cyriel Buysse 112
Oorlogs-herinnering 241
Op Hooge Levens-Golven 236
Over Albert Verwey 19, 23-29, 154
Over Catherine 144, 157
Over Het Leven en De Waarheid 110, 183

Over literatuur 118, 119
Over Wankunst 222, 226, 231, 233
Papegaai 210, 236
Schoone beeld, Het 40, 60
Stille wegen 149, 157
Tamboer-majoor 210, 232
Tiende bundel Verzamelde Opstellen 273, 277
Tweede bundel Verzamelde Opstellen 72
Uit de schrijfcassette van Lodewijk van Deyssel 134
Valsche clown 210, 233
Verbeeldingen 9, 30, 110, 132, 241
Verwey's Vondel 317, 318
Verzamelde Opstellen (I) 118, 119
Vierde bundel Verzamelde Opstellen 56, 107
Vijfde bundel Verzamelde Opstellen 19, 23, 27, 113, 131, 144, 152, 157, 158
Wakker worden en door de witte portalen 233, 252
Zesde bundel Verzamelde Opstellen 110, 169, 211
Zevende bundel Verzamelde Opstellen 166, 190, 199, 205, 207, 220, 225, 232, 233, 241, 264
Zolaas laatste werk: 'La Terre' 119

Diederichs, Eugen 107
Diepenbrock, Alphons 66, 134, 139, 144, 178, 211, 220, 276
Diepenbrock-de Jong van Beek en Donk, Elisabeth 220
Dishoeck, C.A.J. van 173, 203, 251
Domela Nieuwenhuis, F. 17, 216
Dowson, Ernest 144, 160, 166
Dozy, R. 144
Drabbe, Henriëtte 186, 187
Dreyfus, A. 54, 55
Drost, Aernout 236
Dujardin, Edouard 15, 16
Dülberg, Franz 107
Eck, H. van 289
Eeden, Frederik van 57, 61, 64, 66, 100, 101, 107, 114, 116, 123-126, 128, 130, 135, 137, 138, 147, 149, 151, 152, 154, 160, 166, 193, 198, 200, 203, 209, 210, 217-221, 225-227, 230-233, 240-242, 244, 249-251, 253, 259, 262, 265, 274, 276, 279, 288, 301
Eeden, Hans van 218
Ego, Friedrich 111
Elsevier's Maandschrift 70
Elskamp, Max 109
Emants, Marcellus 34, 207, 209, 248, 203-205
Embden, D. van 216
Engelbewaarder, De 147

Engelbrechtsz., Cornelis 107
Enschedé en Zonen, Firma Joh. 173
Erasmus 107
Erens, Emile 144, 232
Erens, Frans 31, 265, 273, 274
Erp Taalman Kip, van 185
Everts Jr., J. 154, 166, 176, 177, 184, 199, 206-208, 217, 221, 232, 283
Falkland, S. [pseudoniem van Herman Heijermans Jr.] 179, 181, 183, 186, 187, 189
Faust, Leo 171
Feenstra Rzn., R. 171, 214
Fles, Anna 139
Fles, Etha 139, 151, 248
Fokker, A.P. 251
Fortuyn, J.A. 203
Foscolo, Ugo 202
Fra Angelico 71
Freie Bühne, Die 35
Fröding, Gustav 274
Fruin, Robert 154, 168, 251
Fuchs, George 107, 248
Funke, J. 251
Galileï, Galileo 24
Geel, Jacob 251
Geer, D. de 274
Gelder, H.E. van 261
George, Stefan 34, 66-68, 76, 89, 121, 123, 125, 139, 160, 166, 171

Gérardy, Paul 76
Gezelle, Caesar 261
Gezelle, Guido 67, 76, 111, 114, 130, 131, 149, 179, 184, 203
Gide, André 57
Gids, De 34, 49, 107, 130, 141, 142, 151, 156-159, 174, 178, 203, 212, 230, 251-253, 261, 262, 264, 274, 288, 295, 299, 302
Gittée, Aug. 114
Gleichman, J.G. 130
Gluck, Chr. W. von 216
God 76, 79, 80, 84, 86, 95, 98, 100, 184, 310, 313
Goes, F. van der 6, 12, 17, 20, 30, 35, 38, 70, 75, 76, 107, 113, 120, 128, 134, 151, 154, 160, 168, 193, 200, 207, 210, 212, 216, 217, 225, 226, 232, 233, 237, 239, 241, 251, 274, 276, 277, 282, 283, 286, 288, 292-307
Goes-Koens, Marie van der 134
Goethe, Johann Wolfgang von 81, 89, 174, 181, 202, 232
Gogh, Vincent van [zoon van Jo van Gogh-Bonger] 42, 43
Gogh, Vincent van [schilder] 42
Gogh-Bonger, Jo van 42, 45
Goncourt, Edmond en Jules de 137
Gorter, Herman 39, 41, 54, 55, 58, 66, 68, 69, 71, 108, 124, 129, 134, 173, 183, 202, 222, 223, 259, 262, 266
Gorter-Cnoop Koopmans, Louise 129, 134
Goyen, Jan van 251
Gravesande, G.H. 's 54, 106, 261
Gray, John 57
Groeningen, Aug. P. van 32, 33
Groesbeek, Karel 12-15, 17, 18, 31, 35, 50, 57, 59, 61, 63, 64, 72, 120, 121, 130, 138, 141, 142, 144, 145, 156, 168, 187, 188, 190-193, 200, 202, 208, 209, 215, 221, 222, 225, 226, 231, 243, 252-254, 256, 257, 260, 261, 265, 268, 269, 282, 286
Groot Nederland 251, 254, 261
Guequier, Albert 12
Gulden Winckel, Den 317
Gutteling, Alex. 232, 241, 251, 277
Haan, Jacob Isr. de 265, 275
Hale, J. 173
Hall, F.A. van 130
Hall, J.N. van 140, 156-159, 203, 251
Hamel, A.G. van 251
Hanot, M. 179
Harrison, Frederic 107
Hartog, Henri 12-14, 135, 146, 147, 226, 237, 238, 263, 265, 274
Hasebroek, J.P. 276
Hegel, G.W.F. 35, 38, 54, 219, 273, 286
Hegenscheidt, Alfred 54, 55, 113, 193, 202
Heide, A.E. van der 233
Heijbroek, J.F. 209

Heijermans Jr., Herman 47, 131, 135, 137, 157, 166, 179, 181, 193, 198, 203, 205-207, 215, 216, 232, 274, 277
Heineken, W. 243, 253, 256, 257, 286
Heitz, S.H. 113
Heliogabalus 67
Herckenrath, Ad. 216, 232, 251
Hesseling, D.C. 113, 120, 121, 193, 226
Heymans, G. 174
Hijner, C.J.A. 282
Hogerhuis, gebroeders 17, 30, 38, 128
Hol, J.C. 178, 180, 184, 186, 187, 203, 204, 207, 209-212, 216, 217, 219, 221, 224-226, 232, 236-238, 241, 248, 251, 259, 261, 265, 276, 277, 284, 288
Homerus 173
Hondius van den Broek, W.G. 208, 232, 236
Honig, H. 248
Hooch, Pieter de 137
Hora Adema, J. 126
Houten, S. van 300
Huart & Meijers 48
Hubrecht, A.A.W. 251
Huisvriend, De 295
Hulleman, Frans 233

Hulzen, Gerard van 12, 14, 15, 35, 38, 54, 128, 130, 131, 135, 146-148, 154, 156, 166, 225, 233, 236, 251
Huysmans, J.K. 12, 14
Ising Jr., Arnold 66, 132, 152, 156, 201
Israëls, H. Louis 251
Israels, Jozef 251, 261, 274
Jansen Jr., W.F. 125
Jeanne d'Arc 187
Jelgersma, D.G. 64
Jezus 94, 98
Jolles, André 19, 54, 55, 112, 168, 184, 193, 199, 248
Jong Holland 265
Juffrouw Ida 54
Juris, Doctor [pseudoniem van J. de Koo] 144, 166, 169, 172, 225
Kahn, Gustave 109
Kalff, Gerrit 208
Kalff, Jan 198
Kamerbeek Jr., J. 9-11, 49, 281
Kampen & Zoon, P.N. van 102. 203, 307
Katholieke Gids, De 236
Kempner, Mevr. 137
Kernkamp, G.W. 168, 186-188, 236, 251, 288
Klaver, L. 142
Kleef, Jacq. van 275
Kleinmann & Co., H. 49, 132
Kloos, Willem 10, 20, 23, 27, 54, 55, 66-68, 100, 101, 103, 106, 107, 152, 156, 157, 167, 173, 222-224, 233, 234, 276, 296, 297, 299
Kol, H.B. van 273
Kollewijn, R.A. 217
Koo, J. de [zie ook: Juris, Doctor] 144, 170
Koopmans, J. 15, 30, 38, 54, 114, 128, 137, 149, 154, 168, 174, 193, 217, 279
Kooyker, Firma 173
Korngold, Raphael 288
Kroniek, De 6, 19, 27, 178, 181, 199, 208, 251, 254, 255, 265, 292
Kuiken Jzn., J. 113
Kuyper, Abraham 274, 297
Labberton, J.H. 154, 237
Laforgue, Jules 217
Lane, John 57
Langendonck, Prosper van 149, 154, 193, 202
Lapidoth, Frits 302
Lapidoth-Swarth, Hélène 76
Lauweriks, M. 49
Leeuwen, Jan van 232
Lem 217
Lennep, Jacob van 241
Leopold, J.H. 241, 287

Levensbode, De 13
Leverson, Ada 57
Levy, J.A. 241
Leydanus, Gerardus 107
Lioni, D.E. 286
Loghem, M.J.L. van 302
Loke, J. 13, 157
Loman & Funke 107
Loopuit, Jos 151, 219, 241, 274
Looy, Jac. van 34, 35, 38, 41, 66, 100, 102, 107, 124, 129, 131, 152, 154, 168, 170, 181, 186, 187, 200, 219, 232, 241, 249, 261, 263, 264, 266, 268-271, 273, 274, 279-281
Looy, S.L. van 113, 135, 203, 212, 226
Looy-van Gelder, Titia van 66, 102, 129, 271
Luger, Bernt 69
Lugné-Poe, A. 112
Lysen, Herman 148, 151, 170, 232
Maatstaf 42, 139
Maeterlinck, Maurice 19, 68, 69, 73, 109, 117, 169, 173, 211
Mallarmé, Stéphane 109
Marcus Aurelius 241
Maria 94
Marignan, A. 107
Maris, Jakob 121, 145
Maris, Matthijs 66, 144, 145, 241
Marius, G.H. 265

Marteau, Henri 217
Marx, Karl 232, 241, 274, 286
Marx-Koning, Marie 20, 203
Mathews, Elkin 57, 212
Maudsley 248
Mauve, Rudolf 277
Meester, Johan de 127, 131, 135, 139, 143, 144, 146, 166, 168, 198, 200, 208, 210, 216, 232, 251
Meester-Obreen, T. de 146
Meij, H.W. van der 144
Meijer, Jaap 54, 147
Meijer, W. 216
Meiners, Piet 251
Mendels, M. 236, 237
Mercure de France 45, 70, 109, 151, 166, 236
Metz-Koning, Marie 40
Meyners, juffrouw 140
Mijnssen, Frans 241
Milton, John 28
Molenmaker, J. 248, 274, 277
Mönckeberg, Tilli 168
Mozes 313
Muller, Hugo C. 107
Muller, P.J. 76
Muller Fz., S. 113, 120, 121, 168, 261
Multatuli 298
Napoleon I 78, 83
Narcissus 92
Nederland 41, 70, 113, 151
Neer, Aert van der 137
Netscher, Frans 106, 251
Nieuwe Courant 171
Nieuwe Gids, De 24, 25, 28, 34, 55, 73, 74, 107, 112, 118, 137, 143, 156, 172, 173, 178, 198, 232, 233, 238, 244, 251, 252, 254, 260, 264, 278, 295, 296, 298-300, 303-305, 317
Nieuwe Taalgids, De 55, 100, 281
Nieuwe Tijd, De 151, 254
Nieuwenhuis, Th. W. 51, 58
Nieuwenhuijzen, Kees 69
Nijhoff, Martinus 107, 149, 265
Nijhoff, Paul 46, 64, 190, 192, 265, 269
Nijland-Verwey, Mea 13, 20, 34, 89, 131, 261
Noordijk, J. Th. 174
Noordwal, C.A. 136
Noot, Jan van der 38, 56, 76, 107, 111, 113
Noppen, L.C. van 76
Nouhuys, W.G. van 251, 302

Offel, Edmond van 216, 286
Onze Eeuw 187, 191, 192, 225, 230, 264, 274, 288, 300
Oordt, Adriaan van 152, 166, 219
Oppenheim, J. 251
Paap, Willem A. 54, 297
Pater, Lucas 69
Paulus, Apostel 85
Peaux, Augusta 166, 209
Pekelharing, C. 251
Pellecom, Aleida van 251
Penning, W.L. 38, 54, 57, 58, 111, 114, 120, 121, 128, 137, 146, 154, 174, 186, 189, 203, 204, 207, 212, 226, 286, 288
Perk, Jacques 32, 33, 137, 223, 241, 248, 296
Philippe, Charles-Louis 109
Phocius [pseudoniem van Herman Robbers] 12, 14, 15
Pierson, Allard 226
Pijnappel, P.A. 128
Pinto, A.A. de 251
Pit, A. 113, 149, 166, 193, 198, 209, 212, 216, 237, 251, 259, 277, 286
Plato 144, 172, 173, 200, 208, 212, 225, 237
Plemp van Duiveland, L.J. 251
Plutarchus 206, 226
Poe, Edgar Allan 68
Polak, Anna 128
Polak, H. 151
Potgieter, E.J. 49, 186, 188, 208, 209, 223, 236, 299

Prick, Harry G.M. 9, 16, 19, 25, 31, 42, 54-56, 61, 64, 68, 69, 100, 107, 109, 112, 131, 134, 139, 156, 169, 170, 209, 220, 226, 231, 233, 236, 240, 251, 252, 273, 283, 317
Prins, Ary 34, 35, 38, 39, 41, 42, 68, 76, 128, 137, 149, 151, 154, 166-168, 182-184, 186, 189, 191, 193, 200, 208-210, 221, 233, 236, 237, 251, 261, 273, 277, 279, 280
Prins, D.C. 258, 259
Prins, Jan 232, 248, 259, 273, 277
Prospero 14
Querido, Is. 274
Raalte, Frits van 154, 160, 166
Rabbie, M.A. 65, 111-114, 137, 138, 140, 141, 144
Rabbie, S.A. 111, 112, 137, 140, 142
Raitt, Alan 72
Rap, Thomas 317
Reddingius, Joannes 151, 186, 187, 261
Reeser, Eduard 178, 220, 276
Régnier, Henri de 109, 111, 113, 120, 121, 160, 166
Reijnders, Karel 131, 231, 232
Rembrandt 54, 71, 111, 122
Rensburg, J.K. 147-149, 154, 156, 166-168, 187-189, 206, 207, 209, 210, 217, 233, 277
Revue Contemporaine 72
Richter 145
Ricketts, Charles 57
Risler, Ed. 217
Ritschl, Giza 187, 261, 283
Ritter Jr., P.H. 241
Robbers, Herman 12, 14, 30, 34, 39, 45, 225, 271
Roegiers, D. 213
Roeping 54, 67
Roetman, Marie S. 241
Roland Holst-van der Schalk, Henriëtte 126, 131, 202, 216, 217, 224, 232, 251
Roode, J.J. de 193, 198
Roosdorp, Frits 30-33
Ruskin, John 101
Ruysbroeck, Johannes van 173
S., E. 131
Sandberg, Jacqueline 31
Savornin Lohman, A.F. de 216
Schade, Gustav 107
Schaick, Free van 288
Scharten, Carel 203
Scheltema & Holkema's Boekhandel 34, 36, 37, 46, 47, 55, 56, 61, 73, 88, 111, 112, 124, 125, 128, 130, 138, 141, 144, 146, 187, 189, 197, 206, 215, 217, 221, 225-227, 230, 232, 236-238, 240, 242-252, 254-256, 258-260, 262-270, 272-278, 280, 282, 283, 285, 286, 288, 291

Schonauer, Franz 67
Schröder, F.C.M. 31
Schubert, Franz 216
Sénancour, E.P. de 308, 309
Shakespeare, William 311
Shannon, Charles Hazlewood 57
Shelley, Percy Bysshe 261
Sijthoff, A.W. 236
Slaghek, Ch. W.M. 181
Smit Kleine, F. 251
Smulders, Charles 211
Snabilié, C. 70
Socrates 173, 225
Soep, A.B. 203
Speyk, Reinier van 294
Spinoza, Benedictus de 137, 146, 206, 207
Stapert-Eggen, Marijke 5, 243
Stem, De 232
Stendhal 169
Steyn, M.T. 217
Steynen, J. 286
Stockum, Julia van 41, 240
Stoffel, J. 113, 131
Strauss, Richard 216
Streuvels, Stijn 114, 116, 120, 121, 128, 137, 149, 152, 160, 166, 168, 170, 179, 184, 193, 198, 216, 261, 265, 279, 281
Suchtelen, N. van 146, 221, 241, 251, 277

Taal en Letteren 236
Tak, P.L. 100, 151, 193, 198, 199, 249-251, 254, 255, 259, 261, 263-266, 268-271, 279, 281
Teirlinck, Herman 283
Tetterode, L.A. van 216
Thackeray, W.M. 166
Thorn Prikker, Eduard 106, 199
Thys, Walter 199
Tierie en Kruyt 199, 217
Timmerman, Aegidius W. 139
Tirade 42
Tjeenk Willink, H.D. 188, 226, 236, 251
Tombe-Drabbe, Henriëtte des 186, 187, 217
Toorop, Jan 262, 273
Treslong, H. van 216
Treub, Hector 251
Treub, M.W.F. 232
Tricht, H.W. van 61, 218, 226
Tweemaandelijksch Tijdschrift Passim
Twintigste Eeuw Passim
Uilenspiegel, Tijl 107
Uyldert, Maurits 5, 13, 57, 89, 100, 123, 153, 154, 156, 157, 188, 224, 225, 230, 231, 243, 248, 251, 258, 260, 263, 273, 280, 281, 283, 286
Vaate, Hendrik van de 277
Valkhof en Van den Dries 131
Vandewater, J. 217, 237
Van Nu en Straks 114
Veen, L.J. 152, 160, 203, 236, 257
Veerman, J.J. 150
Velaars 150, 151
Venema, Adriaan 204
Verburch, Ed. [pseudoniem van Ed. Thorn Prikker] 199
Verhees, Lodewijk 286
Vermeylen, August 38, 56, 76, 107, 111, 113, 114, 193, 202, 251
Versluys, W. 50, 58, 69, 151, 171, 173, 181, 193, 203, 227, 241, 251, 279, 285, 286, 304
Verster, Floris 100, 203, 249, 261, 264, 268-270, 281
Verwey, Albert *Passim*
- *Aan den blinden dichter W.L. Penning* 128
- *Aan Johs. Addens en zijn gezin* 108
- *Aan M.T. Steyn* 217
- *Aarde* 223
- *Brabants buiten* 13
- *Brandende braambosch, Het* 13, 50, 54, 69, 107, 121, 223, 224
- *Brieven van een landbewoner* 182, 184-185
- *Brieven van Huet aan Van Vloten* 217
- *Dagen en daden* 128, 131, 137, 144, 149, 174, 193, 223, 224

De gelukkigen 151
De Hodja Nasr-Eddin/Een virtuoos van het Schijnbare 144
De Hollandsche Schilderkunst in de Negentiende Eeuw 265
De kindermoord 212
De kristaltwijg 168, 203, 216, 217, 221, 223, 241
Demeter 167
Dichteres en partijleidster 232
Dichters in Europa 166
Dichtspel 20, 89, 261
Dingen, De 20
Duindal, Het 20-23, 25, 27, 28, 50, 69-71, 223
Een brief van Jacob Geel 251
Een gang naar het leven 265
Een glanzend misverstand 187
Een ieder wachte zich voor schade 155-159
Een koning 121
Een liefde 174
Een Oosterling 146
Eenzame volzinnen 273
Ernest Dowson. In memoriam 144
Everhardus Johannes Potgieter 186
Floris Verster 203, 210

Frederik van Eeden 219
Geestelijk leven in Nederland 259
G.H. Breitner 203
Heelal-spiegel, De 131
Hegenscheidt's Starkadd 113
Henri Hartog, † 24 Februari 1904 263
Herboorne 174
Het leven van Potgieter 208, 236
Het menschenhart 216
Het raadhuis te Amsterdam 184, 185
Holland en Duitschland 154
Hoogescholen en Geestelijke Bewegingen 128
In de richting van het dichterschap 203
In het land dat dood heet 174, 182, 223
In memoriam J.A. Alberdingk Thijm 20
In memoriam patris 75
In 't park 13
Jacques Perk herdacht 241, 248
Jac. van Looy: schilder-schrijver 168
Jakoba van Beieren 181, 182, 225
Jan Veth 263
Joden, De 223
Johan van Oldenbarneveld 223
Kunst van het beeld, De 54, 57
Laatste Nederlandsche uitgaven 232
Luide Toernooien 128, 131, 144, 154, 168, 184, 186, 187, 209, 232
Mijn huis 10, 15, 20, 23, 34, 50, 57
Nacht in het Alhambra 10, 20, 30, 50, 52, 53, 69, 70, 108, 223
Nieuwe tuin, De 10, 20, 30, 34, 69, 70, 108, 223
Oorlogsdaad of oorlogsgevoel 236
Oorspronkelijk Dichtwerk I 10, 13, 20, 23, 30, 54, 75, 107, 108, 128, 131, 137, 144, 146, 149, 151, 168, 174, 181, 193, 203, 212, 216, 217, 221, 233, 241, 279
Oudejaarsavond 209, 211
Persephone 167, 181, 222-224
Persephone en andere gedichten 75
Pinksterheil 149, 210, 223
Poëzie in Europa 166
Proza I 241, 248
Proza II 307
Proza III 203
Proza IV 187
Proza VI 265
Proza VII 166, 259, 279
Proza VIII 263, 273
Proza IX 146
Proza X 107, 154, 203, 265

Riddervrouwe en Poortersknaap 113
Schoone schijn, De 25, 27, 223
Shelley's Gedichten van het Jaar MDCCCXVI 261
Slotpark 19
Spaansche droom, De 111
Spaansche reis 223
Stam van 't volk, De 128
Stille toernooien 107, 111, 113, 171
Ter nagedachtenis van Jakob Maris 121
Tijdzangen 137, 144, 146, 168, 174
Tusschen twee werelden 34, 76, 89-101
Twee helden 107
Uit de Lage Landen bij de Zee 279
Uit het leven van Frank Rozelaar 307-315
Verborgen wegen 10
Ware karbonkel of de slang met de kroon? 131
Wat de Landbewoner Sprak over de Samenleving 279
Wat een zanger tot een Koning zei 19
Zomernacht 221

Verwey, Gerlof 206, 208
Verwey, Jan 112
Verwey, kinderen 43, 44, 140
Verwey-van Vloten, Kitty 12, 13, 45, 49, 70, 114, 129, 139, 140, 149, 151, 156, 157, 167, 170, 206-208
Veth, Jan 111, 124, 126, 134, 137, 149, 193, 198, 199, 200, 204, 233, 236, 237, 263
Veth-Dirks, Anna 134
Villiers de l'Isle-Adam 72

Viotta, H. 178
Vlaanderen 251, 281
Vloten, Gerlof van 30, 38, 45, 54, 146, 149, 183, 184, 193, 198, 205, 206, 216, 241, 289
Vloten, Johannes van 199, 212, 217, 298
Vloten-van Gennep, J.E.H.C. 167
Vlugt, W. van der 300
Vogelsang, W. 113, 166
Vondel, Joost van den 6, 76, 211, 317, 318
Vooys, C.G.N. de 149, 232, 240
Vooys, Is. P. de 13, 14, 111, 113, 149, 184, 193, 203, 204, 207, 209, 210, 212, 232, 233, 236, 241, 251, 259, 262, 263, 266, 269, 270, 274, 277, 281, 283
Vosmaer, Carel 167
Vries, Jan de 265
Vries, Mathias de 217
Wagenaar, Jan 251
Wagner, Richard 178, 241, 248, 251, 274, 276
Wal, Hendrik van der 181
Walch, J.L. 237, 241, 279
Walcheren, M. van 203
Warmelo, D.S. van 210, 211
Wartena, S.D.A. 30, 57
Webb, Beatrice en Sydney 151
Weert, Jan de 154
Weevers, Theodoor 179
Weintraub, Stanley 57
Wesmacot, Percy 145
Wilde, Oscar 57
Wilhelmina, Koningin 47
Will, Chris 271
Willem I, Prins 107
Winkel, J. te 217
Winkels, Peter J.A. 271
Wisselingh & Co, E.J. van 145, 259, 273
Witsen, Willem 107, 201
Woestijne, Karel van de 128, 131, 149, 168, 184, 216, 219, 221, 225, 226, 241, 261
Wolters, J.B. 76, 232, 263
Wood, Margaret L. 265
Wundt, Wilhelm 217
Zaalberg, C.A. 20, 261
Zeehandelaar, Is. 144
Zeggelen, C.J. van 252, 253, 257, 258
Zilcken, Philippe 139, 140
Zola, Emile 25, 54, 55, 119, 181
Zwart, W. de 259
Zweers, Bernard 211

Zwijger, Willem de 107